ڕاپۆرت
بۆ گریکۆ

نیکۆس کازانتزاکیس

وەرگێڕانی
دلاوەر قەرەداغی

چاپی دووەم
2007

ناوی کتێب : ڕاپۆرت بۆ گریکۆ
نووسەر : نیکۆس کازانتزاکیس
وەرگێڕانی بۆ فارسی: د. صالح حوسەینی
وەرگێڕانی بۆ عارەبی: مەمدوح عەدوان
وەرگێڕانی بۆ کوردی: دلاوەر قەرەداغی
چاپی دووەم
2007

پێڕست

سەرەتا
بەر لەپێشەکی
پێشەکی
پێشینان
باوك
دایك
کوڕ
قۆناغی خوێندنی سەرەتایی
مردنی باوە گەورە
کرێت لەبەرامبەر تورکیادا
ئەفسانەی قەدیسان
تاسەی هەڵاتن
کوشتار
ناکسۆس
ئازادیی
گرفتەکانی هەرزەکاریی
کیژە ئایرلەندی
ئەسینا
گەڕانەوە بۆ کرێت ... کنۆسۆس
زیارەتکردنی گرێکستان
ئیتاڵیا

هاوڕێ شاعیرەکەم ... کێوی ئاتوس
ئۆرشەلیم
بیابان ... کێوی سینا
کرێت
پاریس ... نیچە – شەهیدی مەزن
ڤێنا .... نەخۆشکەوتنم
بەرلین
روسیا
قەوقاز
کوڕە لاسارەکە دەگەڕێتەوە
زۆربا
کاتێ نەمامی ئۆدیسە لەناوەوەمڕا چرۆی کرد
نیگای کرێتییانە
کۆتایی

نیکـــۆس کـــازانتزاکیس لـــەخودا دەپاڕایـــەوە کـــە 10 ســـاڵیتریش مۆڵەتیبدات تا کارەکەی تەواوکات. لەو کارەدا هەموو ئەو شتانە بڵێ کە پێویستە بیانڵێ و ئیدی پشوو بدات. کازانتزاکیس لەخودای داوا دەکرد کاتێ مردن دەگاتە سەری، مشتێ چڵوچێوی لێمابێتەوە. 10 ساڵی بۆ ئەوە بەس بوو، یان خۆی وایمەزەندە دەکرد کە 10 ساڵ بۆ ئەوە بەسە.

بەڵام کازانتزاکیس لەو جۆرە کەسانە نەبوو کە بکرێ پشوو بدات. لە تەمەنی حەفتا و چوار ساڵیدا هەستی بە پیرێتی و ماندوویی نەدەکرد و تەنانەت پاش دواین ڕوداو و دوای ڤاکسینە کارەساتاوییەکە، ئەوسا هـــەردوو تایبەتمەنـــدی گـــەورەی خـــوێن، (هیلمێـــر) و (کـــراوس) ی بەخەیاڵدا هات کە خۆی پیشانیانبدات.

بەدرێژایی مانگەکانی دواتر، پرۆفیسۆر هیلمێر دوای هەر سەردانێ هاواریدەکرد:"پێتاندەڵێم ئەم پیاوە چاکبۆتەوە، خوێنەکەی ساخ و سەلیمە وەك خوێنی من."

هەمیشە بەسەر نیکۆسدا هەڵدەشاخام: "بۆچی ئاوها ڕادەکەیت؟" ئاخر دەترسام لەسەر عەردە بەردینەکە بکەوێ و ئێسکێکی بشکێت. وەڵامیدەدایەوە:" لینوتسکا نیگەران مەبە. من باڵم هەیە!" بونیادەم

دەیتوانی هەست بەو متمانە بەخۆبوونە بکات کە لەپێکهاتە و لەڕۆحیدا قوڵپی دەدا، متمانە بەخۆبوونێك کە دەستەمۆبوون زەفەریی پێنەدەبرد.

هەندێجار بەهەناسەهەڵکێشانەوە دەیگوت:" ئای گەر تەنها بمتوانیبا بۆم بخوێندبایتایەوە و تۆ بتنووسیبا!" پاشان هەوڵیدەدا بنووسێ، قەڵەمەکەی بەدەستە چەپ دەگرت.

– پەلەی چیتە؟ کێ ڕاوتدەنێ؟ وا خەریکە چاکدەبیتەوە. لەمیانەی چەند ڕۆژێکی کەمدا دەتوانیت بەئارەزووی دڵی خۆت بنووسیت!

سەری وەردەگێڕا و قەیرێك بەبێدەنگیی لێمڕادەما. پاشان بەهەناسە هەڵکێشانەوە دەیگوت:" شتم زۆر زۆرە کە پێویستە بیانڵێم. جارێکیتر سێ بابەت وروژاندوویانم، سێ ڕۆمانی تازە. بەڵام پێویستە یەکەمجار ڕاپۆرت بۆ گریکۆ تەواوکەم."

– تەواوی دەکەین. خەمت نەبێ!

– لەبەرنامەمدایە گۆڕانکاریی تێدابکەم. بێزەحمەت کاغەز و قەڵەمێکم دەدەیتێ؟ بزانم دەتوانین پێکەوە کار بکەین؟

بەڵام کارکردنمان بەیەکەوە پێنج دەقیقە زیاتری نەدەخایاند.
– مەحاڵە! ناتوانم بخوێنمەوە و تۆ بنووسیت، قەڵەمم بەدەستەوە نەبێت ناتوانم بیربکەمەوە.

پێشـینان، بـاوان، تـاڤ منـدالّیی، ئەسـینا، کرێـت، گەشـتەکان ... سیکیانوس، ڤێنا، بەرلین ، بریفیلاکیس، مۆسکۆ...

ئـەلعان سـاتەوەختێکی وردیـتری ژیـانی خۆمـانم وەبیردێتـەوە. لەنەخۆشخانەیەکی تر و ئەمجارەیان لە پاریس. نیکۆس زۆر نەخۆش و پلەی گەرمای لەشی بێئەندازە بەرزببۆوە، پزیشکەکان شپرزە ببوون، هەمووان ئومێدیان بەچاکبوونەوەی بڕیبوو. کەچی نیکۆس بە تەنێ خۆڕاگر بوو. گوتی:

– لینوتسکا، قەڵەمێکم دەدەیتێ؟

نوقـووم لـە خەونەکەیـدا و بـە دەنگێکـی لـەرزۆك و پچـڕ پچـڕ، ئـەو وشانەی قەدیس (فرانسیسکۆس) ی پێنووسیم:" بە دارچوالەم گوت: خوشکێ لـەبارەی خوداوە بۆم بدوێ، کەوامگوت، دارچواله شکۆفەی کرد و پشکوت!"

بەرلـەوەی بـەرەو چـین بەرێکـەوین، (ڕاپـۆرت بـۆ گریکـۆ) ی لای وێنەکێشـێکی جـاحێڵ جێهێشـت. ئـەو جاحێڵـەی ناونـابوو مامـانی کتێبەکە، لەبەرئەوەی هەر لەسپێدەوە دەهات و بە شپرزەیی و کێشەی گـەورەوە لـەبارەی خـودا و خـەڵك و هونـەرەوە، خـۆی بەکتێبخانەکـەی نیکۆسـدا دەکرد. دەکەوتـە پرسیارە بێکۆتاییـەکانی لەبارەی (کەی) و (ئەگـەر) و (چـۆن) ەوە، نیکۆسـیش دۆشـداماو پێدەکـەنی و بەگـەرم و گـوڕیی ئـەو کـوڕە گەنجـە و خۆشەویسـتیی بەلرفـەی بـۆ هونەرەکـەی

سەرسام دەبوو. ئاخر ئەو گەنجێك بوو كە ڕاشكاوانە بیر و ئەندێشەكانی خۆی دەردەبڕین و باری شانی خۆی سووك دەكرد. نیكۆس پێیدەگوت:" ڕەنگە تا دێمەوە ماڵەكە بسووتێ، لەبەرئەوە دەسنووسی (ڕاپۆرت بۆ گریكۆ) ت لاجێدێڵم. ئاخر گەر لەم قۆناغەیدا بسوتێ، ئەوا جارێكیتر ناتوانم بینووسمەوە. زۆر شەرمەزارم كە تا ئێستا نەمتوانیوە تەواویكەم."

بەڵام چۆن دەكرا تەواویكات؟ لەمیانەی ئەو چەند مانگە كەمەی بەر لە سەفەرەكەدا، چ شتێك هەبوو بە تەواو نەكراویی جێیهێشتبێت؟

پاییزی ساڵی 1956 و دوای گەڕانەوەمان لەڤێنا، كەوتە نووسینی (ڕاپۆرت). كاتێ پێویستی بە هەوا گۆڕینێكبا، ئەوا ئۆدیسەی هۆمیرۆسی دەگرت بەدەستەوە كە بەهاوكاری پرۆفیسۆر كاكریدیس كاری تێدادەكرد.

– پێویستە لەسەرمان لەكاتی خۆیدا تەواویكەین، بەرلەوەی بەشەلەشەل بۆ هادیس* دابەزم!

ئەمە ئەو وتەیە بوو كە ڕاهاتبوو بە شتێك لە شۆخیی و بەشتێكیش لەترسەوە دەیگوتەوە. هەر لەمیانەی ئەو مانگانەدا و لە ماوەی جیاوازدا، خەریك بوو بڕگەگەلێك لەوەرگێڕانە ئینگلیزییەكەی بۆ

* هادیس: شوێنی مردووان لە ئەفسانەكانی گریكدا. و.ف

ئۆدیسە و لاپەڕەگەلێکی تەواو لەو وشانەی کە پاچڤەناکرێن، بەئاکام دەگەیشتن. ئای چ کات و چ هەوڵێکی سەرلەنوێ لەئۆدیسەدا سەرفکرد. ئەمە جگە لەچاپی جۆراوجۆری کارە گریکییەکانی تری، دەقگەلێك هەبوون کە پێویستیان بە پێداچوونەوە و بۆ زیادکردنبوو. جگە لە ئیشکردنی لە (ڕوسیا) دا. ڕوسیا ئەو دەسنووسە بوو کە دواتر بزر بوو. (بیرسیبریۆ)ش لە ئیزگەی فەڕەنسە بەوتووێژەکانی ماندوویکردبوو. فیلمەکە و ئەو سەفەرەی هیندوستان کە نەهرۆ بۆی بانگهێشتکردبووین و خۆمان بۆ ئامادەکردبوو، بەڵام نەچووین، چونکە لەو شرینقانە ترساین کە دەبا لەخۆمانیان بدەین .

نەخێر ئەو نەیدەویست ڕاپۆرت بۆ گریکۆ لەکاتی دیاریکراودا تەواوکات. چونکە نەیدەتوانی نووسینەکە بۆ دووەمجار پاکنووس بکات، هەروەك ئەوەی نەریتی وا بوو. بەڵکو دەیویست هەموو بەشی یەکەم و یەکێ لەبڕگەکانی کۆتایی کە ناوی (کاتێ تۆوی ئۆدیسە لەناوەوەمرا چرۆی کرد) ی لێنابوو، بنووسێتەوە کە پێش مردنی هەناردی تا لەگۆڤاری وەرزیی نیائێستیا Neaestia دا بڵاوبێتەوە. جگە لەوەش مەبەستیبوو لە خوێندنەوەی دەسنووسەکەی بێتەوە و بەقەڵەم لێرە و لەوێ هەندێ شتی لێکەم و بۆ زیاد بکات.

هەنووکە کە بەتەنێم، ئەو سپێدە پاییزییە بیر خۆم دێنمەوە کە بەوپەڕی ئارامیی و میهرەبانییەوە وەك منداڵێکی گچکە بە بەشی یەکەمی کتێبەکەیەوە بۆ لام هات.

– لینوتسکاکەم بیخوێنەوە. بیخوێنەوە و با گوێم لێتبێ.

ئەشیاکانم کۆ دەکەمەوە : ئەشیای بینین، بۆن، بەرکەوتن، چەشتن، بیستن و ئەقڵ، تاریکیی داهاتووە و کاری ڕۆژانە ئەنجامدراوە. وەك جرج دەگەڕێمەوە ماڵەکەم، دەگەڕێمەوە عەرد، نەك لەبەر ئەوەی ماندووم و ناتوانم کاربکەم. من ماندوونیم، بەڵام خۆر ئاوا بووە...

نەمتوانی بەردەوامبم. دڵم پڕ بوو. ئاخر ئەوە یەکەمجار بوو کە نیکۆس لەبارەی مەرگەوە دەدوا.

بە نائومێدییەکی ڕاستەقینەوە هاوارمکرد:
– بۆ دەنووسیت؟ وەك ئەوەی ئامادەی مەرگ بیت؟

پاشان لە دڵی خۆدا گوتم: ئاخۆ بۆ ئەمڕۆ تەسلیمی مەرگ بووە؟

بێ هیچ دوودڵییەك وەڵامیدایەوە:
– لینوتسکا نیگەران مەبە، من نامرم. نەمگوت 10 ساڵیتر دەژیم؟ هەنووکە دەنگی کپتر بوو. پاشان دەستی ڕایەڵکرد و خستییە سەر ئەژنۆم. گوتی: دەی ئێستا بیخوێنەوە، با بزانین چیم نووسیوە!

لەلای من نکوڵیی دەکرد. بەڵام دەشێ لەناخیدا هەموو شتێکی لا یەکلایی بووبێتەوە. هەمان شەو ئەو بەشەی لەزەرفێکنا و بۆ (بانتدیلیس بریفیلاکیس) ی هاوڕێی هەنارد. لێینووسی:" هێلین

ناتوانێت بۆم بخوێنێتەوە. بەخوێندنەوەی کوڵی گریانی بەر دەبێ، بەلام بۆ خۆی و – هەروا بۆ منیش – وا باشترە ڕابێت..."

پێدەچێ شەیتانەکەی ناوەوەی هانیدابێ کە دەسبەرداری (فاوست–بەشی سێیەم) بووبێت کە مەبەستی بوو بینووسێ و لەبری ئەو ناونیشانە، ناوی (یادەوەرییەکانی خۆی) لێبنێ.

ڕاپۆرت بۆ گریکۆ تێکەڵەیەکە لەواقیع و ئەندێشە، بڕێکی زۆرە لەحەقیقەت و لانی کەمە لەئەندێشە. چەند مێژوویەکی تێدا دەسکاریکراوە، بەلام کاتێك لەبارەی خەڵکانی ترەوە دەدوێ، ئەوە حەقیقەتە بەبێ چ گۆڕانکارییەك: ئەوە ئەوەیە کە بەتەواوی بینیویەتی و بیستوویەتی. کاتێکیش لەبارەی سەرکێشییە شەخسییەکانی خۆیەوە دوواوە ئەوا هەندێ گۆڕانکاری تێداکردوون. بەلام شتێك هەیە دڵنیام لێی، ئەویش ئەوەیە کە گەر بیتوانیبا سەرلەنوێ ئەم ڕاپۆرتە بنووسێتەوە، ئەوا دەیگۆڕی ... بەلام چۆن؟ ئەمە ئەو شتەیە کە نایزانین ... دیارە بە سەرلەنوێ نووسینەوەی، بابەتەکەی دەوڵەمەندتر دەکرد. لەبەر ئەوەی ئەو هەموو ڕۆژێك ڕووداوی نوێی بیر دەکەوتەوە کە بیری چووبوونەوە، هەمدیس ئەو ڕووداوانەی – وەك بزانم – لەقاڵبی حەقیقەتدا دادەڕشتنەوە. ئاخر ژیانی پڕ لە ماتریاڵ بوو: پڕ لە ئازار و شادومانیی و عەزاب.... بەیەك وشە ژیانی پڕبوو لەعیززەت. باشە ئیدی بۆچی ژیانی خۆی دەگۆڕی؟ نەك لەبەر ساتەوەختە سەختەکانی لاوازیی و لادان و عەزاب، بەڵکو بەپێچەوانەوە، خودی ئەو ساتەوەختە سەختانە لای ئەو دەبوونە پلەی نوێ کە یارمەتییاندەدا بۆ

هەڵگژان بەرەو ژوورتر، هەڵگژان تا گەیشتن بە ترۆپك، ئەو ترۆپکەی کە کازانتزاکیس بەڵێنی بەخۆیدابوو بەرلەوەی شەودابێ و دەسبەرداری کەرەستەکانی ئیشکردن بێ، پیایدا هەڵگژێ. ئەو لە بەرخۆدەرێکی تر دەپاڕایەوە و پێیدەگوت:" بە کارەکانمدا حوکمم بەسەردا مەدەن، لەڕوانگەی مرۆڤیشەوە حوکمم بەسەردا مەدەن، بەڵکو لەڕوانگەی خوداوە حوکمم بەسەردا بدەن.– لەئامانجی کورتکراوەی ئەودیو کارەکانمەوە حوکمم بەسەردا بدەن!"

دەبوو ئاوها حوکم بەسەر کازانتزاکیسدا بدەین. نەك بەوەی کردوویەتی و ئاخۆ لەوەی کردووشییەتی بەهای بالاّ هەیە یان نا، بەڵکو پێویستە بەو کارانە حوکمی بەسەردا بدەین کەدەیویست ئەنجامیان بدا. بەوەدا حوکمی بەسەردا بدەین کە ئاخۆ ئەو کارانەی دەیویست ئەنجامیان بدا خاوەن بەهایەکی بالاّن بۆ خۆی و بۆ ئێمە یان نا.

بەشبەحاڵی خۆم پێموایە کارەکانی وی خودان ئەم بەهایەن. لەو سی و سێ ساڵەی لەگەڵیدا ژیام، بیرم نایەت لەهەڵسوکەوتێکی شەرمەزاربووبم. ئەو لەڕادەبەدەر پاقژ و بێ فێڵ، دڵپاك و میهرەبان لەگەڵ خەڵك، تەنها بەرامبەر خۆی توندوتیژ بوو. کاتێ بۆ گۆشەگیریی خۆی دەگەڕایەوە، لەبەر ئەوە بوو کە هەستیدەکرد ئەو کارانەی کە پێویستە ئەنجامیان بدا زەحمەتن و سەعاتەکانی ژیانی ئەمیش دیاریکراو.

وا ڕاهـاتبوو هەمیشـە بـە چـاوە ڕەشـە گردەکانییـەوە کـە نوقـووم لەتاریکیی و لێوڕێژ بوون لەفرمێسك، پێمبڵێ:" وا هەستدەکەم خەریکم دەکەومـە پراکتیزەکردنـی ئـەوەی کـە برگسـۆن باسـیدەکرد. واتـە چوونەسەر جاددە و دەست پانکردنەوە لـەڕێبواران: خێرێك برادەرینـە، لەتەمەنی هەریەکەتان چارەکە سەعاتێکم بدەنێ. ئـای بـۆ تۆزێك عومر، تۆزێك عومر بۆ تەواوکردنی کارەکەم، ئیدی دوای ئەوە با چیرۆن بێت و بمبا![*]"

دواجـار چیرۆن هـات – نـەفرەتی لێبـێ – هـات و نیکۆسـی لەهـەڕەتی لاویـدا بـرد. بـەڵێ خوێنـەری ئـازیز، پێمەکەنـە. نیکـۆس لەوەختێکـدا جێیهێشتین کە کاتێکی گونجاو بوو بۆ گەشانەوەی بەری هەموو ئەوەی کە ئەو پیاوە دەستی پێکردبوو. ئەو پیـاوەی کـە خۆشمدەویسـت و کـە تۆی خۆشدەویست، ئەو (نیکۆس کازانتزاکیس) ی هاوڕێت بوو.

هێلین. ن کازانتزاکیس
ژنێڤ
15 ی حوزەیرانی 1961

---

[*] چیرۆن یان شیرۆن: گوێزەرەوەی ڕۆح بۆ هادیس. و.ف

<u>بەر لە پێشەکی</u>

ڕاپۆرتەکەم بۆ گریکۆ ژیاننامە نییە. ژیانی شەخسیم هەندێ بەهای هەیە، بەهایەکی تەواوێك ڕێژەیی، ئەوەش بۆ خۆم نەك بۆ هیچ کەسێکیتر. وەك بزانم تەنها بەهایەك لە ژیانمدا لەو هەوڵانەدایە کە بۆ هەڵگژان لەپلەیەکەوە بۆ پلەیەکی تر بۆ گەیشتن بە بالاترین خاڵێك کە دەشێ پڕاوپڕی ئیرادە و سەرکێشیی بێت، داومن. واتە ئەو لوتکەیەی کە خواوڕاسان ناومناوە (ڕوانگەی کریتیی).

لەبەر ئەوە خوێنەری ئازیز تۆ لەم لاپەڕانەدا ئاسەواری سوور دەبینی کە بە دڵۆپە خوێنی من تەڕ بوون، ئاسەوارێك کە سەفەری من لەنێو ئینسانەکان و هەست و سۆز و فیکردا دیاریدەکات. هەموو ئینسانێك کە شایانی ئەوەبێت بە کوڕی خودا ناوزەد بکرێ، پێویستە لەسەری کە خاچی خۆی لەکۆڵنێ و بە جەلجەتای خۆیدا هەڵگژێ. زۆرێکیان، لەڕاستیدا زۆربەی زۆریان، دەگەنە مەنزڵگەی یەکەم یان دووەم، پاشان لەنیوە ڕێی ئەو سەفەرەدا هەناسەبڕکێیان پێدەکەوێ و لەپێدەکەون، ناگەنە ترۆپکی جەلجەتا، بەواتایەکیتر ناگەنە ترۆپکی فەرمان، ناگەنە لەخاچدان و هەستانەوە و ڕزگاربوونی ڕۆح. ترسی لەخاچدان دڵیان پێدەدۆڕێنێ، ئەوانە نازانن کەخاچ تەنها ڕێگەی هەستانەوەیە، جگە لەوە چ ڕێگەیەکیتر نییە.

چــوار پێپلیکــەی یەکلاکــەرەوە لــە هەڵگژانمــدا هــەن و هەریەکــەیان نــاوێکی پــیرۆزی هــەڵگرتووە: ئــەوانیش (مەســیح و بــوزا و لیــنین و ئۆلیسۆس) ن. سەفەرە خوێناوییەکەشم بەنێو ئەم هەموو ڕۆحە مەزنەدا ئەوەیە کە دوای ئەوەی خەریکە خۆرئاوا دەبێ، بەوپەڕی توانا هەوڵدەم ڕوخسار و تایبەتمەندییەکانی ئەو ڕۆحە مەزنانە لەم یادەوەرینامەیەدا وێناکەم. ئەمە سەفەری ئینسانێکە کە دڵی وا لەنێو لەپی دەستیدا و بەسەر شاخی قەدەرە سەخت و تووڕەکەیدا هەڵدەگژێ، ئاخر ڕۆحم هەر هەمووی هاوار بووە و کارەکانم هەر هەموویان شوێنپێهەڵگرتنی ئەو هاوارە بوون.

بــە درێــژایی ژیــانم وشــەیەك هــەبووە کــە هەمیشــە عەزابیــداوم و تازەیکردوومەتەوە، ئەویش وشەی (هەڵگژان) ە. دەی من ئەم هەڵگژانە دەخەمەڕوو. لێرەدا واقیع ئاوێتەی خەیاڵ دەکەم، لەگەڵ ئەو شوێنپێ سـوورانەدا کـە لـەکاتی سـەرکەوتن لـەدوای خۆمـەوە جێمهێشـتوون. سوورم لەسەر ئەوەی کە بەزوویی کۆتایی بەو سەفەرە بێنم بەر لەوەی (کڵاوە ئاسنینە ڕەشەکەم) لەسەر بنێم و بگەڕێمەوە بۆ خۆڵ. لەبەر ئەوەی ئەم ئاسەوارە خوێناوییە تاقە نیشانەیە کە لە تێپەڕبوونمدا بە سەر عەرددا دەمێنێتەوە.

هەموو ئەوەی کە نووسیومە و کردوومە، لەسەر ئاو نووسراون یاخۆ لەسەر ڕووی ئاو ئەنجامدراون، بۆیە چتاقیان دیارنەماون.

زەینم وەخەبەر دێنم تا شتەکانی وەبیر بێتەوە. وەك سەربازێك دەچمە بەردەمی ژەنەڕاڵەکەم، تا ڕاپۆرتەکەم بۆ گرێکۆ بنووسم. ئاخر گرێکستان هەویرێکە لە خاك و خۆڵی کرێت، هەمان ئەو هەویرەی کە منی لێشێلراوم. هەر بۆیە ئەو دەتوانێ لە هەموو تێکۆشەرانی ئێستا و ڕابردووم زیاتر تێمبگات. ئاخۆ ئەوە هەمان شوێنپێی خوێناویی نییە کە بەسەر گاشەبەردەکانەوە جێماوە؟

*

سێ جۆر ڕۆح، سێ نزا:

* خودایە من کەوانێکم لەنێو دەستتدا، ڕامکێشە نا تەڕزێم

* خودایە زۆرم ڕامەکێشە تا نەپچڕێم

* خودایە زۆرم ڕاکێشە، دە لێگەڕێ با بچڕێم!

پێشەکی

ئەشیاکانم کۆدەکەمەوە: هەستی بینین، بۆن، بەرکەوتن، چەشتن، بیستن، ئەقڵ. تاریك داهاتووە، ئیشوکاری ڕۆژانە ئەنجامدراوە. وەکی جرج بۆ ماڵەکەم، بۆ عەرد دەگەڕێمەوە. نەك لەبەرئەوەی ماندووم و ناتوانم کار بکەم، ماندوو نیم، بەڵام ئاخر ئیدی خۆر ئاوابووە.

خۆر ئاوابووە، تەپۆڵکەکان تاریکن، دامێنی زنجیرە چیای زەینم هێشتاکە ڕۆشناییەکی گچکەی بە بەرزایی ترۆپکەکانیانەوە لەخۆیدا پاراستووە، بەڵام شەوی پیرۆز کێشێکی قورسی وا بەسەرمەوە: لەسەر عەردەوە هەڵدەگڕێ و لەئاسمانەوە دادەچێ. ڕووناکیی سوێندی خواردووە کە خۆی بەدەستەوە نەدا، بەڵام دەشزانێ چ ڕزگاربوونێك لەمیانا نییە. ڕووناکیی خۆی بەدەستەوە نادا، بەڵام دواجار دەکوژێتەوە. دوا سەرنج لە دەوروبەر دەدەم، ماڵئاوایی لەکێ بکەم؟ بەچی ماڵئاوایی بکەم؟ ماڵئاوایی لەچیا و زەریا و کەپری تەژی بە ترێی بەرهەیوانی ماڵەکەم؟ ماڵئاوایی لە چاکە ... لە گوناه؟ ماڵئاوایی لە ئاوی سازگار؟ بێهوودەیە، بێهوودە... ئەوانە هەمووی لەتەکمدا دەخرێنە گۆڕەوە.

بە کێی بسپێرم؟ سندووقی گچکەی نهێنیی شادومانیی و خەمەکانم

بە کێ بسپێرم؟ سندووقی پڕ لەسەرچڵیی دۆنکیشۆتانە و عاریفانەی جحێڵیی و پاشان ڕووبەڕووبوونەوەی سەختم لەگەڵ خودا و ئینسانەکاندا بە کێ بسپێرم؟ ئەو سندووقە بەکێ بسپێرم کە لە دوا غروری دڕندانەی تافی پیریدا هێشتا هەر دەسووتێ، بەلام تا سەروەختی مردن مل بۆ بەخۆڵەمێش بوون نادات؟ قسەوباسی هەڵخلیسکان و گلان و خلۆربوونەوە یەك لەدوایەکەکانم لەکاتی ڕۆیشتن بەمیعراجی سەخت و ناهەمواری خودا و هەمدیس و هەمدیسان هەستانەوە و سەرلەنوێ کەوتنەوە هەڵگەڕان بەجەستەیەکی شەلاڵ لەخوێنەوە، بۆ کێ بگێڕمەوە؟ لەکوێ بتوانم ڕۆحێکی یاخی بە جێنیشانەی هەزاران برینەوە، ڕۆحێك وەك ڕۆحی خۆم بدۆزمەوە تا گوێ لە ددانپیانانەکانم ڕادێرێ؟

بە سۆز و میهرەوە چنگێك خۆڵی (کریت) لەنێو دەستمدا دەوڵم. بە درێژایی ڕۆژانی ئاوارەییم ئەو چنگە خۆڵەم پێبووە. لەساتەوەختی شپرزەیی و تەنگەتاوییە گەورەکاندا وەك گوشینی دەستی یارێکی ئازیز، ئەو خۆڵەم لەنێو لەپمدا وڵیوە و ئیدی هێزم تێهاتۆتەوە. بەلام ئەلعان کە خۆر ئاوابووە و کاری ڕۆژانە ئەنجامدراوە، ئیدی چیی لە هێز و توانا بکەم؟ ئیدی پێویستم پێی نییە. ئەم خۆڵەی (کریت) لە نێو لەپی دەستما دەهێڵمەوە و بەشادومانیی و لوتف و سوپاسگوزارییەکی لەوەسف بەدەرەوە دەیوڵم، وەك گوشینی مەمکی ئەو ژنەی کە خۆشمدەویست. دەیوڵم و خوداحافیزیی لێدەکەم. ئەو خۆڵە، نەمرێتیی من بوو، ئەو خۆڵە، نەمرێتیی من دەبێ. ئەی خاکوخۆڵی زبری کرێت،

ئەو لەحزەیەی گوشیمیت وەك نەیزەك كشایت و لە شێوەی ئینسانێكی جەنگاوەردا خوڵقایت.

لەنێو ئەو مشتەخۆڵەدا چ شەڕوشۆڕێك ڕوویدا؟ چ ئاشوبێك، چ هەوڵێك بۆ وەگیرهێنانی دەعبایەكی ئەفسانەیی مرۆخۆر؟ چ ئاهورا و ئەهریمەنی هێزە خەتەرناكەكان! ئەو خۆڵە بە خوێن و ئارەقە و فرمێسك گیرابۆوە. بووە قوڕ، پاشان بووە ئینسان و هەڵگژانی بەرەو گەیشتن دەسپێكرد. بەرەو گەیشتن بە چیی؟ بەهەناسەبڕكێوە بەرەو قەوارەی تاریكی خودا هەڵكشا، باسكی ڕایەڵ كرد و كوێرە كوێرە بە دوای دۆزینەوەی ڕوخساری خودادا كەوتە گەڕان.

لەهەمان ئەو ساڵانەی دواییدا، كاتێك ئەو پیاوە بەنائومێدییەوە هەستی بەوە دەكرد كە قەوارەی تاریك چ ڕوخسارێكی نییە، ئیدی بەرگەی بەرخۆدانێكی نوێی لێوانلێو لە چاوقایمیی و ترس گرت تا ئەو دوندە بێ شێوەیە داتاشێ و ڕوخسارێكی پێببەخشێ، ڕوخساری خۆی.

بەڵام ئێستا كە كاری ڕۆژانە ئەنجامدراوە، ئەز ئەشیاكانم كۆدەكەمەوە. دەی .. با مشتە خاكەكانی تریش بێن و درێژە بەجەنگ و زۆران بدەن. ئێمەی فانییان، لەشكری جاویدانیی كار، خوێنمان مەرجانی سوورە و دورگەیەك بەسەر خەرەندی نهێنییەوە ڕۆدەنێین.

خـودا سـەرگەرمی ئەفراندنـە. منـیش بـە چـەوە سـوورەکانم، دڵۆپـە خوێن، بەشدار بووم تـا گـوڕی ئـەوەی پێببەخشـم تۆکمـە بـێ و هـەرەس نەهێنـێ، بەشکم ئـەویش گـوڕی ئـەوەم پێببەخشـێ تۆکمـە بم و هـەرەس نەهێنم. ئیدی من ئەرکی خۆم بەجێهێناوە.

بە دوعا!

دەسـت ڕایـەڵ دەکـەم. دەسـکی دەرگـای دونیـا دەگـرم تـا بیکەمـەوە و بـڕۆم. بـەڵام تـۆزێکی تـر لەبـەر دەرکـی ڕووناکـدا خـۆم تـاخیر دەخـەم. چـاوانم، گـوێم، نـاخم، دابڕانیـان لەبـەرد و سـەوزاییەکانی دونیـا پـێ زەحمەتـە. ئینسـان دەتوانـێ بـەخۆی بێـژێ کـە خۆشـنود و سـەرحاڵە، دەتوانێ بڵێ کە ئیدی چ ئامانجێکی تری نییە، کاری خۆی ئەنجامداوە و ئامادەی ئۆغرکردنە. بەڵام دڵ نایـەوێ بڕوات و هـەروا کـە چنگی لـە بەرد و سەوزاییەکان گیرکردوون، دەپاڕێتەوە: " تاوێك بمێنەوە!"

هەموو بەرخۆدانم بۆ ئەوەیە سەبووریی دڵم بدەمەوە و قایلی بکـەم کـە ئازادانـە وشـەی (بـەڵێ) بهێنێتـە سـەر زوبـان. ئـاخر ئێمـە نابـێ وەکـی کۆیلەیەکی زەلیل و دەم بەگریانی بەر ڕەحمەتی قامچی، عەرد جێبێڵین. بـەڵکو دەبـێ وەك ئـەو پادشـایانە ئۆغرکـەین کـە دوای تێرخـواردن و تێرخواردنـەوە، دەسـت لەسـەر سـفرە هەڵـدەگرن. بـەڵام وا دڵ هێشـتا لەقەفەسـی سینەدا لێدەدا و لەکاتێکدا کـە هـاوار دەکـات: " تـاوێکیتر بمێنەوە!"، مل بۆ ڕۆیشتن نادات.

منیش دەمێنمەوە و دوا سەرنج لەڕوناکیی دەدەم. ڕوناکییش وەك دڵی مرۆڤێك پێدادەگرێ و دەجەنگێ. هەور ئاسمانی پۆشیوە، نمە نمە بارانێکی گەرم دەبارێتە سەر لێوم، خاك بۆنێکی خۆشی گرتووە، دەنگێکی شیرین و ئەفسووناویی لەخاکەوە بەرز دەبێتەوەو دبێژێ: "وەرە، وەرە، وەرە .."

باران بەلێزمە دەبارێ. یەکەمین باڵندەی شەو هەناسە هەڵدەکێشێت. ئازاری ئەو تەیرە لەو هەوا شێدارەدا، بەوپەڕی چێژەوە لەچڵی بە شەو تەڕبووی درەختەوە دەتکێ. ئارامیی، چێژێکی قووڵ! کەس لەماڵەوە نییە ... لە دەرەوە چیمەنزاری تینوو، بە شوکرانەبژێریی و دڵێکی خۆشەوە لەیەکەمین بارانی پاییز دەخواتەوە. عەرد وەك ساوایەك هەڵدەسێتە سەر پێ تا مەمکی ئاسمان بمژێ.

لەکاتێکدا وەك هەمیشە چنگێ خۆڵی کرێتم لەنێو لەپی دەستدا بوو، چاوانم لێکنان و نوستم. نوستم و خەونم بینی: وەك بڵێی خۆر هەڵدێ، ئەستێرەی بەیان بەژوور سەرمەوە بوو، لەبەر ئەوەی وامدەزانی بە سەرمدا دەکەوێ، بۆیە ترسام و بێ یار و یاوەر بەنێو چیا قاقڕ و ڕووتەنەکاندا هەڵهاتم. خۆر لەخۆرهەڵاتەوە وەدیارکەوت، خۆر نەبوو، بەڵکە ئاگردانێکی برۆنزیی پڕ لەپشکۆی هەڵایساو بوو. هەوا کەم کەم گەرم دەبوو، جارناجار کەوێکی بۆر لەتەپکەیەکەوە دەهاتە دەرێ، باڵەکانی لێکدەدان و بە قاسپەقاسپی خۆی گاڵتەی پێدەکردم.

قژقڕەیـەك بـەبینینی مـن لـەدامێنی کێوەکـەوە بـەرەو سـەرێ هـەڵفڕی، هەڵبـەت چاوەڕێی دەرکـەوتنی مـن بـووە و ئیـدی بە قاقای پێکەنینـەوە دوامکــەوت. لەڕقـدا دانەویمــەوە، بــەردێکم هــەڵگرت تێیبگــرم، بــەڵام قژقڕەکە دەگۆڕا و دەبووە پیرەمێردێکی گچکە، زەردەخەنـەی دەهاتـێ و تەماشای دەکردم.

بـە واقوڕمـاویی کەوتمـەوە ڕاکـردن. چـیاکان دەسـوڕانەوە و منـیش لەتەکیاندا باوەخولێم پێکەوتبوو. ئەڵقەکان وردە وردە دەهاتنەوەیـەك، سـەرم گێـژی دەخـوارد، چیاکان بەدەورمـدا سـەمایان دەکـرد. کوتـوپڕ هەســتمدەکرد ئەوانــە چــیا نــەبوون، بەڵکــە ئاســەواری بــەردینی کەللەسەرێکی بەر لەمێژوو بوون. لەلای ڕاستیشەوە، بەژوور سـەرمەوە، خاچێکی گەورە لـەنێو گابەردێکدا، مـارێکی بڕۆنزیـی زەبـەلاحی لەسـەر لەخاچدرابوو.

پشـتوێنی بروسـکەیەك لەزەینمـەوە ئـالا و شـاخەکانی دەوروبـەرمی ڕوناك کردنەوە. بینیم لـە زنـارێکی تـەنگ و پێچاوپێچ و ترسـناکدام کـە هــەزاران ســاڵ لەمەوبــەر بــەنی ئیســرایيل بەســەرکردایەتی (یــەهووە) لەکاتی هەڵاتن لەسـەر زەمینـی بەبڕشـتی فیرعـەون، لـەوێوە تێپـەڕیوون. ئـەو زنـارە تەنگـە کورەیـەکی تاقیگـەیی بـوو کـە تیایـدا قـەومی بـەنی ئیسرائیل لە برسێتیی و تینوێتیی و کوفردا خارا بوون.

ترس، ترس و شادومانییەکی قووڵ سەراپای بوونمی لە خۆوە پێچا.

پاڵم بە گابەردێکەوەدا تا سەرە گێژییەکەم هێوربێتەوە. چاوانم لێکنان. دەستوبرد هەموو شتەکانی دەوروبەرم مەحف بوون و هێڵێك لەکەناری گرێکستانەوە لەبەرامبەرمدا خۆی کردەوە: زەریای ڕەشی مەیلەوشین، گاشـەبەردی سـوور، لـەنێو گاشـە بەردەکانـدا باریکەڕێیـەك بـە ئەشکەوتێکی ڕەشی شەبەقڕەنگەوە. دەستێك پەردەی هەوای درز تێبرد و مەشخەڵێکی هەڵایساوی نایە دەستم، فەرمانەکەم وەرگرت، خاچم کێشا و ئیدی بۆ ناو ئەشکەوتەکە چووم.

گێژوویژ، بەنێو ئاوی ڕەشی شەختەبەنددا، بەملاولادا دەڕۆیشتم. هەر چـراوگی شـینی بلـوورین بـوو بـەژوور سـەرمەوە شـۆڕببوونەوە. گابـەردێکی گـەورە کـە لەبـەر ڕۆشـنایی مەشـخەڵەکەدا پرشـنگیدەدا و پێدەکـەنی، لەعـەردەوە سـەری هـەڵبڕی. ئـەو ئەشـکەوتە مناڵـدانی ڕووبـارێکی گـەورە بـووە و لـەماوەی چـەندین سـەدەدا ڕەوتـی خـۆی گۆڕیوە و ئەشکەوتەکەی جێهێشتووە.

مـارە برۆنزییەکـە لەتووڕەییـدا دەیفیشـکاند. چـاوانم کردنـەوە و هەمـدیس چـیاو زنـاری تـەنگ و هەڵـدێرەکانم بیـنین. سەرەسـووڕێکەم نیشـتبۆوە. هـەموو شـتێك بێدەنگ و تـەژی لـە ڕووناکیی، حاڵی بووم: (یەهوە) یش بە هەمان شێوە لـەناخی چیاکانی دەوروبەرمدا تـونێلێکی لێدابوو، ئیدی من چووبوومە نێو ڕوحمی ترسناکی خوداوە و جێپێیم هەڵدەگرت و بەهەمان ڕێگاکەی ئەودا دەڕۆیشتم.

لەخەونەکەمدا هاوارمدەکرد:" ڕێگاکە ئەمەیە، ڕێگەی ئینسان ئەمەیە، ئەمە تەنها ڕێگەیەکە کە هەبێ!" هەر کە ئەم وشانە بێ پەروا لەزارمەوە هاتنەدەر، گێژەڵووکەیەك لە خۆیەوە پێچام، بای کێویی لەڕەگەوە هەڵیکێشام. لەناکاو خۆمم لەسەر ترۆپکی کێوی سینا بینییەوە. هەوا بۆنی گۆگردی لێدەهات و لێوم کەوتە برژانەوە وەك ئەوەی لێکدا لێکدا پڕیشکی ئاگرێکی نادیاری بەرکەوێ. لەسەرەوەم ڕووانی، چ کاتێ چاوو ناخم تامی لەززەتی دیمەنێکی نائینسانیی لەو جۆرە و ئاوها هاوئاهەنگیان لەگەڵ دڵمدا نەکردبوو– دیمەنێکی بێ ئاو، بێ درەخت، بێ ئینسان و بێ ئومێد. ڕۆحی ئینسانێکی لەخۆبایی یاخۆ نائومێد دەیتوانی لێرە دوواییێن بەختەوەریی بدۆزێتەوە.

لەو گابەردەم ڕووانی کە لە سەری ڕاوەستابووم. دوو چاڵی قووڵ لەسەر بەردە چەخماخەکە هەڵکۆڵرابوون. ئەو دوو چاڵە هەڵبەت جێپێی پێغەمبەرێکی قۆچدار بوون، جێپێی ئەو پێغەمبەرەی کە چاوەڕێی دەرکەوتنی شێری برسیی بوو. چما مەگەر هەر ئەو شێرە نەبوو کە فەرمانی دابووە پێغەمبەر تا لەوێ لەسەر ئەو ترۆپکە چاوەڕێی بکات؟ دەی ئەویش چاوەڕێی دەکرد.

منیش چاوەڕێ بووم. پاڵم بە لێواری هەڵدێرەوەدا و بەوردی گوێم هەڵخست. لە ناکاوێکڕا گرمەی کپی هەنگاوگەلێکم لە دووری دوورەوە هاتە گوێ. کەسێك نزیك دەبۆوە. چیاکان لەرزین، پەڕەی کەپووم کەوتە لەرە، هەوای دەوروبەر بۆنی بزنی پێش گەلەی لێدەهات. چپەدۆ

گوتم:" ئەو خەریکە دێ .. خەریکە دێ!" وامدەگوت و پشتێنەکەم لێ توند دەکرد. خۆم ئامادەی جەنگ دەکرد.

ئای چەند ئارەزووی ئەو ساتەوەختە بووم کە لەگەڵ دێوی برسی دارستانی ئاسماندا ڕووبەڕوو ببمەوە: ساتەوەختێك کە ڕووبەڕوو بەرامبەری ڕاوەستم بە بێئەوەی دونیای بەتاڵ و دیار ببێتە بەربەستی ڕێگەم و بە لاڕێمدا بەرێت. چاوەڕێی ئەو ساتەوەختەی لەگەڵ "باوك" ی نادیار و هەمیشە برسی و دڵپاکدا کە فرزەندەکانی خۆی دەکاتە پڕپۆڵە و لە لێوو ڕیش و نینۆکەکانییەوە خوێن دەچۆڕێ، بەرامبەر ڕاوەستم. کە دێت ئازایانە لەگەڵیدا دەئاخڤم، لەبارەی عەزابی ئینسان و تەیر و درەخت و بەردەوە قسانی بۆ دەکەم. پێی دەڵێم بڕیاری ئێمە ئەوەیە کە نەمرین، ئەو یاداشتامەیەی تەسلیم دەکەم کە ئیمزای تەواوی درەخت و تەیر و گیانەوەر و ئینسانەکانی لەسەرە، یاداشتێك کە لێی نووسراوە: (باوکە ئێمە نامانەوێ بمانخۆیت!) یاداشتنامەکەی دەدەمێ، دەیدەمێ و هیچ ناشترسم!

وامدەگوت و دەپاڕامەوە و بەردەوامیش پشتێنەکەم لێ توند دەکردەوە و هەڵدەلەرزیم. لەوکاتەی کە لەوێدا چاوەڕێم دەکرد، وا پێدەچوو بەردەکان جێگۆڕکێ بکەن. دەنگی هەناسەبڕکێیەکی گەورەم بیست.

لەبەرخۆوە گوتم :" ئەوە .... خۆیەتی ... هاتووە!"

ڕۆحـم لـەرزێکی تێگـەڕا و لامکـردەوە. بـەڵام یـەهووە نـەبوو. یـەهووە نـەبوو، ئـەوە تـۆ بوویـت بـاپیرە گـەورە، ئـەوە تۆبوویـت خوڵقـاو لـە خـاکوخۆڵی ئـازیزی کرێـت. لەبەردەممـدا تـۆی نـەجیبزادە گرژومـۆن ڕاوەســتابوویت. بەڕیشـــە ســـپییە بەفرینەکەتـــەوە، بـــە لچـــولێوی وشکهەڵاتەی ئەستوورتەوە، بە نیگـای بـەرینی پـڕ لـە بڵێسـە و باڵتـەوە، ڕەگی گیای شیوەران بە تاڵە مووەکانی قژتەوە لکابوو.

لێمخوورد دەبوویتەوە و لە نیگاتا هەستمدەکرد ئەم دونیایە هەورێکـە ئـاوس بـە تـەرزە و بـا، ڕۆحـی ئینسـان هەورێکـە ئـاوس بەتـەرزە و بـا، خـوداش لەسـەرەوە فـوو بـەو هـەورەدا دەکـا و چ ڕێیـەك بـۆ ڕزگـاربوون نییە.

بۆ سەریٚ ڕووانیم تا بتبینم، دەمویست بپرسم:" باپیرە گـەورە، ئـاخۆ ڕاسـتە چ ڕێگەیـەك بـۆ ڕزگـاربوون نییـە؟" بـەڵام زوبـانم بەسـترابوو. دەمویست لێت نزیك ببمەوە، بەڵام قاچم لە دووم نەدەهات.

لـەم کـەین و بەینـەدا دەسـتت ڕایـەڵ کـرد، وەك بڵێـی مـن خـەریك بـیٚ بخنکێم و تۆیش بتەویٚ ڕزگارمکەیت.

بە پەرۆشییەوە بەدەستتەوە نووسام. دەستت بـە وێنـەی ڕەنگاوڕەنگ ڕازابۆوە. پێدەچوو هێشتا هەر وێنە بکێشیت. لەپی دەستت دەسووتا. بەدەســتدان لــە دەســتتەوە هێــزم تێهاتــەوە و توانــای قســەکردنم

پەیداکردەوە.

– باپیرەی ئازیز، ئەمرکە!

بە زەردەخەنەوە دەستت بەسەرمدا هێنا. ئەوە دەست نەبوو، بەڵکو ئاگرێکی ڕەنگاوڕەنگ بوو، بڵێسە مۆخی بڕیم و تا ڕەگەکان ڕۆچوو.

– کوڕەکەم، بگەرە ئەوەی کە دەتوانیت پێیبگەیت!

دەنگت جیددی و تاریک بوو، وەك بڵێی لە گەرووی قووڵی ئەرزەوە هەڵقوڵێ. دەنگت هەتا بنی ئەقڵم ڕۆچوو، بەڵام دڵی نەلەرزاندم.

هەمدیس بانگمکردیت و ئەمجارەیان بەرزتر:" باپیرە، فەرمانێکی قورستر، فەرمانێکی کرێتییانە ترم پێ بسپێرە!" قسەکەم تەواو نەکردبوو کە یەکسەر بڵێسەیەکی بەلرفە هەوای شەقکرد. باپیرەی هەرگیز تەسلیم نەبوو، بە ڕەگوڕیشاڵی شیوەرانی نووساو بەتاڵە مووەکانی قژییەوە لەبەرچاوانمدا ڕەوییەوە. هاوارێکی لەسەر ترۆپکی کێوی سینا جێهێشت. هاوارێکی فەرماندەرانە، فەزا هاتە لەرزە:

– بگەرە ئەوەی کە ناتوانی پێی بگەیت!

*

ڕاچڵەکیم و ترس وەئاگای هێنامەوە. خۆر هەڵاتبوو. هەستام، بەرەو لای دەرگاکە ڕۆیشتم و چوومە هەیوان. کەپری شەڵاڵ بە بۆڵەتریێ هێنامیەوە سەرخۆ. باران خۆشیکردبۆوە. بەردەکان دەدرەوشانەوە و پێدەکەنین، فرمێسک شانی گەڵاکانی قورس کردبوو.

– بگەرە ئەوەی کە ناتوانی پێی بگەیت!

ئەوە دەنگی تۆ بوو، جگە لەتۆ باپیرە، کەسی تر شیاوی دەرکردنی ئاوها فەرمانێکی جوامێرانەی نەبوو. چما ئەدی تۆ ژەنەراڵی نائومێد و تەسلیم نەبووی نەسلی بەرخۆدەری من نیت؟ ئەدی ئێمە ئەو قەومە بریندار و نەهاتیی دیوە نین، ئەو قەومە ئەقڵ سووك و گێلە نین کە تەنگانەیی و متمانەمان لەدووی خۆمانەوە جێهێشت تا بەسەرکردایەتی تۆ هێرش بەرەو سنوورەکان بەرین و تێکوپێکیان بشکێنین؟

خودا درەوشاوەترین ڕوخساری نائومێدیی و درەوشاوەترین ڕوخساری ئومێدیشە. باپیرە .. تۆ من بەرەو ئەوسەری ئومێد و نائومێدیی بەڕێدەکەیت، بەرەو ئەوسەری سنوورەکانی پیریی. بەرەو کوێ؟ لەدەوروبەرم ورد دەبمەوە، لەناخم ورد دەبمەوە، چاکەخوازیی حەپەساوە، ئەندازە و مادده حەپەساون، زەینی یاساساز، دەبێ هەمدیس تەشریف بێنێ تا سیستێم و یاسای نوێ داڕێژێ. پێویستە

دونیا دەستی بە هارمۆنییەتێکی شیاوتردا ڕابگات.

ئەمە ئەوەیە کە تۆ دەتەوێ. ئەمە ئەو شوێنەیە کە منی بۆ ڕەوانە دەکەیت، ئەو شوێنەیە کە هەمیشە منت بۆ ڕەوانە کردووە. شەو و ڕۆژ گوێ قوڵاغی فەرمانت بووم. بەپێی توانا جەنگیم تا دەستم بگاتە ئەو شتەی کە ناتوانم دەستم پێیبگات. ئەوەم بەئەرکی خۆم دەزانی. ئیدی تۆ دەبێ سەرکەوتن یاخۆ شکستەکانم پێبڵێیت، ئامادەباش لەبەردەمتا ڕادەوەستم و چاوەڕێم.

ئەی ژەنەراڵ [*]، واجەنگ لە تەواو بووندایە و منیش ڕاپۆرتی خۆم ئامادە دەکەم. گۆڕەپانی جەنگ و چۆنێتیی بەرخۆدانم ئاوهاییە: بریندار بووم، نائومێد بووم، عاشق بووم، بەڵام ڕامنەکرد، گەرچی لەترسا ددانەچۆقەم پێکەتبوو، بەڵام بەدەسەسرێکی سوور، توند توند نێوچەوانم بەست تاخوێنەکە بشارمەوە و هەمدیس بۆ گۆڕەپانی جەنگ بگەڕێمەوە.

بەرلەوەی لەحزوورتا یەکەیەکە پەرە گرانبەهاکانی خەسڵەتی قەلەڕەشانەی ڕۆحم هەڵکێشم تا ئەو مشتە خاکەی کە تێکەڵ بەخوێن و ئارەقە و فرمێسک بووە لەشوێنی خۆیدا بمێنێتەوە، قسەوباسی

---

[*] لە بەشی کۆتایی ئەم کتێبەدا، ئەوە ساخدەبێتەوە کە کازانتزاکیس لێرەدا بیرەوەرینامەی خۆی نانووسێتەوە، بەڵکو ڕاپۆرتێك لەبارەی ژیانی خۆیەوە دەداتە باپیرەی. باپیرەشی، ئێل گریکۆ ی نیگارکێشی بەنێوبانگی بەڕەچەڵەك کرێتییە. و.ع

بەرخۆدانمت بۆ دەگێڕمەوە – تا باری شانی خۆم سووککەم. فەزیلەت و شەرم و حەقیقەت وەلادەنێم – تا باری شانی خۆم سووککەم. ڕۆحی من لە مەخلوقەکەی تۆ (تۆلیدۆ لە تۆفاندا) دەچێت، کە لە بروسکەی زەرد و گەواڵە هەوری ڕەشەوە پێچرا و نائومێدانە شەڕی چارەنووسی دژی هەر یەك لە ڕوناکی و تاریکیی ڕاگەیاند. تۆ ڕۆحم دەبینیت، بەبرۆ چرووپرەکانتەوە دادێیتەوە و ڕۆحم کێشانە دەکەیت و دەکەویتە داوەریی. ئاخۆ ئەو پەندە جوانە کرێتییەت لەبیرە کەدەڵێ:(بگەڕێرەوە ئەو جێگایەی کە تیایدا شکستت هێنا، ئەو جێگایە جێبێڵە کە تیایدا سەرکەوتیت!) گەر دۆڕام ئەوا دەگەڕێمەوە مەیدانی شەڕ تەنانەت گەر زیاتر لە سەعاتێك عومریشم نەمابێ. خۆ گەر بردیشمەوە، ئەوا دەرکی عەرد والاّدەکەم تا بێم لە لاتەوە ڕاکشێم و بحەوێمەوە.

کەواتە ئەی ژەنەراڵ، گوێ لە ڕاپۆرتەکەم ڕادێرە و خۆت حوکمدە. گەر لە ڕیزی تۆدا جەنگیبم، گەر بریندار بووبم و نەمهێشتبێ کەسێ لە سۆی برینەکەم وەئاگابێ، ئەگەر هیچ کاتێ پاڵم بەدوژمنەوە نەدابێت، ئەوا لە دوعای خێری خۆتم بێ بەش مەکە!

*

پێشینان

لـە نـاخم دەنـۆڕم و هەڵدەلـەرزم. بـاپیرانم لەباوکـەوە لـە ئـاودا چـەتەی خوێنرێـژی زەریـا بـوون و لەسـەر وشـکانیش جـەنگاوەر، نـە ترسـیان لـەخودا هـەبوو نـە لـە ئینسـان. لەدایکیشـەوە بـاپیرانم جوتیـارانی دڵ و دەروون پـاك بـوون کـە بـە درێـژایی ڕۆژ بەوپـەڕی ڕاسـتگۆییەوە لەسـەر عەرد دەچەمینەوە: تۆویان دەکرد و بە متمانەوە چاوەڕێی باران و خۆر دەبوون. درەویـان دەکـرد و دەمـەو عەسـرانیش لەسـەر سـەکۆی بـەردەم ماڵەکانیاندا دادەنیشتن، باسکیان لەنێو باسك دەنا و ئومێدیان بـەخودا دەبەست.

ئـاگرو خـاك. چـۆن دەمتـوانی ئـەو دوو بـاپیرە جـەنگاوەرە هـاودژە لەناوەوەمڕا هاوئاهەنگ بکەم؟ هەستم دەکرد کە یەکەمین ئـەرکم ئەوەیـە خەسمەکان ئاشتکەمەوە تا تاریکایی ئەستووری باپیرانم لـە لاکەللەکەم دەرکێشـم و بیکەمـە ڕونـاکیی. ئـەدی مەگـەر ڕوخسـاری خـوداش هـەر

ئاوهایی نییه؟ ئەدی مەگەر وەزیفەی ئێمەش ئەوە نییە کە بەهەڵگرتنی جێپێکانی وی، ئەم شێوازە بەکاربەرین؟ تەمەنی ئێمە لە نیگایەك زیاتر نییە. دەی ئەوەش بەسە.

تەواوی دونیا، بێئەوەی خۆی پێبزانێ، ئەو شێوازە پەیڕەو دەکات. هەر مەخلوقێك بۆ خۆی کارگەیەکە و تیایدا خودا بە نهێنی گڵ ئامادە دەکات و ڕۆحی خۆی تێدەمێنێ. بەو هەنجەتەیە کە درەختەکان چرۆ دەکەن، کە ئاژەڵەکان زاووزێ دەکەن، هەر بەم هەنجەتەشە کە مەیمون پێی لە کەوشی چارەنووسی خۆینا و توانی لەسەر دووپێ ڕاوەستێ. لەمێژووی دروستبوونی دونیاوە تا ئەمڕۆ، بۆ یەکەمین جار، ئینسان توانای ئەوەی پەیدا کرد کە بچێتە کارگەکەی خوداوە و شان بەشانی ئەو (شان بەشانی خودا) کار بکات. هەرچی زیاتر گۆشتی جەستە بگۆڕێتە ئەڤین و ئازایەتی و ئازادیی، هەر بەڕاستیی ئەو ئینسانە دەبێتە کوڕی خودا.

ئاوها ئەرکێك بڕست لێبڕ و بێ کۆتاییە. من سەراپای عومرم جەنگیوم و هێشتاکەش هەر دەجەنگم. بەڵام ئاسەوارێك تاریکایی لەدڵمدا جێماوە. لێکدا لێکدا زۆران گرتن دەست پێدەکاتەوە. باپیرانم لە باوکەوە زۆر بە توندی ڕەگیان لەمندا داکوتیوە، بەردەوام شێوەیان دەگۆڕدرێ، بۆیە زەحمەتە بتوانم لەتاریکیی ڕەهادا ڕوخساریان لەیەکتر جیابکەمەوە. لە گەڕانمدا بەدوای دۆزینەوەی یەکەمین باپیرەی ترسناك لە ناخمدا، هەرچی زیاتر بچمە پێشێ و بەنێو چینەکانی عەردی

ڕۆحمدا – تاك، نەتەوە، ئینسانیەت – دا ڕۆ بچم، زیاتر ترسی پیرۆز دامدەگرێ. سەرەتا ڕوخسارەکان لەشێوەی ڕوخساری برا یان بابدا دەردەکەون، پاشان کە زیاتر بۆ قووڵایی دادەبەزم، لە لاکەلەکەمەوە، باپیرەیەکی کوڵکنی شەویلە زل دەردەپەڕێ. ئەم باپیرەیە برسی و تینووە و هاوار دەکا و خوێن بەری چاوانی گرتووە. ئەم باپیرەیە دەعبایەکی زل و ناقۆڵایە و دراوەتە من تا بیکەمە ئینسان. خۆ چ باشتر ئەگەر لەو مۆڵەتەدا کە بۆم تەرخانکراوە هەوڵ بدەم بیکەمە مەخلوقێکی باڵاتریش لەئینسان. چەند سامناکە لە مەیمونەوە بوون بە ئینسان و لە ئینسانەوە بوون بە خودا!

شەوێکیان لەگەڵ هاوڕێیەکدا بە شاخێکی بەرز و بەبەفر پۆشراوەوە بووین. ڕێگەمان وێڵ کرد و تاریکیی گەمارۆی دابووین. چ هەورێ بە ئاسمانەوە نەبوو، مانگ چواردە و بە خامۆشی بەژوور سەرمانەوە بوو. لەبەرزایی شاخەکەوە، جێگایەك کە خۆمان لێبینیبوۆوە تاپێدەشت، بەفر بە ڕەنگێکی شینی کاڵ دەدرەوشایەوە. بێدەنگیی ترسناك و شپرزەیی هێنەر و بڕست لێبڕ بوو. هەڵبەت هەزاران ملیۆن ساڵ لەمەوبەریش، شەوانی بەمانگ شۆڕاو هەروەك ئەمشەو بوون. خوداش لەشەوێکی وەك ئەمشەودا، بێدەنگییەکی ئاوها بڕست لێبڕی پەیداکرد و قوڕی گرت بەدەستەوە و ئینسانی پێ دروست کرد .

چەند هەنگاوێك لە پێش هاوڕێکەمەوە بووم. زەینم سەرەسوڕێیەکی سەیری پێکەوتبوو، وەك سەرخۆشێك لەترم دەدا. واپێدەچوو لەسەر

ڕووی مانگ بڕۆم یاخۆ بەسەر عەردێکی دێرین و چۆڵ، بەڵام زۆر ئاشناوە بم. کوتوپڕ لەپێچێکی دووری پێدەشتەکەی نزیک کۆتایی زنارەکەوە، ڕۆشنایی چرا دەبینرا. هەڵبەت ئەوێ گوندێکی گچکە بوو کە هێشتا خەڵکەکەی نەنوستبوون. لەو ساتەدا حاڵەتێکی سەیر گرتمی، حاڵەتێ کە تائێستاش لە وەیادهێنانەوەیدا لەرز دامدەگرێ. ڕاوەستام، مشتم هێنایەوە یەك و بەرەو ڕووی گوندەکە گوڕمدایە خۆم، بە تووڕەییەکی شێتانەوە هاوارمکرد:" هەمووتان سەردەبڕم!"

ئەو دەنگە وشك و شکاوە دەنگی من نەبوو. بەبیستنی ئەو دەنگە هەموو ئازای جەستەم لەترسا کەوتە هەڵلەرزین. هاوڕێکەم بەرەو لام ڕایکرد، بە نیگەرانییەوە دەستی گرتم و پرسی:"چیت دەوێ؟ دەتەوێ سەری کێ ببڕیت؟"

ئەژنۆم سڕ ببوو، کوتوپڕ هەستم دەکرد بێ ئەندازە ماندووم، بەڵام بە بینینی هاوڕێکەم هاتمەوە سەرخۆ. چپەدۆ گوتم:"من نەبووم، من نەبووم، کەسێکی تر بوو!"

کەسێکی تر بوو. کێ بوو؟ هیچ کاتێ ناخم ئاوها قووڵ و ئاشکرا نەکەوتبووە ڕوو. لەو شەوەوە بەدوا، مەزەندەی سالانی لەوەوبەرم بووە یەقین: لە ناخی ئێمەدا، چین لەسەر چین تاریکیی هەیە: چین لەسەر چین دەنگی هیشك و شکاو و دەعباگەلی برسی قڕن. کەواتە هیچ شتێك نامرێ؟ ئایا لەم دونیایەدا هیچ شتێك نامرێ؟ تینوێتیی، برسێتیی و بەڵای بەرایی و تەواوی شەوان و مانگان، بەر لەهاتنی ئینسان درێژە بە ژیان دەدەن و برسێتییش لە قوڵاییماندایە، مادامەکی زیندووین، ئەوا ئەوانیش لەتەك ئێمەدا تینوویان دەبێ. بە بیستنی بارەی ئەو بەرانە

سامناکەی کە لەهەناومدا هەڵمگرتبوو، ترسێکی گەورەم لێنیشت. مانای وایە هەرگیز ڕزگارم نابێ؟ ئاخۆ ئیدی ناخم پاقژ نابێتەوە؟

ناوبەناو و بە شێوەیەکی پچڕ پچڕ بانگێکی شیرین لەقوڵایی دڵمەوەڕا بەرزدەبێتەوە و پێمدەڵێ: (مەترسە من یاسا دادەڕێژم و نەزم بەرقەرار دەکەم، من خودام، ئیمانت هەبێ!) بەڵام یەکسەر لە قوڵایی بوونمەوەڕا گرمەیەکی قورس هەڵدەسێ و ئەو بانگە لەگوێدا شیرینە دەڕەوێتەوە:(ئەی خۆپەرست، من یاساکانت بەتاڵ دەکەمەوە، نەزم و نیزامت بەیەکدادەدەم و تۆیش نابووت دەکەم. من بێسەروبەرەییم!)

دەڵێن: جاروبار خۆر لەکاتی ڕۆیشتنیدا ڕادەوەستێ تاگوێ لەدەنگی گۆرانیی چڕینی کیژۆڵەیەك ڕادێرێ. خۆزیا ئەم قسەیە ڕاست دەبوو.خۆزیا زەرووڕەت بە سیحری کیژۆڵەیەکی گۆرانیبێژ ڕەوتی ڕێڕۆشتنی خۆی گۆڕیبا! خۆزیا بمانتوانیبا بە گریان و پێکەنین و گۆرانیی یاسایەکمان خوڵقاندبا تا نەزمێکمان لەسەر ڕووی بێسەروبەرەیی بەرقەرار کردبا! چ دەبوو گەر بانگی لەگوێدا شیرینی ناخی ئێمە بیتوانیبا هەراو زەنا و ژاوە ژاوی داپۆشیبا!

کاتێ سەرخۆشم یان تووڕەم، یاخۆ کاتێ دەستم بەر جەستەی ئەو ژنە دەکەوێ کە خۆشم دەوێ، یاخود کە زوڵم دەمترسێنێ و لەیاخیبوون لەخودا و ئەهریمەن و خەلیفەکانی خودا و ئەهریمەن لەسەر زەوی کۆڵدەدەم، هاواری ئەو دەعبایانە لەناخمدا دەبییەم کە بەرەو دەرگای تەڵەکە هوروژم دێنن، دێن تا بیشکێنن و هەمدیس بەرەو

ڕووناکیی تەکان بدەنە خۆ و جارێکیتر چەك هەڵبگرنەوە. هەرچۆنێك بێت، دواجار من دووایەمین و ئازیزترین نەسلم و ئەوانیش جگە لە من چ ئومێد و پەناگەیەکی دی شك نابەن. تەنها لە ڕێگەی منەوەیە کە دەتوانن تۆڵە بکەنەوە یان لەزەت وەربگرن یاخۆ بڕەنجێن. گەر من تیا بچم، ئەوا ئەوانیش لەگەڵ مندا تیادەچن. کاتێ دەخرێمە گۆڕەوە، سوپایەك دڕندەی کوڵکن و خەڵکی غەمگینیش لەگەڵ مندا دەخرێنە گۆڕەوە. ڕەنگە لەبەر ئەوەبێ کە ئاوها ئازارم دەدەن و ئاوهاش بە پەلەن، ئەوە بۆیە جحێڵیم بەو شێوەیە نائارام و سرك و بەدبەخت بووە.

ئەوان بێئەوەی نرخ بۆ ڕۆحی خۆیان یان ئەوانیتر دانێن، کوشتوکوشتاریان دەکرد و کوشتوکوشتاریان لێدەکرا. بە هەمان خۆشەویستیی لە ڕادەبەدەریانەوە بۆ ژیان، ڕقیان لە مەرگ بوو. وەکی دێو دەیانخوارد و وەك وشتر دەیانخواردەوە، کاتێکیش مەسەلە مەسەلەی جەنگبا، ئەوا جەستەی خۆیان لەژن نزیك نەدەخستەوە. هاوینان هیچیان نەدەپۆشی و زستانانیش فەروویان لەبەردەکرد، هاوین و زستان بۆنی نێرە ئاژەڵیان لێدەهات.

هەست دەکەم هێشتا خوێنی باپیرە گەورەم بە شادەمارەکانمدا دەگەڕێ. بڕوام وایە لەناو هەموویاندا، وی لەهەموویان زیاتر ئامادەیی لە دەمارەکانما هەیە. باپیرەم پێشی سەری دەتاشیی، پرچێکی هۆنراوی درێژی لە دواوە هەبوو، لەگەڵ چەتە زەریاییە جەزایرییەکاندا ببووە هاوڕێ و هێرشی بۆ زەریا ئازادەکان دەبرد.

ئەوانە مۆڵگەی خۆیان لە دوورگە لاکەوتەکانی (گرابۆسا)، لەپنتی خۆرئاوای کریّت دامەزراندبوو، لەوێوە چارۆکەیان هەڵدەدا و هێرشیان دەبردە سەر ئەو کەشتییانەی کە بەزەریادا ڕەت دەبوون. هەندێ لەو کەشتییانە خەڵکانی موسوڵمانیان بەرەو مەککە دەبرد، هەندێکیتر مەسیحییەکانیان بەرەو تەوواف مەرقەدی موتەهەر. دزەکانی زەریا، بە نەعرەتە کێشانەوە قولاپیان هەڵدەدا و خۆیان دەگەیاندە کەشتییەکە، ڕوحمیان بەموسوڵمان و مەسیحییەکان نەدەکرد، پیرەمێردەکانیان بە قەمە دەکوشت، جحێڵەکانیان بە دیل دەگرت، سواری ژنەکانیش دەبوون و ئەوجا هەمدیس بۆ پەناگەکانیان دەگەڕانەوە. کە دەگەڕانەوە سمێڵیان بۆنی ژنی لێدەهات و خوێنی لێوە دەچۆڕا. زوربەی کات هێرشیان دەبردە سەر ئەو کەشتییانەی کە لەخۆرهەڵاتەوە دەهاتن و بارەکانیان داوودەرمان و عەتر بوو، پیرەمێردان هێشتا چیرۆکێکیان لەیادە کەجارێکیان سەراپای دورگەی کریّت بۆنی دارچین و میسکی گرتبوو، لەبەرئەوەی باپیرەم کەشتییەکی پڕ داوودەرمانی بەتاڵان بردبوو، کاتێ چ کەڵکێکی لێ وەرنەگرتبوو، ئەوسا هەمووی بە ناوی دیاری بۆ کچەزا و کوڕەزاکانی لە ئاواییەکانی کریّت هەناردبوو.

ماوەیەکی زۆر لەوەوبەر، کاتێ پیرەمێردێکی سەد ساڵەی خەڵکی کریّت ئەو ڕووداوەی بۆ گێڕامەوە، بێئەندازە وروژام. ئاخر من بێئەوەی بزانم بۆچیی، بەردەوام حەزم کردووە کە لە سەفەرەکانمدا شووشەیەك دارچین و چەند دەنکە میسکێك لەگەڵ خۆمدا ببەم و لەسەر مێزی نووسین لەبەردەمی خۆمدا دایاننێم.

بە گوێڕادێران بۆ دەنگە پەنهانەکانی ناخم، دەمتوانی لەبری زەین جێپێی خوێن هەڵگرم. بە یەقینێکی عاریفانەوە دەگەیشتمە دوورترین بەرایی باپیرانم. دواتر ئەم یەقینە نهێنیئامێزە لەشوێنی خۆیدا و بەنیشانەی بەڵگەدار، لەژیانی ڕۆژانەدا تینی تێهات. گەرچی سەرەتا ئەو نیشانانەم بە تشتی ڕێکەوت دەزانین و گرینگیم پێنەدەدان، بەڵام دواتر بە ئاوێتەکردنی دەنگە ئاشکراکانی دونیا و دەنگە نائاشکراکانی ناخم توانیم ڕۆ بچمە قوڵایی تاریکی ئەزەلیی زەینمەوە، دەرگاکە بکەمەوە و بنۆڕم.

لەو لەحزەیەوە کە بینیم، ڕۆحم ڕسکا، ئیدی وەك ئاو هەڵنەدەکشا و دانەدەچوو، بەڵکو بە دەوری ناوکێکی تەنکدا ڕوخسارێك دەنەخشی، ڕوخساری ڕۆحم.

بە درێژایی ڕێگا هەمیشە گۆڕاوەکان، لەبری ئەوەی یەکەمجار بەڕاست و دواتر بەچەپدا بڕۆم، تا بۆم دەرکەوێ کە نەوەی کام ئاژەڵی دڕندەم، بە متمانەوە دەچوومە پێش. لەبەرئەوەی ڕوخساری ڕاستەقینەی خۆمم دەناسی و دەشمزانی تاکە ئەرکم چییە. تاکە ئەرکم ئەوەبوو ئەو ڕوخسارە بەتەواوی حەوسەڵە و ئەڤین و سەلیقەیەکەوە کە لە توانامدا هەبوو بدۆزمەوە، بیدۆزمەوە یانی چیی؟ واتە بیکەمە بڵێسە و بەر لەمردن دەرفەتێك بقۆزمەوە و ئەو بڵێسەیە بکەمە ڕووناکیی، تا کە مردم شتێکم لێ نەمێنێتەوە بۆ ئیزراییل بیبات. گەورەترین ئامانجم

ئەوەبووە جگە لە مشتێ چڵوچێو شتێکی تر بۆ مەرگ جێنەهێڵم.

تاقە شتێ کە بە زۆریی بۆ گەیشتنە ئەو متمانەیە یارمەتیدام، خاکێ بوو کە باپیرانی بابم لەوێدا لەدایك ببوون. نەسەبی بابم دەچێتەوە سەر گوندێك بە ناوی (بەربەری) کە دوو سەعاتێك لە(میگالۆ کاسترۆ) وە دوورە، کاتێ لەسەدەی دەیەمدا (نیفوروس فۆکاس)ی ئیمپراتۆری بیزانس، (کرێت) ی لەعارەبان پاککردەوە، ئەو عارەبانەی کە لە کوشتن ڕزگاریان ببوو، بەسەر چەند گوندێکدا دابەش بوون و ئیدی ئەو گوندانە ناونران (بەربەری). لە گوندێکی وەك ئەو گوندانەدا بوو کە باپیرانی بابم ڕیشەیان داکوتی. هەموو ئەوانە سروشتی عارەبانیان هەیە، ئەوان وەك عارەبان لە خۆبایی، کەللە ڕەق، کەم دوو، زاهید و گۆشەگیرن. سالآنێکی درێژ ڕق و ئەقین لەدڵیاندا دەهێڵنەوە و دەم هەڵناهێننەوە، وەك بڵێی کوتوپڕ شەیتان چووبێتە بن کلێشەیان، لەتوڕەییەکی شێتانەدا دەتەقنەوە. نیعمەتی گەورە لای ئەوان ژیان نییە، بەڵکو ئاشووب و شەڕە، ئەوانە خەڵکانی میهرەبان و لەپز شیرین نین. تۆماریان پشێویی ئامێزە، نەك لەبەر خەڵك بەڵکو بەهۆی خۆیان. دێوێك لەناوەوەڕا دەستی ناوەتە بینەقاقایان. لە پێناوی ڕزگاریی و ڕاکردن لە دەستی تاسان و ئارامیی دەبنە چەتەی زەریا، یان لەوپەڕی سەرخۆشیدا دەماری خۆیان دەبڕن، یاخۆ ئەو ژنە دەکوژن کە خۆشیان دەوێ، نەبا ببنە دیل و کۆیلەی. یان وەك من، منی نەوەی بێ جەوهەریان هەوڵ دەدەن تاریکیی بکەنە ڕۆح. ئاخۆ من باپیرە دڕندەکانم دەکەمە ڕۆح؟ مانای وایە بە ڕاگرتنیان لەبەر ئەو ئەزموونە

دژوار و باڵایەدا، مەحف و نابووتیان دەکەم.

هێشتا دەنگی نادیاری تر بەرەو لای باپیرانم دەمبەن. هەر کاتێ بە دارخورمایەك دەگەم لەشادییدا دڵم ڕادەچڵەکێ، وەك بڵێی دڵم بەرەو زێدی خۆی گەڕابێتەوە، زێدێکی قاقڕ و خۆڵاوی گوێ بیابان کەخورما تاکە زینەتی بەنرخیەتی. جارێکیان کە بەسواری حوشترەوە چووبوومە بیابانی عارەبستان، لەشەپۆلی لمی بێ سنوور و نائومێدی بەردەمم ورد دەبوومەوە. لمی زەرد و گوڵڕەنگ و وەنەوشەیی لە عەسراندا و بێ ئاسەوار لە شەودا، سەرمەستییەکی سەیر لەخۆیەوە پێچام. دڵم دەتگوت مێیە شەهێنێکە کە بەرەو هێلانەکەی خۆی گەڕاوەتەوە، هێلانەیەك کە هەزاران ساڵ لەوەوبەر جێیهێشتووە، دڵم کەوتە هاوار.

جارێکیان تەنیای لە کوختێکی لاکەوتەی نزیك گوندێکی گریکستاندا ڕۆژگارم دەگوزەراند، بە قەولی زاهیدێکی بێزانسیی (شوانی با) بووم، بە مانایەکی تر واتە خەریکی شیعر نووسین بووم. ئەو کوختە گچکەیە بە درەختی زەیتوون و کاج شاردرابۆوە. زەریای بێ سنوور و شینی (ئیژە) لەنێوان پەلکی درەختەکانەوە دەبینرا، کەسێك لەوێوە ڕەت نەدەبوو. (فلۆرۆس) ی شوانی سافیلکە و کراس چڵکن بەڕیشە ڕەنگ خورماییەکەیەوە، هەموو بەرەبەیانییەك بە مەڕەکانییەوە دەهات، بوتڵێك شیر و هەشت هێلکەی کوڵاو و کەمێك نانی بۆ دەهێنام و دەڕۆیشت. کە دەیبینیم سەرم بەسەر پەڕە کاغەزاندا شۆڕکردۆتەوە و خەریکی نووسینم، دەکەوتە سەرلەقاندن و دەیگوت:"

گەورەم .. خودا بمانپارێزێ، ئەرێ ئەم هەموو نامە نووسینە بۆچی؟ مەگەر هیلاك نابیت؟" دوای ئەو قسانە لە قاقای پێکەنینی دەدا. ڕۆژێکیان بەپەلە بەلای کوختەکەمدا ڕەت بوو، هێند بێ خولق و تووڕە بوو کەتەنانەت سلاویشی نەکرد. بانگمکرد: " فلۆرۆس .. چ بووە؟"

دەستە زللەکەی تەکاندا و گوتی:" گەورەم .. جا چ نەبووبێ؟ بەدرێژایی دوێنێ شەو خەو نەچۆتە چاوم. چما ئەدی تۆ گوێت لەهیچ نەبوو؟ ناشێ هەستی ژنەفتنت لەدەستدابێ؟ نەفرەت لەو شوانەی سەر شاخ، بیری چووبوو زەنگۆڵەکانی گەلەکەی میزانکا، ئیتر چۆن بمتوانیبا خەوم لێبکەوێت!"

– فلۆرۆس.. ئەدی ئەلعان بۆکوێ دەڕۆی؟

– هەڵبەت دەڕۆم زەنگۆڵەکان میزانکەم تا بتوانم هێور ببمەوە!

ئێوارەیەك کاتی شێو، بەرەو لای دۆڵابەکە چووم تا خوێدانەکە بێنم، لەو کاتەدا تۆزێ خوێ ڕژایە سەر عەردەکە. دڵەکوتێم پێکەوت. بە پەلە چەمیمەوە و زەرڕە زەرڕە کەوتمە کۆکردنەوەی خوێکە. لە ناکاوێکڕا بەخۆدا هاتمەوە و بە خۆمگوت ئەرێ ئەوە چ دەکەم؟ ئەم هەموو نیگەرانییە بۆ تۆزێ خوێی ڕژاو لەبەر چیی؟ چ نرخێکی هەیە؟ هیچ!

گەر لەسەر ڕووی لمیش بکەوتینایە گەڕان، دەمتوانی نیشانەی تر بدۆزمەوە کە بەرەو لای باپیرانم بەرێتەوە. ئەو نیشانانەش ئاگر و ئاو بوون.

کاتێ سەرنج دەدەم ئاگر لەخۆڕا دەسووتێ، بەنیگەرانیی لەجێگەکەم

ڕادەپەڕم و دەیکوژێنمەوە، لەبەرئەوەی ناخوازم فەنابوونی ببینم. کاتێ دەبینم بەلوعەی ئاو کراوەتەوە، نە سەتڵێکی لێ پڕ دەبێ و نە ئینسانێك لێی دەخواتەوە و نە باخێکی پێ ئاو دەدرێ، هەڵدەسم و دەیگرمەوە.

من تەواوی ئەو شتە سەیر و سەمەرانەم ئەزموون کردوون، بەڵام هیچکات ئەو شتانەم بەئاشکرایی بەزەینمەوە گرێنەداون تا یەکانگیرییە نهێنیئامێزەکەیان بدۆزمەوە. دڵم بەرگەی بەهەدەر ڕۆیشتنی ئاو و ئاگر و خوێی نەدەگرت. هەر کاتێ دارخورمایەکم دەبینی حاڵم لێدەهات. کاتێك پام دەنایە بیابانێکەوە حەزم نەدەکرد لێی بێمە دەرێ. بەڵام زەینم چوونە پێشتری پێ نەدەسەلمێنرا. ئاوها ساڵانێکی زۆر تێپەڕین، بەڵام لە کارگە تاریکەکەی ناوەوەمرا، ئەو ویستە بە نهێنیی سەرگەرمی کار بوو. تەواوی ئەو ڕووداوە نهێنییانە خۆ بەخۆ لەناخمدا پێکڤە گرێ دەدران. کاتێ لەپاڵ یەکدا ڕیزبوون، هێور هێور مانایەکیان وەردەگرت. ڕۆژێکیان کە لەشارێکی گەورەدا بێ مەبەست هەنگاوم دەنا و بیرم لەو مانایە نەدەکردەوە، کەچی ئەو مانایەم هەڵگۆزی: خوێ، ئاگر، ئاو.. دارونەداری بیابان بوون. هەر بۆیە، هەر بەڕاستیی یەکێ لە باپیرانم لە ناخمدا بوو، کاتێ دەیبینی خوێ و ئاگر و ئاو بە هەدەر دەڕۆن، ئیدی هەڵدەسایە سەرپێ و یارمەتی دەدام.

ئەوڕۆژە لەو شارە گەورەیەدا، بارانێکی هێور دەباری. بیرم دێ

کیـژێکم بینـی چووبووە ژێـر کـەپری دەرگـایماڵێکـەوە، چـەپکی گچکـە گچکەی گوڵە وەنەوشەی دەفرۆشت، وەنەوشەکان تەڕ ببوون. ڕاوەستام و لەکیژۆڵەکـەم ڕووانـی، بـەڵام زەیـنم کـە هەنووکـە دوور و ئـارام و زۆر بەختەوەر بوو، دوور لەوپەڕی بیاباندا پیاسەی دەکرد.

بۆی هەیە هەموو ئەو شتانە وەهم بن یـاخۆ نیگەرانییـەکی نهێنیئـامێز بن بـۆ شـتە غـەریب و دوورەکـان. دەشـێ تـەواوی ئـەو ڕووداوانـەی کـە ژماردمن سەیر نەبن، یـان خـاوەن ئـەو مانایـە نـەبن کـە مـن پێیاندەدەم. بەڵێ بۆی هەیە، لەگەڵ ئەو هەموو فرتوفێڵـە ڕێکخـراو و بـە وردی لـەپاڵ یەکـدا دانراوانـەدا، ئـەم وەهمـەش (گـەر بکـرێ پێـی بگـوترێ وەهـم)، وەهمـی ئـەوەی کـە لـە دەمارەکانمـا دوو جـۆر خـوێن دێـن و دەچـن، خـوێنێکی گرێکـی لـە دایکمـەوە و خـوێنێکی عـارەبیش لـە بابمـەوە، کاریگەرییەکی باش و بە سەمەریان لە منـدا هـەبووبێ و هێـزو لـەزەت و توانایان پێبەخشیبم. هەوڵی من بۆ ڕێکخستی ئـەو دوو خوێنـە دوژمـن بەیەکـە، ئامـانج و هاوسـەنگیی بـە ژیـانم بەخشـیوە. ئـەو سـاتەی کـە مەزەنـدەی شـاراوەی نـاخم بـووە یـەقین، ئیـدی دونیـای دەوروبـەرم ڕێکخراو بەدۆزینەوەی ڕەچەڵەکی دووڕەگی باووباپیرانم، ژیـانی نـاوەوە و دەرەوەم هێدیی بۆوە. بەو جۆرە و دوای سـاڵانێکی زۆر، ئـەو نەفرەتـە شاراوەیەی کە بەرامبەر بابم هەستم پێدەکرد، دوای مردنی بووە ئەڤین.

*

باوك

بابم بە دەگمەن قسانی دەكرد، قەت پێنەدەكەنی، قەت خۆی هەڵنەدەقورتانە ململانێ و جاڵوجەنجاڵەوە، تەنێ هەندێجار نەبێت ددانی جیڕ دەكردەوە یاخۆ مشتی دەهێنایەوە یەك. گەر بە ڕێكەوت بادامێكی ڕەقی بە دەستەوە با، ئەوا لەنێو پەنجەكانیدا دەیگوشی و خرمەی لێهەڵدەسان. جارێكیان كاتێ بینی كابرایەكی تورك پاوانێكی

ناوەتە کۆڵ مەسیحییەك و وەکی گوێدرێژ باریکردووە، چاوی پەڕییە پشتی سەری و بۆ کابرای تورك چوو، ویستی جنێوی پێبدا، بەڵام دەمی بۆ هەڵنەهاتەوە. لەبەر ئەوەی نەیدەتوانی ئەو شتە بهێنێتە سەر زوبان کە دەیویست بیڵێ، ناچار وەك ئەسپ حیلاندی. ئەوسا من منداڵ بووم، لە ترسا هەڵدەلەرزیم و تەماشای ئەو دیمەنەم دەکرد. ڕۆژێکی تر پاش نیوەڕۆ لەکۆڵانێکی باریکەوە ڕەت دەبوو تا بۆ فراوین بۆماڵەوە بگەڕێتەوە، لەو کۆڵانەدا دەنگی قیژەوهاواری ژنان و زرمەی داخستنی دەرگای ژنەفت. بینی تورکێکی مەستی شمشێر بەدەست سەری خستۆتە سەر مەسیحییەکان و شەڕیان پێدەفرۆشێ. کە بابمی بینی، یەکسەر هێرشی بۆ هێنا. دونیا گەرم و بابیشم کە تازە لە ئیش گەڕابۆوە، حەوسەڵەی شەڕی نەبوو. هات بەخەیاڵیدا ڕاکاو لەکۆڵانێکی ترەوە بۆ ماڵەوە بگەڕێتەوە، کەسیش ئاگای لێ نەدەبوو، بەڵام کارێکی لەو جۆرە بۆ وی شوورەیی بوو، بۆیە کراسەکەی بەری داکەند و لە مشتیەوە ئالاند. ڕێك لەو ساتەدا کە کابرای تورك شمشێرەکەی بۆ وەشاندن داهێنایەوە، ئەم بۆکسێکی توندی لە ورگی وەشاند و تەختی عەردەکەی کرد، پاشان نوشتایەوە و شمشێرەکەی لەدەستی کابرای تورك دەرکێشا و ڕێی ماڵەوەی گرتەبەر. دایکم کراسێکی پاکی بۆ هێنا، جەستەی بابم شەڵاڵی ئارەقە ببوو، منیش (وابزانم تەمەنم نزیکەی سێ ساڵانێك بوو)، لەسەر کورسییەك دانیشتبووم و لێی وردەبوومەوە. هەڵم لەسینگە تووکنەکەیەوە هەڵدەسا. دوای ئەوەی کراسەکەی گۆڕی و فێنکی بۆوە، ئەوسا شمشێرەکەی لەتەنیشت منەوە لەسەر کورسییەکە دانا، ڕوویکردە دایکم و گوتی:" کاتێ منداڵەکەت

گەورە بوو چووە قوتابخانە، ئەم شمشێرەی بدەرێ تا وەك قەڵەمدایان بەکاری بێنێ!"

بیرم نایەت قسەیەکی لەوە خۆشترم لە بابم بیستبێت، تەنها یەکجار نەبێ. ئەویش کاتێك کە گەرمەی شۆڕش و لە (ناکسۆس) دەژیاین و لەقوتابخانەیەکی فەرەنسایی دەمخوێند کە قەشەگەلی کاسۆلیك مەزەب بەڕێوەیان دەبرد. من لەو قوتابخانەیەدا خەڵاتی زۆرم وەرگرتبوون. خەڵاتەکان کتێبی ئەستوور بوون بە بەرگی تەجلیدکراوی ئاڵتونیی ڕەنگەوە، لەبەرئەوەی نەمدەتوانی هەموو کتێبەکان هەڵگرم، بابم نیوەی لەگەڵدا بۆ هەڵگرتبووم. هەوڵیدەدا ئەو خۆشییە بشارێتەوە کە هەستی پێدەکرد، خۆشیی ئەوەی کە کوڕەکەی سەرشۆڕی نەکردووە. کاتێ گەیشتینەوە ماڵ، زاری هەڵهێنایەوە، بە دەنگێکی نەوازشئامێز و لە کاتێکدا کە سەیری نەدەکردم گوتی:" ئافەرین، کرێتت سەرشۆڕ نەکرد!"

بەڵام هەر زوو بەخۆیداهاتەوە. پێدەچوو دەربڕینی ئەو هەستی میهرەبانییە فریوی دابێ، بۆیە تەواوی ئەو ڕۆژە مۆنی کرد و تەماشای نەکردم.

کاتێ خزم و هاوسێیان هاتبان بۆ ماڵمان و دەستیان بە پێکەنین و قسان کردبا، زۆر خەتەر بوو گەر لەو کاتەدا دەرگا کرابایەوە و بابم خۆی بە ژووردا کردبا. ئیدی یەکسەر قسەو پێکەنین نەدەما و بێدەنگییەکی قورس باڵی بەسەر ژوورەکەدا دەکێشا. سڵاوێکی ساردوسڕی دەکرد و لە جێگا هەمیشەییەکەی خۆی، لە گۆشەیەکی

قەنەفەکـە و لەبـەر پەنجـەرەی بـەر هەیوانەکـەدا دادەنیشـت، چـاوانی دەبڕییە عەردەکە، کیسە توتنەکەی دەکردەوە و بێ ئـەوەی یـەك حـەرف لەزار بێتەدەر سیغارێکی دەپێچایەوە. میوانەکانیش دەکەوتنە ئحم ئحم کردن و پاککردنەوەی قوڕگیان، بەتیلەی چاو تەماشای یەکتریان دەکرد و دوای تـاوێ هەڵدەسـتان و لەسـەر نـووکی پـێ خۆیـان دەگەیانـدە دەرگاکە و لێوەی ئاودیو دەبوون.

بـابم ڕقـی لـە قەشـەگەل بـوو. هـەرکاتێ قەشـەیەکی لـە کـۆڵان بینیبـا، نیشانەی خاچی دەکێشا تا جادووی ئەو ڕێکەوتە شوومە بەتاڵکاتـەوە. خۆ گەر قەشەی بەستەزمان لە ڕووی ئەدەبە گوتبای:

(ڕۆژبـاش قارەمـان میخایـل!) ئـەوا بـابم لـە وەڵامـدا دەیگـوت: (بـە نەفرەتمکە!). بۆ ئەوەی خۆی لە شەڕی بینینی قەشەگەل بەدوور بگرێ، هەرگیز بەشداری لە ڕێوڕەسمی شێوی ڕەببانیدا نەدەکرد. بەڵام ڕۆژانی یەکشـــەمووان، دوای تـــەواوبوونی نوێـــژ و پـــاش ئـــەوەی هـــەمووان کڵێسایان جێدەهێشت، ئەوجا دەچووە ژوورێ و بەرامبـەر ئەیکۆنەکـەی قەدیس (میناس)، مۆمێکی دادەگیرساند. ئاخر بابم قـەدیس (مینـاس) ی لە هـەر مەسیح و مەریـەمێکی پاقیـژەی تـر زیاتر دەپەرست. چونکە قەدیس (میناس) قارەمانی (میگالۆ کاسترۆ) بوو.

قورسایی سەر دڵی لانەدەچوو. باشە بۆچی؟ ئاخر بابم تۆکمـە و لـەش سـاخ بـوو، کاروبارەکـانی بەباشـیی بـەڕێوە دەچـوون، چ شـیکایەت و گلـەیی لـە ژن و منداڵـەکانی نـەبوو. خـەڵکیی ڕێزیـان لێـدەنا، خـەڵکانی

دەست کورت لەکاتی ڕەتبوونیدا، لەبەری هەڵدەسانە سەرپێ و دەستیان بۆ بەسینگەوە دەگرت و بە (قارەمان میخایل) بانگیان دەکرد. ڕۆژی جەژنی پاك، مەتران بۆ کۆشکی ئەسقەفیی داوەتی دەکرد و دوای ڕێوڕەسمی زیندوو بوونەوە، شان بەشانی ڕیش سپیانی شار، قاوەو کێکی تایبەتی جەژن لەگەڵ هێلکەی ڕەنگکراوی پێشکەشدەکرا. ڕۆژی یانزەی نۆڤەمبەریش، ڕۆژی قەدیس (میناس)، لەبەر دەرگای ماڵەوە ڕادەوەستا و کاتێ کەژاوەکە بەبەردەمیدا تێدەپەڕی، دۆعای دەخوێند.

بەڵام هێشتا هەر دڵی بە هیچ نەدەکرایەوە. ڕۆژێکیان قارەمان (ئەلیاس) ی خەڵکی (میسارا)، ئازایەتیی دایە بەر خۆ و لێیپرسی: " ئەرێ قارەمان، بۆچی هەرگیز خەندە بەسەر لێوتەوە نابینرێ؟" بابیشم کە فیلتەری سیغارەکەی لەدەمیدا دەجوو، تفکردەوە و گوتی:" قارەمان ئەلیاس، ئەدی تۆش پێمبڵێ بۆچی قژقڕە ڕەنگی ڕەشە؟"

بیستم ڕۆژێکی تر بە مجێورەکەی قەدیس میناسی گوتبوو: "تۆ دەبا باوکمت بینیبا. باوکم دێوێك بوو بۆ خۆی، من لە چاو ئەودا چیم؟ مشتێ پوشوپەڵاشم!" ئاخر باپیرەم بە پیریی و کوێریشەوە چەکی هەڵگرت و بەشداری لە شۆڕشیساڵی 1878 دا کرد. دایە شاخ تا بجەنگێ، بەڵام تورك گەمارۆیان دابوو، بە ئەڵقەی گوریس گرتبوویان و ئەوجا لە دەرەوەی دەیری (ساوا تیانا) دا سەریان بڕیبوو. ڕەهبانەکان کەللەسەرەکەیان لەمیحرابەکەدا پاراستبوو. ڕۆژێکیان لەمیانەی پەنجەرە بچووکەکەی کلێساوە کەللەسەرەکەم بینی، دەبریسکایەوە و

بەزەیتی پیرۆزی چرای نەزریی چەورکرابوو. تیغی شمشێر تا قووڵایی بڕیبووی!

لە دایکمم پرسی:" دایکە، باپیرەم شێوەی چۆن بوو؟"

– هەر عەینەن بابت .. نەختێك ئەسمەرتر!

– ئیشی چ بوو؟

– جەنگ!

– ئەی لە ئاشتیدا خۆی بەچییەوە خەریك دەكرد؟

– سەبیلێكی درێژی قانگدەدا و لە كێوەكانی دەنۆڕی!

لەبەرئەوەی خۆیشم لە جحێڵییدا ئیماندار بووم، پرسیارێكی ترم لێكرد:" ئەدی هاموشۆی كڵێسای دەكرد؟"

– نا. بەڵام سەرەتای هەموو مانگێك قەشەیەكی لەگەڵ خۆیدا دەهێنایەوە ماڵەوە و داوای لێدەكرد بپاڕێتەوە كە كرێت هەمدیس دەسباتەوە چەك. كە بێئیش دەبوو دەكەوتە بیانووگرتن. كاتێ هەمدیس چەكی هەڵگرتەوە، لێمپرسی:(باوكە، لە مردن ناترسی؟) بەڵام ئەو نەك وەڵامینەدامەوە، بەڵكو هەر ئاوڕیشی لێنەدامەوە.

كە گەورە بووم، ویستم لە دایكم بپرسم:" دایكە.. باپیرەم چ ژنێكی خۆش دەویست؟" بەڵام شەرمم كرد ئەو پرسیارە بكەم و ئیدی قەت پەیم بەوەنەبرد. بەڵام هەڵبەت زۆر ژنی خۆشویستوون، لەبەر ئەوەی كاتێ تورك كوشتیان و كەسوكارەكەی باوڵەكەیان كردبۆوە، باڵشتێكیان تێدا دۆزیبۆوە كە پڕی ببوو لە كەزی و پرچی ڕەش و زەرد.

*

دایك

دایکم قەدیسێك بوو بۆ خۆی. سەیرم لێدێ چۆن توانیویەتی بێئەوەی دڵی بڕەنجێ ماوەی پەنجا ساڵ لە پاڵ شێرێکدا بنوێ؟ دایکم حەوسەڵە و ئارامیی و میهرەبانیی خودی خاکی هەبوو. باوباپیرانم لە دایکەوە خەڵکانی جوتیار بوون، لەسەر ڕووی خاك دەنووشتانەوە، بەخاکەوە لکابوون. دەستوپێ و زەینیان لێوڕێژ لەخاك بوو. عاشقی عەرد بوون و تەواوی ئومێدیان بە عەردەوە گرێدابوو. نەوە بە نەوە لەگەڵ عەرددا ببوونە یەك. لە ڕۆژانی وشکەساڵییدا ئەوانیش وەك عەرد لە تینووواندا ڕەش دادەگەڕان، هەر کە پەڵەشی دەدا، ئێسکیان کرتەی لێوە دەهات و

وەك نەی دەئاوسا. کاتێ بە گاسن زەوییان دەکێڵا، لەسەر سینگ و ڕانیان هەمدیس شەوی عەروسییان ئەزموون دەکردەوە.

ساڵی دووجار، لەجەژنی پاك و کریسمێسدا، باپیرەم لەگوندە زۆر دوورەکەی خۆیانەوە، بەرەو میگالۆکاسترۆ دەکەوتە ڕێ تا کچ و کچەزاکانی ببینێ. پێشتر حیسابی ئەوەی دەکرد کەنگێ بێت و لە دەرگا بدات کە زاوا دێوەکەی لە ماڵ نەبێ. باپیرەم پیرەمێردێکی چوست و چالاك و بەگوڕ بوو، قژی بژ و سپیی و قەت سەرتاشی نەبینیبوو، چاوانی شین و دەم بەپێکەنین و دەستەکانی زل و زبر و توێخ هەڵداو، کاتێك دەستی بەرم دەکەوت و نەوازشی دەکردم، پێستی لەشم مێرووڵەی دەکرد. هەمیشەش پۆتینی ڕەشی لەپێ دەکرد و جلکە شینە تایبەتییەکەی ڕۆژانی یەك شەمووانی دەپۆشی، دەسەسرێکی سپیشی هەبوو کەخاڵی شینی تێدابوو. بەردەوامیش هەمان دیاریی لەگەڵ خۆیدا دەهێنا: بەچکە بەرازێکی برژاوی لە توێکڵە لیمۆوە پێچراو. کاتێك سەرەکەی لادەبرد، بۆنێکی خۆش بەهەموو ماڵەکەدا بڵاودەبۆوە. باپیرەم بە تەرزێك بەچکە بەرازە برژاوەکە و توێکڵی لیمۆکەی ئاوێتەی یەك دەکرد، کە دواتر بە بۆنکردنی بەچکە بەرازی برژاو و چوونە نێو باخی لیمۆوە نەمدەتوانی باپیرەم وەیادنەهێنمەوە. یادی پێکەنینە خۆشەکەی و بەچکە بەرازە برژاوەکەی دەستی. من لەم ڕووەوە خۆشحاڵم. چونکە مادامەکی زیندووم، ئەوا ئەویش بەزیندوویی لەیادەوەریمدا دەمێنێتەوە، گەرچی ئێستا جگە لە من چ کەسێ لەم دونیایەدا نییە ئەو وەیاد بێنێتەوە. ئێمە بەیەکەوە دەمرین.

ئەو باپیرەیەم یەکەمین کەسێ بوو هانیدام کە ئارەزووی مەرگ نەکەم تا مردووەکانی ناوەوەم نەمرن. لەو ڕۆژانەوە بەدوا زۆر لە ئازیزان هەڵخزان، نەك بۆ ناو گۆڕ، بەڵکو بۆ ناو یادەوەریم. من ئێستا دەزانم کە مادامەکی زیندووم، ئەوا ئەوانیش بە زیندوویی لە یادەوەریمدا دەمێننەوە.

کە باپیرەم وەیاد دێنمەوە بڕوام بە خۆم زیاتر دەبێ و دڵنیا دەبم لەوەی کە دڵم دەتوانێ بەسەر مەرگدا زاڵبێ. لە تەمەنمدا کەسێکی ترم نەبینیوە ڕوخساری هێندەی ڕوخساری ئەو خاوەن ڕوناکییەکی ئاوها میهرەبان و درەوشاوە بێت. ڕوناکییەك کە دەتگوت شەوقی چرای شوکرانەبژێرییە. یەکەمجار کەهاتە ماڵەوە و بینیم، هاوارێکم کرد. بەو جلکە تایبەتییەی یەکشەمموان و پشتێنە سوورەکەیەوە، بەسیمای ناسك و تریفە ئامێزی و ڕەوتاری شاد و شەنگیەوە لە ڕۆحی ئاو دەچوو، یان ڕۆحی عەرد کە هەر لەهەمان لەحزەدا لە باخەکان هاتبێتە دەر و بۆنی گژوگیای تەڕی لێبێت.

کیسە چەرمە توتنەکەی لە چاکی پەستەکەکەی دەردەهێنا و سیغارێکی دەپێچایەوە، پێی دەکرد و دوای مژێك بەخۆشحاڵیی و ئاسودەییەوە لە کچ و کچەزا و ماڵەکەی دەنۆڕی. کەمجار زاری هەڵدەهێنایەوە. لەبارەی ماینەکەیەوە دەدوا کە جوانوویەکی بووە. لەبارەی باران و تەرزەوە، لەبارەی کەروێشکەکانییەوە دەدوا کە زوو زوو زاووزێ دەکەن و زیان بە بێستانەکەی دەگەیەنن. من لەسەر ڕانی

دادەنیشتم، دەستم لە ملییەوە دەئالاند و گوێم ڕادەدێرا. دونیایەکی نەناسراو لەزەینمدا رادەخرا، کێڵگەکان، شەستە باران، کەروێشکەکان. لە خەیاڵمدا دەبوومە کەروێشکێك و دزەم دەکردە بێستانەکەیەوە و شێلمەکانیم دەکرۆژت.

دایکم حاڵوئەحواڵی خەڵکی گوندی لێدەپرسی، ئاخۆ گوزەرانیان چۆنە و ژیان چۆن بەسەر دەبەن، ئایا هێشتا زیندوون؟ باپیرەم گا وەلامیدەدایەوە: بەڵێ زیندوون، منداڵیان خستۆتەوە، بەخۆشیی و شادیی ژیان دەگوزەرێنن. گا لەبارەی مەرگی خەڵکانێکی ترەوە دەدووا: " فلان کۆچی کردووە، عەمری بۆ ئێوە جێهێشتبێ!" وەك ئەوەی لەبارەی لە دایکبوونەوە بئاخڤێ، ئارام و بەهەمان سۆز لەبارەی مەرگەوە دەدوا، پێدەچوو باسی سەوزایی و کەروێشك بکات. دەیگوت:" کەنیشکم ... ئەویش کۆچیکرد، بەخاکمان سپارد، پرتەقاڵێکیشمان نایە دەستی تا بیداتە چیرۆن، ڕاسپاردەشمان بۆ خزمانمان لە هادیس پێدا نارد، سوپاس بۆ خودا، هەموو شتێ بەباشیی بەڕێوەچوو." پاشان مژێکی لەسیغارەکەی دەدایەوە. دوکەڵەکەی لە کەپوویەوە دەهێنایە دەرێ و زەردەخەنەی دەهاتێ.

سالانێك لەوەوبەر ژنەکەی مردبوو. هەر کاتێ باپیرە بهاتبا بۆ ماڵمان، ژنەکەی وەیاد دەهێنایەوە و چاوانی پڕ لە فرمێسك دەبوون. ژنەکەی لە کێڵگەکەی و ماینەکەی زۆر خۆشتر دەویست و ڕێزی لێدەنا. گەرچی بە هەژاریی ژنی هێنابوو، بەلام بە هیممەت و هەوڵ و کار توانیبووی

ژیانی خۆی دامەزرێنێ. باپیرەم دەیگوت:" ئەگەر ژنێکی باشت هەبێ، ئەوا هەژاریی و ڕووت و ڕەجاڵیی چ نین!" ئەو ڕۆژانە بەپێی دابونەریتە دێرینەکان، لەگوندەکانی کریێتدا عادەت وابوو کاتێك پیاو لەکێڵگە دەگەڕایەوە، ژنەکەی ئاوی بۆ گەرم دەکرد و پێوپلی مێردەکەی دەشت. دەمەوعەسرێك کاتێ باپیرەم کفت و ماندوو دەگەڕێتەوە، لە حەوشە دادەنیشێ و ژنەکەی بە تەشتێك ئاوی گەرمەوە دێت لەبەردەمیدا لەسەر ئەژنۆ دادەنیشێ تا پێوپلی خۆڵاوی باپیرەم بشوات. باپیرەم تاوێ لێی ورد دەبێتەوە و سەرنج دەدا کە دەستوپلی ژنەکەی بەهۆی ئیشەوە قڵیشاوە و خەریکە پرچیشی تاڵی سپی تێدەکەوێ. ئیدی لەبەرخۆیەوە دەڵێ:" ئەم زەعیفەیەم پیر بووە و پرچی لەماڵی مندا سپیی کردووە!" ئیدی هەستی دڵسۆزیی بەرانبەر ژنەکەی هانیدەدا شەقێك لە تەشتە ئاوەکە هەڵدا و بێژێ:" ژنەکە، ئیتر تۆ لەم سەعاتەوە پێوپلم ناشۆیت. خۆ تۆ کۆیلەی من نیت، تۆ ژنی من و خانمی منیت!"

گوێم لێبوو ڕۆژێکیان گوتی:" هەرگیز ژنەکەم دڵی نەئێشاندبووم، تەنها یەکجار نەبێ. هیوادارم خودا ڕۆحی غەرقی ڕەحمەتکات."

هەناسەیەکی هەڵکێشاو بێدەنگ بوو. دوای ساتێ لەسەر قسەکانی بەردوامبوو:" هەموو ڕۆژ دەمەوعەسران لەبەر دەرگایماڵەوە دەوەستا و تا دەگەڕامەوە چاوەڕێی دەکردم. کە دەیبینیم ڕایدەکرد، ئەشیاکانی لە کۆڵم دادەگرت و پاشان پێکەوە دەچووینە ژوورەوە. بەڵام عەسرێکیان بیری چوو، بەپیرمەوە نەهات. ئەو مەسەلەیە دڵی ئێشاندم." خاچی کێشا و لەژێر لێوەوە گوتی:" خودا گەورەیە، من

هیــوام بەخودایــە کــە دەیبەخشــێ." ئــەوجا بەچــاوانێکی ڕوناکــەوە تەماشایەکی دایکمی کرد و زەردەخەنەیەکی هاتێ.

جارێکیان لێمپرسی:" ئەرێ باپیرە، مەگەر لە کوشتنی بەچکە بەراز بێزار نەبوویت؟ کاتێ دەیانخۆیت هیچ بەزەییت پیایاندا نایەتەوە؟"
لەکاتێکدا کە لەپێکەنینا خەریکبوو بەپشتا دەکەوت، وەڵامیدامەوە:" ئەدی کوڕەکەم چۆن، خودا دەزانێ بەزەییم پیایاندا دێتەوە. بەڵام چ بکەم، گۆشتی ئەو بەچکە بەرازە ناڕەسەنانە زۆر خۆشە!"

هەر کاتێ ئەو جوتیارە گۆنا سوورە پیرە وەیادی خۆ دێنمەوە، باوەڕم بە خاك و ڕەنجی ئینسان لەسەر خاك زیاتر دەبێ. ئاخر ئەو یەکێکە لەو کۆڵەگانەی کە شانیان ناوەتە بەر دونیا و ناهێڵن بنەوێ.

بابم تاقە کەسێك بوو کە خۆشیی بەو باپیرەیەم نەدەهات. کاتێك باپیرەم بۆ ماڵمان دەهات و لەگەڵ مندا دەدوا، بابم بێ تاقەت دەبوو، وەك ئەوەی بترسێ کە نەبا خوێنم ئاڵوودە بێت. کاتێکیش سفرەی کریسمێس و جێژنی پاك ڕادەخرا، دەمی لە گۆشتی بەچکە بەرازی برژاوەوە نەدەدا. وای پیشاندەدا کە بە بۆنەکەی دڵی تێکەڵ دێ، لەسەر سفرەکە دەکشایەوە و سیغارێکی پێدەکرد تا ئەو بۆنە ناخۆشە لەکەپوویدا بڕەوێنێتەوە. هەرگیز قسەشی نەدەکرد، تەنها جارێکیان نەبێ دوای ڕۆیشتنی باپیرەم بڕۆی گرژ کرد و بەتوڕەییەوە لەبەرخۆوە گوتی:" وای لەچاوی شین!" دواتر تێگەیشتم کە بابم زیاتر لەهەر

شتێکی تر لە دونیادا، ڕقی لە چاوی شین بوو، دەیگوت:" شەیتان چاوی شین و قژی سوورە!"

کاتێ بابم لەماڵ نەدەبوو، ماڵەکە لەوپەڕی ئارامیی و ئاشتییدا بوو. زەمەن چەند خێرا و چ بەختەوەرانە بەنێو باخچەی حەوشەکەماندا ڕەتدەبوو. کەپری مێو، گوڵی ئەکاکیای بەرز و بۆنخۆش لەگۆشەی حەوشەدا، ئینجانەی ڕێحان و مادەنووس، گوڵە یاسەمینی عارەبیی لەلێواری ئینجانەکانا ... دایکم لەبەر پەنجەرەکەدا دادەنیشت و گۆرەوی دەچنی، سەوزەی پاك دەکرد، قژی خوشکە چکۆڵەکەمی دادەهێنا یاخۆ دارە دارەی پێدەکرد. منیش لەسەر چەرپاکەم دادەنیشتم و لە دایکم دەنۆڕی. کە دەنگی پێی ڕێبوارانم لەدەرەوە دەژنەفت و بۆنی خاکی شێدار و گوڵە یاسەمینم هەڵدەمژت، ئێسکی سەرم کرتەی دەهات و دەکەوتە سەر پشت تا ئەو دونیایە بەخێر بێنێت کە دەهاتە نێو جەستەمەوە.

ئەو ساتانەی لەگەڵ دایکمدا دەمبردنە سەر، تەژی لە ڕەمز و ڕاز بوون. بەرامبەر یەك دادەنیشتین – ئەو لەسەر کورسی بەر پەنجەرەکەدا و منیش لەسەر چەرپاکەم. هەستمدەکرد سینگم لەمیانەی بێدەنگیدا، لێوڕێژ لە خۆشنوودی دەبێ، وەك بڵێی فەزای نێوانمان شیر بێ و من مەمك بمژم.

بەژوور سەرمانەوە، دار ئەکاکیا هەڵکشابوو. کاتێ ئەو درەختە گوڵی

دەگرت، حەوشیماڵەکەمان پڕ لە بۆنێکی خۆش دەبوو. وای کە خونچە زەرد و بۆن خۆشەکانیم خۆش دەویستن! دایکم خونچەکانی لەنێو باوڵەکان و جلکی ژێرەوە و کراسەکانمان دەنا، ئیدی تەواوی تافی منداڵیم بۆنی ئەکاکیای لێدەهات.

قسانمان دەکرد و ماوەیەکی درێژ لەگەڵ یەکدیدا دەکەوتینە دەمودۆ. گا دایکم لەبارەی باوکی و گوندەکەیەوە دەدوا، گا منیش چیرۆکی ئەو قەدیسانەم بۆ دەگێڕایەوە کە خوێندبوومنەوە. لەزەینی خۆدا تشتی زیادەم بەو حەکایەتانەوە دەنا. ئەزموونی شەهیدەکانم پێ بەس نەبوون، بۆیە ئەزموونی نوێم پێوە دەلکاندن. کاتێ دایکم کوڵی گریانی بەردەبوو، بەزەییم پێیدا دەهاتەوە، لەسەر ڕانی دادەنیشتم و دەستم بەسەریدا دەهێنا و دڵنەواییم دەکرد.

– دایکە، ئەوان چوون بۆ بەهەشت. خەفەت مەخۆ. ئەلعان لەژێر درەختگەلی پڕ لە خونچەدا پیاسە دەکەن و لەگەڵ فریشتاندا دەئاخڤن و ئازارەکانیان بیرچۆتەوە. یەکشەمووان جلکی ئاڵتوونیی دەپۆشن، کڵاوی سووری گوڵینکەدار دەنێنە سەر و بۆ دیداری خودا دەڕۆن.

دایکم فرمێسکەکانی دەسڕی. تەماشای دەکردم و زەردەخەنەی دەهاتێ، وەك ئەوەی بپرسێ:" بەڕاست .. وایە؟" دەتگوت کەناریی ناو قەفەسەکە گوێی لە دەنگمان بووە، بۆیە گەرووی درێژ دەکرد و بە نەشوەیەکی مەستانە دەیچریکاند، وەك بڵێی لە بەهەشتەوە دابەزیبێ، بۆ چەند ساتێك قەدیسەکانی تەنیا جێهێشتبێ و بۆ دڵخۆشکردنی

خەڵکیی بۆ سەر عەرد هاتبێ.

دایکم و ئەکاکیا و کەناریی بە جۆرێکی تۆکمە و نەمر لە زەینمدا پێکڤە گرێدراون. هەرگیز ئەکاکیایەکم بۆن نەکردووە، یاخۆ چریکەی کەنارییەکم نەژنەفتووە بێئەوەی هەست بەوە نەکەم کەدایکم لە گۆڕەکەیدا – لەناخمرا – ڕادەبێتەوە و لەگەڵ بۆنی عەتر و چریکە کەناریدا یەکانگیر دەبێ.

قەت نەمبینیبوو دایکم پێبکەنێ، ئاخر ئەو تەنها زەردەخەنەی دەهاتێ و بەچاوانێکی ئارام و میهرەبانەوە لە هەمووانی دەنۆڕی. لە ماڵەوە وەکی ڕۆحێکی میهرەبان دەهات و دەچوو، بێدەنگ هەموو خواستەکانمانی جێبەجێ دەکردن. پێدەچوو ڕەحمەت و توانایەکی ئەفسانەیی لە دەستەکانیدا هەبێت کە ئاوها خێرخوایانە ویستە ڕۆژانەییەکانی حوکمڕانی دەکرد. کاتێ بەهێمنیی دیقەتیم دەدا، بەخۆم دەگوت ڕەنگبێ ئەم دایکەی من (نەریدی)* یەك بێ کە لە ئەفسانەی دێوودرنجاندا باسی دەکرێت. ئیدی ئەندێشە لەزەینی منداڵیمدا دەکەوتە جووڵە:

گوایە بابم شەوێکیان بە گوێ ڕووبارێکدا ڕەت دەبێ، دایکم دەبینێ لەژێر تریفەی مانگدا سەما دەکات، شاڵاوی بۆ دەبات و دەسەسڕەکەی دەگرێ. ئەوسا دەیهێنێتەوە بۆ ماڵەوە و دەیکات بە ژنی خۆی. وا هەنووکەش دایکم بە درێژایی ڕۆژ لە ماڵەکەدا دێت و دەچێ تا

---

* نەریدی Nereid: هەر یەك لە پەنجا حۆریە زەریاییەکە، کیژانی (نیرۆس) خواوەندی زەریا. و.ف

دەسەســـڕەکەی بدۆزێتـــەوە و هەمـــدیس ببێتـــەوە بـــە نەریـــدی و ئۆغرکاتەوە. من لە هاتووچوونی دایکم لەماڵەکەدا ورد دەبوومـەوە، لـە کردنـەوەی سـندووق و بـاوەڵی جلکـەکان، لـە بـەتاڵکردنی گۆزەکـان، لـە چـەمینەوە بـۆ سـەیرکردنی ژێـر تەختـەنوێن، کوتـوپڕ دەترسـام نـەبا دەسەسـڕە ئەفسـانەییەکەی بدۆزێتـەوە و دیارنـەمێنێ. ئـەو ترسـە سـاڵانێك درێـژەی کێشـا و برینێکـی قـووڵی لەسـەر ڕۆحـی تـازە زاوم جێهێشـت. تەنانـەت تـا ئـەلعان ئـەو برینـە لـەجاران بەسـۆتر ماوەتـەوە. بەهەمان عەزاب و ڕەنجەوە لەتەواوی خەڵك و ئەو ئەندێشانە دەنۆڕم کە خۆشم دەوێن، چونکە دەزانم ئەوانە بەدوای دەسەسڕەکانیاندا دەگەڕێن تا هەمدیس ئۆغرکەنەوە.

تـەنێ یـەکجارم لـەبیرە کـە چـاوانی دایکـم بەڕوناکییـەکی سـەیر پرشنگیاندا و پێکەنی و وەك ڕۆژانـی دەستگیرانیی یـان تـافی کچێنیی لەزەت لە ڕوخساریدا ڕەنگیدایەوە.

ئەوە لە یەکەمین ڕۆژی مانگی مایسدا بوو. ئێمە بۆ گوندی (فودهیل)، کە ئەوێ گوندێکی پڕ لە ئاو و لەدارپڕتەقاڵ بوو. ڕۆیشتبووین تـا بـابم شاهیدی غوسڵی منداڵێك بێت. کوتوپڕ زریانێکی بەهێز هەڵیکرد، باران وەك کونـدەی سـەربەرەو خـوار کەوتـە بـارین. عـەرد دەم بەپێکـەنین و پەرۆش ئاوی نێرینەیی لە قوڵایی سینگیدا جێگـە دەکردەوە. زریانەکە ڕیـش سـپییانی گونـد و ژنـان و کچـانیانی ڕاونایـە ژوورێکـی گـەورەی ماڵی خاوەن ئاهەنگەکەوە، باران و هەورەبروسکە لەپەنجـەرە و لـەدرزی

دەرگاکەوە دزەیان دەکردە ژوورێ. هەوا بۆنی خۆڵ و نارنجی لێدەهات. هەر شەراب و عارەق و مەزەش بوو پەیتا پەیتا دەهێنرانە ژوورێ و دەبرانە دەرێ. خەریك بوو شەو دادەهات، چراکان پێکران، پیاوان زەوق گرتنی، ژنان چاوانی سەربەرەوژێریان هەڵبڕی و وەکی کەو کەوتنە قاقبەقاق. لە دەرەوەشڕا خودا لە گرمە گرمی خۆی بەردەوامبوو، تا دەهات هەورە گرمە توندتر دەبوو. کۆڵانە باریکەکانی گوند ببوونە جۆگە، بەرد بەنێو ئەو جۆگانەدا تلی دەدا و دڕندانە پێدەکەنی. خودا ببووە زریان و عەردی لە ئامێز دەگرت، ئاودێریی دەکرد و تول بڕیی دەکرد.

بابم رووی کردە دایکم. یەکەمجار بوو ببینم بابم ئاوها بەسۆزەوە لە دایکم بنۆڕێ، یەکەمجار بوو جۆرە چێژێ لەدەنگی بابمدا ببیەم. بە دایکمی گوت:" مارگی.. گۆرانیی بێژە!"

مۆڵەتیدایە دایکم گۆرانی بڵێ! لەکوێش؟ لەبەردەم ئەو هەموو پیاوەدا. من نازانم بۆچی لەخۆمەوە ڕقم هەستا. بە شپرزەیی هەستام و بەرەو لای دایکم ڕامکرد، وەك بڵێی بمەوێ لە شتێکی بپارێزم. بەڵام بابم پەنجەی نایە سەر شانم و داینیشاندم. ئیدی ڕوخساری دایکم پرشنگیدا، وەك بڵێی هەموو ئەو باران و هەورە بروسکەیە ئەویان لەئامێزگرتبێ. سەری هێنایەوە دوا. یادم دێ کە پرچە شەبەقرەنگەکەی کوتوپڕ لێك جوێ بوونەوە و بەسەر شانیدا کەوتن و تا سمتی گەیشتن. کەوتە گۆرانیی چڕین، خودایە ... چ گۆرانییەك! قووڵ، شیرین، پۆشراو بە سایەیەك لە غەم، تەژی لەسۆز. هەروا کە

چاوە نیوەکراوەکانیشی لەسەر بابم بوو، گۆرانییەکی چڕیی کە هەرگیز یادم ناچێتەوە. ئەو کات تێنەگەیشتم ئەو گۆرانییە بۆچی و بۆ کێ دبێژێ، بەڵام کە گەورە بووم لەوە حاڵی بووم. وای کە دەنگە خۆشەکەی لێوڕێژ بوو لە چ خرۆشانێك :

کاتێ تۆ پیاسە دەکەیت
سەیرم لێدێت چۆن شەقامەکان ناپۆشرێن بە غونچە و
تۆیش نابیتە هەڵۆیەکی باڵ زێڕین

بۆخۆ بەدوورگرتن لەسەیرکردنی بابم، بۆ خۆ پاراستن لەبینینی دایکم، لە شوێنێکی ترم دەنۆڕی. بەرەو لای پەنجەرەکە ڕۆیشتم و نێوچەوانم بە شووشەی پەنجەرەکەوە نوساند و تەماشای ئەو شەستە بارانەم دەکرد کە خاك دەینۆشی.

زریان بە درێژایی ڕۆژ وچانی نەدا. شەو باڵی بەسەردا کێشاین، دونیای دەرەوە تاریك داهات، ئاسمان و عەرد بوونە یەك. هەردووکیان بوونە قوڕاو. چرای زیاتر پێکران، هەمووان بەرەو لای دیوارەکان هاتن، مێزو کورسییەکان هێنرانە لاوە تا جێگەبێتەوە. جحێڵ و پیر دەیانویست سەما بکەن. کەمانچەژەن لەناوەڕاستی ژوورەکەدا و لەسەر چوار پایەیەکی بەرز دانیشتبوو، کەوانەکەی وەك شمشێرێك بە دەستەوە گرت، لەژێر لێوەوە بەیتێکی چڕی و پاشان دەستی بەژەنین کرد. ئیدی پێوپلەکان کەوتنە مێروولە و ناوقەدەکانیش کەوتنە جووڵە.

ژنان و پیاوان سەیری یەکتریان کرد و هەستانە سەرپێ. یەکەمین کەسێ هاتە سەر سەحنەی سەما، ژنێکی ڕەنگپەڕیو و باریکەلە بوو کە تەمەنی چل ساڵێك دەبوو. لێوی نارنجیی و دەدرەوشایەوە لەبەرئەوەی توێکڵەگوێزی لێداو و زەیتی گەڵای داردێمشتی لە پرچە شەبەق ڕەنگەکەی ساویی بوو. هەر کە لامکردەوە و ئەو ژنەم بینی، ترس دایگرتم. نوورێکی خەمین و شین لەژێر چاوانیدا دەواری هەڵدابوو. کوتوپڕ بیلبیلەی چاوانی پرشنگیدا، نا، ڕاستترە بڵێم: هەڵایسا. وا هات بەخەیاڵمدا تەماشای من دەکات. لە ترساندا چمکی کراسەکەی دایکم گرت. هەستمکرد ئەو ژنە دەیەوێ قۆڵم بگرێ و لەگەڵ خۆیم ببات.

پیرەمێردێکی کەتە و ڕیش بزنیی، هاواریکرد:" بارەکەڵڵا سورمێلینا!" وایگوت و چووە بەردەم سورمێلینا. دەستەسڕە ڕەشەکەی دەرهێنا، چمکێکی دایە دەستی وی و چمکەکەیتری بەدەستی خۆیەوە گرت. پاشان دوو قۆڵی کەوتنە سەما. لەکاتێکدا کە سەریان بۆ سەرەوە و جەستەیان وەك مۆم قنج و قیت ڕاگرتبوو، خۆیان بە دەستی سەما سپارد.

سوورمێلینا قاپقاپی تەختەیی لەپێدابوو. بەهەموو هێزی خۆی، پاژنەی قاپقاپەکەی بە ئەرزی ژوورەکەدا دەکێشا و تەواوی ماڵەکەی دەهێنایە لەرە. گرێی سەرپۆشە سپییەکەی کرایەوە و ملوانکە لیرەکەی، کە گەردن و سەرسینگی ڕازاندبۆوە، وەدیارکەوت. پەڕەی

کـەپووی دادەخـرا و دەکرایـەوە و بـۆنی هـەوای هەڵدەمـژت. هـاڵاوی هەناسـەی پیـاوان ئەڵقاوئـەڵق گەمارۆیـداو و بەدەوریـدا شـەپۆلی دەدا. ئـــەژنۆی دەنوشـــتانەوە، دەســـووڕایەوە، خـــەریکبوو بەســـەر ئـــەو پیرەمێردەدا دەکەوت کە لەبەردەمیدا سەمای دەکرد، بەڵام یەکسـەر بە پێچدانی سمتی لەبەردەمیدا بزر دەبوو. پیرەمێردی سەماکەریش وەکـی ئەسـپ دەیحیلانـد، هـەر بـە حـەواوە ژنـەی دەگرتـەوە و تونـد بەخۆیـەوە دەیگرت، بەڵام ئەو هەمدیس لەباوەشی هەڵدەخزایـەوە. ژنـەو پیرەمێـرد گەمەیان دەکرد، یەکدییان ڕاودەنا. هـەورە گرمـە و باران نـەمان. دونیا بارگەوبنەی پێچایەوە و جگە لەو ژنـە (سـورمێلینا) کـە سـەمای دەکرد، چ شتێکی تر بەسەر هەڵدێرەوە نـەما. ئیـدی کەمانچـەژەن خـۆی بەسـەر چـوارپایەکەوە بـۆ ڕانـەدەگیرا و هەسـتایە سـەرپێ. کەوانەکـەی وەك بونیـادەم هەناســـەی هەڵدەکێشـا و هـاواری دەکـرد، خـۆی لەگـەڵ سووڕانەوەی پێی سورمێلینادا هاوئاهەنگ دەکرد.

ڕوخسـاری پیرەمێـرد ڕەنگـی دڕنـدەی لـێ نیشـتبوو. تـا بنـاگوێی سـوورهەڵگەڕاو و لێوەلـەرەی پێکـەوتبوو. لـەژێر چـاوەوە لەژنەکـەی دەنۆڕی، هەستم دەکرد کە هەر ئەلعان هەڵدەکوتێتە سەری و لـەتوکوتی دەکات. پێموابوو کابرای کەمانچـەژەنیش هـەمان هەسـتی هەیـە، بۆیـە یەکسەر مۆسیقاکەی بڕی. سەما تەواوبوو. هـەردوو سـەماکەر لەجووڵـە کـەوتن، ئارەقـە لەتـەواوی جەسـتەیانەوە دەچـۆڕا. پیـاوان بـەرەو لای پیرەمێـرد ڕایـانکرد، بردیانـە ئـەولاوە و بـەعارەق کەوتنـە شـێلانی. ژنـەکانیش دەوری سـورمیلینیایاندا تـا پیـاوان نـەیبینن. منـیش کـە هێشـتا نەببوومـە پیـاو، لـەنێو ژنەکانـدا شـوێنێکم بـۆ خـۆم کـردەوە،

ژنــەکان ڕێیانــدام. ســوخمەکەی ســورمیلینیایان ترازانــدبوو، ئــاوی نارنجیـان بـە مـل و ژێـر بـاڵ و لاجانگەیـدا دەپرژاند، ئـەویش چـاوانی لێکناو و زەردەخەنەی دەهاتێ.

ئەمە ئەوکاتە بوو کە سەما و سورمیلینا و ترس، یاخۆ سەما و ژن و مەرگ لە ناخمدا ئامێتە و یەکانگیری یەکدیی دەبوون. چل ساڵ دواتر، لە بانیژەی بەرزی هۆتێلی (ئۆرینت) لە (تفلیس)، ژنێکی هیندوستانیی کەوتە سەما. ئەستێرەکان بەژوور سەرییەوە دەدرەوشانەوە، چرایەك لەوێــدا هەڵنــەکرابوو. دە دوانــزە کەســێ بــەدەوری ئــەو ژنــەدا ڕاوەســتابوون، جگــە لــە ڕونــاکیی کــزی ســیگارەکانیان هیچــی تــر دیارنەبوو. ژنە هیندوستانییەکە لەژێر قورسایی زێڕ و زیو و گوارە و پلپلەی زێڕیندا، بە ترسێکی پەنهان و لەسەرخۆ سەمای دەکرد، وەك بڵێی بە لێواری خەرەندێکەوە لەگەڵ خودادا سەما بکا و گەمانی لەگەڵدا بکا. دەهاتە پێشەوە، دەکشایەوە، سەری دەکردە سەری و لە تەواوی ئەو ماوەیەشدا هەموو گیانی لە ترسا هەڵدەلەرزی تا نەبا هەڵدێرری. نـاو بـەناو بـێ جووڵـە لـەجێی خۆیـدا ڕادەوەسـتا. قۆڵوباسکی لەیـەك دەئالان و دەتگوت دوو مارن کە بە حەواوە لەگەڵ یەکدیدا جووت دەبن. ڕوناکیی سیگارەکان کوژانەوە و لەپانتایی شەودا جگە لەو سەماکەرە و ئەستێرەکانی ژوور سەری شتێکی تر دیارنەما. ئەستێرەکانیش بێ جووڵە کەوتنە سەما. ئێمە هەناسەمان لەخۆ بڕیبوو. کوتوپڕ ترسێك دایگرتم، ئاخۆ ئایا ئەوە ژنێك بوو لەگوێ خەرەند سەمای دەکرد؟ نا، ئەوە ڕۆحی خودی ئێمە بوو کە گەمەی ئەڤینی بە مەرگ دەدۆڕان!

*

كوڕ

هەر شتێ بهاتبایە زەینی منداڵیمەوە، هێند بەتاسەوە ئامێزم بۆ دەکردەوە و هێند بە قووڵیی لە زەینمدا تۆمار دەبوو، کە ئەلعانیش لە تافیی پیرییدا لە وەیادهێنانەوەی ماندوو نابم. یەکەمین ئاشنایەتیم لەگەڵ زەریا و ژن و ڕەنگ و بۆنی دونیادا بەبێ کەم و زیاد وەیاد دێنمەوە.

دوورترین یادەوەری ژیانم ئەمەیە: هێشتا بەتەواوی نەمدەتوانی بە پێوە خۆم ڕابگرم، کە بە گاگۆڵکێ بەرەو دەرگای حەوشە دەڕۆیشتم و ترساو و پەرۆش سەرم بۆ فەزای کراوەی حەوشە دەبردە دەرێ. تا ئەو کاتە تەنها لە شووشەی پەنجەرەوە تەماشای دەرەوەم کردبوو. شتێکی وام نەدیتبوو، بەڵکو تەنها سەرنجم دابوو. بەڵام وا ئیدی بۆ یەکەمینجار دونیام دەبینی. وەی چ دیمەنێکی سەرسووڕهێن بوو! باخچەی حەوشەکەمانم بێسنوور دەهاتە پێشچاو. ویزە ویزی هەزاران مێشهەنگی نەبینراو فەزای لێ پڕ ببوو. بۆنێکی مەستیهێن دەگەیشتە لوت و گەرمای خۆریش بەچڕیی هەنگوین بوو. دەتگوت فەزا بە شمشێر دەدرەوشێتەوە و لەنێو شمشێرەکاندا مێرووگەلی قەد ڕاست و فریشتەئاسا، بەباڵە ڕەنگاوڕەنگەکانیانەوە، بێجووڵە بەرەو لام دێن. لەترسا هاوارێکم دەکرد، چاوانم پڕ دەبوون لە فرمێسک و دونیا لەبەر چاوانمدا بزر دەبوو.

ڕۆژێکی تر وەیاد دێنمەوە کە پیاوێکی ڕیش قرژ لە باوەشی گرتم و بۆ بەندەری بردم. کە نزیک بووینەوە، دەنگی ئاه و بۆڕەی ئاژەڵێکی درندە وەك بڵێی بریندار بێ یاخۆ گەرەکی بێ هەرشەشەمان لێبکا، هاتە گوێم. بەترسەوە خۆم ڕاپسکاند و لەباوەشی پیاوەکە خۆم خستە خوارەوە و وەك مەلێك زیقاندم. دەمویست بگەڕێمەوە. کوتوپڕ بۆنی تیژی خڕنوك و قیر و لیمۆی گەنیو گەییە کەپووم. ناخم بۆ هەڵمژتنی ئەو بۆنە کەوتە سەر پشت. لەنێو باسکی توکنی پیاوەکەدا کەوتمە خۆڕاپسکان. تا ئیدی لەپێچی شەقامێکدا هەموو زەریای کەفچڕێن

ڕژایــە ناخمــەوە. زەریایــەکی شــین، پــڕ لــە هــاوار و بــۆن (وەی چ بوونەوەرێکی سەیر بوو! چ تەڕو تازەییەك بوو! چ دیمەنێکی بێ سنوور بوو!). سەرم تەژی لە پێکەنین و خوێ و ترس بوو.

ژنێکی هاوسێمان وەیاد دێنمەوە کە ناوی (ئانیکا) بوو. ئانیکای نۆبووك و تازە دایك، شۆخ و نازدار، کەزیی درێژ کاڵ و چاو گەورە. عەسری ئەو ڕۆژە لەحەوشە یاریم دەکرد. وابزانم تەمەنم سێ ساڵان بوو. باخچە بۆنی هاوینی لێدەهات. ئانیکا نوشتایەوە و لەکۆشیدا دینام و لەباوەشی گرتم. منیش پێڵووم لێکناو سەرم خستە نێو مەمکۆڵانییەوە و بۆنی جەستەیم هەڵمژت: هاڵاوی بۆنێکی گەرمی چڕ و تیژی شیر و ئاوێتە بە ئارەقە لەجەستەی نۆ بووکەوە هەڵدەسا. بە نەشوەیەکی هاوئامێزییەوە ئەو هاڵاوەم ڕژانە ناخمەوە. کوتوپڕ سەرم گێژی خوارد و لەهۆش خۆ چووم. ئانیکا لەشەرمدا سوور هەڵگەڕا، لەنێوان دوو ئینجانەی گوڵە ڕێحاندا، لەسەر عەردەکە دینام. ئیدی لەوە بەدوا هەرگیز لەباوەشیدا داینەدەنیشاندم. بەڵکو تەنها بەچاوە گەورەکانی سەرنجی نەوازشئامێزی لێدەدام و زەردەخەنەی دەهاتێ.

شەوێکیان هاوین لەحەوشە لەسەر کورسییە گچکەکەم دانیشتبووم. بیرمدێ کاتێ سەرم هەڵبڕیی و بۆ یەکەمینجار ئەستێرەکانم بینی، هەستامە سەرپێ و لە ترسا هاوارمکرد: "بڵێسە.. بڵێسە ... !" دەتگوت ئاگر لە ئاسمان هەڵایساوە و جەستەی چکۆڵەم کەوتۆتە بەر مەترسیی لرفەی ئاگرەوە.

ئاوها بوو یەکەمین بەرکەوتنم بە عەرد و و زەریا و ژن و ئاسمانی پڕ

لـه ئەسـتێران. ئـەلعانیش لـەقووڵترین سـاتەکانی ژیانمـدا، ئـەم چـوار توخمە ترسناکە بەهەمان تاسەی تاڤی منداڵیمەوە ئەزموون دەکەم. لە حەزی هەمدیس ئەزموونکردنی ئەم توخمە ترسناکانەدا (بە هەمان ترس و سەرسووڕمان و پەرۆشیی تافی منداڵیم) ەوەیە کە ئەوڕۆ دیسان ئەوانە بە قووڵی لەجەستە و ڕۆحمدا هەست پێدەکەم. لەبەرئەوەی ئەوانە یەکەمین هێزێك بوون کە هۆشیارانە تۆماربوونیانم لە ڕۆحمدا پێزانی و ئیدی بە تەرزێکی لێکنەپچڕاو، پێکڤە گرێدران و یەکانگیری یەکدی بوون. بە ڕوخسارێك دەچن کەهەمیشە لە شێوەگۆڕکێدا بن. کاتێ تەماشای ئاسمانی پڕ لە ئەستێران دەکەم، هەندێجار مەزەندە دەکەم باخێکی پڕ لەگوڵ بێ، یاخۆ زەریایەکی ڕەش و خەتەر. هەندێجاری تریش لەوێنەی ڕوخسارێکدایە غەرق لە فرمێسك.

وێڕای ئەوە، هەریەك لەسۆز و خەیالاتم، تەنانەت ڕووتەن ترینیشیان، لەم چوار پێکهاتە سەرەتاییە درووست بوون. لەناخمڕا فەلسەفیترین مەسەلە، شێوەی جەستەیەکی گەرم و دونیایی بەخۆوە دەگرێ و شەلاڵ لەبۆنی زەریا و خاك و ئارەقە دەبێ. وشە بۆ ئەوەی بتوانێت دەستم تێوەبدا، ئەوا دەبێ ببێتە جەستەیەکی گەرم. کاتێ دەتوانم پەی ببەم کە بتوانم بۆن بکەم، ببینم و لەمسکەم.

جگە لەو چوار هەستە، ڕۆحم بە قووڵیی لە ڕوداوە ڕێکەوتەکان ڕاچڵەکی. ڕوداوی ڕێکەوت؟ چ دەکرێت کاتێ زەینی ترسنۆك

لەڕاڤـەکردنی شـتێکدا دۆش دادەمێنـێ و ئیـدی لـە حەژمـەتا پـەنا بـۆ گوزارشــتی خۆپــاریێز و ناجوامێرانــە دەبــا تــا نــەبا قســەکانی ببنــە چەنەبازی و شکۆی بریندارکات. وابزانم تەمەنم چوار ساڵان بوو کە بابم بە بۆنەی ساڵی نوێـوە کەنارییـەك و گۆیـەکی وەك جەژنانـە، یـان ئـەوەی کـە لـە (کرێـت) پێیـدەڵێین (تەبـەڕوك) بـۆ هێنـام. دەرگـاو پەنجـەرەی ژوورەکـەم دادەخسـت، دەرگـای قەفەسـەکەم دەکـردەوە و کەنارییەکـەم ئـازاد دەکـرد. کەنارییەکـە ڕاهـاتبوو لەسـەر گۆکـە بنیشـێتەوە و چـەند ســەعاتێك لەســەریەك بچــریکێنێ. منــیش بەدیارییــەوە هەناســەم لەخۆدەبڕی و گوێم ڕادەدێرا.

پێموایـە ئـەم ڕووداوە زۆر سـاکارە، لـە هـەموو کتێبـەکان زیـاتر و لـەو کەسـانەش زیـاتر کـە دواتـر ناسـیمن، کاریگـەریی لەسـەر ژیـانم، لەسـەر هەڵســوکەوتەکانی ســاڵانی دواتــرم لەســەر عــەرد، لــە ســڵاو و ماڵئاواییەکاندا هەبووبێ. هەستمدەکرد سەرم ئەو گۆیەیـە و کەنارییـەك لەکاتی گۆرانی چڕیندا، هێلانەی لەسەر چێ دەکات.

ڕاڤەکردنی یەك بەیەکی یادەوەرییەکانی منداڵییم لەبەر ئەوە نییـە کـە خـاوەن سـیحرێکی گـەورەن، بـەڵکو لەبەرئەوەیـە کـە لـەو سـەردەمەدا، هــەروەکی خــەون، ڕووداوێکــی بــە ڕوواڵــەت گچــکە، ڕوخســاری ڕاستەقینەی ڕۆحی ئاشکرا دەکرد، زیاتر لەوەی کـە شـیکاریی و ڕاڤـەی دەروونیی ئاشکرای دەکات. هۆکاری گوزارشتکردن لەمنداڵییدا یـاخۆ لە خەوندا زۆر ساکارە، هەر بۆیە جوانترین لایـەنی دەروونیـی بـەبێ زۆر پێوەنان، ئاڵوگۆڕ دەبێ و تەنها جەوهەر دەمێنێتەوە.

زەینی منداڵ بێگەرد و جەستەشی نەرم و نیانە. خۆر و مانگ و با و باران و بێدەنگیی بەسەریدا دەڕژێن. منداڵ هەویرێکە و ئەوانە هەڵیدێنن: منداڵ بە ئیشتیاوە دونیا قووت دەدا، گەدەی وەری دەگرێ، هەرسی دەکاو دەیکاتە منداڵ.

کاتێ کە هەتاو هەوای گەرم دەکرد و لەخانووە گەورەکەی دراوسێکەماندا، ترێ دەگوشراو دونیا تەژی لە بۆنی شیلەی ترێ دەبوو، بەزۆریی لەسەر سەکۆی بەردەم ماڵەکەمان دادەنیشتم. بەخۆشحاڵییەوە چاوانم لێکدەنان، دەستەکانم ڕایەڵدەکردن و چاوەڕێ دەبووم. هەمیشە خودا لەشێوەی منداڵێکی وەك خۆمدا دەهات و یارییە منداڵانەکانی خۆی – خۆرو مانگ و با – ی دەدایە دەستم و دەیگوت:" ئەمانە دیاری منن، یارییان پێبکە. یاریی منداڵانەی زیاتریشم هەن!" ئیدی من چاوانم دەکردنەوە. خودا دیار نەدەما، بەڵام هێشتا یارییە منداڵانەکانیم هەر بەدەستەوە بوون.

قودرەتی ڕەهای خواوەندم لەبەر دەستدا بوو (ئەوەم نەدەزانی، لەبەرئەوەی ئەزموونیم دەکرد) دونیام بەو جۆرە دەخوڵقاند کە خۆم دەمویست. ئاخر من هەویر بووم، دونیاش هەروا. بیرمدێ لەتاقی منداڵیدا ئاڵباڵو و گێلاسم لەهەر میوەیەکی تر خۆشتردەویستن. جامێکم لە بیرەکە پڕ لە ئاو دەکرد، دەنکە گێلاس و ئاڵباڵوەکانم تێدەکردن و هەر بە گەیشتنیان بۆ ناو ئاوەکە دەئاوسان. دەنوشتامەوە و تەماشای بریقەدانەوەیانم دەکرد. بەپەرۆشەوە لێم دەنۆڕین. بەڵام

کاتێ لە ئاوەکە دەرمدەهێنان، بەوپەڕی نائومێدییەوە لە چرچ بوونیان ورد دەبوومەوە. چاوانم دەنوقاند تا ژاکانیان نەبینم، ئینجا دەمهاویشتنە زارم.

ئەم ڕووداوە هاکەزاییە، لە ڕەوتی گشتگیرانەی خۆیدا ئەو شێوازە ئاشکرا دەکات کە تا ئێستا لەتاقی پیرییشدا ڕووبەڕووی واقیعی پێبوومەتەوە. من واقیعییەت، ڕووناکتر، باشتر و گونجاوتر بە مەبەستم دەخوڵقێنمەوە. ئەقڵ هاوار دەکات، ڕاڤە دەکات، ڕێنوێنیی دەکا، بەڕەنگاردەبێتەوە، بەڵام نەغمەیەك لە ناخمەوەڕا بەرز دەبێتەوە و هاوار دەکا: " ئەی ئەقڵ، بێدەنگبە! وا باشترە گوێ لەدەنگی دڵ ڕادێرین!" ئەدی کام دڵ؟ شێتیی: جەوهەری ژیان. ئینجا دڵ دەکەوێتە گۆرانیی چڕین.

یەکێ لە عاریفە بێزانسییەکان دەڵێ: " هەنووکە کە ناتوانین واقیع بگۆڕین، وا باشترە ئەو چاوە بگۆڕین کە واقیع دەبینێ!"* لە تاقی مناڵیدا وامدەکرد. ئەلعانیش لە ئەفرێنەرترین ساتەکانی ژیانمدا، هەروا دەکەم.

بە ڕاستیی زەین و چاو و گوێی منداڵ موجیزەن. بەبرسێتییەکی بێئەندازەوە ئەم دونیایە قووت دەدەن و لێی تێر دەبن. دونیا مەلێکە بە پەڕی سوور و سەوز و زەردەوە، منداڵ ئەو مەلە ڕاو دەکات.

---

* دەبێ چاوەکان بشۆردرێنەوە

تا جۆرێکیتر ببینرێ. (سوهرابی سوپهێری)

له چاوانی خودا دا چ شتێکی تر نییه لەچاوانی منداڵ بچێ. منداڵ بۆ یەکەمجار دونیا دەبینێ و دەیخولقێنێ. بەر لەوە دونیا بێسەروبەرەییە. تەواوی مەخلوقاتەکان (ئاژەڵ، درەخت، ئینسان و بەرد)، تەواوی شتەکان (شێوە، ڕەنگ، دەنگ، بۆن، تیشکی بروسکە) لەپێش چاوی منداڵدا بە تەرزێکی گوزارشتنەکراو ڕەت دەبن – لەپێش چاویدا نا، بەڵکو لە ناوەوەیڕا – منداڵ ناتوانێ پێکیانەوە گرێبدا و نەزمێ لەنێوانیاندا پێکبێنێ. دونیای منداڵ لەقوڕ نەخولقاوە تا بەرگە بگرێ، بەڵکو لە هەور دروست بووە. نەسیمێکی فێنك بەسەر لاجانگەکانیدا هەڵدەکا و دونیا لەبەریەك دەڕەوێنێتەوە و دیار نامێنێ.

بێشك، بەر لەخەڵیقەت، بێسەروبەریی بەو شێوەیە بە بەردەم خودادا ڕەت بووە.

کاتێ منداڵ بووم، لەگەڵ ئاسمان، مێروو، زەریا و با دا، واتە لەگەڵ هەموو ئەو شتانەدا کە دەمبینین یاخۆ دەستم تێوەدەدان یەکانگیر دەبووم. (با) سینگی هەبوو، دەستی هەبوو، نەوازشی دەکردم. هەندێجار تووڕە دەبوو، ململانێی دەکردم و نەیدەهێشت بڕۆم. هەندێجار دەیخستم بە عەردا، گەڵا مێوەکانی دەوەراند، قژی تێکدەدامەوە کە دایکم جوان بۆی شانە کردبووم، دەسەسڕەکەی سەری (دیمیترۆس) ی دەڕفاند و داوێنی کراسەکەی (پنلۆپ) خانی ژنی دیمیترۆسی هەڵدەدایەوە.

هێشتا من و دونیا لەیەك جوێ نەببووینەوە. بەڵام وورده وورده خۆمم لـە ئـامێزی وەدەرنـا. ئـەو لـە بـەرێك ڕاوەسـتا و منـیش لەبـەرێكی تـر. ئەوسا هەمدیس شەڕ هەڵایسایەوە.

منداڵەکە کـە هـەروا لەسـەر سـەکۆی بـەردەم ماڵەکەیانـدا دادەنیشـت و پـەی بـە زریـانی چڕ و ڕەشـی دونیـا دەبرد، ڕۆژێکیـان کوتـوپڕ چـاوانی کرانەوە و دونیای بینی. هەر پێنچ هەستەکەی کەوتنە خۆ، هەریەکەیان ڕێی بۆ خۆی کردەوە و بەشی خۆی لە دونیا وەرگرت. بیرم دێ هەستی بۆنکردن بەر لـە هەسـتەکانی تـر لـە منـدا وروژا. ئـەوە یەکـەمین هەسـت بوو کە کەوتە بەرقەرارکردنی نەزم و یاسا بەسەر بێ سەروبەرەییدا.

دوو سـاڵان بـووم، هـەر کەسـێك لـەلام بـۆنێکی تایبـەتی خـۆی هـەبوو. بەرلـەوەی سـەر هـەڵبڕم و ئـەو کەسـە ببیـنم، بـە بۆنیـدا دەمزانـی کێیـە. دایکم، بابم، خاڵەکانم، ژنەکانی دراوسێمان، هەریەکەیان بۆنی تایبـەتی خۆیان هەبوو. کاتێ کەسێك لـە باوەشـی دەگـرتم، بەبۆنیـدا ئـەو کەسـەم خۆشدەویست یاخۆ دەکەوتمە لنگە فرتێ تا لەباوەشیم داگرێ. لەگـەڵ سـاڵاندا ئــەو توانایــە لــە بوونمــدا بارگەوبنــەی پێچــایەوە و بــۆنی جۆراوجۆر ئامێتەی یەکدی بوون.

یەکەنـدەردوو بـە بۆنـدا مەسـیحیی و تـورکم دەناسـینەوە. مـاڵێکی میهرەبانی تورك دراوسێمان بوو. کاتێ ژنی ماڵەکە بۆ ماڵمان دەهات،

بـه بۆنەکـەی دڵـم تێکەڵـدەهات، ناچـار چـڵێ ڕێحانـەم لێـدەکردەوە و دەکەتمـە بـۆنکردنی، یـان گـوڵێکی ئـەکاکیام دەترنجانـە کونـە لوتمـەوە. بـەڵام ئـەو ژنـە تورکـە، کـە نـاوی فاتیمـە بـوو، کچێکی چـکۆڵەی چـوار ساڵانی هەبوو ناوی (ئامینە) بوو – وابزانم ئەو کاتە تەمەنم سێ ساڵان بوو– ئەو کچە چکۆڵەیە بۆنێکی سەیری لێدەهات کە نە تورکیی بوو نـە گرێکیی. بۆنێکی لە کەپوومدا خۆش بوو. ئامینە سپیکەلانە و خڕتـۆڵ، دەسـت و پـێ خـەناویی، بـە هـەر پرچێکییەوە سـەدەف یـاخۆ مـورووی چاوەزار شۆڕببۆوە. ئامینە بۆنی میسکی لێدەهات.

دەمزانـی کـەنگێ دایکـی لـە ماڵـەوە نابـێ. دەچـوومە دەرێ و ئامینـەم دەبینی لەبەر دەرگا دانیشـتووە و بنێشـت دەجوێ. بڕیارمـدەدا بچم بـۆ لای. بونیـادەم بەسـێ پێپلیکانـە بـۆ ماڵەکـەیان سـەر دەکـەوت. ئـەو سـێ پێپلیکانەیەم بەلاوە زۆر بەرز بوو. بیرم دەکردەوە ئاخۆ چۆن بتوانم بـەو پێپلیکانانـەدا سـەرکەوم؟ هەرچـۆنێکبا خنـەخن بەپێپلیکانـەی یەکەمـدا سەردەکەوتم، ئینجا هەوڵمدەدا دووەمیش ببڕم، تۆزێ بـۆی ڕادەوەسـتام تـا هەناسـەیەکم تێبێتـەوە. سـەرم هەڵـدەبڕی تـا تەماشـایەکی بکـەم، دەمبینـی ئـەو بێبـاك لەبـەر دەرگـا دانیشـتووە، لـەبری ئـەوەی دەسـت ڕایـەڵکا و یارمـەتیم بـدات، کەچـی سـەیری دەکـردم و جووڵـەی لـەخۆی بڕیبوو. وەك ئەوەی بڵێ:" کاتێ بەسەر کۆسپەکاندا زاڵ دەبیـت، ئینجا هـەموو شـتێك بـە دڵـی خـۆت دەبـێ. ئیـدی ئـەو کـات دەگەیتـە لام و بەیەکـەوە گەمـە دەکـەین. خـۆ گـەر نایشـتوانی ئـەوا فـەرموو بگـەڕێوە!" بەڵام من نەدەگەڕامەوە. دوای هـەوڵێکی زۆر بەسـەر پێپلیکانـەکانا سـەر

دەکەوتم و دەگەیشتمە لای. کە دەگەیشتمە لای هەڵدەسایە سەر پێ، دەستی دەگرتم و دەیبردمە ژوورەوە. دایکی تا نیوەڕۆ نەدەهاتەوە، جلشۆریی دەکرد. بێئەوەی تەنها ساتێك بەهەدەر بدەین، گۆرەوییەکانمان دادەکەندن، ڕادەکشاین و پاژنەی پێمان دەنووساند بەپاژنەی یەکدییەوە. ورتەمان لەخۆ دەبڕی. من چاوانم لێکدەنان و هەستمدەکرد کە گەرمای لەشی ئامینە لەپاژنەی پێیەوە بۆ پاژنەی پێم ڕەت دەبێ، هێدی هێدی بەرەو ئەژنۆم، زگم، سینگم، هەڵدەچێ و تەواوی بوونم لە خۆ دەگرێ. ئەو چێژە هێند قووڵ بوو کە هەستم دەکرد لە هۆشخۆم دەبات. بەدرێژایی تەمەنم هیچ ژنێ چێژێکی ترسناکتری لەو چێژەی ئامینە پێنەبەخشیوم و هەرگیز گەرمایی لەشی ژنم بەو قووڵییە هەست پێنەکردووە. ئەلعانیش دوای هەفتا ساڵ، چاوانم لێکدەنێم و گەرمایی لەشی ئامینە هەست پێدەکەم کە لەپاژنەی پێمەوە هەڵدەکشێ و بەسەراپای ڕۆح و جەستەمدا بڵاودەبێتەوە.

ورده ورده لە سەرکەوتن و دابەزین ترسم شکا. خۆم بەماڵی دراوسێکاندا دەکرد و لەگەڵ منداڵەکانیانا گەمەم دەکرد. هێور هێور دونیا فراوانتر دەبوو.

کە تەمەنم بووە پێنج ساڵان، ژنە مامۆستایەکیان بۆ گرتم تا لەسەر تەختەڕەش فێری کێشانی هێڵ و بازنەم بکات. ئەو کارە دەستی ڕادەهێنام تا دواتر نووسینی پیتەکان فێربم. مامۆستاکەم ژنێکی ساکار و لادێیی بوو، ناوی خاتوو (ئارت) بوو. کورتە بالا، قەڵەو و

تۆزێ کۆم، باڵوکەیەك بەلای ڕاستی چەناگەیەوە بوو. خاتوو (ئارت) دەستی دەگرتم و فێری دەکردم کە چۆناوچۆنیی تەباشیر بەدەستەوە بگرم و پەنجەکانم بجوڵێنم. خاتوو ئارت دەمی بۆنی قاوەی لێدەهات.

یەکەمجار چ حەقم بەسەرییەوە نەبوو. نە خۆشییم بە بۆنی دەمی دەهات و نە بە کۆمییەکەی. بەڵام دواتر نازانم چۆن بوو کە هێدی هێدی شێوەی لەبەر چاوم گۆڕا. باڵوکەکەی سەر چەناگەی نەما، کۆمییەکەی ڕێك بۆوە، قەڵەوییەکەی نیشتەوە و جەستەی باریك و جوان بۆوە. تا ئیدی لەماوەی چەند هەفتەیەکدا بووە فریشتەیەك بۆ خۆی. فریشتەیەکی باریکەلە بەکراسێکی سپیی ئاودامان بەڕەنگی بەفر و شەیپورێکی بڕۆنزیی گەورەشی بە دەستەوە. هەڵبەت من ئەو فریشتەیەم لەیەکێك لە ئەیکۆنەکانی کڵێسای قەدیس (میناس)دا بینیبوو. جارێکیتر چاوانی منداڵیی موجیزەی خوڵقاند و فریشتە و خاتوونی مامۆستای یەکانگیر کرد.

ساڵان تێپەڕین. من چووم بۆ دەرەوەی وڵات و هەمدیس بۆ کرێت گەڕامەوە. بە دوای مامۆستاکەمدا گەڕام. پیرێژنێکی گچکە لەبەر دەرکی ماڵەکەیاندا خۆی دابووە بەر هەتاو. بە باڵوکەکەی سەر چەناگەیدا ناسیمەوە. خۆی بوو. کە لێی نێزیك بوومەوە و خۆم پێناساند، لە خۆشیدا دەستی بە گریان کرد. دیاریم بۆ هێنابوو: قاوە و شەکر و پاکەتێك ڕەحەتەڵقوم. سەرەتا دوودڵ بووم، شەرمم دەکرد پرسیاری لێبکەم. بەڵام وێنەی فریشتەی شەیپور بەدەست، هێند توند لەناخمدا بنجی داکوتیبوو کەنەمتوانی ددان بەخۆدا بگرم. لێمپرسی: " ئەرێ

خاتوو ئارت، تۆ قەت کراسی درێژی سپیت لەبەر کردووە و شەیپورێکی برۆنزیی گەورەشت بەدەستەوە بووبێ؟"

پیرێژنی بەستەزمان خاچی کێشا و هاواری کرد:" خودا بۆخۆی ڕوحمکات. من و کراسی سپیی؟ من و شەیپوور؟ خودایە تۆبە .. من و گۆرانی گوتن؟"

هەموو شتێ موجیزەئاسا سەرلەنوێ لە ئەقڵی هەویرینی منداڵیمدا دروستدەبۆوە. لەسنوری ماقوڵی تێدەپەڕاند و لە شێتیی نێزیک دەبۆوە. بەڵام ئەو شێتییە جۆرە خوێیەکە کە بەسەر ئەقڵی ساخدا دەکرێت تا بۆگەن نەکا. لە دونیای ئەفسانەی دێو و درنجاندا کە لەهەر ساتێکدا دەمخوڵقاند، دەژیام و دەدوام و دەبزوام و ڕێگەم بۆ خۆم دەکردەوە و بە نێوانیاندا ڕەت دەبووم. چ شتێکم دووجار نەدەبینی، لەبەرئەوەی هەر جارەی ڕوخسارێکی نوێم پێدەبەخشی. ئیدی بەو جۆرە بەردەوام پاقیژەیی دونیا تازە دەبۆوە.

چەند میوەیەکی تایبەتی سیحرێکی پەنهانیان تێدا دەوروژاندم. بە تایبەتی گێلاس و هەنجیر. بە گەڵاو بۆنی گەڵای هەنجیر هەر وەك خواردنیان، ئەفسوون دەبووم. چاوانم لێکدەنان و بۆنی گەڵای هەنجیرم هەڵدەمژت، لە خۆشییەکی ترسناکدا غەرق دەبووم و ڕەنگم دەپەڕی: خۆشیی نا، بەڵکو خرۆشان، ترس، هەڵلەرزین. وەك بڵێی چووبێتمە ناو دارستانێکی تاریك و خەتەرناکەوە.

ڕۆژێکیان دایکم لەگەڵ خۆیدا بۆ گوێ زەریایەکی لاکەوتەی دەرەوەی میگالۆ کاسترۆی بردم. ئەوێ شوێنی مەلەی ژنان بوو. زەینم پڕ لەزەریای بێسنوور و بەلرفە بوو، پێدەچوو لەمیانەی ئەو فەزا شینەوە قلافەتی ڕەنگپەڕیو و لاواز و سەیر هاتبێتنە دەرێ، وەك بڵێی نەخۆش بن، دەیانزریکاند و ئاویان بەیەکدیدا دەکرد، تا ناوقەد لەئاودا بوون. بەخۆم دەگوت:" دەشێ لەناوقەد بەرەو خوار ماسیی بن. هەمان ئەو کیژانەی زەریا بن کەخەڵکی لەبارەیانەوە دەپەیڤن!" حەکایەتەکەی نەنکم بیرهاتەوە لەبارەی کیژێکی زەریاوە کەخوشکی ئەسکەندەری گەورە بووە. هەموو زەریاکان بەدوای براکەیدا تەی دەکا. هەر بەلەمێك بەلایدا ڕەت دەبێ لەسەرنشینەکانی دەپرسێ:" ئەرێ شا ئەسکەندەر زیندووە؟" بەلەمەوانەکەیش وەڵامدەداتەوە:" بەڵێ خانمەکەم، شا ئەسکەندەر خۆشحاڵ و زیندووە!" وای بەحاڵی ئەو بەلەمەوانەی گوتبای:" شا ئەسکەندەر مردووە!" ئیدی کیژەکە کلکی بە زەریادا دەکێشا و زریان هەڵدەساو هەموو بەلەمەکانی تەفروتوونا دەکرد.

یەکێك لەو کیژانەی زەریا بەسەر شەپۆلێکی بەرزەوە بەرەو لام هات. شتێکی لێپرسیم. بەلام هاژەی زەریا هێند بەرز بوو کە لەپرسیارەکەی حاڵی نەبووم. لەبەرئەوەی پێشتر تێکەڵی دونیای ئەفسانە ببووم و وامزانی پرسیاری براکەیم لێدەکات، بۆیە بەترس و لەرزەوە هاوارمکرد:" شا ئەسکەندەر زیندووە، خۆشحاڵ و زیندووە!" وامگوت و کوتوپڕ سەرجەم کیژانی زەریا دایانە قاقای پێکەنین.

بە شەرمێکی تێکەڵ بەتوڕەیی ڕامکرد. لەبەرخۆوە گوتم: "نەفرەتیان

لێبێ، ئەوانە ژن بوون، کیژانی زەریا نەبوون!" ئیدی لەسەر بەردێکی بچووک دانیشتم و لە ڕقدا پشتم لە زەریا کرد.

سوپاسی خودا دەکەم کە هێشتا ئەو خەونە خۆشانەی منداڵیی بەتەواوی ڕەنگ و دەنگیانەوە لەگەڵمدان. هەر ئەوەشە زەینم لەچنگی ئافات قوتار دەکا و لە ژاکان و وشکهەڵاتن دەیپارێزێ. ئەوە ئەو قەترەی ئاوی پیرۆزی ژیانەیە کە لەچنگی مەرگم دەردێنێ. هەر کاتێ بمەوێ لە نووسینەکانمدا لەبارەی زەریا و ژن و خوداوە بدوێم، ئەوا چاو دەبڕمە دڵم، گوێ بۆ منداڵەکەی ناخم شل دەکەم و ئیدی ئەو شتەکانم پێدەنووسێتەوە. گەر من توانیبێتم جارێك لەجاران لەهێزە گەورەکانی ژن و زەریا و خودا نێزیك بوبێتمەوە و لەڕێی وشەوە گوزارشتم لێکردبن، ئەوا بۆ ئەوە خۆم بەقەرزارباری منداڵیی دەزانم کە هێشتا هەر لەگەڵمدایە. سەرلەنوێ دەبمەوە بەمنداڵ تا بتوانم هەمیشە دونیا بۆ یەکەمجار و بەچاوانێکی پاقیژەوە ببینم.

دایك و بابم لە دەمارەکانمدا دێن و دەچن: یەکێکیان گرژ، توندوتیژ و مۆن. ئەویتریشیان: ناسك، میهرەبان و ئیماندار. بەردەوام ئەو دوو کەسەم لەگەڵدا بوون. هیچ کامیان نەمردن. مادامەکێ من زیندووم، ئەوا ئەوانیش لە ناخمدا هەر زیندوو دەبن و بۆ حوکم کردن بەسەر ڕەوتار و کردارمدا لەگەڵ یەکتر دەجەنگێن. مەدەلعومر هەوڵدەدەم ئەو دووانە لەخۆمدا ئاشتکەمەوە تا یەکێکیان قودرەتی خۆی و ئەویتریان میهرەبانیی خۆیم پێببەخشێ. تا پێکەوە نەگونجانیان کە بێوچان لە

ناوەوەمڕا درێژەی هەیە، لە دڵی کوڕەکەیاندا هاوئاهەنگ کەم.

ئامادەیی دایك و بابم بە ئاشكرا بە دەستەکانمەوە دیارە. دەستی ڕاستم بەهێزترە، بەتاڵ لەهەست و تەواوێك پیاوانەیە. بەڵام دەستی چەپم زۆر هەستیارە. بە وەیادهێنانەوەی مەمكی ژنێك كە خۆشم دەویست، دەستی چەپم دەئێشا و مێروولەی دەكرد، لەئازاردا شین هەڵدەگەڕا و هێندەی نەدەما ببێتە برین. لەخەڵوەتی تەنیایی خۆمدا، كاتێك لەفڕینی مەلێك دەنۆڕم، گەرمای ژێر زگی مەلەكە لەلەپی دەستی چەپمدا هەست پێدەكەم. لە دەستەكانمدایە، تەنها و تەنها لە دەستەكانمدایە كە دایك و بابم شوێنپێیان دیارە. بابم دەستی ڕاست و دایكیشم دەستی چەپمی بۆخۆی هەڵگرتووە.

هەر لێرەدا ئەوەش بڵێم كە ڕووداوێك كاریگەرییەكی قووڵی لەسەر ژیانم جێهێشت. ئەوە یەكەمین برینێك بوو كەوتە ڕۆحم. وا پیر بووم و كەچی ئەو برینە هەر بەسۆیە و هێشتا سارێژ نەبووە.

وابزانم تەمەنم چوار ساڵان بوو. ڕۆژێكیان یەكێك لە خاڵۆكانم دەستی گرتم تا بۆ دیدەنی گۆڕی هاوسێیەكمان لەگۆڕستانی گچكەی كڵێسای قەدیس ماتیۆ بچین.

وەرز وەرزی بەهار بوو. گوڵە بەیبوون ڕەشماڵی بەسەر گۆڕەكانا هەڵدابوو. تەلانێك گوڵی سوور لەقوژبنێكدا تەژی لەخونچەی چكۆڵەی

بەهاریی ببوو. کات نیوەڕۆ بوو، هەتاو عەردی گەرم دەکردەوە و گژوگیاش بۆندار. دەرگای کڵێساکە کرابۆوە. قەشە بخووری خستبووە بخووردانەکەوە و ئێخەی قەشەیی بەستبوو. لەدەرکی کڵێسا هاتە دەرەوە و ڕووە و لای گۆڕەکان چوو.

من لەو کاتەدا کە بۆنی بخوور و خاکم هەڵدەمژت، لەخاڵۆم پرسی:" ئەوە بۆچی بخووردانەکە دەگەڕێنێ؟" بۆنەکە گەرم و کەمێ ناخۆشیش بوو، بۆنی ئەو حەمامە تورکییەی وەیاد دەهێنامەوە کە شەممەی ڕابردوو لەگەڵ دایکمدا، خۆمان لێشتبوو.

خاڵۆم بەبێدەنگیی بەنێو گۆڕەکانا دەڕۆیشت. هەمدیس لێمپرسی:" ئەوە بۆچی بخووردانەکە دەگەڕێنێ؟"

خاڵۆم وەڵامیدامەوە:" وسبە.. ئەلعان دەبینی، بەدواما وەرە!"

کە لەپشتی کڵێساکەوە داگەڕاین، دەنگە دەنگێکمان هاتە گوێ. پێنج شەش ژنی ڕەشپۆش لەمبەر و ئەوبەری گۆڕێکدا ڕاوەستابوون. دوو پیاو کێلی گۆڕەکەیان لادەبرد، پاشان یەکێکیان چووە نێو گۆڕەکە و کەوتە هەڵکەندن. من و خاڵۆم نزیکیان بووینەوە و لەگوێ چاڵەکەدا ڕاوەستاین.

پرسیم:" ئەوە خەریکی چین؟"

خاڵۆم وەڵامیدامەوە:" ئێسکوپروسك لەژێر خۆڵدا دەردێنن!"

پرسیم:" ئێسکوپروسکی چیی؟"

وەڵامیدامەوە:" ڕاوەستە، ئێستا خۆت دەیبینیت."

قەشە بەسەر گۆڕەکەوە ڕاوەستابوو. بخووردانەکەی بەرز و نزم دەکردەوە و لەژێر لێوەوە دوعای دەخوێند. بەسەر خۆڵە تازە دەردراوەکەدا دانەویمەوە، بۆنێکی ناخۆش دەهات. کەپووم گرت، گەرچی دڵم تێکەڵ دەهات بەڵام نەکشامە دواوە. چاوەڕێ بووم و لێکدا لێکداش لەخۆم دەپرسی:" ئێسکوپروسك؟ ئێسکوپروسکی چیی؟"

چاوەڕێ بووم. کوتوپڕ ئەو پیاوەی کە خۆڵەکەی دەردەدا، خۆی ڕاست کردەوە. کەللەسەرێکی بەدەستەوە بوو، خۆڵەکەی لێ پاك دەکردەوە. پەنجەی بەچاڵی چاوەکەیدا دەکرد و خۆڵی لێ دەردەهێنا. پاشان کەللەسەرەکەی لەسەر لێواری گۆڕەکەدا دانا، دانەوێوە و هەمدیس کەوتەوە خۆڵ دەردان.

من کە لە ترسا هەڵدەلەرزیم، لە خاڵۆم پرسی:"چییە؟"

– ئەی نابینی .. کەللەسەری مردووە، کەللەسەرە!

- کەللەسەری کێیە؟

- بیرت نایە، کەللەسەری (ئانیکا) ی دراوسێمانە!

- کەللەسەری ئانیکا؟

دامە خوڕەی گریان و کەوتمە قیژە و هاوار. هاوارم کرد: "کەللەسەری ئانیکا؟ کەللەسەری ئانیکا؟" وامگوت و بۆ ئەرزەکە دانەویمەوە و هەر بەردێکم بەدەستەوە هاتبا دەمگرتە گۆڕهەڵکەنەکە. بە گریان و هاوارەوە دەمگوت:" ئانیکا چ شۆخ بوو؟ چ بۆنێکی خۆشی لێدەهات!"

ئانیکا دەهات بۆ ماڵمان. لەباوەشیدا دایدەنیشاندم و بەشانەکەی قژی بۆ دادەهێنام. ختوکەی ژێر باڵی دەدام و پێدەکەنیم، وەکی مەلێك دەمچریکاند.

خاڵۆم لە باوەشی گرتم و بردمییە ئەولاوە. بە تووڕەیی گوتی: "بۆچی دەگریت؟ وادەزانی چییە؟ مردووە ... هەموومان دەمرین!"
بەڵام من بیرم لای قژە زەردە کاڵەکەی ئانیکا، خەیاڵم لای چاوە درشتەکانی بوو. بیرم لای ئەو لێوە سوورەی بوو کە ماچی پێدەکردم، کەچی ئێستا ....

قیژاندم:" قژی، لێوی، چاوانی ....؟"

– لەبەین چوون ... خاک لووشیدان!

– بۆچی؟ بۆچی؟ نامەوێ خەڵك بمرن!

خاڵۆم شانێکی هەڵتەکاند و گوتی:" کاتێ گەورە دەبی، وەڵامی ئەو بۆچییەت دەست دەکەوێت!"

دەستم نەکەوت. گەورە بووم، پیربووم، بەڵام وەڵامی ئەو بۆچییەم هەر دەست نەکەوت!

*

قۆناغی خوێندنی سەرەتایی

بەچاوانی هەمیشە ئەفسووناویمەوە، زەینی لێوانلێوم لەهەنگوین و ویزەویزی هەنگ، کڵاوێکی تیسکن لەسەردا و جووتێک پێڵاوی گوڵینکەدار لەپێدا، بەیانییەکیان، نیوەی بەخواست و نیوەکەی تری بەنابەدڵیی بەرەو قوتابخانە بەڕێ کەوتم. بابم دەستی گرتم، دایکم چڵێ ڕێحانەی دامێ، گوایە بۆنکردنی شەهامەتم پێدەبەخشێ، خاچی ئاڵتوونیی ڕێوڕەسمی غوسڵدانەکەمی کردە ملم و بەشانازییەوە

تەماشای کردم و لەژێر لێوەوە گوتی:" خودا ئاگادارت بێ و بەدوعای خێری منت لەگەڵ بکات."

بەقۆچی قوربانییەکی گچکە دەچووم کەزەنگۆڵەکانی، قورسایی خستبێتە سەر گەردنی. لەناوەوەمڕا هەستم بە شانازی و ترس دەکرد، بەڵام دەستم نوقووم لەدەستی پیاوانەی بابمدا و ئازایانە ڕێم دەکرد. بە کۆڵانە باریکەکاندا ڕەت دەبووین. گەیشتینە کڵێسای قەدیس میناس، لەوێوە داگەڕاین و خۆمان بەساختمانێکی کۆندا کرد کەحەوشێکی گەورەی هەبوو. چوار هۆدەی گەورە لەهەر چوارلای حەوشەکەدا، دارچنارێکی سەروقژ خۆڵاویی لەناوەڕاستا. ترسام و لەڕۆیشتن سڵەمیمەوە. دەستم لەنێو دەستی زل و گەرمی بابمدا دەلەرزی.

بابم دانەوییەوە و دەستی بەسەرمدا هێنا. ڕاچڵەکیم، چونکە وابزانم ئەوە یەکەمجار بوو بابم دڵنەواییم بکا. سەرم هەڵبڕی و بەترسەوە دیقەتیمدا. بابم سەرنجی ترسەکەمیدا، دەستی کێشایەوە و گوتی:" لێرە خوێندنەوە و نووسین فێردەبیت تا بۆ خۆت ببیتە پیاو.. دەی خاچ بکێشە!"

مامۆستا لەبەر دەرگاوە وەدیارکەوت. شوڵکێکی درێژی بەدەستەوە و لەبەرچاومدا بەئاژەڵێکی لمۆز زل دەچوو. لەتەوقی سەری ورد بوومەوە تا بەڵکو قۆچێك ببینم، بەڵام لەبەر ئەوەی کڵاوی لەسەردا بوو، نەمبینی.

بابم گوتی:" ئەمە کوڕی منە!" وایگوت و دەستی لەنێو دەستم دەرهێنا و منی بەماموستا سپارد. پاشان گوتی:" ئێسقانی بۆ من و گۆشتی بۆ تۆ. بەزەییت پیایدا نەیەتەوە. دارکاری بکە و بیکەرە ئینسان!"

ماموستا ئاماژەی بۆ شولکەکەی کرد و گوتی:" قارەمان میخایل، نیگەران مەبە! ئەم شولکە هۆکارێکە بۆ دروستکردنی ئینسان!"

لەو ڕۆژانەی تافی خوێندنی سەرەتاییدا، کۆمەڵە ڕوخسارێك لەیادەوەریمدا ماون. کۆمەڵێ سەری منداڵانە کە وەك کەللەسەر بەیەکەوە نووساون. ئەلعان هەڵبەت زوربەی ئەو سەرانە بوونەتە کەللەسەر. بەلام بەرزتر لەو سەرانە – چوار ماموستاکەم لە زەینمدا بەنەمریی ماونەتەوە.

لەپۆلی یەك، (پاترۆ پۆلۆس): پیرەمێردێکی گچکە و کورتەبنە بەچاوانێکی دڕندانە و سمێڵێکی شۆڕەوە، هیچکات شولکەکەی دەستی دانەدەنا. بە ئاماژەیەکی شولکەکە هەمووماني کۆدەکردەوە. پاشان ڕیزی دەکردین. وەك بڵێی مەڕاوی بین و بمانبا بۆ بازاڕ بمانفرۆشێ. هەموو باوکێك بە سپاردنی منداڵەکەی بەو ماموستایە، پێیدەگوت:" ماموستا، گۆشتی بۆ من و ئێسقانی بۆ تۆ. دارکاری بکە تا بۆ خۆی ببێتە ئینسان!" ئیدی ئەویش بێ ڕوحمانە بەر شولکی

دەداین. هەموومان، هەر لەمامۆستاوە تا قوتابی، چاوەڕێی ئەو ڕۆژە بووین کە ئەو شوڵکانە بمانکاتە ئینسان. کە گەورە بووم و تیۆرەکانی مرۆڤدۆستیی زەینمی بەرەو گومڕایی ڕاپێچا، بۆم ساخ بۆوە کە ئەو جۆرە فێرکردنە فێرکردنێکی دڕندانە بووە. بەڵام بۆ باشتر ناسینی ماهییەتی ئینسان، لەوەیاندا دۆعام بۆ شوڵکەکەی پاترۆپۆلۆس دەکرد و تا ئەلعانیش هەر دۆعای بۆ دەکەم. ئاخر هەر ئەو شوڵکە بوو فێری کردین کەعەزاب گەورەترین مورشیدە بۆ هەڵزنینی ئاژەڵ بەرەو ئینسانبوون.

(تیتیرۆس) – چ جۆر پەنیر– لەسەر عەرشی پۆلی دووەمدا حەکەمیی دەکرد. فەقیرە تەنها حەکەمیی دەکرد نەك حوکمڕانیی. پیاوێك بوو چاویلکە لە چاوو ڕەنگپەڕیو، کراسی یەخە ڕەقی لەبەردا و پێڵاوی چەرمی پاژنە نزمی نووك باریکی لەپێدا. خودان کەپویەکی زل و موواویی، دوکەڵی جگەرە پەنجە لاوازەکانی زەرد هەڵگەڕاندبوو. ناوە ئەسڵییەکەی (چ جۆر پەنیر) نەبوو، بەڵکو ناوی پاپاداکیس بوو. بەڵام ڕۆژێکیان بابی کە قەشەی گوندێکی چەپەك بوو، دەچێ بۆ شار و پەنیری بە دیاری بۆ دێنێ. کوڕەکەی هاواردەکا: "باوکە .. ئەمە چ جۆرێکی پەنیرە؟" (لەبری شێوەزاری تایری، شێوەزاری تایرۆس بەکاردێنێت بۆ ئەوەی وا خۆی بنوێنێ کە گوایە زوبانی ستانداردی گرێکیی دەزانێت) بەڕێکەوت دراوسێیەکیان گوێی لەو قسەیە دەبێ و بڵاویدەکاتەوە. ئیدی مامۆستای بەستەزمان ئەو نازناوەی بەسەردا دادەبڕدرێ. مامۆستا (چ جۆر پەنیر) داری نەدەوەشاند، بەڵام هەڕەشەی

دەکرد. (ڕۆبینسۆن کرۆزۆ)ی بۆ دەخوێندینەوە و وشە بە وشەش ڕاڤەی دەکرد. ئەوسا بەمیهرەبانیی و دڵەڕاوکێوە دیقەتیدەداین، وەك بڵێی تکامان لێبکات تێبگەین. بەڵام ئێمە سەرقاڵی هەڵدانەوەی پەڕەکانی کتێبەکە بووین. لەژێرەوە سەرنجمان لە وێنەی جەنگەڵە گەرمەسێریەکان دەدا، لە درەختە گەڵا پان و ئەستوورەکان. سەرنجمان لە (ڕۆبینسۆن کرۆزۆ) دەدا بە کڵاوە حەسیریە پانەکەی لەپانتایی ئۆقیانوسە لاکەوتەکەی چوار دەوریدا. مامۆستا (چ جۆر پەنیر) ی داماو لەزەنگی پشوودا کیسە توتنەکەی دەردەهێنا، سیغارێکی دەپێچایەوە و تکاکارانە تەماشای دەکردین.

ڕۆژێکیان (مێژووی پیرۆز) مان دەخوێند. ناوی (عیسۆ) * ، ئەوەی بەخاتری ئەو شۆربای نیسکێنەیەی کە یاقوبی برای لێی نابوو، مافی (سەر بەمۆربوون) ی خۆی فرۆشتبوو، بەرگوێ کەوت. ئێوارە کە گەڕامەوەماڵەوە، مانای (مافی سەر بە مۆربوون) م، لەبابم پرسی. بابم تۆزێ سەری خوراند و بەکۆکەکۆکەوە گوتی:" ئەوە لە خاڵۆ (نیکۆلاکی) ت بپرسە!"

خاڵۆ نیکۆلاکی دەرچووی خوێندنی سەرەتایی بوو. هەر بۆیە بەخوێنەوارترین پیاوی بنەماڵەکە دەژمێردرا. خاڵۆ نیکۆلاکی کورتەبنەو قەڵەو و کەچەڵ، خودان چاوانێکی گەورە و ترسنۆکانە،

---

* لەبەر ئەوەی بەهۆی ئەو شۆربای نیسکەوە کە یاقوبی برای لێینابوو (مافی سەر مۆر بوون)ی خۆی فرۆشت، لەبەر ئەوەو لەبەر سووریی ڕەنگی ڕوخساری ناویان نابوو(عیسۆ)، نازناوەکەی (ئادوم)ە، واتە سوورو نیسك ڕەنگ. (فەرهەنگی کتێبی پیرۆز) و.ف

دەسـتی زل و تـووکن. لەژنهێنانـدا پێـی بەقـەدەر بەرەکـەی خـۆی ڕانەکێشاو و پارووپەکی زلتری لەدەمی خۆی قووت دابوو، ئیدی ببووە مەسخەرەی ژنە نالەبار و بەخیلەکەی. هەموو شەوێ ژنەکەی قاچی خالۆمی بە تەختەنوێنەکەیانەوە دەبەستەوە، نەبادا بچێ لەگەڵ کارەکەرە قەڵەو و مەمك زلەکەیاندا – کە لەخوارەوە دەنووست، بنوێ. کە ڕۆژ دەبۆوە ئەوسا پێی خالۆمی لەتەختەنوێنەکە دەکردەوە. ئەو خالۆ داماوەم بۆ ماوەی پێنج ساڵ ئاوها ژیانی لەگەڵ ژنەکەیدا گوزەراندبوو. بەڵام دواتر ئیرادەی خودا وایویست کە ئەو ژنە ناڕەسەنە بمرێ (ئاخر هەر لەبەر ئەمەشە کە ناوی خودامان ناوە میهرەبانی ڕەها). ئەمجارەیان خالۆم کچێکی لادێیی میهرەبان و لەشساخ و دەم نوقڵیی هێنا. ئەم ژنەی تر شەوانە قاچی خالۆمی نەدەبەستەوە. ئیدی خالۆم بەسەرفەرازییەوە دەهات بۆ ماڵمان و سەردانی خوشکەکەی دەکرد.

دایکم لێی دەپرسی:" نیکۆلاکی، ئەرێ لەگەڵ ژنە تازەکەتا چۆنیت؟"

– مارگی، هەر مەپرسە چەند بەختەوەرم ... ئاخر ئەو نامبەستێتەوە!

خالۆم لەبابم دەترسا و هەرگیز نەیدەوێرا لەحاستیا سەربەرزکاتەوە و چاو لەچاوی بـبڕێ. بەڵکو کاتـێ دادەنیشـت بـەردەوام دەسـتە تووکنەکانی بەیەکدا دەهێنا و سەرنجی لە دەرگاکە دەدا. ئەو ڕۆژە هەر کە بیستی قارەمان میخایل کاری پێیەتی، یەکسەر لەسەر سفرە ڕاپەڕی

و هێشتا پارووەکە لە دەمیدا بوو، بەرەو ماڵی ئێمە بەڕێکەوت. بەدەم ڕێوە پارووەکەی ناو دەمی دەجویی و بە تووڕەییەوە لەخۆی دەپرسی:

– بڵێی جەنابی دێو چ ئیشێکی پێمبێ وا لەم کاتەدا ناردوویەتی بەدوامدا؟ ئەرێ ئەو خوشکە داماوەم چۆن لەگەڵ ئەو دێوەدا هەڵدەکا؟" بەڵام بەوەیادهێنانەوەی ژنی یەکەمی، سەرێکی ڕەزامەندی دەلەقاند و بە زەردەخەنەیەکەوە بەخۆیدەگوت: سوپاس بۆ خودا کە من دواجار ڕزگارم بوو!

هەر کە بابم خاڵۆمی بینی، گوتی:" ئا وەرە ئێرە، تۆ خوێندەواریت، وەرە ئەمە لێکبدەرەوە!" ئەوسا هەردوو بەجووتە سەریان بەسەر کتێبەکەدا شۆڕکردەوە.

بابم دوای ڕامانێکی درێژ گوتی:" یەعنی جلکی ڕاو!"

خاڵۆم ڕەتیدایەوە و گوتی:" وابزانم یەعنی بڕنەو!"

کە وایگوت دەنگی دەلەزری.

بابم نەڕاندی:" گوتم یەعنی جلکی ڕاو!" کە وایگوت، بڕۆی گرژ کرد و خاڵۆم ڕاچڵەکی.

ڕۆژی دواتر، مامۆستا پرسی:" مافی سەربەمۆربوون یانی چی؟" منیش یەکسەر هەستامە سەرپێ و گوتم:" یەعنی جلکی ڕاو."

– ناماقوڵیت کرد.. چ وڵاخێ ئەوەی پێگوتیت؟

– بابم!

مامۆستا ساکا. ئاخر ئەویش وەك هەر کەسێکی تر لە بابم دەترسا، چۆن دەیوێرا قسە لە قسەیدا بکات؟ مامۆستا بەزەحمەت تفێکی قووتدا و گوتی:" بەڵێ .. بەڵێ.. هەڵبەتە یانی جلکی ڕاو، بەڵام زۆر بەدەگمەن یانی جلکی ڕاو، بەڵام لێرەدا...."

وانەی مێژووی پیرۆز، وانەیەکی خۆش بوو لەلام. حەکایەتی سەیری دێوودرنجان بوو، پڕ لە سەرگوزەشتەی ئەو مارانە بوو کە دەئاخڤن، حەکایەتی زریان و پەلکە ڕەنگینە، حەکایەتی دز و پیاوکوژان. لەو حەکایەتانەدا برا برای دەکوشت، باوك دەیویست کوڕە تاقانەکەی سەر ببڕێ. خودا هەر دوو دەقیقە جارێك دەخاڵەتی دەکرد و بەشی خۆی لە کوشت و کوشتار ئەنجام دەدا. خەڵکیی بێئەوەی قولەپایان تەڕ ببێ، بە زەریادا دەپەڕینەوە.

لەوانە نەدەگەیشتین. لەوبارەیەوە پرسیارمان لە مامۆستا دەکرد، ئەویش کۆکەیەکی بۆ دەکرد و بە تووڕەیی دارەکەی هەڵدەبڕی و دەینەڕاند:" فزولّی نالەبارینە، چەند جار پێمگوتن بێ قسە!"

ئێمەش دەمانگوت:" قوربان ئاخر تێناگەین؟"

ماموستا وەڵامیدەداینەوە:" ئەوانە هەمووی ئیشی خودان، ئێمە بۆمان نییە تێیانبگەین، گوناهە!"

گوناه ! ئەو وشە ترسناکەمان دەژنەفت و لە حەژمەتا خۆمان مت دەکرد. ئەوە وشە نەبوو، بەڵکو مار بوو. هەمان ئەو مارە بوو کە حەوای فریوداو و وا ئەلعانیش لە شوێنەکەی ماموستاوە دەهاتە خوارەوە. دەمی دەکردەوە تا قووتمان بدا. ئیدی لە جێگەکانماندا دادەنیشتین و ورتەمان لەخۆ دەبڕی.

وشەیەکی تر کە بۆ یەکەمجار بەر گوێم کەوت و تۆقاندمی، وشەی (ئیبراهیم) بوو: (ئا) و (یا) ی ئەم وشەیە لە ناوەوەمڕا دەنگیدەدایەوە. پێدەچوو لە دووری دوورەوە، لەناو چاڵێکی قووڵ و تاریک و خەتەرناکەوە بێت. بە نهێنیی لەبەر خۆمەوە دەمگوت: "ئیبراهیم.. ئیبراهیم!" و ... ئیدی دەنگی تەپەی پێ و هەناسەبڕکێم لەدوای خۆمەوە دەژنەفت. هەستمدەکرد کەسێ بە پا پەتیی و زەبەلاحەکانییەوە بە دوامەوەیە. کاتێ زانیم ئیبراهیم ڕۆژێ لە ڕۆژان کوڕەکەی خۆی بردبوو سەری ببڕێ، ئیدی بە یەکجاری زەندەقم چوو. هەڵبەت وی هەمان ئەو کەسە بووە کە منداڵانی گچکەی سەردەبڕی. لەپشت مێزەکەمەوە خۆم قایم دەکرد تا نەبا بمبینێ و لەگەڵ خۆیم

بەرێ. کاتێ مامۆستا پێیگوتین گەر ئەو کەسەی ملکەچی فەرمانەکانی خودا بێ ئەوا دواجار دەچێتە نێو سینگی ئیبراهیمەوە، ئیدی من سوێندم خوارد کە لەوەبەدوا سەرپێچی هەموو فەرمانەکانی خودا بکەم تا خۆم لە چوونە نێو سینگی ئیبراهیم ڕزگارکەم.

کە بۆ یەکەمجار واژەی (حەبەقوق) [*] یشم لە هەمان وانەی مێژووی پیرۆزدا بەر گوێ کەوت، بەهەمان شێوە وروژام و زەندەقم چوو. ئەو واژەیەش لەلام بێ ئەندازە تاریك دەینواند. ئاخر (حەبەقوق) خێوێ بوو کەهەر دونیا تاریك دادەهات، لەحەوشەکەماندا خۆی لە بۆسە دەنا – باش دەمزانی لەکوێدا خۆی دەشارێتەوە، لەودیو بیرەکەوە. جارێکیان جورئەتمدایە بەرخۆم و بەتەنها چوومە حەوشە. لەودیو بیرەکەوە دەرپەڕی، دەستی ڕایەڵ کرد و هاواریکرد:" حەبەقوق ..." واتە " ڕاوەستە. ئێستا دێم و دەتخۆم!"

ئەو وشانە بە تایبەتی وشە عیبرییەکان دەیانخرۆشاندم. ئەم خرۆشانەش لە ترسەوە بوو نەك لە شادومانیی. باپیرەم پێیگوتبووم: "ڕۆژانی هەینیی پاك، یەهودییەکان منداڵانی مەسیحییان دەگرت، دەیانخستنە نێو کەناڵێك بزمارەوە و خوێنیان دەمژین!" زیاتر وا پێدەچوو کە واژە عیبرییەکانی تەورات و – واژەی یەهووە لە هەموویان زیاتر – کەناڵێك بزمار بن و کەسێ بیەوێ فڕێمبداتە ناوییەوە.

---

[*] حەبەقوق:Habakkuk: حەبەقوق یان هاباکوك، یەکێکە لە پێغەمبەرەکانی بەنی ئیسراییل. و.ف

(پریاندەر کراکیس) ناوی مامۆستای پۆلی سێیەممان بوو. دەبێ کام باوەپیارەی دڵڕەق، ناوی ئەو دەعبا بێڕوحمە (کۆرنس) ییەی لەم کۆترە بریندارە لە بونیادەم چووە نابێ؟ کراسێکی یەخە دەڵبی لەبەردەکرد تا غودەکانی ملی داپۆشێ. قاچی دەتگوت قاچی کوللەیە. هەمیشەیش دەستەسڕێکی بەدەمییەوە دەنا و تفی ڕۆدەکرد، وەك بڵێی دوا نەفەسی گیان دەرچوون بدا. ئەو مامۆستایە شێتی پاك و تەمیزیی بوو. هەموو ڕۆژێك گوێچکە و لوت و ددان و نینۆکەکانمانی دەپشکنی. لێی نەدەدراین، هەڕەشەشی نەدەکرد، بەڵکو تەنها کەللە زل و ناقۆلا و پڕ زیپکەی تەکان دەدا و هاواری دەکرد:

– ئاژەڵینە! بەرازینە! گەر هەموو ڕۆژێ دەست و دەم و چاوتان بەسابوون نەشۆن قەت نابنە ئینسان! دەزانن ئینسان بوون یانی چی؟ یانی دەست و دەم و چاو بە سابوون شتن. منداڵینە تەنها مێشك بەس نییە، بەڵکو سابوونیش پێویستە. ئەدی چۆن دەتانەوێ بەو دەستانەوە لەبەردەم خودادا دەرکەون؟ دەی .. یالا دەی بڕۆنە حەوشە و دەستتان بە سابوون بشۆن!

بۆ ماوەی چەند سەعاتێك بە باسکردنی ئەوەی کە کام پیتی دەنگدار بەرزە یان نزم، کامیان ناسکە و کامیان گڕ، سەرمانی دەهێنایە ژان. لە کاتێکدا کە ئەو سەرگەرمی ئەو باسانە بوو، ئێمە گوێمان بۆ ئەو دەنگانەی لە کۆڵانەوە دەهاتن، ڕادەدێرا. دەنگی سەوزەفرۆشان، دەنگی منداڵانی کولیچەفرۆش، زەڕینی کەر، پێکەنینی ژنان. گوێمان ڕادەدێرا

و چـاوەڕوانی لێـدانی زەنـگ دەبـووین تـا بچـینە دەرێ. تەماشـای ماموستاکەمان دەکرد کە هێنده لەبارەی ڕێزمانـەوە چەنەی دابوو، شـەلاّلی ئارەقـە و تـەواوی هـەوڵی بـۆ ئـەوەبوو دەرسـەکە ڕۆبباتـە زەینمانەوە. بەلام خەیاڵی ئێمە لە شوێنێکی تر بوو: خەیاڵی ئێمە لەبەر هەتاو و لای شەڕە بەرد بوو. ئاخر زۆر حەزمان بەو گەمەیە دەکرد و زۆربەی جـار بەسـەری شـکاوەوە لـە قوتابخانـەوە خۆمـان بـە ماڵـدا دەکردەوە.

ڕۆژێکـی بـەهار، پەنجـەرەکان کرابوونـەوە. لـە کۆلانەکـەی ئـەودیو قوتابخانـەوە درەختێکـی نـارنج خونچـەی کردبـوو. بـۆنی خونچـەی درەختەکـە دەڕژایـە پۆلـەوە. زەینـی ئێمـە ببـووە دار نارنجـە بەخونچـە رازاوەکە. ئیتر حەوسـەڵەی گوێگرتنمان لـە ماموستا و تاقـەتی دەنگـی بـەرز و نـزم، ناسك و گڕمـان نـەمابوو. ڕێك لـەو لەحزەیـەدا چۆلەکەیەك هات و لەسەر چڵی دارچنارەکەی حەوشـی مەکتـەب نیشـتەوە و کەوتـە جریوە. قوتابییەکی ڕەنگ پەڕیو و سەر سوور کە ئەو ساڵە لەگوندەوە هـاتبوو و نـاوی (نیکۆلـۆس) بـوو، نـەیتوانی ددان بەخۆیـدا بگـرێ. پەنجـەی هـەڵبڕیی و هـاواریکرد:" ماموسـتا بێدەنگبـە و لێگـەڕێ بـا گوێمان لە جریوەی ئەو چۆلەکەیە بێت!"

ئـای (پریانـدەر کراسـاکیس) ی دامـاو! ڕۆژێکیـان بـەخاکمان سـپارد. ئێمـە مردنەکەیشـیمان بینی. بە ئارامی سەری نابووە سەر مێزەکـەی، لەحزەیەك وەك ماسی خۆی ڕاپسکاند و ئیدی گیانی سپارد. ئێمە کە

لەدیـداری ڕووبـەڕووی مـەرگ زەنـدەقمان چـوو بـوو، بـە قیژەقیـژ و هاوارهاوارەوە ڕامان کردە حەوشە.

ڕۆژی دواتر، جلکی تایبـەتیی یـەك شـەممونمان پۆشـی، جـوان جـوان دەسـتمان شـت (ئـاخر دەمانویسـت ئامۆژگارییـەکانی لـەگوێ بگـرین) و بـەرەو گۆڕسـتانێکی دێرینـی کـەنار زەریامـان بـرد. وەرزی بـەهار بـوو، ئاسمـان دەتریقایـەوە، عـەرد بـۆنی گوڵـە بـەیبوونی لێـدەهات. سـەری تابووتەکە هەڵدرابۆوە. ڕوخساری مردووەکە، پڕ لە زیپکەی پڕ لـەکێم. ڕەنگـی سـەوز و زەرد هەڵگـەڕابوو. کاتـێ قوتابییـەکان یەکـە یەکـە نوشتانەوە تا ماچی بکەن و دوا ماڵئـاوایی لێبکـەن، ئیـدی بەهار بۆنی گوڵە بەیبونی لێنەدەهات، بەڵکو بۆنی گۆشتی گەنیوی لێدەهات.

لە پۆلی چوارەم، مامۆستاکەمان بەڕێوەبەری قوتابخانەکە بوو، کە هـەم حوکمڕانیی دەکرد و هـەم حەکـەمیش. وی کورتەبنـە و خڕپلانـە. قەڵـەو وەکـی کوپەڵـە. ڕیشـێکی تـەنکی دەهێشـتەوە، ڕەنگـی چـاوانی خۆڵەمێشـیی، هەمیشـە تـووڕە و خـاوەن دوو قاچی گێـڕ. بـەجۆرێك کـە گوێی لێمان نەبێ دەکەوتینە چپەچپ و دەمـانگوت:" دە توخـوا سـەیر، قاچی جوانـە، سـەیر چۆن لەیـەکترەوە دەئاڵێن. چاو لـەو کۆکەیـە. ئـەم کابرایـە کرێتیـی نییـە!" ئـەو مامۆسـتایە لـە ئەسـیناوە هـاتبوو. مامۆستایەکی تازە دەرچوو بوو، لای خـۆی (پیـداگۆژی نـوێ)* ی لەگـەڵ

---

* پیداگۆژی:Pedagogie: وشەیەکی فەرەنسییە، واتە پەروەردە و فێرکردنی منداڵان، هونەری مامۆستایەتیی. و.ع

خۆیدا بۆ هێنابووین. واماندەزانی رەنگە (پیداگۆژی) ناوی خانمێک[*] بێ. بەڵام کە یەکەمجار ئەو مامۆستایە هاتە پۆلەوە، خاتوو (پیداگۆژی) لەگەڵ نەبوو. وامان مەزەندە کرد کە هەبێ و نەبێ خاتوو پیداگۆژی لە ماڵەوەیە. ئەو مامۆستایە قامچییەکی گرێ گرێ و کوڵی بە دەستەوە بوو کە لەپێستی گا چنرابوو. ڕیزی دەکردین و دەکەوتە قسان. دەیگوت: هەرچییەك فێر دەبین، دەبێ ببینین و دەستی تێوەبدەین، ئەوجا بە خاڵ لەسەر کاغەز ڕەسمیکەین. دەبێ هۆشمان تەواوێك گردکەینەوە. ئەو مامۆستایە حەوسەڵەی گوێگرتنی لە قسەی زیادە نەبوو. تەنانەت نەماندەوێرا لەزەنگی پشووشدا پێبکەنین و هاوارکەین. دەبوو دەستمان بە نیشانەی خاچ لەسەر یەك دانابا، دەبوو هەر کاتێ قەشەیەك دەبینین، دەستی ماچکەین. دەیگوت: "منداڵینە، تەواوێك هۆشتان لای خۆتان بێت، ئەگینا – ئاماژەی بۆ قامچێکەی دەکرد– خۆ دەبینن، من تەنها قسان ناکەم، بەڵکو جێبەجێشی دەکەم!" بە ڕاستییش هەر وابوو. گەر هاریمان کردبا، یان حاڵووەزعی خۆی باش نەبا، ئەوا پانتۆڵەکەی لەبەر دادەکەنین و دەرپێ کورتەکەمانی ڕادەکێشایە خوارێ، ئەوجا بە قامچی لەقوونی ڕووتمانی دەسرەواند. خۆ گەر حەوسەڵەی داکەندنی پانتۆڵەکانمانی نەبا، ئەوا هێندەی لەپەنا گوێمان دەدا کە خوێنی لێدەهات.

ڕۆژێکیان وێرام پەنجە هەڵبڕم و بپرسم: " مامۆستا، ئەرێ ئەوە خاتوو پیداگۆژی لەکوێیە؟ باشە بۆچی بۆ قوتابخانە نایەت؟"

[*] وشەی نوێ لە زوبانی گریکییدا واتای خانمی جحێڵ دەگەیەنێ. و. ئینگلیزی

لەسەر کورسییەکەی ڕاپەڕی و قامچییەکەی لەقولاپی سەر دیوارەکە کردەوە و هاواریکرد:" هەی بێ ئەدەب، ئا وەرە ئێرە. دەی پانتۆڵەکەت داکەنە!" خۆی حەوسەڵەی نەبوو پانتۆڵەکەم داکەنێ. هەروا کە بەرقامچی دابووم، هاواریدەکرد:" ئەمەتا، ئەمەتا، ئەمەتا!" دەموچاو و روخساری شەلاڵی ئارەقە ببوو. کە ماندوو بوو، ئەوجا دەستی لە لێدانم هەڵگرت و گوتی:"خاتوو پیداگۆژی ئەمەتا، ئەمجارە کڕ بیت!"

ئەو مامۆستایە، مێردەکەی (پیداگۆژی خانم) شەیتانێکی فێڵباز بوو. ڕۆژێکیان پێیگوتین:" سبەینێ دەمەوێ لەبارەی کریستۆڤەر کۆڵۆمبس و چۆنێتیی دۆزینەوەی کیشوەری ئەمریکاوە قسانتان بۆ بکەم. ئینجا بۆ ئەوەی باشتر لەوە تێبگەن، ئەوا دەمەوێ سبەینێ هەر یەکەتان هێلکەیەك لەگەڵ خۆی بێنێ، هەر کەسێکیش لە ماڵەوە هێلکەیان نەبوو، وا باشترە کەمێك کەرە بێنێ."

کچێکی هەبوو بەناوی (ترپسیکۆر) کە وەختی شووی بوو، کورتە بالاّ بەلاّم شۆخ. خوازبێنیکەرێکی زۆری هەبوون، بەلاّم بابی نەیدەویست بەشووی بدات. دەیگوت:" ڕێگە بەکارێکی ئاوها ئابڕووبەرانە لەماڵەکەمدا نادەم!" سەرەتای زستانانیش کاتێ پشیلە نێرەکان دەهاتنە دەرێ و دەکەوتنە میاو میاو، ئەم پەیژەی دەنا بەدیوارەوە و دەچووە سەربان و ڕاوی دەنان و لەبەرخۆیەوە دەیگوت:" نەفرەت لە سروشت کە نازانێ ئەخلاق چییە!"

ڕۆژانی (هەینی پاك) دەیبردین بۆ كڵێسا تا لەبەرامبەر مەسیحدا كڕنۆش بەرین. دوای ئەوە دەیهێناینەوە قوتابخانە تا لەبارەی ئەوەی بینوومانەوە و ئەوەی كڕنۆشمان بۆ بردووە بۆمان بدوێ و باسی مانای لەخاچدانمان بۆ بكا. ئێمەش كفت و ماندوو لەجێگەكانمان دادەنیشتین. لەبەر خاتری چەشتنی عەزابی مەسیح، جگە لە لیمۆ و سركە زاد نەچووبووە دەممان. بەو برسێتی و شەكەتییەوە، مێردەكەی (پیداگۆژی خانم) بەدەنگێكی شكۆدار دەكەوتە باسكردنی چۆنێتی دابەزینی خودا بۆ سەر عەرد و مەسیح بوونی، باسی عەزاب و مردنی لە پێناو ڕزگاربوونی ئێمەدا لە گوناه. بە جوانیی لە ماهییەتی ئەو گوناهە تێنەدەگەیشتین، بەڵام دڵنیابووین لەوەی كە مەسیح دوانزە قوتابی هەبوون و یەكێ لەو قوتابییانەی ناوی (یەهوزا) بووە و خیانەتی لێكردووە.

– یەهووزا.. لەكێ ... لەكێ دەچوو؟

مامۆستا لە جێگەكەی هەستا و هێور و هەڕەشەئامێز لەكورسییەكەوە بۆ لای كورسییەكی تر دەهات و چاوی بە یەكەبەیەكەماندا دەگێڕا.

– یەهووزا.. وەكو.. وەكو....

پەنجەی دۆشاومژەی درێژ كرد. بەسەر یەك بە یەكی قوتابییەكاندا

گێڕای. هەوڵیدا بزانێ کاممان لە یەهووزا دەچین. هەموومان لەترسدا خۆمان تەڕ کردبوو، زەندەقمان چووبوو لەوەی کە دەبێ ئەو پەنجە ترسناکە لەسەر کاممان بگیرسێتەوە. کوتوپڕ هاوارێکیکرد و گوتی: "دۆزیمەوە...!" وایگوت و پەنجەی لەسەر منداڵێکی ڕەنگپەڕیو و هەژار دانا. ئەو منداڵە ناوی (نیکۆلیۆس) بوو، هەمان ئەو منداڵەی کە ساڵی پێشوو لە پۆلی سێیەمدا بە مامۆستای گوت: مامۆستا بێدەنگبە، لێگەڕێ با گوێمان لە جریوەەی ئەو چۆلەکەیە بێت.

مامۆستا هاواریکرد: " خۆیەتی .. کوتومت وەك نیکۆلیۆس. بەموو فەرقیان نییە. هەمان ڕەنگپەڕیویی، هەمان جلك .. یەهوزاش هەر وەك ئەم سوورفل بوو، سوورفلێکی تۆخ .. وەکی بڵێسەی دۆزەخ !"

نیکۆلیۆسی داماو کە ئەوەی بیست کوڵی گریانی بەربوو. ئەوانیترمان کە لەخەتەریات ڕزگارمان ببوو، نیگای دڕندانە و دوژمنکارانەمان لەنیکۆلیۆس بڕی. بەنهێنیی ڕێککەوتین لەسەرئەوەی کە هەر مەرەخەس بووین، نیکۆلیۆس تەمبێ بکەین. ئاخر چۆن دەبوو خیانەت لە مەسیح بکات؟

مامۆستا کە بە پەیرەوکردنی شێوازی (خاتوو پیداگۆژی) لەنیشاندانی شێوە و ڕوخساری (یەهوزا) قاییل و خۆشحاڵ بوو، مەرەخەسی کردین. هەر کە گەیشتینە سەر جاددە، گەمارۆی نیکۆلیۆسماندا و کەوتینە لێدان و تف لێکردنی. نیکۆلیۆس

بەچاوانێکی پڕ لە فرمێسکەوە ڕایکرد، بەڵام ئێمە لە کۆڵی نەبووینەوە، بە بەرد هەڵمانبڕی. تا گەیشتە ماڵێ و خۆیکرد بەژووردا، ئێمە هەر بەردمان تێدەگرت و هاوارماندەکرد: یەهوزا .. یەهوزا!

ئیدی نیکۆلیۆس بڕای بڕ پێی نەنایەوە قوتابخانە. دوای سی ساڵ کە لەئەوروپاوە بۆ کرێت گەڕامەوە، لە دەرگای ماڵەوە درا. شەممەی پیرۆز بوو. بابم بە بۆنەی جەژنی پاکەوە ڕایسپاردبوو پێڵاوی تازەمان بۆ بکڕدرێ. بینیم پیاوێکی ڕەنگ پەڕیو و لاواز، قژی سەرو مووی ڕیشی سوور، پێڵاوەکانمانی لەقوماشێکی ڕەنگاوڕەنگەوە پێچاو و داپیێم. بە شەرمەوە لەبەر دەرگای حەوشە راوەستابوو. سەیرێکی کردم و سەری لەقاند.

– نامناسیتەوە؟ بیرت چوومەتەوە؟

کە وایگوت دەستوبرد ناسیمەوە.

باوەشم پێداکرد و هاوارمکرد:" نیکۆلیۆس!"

گوتی: " یەهوزا ..!"

وایگوت و زەدەخەنەیەکی تاڵی هاتێ.

*

زۆر جاران هاوسێکانمانم لەپیاو ژن وەیاد دێنەوە. هەمیشە بە ترسەوە یادم دێنەوە. زیاتر ئەوانە خەڵکانی شێتۆکە و ئەتوار سەیر بوون. لەبەر ئەوەی لێیان دەترسام، بەپەلە بەبەردەم ماڵەکانیاندا ڕەت دەبووم. باڵەخانەکانیان دابووە کرێ، ڕەنگە لەبەر ئەوە بووبێ کە بەدرێژایی ساڵ لەنێو چوار دیواری ماڵەکانی خۆیاندا زیندانیی بوون و لە خەڵکانی تر دابڕابوون. خۆ ڕەنگیشە بەهۆی ترسیانەوە لە تورك و پابەندییانەوە بووبێ بە ژیان و شەرەف و سامانەوە کەبەردەوام لەبەر هەڕەشەی خەتەردا بوو. ئەوانە هەمدیس باسی قەتڵوعام و جەنگەکان، باسی ئەزموونی دژواری مەسیحییەکانیان لەزاری پیرەمێردانەوە دەژنەفت و مووی جەستەیان ڕاستدەبۆوە. گەر کەسێ هاتبا و لەبەر دەرگاکانیاندا ڕاوەستابا، ئەوا ئەمان لەترسدا ڕادەچڵەکین و سەری دونیایان لێدەهاتەوە یەك. ئەدی شەوانە چۆن دەیانتوانی بنوون؟ بە چاوانێکی دەرپۆقیو و گوێ لەزەنگی دەرگا، چاوەڕێی ئەو ساتەوەختە شوومە بوون کە بەڕێوە بوو.

هەر بەڕاستیی بە ترسەوە پیاو و ژنی دراوسێکانمانم بیر دێنەوە. خاتوو (ڤیکتۆریا)، ماڵەکەی کەمێك لەخوار ماڵی ئێمەوە بوو. هەندێجار زۆر بەگەرمیی چاکوچۆنیی لەگەڵ خەڵکدا دەکرد، دەکەوتە چەنەبازییەك وێنەی نەبوو. هەندێجاری تریش دەرگای بەڕووتا دادەخست و لەودیوەوە دەکەوتە جنێوپێدانت.

ماڵی خاتوو (پنلۆب) بەرامبەریان بوو. پنلۆپ ژنێکی قەڵەو و چەور و چلیك و خولق خۆش بوو. هەمیشە شەوەری دەخوارد تا گوایە بۆنی دەمی خۆشکات. بەردەوام پێدەکەنی، پێدەچوو خوتوکەی بدەن. مێردەکەی ناوی (دیمیترۆس) و کەسێکی ڕەشبین و کەم دوو بوو. زوربەی جاران چەترەکەی هەڵدەگرت و دەیدایە شاخ. دوای دوو سێ مانگ بە جلکی شڕوپڕەوە دەگەڕایەوە. گیرفانی پانتۆڵەکەی بەتاڵ و لەبرسا قۆڕەی زگی دەهات. هەر کە سەروکەللەی لەدوورەوە وەدیار دەکەوت، خاتوو پنلۆب دەیدایە قاقای پێکەنین، بەدەنگی بەرز بەدەرو دراوسێی دەگوت:" ئەوەتا، بۆم هاتەوە تا پانتۆڵەکەی پڕکاتەوە!" ئەوانیش بە دوایدا دەیاندایە قاقای پێکەنین.

لەوسەری کۆلاندا، جەنابی (مانۆسۆس) دەژیا. مانۆسۆس بازرگانێکی بەشکۆ بوو، بەڵام ئەوێی کەمێك تەواو نەبوو. بەیانیان کە لەماڵ دەچووە دەرێ، بە پارچە گەچێ خاچێکی لەسەر دەرگاکەیان وێنە دەکێشا. نیوەڕوانیش کە بۆ فراوین بۆ ماڵەوە دەگەڕایەوە، لەسەری سەعاتێکی دیاریکراودا دەکەوتە لێدانی خوشکەکەی. کاتێك هاواروقیژەی خوشکەکەیمان دەژنەفت، ئیدی دەمانزانی کاتی فراوینە و لەسەر سفرە دادەنیشتین. مانۆسۆس قەت بۆ بەیانیی باشکردن لێوی هەڵنەدەهێنایەوە، تەنها بەدڕندەیی و ترسێکەوە تەماشای دەکردیت.

ئەندریاسی (پێشەنگ) کەمێك لە سەروو ماڵی ئێمەوە بوو. لەسەری

کۆڵانـــدا لەخانوویـــەکی گـــەورەدا دەژیـــا. ئەنـــدریاس دەوڵەمەنـــد و دەموچاوی ئاوڵاوی بوو، کەپوویەکی زل و دوو کونە لووتی زل کە بە هـــی گویرەکـــە دەچـــوون. هـــەرکاتێ دەرگـــای حەوشـــەی ماڵەکـــەی دادەخست، بۆ ماوەی یەك سەعات دەستی بەدەرگاکەدا دەهێنا تا دڵنیابێ لەوەی ناکرێتەوە. بەردەوام دۆعای دەخوێند تا گوایە دز و ئاگر و نەخۆشیی لە ماڵەکەی بە دوور بێت. دواجار سێ کەڕەت خاچی دەکێشا. ئەوجا دەکەوتە ڕێ و جارناجاریش ئاوڕی لە دواوە دەدایەوە. منداڵانی دەروجیران بۆیان دەرکەوتبوو کە ئەندریاس بەسەر چەند بەردێکی دیاریکراودا دەڕوا. ئینجا بۆئەوەی سەر بکەنە سەری، تۆپەڵە قوڕ یاخۆ تەرسەقولی ئەسپیان لەسەر ئەو بەردانە دادەنا. بەڵام ئەو بە گۆچانەکەی تۆپەڵە قوڕ و تەرسەقولەکەی لەسەر بەردەکان لادەدا و بەڕێی خۆیدا دەڕۆیشت.

لەهاوسێکانماندا دکتۆر (پریکلیس) یشمان هەبوو کە ڕەمزی شانازیی گەڕەك بوو. ئەو پزیشکێ بوو تازەکیی دوای وەرگرتنی بڕوانامەی دکتۆرا، لەپاریس گەڕابۆوە. موو زەرد و قۆز، چاویلکەی ئاڵتونیی لە چاو دەکرد، شەپقەیەکی لەگەنیی لەسەر دەنا (ئەوە یەکەمین شەپقەیەك بوو کە هاتبووە میگالۆ کاسترۆوە). بە نەعلەوە بۆ سەردانی نەخۆشەکانی دەچوو، لەبەرئەوەی بە قەولی خۆی گوایە پێوپلی بریندار بوو. خوشکە قەیرەکەی ئەو نەعلانەی بۆ گوڵچنیی کردبوو. دکتۆر پریکلیس بە پارەی جازیی ئەو خوشکەی خوێندنی تەواو کردبوو. وی دختۆری ماڵی ئێمەش بوو. کاتێ دەهات بۆ ماڵمان،

دادەنەویمەوە و بە تاسەوە لە گوڵەکانی نەعلەکەیم دەنۆڕی- گوڵی سووری ئاوریشمیی لە ناوەندی گەڵای سەوزدا. جارێکیان (تا) م لێهاتبوو، دختۆریان هێنایە سەرم. بە پاڕانەوەوە پێمگوت: "گەر دەتەوێ چاك ببمەوە، ئەوا پێویستە نەعلەکانتم بدەیتێ!" ئەویش هەر بە ڕاستیی نەعلەکانی خۆی لەپێکردم تا بزانێ بەپێم دەبێ یان نا. بەڵام زۆر بەپێم گەورە بوو، ناچار بۆ ئەوەی تاسەی خۆم بشکێنم، کەپووم بە گوڵی سەر نەعلەکەوە نا تا بۆنی کەم، بۆنی لێدەهات .. بەڵام بۆنی گوڵ نا.

بەردەوام بە پێکەنینێکی ئاوێتە بەفرمێسکەوە، هاوسێکانمانم بیر دێنەوە. ئەو ڕۆژانە خەڵکی لەیەك قاڵبدا دانەڕێژرابوون. هەریەکە و بۆ خۆی دونیایەکی جودا و تایبەتی خۆی هەبوو. پێکەنین و قسەی لەگەڵ پێکەنین و قسەی هاوسێکەیدا جیاواز بوو. دەرگای بە ڕووی خۆیدا دادەخست و لە شەرم یان لە ترسا ئارەزووە پەنهانەکانی لای خۆی دەهێشتەوە و دەیپاراست. تا ئیدی ئەو ئارەزووانە لە ناوەوەیڕا پەلك و چڵ و گەڵایان لێدەبۆوە و دەیانتاساند. بەڵام زاری هەڵنەدەهێنایەوە و ژیانی ویقارێکی تراژیدییانەی لەخۆ گرتبوو. هەژاریی دەردی سەرباری دەردان بوو. عیزەتی نەفس ڕێی نەدەدا هیچ کەس لەو هەژارییە ئاگاداربێ. خەڵکیی نان و زیتوون و چڵە خەردەلیان دەخوارد تا بەجلکی پینەکراوەوە نەچنە دەرێ. جارێکیان گوێم لێبوو، دراوسێیەکمان گوتی:" هەژار کەسێکە کە لەهەژاریی دەترسێ، دەی من لەهەژاریی ناترسم!"

*

مردنی باوە گەورەم

هێشتا لە قۆناغی خوێندنی سەرەتاییدا بووم کە ڕۆژێکیان شوانێکی شپرزە لە گوندەوە هات تا بۆ لای باوە گەورەمم بەرێت. دیاربوو باوە گەورەم گیانی دەدا. بەدوامدا ناردبووی تا بچم و بەرەکەتم بدا. بیرم دێ مانگی ئاب بوو، دونیا گەرم، من سوارە و شوانەیش پیادە لە دوامەوە هەنگاوی دەنا. بەدارە دوولاکەی کە بزمارێك بە نوکەکەیەوە بوو، پەیتا پەیتا نەقیزەی لە گوێدرێژەکە دەژەند، خوێن فیچقەی دەکرد و ئاژەڵی داماو لەتاو ئازار هەڵیدەتیزان و بەلەسە دەبوو. ئاوڕم دەدایەوە و لە شوانەکە دەپاڕامەوە: "ڕوحمت هەبێ، مەگەر بەزەییت بەو بێ زوبانەدا نایەتەوە؟ خەریکیت برینداری دەکەیت!"

وەڵامیدەدامەوە:" تەنها بونیادەم هەست بە ئازار دەکات. کەر، کەرە!"

بەڵام کە گەیشیتنە ڕەز و زەیتونستانەکان، ئازاری (گوێدرێژ)ەکەم بیر خۆبردەوە. ژنان هێشتا ترێیان دەڕنی و لەجێگایەکی وشکدا و لەسەر ڕاخەرێك هەڵیاندەخست تا ببێتە مێوژ. هەوا بۆنێکی خۆشی گرتبوو، وژەی کوللە گوێی بونیادەمی کەڕ دەکرد. یەکێك لە ترێ ڕنەکان ئێمەی بینی و لە قاقای پێکەنینیدا.

لە شوانەکەم پرسی:" کریاکۆس (تا ئێستا ناوەکەیم لەیاد ماوە) ئەوە بەچیی پێدەکەنێ؟"

وەڵامیدامەوە:" ختوکەی دەدەن و ئیدی پێدەکەنێ!"

وایگوت و تفێکی ڕۆکرد.

– ختوکەی دەدەن؟ کریاکۆس، کێ ختوکەی دەدا؟

– شەیتان!

حاڵیی نەبووم، بەڵام ترس دایگرتم. بۆ ئەوەی شەیتان نەبینم بەمشت کەوتمە لێدانی گوێدرێژەکە تا خێراتر لەو جێگایە دوورم بخاتەوە.

کە بەیەکێك لە گوندەکاندا ڕەتدەبووین، خەڵکانی کوڵکن و کەتە، تا ناو قەد ڕووت، ترێیان دەفلیقاندەوە. لەناو تەشتێکی گەورەدا سەمایان

دەکرد و گاڵتەی بێمانایان لەگەڵ یەکدی دەکرد و وەختە بوو لەتاو پێکەنین بە پشتا بکەون. عەرد بۆنی شیلەی ترێی گرتبوو، ژنان نانی برژاویان لە تەنوور دەردەهێنا، حەپەی سەگ، ویزەی هەنگ. خۆر مەست و ڕوخساری سووری بەرەو خۆرئاوا لار کردبۆوە، وەك بڵێی ئەویش کفت بووبێ و بە درێژایی ڕۆژ شان بە شانی خەڵکەکە ترێی فلیقاندبێتەوە. منیش دامە قاقای پێکەنین، بەفیکەلێدانەوە دارەکەم لە کابرای شوان وەرگرت و کەوتمە نەقیزە تێوەژەنینی گوێدرێژەکە.

کاتێ گەیشتینە ماڵی باوە گەورەم، لەتاو ماندوویی و خۆر و کوللە وڕوکاس ببووم. کاتێ گەیشتین و باوە گەورەم بینی لە ناوەڕاستی حەوشەکە پاڵخراوە و کچەزا و کوڕەزاکانی دەورەیان لێداوە، ئیدی هەناسەیەکی ئیسراحەتم هەڵکێشا. لەبەرئەوەی تاریك داهاتبوو، گەرما تینی شکابوو. باپیرەم چاوانی لێکنابوو، چ ئاگای لەئامادەبوونی من نەبوو. ئیتر بەو جۆرە لەشەڕی باپیرەم ڕزگارم بوو کەهەر جارێك دەستی تێوەدەدام، پێستم سوور هەڵدەگەڕا و لەحەیوەتا تێم دەتەقاند.

بەو ژنەی کە کردمییە باوەش و لە گوێدرێژەکە دایگرتم، گوت:

— ماندووم!

وەڵامیدامەوە:" ئارامت هەبێ، باوە گەورەت لە ئان و ساتدایە. باشترە لە لای بیت تا یەکەم کەس بیت بەرەکەت بدرێیت!"

ئەو بەرەکەتـەی کـە ئـەو هـەموو ڕێگەیـەم بـۆ بڕیبـوو، بـە دیارییـەکی ئەفسوناویی، یان یارییـەکی منداڵانـەی گرانبـەها دەچوو: وەکـی مووی ئـەژدیها کـە لەئەفسـانەی دێوودرنجانـدا باسـیکراوە. ئـەو مـووەت وەك جـادوو لای خـۆت دەپاراسـت و لـەکاتی تەنگانـەدا دەتسـوتاند و ئیـدی ئەژدیها بەهاناتەوە دەهـات. هـەر بۆیـە منـیش چاوەڕێ بـووم تـا باپیرەم چاوانی بکاتەوە و مووی ئەژدیهاکەم بداتێ.

باوە گەورە هەر ڕێك لەو کاتـەدا هـاوارێکی لێهەسـتا و کـووڕ و گرمۆڵـە ڕاستبۆوە و لەسەر ئەو فەرووی مەڕە دانیشت کە لەژێریدا ڕاخرابوو.

پیرێـژنێك گـوتی: " ئـەوە مەلایکەتەکـەی خـۆی بـینی. ئـیتر لەهـەر لەحزەیەکـدا بـێ ڕۆحـی دەردەچـێت!" پیرێژنەکـە بـەدەم گـوتنی ئـەو قسانەوە خاچی کێشا و پارچەیەك مۆمی هەڵگرت، بەهاڵاوی هەناسـەی کەوتـە گـەرمکردنی و بـە پەنجەشـی نـەرمی دەکـرد. شـێوەی خاچێکی لێدروست کرد تا لێوی مردووەکەی پێ کلۆم بدا.

یـەکێ لـەخاڵۆکانم کـە ڕیشـێکی ڕەشـی شـەبەقڕەنگ و زبـری هـەبوو، لەجێی خۆی هەستا. چووە ژوورێ، هەنارێکی هێنا و خستیە نێو لەپی باپیرەوە تا لەگەڵ خۆیدا بۆ (هادیس) ی بەرێت.

هــەمووان لێــی نێزیــك ببووینــەوە و دیقــەتیمان دەدا. ژنێــك کەوتــە

لاواندنەوە، بەڵام ئەو کوڕەی کە ڕیشێکی زبری هەبوو دەستی خستە سەر دەمی ژنەکە و پێیگوت:" بێدەنگ!"

لەو کاتەیدا باوە گەورە چاوانی کردنەوە و ئاماژەی بۆ خەڵکەکەی دەوروبەی کرد لێی نزیك ببنەوە. خەڵکەکە چوونە پێش و کوڕەکانی بازنەی یەکەمیان بەدەوریدا دروستکرد، کوڕەزا و کچەزا کوڕەکانی لەدوای ئەوانەوە دانیشتن و پاشان کەنیشك و بووکەکانی.

باوە گەورە دەستی هەڵێنا. پیرێژنێك سەرینێکی نایە ژێر سەری. دەنگیمان هاتە گوێ، گوتی:" منداڵینە، خوداحافیز. من بەشی خۆم نانم خواردووە، ئیتر وا ئەلعانیش دەڕۆم. حەوشی ماڵەکەم پڕ لە منداڵ و نەوە کردووە، کوپەڵەکانم پڕ لە زەیت و هەنگوین و بەرمیلەکانم پڕ لە شەراب کردوون. چ گلەییم نییە، ئیدی خوداحافیز."

دەستی بە نیشانەی ماڵئاوایی تەکاندا. لەسەرخۆ بەملاولای خۆیدا ئاوڕیدایەوە و سەرنجی لە یەکە بەیەکەماندا. من ئیدی تەواوێك مەسەلەی بەرەکەتدانەکەم بیرچووبۆوە. لە پشت سەری دوو سێ خاڵۆزامەوە خۆم شاردبۆوە و باوە گەورە منی نەدەبینی. کەس ورتەی لێوە نەدەهات. باپیرەم هەمدیس زاری هەڵێنایەوە:

– منداڵینە، گوێ بۆ دوایین وەسێتم ڕادێرن. ئاگاتان لە ئاژەڵان بێ، لە گاو مەڕ و گوێدرێژان. خۆتان فریو مەدەن. ئەوانیش وەك ئێمە ڕۆحیان

هەن، ئەوانیش وەك ئێمە بونیادەمن. تەنها هێندە هەیە ئەوان کلکیان هەیە و ناشتوانن بئاخڤن. نەسەبی ئەوانیش دەچێتەوە سەر ئادەم، خواردنی تەواویان بدەنێ. ئاگاتان لەدارزەتیون و ڕەزەکان بێ، گەر دەتانەوێ میوەتان بدەنێ ئەوا لەپەیین و ئاوو قەڵەم کردنیان تەقسیریی مەکەن. نەسەبی ئەوانیش دەچێتەوە سەر ئادەم، بەڵام لەبەرئەوەی زۆر دەمێکە، بیریان نایەت. بەڵام ئینسان بیری دێت، هەر لەبەر ئەمەشە کە ئێمە بونیادەمین ... گوێتان لێمە یاخۆ بۆ کەڕولاڵن دەپەیڤم؟

هەمووان گوتیان:" گوێمان لێتە، گوێمان لێتە."

پیرەمێرد دەستە زەبەلاحەکەی تەکاندا و کوڕە گەورەکەی بانگکرد:" کوستاندیس، ئا وەرە ئێرە."

کوستاندیس ناکەسبەچەیەکی قژ بژ، خاوەن ڕیشێکی دێز و دووچاوی گەورە وەکی چاوی گا. کوستاندیس دەستی بابی گرت.

– قوربان، ئەمەتام. ئەمر بفەرموون.

– بڕێك گەنمی دەستچنم لە کوپەڵەیەکی گچکەدا هەڵگرتووە. ماوەیەکی زۆرە ئەو گەنمەم بۆ ڕێوڕەسمی خەتم داناوە. نۆیەم ڕۆژ بیکوڵێنە، بیرت نەچێت بادامی زۆر تێکەیت (سوپاس بۆ خودا بادامان زۆرە) بۆ شەکریش ڕەزیلیی نەکەیت، گوێت لێمە؟ تۆ

بونیادەمێکی بەدخوویت و چ متمانەم پێت نییە!

کوڕە گەورە دوای ئەوەی سەری بە نیشانەی ڕەزامەندیی لەقاند. لە وەڵامدا گوتی:" ڕێز لە وەسێتەکەتان دەگرم، بەڵام وا چاکترە هەمووان لەخەرجیی و مەسرەفدا شەریك بین. بەو جۆرە هەموو شتێك بەڕێکوپێکی بەڕێوەدەچێت. مەسەلە مەسەلەی ڕێوڕەسمی خەتمە. گاڵتە نییە. پول و پارەی دەوێ، مۆمی دەوێ، کرێی قەشە و گۆڕهەڵکەنی دەوێ. بیرت نەچێ پارەی شیرینیی دوای ڕێوڕەسمی بەخاك سپاردن و پول و پارەی شەراب و مەزەی دوای خەتم و پارەی قاوە خواردنەوەی ژنان. عەرزی جەنابتانی دەکەم کە ئەو هەموو مەسرەف و خەرجییەی دەوێ. گاڵتە نییە، دەبێ هەمووان لەو مەسرەف و خەرجییەدا شەریك بین!"

ئەوجا ڕوویکردە براکانی و لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "گوێتان لێمە؟ دەبێ هەموومان لەو خەرجیی و مەسرەفەدا شەریك بین. وا چاکترە ئەم مەسەلەیەتان لا ڕۆشن بێت!"

کوڕەکان ددانە جیڕەیان پێکەوت. یەکێکیان بە دەنگێکی بەرز گوتی:" زۆر باشە کۆستاندیس، لەسەر مەسەلەیەکی ئاوها نایکەینە هەرا!"

خۆم خزاندبووە یەکەمین بازنەوە. پێشان گوتم کە مەرگ هەمیشە نهێنییەکی سەر سوڕهێنەر بووە کە ئەفسوونی کردووم، بۆیە نزیکتر بوومەوە، تا بە باشیی مردنی باوە گەورەم (بابی دایکم) ببینم.

باوە گەورە بینیمی.

– ئێی بەخێربێ کوڕە گچکەکەمان لە میگالۆ کاستڕۆوە. ئا دانەوە تا بەرەکەتت بدەم.

ئەو پیرێژنەی کە مۆمی نەرم دەکرد، سەری چەمانمەوە. باپیرەم دەستە زەبەلاح و قورسەکەی بەسەرمدا هێنا. گوتی:

– نەوەی میگالۆ کاستڕۆییم، دۆعای بۆ دەکەم و بەرەکەتی دەدەم و ئومێدەوارم ڕۆژێك لەڕۆژان ببێتە پیاو.

لێوی بۆ گوتنی تشتی تریش جولاند، بەلام ئیدی ڕۆح لەجەستەیدا نەمابوو. چاوانی لێکنا.

بە دەنگێکی بێگیان گوتی:" بە ئاراستەی ئاوابوونی خۆر پالمخەن!"

دووان لە کوڕەکانی بە ئاراستەی خۆرئاوابوون پالیانخست. ئەوجا لەبەرخۆیەوە گوتی:"خودا حافیز.. ئیتر من دەڕۆم!"

هەناسەیەکی قوولی هەلکێشا. پێکانی لەیەکەوە ئالاند، سەری لەسەر بالشتەکە کەوت و بەر وردە بەرد و زیخی حەوشە کەوت.

لەیەکێك لە خاڵۆزا گچکەکانم پرسیی:" باپیرەم .. مرد؟"

وەڵامیدامـەوە:" ڕمقـی ڕەحمـەتی نۆشـیی. وا باشـترە بـڕۆین تشـتێك بخۆین!"

*

کرێت لەبەرامبەر تورکیادا

شتێك کە زیاتر لە قوتابخانە و مامۆستا و قووڵتر لە ئەووەڵین شادیی و ترسەکانم لەکاتی ڕووانینە دونیا کاریگەریی لەسەر ژیانم دانا،

بەرخۆدانی کریت بوو دژی تورك، ئەو بەرخۆدانەی کەخستمییە سەر ڕێگایەکی بێهاوتا. گەر ئەو بەرخۆدانە نەبا، ئەوا ژیانم ڕێگەیەکی تری دەگرتە بەر و خوداش ڕوخسارێکی تری دەپۆشی. لەیەکەمین ڕۆژی لە دایکبوونمەوە پەیم بەو شەڕە ئاشکرا و نهێنییە ترسناکە بردبوو کە خۆی لە هەناسەدانمدا حەشاردابوو.

مەسیحی و تورکم دەبینی مۆڕەیان لەیەکدی دەکرد و لەتوڕەییدا سمێڵیان بادەدا. ئەو دەمەی سەربازانی تفەنگ بە شانی هێزی داگیرکەر کۆڵانەکانیان دەگرت، مەسیحییەکانم دەبینی لەودیو دەرگایماڵەکانیانەوە سەنگەریان لێدەدا. پیرەمێردان چیرۆك و داستانیان لەبارەی قەتڵوعام و ئازایەتیی و ئازادیی و گرێکستانەوە دەگێڕایەوە و من گوێم ڕادەدێرا. قووڵ و بێدەنگ لەنێو هەموو ئەو شتانەدا دەژیام. چاوەڕێی ڕۆژێك بووم گەورە ببم و لەمانای هەموو ئەوانە تێبگەم، تا منیش قۆڵی لێهەڵماڵم و بەرەو جەنگ بڕۆم.

دواتر لە هەموو شتێك حاڵی بووم. کریت و تورکیا سەنگەریان لەیەکدی گرتبوو. کریت بۆ وەدەسهێنانی ئازادیی دەجەنگی و تورکیاش دەستی نابووە بینی و لێنەدەگەڕا ئازاد بژی.

ئیدی دوای ئەوە شتەکانی دەوروبەرم ڕوخسارێکیان بەخۆوەگرت، ڕوخساری کریت و تورکیا. لە ئەندێشە و جەستەمدا هەموو شتێك دەبووە ڕوخسارێك کە ئەو جەنگە ترسناکەی وەبیر دەهێنامەوە.

ڕۆژێکــی هــاوین، پازدەیــەمی مــانگی ئــاب، ئــەیکۆنی (هەڵگــژانی* مەریەمی پاکیژە) یان هێنا بۆ کڵێسا و لەسەر کورسی عیبادەت دایاننا. دایکی مەسیح ئارام و دەستی بەشێوەی خاچ لێکنابوو. مەلایکەتێك لای ڕاستەوە و شەیتانیش لای چەپ. هەردووکیان بۆ وەدەسهێنانی ڕۆحی وی، بەربووبوونە گیانی یەکتر. مەلایکەتەکە شمشێرەکەی ڕاکێشاو و هەردوو دەستی شەیتانی لە مەچەکدا گرتبوو. دەستەکان خوێن لێچۆڕاو بەحەواوە مابوونەوە. لەئەیکۆنەکە وورد دەبوومەوە و دڵم لێوانلێو دەبوو لەشادومانیی. بەخۆم دەگوت:"مەریەم: کرێتە، شەیتانە ڕەشەکە: تورکە، فریشتە وەم بەفر سپییەکەش: پادشای گرێکستانە. ڕۆژێك دێ پادشای گرێکستان مەچەکی تورك دەبڕێ. کەنگێ؟" بەخۆم دەگوت:" کە گەورە بووم!" وامدەگوت و سینەی منداڵانەم پڕ لەشانازیی دەبوو.

ئەو سینگە ناسکە منداڵانەیە، لێوانلێو لەڕق و نائارامیی دەبوو. منیش ئامادە بۆ چوونە مەیدانی نەبەرد، مستە گچکەکانم دەهێنانەوە یەك. باش دەمزانی وەزیفەم دەرگیربوون لەگەڵ کام لایەنی ئەو جەنگەدایە. پەلەم بوو گەورە بم تا بتوانم بجەنگم و درێژە بەڕێگەی باب و باپیرەم بدەم.

* پاکیژەی یرۆز دوای مردنی بەرەو ئاسمان هەڵگژا. ئەوە بۆنەیەکە کە 15 ی ئابدا ئاهەنگی بۆ دەگێڕدرێت. و.ع

ئەوە تۆوەکە بوو. نەمامی درەختی ژیانم لەو تۆوەوە شین دەبوو، خونچەی دەکرد، گوڵی دەگرت و بەریدەهێنا. لەبەرایيدا ئەوە ترس یاخۆ عەزاب نەبوو کە ڕۆحمی ڕادەچڵەکاند. لەزەت و گەمەش نەبوون، بەڵکو پەرۆشبی بۆ ئازادیی بوو. دەبوو ئازادیی وەدەسبێنم. بەڵام ئازادیی لە چییی و لە کێ؟ هێدی هێدی و بەمروری زەمەن بە پێپلیکانەی قۆقز و سەختی ئازادیدا سەرکەوتم. یەکەمین پێپلیکانە وەدەسهێنانی ئازادیی بوو لە تورك، پاشان شەڕێکی نوێ هەڵایسا: وەدەسهێنانی ئازادیی لە تورکی ناخ. واتە لەجەهل، لەشەڕانگێزیی و حەسەد، لەترس و تەمبەڵیی، لەمەزەندە درۆیینەکان. دواجار وەدەسهێنانی ئازادی لەبتەکان، لەتەواوی بتەکان، تەنانەت لەبەڕێزترین و شکۆدارترین بتیان.

گەورە بووم و زەینم زیاتر دەکرایەوە، بەرخۆدانەکەش بەرفەراوانتر دەبوو. لەسنووری کرێت و گرێکستانی تێدەپەڕاند. تەواوی زەمەن و شوێنەکانی تەیدەکرد و مێژووی بەشەرییەتی دەخستە ژێر نقێمەکەی خۆیەوە. ئاخر هێشتا کرێت و تورك دەستیان نەدابووە یەخەی یەکتر کە خێر و شەڕ هەبوون، ڕووناکیی و تاریکیی هەبوون، خوداو شەیتان هەبوون. هەمیشە هەمان جەنگ، جەنگێکی هەمیشەیی. هەمیشەش کرێت لەپاڵ خێر و ڕوناکی و خودا دا ڕاوەستابوو، تورکیش لەپاڵ تاریکیی و شەیتاندا. قەدەرم وابوو کە لەساتەوەختی قەیراناویی شەڕی کرێت بۆ وەدەسهێنانی ئازادییدا، لەم نیشتیمانەدا لەدایك بم. بۆیە هەر لەتاق منداڵییەوە حاڵیی بووم لەوەی کە دونیا خاوەنی

نیعمەتێکــە ئــازیزتر لەگرێکســتان، شــیرینتر لــە بەختــەوەریی. ئــەو نیعمەتەش ئازادیی بوو.

قارەمــانێکی پــیر و بــە ساڵاچــووی هــاوڕێی بــابم هــەبوو بــە(پــۆلی مانتلیاس)، واتە چەند دەسەسڕ بانگدەکرا. نازناوی (چەند دەسەسڕ) ی لەوەوە بەسەرا دابڕابوو چونکە هەمیشە چەند دەسەسڕێکی پێبوو. یەکێکیان بۆ قژی، یەکێکیان بۆ ژێر باڵی چەپی، دوو دەسەسڕ بۆ بەر پشتێنە ئاوریشمینەکەی، دەسەسڕێکیش بە دەستییەوە بۆ سڕینی ئارەقەی نێوچەوانی، چونکە بەردەوام ئارەقە لەنێوچەوانییەوە دەچۆڕا. دوکانەکەی بابم ببووە جێژوانی ئەو. بابم نێرگەلەیەك و فنجانێك قاوەی بۆ بانگدەکرد. هاوتەمەنەکانی بابم لەو دوکانەدا کۆدەبوونەوە. قارەمان مانتلیــاس کیســـە توتنەکـــەی دەکـــردەوە، نـــەختێکی دەترنجانـــدە کەپوویەوە، دەپژمی و ئەوجا سەری قسەی دادەمەزراند.

من لە قوژبنێکدا رادەوەستام و گوێم ڕادەدێرا. جەنگ و دەسدرێژیی و کوشتار و میگالۆکاسترۆ دیار نەدەمان و شاخەکانی کرێت لەبەردەممدا ســەریان قیــت دەکــردەوە. هــەوا تــەژی لــە نەعرەتــە دەبــوو: نەعرەتــەی مەســیحییان، نەعرەتــەی تورکــان، تفــەنگی قۆنــاغ زیــوین بریقــەی دەدایەوە. ئاخر ئەوە کرێت و تورکیا بوون لەشەڕدا بوون، یەکێکیان هــاواری دەکــرد: ئــازادیی و ئــەویتریان هــاواری دەکــرد: مــەرگ. ئیــدی زەینم تەژی لەخوێن دەبوو.

ڕۆژێکیــان قارەمــانی پــیر، بــەوردیی دیقەتیــدام. هەڵیســـەنگاندم و

گوتی:" گەنم لە گەنم دەڕوێ و جۆ لە جۆ[**] . پالیکار[***] ی چکۆڵە، تێدەگەیت؟"

سوور هەڵگەڕام و وەڵامیمدایەوە:" نەخێر پاڵەوان!"

– بابت پالیکارە. تۆیش بتەوێ و نەتەوێ دەبیتە یەك پالیکار!

بتەوێ و نەتەوێ! ئەو وشە قورسانە لە زەینمدا ڕۆدەنیشتن. کرێت لە زوبانی ئەو قارەمانە پیرەوە دەدوا. ئەوکات من لەقسەکەی قارەمان مانتیلیاس حاڵی نەبووم. دواتر سەرنجمدا خاوەنی هێزێکی زیاترم. ئەو هێزە لە منەوە نەبوو کە حوکمی بەسەر بوونمدا دەکرد. ئاخر چەند جاران دەمویست خۆم دەست پێبکەم، بەڵام ئەو هێزە نەیدەهێشت. کام هێز؟ کرێت!

کە منداڵیش بووم، لە هەوڵی زاڵبوون بەسەر ترسدا بووم. لەلایەك بە خاتری عیزەتی نەفسی کرێتیی بوونم و لە لایەکیتر لەترسی بابم. لەبەرایيدا نەمدەوێرا شەوانە بچمە حەوشە. شەیتانێکی گرگن بە چاوانێکی زیتەوە لەسووچ و قوژبنەکاندا، لەودیو ئینجانەکانەوە، لەگوێ بیرەکەدا بەدزییەوە لێیدەنوڕیم. بەڵام بابم لەسەرئەوەی کە

** لە دەقە ئەسڵییەکەدا: (کۆتر لە هێلکەی قژقرە ناجوقێ) و.ف

*** Pallikari: واتە ئینسانی حیسابیی، کە مەبەست لێی ئینسانی ئازا و بەهێزە. و.ف

نەمدەوێرا بچمە حەوشە، قسەی ڕەقی پێدەگوتم، دەیکردمە حەوشە و دەرگاکەی لەو دیوەوە لەسەر کلیل دەدام.

تا ئەو کاتە نەمتوانیبوو ترسی خۆم لە بوومەلەرزە بشکێنم. زۆر جاران میگالۆ کاسترۆ دەلەرزی، دەنگی گرمە و نەعرەتە لەگەنجینەکانی دونیاوە دەنگیدەدایەوە. عەرد کاژی فڕێدەدا و خەڵکانی داماو لەتاوا شێت دەبوون. کە (با) لە ناکاوێکڕا دەیخست، گەڵایەك چییە نەدەجووڵا و بێدەنگییەکی ترسناك باڵی بەسەر هەموو شتێکدا دەکێشا. دانیشتوانی میگالۆ کاسترۆ لە ماڵ یان لە دوکانەکانیان ڕایاندەکردە دەرێ و یەکەمجار لە ئاسمان پاشان لە عەردیان دەنۆڕیی. بێدەنگ .. وەك ئەوەی حەپی بێدەنگییان قووت دابێت، تا نەبا شەڕ گوێی لێیان بێت و بێت. بەڵام بە ترسەوە بەخۆیان دەگوت:" ئەلعان بوومەلەرزە ڕوودەدا!" وایاندەگوت و خاچیان دەکێشا.

ڕۆژێکیان مامۆستاکەمان، (پاترۆپۆلس) ی پیرەمێرد، هەوڵیدەدا ترسمان لە بوومەلەرزە بشکێنێت. ئاوها کەوتە قسان:" بوومەلەرزە چ نییە، لێیمەترسن. گایەك لە ژێر عەردایە، ئەو گایە دەبۆڕێنێ و قۆچ لە عەرد دەدا و ئیدی دەلەرزێ. گرێکییە دێرینەکان پێیانگوتووە: مینۆتۆر * . باوەڕم پێبکەن، بوومەلەرزە هەر هیچ نییە!" دوای ئەو دڵنەواییەی مامۆستا، هەستماندەکرد ترسمان لە بوومەلەرزە زیاتر بووە. ئاخر مامۆستا بوومەلەرزەی لێدەکردینە مەخلوقێکی زیندوو،

---

* Minotaur: ئینسانی گا. و.ف

لێیدەکردینە دەعبایەکی قۆچدار کە لەژێر پێماندا دەیبۆڕاند و دەلەرزی و ئینسانی دەخوارد.

(ستراتیس) ی چکۆڵە و تەپۆ، کوڕی زێوانی کلێسا، لە مامۆستای پرسیی:" ئەدی باشە بۆچی قەدیس میناس نایکوژێت؟" بەلاّم مامۆستا توڕە بوو. هاواریکرد:" قسەی قۆڕ مەکە!" ئەوجا یەکسەر لەسەر مێزەکەی هەستا و توند گوێچکەی ستراتیسی ڕاکێشا.

ڕۆژێکیان (لەبەر ئەوەی بەبۆنی جەستەی تورك سەخڵەت دەبووم) بە پەلە لە گەڕەکی تورکانەوە ڕەت دەبووم. لەو کاتەیدا عەرد سەرلەنوێ لەرزی، دەرگا و پەنجەرەکان بەیەکدا دران. گرمەیەك هاتە گوێم وەك بڵێی خانووەکان هەرەسیان هێنابێت. سەراپا زەندەقچوو لە کۆلاّنێکی باریکدا ڕاوەستام و چاوم بڕییە عەردەکە، چاوەڕێ بووم عەرد بقڵیشێ و (گا) کە بێتە دەرێ و بمخوات. لەناکاو دەرگایەکی تاقدار کرایەوە و باغێك وەدیارکەوت. سێ کیژی پا پەتیی تورك، پرچ ژاکاو و بێ سەرپۆش ڕایانکردە دەرەوە. ساکاو بەهەر لایەکدا ڕایاندەکرد و وەك پەڕەسێلکە دەیانزیقاند. کۆلاّن بۆنی میسکی گرت. لەو ساتەوە بەدووا، چیدی بوومەلەرزە ڕوخسارێکی تری پۆشیی، ڕوخسارێك کەمەدەلعومر لەگەڵمدا مایەوە. ئەو ڕوخسارە چیدی ڕوخساری ترسناکی گا نەبوو، بەڵکو لە نەعرەتە کەوت و وەکی مەل کەوتە چریکە. بوومەلەرزە و کچە تورکەکان یەکانگیری یەکدی بوون. ئەوە یەکەمینجار بوو ببینم کە هێزی تاریك لەگەڵ ڕووناکییدا دێتە دەرێ و دەبێتە هێزێکی ناسك و

نەرمونیان.

زۆرجاران لە ژیانمدا، گا ئاگا و گا نائاگا، بەو شێوەیە ڕووپۆشی گونجاوم بەسەر ترس و ئەڤین و چاکەخوازیی و نەخۆشیدا داوە. ئاخر ئەز بەو جۆرە بەرگەی ژیانم گرتووە.

*

ئەفسانەی قەدیسان

ئازادیی یەکەمین ئارەزووی گەورەم بوو. دووەمین ئارەزوو کە تا ئەمڕۆ لەبوونمدا شاراوەیە و ئازارم دەدا، ئارەزووی قەدیس بوونە. قارەمان و قەدیس بە یەکەوە: ئەوە نموونەی باڵای بەشەریەتە. تەنانەت لە تافی منداڵیشمدا ئەو نموونەیەم بەژوور سەر و لەئاسمانی شیندا تۆمار دەکرد.

ئەو ڕۆژگارە لەمیگالۆ کاسترۆ، هەموو کەسێك ڕەگێکی لەقوڵایی عەرد و ئاسماندا هەبوو. هەر بۆیە دوای فێربوونی حونجە و پێکەوەنانی وشە، یەکەمین شتێك کە لەدایکم داوا کرد بۆم بکرێت کتێبی ئەفسانە

بوو: کتێبی گوتەی پیرۆزی پێغەمبەران. (جیلوەی خودا پەرجوویەکی سەرسوڕهێنەرە! بەردێك لەئاسمانەوە بەر عەرد کەوت ....) و ئەو بەردە شکا، لەناو بەردەکەدا نووسرابوو: (وای بە حاڵی ئەو کەسەی کە ڕۆژانی چوارشەممە یان هەینیی ڕۆن بەکاردێنێ یاخۆ شەراب دەنۆشێ!) کتێبی پیرۆزم بەدەستەوە دەگرت، وەك ئاڵا بەرزمدەکردەوە و هەموو ڕۆژانی چوارشەممە و هەینییەك لە دەرکی ماڵانم دەدا. ماڵی خاتوو پنلوپ، ماڵی خاتوو ڤیکتۆریا، ماڵی خاتوو کاترینا دێلیڤاسیلایینای پیرێژن. سەراپا غەریب دەچوومە حەوشەکانیانەوە. یەکڕاست خۆم بە موبەقدا دەکرد و بۆنم دەکرد. ئای لەو ڕۆژەی گەر بۆنی گۆشت یان ماسییم کردبا. بە هەڕەشەوە کتێبی پیرۆزم ڕادەوەشاند و هاوارم دەکرد:" وای بە حاڵتان، وای بەحاڵتان!" ئیدی دەستوبرد چەند هاوسێیەك کە زەندەقیان چوو بوو، دەکەوتنە دڵنەوایی کردنم و لێم دەپاڕانەوە بێدەنگ بم.

ڕۆژێکیان لەمیانەی پرسیارێکدا لە دایکم، کاتێك حاڵیی بووم لەوەی کە بەمنداڵیی لە ڕۆژانی چوارشەممە و هەینیدا مەمکیم مژیوە و لەو ڕۆژە پیرۆزانەدا شیرم خواردووە، دامە قوڵپی گریان و کەوتمە شین و شەپۆڕ.

تەواوی یارییە منداڵانەکانم بە هاوڕێکانم فرۆشتن، بەپارەکەی کتێب و ژیاننامەی قەدیسانم کڕی. چاپی ئاسایی و بەشێوەی نامیلکە. عەسران لەسەر چەرپا چکۆڵەکەم لەنێوان ڕێحانە و گوڵی هەمیشە بەهاریی

حەوشەکەماندا دادەنیشتم و بە دەنگی بەرز ئەزمونی جۆراوجۆر و سەختی قەدیسان، ئەزمونی ئەو قەدیسانەی کەرێگەی ڕزگاریی ڕۆحیان گرتبووە بەر، موتالا دەکرد. دەرو دراوسێ وردە وردە لێم کۆدەبوونەوە. هەندێکیان گۆرەوییان دەچنی و ئەوانی تریش یان قاوەیان دەکوتی یاخۆ پەلکە خەردەلیان پاك دەکرد. بەدەم کاری خۆیانەوە گوێیان ڕادەدێرا و هێور هێور دەنگی گریان و شیوەن بۆ ڕەنج و عەزابی قەدیسان لەحەوشەکەمانەوە بەرزدەبۆوە. کەنارییەکە، کە قەفەسەکەی لەژێر دارئەکاکیاکەدا هەڵواسرابوو، بە بیستنی ئەو گریانە، مەستانە گەرووی بۆ دوواوە دەکشانەوە و دەکەوتە چریکە. باخچە بە بۆنی عەتر و کەپری مێوەکەی ژوور سەریەوە، لەمەزاری گوڵبارانی مەسیح و کەژاوەی عەزا دەچوو کە ژنان بە دەوریدا بگرین و بلاوێنەوە.

ڕێبواران کە لەو کاتەیدا بەبەر ماڵەکەماندا ڕەت دەبوون، ئیستێکیان دەکرد و بە یەکتریان دەگوت:" هەبێ و نەبێ یەکێك لەو ماڵەدا مردووە!" ئەوجا بە هەڵەداوان خۆیان دەگەیاندە لای بابم تا ئەو هەواڵە دڵتەزێنەی بدەنێ. بەڵام وی سەری ڕادەوەشاند و دەیگوت:" چ نییە، ئەوە کوڕەکەی منە وەعز بۆ دەرو دراوسێ دەدات!"

زەریا دوورەکان لە ئەندێشەی منداڵیمدا دەکشان. بەلەمەکان دەشکان، دەیرەکان لەنێو خەرەندەکاندا دەدرەوشانەوە، شێرەکان ئاویان بۆ زاهیدان دەبرد. زەینم لێوالێو لەخورما و وشتر دەبوو.

سۆزانییەکان پاڵەپەستۆیان دەکرد و پەلەی چوونە کڵێسایان بوو. گالیسکەی ئاگرین بەرەو ئاسمان هەڵدەگڕا، جیڕەی پێڵاو و پێکەنینی ژنان لە بیابانەکاندا دەنگی دەدایەوە، شەیتان وەکی بابەنۆێلێکی دلۆڤان دەهات و خۆراك و ژن و زێڕی وەك دیاریی بۆ زاهیدان دەهێنا. بەڵام ئەوان هەر لە خودایان دەنۆڕی و ئیدی شەیتان دیار نەدەما.

(بەهێزو ئارامبە، بەختەوەریی بە هیچ بزانە، لە مەرگ مەترسە، لەم دیو ئەم دونیایەوە لە نیعمەتی باڵا بنۆڕە!) ئەمە ئەو نەغمەیە بوو کە لەو کتێبانەوە بەرز دەبۆوە و دڵی منداڵیمی دەرس دادەدا. تینوویێتییەکی ئاگرین بۆ هیجرەتی شاراوە و سەفەرە دوور و درێژەکان، بۆ ئاوارەبوونە تەژی لەشەهادەتەکان، پێبەپێی ئەو نەغمەیە هەڵیدەکرد.

ئەفسانەی قەدیسانم موتاڵا دەکرد. گوێم بۆ ئەفسانەی دێوودرنجان رادەدێرا، قسەوباسەکانم دەژنەفتن، ئەو هەموو شتانە لە ناوەوەمڕا لەشێوەی درۆیەکی دلڕفێندا وەدیار دەکەوتن. هاوپۆلەکانم، یاخۆ منداڵانی دەرودراوسێم کۆدەکردنەوە و ئەو درۆیانەم بۆ دەگێڕانەوە وەك ئەوەی بەسەر خۆمدا هاتبن. پێم دەگوتن: تازەکیی لە بیابان گەڕاومەتەوە. لەوێ شێرێکم لەگەڵ بوو، دوو کوپەڵەم لێ بار کردبوو. چووبووم ئاو لە کانییەکە بێنم. یاخۆ دەمگوت: چەند ڕۆژێك لەمەوبەر فریشتەیەکم لە دەرەوەی ماڵەکەمان بینی، ئەو فریشتەیە یەکێك لە پەڕەکانی خۆی هەڵکێشاو پێیدام. کە ئەوەم دەگوت، تەنانەت

پەڕەکەشم بە دەستەوە گرتبوو تا پیشانیان بدەم – ئەو پەڕە هی کەڵەشێرە سپییەکەمان بوو کە چەند ڕۆژێك لەوەوبەر سەرمان بڕیبوو، منیش پەڕێکی درێژیم لێهەڵکێشابوو! درێژەم بە قسەکانم دەدا و دەمگوت: بڕیارم داوە ئەو پەڕە بکەمە پەڕەموچ و پێی بنووسم.

– بنووسیت؟ چ بنووسیت؟

– ژیانی قەدیسان .. ژیاننامەی باوە گەورەم!

– مەگەر باوەگەورەت قەدیس بوو؟ ئەدی تۆ پێت نەگوتبووین کە ئەو لەگەڵ تورکدا دەجەنگی؟

بە دەم داتاشینی نووکی پەڕەکەوە، وەڵامم دەدانەوە:" جا فەرقی چییە؟"

لە قوتابخانەی سەرەتایی ڕۆژێکیان لە کتێبی ئەلفوبێدا ئەوەمان خوێندەوە کە منداڵێك دەکەوێتە بیرێکەوە، لەو بیرەدا شارێکی سەرسوڕهێنەر دەدۆزێتەوە. شارێك بە کڵێسای ئاڵتونیی، باغی پڕ لە گوڵ و ڕێحان، بە دوکان و مەغازەی پڕ لە کێك و نوقڵ و شیرینیی و تفەنگیی منداڵانەوە. کە ئەوەم بیست زەینم ئاگری گرت. بەڕاکردن خۆم گەیاندەوە ماڵەوە، جانتاکەم هەڵدایە حەوشە و چوومە لێواری بیرەکەی حەوشە تا شۆڕببمەوە ناوی و خۆم بگەیەنمە ئەو شارە ئەفسانەییە. دایکم لەبەر پەنجەرەی ڕووەو حەوشە دانیشتبوو قژی خوشکە

چکۆڵەکەمی شانە دەکرد. هەر کە چاوی بە من کەوت، قیژاندی و یەکسەر لەو کاتەدا پێم بەزەویدا دەکوتی تا هەڵبەزمەوە و خۆم هەڵبدەمە بیرەکەوە، نێوقەدی گرتم *.

یەکشەمموان کە بۆ کڵێسا دەچووم، ئەیکۆنێکم دەبینی کە مەسیحی لە کاتی رابوونەوە و پیاسە کردن لە فەزادا و ئالایەکی سپیی بەدەستەوە، پیشاندەدا. لە بەردەم ئەیکۆنەکەدا پاسەوانەکان دەبینران کە کەوتبوون بەپشتا و بەترسەوە لەمەسیحیان دەنۆڕی. من ئەو دەمە حەکایەتی زۆرم لەبارەی ڕاپەڕینی خەڵکی کرێت و جەنگەوە بیستبوون. زانیاریم پەیدا کردبوو لەوەی کە باپیرەم ڕابەرێکی گەورەی سەربازیی ئەو ڕاپەڕینە بووە. بۆیە کاتێك لەو ئەیکۆنەم دەنۆڕی، وردە وردە باوەڕم بە خۆ دەهێنا کەمەسیح لەڕاستیدا باپیرەم بووە. هەر بۆیە هاوڕێکانم لەدەوری ئەیکۆنەکە کۆدەکردنەوە و پێمدەگوتن: "تەماشای باپیرەم کەن، سەیریکەن چۆن ئالاکەی بەدەستەوە گرتووە و بۆ شەڕ دەچێت، ئەوانەیش کە لەبەرپێیدان، تورکن!"

ئەوەی دەمگوت نە ڕاست بوو نە درۆ. لە سنوورەکانی مەنتیق و ئەخلاقیات تێدەپەڕی تا لە هەوایەکی سووکەڵەتر و ئازادتردا بفڕێ. گەر بە درۆ بخرامایەوە، ئەوا لە شەرمدا کوڵی گریانم بەردەبوو. ئیدی ئەو پەڕەی بە دەستمەوە بوو پەڕی کەڵەشێر نەبوو، بەڵکو فریشتە پێی بەخشیبووم. درۆم نەدەکرد، بەڵکو تەواوێك دڵنیابووم لەوەی کە

---

* هاوشێوەی ئەم ڕوداوە لە ڕۆمانی (ئازادیی یان مردن) دا هەیە. و.ف

مەسیحی ئالا بەدەست، ڕێك باپیرەمە و پاسەوانە زەندەقچووەکانی پای ئەیکۆنەکەش تورکن.

ماوەیەك دواتر، کاتێك دەستم بە شیعر و ڕۆمان نووسین کرد، بۆم دەرکەوت ئەوەی من لە منداڵیدا کردوومە، بە زاراوەی (ئەفراندن) ناوزەد کراوە.

ڕۆژێکیان ئەفسانەی قەدیس (ژان) م دەخوێندەوە. هەستام و بڕیارمدا بۆ چیای ئاتوس بڕۆم و لەوێ ببمە قەدیس! بێئەوەی ئاوڕ بدەمەوە و تەماشای دایکم بکەم (ئاخر قەدیس ژانیش هەر وایکردبوو) لەماڵ چوومە دەرێ و لە ترسی ئەوەی نەبا یەکێك لە خاڵۆکانم بمبینێ و بۆ ماڵەوەم بگەڕێنێتەوە، ڕێی کۆڵانە چەپەکەکانم گرتەبەر و لە تەواوی ڕێگەدا هەر ڕامدەکرد. گەیشتمە بەندەر. بەرەو لای بەلەمێك چووم کە لەوەدا بوو بەڕێ بکەوێ. بەلەمەوانێکی هەتاوبردوو لەنێو بەلەمەکەدا نوشتابۆوە و لەهەوڵی کرنەوەی گوریسەکەدا بوو. لەکاتێکدا لەپەرۆشیدا هەڵدەلەرزیم، بۆ لای لەبەمەوانەکە چووم.

– کاپتن.. لەگەڵ خۆت دەمبەیت؟

– دەتەوێ بۆ کوێ بڕۆیت؟

– چیای ئاتوس!

– کویّ؟ چیای ئاتوس؟ ئەدی لەویّ چ دەکەیت؟

– دەبمە قەدیس!

کابرای بەلەمەوان دایە قاقای پێکەنین. دەستی بە یەکدا مالّی، وەك بلّێی کشە لە مریشك بكات. هاواریکرد:" یالّلاّ، بگەڕێوە!"

بە شەرمەزارییەوە گەڕامەوە مالّەوە. چوومە نێو جێگاکەمەوە و ئیدی هەرگیز ئەو نهێنییەم لای کەس نەدرکاند.

ئەمڕۆ یەکەمجارە کە ددان بەو نهێنییەدا دەنێم. هەولّی یەکەمینم بۆ بە قەدیس بوون بە (با) چوو. سالاّنێك ئەو نائومێدییەم، ڕەنگە تا ئەمڕۆش، بەردەوام بوو. ئاخر من ڕۆژی هەینی، هەژدەی شوبات، ڕۆژی ڕۆحەکان، ڕۆژی سەختی پیرۆز لەدایك بووم. مامانە پیرەکەم، بە دوو دەست هەلّیگرتبووم و لەبەر ڕوناکیدا بەوردیی دیقەتیدابووم، وەك بلّێی سەرنجی چەند نیشانەیەکی نهێنیی لەجەستەمدا دابێت. گوتبووی:" باوەڕبکەن، ڕۆژێك لەڕۆژان ئەم کوڕە دەبێتە ئەسقەف!"

لەگەلّ ڕۆژگاردا، پەیم بەو پێشبینییەی مامانەکەم برد و باوەڕم هێنا. ئاخر ئەو پێشبینییە لەگەلّ ئارەزووە شاراوەکانمدا دەهاتەوە. بەرپرسیارێتییەکی گەورە دەکەوتە سەر شانم. ئیدی کارێك نەمابوو

ئەسـقەفەکان کردبێتیـان و مـن نەیکـەم. دواتـر کاتێـک بەچـاوی خـۆم کاروباری ئەسقەفەکانم بینی، باوەڕم گۆڕیی. لەوە بـەدوا، لەبـەر خـاتری قەداسـەت کـە بـە دڵ و گیـان بەدوایـدا دەگـەڕام، هـیچ کـام لـەو تشـتانەم نەدەکرد کە ئەسقەفەکان دەیانکرد.

*

تاسەی هەڵهاتن

ئـەو زەمانـە، ڕۆژەکـان خـاوو یـەکتا ڕەت دەبـوون. خـەڵك ڕۆژنامـەیان نەدەخوێنـدەوە، هێشـتا ڕادیـۆو تەلـەفیزیۆن و سـینەما دانـەهاتبوون. ژیـان بێقـڕە، جیـددی و بێـدەنگ بـەڕێوە دەچـوو. هەرکەسـێك بـۆ خـۆی دونیایــەك بــوو داخــراو. دەرگــای خانووەکــان ئەڵقــەڕێز دەکــران. سەرگەورەی خێزانەکان ڕۆژ بە ڕۆژ پیرتر دەبوون. بەچرپە دەدوان نـەبا دەنگیـان ببیسـترێ. بـە نهێنیـی دوژمنایـەتیی یـەکتریان دەکـرد، یـاخۆ بێـدەنگ نـەخۆش دەکـەوتن و دەمـردن. پاشـان بـۆ هێنانـە دەرەوەی تەرمەکە دەرکی حەوشەکانیان دەکرانەوە و بۆ ساتێك نهێنیی نێو چوار دیـواری ماڵـەکانیان دەکەوتـە ڕوو. بـەڵام هەمـدیس دەرکـی حەوشـە دادەخرایـەوە و ژیـان سـەر لـە نـوێ بـە بێـدەنگیی دەکەوتـەوە جـوینی عومر.

خــەڵکیی لــە کــاتی پشــووی ســاڵانە، لــەدایك بــوون، مــردن، یــاخۆ ڕابوونەوەی مەسیحدا جلکیان دەپۆشیی. زێڕو زیوەکانیان لـەخۆدەدان، لــەماڵ دەهاتنــە دەرێ و دەڕژانــە کۆڵانەکانــەوە. ڕێگــەی کڵێســایان دەگرتەبەر و دەرکی کڵێسا بۆ پێشوازییان دەکەوتـە سـەر پشـت. چـراو مۆم دادەگیرسێنران، مەیتەر و خاوەن ماڵ، واتە قـەدیس مینـاس، لەبەر

دەرگاکە ڕادەوەستا تا پێشوازی لەهاوڕێ ئازیزەکانی، لەدانیشتوانی میگالۆ کاسترۆ بکات. دڵەکان دەکرانەوە، داماوییەکان لەبیردەکران، ناوەکان یاد دەچوونەوە. هەمووان دەبوونە یەك. ئەوانە ئیدی کۆیلە نەبوون. شەڕو تورك بوونیان نەدەما، هەروەها مەرگیش نەدەما. لەناو کڵێسادا بەپێشەوایەتیی قارەمان میناسی سوارە، هەر کەسێك خۆی بەجەنگاوەری سوپای نەمریی دەزانی.

ئەو ڕۆژگارە، ژیان قووڵ و بێدەنگ بوو. ئەو ڕۆژگارە لە میگالۆ کاسترۆ پێکەنین کەم بوو، بەڵام گریان زۆر، وتووێژی ئاشکرانەکراوی دڵ زۆرتر. شارنشینانی ڕەسەن، خەڵکانی جیددیی بوون و سەرگەرمی کاری خۆ. ڕەشە خەڵکەکە گوێڕایەڵ. هەر کاتێك سەروەتمەندێك بەلایاندا ڕەتدەبوو، ئەمان بەڕێزەوە لەبەری هەڵدەسان. بەڵام ئەڤینێکی هاوبەش هەمووانی پێکڤە گرێدەدا و دەبووە هۆی ئەوەی هەمووان ئازار و میحنەت و گەنجینەی نهێنییەکانیان لەبیرکەن و برایانە پێکەوە هەڵکەن. بەڵێ، ئەو ئەڤینەیان نەدەدرکاند، چونکە لەتورك دەترسان.

وای لەو ڕۆژەی کە ئاوە مەنگەکان جوڵەیان تێکەوت. بەرەبەیانییەك کەشتییەکی هەڵمیی ڕازاوە بەئاڵا گەییە بەندەر. ئەو خەڵکانەی میگالۆ کاسترۆ کە بەڕێکەوت لەو بەیانییەدا لە لەنگەرگەی بەندەر بوون، کاتێك کەشتییەکەیان بینی حەپەسان. ئەدی ئەو کەشتییە ئاڵوواڵا و بەئاڵا ڕازاوەیە چ بوو کە لەنێوان دوو بورجە ڤینیسیاییەکەی کلکەی بەندەرەکەوە دەهاتە پێش؟ کەشتییەکە نزیکبۆوە. پەنا بەخودا! یەکێك

دەیگـوت:" پۆلێـك مـەلن!" یـەکێکی تـر دەیگـوت:" تیپـی ڕەقـس و سەمان!" هەندێکی تر دەیانگوت:"باغێکی نێو زەریایە، لەو باغانەیە کـە سـەندیباد لـەزەریا گـەرم و دوورەکانـا بینیوویـەتی!" لـەو بێنەوبەردەیـەدا، چـەند دەنگێکـی نـامۆ و کێـویی لەچـاخانەکەی بەندەرەوە دەهاتنەگوێ:" شاڵ لەملان! سەفاتان هێنا!"

تەماشاچییان هەناسەیەکی قووڵیان هەڵکێشا. ئاخر مەسەلەکەیان بۆ یەکلایی ببـۆوە. کەشتییەکە نزیك و نزیکتر دەبۆوە. ئیدی ئاشکرابوو بارەکـەی چـییە: بارەکـەی ژنـانی جوانپـۆش بـەکڵاو و پـەڕ و شـاڵی ڕەنگاوڕەنگی مل و گۆنای سوورەوە. پیرەمێردە کرێتییەکان بەبینینی ئـەو ژنانـە خاچـیان کێشـا و بـە دەم تفکردنـە سـینگ و مەمکیانـەوە، لەبەرخۆوە گوتیان:" شەیتان کوێربە، شەیتان دوور کەۆ!" ئەدی باشە بۆچی قەحپەکان هاتبوون بۆ ئێرە؟ ئاخر ئێرە میگالۆ کاسترۆی نەزر کردوو بوو کە ڕیسواییەکی ئاوهای پێ قووت نەدەچوو!

سەعاتێك دواتر دیوارەکان بە بانگەوازی سوور پـڕ کرانـەوە. خـەڵکیی ئاگـادارکران کـە ئەوانـە تیپێکـی نوانـدنی ژنـان و پیـاوانن، هـاتوون تـا خەڵکی میگالۆ کاسترۆ دڵخۆشکەن.

تا ئەمڕۆ نەمتوانیوە حاڵیی بم ئاخۆ ئەو موجیزەیە چۆن ڕوویدا. بەڵام بـابم دەسـتیگرتم و گـوتی:" بـا بـڕۆین بـۆ شـانۆ و بـزانین ئەوانـە چ

جڕوجانەوەرێکن!" شەو هەڵکشابوو. بابم دەستی گرتم و ڕێی بەندەرمان گرتەبەر. بەرەو گەڕەکێکی هەژارنشین کە بە من نائاشنابوو کەوتینە ڕێ. هەموو ناوچەکە پڕ لە تەویلە و پشتیری مەڕ و ماڵات بوو. تاکوتەرا خانوو لەوناوەدا دەبینرا. لەیەکێ لەو تەویلانەوە ڕوناکیی پرشنگی دەدا. دەنگی تەپڵ و جوزەلە دەهاتە گوێ. چارۆکەیەك بەدەرگای دەرەوە کرابوو. بابم ئەوەی لادا و خۆی بە ژووردا کرد. کە چووینە ژوورەوە، مێز و چەرپا و کورسی سەرنجیان ڕاکێشاین. هەر ژن و پیاو بوو لەسەر کورسییەکان دانیشیبوون و چاوەڕێی لابردنی پەردەکەی بەرامبەریان بوون. شنەیەکی فێنك لە زەریاوە هەڵیکرد. بۆنی هەوا خۆش. پیاوان و ژنان بە یەکەوە دەدوان، پێدەکەنین و فستق یاخۆ ناوکە کولەکەیان دەخوارد.

بابم کە هەر وەك من یەکەمجاری بوو لە ژیانیدا پێ بنێتە ئەو جۆرە شوێنانەوە، پرسی:" ئەی شانۆکە کوانێ؟" پەردەکەیان پیشاندا. ئیدی ئێمەیش دانیشتین و چاومان لەسەر پەردەکە جێگیر کرد.

لەژوور پەردەکەوە بەپیتی گەورە نوسرابوو:(چەتەکان .. نووسینی: شیللەر، سەرگەرمکەرترین نمایش.) لەژێریشیدا نووسرابوو:(مەترسن لەوەی دەیبینن، ئەوەی دەیبینن شتێکی فانتاسییە!)

لە بابم پرسیی:" باوکە، ئەرێ فانتاسیی یەعنی چیی؟"

وەڵامیدامەوە:" یەعنی هەوای گەرم!"

بابیشم پرسیاری تایبەتی خۆی هەبوو. لای کردەوە تا لەو کەسەی تەنیشتی بپرسێت ئەرێ ئەو چەتانە کێن، بەڵام ئیدی کات درەنگ بوو. سێ زەڕبە لێدرا و پەردە کرایەوە. بەسەرسوڕمانەوە سەرنجمدا. بەهەشتێك لەبەردەممدا ڕاخرا: ژنان و پیاوانی فریشتە، جوان پۆش بە پەڕ و زێڕ، گۆنا ڕەنگکردوو بەڕەنگی سپی و نارنجیی، دەهاتن و دەچوون. دەنگیان هەڵدەبڕیی و هاواریان دەکرد، بەڵام من تێنەدەگەیشتم. تووڕە دەبوون، بەڵام من نەمدەزانی بۆ؟ پاشان دوو زەلامی کەتە و سەیر هاتنە ژوورێ کە لەبرا دەچوون، کەوتنە شەڕ و دەمەقاڵێ و بەمەبەستی کوشتن کەوتنە ڕاوەدوونانی یەکتر.

بابم بە وردی گوێی ڕادێرابوو، لەناڕەزایەتیدا کەوتبووە بۆڵە بۆڵ. خۆی بەسەر کورسییەکەیەوە نەدەگرت. دەتگوت لەسەر پشکۆی هەڵایساو دانیشتووە. دەسەسڕەکەی دەرهێنا و ئارەقەی نێوچەوانی سڕی. بەڵام کاتێك سەرنجیدا کە ئەو دوو برا حوشترە لەگەڵ یەك بەشەڕ هاتوون، ئینجا بەوپەڕی توڕەیی هەستایە سەرپێ.

بەدەنگێکی بەرز گوتی:" ئەمە چ مەهزەلەیەکە، یاڵڵا بابڕۆینەوە ماڵەوە!" دەستیگرتم و هاتینە دەرەوە. لە پەلە پەلیدا دوو سێ کورسی هەڵگێڕانەوە.
بە توندی شانی ڕاوەشاندم و گوتی:" ئیتر نەبینم پێ بخەیتە شانۆ.

گوێت لێمه؟ گەر پێ بخەیتە شانۆ ئەوا پێستت دەگرووم!"
ئەوە یەکەمین ئاشنایی من لەگەڵ شانۆدا بوو.

*

شنەیەکی گەرم هەڵیدەکرد. گژوگیا لە زەینمدا چرۆی دەکرد. ناخم پڕ لەگوڵاڵە سوورە دەبوو. بەهار لەگەڵ قەدیس (جیۆرج) ی دەسگیرانیدا، بەسوار گالیسکەیەکی سپییەوە دەهات. بەهار تێدەپەڕی. هاوین دەهات و پاقیژەی پیرۆزیش بەرگرتوو ڕادەکشا، تا ئەویش دوای هێنانە دونیای ئاوها کوڕ[*]ێک، بۆ خۆی بحەوێتەوە. قەدیس (دیمیتریس) بەنێو باراندا بەسواری ئەسپە قاوەیی ڕەنگەکەیەوە دەگەیشت، پاییزی بەدوای خۆدا دەهێنا و گەڵا مێوەکانی دەژاکاند. زستان بەسەرماندا ڕۆدەنیشت. لەماڵەوە (کاتێك بابم لەوێ نەبوو) من و دایکم و خوشکەکەم ئاگردانەکەمان گڕ دەدا، لەبەریدا دادەنیشتین و گوێز یان نۆکمان دەبرژاند. لەچاوەڕێی لەدایکبوونی مەسیحدا دادەنیشتین، تا باوە گەورە ناو لەپ خۆڵاوییەکەم بەخۆی و بەچکە بەرازی پێچراو لە توێکڵی لیمۆوە بێت. زستان لەمەزەندەی ئێمەدا ڕێك ئاوهایی بوو: تەواوێك وەك باپیرەم، بەپۆتینی ڕەش و سمێڵی سپی و بەچکە بەرازی برژاو بەدەستەوە.

---

[*] مەیەست لە مەسیحە. و.ع

زەمـەن تێدەپـەڕی و مـن گـەورەتر دەبـووم. لـە حەوشـە گوڵەڕێحانـە و گوڵی هەمیشە بەهاریی لە ئینجانەکاندا دەژاکـان. هەنووکـە پێپلیکەیـەك بە پێپلیکانەکانی ماڵی ئامینەدا چووبوومە سـەرێ. گـەورەتر دەبـووم و ئارەزووی دێرینیش لـەناوەوەمڕا گـەورەتر دەبـوو. وەك بڵێـی ئـارەزووی نـوێ لـەپاڵ ئـەوانی پێشـوودا چـرۆ بکـەن. ئیـدی ئەفسـانەی قەدیسـان ڕقیان هەڵدەساندم. من باوەڕم لە دەست نـەدابوو، بـاوەڕم هـەبوو، بـەڵام ئـەو قەدیسـانەم لـەلا ببوونـە خـەڵکانی دامـاو. ئـاخر ئەوانـە هـەردەم لەبەرامبـەر خـودادا سـەریان نـەوی دەکـرد و بـەڵێ قوربانیـان دەگـوت. خوێنی کرێت لەناوەوەمڕا وەئاگا ببۆوە. بێئەوەی ئەو مانایە لەزەینمـدا شرۆڤە بکەم، بەهەستی شەشەم بۆم ساخ ببـۆوە کـە ئینسـانی واقیعیـی کەسـێکە بتوانـێ بـەرگری بنوێنـێ، بتوانێـت بـەرخۆدان بکـا. لـەکاتی وەدیهێنانی خواستی گەورەدا نەترسێت لـەوەی کـە تەنانـەت بـەخوداش بڵێ (نا).

نەمدەتوانی ئەو خرۆشانە نوێیە بەڕستێك وشە دەرببڕم، بەڵام خـۆ مـن لەو قۆناغەی ژیانمدا پێویستیم بە وشـە نـەبوو. بـێ کۆمـەکی ئـەقڵ یـان وشــە، تێدەگەیشـتم. ئـاخر تێگەیشـتنم کـامڵ بـوو. کاتێـك دەمبـینی قەدیسـان دەسـتەوئەژنۆ لەبـەر دەرکـی بەهەشـتا دانیشـتوون و زەلیلانـە چـاوەڕێی کردنـــەوەی دەرگاکـــەن، ئیـــدی خـــەم ســـەراپای بـــوونمی داگیردەگرد. ئەو گەڕو گولانەیان دەهێنامەوە یاد کە لەکاتی چوونە نێـو باغدا دەمبینین. ئەوانە لـەدەرەوەی دەروازەی شـار، بـە کـەپووی شـۆڕ و دەست و پەنجەی لەرزۆك و لـچ و لێـوی کێماوییـەوە دادەنیشـتن و لـەپی

دەستیان بۆ ڕێبواران پان دەکردەوە و داوای سەدەقەیان لێدەکردن. یەك تۆزقاڵ بەزەییم پیایاندا نەدەهاتەوە. بەبینینیان بۆژۆ دەبووم. هەمیشە سەرم وەردەچەرخان و بەوپەڕی خێرایی لێیان ڕەتدەبووم. قەدیسان تا ئەو ڕادەیە لەزەینی منداڵیمدا نزم ببوونەوە. ئاخۆ جگە لەوە چ ڕێگەیەکی تر بۆ چوونە بەهەشت نەبوو؟ بە پشتکردنە ئەژدیها و شازادە خانمەکانی ئەفسانەی دێوودرنجان، لەگەڵ قەدیسانی پرسیارکەردا چووبوومە بیابانی تیبس و ئەلعانیش لێیان هەڵدەهاتم.

دایکم لەجێژنە گرینگەکاندا شیرینیی دروستدەکرد: هەندێك جار کولیچەی شەکر، هەندێك جاریتر ڕەحەتەلقوم. لەجەژنی (پاك)یشدا کێکی تایبەت بەو جێژنەی دروستدەکرد. منیش جوانترین جلکەکانم دەپۆشی و وەکی نیشانەی خۆشەویستیی، شیرینییەکانم بۆ ماڵی پوور و خاڵۆکانم دەبردن. ئەوانیش هەر یەك لای خۆیەوە شتێك پارەی دەدامێ تا گوایە شوکولاتە و وێنەچەسپی پێبکڕم. بەڵام من ڕۆژی دواتر خۆم دەگەیاندە کتێبخانە گچکەکەی جەنابی (لوکاس). بەو پارەیە نامیلکە چیرۆکی تایبەت بە وڵاتانی دوور و گەڕیدە گەورەکانم دەکڕی. خەیاڵی (ڕۆبینسۆن کرۆزۆ) لە کەللەی دابووم، ئەو خەیاڵە وردە وردە گەڵا و پەلکی لێدەبۆوە.

زۆر سەرم لەو ئەفسانە نوێیەی قەدیسان دەرنەدەچوو، بەڵام جەوهەری ئەو ئەفسانانە لەقوڵایی ڕۆحمدا ڕۆدەنیشت. هەنووکە دەریچەی زەینم کەوتبووە سەرپشت و لێوانلێو لە بورجگەلی

سەدەکانی ناوەڕاست، لە ناوچە نامۆکان، لەو دوورگە نهێنیئامێزانەی کە بۆنی شەوەر و دارچینییان لێدەهات، دەبوو. دڕندەکان، بەپەڕی سوورەوە لەناوەوەمرا هەنگاویان دەنا، سەمایان دەکرد، ئاگریان دەکردەوە و ئادەمیزادیان دەبرژاند. دوورگەکانی دەوروبەریان بۆنی ساوای تازە لەدایکبوویان لێدەهات. ئەو قەدیسە نوێیانە سواڵیان نەدەکرد، هەرچییەکیان ویستبا بەزەبری شمشێر بەدەستیان دەهێنا. بەخۆم دەگوت:" چ دەبوو بونیادەم بیتوانیبا بەو شێوەیە، بەسواری ئەسپەوە، تەواوێك وەك ئەو پیاوە دلێرانە چووبایەتە بەهەشت! قارەمان و قەدیس پێکەوە: ئادەمیزادی کامڵ ئاوهایە!"

ماڵی بابم لێدەهاتەوە یەك، هەروەها میگالۆ کاستروێش. عەرد بەدارستانێکی ئیستوایی دەچوو پڕ لەمەل و ئاژەڵی ڕەنگاوڕەنگ، پڕ لەمیوەی گەییوو، میوەی شیرینی وەك هەنگوین. منیش دەمویست (مەزەندەم وا دەکرد) تەواوی ئەو دارستانە تەی بکەم تا لەسەر ئەو کیژۆڵە ڕەنگ پەڕیو و خەمینە بکەمەوە کە لە تەنگژەدا بوو. ئەو کیژۆڵەیەی کەڕۆژێکیان لای قاوەخانەیکەوە ڕەت بووم و ڕوخساریم بینی. ناوی (جینیڤیڤێ) بوو.

قەدیس و قارەمانان لەئەندێشەمدا یەکانگیر دەبوون. ئەوانە لەپێناوی ڕزگاریی دونیا (مەرقەدی موتەهەر) یاخۆ لەپێناو ڕزگارکردنی کیژۆڵەیەکدا دەکەوتنە ڕێ. قەدیس و قارەمان لەگەڵ گەڕیدە گەورەکانا ئامێتە دەبوون. کەشتییەکانی (کریستۆف کولۆمبس) کە لە بەندەرێکی

گچکەی ئیسپانیاوە کەوتبوونە ڕێ، هەمان ئەو کەشتییانە بوون کە پڕ لە قەدیسان بوون و لەناوەوەمرا بەرەو بیابان دەکەوتنە ڕێ و هەمان ئەو بایانەش بوون کە چارۆکەکانیانی وەجووڵە دەخستن.

دواتر کە (سێرڤانتیس) م خوێندەوە، پاڵەوانەکەی وی، (دۆنکیشۆت) لەلام وەك قەدیس و شەهیدێکی گەورە خۆی نوواند کە لەمیانەی تەنز و خەندەوە ڕەوانە کرابوو، تا لەودیو شتە ڕۆژانەییەکانەوە، ئەو شتە جەوهەرییانە وەدۆزێت کەلەودیو شتە بینراوەکانەوە شاردراوەنەتەوە. کام جەوهەر؟ ئەوکات نەمدەزانی، دواتر تێگەیشتم. تەنها یەك جەوهەر هەیە و هەمیشەش هەر ئەوەیە. بەو جۆرە ئادەمیزاد جگە لەئامێتەکردنی ماددە و تەسلیمی ڕۆح بەمەبەستێك کە مایەی باڵابوونی تاك بێ، جا با ئەو مەبەستەش وەهم بێت، جگە لەوە ڕێگەیەکیتری نەدۆزیوەتەوە. کاتێك دڵ باوەڕ دێنێ و خۆشەویستیی دەکا، ئیدی چ وەهمێك بوونی نییە. جگە لەغیرەت و پشت بەخۆبەستن و کاری بە سەمەر، چ شتێکی تر بوونی نییە.

سالآن تێدەپەڕین. هەوڵمدەدا پردێك لە نەزم بەسەر هەراوهۆریای ئەندێشەمدا ڕایەڵکەم. بەڵام ئەو جەوهەرە، جەوهەرێك کە لەکاتی منداڵیمدا تۆزوخۆڵاویی خۆی دەنوواند، بەردەوام لەشێوەی دڵی حەقیقەتدا خۆی پیشاندەدام. ئەوە ئەرکی ئێمەیە کە لەودیو ئارەزووە تاکە کەسییەکانی خۆمانەوە، لەودیو عادەتە ڕاحەت و دڵنشینەکانەوە، بالآتر لەبوونمان، ئامانجێك بۆ خۆمان دەستنیشانکەین. بە کەم

ژمـاردنی پێکـەنین، برسـێتیی، تەنانـەت مـەرگ، شـەوو ڕۆژ هـەوڵی گەیشتنە ئەو ئامانجە بدەین. گەیشتن بە ئامانج؟ نا ... ڕۆحێك كە ڕێزی خۆی بگرێت هەر كە گەیشتە ئەو ئامانجەی، ئیدی لەمەودایەكی دوورتـردا ڕایـدەگرێت. نەگەیشـتن بـە ئامـانج، واتـە ڕانەوەسـتان لەهەڵگـژان. تـەنها بـەو شـێوەیەیە كـەژیان بەرەسـەنێتیی و یـەكانگیریی دەگات.

ئاوها بوون ئەو بڵێسانەی كە تیایاندا منداڵیم دەگوزەراند. بەرزایی و نشێوە زۆرەكانی قەدیس و قارەمانان لەلام، لە شێوەی ساكارترین و واقیعیترین ڕەوتی ئادەمیزاددا خۆیان دەنواند. بەڵام ئەو بڵێسانە بەو بڵێسە گەورانەی تری ئەو زەمانی كۆیلایەتییەوە كە میگالۆ كاسترۆ و كرێتی دەسووتاند، گرێدەدران.

لـەو سـەردەمی قارەمانییـە دێرینـەدا، میگـالۆ كاسـترۆ چـەند مـاڵ و دوكـان و ڕیـزە كۆڵانێـك نـەبوو كـە بـەهێڵی كـەناری كرێتـا بەرامبـەر زەریایـەكی تـووڕە درێـژ بووبێتـەوە. خەڵكەكـەی كۆمـەڵێك پیـاو و ژن و منـداڵی بـێ نـەزم و بـێ سـەروبەر نـەبوون كەتـەواوی خـەم و ئـارەزووی خۆیـان بـۆ پەیوەندییـە ڕۆژانەییـەكانی وەك خـواردن و ژن و منـداڵ تـەرخانكردبێ. یاسـایەكی وشـك و نەنووسـراو حـوكمڕانیی دەكـردن. كەسێك نەبوو دەستی یاخیی بوون دژی یاسا وشكەكەی ژوور سەری بەرزكاتەوە. كەسێك بەژوور سەرییەوە فەرمانی دەردەكرد. تەواوی شار ڕەبیەیەك بوو، هـەر شارنشـینێكیش بـۆ خـۆی ڕەبیەیـەكی جاویدانـەی

گەمارۆدراو. قارەمان و قەدیسی ئەو شارنشینە کەسێك بوو بە ناوی قەدیس (میناس) کە بەرگریلێکەری میگالۆ کاسترۆ بوو. ئەم قەدیسە، بەسواری ئەسپە شێوە، نێزە بەدەست رووە و ئاسمان، بەدرێژایی ڕۆژ بێ جووڵە لەکلێسا چکۆڵەکەیدا – چاو وەحشی، هەتاو بردوو، ڕیش کورت و لوول– ڕادەوەستا. بەدرێژایی ڕۆژ لەژێر باری بەردی زیوینی موراز کە خەڵکی میگالۆ کاسترۆ بۆ شیفای خۆیان بە – دەست، پێ، چاو و دڵ – ی وییانەوە دەکرد، بێ جووڵە دەمایەوە و وایدەردەخست لە نیگارێکی سەرتەختە زیاتر نییە، بەڵام هەر کە شەو دادەهات و مەسیحییەکان بۆ ماڵی خۆ دەگەڕانەوە، هەر کە یەك یەك چراکان دەکوژانەوە، ئیدی بە ئاماژەی دەستی، ئەو نیگار و بەردە مورازانەی لادەدا، قامچی لەئەسپەکەی دەسرەواند و بۆ ئێشك گرتن و پاراستنی گەڕەکە گرێکیی نشینەکان دەچوو. ئەو دەرگایانەی دادەخستن کەمەسیحییەکان بیریان دەچوو دایانخەن. فیکەی بۆ کونەپەپووەکان دەکێشا تا بۆ هێلانەکانیان بگەڕێنەوە. هەرکات گوێی لە گۆرانییەك با، لەبەر دەرگاکە ڕادەوەستا و بەخۆشحاڵییەوە گوێی ڕادەدێرا. بە چرپە بە خۆی دەگوت:" دیارە مەسەلەکە ژن هێنان و شووکردنە، دوعای خێرم بۆ ئەو زاوا خۆشبەختە، هیوادارم بۆ زیادبوونی ژمارەی مەسیحییەکان منداڵ بخەنەوە." پاش ئەوە سەرێکی لەشورا و سەنگەرەکانی میگالۆ کاسترۆ دەدا. لەگەڵ قووقەی کەڵەباب و بەرلەوەی گزنگ بدا، قامچییەکەی لەئەسپەکەی دەسرەواند و بەیەك گوڕ دەگەیشتەوە کلێسا و دەچۆوە نێو ئەیکۆنەکەی. جارێکیتر قلافەتی بێ پەروایی بەخۆوە دەگرتەوە. بەڵام ئارەقە لەئەسپەکەیەوە دەچۆڕا، دەمی

کەڤ کردبوو. کاتێك بەرەبەیان (هارا لامبیس) ی مجێوری کڵێسا بۆ سڕین و بریقەلێهێنانی مۆمدانەکان دەهاتە ژووریٚ، ئەسپەکەی قەدیس (میناس) ی دەبینی شەلاڵی ئارەقەیە. ئەوە نەدەبووە مایەی سەرسوڕمانی، لەبەرئەوەی دەیزانی (هەموو خەڵکیی دەیانزانی) کە قەدیس بەدرێژایی شەو پاسەوانیی کردووە. هەر کاتێك تورك چەقۆیان تیژ دەکردەوە و خۆیان بۆ هێرش کردنە سەر مەسیحییەکان ئامادە دەکرد، قەدیس میناس جارێکیتر لەئەیکۆنەکەی دەهاتە دەریٚ تا پارێزگاری لە هاوشارییەکانی خۆی بکات. تورکان ئەویان نەدەبینی، بەڵکو تەنها حیلەی ئەسپەکەیان دەژنەفت. دەنگیان دەناسییەوە. پزیسکی ناڵی ئەسپەکەیان دەبینی کاتێك بەر بەردەکان دەکەوت. ئیدی زەندەقچووانە بەرەو ماڵ ڕایاندەکرد و خۆیان حەشار دەدا.

تورکان چەند ساڵێك لەوەوبەر، قەدیس میناسیان بە چاوی خۆیان بینیبوو. ئەوکات خۆیان بۆ قەتڵوعامێکی تر ئامادە دەکرد. بەڵام قەدیس میناس بەسواری ئەسپەکەیەوە، بەرەو ناوچە تورك نشینەکان غاریدابوو. کاتێك لای کۆڵانێکەوە داگەڕابوو، حاجی (مستەفا) ی شێتۆکە بینیبووی. حاجی کەوتبووە هاوار هاوار: " ئەڵلا.. ئەڵلا.. قەدیس میناسمان بۆ دابەزیوە! " لەو کاتەدا تورکەکان لەدرزی دەرگاوە سەیرێکی دەرەوەیان کردبوو. هەر کە قەدیسیان بە زرێی ئاڵتونیی و ڕیشی خورمایی و لوول و نێزە سورەکەیەوە بینیی بوو، ئەژنۆیان شکابوو. ئیدی شمشێرەکانیان نابۆوە کێلان.

قەدیس میناس بۆ خەڵکی میگالۆ کاسترۆ هەر بەتەنها قەدیس نەبوو، بەڵکو قارەمانیشیان بوو. بە قارەمان میناس بانگیاندەکرد و بەنهێنیی تفەنگەکانیان بۆ بەرەکەت پێدان بۆ لای دەبرد. تەنانەت بابم مۆمی بۆ دادەگیرساند. خودا دەیزانی سەبارەت بەدواکەوتنی ئازادبوونی کرێت، چیی پێ دەگوت و چ سەرزەنشتێکی ئاراستەی دەکرد.

قەدیس میناس قارەمانی دونیای مەسیحییەت بوو. (حەسەن بەگ) دوژمنی خوێنەخۆری مەسیحییەکان، هاوسێی وی بوو. میحرابەکەی (حەسەن بەگ) پاڵی بەپاڵ دیواری کڵێساوە بوو. شەوێکیان کەسێك بەدیوارەکەیدا دەماڵێ، یەکسەر دڵی خەبەردەدا کە ئەوە قەدیس میناسە هەڕەشەی لێدەکات، چونکە هەمان ئەو ڕۆژە حەسەن بەگ بەقەسدی کوشتن لە مەسیحییەکی دابوو. هەر بۆیە قەدیس میناس لەوە تووڕە بووە و ئەلعانیش بە دیوارەکەی حەسەن بەگیدا دەماڵی. حەسەن بەگ مشتی بەرز کردبۆوە و بەدیوارەکەیداماڵیی بۆوە. هاواری کردبوو:" هێی هاوسێ حەقی خۆتە. بەڵێ بەئیمانم حەقی خۆتە، بەڵام دەست لە بەدیوار ماڵین هەڵگرە. هەر ساڵەی دوو دیزە زەیت بۆ چرای شوکرانەبژێریی و بیست پاکەت مۆمت بۆ دێنم تا تورەییت دامرکێنمەوە. ئاخر ئێمە هاوسێی یەکترین، وا چاکترە بەشەڕ نەیەین!" ئیدی لەو کاتەوە حەسەن بەگی (سەگ!) هەر ساڵەی لە ڕۆژی یازدەیەمی نۆڤەمبەردا کە تایبەت بوو بەڕۆژی قەدیس میناس، خزمەتکارەکەی بە دوو دیزە زەیت و بیست پاکەت مۆمەوە دەنارد. لەوساوە قەدیس میناس هەرگیز بەدیواری ماڵی حەسەن بەگیدا

نەماڵیبۆوە.

بڵێسەیەك لە كرێت هەیە – باشترە بە ڕۆح ناوی بەرین – كە بەهێزترە لەمەرگ یان لەژیان. ئەو بڵێسەیە شانازییە و سەرسەختییە و ئازایەتیی. هاوشانی ئەوانەش شتێكی تری بەیاننەكراو و بەدەرە لەئیدراك، شتێك كە تۆ لەوەی ئینسانیت، دەتخرۆشێنێت و لەهەمان كاتیشدا جەستەت دێنێتە هەڵلەرزین.

كە منداڵ بووم، هەوای كرێت، بۆنی هەناسەی تورك، بۆنی هەناسەی دەعبایەكی دڕندەی لێدەهات. شمشێرێكی توركیی بەژوور سەرمەوە هەڵواسرابوو. ساڵانێك دواتر، بە بینینی (تۆلیدۆ لە تۆفان) دا بۆمدەركەوت كە لەتاڤ منداڵیمدا چ جۆرە هەوایەكم هەڵمژتووە و كام فریشتەی لەنەیزەك چوو بە ژوور سەری كرێتەوە دەسووڕێتەوە.

*

لە تاڤ منداڵییدا، مانگی (ئاب) م لە هەموو مانگەكانی تر خۆشتر دەویست و هێشتاكەش هەر وام. بیرمان نەچێت كە لەم مانگەدا تریێ و هەنجیر و كاڵەك پێ دەگەن. ئەو مانگەم ناونابوو ئابی قەدیس. بە خۆم دەگوت:" پشت و پەنای مـن لێرەیە. ڕووە و قیبلەی ئەو نوێژ

دادەبەستم. خواست و ئارەزووەکانم بە ئابی قەدیس دەڵێم، ئەویش ئەو خواستانەم دەگەیەنێتە خودا و خوداش جێبەجێیان دەکات."

جارێکیان بە بۆیەی ئاویی وێنەیم کێشا. شێوە و قلافەتی باپیرە گوندنشینەکەمی بەخۆوە گرت، بە هەمان گۆنای گۆشتن و زەردەخەنەی بەرین، بەڵام پێ خاوس، لەنێو تەشتێکی گەورەدا ترێی دەفلیقاندەوە. قاچیم تا ئەژنۆ بەڵکو تا ڕان، بەشیلەی ترێ ڕەنگاند، تاجێکیشم لە گەڵامێو لەسەری کرد. لەگەڵ ئەوەشدا، وێنەکە لە شتێکی کەم بوو.. لەچیی؟ کە لێی ووردبوومەوە، لەنێوان گەڵامێوەکانەوە دوو قۆچم بۆ دروستکرد، چونکە ئەو دەسەسڕەی کە باوە گەورەم سەری پێدەبەست، دوو گرێی پێوەبوو لە قۆچ دەچوون، یەکێکیان لای ڕاست و ئەویتریشیان لای چەپ.

ئەو ساتەی (ئاب) م وێنە دەکێشا و شێوە و نیشانەیم دەنەخشاند، متمانەم بەو مانگە لەناوەوەمڕا تۆمار دەبوو. هەموو ساڵێك چاوەڕێیم دەکرد تا بێت و لەڕەزەکانی کرێتدا ترێ بڕنێ و ترێ بفلیقێنێتەوە و موجیزەی خۆی لەگۆڕینی ترێ بۆ شەراب بنوێنێ. بیرمدێ ئەو نهێنییە بێ ئەندازە ئازاری دەدام. ئەدی چۆن ترێ دەبێتە شەراب؟ ئاوها موجیزەیەك تەنها لە قودرەتی ئابی قەدیس دەوەشێتەوە. خۆزگەم دەخواست ڕۆژێك بە ڕێکەوت بمتوانیبا ئەوم لەو ڕەزەی لەدەرەوەی میگالۆ کاسترۆ هەمانبوو، بینیباو ئەو نهێنییەم لێپرسیبا!

سەرم لەو موجیزەیە دەرنەدەچوو. چۆناوچۆنی بەرسیلە دەبێتە ترێ

و تریێ دەبێتە شەراب، چۆن خەڵکیی شەراب دەخۆنەوە و سەرخۆش دەبن، بۆچیی؟ بۆچی سەرخۆش دەبوون؟ ئەو شتانە، نهێنییەکی ترسناکیان لەلام خوڵقاندبوو. جارێکیان کە لەو بارەیەوە پرسیارم لەبابم کرد، نێوچەوانی گرژ کرد و وەڵامیدامەوە:" خەریکی تشتی خۆتبە!"

هەر لەمانگی ئابدا بوو کە تڵپەی تریێ هەڵدەخرا تا وشك بێتەوە و ببێتە مێوژ. ساڵێکیان چووبووینە ڕەزەکەمان و لە کوختی ناو باخەکە مابووینەوە. هەوا بۆندار، عەرد دەسووتا و هەروەها کوللەکانیش دەتگوت لەسەر پشکۆی هەڵایساو دانیشتوون.

ڕۆژی پازدەی ئاب بوو، ڕۆژی هەڵگژانی پاقیژەی پیرۆز. کرێکارەکان لە پشوو بوون. بابم لەژێر دارزەیتونێکدا دانیشتبوو سیگاری دەکێشا. هاوسێکانیش ترێیان هەڵخستبوو، لای بابمەوە دانیشتبوون و سیگاریان دەکێشا. خەمبار دیار بوون. دیقەتی پەڵە هەورێکی ڕەشیان دەدا کە لەئاسۆوە دیار و وردە وردە دەهاتە پێش. وەك ئەوانی تر، منیش لەنزیك بابمەوە دانیشتبووم و تەماشای پەڵە هەورەکەم دەکرد. خۆشیم پێیدەهات. وەك قوماشی مەلمەل ڕەنگێکی خۆڵەمێشی و مەیلە و ڕەشی هەبوو. لێکدا لێکدا گەورەتر و بەردەوام ڕوخسار و بیچمی خۆی دەگۆڕی. جارێك لە مەشکەی دەمبەستراو دەچوو، جارێك لەداڵە کەرخۆرەیەکی ڕەش، جارێکی تریش لەو فیلە دەچوو کە لەوێنەدا بینیبووم. کەپووی بەرز و نزمدەکردەوە و هەوڵیدەدا عەرد لەمسکات.

بایەکی گەرم هەڵیکرد. گەڵای دارزەیتوونەکە کەوتنە خشوهۆڕ. کەسێك لەهاوسێکان قنجەپێ هەستا و دەستی بەرەو ڕووی هەورەکە ڕایەڵکرد. بـە ورتـەورت گـوتی:" نـەفرەت لەشـەیتان، پیـاو نـەبم گـەر ئـەو هـەورە بەسەرماندا نەیکاتە ڕەهێڵە و زریان!"

پیرەمێردێکـی ئیمانـدار وەڵامیدایـەوە:" کـورە ئاگـات لـە دەمـت بێـت. چۆن مەریەمی پاقیژە مۆڵەتی شتێکی لەو جۆرەی پێدەدا، ئاخر ئەمڕۆ ڕۆژی مەریەمی پاقیژەیە!"

بابم مڕەمڕێکی کرد، بەڵام چ وشەیەکی لەدەم نەهاتە دەر. بابم باوەڕی بەمەریەمی پاقیژە هەبوو، بەڵام دوودڵ بـوو لـەوەی کـە مەریـەم بتوانێـت دەسەڵاتی بەسەر هەورەکاندا هەبێت.

لەکاتێکـدا ئـەوان خـەریکی مشـتومڕ بـوون، هـەور سـەراپای ئاسمـانی داپۆشـیی و یەکـەمین دڵۆپـە گـەرم و درشـتەکان کەوتنـە بـارین. هـەور لەعـەرد نزیکبـۆوە، قامچـی زەردی بروسـکە لـە ئاسمانـەوە وەشـێنرا، هاوسێکان هاواریان لێهەستا:" وەی پاقیژەی پیرۆز .. هاوار!"

گورج هەستانە سەرپێ و بەهەموو لایەکدا بڵاوبوونەوە. بەپەلە ڕووە و ڕەزەکانیـان، بـۆ ئـەو شـوێنەی کـە بەرهـەمی سـاڵانەی مێوژیـان لـێ هەڵخسـتبوو، ڕایـانکرد. تادەهـات دونیـا تـاریکتر دادەهـات، قەڵبـەزەی ڕەش بە هەوردا شۆڕ دەبۆوە و تەرزە دایکرد. ئاو دێراوەکانی داپۆشی،

شەقامەکان دەتگوت جۆگەلەن. دەنگی گریان و شیوەن لە ڕەزەکانەوە بەرزبۆوە. هەندێك کەس جنێویان دەدا، هەندێکی تر لەمەریەمی پاقیژە دەپاڕانەوە بەزەیی بە حاڵیاندا بێتەوە و دەخاڵەتێك بکات. دواجار، هاوار و گریان و شین و فوغان لەودیو دارزەیتونەکانەوە بەرزبۆوە.

لەخانووەکەی باخ هاتینە دەرێ و لەژێر تاوە تەرزەدا و لەکاتێکدا پەرۆشییەکی مەستانەی سەیر لەخۆوەی پێچابووم، تێمقوچاند. بۆ یەکەمین جار ئەوەم لەخۆمدا هەستپێکرد کە لەگەڵ هاتنی بەلا گەورەکاندا، ئیدی پەرۆشییەکی بەیاننەکراو و نائینسانیی، بوونم لەخۆ دەگرێ. یەکەمجار کە ئاگرێکم بینی، ئەو کاتەی ماڵی پوورە (کالیوپ) م سووتا، لەبەردەم بڵێسەکانا کەوتمە سەما. باش بوو کەسێك ملی گرتم و لەئاگرەکە دووری خستمەوە. کاتێکیش (کراساکیس) ی مامۆستامان مرد، بەزەحمەت توانیم جڵەوی پێکەنینم بگرم. وەك بڵێی مامۆستاکەم و ماڵی پوورم ئەڵقە بووبن لە گەردنمدا و ئەلعان ئەو تەوقانە شکابن و ئیدی دەتوانم هەناسەیەکی ئاسودە هەڵمژم.

ئاگر و تۆفان و مردن بەلامەوە وەك تارمایی ئازیز خۆیان دەنوواند. هەستمدەکرد بە بنەماڵەی تارماییەوە پێوەستم. هەستم دەکرد هەموو ئێمە تارماییین و لە هەوڵی ڕزگارکردنی عەردداین لەشەڕی ماڵ و خەڵکەکانی ناویان.

گەیشتمە سەر جاددە. بەڵام لافاو هەستابوو، نەمتوانی بپەڕمەوە. لەهەمان شوێندا راوەستام و کەوتمە تەماشاکردن. ترێی نیوە وشکەوە بوو، بەری ڕەنجی یەك ساڵ، بەدەم ئاوەوە ڕووەوە زەریا دەڕۆیشت. تا دەهات شیوەن و گریان بەرزتر دەبۆوە. ژمارەیەك ژن تا ئەژنۆ لەئاودا، چەمیبوونەوە و لەهەوڵی گرتنەوەی چنگێك مێوژدا بوون. ژمارەیەکی تر لەچکیان لەسەر ببۆوە، لەگوێ جاددەکە ڕاوەستابوون و قژی خۆیان دەڕنییەوە.

بەپەلە، وەکی مشکی تەڕ، لەکاتێکدا کە هەوڵمدەدا شادومانیی خۆم وەشارم، بۆ ماڵەوە گەڕامەوە تا بزانم ئاخۆ کاردانەوەی بابم چۆناوچۆنیە. بڵێی بگری؟ بڵێی جنێو بدا؟ یان کەوتبێتە هاوار هاوار؟ ئاخر باران تەواوی ترێکەمانی بەتاڵان بردبوو. باوکمم بینی بێ جووڵە لەبەر دەرگای حەوشە ڕاوەستاوە و سمێڵی دەجوێ و دایکیشم لەدوایەوە ڕاوەستاوە و دەگری.

هاوارم کرد:" باوکە.. ترێکەمان فەوتا!"

وەڵامیدامەوە:" بێدەنگبە، خۆ خۆمان نەفەوتاوین!"

هیچ کاتێك ئەو ساتەوەختەم لەیاد ناچێتەوە. پێموایە لەقەیرانەکانی ژیانمدا دەرسێکی گەورەم لەو هەڵوێستە وەرگرتبێت. بەردەوام بابم وەیاد دێنمەوە کە ئارام و بێ جووڵە لەبەر دەرکی حەوشە ڕاوەستاوە.

بۆ ئەوەی جنێو بدات، یان هەڕەشە بکات، یاخۆ بگری، بێ جووڵە لەکارەسات دەنۆڕێ و لەنێو گشت هاوسێکاندا بە تەنها غروری ئینسانیی خۆی پاراستووە.

*

كوشتار

لە کریت پەندێکمان هەیە دەڵێت:(کاتێك بەدبەختیی خۆی بە تەنیا هات، بڵێ با بەخێر بێ!) ئەو پەندە ڕاستە. چونکە بەدبەختی بەدەگمەن بە تەنها هەر خۆی دێ. ڕۆژی دواتر ئاسمان سامالْ بوو. ڕۆژی پێشتر ژەهری خۆی ڕژاند و ئەمڕۆش پێدەکەنی. خاوەن باغەکان بەڕەزەکانی خۆیاندا دەگەڕان. هەموو ترێکان فەوتابوون. هێشتا بۆڵ بۆڵ ترێی غەرقبوو لەقوڕ و لیتاودا دەبینرا. ڕێك لای نیوەڕۆ، بابم بە پەلە لە میگالۆ کاسترۆوە گەڕایەوە. یەکێك لەهاوڕێکانی بەرەبەیان شتێکی بەگوێیدا چرپاند و ئەویش ڕۆیشت. وا بڵاوبۆوە کە مەسیحییەکان لە گوند ئاغایەکی بەناوبانگیان کوشتووە. تورکان لەوە تووڕە ببوون و خۆیان چەکدار کردبوو. چاوەڕێی پەلامارێکی تر بووین. تورك ڕژابوونە میگالۆ کاسترۆ تا لەپاڵ دیوارە ڤینیسییەکاندا پەناگەیەك بۆ خۆیان ببیننەوە.

من و دایکم و خوشکەکەم ئەو دوا بۆڵە ترێیانەمان لێدەکردەوە کە بەمێوەکەوە مابوون. گەرما تاوی سەندبوو. هەوا پۆنگی خواردبۆوە. کوتوپڕ دەنگی هاواری بونیادەم و بۆڕە بۆڕی وڵاخ لەجاددەکەوە گەیشتە گوێمان. حەشاماتێکی زۆر بەهەرا و زەناوە ڕەتدەبوون. تەشت و کتری و ژنانی تورك بەسوار کەرەوە، پیاوانی مێزەر بەسەر لەدواوە،

ژمارەیەکیان پا پەتی، هەندێکیان جزمە لەپێدا و بەنێو قوڕو لیتاودا هەنگاویان دەنا. بە بۆڕەبۆڕ و بێقسە بەرەو میگالۆ کاسترۆ دەهاتن.

دایکم لەبەرخۆیەوە گوتی:" تورکە سەگبابەکان!" وایگوت و باوەشی پێداکردین و بەرەو کوختی ناو باخەکەی بردین.

بە ئەژنۆیەوە نووسام و پرسیم:" دایە بۆ وا بە پەلە ڕێ دەکەن؟ چییان دەوێ؟ بۆچی هەڵدەلەرزیت؟"

دایکم دەستی بە قژمدا هێنا و وەڵامیدامەوە:" کوڕەکەم، هێشتا لەکوێمانە! بەکرێتیی لەدایکبوون شتێکی ترسناکە!"

لە درزی پەنجەرەکەوە لە دەرەوەمان دەنۆڕی. حەشاماتەکە دوور دەکەوتەوە. لەودیو دار زەیتوونەکانەوە دیارنەمان. بێدەنگیی باڵی بەسەر جاددەکەدا کێشا.

بابم گوتی:" یاڵڵا پەلە بکەن. دەبێ بەر لەخۆرئاوابوون بگەینەوە ماڵەوە!"

دایکم دەستی گرتین. بابم دەمانچەکەی لەژێر باڵشتەکەیدا دەرهێنا. تاقیکردەوە. پڕ بوو. لەکاتێکدا کە دەمانچەکەی خستە گیرفانی، لەدوای ئێمەوە کەوتە ڕێ.

خەریکبوو خۆرئاوا دەبوو کە بەدەروازەی شاردا چووینە ژوورێ. پێدەچوو تاریکیی لەکۆلانەکاندا بارگەوبنەی خستبێ. خەڵکیی بەپەلە ڕایاندەکرد. دەرگاکان لەودیوەوە بە قوفڵی تەختە کلۆمدەدران. دایکان منداڵەکانی خۆیان لەکۆلان بانگ دەکردنەوە. فاتیمە، هاوسێ تورکەکەمان، ئێمەی بینی و چاکوچۆنیی لەگەڵ نەکردین.

بابم لەجێگە هەمیشەییەکەی خۆی، لەسەر قەنەفەکەی بەر پەنجەرەی ڕووە و حەوشەدا دانیشت. دایکم گوێ لە مستی فەرمان و لەبەرامبەریدا ڕاوەستا. دەیزانی بابم ئامادەی فەرماندانە. بابم کیسە توتنەکەی دەرهێنا، لەسەرخۆ سیغارێکی پێچایەوە. پاشان سەری هەڵبڕی و گوتی:

– نابێ هیچ کەسێك پێ لەماڵ بنێتەدەر!

ئەوجا بەتوڕەیی لای بۆ من کردەوە و پرسی:" دەترسیت؟"

وەلامیمدایەوە:" نەخێر!"

– ئەدی ئەگەر تورك دەرگاکەیان شکاند، هەر ناترسیت؟ گەر هاتنە ژوورێ و تۆیان کوشت چۆن؟

کە ئەوەم بیست لەرز دایگرتم. نووکی شمشێرم لەسەر گەردنم هەستپێکرد. دەمویست هاوارکەم:"بەڵێ دەترسم!" بەڵام لەنیگای بابم سڵەمیمەوە. کوتوپڕ سینگم پڕ لە ئازایەتیی بوو. هەستمدەکرد دڵم پڕ لەغیرەت و پیاوەتیی دەبێ. گوتم:" گەر بشمکوژن، هەر ناترسم!"

بابم گوتی:" باشە!" و ئیدی سیغارەکەی پێکرد.

هاوینی ڕابردوو کە چووبوومە گوند تا شاهیدی مردنی باپیرەم بم، لەگەڵ یەکێك لەخاڵۆکانما لە بێستان نووستم. خەوم لێکەوتبوو کە کوتوپڕ دەنگی کرتەکرتێکم بیست. زەندەقم لەو دەنگە چوو. خۆم بەرەو لای خاڵۆم خزاند، پرسیم:" ئەو دەنگە چییە؟ من دەترسم!" خاڵۆم لەتاو ئەوەی کە خەبەرم کردبۆوە، تووڕە بوو. پشتی تێکردم و گوتی:" کوڕە شاریی بنوو. مەگەر تا ئەلعان دەنگێکی ئاوات نەبیستووە؟ ئەوە دەنگی کاڵەکەکانن کە گەورە دەبن!" ئەو ڕۆژەش کە بابم ئاوها دیقەتیدەدام، هەستمدەکرد دڵم گەورە دەبێ و دەنگدانەوەی ئەو گەورەبوونە دەبییەم.

میگالۆکاسترۆ چوار دەروازەی هەبوو. هەموو ڕۆژێك لەکاتی خۆرئاوابووندا، تورك ئەو دەروازانەیان دادەخستن و لەگەڵ هەڵهاتنی خۆردا دەیانکردنەوە. بەدرێژایی شەو کەس نەیدەتوانی بێتە ئەمدیو بۆ ناو شار یاخۆ لەشار بچێتەدەر. بەو جۆرە مەسیحییەکان بەتەڵەکەوە دەبوون. مادامەکی دەروازەکان داخرابوون، ئیدی تورك دەیانتوانی

شەوانە دەست بدەنە قەتڵوعام، لەبەرئەوەی هەم ژمارەیان زیاتر بوو، هەم بارەگا و هێزیان هەبوو. یەکەمینجار بوو کەمن شاهیدی قەتڵوعام دەبووم. چەند ڕۆژێ لەوەوبەر، زەینی منداڵیم ڕوخساری ڕاستەقینەی ژیانی لەودیو دەمامکە جوانەکانی زەریا، دارمێوی پڕ لەترێ و نانی گەنم و زەردەخەنەی دایکێکەوە دەبینی. بەڵێ، ڕوخساری ڕاستەقینەی ژیان: کەللە سەر!

هەر لەو سەردەمەدا بوو کە تۆوێك بە نهێنیی لەناخمدا شین بوو. دەبوو ئەو تۆوە ماوەیەك دواتر چرۆ بکا و بەرەکەی لەشێوەی چاوی سێیەممدا، لەشێوەی چاوی ناوەوەمدا دروست بێت: چاوێکی ڕووناك کە شەو و ڕۆژ کراوە بێ و ترس و خۆف نەناسێ.

من و دایکم و خوشکەکەم لەماڵەوە پاڵمان دابوو بەیەکەوە و خۆمان قایم کردبوو. لەدەرەوە دەنگی جنێو و هەڕەشەی تورکە شێتەکان، دەنگی شکاندنی دەرگاکان و قەتڵوعامی مەسیحییەکانمان دەژنەفت. دەنگی قروسکەی سەگ و هاواری گیانکێشانی برینداران. هەراوهۆریایەك فەزای گرتبۆوە کە دەتگوت بومەلەرزە قەوماوە. بابم لەمدیو دەرگاکەوە بەتفەنگی پڕەوە، ئامادەباش لە بۆسەدا بوو. بیرمدێ بەردێکی شێوە لاکێشەیی بەدەستەوە بوو کە بەردی چەقۆتیژکەرەوەیان پێدەگوت، چەقۆیەکی درێژی دەسك ڕەشی پێ تیژ دەکردەوە. ئێمەش چاوەڕێ بووین. ئاخر بابم گوتبووی: گەر تورك دەرگاکەیان شکاند و هاتنە ژوورێ، بڕیارمداوە بەرلەوەی بکەونە بەر

دەستیان، خۆم بتانکوژم! ئیدی دایکم و من و خوشکەکەشم قاییل بووین، بۆیە هەنووکەش چاوەڕێ بووین.

لەو دەقیقانەدا، ئەگەر نادیار دەرکەوتبا ئەوا وابزانم ڕۆحم کامڵ دەبوو. هەستمدەکرد لەماوەی چەند سەعاتێکدا کوتوپڕ لەمنداڵێکەوە بوومەتە پیاو.

شەو بەو شێوەیە ڕەت بوو. ڕۆژ بۆوە. هەراو هۆریاکە دامرکایەوە. سوپای مردن پاشەکشێی کرد. بە وریایی دەرگاکانمان کردنەوە و سەرمان بردە دەرێ. هەندێ لە ژنە دراوسێکان، بە دزی و ترس و لەرزەوە پەنجەرەی ماڵەکانیان کردبوونەوە و دیقەتی کۆڵانیان دەدا. هەر لەو کاتەدا کولیچە فرۆشە تورکەکە، کە کۆسە و دەنگێکی زیکنی هەبوو، وەدیارکەوت. بە گۆرانیی چڕینەوە جاڕی بۆ فرۆشتنی ئەو سینییە کولیچەی دارچین و پەلکە خەشخاشانە دەدا، کە نابوویە سەر سەری. چ کەیفێکی هەبوو! وا پێدەچوو هەموو شتێك سەرلەنوێ لە دایك بووبێتەوە. دەتگوت یەکەمجارە ئاسمان و هەور و سینییەکی پڕ لەکولیچەی بۆندار دەبینین. دایکم کولیچەیەکی بۆ کڕیم و ئیدی بەوپەڕی خرۆشەوە کەوتمە خواردنی.

پرسیم:" دایکە قەتڵوعام تەواو؟"

بە ترسەوە وەڵامیدامەوە:" کوڕەکەم وسبە، ناوی قەتڵوعام مەهێنە.

ئاخر ڕەنگە گوێی لە دەنگت بێ و هەمدیس بگەڕێتەوە!"

ئەلعان کە وشەی (قەتڵوعام) لەسەر کاغەز دەنووسم، مووی سەرم ڕاستدەبێتەوە. کاتێك منداڵ بووم، ئەو وشەیە تەنها پێنج پیت لەپیتەکانی ئەلف و بێ نەبوو، بەڵکو هەرا و زەنایەکی گەورە بوو. پاگەلێك بوو کە دەرگاکانیان بەلەقە دەشکاندن، ڕوخسارگەلێکی تۆقێنەر بوون کە چەقۆیەك لەنێوان ددانەکانیا بوو، قیژە و زریکەی ژنانی دەرودراوسێ بوون، پیاوانێك بوون کە لەمدیو دەرگاوە خۆیان دەنایەوە و فیشەکیان دادەگرتەوە. بۆ ئێمە کە لەو سەردەمەدا منداڵ بووین و لەکرێت دەژیاین، وشەگەلی تریش هەبوون کە فرمێسك و خوێنیان لێدەچۆڕا: وشەگەلێك کە ببوونە هۆی لەسێدارەدانی خەڵکی. ئەوانەش وشەگەلی: ئازادیی، قەدیس میناس، مەسیح و شۆڕش بوون.

نووسەر، قەدەرێکی زاڵمانە و تاڵی هەیە. چونکە ماهییەتی کارەکەی وشەی پێ بەکاردێنێ تا کوڵی ناخی بۆ بێدەنگیی پێبگۆڕێ. هەر وشەیەك بۆ خۆی سەدەفێکی ڕەقە و هێزێکی گەورە و تەقینەوەیی لەخۆیدا حەشارداوە. بۆ هەڵگۆزانی ماناکەی، دەبێ ڕێگە بدەیت لەناخترا وەك بۆمبێك بتەقێتەوە. بەو جۆرە ئەو ڕۆحە ئازاد دەکەیت کە زیندانی کراوە.

جارێکیان حاخامێك هەبوو کە هەمیشە بەر لەچوون بۆ کڵێسا بۆ نوێژ، وەسێتی دەکرد و بەچاوانی پڕ لە فرمێسکەوە خوداحافیزیی لە

ژن و منداڵەکانی دەکرد. ئاخر ئەو دڵنیا نەبوو لەوەی کە ئاخۆ دوای نوێژ دەمرێ، یاخۆ بە زیندوویی دەمێنێ. دەیگوت:" کاتێك وشەیەکی وەك وشەی خودا دەهێنمە سەر زوبان، ئەو وشەیە دڵم هەپروون بە هەپروون دەکات، زەندەقم دەچێ و ئیدی نازانم ئاخۆ دەتوانم وشەکانی دواتر (ڕوحمم پێبکە) بڵێم یان نا!"

چ دەبوو گەر کەسێك توانیبای شیعرێکی بەو جۆرە بخوێندبایەوە، یان وشەی (قەتڵوعام) ی نوتق کردبا، یاخۆ نامەی ئەو ژنەی خوێندبایەوە کە خۆشی دەوێ، یان بەو جۆرە ئەم ڕاپۆرتەی خوێندبایەوە کە شەرحی حاڵی ئینسانێکە کە زۆر لەژیانیدا جەنگی و شتێکی کەمی دەستکەوت.

*

ڕۆژی دواتر، سوبای ساڵحان، بابم دەستی گرتم و گوتی:
– وەرە!

دایکم بە ترسەوە گوتی:" ئەرێ ئەو توڵفە بۆ کوێ دەبەیت؟ تەنانەت مەسیحییەك لەماڵ نەهاتۆتە دەرێ!"

بابم دووبارەیکردەوە:" وەرە!" وایگوت و ئیدی دەرگاکەی کردەوە و چووینە دەرێ.

لێمپرسی:" بۆ کوێ دەچین؟" وامگوت و دەستم لەنێو دەستی زلی پیاوانەیدا دەلەرزیی.

تەماشایەکی خوارو و ژووری کۆڵانم کرد. جگە لە دوو ژنی تورك كە لە سوچی کۆڵان و لەبەر بەلوعەدا خەریکی شت شتن بوون، کەسی تر بەدەرەوە نەبوو. ڕەنگی ئاوەکە سوور بوو.

– دەترسیت؟

– بەڵێ؟

– قەیدی ناکا، ڕادێیت!

لە سوچی کۆڵانەکەوە داگەڕاین و بەرەو دەروازەی بەندەر کەوتینە ڕێ. لای دەرگای ماڵێکەوە ڕەتبووین کە هێشتا دوکەڵی لێهەڵدەسا. لای ماڵی زۆرەوە ڕەت بووین کە دەرگاکانیان شکاو و هێشتا خوێنەکەی سەریان وشك نەببۆوە. گەیشتینە گۆڕەپانی شار کە ئەستێرکێکی پەیکەری شێر و دارچنارێکی بەتەمەنیش لەگوێ ئەستێرکەکەدا بوو. بابم لەوێدا ڕاوەستا.

بەدەم ئامارژەکردنەوە گوتی:" بنۆڕە!"

سەیری دارچنارەکەم کرد و لە حەیوەتا قیژەیەکم لێهەستا. سێ کەس لە پاڵ یەکدا لەسێدارە درابوون. پایان پەتیی و جلکی نووستنیان لەبەردابوو. زوبانیان بە ڕەنگێکی سەوزی تۆخ لەدەمیانەوە هاتبووە دەرێ. ئەو دیمەنە زیاد لە وزەی من بوو. سەرم وەرچەرخان و بە ئەژنۆی بابمەوە نووسام. بەڵام ئەو بەدەست سەری گرتم و بەرەو ئاراستەی دارچنارەکە وەریچەرخاند.

هەمدیس ئەمری پێکردمەوە:" بنۆڕە!"

پانتایی چاوانم پڕ لە خەڵکانی لەسێدارەدراو بوو.

– ئومێدەوارم بە درێژایی تەمەنت، دیمەنی ئەم لەسێدارەدراوانە لە پێش چاوانت نەسڕدرێتەوە!

– کێ ئەوانەی کوشتوون؟

– ئازادیی، خودا لێمانی پیرۆزکات!

من لەو قسەیە حاڵی نەبووم. بە چاوانێکی دەرپۆقیوەوە لەو سێ جەنازەیە ورد دەبوومەوە کە بەئەسپایی لەنێوان گەڵا زەردەکانی دارچنارەکەوە دەلەرینەوە.

بابم چاوی بەملاولادا گێڕا و گوێی هەڵخست، کۆڵانەکان چۆڵ بوون.
ڕووی تێکردم و گوتی:" دەتوانیت دەستیان تێوە بدەیت؟"
به ترسەوە وەڵامیمدایەوە:" نا!"

– چۆن؟ دەتوانیت... وەرە!

نزیك بووینەوە. بابم بە پەلە خاچی کێشا، فەرمانیدا:
– دەی دەست لە پایانەوە بدە!

دەستی گرتم. پێستی سارد و هیشکی جەنازەکانم لەسەر پەنجەکانم هەست پێکرد. هێشتا شەونمیان لەسەر بوو.

بابم فەرمانیدایەوە:" ماچیانکە. ڕێوڕەسمی دۆعاکردن بەجێبێنە!"
کاتێك سەرنجیدا دەمەوێ بڕۆم، ژێربالی گرتم. بەرزیکردمەوە. سەری چەماندمەوە و لێومی بە پایانەوە نووساند. پاشان دایگرتمە سەر عەردەکە. لەشم لەسەر پام قورس بوو. بابم دانەوی و تەماشایکردم. گوتی:" ئەمە بۆ ئەوە بوو تا لەسەر مەرگ ڕابێیت!"

ئەمجارەیش دەستی گرتم و بۆ ماڵەوە گەڕاینەوە. دایکم بە نیگەرانییەوە لەودیو دەرگاوە چاوەڕێی دەکرد. بەدەم باوەش پێداکردن و ماچکردنمەوە گوتی:" توخودا ئەو تولفەت بۆ کوێ برد؟"

بابم وەڵامیدایەوە:" چووین بۆ دۆعا کردن!" وایگوت و سەرنجێکی پڕ لە متمانەی لێدام.

*

بۆ ماوەی سێ ڕۆژ دەروازەکان بەداخراوی مانەوە و لەڕۆژی چوارەمدا کرانەوە. بەڵام تورك بەکۆڵانەکاندا دەگەڕان، چاخانەکانیان تەحەڕیی دەکرد، لە مزگەوتەکان کۆدەبوونەوە. هێشتا کەفوکوڵی دەروونیان نەنیشتبۆوە. چاوانیان پڕ لەقەتڵوعام بوو. کرێت بەلێواری تەقینەوەوە بوو، تەنها پریشکێکی گەرەك بوو. ئەو مەسیحیانەی منداڵیان هەبوون، سواری بەلەم و کەشتی هەڵمیی بوون و بەرەو گرێکستانی ئازاد ڕۆیشتن. بەڵام ئەوانەی منداڵیان نەبوون، میگالۆ کاسترۆیان جێهێشت و دایانە شاخ.

ئێمە لەو کەسانە بووین کە بەنیازی سەفەر بۆ بەندەر چووین. بابم لە پێشەوە دەڕۆیشت و من لەدواوە و دایکم و خوشکەکەشم لەدوای بابمەوە.

بابم بەمنی گوتبوو:" ئێمەی پیاوان دەبێ ئاگاداری ژنان بین – من هێشتا تەمەنم نەگەییبووە هەشت ساڵان – من لە پێشەوە دەڕۆم و تۆ لە دواوە بە، زۆر وریابە!"

لای ماڵی سوتاوی هاوسێکانمانەوە ڕەتبووین. هێشتا ژمارەیەك لە جەنازەکان لانەبرا بوون. لاشەکان بۆنیان کردبوو. بابم لەبەر دەرگایەکدا دانەوییەوە و بەردێکی بەخوێن سووری هەڵگرتەوە. بەردەکەی دامێ و گوتی:

– ئەمە بۆ تۆ، هەڵیگرە!

سەرەنجام پەیم بە ڕەوتاری توند و هیشکی بابم دەبرد. وی شێوازی (پیداگۆژی نوێ) ی پێڕەو نەدەکرد. ئەو پێڕەوکاری شێوازێکی دێرین و بێڕوحمانە بوو. پێڕەوکاری شێوازێك کە دەیتوانی پارێزگاری لەنەژاد بکات. گورگ یەکەمین بەچکەی خۆی فێری ڕاووکوشتن دەکات. فێری دەکات چۆناوچۆنیی بە فێڵ یان ئازایەتیی، خۆی لە تەڵە ڕزگار بکات. حەوسەڵە و سەرسەختیم کە هەمیشە لەهەلومەرجی خەتەرناکدا پشتوپەنام بوون، بە قەرزارباری (پیداگۆژیی) یە زبر و وشکەکەی بابمیان دەزانم. هەروەها ئەو ئەندێشە دەستەمۆنەبووانەی کە هەر ئەلعان لە کۆتایی عومرمدا حوکمڕانیم دەکەن و ئامادەی قەبووڵکردنی تەسەللای من لە خودا یاخۆ شەیتان نین، قەرزارباری ئەو ڕەوتارە وشکوزبرەی باوکمن.

*

بەر لەوەی ماڵ جێبێڵین، بابم پێیگوتم:" وا باشترە بچینە ژوورەکەی تۆ

و بڕیاربدەین بۆ کوێ بڕۆین!"

لە ناوەڕاستی ژوورەکەدا ڕاوەستاو ئامارژەی بۆ نەخشەی گرێکستان کرد کە بە دیوارەکەوە هەڵواسرابوو.

– پیرایۆس یان ئەسینام ناوێ، هەمووان لەوێ کۆدەبنەوە. دواتریش دەکەونە هاوارهاوار کە شتێك شك نابەن بیخۆن و ئینجا دەکەونە دەستی سواڵ پانکردنەوە. ئەو جۆرە کارانە پەست و تووڕەم دەکەن. دورگەیەك هەڵبژێرە.

– هەر کامێك خۆم بمەوێ؟

– بەڵێ، هەر کامێك خۆت بتەوێت.

لەسەر کورسییەکە هەستام و لە تەواوی دوورگەکانی (ئیجە) – خاڵچنیی سەوز لەزەریای شیندا – ووردبوومەوە. پاشان لە(سانتۆرینی) یەوە دەستم پێکرد و پەنجەم بە (میلۆس) و (سیپنۆس) و (میکۆنۆس) و (پارۆس) دا گێڕا و لەسەر (ناکسۆس) ڕامگرت.

گوتم:" ناکسۆس!"

شێوە و ناوەکەیم پێخۆش بوو. لەو ساتەدا چۆن دەمتوانی پێشبینی ئەوە بکەم کە ئەو هەڵبژاردنە ڕێکەوت و خەتەرناکە چ کاریگەرییەك لەسەر تەواوی ژیانم جێدێڵێ.

لەکاتێکدا کە تەماشای بابم دەکرد، هەمدیس گوتم:"ناکسۆس!"

وەڵامیدامەوە:" زۆر باشە، دەچین بۆ ناکسۆس."

*

ناکسۆس

ئەم دورگەیە خودان ڕوناکیی و ئارامییەکی گەورە بوو. لەهەموو لایەك کاڵەك و هەڵوژە و هەنجیر هەڵدرابوونەوە. زەریایەکی ئارام دەوریدابوو. لە خەڵکی ئەو دورگەیەم دەنۆڕی، ڕوخساریان میهرەبان و هەرگیز لە حەژمەت تورك یان بوومەلەرزە ڕانەچڵەکی بوون و ڕووبەڕووی مەترسیی نەببوونەوە. لێرە ئازادیی، پەرۆشبوونی بۆ ئازادیی

ڕەواندبۆوە. ژیان وەکی گەڵای ناو ئاوێکی بێ لرفە، گەرچی ناو بەناو دەخرۆشا بەڵام هەرگیز لافاوێکی لێنەدەکەوتەوە، ڕەتدەبوو. کاتێك لەو ناوەدا پیاسەم دەکرد، یەکەمین دیارییەك کە سەرنجی ڕاکێشام، ئاسایش بوو: ئاسایش و چەند ڕۆژێك دواتریش بێزاریی. بە پیاوێك ئاشنا ببووین کە ناوی (لازارۆس) بوو. ئەو پیاوە ناکسۆسییە دەوڵەمەندێکی خەڵکی (ئینگاریس) بوو، ئەوێ سەعاتێك لەشارەوە دوور بوو. لازارۆس باخێکی گەورەی هەبوو. ئێمەی بۆ ئەوێ دەعوات کرد و دوو هەفتەیەك لای ماینەوە. چ فەرەحییەك و چ جوانییەك و چ درەختگەلێکی بەردار! کرێت لە لامان بووە ئەفسانەی دێوودرنجان. هەوری هەڕەشەکەر لەو دوورەوە چ خەتەری بۆ سەر ئێمە نەبوو. نە لەخوێنڕێژیی هەواڵێك هەبوو، نە لە جەنگێن بۆ ئازادیی. ئەوانە هەمووی ڕەویبوونەوە و لە نیعمەتەکانی ناکسۆسدا بزر ببوون.

ژمارەیەك کتێبم لە گەنجینەی خانووی باخەکەدا دۆزینەوە. ڕۆژگار پەڕەکانی زەرد هەڵگەڕاندبوون. کتێبەکانم هەڵگرتن و ڕۆژانە لەژێر دار زەیتونێکدا دادەنیشتم و بە پەرۆشەوە دەکەوتمە هەڵدانەوەی پەڕەکانیان. لەوێنەی کۆن و بێ ڕەنگی قارەمانان و خانمان، لەئاژەڵانی دڕندە و مۆزی کێوی ورد دەبوومەوە. لە کتێبێکی تردا وێنەی زەریای شەختەبەند و کەشتیی لەناو سەهۆڵدا گیرخواردوو، وێنەی بێچووە ورچ کە وەك تۆپەڵە لۆکە لەسەر ڕووی بەفر تلیاندەدا. لە کتێبێکی تردا وێنەی شاری دوور بە گوڵخەنی بەرز، بەکرێکاران و ئاگری گەورەوە.

زەینم دەکشا و دونیاش لەگەڵیدا بەرفەراوان دەبوو. خەیاڵم پڕ دەبوو لە درەختی گەورە، لە گیانەوەری سەیر، لە خەڵکانی ڕەش و زەرد. لە یەکێك لەو کتێبانەدا ئەم وشانەم هاتنە بەرچاو: چەند بەختەوەرە ئەو کەسەی کە زۆرترین زەریاو کیشوەرەکان ببینێ! لە کتێبێکیتردا ئەم ڕستەیە سەرنجی ڕاکێشام: گوێرەکە بۆ ڕۆژێك باشترە لە گا بۆ ساڵێك! باش لەو ڕستەیە حاڵی نەدەبووم، بەڵام دەمزانی نامەوێ ببمە گا. بە داخستنی کتێب و سەیرکردنی داربەهێ و دارهەڵوژەی گەییو و ئاودار، هەوای گەرم و بۆنخۆشم هەڵدەمژت. مێروویەك بووم کە هێشتا باڵەکانی تەواو کامڵ نەبوون و پا گچکەکانی بەعەردا دەدا تا بەڵکو باڵ بگرێ و بفڕێ، گەرچی دەشترسێ لەوەی ئاخۆ سەردەکەوێ یان دەبەزێ؟ ئەمە بوو وای لێدەکرد کە خوو بە کەمەکێکی تر لە ئارامییەوە بگرێ.

من خووم بەو ئارامییەوە گرت. بێ ئەوەی چ زانیارییەکم هەبێ، بەنهێنیی خۆم بۆ ڕۆژێك ئامادە دەکرد کە باڵەکانم ئامادەی فڕین دەبن و ئیتر بۆ خۆم دەڕۆم.

بەڵام خوشکەزایەکی لازارۆس، کە کیژێکی کوڕانیی دوانزە ساڵان و ناوی (ستێلا) بوو، بە دارزەیتوونەکەی ئەولامەوە جۆلانەی دەکرد و گۆرانیی دەچڕیی. لەکاتی جۆلانەکردندا داوێنی کراسەکەی هەڵدەدرایەوە و پێوپوزە خڕ و وەك بەفر سپییەکەی لەبەر ڕۆشنایی هەتاودا دەبریسکایەوە. حەوسەڵەی بیستنی گۆرانییەکەی، یاخۆ

بینــینی پێوپــوزیم نــەبوو. ڕۆژێکیــان بــە تــوڕەیی کتێبــەکانم کێشــا بەعەرددا. ئەویش بە دەم بنێشت جوینەوە تەماشای دەکردم و دەیدایە قاقـای پێکـەنین. زۆرتـرین کـات بـە گۆرانییـە سەزەنشـت ئامێزەکـانی گاڵتـەی پێـدەکردم. لـەو هـەموو گۆرانییانـەی سـتیلا تـەنها یـەکێکیانم بیرماوە کە دەڵێ:

ئەو چاوە ڕەشانە داگرە کە تەماشای منیان پێدەکەی
زێڕ و زیوەکەم دایانگرە، وا خەریکە ئاگرم تێبەردەدەن

هەستامە سەرپێ و هاوارمکرد:" ستیلا، یا تۆ بڕۆ یان من دەڕۆم!"

لە جۆلانەکە دابەزیی و ئیتر بێئەوەی پێ بکەنێ، وەڵامیدامەوە:
– "وەرە با هەردووکمان بڕۆین!" پاشـان دەنگـی نزمکـردەوە و لەسـەر قسـەکانی بـەردەوامبوو:" ڕۆڵـە، باشـترە پێکـەوە بـڕۆین. چـونکە ڕۆژی دووشەممە لە قوتابخانەیەکی کاسۆلیکەکاندا زیندانیی دەکرێیت. گوێم لێبوو باوکت لەوبارەیەوە قسەی بۆ خاڵۆم دەکرد!"

لەناو قەڵاکەی ناکسۆسدا، کە داگیرکەرە فەرەنگییـەکان لەدێرزەمانـەوە تیایدا نیشتەجێ ببوون، قوتابخانەیەکی بەنێوبانگی فەڕەنسایی هـەبوو کە قەشەی کاسۆلیك مەزەب بـەڕێوەیان دەبرد. مـن و بـابم ڕۆژێکیـان بـۆ ئـەوێ چـووبووین. بـابم قـەیرێك دیقەتیـدا و ئـەوجا سـەرێکی لەقانـد و گوتی:

– ئێره بۆ فێربوون بەهەرحاڵ، بەڵام مامۆستاکانی قەشەی کاسۆلیکن، نەفرەتیان لێبێ. دەشێ بتکەنە کاسۆلیك!

گەرچی دووبارە ناوی ئەو قوتابخانەیەی بەزاردا نەهاتەوە، بەڵام دەمزانی کە خەیاڵێکی لەو جۆرە گینگڵی پێدەدا و نازانێ چ بڕیارێك بدا. شەوی هەمان ئەو ڕۆژەی کە ستیلا لەوبارەیەوە قسانی بۆ کردبووم، دوای شێو بابم لەگەڵ خۆیدا بۆ پیاسە بەرەو باغەکەی بردم. مانگ تریفەی دەدا، هەموو شتێك ئارام و بۆنێکی خۆشی لێدەهات.

باوکم ماوەیەك زاری هەڵنەهێنایەوە. کە کاتی گەڕانەوە هات، ڕاوەستا و گوتی:" لە کرێت شۆڕش هەڵایساوەتەوە و ئیدی من بۆ ئەوێ دەگەڕێمەوە. ڕەوای حەق نییە برا مەسیحییەکانم لەوێ بجەنگن و منیش لێرە لەباغەکاندا پیاسە بکەم. هەموو شەوێك خەو بە باپیرەتەوە دەبینم و لەوبارەیەوە گلەییم لێدەکات. دەبێ بڕۆم. تۆیش نابێ هەل لەدەست بدەیت. دەمەوێ بۆ خۆت ببیتە پیاو!"

هەمدیس بێدەنگ بۆوە، چەند هەنگاوێکینا و جارێکی تر ڕاوەستا.

– تێدەگەیت؟ پیاو واتە بە کەڵکی وڵات هاتن. حەیفێك کە ناوکیان بۆ دەرسودەور بڕیویت نەك بۆ چەك هەڵگرتن. داخەکەم تازە چ شتێك ناکرێ. ئیتر ڕێگەی تۆ ئەوەیە، ئەو ڕێگەیە بگرەبەر. تێدەگەیت؟ دەرس

بخوێنە تا لە ڕێی وەدەسهێنانی ئازادییدا یارمەتی کریێت بدەیت. دەبێ ئامانجی تۆ ئەوە بێ. ئەگەرنا ئەوا خوێندن و خوێندەواریی بە جەهەننەم. من نامەوێ ببیتە مامۆستا و قەشە و سولەیمانی حەکیم، تێدەگەیت؟ من بڕیاری خۆمداوە، ئەلعان تۆیش بڕیاری خۆت بدە! گەر لە ڕێی قەڵەم یان تفەنگەوە نەتوانیت یارمەتی کریێت بدەیت، ئەوا باشترە بۆ خۆت ڕاکشێیت و بمریت!

گوتم:" ئاخر من لە قەشەی کاسۆلیك دەترسم!"

– هەروەها منیش لێیان دەترسم. پیاوی حیسابیی دەترسێ، بەڵام بەسەر ترسەکەیدا زاڵ دەبێ. من متمانەم پێتە.

ساتێك بیریکردەوە و ئەوجا ئاوها قسەکانی ڕاستکردنەوە:

– نا، متمانەم بە تۆ نییە، بەڵکو متمانەم بەو خوێنە هەیە کە لەدەمارەکانتا دێت و دەچێ. متمانەم بە خوێنی کریێتیی هەیە. یاڵڵا دەی خاچ بکێشە، مشت بێنەوە یەك و بە ئومێدی خودا ڕۆژی دووشەممە دەچین ناونووست دەکەین.

ئەو ڕۆژەی من و بابم بەو تەپۆڵکەیەدا سەر دەکەوتین کە لەبەردەم قەڵاکەدا بوو، باران دەباری: نمە بارانێکی پەراگەندەی پاییزیی ڕێگاکانی تاریکدەکرد. زەریا لەدوامانەوە هەناسەی هەڵدەکێشا.

شنەیەکی فێنك گەڵای درەختەکانی شەن دەکرد. گەڵاکان یەکە یەکە، بە ڕەنگی زەرد و خۆڵەمێشیی دەڕژانە سەر عەرد و بەرزاییە نمناکەکانیان ئارایشتدەکرد. بایەکی توند کە هەڵبەت لەوسەرەوە هەڵیکردبوو، هەوری دەڕەواندەوە. سەرم هەڵبڕی و سەرنجێکی قووڵم لە هەوردا. هەور ڕایدەکرد، یەکیدەگرتەوە، جویێ دەبۆوە و هەندێکیان دامێنی خۆیان نزم دەکردەوە و هەوڵیان دەدا بەر عەرد بکەون.

لەتاق منداڵیمەوە بە دوا، حەزم دەکرد لە حەوشە لەسەر پشت پاڵکەوم و لە هەور بنۆڕم. زۆربەی کات مەلێك، ڕیشۆڵەیەك، پەڕەسێلکەیەك یاخۆ کۆترێك دەفڕی و بە تەرزێك لەگەڵیدا یەکانگیر دەبووم کە گەرمای سینگیم لەسەر لەپی دەستم هەستپێدەکرد. خاتوو (پنلوپ) ی هاوسێمان ڕۆژێك بە دایکمی گوتبوو:" مارگی، مەزەندە دەکەم کوڕەکەت بونیادەمێکی خەیاڵ پڵاو یاخۆ فاڵچی لێدەرچێ. هەمیشە تەماشای هەور دەکات."

دایکم وەڵامیدابۆوە:" پنلوپ خەفەت مەخۆ، شەقی زەمانە ناچاری دەکات کە سەرنجی بۆ خوارەوە نەویکات!"

بەڵام هێشتا ئەو ڕۆژانە نەهاتبوون. ئەو ڕۆژەی بەرەو قەڵاکە سەردەکەوتم، هێشتا هەر هەورم ستایش دەکرد. هێشتا زەمانە شەقی خۆی نەوەشاندبوو. جار ناجار هەڵدەنگوام و پام دەخزا. بابم شانی دەگرتم و دەیگوت:

– هەور لەبیرکە. تەماشای بەردەکانی بەر پێت بکە تا نەکەویت و هەڵدێرێیت!

کیژۆڵەیەکی جحێڵ و مەلوول لەخانوویەکی نیوە وێران دەهاتە دەرێ. ئەویش لە ئاسمانی دەنۆڕی. کیژۆڵەکە خەمین و لاواز بوو، لەڕوخساریدا نیشانەی ویقار و خانەدانیی دیار بوو. شاڵێکی شڕی لەخۆوە پێچاو و هەڵدەلەرزی. دواتر زانیم ئەو کیژۆڵەیە سەر بە یەکێك لەبنەماڵە بەنێوبانگە کاسۆلیکەکان بوو. ئەندامانی ئەو خێزانە کۆنت و ژنە کۆنت بوون و چەند سەدەیەك لەوەوبەر ناکسۆسیان داگیرکردبوو، ئیدی ئەو قەڵایەیان بۆ نیشتەجێ بوونی خۆیان ڕۆنابوو. قەڵاکە کەوتبووە بەرزترین جێگای شار و لەوێوە دەیانتوانی ڕەشە خەڵکە ئەرتەدۆکسییەکە کۆنترۆڵ بکەن و لەبەندەرەوە تا عەردە تەختانییەکانی پشتەوە، لەڕەنج و هەڵپڕوکان و بێگاریی پێکردنیان بنۆڕن. بەڵام ئەلعان ئیدی کەوتبوونە سەر بەڕەی خاڵیی و لەمەزەلەتدا دەژیان. کۆشکەکانیان داڕوخاو و نەوە بە ئەسڵ و فەسڵەکانیان برسی و ڕەنگیان پەڕی بوو. کیژانی ئەو بنەماڵەیە بە دڵی خۆیان مێردێکیان نەبینیبۆوە، لەبەرئەوەی پیاوانی هاوسینفی ئەو کیژانە پیاوەتییان لەدەست دابوو. ئەو پیاوانە یان ئارەزووی ژن هێنانیان نەبوو، یاخۆ دەرەقەتی ژیانی ژن و منداڵ خستنەوە نەدەهاتن. لە لایەکیتر ئەو خانمە شکۆدارانە پێیان شورەیی بوو شوو بە ئەرتەدۆکسێکی هەژار بکەن. ئەوانە لە کەری خۆبەشتزانیی و شکۆی خۆیان نەدەهاتنە

خوارەوە. ئاخر تەنها خۆبەشتزانیی و شانازییان شك دەبرد. كیژۆڵەكە بۆ ساتێك لە ئاسمانی نۆڕی، سەرێكی بادا و هەمدیس خۆی بە ژووردا كردەوە.

موو بەمووی تەواوی ڕووداوەكانی ئەو ڕۆژە، ئەو ڕۆژەی كە بە قەڵاكەدا سەردەكەوتم تا لە قوتابخانەی كاسۆلیكەكان خۆم ناونووس بكەم، وەیاد دێنمەوە. هێشتا دەتوانم پشیلەیەك ببینم كە لەسەر سەكۆیەك لە بەر باراندا كروشكەی كردبوو. سەگێكی سپی بەپەڵەی نارنجییەوە. كیژۆڵەیەكی پا خاوس مەقەڵییەكی پڕ لەپشكۆی سووری بە دەستەوە و ڕایدەكرد. ڕوخساری بە بڵێسەی ئاگرەكە هەڵایسابوو.

بابم گوتی:" وا گەیشتین!" ئیدی دەستی برد و لە ئەڵقەی دەرگا گەورەكەیدا.

لە ژیانی فیكریمدا، ئەوە یەكەمین و ڕەنگە گرینگترین ڕاچڵەكین بێ. دەرگایەكی ئەفسوناویی لەزەینمدا كەوتە سەرپشت و بەرەو دونیایەكی سەرسوڕهێن ڕانومایی كردم. تا ئەو دەمە ڕۆحم لەدونیای داخراوی كرێت و گرێكستاندا دیل بوو. بەڵام هەنووكە دونیا بەر فراوان دەبوو، دابەشكاریی گروپە بەشەرییەكان زیاتر دەبوو، ئێسكی سینگی هەرزەكاریم بۆ لەخۆگرتنی هەموو ئەو شتانە كەوتبووە كرتە. بەر لەو ساتە، نەگەیشتبوومە ئەو یەقینەی كە دونیا زۆر گەورەیە و ڕەنج و بەرخۆدان تەنها لای جەنگاوەرانی كرێت نییە، بەڵكو لای هەموو

ئینسانێك هەیە. لەوەش زیاتر، لەڕێی شیعرەوە دەتوانرێ تەواوی ئەو ژان و بەرخۆدانانە بکرێنە خەون، جیلوەی بوون بە هەر ڕادەیەکیش زوو گوزەر بێ، شیعر دەتوانێ لەشێوازی گۆرانییدا نەمری بکات. تا ئەو دەمە تەنها دوو یان سێ ئەڤینی سەحرایی حوکمڕانییان بەسەر بوونمدا کردبوو: ئەوانیش ترس، بەرخۆدان بۆ زاڵبوون بەسەر ترسدا و پەرۆشیی ئازادیی بوون. بەڵام حاڵیحازر دوو ئەڤینی تازە لە ناخمڕا کڵپەیان دەسەند: ئەوانیش جوانیی و ئەڤینی فێربوون بوون. دەمویست بخوێنم و فێر ببم، سەرزەمینە دوورەکان ببینم، ئەزموونی شەخسیم لەبارەی ڕەنج و شادییەوە هەبێ. ئاخر دونیا لە گرێکستان بەرفراوانتر بوو، ڕەنجی دونیا لەڕەنجی ئێمە گەورەتر بوو، پەرۆشبوون بۆ ئازادیی، موڵکی ڕەهای کرێت نەبوو، بەڵکو بەرخۆدانی هەمیشەیی تەواوی بەشەرییەت بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، کرێت لە پانتایی ڕۆحمدا نەسڕدرایەوە، بەڵکو تەواوی دونیا لەناخمدا بووە کرێتێکی گەورە کە گیرۆدەی زوڵمی جۆراوجۆری تورکان ببوو، بەڵام لێکدا لێکدا هەڵدەسایە سەر پا و داوای ئازادیی دەکرد. لەو ڕێگەیەوە، لە ڕێی گۆڕینی تەواوی دونیاوە بە کرێت، لەساڵەکانی یەکەمی هەرزەکاریمدا توانای ئەوەم پەیدا کرد کە ڕەنج و عەزابی تەواوی بەشەرییەت هەستپێبکەم.

لە تەواوی گرێکستانەوە قوتابیان بۆ ئەم قوتابخانە فەرەنساییە دەهاتن. لەبەرئەوەی من کرێتیی بووم و کرێتیش لەو ڕۆژگارەدا دژی تورك دەجەنگا، بۆیە بە ئەرکی خۆم دەزانی نەبمە مایەی سەرشۆڕیی

زێدەکەم. بە ئەرکی سەر شانی خۆم دادەنا کە بە یەکەم دەرچم. ئەوە باوەڕێك بوو پێموابوو لە شانازیی شەخسیمەوە هەڵنەدەقوولا، بەڵکو لە ئەرکی نەتەوەییمەوە بوو. ئەو باوەڕە توانای ئەوەی پێدام کە پێشی هەموو هاوپۆلەکانم بدەمەوە – نا، من نا... بەڵکو کرێت – بەو جۆرە چەند مانگێك لەسەرمەستییەکی بێ پێشینەدا ڕەت بوو: ئەوە ئارەزوویەکی مەستانە بوو بۆ فێربوون و پێشکەوتن و شوێن باڵهەڵگرتنی ئەو مەلە شینەی (کە دواتر زانیم) پێیدەگوترێت ڕۆح.

زەینم ئازایەتییەکی وای پەیدا کردبوو کە ڕۆژێکیان بڕیارمدا بەرامبەر هەر وشەیەکی فەڕەنسی لە فەرهەنگدا، مانا گریکییەکەی بنووسم. ئەم کارە چەند مانگێکی خایاند. بۆ ئەنجامدانی سوودم لە فەرهەنگی جۆراوجۆری زوبان وەرگرت. کاتێك تەواوم کرد، بەشانازییەوە فەرهەنگەکەم پیشانی (پییێر لورن) ی بەڕێوەبەری قوتابخانەدا. ئەو پیاوە قەشەیەکی بیریار و کەمدوو بوو. چاوانی خۆڵەمێشیی و زەردەخەنەیەکی تاڵی لەسەر لێو، ڕیشێکی پانی نیوە سپی و نیوە زەردی هەبوو. فەرهەنگەکەمی بە دەستەوە گرت، پەڕە پەڕە هەڵیدایەوە. بەستایشەوە تەماشایکردم و دەستی بە نیشانەی تەقدیس بەسەرمدا هێنا. گوتی:" کرێتیی جحێڵ، ئەو کارەی تۆ کردووتە ئەوە دەگەیەنێ کە تۆ ڕۆژێك لەڕۆژان دەبیتە کەسێکی گرینگ. تۆ بونیادەمێکی بەختەوەریت کە لەم عومرەدا ڕێگەی خۆت دۆزیوەتەوە، ڕێگەی گەڕان. خودا ئاگای لێت بێ."

تەژی لە شانازی بە دوای (پییێر لاورێنت) ی یاریدەدەریدا گەڕام. پییێر لاورێنت قەشـەیەکی نەوسن و قۆز و چاو باشقاڵ بوو. پێدەکەنی و نوکتەی دەگێڕایەوە و گەمانی لەگەڵدا دەکردین. پشووی هەفتان بەرەو یەکێك لە باغەکانی دەوروبەری قوتابخانە بۆ پیاسەی دەبردین. لەوێ دەکەوتینە زۆران، پێدەکەنین، میوەمان دەخوارد، لەنێو چیمەنەکەدا دەگەوزاین و ماندوویی ئەو هەفتەیەمان لەجەستە دەکردە دەر.

بە پەلە بە شوێن (پییێر لاورێنت) دا گەڕام تا شاکارەکەمی پیشان بدەم. لە حەوشی قوتابخانە دۆزیمەوە. گوڵە سۆسەنەکانی ئاو دەدا. فەرهەنگەکەی لێوەرگرتم و پەڕە پەڕە تەماشایکرد. هەرچی زیاتر پەڕەکانی هەڵدەدایەوە، زیاتر ڕوخساری دادەگیرسا. کوتوپڕ فەرهەنگەکەی بەرزکردەوە و بە دەموچاویدا کێشام. هاواریکرد: " ئەرێ ئەوە شەرم ناکەیت؟ تۆ منداڵیت یاخۆ پیرەمێردێکی سەر لەگوێی قەبر لەرزیو؟ ئەم کارە پیرەمێردانەیە چییە کە وەختی خۆتت پێوە بە فیڕۆ داوە؟ لەباتی پێکەنین و گەمە و مێبازیی، وەك پیرەمێردێکی خەڵەفاو دانیشتوویت و فەرهەنگی زوبانت وەرگێڕاوە! دەی بڕۆ لەبەرچاوم ونبە و ئیدی سەرو فەساڵت نەبینمەوە. لەمنی وەربگرە .. گەر لەسەر ئەم ڕێگەیە بەردەوام بیت، ئەوا قەت هیچ بەهیچ ناکەیت! دەبیتە مامۆستایەکی داماوی پشت کۆماوەی عەینەك لەچاو. گەر تۆ بە ڕاستیی کرێتیت، ئەوا ئەم فەرهەنگە بسووتێنە و خۆڵەمێشەکەیم بۆ بێنە. ئەوسا بەرەکەتت دەدەم. باش بیخەرە مێشکتەوە، دەی ئێستا بڕۆ و لەبەر چاوم مەمێنە!"

سەراپا گێژ و وڕ گەڕامەوە. ئەدی کامیان لەسەر حەق بوون؟ ئەی من چیم کردبا؟ کام ڕێگە لەو دوو ڕێگەیە ڕاست بوو؟ سالآنێك ئەو پرسیارە ئازاریدام، کاتێك وەلآمەکەیم دەسکەوت ئیدی سەرم سپیی ببوو. ڕۆحم لەنێوان پییێر لورن و پییێر لاورێنتدا دەهات و دەچوو. سەیری فەرهەنگەکەم دەکرد کە وشە گرێکییەکان بە خەتی سووری ورد لە پەراوێزدا نووسرابوون، بە وەبیرهێنانەوەی ئامۆژگارییەکەی پییێر لاورێنتیش دڵم دەشکا. نا.. من ئازایەتی سوتاندنی فەرهەنگەکە و بردنی خۆڵەمێشەکەیم بۆ پییێر لاورێنت نەبوو. سالآنێك دواتر، کاتێك پەیم بە مەسەلەکە برد، فەرهەنگەکەم خستە نێو ئاگرەوە، بەلآم خۆڵەمێشەکەیم کۆ نەکردەوە. ئاخر چونکە ئیدی پییێر لاورێنت مردبوو.

بابم هەر یەکسەر دوای ئەوەی خستمیە قوتابخانە و لەوبارەیەوە دڵنیابوو، خۆیشی لەنێو بەلەمێك نا و بە نهێنیی خۆی بە کرێتدا کردەوە تا لەوێ بجەنگێ. جارێك چەند دێڕێکی کورتی لەسەر کاغەزێکی باروتاویی بۆ ناردم:(من ئەرکی خۆم ئەنجام دەدەم. دژی تورك دەجەنگم. تۆیش بجەنگە. جێ خاڵیی مەکە و مەهێڵە ئەو کاسۆلیکانە مێشکت تێکدەن. ئەوانە سەگن، تەواوێك وەك تورك وان. بیرت نەچێت کە تۆ خەڵکی کرێتیت. ئەقڵت موڵکی خۆت نییە، بەڵکو هی کرێتە. تا دەتوانیت قاڵی بکە، تا ڕۆژێك لەڕۆژان بتوانیت لە پێناوی ئازادی کرێتدا بیخەیتە کار. حاڵیحازر کە ناتوانیت بە چەك یارمەتی

کرێت بدەیت، ئیدی بۆچی بە قەڵەم ئەو کارە ناکەیت؟ قەڵەمیش وەك تفەنگ وایە. تێگەیشتیت من چیم لێت دەوێ؟ بڵێ بەڵێ، ئەمەش بۆ ئەمڕۆ و سبەینێ و بۆ هەمیشە سەرو زیادە. ها .. ڕووم ڕەش نەکەیت!)

تەواوی قورسایی کرێتم لەسەر شانم هەستپێدەکرد. گەر بەباشی لە دەرسەکان نەگەیشتبام، ئەگەر بە پرسیارێکی بیرکاریم نەوێرابا، گەر لە تاقیکردنەوەدا بە یەکەم دەرنەچووبام، ئەوا هەستمدەکرد کرێتم سەرشۆڕ کردووە. من لە تاق هەرزەکاریدا شەڕە شەق و بزێویی و شتی لەو جۆرەم نەدەزانین. کاتێك دەمبینی هاوپۆلەکانم پێدەکەنن و گەمان دەکەن، پێیان سەرسام دەبووم. ئاخر منیش وەك ئەوان حەزم لە گەمە و پێکەنین بوو. بەڵام کرێت دەجەنگی و لە خەتەردا بوو. لەوەش ترسناك تر ئەوەبوو کە سەرجەم مامۆستا و قوتابییەکان بە ناوی خۆمەوە بانگیان نەدەکردم، بەڵکو بە (کرێتیی) بانگیان دەکردم. ئەمەش وەبیرهێنانەوەی ئەو ئەرکە بوو کە کەوتبووە سەر شانم.

بەڵام سەبارەت بە کاسۆلیك بوون، چ ترسێکم نەبوو. نەك لەبەرئەوەی دەمزانی کام مەزەب لەسەر حەقە، بەڵکو هۆیەکی تری هەبوو کە لەگەڵ ڕووکەشییە بێ بایەخەکەیدا، قووڵتر ڕۆحی هەرزەکاریمی لەهەر ئایین و مەزەبێك خستە ژێر کاریگەریی خۆی. بەیانیانی هەموو ڕۆژێك لە نوێژخانەی قوتابخانە، ڕێوڕەسمی زۆرەملێیی نوێژمان هەبوو. نوێژخانەکە هۆدەیەکی گچکە و هاکەزایی و کەوتبووە ناوەڕاستی قوتابخانەوە. ئەوێ هاوینان ترسناك و گەرم و زستانانیش ترسناك و

سارد. دوو پەیکەری ڕەنگاوڕەنگی لەگەچ دروستکراوی لێهەبوون، یەکێکیان هی مەسیح و ئەویتریشیان هی مەریەمی پاقیژە. لە گوڵدانە شوشەییە بەرزەکانی سەر میحرابی پیرۆزدا، چەپك چەپك گوڵە سۆسەنی سپیی دانرابوون. گرینگییەکی ئەوتۆ بەو گولانە نەدەدران و بۆ ماوەی چەندین ڕۆژ ئاوی گوڵدانەکانیان نەدەگۆڕین. سەرەنجام دەڕزین و بەیانیان کە دەچوومە نوێژخانەکە، بۆڕزیو هێڵنجی پێدەدام. بیرمە جارێك خەریك بوو بەبۆنی ئەو گولانە ببووریمەوە. بەو جۆرە وردە وردە کڵێسای کاسۆلیك و گوڵە سۆسەنە ڕزیوەکان لەناوەوەمڕا ئاوێتەی یەکدی دەبوون. ئیتر لەوساوە مەسەلەی بوون بە کاسۆلیك هێڵنجی پێدەدام.

لەگەڵ ئەوەشدا ساتەوەختێك پێشهات کە تیایدا بە لێواری هەڵدێری خیانەتکردن لە ئیمانم گیرسامەوە (تا ئەمڕۆش بەشەرمەوە ئەو ساتەوەختە وەیاد دێنمەوە) چۆن؟ ئەدی کام شەیتان چووبووە بن کڵێشەمەوە؟ دەبێ ئەو شەیتانە چەند فێڵباز و ئارام بێ کە ئاوها لەودیو چاکەخوازییەکانی ئێمەوە دەچێتە بۆسەوە و خۆیشی جلکی فەزیلەت دەپۆشێ، دڵنیاشە لەوەی کە درەنگ یان زوو، بێ ئەملاولا نێچیرەکە دەکەوێتە بۆسەکەیەوە!

لەڕاستیدا ئەو ساتەوەختە هات. بەیانی ڕۆژێکیان کاردینالێك کە قوتابخانە کاسۆلیکەکانی خۆرهەلاتی بەسەر دەکردنەوە، خۆی بەقوتابخانەکەی ئێمەدا کرد. جبەیەکی ڕەشی ئاوریشمینی بەڕیشالی

سوورەوە پۆشی بوو، کڵاوێکی سووری لێوار پانی لەسەردا و گۆرەوی سووری لەپادا، ئەنگوستیلەیەکی گەورەی یاقیقیی لە پەنجەدا. فەزای دەوروبەری پرشنگی دەدا و لێوڕێژ لەبۆنی عەتر بوو. ئەو ساتەی هاتە قوتابخانەکەمانەوە و لەبەردەمی ئێمەدا ڕاوەستا، گومانمان نەکرد لەوەی کە بونیادەمێکی بێگانەیە و هەر ئەلعان لە بەهەشتەوە دابەزیوە. دەستە سپی و قەڵەوەکەی، هەمان ئەو دەستەی کە ئەنگوستیلە یاقیقییەکە لەپەنجەکەیدا بوو، هەڵبڕی و بەرەکەتیدایین. هەمووان هەستمانکرد هێزێکی شاراوە لەتەوقی سەرمانەوە دێتە جەستەمانەوە و تا قوولەپێمان دەڕژێ. پێدەچوو شەرابی ترێمان نۆشیبێ و مۆخمان بە سووریی چڕیی خوێن ڕەنگیبێ.

گومانم لەوە نەبوو کە پییێر لورن باسی منی بۆ کردبوو. لەبەرئەوەی کاتێك ڕۆیشت، ئاماژەی بۆ کردم بە دوایدا بچم. چووینە ژوورەکەی. مۆڵەتی پێدام لەسەر کورسییەکەی بەردەمیدا دانیشم.

به نەغمەیەکی شیرین، شیرین وەکی هەنگوین گوتی:" حەز دەکەیت لەگەڵ مندا بێیت؟"

به سەرسوڕمانەوە پرسیم:" بۆ کوێ؟ ئاخر من کرێتیم!"

کاردینالْ پێکەنی. پاکەتێکی کردەوە، چکلێتێکی دەرهێنا و نایە دەمم. دەمی کاردینالْ گچکە و ورد و پاقژ، لێوی ئەستوور، ڕەنگی

لێوی سورێکی تۆخ. هەر کاتێك دەستی دەجوولان، بۆنی عەتر ئەو ناوەی دەتەنی.

گوتی:" دەزانم. هەموو شتێك لەبارەی تۆوە دەزانم. تۆ کریتیت، بە مانایەکی تر تۆ بزنە کێویت. بەڵام ئارامبە و گوێم بۆ ڕادێرە. ئێمە بۆ ڕۆما، بۆ شاری پیرۆز دەچین. بۆ تەواوکردنی خوێندن دەچیتە قوتابخانەیەکی گەورە تا ببیتە کەسێکی بەناوبانگ. کێ چوزانێ، ڕەنگە ڕۆژێك جلکێکی وەك ئەم جلکانەی من بپۆشیت. بیریشت نەچێ کاتێك کریتییەك دەبێتە پاپا، واتە دەبێتە ڕابەری هەموو مەسیحییەکانی دونیا، گەورەتر لە یەك ئیمپراتۆر. ئەوکات تۆ دەتوانیت بێیتە مەیدان و کریت ئازاد بکەیت. حاڵیی بوویت؟"

بە چرپە گوتم:" بەڵێ.. بەڵێ!" سەرم هەڵبڕی و بە پەرۆشەوە گوێمڕادێرا.

– کوڕەکەم، لەم لەحزەیەوە تەواوێك ژیانت لە خەتەردایە. گەر وەڵامم بە بەڵێ بدەیتەوە، ئەوا ڕزگار دەبیت. ئەگەر نا، ئەوا بۆ خۆت زایە دەبیت. ئەدی گەر لێرە بمێنیتەوە دەبیت بە چی؟ باشە بابت ئیشی چییە؟

– بازرگان.

– کەواتە تۆیش دەبیتە بازرگان. ئەوپەڕەکەی دەبیتە قازی یان پزیشك. بە واتایەکیتر دەبیتە بەتاڵە. گریکستان لە کوێرە دێیەك زیاتر نییە. کوڕەکەم، لەو کوێرە دێیە وەرە دەرێ. زۆر شتم لەبارەی تۆوە بیستووە، نامەوێ زایە بیت!

دڵم بە توندی کەوتبووە تەپە تەپ. جاریکیتر دوو ڕێگە لەبەردەممدا ڕاخرا بوون. دەبوو کامیانم هەڵبژاردبا؟ دەستی داوای یارمەتیم بۆ کێ ڕایەڵ کردبا؟ پییێر لۆرن بۆ ڕێگەیەکی دەبردم و پییێر لاورێنتیش بەرەو ڕێگەیەکیتر. ئەدی کام ڕێگەیان ڕاست بوو؟ چۆنە لە بابم پرسیبا؟

کە بابم بیرکەوتەوە زەندەقم چوو. جلك و سەر و گوێلاك باروتاویی، تازەکیی لە کریت گەڕابۆوە و قۆڵی بە قورسی پێکرابوو. هەنووکە تفەنگەکان کڕ ببوون. دوای چەند سەدەیەك خوێن و خوێنڕێژیی، بووکی ئازادیی پێینابووە خاکی کریت. بەو زووانە شازادە ژۆرژی هێلینییەکان دەگەیشت و ڕێك لەو کاتەدا کە کریت و گریکستان بۆ هەمیشە دەبوونە یەك، ئەویش ئەڵقەی لەپەنجەی دوڵبەرەکەی دەکرد.

بابم لەگەڕانەوەیدا یەکسەر بۆ بینینم هات. یەکەمجار نەمناسییەوە. ڕەنگی پێستی لە جاران ڕەشتر و زەردەخەنەیەکیش لەسەر لێوی نەخشیی بوو. ئەوە یەکەمین زەردەخەنە بوو بەڕوخساری بابمەوە ببینم. بە پێکەنینەوە لێیپرسیم:" حاڵ و ئەحواڵت چۆنە؟ خۆ نەچوویتەتە سەر ئاینی تازە؟" لەشەرما سوور هەڵگەڕام. دەستە

زلەکەی خستە سەر سەرم و گوتی:" گاڵتە دەکەم، متمانەم پێتە!"

ئەلعان کە لەحزوری کاردیناڵدا، بیرم لە قسەکانی بابم دەکردەوە، شین و مۆر هەڵگەڕام. کاردیناڵ دەستە زلەکەی بە میهرەوە نایە سەر سەرم و پرسیی:" بیر لە چ دەکەیتەوە؟"

بە چرپە گوتم:" بیر لەوە دەکەمەوە، چیی جوابی بابم بدەمەوە؟"

– نابێ بابت بەم مەسەلەیە بزانێ، نە ئەو و نە هیچ کەسێکی تر. ئێمە شەوانە بە نهێنیی لێرە دەڕۆین!

– ئەی دایکم چۆن؟ ئاخر دوایی دایکم دەگری؟

– مەگەر ئەو وتەیەی عیسات نەژنەفتووە کە دەڵێ: هەر کەسێ حاشا لە دایك و بابی خۆی نەکات، ناتوانێ شوێنپێی من هەڵگرێ!

بێدەنگیی لێوەکانمی دروو. لە ڕۆژانی منداڵیمەوە بەرەو ژوور، ڕوخساری عیسا ئەفسونی کردبووم. لە ئەیکۆنەکاندا هەنگاو بەهەنگاو کەوتبوومە شوێن چیرۆکی ژیانی وی: لەدایکبوون، گەیشتن بە تەمەنی دوازدە ساڵیی، ڕاوەستان لەنێو بەلەمەکەدا و دەست ڕایەڵکردن بۆ هێورکردنەوەی زەریا. پاشان قامچی چەشتن و لەخاچدان، هاواری وی لەسەر خاچ کە گوتبووی:(خودایە، خودایە، بۆچی بە تەنیا

جێتهێشتم؟) دواتر ئەو بەیانییە دڵڕفێنەی کە لەنێو گۆڕەوە هاتە دەرێ و بە بەیداخێکی سپییەوە بەرەو ئاسمان هەڵگڕا. بە بینینی وی، منیش بەر قامچی دەدرام، لەخاچ دەدرام، ڕادەبوومەوە. ئەو سەردەمەی (کتێبی پیرۆز) م دەخوێندەوە، داستانە کۆنەکانم لەلا دەژیانەوە: ڕۆحی بونیادەم لەجانەوەرێکی کێویی و نووستوو دەچوو کە لە خەوندا هاواریدەکرد. کوتوپڕ دەروازەی ئاسمانەکان دەکرانەوە و مەسیح دەنیشتەوە. ئەو جانەوەرەکەی ماچدەکرد و ئەمیش یەکسەر هەناسەیەکی خۆشیی هەڵدەمژت، وەئاگادەبۆوە و لە وێنە هەمیشەییەکەی خۆیدا وەدیار دەکەوتەوە، دەبۆوە بە شازادەخانمێکی زۆر ناسك و نازدار.

دەستی کاردیناڵم ماچکرد و گوتم:" زۆر باشە، من حاشا لە دایك و بابم دەکەم!"

کاردیناڵ گوتی:" کوڕی خۆم، هەر ئەلعان ڕوحلقودسم بینی کە بەسەر تۆدا دابەزی. تۆ ئیدی ڕزگارت بوو." وایگوت و ئەنگوستیلە یاقیقێکەی بۆ ڕاگرتم تا ماچی بکەم.

بڕیار بوو دوای سێ ڕۆژیتر ئۆغر بکەین. من دەمویست بێئەوەی ئەو نهێنییە بدرکێنم دایك و بابم ببینم و لەدڵی خۆدا، خوداحافیزییان لێبکەم. بەڵام کاردیناڵ قایل نەبوو. گوتی:"بونیادەمی حیسابی کەسێکە کە بێ خوداحافیزیی، ئازیزانی خۆی جێدێڵێ!"

لەبەرئـەوەی منـیش دەمویسـت ببمـە بونیـادەمێکی حیسـابیی، پـێم بەدڵی خۆدا نا و هیچم نەگوت. ئەی مەگەر چەند جار لە ئەفسانەکاندا نەمخوێندبۆوە کە کاتێك قەلەندەران دەدەنە بیابان، هەمان شت دەکەن؟ تەنانـەت بـۆ بینـینی دایکیشـیان ئـاوڕ نادەنـەوە و خـودا حـافیزیی لێناکەن. دەی منیش دەبوو هەمان شت بکەم.

چـەند کتێبێکـی قەبـە و بـەرگ ئاڵتونییـان دامـێ سـەبارەت بـە شـاری ڕۆمای نەمر و باوکی پیرۆز و پاپا. کتێبـەکانم دەخوێندنـەوە، لەوێنـەی کلێسـای قــەدیس پــەترۆس و فاتیکــان ورد دەبوومــەوە، لــەنیگار و پەیکەرەکانم دەنۆڕی و سەرمەست دەبووم.

هـەموو شـتێك بـە باشـیی دەچـووە پـێش. لـە خـەیاڵی خـۆدا لـە زەریـا دەپەڕیمــەوە و دەگەیشــتمە شــاری پــیرۆز. خوێنــدنم تــەواو دەکــرد، جبەیـەکی سـووری ڕیشـاڵ ئاوریشـمینم دەپۆشـی. هـەر کـە تەماشـای پەنجـە گـەورەی دەسـتی ڕاسـتم دەکرد، ئەنگوسـتیلەیەکی یـاقیقیم تێـدا دەبینی کە لەنێو تاریکیدا دەدرەوشایەوە. بەڵام یەکسەر دەسـتی قـەدەر کەوتە جووڵە و ڕێگەی لێگرتم. کەسێك بە گوێی بابمدا چرپاندبووی و پێیگوتبـوو: " وا کاسـۆلیکەکان خـەریکن کوڕەکـەت دەبـەن! " شـەو بـوو. بابم، ئەو کرێتییە گرژ و مۆنە، لەسـەر جێگاکـەی ڕادەپـەڕێ و ژمارەیـەك بەلەمـەوان و ماسیگری ڕەفیقی خەبەردەکاتـەوە. مەشـخەڵ گـڕ دەدەن، تەنەکەیەك نەوت و گـوریس و تێشـە لەگـەڵ خۆیـان دێـنن و بـە قەڵاکـەدا

سەر دەکەون. لەدەرگای قوتابخانە دەدەن و هاوار دەکەن: هاتووین قوتابخانەکە ئاگر تێبەردەین! قەشەکان دەحەپەسێن. پییێر لورن ئەرەقچنەکەی لەسەردەنێ، سەر لەپەنجەرەوە دەباتە دەرێ و نیوەی بە فەڕەنسایی و نیوەشی بە گرێکیی دەکەوێتە هاوارهاوار و پاڕانەوە.

بابم بەدەم ڕاوەشاندنی مەشخەڵەکەی دەستییەوە هاوار دەکات:

– کوڕەکەم دەوێتەوە، ئەی سەگانی لایەنگیری پاپا کوڕەکەم دەوێتەوە؟ ئەگەر نا، ئەوا بە ئاگر و تێشە دەتانهێنمە ژێر بار!

خەبەریان کردمەوە. بە پەلە جلکم پۆشی. خستمیانە سەبەتەیەکەوە و لە پەنجەرەیەکەوە شۆڕیان کردمە خوارەوە و کەوتمە نێو باوەشی بابمەوە. بابم ملی گرتم و سێ جار سەرمی بە عەردەکەدا کێشا. ئەوجا ڕوویکردە هاوڕێکانی و گوتی: "مەشخەڵەکان بکوژێننەوە، دەی یاڵڵا با بگەڕێینەوە!"

بابم سێ ڕۆژ قسەی لەگەڵ نەکردم. حەمامی بۆ گەرم کردم و جلکی پاکی بۆ ئامادەکردم. سەریان بە زەیتی چرای شوکرانەبژێریی پاقیژە بۆ چەور کردم. بە دوای قەشەدا ناردی تا بێت و ئاوی پیرۆزم پێدا بپرژێنێ و بە خوێندنی دۆعا، جادووی پیسی کاسۆلیك لە ڕۆحمدا پوچەڵکاتەوە. پاشان ڕووی تێکردم و بە ددانەجیڕێوە گوتی:" یەهوزا!" وایگوت و سێ تفی کرد.

بەڵام خودا میهرەبان بوو. چەند هەفتە دواتر مژدەیەك هات كە شازادە ژۆرژ بەڕێوەیە بگاتە كرێت و جڵەوی دەسەڵات بگرێتە دەست. بابم ڕاپەڕی، سێ جار سوژدەی برد، خاچی كێشاو بۆ لای سەرتاش چوو. ڕیش و قژی بابم هەرگیز گوێزانیان بە خۆوە نەبینیبوو. ڕیشی تا سەر سینگی درێژ ببوو، چونكە خۆی بە تازیەبار دەزانی، تازیە باری كرێت كە لە دیلێتیدا دەژیا. لەبەر هەمان هۆ بوو كە بابم نەك هەر پێنەكەنیبوو، بەڵكو بەو مەسیحییانەش تووڕە و قەڵس دەبوو كە پێدەكەنین. بەلای ئەوەوە پێكەنین كارێكی نانیشتیمانپەروەرانە بوو. بەڵام ئەلعان كە كرێت ئازاد ببوو، یەكڕاست بۆ لای سەرتاش ڕۆیشت. كاتێك بۆ ماڵەوە گەڕایەوە، ڕوخساری پرشنگیدەدا و ماڵەكە پڕ بوو لە بۆنی ئەو عەترەی كە سەرتاشەكە بە سەرو ریش و ڕوخساریدا پرژاندبوو.

پاشان ڕوویكردە دایكم و ئاماژەیەكی بۆ من كرد و پێكەنی:
– كرێت ئازاد بووە. ئەوەی چوو چوو. وا باشترە تەنانەت لە یەهوزاش خۆشبین!

دوای چەند ڕۆژێك ڕێگەی گەڕانەوەمان بەرەو كرێت گرتەبەر. خودایە چ سەفەرێكی تەژی لە سەرفرازیی بوو! خودایە چۆن هەتاو لەو ڕۆژە پایزییەدا بە قوڵایی دڵدا ڕۆ دەچوو! خودایە پەڕینەوەی كەشتیی بە زەریای ئیژەدا چەندی خایاند! بەرەبەیان بابم لەسەر ڕووی كەشتییەكە دانەوییەوە، ڕووە و باشوور دەینۆڕی. گەر چاوی بونیادەم توانیبای

چیاکان لە شوێنی خۆیان هەڵکەنێ، ئەوا لەو ساتەدا کرێتمان دەبینی کە وەك کەشـتییەکی جـەنگیی چـارۆکەدار ڕووە و لای ئێمـە دەهاتـە پێش.

*

ئازادیی

دوای تێپەڕبوونی هەموو ئەو ساڵانە، هێشتا بە وەیادهێنانەوەی ئەو ڕۆژە، چاوانم پڕ لە فرمێسك دەبن: ڕۆژێك دەڵێم كە شازادە (ژۆرژ) ی هێلینییەكان، واتە ئازادیی، پێینایە خاكی كریێت. هەر بەڕاستی بەرخۆدانی ئینسان عیبادەتێكی لێك نەپچڕاوە. كەواتە ئەم چینە عەردییە – تورەهات و لەق و درزبردووە – چییە كە مرۆڤەكان، ئەو مشەخۆرە پۆشراو بە قوڕ و قەوزە و خوێنە، لەساتەوەختی گەڕان بەدوای ئازادیی خۆیاندا، لەسەری دەخشێن؟چەند ڕاچڵەكێنەرە تەماشاكردنی گرێكییەكان لە پێشەنگدا، ئەو ساتەی كە بە دوندی بڵندی ئازادییدا سەردەكەون و یان بە پاڵتۆ و و نێزەوە، یان بە تفەنگگەلی ساڵی 1821 و پەستەكەوە، یاخۆ بە شەرواڵە دەڵبە كریێتییەكانیانەوە ڕێ شەق دەكەن.

قارەمانێكی كریێتیی دێتەوە یادم كە شوان و بۆنی پشقلی نێرە بزنی لێدەهات. تازەكیی لە جەنگ گەڕابۆوە. وەكی شێر جەنگیی بوو. ڕۆژێكیان پاش نیوەڕۆ لە پشتیری مەڕەكانیدا لەتەكیدا بووم. لە كۆمەڵەی (برایەتیی كریێت) لە ئەسیناوە نامەیەكی چاپكراوی پێگەیشتبوو كە بە پیتی درشتی سوور و ڕەش نووسرابوو. كۆمەڵەكە لەنامەكەیدا بەسەر قارەمانێتیی ویدا هەڵیدابوو. لەنامەكەدا بە قارەمان

ناوی بردبوو.

به توڕەیی له گەیەنەری نامەی پرسی:" ئەوە چییە؟ ناشێ هەمدیس مەڕەکانم چووبێتنەوە ناو دەغڵی کەسێکەوە؟ چییە، داوای غەرامەم لێدەکەن؟"

گەیەنەری نامە بە شادومانییەوە نامەکەی کردەوە و بە دەنگی بەرز بۆی خوێندەوە.

– خۆمانە بدوێ تا لە مەسەلەکە بگەم! ئەدی مەبەستیان چییە؟

– مەبەستیان ئەوەیە تۆ قارەمانیت. گەل ئەم نامەیەی بۆ ناردوویت تا بۆ منداڵەکانتی لەچوارچێوە بگریت.

قارەمان دەستە زلەکەی ڕاگرت و گوتی:" ئادەی بمدەرێ!" نامەکەی وەرگرت، ورد وردی کرد و خستییە نێو ئاگرەکەوە کە قابلەمەیەك شیری لەسەر بوو.

– بڕۆ پێیان بێژە من لەبەر خاتری ئەم کوتە کاغەزانە نەجەنگیوم، من جەنگیوم تا مێژوو ڕۆبنێم!

تا مێژوو ڕۆبنێم! شوانەی نەخوێندەوار باش دەیزانی دەیەوێ چ بڵێ.

بەلام نەیدەزانی چۆن ئەوە بڵێ. خۆ دەشێ بەباشترین شێوەی گونجاویش ئەوەی دەربڕیبێ.

گەیەنەری نامە، بە بینینی نامەی وردکراوی لەناو ئاگردا تورەدراو، نیگەران بوو. قارەمان هەستایە سەرپێ، کاسەیەك شیر و بڕێك پەنیر و دوو نانی جۆی هێنا. پاشان ڕووی کردە گەیەنەری نامە و گوتی:"برادەر، وەرە ئێرە. تورە مەبە. هانێ وەرە بۆ خۆت بخۆ و بخۆرەوە، نەفرەت لە هەرچی نامە و سوپاسنامە هەیە. پێیان بێژە من پاداشتم گەرەك نییە. من شەڕ دەکەم لەبەرئەوەی حەزم لە شەڕە. بڕۆ ئەوەیان پێبێژە. دەی یالڵا وەرە و تشتێك بخۆ!"

دوو ڕۆژی شکۆدار لەژیانمدا هەن. یەکەمیان ئەو ڕۆژەیە کە شازادە ژۆرژ پێینایە خاکی کریت. دووەمین ڕۆژیش، سالانێك دواتر، ڕۆژی ئاهەنگی دەیەمین سالوەگەڕی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بوو. لەو دوو ڕۆژەدا هەستمدەکرد کە جەستە و مۆخ و ڕۆحی ئینسان توانای وێرانبوونی هەیە و مرۆڤایەتیی دوای سەرگەردانییەکی ترسناك و خوێناویی، هەمدیس دەتوانێ یەکانگیرییە خۆڕسك و خودابیەکەی خۆی بەدەست بێنێتەوە. لە هەلومەرجێکی ئاوهادا، ئیدی (من) و (تۆ) و (ئەو) بارگە و بنەیان دەپێچنەوە و هەموو شتێك یەکانگیر دەبێ. ئەو یەکانگیربوونە سەرمەستییەکی عاریفانە و قووڵی وەها دەخوڵقێنێ کە ئیدی مەرگ داسەکەی لەدەست دەکەوێتە خوارێ و لەبووندا نامێنێ. جیا جیا لە یەکدی، ئێمە یەکە یەکە دەمرین. بەلام لە پەیوەندیمانا بە یەکترەوە

نـــەمر دەبــین. هـــەروەك كـــوڕانی ئـــەهلی عـــەیباش*، دوای برســـێتیی و تینـــوێتیی و یـــاخیبوونێكی ســـەخت، ئـــامێز واڵا دەكـــەین و بـــاب و دایكمان، ئاسمان و عەرد لەباوەش دەگرین.

قارەمانـانی كرێـت، كـە زەنگـۆڵی فرمێسـك ڕیشـیانی تـەڕ كردبـوو، دەسەسڕەكانیان لە هەوادا ڕادەوەشاند. دایكان ساوا شیرەخۆرەكانیان لەســەر دەســتیان هەڵــدەبڕی تــا بتــوانن ئــەو غۆڵــە مــوو زەردە، ئــەو شازادەیەی ئەفسانەكانی دێوودرنجان ببینن، ئەو شازادەیەی كە چەند ســەدەیەك لەمەوبــەر دەنگــی ناڵــە و شــیوەنی كــرێتی ژنــەفتبوو، وەك قەدیس ژۆرژ بە سواری ئەسپە سپییەكەیەوە بۆ وەدەسهێنانی ئازادیی دورگەكـە هـاتبوو. كرێتییـەكان هێنـدە لـەزەریایان ڕوانـی بـوو ڕونـاكی چاوانیان كوژابـۆوە. بنـۆڕن... وا هـات! نـا، هێشـتا وەدیـار نەكـەوتووە، بـەڵام هـەر لەحزەیـەك بـۆی هەیـە وەدیاركـەوێ. گـا هـەورێكی بـەهاریی یاخۆ چارۆكەیەكی سپیی ئەو خەڵكەی بە هەڵەدا دەبرد، گا خەون نیـوە شـەودا. بـەڵام هەمیشـە هەورەكـە دەڕەوییـەوە، چارۆكەكە دیـار نـەدەما، خـــەون كۆتـــایی دەهـــات و جـــارێكی تـــر كرێتییـــەكان لـــە بـــاكوور، لەگرێكسـتان و لـە مۆسـكۆ، لـە خـودای بـێ ڕوحـم و خاووخلیچـكیان دەنۆڕی.

هەنووكەش بنۆڕن! تەواوی كرێت لەرزی. قەبرەكانی دەمیـان كـردەوە، هاوارێـك لـە ترۆپكـی (پسـیلۆرێتی) دا دەنگیدایـەوە:" ئـەوا هـات، ئـەوا

---

* ئاماژە بە ئینجیلی لۆقا، دەروازەی پانزەهەم. و.ف

گەیشت، بنۆڕن!" قارەمانە پیرەکان بە جێگەزامی جەستە و تفەنگە زیوینەکانیانەوە لەشاخەکانەوە دابەزین. جحێڵان بە خەنجەری دەسك ڕەش و کەمانچە کوك کراوەکانیانەوە هاتن. زەنگەکان لێدران. گەڵای دارخورما و دارمۆرت شاریان ڕازاندەوە. قەدیس ژۆرژی قژ زەرد لە کەژاوەی ڕازاوە بەگەڵای دار دێمشتدا ڕاوەستابوو، زەریای کریتیش لەودیو شانەکانییەوە دەدرەوشایەوە.

کریتییەکان لەمەیخانەکاندا گۆرانییان دەچڕی و سەمایان دەکرد. دەیانخواردەوە و کەمانچەیان دەژەند، بەڵام نائارام و بێ ئۆقرە. بەوەی کە لە پێستی خۆیاندا دانەدەسەکنان، ناچار دەستیان دەدایە خەنجەر و بە قۆڵ و ڕانی خۆیاندا ڕۆیاندەبرد تا خوێن فیچقەی دەکرد و لەو هەستە پۆنگخواردووەی ناوەوەیان بەتاڵ دەبوونەوە. مەترانی پیر دەستەکانی لەژێر گومبەزی کڵێسادا هەڵدەبڕی و لە پەیکەری قودرەتی بێهاوتا [*] ی دەنۆڕی. دەیویست نوتق بدا، بەڵام گەرووی نووسابوو. هەر کە زاری هەڵێنایەوە، هاواریکرد:" ڕۆڵەکانم، مەسیح هەستاوەتەوە!" جگە لەوە نەیتوانی هیچیتر بێژێت. دەنگەکان تێکەڵاوی یەکدی دەبوون:" هەر بەڕاست مەسیح هەستاوەتەوە؟" چلچرا گەورەکانی کڵێسا دەلەرینەوە، دەتگوت بوومەلەرزە خستوونییەتە لەرە.

---

[*] Pantocrator وەرگێڕی فەڕەنسایی ڕۆمانی (مەسیح هەمدیس لەخاچدەدرێتەوە، ئاماژەی بەوە داوە کە لە کڵێساکانی گرێکستاندا وێنەیەکی گەورەی مەسیح بە ناوی پانتۆکراتۆر لەژێر گومبەزەکەیدا وێنەکێشراوە. و.ف

من ئەوکات جاحێڵ و بێ ئەزموون بووم. ئەم سەرمەستییە پیرۆزە تا ماوەیەکی درێژ لەبوونمدا مایەوە – ڕەنگە تا ئێستاش هەر ئاسەواری مابێ. تەنانەت لەقووڵترین ساتەکانی شادومانییدا – کاتێك لە زەریا، لە ئاسمانی پڕ ئەستێرە، یان لە دارچوالەیەکی چرۆکردوو دەنۆڕم، یاخۆ ئەو دەمەی یەکەمین ئەزموونی خۆشەویستیم وەبیردێنمەوە – نۆی دیسەمبەری ساڵی 1898، ئەو ڕۆژەی کە دەسگیرانی کرێت (شازادەی گرێکستان) پێبنایە خاکی کرێتەوە، لە ناخمدا چەخماخە دەدا و دڵم هەروەك ئەو ڕۆژەی کرێت، بەدارمۆرت و گەڵای داردێمشت دەڕازێتەوە.

لای عەسر، لە کاتێکدا کە خەڵکی میگالۆ کاسترۆ لەشادومانیدا هاواریان دەکرد، بابم دەستی گرتم و بە درێژایی شەقامە سەرەکییەکە کەوتینە پیاسە. سەراپای شەقام بە گەڵای دارمۆرت و داردێمشت پۆشرابوو. پاشان لە دەروازەی شارەوە ڕەتبووین و لە کێڵگەکانەوە سەرمان هێنایە دەرێ. وەرز وەرزی زستان بوو، بەڵام هەوا بەتەرزێکی نەشئەبەخش گەرم بوو. دارچوالەیەك لەودیو پەرژینەکەوە یەکەمین خونچەی خۆی کردبۆوە. کێڵگەکان بەهۆی ساتەوەختە دڵڕفێنەکانی فێنکایی هەواوە، مەیلەو سەوز دەیاننوواند. لەلای چەپەوە، شاخەکانی (سێلینا) ئەرەقچنی بەفریان لەسەرنابوو. گەرچی دارمێوەکان لە پەلکەداری وشك زیاتر نەبوون، بەڵام غونچەی دارچوالەکە، هاتنی وەرزی بەهاری ڕاگەیاندبوو، هەر بۆیە پەلکی دارمێوەکە جارێکی تر خونچەی دەکرد تا ترێ سپی و ڕەشەکانی ناو ناخی ئازادکات.

پیاوێکی کەتە بەباوەشێك گەڵای داردێمشتەوە بەرەو لامان هات. کە بابمی بینی، لەشوێنی خۆیدا ڕاوەستاو گوتی:

– قارەمان میخاییل، مەسیح هەستاوەتەوە!

باوکم دەستی بۆ بە سینگەوە گرت و وەڵامیدایەوە:" کرێت هەستاوەتەوە!"

بە ڕێگەی خۆماندا کەوتینەوە ڕێ. بابم پەلەی بوو. دەبوو منیش ڕاکەم تا پێی بگەمەوە.

بە هەناسەبڕکێوە پرسیم:" باوکە، بۆ کوێ دەچین؟"

– بۆ بینینی باپیرەت! دەی بێ بەڕێوە!

گەیشتینە سەرقەبران. باوکم بە شان دەرگاکەی کردەوە. بەسەر دەرگاکەوە، کەللەسەرێك بەژوور دوو ئێسقانەوە وێنەکێشرابوو. ئێسکەکان لەشێوەی نیشانەی لێکدان (X) دابوون – شێوەی یەکەمین پیتی ناوی مەسیح لە گرێکیدا. ناوی مەسیح، ئەوەی کە هەستابۆوە، بە (X) دەسپێدەکات – بە ژێر دارسەرووەکاندا و لەلای ڕاستەوە بەسەر گۆڕە لەبیرکراوە خاچ شکاوەکاندا چووینە پێش. من

لەمردووەکان دەترسام و لەکاتێکدا کە پام هەڵدەنگاوت، چاکەتەکەی بابم گرتبوو، لەدوایەوە هەنگاوم دەنا.

باوکم لەلای یەکێ لەگۆڕە لاکەوتەکاندا ڕاوەستا. گۆڕەکە لە تەپکەیەکی چکۆلانە و خڕ دەچوو، خاچێکی تەختەیی لەسەر بوو. زەمانە ناوی مردووەکەی لەسەر سڕیبۆوە. بابم دەسەسڕەکەی لەسەری کردەوە و دەم وچاوی بە عەردەکەوە نووساند. پاشان بەنینۆك کەوتە لابردنی خۆڵی سەر گۆڕەکە و کونێکی بچووکی تێکرد. دەمی بە کونەکەوە نا و سێ جار بە دەنگی بەرز گوتی:"باوکە، ئەو هات! باوکە ئەو هات! باوکە ئەو هات!" دەنگی بەرز و بەرزتر دەبۆوە و بۆ نەعرەتە دەگۆڕا. بوتڵێکی گچکەی پڕ شەرابی لە گیرفانی دەرهێنا و دڵۆپ دڵۆپ ڕۆیکردە کونەکەوە تا خاك بینۆشێت. ئەوسا هەستایەوە سەر پا، خاچی کێشاو تەماشایەکی منی کرد. چاوانی بروسکەیان دەدا.

پرسی:" گوێت لێبوو؟" دەنگی لە خرۆشاندا گڕ ببوو. "گوێت لێبوو؟"

بێدەنگ بووم، ئاخر هیچ دەنگێکم گوێ لێنەببوو.

باوکم بە توڕەیی گوتی:" گوێت لێنەبوو؟ دەنگی کرتەی ئێسکەکانی هات!"

*

هەر كاتێك ئەو ڕۆژە وەیاد دێنمەوە، سوپاسی خودا دەكەم كە منی دروستكردووە. زیاتریش سوپاسی دەكەم كە بەكرێتیی دروستیكردووم، ئەوەش لە سەردەمێكدا كە بە هەرتك چاوی خۆم شاهیدی ڕەتبوونی ئازادیی بووم بەسەر گەلای داردێمشت و پێشڕەویی ئەو لە دەروازەی بەندەرەوە بەرەو بێشەی قەدیس میناس. چەند شەرمەزارییە چاوانی لە قوڕ دروستبووی بونیادەم نەتوانێ نادیار ببینێ. گەر چاو توانای بینینی نادیاری هەبا، ئەوا من لەو ڕۆژەدا (قەدیس میناس) م دەبینی كە لە ئەیكۆنەكەیەوە دەهاتە دەرێ، لەبەردەم كڵێسادا بە سوار ئەسپەكەیەوە ڕادەوەستا، لە چاوەڕوانیی شازادەی گرێكستاندا، فرمێسك بە گۆنای خۆربردوو و ڕیشە ماش و برنجییەكەیدا دەهاتەخوار.

سەرەنجام دوای نیشتنەوەی شەپۆلی شادومانیی و دوای چەند ڕۆژێك، پاش هەڵكردنی بایەكی بەهێز كە گەلای داردێمشتی لەكۆڵان و جاددەكان ڕامالّی، دوای بارینی بارانێكی تازە كە شەرابی ڕژاوی سەر شۆستەكانی دەشوشتەوە، ژیان هەمدیس بێدار بۆوە و زەینمان بۆ حەرەمی سنوورەكانی خۆی گەڕایەوە. سەرتاشەكان مووی قژ و ڕیشیان لە دوكانەكانیان گسكدا. ڕیشی تاشراوی مەسیحییەكان بریقەی دەدایەوە. بەردەوام دەنگی وشك و شكاو لە مەیخانەكانەوە دەگەیشتە گوێ.

من بەو كۆڵانانەدا پیاسەم دەكرد كە بە باران تەڕ ببوون. هەر كاتێك

چۆڵوهۆڵیی کۆڵانەکان سەرنجی ڕاکێشابام، دەمقیژاند و هاوارمدەکرد تـا هێـور ببمـەوە. هـەزاران نەسـل لـەناوەوەمڕا دەیانقیژانـد و هاواریاندەکرد تا هێور ببنەوە.

هیچ کاتێک ئاوها قووڵ هەستم نەکردبوو بەوەی کە باپیرانی ئێمە نەمردوون. لە ساتەوەختە هەستیارەکاندا هاواردەکەن، ڕادەپەڕنە سەر پا و چاوو دەست و زەینی ئێمە دەخەنە ژێر ڕکێفی خۆیان. لەمیانەی ئەو ڕۆژانەدا هەر کاتێک کۆڵان چۆڵ با و کەس ئێمەی نەبینیبا، ئەوا تەواوی باپیرە کوژراوەکانم بە دەستی تورك، تەواوی نەنکە ئەشکەنجە دراوەکانم بە دەستی تورك، لە شادومانییدا هاواریاندەکرد و دەیانقیژاند. منیش شادومان بووم و پێشبینی ئەوەم دەکرد کە منیش وەك ئەوان وەهام، نامرم و تەنانەت دوای مردنیش توانای بیرکردنەوە و بینینم دەبێ. تەنها بوونی بەردەوامیی دڵەکان بەس بوو تا لە یادەوەریدا بمێنمەوە.

*

لەمیانەی ئەو دەروازەیەوە، لەمیانەی ئەو دەروازەی سەرفەرازییەی کە بە گەڵای دارمۆرت و ئێسك و پروسکی باپیران ڕازابۆوە، خۆم بەنێو ساڵەکانی هەرزەکاریدا کرد. ئاخر من ئیدی منداڵ نەبووم.

*

گرفتەكانی هەرزەكاریی

سالآنی هەرزەکاریم بەکێشە و گرفتە ئاساییەکانی تاقی جحێڵییەوە تێپەڕین. دوو دەعبای زل و زەبەلاح لەناخمدا وەئاگابوونەوە: یەکێکیان، جەستە، واتە پڵنگ، ئەویتریشیان: زەین، واتە ئەو بازە تێرنەخۆرەی کەناوەوەی ئینسان دەخوا و هەرچی زیاتریش بیخوات، برسیتر دەبێ.

کە تەمەنم سێ چوار سالآن بوو، لەژێر زەبری دەسەلآتی پەیجۆریدا بۆ پرسیارکردن، هەوڵی ئەوەم دەدا نهێنیی لەدایکبوون ئاوەلآکەم. لەدایك و پوورەکانم دەپرسی:" ئەرێ مندالآن چۆن لەدایك دەبن؟ چۆناوچۆنیی ئاوها کوتوپڕ خۆیان بە مالّدا دەکەن؟ لەکوێوە دێن؟" بەڵگەم بۆ دەهێنانەوە کە دەبێ ولآتێکی پڕ خێر و بەرەکەت هەبێ، دەشێ ئەو شوێنە بەهەشت بێ، لەوێ مندالآن بەچەشنی گولآڵەسوورە دەڕوێن. هەر جارێ کە باوکێك پێدەنێتە بەهەشت، گولآڵەسوورەیەك لێدەکاتەوە و لەگەڵ خۆی بۆ مالّەوەی دێنێتەوە. بێ ئەوەی متمانەیەکی زۆرم بەوە هەبێ، چەندینجار لەزەینی خۆدا تاوتوێم دەکرد. بەلآم دایکم و پوورەکانم یان نەیاندەزانی چۆن وەلآمم بدەنەوە، یاخۆ حەکایەتی دێوودرنجانیان بۆ دەگێڕامەوە. بەلآم زیاتر لەوەی کە خۆم و ئەوان مەزەندەمان دەکرد، من تێدەگەیشتم و ئەفسانەی دێوودرنجەکانی ئەوان بە ئەقڵمدا نەدەچوو.

هەر لەو سەردەمانەدا، ڕۆژێکیان خاتوو (کاتینا) ی هاوسێمان کە ژنێکی جاحێڵ بوو، مرد. کاتێ تەرمەکەیان لەماڵ هێنایە دەرێ و ژمارەیەکی زۆر خەڵك بەهەڵەداوان کەوتنە دوای تابوتەکەی و لەپێچی کۆڵاندا بزربوون، ئیدی ترس سەراپای بوونمی لەخۆگرت. پرسیم:" ئەرێ بۆ کوێیان برد؟ بۆچی بردیان؟" وەڵامیاندامەوە:"مرد!" پرسیم:" مرد؟ یەعنی چی؟" بەڵام چ شتێکیان بۆ ڕاڤە نەکردم. لەودیو قەنەفەکەوە هەڵتروشکام. بەدەست ڕوخسارم شاردەوە و کوڵی گریانم بەربوو. ئەو گریانەم لەدڵتەنگیی یاخۆ ترسەوە نەبوو، بەڵکو بۆ ئەوەبوو کە لەمانای مردن حاڵی نەدەبووم. بەڵام چەند ساڵ دواتر کاتێ (کراساکیس) ی مامۆستامان مرد، ئیدی مەرگ سەرسامی نەدەکردم، بەڵکو هەستمدەکرد پەی بە مردن دەبەم و ئیتر لەو بارەیەوە هیچم نەدەپرسی.

مەرگ و لەدایك بوون، ئەوەڵین نهێنیەك بوون کە ڕۆحی منداڵانەمیان هێنایە گێروگاز. مشتی چکۆڵانەم بە دەرگای داخراوی ئەو دوو نهێنییەدا دەماڵی بۆ ئەوەی بیانخەمە سەر پشت. سەرنجمدا کە نابێ بۆ وەدیهێنانی ئەرکێکی ئاوها چاوەڕێی یارمەتیی لە هیچ کەس بکەم، ئاخر خەڵکیی یان قوڕوقەپیان لێدەکرد یاخۆ پێمپێدەکەنین. دەبوو خۆم فێربم.

هێور هێور جەستەش وەئاگادەبۆوە. قەڵەمڕۆی من کە لە هەور و

کەشفکردن پێکهاتبوو، قاڵبی جەستەی خۆی دەدۆزییەوە. قسەوباسی کۆڵان و بازاڕ دەکەوتنە بەر گوێم. گەرچی بە باشیی لەو قسە و باسانە حاڵی نەدەبووم، بەڵام هەندێ لەو قسانە بەلامەوە نهێنیئامێز و ئالوودە بە گوناه بوون. بەو جۆرە ڕێوشوێنی ئەو قسانەم لەزەینمدا دیاریدەکردن و لەگەڵ خۆمدا دەمگوتنەوە تا بیرم نەچنەوە. بەڵام ڕۆژێکیان یەکێ لەو قسە قەدەغانەم بەزاردا هات، لەبەردەمی دایکمدا و بەدەنگێکی بەرزیش. دایکم بەسەرمدا قیژاندی:" کێ ئەو قسە ناشیرینەی فێرکردیت؟ گوێم لێنەبێ جارێکیتر دووبارەی بکەیتەوە!" ئەوجا بۆ موبەق ڕۆیشت و بڕێك وردە بیبەری تیژی هێنا و ترنجانیە دەمم. کەوتمە قیژە و هاوار، دەمم ئاگری گرتبوو. لە ڕقدا بەڵێنم بەخۆمدا کەبەردەوام ئەو وشانە لەبەرخۆمەوە بڵێمەوە، لەبەرئەوەی بە گوتنیان هەستم بە چێژ و خۆشیی دەکرد.

بەڵام، لەو وەختەوە بەدوا تا ئەلعان، تەنانەت دوای تێپەڕبوونی ساڵانێکی زۆر و ئاشنابوون بەگوناهی بێ شومار، هەر وشەیەکی قەدەغە بە زارمدا هاتبێ، لێوی سوتاندووم و دەمم بۆنی بیبەری لێهاتووە.

*

لەو سەردەمە دوورانەدا لە کرێت، زۆر درەنگ باڵقبوون خۆی وەدیار دەخست. لەتاو شەرم و شورەیی هەوڵیدەدا خۆی لەودیو دەمامکە

جۆراوجۆرەکانەوە حەشار بدا. ئەوەڵینجار هاوڕێیەتیی بۆ من، یەکێك لەو دەمامکانە بوو. ئەو دەمامکەش ئەڤینێك بوو کە بەرامبەر یەکێ لە هاوپۆلەکانم هەمبوو. ئەو هاوپۆلەم هەر بەناو بونیادەم بوو. منداڵێکی کورتەبنە و خڕتۆڵ، قاچ گێڕ و جەستەی بەهێز بەڵام خاڵیی لە پەیجۆریی و خەیاڵ. هەموو ڕۆژێك نامەی گەرموگوڕمان بۆ یەك دەنارد. گەر ڕۆژێك بهاتبا نامەیەکیم بە دەست نەگەییبا، ئەوا هەستمدەکرد فریودراوم و زۆر جاریش لەحەژمەتا کوڵی گریانم بەردەبوو. دەوروخولی ماڵەکەیانم دەدا و چاوەڕێم دەکرد بزانم کەنگێ دێتە دەرێ. کاتێ دەهاتە دەرێ، ئیدی دڵم بۆ ساتێك لەجووڵە دەکەوت. جەستەم بێدار ببۆوە، بەڵام هێشتا نەیدەزانی چ ڕوخسارێك بەخواستەکانی ببەخشێ و بە باشیی نەیدەتوانی ڕەگەزی نێر لەمێ جیاکاتەوە. لە لایەکی دییەوە هاوڕێیەتی بەستن لەگەڵ کوڕدا کەم خەتەرتر و بێ سەر ئێشەتر بوو. کاتێ بە ژنێك دەگەیشتم، لە ناخمڕا هەستم بەنەفرەتێکی ئاوێتە بەترس دەکرد. کاتێك (با) هەڵیدەکرد و داوێنی کراسەکەی هەڵدەدایەوە، یەکەندەردوو ڕووم وەردەگێڕا و لەشەرم و نەفرەتدا تا بناگوێ سوور هەڵدەگەڕام.

ڕۆژێکیان – وابزانم نیوەڕۆ بوو، لەبەرئەوەی هەتاو وەك تەنوور هەڵایسابوو– لەڕێی گەڕانەوەمدا بۆ ماڵەوە، بە کۆڵانێکی باریك و سێبەرداردا دەهاتمەوە. کوتوپڕ ژنێکی تورك لەوبەری کۆڵانەکەوە وەدیارکەوت. کاتێك بە بەردەممدا ڕەتبوو، تۆزێ سنگی کردەوە و مەمکۆڵانی وەدیارخستن. کە ئەوەم بینی ئەژنۆکانم سست بوون.

هەرچــۆنێك بــوو بــە هەڵــەداوان خــۆم گەيانــدە ماڵــەوە و لەســەر دەستشۆرەكە دانەويم و ڕشامەوە.

ســاڵانێك دواتــر، كاتــێ نامــەكانی هاوڕێكــەم لــەنێو گەنجينــە تــۆز لێنيشتووەكەماندا دۆزينەوە، ڕاچڵەكيم. خودای گەورە، چ پەرۆشييەك و چ تووڕەهاتييەك! بێ ئەوەی خۆم ويستبێتم ياخۆ ئاگام لێبووبێ، ئەو هاوپۆلــە دەعجانــەم لێبيبــووە دەمامــك و تــا چــەندين ســاڵ ژنــی لێحەشاردابووم. بە دڵنياييەوە گەر تۆزێ ئەو لەزەتە مەرگهێنە، واتە هەڵخليسكانی ويم بۆ بۆسەی تۆقێنەری ژن دواخستبا، ئەوا منيش بۆ ئەو دەبوومە هەمان دەمامك.

هەواڵم پێگەيشت كە ئەو دواجار كەوتۆتە بۆسەوە، كەوتۆتە بۆسەی ژنەوە و ئيدی تياچووە.

پشــووی هاوينێكيــان، مــن و ئــەو هاوڕێيــە و هــاوپۆلێكی تــر، (ئەنجومــەنی هاوڕێيــان) *يێكــی نوێمــان دامەزرانــد. بــە نهێنيــی كۆدەبووينــەوە و ســوێندی وەفاداريمــان بــۆ يــەكتر تــازە دەكــردەوە. ئامانجێكمان بۆ ژيانمان دياريكردبوو. ئەو ئامانجەش ئەوەبوو كە تا مــردن، جــەنگێكی درێژخايــەن دژی درۆ و كۆيلايــەتی و ناعەدالــەتيی بەرپاكــەين. پێمــانوابوو دونيــا لەســەر بناغــەی درۆ و ناعەدالــەتيی و فرتــوفێڵ ڕۆنــراوە. بەرپرســيارێتی ڕزگــاركردنی دونيامــان خســتبووە ئەستۆی خۆمان. ئێمە ئيدی يەكێتييەكمان لەنێوان خۆماندا ڕۆناو و

* ئەنجومەنی هاوڕێيان لە ساڵی 1821 دا نەخشەی شۆڕشی گرێكستانی داڕشت. و.ف

خۆمان لە هاوپۆلەکانی ترمان دابڕی. بۆ گەیشتنە ئامانج، نەخشە و پلانمان دادەڕشت. ئەرکی من لەو جەنگەدا بریتیی بوو لە نووسینی نمایشنامە و ئەرکی هاوڕێکەشم تەمسیلکردن لەو دەقانەدا بوو. هاوڕێی سێیەم کە شێت و شەیدای بیرکاریی بوو، دەبوو ببێتە ئەندازیار و داهێنانێکی گەورە وەدیبێنێت، تا بەپارەی مۆڵی ئەو داهێنانە کۆمەکی هەژار و زۆرلێکراوان بکەین. پەلەمان بوو تا هەرچی زووتر بگەینە ئەو ساتەوەختە مەزنە. تەواوی هەوڵەکانمان بۆ ئەوە بێ لە سوێند و بەڵێنەکانمان لانەدەین. هەرگیز درۆمان بەدەمدا نەدەهات. کە لە کۆڵانەکاندا بەمندالانی تورك دەگەیشتین دەکەوتینە بیرازکردنیان، فالینەکانی ژێرەوەمان بەڕەنگی سپی و شین بوو، ڕەنگی ئالای گریکستان.

دەمەو ئێوارەی ڕۆژێکی زستان، لەگوێ بەندەر، حەماڵێکی تورکی پیرمان بینی کە لەقوژبنێکدا هەڵتروشکابوو هەڵدەلەرزی. دونیا تاریك داهاتبوو. کەس ئاگای لێنەبوو. یەکێکمان فالینەکەی، ئەویترمان کراسەکەی، سێیەممان هێلەکەکەی لەبەری خۆی داکەند و بەو حەماڵەمان بەخشی. تەنانەت دەمانویست بیکەینە کوڵ، بەلام نەمانوێرا. شەرمەزار و پەرێشان لەوەی کە نەمانتوانیبوو ئەرکەکەمان بەتەواوی بەئەنجام بگەیەنین لەو ناوە دوور کەوتینەوە.

هاوڕێکەم پێشنیاریکرد:" باشترە بگەڕێینەوە و ئەو پیرەمێردە بدۆزینەوە!"

- زۆر باشه، با بگەڕێینەوە!

بـه هەڵـەداوان کەوتینـە سـۆراخی حـەماڵی پـیر تـا لەکۆڵیکـەین، بـەڵام لەوێ نەمابوو.

ڕۆژێکـی تـر، بیسـتمان قازییـەکی بـەنێوبانگی خـەڵکی میگالۆکاسـترۆ خـانمێکی جـاحێڵ و دەوڵەمەنـدی نیشـانە کردبـوو. بڕیـار بـوو زەماوەندەکـەیان لـە هـەمان ئـەو یەکشـەممەیەدا سـاز بـدەن. لـەو کەینوبەینەدا کوتوپڕ خانمێکی جاحێڵیتر لە ئەسیناوە گەیشتبوو. ئەو خانمە جوانکیلە بەڵام هەژارە، هاوڕێی کچەکەی قازیی بووە لەزانکۆ و کـاتی خـۆی قـازیی بـەڵێنی پێـداوە بیهێنـێ. بەبیسـتنی ئـەو هەواڵـە، ئەنـدامانی (ئەنجومـەنی هاوڕێیـان) م بـۆ کۆبوونـەوە بـانگکرد. هەرسـێکمان لەتوڕەییـدا قوڵپمانـدەدا، لەژوورەکـەی مـن کۆبووینـەوە. بـەگوێرەی ڕێـوڕەسمی ڕێکخراوەییمـان نـەدەبوو ئاوهـا ناعەدالەتییـەك قـەبوڵ بکـەین. دوای چـەند سـەعاتێك وتوویـژ لـەبارەی ڕێوشـوێنی جێبـەجێکردنی بڕیارەکـان، دەرەئـەنجام لەسـەر ئـەوە ڕێکـەوتین کـە هەرسێکمان بچینە لای مەتران و ئەو کارە نائەخلاقییە هەڵوەشێنینەوە. نامەیەکیشمان بەئیمزای ئەنجومەنی هاوڕێیان بۆ قازیی ڕەوانە کرد کە ئەگەر دورۆتی - ناوی خانمە ئەسینایییەکە بوو- نەهێنێ، ئەوا دەبێ حیسـابی خـۆی لەگـەڵ ئێمـە و خـودادا یـەکلایی بکاتـەوە. جلکـی پاکوتەمیزی ڕێوڕەسمی کڵێسامان پۆشی و بۆ حزوری مەتران چووین.

مەتران پیرەمێردێکی لاواز و سیلاوی و لەهەمان کاتیشدا فێڵباز بوو. گەرچی بەزەحمەت قسانی بۆ دەکرا و خێرا خێرا تەنگەنەفەس دەبوو، بەڵام چاوانی وەکی پشکۆی هەڵایساو دەدرەوشانەوە. ئەیکۆنی هەڵواسراو بەدیواری پشت مێزەکەیەوە، وێنەی مەسیحێکی سووروسپیی و باشخۆر و قژ بەملاولادا شانەکراوی پیشاندەدا. وێنەیەکی بەردینی گەورەی قەدیس (سۆفیا) ش بە دیوارەکەی بەرامبەرەوە هەڵواسرابوو.

مەتران بە واقوڕماوییەوە دیقەتیدەداین، پرسی:

– منداڵینە چیتان دەوێ؟

هەرسێکمان بە یەکەوە گوتمان:" قوربان، ناعەدالەتییەکی گەورە بەڕێوەیە بقەومێ!"

مەتران کۆکی، بەڵغەمێکی لەنێو دەسەسڕەکەی کرد و بەدەنگێکی فێڵبازانە گوتی:" ناعەدالەتی گەورە؟ باشە ئەو مەسەلەیە چ پێوەندییەکی بە ئێوەوە هەیە؟ ئێوە تەلەبەی مەکتەبن. وایە؟ هەر بە ڕاست وا باشترە ئێوە خەریکی دەرسودەوری خۆتان بن!"

هاوڕێکەم کە گوتاربێژێکی لێهاتووی ڕێکخراوەکەمان بوو،

وەڵامیدایەوە:" قوربان ..." ئیدی مەسەلەکەی لەسیرەوە تا پیاز بۆ گێڕایەوە.

لەکۆتایی قسەکانیدا گوتی:" قوربان، تا ئەم ناعەدالەتییە ڕانەگیرێ، ئێمە ناتوانین هێور ببینەوە. پێویستە قازیی خاتوو دورۆتی بێنێ!"

مەتران هەمدیس کۆکی، چاویلکەکەی داگرت و ماوەیەکی درێژ دیقەتیداین. پێدەچوو سێبەری خەمێکی سەیر لەسەر ڕوخساری نیشتبێ. هەرسێکمان بەشپرزەییەوە لەبەردەمیدا ڕاوەستابووین و چاوەڕێ بووین. دواجار زاری هەڵێنا و گوتی:" ئێوە جاحێڵن. هێشتا منداڵن. نازانم خودا هێندە تەمەنم دەداتێ تا ببینم دوای پازدە بیست ساڵیتر چۆناوچۆنی لە ناعەدالەتییەوە دەگلێن!"

ماوەیەکی کەم بێدەنگ بوو. ئەوسا بە چرپە، وەك ئەوەی لەگەڵ خۆیدا بدوێ، گوتی: "ئێمە هەموومان ئاوها دەستمانپێکرد!"

هەر کە زانیم دەیەوێ بابەتەکە بگۆڕێ، یەکسەر گوتم:" قوربان، چ بکەین بۆ ئەوەی بەر لە ناعەدالەتیی بگرین؟ لەپێناو چەسپاندنی عەدالەتدا، فەرموو ئێوە ئەمر بکەن و ئێمەش ئامادەین خۆمان فڕێ بدەینە نێو کورەی هەڵایساوەوە!"

مەتران هەستایە سەرپا، لەکاتێکدا دەستی بۆ ماچکردن بەرەو لامان

ڕایەڵ کرد، گوتی:" ئێوە بڕۆن، دوعای خێری منتان لەگەڵ بێ. ئێوە ئەرکی خۆتان بەئەنجام گەیاند. ئەوەش بەسە. ئەوەی کە ماوە پێوەندیی بەمنەوە هەیە!"

خەنیی و خۆشحاڵ گەڕاینەوە. لەڕێگە هاوڕێکەمان کە لەناوەڕاستەوە دەڕۆیشت، دەستی نایە سەر شانی من و هاوڕێکەی تر و گوتی:" ئافەرین هەی ئەنجومەنی هاوڕێیان!"

هەمان ئەو یەکشەممەیە، قازیی زەماوەندی لەگەڵ خانمە دەوڵەمەندەکەدا کرد. دواتر زانیمان کە مەتران ڕووداوی دیدارەکەی ئێمەی بە قاقای پێکەنینەوە بۆ هاوڕێکانی گێڕابۆوە.

*

هەرچ ڕۆمانێکمان بە دەست گەییبا دەمانخوێندەوە. زەینمان ئاگری دەگرت، سنوورەکانی نێوان واقیع و ئەندێشە، حەقیقەت و شیعر لەبەین دەچوون و پێدەچوو ڕۆحی ئینسان توانای لەخۆگرتن و کارایی هەموو شتێکی هەبێ.

بەڵام چەند زەینم کرابایەوە و لە سنوورەکانی حەقیقەتی تێپەڕاندبا، بەهەمان پێوانە دڵم پڕ لەغەم دەبوو. ژیانم بێ ئەندازە تەنگ دەهاتە بەرچاو و لەبەرئەوەی نەمدەتوانی لەگەڵیدا هەڵکەم، ئارەزووی مردنم

دەکرد. ئاخر تەنها مەرگ بوو کە ڕووبەرێکی بەرفراوان و بێ سنووری وەهای هەبوو کە دەمتوانی تیایدا جێگەم بێتەوە. ڕۆژێکیان – بیرم دێ – خۆر دەدرەوشایەوە و هەستم بەلەشساغیی و قاییل بوون دەکرد. پێشنیارم بۆ هاوڕێکەم کرد خۆمان بکوژین. پێشتر نامەیەکی درێژی خەمینم نوسیبوو. وەسێتنامەیەك بوو کە تیایداماڵئاواییم لەدونیا دەکرد. بەڵام هاوڕێکەم قایل نەبوو، منیش هیچ حەزم نەدەکرد بە تەنیا خۆم بکوژم.

ئەو غەمە بەیانەکراو و پەی پێنەبراوە، هێند دەستی ڕۆبردبووە بوونمەوە، کە ئیدی حەزم بە بینینی هاوڕێکەشم نەدەکرد. ئێواران دەچوومە دەرێ و تەنیای تەنیا بە درێژایی دیوارە ڤینیسیاییەکە، کە بەسەر شەپۆلەکاندا دەینۆڕی، پیاسەم دەکرد.

خودایە هەوا چ موجیزەئامێز بوو! چ شنەیەکی دڵنەواز لەزەریاوە هەڵیدەکرد! کیژان بە قردێلەی ئاوریشمیی بەکەزی و پرچە پەخشەکانیانەوە دەهاتن و دەچوون. منداڵە گچکە تورکەکان، بەپێی پەتیی و بە دەنگ و نەغمەی کچانەیان یاسەمین و ناوکە کولەکەیان دەفرۆشت. (بار بالاریس) لە قاوەخانەکەی، مێز و کورسییەکانی ڕێکدەخستن تا پیاوانی دیار لەگەڵ هاوسەرەکانیاندا، کوڕان لەگەڵ دەسگیرانەکانیانا بچنە ئەوێ و قاوە و شەربەت و مرەبا داواکەن و بەدڵێکی ئاسودەوە لەئاوابوونی خۆر بنۆڕن.

بەلاّم من هیچم نەدەبینی: نە زەریای بێ سنوور و ئارام، نە کلکەی بڵند و سیحراوی (ئاجیاپلاجیا)، نە چیای (ئەسترومبولاس) ی شێوە قوچەکیی بە (نوێژخانەی لەخاچدراو) و هێلکە گچکە و سپییەکەی سەر ترۆپکەکەیەوە و نە کوڕان لەگەڵ دەسگیرانەکانیانا. فرمێسک بەرچاوی تاریک کردبووم. دوو نهێنی گەورە ڕۆحمیان هێنابووە گێروگاز، دوو نهێنیی کە ساڵێکیان مامۆستای فیزیا ئاوەڵای کردبوون. مەزەندە دەکەم ئەو برینانەی ئەو مامۆستایە کردنییە ڕۆحم، تا هەنووکەش ساڕێژ نەبووبن!

یەکەمین نهێنی، نهێنییەکی لەحەقیقەتا ترسناک، ئەوە بوو کە عەرد پێچەوانەی باوەڕی ئێمە، ناوەندی کەون نییە و خۆر و مەدارە پڕ ئەستێرەکان بەدەوری عەردا ناسوڕێنەوە. بەڵکو هەسارەکەی ئێمە لە ئەستێرەیەکی گچکە زیاتر نییە کە بەخەمساردیی فڕێدراوەتە کۆئەستێرە و بە دەوری خۆردا دەسوڕێتەوە ... بەو پێیە تاجی پادشایەتی لە تەوقە سەری (عەرد) ی دایکمان کەوتبووە خوارەوە.

سەراپای بوونم تەژی لەخەم و دڵتەنگیی بوو. ئاخر ئێمەش لەگەڵ دایکماندا لەسەر عەرشی پادشایەتی داگیرابووین. بەواتایەکی تر، عەردەکەی ئێمە وەك خانمێك بێجووڵە لەناوەندی مەدارەکاندا، لەگەڵ ئەستێرەکانی چواردەوریدا ڕانەوەستاوە، بەڵکو ئەم خانمە لەنێو بڵێسە مەزنەکان و لەنێو بێ سەروبەریدا وێڵە و لەچاوشارکێیەکی هەتاهەتایدایە. ئەدی بەرەو کوێ دەچێ؟ بۆ ئەو شوێنەی بۆی

دەستنیشـان كـراوە، بـە پێـی خـۆری سـەروەریەوە بەسـتراوە و بـە دوای ئەودا ڕێ دەكات. ئێمەش هەروەك ئەو بەستراوینەوە، ئێمەیش كۆیلەین و پاشكۆ. خۆریش بە هەمان شێوە پاشكۆیە. پاشكۆی كێ؟

كەواتە خورافەیـە چییە كـە مامۆسـتاكانمان تـا ئـەلعان بـەبێ شـەرمیی بۆیـان گێڕاوینەتـەوە؟ خورافـەی ئـەوەی كـە گوایـە خـودا خـۆر و مـانگی وەك خشڵ بـۆ عـەرد خوڵقانـدووە و مـەداری پـڕ ئەسـتێرەی وەك چـرا بـە ژوور سەرمانەوە هەڵواسیوە تا ڕۆشناییمان پێببەخشێ.

ئـەوە یەكـەمین زام بـوو. زامـی دووەم ئـەوە بـوو كـە ئینسـان مـەخلوقی ئـازیز و لەبـەردڵانی خـودا نییـە. بـەڵكو ئـەویش وەك مەخلوقـەكانی تـر، بازنەیـەكی گچـكەی نێـو بازنـەی بێكۆتـایی ئـاژەڵان و نـەوە و نـەبیرەی مەیمونە. پشتمان بگەڕێین، ڕۆحمان بگـەڕێین، لـەژێر داپیرە گەورەمانـدا هەر مەیمون دەبینین!

خـەم و دڵتـەنگیم بەرگـە نـەدەگیران. تـەنیای تـەنیا بەدرێـژایی ڕۆخـی زەریا، یان بەنێو كێڵگەكانا پیاسـەم دەكـرد، یـاخۆ بەپەلـە دەڕۆیشـتم تـا مانـدووبم و ئـەو خـەم و دڵتەنگیـە لەبیركـەم. بـەڵام چـۆن دەمتـوانی فەرامۆشی بكەم؟ بەسەری ڕووت دەڕۆیشـتم و هـەر دەڕۆیشـتم. تـەواوی قۆپچەكانی كراسەكەم دەترازاند چونكە خەریك بوو دەخنكام. هـەنگاوم دەنـا و لـەخۆم دەپرسـی:" بۆچـی ئـەو هـەموو سـاڵانە فریومـان خـوارد؟ بۆچـی ئـەو تـاجی پادشـایەتیەی كـە لەسـەر ئێمـەی ئینسـان و عـەردی

دایکمان نرابوو کەوتە خوارەوە؟ واتە ئیدی عەرد هیچ! ئێمەی ئینسان بێ بایەخ بووین، ڕۆژێکیش دێ کە هەر هەموومان نابووت دەبین؟"
لەبەرخۆمەوە هاوارم دەکرد:" نا .. نا .. من سەر بۆ قەناعەتێکی لەو جۆرە نەوی ناکەم. ئێمە دەبێ هێند تەقولباب لەدەرکی چارەنووسمان بدەین تا بەڕووماندا دەکرێتەوە و خۆمان ڕزگار دەکەین!"

ڕۆژێکیان عەسر، کە ئیتر نەمدەتوانی بەرگەی ئەو دۆخە بگرم، بۆ لای مامۆستای فیزیا ڕۆیشتم. ئەو مامۆستایە کەسێکی زەردەڵ، کەم دوو، قسەی دەبێژا ئەوجا دەیبێژا، بەڵام قسەکانی هەمیشە ڕەق و کینایەتامێز بوون. زیرەکی و فێڵبازیی لەچاوانی سارد و لێوی ناسکی دەباری. نێوچەوانێکی چکۆڵە و تا برۆی هەر قژ بوو، لە ڕاستیدا هەر لە مەیمونێکی نەخۆش دەچوو. بینیم لەسەر کورسییەکەی دانیشتبوو دەیخوێندەوە. دیقەتیدام و بە ئاشکرا سەرنجی شپرزەییمیدا بۆیە زەردەخەنەیەکی تەشەراویی هاتێ.

پرسی:" ئەوە چۆن بوو؟ دیارە دەبێ بۆ شتێکی گرینگ هاتبیت؟"

– بمبوورە کە مەزاحیمتان بووم، بەڵام دەمەوێ حەقیقەت بزانم!

بە گاڵتەپێکردنەوە وەڵامیدامەوە:" هەر ئەوە! داواکەتان داوایەکی مەحاڵە، کام حەقیقەت؟"

– حەقیقەتی ئەوەی کە (ئەو) چنگی بە خاکدا کرد و لەهەناسە...

– کێ؟

– خودا!

پێکەنینێکی وشك و بڕندە لە لێوە ناسکەکانیەوە قوڵپیدا.

چاوەڕێی وەڵام بووم. بەڵام مامۆستا پاکەتێکی گچکەی کردەوە، چوکلێتێکی ئاوی نەواتی دەرهێنا و کەوتە جوینی.

غیرەتمدایە بەر خۆ و پرسیم: " قوربان، ناتانەوێ وەڵامم بدەنەوە؟"

بەدەم ئەملاولاپێکردنی چکلێتەکە لەدەمیدا گوتی: " با ...چۆن!"

دوای ماوەیەك، سەرلەنوێ پرسیم: " کەنگێ؟"

– دە ساڵ، ڕەنگە بیست ساڵی تر. ئەو کاتەی زەینی چکۆڵەت دەبێتە زەینێکی کامڵ و حیسابیی. ئێستا بۆ وەڵامدانەوەت زووە. فەرموو بۆ ماڵەوە بگەڕێوە!

دەمویست بە گریانەوە بڵێم: " قوربان، ڕوحمم پێبکە، حەقیقەتم

پێبڵێ، هەموو حەقیقەت!" بەڵام قوڕگم گیرا بوو. هەمدیس گوتی: "بۆ ماڵەوە بگەڕێوە!" وایگوت و ئیدی دەرگاکەی پیشاندام.

لە ڕێی گەڕانەوەدا، (ئارچماندرێت) * م بینی کە وانەی ئایینی پێدەگوتین. ئەو مامۆستایە کەسێکی ساکار و ئیماندار بوو. گوێگران و کورتەبنە، پیرێژنەکەی دایکی کە لەگوندێکی گچکەی دوور لە میگالۆکاسترۆ دەژیا کە بێئەندازە خۆشدەویست. زوربەی جاران ئەو مامۆستایە بەچاوانی فرمێسکاوییەوە پێیدەگوتین کە خەونی بە دایکییەوە بینیوە. وی هێند داوێن پاك بوو کە ئیدی سەرەنجام لەپیاوەتیی کەوتبوو. کاتێ زەنگی پشوو لێیدەدا و دەرس تەواو دەبوو، بۆ ساتێك لەبەر دەرگاکە ڕادەوەستا و پاشان ئاوڕیدەدایەوە. بە نەغمەیەکی گریاناوییەوە پێیدەگوتین:"ڕۆڵەکانم، لەپێناو نەمرکردنی نەسلی خۆتاندا تێبکۆشن!" ئێمەیش کە خەریکبوو لەپێکەنینا ژانماندەکرد، هاوارماندەکرد:" خەمت نەبێ قوربان، خەمت نەبێ!"

من هیچ ئەو مامۆستایەم خۆشنەدەویست. ئەقڵی هێندەی ئەقڵی بزنێك بوو کە بەردەوام دەیباڕاند و نەیدەتوانی وەڵام بەهیچ یەکێ لە دڵەڕاوکێکانمان بداتەوە. ڕۆژێکیان کە بنەماکانی ئایینی بۆ باسدەکردین، پەنجەی بە نیشانەی سەرکەوتن بۆ سەرەوە هەڵبڕی و گوتی:"خودا یەکە، یەك ك ك! لەبەرئەوەی بنەمای ئایین دەڵێ:من بڕوام

---

* Archimandrite ، لێکدراوە لە archos واتە سەرۆك وmandrita واتە شوان. و.ف

بـه خودایـەك هەیـە. گـەر خـودا دوو بایـە، ئـەوا بنـەماکانی ئـایین دەیانگوت: من بڕوام بە دوو خودا هەیە ... دوو... دوو...."

بـەزەییمان پێیـدا دەهاتـەوە، هـیچ کاممـان بـە ڕەوای حـەقی نـەزانی بەرپەرچی بداتەوە.

بەڵام ڕۆژێکیان نەمتوانی ددان بە خۆدا بگرم. باسی قودرەتی ڕەهای خـودای بـۆ دەکـردین. قەڵەمەکـەم هـەڵبڕی و پرسـیم:" قوربـان، خـودا دەتوانێ واقیعیەتی بوونی ئەم قەڵەمە ڕەتکاتەوە؟"

ئارچماندرێتی بەسەزمان سوور سوور هەڵگەڕا، بۆ ساتێك تێفکری و هەوڵیـدا وەڵامێـك بدۆزێتـەوە. کاتـێ چ وەڵامێکـی بـۆ نـەهات، ئەوسا تەختەسڕەکەی گرتە دەموچاوم. منیش هەستامە سەرپێ و بەوپەڕی شانازییەوە گوتم:" جا ئەوە کەی وەڵام بوو!"

سێ ڕۆژ لە قوتابخانە دەریکردم و عەسری هەمان ئەو ڕۆژە چوو بووە لای بـابم و پێیگوتبـوو:" کوڕەکـەت ئـاژاوە گێـڕ و هاروهاجـە، پاشەڕۆژێکی خەراپ چاوەڕوانێتی، باشترە توند جڵەوی بگریت!"

– چیی کردووە؟

مامۆستای ئایین تەواوی ڕووداوەکەی لە نووکەوە بۆ گێڕابۆوە. بابم بە

شان لەقاندنەوە وەڵامیدابۆوە:" کاتێك مەسەلەیەکی ئەوها پێوەندی بە منەوە هەیە کە کوڕەکەم درۆ بکا یاخۆ لێبدێ. جگە لەوە، هەنووکە ئەو ئیدی پیاوێکە بۆ خۆی، لێگەڕێ با هەرچی پێخۆشە ئەوە بکات!"

ئەوە ئەو ئارچماندرێتە بوو کە لەسەر جادده بینیم. هەر کە بینیم، ڕووم وەرچەرخاند تا ناچار نەبم سڵاوی لێبکەم. ئاخر لەو ساتەدا زۆر داخ لە دڵ بووم. دواجار بۆم ساخ ببۆوە کە ساڵانێکە ئەو و هاوکارەکانی فریومان دەدەن. لەو بەشەی تایبەت بە پیرۆزترین بەرخۆدانی بەشەرییەتدا، گاڵتە و سوکایەتییان پێدەکردین.

چەند خۆش بوون ئەو ڕۆژانەی کە دوو پرشنگی خێرا، زەینیان شەق کردم! وای چ شەوانێك بوون ئەو شەوانەی کە خەو نەدەچووە چاوانم! نیوەشەوان لەسەر تەختەنوێنەکەم ڕادەپەڕیم، نەبا بانگمکەن و ئاشکرابم، هێور هێور لەسەر نوکی پێ بە پێپلیکانەکاندا دەهاتمە خوار، وەك دز دەرگاکەم دەکردەوە و دەچوومە کۆڵان. هەموو شوێنێك چۆڵ و بێدەنگ. دەرگاکان داخراو، چراکان خامۆش. بە کۆڵانە تەنگەبەرەکانی میگالۆکاسترۆدا دەکەوتمە پیاسە و بە وردیی گوێم بۆ هەناسەدانی ئارامی شاری نووستوو ڕادەدێرا. بەڵام جارناجارێك دەنگی ژنانێکی عاشقم دەژنەفت کە لەودیو پەنجەرە داخراوەکانەوە، بە گیتار و عود گۆرانی عاشقانەی خەمینیان دەچڕی. گۆرانییەکی بە شکۆو گریاناویی کە لەساپیتەکانەوە بەرزدەبۆوە و هەڵدەفڕی. سەگەکانی دەروجیران گۆرانییەکەیان دەبیست، وە ئاگا دەبوونەوە و

دەکەوتنە وەڕین. بەڵام من لە ئەڤین و لە ژن بێزار بووم. لێکدا لێکدا لەخۆم دەپرسی:" خەڵکی چۆن دەتوانن گۆرانی بڵێن؟ چۆن دڵیان راناچڵەکێ بۆ تێگەیشتن لەماهییەتی خودا و بۆ حاڵیبوون لەوەی کە لە کوێوە هاتووین و بۆ کوێ دەڕۆین؟" بە خێرایی لەو ناوە ڕەت دەبووم، دەگەیشتمە دیوارەکانی کەنار و لەوێ هەناسەیەکی ئاسوودەییم هەڵدەمژت. زەریای قیرڕەنگ لەو خوارەوە گرمەی دەهات، هورووژمی بۆ دیوارەکان دەبرد و دەیڕوشاندن. کەفی ئاو بە دیوارەکاندا سەری دەکرد و بە نێوچەوان و لێو و دەستمدا دەپرژا و فێنکی دەکردمەوە. چەند سەعاتێك بەژوور ئاوەوە دەمامەوە، هەستم دەکرد زەریا دایکمە نەك عەرد. ئاخر تەنها زەریا بوو کە نیگەرانیمی پەی پێدەبرد، لەبەرئەوەی ئەویش لەو نیگەرانییەدا شەریکم بوو، بۆیە ئەویش چاوانی نەدەچوونە خەو. زەریا بە سینگی خۆیدا دەکێشا، هورووژمی بۆ کەنار دەبرد و ئەویش بەشی خۆی گورزی بەردەکەوت. ئەویش لە گەڕانیدا بە دوای ئازادیدا، هەوڵیدەدا دیوارەکانی کەنار ڕامالێ و لەو سنوورانەوە بەرەو دیوی ئەودیو ڕەت ببێ. وشکایی ئارام و دڵنیا و سادە دڵ و ڕەنجدەرە، شکۆفە دەکا، میوە دەدا و دەژاکێ. بەڵام نایەڵێ ترس دزە بکاتە دڵییەوە، لەبەرئەوەی دڵنیایە بیەوێ و نەیەوێ بەهار جارێکی تر لە خاکەوە سەردەردێنێ. بەڵام زەریای دایکم، ئارام نییە، شکۆفە ناکات، میوە نادات، لەباتی ئەوە دەگرمێنێ و شەوو ڕۆژ لە بەرخۆداندایە.

من گوێم بۆ ئەو ڕادەدێرا و ئەویش گوێی بۆ من ڕادەدێرا و تا

کازێوەی دەدا دڵی یەکترمان دەدایەوە. پاشان لە ترسی ئەوەی کە نەبا خەڵکیی پێکەوە بمانبینن، بەپەلە بۆ ماڵەوە دەگەڕامەوە و لەسەر تەختەنوێنەکەم ڕادەکشام. دڵنیاییەکی تاڵ و سوێر لەجەستەمدا دەبزووت. خۆشحاڵ بووم کە لە ئاوی زەریا خولقاوم نەك لە خۆڵ.

یەکێ لە هاوسێ نزیکەکانمان مەیمونێکی هەبوو: بوونەوەرێکی بێ شەرم و گەڵوقوون سوور و خاوەن چاوانێکی مرۆڤانە بوو. هاوڕێی پیرەمێردێکی ئەو هاوسێیەمان کە خەڵکی ئەسکەندریە بوو، ئەو مەیمونەی بۆ یادگار دابوویێ. هەر کاتێ لەوێوە ڕەت دەبووم، لەسەر سەکۆی بەر دەرگا دەمبینی. بەردەوام بستەی دەکرتاند. هەمیشەش خۆی دەخوراند تا لە گۆبەنی ڕشك و ئەسپێکانی لەشی ڕزگاربێ. بەزۆریی ڕادەوەستام و تەماشای جووڵە و پێکەنینەکەیم دەکرد. وەك کاریکاتێرێکی بونیادەمانە دەهاتە بەرچاوم. مەخلوقێکی عەییار و بێ حەیا و خاڵی لەنهێنیی بوو. دەکرا خەڵکیی بێ بایەخانە لێی بنۆڕن و پێبکەنن. بەڵام ئەلعان من کە دەمبینی زەندەقم دەچوو. بۆ ئەوەی سەر و فەساڵی نەبینم ڕێگەکەم دەگۆڕی. بەخۆم دەگوت:" بڵێی ئەوە نەنکم بێ؟ ئەمە ئیدی سوکایەتییە بۆ ئینسان!" شەرمەزار و تووڕە هەستمدەکرد دەسەڵاتی ناوەوەم وێران دەبێ.

ئایا نەنکی ئەوەڵینم ئەم مەیمونە بووە؟ بە واتایەکیتر ئایا ڕاستە دەستکردی خودا نیم و ڕۆحی خۆی لە مندا نەچاندووە؟ ئایا من لە نێرە مەیمونێك کەوتوومەتەوە کە تۆوەکەی لە مێ مەیمونێکەوە بۆ مێ

مـەیمونێکی تـر گوێزراوەتـەوە؟ بـە کـورتیی ئایـا مـن کـوڕی خـودا نـیم و کوڕی مەیمونم؟

چـەندین مـانگ ئـەو سـەرە گێـژیی و تووڕەییـەم درێـژەی کێشـا. کـێ چوزانێ، ڕەنگـە تـا هەنووکـەش بـەردەوام بـێ. لـە بـەرێکی ئـەو هەڵـدێرە نهێنیئـامێزەدا مـەیمون ڕاوەسـتابوو، لەوبەریشـەوە مامۆسـتای ئـایین. لەنێوان ئەمبەرو ئەوبەردا، بە ژوور ئەو فـەوزا و بـێ سـەروبەرییەوە، مـن بەسەر تاڵە دەزوویەکەوە بووم و بەوێوە هاوسەنگی خۆم پاراستبوو. بە ترسەوە هەنگاوم دەنا. ڕۆژگارێکی ناخۆشم دەگوزەراند.

کـاتی پشـووی قوتابخانـە هـاتبوو، بـە باوەشـێك کتـێبی خـوازراوەوە لـەبارەی ئـاژەڵ و گـژوگیا و ئەسـتێرەوە دەرگـام لەسـەرخۆ کلیلـدا. بـە پیاوێك دەچووم کە لـە تینووانـدا خـەریکبێ لـە پـەلوپۆ بکـەوێ، تـا ئـەو کاتەی لە ڕۆخی ڕووبارێکدا بـە دەمـدا دەکـەوێ تـا ئـاو بنۆشـێ. شـەو و ڕۆژ سـەرم بەسـەر ئـەو کتێبانـەدا شـۆڕکردبۆوە. نەدەچـوومە دەرێ. بەدەستی ئەنقەست نیوەی سەرم سفر کردبوو. کاتێ هاوڕێکانم دەهاتن بـە دوامـا تـا لەگەڵیانـدا بچم بـۆ پیاسـە، سـەرم لـە پەنجەرەکـەوە دەبـردە دەرێ و ئاماژەم بۆ سەرە نیـوە سـفرکراوەکەم دەکـرد و دەمگـوت:" چما نابینن؟چۆن بەم وەزعەوە دەتوانم بێمـە دەرێ؟" ئـەوجا هەمـدیس سـەرم بەسـەر کتێبـەکانا شـۆڕ دەکردنـەوە و بـە ئـارامیی گـوێم بـۆ پێکـەنینی گاڵتەئامێزی هاوڕێکانم ڕادەدێرا کە دوور دەکەوتنەوە.

هەرچی زانیاریەکانم زیاتر دەبوون، دڵم زیاتر تەژی لە دڵتەنگیی و گومان دەبوو. سەرم هەڵدەبڕی و گویم بۆ قریشکە و هاواری مەیمونەکەی دراوسێم ڕادەدێرا. ڕۆژێکیان پەتەکەی پچڕاند، هاتە حەوشە و بەسەر دارئەکاکیاکەدا سەرکەوت. کاتێ سەرمهەڵبڕی سەرنجمدا لەنێو پەلکەکانی درەختەکەوە دیقەتم دەدا. لەرزم لێهات. بە هەموو ژیانم چاوانێکی ئاوها بونیادەمانەم نەبینیبوو. دووچاوی بازنەیی، دووچاوی ڕەش و بێ جووڵە، دووچاوی لێوانلێو لە فێڵ و گاڵتەجاڕیی دیقەتیاندەدام.

هەستام و کتێبەکانم لەولاوە دانان. بە دەنگی بەرز گوتم: "ئاوهایی نابێ، من پێچەوانەی ماهییەتی ئینسان هەڵسوکەوت دەنوێنم و لەپێناو تارماییدا چاو لەجەستە دەقوچێنم. ژیان لەگۆشت و جەستە پێکهاتووە و منیش برسیم!" لە پەنجەرەکەوە بۆ دەرەوە نەویم و گوێزێکم بۆ مەیمونەکە هەڵدا. گوێزەکەی بە حەواوە گرتەوە، بەددان شکاندی، توێکڵەکەی لێکردەوە و بەدەم جوینی ناوکەکەیەوە بەگاڵتەجاڕییەوە تەماشا و بانگیدەکردم.

فێری خواردنەوەی شەراب کرابوو. ڕامکردە ژێر زەمینەکە و پیاڵەیەك شەرابم هێنا و لەسەر لێواری پەنجەرەکە بۆمدامنا. بە ئیشتیاوە پەڕەی کەپووی لەرییەوە، قەڵەمبازێکیدا و خۆی گەیاندە سەر لێواری پەنجەرەکە. لمۆزی نایە نێو پیاڵەکە و کەوتە خواردنەوەی شەراب. هێند بە کەیف و لەزەتەوە شەرابەکەی دەخواردەوە کە بە زوبان تەقەی

لەنێو زاری هەڵدەسان. پاشان دەستی کردە ملم، وەك بڵێی نەیەوێ جێمبێڵێ. بۆنی شەراب و چڵکی لێدەهات. گەرمای جەستەیم لەسەر ملم هەستپێدەکرد. مووی سمێڵی دەچوو بەنێو کەپوومدا، ختوکەی دەدام و دەیخستمە پێکەنین. بە هەموو جەستەی ئامێزی پێداکردبووم و وەك بونیادەم هەناسەی دەدا. گەرمای جەستەمان ئاوێتەی یەکدی ببوو، هەناسەی لەدووی هەناسەکانی منەوە دەهات. پێکەوە بووینە هاوڕێ. کاتێك ڕۆیشت، هەستمدەکرد ئەو لەئامێزگرتنە بەجێژنی تەبشیریی شووم دەچێ. فریشتەیەکی ڕەش، پەیامهێنی خودایەکی کوڵکن و چوار پا، لە پەنجەرەی ژوورەکەمەوە دەچووە دەر.

ڕۆژی دواتر، دەمەو ئێوارە بۆ بەندەر چووم. وەك بڵێی لەوەوبەر نیازێکی لەو چەشنەم نەبووبێ. خۆم بە مەیخانەیەکدا کرد کە جێژوانی ماسیگران بوو. داوای شەرابم کرد. نەمدەزانی خەمین و تووڕەم یان خۆشحاڵ، هەموو شتێ – مەیمون، ئاسمانی ئەستێرەباران، خوداو پلەی ئادەمیی – هەموو شتێ لە ناخمدا ببوونە گرێکوێرە. پێدەچوو ئومێدم لەسەر کحول هەڵچنیبێ تا ئەو گرێکوێرەیەی پێبکەمەوە.

چەند ماسیگر و حەماڵێك کە هەموویان مەیخۆری حیسابیی بوون لە گۆشەیەکدا دانیشتبوون، پێك پێك بادەیان هەڵدەدا. هەر کە منیان بینی، دایانە قاقای پێکەنین.

یەکێکیان گوتی: " هێشتا دەمی بۆنی شیری خاوی لێدێ و دەیەوێ

لاسایی پیاوان بکاتەوە!"

ئـەویتریان گـوتی:" لاسـایی بـابی دەکاتـەوە، بـەڵام ڕێیـەکی درێـژی لەپێشە!"

بـە بیسـتنی ئـەو وشـانە لـە تووڕەییـدا قوڵپمـدەدا. هـاوارمکرد:"هێـی هاوڕێیان، وەرنە ئێرە، تا سەرخۆشتانکەم!"

بە قاقای پێکەنینەوە هاتنە سەر مێزەکەم. خێرا خێرا پەرداخەکانمان پڕ دەکردن و چۆڕبڕمان دەکردن. ئەوان بە تووڕەیی دیقەتیاندەدام. نە قسەمان دەکرد و نە گۆرانیمان دەگوت، تەنها پەرداخە پڕەکانمـان بـەرز دەکردنـەوە و سـەیری یـەکتریمان دەکـرد تـا ببیـنین کاممـان گرەوەکـە دەباتـەوە. عیززەتـی نەفسـی کرێتیـی بـوون ئـاگری تێبـەردابوون. ئـاخر ئـەو مـەیخۆرە بـە ئەزموونانـە شـەرمیاندەکرد لـەوەی کـە مێردمنـداڵێك لێیان بەرێتەوە.

بەوەشـەوە، یەکـە یەکـە تـەختی عـەرد بـوون و مـن تـا کۆتـایی بـەئاگا مامــەوە. پێدەچــوو عــەزابم هێنــد قــورس بووبــێ کــە ئــەوها بەســەر کاریگەریی بادەکەدا زاڵ ببوو.

شەوی دواتر و شەوانی تریش، هەمان بەزم دووبارە دەبۆوە. چیرۆکی شەونشینیم لەگەڵ ماسیگر و حەماڵەکانی بەندەردا کەوتە سەر زاری

خـەڵكیی و لـە سـەراپای میگـالۆ كاسـترۆدا وەك مـەیخۆرێكی بەدمەسـت ناوبانگم دەركرد.

هاوڕێكـانم بـەو هەڵخلیسـكانەم خۆشـحاڵ بـوون. ئـاخر نەیانـدەتوانی بڕوا بەو واقیعە بێنن كە من ڕقم لە هاوڕێیـەتی ئـەوان دەبێتـەوە و دەرگا بەڕوویاندا دادەخـەم و دەخوێنمـەوە، یـاخۆ بـاوەڕ بـەوەی كـە بەودواییـە كتێبێك بنێمە گیرفان و بە تاقی تەنیا بۆ پیاسـە بچم. ئەو هاوڕێیانـە بـە نیگـای نـەفرەتاویی و بـە تانـە و تەشـەرەوە گوتبوویـان:" ئاخرییەكـەی سـەری بـەر ئەسـتێران دەكـەوێ و هـەپروون بـە هـەپروون دەبـێ!" بـەڵام هەنووكـە خۆشـحاڵ بـوون كـە دەیـانبینی لەگـەڵ خـەڵكانی هەرچـی و پەرچیی میگالۆكاسترۆدا دەخۆمەوە و باجی ڕووڕەشیی خۆم دەدەم.

لێمنزیـك دەبوونـەوە، خـۆ دەشـێ لـە ڕووی میهرەبانیشـەوە لێمنزیـك بووبنـەوە. شـەوێكی شـەممە، بـە پێـی بـەڵێن و بڕیـارێكی نهێنیـی، بـۆ باشترین تیاترۆخانەی شاریان بردم. تیاترۆخانەكە نـاوی تیاترۆخانـەی (جـــەنگاوەرانی 1821) بـــوو. ماوەیـــەك لەوەوبـــەر تیمێكـــی نـــوێی نمایشكار، كە پێكهاتبوو لەژنانی شۆخ و شەنگی ڕۆمانی و فەڕەنسایی هاتبوونــە میگالۆكاســترۆ و ئــەقڵیان لەســەری پیاومــاقووڵانی شــاردا نەهێشتبوو. عەسرانی شـەممە ئـەو پیاوانـە، بەوپـەڕی حیرسـەوە لـەماڵ دەهاتنــە دەر و وەك دز پێیــان دەنایــە ئــەو بەهەشــتە قەدەغــە و نیــوە تاریكەوە. بە ترس و لەرزەوە لەمێزە دوورەكاندا دادەنیشتن، بەملاولای خۆیاندا دەیانڕوانی تا دڵنیابن لـەوەی كـە لـەژێر چـاودێری ناسیاوێكدا

نین. ئەوسا دەستیان بەیەکدا دەدا تا ژنە گۆرانیبێژێکی بۆنخۆش و ئارایشتکراو بێت و لە نێو ئامێزیاندا دانیشێ. پیاوە هاوشارییە ماقوڵەکان بەو جۆرە چەند ساتەوەختێکی شەرمەزارانەی پڕ شەڕوشۆڕیان لەبیر خۆدەبردەوە، ساتەوەختگەلێك کە پەیوەست لەگەڵ ژیانێکی هاوجووت لەگەڵ فەزیلەتە.

هاوڕێکانم منیان بۆ ئەوێ برد و داوای شەرابیان کرد. ژنێکی ڕۆمانیی خڕ و خەپان هاتە مێزەکەمان. مەمکە ئارەقاوییەکانی هێنابووە دەرێ. بەو تەمەن و ئەزموونەی کە هەیبوو، بە تەواوی کاری خۆی دەزانی. هاوڕێکانم پێك دوای پێك بۆیان تێدەکردم و منیش دەمخواردەوە. سەرم گەرم بوو، بە بۆنکردنی ڕەگەزی مێ هەستمدەکرد کە مەیمونەکەی ناخم وەئاگادێتەوە. تاکێ پاپووجی ژنە گۆرانیبێژەکەم هەڵگرت، خێرا خێرا شەمپانیام تێدەکرد و دەمخواردەوە.

ڕۆژی دواتر، چیرۆکی ڕیسوایی گەورە لە میگالۆ کاسترۆدا دەنگیدایەوە: قەدیس، سولەیمانی حەکیم شەوی لەقەحپەخانەیەکا ڕۆژ کردۆتەوە و لە پاپووجی ژنە گۆرانیبێژێکدا شەمپانیای خواردۆتەوە. قیامەتێ هەستا بوو نەبێتەوە. یەکێ لە مامەکانم، تووڕە لەپێهەڵخلیسکانی ئابڕووبەرانەی برازاکەی چووبووە لای بابم و هەواڵەکەی پێ ڕاگەیاندبوو. بەڵام بابم بەدەم شان لەقاندنەوە وەڵامیدابۆوە:" ئەلعان ئیتر ئەو پیاوێکە بۆ خۆی، واتە دەیەوێ ببێتە پیاو. تاقە ئیشێ بیکات ئەوەیە، جووتێك پاپووج بۆ ئەو ژنە

گۆرانیبێژە بکرێ!"

بەلام من، لە دڵەوە خۆشحاڵ بووم، لەبەر ئەوەی سەرپێچی یاسام دەکرد. خۆم لەشەڕی مامۆستای ئاین و دێوی (دە فەرمان) ە کە ڕزگار دەکرد، شوێنپێی جێگیر و تۆکمەی باپیرە کۆڵکنەکانم هەڵدەگرت.

هەڵخلیسکابوومە نشێوێکەوە و ئەو هەڵخلیسکانەم پێخۆش بوو. دوا ساڵی قۆناغی خوێندنی ئامادەییم بوو. بە ڕقەوە لەمامۆستای ئاینم دەنۆڕی کە لەپاڵ چاکەخوازیەکانیدا، بەئارامیی زەردەخەنەی دەهاتێ. ئەو پیاوە مەڕە، ئاسوودەخەیاڵ لە دونیاو قیامەت، بە میهرەبانییەوە لە ئێمەی گورگی دەنۆڕی. منیش بەرگەی ئەوەم نەدەگرت. دەبوو ئارامیی و ئاسوودەییەکەی تێکوپێك بشکێنم، دەبوو تۆفانێك لە دەمارەکانیا بەرپاکەم و ئەو زەردەخەنە گێلانەیەی پانتایی ڕوخساری بسڕمەوە. هەر بۆیە بەیانییەکیان، کارێکی شەیتانانەم بەرامبەری لێوەشایەوە. چووم نامەیەکی کورتم بەم ناوەرۆکە بۆ نووسی:" تەندروستی دایکت زۆر خەراپە. هەر ئەلعان گیان دەدا و ئیتر لەوەدایە بمرێ. خێرا وەرە بۆ لای تا لەدوعای خێری مەحرووم نەبیت!" نامەکەم بۆ پۆست کرد، ئەوسا چووم بۆ قوتابخانە و چاوەڕێم کرد.

ئەو ڕۆژە ئارچماندرێت نەهاتە پۆلەوە. ڕۆژی دووەم و ڕۆژی سێیەمیش هەر نەهات. دوای پێنج ڕۆژ هاتەوە. نەدەناسرایەوە. بەهۆی نەخۆشی ئاگزیماوە دەموچاوی ئاوساو و ڕەنگی مرۆڤی پێوەنەمابوو.

تا مل و ژێر باڵی هەمووی ببووە لیر. لێکدا لێکدا خۆی دەخووراند، پێستی سوور هەڵدەگەڕا، لەقسان دەکەوت و بەر لەوەی زەنگ لێبدا لەپۆل دەچووە دەرێ. سێ مانگ لەجێگادا کەوت. پاشان بەیانییەکیان هاتەوە، ئاوساوییەکەی نیشتبۆوە. بەڵام هێشتا کاریگەری نەخۆشییەکە بەڕوخسارییەوە هەر دیاربوو. بە میهرەبانییەوە تەماشای دەکردین. جارێکیتر زەردەخەنە سیمای پۆشییەوە. یەکەمین قسەی گوتی:" ڕۆڵەکانم، سوپاسی خودا دەکەم دەستێکی ئاوهای ڕاسپارد نامەم بۆ بنووسێ کە تەندروستیی دایکم زۆر خەراپە، بەو جۆرە دەرفەتی بۆ ڕەخساندم تا بەشی خۆم تێبکۆشم بۆ بەرز و بەڕێز ڕاگرتنی بەشەرییەت: واتە بەشی خۆم عەزاب بچێژم."

ئەو وشانە ڕایانچڵەکاندم. ئاخۆ زاڵ بوون بەسەر چاکەخوازیدا هێند کێشە بوو؟ بۆ ساتێ ویستم لە جێگەی خۆم هەستم و هاوارکەم:" بمبوورە لەبەر ئەو گوناهەی کە کردم!" بەڵام خێرا دەنگێکیتر لەناخمەوە بەرزبۆوە، دەنگێك تەژی لە لۆمە و شەڕەنگێزیی، گوتی:" تۆ سەگیت، سەگی مامۆستای ئایین، قامچیت لێدراوە و تۆیش ئەو دەستە ماچ دەکەیت کە قامچیەکەی لێداویت!" نا، کارەکەم ڕاست بوو. نەدەبوو داوای لێبوردن بکەم!

*

ڕۆژی دواتر، ئەندامانی (ئەنجومەنی هاوڕێیان) م کۆکردنەوە و

پێمگوتن:" ئەلعان ئیدی زەینمان ڕۆشن بۆتەوە، پێویستە هەوڵ بدەین زەینی خەڵکانی تریش ڕۆشن بکەینەوە. دەبێ ئەرکی مەزنی ئەنجومەنی هاوڕێیان ئەوە بێ کە بۆ هەر شوێنێ سەفەر دەکەین، لەهەر جێگایەك لا دەدەین، دەبێ کار و قسەمان بۆ یەك ئامانج بێت: ئامانجی ڕۆشنگەریی!"

ئەرکی ڕۆشنگەریی دەستیپێکرد. ئامادەییمان تەواو کردبوو، هەنووکە ئازاد بووین. بابم کە دەیویست بچمە ناو سیاسەتەوە، بۆ گوندێکی هەناردم تا شاهیدی ڕێوڕەسمی غوسڵی منداڵێك بم. دوو هاوڕێکەشم لەگەڵ خۆمدا بردن. ئەوە هەلێکی دەگمەن بوو تا تەواوی خەڵکی ئەو گوندە بە ڕۆشنگەریی ئاشنا بکەین. دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمی غوسڵ، کاتێ لەسەر سفرە دانیشتین و دەملەوەڕان دەستیپێکرد، هاوڕێ گیانی بەگیانییەکەم، بەوپەڕی گەرموگوڕییەوە کەوتە وەعزدان و باسکردنی ڕۆشنگەریی. بەر لەهەر شتێ، سەرەتا لەبارەی خوڵقاندنی مرۆڤەوە قسانی کرد و گوتی:"ئەوەڵین باپیرەمان مەیمونە و ئێمە نابێ لافی ئەوە لێبدەین کە شەرافەتمەندترین بوونەوەری خوداین!"

لەتەواوی ئەو ماوەیەدا کە هاوڕێکەم سەرگەرمی نوتقەکەی بوو، قەشەی گوند بە چاوانێکی زەقەوە دیقەتی وی دەدا و زاری هەڵنەهێنایەوە. کاتێك باسی ڕۆشنگەریی تەواو بوو، ئینجا قەشە بە میهرەبانیی سەری تەکاندا و گوتی:" کوڕەکەم بمبوورە لەکاتی

نوتقەکەتدا دیقەتم دەدایت. بە قسەی تۆ بێ، دەشێ نەسەبی بونیادەم بچێتەوە سەر مەیمون. هیوادارم لێم ببووریت، بەڵام من پێموایە کە نەسەبی ڕاستەقینەی تۆ دەچێتەوە سەر کەر!"

لەرزێك ڕۆچووە گیانمەوە. تەماشای هاوڕێکەم کرد. وەك بڵێی یەکەمجار بێ ببینم. بە دەم و قەپۆزی پان و شۆڕیەوە، بە گوێی قەرنابیتیانە و چاوانی ئارام و ڕەنگ مەخمەلییەوە، هەر بەڕاستیی لە کەر دەچوو. ئەدی باشە بۆچی تا ئەو کاتە سەرنجی ئەوەم نەدابوو؟ تاڵە داوێك لەناخمدا پچڕا و ئیدی لەو ڕۆژەوە بەدوا، نامەم بۆ نەنارد و چ ئیرەییشم پێ نەدەبرد.

ڕۆژانی دواتریش، میگالۆکاسترۆمان تەی دەکرد و بەگوندەکاندا سەفەرمان دەکرد. لە هەوڵەکانماندا بۆ ڕۆشنبیرکردنی خەڵك، بەرگەی دەردەسەریی و ئازارێکی زۆرمان دەگرت. ئاخر بەکافر و فەرمەسۆن و بەکرێگیراو ناویان دەهێناین. دوای ماوەیەك بۆ هەر شوێنێك دەچووین، خەڵکیی دەکەوتنە هوها لێکێشان و توێکڵە لیمۆ تێگرتنمان. بەڵام ئێمە بەشانازییەوە گوێمان بەوانە نەدەدا و سەربەرزانە لە تانە و تەشەر و توێکڵە لیمۆمان تێدەپەراند. مایەی دڵخۆشیی ئێمە ئەوەبوو کە لە پێناوی (حەقیقەت) دا شەهید بین و شەهادەت بە گیان بکڕین. بۆ دڵدانەوەی یەکتر بە یەکدیمان دەگوت:" ئەی مەگەر هەمیشە هەر ئاوها نەبووە؟ چەند خۆشە مردن لەپێناو فیکری گەورەدا!"

جارێکیـان، سـێ قـۆڵیی بـۆ شارۆچـکەیەك چـووین کـە دوو سـەعات لەمیگالۆ کاسترۆوە دوور بوو. کەوتبووە دامێنی چیای (یۆکتاس) وە و بـــەڕەز و مێوەکـــانی بـــەنێوبانگ بـــوو. دەیـــانگوت: زیـــۆس بـــاوکی خواوەنـدەکان و مرۆڤـەکان لەوچـیا پـیرۆزە نێـژراوە. بـەڵام ئـەو خـودا مـردووەی کـە ئەمێسـتا لـەژێر بـەردەکانا بـەئارامیی ڕاکشـاوە، هێشـتا توانای ئەوەی هەیە ئەو چیایە سەر لەنوێ داتاشێتەوە. بۆیە شوێنگەی بـەردەکانی ئـاڵوگۆڕ پێکـردوون و شـکڵی کەللەسـەرێکی هـەڵاوگێڕاو و زەبەلاحی پێداوە. دەتوانرا بەئاشکرا ئەوە ببینرێ کە دارگوێز و خڕنوك و دارزەیتونەکان لەشێوەی برۆ و کەپوویدا بوون و ڕیشـە درێژەکـەی تـا ڕێکی پێدەشتەکە درێژ ببۆوە.

ئەو هاوڕێیەمان کە بەهیوا بوو ببێتە داهێنـەر و ئەنجومـەنی هاوڕێیـان دەوڵەمەند بکات، گوتی:" تەنانەت خوداکانیش دەمرن!"

وەڵامیمدایەوە:"خوداکان دەمرن، بەڵام خوایەتی نەمرە!"

گوتی:" مەبەستت چییە؟ تێناگەین!"

بە پێکەنینەوە وەڵامیمدایەوە:" خۆیشم بەتەواوی تێناگەم!"

گەرچی هەستمدەکرد قسەکانم ڕاستن، بەڵام نەمدەتوانی مەبەستەکەم بە ڕۆشنی دەربڕم. دەرەنجام دەمامێکم لەپێکـەنین دروسـتدەکرد و خـۆم

لەژێر باری وەلامدانەوە پێ ڕزگار دەکرد. ئاخر من بەردەوام لە هەلومەرجە خەتەرناکەکاندا، پێکەنینم وەك ڕێگەیەك بۆ هەلاتن هەلبژاردووە.

گەیشتینە شارۆچکەکە. هەوا بۆنی ئارەق و شیلەی تریی لێدەهات. خەلکیی شارۆچکەکە لەکاری ترێ ڕنین ببوونەوە، ئاوی ترێیان کردبووە تەنەکەوە و تلپەکەشیان کردبووە ئارەق. ئیدی هەنووکە لەبارەکان دانیشتبوون و ئارەقیان دەخواردەوە، یاخۆ لەدەرەوە لەسەر سەکۆیەکی بەردین یاری قاقزێنیان دەکرد، یان لەژێر سێبەری سپیدارەکانا دانیشتبوون و ماندوویی خۆیان لەجەستە دەردەکرد.

چەند کەسێك بەڕێزەوە لەبەرمان هەستان. لەسەر مێزەکەی خۆیان دایاننیشاندین و ئاوی گێلاسیان بۆ بانگکردین. سەری قسانمان دامەزراند. ئێمە هەرسێکمان لەسەر خالێك بۆ دەسپێکردنی قسەکانمان ڕێك کەوتبووین و وردە وردە لێزانانە بابەتی قسەکانمان هێنایە سەر باسی موجیزەکانی زانست.

پرسیمان:" دەتوانن مەزەندە بکەن کەچۆن کاغەز دروست دەکرێ و ڕۆژنامە چاپدەکرێ؟ چ موجیزەیەکی گەورەیە! درەختەکانی دارستانێك دەبڕردرێنەوە، کۆتەرەدارەکان دەخرێنە ئامێرێکەوە، لەو ئامێرەدا دەکرێنە هەویر، ئەو هەویرە دەکرێتە کاغەز. لەدەرگایەکەوە دەبرێتە چاپخانە و لە دەرگایەکی ترەوە ڕۆژنامە دێتە دەرێ!"

خەڵکەکــە بــە دیقەتــەوە گوێیــان بــۆ ڕادێرابــووین. ئەوانەیشــی کــە لەمێزەکانی دەوروبەر دانیشتبوون، هاتنە سەر مێزەکەی ئێمە.

بەخۆمان گوت:" زۆر چاکە، وا خەریکە تەسقیفیان دەکەین!"

بەڵام لەناکاوێکرا پیاوێکی کەتە و زل کە هێنـدەی باری وڵاخێك داری هـەڵگرتبوو، لەبـەر دەرگـاوە وەدیارکـەوت، هاتـە ژووریَ و قیـنج و قیـت لەبەردەممان‌دا ڕاوەستا بـۆ ئـەوەی گـویَ لـە قسـەکانمان ڕادێـریَ. یـەکێك پێیگوت:" هێی دیمترۆس، ئەریَ ئەو دارانە بۆ کویَ دەبەیت؟"

وەڵامیدایەوە:" دەچم ڕۆژنامەیان پیَ دروست دەکەم!"

بەو قسەیە، هەموو خەڵکەکە، تەنانەت ئەوانەشی کە لەڕووی ئەدەبەوە گوێیان بۆ ڕادێرابووین، دایانە قاقای پێکەنین.

بەچرپە بە هاوڕێکانم گوت:" باشترە لێرە بڕوێن. هەستدەکەم کـە هـەر ئەلعان بەر توێکڵە لیمۆ دەدرێین!"

خەڵکەکـە کـە لەپێکەنینـدا ژانیـان کردبـوو، هاواریانـدەکرد:" بـۆ کـویَ منداڵینـە؟ لـەلامان بمێننــەوە و زیـاتر قسـەمان بـۆ بکـەن. ئـاخر ئێمـە دەمانەویَ پێبکەنین!" ئەوجا کەوتنە دوامان و هاواریان دەکرد:

– بڵێن با بزانین، کامیان یەکەم جار هەبوو، مریشك یان هێلکەی مریشك؟

– ئەرێ خودا چۆن کلك بە بێ بزمار دەوەستێنێ؟

– ئەرێ ئەوە سولەیمانی حەکیم نێر بوو یان مێ؟ منداڵینە گەر ئازان لە ناوقەد بەرە و خواری خۆتانمان پیشاندەن!

– باشە بۆچی بزنی بەڵەك پێدەکەنێ؟ دەتوانن ئەو مەتەڵە هەڵبێنن؟

بەڵام ئێمە ئیدی تێمان قوچاندبوو!

دواجار نائومێدبووین لەوەی کە بتوانین لەڕێی قسەوە ڕۆشنگەریی لەناو خەڵکدا بڵاو بکەینەوە. بۆیە ڕۆژێکیان بڕیارماندا بەیاننامەیەك بۆ خەڵك چاپکەین و تیایدا بەڕۆشنی و بێ ئەملاولا باس لە ئامانجی خۆمان و ماهییەتی ئەرکی ئینسان بکەین. پارە پاشەکەوتەکانی خۆمان کردە یەك و چووین بۆ لای خاوەن چاپەمەنییەك کە ناوی (مارگۆلیس) بوو. لەبەرئەوەی لە بەیاننامەکانیدا هەژار و بێنەوایانی بۆ ڕاپەڕین ویەکێتیی هاندەدا، بۆیە بە جەنابی پرۆلیتار بانگدەکرا. ئامانجی (مارگۆلیس) ئەوەبوو کە هێزێکی گەورە لەخەڵك پێکبێنێ تا بۆ نوێنەرایەتی پارلەمان هەڵیبژێرن. هەر بۆیە ئێمەش چووین بۆلای.

جەنابی (مارگۆلیس) پیاوێکی تەمەن مام ناوەنجیی بوو، سەرو قژێکی لوول و ماش و برنجیی، چاویلکە لەچاو، کراسی دەڵب لەبەردا و پێ گێڕ و ورد ئەندام. دەسەسڕێکی سووری لە ملیەوە دەپێچا. ڕەشنووسی بەیاننامەکەمانی بە زێدەڕۆیی و دەنگێکی بەرز خوێندەوە. هەرچی زیاتر بەیاننامەکەی دەخوێندەوە، ئێمە زیاتر خەنیی و خۆشحاڵ دەبووین. چەند جوان و بە چ هێزێك وشەکان دارێژرابوون. هەرسێکمان ملمان وەکی کەڵەباب لەکاتی قووقاندندا، بەنیشانەی سەرکەوتن بردبووە پێش.

مارگۆلیس کە لەخوێندنەوەی ڕەشنووسی بەیاننامەکە بۆوە، بەدەم پێچانەوەیەوە گوتی:" ئافەرین منداڵینە، ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە ئێوە ڕۆژێك لەڕۆژان بۆ نوێنەرایەتیی پارلەمان هەڵدەبژێررێن و خەڵکی ئێمە ڕزگار دەکەن. کەواتە بۆچی نایەن پێوەندی بە هێزی هەژار و بێ نەوایانەوە بکەن؟ منیش بەیاننامەیەك دەردەکەم، یاڵڵا دەستتان بێنن!"

بەلام من قایل نەبووم، گوتم:" تۆ تەنها لەبیری هەژار و بێ نەوایاندایت، بەلام ئێمە لەبیری هەموو خەڵکداین. ئامانجی ئێمە مەزنترە!"

جەنابی مارگۆلیس، بە دڵشکاوییەوە وەلامیدایەوە:" بەلام زەینی ئێوە چکۆڵەترە. پێتانوایە دەتوانن دەوڵەمەندەکان بێننە سەر بیروباوەڕی خۆتان؟ پەندێکی بە نێوبانگ هەیە دەڵێ:(ژەنگ بەشتن سپی

نابێتــەوە!)[*]. گــوێ لــە مــن بگــرن، خــەڵکانی دەوڵەمەنــد کاریــان بەڕێوەدەچێ و لەگەڵ هیچ جۆرە گۆڕانکارییەکدا نین، نە خودا، نە نیشتیمان، نە ژیانی خۆش و دەوڵەمەندانەیان. کەواتە ئێوە دەتانەوێ لەدەرگای خەڵکانێکی کەڕ بدەن. کەڵەشێرە گچکەکانم، دەی وەرن بەهەژار و بێنەوایان دەست پێبکەن، ئەوانەی ژیانیان بەڕێوە ناچێ، بە زوڵم لێکراوان دەست پێکەن. ئەگەرنا، ئەوا بڕۆن بەدوای خاوەن چاپەمەنیەکی تردا بگەڕێن، من بە جەنابی پرۆلیتار ناسراوم!"

سێ قۆڵیی چووینە بەر دەرگا تا لەنێوان خۆمانا مشاوەرەت بکەین. بەبێ بەهەدەردانی کات گەیشتینە بڕیارێکی هاوبەش. هاوڕێکەم ڕووی لە جەنابی پرۆلیتار کرد و گوتی:" نەخێر ئێمە بە پێشنیارەکەی ئێوە قایل نین. هەوڵ و کاری ئێمە هی سازش نییە. پێچەوانەی ئێوە، ئێمە جیاوازی لەنێوان خەڵکانی هەژار و دەوڵەمەنددا ناکەین، هەمووان دەبێ بگەنە ڕۆشنگەریی!"

مــارگۆلیس نەڕانــدی:" کەواتــە ناڕەســەنینە لەبەرچــاوم مــەمێنن!" وایگوت و ڕەشنووسی بەیاننامەکەی بەدەم و چاوماندا کێشا.

*

[*] لە دەقەکەدا : شتنی غولامێکی ڕەش بەهەدەردانی سابوونە. و.ف

کیژە ئایرلەندیی

بەوەشـەوە، هێشـتا بەتـەواوی نەگەیشـتبوومە قەناعـەت. ئـەو ڕێگەیـەم خۆشدەویسـت کـە گرتبوومەبـەر، بـەڵام هەسـتمدەکرد کـە دەبـێ بگەمـە کۆتاییەکەی. ئەو ساڵە کیژێکی ئایرلەندیی بۆ میگالۆ کاسترۆ هاتبوو. وانەی ئینگلیزی دەگووتەوە. لەبەرئەوەی هەمیشە خولیـای فێربوون لـە مندا قوڵپی دەدا، بۆیە داوام لێکرد ئینگلیزیم فێرکات. دەمویست فێری ئەو زوبانە بم تا بەیاننامە بەزوبانی ئینگلیزیی دەربکـەم و ڕۆشـنگەریی لـەنێو ئـەو خەڵکانـەدا بڵاوبکەمـەوە کـە لـەدەرەوەی گرێکسـتان دەژیـان. ئاخر چۆن دەبوو بهێڵین لەتاریکیدا بمێننـەوە؟ هـەر بۆیـە بـەدڵ و گیـان خـۆم بـۆ فێربـوونی زوبـانی ئینگلیزیـی، فێربـوونی ئـەو دونیـا سـەیر و ئەفسـانەییە تـەرخان کـرد. چـەند خـۆش بـوو ئـەو سـاتەوەختانەی کـە لەگەڵ ئەو کیژە ئایرلەندییەدا بەنێو دونیای شیعری لیریکی ئینگلیزیدا پیاسـەم دەکـرد. زوبـانی ئینگلیزیـی بەپیتـە دەنگـدار و بێدەنگـەکانی دەبوونـە مـەلی نەغمـەخوێن. تـا شـەوێکی درەنـگ لـەماڵی ئـەو کیـژە دەمامـەوە. لـەبارەی موزیکـەوە دەدوایـن، شـیعرمان دەخوێنـدەوە، بۆشایی نێوانمان ئاگری دەگرت. هەروا کە لەسەرشانی دەنوشتامەوە و

شیعرەکانی (کیتس) و (بایرون)* م بۆ دەخوێندەوە، بۆنی گەرم و تیـژی بن باڵیم هەڵدەمژت. زەینم شپرزە دەبوو، کیتس و بایرۆن دیار نەدەمان و دوو ئاژەڵی نائارام، یەکێکیان پانتۆڵ لەپێ و ئەویدییان لەپۆشاکی ژندا، لەژوورێکی گچکەدا جێدەمان.

هەنووکە کە قۆناغی ئامادەییم تەواو کردبوو، خۆم ئامادە دەکرد تا بۆ ئەسینا بڕۆم و ناوم لە زانکۆ تۆمارکەم. کێ دەیگوت جارێکیتر ئەم کچی قەشە ئایرلەندییە، ئەم کچە چاوشین و بڕێک کۆم بەڵام گۆشتنە دەبینمەوە!

لەگەڵ نێزیکبوونەوەی ڕۆژی جیابوونەوەدا، غەم و ناڕەحەتیم زیاتر دەبوو. هەنجیرێکی گەییو بێننە پێش چاوی خۆتان کە شیلەی لێدەتکێ. ئێمەش برسی و تینوو، بەوپەڕی پەرۆشییەوە دەست ڕایەڵ دەکەین تا لە پەلکەکەی بکەینەوە، ڕێك لەگەڵ لێکردنەوەیدا ئاو دەزێتە دەممان. بەهەمان شێوە منیش بەدزییەوە لەو کیژە ئایرلەندییە گەییوەم دەنۆڕی و لە ئەندێشەی خۆدا وەك هەنجیر لەپەلك و لقەکانیم دەکردەوە.

ڕۆژێکی مانگی سیپتێمبەر بڕیاری خۆمدا. لێمپرسی:" حەز دەکەیت پێکەوە بچین بۆ چیای پسیلۆریتی؟ تەواوی کرێت لەترۆپکی ئەو چیایەوە دیارە. نوێژخانەیەکی گچکەیشی لێیە کە دەتوانین شەو لەوێ ڕۆژ بکەینەوە و منیش دەتوانم لەوێ خوداحافیزیت لێبکەم!"

* کیتس و بایرۆن لە شاعیرانی ڕۆمانتیکی سەدەی نۆزدە.

گوێچکەی سوور هەڵگەڕا، بە داواکەم قایل بوو. ئای .. چ نهێنییەك لەو گەشتەدا خۆی حەشار دابوو. چ تام و چێژێك. چ چاوەڕوانییەکی دڵەڕاوکێ ئامێز. تەواوێك وەك مانگی هەنگوینیی! شەو کەوتینە ڕێ. لە مانگەوە هەنگوین دەچۆڕا، هیچکات لەژیانمدا مانگم بەو شێوە نەبینیبوو. ڕوخساری مانگ کە هەمیشە لەلام وەك ڕوخسارێکی خەمین خۆی نواندووە، کەچی لەو شەوەدا پێدەکەنی و بەهەمان پێکەنینەوە لەگەڵماندا، لە خۆرهەڵاتەوە بۆ خۆرئاوا کەوتبووە ڕێ و بێباکانە تەماشای دەکردین. لە یەخەی کراوەی کراسەکانمانەوە خۆی بەژووردا دەکرد و دەگەیشتە گەروومان و لەوێشەوە بۆ سینگ و زگمان بەرەو خوار دەبۆوە. بە بێدەنگیی دەڕۆیشتین و زارمان هەڵنەدەهێنایەوە. دەترساین نەبا وشە، لێکحاڵیبوونی تەواوی جەستەمان کە لە پاڵ یەکدا هەنگاویان دەنا، تێکوپێك بدات. کاتێ بەدرێژایی توولەڕێیەکدا ڕەت دەبووین، هەندێجار ڕانمان بەر ڕانی یەکدی دەکەوت. بەڵام کوتوپڕ هەریەکەمان دوور دەکەوتەوە و خۆی لادەدا. پێدەچوو نەمانەوێ ئارەزووە ئاگرینەکانمان لە لەزەتی هیچوپووچدا بەهەدەر بدەین. دەبوو ئەو ئارەزووانە دەست لێنەدەین و بۆ ساتەوەختە مەزنەکان هەڵیان بگرین. بە پەلە دەڕۆیشتین، وەك دوو هاوڕێ نا، بەڵکو وەکی دوو دوژمنی بە خوێنی سەری یەکتر تینوو. بەرەو جەنگێك هەنگاومان دەنا کە تیایدا دەستەویەخە دەکەوتینە گیانی یەکتر.

گەرچی تا ئەو ساتەوەختە قسەیەکی عاشقانەمان لەگەڵ یەك

نـەکردبوو، چ بڕیـار و بـەڵێنێکمان بـۆ ئـەم گەشـتە دانەڕشـتبوو، بـەڵام هـەردووکمان بـە باشـیی دەمـانزانی بـۆ کـوێ دەچین و بۆچیی دەڕۆیـن. نیگەرانی گەیشتن بووین. هەستم دەکرد نیگەرانییەکەی ئەو بۆ گەیشتن لەمن زیاترە.

بـەیانی لەگـەڵ کـازیوەدا خۆمـان لـە گونـدێکی بنـاری پسـیلۆریتی بینییەوە. شەکەت و مانـدوو بـووین و لـەماڵی قەشـەی گونـد دامـەزراین. لـەبارەی هاوڕێکەمـەوە بـۆ قەشـە دووام کـە کیـژی قەشـەیەکی خـەڵکی دورگەیەکی دوور و بە بڕشتە و دەخوازێ لـەترۆپکی چیاکەوە بڕوانێتـە کرێـت. ژنـی قەشـە سـفرەی ڕاخسـت. بەرچاییمان کـرد. پاشـان لەسـەر قەنەفـە دانیشـتین و سـەری قسـەمان دامەزرانـد. سـەرەتا لـەبارەی هێـزە گـەورەکان – ئینگلیـز، فەڕەنسـە، ئەمـەریکا و مۆسـکۆ – وە دووایـن، پاشان لەبارەی تـرێ و زەیتونـەوە. دواییش قەشـە لـەبارەی مەسـیحەوە قسانی کرد کە گوایە مەسیح ئەرتەدۆکسە و هەرچییەکی لێبکەن نابێتـە پرۆتستانت. گرەویشی کرد کە ئەگەر بابی ئەو کچەمان لەگەڵبایە، ئـەوا بەیـەك شـەو دەیکـردە ئەرتـەدۆکس. بـەڵام کچـە چاوشـینەکەی هـاوڕێم خـەوی دەهـات. قەشـە بـە ژنەکـەی گـوت:" بـڕۆ جێگـەی بـۆ داخـە تـا بحەوێتــەوە. بەهــەرحاڵ ژنــە و مانــدووە!" پاشــان ڕووی کــردە مــن و گوتی:" بەڵام تۆ پیاوێکی بەهێزی کرێتیت. نووستن لە ڕۆژدا بۆ کرێـت مایـەی سـەر شـۆڕییە. وەرە تـا ڕەزەکانمـت پیشـاندەم. هێشـتا مێوەکـان ترێیان پێوە ماوە. دەی با بچین پێکەوە ترێ بخۆین."

لـە مانـدوویی و خەواڵوییـدا توانـای هیچـم نـەبوو، بـەڵام چـیمکردبا؟ کرێتیــی بــووم و نــەدەبوو کرێــت سەرشــۆڕکەم. وەلحــاڵ چــووین بــۆ ڕەزەکـان. لەبـەرماوەی ترێکانمـان خـوارد و پیاسـەیەکمان بـە ئاواییـدا کـرد. تڵپـەی ترێ لـە حەوشـەکانا دەپیشاو دەبووە ئارەق. بەئەندازەی پێویســت ئــارەقی گــەرممان خــواردەوە و قــۆڵ لــە قــۆڵی یەکــدا و بەلەترداندەوە بۆ ماڵـەوە گەڕاینـەوە. خـەریك بـوو خۆرئاوا دەبوو. کیـژە ئایرلەنـدیی خەبـەری ببۆوە و ژنـی قەشـەش مریشـکێکی سـەر بڕیبـوو. هەمدیس نانمان خواردەوە.

قەشە گوتی:" ئەمشەو بێقڕە بنوون. نیوەشـەو خەبـەرتان دەکەمـەوە و شوانەکەم وەك ڕێنوێن لەگەڵتان دەنێرم تا ڕێگە بزر نەکەن."

ئەوجا چووە حەوشـە و وەکـی ئەستێرەناسێك چاوێکی بە ئاسماندا گێڕا. پاشان بە ڕوویـەکی خۆشـەوە هاتـەوە ژووریّ و گـوتی:" بـەختتان هەیـە، هـەوای سـبەی وەك هـەوای شـەڕ گەرمـە. هـەموو شـتێ بـەخودا بسپێرن. شەوباش!"

لای نیوەشـەو، قەشـە بەپێیـدا کێشـام و خەبـەری کردمـەوە. بەلێـدانی مەنجەڵێکی مس، کیژەکەی هاوڕێشـمی خەبـەر کردەوە. کوڕە شـوانێك، بە گوێی پان و ڕوانینـی وەحشـیانەیەوە لەحەوشـە چاوەڕێی دەکـردین. بۆنی نێرە بزن و هەڵاڵەی کێوی لێدەهات.

لەگەڵ هەڵبڕینی دارەکەیدا گوتی:" یاڵڵا ئامادە، با بڕۆین. دەبێ لەگەڵ خۆرهەڵاتندا بگەینە ترۆپك."

مانگ هێشتا شادوشەنگ بە ئاسۆوە بوو. هەوای دەرەوە سارد بوو. خۆمان لە پاڵتۆوە پێچا. کەپووە گچکەکەی کیژە ئایرلەندیی سپی هەڵگەڕابوو، بەڵام لێوی وەکی خوێن سوور بوو. ڕووم وەرگێڕا تا ئەو دەمولێوە نەبینم.

چیایەکی کووڕ بوو. لە ڕەز و باخی زەیتونەکان ڕەت بووین، ئەوسا گەیشتینە دارگوێز و سەرووە کێوییەکان، گەیشتینە گڕدۆڵکە بەردینی ڕووتەن. بنی پێڵاوەکانمان بزماری پێوە نەبوو، بەردەوام هەڵدەخلیسکاین. کیژە ئایرلەندیی دوو سێ جار کەوت، بەڵام بێ دەستگرتن هەڵدەسایەوە. ئیدی سەرمامان نەبوو. ئارەقەمان دەردابوو. لەکاتێکدا کە بە توندی زارمان لێکنابوو تا لەهەناسە نەکەوین، بەبێدەنگیی ڕێمان دەکرد. شوانەکە لەپێشەوە، کیژە ئایرلەندیی لە ناوەڕاستدا و منیش لەدواوە.

بناری ئاسۆ ڕووناك دەبۆوە. گاشە بەردەکان وەدیار دەکەوتن. شەهێنەکانی سەحەر لە هەوایەکی شیندا پیاسەیان دەکرد و لەدووی نێچیر دەگەڕان. کاتێ گەیشتینە ترۆپك، خۆرهەڵات گوڵڕەنگ بوو. بەڵام نەماندەتوانی لەو مەودایەدا چ شتێك ببینین. تەمێکی چڕ گەمارۆیدابووین، تەمێك کە عەرد و زەریای حەشارداو و تەواوی کرێتی

پۆشـاندبوو. لەکاتێکـدا کـە لەحەژمـەت سـەرما هەڵدەلـەرزین، دەرگـا گچـکەکەی نوێژخانەکـەمان کـردەوە و چـووینە ژوورێ. لـەو کـەین و بەینەدا کوڕە شوان بەدوای چیلکە و چوێڵا دەگەڕا تا ئاگرێك بکاتەوە.

نوێژخانەکە لەبەرد، بەبێ بەکارهێنانی چیمەنتۆ ڕۆنرابوو. من و کچە ئایرلەنـــدی تـــەنیا ماینـــەوە. مەســـیح و پاقیـــژە لەمیحرابـــە پەڕپووتەکەیانـەوە تەماشـایان دەکـردین، بـەڵام ئێمـە تەماشـامان نـەدەکردن. شـەیتانگەلێکی یـاخی لەمەسـیح و پاقیـژە، لـە دژە مەسیحەکان، لە دژە پاقیژەکان لە ناخمانڕا سەریان هێنابووە دەرێ. دەستم ڕایەڵ کرد و گەردنی کیژەم گرت. بێ چ بەرگرییەك خۆی بە دەستەوەدا – ئەمەش هەمان ئەو شتە بوو کە چاوەڕێی دەکرد. ئیدی هەردووکمان لەسەر ووردە بەردەکە گەوزاین.

دەرگایەکی ڕەش بۆ لووشدانم کەوتە سەر پشت و من لەناویدا مـەحف بـووم. هـەر کـە پێڵـووم کـردەوە، سـەرنجمدا عیسـا لـەنێو ئەیکۆنەکەیەوە بە بوغزەوە تەماشام دەکات. ئەو سەوڵەجانە سەوزەی بەدەسـتی چـەپییەوە بـوو دەلەرییـەوە، پێدەچـوو بیـەوێ تێمبگـرێ. ترسام، بەڵام باسکی ژن لەخۆیەوە پێچامەوە و هەمدیس لە تێکەڵ پێکەڵیدا ڕۆ چوومەوە.

کاتـێ دەرگاکـەمان کـردەوە بچـینە دەرێ، ئـەژنۆکانم لـەرزین. کاتـێ دەسـتمدایە کێلـونی دەرگاکـە، دەسـتەکانم لـەرزین. کوتـوپڕ ترسـێکی

دێرین باڵی بەسەر بوونمدا کێشا: ترسی ئەوەی کە هەر ئەلعان خودا بروسکەیەك نازڵ دەکات و هەردووکمان، کیژە ئایرلەندی و من —حەواو ئادەم— دەکاتە قەرەبروت. هەر بەڕاست بێحورمەتیی کردن بەماڵی خودا و بە بەرچاوی پاقیژەوە، بێ سزا بەسەر کەسەوە ناچێ. هێزێکمدایە بەر خۆم و بۆ دەرەوە گوژممدا. بەخۆم گوت: هەرچی دەبێ با زوو ببێ.

بەڵام کاتێ چوومە دەرەوە، خودایە چیم بینی! وای چ شادومانییەکی مەزن! چ بوو ئەو موجیزەیەی کە لەبەرامبەرمدا ڕاخرابوو! خۆر وەدیار کەوتبوو، تەمەکە ڕەویبوۆوە و تەواوی دورگەی کریێت لەو سەرەوە بۆ ئەمسەر، بەڕەنگی سپی و سەوز و سوور دەدرەوشایەوە و وەکی نیگین لەنێوان چوار زەریاکەیدا دانرابوو. کریێت بە سێ ترۆپکە بەرزەکەیەوە — ترۆپکی کێوە سپی، ترۆپکی پسیلوریتی و ترۆپکی دهیکیتی— کەشتییەکی سێ ستوون بوو کە لەنێوان شەپۆلەکاندا چارۆکەی هەڵدەدا. هیۆلایەکی زەریایی بوو، (گورگون) [*] یێك بوو بە مەمکە بێ

---

* Gorgon: گورگونەکان سیان بوون لەنێو ئەو سیانەدا تەنها (مەدوز) نەمر بوو، ناونیشانی (گورگون) تەنها بە (مەدوز) دەدراو ئەویان بە گورگونی ئەسڵی دەزانی. ژمارەیەك مار چواردەوری سەریانی دابوو، خاوەن ددانی گەورەی وەکی ددانی بەراز و دەستی برۆنزیی و باڵی زیڕین. بە هۆی ئەو باڵانەوە دەیانتوانی بفڕن. چاویان زۆر تەنك و نیگایان بە ئەندازەیەك بڕندە بوو کە هەرکەسێ لەو نیگایەی ڕوانیبا، دەبووە گاشەبەرد. فەرهەنگی ئەفسانەکانی یۆنان و ڕۆم، ترجمه (أحمد بهمنش). و.ف

شـومارەکانییەوە لەسـەر شـەپۆلەکان ڕاکشـاو و خـۆی بـەخۆر دەدا. لەهەتاوی ئەو بەیانییەدا بە ئاشکرا، ڕوخسار و دەست و پێ و کلك و مەمکە هەڵتۆقیوەکانیم دەبینین. لە تەمەنمدا زۆر لەزەتم چەشتوون، چ شـکایەت و گلەییـەکم نییـە، بـەڵام بینینـی دورگـەی کرێـت بەسـەر شەپۆلەکانەوە، گەورەترین لەزەتـە چەشـتبێتم. لامکردەوە تا لە کیژە ئایرلەندیی بنۆڕم. پاڵی بەدیواری کڵێسا گچکەکەوە دابوو، دەنکێك نـوقڵی لـە دەمـدا و ئـارام و خەمسـارد لێـوی دەلێسـایەوە، لێوێـك کـە بەگازی من پۆشرا بوو.

گەڕانـەوە بـۆ میگـالۆ کاسـترۆ، خـەمین و دڵتـەنگیی وروژێـن بـوو. هەرچۆنێ بوو گەیشتینەوە. دیوارە ڤینیسیاییەکان بە شێرە بەردینـە باڵدارەکانییـەوە وەدیارکـەوتن. کیـژە ئایرلەنـدیی لـەتاو مانـدوویی و شـەکەتیی، نزیکمبـۆوە تـا خـۆی بـە باسـکەکانمەوە ڕابگـرێ، بـەڵام نەمتوانی بەرگەی بۆن و بەرگەی چاوە بێ ڕەنگەکانی بگرم. ئاخر وی سێویکی دەرخـوارد دابـووم کـە لێـو و نـاودەمی کردبوومـە خۆڵـەمێش. خێرا چوومە ئەولاوە، ئەویش بێ ئەوەی تەنها وشەیەك بڵێ، هـەنگاوێك لـێم دواکـەوت. قـوڵپی گریـانیم دەژنـەفت. ویسـتم بگەڕێمـەوە، تـا لـە ئـامێزی بگـرم و قسـەیەکی خۆشـی لەگـەڵ بکـەم، بـەڵام لـە بـری ئـەوە هـەنگاوەکانم خێـرا کـرد و بێـدەنگ مامـەوە. دواجـار گەیشـتینەوە بـەر ماڵەکەی. کلیلەکەی لە گیرفانی دەرهێنا و دەرگاکەی کردەوە. پاشان لە بەر دەرگا چاوەڕێ بوو. بەسـەرێکی نەوییـەوە چاوەڕێ بوو. بچوومایە ژووری یان نا؟ میهرەبانییەکی زیاد لە وزە و وشەگەلی شادیی وروژێن و

خەمهێن لەناخمەوە هەڵقوڵین و تا گەرووم هات، بەڵام لێوم لێکنا و هیچم نەگوت. تۆقەم لەگەڵ کرد، لێك جویێ بووینەوە. ڕۆژی دواتر بۆ ئەسینا دەڕۆیشتم. مەیمونێکم نەبوو بە دیاریی بیدەمێ، بەڵام لە ڕێی یەکێ لەقوتابیەکانییەوە، تووله سەگێکم بۆ نارد، تولەسەگێك کە خۆشم دەویست و حەزی لە گازگرتن بوو. ئەو تولەسەگە ناوی (کارمەن)** بوو.

*

** کارمەن: دەنگی ساحیرانە. و.ف

ئەسینا

جحێڵیــی گیانــەوەرێکی کــوێر و گۆشــەگیرە. خــواردنی دەوێ، بــەڵام نایخوا، شەرم دەکا بیخوا. بەختەوەریی لـە کوڵان پیاسـە دەکا و هێنـدە بەسـە سـەرێکی بـۆ بلـەقێنێ و بـە پـیر داواکەیـەوە بـێ. بـەڵام سـەری بـۆ نالــەقێنێ، بەلوعــەی ئــاو دەکاتــەوە و لێدەگــەڕێ زەمــەن بــێ ســوود لێوەرگرتن بڕژێ و سەرکات. وەك بڵێی زەمەن ئاوە. جحێڵیی ئاوهایـە: ئاژەڵێکە بێ ئەوەی خۆی پەی بە ئاژەڵێتیی خۆی بەرێ.

بە وەبیرهێنانەوەی ڕۆژانی زانکۆم لە ئەسینا، دڵم دەشکێ. هەرچەند دیقەتم دەدا هیچم نەدەبینی. دونیا بە تەمێکی چڕی ڕەوشت و فیکری وەهمــامێز و پڕوپــوچ، لەچــاوانی مــن شــاردرابۆوە. جحێڵیــی تــاڵ و نەفرەتاوییە. لە هیچ حاڵی نابێ، تا زیاتر بکەویتە خۆت، ئەو زیاتر بە هەدەر دەچێ. ئەو حەکیمە چینییە کێ بوو، ئەوەی کە بە سەر و ڕیشـی سپیی و چاوانی پـڕ لـە فرمێسـکەوە لـەدایك بـوو؟ لەگـەڵ ڕۆژانـدا وردە وردە سـەر و ڕیشـی ڕەش بـۆوە، پێکـەنین لـەنێو چـاوانیدا بارگەوبنـەی خسـتەوە، بـاری دڵـی سـووك بـوو، دواجـار کـە مـەرگ لێـی نێزیـك بـۆوە، تازەکیی گۆنای وەك گۆنای گەنجێك گەندەمووی لێدەڕوا ... گـەر خـودا ڕوحمی بە بەشەرییەت کردبا، دەبوو عومری ئێمە بەو جۆرە تێپەڕیبا!

لـە کرێت، دژی چارەنووسـم یـاخی ببـووم. دەمێـك دەسـتم بـە داوێنـی بادە و دەمێکی تر خۆم هاویشـتبووە نێـو ئـامێزی کیـژە ئایرلەندییـەوە.

بەڵام ئەوە ڕێگەی من نەبوو. هەستمدەکرد گوناهم کردووە. ئیدی شەرمەزار و ژێوان بۆ کتێب و تەنیایی گەڕامەوە.

لەجحێڵییەوە تا پیریی، هەر گوفتار یان ڕەفتارێك کە منی لەڕەوتی چارەنووسم لادەدا، ئەو گوفتار و ڕەفتارەم بە گوناه داناوە. ئەدی چارەنووسم چ بوو؟ بۆ کوێی کێشدەکردم؟ تا ئەو جێگەیەی ئەقڵم پەی بە جەوهەری نهێنیی نەدەبرد، بڕیارەکەم بە دڵ دەسپارد:(ئەمە بکە. ئەوەیان مەکە. بڕۆ بۆ پێشەوە! مەوەستە و هاوار مەکە. تەنیا ئەرکێکت لە ئەستۆیە و ئەویش گەیشتن بەکۆتاییە!) دەمپرسی:(کام کۆتایی؟) دەیگوت:(مەپرسە و بەرەو پێش بڕۆ!)

کاتێ لەتەنیاییدا گوێم بۆ ئامۆژگاری گێلانە و پڕ دەعوای دڵم ڕادەدێرا، خواستەکانم بەرفراوان دەبوون. ئەوەی لە شاری ئەسینای بەنێوبانگدا دەمبینی و دەمبیست، نەیدەتوانی تینوێتیم بشکێنێ. وانەکانی کۆلێژی مافناسیی، ئارەزووە ڕۆحییەکانی منیان تێر نەدەکرد. قەناعەتیشیان بە پەیجۆریی فیکریم نەدەهێنا. هیچ چێژێکم لەو کۆڕ و کۆبوونەوانە نەدەبینی کە هاوڕێکانمی لەگەڵ کیژە قوتابییەکانی هاوپۆلیاندا کۆدەکردەوە. ئەو سێوەی کیژە ئایرلەندیی دەرخواردی دابووم، هێشتا ئاسەوارەکەی بەسەر لێومەوە بوو. بەردەوام بۆ شانۆ یاخۆ کۆنسێرتێك دەچووم و چێژم لێوەردەگرت، بەڵام چێژێکی ڕووکەش کە ناوەوەمی نەدەوروژاند. کە دەگەیشتمەوە ماڵ، ئەو چێژەم بیردەچۆوە. لەسەر فێربوونی زوبانە بیانییەکان

بـەردەوام بـووم. هۆشـیار بـوون بەرامبـەر بـە بـەرفراوانیی فیکـر زۆر خۆشـحاڵی دەکـردم، بـەڵام زوو بـە زوو (بـا) ی نهێنیئـامێز و گـەرمی جحێڵیی هەڵیدەکرد و گوڵی ئەو شادومانییەی دەژاکاند. ئـاخر شـتێکی ترم دەخواست، شتێك لـەودیوی ژن یـا خۆ فێربوون، لـەودیو جوانییـەوە .. ئەو شتە چ بوو؟

ئەو دوو زامەی تاق هەرزەکاریم لێکدا لێکدا بەسۆتر دەبوون. هـەموو شتێ بێ هودە و بێ بەها خۆی دەنواند، لەبەرئـەوەی هـەموو شتێ زوو تێپەڕ و بەرەو ناو گەرداوێکی نهێنیئـامێز غاریـدەدا. دەسـتێکی شـاراوە و بـێ ڕوحـم ئـەوەی وەك گاڵتەیـەکی بـێ مانـا دەوروژانـد. دەمـامکی ڕوخسـاری شـادومانانەی کیژۆڵـەکانم هەڵـدەگرت و لـەودیوەوە پیرێـژنی ئاینـدەم دەبینـی. ئیـدی گـوڵ دەژاکـا، لـەودیو زاری پێکەنیناوییانـەوە ئێسکی شەویلاگەکانیانم دەبینی. دونیا لـەپێش چاوانمدا نەغمەیـەکی ڕەق و زبـری لـەخۆدەگرت و بـەرەو نـابووتیی دەکشـا. ئـاخر جحێڵیـی بـــەدوای نەمریـــدا لـــە گەڕاندایـــە. نایدۆزێتـــەوە، ئامـــادەی چ جـــۆرە سازێکیش نییە. بەو پێیـە لـەڕووی خۆبەزلزانییـەوە تـەواوی کـەون ڕەت دەکاتەوە. ئەم مەسەلەیە خاوەن میسداقییەتێکی گشتگیر نییە. وەختـێ حەقیقـەتێکی سـوتێنەر دەخاتـەوە، ئەوسـا ئـەم مەسـەلەیە میسـداقییەت پەیدا دەکات.

یەکشـــەمموان، بەتـــەنیا دەچـــوومە دەرەوە. هەســـتمدەکرد چـــوونە دەرەوە لەگـــەڵ هاوڕێیانـــدا – قســـە و شـــۆخیی و پێکەنینـــەکانیان –

بێدەنگیی پیرۆز لەکەدار دەکات. هەنگوین و دارکاجەکان، کێوەکانیان بۆنخۆش دەکرد. دەچوومە نێو زەیتونستانەکانەوە و چاوانم پڕ لە تەرِوبڕیی دەبوون. گەر بۆ نموونە جوتیارێکی ئالبانیایی بەنێوچەوانی گچکە و کلاوە ڕەش و چڵکنەکەیەوە کە بۆنی شیر و سیری لێدەهات، بەرێکەوت بەلامدا ڕەتبا، ئەوا دوو سێ قسەمان ئاڵوگۆڕ دەکرد. گوتەکانی عەوامانە و قورس و ئاڵۆز و پڕ لە پەیجۆری پرسیارکردن بوون. ئەو جوتیارانە بەتیلەی چاوانی فێڵبازانە و وردیان تەماشایان دەکردم. مێشکی چکۆڵەیان دەگوشی تا ناونیشانم بزانن و بەڵگەیەك بۆ ئەم گەشت و هاتوچۆیەم لەچیاکاندا بدۆزنەوە. بڵێی سیخوڕ بێ؟ بڵێی شێت یاخۆ دێوەرە بێ؟ دڕندانە لە کۆڵە پشتەکەم ورد دەبوونەوە. دەیانپرسی: "ئەرێ هاوڕێ چ دەفرۆشیت؟ کتێبی پیرۆز؟ ناشێ فەرمەسۆن بیت؟"

ڕۆژێکیان دەنگی جریوە جریوێکم ژنەفت و مەلێکی شینم لەکاتی هەڵفڕینیا بینی. جوتیارێك بەلامدا ڕەت بوو، لێمپرسی:

– برادەر، ئەرێ ئەوە چ جۆرە تەیرێکە؟ ناوی چییە؟

بەدەم شان هەڵتەکاندنەوە وەلامیدامەوە: " فەقیر خۆشیت لێنەیە، گۆشتی ناخورێ!"

کاتێ سپێدەی دەدا وەئاگا دەبوومەوە. ئەستێرەی سەحەر ڕۆشنایی

بەسەر عەردا دەپرژاند، تەمێکی سووکەڵە بەسەر بەرزایی چیای (هیمتۆس) دا پیاسەیدەکرد. شنەیەکی سارد ڕوخسارمی دەتەزاند. کلاوکوڕەکان بەدەم خوێندنەوە بەرەو سەرێ هەڵدەفڕین و لەنێو ڕۆشناییدا بزر دەبوون. بیرمدێ ڕۆژێکی یەکشەممەی بەهار، دوو سێ درەختی پڕ لە شکۆفەی ئاڵباڵوم لەباغێکی تازە کێڵراودا بینی، دڵم لێوانلێو لە بەختەوەریی بوو. هەمان وەخت خۆر هەڵات. خۆر دەتگوت هەر هەمان ئەو ڕۆژە لەکارگەکەی خودا هاتۆتە دەرەوە. کەنداوی (سارونیك) دەدرەوشایەوە، (ئەجینا) لەدووری دوورەوە و لەنێو ڕۆشنایی بەرەبەیاندا، پڕ لەگوڵی سوور بوو. دوو قژقڕە کە باڵەکانیان وەك ژێی کەمان دەلەرییەوە، لەلای ڕاستەوە بەرەو لای من هەڵفڕین، من ئەوەم بە شانسی باش لێکدایەوە.

لە لایەك، شەپۆل یاڵ سپیی وەك ئەسپەکانی هۆمەر، وەك شیعرە تیژڕۆ و تەڕ و پاراوەکانی هۆمەر. لە لایەکی تریش، زەیتونی پڕ لەڕۆن و ڕۆشنایی (ئاتینا) و داردێمشتی (ئاپۆلۆ) و ترێی موجیزاویی (دیۆنیزیۆس) ی پڕ لە بادە و گۆرانی. عەردی هیشك و لەخۆگرەوەش کە بەردەکانی لەژێر هەتاودا بە ڕەنگی گوڵی سوور دەردەکەوتن، چیاکان بە ڕەنگی شین لەمیانی هەوادا هەڵدەواسران، لەژێر ڕۆشناییدا خۆیان دەشت و ڕووت و قووت وەك پاڵەوانان بە ئارامیی لەژێر ڕۆشنایی هەتاودا ڕادەکشان.

دەچوومە پێش، هەروا کە دەچوومە پێش، هەستم دەکرد تەواوی

عەرد و ئاسمان لەگەڵمدا سەفەر دەکەن. هەموو موجیزەکانی دەوروبەرم ڕۆدەچوونە ناخمەوە. چرۆم دەکرد، پێدەکەنیم و منیش هەروەك ژێی کەمان دەلەریمەوە. وای لەو ڕۆژی یەکشەممەیەی کە چۆناوچۆنیی ڕۆحم دیارنەما و وەکی کڵاوکوڕە بە جریوە جریو لەڕوناکیی بەرەبەیانییەکدا بزر بوو.

بە گردۆڵکەیەکدا سەردەکەوتم و تەماشای کەنارە تەنگەبەر و گوڵڕەنگەکان، زەریا و دورگە نیوە دیارەکانم دەکرد. وای خودایە چ لەزەتێ لەو تەماشاکردنەدا هەبوو! خودایە چۆن گریکستان بەجەستەی پاقیژەیەوە لەنێو شەپۆلەکانا مەلە دەکا و بەسەر شەپۆلەکانەوە قەد ڕاستدەکاتەوە، خۆریش وەك زاوایەك، بەسەریدا پرشنگ دەدا! چۆن ئاو و بەردەکانی کەوی کردووە و خۆی لەچەسپاوی و گرژیی مادده ڕزگار کردووە و ماهییەتی خۆی پاراستووە.

من دەگەڕام تا ببمە ئاشنای ئاتیکا (یان وا مەزەندەم دەکرد دەمەوێ ببمە ئاشنای) بەڵام لە ڕاستیدا دەگەڕام تا ببمە ئاشنای ڕۆحی خۆم. دەمویست بیدۆزمەوە و لە درەختەکان و لە چیاکان و لە تەنیاییدا بە شانازیی ناسینیی بگەم. بەڵام بێ هودە بوو. لەشادومانیدا دڵم لەلێدان دەکەوت، ئەمەش نیشانەیەکی دڵنیاکەرەوە بوو بۆ ئەوەی کە ئەو شتەی کە من بەدوایدا دەگەڕێم هێشتا نەمدۆزیوەتەوە.

تەنها جارێکیان نەبێت، دەمەونیوەڕۆ، باوەڕم هێنا بەوەی کە

دۆزیومەتەوە. بەتاقی تەنیا سەفەرم کردبوو بۆ (سونیون). سەروەختی هاوین و کەتیرە لە درزی قەدی دارکاجەکانەوە هاتبووە دەرێ. کوللەیەك دابەزی و لەسەر شانم نیشتەوە. ماوەیەك پێکەوە ڕۆیشتین. تەواوی جەستەم بۆنی کاجی لێدەهات، ببوومە کاج. پاشان کە لە دارستانی کاج هاتمە دەرێ، کۆڵەگە سپییەکانی پەرستگای (پوسیدون) م بینین و لەمیانەی پەرستگاکانیشدا زەریای شینی پیرۆزەیی کەوتبووە لەرە. ئەژنۆم سست بوو، لەجێی خۆدا ڕاوەستام. بەخۆم گوت: ئیدی ئەمەیە جوانیی، ئەمەیە فڕین بە بێ باڵ، ئەمەیە ترۆپکی شادومانیی. ئینسان ناتوانێ لەمە زیاتر ئەولاوەتر بچێ. ئەمەیە گرێکستان. ڕوانین لە جوانیی گرێکستان بۆ ساتێك شادومانییەکی وەهای ڕژاندە گیانمەوە کە ئیدی باوەڕم هێنا بەوەی هەردوو برینەکەم ساڕێژ بوون و ئەم دونیایە لەگەڵ زوو بەسەرچوونەکەشیدا – ڕێك بەهۆی ئەو زوو بەسەرچوونەشییەوە – خاوەنی بەهایە. ئیدی باوەڕم هێنا بەوەی هەڵە بووم کە هەوڵمداوە لەودیو ڕوخساری گەنجانەی کیژۆڵەوە، پیرێژنی ئایندە ببینم. ئاخر خۆی دەبوو لە ڕوخساری پیرێژندا، تەڕو بڕیی گەنجیی کیژێك کە ئیتر نەبوو، بخولقێنم و زیندووی بکەمەوە.

دیمەنی (ئاتیکا) سیحرێکی بەیاننەکراو و بڕندەی هەیە. هەستدەکەیت هەر شتێ پاشکۆی گۆرانییەکی ساکار و دڵنیا و هاوسەنگە. لێرە هەموو شتێ خاوەنی شکۆ و ئارامییەکی نەجیبزادانەیە: عەردی لەخۆگرەوە و هیشك، چەمینەوەی فریودەرانەی

(هیمتــــۆس) و (پنتلیکـــوس)، درەختـــانی گـــەڵا زیـــوینی زەیتـــون، دارســـەرووی باریـك ئەنـدام و خـەڵوەت نشـین، درەوشـانەوەی سـرکی بـەردەکان لـەژێر هـەتاودا. لەسـەروو هـەموو ئەمانەشـەوە، ڕۆشـنایی سوکەڵە و تەنکی مەلەکوتیی کە جلك دەکاتە بەری هەموو تشتەکان و ڕووتیاندەکاتەوە.

دیمـــەنی ئاتیکـا پـــۆرترێتی ڕوخســاری مرۆڤێکــی خــاوەن ئامــانج دەکێشـێ: مرۆڤێکـی باریـك ئەنـدام، کەمـدوو، ڕەهـا لـە نـاز و نیعمـەت، بەدەسەڵات، بەڵام لەهەمان کاتیشدا خودان توانا لە جڵەوکردنی هێزو دەستنیشـانکردنی سـنوورەکانی خـەیاڵی خـۆی. هەنـدێجار دیمـەنی ئاتیکا وشـك و بـێ ڕوخسـار خۆدەنوێنـێ، بـەڵام لـەوە زیـاتر ئـەولاوەتر ناچـێ. لەتۆکمەییـەکی خرۆشـێنەر و پـڕ میهرەبانیـدا دەمێنێتـەوە. دڵڕفێنییەکەی لەزەلکاوی بێ تین و تاویی و نائاراميدا ڕۆناچێ و هێـزو گـوڕی بـۆ توندوتیـژیی و زەبـروزەنگ هەڵناگەڕێتـەوە. هـەموو شـتێ هاوسەنگ و پێوراوە. تەنانەت چاکەخوازییەکانیشی ڕێگەی زیادەڕۆیی ناگرنەبـەر، لــە ســنووری وزەی ئینســان ئــەولاوەتر ناچــن، بــەڵکو لەجێگەیەکدا دەمێننـەوە کـە لـەکاتی چوونە ئەودیویدا، یـان زاڵمانـە و نائینسـانیی، یـاخۆ مەلـەکوتیی وەدیـار دەکـەون. دیمـەنی (ئاتیکـا) نـاز ناکات، دەسەودامێنی خوازە نابێ، خۆی فەقیر دەرناخا و ناپارێتەوە. بەڵکو بەپێداگرتنێکی ئارام و جوامێرانەوە ویـژدانی خـۆی دەخاتـەڕوو. بە ساکارترین شێوە هێڵە سەرەکییەکان وێنا دەکات.

بەڵام جارناجار لەنێوان ئەم تۆکمەیی و توندوتۆڵییەدا زەردەخەنەیەك هەیە – دوو سێ درەختی پەلك زیوینی زەیتون لەداوێنی چیایەکی ڕووتەن و بێ پیتدا، تاك و تەرا داردێمشت، گوڵاڵەسوورەی گوێ ڕووبارێکی هیشك و سپیی، چەپکێك وەنەوشەی کێویی لەنێوان بەردگەلێکی وشك و شیندا. لێرە دژەکان پێکدەگەن، یەکانگیر دەبن، سازش بۆ یەکدی دەکەن و هاوئاهەنگی وەدیدێنن. هاوئاهەنگییەك کە ئەوە ئیدی باڵاترین موجیزەیە.

ئەدی چۆن ئەو موجیزەیە ڕوویدا؟ لەکوێوە دڵفرێنیی بەو هەموو تۆکمەییە گەییشت و لەکوێوە تۆکمەیی ئەو هەموو دڵفرێنییەی وەدەستهێنا؟ دەسەڵات چۆن توانی لە بەد سوود وەرگرتنەوە ئامادەباش بێ؟ ئەمانە هەمووی موجیزەی گریکستان پێکدێنن. ئەو کاتەی کە هەروا لە ئەتیکادا دەگەڕام، چەند ساتێ لە بیری ئەوەدا بووم کە ئەم سەرزەمینە لە شارستانییەت و ڕەسەنیی و هێزدا، دەتوانێ وانەیەکی نموونەیی بێت.

هەرجارێك دوای گەڕان و پیاسە لەدەوروبەری ئەتیکا، بۆ(ئاکروپلیس) دەچم تاکو دووبارە و دووبارە تەماشای (پارتنون) بکەم. ئەو پەرستگایەم پێ نهێنیئامێزە. ناتوانم دووجار وەك یەك ئەو پەرستگەیە ببینم. پێدەچێ بەردەوام لەخۆگۆڕیندا بێ، جارێك ژیانی تێدێتەوە و جارێکی تریش بێدەنگیی باڵی بەسەردا دەکێشێت. یاری بەڕوناکیی و چاوی ئادەمیزاد دەکات. بەڵام کاتێ دوای ئارەزوویەکی درێژ بۆ

زیارەتکردنی ئەو پەرستگەیە، کە بۆ یەکەمجار بینیم، وەك پەیکەری ئێسکیی ئاژەڵێکی کێویی بێجووڵە هاتە بەرچاوم و دڵم وەك گۆلکێ ڕانەچەنی. (لەسەراپای ژیانمدا، ئەم ڕاچەنینی دڵە، وەك ئاماژەیەکی هەڵە قەبوڵنەکەر بووە. هەر کاتێ لەگەڵ هەلاتنی خۆردا، لەگەڵ نیگارێکدا، لەگەڵ ژنێك یاخۆ فیکرێکدا ڕووبەڕووبووبێتمەوە و دڵم وەك گۆلکێ ڕاچەنیبێ، ئیدی زانیومە بەختەوەرییەك ڕووم تێدەکات.) بەڵام کاتێ بۆ یەکەمجار بەرامبەر (پارتنون) ڕاوەستام، دڵم ڕانەچەنی. ساختمان، شاکاری ئەقڵ – ژمارەکان، ئەندازە – فیکری بێ خەوشی مەڕمەڕین، وەبەرهاتووی بالای زەین و هەموو جۆرە باشییەکیان تێدابوو، تەنها یەکێك نەبێ، بە بەهاترین و ئازیزترینیان، ئەویش ئەوەبوو کە (پارتنون) دڵی بونیادەمی ڕانەدەچەناند.

هەستمدەکرد پارتنون پێکهاتووە لە ژمارەی جووت، وەك دوو، چوار. ئاخر ژمارەی جووت پێچەوانەی دڵی منە. دڵم نێوانی لەگەڵیاندا خۆش نییە. ژیانی ئەو ژمارانە زۆر ساکار ڕێکخراوە. زۆر تۆکمە لەسەر دوو قاچ ڕاوەستاون و گچکەترین ئارەزوویان بۆ گۆڕینی شوێنەکانیان نییە. ژیانێکی قاییل، کۆنسێرڤاتیڤانە و بێ دڵەڕاوکێ دەژین. هەر پرسیارێك شیتەڵ بکەن، ئارەزوویان بە واقیعییەت ئاڵوگۆڕ پێدەکەن و ئارام دەبنەوە. ژمارەی تاك لەگەڵ ڕیتمی دڵمدا هاودەمە. ژیانی ژمارەی تاك، ساکارانە ڕێکنەخراوە. ژمارەی تاك ژیانی بەو تەرزە خۆش ناوێ کە هەیە، بەڵکو هەوڵی گۆڕینی دەدا. هەوڵدەدا لێی زیاد بکا و بەرەو پێشی بەرێ. لەسەر یەك قاچ ڕادەوەستێ، قاچەکەی تری ئامادەباش لە

هەوادا ڕادەگرێ و لەخواستی جووڵەدایە. بەرەو کوێ؟ بەرەو ژمارەی جووتی دوایی، تا بۆ ساتێك ئێستێك بکات، هەناسەیەك وەرگرێ و هێزی تێبێتەوە.

ئەم ئەقڵگەراییە هۆشیار و مەڕمەڕییە، لەگەڵ چێژی دڵی یاخیبووی جحێڵییدا نایەتەوە. ئەم دڵە دەیەوێ ڕاخەری کۆنەیی بپێچێتەوە و دونیایەکی تازە ڕاخات. پارتنون بە پیرەمێردێکی چەنەباز و دوورئەندێش دەچێ کە بیەوێ بە پەند و حیکمەت، لێوڕێژبوونی دڵ جڵەو بکات. لەگەڵ پشتکردنە پارتنون، لەدیمەنێکی دڵڕفێندا غەرقبووم کە تا زەریا درێژ دەبۆوە. خۆر لەنیوەی ڕێدا بوو. نە سێبەرێ بارگە و بنەی لەسەر عەرد خستبوو، نە ڕۆشناییەك گەمەی دەکرد. ساکاریی و بالآیی و کاملیی بوو. لەشارم ڕووانی کە لەژێر تینی هەتاودا بەڕەنگێکی سپی دەدرەوشایەوە، لە زەریای پیرۆز کە بە ئەڵقاوئەڵقی (سالامیس) بریقەیدەدایەوە، لە شاخەکانی دەوروبەر کە ڕووت و قووت و قاییل لەژێر هەتاودا ڕاکشابوون. غەرق لەو دیمەنەدا، (پارتنون) م لەیادی خۆبردەوە کە وەك جاران لە پشتمەوە ڕاوەستابوو.

بەڵام لەگەڵ هەر گەڕانەوەیەکی تازە لە زەیتونستانەکانی ئاتیکا و کەنداوی سارۆنیك، هاوئاهەنگییەکی شاراوە، یەکە یەکە ڕووپۆشەکانی لادەدا و وردە وردە و هێدی هێدی خۆی بۆ زەینم ئاشکرا دەکرد. هەر جارێك کە هەمدیس دەچووم بۆ (ئاکروپلیس)، وام هەستدەکرد کە پارتنون بە حاڵەتی وەك سەمایەکی بێجووڵە، ڕادەچەنێ و هەناسە

هەڵدەکێشێ.

مانگانێك، ڕەنگە سالانێك، ئەم نهێنیی فێربوونە بەردەوام بوو. تا ئەوکاتەی لەگەڵ ڕازێکی تەواو ئاشنادا لەبەردەم پارتنوندا ڕاوەستام – بە وردیی بیرم نییە چ ڕۆژێك بوو – دڵم وەك گۆلکێ ڕاچەنی. ئەم پەرستگەیەی لەبەردەممدا قەدی ڕاستکردبۆوە، سەرسامیی یادەوەرییەك و بەری هاوکاریی نێوان عەقڵ و دڵ و میوەی گەییوی هەوڵی بەشەریی بوو! فەزا شکستی هێناو و جیاوازی نێوان گەورە و گچکە مەحف ببوو. بێ سنوورییەك چووبووە نێو ئەم لاتەریبە باریك و ئەفسانەییەوە و لەوێدا ڕاکشابوو. زەمەنیش شکستی خواردبوو، ساتەوەختی بالا بە ئەبەدییەت گۆڕابوو.

نیگام لەسەر مەڕمەڕی گەرم، کە خۆراکی خۆی لەهەتاو وەردەگرت، دەخلیسکا. دەستی لەبەردەکانەوە دەدا. پێدەچوو دەستێ لە ناخیاندا بگەڕێ و نهێنییە شاراوەکانیان ئاشکرا بکات. بە بەردەکانەوە دەنووسا و پێی لەسەر مانەوە دادەگرت. کۆڵەگە بە ڕووکەش تەریبەکانم دەبینی کە سەریان بەسەر یەکتردا چەماندبۆوە تا لەکۆمەڵەیەکی هاوئاهەنگدا، بە میهر و هێزەوە، باری ئەمانەتی وێنەی هەڵکۆڵراو و پیرۆزی سەر بەردەکان لەکۆڵ نێن. جووڵە شەپۆلییەکان هیچکات ئاوها هێڵی ڕاستیان نەخولقاندبوو. هیچکات ژمارە و موزیك بە ئاوها ئەڤین و لێکحاڵیبوونێکەوە، ئاوێتەی یەکدی نەببوون.

*

وا بـزانم ئـەوە گـەورەترین چـێژێك بـوو كـە لـە چـوار سـاڵی خوێنـدنی زانكۆمدا لە ئەسینا ئەزموونم كرد. هەناسەم تێكەڵی هەناسەیەك نەبىوو بۆنی ژنی لێبێ، بەڵام چەند هاوڕێیـەكم هـەبوون كـە لەگەڵیانـدا دەچووم بـۆ شـاخ و هاوینـان بەیەكـەوە لـە زەریـادا مەلـەمان دەكـرد. لـەبارەی ڕووداوە هەنووكەییەكانەوە دەدوایـن و جارناجار كـۆڕ و كۆبوونـەوەمان ڕێـك دەخسـت كـە هەنـدێك لـەو برادەرانـە، كچـە هاوڕێكانیـان لەگـەڵ خۆیاندا دەهێنان. بەبێ هۆ پێدەكەنین لەبەرئەوەی گەنج بووین. بـێ هـۆ خـەممان دەخـوارد، لەبەرئـەوەی گـەنج بـووین. بـە گۆلكێك دەچووین لـە كاتی بۆڕاندنا، لەبەرئەوەی تواناو هێز تاساندبووینی.

دەرفەتی زۆر لە ڕێگەمانـدا هـەبوون. لەچاوانی یەكبەیـەكی هاوڕێكـانم ورد دەبوومەوە و هەوڵمدەدا مەزەندە بكەم هێز و توانایان چ ڕێچكەیەك دەگرێتەبەر. یەكێ لەو هاوڕێیانە، كاتێ زاری هەڵدەهێنایەوە تا لەبارەی فیكرێك یاخۆ ئەڤینێكەوە بدوێ، یەكسەر ئاگری دەگرت. وەكـی بولبـول گوزارشتی لەبیر و ئەندێشەكانی خۆی دەكرد. گوێڕادێران بۆ قسـەكانی چێژێكی زۆری دەبەخشی. من ئیرەییم پێدەبرد، لەبەرئـەوەی هـەر كاتـێ خۆم زارم بۆ قسەكردن هەڵدەهێنایەوە، یەكسەر ژێوان دەبوومەوە، ئاخر وشەكان بە دژوارییی دەهاتنە زەینمـەوە. گـەر بەڕێكـەوت بـۆ سـەلماندنی قسەیەك بەڵگەیەكم هێنابایەوە، ئەوا بەڵگەیـەكی پێچەوانە كـە بەهـەمان ڕادە ڕاسـت بـوو، بـە زەینمـدا دەهـات. ئیـدی شـەرمەزار لـەگوتنی درۆ

بێدەنگ دەبووم. هاوڕێیەکی تر، کەمدوو و بژاردە قسە، هەرگیز لێوی هەڵنەدەهێنایەوە، مەگەر کاتێ مەسەلەیەکی مافناسیی کۆلێژی مافی باسکردبا. بەدەستی ئەنقەست کێشە مافناسییەکانی دەکردنە گرێکوێرە و پاشان لێزانانە دەکەوتە کردنەوەیان. مامۆستا و قوتابی بە ستایشەوە گوێمان بۆی ڕادەدێرا. یەکێکی ترمان ڕێکخراوەییەکی گەورە بوو، بەسەر خەڵکیدا فەرمانڕەوایی دەکرد، خۆی تێکەڵی سیاسەت دەکرد، خۆپیشاندانی ڕێکدەخست، نوتقیدەدا، زیندانیی دەکرا، ئازاد دەبوو، هەمدیس درێژەی بە بەرخۆدان دەدایەوە. هەمووان پێمانوابوو کە ڕۆژێک لە ڕۆژان دەبێتە دەسەڵاتدارێکی گەورە. یەکێکیتر، ڕووەکییەکی ڕەنگ پەڕیو و دەنگ ناسک. چاوانی شین و خاوەن دەستوپلێکی ژنانە بوو. بە هەوڵێکی زۆر توانیبووی یانەیەک بکاتەوە کە سیمبوڵەکەی گوڵە سۆسەنێکی سپی بوو. لەژوور ئەو سیمبوڵەوە نوسیبووی: (پێکان پاکترن لەدەستەکان). مانگی خۆشدەویست، دەیگوت:" مانگ تەنها ژنێکە کە ئازیزە لەلام." هاوڕێیەکیتر، بە سۆسەنێکی دەست لێنەدراو دەچوو. ڕەنگپەڕیو، پەرێشان، چاوانی شین و گەورە و قامکی درێژ. شیعری دەنووسی، لە دوو سێ بەیت زیاتر لە شیعرەکانیم لەیاد نەماوە. هەر کاتێ لە تەنیاییدا ئەو بەیتانە لەبەرخۆوە دەڵێمەوە، چاوم پڕ لە فرمێسک دەبێ. لەبەرئەوەی شەوێکیان ئەو گەنجە لە دەرەوەی پەرستگەی (کایسیاریانی) دەدۆزنەوە کە خۆی بە پەلکی دارزەیتونێکدا هەڵواسیوە.

زۆر هـاوڕێی تـریش هـەبوون، هـەر یـەکێ بـەڕۆحی ئیندیڤێـدواڵیی خۆیەوە، پڕ لە غونچەی چرۆ نەکردوو. لەخۆم دەپرسی:" ئاخۆ کـەنگێ ئـەو غونچـانە چـرۆ دەکـەن و بـەر دەگـرن؟" لـە خـودا دەپاڕامـەوە هێنـد دەرفەتم بداتێ تا ئەوانە ببینمەوە. بیانبینمـەوە و بـزانم کـام غونچـەیان لـەناخی منـدا چـرۆ دەکـا و چ بـەرێك دەهێنـێ. بەدڵـەڕاوکێ و خـەمێکی شاراوەوە لە هاوڕێکانم ورد دەبوومەوە، وەك بڵێی ماڵئاواییـان لێبکـەم. دەترسـام زەمـەن (بـا) یـەکی تونـد بـێ و لـەکاتی چـرۆکردنی سروشـتدا هەڵکات. دەترسام ئەو (با) یە بێڕوحمانە هـەڵکا و ئەم ڕۆحانە وشك هەڵگەڕێنێ.

*

کـاتی ڕۆیشـتن لـە ئەسـینا، دوو تـاجی گـەورەی داردێمشـت کـە تاکـە خـــەڵاتی ڕۆژانـــی ژیـــانم بـــوون، جێهێشـــتن. یەکـــەمیانم بـــە بۆنـــەی شمشێربازییەوە وەرگرتبوو. تاجێکی قورس بوو، تانوپۆی بە قردێلـەی سپی و شین پۆشراو و لە گـەڵای داردێمشـت دروسـتکرابوو. گوایـە ئـەو گەڵایانـە لـە زنـاری پەرسـتگەی (دلفـی) لێکرابوونـەوە. دەمزانـی ئـەوە درۆیە، هەموو کەسێ دەیزانی درۆیە، بەڵام ئەو درۆیە گـەڵاکانی غـەرقی شـکۆ کردبـوو. دووەمـین خـەڵات، لەپێشـبڕکێی شانۆنامەنووسـیندا وەرمگرتبـــوو. نـــازانم بۆچـــی، بـــەڵام ڕۆژێکیـــان هەســـتم وروژا و شـــانۆنامەیەکی حەماســـیی پـــڕ لـــە ســـۆز و ڕەشـــبینییم نووســـی. شـانۆنامەکە لـەبارەی ئەڤینـەوە بـوو، بـە ناونیشـانی (گـزنگ دەدا). وام

هەستدەکرد، ڕەوشتێکی باڵاتر، ئازادییەکی گەورەتر، ڕۆشناییەکی تازەم بەدیاریی بەخشیوەتە دونیا. یەکێ لەماموٚستاکان کە کەسێکی جیددی بوو، کراسێکی یەخە زلی دەپۆشیی، وەك لیژنەی هەڵسەنگاندن، شانۆنامەکەی منی بەیەکەم دەرچوواند. بەڵام بەدەنگێکی بە ئەدەبانە و فەرمیی، ڕایگەیاند کە شانۆنامەکەی من باشترین شانۆنامە بووە، بەڵام بڕگەی چاوقایمانە و وروژانی سێکسواڵیی هەوسار پچڕاوی تێدا بووە. لە کۆتاییدا گوتی:" تاجی گەڵای داردێمشت دەدەینە شاعیر، بەڵام لەم ناوچە پیرۆزە وەدەری دەنێین!" وایگوت و منیش، منی قوتابی بێ ئەزموون و مووی ڕیش نەهاتوو، لەوێ، لە هۆڵی گەورەی زانکۆ گوێمڕادێرا بوو. لە کاتێکدا کە هەتا بناگوێ سوور هەڵگەڕابووم، لە جێگاکەم هەستام، تاجەکەم لەسەر مێزی لیژنەی هەڵسەنگاندن دانایەوە و چوومە دەرێ.

هاوڕێیەکم لە وەزارەتی کاروباری دەرەوە هەبوو. دواجار بەڵێنماندابوو پێکەوە سەفەر بۆ ئەوروپای خۆرئاوا بکەین. ڕۆژێکیان پێیگوتم:" وا باشترە خەڵاتی شمشێربازییەکەت لەگەڵ خۆت بهێنیت. لە ئەوروپا گەڵای داردێمشتمان دەست ناکەوێ، بۆ شلە پێویستمان پێی دەبێ!"

تاجەکەم بە دیوارەکەوە هەڵواسی و نەمفەوتاند. ساڵان تێپەڕین. کاتێ بڕیاری من و ئەو هاوڕێیەم هاتە دی و بەرەو ئەڵمانیا ڕۆیشتین، من تاجەکەم لەگەڵ خۆمدا برد. لە ماوەی دوو ساڵدا، تەواوی گەڵاکانمان

بۆ شله بەکارهێنا.

*

گەڕانەوە بۆ کرێت ... کنۆسۆس

بۆ گوزەراندنی پشووی هاوینەی دوایین قۆناغی خوێندنی زانکۆ، بۆ کرێت گەڕامەوە. دایکم لە جێگا هەمیشەییەکەی خۆیدا، لەبەر پەنجەرەی ڕووە و حەوشە دانیشتبوو گۆرەوی دەچنی. کات عەسر و خوشکەکەم ئینجانەی گوڵە ڕێحان و شیوەرانەکانی ئاودەدا. دارمێو بەژوور بیرەکەوە پڕ لە هێشووە ترێی ئاودار و نەگەیوو بوو.

هەموو شتێکیماڵەکە لەجێی خۆیدا بوو. هیچ شتێ ئاڵوگۆڕی پێنەکرابوو: ئاوێنە، چرا و وێنەی قارەمانانی شۆڕشی ساڵی 1821 بە سمێڵی فش، سینگی توکن، حەوت تیر بە بەر پشتوێن، دڕندە و عاشق، کردە بە باش و خەراپ بە دیوارەکەوە هەڵواسرابوون. (کاریاسکاکیس) بۆ قارەمان (ستورناراس) ی نووسیبوو:" قارەمان نیکۆلاس، برای دلێرم، نامەکەت گەیشت. ئەوەی نووسیوتە بینیم. یادم هەم شەیپور دەژەنێ و هەم توبلیکیا. هەر کامیان عەشقم بکوژێ، من ئەوەیان دەژەنم!" توبلیکیا ئامێرێکی مۆسیقایی تورکییە و شەیپوریش گرێکستانیی. ئەو پاڵەوانانە خاوەن ڕۆحی مەزن بوون، ئاخر ڕۆحی مەزن هەمیشە خەتەرناکە.

زوربەی کات لەزەریای ئەو نهێنییەدا غەرق دەبم کە چۆن لەزەلکاوێکی ئاوهادا – زەلکاوی نەفرەت، خیانەت، دوو ڕوویی، ئازایەتیی، ئەڤینی ئاگرین بۆ زێدی باوان و سەما لە زالونگون* – گوڵی شینی ئازادیی ئاودراوە و چرۆی کردووە!

ڕۆژی دواتر، بەرەبەیان کەوتمە سۆراخی دوو هاوڕێکەی قۆناغی خوێندنی ئامادەییم. چوار ساڵ بوو نەمبینیبوون. نەمدەتوانی بە هاسانی بیانناسمەوە، لەبەرئەوەی لەژێر داروپەردووی ژیاندا نەوی بوون. کاتێ لەبارەی (ئەنجومەنی هاوڕێیان) ەوە دەپەیڤین، دەیاندایانە قاقای پێکەنین. یەکێکیان دەنگێکی خۆشی پێوەبوو، بۆ هەموو ئاهەنگ و غوسڵ و جێژنەکان داوەتدەکرا. دەیخوارد و دەیخواردەوە و گۆرانیی دەگوت. خەڵکیی بۆ ئەو دەنگە خۆشەی ئافەرینیان دەکرد، ئەویش نازی دەکرد. ڕێی هەڵخلیسکانی گرتبووەبەر. بەهۆی خواردنەوەی زۆرەوە دەستی دەلەرزی. ئەویتریش فێری گیتار ژەنین ببوو، لەگەڵ هاوڕێکانیدا ئاوازی خۆش و عاشقانەی دەژەند. ئەو دوو هاوڕێیەم خۆشخوڵق و کەیفساز بینین. لەکارگەیەکی سابوون سازییدا کاریان دەکرد، تامی ژیانیان دەکرد و لە داڵغەی ژنهێناندا بوون.

---

* زالونگون Zalongon هەڵدیرێکە لە ئەپیرۆس، لە مێژووی گرێکستاندا بەناوبانگە، لە 18 ی دیسامبەری ساڵی 1803 دا، لەم هەڵدێرەوە بوو کە پەنجا و حەوت ژنی گرێکستانیی مەرگیان لەکەوتنە بەر دەستی تورک بەباشتر زانی. ئەو ژنانە دوای ئەوەی منداڵەکانیان لەو هەڵدێرەوە فرێدایە خوارەوە، بازنەیەکیان پێکهێنا و هێند سەمایانکرد تا خۆشیان هەڵدێران و گیانیان لەدەستدا.   و. ئینگلیزی

لێیـان ورد دەبوومـەوە، گـوێم بـۆ قسـەکانیان ڕادەدێـرا، بـەڵام هیچـم نـەدەگوت – قـوڕگم گیرابـوو. ئـاخۆ بڵێـی بڵێسـە بتوانـێ ئاوهـا بـەو خێراییـە ببێتـە خۆڵـەمێش؟ ئایـا ڕۆح لـە پێوەندییـەکی ئاوهـادا لەجەستەوە نزیک بوو؟ ئەوان دەیانزانی جازی کچان چەندە، لەکوێ دەتوانرێ ڕەحەتەڵقومێکی ئاوها بخورێ و لە کام مەیخانە باشترین بادە هەیە.

بـەدڵێکی شـکاوەوە جێمهێشـتن. پێدەچـوو تـازەکیی لـەڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی تەرمێك گەڕابێتمەوە. بیرم دەکردەوە کە چاکەخوازییە گچکەکان لە خەراپییە گچکەکان خەتەرناکترن. ئاخر گەر ئەوان باش گۆرانییـان نـەگوتبا و جـوان مۆسـیقایان نەژەنـدبا، ئـەوا بـۆ ئاهـەنگ و شـایی بانگێشـتنەدەکران، سـەرخۆش نـەدەبوون، کاتیـان بەبێئیشـی نـەدەبردە سـەر و قوتاریـان دەبـوو. بـەڵام لـەحاڵووەزعێکی ئاوهاییـدا، بەدەنگی خۆش و ژەنینی گیتار، ڕێی هەڵخلیسکانیان گرتبووەبەر.

ڕۆژی دواتـر، کاتـێ لـە دوورەوە بینـیمن، ڕێگایـەکیترم گرتەبـەر. شـەرمەزار بـووم لـەوەی کـە ئـەو هـەموو هاوڕێیـەتیی و پەرۆشـبوونە بەخێراییەکی ئاوها لەناخمدا کاڵ ببۆوە و ئەو هەموو نەخشە گەورەیە بـۆ ڕزگـاریی دونیـا بـە بـا چـوو بـوو. ئـاخر (بـا) یـەك هـەڵیکردبوو کـە درەختی جحێڵیی لە پەلك و گەڵا ڕووتکردبۆوە، ئاخۆ ئیدی ئەو درەختە بەری نەدەگرت؟ ئایا ئاوها نەبوو کاتێ زۆر کەشتی چارۆکەیان هەڵدەدا

تـا ئۆقیـانووس شـەقکەن، کەچـی سـەرەنجام خۆیـان لـە زەلکـاوێکی گچکەدا دەبینییەوە.

تـەنیای تـەنیا بـە کۆڵانـە باریکەکانـدا دەڕۆیشتم و دووبـارە و دووبـارە دەگەڕامەوە بەندەر تا سەرلەنوێ بۆنی خۆشـی خڕنـوك و لیمـۆی گـەنیو بکـەم. بـەردەوام کتێبـێکم بەدەسـتەوە بـوو، گـا دانتـی و گـا هۆمـەر. بـە خوێندنـەوەی ئـەو شـیعرە نەمرانـە هەسـتمدەکرد کـە ئینسـان دەتوانـێ نەمر بێ و ڕوخساری ناهاوڕەنگی خانووەکان، خـەڵك، شـادومانییەکان، سـوکایەتیەکانی دونیـا – بـێ سـەروبەرییەك کـە ناومانـنـاوە ژیـان – هاوئاهەنگ بکات.

ڕۆژێکیـان بـۆ مـاڵی کیـژە ئێرلەندییەکـە چـووم، بـەڵام ڕۆیشـتبوو. جارێکیتریش بۆ ماڵیـان چـووم، لـەوەی کردبـووم و نـەمکردبوو هەسـتی ژێوانییەکی سەیر و ڕۆح بریندارییەك دایگرتبـووم. وەك بڵێـی تـاوانێکم کردبـێ و لـەنێو بازنەیـەکی تـەنگ و تروسـکدا بـەرەو لای قوربانییەکـەم کێشبکرێم. خـەو لـە چاوانم تۆرابـوو. شـەوێکیان لەگـەڕەکی تورکانـەوە ڕەتدەبووم، گوێم لە گۆرانییەك بـوو، ژنێـك بـەدەنگێکی خـەمین گـۆرانیی (ئامان ئامان) ی دەچڕی. دەنگێکی هیشـك و لەتوپـەت لـەقوڵایی بـوونی ئەو ژنەوە هەڵدەگۆزرا و شەوی تەژی لە نائومێدیی و مەلوولیی دەکرد.

کاتێ هەستمکرد کە مەحاڵە بتوانم درێژە بە ڕۆیشتن بدەم، ڕاوەسـتام، سەرم بەدیوارەکەوە نا و گوێم ڕادێـرا. تەنگەنەفـەس ببـووم. مـەلی ڕۆحـم

لەقەفەسە قوڕینەکەیدا هەڵینەدەکرد و دوودڵ بوو لەوەی هەڵفڕێ یان نا.

نا، نەخێر .. ئەو گۆرانییەی لە سینگی پڕ ئازاری ئەو ژنەوە بەرزەبۆوە لەئەڤینەوە نەبوو، لە هاوئامێزییەوە نەبوو، لە شادی و ئۆمێدبەستنیشەوە بەکوڕ نەبوو. بەڵکو هاوارێك ئەو سینەیەی دەرزی ئاژنەدەکرد، هاوارێکی فەرماندەرانە بۆ پچڕاندنی کۆتەکانی زیندانی ئەخلاق، زیندانی شەرم و ئومێد و سپاردنی بڕیاری خۆی بە دەستی (عاشق) ی ترسناك و خانەگومان، تا لەودا بزر ببێ و لەگەڵیدا ببینە یەك: عاشقێك کە لەتاریکیدا خۆی لەبۆسە ناوە و ناومانناوە خودا.

ئەو شەوە بە گوێڕادێران بۆ گۆرانیی خەمینی ئەو ژنە، هەستمدەکرد کە عیشق و مەرگ و خودا یەکێکن. بە تێپەڕینی زەمەن، قووڵتر لەو سێ کوچکە خەتەرناکە حاڵیبووم کە لە زەلکاوی تێکەڵپێکەڵیی – زەلکاوی دڵمان – دا خۆی لەبۆسە ناوە. سێ کوچکە نەبوو، بەڵکو بە قەولی عاریفێکی بیزانسی (جەوهەری تاکی جەنگاوەر) * بوو.

دەنگی ژنە گۆرانیبێژەکە نەما. سەرم لەسەر دیوارەکە هەڵگرت. دونیا هەمدیس سەری لە تێکەڵپێکەڵی هێنایەوە دەر. خانووەکان ڕاست بوونەوە، کۆڵانەکان جارێکیتر ئامێزیان بۆ هەنگاوەکانم کردەوە و توانیم ڕێ بکەم. شەو، تەواوی شەوم بە ڕێگە سپارد. زەینم هەروا لاڵ.

* Miliitant Monad.

چ بیرێك به زەینمدا نەدەهات تا شێرزەییم دامرکێنێتەوە یاخۆ شێوەی بگۆڕێ. لەکاتێکدا کە بڕیارم دابووە دەست جەستەم، تا بۆ هەر کوێی گەرەکە بمبا، بە درێژایی دیوارە ڤینیسییەکاندا پیاسەم کرد. ئاسمان بروسکەی دەدا. هەموو شتێ ڕووناك ببۆوە. وێنەی فەلەکی جێگۆڕکێیان دەکرد، بەرەو خۆرئاوا هەڵدەخزین و مەحف دەبوون. ڕۆحی منیش لەگەڵ ئەواندا مەحف دەبوو. شنەیەکی فێنك لەچیاکانەوە هەڵیدەکرد، لەدرزی پەنجەرەکانەوە دزەی دەکردە ماڵەکان و خەڵکانی نوستوو و ئارەقەکردووی ئەو ماڵانەی فێنك دەکردەوە. دەنگی هەناسەدانی شارم لە بێدەنگییەکی قووڵدا دەژنەفت.

ئەو شەوە هەمدیس لای ماڵی کیژە ئایرلەندییەوە ڕەت بووم. چەند سەعاتێك گەڕام و بێئەوەی بمەوێ یان ئاگام لەخۆبێ، لەبازنەگەلی تەنگوتروسکدا بەرەو ناوەند، بەرەو ماڵی وی کێشدەکرام. وەك بڵێی هاوارێك لەو ماڵەوە هەستێ. هاوارێك کە فەرماندەرانە و سەرزەنشتکەر بانگیدەکردم و نەمدەتوانی خۆمی لەبەردا ڕاگرم. بەڵام بەرەبەیان کە جارێکیتر لە هەوڵی خۆگەیاندن بۆ بەر پەنجەرە و دەرگای داخراوی ماڵەکەی ویدا بووم، پشتوێنی بروسکەیەك لەزەینمەوە ئالاّ و زەینمی ڕووناك کردەوە. هاوار نەبوو، بەڵکو گۆرانیی ژن بوو، ئەو گۆرانییە هیشك و شکاو و گیان سوتێنەرە بوو کە ئێوارەی ئەو ڕۆژە لە گەڕەکی تورکان بیستبووم. هەنووکە ئەو گۆرانییە لەناخمدا ڕوخساری خۆی گۆڕی بوو، ببووە لوورەی ئاژەڵێکی تەنیا و بێ جووت و دەرکراو.

گۆرانیی، لوورەی گیانەوەر و هاواری نائومێدانەی کیژە ئایرلەندیی، وەك ملوانکەیەك کرابووە ملم و خەریك بوو دەیخنکاندم. قسەی پیرەمێردێکی موسوڵمانم بیرکەوتەوە کە دەڵێ:" گەر ژنێك داوات لێبکات لەگەڵیدا بنوویت و قایل نەبیت، ئیدی بەر لەعنەت دەکەویت. خودا لە کارێکی لەو جۆرە نابووریێ. لە بنی دۆزەخ لەگەڵ یەهوزادا دادەنیشیت!" کە ئەو قسەیەم وەبیرهاتەوە زەندەقم چوو. جەستەم کەوتە سەر ئارەقەیەکی سارد. لە کاتێکدا کە وەك ئاژەڵێکی پێکراو لەترم دەدا، بەپەلە ڕێیماڵەوەم گرتەبەر.

لەسەر نووکی پێ بە پێپلیکانەکانا سەردەکەوتم، گوتم نەبا بابم وەئاگابێتەوە. چوومە نێو جێگەکەمەوە. هەڵدەلەرزیم. بۆ ساتێك هەستم بە گەرماییەکی سووتێنەر دەکرد و بۆ ساتێکی تریش لەرز ڕۆ دەچووە جەستەمەوە. دیار بوو تام هەبوو. خەو وەك جاڵجاڵۆکەیەکی ژەهراوی هات و تەونەکەی بەدەورمدا تەنی. ڕۆژی دواتر کە دەوروبەری نیوەڕۆ وەگابوومەوە، هێشتا هەر هەڵدەلەرزیم. سێ ڕۆژ ئەو نائاراميیە درێژەی هەبوو. نائارامیی نەبوو، بەڵکو گریێیەکی گەورە بوو لە دڵمدا و دەمم وەکی ژەهر تاڵ بوو. کاتێ لە پەنجەرەی ژوورەکەمەوە لە دارئەکاکیای ناوەڕاستی حەوشەم دەنۆڕی، لە کەپری پڕ لە مێوو ترێ و خوشکەکەم دەنۆڕین کە سەرگەرمی چنین بوو، لە دایکم دەنۆڕی کە بەزنجیری کۆیلایەتی پیرۆزی خێزانییەوە بە بێدەنگیی دەهات و دەچوو، گرێکە بەرەو گەرووم دەهات و تەنگە نەفەسی دەکردم. هەستمدەکرد لە بەهەشت وەدەرنراوم. نا ... دەرنەکرابووم، بەڵکە بەخواستی خۆم لە

پەرژینی باغی بەهەشتەوە بازمدابووە ئەمدیو و هەڵاتبووم. هەنووکەش نائارام و نیگەران لەودیو دەرگا داخراوەکانەوە دەهاتم و دەچووم. لەو کارەی کردبووم ژێوان بووم.

چوارەم ڕۆژ بەرەبەیان لە جێگەکەم ڕاپەڕیم و بێئەوەی چ مەبەستێکی دیاری کراوم لە زەیندا هەبێ یان بزانم چ دەکەم، قەڵەمم گرت بە دەستەوە و کەوتمە نووسین.

ئەم بڕیارە لە ژیانمدا بووە ساتەوەختێکی چارەنووسساز. دەشێ لەو بەیانییەدا نائارامیی دەروونیم لەو ڕێگەیەوە ویستبێتی دەرگایەك بکاتەوە و هەڵبێ. کێ چووزانی؟ (دەبێ بیرم لەوە کردبێتەوە بەڵام بێ ئەوەی بە ڕوونی فۆرمۆڵەم کردبێ). دەشێ بە بەرجەستەکردنی ئەو نائارامییە لەڕێگەی قەڵەمەوە، بتوانم ڕوخساری ببینم و ئیدی لێینەترسێم. ئاخر من لە گوناهێکی گەورەوە گلا بووم. گەر ددانم بەو گوناهەدا نابا، ئارام دەبوومەوە.

هەر بۆیە شیعر، ئەفسانەی قەدیسان و ئەو ڕۆمانانەم هەڵهێنانەوە کە خوێندبوومنەوە. کەوتمە هەڵڕژاندنی وشەکان. لەکاتێکدا کە شتێك لەو و شتێك لەمم وەردەگرت، کەوتمە نووسین. بەڵام یەکەمین وشە کە لەسەر پەڕە کاغەزەکە نووسیم، سەرسامیکردم. شتێکی لەوجۆرە لەزەینمدا نەبوو. لەنووسین ڕاوەستام. بەڵام بۆچی ئەوەم نووسی؟ وەك بڵێی بۆ هەمیشە لەیەکەمین هاوئامێزیم قوتار نەبووبم (گەرچی

دڵنیابووم قوتار ببووم)، چیرۆکێکی پڕ لە ئەڤین و خەیاڵم لەبارەی کیژە ئایرلەندییەکەوە خوڵقاند. قەتاو قەت وشەگەلێکی ئاوها جوان و شیاوم بەو کیژە نەگوتبوو. لەمیانەی بەریەککەوتنی جەستەماندا قەتاو قەت هەستم بە ئاوها جەزبەیەك نەکردبوو کە ئەمجارە لە کاتی نووسیندا تیامدا وروژابوو. ئەوانە هەمووی درۆ بوون، بەڵام بە نووسینی ئەو درۆیانە، بەسەرسامییەکی زۆرەوە بۆم دەرکەوت کە لەڕاستیدا چێژێکی گەورەم لەگەڵ ئەو کیژە ئایرلەندییەدا چەشتووە. باشە ئایا ئەو هەموو درۆیە لە واقیعدا ڕاست بوون؟ بۆچی لەکاتی ئەزموونکردنی ئەو چێژەدا، لێی بەئاگا نەبووم؟ ئەلعانیش کە وەسفی ئەو لەزەتە دەخەمە سەر کاغەز، بۆچی بۆ یەکەمجار لێی بەئاگا دەبم؟

لەکاتی نووسیندا، پڕ لە هەستی شانازیی دەبووم. ئاخۆ ئایا من خودا نەبووم کە بەپێی مەیلی خۆم کارمدەکرد و واقیعییەتم بەو تەرزە دەگۆڕی کە دەبوو ببێ، یاخۆ بەو جۆرەی کە خۆم پێم خۆش بوو وابێ؟ درۆ و ڕاستییم پێکڤە دەچنین. نا، ئیدی شتێ نەبوو ناوی ڕاست و درۆ بێ، بەڵکو هەموو شتێ هەوێنێکی نەرم بوو کە بەپێی دەستوری خەیاڵ دەمشێلا و بێئەوەی مۆڵەت لە کەس وەربگرم بە تیرۆك پانم دەکردەوە. مەسەلەیەکی گوماناوی هەیە کە لە خودی یەقین یەقیندارترە، بەڵام دەبێ یەکێ لەوانە چیرۆکێکی باڵاتر لە بونیادی نزمی چیرۆکی بەشەریی بدۆزێتەوە کە ناوی حەقیقەتە.

ئەو کیژە ئایرلەندییە تووڕەهات و بڕێ کۆمە، لە چیرۆکەکەمدا

نەدەناسرایەوە. خۆیشم کەڵەبابێکی پەڕ هەڵکێشراو بووم، پەڕی ڕەنگاوڕەنگ و گەورەم بەخۆوە کردبوون کە هیی خۆم نەبوون.

بەچەند ڕۆژێك نووسینەکەم تەواوکرد. دەستنووسەکەم کۆکردەوە و بە پیتی گەورە لەسەرەوە نووسیم: (مار و گوڵە سۆسەن) *. ئەوسا هەستام و بەرەو لای پەنجەرەکە ڕۆیشتم تا هەناسەیەکی قووڵ هەڵمژم. ئیدی کیژە ئایرلەندیی ئازاری نەدەدام. وازی لێهێنابووم و چوو بوو تا لەسەر کاغەزەکە ڕاکشێ و قەتاوقەت لێی جیانەبێتەوە. من ئیدی قوتار ببووم!

هەور ئاسمانی پۆشیبوو. دونیا تاریك و باران دەباری. گەڵای پانی مێوەکان بریقەیان دەهات و دەنکە ترێ گەورەکان دەدرەوشانەوە. بۆنی خاکی شێدارم بۆ ناو سییەکانم هەڵدەمژت. بەردەوام ئەو بۆنە گۆڕی تازە هەڵکەنراوی لە یادەوەریمدا دەوروژاند. بەڵام ئەوڕۆ هاڵاوی مەرگ ئەفسوناویی و زەینم تەژی لەبۆنی خۆش ببوو. پاسارییەك تەڕتەڕ بە باران دابەزی و لەبەر پەنجەرەکەدا پەناگەیەکی دۆزییەوە. لەسەربانەوە ئاو وەك پۆلە کۆتر دەیگماند.

جوان نووسینەکەم هەڵگرتبوو. وەك بڵێی مەخلۆقێکی وردیلە بێ و نەمەوێ لە دەستم هەڵبێ. پێدەچوو پاسارییە تەڕەکە لەنێو دەستمدا

---

* Snake and Lily

بگوشم، یاخۆ دەتگوت لەگەڵ کیژە ئایرلەندییەکەدا ئاشت بوومەتەوە: خۆڵەمێش ببووە سێو و من ئەو سێوەم بە دەستەوە بوو.

چوومە حەوشە و لەنێوان ئینجانەکانا و بەژێر باراندا کەوتمە پیاسە. هەستم بە چێژێك دەکرد وەك ئەو چێژەی کە درەختێکی تۆزو خۆڵاویی و تینوو هەستی پێدەکات کاتێ ئاسمان بەزەیی پیایدا دێتەوە و بارانێکی ڕەحمەتی بەسەردا دەبارێنێ. بەردەوام باران چێژێکی ڕاڤەنەکراوی پێبەخشیوم. گەر شەرمم نەکردبا دەمگوت باران بەردەوام چێژێکی سێکسواڵیی پێداوم. هەستدەکەم لە عەرد، لە عەردێکی تینوو دەچم. تووخمی ژنانەی بوونم، ژنێك کە لە ناخمدا شاراوەیە، وەئاگادێتەوە و ئاسمان لە ئامێز دەگرێ. ڕێك وەك لە ئامێزگرتنی پیاوێك. پەرۆش و شەیدا بەژێر باراندا پیاسەمدەکرد، قورسایی سەر دڵم لاچوو بوو، ئیدی خەیاڵم لای کیژە ئایرلەندیی نەبوو، ئەوە نەبێ کە هەمدیس ئەوم بە وشە خوڵقاندبۆوە. وی ئەمجارە لەسەر ڕووی کاغەز ڕاکشابوو. ئەو حەقیقەتەی کە ڕۆژانێکی درێژ نائارامیی ڕژاندبووە گیانمەوە، حەقیقەتێکی واقیعیی نەبوو. حەقیقەتی واقیعیی ئەم مەلۆتکەی خەیاڵە بوو، ئاخر لەڕێی خەیاڵەوە واقیعم مەحفکردبۆوە و ئیدی هەستم بە ڕزگاریی دەکرد.

جەنگ لەنێوان واقیع و خەیاڵ، لەنێوان خودای خوڵقێنەر و ئینسانی خوڵقێنەردا، بۆ ساتێك مەستیی شەرابی ڕژاندبووە گیانمەوە. لەکاتێکدا لە حەوشە، بەژێر باراندا دەهاتم و دەچووم، هاوارم دەکرد:"

ڕێگەکە ئەمەیە، وەزیفەم ئەمەیە!" هەر مرۆڤێك لەشەڕی خۆیدا لەگەڵ دوژمن، قلافەتی وی بەخۆوە دەگرێ. جەنگ لەگەڵ خودادا، تەنانەت گەر بە بەهای نابووت بوونم لەسەرم کەوتبێ، منی شادمان و خۆشحاڵ کردووە.

خودا بۆ خولقاندنی دونیا، قوڕی بەدەستەوە گرت، من وشە بەکاردێنم، ئەو ئادەمیزادی دروستکرد کە دەیبینین لەسەر عەرد هەڵدەخزێ، منیش لە هەواو ئەندێشە، ماددەی بونیاتنەری خەون، ئادەمیزادی تر بە ڕۆحێکی زیاترەوە دەخولقێنم: ئادەمیزادگەلێك کە لە بەرامبەر پەلاماری زەمەندا بەڕەنگاردەبنەوە. لەکاتێکدا ئادەمیزادەکانی خودا دەمرن، کەچی ئینسانەکانی من بە زیندوویی دەمێننەوە.

ئەلعان بە وەبیرهێنانەوەی ئەو شانازییە شەیتانییە، هەستی شەرمەزاریی دامدەگرێ. بەڵام ئەوکات جاحێڵ بووم و جاحێڵییش واتە وێرانکردنی دونیا و داڕشتنی پلان و نەخشەی نوێ.

سینگم تەژی لە ئازار بوو. گەرچی نائارامییە دێرینەکان هێورهێور لە قوژبنێکدا کروشکەیان کرد، نائارامیی نوێ سەریان دەرهێنا. ڕێگەیەك کە لەبەردەممدا دەدرەوشایەوە، ڕێگەیەك بوو سەخت و پڕ لەنشێو. ئەو ڕێگەیە کە قەتاوقەت تا هەنووکە ڕوخساری پیشان نەداوم، ئەدی چۆن کوتوپڕ وەدیارکەوت؟ کێ ئەم دەرگایەی ناوەوەی کردەوە و بە ئاماژە تکایکرد ژوورکەوم؟ بڵێی ئەوە دەرگایەك نەبێ بۆ ڕزگاربوون؟ ئایا ئەمە

ئیشی ئەڤینی پێوانە نەکراو بوو، یاخۆ ئەو قەدیسانە ئەم دەرگایەیان خستبووە سەرپشت کە بە منداڵیی ئەفسانەکانیانم موتالاّ کردبوو؟ یاخۆ ناز و عیشوەی کرێت بوو کە دەیبینی ناتوانم لە شەڕدا کۆمەکی بکەم، لەبری ئەوە چەکی تری دەدایە دەستم؟

*

لە پێناو گۆڕینی ڕستی بیر و ئەندێشەم، سەر لەبەیانی ڕۆژی دواتر، کاتێ زەنگەکان لێدران و مەسیحییەکان بۆ ڕێوڕەسمی نوێژ بەرەو کڵێسای قەدیس میناس کەوتنەڕێ، من ڕێی زیارەتگەیەکی ترم گرتەبەر. ڕۆیشتم تا سەر بە دەرگای قەدیس (کرێت) هوە بنێم کە لەم ساڵانەی دواییدا لەژێر خاکی دێرینی کنۆسۆسەوە سەری هێنابووە دەرێ.

کرێت خودان نهێنییەکی گەلێك قووڵە. هەرکەسێ پێ دەنێتە ئەم دورگەیەوە، هەستدەکات کە هێزێکی نهێنیئامێزی گەرم و میهرەبان لەدەمارەکانیدا دەکەوێتە گەڕ. هەستدەکات ڕۆحی دەکەوێتە خۆڕزگارکردن. بەڵام لەو کاتەوەی ئەم شارستانێتییە خاوەن هونەر و ڕەنگاوڕەنگەی ژێر خاك کەشفکراوە، کە لێوالێو لەڕەسەنایەتیی و شادیی جحێڵییە، ئەم نهێنییە قووڵتر بووە.

شارم جێهێشت و شەقامێکی ئەفسوناویم گرتەبەر کە بەقەبرسانە

نوێیەکە کۆتاییدەهات. بە بیستنی شیوەن و گریان و هاوار، گوڕمدایە هەنگاوەکانم. دوو ڕۆژ لەوەوبەر بازرگانێکی بە ئەسڵ و نەسەبی هاوسێمان مردبوو، یەکێك بوو لە گەورە کەسێتیەکانی میگالۆ کاسترۆ و ئەمڕۆ لەو گۆڕستانە نوێیەدا بەخاك دەسپێردرا. ژنەکەی خۆی دابوو بەسەر تابوتەکەدا و نەیدەهێشت هاوڕێکانی تەرمی مێردەکەی بە خاك بسپێرن. من لەو ساتەدا لەوێوە ڕەت دەبووم. ڕووم وەرچەرخاند تا تابوتەکە نەبینم. بۆم باسکردن کە من چوار ساڵان بووم بینیم ئێسك و پروسکی (ئانیکا) ی هاوسێمان لەگۆڕ دەهێننە دەرەوە. لەو ڕۆژەوە تا ئەمڕۆ نەمتوانیوە لە مردوو بنۆڕم. ترس سەراپای بوونم دادەگرێ. (ئانیکا) ی بێ کەزیی و پرچ، بێ چاوو بێ لێو لەبەرامبەرمدا دەردەکەوێ و دێتە پێشێ تا بمگرێ و لەسەر ڕانی دامنیشێنێ. هەڵبەت دەزانم کە شتێکی ئاوها ڕاست نییە، بەلام ئەوەش دەزانم کە شتێك هەیە لە خودی حەقیقەت ڕاستەقینەترە. بەم بەڵگەیە هەر کاتێ تەرمێك دەبینم، ترس دامدەگرێ و گوڕ دەدەمە هەنگاوەکانم.

دەوروبەرم بە ڕەز و باغی زەیتون گەمارۆ درابوو. هێشتا ترێ ڕنیی دەستی پێنەکردبوو. هێشووە ترێ سەریان بەخاکەوە نابوو. هەوا بۆنی گەلا هەنجیری لێدەهات. پیرێژنێکی گچکە هاتەپێشێ. ڕاوەستا. دووسێ گەلا هەنجیر کە لەسەر زەمیلەکەی بوو، لادا و دوو هەنجیری هەڵگرت و پێیدام.

پرسیم:" داپیرە دەمناسیت؟"

به سەرسوڕمانەوە تەماشایکردم و گوتی:" نەء کوڕەکەم، چما دەبێ بتناسم ئەوجا دەتوانم شتێکت بەشبەم؟ تۆ بونیادەمیت و منیش هەروا. ئەدی ئەوە بەس نیە؟" وایگوت و بەدەم پێکەنینێکی کچانەوە شەلەشەل ڕێگەی خۆی بەرەو میگالۆ کاسترۆ گرتەبەر.

هەنگوین لەهەنجیرەکانەوە دەچۆڕا. وا بزانم ئەوە بەتامترین هەنجیرێ بووە کە لە تەمەنما خواردبێتم. بەدەم خواردنیانەوە قسەکانی داپیرە تەڕوبڕییان پێدەبەخشیم:" تۆ بونیادەمیت و منیش هەروا، دەی ئەوەش بەسە!"

سێبەرێك لەپاڵ سێبەرەکەما کەوت. ئاوڕمدایەوە و قەشەیەکی کاسۆلیکم بینی. تەماشای کردم و زەردەخەنەیەکی هاتێ. دەستی هێنایە پێش و گوتی:" ئابە موونیە [*] ، حەز دەکەیت پێکەوە پیاسەیەك بکەین؟ من زوبانی نوێی گریکیی نازانم، گریکیی کۆن بەڵەدم: ئەی خوداوەند، سروودی تووڕەی مەرگاوی ئەخیلۆسی فرزەندی پلائۆس بچڕە ... "
منیش بە گریکیی کۆن بۆم تەواوکرد:" ... کە هەزاران دەرد و غەمی بۆ گریکییەکان هێنا [**] ..."

---

[*] Abbe Mugnier.

[**] یەکەمین بەیتی ئەلیازە، شاکاری هۆمەر. و.ف

بـه دەم ڕۆیشـتنەوە پێدەکـەنین و شـیعرە نـەمرەکانمان بـۆ یەکـدی دەخوێندنەوە. دواتـر سـەرنجمدا ئەم قەشـەیەی کە لـە کـاتی پێکـەنین و شیعر خوێندنەوەدا چەپکێ قژی ماش و برنجیی بەسـەر نێوچەوانیدا دەکـەوێ، ناوبـانگی بـە پـیرۆزی و هۆشـیاریی دەرکـردووە. لـە پـاریس خـەڵکانێکی زۆری بێئیمـانی هێنـابووە سـەر ڕێ. بـەزەینێکی پـڕ لـە هۆشەوە دونیای تەیدەکرد، لەگەڵ ژنـە قەیرەکانا دەدووا و نوکتـەی بـۆ دەگێڕانـەوە. بـەڵام لـەودیو ئـەم ڕوخسـارە بزێـو و خۆشـخوڵق و پـڕ جووڵەیـەوە، مەسـیحی لەخاچـدراو، وەکـی گابـەردێك بێجووڵـە و پتـەو قـەدی ڕاسـت کردبـۆوە. نـا، مەسـیحی لەخاچـدراو نـا، بـەڵکو مەسـیحی زیندووبۆوە.

پاسەوانی کنوسوس، بۆ بەخێرهێنان و ڕانوماییکردنمان هاتـە پێش. ئەو پاسەوانە، کرێتییـەکی ساکار و خۆش مەشرەب بوو. شـەرواڵێکی دەڵبی کرێتیی لە پێدا و گۆچانێکی درێژی بە دەستەوە، نـاوی (داود) بـوو. وەك پاسـەوان و ڕێنـوێن لـە کنوسـوس شـتی زۆر فێـر ببـوو. بـەجۆرێك لـەبارەی ئـەو کۆشـکەوە دەدووا وەك ئـەوەی مـاڵی خـۆی بـێ. وەك خانـەخوێ پێشـوازی لێکـردین. لەپێشـمانەوە دەڕۆیشـت و بـە ئاماژەی گۆچانەکەی بەشە جیاجیاکانی خەڵوەتگەکەی پیشاندەداین.

– " ئەوەی بەرامبەرتان حەوشەی گەورەی پادشایە، شەست مـەتر بە بیسـت و نـۆ مـەترە. ئێـرە ئـەمبارە بـە کوپەڵـە گـەورە نەخشـێنراوەکانییەوە. (شـا) دانەوێڵەکـەی لێـرە ئـەمبار دەکـرد تـا

ڕەعییەتەکەی خۆی پێ خۆراك بدات." لەبنی کوپەڵەکانا تلّپەی شەراب و ڕۆن زەیتــوون، دەنکــە خورمــا، گــەنم و جــۆ و نیســکمان بینــی. کەوتنەوەی ئاگرە مەزنەکان هەموو شتێکی کردبووە خەڵوز.

چــووینە نهــۆمی ســەرووتر: لەهــەموو لایەکــەوە کۆڵەگــەی کــورت و ئەستوور بەڕەنگی ڕەش و وەنەوشەیی. لەڕاڕەوەکاندا نیگاری قەڵغان و گامان بینی کە لەسەر دیوارە گڵینەکان کێشرابوون. گەیشتینە بانیژە بەرزەکە. دیمەنی ئاشنا بە چواردەورمانا ڕاخرابوو. لە ناوەندی ئاسۆی یوکتاسدا سەری نوستووی زیۆس هەبوو. کۆشك نیوەویران، نیوە دەسپیاهێنراو، دوای هەزاران ساڵ جارێکیتر لەژێر هەتاوی پیاوانەی کریتدا، بەوپەڕی شکۆوە دەدرەوشایەوە. لەم کۆشکەدا بیناسازیی هاوسەنگی گریکستان نابینی. لێرە ئەندێشە و دڵفڕێنیی و گەمەی ئازادیی، قودرەتی داهێنەرانەی بەشەر حوکمڕانی دەکرد. ئەم کۆشکە، وردە وردە وەك ئەنـدامێکی زینـدوو، وەکـی درەخـت گەشـەی کـرد و ڕەونـەقی پەیـداکرد. بـە نەخشـەیەکی جـێگیر و پێشـوەخت داڕێـژراو ڕۆنەنرا. بە بەرفراوانکردن، گەمە و هاوئاهەنگکردنی خواستە هەمیشە تازەبووەکانی زەمەن نەشئەونومای کرد. لێرە لۆژیکی وشك و بێ ئەفسوون ڕێنـوێنی بونیادەم نەبوو. ئەقڵ بە بایەخ بوو، بەڵام وەك خزمەتگوزار، نەك وەك سەروەر. سەروەر شتێکی تر، یاخۆ کەسێکی تر بوو. چ ناوێك لەو سەروەرە بنێین؟

ڕوومکردە قەشە، ڕای خۆم پێگوت و داوای ڕای ئەوم کرد.

بـە زەردەخەنەیەکـەوە وەڵامیدامـەوە:" دەتـەوێ بزانیـت سـەروەر کـێ بوو؟ چاوەڕێیت قەشە چ وەڵامێکت بداتـەوە جگـە لـەوەی بڵـێ: سـەروەر خـودا بـوو. خـودای کرێـت سـەروەر بـوو. ئـەو دەسـت و ئـەقڵی ئـەوانی ڕانومایی کرد و ئەوانیش کەوتنە ئەفراندن. خودا وەستای بیناکـە بـوو. ئـــەم خودایـــەی کرێـــت وەك زەریایـــەك دورگەکـــەی لـــە ئامێزگرتبـــێ، چوستوچالاك و زیتەڵە و خۆشخوڵق بوو. هەر لەبەر ئەمەشـە کـە دیمـەن و کۆشـك و نیگـار و زەریـا، هاوئاهـەنگیی و یەکانگیرییـەکی ئاوهـا بـێ خەوشیان هەیە!"

بـە پێپلیکانـە بەردینەکانـدا هاتینـە خـوارێ و بـە بێـدەنگیی کەوتینـە تەماشای نیگاری سەر دیوارەکان: گا، گوڵە سۆسەن، ماسی لـە زەریـای شیندا، ماسییە تەیرەکان کە باڵەکانیان کردبوونەوە تـا بەسـەر ترۆپکـی شەپۆلەکاندا باز بدەن، وەك بڵێی ئـاو – تـوخمی دایکانـەیان – دەسـتی نابێتە بینیان و ئەمانیش بیانەوێ لەفەزایەکی ناسکتردا هەناسـە بـدەن. لەبـەر دەرکـی تەماشـاخانەکەدا راوەسـتاین. لێـرەدا کـابرای ڕێنـوێن ئـاگریگرت و بروسـکەیەك لەشـانازیی بـە ڕوخسـارییەوە ڕەنگیدایـەوە. گوتی:" لەم شوێنەدا شەڕە گا ئەنجام دەدرا. بەڵام شەڕەگای کرێت وەك شەڕەگای ئیسپانیا دڕندانە نەبوو. وەك بیسـتوومە لـە ئیسـپانیا، گایـان دەکوشت و ڕیخوڵەی ئەسپەکانیان دەهێنایە دەرەوە. بەڵام لێرە شەڕەگا پێشـبڕکێیەك بـوو خـوێنی تێـدا نـەدەڕژا. مـرۆڤ و گـا گەمـەیان لەگـەڵ یەکدیـدا دەکـرد. پاڵـەوانی شـەڕەگا، قۆچـی گاکـەی دەگـرت، گـا تـوڕە

دەبوو، سەری بەرەو ژوور تەکاندەدا. ئەمەش دەبووە هۆی ئەوەی پاڵەوانی شەڕەگا بەیەك باز خۆی هەڵبداتە سەرپشتی گا. پاشان گوژمێکی تری دەدا و لەودیو گاکەوە لەسەر عەرد خۆی دەگرتەوە. ئیدی لەویانەدا کیژۆڵەیەك چاوەڕێی دەکرد تا لە ئامێزی بگرێ."

قەشە دیقەتی سەکۆی بەردینی شوێنی دانیشتنی تەماشاخانەکەی دەدا. پێدەچوو لە هەوڵی ئەوەدابێ کە نهێنی شاراوەی پێشبڕکێی ئیلاهی ئاشکراکات. قسەکانی کابرای پاسەوانم بۆ ڕاڤە کرد. باسکیم گرت و درێژەمان بە گەڕانەکەماندا. لەبەرخۆیەوە گوتی:" گەمەکردن لەگەڵ خودا، بێئەوەی خوێنی تێدا بڕێژرێ، بێ ئەندازە دژوار و زەحمەتە!"

لەپاڵ کۆڵەگەیەکی چوارگۆشەدا راوەستاین. بە ژوور کۆڵەگەکەوە وێنەی پیرۆزی تەوری دوو دەم هەڵکۆڵرابوو. قەشە دەستەکانی نایە نێو یەکدی، لەسەر ئەژنۆ چەمییەوە و وەك دۆعا بخوێنێ لێوەکانی جولاند. بەسەرسوڕمانەوە پرسیم:" دوعا دەخوێنی؟" وەلامیدامەوە:" هاوڕێی جحێڵم، هەڵبەت دۆعا دەخوێنم. هەر نەژادێك و هەر نەوەیەك دەمامکی تایبەتی خۆی دەداتە خودا، بەلام لەودیو هەموو دەمامکەکانەوە، هەمیشە هەمان خودای نەگۆڕ هەیە!"

ساتێك بێدەنگ بوو، پاشان لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "مێدالی پیرۆزی ئێمە خاچە. باوو باپیرانی تۆ تەوری دوو دەم مێدالیای

پیرۆزیان بوو. بەڵام من هێما تێپەڕەکان بەلاوە دەنێم و لە پشت خاچ و تەوری دوو دەمەوە خودای یەکتا دەبینم. دەیبینم و دەکەومە پەرستنی!"

من ئەو دەمە زۆر جاحێڵ بووم. لەوە حاڵی نەبووم، بەڵام ساڵانێك دواتر زەینم توانی ئەو وشانە بگرێ و توول بڕیانکات. منیش ڕوخساری نەمر و نەگۆڕی خودام لەودیو هێما مەزەبییەکانەوە بینین. لەو کاتەوە بەدوا، کاتێ زەینم بەرفراوانتر و دڵم ئازاتر بوو، لەودیو ڕوخساری خوداوە شتێکی تریشم بینی – بێ سەروبەریی، تاریکاییەکی ترسناك و بزۆز –. ئەو ڕۆژە لە کنۆسۆس، ئەو قەشە پیرۆزە، بێئەوەی مەبەستێکی لەو جۆرەی هەبێ، ڕێگەیەکی بۆ من کردەوە. ئەو ڕێگەیەم گرتەبەر، بەڵام لە ویستگەکەی ئەودا ڕانەوەستام. لەژێر دەسەڵاتی پەیجۆرییەکی شەیتانانەدا، بەرەو پێشتر ڕۆیشتم و خەرەندی نهێنیئامێزم کەشفکرد.

لەنێوان دوو کۆڵەگەدا لەسەر عەردەکە دانیشتم. ئاسمان ئاگرین و هەروەکی پۆڵا پرشنگیدەدا. لەباخی زەیتونەکانی چواردەوری کۆشکەوە، دەنگی سیسرك گوێی بونیادەمی کەڕ دەکرد. پاسەوان پاڵی بە کۆڵەگەکەوەدا، کیسە توتنەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێنا و سیغارێکی پێچایەوە. هیچ کاممان قسەمان نەدەکرد، ئاخر هەستمان بە پیرۆزیی کات و شوێنەکە دەکرد و دەمانزانی کە تەنێ بێدەنگیی جوانە. دوو کۆتر بەژوور سەرمانەوە هەڵفڕین و لەسەر یەکێ لە

کۆڵەگەکان نیشتنەوە. ئەوانە مەلی پیرۆزی خودای مەزنی کرێتییەکان بوون، گا بەسەر کۆڵەگەیەکەوە دەنیشتنەوە و گا خواوەند لەنێوان مەمکە پڕ شیرەکانیدا دەینیشاندنەوە.

بە ئەسپایی گوتم:" کۆترەکان ..." وەك بڵێی بترسم لەوەی لەدەنگم بسڵەمنەوە و هەڵفڕن.

قەشە پەنجەی نایە سەر لێوی و بەچرپە گوتی:" بێدەنگ!"

گەرچی زەینم لێواولێو بوو لە پرسیار، بەڵام هیچم نەگوت. هەمدیس نیگاری سەر دیوارەکان بە بەرچاوانمدا ڕەت بوون: چاوانی گەورەی بادامیی، هالەی پەرچەمی ڕەش، خانمانی دەسەڵاتدار بەسینگ و مەمکی ڕووت و لێوانی هەوەسبازیانەوە، مەلەکان – کەڵەبابی بیابان و کەو – مەیمونی شین، شازادەکان بە پەڕی تاوس بە قژی سەرەوە، گای پیرۆزی کێویی، کیژۆڵەی ڕۆحانی بە ماری پیرۆزی شۆڕبۆوە بە باسکەکانیانەوە، کوڕانی تازە باڵقبوو لەباخچە پڕ شکۆفەکاندا، شادیی، دەسەڵات، توانا، دونیایەکی پڕ لە نهێنیی، ئاتلانتیس* ێك کە لەقوڵایی خاکی کرێتەوە سەری هێنابووە دەرێ. ئەم دونیایە بە چاوانی ڕەش و گەورەیەوە تەماشای دەکردین، بەڵام هێشتا لێوەکانی کلۆمدرابوون.

---

* Atlantiis دورگەیەك کە دەڵێن پێشتر لە خۆرئاوای جەبەل تاریق هەبووە و لە ئەنجامی بومەلەرزەدا ڕۆچۆتە قووڵایی ئۆقیانووس. و.ف

لەخۆم پرسی:" ئاخۆ ئەمە چ جۆرە دونیایەکە؟ کەنگێ دەم بۆ قسە هەڵدێنێتەوە؟ لێرە، بەسەر ئەم خاکەوە کە ئەمێستا پێی لەسەر دادەنێین، ئەو باوو باپیرانە چ کارێکی ئاشکرایان ئەنجامداوە؟"

کرێت یەکەمین پردی نێوان ئەوروپا، ئاسیا و ئەفەریقا بوو. کرێت لە ئەورووپای تاریکی ئەوکاتدا یەکەمین شوێنێ بوو کە ڕوناکی شارستانێتیی تێدا پرشنگیدا. هەر لێرەش بوو ڕۆحی گرێکیی ئەرکی لەچارەنووسراوی خۆی ئەنجامدا: خودای بەپێوانەی ئینسان هێنایە خوارەوە. لێرە لە کرێت، پەیکەرە زل و زەبەلاح و بێ جووڵەکانی میسر و ئاشوور، چکۆڵە و فریوێنەر بوون، بەو جەستانەوە کە دەجووڵان، بەو دەمانەوە کە پێدەکەنین، شێوە و قامەتی خودا، شێوە و قامەتی ئینسانیان بەخۆوە دەگرت. مرۆڤایەتییەکی نوێ و ڕەسەن، پڕ لە چالاکیی، دڵفڕێنی و جوانیی خۆرهەلاتیی لەسەر خاکی کرێت هەناسەیدەدا و گەمەی دەکرد، مرۆڤایەتییەك جیاوازی لەگەڵ ئەو گرێکییانەدا هەبوو کە دواتر هاتن.

هەروا کە تەماشای چوار دەوری خۆم دەکرد، لە گردۆڵکە بچووکەکان، لە دارزەیتونی نیمچە ڕووتەن، لە دارسەرووی باریکەلەم دەنۆڕی کە لەنێوان گاشەبەردەکانەوە قەدیان هێنابووە دەرێ و کەمێك دەشنانەوە، هەروا کە گوێم بۆ دەنگی خۆش و گوێنەوازی زەنگۆڵەی گەلەبزنێکی نادیار ڕادێراو و شنەی عەتراوی زەریام هەڵدەمژت کە تەپۆڵکەکانی

دەتەنی، ڕازی دێرینی کرێت قووڵتر لەجاران دزەی دەکردە ناخمەوە و پەنهانییەکەی کەمتر و کەمتر دەبۆوە. ئەم نهێنییە سەروکاری لەگەڵ مەسەلە سەروو ڕۆژانەییەکانا نییە، بەڵکو پێوەندە لەگەڵ مەسەلە ڕۆژانییەکانا بەتەواوی ووردەکاریەکانیانەوە، بە تەواوی وردەکاریی مەسەلەگەلی پەیوەست بە تازەبوونەوەی ژیانی ئینسانەوە لەسەر عەرد.

قەشە پرسی:" بیر لە چ دەکەیتەوە؟"

– لە کرێت.

– منیش بیرم لە کرێت دەکردەوە، لە کرێت و لە ڕۆحم... گەر هەمدیس لە دایك ببمەوە، ئەوا حەزدەکەم هەمدیس ڕوناکیی لێرە، لەسەر ئەم خاکە ببینم. جۆرە سیحرێکی شاراوە لێرە هەیە... وەرە، باشترە بگەڕێینەوە.

هەستاین و دوا نیگامان بە ڕامانەوە لەو دیمەنە سەیر و نائاساییەدا. من هەمدیس ئەو دیمەنەم دەبینییەوە، بەڵام قەشە بەهەناسە هەڵکێشانەوە لەبەرخۆیەوە گوتی:"خوداحافیز، بۆ دواجار خوداحافیز!" وایگوت و دەستی بۆ کۆڵەگە و حەوشە و نیگاری سەر دیوارەکان تەکەندا و لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "خوداحافیز. قەشەیەکی کاسۆلیك لەوپەڕی دونیاوە بۆ دۆعا خوێندن بۆ دیدەنی ئێوە هات. دۆعای خوێند و وا هەنووکەش خوداحافیزیی دەکات!"

ڕێـی گەڕانـەوەمان گرتەبـەر. ڕێـی گـەرم و خـۆڵاویی قەشـەیان مانـدوو کردبـوو. لـە خانەقایـەکی بچـووك لاماندا کـە لـەو ڕۆژانـی هەینییانـەدا دەروێشەکان سەما و زیکریان تێدا دەکرد. دەرگاکە کەوانـەیی و ڕەنگـی سـەوز بـوو، بـە ژوور دەرگاکەشـەوە دەسـتێکی بڕۆنزیـی – نیشـانەی پیرۆزیی ئیسلام – هەڵواسرابوو. چووینە حەوشە ساکارەکەی خانـەقا کـە بـەخڕە بـەردی سـپی بەردڕێـژکرابوو. لـە هـەر چـوار لای حەوشـەدا ئینجانـە و لاولاو، لەناوەڕاستیشـدا داردێمشـتی تـەژی بـە میـوە. لـەژێر سێبەری ئەو درەختەدا ڕاوەستاین تا هەناسەیەك وەرگـرین. دەروێشـێك لەهۆدەکەیەوە ئێمەی بینی، نزیکبۆوە و بـە ئامـاژەی سـڵاو، دەسـتینایە سەر سینگ و لێو و نێوچـەوانی. جبەیـەکی شـینی لەبـەردا و کڵاوێکـی خوری سپی لەسەردا. ڕیشی درێژ و شەبەقڕەنگ، گوارەیەکی زیـوین لـە گوێی ڕاستیدا بوو، دەستی بەیەکدا ماڵیی. منداڵێکی قەڵەو و پا پـەتی، کورسـی بـۆ هێنـاین. دانیشـتین. دەروێـش لـەبارەی گـوڵی ئینجانـەکان و لـەبارەی زەریـاوە کـە لـەنێوان گـەڵای داردێمشـتەکەوە دەدرەوشـایەوە، سەری قسانی دامەزراند. دواجار لەبارەی سەماوە دووا:

– گەر کەسێ سەما نەزانێ، ئەوا ناشتوانێ نوێژ بکـات. مەلایکەتـەکان دەمیـان هەیـە بـەڵام نـاتوانن بئـاخڤن. ئەوانـە بـەزوبانی سـەما لەگـەڵ خودادا دەدوێن.

قەشە پرسی:" مورشید... چ ناوێك لە خودا دەنێی؟"

دەروێش وەڵامیدایەوە:" خودا ناوی نییە. خودا لەچوارچێوەی ناودا جێی نابێتەوە. ناو زیندانە. بەڵام خودا ئازادە."

قەشە پێیداگرت:" باشە، گەر مەسەلەکە پێویستی بە ناونانی خودابێ و تۆ بتەوێ ناوێکی لێبنێیت، ناوی چی لێدەنێیت؟"

دەروێش سەری داگرت و لە فیکرەوە چوو. دواجار گوتی: "هووە، ناوی دەنێم هووە، نەك ئەڵڵا ..."

قەشە بە شپرزەییەوە لەبەرخۆوە گوتی:" ڕاست دەکات!"

منداڵەکە هەمدیس دەرکەوتەوە. ئەمجارەیان لەسەر سینییەك قاوە و ئاوی سارد و دوو بۆڵی گەورە ترێی هێنا. جووتێك کۆتر لەسەربان عەشقبازییان دەکرد و دەیانگماند. ئایا ئەم جووتە کۆترە، هەمان ئەو جووتە کۆترە نەبوون کە لە کنۆسۆس بینیبوومانن؟

ساتێك کە بێدەنگ بووین، هەوای خانەقا پڕ لە هەناسەبڕکێی ئاهی عاشقانە بوو. تەماشای قەشەم کرد، چاوی لەکۆتر و ئاسمانی پشت سەریان بڕیبوو، فرمێسك لە چاوانیدا قەتیس مابوو.

زانی تەماشای دەکەم. زەردەخەنەیەکی هاتێ و گوتی: "دونیا جوانە، بەڵێ، دونیا لەسەر زەمینە هەتاوییەکاندا، لەهەر شوێنێ ئاسمانی شین و کۆتر و ترێ هەبێ دونیا جوانە. بەمەرجێ داردێمشتێکیش بەژوور سەرتەوە بێ!"

بەوپەڕی ئاسوودەییەوە دەنك دەنك ترێی دەخوارد. هەستت دەکرد حەزناکات ئەو لەحزەیە کۆتایی بێ.

گوتی:" گەر دڵنیابام دەچمە بەهەشت، ئەوا داوام لە خودا دەکرد مۆڵەتم بدا بە درێژترین ڕێگەدا بچمە بەهەشت."

لەحەوشی خانەقادا، هێند هەستمان بە بەختەوەریی دەکرد، کە ئیدی نەماندەتوانی بڕۆین. دەروێشەکانی تر لەهۆدەکانەوە هاتنە دەرێ. دەروێشە جحێڵەکان ڕەنگ پەڕیو و چاوانیان ئاگرین، ئاخر ئەوان لە هەولی نائومێدانەی وەدەسهێنانی خودادا بوون. بەڵام دەروێشە پیرەکان کە هەڵبەت خودایان دۆزیبۆوە، ڕوخساریان نوورانی و چاوانیان پڕ بوو لە نوور. بە چیچکانەوە بەچوار دەورماندا دانیشتن. هەندێکیان تەسبیحەکانیان دەرهێنا و بە ئارامیی کەوتنە تەسبیحات و بەچاوانێکی تەژی لەپرسیار لەقەشەی مەسیحییان دەنۆڕی. هەندێکیتریان سەبیلە درێژەکانیان دەرهێنا، چاویان تا نیوە لێکنا و خۆشحاڵ و ئاسوودە کەوتنە کێشانی سەبیلەکانیان.

قەشە لەبەرخۆیەوە گوتی:" چ لەزەتێکە! ڕوخساری خودا لێرەش، لەودیو تەواوی ئەم ڕوخسارانەوە، چ ڕووناك دەدرەوشێتەوە!"

دەستی بە شانمدا دا و بە تکاوە گوتی:" دەروێشەکان لە تاقم و فیرقەی مەزەبین، تکادەکەم لێیان بپرسە سەر بە کام تەریقەتن!"

پیرترین دەروێش، کە ڕیشێکی درێژ و سپیی هەبوو، سەبیلەکەی لەسەر ئەژنۆی دانا و وەڵامیدایەوە:" هەژاریی، نەداریی و نەبوونیی تەواوەتیی و ڕۆیشتن بەرەو لای خودا بە ڕێگەیەکی بەگوڵ پۆشراودا. پێکەنین و سەما و شادیی، ئەو فریشتانەن کە دەستی ئێمە دەگرن و ڕێنوێنیمان دەکەن."

قەشە هەمدیس ڕووی تێکردم:" لێیان بپرسە چۆن خۆیان بۆ بەردەم خودا ئامادە دەکەن؟ لە ڕێی ڕۆژووەوە؟"

دەروێشێکی جاحێڵ بە پێکەنینەوە گوتی:" نا، نا، ئێمە دەخۆین و دەخۆینەوە و سوپاسی خوداش دەکەین کە ئاو و خۆراکی بە ئینسان عەتا فەرمووە."

قەشە پرسی:" باشە چۆن؟"

دەروێشی ڕیش سپیی وەڵامیدایەوە:" بە سەما!"

قەشە گوتی:" بە سەما؟ بۆچی؟!"

– لەبەرئەوەی سەما نەفس دەکوژێ. کاتێ نەفسیش دەکوژرێ، ئیدی هیچ کۆسپێ لەبەردەم پەیوەندی گرتن بە خوداوە نامێنێ.

چاوانی قەشە بروسکەیدا. بە حەپەساویی دەستی دەروێشی پیری گوشی و گوتی: "فیرقەی مەزەبیی قەدیس فرانسیسکۆس* ! قەدیس فرانسیسکۆسیش هەر وایدەکرد، بەسەما لەسەر عەردەوە بۆ ئاسمان هەڵدەگڕا. دەیگوت:(ئێمە جگە لە مەیمونەکانی خودا هیچی تر نین. ئێمە بۆ ئەوە لەدایکبووین تا دڵی ئینسان سارێژ بکەین و بیخەینە وەجد.) بەمجۆرە هاوڕێی جحێڵم، جارێکیتر دەبینی کە هەمان خودای نەگۆڕ لەمیاندایە!"

ئازایەتیی ڕەتکردنەوەی ئەو قسەیەم دایە بەرخۆم و گوتم:" گەر وایە، ئەدی بۆچ میسیۆنەرانی مەزەبیی بە هەموو لایەکی دونیادا دەگەڕێن و هەوڵدەدەن خەڵکی قەناعەت پێ بکەن کە دەمامکی خوداکانی خۆیان بدڕێنن و لەجێی ئەو، دەمامکی بێگانە، دەمامکی خودای ئێمە دانێن؟"

قەشە لە جێی خۆی هەستا و گوتی:" وەڵامی ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتە. بە ئومێدی خودا، گەر بۆ تەواوکردنی خوێندن بۆ پاریس

---

* یەکێك لە ڕۆمانەکانی کازانتزاکیس بە ناونیشانی (فرانسیسکۆس قەدیسی من). و.ك

هاتیت، وەرە بۆلام!" پاشان بە زەردەخەنەیەکی فێڵبازانەوە گوتی:" دەشێ تا ئەو کاتە وەڵامێکم پەیدا کردبێ!" خواحافیزیمان لە دەروێشەکان کرد. بە زەردەخەنە و ڕێزەوە بەڕێیان کردین. کە گەیشتینە بەردەرگا، قەشە گوتی:" تکا دەکەم پێیانبڵێ ئێمە هەموومان خودایەکی یەکتا دەپەرستین. پێیانبڵی منیش دەروێشێکم بەڵام لەجبەیەکی ڕەشدا."

*

زیارەتکردنی گرێکستان

بابم بەڵێنیدابوو گەر نمرەیەکی بەرز بێنم، ئەوا خەرجی سەفەرێکی یەك ساڵەم بکێشێ. ئەوە خەڵاتێکی گەورە بوو بۆیە بەدڵ و گیان دەمخوێند. یەکێ لە هاوڕێ کرێتیەکانم کە ئەقڵێکی شەیتانانەی هەبوو، لەگەڵ مندا ئیمتیحانی دەدا. ڕۆژی تاقیکردنەوە هات. هەردووکمان بە نیگەرانیی و ترسەوە ڕێی زانکۆمان گرتەبەر. هەرچیەك فێرببووم بیرم چووبۆوە. زەینم بەتاڵ، ترس باڵی بەسەردا کێشابووم.

هاوڕێکەم پرسی:" هیچت بیرماوە؟"

– هیچ شتێ!

– منـــیش هـــەروا. دەڵێـــی چـــی بـــۆ مەیخانەیـــەك بـــڕۆین و بـــەر لەتاقیکردنەوە خۆمان سەرخۆشکەین. باوکیشم هەر بە سەرخۆشیی بۆ جەنگ دەچوو!

– دەی با بڕۆین!

خواردمانەوە و هەستی شادومانی دایگرتین.

هاوڕێکەم پرسی:" دونیا چۆن دەبینی؟"

– بە دووان دەیبینم!

– منیش بە دووان دەیبینم، دەتوانیت بڕۆیت؟

هەستام و چەند هەنگاوێکمنا. وەڵامیمدایەوە:" بەڵێ!"

– کەواتە باشترە بڕۆین، ئەی یاسای ڕۆمی بلەرزە!

یەکەمجار قۆڵ لە قۆڵی یەکدا کەوتینەڕێ، بەڵام پاشان هەریەکەمان ئازایەتیی دایە بەرخۆ و لەسەر قاچی خۆمان لەسەر ڕۆیشتن بەردەوام بووین.

هاوارمکرد: " هێی باخۆس[*]، ئەی جەنگاوەری من! چەکوشێ بماڵە بەسەری (ژوستینین)[**] و یاساکانیدا. ساردیکەوە و تەختی عەردیکە!"

هاوڕێکەم گوتی: " بۆچی داوای یارمەتی لە باخۆس دەکەیت، خۆ ئێمە بیرەمان خواردۆتەوە نەك شەراب!"

– دڵنیایت؟

– گەر باوەڕناکەیت فەرموو با بگەڕێینەوە و بپرسین!

گەڕاینەوە.

بیرە فرۆشەکە کە خەریك بوو لە پێکەنینا ژانیدەکرد، گوتی:

---

[*] باخۆس Bacchus یان دیونیزیۆس، خواوەندی شەراب لە ئەفسانەکانی گرێکدا. و.ف

[**] Justinian دوایین ئیمپراتۆری گەورەی مێژووی ڕۆما. ناوبانگی وی بەو یاسایانەوەیە کە دایڕشتوون. و.ف

– بیره، بیره، بیرەتان خواردەوە! ئەی ئەلعان بۆ کوێ تەشریف دەبەن؟

– دەچین تاقیکردنەوەی مافناسی بدەین.

گوتی:" ڕاوەستن، منیش هەر بۆ پێکەنین دێم!"

بەرکۆشەکەی لەناوقەدی کردەوە و بە دوامانا کەوتەڕێ. مامۆستاکان چاوەڕێمان بوون. بە ڕیز لە جێگەکانی خۆیانا دانیشتبوون و لە مێش و مەگەز دەچوون. لە مۆخی ئێمەیشەوە ئاگر دەچۆڕا، هەر بە حەواوە پرسیارەکانیانمان دەگرتنەوە و بەخەمساردییەکی ئاوێتە بە ئازایەتیی وەڵاممان دەدانەوە، هەر بۆ زۆڵێتییش چەند زاراوەیەکی لاتینیمان تێکەڵاوی وەڵامەکانمان دەکردن. زوبانمان لێکدا لێکدا لە زارماندا دەهات و دەچوو. دواجار من و هاوڕێکەم بە نومرەیەکی بەرز لەو تاقیکردنەوەیەدا دەرچووین.

خۆشحاڵیمان وەسف نەدەکرا. هاوڕێکەم بیری لەوە کردەوە نووسینگەیەك لەکرێت بکاتەوە و خوو بداتە سیاسەت. منیش خۆشحاڵ بووم بەوەی کە دواجار، دەرگای سەفەرم بەڕوودا واڵا دەبوو. ئاخر یەکێ لە گەورەترین خواستەکانی ژیانم سەفەر بووە: بینین و دەستلێدانی وڵاتانی دوور، مەلەکردن لە زەریا دوورەکانا، گەڕان بەدونیادا، بینینی عەردەکان، بینینی زەریاکان، بینینی خەڵکان و فیکری نوێ، بینینی هەموو شتێ بۆ یەکەمین جار و دوایەمین جار،

ڕامانێکی لەسەرخۆ و تولانیی، پاشان پێڵوو لێکنان و هەستکردن بەم حەمکە سەروەتەی کە ئارام یاخۆ بەخوڕ دەڕژێتە ناخمەوە تا سەرەنجام زەمەن دەیپاڵێوێ و شیلەی خەم و شادومانییەکانی لێدەگرێ. پێموایە ئەم کیمیای دڵە چێژێکی مەزنە کە شایانی هەموو مرۆڤێکە.

کەناریی، هەمان ئەو مەلەی بابم کە وەك دیاریی ساڵی تازە پێی بەخشیبووم، ساڵانێك لەوەوبەر مردار ببۆوە. نا، مردار نەببۆوە. شەرمەزارم کە وامگوت، بەڵکو وەك بونیادەم، گیانی تەسلیم بە کردگار کردبۆوە. یان چاکتر بڵێم، نەغمەی خۆی سپاردبۆوە بە خودا. لە باخچەی حەوشە بەخاکمان سپارد. خوشکەکەم گریا. بەڵام من ئارام بووم، لەبەرئەوەی دەمزانی مادامەکی زیندووم، ناهێڵم لەبەین بچێ. بۆیە کاتێ گڵم دەکرد بەسەریدا، لەبەر خۆوە دەمگوت:" ناهێڵم لەبەین بچیت. ئێمە پێکەوە دەژین و پێکیشەوە سەفەر دەکەین!"

کە گەورەتربووم و کرێتم جێهێشت و بەدونیادا کەوتمە گەڕان، هەمیشە هەستمدەکرد کە ئەو کەنارییە لەسەر تەوقی سەرم هەڵنیشتووە و گۆرانی دەچڕێ. تەرجیعبەندیی گۆرانیەکەشی هەریەکێ بوو:(**هەستە با بڕۆین، بۆچی لێرە دانیشتووین؟ ئێمە مەلین نەك هێلکە شەیتانۆکە .. دەی هەستە، با بڕۆین!**) سەرم ببووە گۆیەکی خاکیی، کەنارییەکە بەسەر تەوەرەکەیەوە هەڵنیشتبوو، گەرووی گەرمی بەرەو ئاسمان ڕایەڵ دەکرد و سترانی دەچڕی.

دەگێڕنەوە کە لە سەردەمانی زوودا، ژنانی سیغەیی ئەندەروونەیەك، ئێواران دوای حەمامکردن و عەتر لەخۆدان، لەباخی حەرەمسەراکەدا بە ڕیز ڕادەوەستان. سوڵتان دەهاتە خوارێ تا یەکێکیان هەڵبژێرێ. دەستەسڕێکی گچکەی بەدەستەوە دەگرت و دەیخستە بن باڵی ژنەکانەوە و پاشان بۆنی دەکرد. ژنێکی هەڵدەبژارد کە ئەو شەوە بۆنی عەترەکەی لە کەپوویدا لەژنەکانی تر خۆشتر بووبێ.

منیش وڵاتانی جۆراوجۆر، وەك ژنانی سیغەیی لە بەرامبەرمدا ڕیزیان بەستبوو. بەپەلە و پەرۆشییەوە چاوم بە نەخشەکەدا دەگێڕا، بۆ کوێ ڕۆیشبام؟ یەکەمجار کام کیشوەر، کام ئۆقیانوسم بینیبا؟ تەواوی وڵاتان دەستیان ڕاگرتبوو، بانگیاندەکردم. سوپاس بۆ خودا کە دونیا بەرفراوان و تەمەنی مرۆڤیش درێژ، ئەو تەمبەڵانەشی کە پیشەیان خەوش دۆزینەوەیە هەرچی دەڵێن با بیڵێن، من دەرفەتم هەیە تەواوی وڵاتان ببینم.

ئەدی بۆچی لە گرێکستانەوە دەست پێنەکەم!

*

زیارەتەکەم بۆ گرێکستان سێ مانگی خایاند. هەنووکەش دوای تێپەڕبوونی هەموو ئەو ساڵانە، بە وەیادهێنانەوەی چیا و دورگە و گوند و دەیر و هێڵەکانی کەنار، دڵم لە نائارامیی و خوشحاڵیدا

ڕادەچڵەکێ. سەفەرکردن بۆ گریکستان و بینینی، چێژێکی مەزنی هەیە. چێژی مەزن و عەزاب.

گریکستان گەرام و هێورهێور هەموو شتێکم بە چاوانم بینین و بە دەستەکانم لەمسم کردن کە فیکری ڕووت توانای بینین و لەمسکردنیانی نییە: شێوازی پێوەندیی قودرەت و دڵفڕێنیی. پێموانییە ئەم دوو هەوێنی کامڵییە، ئارس * و ئەفرۆدێت **، لە هیچ جێگەیەکی تر وەك سەرزەمینی بێ ڕووپۆش و هەمیشە دەم بەپێکەنینی گریکستان، ئاوها سازگار یەکانگیر بووبێتن. هەندێ لەناوچەکانی گریکستان مۆن و بەخۆدا نازن، هەندێکی تریان تەژی لە ناسکییەکی ژنانەن، هەندێ ناوچەی تریش جیددی و لەهەمان کاتیشا دەم بەپێکەنین و میهرەبان. بەڵام بە ڕۆح فوودراون و لەڕێی پەرستگە و ئەفسانەوە، یان لە ڕێی قارەمانەوە، ڕۆحێکی گونجاو بە هەریەك لەوانە سپێردراوە. لەبەر ئەم هۆیەیە گەر گەشتیارێکی گریکیی چاوی بینین و زەینی بیرکردنەوەی هەبێ، ئەوا لەزنجیرەیەکی نەپچڕاو و سیحراویدا، لەسەرکەوتنێکی ڕۆحییەوە بۆ سەرکەوتنێکی ڕۆحی تر سەفەر دەکات. لە گریکستان بونیادەم باوەڕ دەهێنێ بەوەی کە ڕۆح بەردەوامیی و نۆبەرەی ماددەیە و ئەفسانەش گوزارشتێکی سادە و یەکانگیرە لەواقیعی هەستپێکراو. ئاخر سالانێکی زۆر درێژە ڕۆح پێی ناوەتە

* Ares خواوەندی جەنگ.

** Aphrodite خواوەندی ئەڤین. بە جووتبوونی ئارس و ئەفرۆدێت هارمۆنی لەدایکدەبێت کە واتە هاوگونجان.

سـەر بـەردەکانی گرێکسـتان و بـۆ هـەر کوێیـەك بـڕۆی جێگـەپێ مەلەکوتییەکانی دەدۆزیتەوە.

زۆر ناوچەی جۆراوجۆری گرێکستان ماهیـەتێکی دووانـەییان هەیـە و ئـەو سـۆزەش کـە لێیـان بەرزدەبێتـەوە، بەهـەمان شـێوە ماهییـەتێکی دووانـەیی هەیـە. گـرژی و هاوگونجـاویی لـەپاڵ یەکـدا ڕاوەسـتاون، تەواوکەری یەکدین و وەك ژن و مێرد یـەکانگیری یـەکتربوون. ئەسپارتا یـەکێ لەسەرچـاوەکانی ئـەم گـرژی و هاوگونجاوییەیـە. تایـژتوس لەبەرامبەرتایـە، یاسا داڕێـژەری ڕق و نـەفرەتئامێز، پـڕ لـە گاشـەبەرد و خەرەنـد. بـەڵام لـەخوارەوە لەبـەر پێتـدا، دەشـتێکی بـە بەرەکـەت و گوماناویی، وەك ژنێکی عاشق دامێنـی ڕاخسـتووە. لەلایـەك تایـژتوس، چیای (تـور) ی گرێکسـتان، ئـەو جێیـەی کـە خـودای بێڕوحمـی قـەوم، یاسا ڕەقوتەق و توندوتیژەکانی لیٚ دەخوێنێتەوە:(ژیان جەنگە، دونیا گۆڕەپـانی جـەنگ و وەزیفـەی تـۆیش سـەرکەوتنە. مەخـەوە. مەپـەرژێرە سـەرخۆت. پێمەکەنـە. قسـە مەکـە. تـەنها ئامـانجی ژیـانی تـۆ جەنگینـە. کەواتە دەی بجەنگە!) لەلایەکی تر لەخوار تایژتۆسەوە هێلین، ڕێـك ئـەو کاتـەی کـە دەتـەوێت ببیتـە قەلەنـدەر و ڕوو لەخۆشـی و شـیرینیی عـەرد وەرگێڕیـت، کوتـوپڕ هەناسـەی هـێلین وەك دارلیمۆیـەکی بەگوڵپۆشـراو ئەفسوونت دەکات.

سەرسامم لەوەی ئاخۆ ئەم دەشتەی ئەسپارتا خۆی ئاوها ناسك و تەڕ و هەوەسبازە؟ ئاخۆ بۆنی گوڵاڵە سوورەکانی ئاوها سەرخۆشکەرن، یان

دەشــێ ئــەم ســیحرە لــە جەســتەی ماچـکراو و ســەربەدەرەوە بــووی هێلینەوە بەرزبێتەوە؟ بە دڵنیاییەوە ئیروتاس شۆخیی و نازدارییەکەی ئەمڕۆی نەدەبوو گەر لە ئەفسانەی نەمری هێلیندا خوڕەی نەهاتبا. لای هیچ کەس شاراوە نییە کە سەرزەمینەکان، زەریا و ڕووبارەکان بەناوی گەورە و خۆشەویست پێکەوە گرێدەدرێن و لە دڵماندا خوڕەیان دێ. بە درێژایی کەنارە ناچیزەکانی ئیروتاس پیاسە بکە، هەستدەکەیت دەست و بــیرت لــە عــەبیری ژنێکــی خەیاڵییــەوە دەئاڵــێ کــە واقیعــیتر و هەستپێکراوترە لـەو ژنـەی خۆشـتدەوێ. ئـەمڕۆ وا خەریکـە دونیـا لـە خوێنـدا غـەرق دەبـێ، لـە دۆزەخـی پـڕ لـە بـێ سـەروبەریی ئێسـتادا، خرۆشـانەکان هاتوونەتـە جـۆش. کەچـی لەگـەڵ ئەوەشـدا، هـێلین لـە گۆڕەپانی شیعرە بەرز و بڵندەکانیدا، نەمرو دەستلێنەدراو و بێ جووڵە لەجێی خۆی ڕاوەستاوە و زەمەن بە بەردەمیدا ڕەتدەبێ.

خاك بۆندار بوو. دڵۆپە شـەونم بـە گوڵی دارلیمۆکانـەوە شـۆڕ ببـۆوە و لەبــەر ڕۆشــنایی هــەتاودا ســەمایدەکرد. کوتــوپڕ شــنەیەکی فێنــك هەڵیدەکرد. گوڵەلیمۆیـەك بـەر تـەوێڵم کـەوت و شـەونم لـە ڕوخساریدام. لـەرزێ ڕۆچـووە گیانمـەوە، وەك بڵێـی دەسـتێکی نادیـارم بەرکـەوتبێ. تـەواوی عـەرد لـە هێلینێکـی تـازە حـەمامکردوو، دەم بەپێکـەنین و دەم بەگریان دەچوو. ڕووپۆشەکەی کە بەگوڵی لیمۆ چنرابوو، لەڕوخساری ببـۆوە و ئـەمیش دەستی بەدەمییـەوە گرتبـوو. لەکاتێکدا کـە سات بـە سات پاقیژەیی تازە دەبۆوە، ڕەدووی بەهێزترین پیاو دەکەوت. هەر کە قاچی هەڵدەبڕیی، قولەپێ وەك بـەفر سپییەکەی وەدیاردەکـەوت، پاژنـە

خڕەکانی لەخوێندا بریقەیان دەدایەوە.

چ بەسەر هێلیندا دەهات گەر بە هەناسەی هۆمەر نەخەملیبا؟ هەمان شتی بەسەر دەهات کە بەسەر هەزاران هەزار شۆخە ژنی تردا هاتووە. دەهاتە دونیا و لە بەین دەچوو. دەڕفێنرا، هەر بەو شێوەیەی تا ئەلعانیش کیژانی شۆخ لە ئاواییە کوێستانییەکانی ئێمەدا دەڕفێنرێن. تەنانەت گەر ئەو ڕفاندنەش جەنگی لێکەوتبایەوە، ئەوا جەنگ و ژن و کوشتار، گەر شاعیر دەستی بە ڕزگارکردنیان ڕانەگەییبا، ئەوا لە بەین دەچوون. شاعیر هێلینی ڕزگارکرد، ئیروتاس، ئەم ڕووبارە، نەمرییەکەی قەرزارباری هۆمەرە. زەردەخەنەی هێلین تەواوی فەزای ئەسپارتای تەنیوە. زیاتر لەمەش پێی لێهەڵبڕیوە و ڕۆچۆتە نێو هامشۆی خوێنمانەوە. هەر پیاوێك وەك گۆشتی قوربانیی بەشێکی لەو ئازایەتییە بۆ خۆی بردووە، هەتا ئەمڕۆش هەر ژنێك شکۆ و گەورەیی وی پرشنگ پێدەدا. هێلین بۆتە هاواری ئەڤین. سەدەکان تەیدەکات، لەهەر پیاوێکدا ئارەزووی ماچ و نەمریی بێدار دەکاتەوە. هەرژنێك لەئامێز دەگرین، تەنانەت ساکارترین ژن، دەبێتە هێلینێك بۆ خۆی!

بە بەرەکەتی بوونی ئەم شاژنە ئەسپارتییە، هەوەسی سێکسواڵیی، پێناسەی بەرزی نەجابەت لە خۆ دەگرێ. حەسرەتی شاراوە بۆ هاوئامێزییەکی بزربوو، ئاژەڵی دڕندەی ناخمان ڕامدەکات. کاتێ دەگرین یاخۆ هاوار دەکەین، هێلین چەنگێکی ئەفسوناویی دەڕژێنێتە ئەو پێکە تاڵەی کە هەڵیدەدەین. ئیدی ئازاری خۆ لەبیردەکەین. ئاخر

وی گـوڵێکی بەدەسـتەوەیە مـار دوور دەخاتـەوە، منـداڵانی ناشـیرین بەبەرکـەوتنی وی جـوان دەبنـەوە. سـوارەی سـەر بزنـی ڕێـوڕەسمی دێرینـی بـاخۆس، لنگـەفرتێ دەکـات و ئیـدی تـەواوی دونیـا دەبێتـە ڕەزسـتان. ڕۆژێکیـان کاتـێ (سـتیزنیکۆروس) ی شـاعیری دێـرین، لـە یـەکێ لـە غەزەڵەکانیـدا قسـەیەکی ناشایسـتەی لـەبارەی ئـەوەوە گـوت، یەکسەر کوێرایی داهات. پاشان لەرزۆك و ژێوان عودەکەی هەڵگرت، لە جێژنــە گــەورەکانا بەرامبــەر گرێکییــەکان ڕادەوەســتاو پاشــگەزنامە بەناوبانگەکەی خۆی بێژا:

هیلین... ئەوەی لەبارەی تۆوە گوتم، ڕاست نییە
تۆ قەتاوقات لە کەشتییە تیژڕۆکانا دانەنیشتوویت و
هەرگیزاو هەرگیز نەگەییویتە قەڵای تەڕوا.

دەگریـاو دەسـتی بـۆ یارمـەتی ڕایەڵـدەکرد، ئیـدی یەکسـەر ڕۆشـنایی لەنێو فرمێسکەکانیا هاتەدەرێ و لە گۆشەی چاوانیدا قەتیسما.

باوو باپیرانمان بە شانازیی هێلینـەوە، پێشبڕکێی جوانیی (هێلینیا) یـان ڕێـك دەخسـت. هەرچـۆنێ بـێ، عـەرد گۆڕەپـانێکی پێشـبڕکێیە و (هـێلین) یـش سـەرکەوتنێکە کـە کـەس تیایـدا بـراوە نابـێ. ئـاخر ئـەو لـەودیو ژیانەوەیە. خـۆ دەشـێ بـوونی نـەبێ و لەبنەڕەتـدا لـە تارماییـەك زیاتر نەبێ. لە یەکێ لە مەزەبە نهێنییەکاندا، دەگوترێ کە (ئاکاییەکان) لە تـەڕوا لـە پێنـاوی هێلینـی ڕاسـتەقینەدا نەجـەنگیون، بـەڵکو لـە تـەڕوا

تەنها تارماییەکەی دۆزراوەتەوە، هێلینی ڕاستەقینە پەنای بردۆتە بەر میسر و لەوێ لە پەرستگەیەکی پیرۆزدا خۆی شاردۆتەوە. لەوێ ماوەتەوە بێ ئەوەی چ هەناسەیەکی پیسی بەشەری بەرکەوێ. کێ چوزانێ، دەشێ ئێمەیش لەسەر ئەم عەردە تەنها لەپێناو تارمایی هێلیندا بجەنگین و بگرین و یەکتری بکوژین. چوزانم، دەشێ تارمایی هێلین بە خوێنێك کە لەمیانەی چەندین سەدەوە نۆشیویەتی، بتوانێ هەمدیس بۆ ژیان بگەڕێتەوە. ئەی مەگەر تارماییەکان بە نۆشینی خوێنی بونیادەمی زیندوو لە هادیس بۆ ژیان نەگەڕاونەتەوە؟ دەشێ دواجار تارمایی هێلین ڕۆچێتەوە جەستەی و ئێمەیش ڕۆژێ لە ڕۆژان بتوانین جەستەی واقیعیی و گەرم و گوڕی هێلین لە ئامێز بگرین، دەشێ.

تایژتۆسی جەنگاوەری دڕندە و هێلینی ژنی. بۆنکردنی عەتری هێلین لەنێو گوڵاڵەسوورەکانی ئیروتاسدا، هۆشی لەبەر نەهێشتبووم. هەستم بەشەرمەزاریی دەکرد. ڕۆژێکیان بەرەبەیان چووم بۆ چیای تایژتۆس تا هەوایەکی پیاوانە هەڵمژم.

پاقژیی چیا، بۆنی دارکاج، گاشەبەردی ئاگرین، ئەو شەهێنانەی بەژوور سەرمەوە پیاسەیان دەکرد، خەڵوەتی قووڵ، هەمووان پۆل پۆل دەهاتن و ئازایەتییان پێ دەبەخشیم. چەند سەعاتێك بە شادومانیی بەکێوەکەدا هەڵزنیم. بەڵام دەمەونیوەڕۆ، هەوری ڕەش بە ئاسمانەوە وەدیارکەوت. نەوای خنکێنەری هەورەگرمە هاتە گوێ. بەپەلە ڕێی

گەڕانـەوەم گرتەبـەر. هەسـتمدەکرد زریـان لەدوامـەوە هـەنگاودەنێ. لـە بەردێکەوە دەپەڕیمەوە سەر بەردێکی تـر. لەگـەڵ زریانـدا لـە پێشـبڕکێدا بووم، هەوڵمدەدا پێشی بدەمـەوە. کوتـوپڕ، دارکاجـەکان لـەرزین، دونیـا تاریـك و پشـتێنی بروسـکە گەمارۆیـدام. ببوومـە دیلـی گـەردەلوول. بەدەمدا خۆم بـە عـەردا دا تـا نەکـەوم. چـاوانم لێکنـان و چاوەڕێ بـووم. کوتـوپڕ زریانەکـە هێوربـۆوە، بـا خسـتی و ئـاوێزەی گـەورەی ئـاو لـە ئاسمانـەوە ڕژا. بـۆنی عـەتری شـیوەران و پونگـە و ڕێحـان لەهـەوادا بڵاوبۆوە. هەڵم لە تەواوی چیاکەوە هەڵدەسا.

هەسـتامەوە و کەوتمـەوە دابـەزین. بـاران قامچـی بـە ڕوخسـار و قـژ و سـەر و دەسـتمدا دەکێشـا و منـیش لـەزەتم دەبـرد. زێـوس بـە هـەموو هێزییەوە بەسەر ژنەکەدا، واتـە عـەرددا، دادەبـەزی و عـەردیش بـەقاقای پێکەنینەوە خۆی دەکردەوە و ئاوی نێرەی لەخۆدا جێگە دەکردەوە.

بـە زوویـی ئاسمـان بـووە سـامـاڵ. زریـان، دابـەزینی تونـدوتیـژی ڕوحلقـودس بـوو. هەنووکـە کوکـوختی هـەواڵی خۆشـکردنەوەی بـارانی ڕادەگەیانـد. لەهـەمان لـەحزەدا خـۆر ڕۆنیشـت. لـەو دووری دوورەوە، لەبەر پێمدا، وێرانەکانی قەڵای (فرانك رابر) م بەسەر گردۆڵکەیەکەوە لە (میسـترا) بینـی کـە بـاران شـتبوویەوە. تـەواوی ئاسمـان ڕەنگێکـی ئاڵتونیی و سەوزی پۆشیبوو.

*

ڕۆژی دواتر، بە نێو باخ و دارسەرووەکاندا بۆ دیدەنی میسترا، (بۆمبی) گرێکستان چووم. ئەم گردۆڵکە پیرۆزە، زێدی گرێکستانی نوێ، بە سیحرە ئاشکرا و پەنهانەکەیەوە، سەرچڵترین ڕۆح دەخاتە داوەوە – دارلیمۆ و پرتەقاڵ، کۆڵانی باریك و پێچاوپێچ، منداڵانی نیوەڕووت کە لەشەقامەکاندا گەمان دەکەن، ژنگەلێك کە دەچن بۆ جەنگ، کچگەلێك کە لەژێر درەختی پڕ شکۆفەدا دانیشتوون و خەریکی چنینن. ژیان هەمدیس چنگ بەخاکدا دەکاتەوە و هەوڵدەدا سەرلەنوێ بە گردۆڵکەی باپیراندا هەڵگـژێ. ئەم ناوچە سەوز و ئاوەدانە، یەکەمین ناوچەی میسترایە. گەر بچیتە پێشتر، ناوچەیەکی قاقڕ و بێ درەخت و تەم و مژاویت دێتە ڕێ. بە ڕەتبوون بەنێو داروپەردووی خانووی داڕووخادا دەگەیتە کڵێسای ئەفسوناویی و هەتاوبردووی بیزانسی، دەگەیتە کڵێساکانی پریولپتوس، متیرۆپلی، ئاجیۆتیۆدوری، ئاپیندیکۆ و پانداناسا. ئێرە دووەمین ناوچەی میسترایە.

تینووم بوو. بۆ کڵێسای پاندناسا ڕۆیشتم تا ڕاهیبەکان چۆڕێ ئاوم بدەنێ. حەوشی کڵێساکە بریقەیدەدایەوە. هۆدەگەلی ساکار و گەچکاریکراو. بەتانیی چنراو لەسەر قەنەفەکان ڕاخراو. ژنە ڕاهیبەکان بەپەلە بەپیرمەوە هاتن. هەندێکیان جاحێڵ و ژمارەیەکی تریان بەهۆی ڕۆماتیزمەوە وەکی تەختە وشك هەڵگەڕابوون. هەموویان ڕەنگیان پەڕی بوو، لەبەرئەوەی بۆ گوزەراندنی ژیان دەبوو سەخت کار بکەن. ئاخر ئەوان شەوانە نانوون و خەریکی عیبادەت دەبن، قەتاوقەت تێر بە زگی

خۆیان ناخۆن. هەرکاتێ دەستیشیان بەتاڵبێ، ئەوا سەریان بەسەر کارە دەستییەکانیانا شۆڕدەکەنەوە و دەکەونە چنینکاری: گوڵی سووری ورد بە دەزووی سووری ئاوریشمین، خاچ، سەومەعە، ئینجانەی پڕ لەمێخەك، دارسەرووی گچکە. ئەو چنینیکارییانەیان لەبەردەمتا ڕادەخەن، وەك بڵێی جازییەکانیانت پیشاندەن. ئیدی خەم داتدەگرێ، ئاخر ئەوان تەنها زەردەخەنە دەیانگرێ، چ ناڵێن، بەلاّم دەزانیت چ زاوایەك لە گۆڕێ نییە!

درەوشانەوەی پانداناسا لەو بوومەلێڵە سەوزە هەنگوینییەدا، لە پەرییەکی عاجی بیزانسیی دەچوو. پەرییەك بەری حەوسەڵە و ئەڤین، تا لەپەنای هەناسەی پیرۆزی مەریەمی پاقیژەدا ئۆقرە بگرێ. ئەم کڵێسایە، لەبەردی بناغەوە تا چەمینەوەی گومبەزەکەی، خاوەن چ یەکانگیری و دڵڕفێنی و سێنتراڵیەتێکە! سەراپای ئەم پەرستگە سیحراوییە، وەك پەیکەرێکی زیندوو و گەرم هەناسەدەدا. سەرجەم بەردەکان، وێنە و ڕاهیبەکان، وەك بەشی پێکهێنەری ئەم کڵێسایە یەکانگیری یەکدی بوون. وەك بڵێی هەموویان پێکەوە لەنیوەڕۆیەکدا و لە هەمان ڕوحمەوە هاتبێتنە دونیا.

هاوگونجان و لێکحاڵیبوونێکی ئاوها گەرمی ئینسانیی لە وێنە بیزانسییەکانا، دوور لە چاوەڕوانیم بوو. پێشتر، تەنها شێوەی زاهیدانە و زبرم بینیبۆوە کە تۆماری بە پیتی سوور نووسراو بەدەستەوە، بانگیان دەکردین تا لە سروشت ببێزرێین و بدەینە بیابان، بمرین تا

ڕزگارمان ببێ. بەڵام لێرە ڕەنگی بەشکۆ و وێنەی دڵڕفێن هەبوون. مەسیح، بە سوار ئاژەڵێکی هاکەزاییەوە، میهرەبان و زەردەخەنە لەسەر لێو خۆی بە ئۆرشەلیمدا دەکرد، قوتابییەکانی بەگەڵای دارخورماوە لەدوایەوە دەڕۆیشتن، خەڵکیی بە چاوانی تەژی لە جەزبەوە تەماشایان دەکرد، وەك بڵێی لە هەورێك بنۆڕن کە بەئاسماندا ڕەت دەبێ و پاشان دەڕەوێتەوە. ئەو فریشتەیەش کە لە (ئافندیکۆ) بینیم، جەنگاوەرێکی جوان بوو بە ڕەنگی سەوز، قژە لوولەکەی بە قردێلەیەکی پان بەستبوو. بە هەنگاوی خێرا و ئەژنۆی تۆکمەیەوە بە زاوایەك دەچوو بۆ.... بڕوا، هەر بەڕاست بە ئاوها پەرۆشی و خێراییەك بۆکوێ دەڕۆیشت؟

لەهەمان وەختدا زەنگەکە بە نەغمەی نەرم و گوێنەوازی، ساتەوەختی هاتنی شەوی (هەینی خەمین) ی ڕاگەیاند. چوومە ناو کڵێساکەوە. لە ناوەڕاستدا مەزاری گوڵبارانی مەسیح، پۆشراو بەگوڵەلیمۆ، ئەوەی کە بەردەوام دەمرێ و هەمیشە هەڵدەسێتەوە، لەسەر گوڵە لیمۆ ڕاکشابوو. زەمانێ (ئەو) یان بە ئەدۆنیس بانگ دەکرد و هەنووکەش ناویاننا وە مەسیح. ژنانی ڕەنگپەڕیو و ڕەشپۆش بازنەیەکیان بە دەوریدا دروستکردبوو، بەسەریدا نەوی بوونەوە و شیوەنیان بۆ دەکرد. تەواوی کڵێسا وەك شانەی هەنگوین بۆنی مێوی لێدەهات. ژنە کاهینیەکانی

تر، (ملیسا)* کانی ترم هاتنەوە یاد لە پەرستگەی (ئارتمیس)** لە (ئیفس)*** و پەرستگەی ئەپۆلۆ لە دیلفی کە لە مێو و پەڕ ڕۆنرابوون.

کوتوپڕ شیوەنی ژنان بەرزبۆوە. دەمدەزانی کە عەزاب هێزێکە خودا زیندوو دەکاتەوە، بەڵام لێرە لە فەرمانڕەوایەتی هێلیندا، دڵم ئارەزووی شیوەنی نەبوو. هێشتا تاریك دانەهاتبوو. هەستام و بەسەر ئەم گردەدا کەوتمەوە سەرکەوتن. دەرگا گەورەکە کرابۆوە و حەوشەکان چۆڵ و هۆڵ. بە پێپلیکانە داڕووخاوەکانا چوومە سەرێ و گەیشتمە بورج و حەسارەکان. پۆلێك قژقڕە سەرسام بەبینینی من، دایان لە شەقەی باڵ و فڕین. تەماشای دەشتە بەپیتەکەی خوارەوەم کرد و لەو دووکەڵە ورد دەبوومەوە کە لەگوڵخەنی کوختە نزمەکانەوە هەڵدەسا. جیڕەجیڕی گالیسکەیەك هاتە گوێم و گۆرانییەکی پڕ جۆش و خرۆش. فەزای دەوروبەرم دەینالاند. هەوا پڕ دەبوو لە تارمایی. کیژۆلانی کەزی و پرچ خورمایی، سینیۆراگەلی فرانکیی لەگۆڕ دەهاتنەدەر، هەروا شوالیەگەلی زرێپۆشیش، شوالیەگەلێك کە لە ڕۆڵی ڕزگارکەردا لە(پلۆپۆنز) ەوە بۆ ئێرە دەهاتن و کیژانی گریکییان دەکردە ژنی خۆ. خوێنی گریکیی لەدەمارەکانیاندا دەکەوتە گەڕ و زێدی خۆیان لەیاد دەچۆوە. لە سای

---

* Melissa: 1 چەند خانمێکی قارەمان بە ناوی میلیسا بەناوبانك بوون. لەوانە: ملیسا، خوشکی ئامالتە کە بە منداڵیی خۆراکی داوەتە زیۆس. 2 ملیسا: یەکێ لە پیرێژنە کاهینەکانی دیمتر. ملیسا واتە : هەنگ . (فەرهەنگی ئەفسانەکانی گریك و ڕۆم) و.ف

** ئارتمیس: خواوەندی پیت کە پەرستگایەکی لە ئیفس هەیە.

*** ئیفس: شارێکە لە ئاسیای گچکە. و.ف

ژنانی ئەسمەر و قژ ڕەش و چاوگەشی ئێمەوەبەسەر سەرکەوتووانا زاڵ دەبوون.

*

چەند ڕۆژێك دواتر، دیمەنێکی تر حاڵی لێهێنام. لە شیوێکی وشك و برینگەوە ڕەتدەبیت کە دارچنار سێبەری بەسەردا کردووە و قەوزە گوڵبارانی کردووە، بە چیایەکی ڕووتەندا هەڵدەگژێی کە بۆنی پونگە و شیوەرانی گرتووە، چیایەك چۆڵ لە ئاوایی، چۆڵ لە خەڵك و مەڕ و بزن. کە دادەبەزیت، لەو دیو پێچپێکەوە، کوتوپڕ لەدڵی پلوپونزدا پەرستگەی ئەپۆلۆ دەبینیت کە لەبەردەمتدا قەدی ڕاستکردۆتەوە. بەردی بناغەکەی هەر هەمان بەردی خۆڵەمێشیی ڕەنگی کێوەکەیە. ئەو ساتەی لەبەرامبەریدا ڕادەوەستیت، پەیوەندیی نێوان پەرستگە و خەڵوەتگەکە هەست پێدەکەیت. بەشێك لەچیاکە دەمێنێ کە بەگاشەبەردەکانی خۆیەوە هاتۆتە سەرێ و بۆ خۆیشی یەك گابەردی گەورەیە، بەڵام گابەردێك کە ڕۆح لەبەرزاییەکەیەوە پەرپیوەتەوە. جۆری داتاشین و دانانی کۆڵەگەی ئەم پەرستگەیە، گوزارشتە لە جەوهەری ئەو هەموو بێ پەردەیی و لاکەوتییە. واپێدەچێ پەرستگەکە، کەللەسەری دیمەنەکەی دەوروبەری بێ. لێرە، هونەرمەندی پێشینان کە بەردەوامیی بەخش و ڕاڤەکەری دیمەنەکەیە بە کاملیی، لەسەرساامیدا تەنگەنەفەست ناکات، بەڵکو بە درێژایی ڕێگەیەکی بەشەریی، هێند ئارام و لێزانانە بەرەو ترۆپکت پەلکێش دەکات کە لەکاتی هەڵگژاندا تەنگەنەفەس نابیت. وەك بڵێی تەواوی چیاکە لەناخی قەوارەی تاریکی

خۆیدا، ملیۆنەها ساڵ بێت هاتبێتە زوبان و لە ئارەزووی دەربڕینی هەستی نێو قووڵایی ناخیدا بووبێ. ئیدی ئەو ساتەوەختەی ئەم پەرستگەیە بووە هی خۆی، ئارام بۆوە. هەستی بە ئارامیی کرد – بە واتایەکی تر، مانایەکی دۆزییەوە، مانای خۆی و ئیدی خەنیی بوو.

گەشت و گەڕانی هەر ڕۆژێ بەسەر زەمینی گرێکستاندا، زیاتر لەجاران سەرنجی ڕادەکێشام بۆ ئەوەی کە شارستانێتیی گرێکستان، ئەستێرەی تابانی هەڵواسراوی نێوان نیوە ڕێگەی عەردو ئاسمان نەبووە، بەڵکو درەختێك بووە کە ڕەگی بە قووڵایی خاکدا ڕۆچووە، خۆراکی لە خاکەوە وەرگرتووە و کردوویە بە گوڵ، هەرچی زیاتر خۆی لە خاك تێر کردووە، ڕەنگی گوڵی گەشتر و بۆنی گوڵی خۆشتر بووە. ساکاریی و هاوسەنگیی و ئارامیی شکۆداری پێشینان، بەری چاکەخوازی سروشتیی و دڵپاکیی نەژادی ساکار و هاوسەنگ نەبوون، بەڵکو ئەوانە بەری زۆرانبازییەکی سەخت بوون و دەستکەوتی شەڕێکی خوێناویی و خەتەرناك بوون. ئارامیی گرێکستان، پێچاوپێچ و خەمینە. هاوسەنگیی نێوان هێزە تووڕە و ناکۆکەکانە کە دوای زۆرانبازییەکی درێژخایەن و پڕ لە عەزاب، ملیان بۆ ئاشتیدا و گەیشتنە خاڵێك کە سۆفییەکی بێزانسی بە هاسان (ناتەقەلا) effortlessness ناوی بردووە. بە مانایەکی تر واتە ترۆپکی تەقەلا.

ڕوناکیی هەوێنێکە کەچیا و ئاوایی خاکی گرێکستانی لە فەزادا ڕاگرتووە و نامادیی کردووە. لە ئیتاڵیا ڕوناکی نەرم و ژنانەیە، لە

ئـەیۆنیا فێنـك و پـڕ لـە نائـارامیی خۆرهەڵاتییانەیـە، لـە میسـر چـڕ و هەستییە، بەڵام لە گریکستان ڕوناکیی مەلەکوتێکە بۆ خۆی. لە تینـی ئـــەم ڕوناکییـــەدا، بونیـــادەم تـــوانی یاســـا بەســـەر تێکەڵپێکەڵیـــدا بەرقـــەرارکات و یـــەك كـــەون بدۆزێتـــەوە، ئـــاخر كـــەونیش واتـــە هاوئاهەنگیی.

پیرێـژنێکی گچـکە لـە کـوختی پاسـەوانی تەنیشـت پەرسـتگەکە هاتـە دەرەوە، دوو دەنـك هـەنجیر و بۆڵـە ترێیـەکی بەدەسـتەوەبوو. میوەکـان نۆبـەرەبوون و پیرێـژن حـەزی دەکـرد وەك دیـاریی بـە منـی ببەخشـێ. پیرێژنێکی میهرەبان و ڕوخۆش بوو، هەڵبەت لە جحێڵیدا ژنێکـی خـوێن گەرم بووە.

پرسیم:" ناوت چییە؟"

– ماریا!

کـە تەماشـــای کـــرد خـــەریکم ناوەکـــەی یاداشـــت دەکـــەم، دەســـتە چرچەوەبووەکەی هێنایە پێش و بەناز و عیشوەیەکی کچانەوە گوتی:" ماریتسا! ماریتسا!"

بـەو هۆیـــەی کـــە ناوەکـــەی لـــە ڕێگـــەی نووســـینەوە نـــەمر دەبـــوو، حەزیـدەکرد نـاوە خۆماڵییەکەشـی بپـارێزێ. ئـەم نـاوە، سـاتەوەختە شیرینەکانی ژیانی لە یادەوەریدا دەژیانەوە.

ترساو لەوەی نەبادا گوێم لە ناوەکەی نەبووبێ، هەمدیس گوتی: "ناوم ماریتسایە!"

خۆشحاڵبووم کە دەمبینی هێشتا هێزی ژنانە تەنانەت لەم جەستە داکەوتووەشدا ڕەگی هەیە.

پرسیم:" ئەرێ ئەم حەمکە شتەی دەوروبەرمان چین؟"

– مەگەر نابینی؟ مشتێ بەردن!

– ئەدی بۆچی خەڵکی لەوپەڕی دونیاوە دێن ئەم بەردانە ببینن؟

پیرێژن بۆ ساتێك دوودڵ بوو، پاشان دەنگی نزم کردەوە و پرسی: تۆ غەریبەیت؟

– نا، گرێکیم!

شانی هەڵتەکاند و بە پێکەنینەوە گوتی:" غەریبە گێلەکان!"

ئەوە یەکەمجار نەبوو کە ئەم پیریژنگەلی پاسەوانی پەرستگە دێرینانە، یاخۆ پیرێژنگەلی پاسەوانی کڵێسای بەناوبانگی خاوەن

پەیکــەری موجیزەئامێزانــەم دەبینــی کــە لــەڕووی بێحورمەتییــەوە، بەقەدیسان یاخۆ بە خودا مەڕمەڕینە دێرینـەکان پێدەکەنین. هەرچۆنێ بێ هاودەمی ئەوانەن، لەکۆنیشەوە گوتراوە: دووریی و دۆستیی *.

هــەروا کــە بۆڵــە تــرێ تــرش و شــیرینەکەم تامــدەکرد، ماریتیســای بەساڵاچــوو بــە شــادومانییەوە تەماشــای دەکــردم. ویســتم ســەر بخەمــە سەری، لێمپرسی:" ئەی لەبارەی سیاسەتەوە چ دەڵێی؟"

بە شانازییەکی چاوەڕواننەکراوەوە وەڵامیدایەوە:" کوڕەکەم، چ بڵێم، ئێمە لەسەر ئەم ترۆپکە لە دونیا دابڕاوین، قیل و قاڵی ئەوانە نابییەین!"

مەبەسـتی لـە (ئێمـە) خـۆی و پەرسـتگاکە بـوو، (دابـڕاوین) یشـی بـە نەغمەیـەك دەربـڕی کـە مانـای (باشـتر) ی دەگەیانـد. خۆشـحاڵ بـووم. قسەکەی پیرێژن زیاتر لە پەرستگەکە دڵمی پڕ لەشادومانیی کرد.

بەژێر کۆڵەگەکانا سەر دەکەوتمە سەرێ و دەهاتمەوە خـوار. دوو ڕۆژ لەوەوبەر باران باریبوو، هێشتا پاشماوەی باران، بێجووڵە و ڕۆشـن، لـە چاڵە مەڕمەڕە شکاوەکاندا جێمابوو. چەمیمەوە و هـەوری سپیم بینـی کــە وەك تارمــایی بەســـەر ڕووی ئـــاودا تێدەپـــەڕی. لەشـــوێنێکدا خوێندبوومــەوە کــە لەخۆرهــەڵاتی دووردا، بەهــەمان شــێوە خودایــان لەچاڵی پڕ لەئاودا کە هەور بەسەریانا ڕەتبووە، پەرستووە.

---

* لە دەقەکەدا : ئاشنایی مایەی نەفرەتە. و.ف

کاتێـک دەگەڕامــەوە دەشــت، پیرەمێــردێکم بینــی لەســەر بــەردەکان کەوتبووە سەر ئەژنۆ. بەسەر چاڵێکدا چەمیبۆوە و لە تێپەڕبوونی ئاوی دەنۆڕی. نەشوەیەکی بەیاننەکراو ڕوخساری پۆشیبوو. پێدەچوو لوت و دەم و گۆنـای مـەحف بـووبن. جگـە لـەدوو چـاو چ شـتێکی تـر بـە ڕووخساریەوە نەمابوو، ئەو دوو چاوەش شوێنپێی ئاویان هەڵدەگرت کـە بـەنێو گاشـەبەردەکاندا ڕەتـدەبوو. بـەرەو لای ڕۆیشـتم و پرسـیم:" پیرەمێرد، ئەرێ لەوێدا چ دەبینیت؟"

بێئــەوەی ســەری بەرزکاتــەوە یــاخۆ چــاو لــە ئاوەکــە وەرگێــڕێ، وەڵامیدامەوە:" تێپەڕبوونی عومرم!"

*

لە گرێکستان، چیا و ڕووبار و زەریا و دۆڵەکان (ئینسانیی) دەبن. بە زوبانێکی نزیك بە زوبانی ئینسان لەگەڵ بونیادەمدا دەپەیڤن. بونیادەم هەراسان و بێزار ناکەن. بەڵکو دەبنە هاوڕێ و هاوکاری. هاواری تووڕە و نائارامی خۆرهەلات، بە ڕەتبوون بە ڕۆشنایی گرێکستاندا ناسك دەبێتەوە. کاتێك ئینسانیی دەبێ، دەبێتە – لۆگۆس– ئەقڵ. گرێکستان بە تەقەلای زۆر، هەموو شتێ لەبێژەنگی خۆی دەدا: ئاژەڵ بە ئینسان، کۆیلایەتیی خۆرهەلاتیی بە ئازادیی، مەستیی دڕندانە بە عەقڵگەرایی و

هۆشیاریی، بەخششی ڕوخسار بەبێ ڕوخساریی و پێوانە بە ناپێوانە، هاوسەنگ کردنیش بە هێزی نابینا لە کاتی شەڕدا: ئاوهایە مەئموریەتی ئەو زەریا و عەردە زۆر گورزچەشتووەی کە ناوی گرێکستانە.

گەشت و گەڕان بە گرێکستاندا، چێژێکی واقعیی و سەروەتێکی گەورەیە. خاکی گرێکستان هێند بە خوێن و ئارەقە و فرمێسك ئاوێتە بووە و چیاکانی گرێکستان هێند شاهیدی هەڵگڕانی ئینسان بوون، کە ئیدی بیرکردنەوە لەو حەقیقەتە ئەژنۆت سست دەکات کە لێرە، لەسەر ئەم چیاو لەم کەنارانەدا، چارەنووسی نەژادی سپیی، چارەنووسی تەواوی بەشەرییەت لەخەتەردا بووە. هەڵبەت لەیەکێ لەم کەنارانەدا بووە کە گواستنەوەی موجیزەئاسای لە ئاژەڵەوە بۆ بە ئینسان بوون ڕوویداوە. بێگومان لەجێگایەکی ئاوهادا، (ئەشتارت) ی هەزار مەمك لە ئاسیای ناوەند لەنگەری گرت و گرێکییەکان، ئەم پەیکەرە دارینە دڕندەیەیان هەڵگرت و ڕوخسارە ئاژەڵییەکەیان لێسڕییەوە، تەنها دوو مەمکیان لێهێشتەوە و جەستەیەکی ئینسانیی شکۆداریان پێبەخشی. گرێکییەکان لەئاسیای گچکە، ئەشتارتیان هەڵگرت، ئەشتارت: غەریزەی کێویی، مەستیی زۆر بڵێ، هاواری دڕندانە، غەریزەیان گۆڕی بە ئەڤین، قەپاڵیان گۆڕی بە ماچ، زۆر بڵێییان گۆڕی بۆ وێرد و دۆعای مەزەبیی، هاواریان گۆڕی بە گۆرانی ژێرلێوی عاشق. ئەشتارتیان کرد بە ئەفرۆدێت.

سروشـــتی مەلـــەکوتی و جوگرافیـــایی گرێکســـتان، ئـــەرك و بەرپرسیارییەکی عاریفانەی لە ئەستۆیە. چونکە دوو ڕووداوی کاریگەر هەمیشـە لـە عـەردو زەریاکانیـدا پێکدەگـەن. هەمیشـە دوو سروشـتی مەلـەکوتیی و جوگرافیـایی لەبـەر گەردەلوولـدا بـوون. ئـەم سروشـتە چارەنووسســـازە، کاریگەرییـــەکی بونیـــادیی بەســـەر چارەنووســـی گرێکستان و چارەنووسی سەراپای دونیاوە جێهێشتووە.

تـــەنیای تـــەنیا، بـــە گۆچـــانێکی لـــە دارزەیتـــون دروســـتکراو و کۆڵەپشتێکەوە سەراپای گرێکستان گەڕام و تەماشامکرد، بۆنم کرد و دەســـتم لێـــوەدا. هـــەروا کـــە گرێکســـتان لـــە ناخمـــدا ڕۆدەنیشـــت، هەسـتمدەکرد کـە جەوهـەری عیرفـانیی عـەرد و زەریاکـەی ڕێتمیکـە. دیمـەنی گرێکسـتان لەهـەر سـاتێکدا لـە گۆڕاندایـە و لەهـەمان کاتیشـدا چەسپاوە. جوانییەکەی دەبزوێ و تازە دەبێتەوە.

یەکانگیرییـەکی پتـەو و لەهـەمان کاتیشـدا گۆڕانکارییەکـەی بـەردەوام لـەنوێ بوونەوەدایـە. سەرسـامم لـەوەی ئـاخۆ هـەمان نەغمـە بەسـەر هونـــەری گرێکییـــە دێرینەکانـــەوە فـــەرمانڕەوا نـــەبووە؟ ئـــەم هونـــەرە لەتیشـکی نیگـا و ئـەڤین و لێکحـاڵیبوون و بەخشـینی گوزارشـتێکی هەسـتپێکراو بـەدونیای بینـراوی دەوروبـەری، پێـی ناوەتـە گۆڕەپـانی بوونەوە. لە پەیکەرێکی قۆناغی گەورەی کلاسیك ورد بەرەوە: دەبینیت بێجووڵە نییە، بەڵکە لەرەی هەستپێکراوی ژیان لەخۆی گرتووە. وەك ئەو شەهێنەی کە لە ترۆپکی فڕینی خۆیدا بۆ ساتێك ڕادەوەستێ، باڵ

لێکدەدا و کەچی لەبەرچاوی ئێمەدا بێجووڵە خۆ دەنوێنێ. پەیکەرە دێرینەکان بە تەرزێکی هەستپێکراو دەجوڵێن و دەژین. لە ساتەوەختێکی ئەبەدیدا، گا بەردەوامیی دەبەخشنە کولتووری هونەریی و گا ئاراستەی ئایندەی هونەر ئامادە دەکەن. سوڕانەوەی سێ لایەنەی زەمەن لەهاوسەنگیی تەواودا دەپارێزن.

گریکییەکان لەڕێی بەرخۆدانەوە هەر ناوچەیەکیان پیرۆز دەکرد و هەریەکەیان دەهێنایە ژێر فەرمانی مانایەکی والاوە کە جەوهەری پێکهاتەیان بوو. لە ڕێی جوانیی و ئەڤینی دیسپلینکراوەوە، ماهییەتی فیزیایی هەر ناوچەیەکیان دەکردە جەوهەرێکی میتافیزیکیی. گیا و خاك و بەردیان وەلا دەنا و ڕۆحی ساردی هەر ناوچەیەکیان لە قوڵایی خاکدا دەدۆزییەوە. ئەو گیانەیان گا لە پەرستگەیەکی دڵڕفێندا، گا لە ئەفسانەیەکدا، هەندێك جاری تریش لە خودایەکی دەم بە پێکەنین و سروشتیدا بەرجەستە کرد.

بە درێژایی چەندین سەعات لە دیمەنی پیرۆزی ئۆڵۆمپ ورد دەبوومەوە – لە ئارامییە ئەشراق و فانتاسییەکەی، لە زناری تەڕوتازە و میواندۆست کە بناری چیاکانی دەوروبەری لە بەڵای وشکە (با) ی باکوور و بای قامچی وەشێنی باشوور پاراستوویانە و تەنها لای خۆرئاواوە ڕووە و ئاو دایانناوە. جێیەك کە شنەی فێنکی زەریای لێوە هەڵدەکا و بە ئاراستەی (ئالفیوس) بەرەو سەرەوە دەچێ. چ خەڵوەتگەیەکی تر لە گریکستان، بە هاوگونجان و تۆپزییەکی ئاوهاوە

هەستی ئارامی و هاوئاهەنگیی ناوروژێنێ. گرێکییە دێرینەکان بە ڕوانینێکی پتەوەوە ئەم خەڵوەتگەیەیان کردە جێگایەك تا گەلانی گرێکستان هەر چوار ساڵ جارێك برایانە دیدەنیی بکەن. بە مەبەستێکی ئاوهاوە لێواولێویان لە ماناو ئارامیی کرد و قودرەتیان زێدە کرد تا بتوانێ هەر جۆرە سازشێك ڕەتبکاتەوە.

دەمارگیریی و ڕق و شەڕی ناوخۆ گرێکستانی لەبەریەك هەڵوەشاند. دیموکراتەکان، ئاریستۆکراسەکان، زاڵمەکان یەکتریان لەناوبرد. ڕیچگا بنبەستەکان، دوورگە لاکەوتەکان، هێڵی لاکەوتەی کەنار و دەوڵەتۆچکە سەربەخۆکان، هەمو پێکەوە جەستەیەکی چەند سەرەیان خوڵقاند کە حوکمدراو بوو بە ڕقی بەرامبەر و هەستوسۆزی بەلرفەی نێو هەر سنگێك. کوتوپڕ، هەر چوار ساڵ جارێك پەیامهێنانی گوڵ بەسەر، هەر کە هاوین دادەهات، لەم زنارە پیرۆزەوە دەکەوتنە ڕێ و بەپەلە تا ئەوپەڕی سنووری گرێکستان دەڕۆیشتن. مانگی پیرۆزی پێشبڕکێیان ڕادەگەیاند، بانگەشەی ئاگربڕی گشتییان دەدا، دۆست و دوژمنیان بانگهێشت دەکردن تا بۆ ئۆڵۆمپ بێن و بەشداری لەو پێشبڕکێیانەدا بکەن.

لە تەواوی پلوپونز و گرێکستان، لە مەکەدۆنیا، تسالی، ئیپیرۆس و تراسەوە، لە کەنارەکانی زەریای ڕەش، ئاسیای ناوەند، میسرو قەیرەوانەوە، لە ماکناگراسیا و سیسیلەوە، پاڵەوانان و بینەران دەهاتن و تەماشای پێشبڕکێکەیان دەکرد. ڕێگە بە کۆیلە و تاوانبار و غەریبە و

ژن نەدەدرا، تەنها گرێکیگەلی ئازاد مافی هاتنە ژوورەوەیان هەبوو.

چ خەڵکێك ئاوها كامڵ لە بەهای ئاشكراو شاراوەی وەرزش حاڵی نەببوون. لە كاتێكدا ژیان لەگەڵ هەراوزەنای هەوڵەكانی ڕۆژانە بۆ زاڵبوون بەسەر دوژمنانی دەوروبەریدا یەكانگیر دەبێ – هێزی سروشتیی، ئاژەڵانی كێویی، برسێتیی، تینوێتیی، نەخۆشیی– خۆشبەختانە هەندێجار گوڕێكی زۆری لێدەمێنێتەوە و هەوڵدەدا ئەم گوڕە لە وەرزشدا سەرفكات. شارستانێتی لەساتەوەختی دەستپێكردنی وەرزشەوە دەستپێدەكات. مادامەكی ژیان لەهەوڵدایە بۆ مانەوە تا خۆی لە ئازاری دوژمن بپارێزێ و لەسەر عەرد بمێنێتەوە– شارستانێتیی لە دایك نابێ. شارستانێتیی كاتێ لەدایك دەبێ كە ژیان لە خواستە بەراییەكان تێر بووبێ و لەهەوڵی سەر پەرژان بە تۆزێ دەسبەتاڵیدا بێت.

ئەدی چۆناوچۆنیی ئەو دەسبەتاڵییە بەكارببرێ؟ چۆناوچۆنیی لەنێوان چین و توێژە كۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەكانا دابەشبكرێ؟ چۆناوچۆنیی تا ڕادەی كۆتایی بۆی زیادبكرێ و لە بێژەنگ بدرێ؟ لەسەر بناغەی یەكلاكردنەوەی ئەم جۆرە مەسەلانە، دەتوانرێ بەها و جەوهەری شارستانێتیی هەر نەژاد و قۆناغێك بنرخێرێ.

بەنێو وێرانەكانی ئالێتسدا سەر دەكەوتم و دەهاتمە خوارێ و بەچێژەوە لەو بەردە سەدەفییانەم دەنۆڕی كە بینای پەرستگەكەیان پێ

ڕۆنرابوو. مەسیحییەکان ئەم بەردانەیان شکاندبوون، بومەلەرزەکانیش وێرانیـــان کردبـــوون. بـــاران و لافـــاوی ئـــالفی درەوشـــانەوە سەرسوڕهێنەرەکەیان لەبەین بردبوون. پەیکەرەکان سووتابوون و تەنێ گەچەکەیان مـابۆوە، چەند دانەیەك مابوونـەوە، ئـەو ژمارەیـەش بـۆ خۆراکـدانی ئـەقڵمان بـەس بـوون. دووسـێ چڵە ڕێحـان لـە درزێکـەوە سـەریان هێنـابووە دەرێ، دەگـوترا ئـەو جێگەیـە مـەنزڵی پەیکـەری لـە ئاڵتون و عاج دروستکراوی فیدیاس بووە، چڵە ڕێحانەیەکم لێکردەوە و پەنجەکانم تەژی لە بۆی نەمریی بوون.

ئەم شوێنە عیرفانییە گۆڕەپانی بەرخۆدانی ئینسان بووە، بەڵام بەر لەو خوداکان زۆرانبازی خۆیان لێکردبوو. زیۆس لەگەڵ (کرۆنوس) ی باوکیدا جەنگی تا قودرەت و دەسەڵاتەکانی وی بۆخۆی کۆنترۆڵکات. ئاپۆڵۆ خواوەندی ڕوناکیی لە پەێشبڕکێی ڕاکردندا لە (هیریس) و لە پێشبڕکێی بۆکسێندا لە (هورمز) ی بردەوە — ئیدی ئەقڵ بەسەر زەمەن و ڕونـاکیی بەسـەر هێـزی تاریـك و فریـودەر و توندوتیـژدا سـەرکەوت. دوای خوداکـان، دەبـوو قارەمانـان بـۆ زۆرانبـازیی بێنـە ئێـرە. (پلۆپس) لەئاسیاوە هات و (ئۆنامۆس) ی خوێنخۆر و دڕندەی تەختی عەرد کرد، پاشـان (هیپودامیـا) ی کیـژە ئەسـپ ڕامکـەری کـردە ژنـی خـۆی. شارستانێتیی پێشکەوتووی (ئۆنیـان) * ی پڕشکۆ و دڵڕفێن، شکستی بە خەڵکانی بێ کولتووری ئەم ناوچەیە هێنا. ئەسپی خستە خزمەتی

* Ionin

ئینسانەوە و قودرەتی مرۆڤی توندوتۆڵ کرد. (هیراکلیس[**]) قارەمانێکی تر، دوای پاکژکردنەوەی تەویلەکانی (ئۆژیاس[***])، بۆ ئێرە هات تا بە شانازی (زیۆس) ی خودای نوێوە، قوربانیی گەورەی بۆ بکاتە دیاری. لە خۆڵەمێشی قوربانییەکان میحرابێکی ڕۆنا و یەکەمین پێشبڕکێی (ئۆڵۆمپ) ی ڕاگەیاند. ئەم میحرابە پیرۆزە بە خۆڵەمێشی قوربانیی نویێ بەرزتربۆوە و ئۆڵۆمپیا بووە کورەیەك کە تیایدا نەژادە جۆربەجۆرەکانی گرێکستان، جەستە برۆنزییەکانی خۆیان خارا کرد.

ئەوانە ئەم کارەیان لەپێناو لەشجوانیدا نەدەکرد. گرێکییەکان هەرگیز هونەریان لە پێناو هونەردا بەکار نەهێناوە. هەمیشە مەبەستێك لەودیو جوانییەوە هەبووە: مەبەستی لەخزمەت ژیاندا بوون. جەستەی بەهێز و جوانیان بۆ ئەوە دەویست تا ببێتە قاڵبی ئەقڵێکی هاوسەنگ و ساخ. ئامانجی گەورەش لەودیو ئەم ئامانجەوە، بەرگریکردن بووە لە پۆلیس، واتە (شار).

[**] هەرقل

[***] ئۆژیاسAugias: گوێی نەدەدایە پاککردنەوەی تەویلەکان لە پاشەڕۆ و پیسایی ئاژەڵان. ئۆریستە بۆ سوکایەتی پێکردنی هواکلیس، ئەو کارەی بەو سپارد. (هیراکلیس) یش بە گۆڕینی ئاراستەی ڕووباری ئالفی بەرەو تەویلەکان، بەڵێی خۆی بە ئەنجام گەیاند. بەڵام ئۆژیاس کە بەڵێنیدابوو بەشێ لە وڵاتەکەی خۆی بە هراکلیس بسپێرێ، ئەو قەولەی شکاند. (بە کورتی لە فەرهەنگی ئەفسانەکانی یۆنان و ڕۆم)ەوە. و.ف

لای گریکییەکان، وەرزش بۆ ژیانی هەر شارنشینێك وەك ئەندامێکی کۆمەڵگە، پێویست بوو. شارنشینی حیسابیی کەسێك بوو کە بە ئامادەبوونی بەردەوام لە وەرزشگەکاندا دەیتوانی جەستەی بەهێز و هاوئاهەنگکات، بە واتایەکی دی دەیتوانی جەستەی جوانکا و بۆ بەرگریکردن لە هاوڕەگەزی خۆی ئامادەیکات. بە دیقەتدان لە پەیکەرێکی سەردەمی کلاسیك، یەکسەر بۆت دەردەکەوێ کە ئەو ئینسانەی پەیکەرەکەی بۆ ڕۆنراوە ئازاد بووە یاخۆ کۆیلە. جەستەی گوزارشتکەری ئەوەیە. نیشانەکانی ئینسانی ئازاد ئەمانەن: ئارامیی، عەشقێکی تەواو دیسپلینکراو، جەستەی جوان و بەهێز. کۆیلە هەمیشە بەجووڵەی شپرزە و شیرازە پچڕاو و جەستەی قەڵەو یان خەمبار وێنا دەکرێ. دیۆنیزیۆس خودای مەستیی، ئارام لە جێگەیەکدا ڕاوەستاوە، (سیلین)[*] و (ساتیرەکان)[**] مەست و وێران دەوریانداوە، واتە کۆیلە و خزمەتکارەکانی، بە خەمساردی سەرگەرمی سەما ناجۆرەکانی خۆیانن.

---

[*] سیلین Silene ناوی سەرجەم ئەو ساتیرانەیە کە دەگەنە تەمەنی پیریی، بەڵام یەکێ لەساتیرەکان کە بەپێی ریوایەتە دێرینەکان، دیۆنیزیۆسی پەروەردە کردووە، ناوی سیلین بووە. ئەم سیلینە زۆر ناشیرین بووە، کەپوو کوڵ و پان، لێوی ئەستورو چاوانی وەك چاوی گا، خاوەن ورگێکی زل. سیلین هەمیشە سەرخۆش بوو، بەزەحەمت دەیتوانی هاوسەنگی خۆی بەسەر گوێدرێژەوە ڕاگرێ. و.ف

[**] ساتیرەکان Satyrs هاوڕێیان و موریدانی دیۆنیزیۆس. کلکی درێژ و کۆڵکنی وەك کلکی ئەسپیان هەبووە، وایاندەنواند کە هەمیشە لە هاوینەهەوارەکانا سەرگەرمی سەما و پێ کوتانن. و.ف

ئامانجی باڵای گریکییەکان، هاوئاهەنگکردنی ئەقڵ و جەستە بووە. پێیانوابوو گەشەی نابەجێی یەکێ لەو دووانە بۆ زەرەر گەیاندن بەویتر تشتێکی دڕندانەیە. کاتێ گریکستان بەرەو نشێوی تیاچوون هەڵدێرا، جەستەی قارەمانیش گەشەی نابەجێی خۆی دەستپێکرد و ئەقڵی لەناوبرد. (یۆرپید) [*] یەکەمین کەسێ بوو کە دەنگی ناڕەزایی هەڵبڕی. وی ڕایگەیاند: ڕۆح بە دەست قارەمانبازییەوە لە خەتەردایە. (گالن) [**] یش دوای ئەو هەجوونامەکەی خۆی هۆنییەوە:(ئەوانە دەخۆن، دەخۆنەوە، دەخەون، پیسایی نێو ورگیان خاڵیی دەکەنەوە و لە خۆڵ و زەلکاودا تل دەدەن – بنۆڕە، چۆن قارەمانان ڕۆژگار دەگوزەرێنن!) هیراکلیسی شەهیدی گەورە، ئەوەی لە ساڵانی پڕ شانازیدا لەقۆناغە جۆراوجۆرەکانی تێپەڕاند و ئەقڵ و بەدەنی گەیاندە هاوئاهەنگییەکی کامڵ، وردە وردە بۆ مەخلۆقێکی ناوزگ بۆگەن و بەدمەست و گاخۆری چەکل دابەزی. هونەرمەندانیش کە لە قۆناغە مەزنەکانا، نموونەی ئامانجی شێوەجحێڵییان خوڵقاندبوو، هەنووکە بە واقیعگەراییەکی ناکامڵ، کەوتبوونە نمایشکردنی جەستەی تەمبەڵ و کێویی.

لە گریکستان، وەك هەر جێگایەکی تر، هەر کە واقعیگەرایی لەزەیندا ڕۆ دەنیشێت، ئیدی شارستانێتی ڕووە و لێکبەرهەڵوەشان دەچێ. بەمجۆرە، دەگەینە قۆناغی واقیعگەرا، قۆناغی زۆر بڵێی و بێئیمانی هیلینستی کە لە ئامانجە سەروو ئینسانیەکان داماڵراوە. لە

---

[*] Euripides شاعیر و درامانووسی ناوداری گریکیی.

[**] Galen

بێسەروبەرییەوە بۆ پارتنۆن، دووبارە لەپارتۆنەوە بۆ بێسەروبەریی— نەغمەی مەزن و بێ ڕوحم، شێرازەی هەست و سۆزەکان دەپچڕێ. ئینسانی ئازاد هێز و توانا دیسپلینکراوەکانی خۆی لەدەست دەدا و جڵەوی غەریزەی لەدەست بەر دەبێ. خرۆشان، هەست، واقیعگەرایی ... جۆرێك نائارامیی عاریفانە و هیستریایی ڕوخسار دادەپۆشێ. خەونە ترسناکە ئەفسانەییەکان دەبنە شتگەلی زینەتیی. ئەفرۆدێت وەك ژنێکی ئاسایی جلوبەرگ دەپۆشێ، زیۆس مەکر و ناسکیی لەخۆدەگرێ، هیراکلیس بۆ ئاستێکی نزمی ئاژەڵانە دادەبەزێ. دوای جەنگی پلوپونز، لەتوپەت بوونی گرێکستان دەستیپێکرد. ئیمان بەسەر زەمینی باوان لەبەین چوو، خۆبەزلزانینی ئیندیڤیدواڵی زاڵ بوو. لە دیمەنی شانۆنامەکانا ئیدی کەسێتی یەکەم خودا یاخۆ جاحێڵێکی خاوەن ئامانج نەبوو، بەڵکو شارنشینێکی دەوڵەمەند و پارەدار بوو بە لەزەت و هەوا و هەوەسی شەهوانییەوە — پول پەرستێکی بەدگومان و هەوەسباز. پێشتر ئامادەگی جێی کامڵیی گرتبوو، بەڵام هەنووکە خۆش سەلیقەیی جێی بە ئامادەگیی چۆڵ کردبوو. هونەر دەبێتە هەمبانەی منداڵان و ژیانی بەعیشوە و دیمەنی واقیعگەرا. ئینسانیش دەبێتە دڕندە یاخۆ دانا.

بەو گردەدا سەردەکەوتم کە بە مۆزەخانەیەك کۆتایی دەهات. پەلەم بوو پەیکەری (هورمز) شاکاری (پراکسیتس)* و دوانزە قۆناغی**

---

* Praxiteles بە ناوبانگترین پەیکەسازی ئەتیکی. و.ف

هیراکلیس و دوو بەردەنیگاری دەگمەنی جێماوی سەردیوارەکە ببینم. پەلەم بوو، وەك بڵێی بترسم لەوەی بەر لەگەیشتنم، عەرد ئەم شاکارە جێماوانەش قووت بدا. بۆچی؟ دەشێ لەبەر ئەوەبێ کە هەوڵی بەرزی ئینسان، سەرپێچی لە یاسا نائینسانییەکانی ئەبەدییەت دەکات. (بەم پێیە، ژیان و هەوڵی ئێمە، ڕەنگی خەم و قارەمانێتیی لەخۆدەگرێ. ساتەوەختێکی زیاترمان لەبەردەمدا نییە، باشترە ئەو ساتەوەختە بۆ ئەبەدییەت بگۆڕین. ئاخر شێوەیەکی تری ئەبەدییەت بوونی نییە).

هەر کە گەیشتمە هۆڵی گەورەی مۆزەخانەکە، دڵم ئارام بۆوە. ئەپۆلۆ، هیراکلیس، نایك، سانتورەکان، لاپیتەکان بە ئارامی لەڕۆشنایی بەرەبەیاندا دەدرەوشانەوە و هێشتا زیندوو بوون. خۆشحاڵبووم. دونیای ئێمە پابەندی یاسای سەروو ئینسانییە. لەم سەردەمە مەرگبارەدا کە بە حوکمی چارەنووس تیایدا ژیان بەسەر دەبەین، هەستدەکەین لە هەر ساتێکدا بۆی هەیە بۆمبێ بکەوێتە خوارەوە و ئازیزترین یادەوەریی ئینسان بکاتە قەرەبرووت. هەنووکە بە بینینی شاکارێکی هونەریی هەستی چێژ وەرگرتنمان لەگەڵ مەترسیی دابڕانی

** دوانزە قۆناغ: راڤەی فەرمانێکە کە هێرالکیس بە بڕیاری ئۆرسیتەی ئامۆزای ئەنجامیداوە، لە ڕوانگەی عیرفانییەوە، کارەکانی ئەو بۆ پیشاندانی (تاقیکردنەوەکانی ڕۆح) بوو، کە وردە وردە لە کۆیلەیی جەستە و هەوەس ئازاد دەبێ و خۆی بە قۆناغی خودایی دەگەیەنێ. ناوی لاپیتەکان: شێری نمە، ئەژدیهای لورن، بەرازی ئەریمانت، ئاسکە مێی سرینی، مەلانی دەریاچەی ئیستمفال، تەویلەکانی ئۆژیاس، گای کرێت، ماینەکانی دیومد،، کەمەربەندی شاژنە هیپۆلیتە، گاوانی گریون، سەگی سەربەر ، سێوی زێڕینی هەسپریدەکان. (فەرهەنگی ئەفسانەکانی گریك و ڕۆم.) و.ف

هەمیشـەییدا یـەکانگیر دەبـێ، مەترسـییەك کـە بـاڵی بەسـەر کـارە هونەرییەکەدا کێشاوە.

بـە تەماشـاکردنی دوو بـەردەنیگارە گەورەکـەی سـەر دیوارەکـە، بـێ سـێودوو پـەی بـە گوتـەی حـەکیمێکی خۆرهـەڵاتی دوور دەبـەیت کـە دەبێـژێ:" هونـەر نمایشـکردنی جەسـتە نییـە، بـەڵکو وەدیارخسـتنی هێزەکـانی خوڵقێنـەری جەسـتەیە!" لێـرە لـەژێر ئاسـتێکی تەنکـدا، بەتایبـەتیی لـە بەردەنیگارەکـەی خۆرئـاوادا، ئـەو هێـزە خوڵقێنەرانـە دەبینرێ. تازە میوانداریيەکە تەواو بووە. سانتۆرە مەستەکان سـەریان خستۆتە سەر ژنە لاپیتەکان. یـەکێکیان دێتـە پێشـێ و ژنێك لـە باوەش دەگـرێ، لـە هـەمان کاتیشـدا بـە دەسـتە زلـەکانی مـەمکی دەگوشـێ. پێدەچێ ژنەکە بەهۆی ئازار و هـەروەها بـەهۆی لـەزەتێکی شـاراوە و لـە وەسـف بـەدەرەوە لـە هـۆش خـۆی چـووبێ. لـە شـوێنێکی تـردا، جـەنگاوەران قـەپاڵ لـە یەکـدەگرن یـاخۆ چـەقۆ دەوەشـێنن. لـەژێر کاریگـەریی زاڵبـوونی هەسـتی زەبروزەنگـدا، گیانـەوەر لـەکۆت ئـازادە. گۆڕەپانی جەنگە دڕینەکان، لەنێوان ئادەمیزاد و بونیادەمی لەمـەیمون چوودا، لەبەرچاوماندا زیندوو دەبێتەوە. بەڵام ئارامییەکی عاریفانە باڵ بەسـەر ئـەم هـەموو شـەیداییە سەرسـوڕهێنەر و کێوییـەدا دەکێشـێ. لەبەرئـەوەی لـەنێو خـەڵکی خرۆشـاو و دوور لەچـاوی جەنگاوەرانـدا، ئـاپۆلۆ بەوپـەڕی ئـارامیی ڕاوەسـتاوە و دەسـتی ڕاسـتی بـە شـێوەیەکی ئاسۆیی ڕایەڵ کردووە.

گەرچی خوڵقێنەری ئەم دیمەنە گەورەیە لە بێ ئەزمونیی هونەرمەندی کـۆنی تێپەڕانـدووە، بـەڵام هێشـتا بـە کـامڵیی هونـەری کلاسـیك نەگەیشتووە. وی هێشتا گرفتاری جەنگە، نەگەییوەتە ترۆپکێك و بۆ لە ئامێزگرتنی سەرکەوتن لە ئارەزوویەکی ئاگرین و نائارامدا قوڵپ دەدا. تایەکی هاوسەنگییەکەی شکاندووە، بەڵام دەستی نەگەیووەتە تاکەی تر و بەئاڕاستەی دوا ئامانج بەرەو پێش دەچێ. گەر ئەم بەردەنیگاری سـەر دیـوارە بـە قـووڵیی ڕامانچـڵەکێنێ، لەبـەر ئەوەیـە کـە هێشـتا بـەترۆپکی بـەرزی بەشـەریی، ترۆپکـی کـامڵیی نەگەیشـتووە. هێشـتا دەتوانرێ پاڵەوانی ڕەنجدیدە و جەنگاوەر بناسرێتەوە.

لێـرە چـێژێکی تـریش هەیـە. لەسـەر ئـەم بـەردەنیگارە، زنجـیرەی پلەوپایـەکان دەناسـرێتەوە: خـودا، ئینسـانی ئـازاد، ژن، کۆیلـە، ئـاژەڵ. خودا لە ناوەڕاستدا، ڕێك و ئارام و باوەڕبەخۆ ڕاوەستاوە. وەحشـەتی دەوروبـەری خـۆی دەبینـێ، بـەڵام هیچـی بـە خەیاڵـدا نایـەت. لەهـەمان کاتیشـدا بەرامبـەر ڤین و ئـەڤینی خـۆی خەمسـارد نییـە. بـە ئـارامیی دەسـت ڕایەڵـدەکات و سـەرکەوتن عـەتا دەکـات. پیـاوانی ئـازاد- لاپیتـەکان- یش نیشـانەی ئینسـانیان بەڕوخسارەوەیە. نایکەنـە هـەرا، ناخرۆشێن، بەڵام هەرچییەك بن ئینسانن و خودا نین. لێوەلەرە و لۆچی بـرۆ ئازاریـان وەدیـار دەخـا. ژنـان ئـازارێکی زیـاتر دەچـێژن، بـەڵام ئازارەکانیان لەگەڵ هەوەسێکی تاریکدا یەکانگیر دەبێ. لـە کەوتنـە نێـو جەنگی نێرە دێوێکی ترسناك خۆشحاڵن، شادومانن لـەوەی خوێن لـە پێنـاوی ئەمانـدا دەڕێـژرێ. لەلایـەکی تـر کۆیلـەکان دەسـوڕێنەوە و

تەماشای خەڵکانی تر دەکەن. نائارام و خۆیان پێ کۆنترۆڵ ناکرێ. زەمانێ کە ئەم بەردەنیگارە خولقێنرا، شێوە ڕاکشاوەکانی پەراوێز نەیدەتوانی نمایشگەری خوداکان بێ. خوداکان هەرگیز شکۆی پیرۆزی خۆیان فەرامۆش ناکەن. دواجار سانتورەکانمان هەن. ئاژەڵگەلی بەڕەڵا و مەست، بە قیژە قیژ و هاوار هاوارەوە خۆیان بەسەر ژنان و کوڕاندا دەدەن. ئەقڵیان لەدەستداو و بەم پێیە هێزێك نییە گوڕ و قودرەتیان بە نەزم جڵەوکات، یاخۆ گەورەیی بداتە هەست و سۆزیان.

ساتەوەختێکی سەرسوڕهێنە. تەواوی یەقینەکانی ژیان، تایبەتمەندییەکانی خۆیان دەست لێنەدراو پاراستووە. لەم ساتە مەڕمەڕییەدا، تەواوی توخمەکان لەپێکەوە ژیانێکی ئاشتیانەدان: باوەڕبەخۆبوونی خودایی، زەبتوڕەبتی ئینسانی ئازاد، سەرکێشیی ئاژەڵ، نیشاندانی واقیعگەرایانەی کۆیلە. چەند نەوە دواتر، دوو توخمی تر لە توخمە ناچیزەکان، هاتنە مەیدان. خرۆشانی واقعیگەرایی پێدەگەیی و هەم ئینسانی ئازاد و هەم خوداکانیشی مەسخ دەکرد. ئیدی جڵەوی هونەر دەپچڕا، گوڕی دەدایە خۆ و هەمدیس دەکەوتەوە.

ئەم بەردەنیگارە لەزەتێکی ترمان پێدەبەخشێ. لەکاتی تەماشاکردنیدا پرسیاری زۆر بەزەینماندا ڕەت دەبێ. دوای ئەوەی هێزی گریکستان ئێرانییەکانی شکست پێهێنا و شەپۆلێکی ئارامیی و شانازیی و قودرەت باڵی بەسەر زەمینی گریکستاندا کێشا، ئەم

بەردەنیگارە کێشرا. گرێکستان هەستی بەقودرەتی خۆی کرد، دونیای دەوروبەر و ناخی تازەبوونەوە، ڕوناکییەکی نوێ خودا و ئینسانەکانی رووناك کردەوە. هەنووکە دەبوو هەموو شتەکانی تریش نوێ ببنەوە: کڵێسا، پەیکەرەکان، تابلۆکان، شیعرەکان. دەبوو بە شانازیی سەرکەوتنی گرێکستان بەسەر بەربەرەکانا، یادەوەرییەکی نەمر بخوڵقێنرێ. دەبوو ئەم یادەوەرییە چ شێوەیەکی پەیکەرسازیی بپۆشێ؟

هونەرمەندی گەورە لەودیو ڕوداوە واقیعی و ڕۆژانەییەکان دەنۆڕێ و ڕەمزە نەمر و نەگۆڕەکان دەبینێ. لەودیو چالاکییە بێ سەروبەر و زۆرجار بێبناغەی ئینسانەکانەوە، ڕووداوی گەورە دەناسێتەوە کە ڕۆحی ئینسان بە دەستی شەپۆلەکانی خۆی دەسپێرێ. ڕووداوە تێپەڕەکان لەنێو فەزایەکی ئەبەدیی دەنێ. ئەم هونەرمەندە گەورەیە، نمایشی واقیعگەرایانە وەك مەسخ و کاریکاتێری نەمریی دەبینێ.

بەهەمان بەڵگە، نەك تەنها پەیکەرسازان، بەڵکو تەواوی گەورە هونەرمەندانی کلاسیکی گرێکستان، لە پێناو زەمانەتی نەمریی و یادەوەریی سەرکەوتندا، مێژوویان لە پانتاییەکی باڵاو هێمای میتۆلۆژیادا ڕەنگ پێدەدایەوە. لەبری پێشاندانی گرێکیگەلی هاوچەرخ لە شەڕی دژ بە فارسەکاندا، هاتن لاپیت و سانتۆرەکانیان بۆ نمایشکردین. لەودیو لاپیت و سانتۆرەکانەوە دوو دوژمنی گەورە و ئەزەلیی دەبینین: ئەقڵ و دڕندە، شارستانێتی و دڕندەیی. بەمجۆرە،

ڕووداوی مێژوویی كه لەسەردەمانێكی دیاریكراودا ڕوودەدا، لـه چنگی زەمـەن هەڵدێ و بـه تـەواوی نـەژاد و خەونـە دێرینـەكانی ئـەو نـەژادەوە دەچەسپێ. دواجار له دەستی نەژادیش هەڵدێ و دەبێته یادەوەرییەكی نـەمر و ئینسـانیی. لەڕێگـەی بـەرز و گـەورە ڕاگرتنـی هێماسـازییەوە، شانازییەكانی گرێكستان، بۆ هەموو مرۆڤایەتیی دەبێته شانازیی.

هەموو ئەوە هەمدیس بەسەر دوانزە (میتوپ)* یشـدا، كـه پەرستگەی زێوسـیان ڕازاندۆتـەوە، دەچەسـپێ. میتوپـەكان نیشـاندەری دوانـزە نەبەردەكـەی هیراكلیسـن. تەنانـەت بـەو حـاڵ و وەزعـە تێشـكاو و لەبەینچـووەی ئێسـتایانەوە بـە دیـواری مۆزەخانەكـەوە، بـە قـووڵی ئـادەمیزاد ڕادەچڵەكێنن و زەیـن دەگەیەننـە ترۆپكـی شـانازیی. ئاتینـا ئــەقڵی ئینسـانیی، جـاحێڵ و بــەهێز لــەپاڵ هیراكلیســی پاڵەوانــدا ڕاوەســـتاوە و یارمـــەتی دەدات. هەڵبـــەت ســـاتێك لەوەوبـــەر، لەئەكرۆپۆلیسـەوە قەڵـەمبازێكی بـۆ مـاراتۆن و سـیلامیس داوە تـا بـە هانـای گرێكییەكانـەوە بچـێ. دوورتـر لـە میتوپـەكان، لەسـەر گابـەردێك دانیشتووە، تەقەلاكانی كـەمێك مانـدوویان كـردووە، بـەڵام لەخۆباییـە. بنۆڕە چۆن چاوی بڕیوەتە قارەمـان كـە بـە سـەركەوتنەوە دەگەڕێتـەوە و مەلەكانی (ئیستمفالوس)* ی وەك غەنیمەت بۆ دەكاتـە دیاریی. كـەمێك

---

* دوانزە میتوپ، كیژانی ئازوپوس Asopps خودای ڕووبارێك بەهەمان ناو و Metope كیژی Ladon ن. و.ف

* مەلانی ئیستمفالوس (مەلانی دەریاچەی ئیستمفال) لـە یـەكێ لـە دارسـتانە چـڕەكانی ئیسـتمفال دەژیان، میوەی باخەكانیان دەخـوارد و زەرەر و زیـانێكی گەورەشـیان لـە بەروبومـەكانی تـر دەدا.

دوورتر، بنۆڕە چۆن بە خۆشحاڵییەوە دەست ڕایەڵ دەکا و هەروا کە لەپشت قارەمانەوە ڕاوەستاوە، بۆ لەکۆڵگرتنی دونیا یارمەتی دەدات.

گەرچی هونەرمەند خوازیاری ڕێزنان بووە لە گریکییەکانی سەردەمی خۆی، بەڵام ئەم ڕێز و گەورەییەی پێشکەشی هیراکلیس، باپیرەی مەزن و سەرداری گەل کرد. گوایە سەرگوزەشتەی ئەم ڕێز و گەورەییەی ئاوهاییە: نەوەی ئێمە سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا، بەڵکو هۆشیاری و زرنگیی گەل بەدەستی هێنا. باپیرەی ئێمە، قارەمانی سەرسەخت و خاوەن ئیرادە، ئەوەی بەچنگ وەدەستهێنا. بەمجۆرە، بە تەرزێکی ڕەمزیی، ئەم ڕێزلێنانە بەرفراوانتر دەبێ، تەواوی جۆرەکانی ئینسانی ئازاد لەخۆدەگرێ. دەڵێ: ئێمەی گریکییەکان ئەم سەرکەوتنەمان بەدەست نەهێنا، تەنها نەژادی ئێمە نەبوو کە ئەم سەرکەوتنەی بەدەست هێنا، بەڵکو سەرکەوتن موڵکی هەر ئادەمیزادێکە کە بە تێپەڕاندنی قۆناغە جۆراوجۆرەکانی، هەوڵیدا لە ئاژەڵان و دڕندەکان و مەرگ بەرێتەوە.

لە مۆزەخانەکە هاتمە دەرێ و چوومە هەیوانی سێبەری دارکاج لێراخراو. دڵتەنگییەکی ناکاو چنگی لە ڕۆحم گیر کرد. بیرمکردەوە: ئاخۆ ئێمەی ئادەمیزادی نوێ دەتوانین دەستمان بەخەونی قارەمانیی

هەربۆیە ئۆریستە، هیراکلیسی بۆ لەناوبردنیان ڕاسپارد و ئەویش هەموویانی بەتیر قەتڵوعام کرد. فەرهەنگی ئەفسانەی گریك و ڕۆم. و.ف

هاوسەنگ و ئارامی گرێکییە دێرینەکاندا ڕابگا؟ هەر گەشتیارێك دوای ڕزگارکردنی خۆی لە دەستی ئەم خەونە، دوای هاتنە دەرەوەی لە مۆزەخانەکە و ڕووبەڕووبونەوەی لەگەڵ هەتاودا، دەبێ بە دڵەڕاوکێوە ئەم پرسیارە سەرەکییە لەخۆی بکات. بەڵام بۆ ئێمەی گرێکیی، ئەم خەمە دوو جەمسەرییە، لەبەرئەوەی خۆمان بە نەوەی گرێکییە دێرینەکان دەزانین. لەم ڕووەوە، خۆشیمان بێ و ترشیمان بێ ئەو ئەرکە لەسەر شانمان هەستپێدەکەین کە وەکی باپیرە مەزنەکانمان بین – تەنانەت زیاتریش لەوە – ئەرکی هەر کوڕێك بۆ تێپەڕاندن لە باوانی.

*

چەند خۆش بوو گەر گرێکیی توانیبای وڵاتەکەی گەڕابا و دەنگی تیژ و تووڕەی ژێر خاکی نەژنەفتبا! بەڵام گەشت و گەڕان بۆ گرێکییەك بە گرێکستاندا تا ئاستێك ئەشکەنجەیەکی ئەفسوناویی و بڕست لێبڕە. لەسەر خاڵێك لەسەر عەردی گرێکستان ڕادەوەستیت و هەستدەکەیت کە دڵەڕاوکێ تەواوی بوونت لە خۆ دەگرێ. ئەم خاڵە، گۆڕێکی قووڵە و تەرم لە پاڵ تەرمدا دەنگی جۆراوجۆریان لێ بەرزدەبێتەوە و بانگت دەکەن. ئاخر چونکە دەنگ تاقە بەشێکی جەستەیە کە بە نەمریی دەمێنێتەوە [*]. لە نێو ئەوە دەنگانەدا دەبێ کامیان هەڵبژێریت؟ هەرکامەیان ڕۆحێکە بۆ خۆی، هەر ڕۆحێکیش پەرۆشی قاڵبی

[*] دەنگ، دەنگ، دەنگ، تەنها دەنگە کە دەمێنێتەوە. فروغ فروخزاد

جەستەی خۆیەتی، ئیدی دڵت بە شپرزەییەکی زۆرەوە گوێ ڕادەدێرێ. دوودڵــە لــە بڕیاردانــدا، لەبەرئــەوەی زۆر جــار ئــازیزترین ڕۆح، شایستەترینیان نییە.

بیرمدێ نیوەڕۆیەکیان لەژێر درەختێکدا بە درێژایی کەناری ئیروتـاس، لـەنێوان ئەسـپارت و میسـترادا ڕاوەسـتام. هەسـتم بـەو زۆرانبازییـە دێرینەی نێوان ئەقڵ و دڵ دەکرد. دڵم هەوسار پچڕاو بۆ پێشـەوە غـاری دەدا تـا (کۆسـتانتین پـالویولوگ) ی ئیمپراتـۆری بیزانسـی بـۆ ژیـان بگەڕێنێتـەوە. ڕەوڕەوەی زەمـەن بـۆ شەشـی ژانویـەی سـاڵی 1449 ی زایینی، بۆ ئـەو ڕۆژەی لێرە، لـە بەرزاییـەکانی میسترادا تـاجی تەمـەن کورت و بە خوێن سووری بیزانسی قەبوڵ کرد، بگەڕێنێتەوە. تینوتاوی باپیرەگــەلێکی بــێ شــومار، نائــارامیی نەژادگــەلێکی بــێ شــومار، هانماندەدەن تـا دوای ئارەزووەکانی دڵ بکەوین. بـەڵام ئـەقڵی دڵ بـەرد بەرگری دەنوێنێ. هەروا کە بەتووڕەیی لـە ئەسپارت دەنـۆڕێ، دەیـەوێ ئیمپراتۆر بەدەستی غارەتی زەمـەن بسـپێرێ و پێوەندی لەگـەڵ لاوانـی دڵ وەك بـەردی ئەسپارتیدا دامـەزرێنێ – چـونکە ئارەزووی ئـەقڵ ڕێـك شــتێکە کــە داوای ئــەم ســاتەوەختە ترســناکەمان لێــدەکات، سـاتەوەختێکی ترسـناك کـە بـە حـوکمی چـارەنووس تیایـدا لـەدایك بووین. گەر خوازیاری ئەوەین ژیانمان بە سەمەر بێ، ئەوا دەبێ بڕیارێ بدەین کە لەگەڵ نەغمەی خەتەرناکی سەردەمەکەماندا هاوئاهەنگبێ.

کاتـێ گرێکییـەك بـە گرێکسـتاندا دەگـەڕێ، سـەفەرەکەی وی دەبێتـە

گەڕانێکی تاقەت پڕوکێن بۆ بینینەوەی ئەرکی خۆی. ئەدی چۆن خۆی بەشایانی باپیرانمان بزانێ؟ چۆناوچۆنی بتوانێ دابونەریتی میللی، بێئەوەی ببێتە مایەی ڕوو ڕەشیی بۆی، درێژە پێبدات؟ هەست بە قورسایی بەرپرسیارییەکی گران و نائارام بەکۆڵییەوە، دەکات. هەر گرێکییەکی زیندوو هەست بەو قورساییە دەکات. خودی ئەم ناوە هێزێکی دوور لە شکان و ئەفسوناویی هەیە. هەر کەسێ لە گرێکستاندا هاتبێتە دونیا، هەستدەکات کە ئەرکی درێژەپێدانی ئەفسانەی نەمریی گرێکستانی لەسەر شانە.

هیچ ناوچەیەك لە نیشتمانی وی لە گرێکستانی ئەمڕۆدا نییە کە هەستی بێ لایەنی لەناسینی جوانییدا بوروژێنێ. هەر ناوچەیەك ناوێکی هەیە: ماراتۆن، سالامیس، ترموپیلا، میسترا. هەر ناوێك بە یادەوەرییەکەوە گرێدراوە: لێرە دۆڕاین، لەوێ سەرکەوتین. کوتوپڕ هەر ناوچەیەك بۆ ڕوداوی بەرینی خەمناکی مێژوو دەگۆڕدرێ و سەراپای گیانی زیارەتکاری گرێکیی دەخاتە زاری و فوغان. هەر ناوچەیەکی گرێکستان، بەهۆی ئامێتەبوونی بە سەرکەوتن و شکست و تەژی بوونی بە بەرخۆدانی بەشەری، دەگاتە ترۆپکی بەرزی وانەیەکی دەورێشانە کە بۆ ئێمە هەڵاتن لێی شتێکی مەحاڵە. دەبێتە هاوارێك و بیستنی ئەو هاوارەش ئەرکی ئێمەیە.

لە ڕاستیدا بارودۆخی گرێکستان خەمگینە. ئەرکێك دەخاتە سەر شانی هەر گرێکییەك کە هەڵگرتنی ئەو ئەرکە هەم خەتەرناك و هەم بێ

ئەندازەیش کێشەیە. ئێمە بەرپرسیارییەکی زۆر سەختمان لەئەستۆیە. ئاخر هێزی نوێ لەخۆرئاواوە ڕاست دەبێتەوە، گرێکستانیش لەبەرئەوەی بەردەوام لەنێوان ئەو دوو هەوڵە بەرامبەرەدا بووە، جارێکیتر دەبێتەوە بە گەرداو: خۆرئاوا، بەپەیرەوکردنی سوننەتی ئەقڵ و گەرانی ئەزموونیی، بەرەو پێش دێ تا دونیا داگیرکات. خۆرهەڵاتیش کە هێزی خەتەرناك و نیوەئاگا تێوەی دەژەنن، بەرەو پێشدێ تا دونیا داگیرکات. گرێکستانیش لەناوەڕاستدایە. ئاخر ئێرە دووڕێیانی جوگرافیایی و مەلەکوتیی دونیایە. جارێکی تر ئەرکی ئاشتکردنەوەی ئەم دوو تەقەلا هیۆلاییەی دەکەوێتە ئەستۆ و ئەمەش واتە دۆزینەوەی ڕێگەی خۆی.

ئەمە چارەنوسێکی پیرۆز و زۆر تاڵە. لە کۆتایی زیارەتەکەمدا، زەینم تەژی لەپرسیاری غەمگین و چاوەڕێنەکراو بوو. لەجوانییەوە دەستمان پێکردبوو، گەیشتبووینە ئازارەکانی سەردەم و ئەرکی ئەمڕۆی هەر گرێکییەك. ئەوڕۆ هەر ئینسانێك کە زیندووە، هەر ئینسانێك کە بیردەکاتەوە، کە خۆشەویستیی دەکا و دەجەنگێ، ئیدی ناتوانێ بەلار و لەنجەوە هەنگاو هەڵێنێ و بیپەرژێتە سەر ستایشکردنی جوانیی. بەرخۆدان وەکی بڵێسەیەکی سوتێنەر ئاگر دەخاتەوە و ئیدی شتێ نییە ناوی ئاساییش و دڵارامیی بێ. هەرکەسێ هاوشان لەگەڵ مرۆڤایەتیدا بجەنگێ و بسووتێ — گەلی گرێکیش کە زیاتر لە هەمووان جەنگیوە و سووتاوە—چارەنووسی ئەمەیە.

*

گەشتەکەم کۆتایی هات. چاوانم لێوڕێژ لە گرێکستان بوو. پێدەچوو لەو سێ مانگەدا زەینم پێگەییبێ. پێموایە بە نرخترین غەنیمەتی ئەم جەنگە فیکرییە ئەمانە بوون:

ئاشکراتر لە پەیامی مێژوویی گرێکستان گەیشتم و حاڵی بووم لەوەی کە دەسکەوتی باڵای گرێکستان جوانیی نییە، بەڵکو بەرخۆدانە لەپێناو ئازادیدا. قووڵتر هەستم بە چارەنووسی خەمگینی گرێکستان و ئەو ئەرکە قورسەی کە بە کۆڵی هەر گرێکییەکەوەیە، کرد.

پێموایە دوا بەدوای زیارەتکردنم لە گرێکستان، بۆ چوونە ژوورەوەی تافی کامڵ بوون، زەینم تاڕادەی پێویست کامڵ ببوو. ئاخر ئەوە جوانیی نەبوو کە بەرەو دەروازەی کامڵبوون ڕێنوێنیی دەکردم، بەڵکو بەرپرسیاریی بوو.

دوای گەڕانەوەم لەسەفەرە سێ مانگییەکەم، کاتێ خۆم بە ماڵی بابمدا کردەوە، ئەمە ئەو میوە تاڵە بوو کە لەگەڵ خۆم هێنابوومەوە.

*

ئیتاڵیا

بۆ ماڵی بابم گەڕامەوە. لەنێو بێدەنگیی میهرەبانانەی دایکم و لەژێر نیگای گرژومۆنی بابمدا، ماجەرای گەشتەکەم وەبیر خۆ دەهێنانەوە و شادی و خەمەکانیم ڕێکدەخستن. نەمدەتوانی گوێ لەبەرپرسیارێتیم بخەوێنم، چونکە ئیدی هەنووکە دەنگێکم لە ناخمڕا دۆزیبۆوە. عەرد هاتبووە قسە، مردووەکان زیندوو ببوونەوە و گرێکستانیان لەشێوەی کرێتێکی مەزندا لەلام خوڵقاندبوو. گرێکستانیش بەردەوام لەپێناوی ئازادیدا جەنگیوە (ئاخر قەدەری وابووە بجەنگێ). ئەدی لەهەلومەرجێکی ئاوهادا ئەرکی من چ بوو؟ ئەرکی من ئەوە بوو کە هاوکاری بم و لە پاڵیدا بەدڵ و بەگیان بجەنگم.

بەڵام ئازادیم لەکێ و لەچیی سەندبا؟ ئەوە پرسیارێکی قورس بوو، نەمدەتوانی وەڵامی بدەمەوە، بەڵام بەباشیی هەستم بەشتێك دەکرد: ئەویش ئەوەبوو کە کارم ئەوە نەبوو بدەمە شاخ، چەك هەڵگرم و دژی تورك بجەنگم. چەکی من جۆرێکی تر بوو. بێ لەوە، هێشتا نەمدەتوانی

شوناسی دوژمنەکانم بکەم. بەڵام زۆر بە چاکی شتێکم لا ڕوون بوو: هەر بڕیارێکم دابا، شەرافەتمەندانە جێبەجێم دەکرد، لە ئیرادە و غیرەتی خۆم دڵنیا بووم.

ئەو ڕوداوەتان لە یادە کە مامۆستای ئایین لای بابم شکاتی لێکردم. خۆم لەوێ بووم و گوێم لێبوو. بابم وەڵامیدایەوە:" تەنها لە دوو حاڵەتدا مەسەلەکە پێوەندی بە منەوە هەیە، گەر درۆ بکا یاخۆ بیراز بکرێ. تەنها ئەو دووە و هیچیتر. جگە لەوە، هەنووکە ئەو ئیدی پیاوێکە بۆ خۆی، لێگەڕێ با هەرچی پێخۆشە ئەوە بکات." ئەو وشانە بەقووڵیی لەزەینمدا ڕۆچوون. گەر ئەو وشانەم نەژنەفتبان، وا بزانم ژیانم ڕێگەیەکی تری دەگرتەبەر. وەك بڵێی هێزێکی تاریك و غەریزەیەکی شاراوە، غەریزەی گورگێ بۆ تەربیەتدانی بێچووەکەی، بابمی بۆ پەروەردەکردنی کوڕەکەی ڕانومایی دەکرد!

پێم لەماڵ نەدەنایەدەر. هەنووکە بێ هاوڕێ بووم. (ئەنجومەنی هاوڕێیان) یش کۆلارەیەك بوو (با) بردبووی. بە وەلانانی هەواوهەوەسی نوێ کەدوای گەڕانەوەم لەسەفەرەکەی گرێکستان ئازاریاندەدام، خۆم بەخوێندنەوەی ڕێنیسانسی ئیتاڵیا و ئەو رۆحە مەزنانەوە سەرقاڵکرد کە ئەو ڕێنیسانسەیان خوڵقاندبوو. لەبەرئەوە بڕیارمدا بۆ ئیتاڵیا برۆم و لەوێ باقی ئەو پارەیە خەرجکەم کە بابم وەك خەڵاتێك بۆ سەفەرێکی یەك ساڵە پێیدابووم.

بەوجۆرە، هەمدیس بەیانییەك خۆم لەئامێزی ماڵەوە هێنایەدەر. دایکم بەگریانەوە پرسی:" تا کەی کۆڵ لەسەفەر نادەیت .. ئاخر تا کەی؟" دەمویست وەڵامی بدەمەوە:" تا ئەو کاتەی زیندووم. دایە، تا ئەو کاتەی زیندووم!" بەڵام خۆم گرت. دەستیم ماچکرد و خۆم بە فەراوانیی زەریا سپارد.

جحێڵێکی بیست و پێنج ساڵان بیت و لەوپەڕی لەشساغیشدا بیت، کەسێکی تایبەتت، چ پیاو و چ ژن خۆشنەوێ، بەپێی پیادە و تەنیای تەنیا بەکۆڵەپشتێکەوە ئەمسەر تا ئەوسەری ئیتاڵیا بگەڕێی، بەهار بێ و پاشان هاوین و ئەوکات پاییز و زستانی لێواولێو لە باران و میوە، ئارەزووی بەختەوەرییەکی لەمە گەورەتر، ئارەزوویەکی سەرەڕۆیانەیە.

وا بزانم لە هیچم کەم نەبوو. هەر سێ ئاژەڵی دڕندە – جەستە، زەین و ڕۆح – وەك یەك لەزەتیان دەبرد، هەرسێکیان قایل بوون و برسێتییان دامرکابۆوە. لەتەواوی ماوەی ئەو مانگی هەنگوینییەدا لەگەڵ ڕۆحم، هەستمدەکرد کە جەستە و زەین و ڕۆح لەیەك قوڕ شێلراون. تەنها کاتێك کە بونیادەم پیر دەبێ، یاخۆ گیرۆدەی نەخۆشیی یا نەگبەتییەك دەبێ، ئەوسا ئەو سێیە لێکدەترازێن و دەکەونە دوژمنایەتی کردنی یەکدی. گا جەستە دەیەوێ فەرمانڕەوایی بکا، گا ڕۆح ئاڵای یاخیبوون بەرز دەکاتەوە و هەوڵی خۆدەربازکردن دەدا. (زەین) یش داماوانە لەقوژبنێکدا هەڵدەتروشکێ، ددان بەخۆیدا دەگرێ و دەکەوێتە تۆمارکردنی ئەو لێکبەرهەڵوەشانە. وەختێ جحێڵ و بەهێزیت، ئەو

توخمە سێینەیە، برایانە یەکانگیری یەکدی دەبن و لەیەك مەمك شیر دەمژن.

چاوانم لێکدەنێم. جحێڵیی دەگەڕێتەوە، هاوئاهەنگیی لەناخمدا دەژێتەوە، کەنار و چیاکان لەوپەڕی تەڕو تازەییاندا بە بەرچاوانمدا ڕەتدەبن. هەروا ئاواییەکانیش بە بورجی باریکی کڵێسا و گۆڕەپانی چکۆڵەی سێبەرداریان، دارچنار، فووارە، سەکۆی بەردین و پیرەمێردگەلێك کە دەمەوخۆرنشینان دەست لەسەر کەمەی گۆچان دادەنیشن و بەکاوەخۆ دەدوێن. هەوای دەوروبەر و ژوور سەریان دێرین هێندەی زەمەن. خودایە وەختێ بۆ یەکەمجار، تابلۆ بەناوبانگەکانم بینین، دڵی تینووم چ تەپەتەپێکی پێکەوت! بەئەژنۆی سستەوە، هێند لەبەر دەروازەکەدا ڕاوەستام، کە ئیدی دڵی داخورپاوم لە لەرزین کەوت و توانیم بەرگەی ئەو حەمکە جوانییە بگرم. هەمانجۆر بەزیرەکیی خۆم پەیم بەوەبرد کە جوانیی بێ ڕوحمە. تۆ سەیری ناکەیت، کەچی ئەو تەماشات دەکا و هیچت بەش نادات.

بە پەلە لەشارێکەوە بۆ شارێکی تر دەچووم. هەموو جێگەیەك هەر نەقاشیی و پەیکەر و کڵێسا و کۆشك بوو. وای لەو هەموو تامەزرۆیی و پەرۆشبوونە! برسێتی و تینوێتیم دانەدەمرکایەوە. شنەیەکی عاشقانە خۆی لە لاجانگەکانم هەڵدەسوو. ئیدی چ کاتێ لەژیانمدا چێژێکی جەستەیی ئاوها سەراپاگیرتر لەچێژیی لەگەڵ ژندا جووتبوون، لە لەزەتی فیکر، یاخۆ لە لەزەتی بەخوداوە پەیوەستبوون، هەست

پێنەکردبوو. لەبەر ئەوەی پێشتر گرینگیپێدانێکی ئاوها بێ غەل و غەش کۆنترۆڵی نەکردبووم، بۆیە لەزەتم لە بینین و بیستن و دەست تێوەدان دەبرد. دونیای ناوەوە لەگەڵ دونیای دەرەوەدا یەکێك بوون. دەستم تێوەدەدا، گەرم و بۆنی جەستەمی لێدەهات. گەر لەو دەورو زەمانەدا، دروستکردنی خودایان بە من سپاردبا، ئەوا ئەوم بە بەدەنێکی گەنجانەی تازە شکۆفە کردووەوە دەخوڵقاند – وەك پەیکەری دێرینی کۆرۆس*– کچێنییەکی چڕ لەسەر گۆناکانی، ئەژنۆی توندوتۆڵ و تۆکمە، نێوقەدی باریك و وەك بڵێی دونیا گۆلکێك بێ بەسەر شانییەوە.

لێرە لە ئیتاڵیا سێوی ژیان کرمێ نەبوو. گرێکستان تەواو جیاواز بوو. دیدەنیم بۆ گرێکستان زۆرجار بەسۆ بووە، لەبەرئەوەی ئەو خاکە زیاد لەپێویست لەمنەوە نزیکبوو، خاکی خۆم بوو، چاك بەعەزابەکانی ئاشنا بووم. ئەو ئازارانەیم لەودیو ڕوخسارە قەشەنگەکەیەوە دەبینین و ئازارم بەئازارەکانیەوە دەچەشت. بەڵام ئیتاڵیا، خاکێکی بێگانە بوو، خاوەن عەزابی تایبەتیی خۆی بوو، بەڵام من لێی بەئاگا نەبووم. خۆ گەر لێشی بەئاگابام، ئەوا وەك ئازارەکانی گرێکستان پەرێشانیان نەدەکردم. ئێرە برینێك بەسەر ڕووخسارە جوانەکەیەوە نەبوو، نازانم خۆی وابوو یاخۆ من وام هەستدەکرد کە ئاوهایە.

---

* Kouros پەیکەری کوڕێکی جاحێڵ بە ڕاوەستانەوە. و.ف

من کوڕە لادێییەکی ساکار و تازە هەڵچووبووم کە بۆ یەکەمجار، تەنها و ئازاد، پێم دەنایە وڵاتێکی غەریبەوە. هێند شادومانیم مەزن بوو، کە هەندێجار هەستی ترسم تێدا دەوروژا. لەبەرئەوەی چاك دەمزانی خوداکان مەخلوقاتی بەخیلن. بۆیە خۆشحاڵبوون و پەی بردن بەو خۆشحاڵییە لەخۆبایی بوون بوو. لەپێناو پوچەڵکردنەوەی کاریگەریی چاوی پیسی خوداکاندا، کاری هەزەلیانەم دەکرد تا لەخۆشحاڵییەکەم کەمکەمەوە. بیرم دێ لەفلۆرەنسا خۆشحاڵیی و شادومانیم بەڕادەیەك بوو کە سەرنجمدا ماڤ بەخشراو بە ئینسان لە ڕادەبەدەرە، هەر بۆیە جووتێ پێڵاوی زۆر تەسکم کڕی، بۆ بەیانی لەپام کردن و هێند ئەزیەتی پامیان دەدا کە نەمدەتوانی ڕێبکەم – وەك قڕقڕە هەڵدەقونیمەوە– بەدرێژایی ئەو بەیانییە تا نیوەڕۆ، لەعەزابدا بووم. بەڵام کاتێ پێڵاوەکەم گۆڕی و پاش نیوەڕۆ بۆ پیاسە چووم، خودایە هەستم بە چ لەزەتێك کرد! سوکەڵە ڕێم دەکرد، هەڵدەفڕیم. هەمدیس دونیا دەبۆوە بە بەهەشت. بە درێژایی کەنارەکانی (ئارنۆ) هەنگاوم دەنا، لەپردەکان دەپەڕیمەوە و بۆ (سان مینیاتۆ) دەچووم. دەمەو عەسر، شنەیەکی فێنك هەڵیدەکرد، لەژێر دوا تیشکەکانی خۆردا جلکی بەری خەڵکی، بە پۆشاکی ئاڵتوونیی دەچوو. بۆ سبەینێ بەیانی، پێڵاوە تەسکەکانم لەپا کردنەوە و جارێکیتر لەگەڵ عەزابدا ئاوێتە دەبوومەوە. ئیدی خوداکان بیانوویەکیان بەدەستەوە نەما بۆ دەست تێوەردان. ئاخر ئیدی پاك لە پاك بووین.

هەموو تشتێ ساکارییەکی منداڵانەی هەبوو. چ کێشە و گرفتێك

ئازاری نەدەدام. سێوی ژیان تۆزقاڵێك كرمێ نەبوو. ڕوواڵەتەكان بەس بـــوون. لەهـــەوڵی گـــەڕان بـــە دوای چ شـــتێكدا نـــەبووم لـــەودیو ڕوواڵەتەكانەوە. هونەرمەندێك لەگرێكستانی دێریندا، نیگارێكی لەسەر پەردەیەك كێشا و وێنەكێشێكی ڕكەبەری خۆی داوەت كرد تا حوكم بەسەر نیگارەكەیدا بدا.

– پەردەكە لادە تا تابلۆكە ببینم!

هونەرمەندەكە وەڵامیدایەوە:" پەردەكە خودی تابلۆكەیە!"

منیش پەردەی چیاكان، درەختەكان، ئۆقیانووسەكان و خەڵك، كە هەنووكە لەبەردەممدا دەمبینین، تابلۆ بوون و بەچێژێكی پاقیژە و تێر نەبووەوە لەزەتم لێوەردەگرتن.

یاخیبوونی ئەووەڵین ساڵەكانی هەرزەكارییم ڕەویبۆوە. لە مەزەندە ناچیزەكان، لەوانەی كە ڕۆنرابوون لەسەر ئەوەی كە عەرد ناوەندی كەون نییە و بونیادەم نەوەی ئاژەڵە و وی بۆ خۆی ئاژەڵێكی ئاقڵتر و نەمرترە لەباوانی، تێپەڕاندبوو. بەڵام سەبارەت بە (ژن)، ئەوەی هاتبوو بۆ ساتێك دڵی ڕاچڵەكاندبووم، هەمان ئەو ساتەی كە ئەوم لەسەر كاغەز نابوو، هەمدیس گەڕابۆوە تا ژیانم لێتاڵ بكات. هەر ئەندازەیەك كە ئەقڵم بكەوێتە سەلماندنی ئەوەی كە ژنان هەمان بەهای پیاوانیان هەیە و خاوەنی یەك ڕۆحن، دڵی دێرینەی ناخم، دڵی ئەفریقاییم كە ئەقڵی بە

ئەوروپایی بووی سەرزەنشت دەکا و دانووی لەگەڵیدا ناکوڵێ، پاڵ بە ژنانەوە دەنێ و لە پشت بەستن یاخۆ مۆڵەتدان پێیان کە بە قولایی ناخمدا ڕۆبچن و بکەونە ژێر دەسەلاتییەوە، بەربەرەکانیی دەنوێنێ. ژنان زیننەتی پیاوانن و زۆربەی جارانیش نەخۆشی و پێداویستین.

(کۆستاندیس) دێتەوە یادم، ئەو پاسەوانە کرێتییە کێوییەی کە وەك دەروێش دەژیا و سێبەری ژنی بەر تیر دەدا. کوتوپڕ هەواڵ بڵاوبۆوە کە کۆستاندیس دەیەوێ ژن بێنێ.

پێمگوت:" کۆستاندیس، چ دەبیستم؟ ئەرێ ڕاستە دەتەوێ ژن بێنی؟" لەوەڵامدا گوتی:" باشە گەورەم، ئەدی چ بکەم؟ بیرم کردەوە ئەگەرەکو سەرمام بێ ئەی کێ کەڵەشاخێکم لێبگرێ؟"

کەسێکی تر لەعومری پەنجا ساڵیدا بووە خاوەنی ژن و منداڵ، لەوبارەیەوە پێیگوتم:" باشە کوڕی خۆم چیمکردبا؟ عەرزی کوڕی خۆمی بکەم کە منیش وەکی خەڵکانیتر حەز دەکەم مووی لوولی نەرم لەسەر سەرینەکەم هەبێ!"

هەروەکو گوتمان: گا پێداویستی و گا زیننەت.

لە تەواوی ئەو ماوەی مانگی هەنگوینییەدا، لە ئیتاڵیادا ئازاد بووم و چ کێشەیەکی فەلسەفی یاخۆ نیگەرانییەکی سۆزداریم نەبوو.

لەگەڵ ئەوەشدا، هەنووکە کاتێ دەمەوێ دوای هەموو ئەو ساڵانە، ئەو لەزەتە بژێنمەوە، سەرم سوڕدەمێ. دەبینم لەزەتی ئەقڵانیتر دزەیان کردۆتە ناخمەوە، لەگەڵمدا یەکانگیر بوون و ئیدی لەوە دەرچوون یادەوەریی بن. لە زەینمەوە چوونەتە خوێنمەوە و لەوێ وەکی غەریزەی سروشتیی دەست بەکاربوون. کاتێ بڕیارێك دەدەم، دواتر دێتەوە بیرم کە بڕیاردەرەکە من نەبووم، بەڵکو کاریگەریی فلان تابلۆ، یان فلان بورجی قۆناغی ڕێنیسانس، یاخۆ فلان شیعری دانتی بووە کە لەیەکێ لە شەقامە باریکەکانی ناوچەیەکی قەدیمیی فلۆرەنسادا هەڵکۆڵراوە.

ئەوەی بەسەر تەختەڕەشی زەینمەوە تۆمارکراوە، چێژی ئەقلانیی نییە، بەڵکو چێژی عەردیی تر و نزیکترە لە گەرم و گوڕیی ئینسانەوە. ئەو چێژانە بەمیهرەبانیی و خەمێکی مەزنەوە لێمدەنۆڕن. لەو هەموو بەزم و ڕووداوەی تاڤ جحێڵیی، جگە لەدەستکەوتێکی کەم هیچیتر نەماوەتەوە: گوڵاڵەسورەیەك کە لەپەرژینی باخچەیەکدا لە (پالێرمۆ) بەژاکاویی بینیم، کچۆڵەیەکی پا پەتی کە لەکۆڵانێکی پیسی ناپۆڵیدا مڵومۆی دەکرد، پشیلەیەکی ڕەش، بەخاڵی سپی گەورەوە کە لەسەر تاقی پەنجەرەیەکی بەسەبکی گوتیك ڕۆنراو لە (ڤێرونا) هەڵتروشکابوو. چۆنییەتی گوڵەوەچنیکردنی یادەوەرییەکانی ئادەمیزاد لەنێو یادەوەرییە جۆراوجۆرەکانا، لەشتە سەیروسەمەرەکانی زەمانەیە. ئەرێ ئەو سەرکردە گەورەیە کێ بوو کە لە نوێنی مردندا بە قەهرەوە گوتی:

– لە ژیانمدا، ئارەزووی سێ تشتم هەبوون کە هەلی ئەوەم بۆ نەڕەخسا بەدەستیانبێنم: ماڵێکی گچکە لە گوێ زەریا، کەنارییەك لە قەفەسدا و ئینجانەیەك ڕێحان!

لەنێو یادەوەرییەکانی سەفەرەکەی ئیتاڵیامدا، دوو یادەوەریی تاڵ لەناخمدا ڕۆنیشتوون. دوو یادەوەریی پڕ لە سەرزەنشت کە تا مردن لە ئێخەم نابنەوە گەرچی خەتاکەش لەمنەوە نەبوو.

یادەوەریی یەکەمیان ئەمەیە: خەریکبوو شەو دادەهات. بەدرێژایی ڕۆژ باران بەلێزمە باریبوو. وەك مشکی تەڕ خۆم گەیاندە گوندێکی گچکەی (کالابریا)، لەدووی ئاگردانێك دەگەڕام تا خۆم وشك بکەمەوە و لەقوژبنێکدا بنووم. کۆڵانەکان چۆڵ و دەرگاکان داخراو. سەگەکان تاقە مەخلوقاتێك بوون کە بۆنی غەریبەیان دەکرد و لە سووچی حەوشی ماڵەکانەوە پێیدەوەڕین. جوتیارانی ئەو ناوچەیە، کێویی و دڕە مرۆ و بەرامبەر بەخەڵکانی غەریبە خانەگومان بوون. لەبەر دەرگاکانا دەوەستام، دەستم ڕایەڵدەکرد، بەڵام نەمدەوێرا لێیانبدەم.

باپیرەی خوالێخۆشبووم لەکوێ بوو کە هەموو ئێوارەیەك، چرایەکی هەڵدەگرت و بۆ دۆزینەوەی غەریبەیەك ئاوایی لەپێوەدەدا. کە دەیدۆزییەوە، ئەوسا لەگەڵ خۆی بۆ ماڵەوەی دەهێنایەوە، پێشوازییەکی باشی لێدەکرد و بەیانیش بە پیاڵەیەك شەراب و لەتێ

نـان بـەڕێی دەکـرد. حـەیف کـە ئاوهـا باپیرەیـەك لێـرە، لەگونـدەکانی (کالابریا) نەبوو.

کوتوپڕ لەوسـەری گونـدەوە، دەرگایـەکم بینی لەسـەر پشتبوو. سـەرم داگرت و سەیرێکی ناوەوەم کرد. سەرانسەر تاریکیی بوو. لەسەری ئەو سـەرەوە ئاگرێـك کرابـۆوە و پیرێـژنێك بەدیارییـەوە هەڵتروشـکابوو. پێدەچوو چێشـت لێبنـێ. جگـە لـە قرچەقرچی سـوتانی دار، چ دەنگـێ نەدەبیسترا. بۆنی دارەکە خۆشبوو، دەبێ دار کاج بووبێ. لەدەرگاکـەوە ئـاودیو بـووم و چـوومە ژووریٚ. خـۆم لـەمێزێکی گـەورەدا کـە لـە ناوەڕاسـتی ژوورەکـەدا دانرابوو. دواجـار خـۆم گەیانـدە لای ئاگرەکـە و لەسەر کورسییەك دانیشتم. پیرێژنەکە لەسەر کورسییەکیتر دانیشتبوو، بـە کەوچـکێکی دار چێشـتەکەی تێکـدەدا، بێئـەوەی ئاوڕبداتـەوە، سەرنجێکی خێرای لێدام، بەڵام هیچی نەگوت.

چـاکەتەکەم داکەنـد و کەوتمـە وشـك کردنـەوەی. هەسـتمدەکرد بەختـەوەریی وەك گـەرما، لەپێوپلمـەوە هەڵدەسـێ و بـە ڕان و سـینگمدا بەرز دەبێتەوە. لەحەژمەت برسێتیی، پەرۆش و بە ئیشتیاوە بۆنی ئەو هەڵمەم هەڵدەمژت کە لەچێشتەکەوە هەڵدەسا. بۆنی پاقلەی کولاو بوو، بۆنەکـەی بـێ ئەنـدازە خۆشـبوو، جـارێکیتریش بـۆم دەرکـەوت کـە بەختـەوەریی زەمینیـی بەقـەد و بـالای ئینسـانـدا لکـاوە. بەختـەوەریی مـەلێکی دەگمەنـە کـە گـا لـە ئاسمانـدا بـە دوایـدا دەگـەڕێین و گـا لەزەینمانـدا. بەختـەوەریی مـەلێکی ماڵییـە و لەحەوشـی ماڵـەکانمانا

نیشتۆتەوە.

پیرێژن هەستا و دوو قاپی شۆربای لەدۆڵابەکە دەرهێنان. پڕی کردن وماڵەکە لێواولێو لەبۆنی پاقلە بوو. چراکەی بەرز کردەوە و لەسەر مێزەکەی دانا. پاشان دوو کەوچکی دار و نانێکی جۆی هێنا. بەرامبەر یەك دانیشتین. خاچی کێشا و بەپەلە تەماشایەکی کردم، تێگەیشتم. منیش نیشانەی خاچم کێشا و کەوتینە خواردن. هەردووکمان برسیمان بوو، قوڕوقەپمان لێکردبوو. بڕیارمدابوو زار هەڵنەهێنمەوە تا بزانم چ ڕوودەدا. لەخۆم دەپرسی ناشێ لاڵ بێ، یان ڕەنگە شێت بێ، یەکێ لەو شێتە هێمن و میهرەبانانەی کە لەقەدیسان دەچن.

کە شێومان کرد، لەلای ڕاستی مێزی نانخواردنەوە لەسەر قەنەفەیەك جێگەیەکی بۆ راخستم. ڕاکشام. خۆیشی لەسەر قەنەفەیەکی تر ڕاکشا. لەدەرەوە باران شەستی دەکرد. تا ماوەیەك دەنگی خوڕەخوڕی بارانم لەسەربان دەژنەفت کەئامێتەی هەناسەی ئارامی پیرێژنەکە دەبوو. هەڵبەت ماندوو بوو، لەبەرئەوەی هەر کە سەری نایە سەر سەرین، خەو بردییەوە. منیش وردە وردە بەئاوازی خوڕەی باران و هەناسەی ڕیتمیکی پیرێژن خەوم لێکەوت. کاتێ خەبەرمبۆوە، تیشکی خۆر لە درزی دەرگاکەوە هاتبووە ژوورەوە.

پیرێژن هەستابوو، شیری دەکولاند. ئیدی لەبەر ڕوناکیی کەمڕەنگی بەیاندا لێی وردبوومەوە. پیرێژنێکی کۆم و پەژموردە، پێکانی هێند

ئاوسابوون كە هەر هەنگاوێكی دەنا، تۆزێ دەوەستا تا هەناسە وەربگرێ. بەڵام چاوانی، بەڵێ چاوانی ڕەش و گەورەی، لێوانلێو لەپرشنگی تەڕوتازەیی جحێڵیی بوون. بەخۆم گوت: دەبێ لەتاق لاویدا چ شۆخێ بووبێ؟ نەفرەتم كرد لەچارەنووسی ئینسان، لەو سەرەنجامە زەلیلانەیەی.

هەمدیس بەرامبەر یەك دانیشتین و كەوتینە شیر خواردنەوە. ئەوسا هەستام و كۆڵەپشتەكەم نایە كۆڵ. جزدانەكەم دەرهێنا، بەڵام پیرێژن ڕەنگی تا بناگوێی سوورهەڵگەڕا.

دەستی هێنایە پێش و لەبەر خۆیەوە گوتی:" نەء، نەء !"

هەروا كە بەسەرسوڕمانەوە تەماشایم دەكرد، كوتوپڕ تەواوی ڕوخسارە چرچۆڵەكەی گەشایەوە. گوتی:"خوداحافیز، خوداحافیز، خودا ئاگای لێتبێ، هیوادارم بەرامبەر ئەو چاكەیەی لەگەڵت كردم، خودا پاداشتی خێرت بداتەوە. لەو دەمەوەی كە مێردەكەم مردووە، هەرگیز ئاوها قووڵ خەوم لێنەكەوتووە!"

*

ئەمەش یادەوەریی دووەمە كە لە یەكەمیان تاڵترە:

دەمەو بەهار بوو کە گەیشتمە (ئاسیزی)، پیرۆزترین شاری ئیتاڵیا. باخچەکان، سەربانەکان، حەوشی ماڵان، خودی هەوا تەژی بەئامادەیی پەنهانی هەژارە گچکە و ئازیزەکەی خودا* بوو. ڕۆژی یەکشەممە بوو، زەنگە گەورەکانی کڵێسای ئەم هەژاری خودایە کەوتبوونە زرینگە و زەنگەکانی ئاوازی شیرینی دەیری (قەدیس کلارا) یش لە گۆڕەپانە بچووکەکەی بەرامبەردا وەڵامیاندەدانەوە. ئەو دووە، قەدیس کلارا و قەدیس فرانسیسکۆس، کە پیرۆزیی و مەرگ دەنگی نەمرییان پێبەخشیبوون و توندوتۆڵ و تۆکمە یەکانگیری یەکدی ببوون.

– باوکە فرانسیسکۆس کەنگێ لەدەیر بۆ دیدەنی ئێمەی خوشکانی بێچارە دێیت؟

– هەر کاتێ دڕکەکان بڕازێنەوە بەگوڵی سپی دێم، بنۆڕە! هەنووکە دڕکەکان نەمرانە چرۆ دەکەن و دوو کۆتری خودایش هەمیشە بە ئاسمانی (ئاسیزی) دا باڵ لێکدەدەن!

بە شەقامە باریکەکاندا هەڵدەگەڕام. دەرگاکان دەکرانەوە و ژنان دەهاتنە دەرەوە؟ ژنانی تازە حەمامکردوو، بۆن و کرێم لەخۆداو، پرچ و کەزی شانەکراو، پەلە و خۆشحاڵ بەرەو کڵێسا دەڕۆیشتن – تا ببینن و ببینرێن. کاتی بەهار، لەسەر زەمینەکانی هەتاودا، کڵێسا ژووری میوانی خودایە. هاوڕێیانی ئەو، ژن و پیاو وەکو یەك، بەرەو ئەوێ

* مەبەست لە قەدیس (فرانسیسکۆس) ە.

دەڕۆن، لەسەر کورسییەکان دادەنیشن، ساتێ لەگەڵ خودادا دەئاخڤن و ساتێکیتریش لەگەڵ کەسەکەی پاڵیاندا سەری قسە دادەمەزرێنن. خزمەتکاری خودا، بە پێڵاوی سپی و جبەی ڕەش یاخۆ سوورەوە دێت و دەچێ. زەنگ لێدەدا و بەنەغمەیەکی شیرین دەکەوێتە ستایشکردنی قەدیس فرانسیسکۆسی خاوەن ماڵ. پاشان میوانەکان هەڵدەستن، خوداحافیزیی دەکەن و بەرەو دەرگاکە دەچن. ئیدی ئەوان دیدەنی قەدیسیان کردووە و وا هەنووکەش دیدەنییەکە تەواو. ئاسمان بەوپەڕی ئاسوودەییەوە پێدەکەنێ و لەخوارەوەش، لەسەر عەرد، دەرگای مەیخانەکان دەکرێنەوە.

نامەیەکم بۆ (کۆنتیس ئێریچتا) پێبوو، بەو نامەیە دەمتوانی لەماڵە خۆشەکەیدا بژیم. پێشتر باسی خاتوو ئێریچتایان بۆ کردبووم: خانمێکی نەجیبزادەی بە تەمەن کە بە تاقی تەنیا لەگەڵ (ئێرمیلیندا)*، کارەکەرە وەفادارەکەیدا دەژی و لەڕادەبەدەر بەناسینم خۆشحاڵ دەبێ.

خاتوو ئێریچتا کە سەردەمانێك شاجوانی ئاسیزیی بوو، لەبیست و شەش ساڵیدا بێوەژن دەکەوێ. لەوکاتەوە بەدوا بە چ پیاوێك ئاشنا نەبوو. خاوەن موڵکێکی زۆر بوو لە زەیتون و ڕەز و مێو. پێشان بەسواری ماینێکەوە بۆ سەردانی زەوی و زارەکەی دەچوو، بەڵام

---

* ئێرمیلیندا Ermelinda لەرۆمانی (فرانسیسکۆس، قەدیسی من) دا، کارەکەری خاتوو کلارایە. و.ك

هەنووکـە پـیر ببـوو، تاقـەت و حەوسـەڵەی ئـەوەی نـەمابوو. هەمیشـە سەرمای بوو، بە غەمباریی لەبەر ئاگردانەکەدا دادەنیشت و بە دەگمـەن قسانی دەکرد. وەك بڵێی لـەداوێنپاکیی خـۆی ژێوانبـێ. پێیـانگوتبووم: بەجۆرێك لەگەڵیدا بدوێ و لێـی بنـۆڕە، هـەروەك ئـەوەی هێشـتا تەمـەنی بیست و شەش ساڵان بێ، خۆشحاڵیکە، گەرچی تازە درەنگیشە!

ڕۆژێکـی خۆشـی بـەهار بـوو. پەرەسـێلکەکان گەڕابوونـەوە، کێڵگـەکان لێواولێو لەگوڵـە مرواری چکۆڵە و سپی بوون. شـنە هـەم گـەرم و هـەم بۆنخـۆش. بـەڵام لەکۆشـکی گـەورەدا هێشـتا ئـاگر هـەر داگیرسـابوو، کۆنتیسـی پـیر لەسـەر کورسـییەکەی لـەپاڵ ئاگرەکـەدا دانیشـتبوو. سەرپۆشێکی شینی ئاوریشمی بەسەر پرچە سپییەکەیدا دابوو. هـەروا کە نامەکەی لەسەر ئەژنۆی دانا، ئاوڕیدایـەوە تـا تەماشـامکات. بەهۆی سەرکەوتن بەسەر پێپلیکانەکاندا، شـەڵاڵی ئارەقە ببـووم و قۆپچـەکانی کراسـەکەم تـا خـوارەوە کرابوونـەوە. ئـەژنۆکانم – پـانتۆڵێکی کـورتم لەبەردا بوو– بەهۆی بڵێسەی ئاگرەکەوە بروسکەیدەدا. تەمەنم بیست و پێنج ساڵان بوو.

کـۆنتیس، بەزەردەخەنـەوە گـوتی:" وەی وەی.. کوتـوپڕ تـەواوی گرێکستان هاتۆتە ماڵەکەوە، خۆشهاتیت!"

ئەرمیلینـدا کـە دواجـار بـەخت چـووبووە پێشـوازی و جـازی لەخانمەکەی وەردەگرت، هاتە ژووری و لەسـەر سینییەك شیر و کـەرەو

نان و میوەی هێنا و سینییەکەی لەسەر تەپڵەکێك دانا.

کۆنتیس گوتی:" زۆر خۆشحاڵم، ئیتر تەنیا نیم."

وەڵاممدایەوە:" هەروا منیش. لێرە کە دانیشتووم، لەمانای نەجابەت و جوانیی و میهرەبانیی دەگەم."

گۆنای ڕەنگپەڕیوی کۆنتیس سوورهەڵگەڕا، بەڵام هیچی نەگوت. پرشنگی بڵێسەیەکم لەچاوانیدا بینی. بێگومان لەگلەیی و تووڕەییدا، لەدڵی خۆیدا دەڵێ: نەفرەت لە نەجابەت و جوانیی و میهرەبانیی! تەنها جحێڵیی بەعەمەل دێ و ئیدی هیچیتر نا!

ژوورێکی گەورەی پێدام، کە تەختەنوێنێکی پانوپۆڕی بەچەرچەفێکی مەخمەلییەوە تێدابوو. دوو پەنجەرەی گەورە بەڕووی شەقامدا دەکرانەوە. دەمتوانی لەوێوە حەوشەی دەیری قەدیس کلارای بەرامبەرمان ببینم. ڕاهیبەکان بەکڵاوە شۆڕەکانیانەوە، بەبێدەنگیی دەهاتن و دەچوون. بورج، ساپیتە و حەوشەی دەیر پڕ بوو لەکۆتر. تەواوی دەیرەکە، وەك کۆترێکی مێی گەورە، بە ئەڤینەوە دەیگماند. ڕۆژێکیان کۆنتیس لێیپرسیم: "ڕاهیبەکان دەیانەوێ لەگەڵ ئەو کۆترانەدا چ بکەن! شەرم شتێکی باشە. مەگەر ئەو کۆترانە نابینن و گمەیان نابیستن؟ مەگەر سەرنج نادەن چەندێك حەیابەرەیە؟ پێویستە ئەو کۆترانە بەرەڵاکەن، یاخۆ سەریان بڕن و گۆشتەکەیان بخۆن تا

ڕزگاریانبێ لێیان و هەروەها ئێمەیش ڕزگارمانبێ لێیان!"

سێ مانگ لە ئاسیزیی مامەوە. قەدیس فرانسیسکۆس و کۆنتیس مۆڵەتی ڕۆیشتنیان نەدەدام. ئاخر بۆ کوێ چووبام؟ گەر ئامانجی ژیان بەختیاریی بێ، ئیتر بۆچی ڕۆیشتبام؟ لەکوێ دەمتوانی هاودەمێکی ئازیزتر و بەوەفاتر لەقەدیس فرانسیسکۆس پەیداکەم کە هەموو ڕۆژێ لە ماڵەکەی خۆیدا بۆ دیدەنی دەچووم؟ لەکوێ دەمتوانی هاوڕێیەکی دڵڕفێنتر لە کۆنتیس، ئەو قەدیس کلارا زیندووە بدۆزمەوە؟ بەدرێژایی ڕۆژ لە (ئامبریا) پیاسەم دەکرد و شوێنپێی قەدیسم لەنێو دارنارنج و ڕەزەکانا هەڵدەگرت. بەهار لەشێوەی چەپکە گوڵی سوور، زەرد و سپیی بەفرینی فیرقەی فرانسیسەکاندا دەهاتە بەرچاوم: قەدیس فرانسیسکۆس لەگەڵ گوڵەکانی هاوڕێیدا، جارێکیتر لەخاکی ئاسیزییەوە هەڵدەسایە سەر پێ تا سڵاو لە (هەتاوی برا) بکا، سڵاو لە (بای برا) و (خوشکە ئاگر) و (ئاوی برا) ی خەنیی و گچکەشمان بکا. سڵاو لە کۆنتیس و کوڕە خۆشحاڵە کرێتییەکەی لایەوە بکات.

عەسرانی هەموو ڕۆژێك خۆشحاڵ و قاییل، بۆ ماڵەوە دەگەڕامەوە. ئاگر کرابۆوە. کۆنتیس بەجلکێکی جوانەوە، بەڕوخساری پۆدرە کراوەوە، لەسەر کورسییە نزمەکەی، دەست لەبن هەنگڵ چاوەڕێی دەکرد. هەمیشە، خەمبار و بێدەنگ بەچاوانی داخراوەوە دادەنیشت. بەڵام ئەوساتەی کە دەنگی دەرگای دەژنەفت و بە تەپەی پێی منی دەزانی، چاوانی دەکردنەوە، ئاماژەی بۆ کورسییەکەی تەنیشتی دەکرد

و دەستی بەسەر ئەژنۆکانمدا دەهێنا.

– بدوێ، بدوێ، زار هەڵبێنەوە و مەوەستە. ئەمە تەنها شادومانییەکە کە هەمە!

منیش زارم هەڵدەهێنایەوە و دەکەوتمە قسان. قسە لەبارەی کرێت، لە بارەی باب و دایکم، ژنانی دراوسێ، شەڕەکانی کرێت لەپێناو وەدەستهێنانی ئازادییدا، لەبارەی شازادە ژۆرژ، ئەو کاتەی پێینایە خاکی کرێتەوە. تەواوی دورگەکە، بە دارمۆرت و داردێمشت ئارایشتکرابوو، لەبارەی جەنگاوەرە پیرەکان– بە ڕیشی سپی و درێژ و بەجەستەی بەشمشێر پێکراویانەوە– دەچەمینەوە تا دەستی شازادەی گرێکستان ماچکەن، بەسەریەکدا دەتلیسانەوە، توانای بینینیان نەبوو، لەبەرئەوەی چاوانیان نوقمی فرمێسك ببوو. هەندێجاریش لەبارەی کچە ئێرلەندییەکەوە بۆ کۆنتیس دەدووام، لەبارەی چوونمان بۆ (پسیلۆریتی)، لەبارەی ئەوەوە کە لەکلێسا چکۆڵەکەی ئەوێ چیمانکرد و چۆن لەیەکتری جیابووینەوە.

کۆنتیس سەرسوڕماوانە دەیپرسی:" بەڵام چۆن؟ چۆن؟ مەگەر ئەو کیژە داماوە خۆشبەختی نەدەکردیت؟"

– با ... زۆر بەختەوەر بووم.

– ئەی کەواتە بۆچی؟

– کۆنتیس، تەواو لەبەر ئەمە بوو.

– تێناگەم؟

– ئاخر ئەو خۆشبەختییە زیاتر بوو لەخواستی کوڕێکی جحێڵ، لە خەتەردا بووم.

– لە خەتەری چیدا؟

– خەتەری یەکێ لەم دووە: یان خووم بەو خۆشبەختییەوە دەگرت کە ئیدی بەو شێوەیە مەزنی و شکۆیم لەدەستدەدا، یاخۆ خووم پێوە نەدەگرت و هەمیشە دەمپەرست، بەو شێوەیەش تەواوێك خۆم دەدۆڕاند. جارێکیان هەنگێکم بینی لەناو هەنگوینەکەیدا خنکابوو، دەی منیش دەرسم لەوە وەرگرت.

کۆنتیس لە فیکرەوە دەچوو. دواجار دەیگوت:" تۆ پیاویت، تەنها ئەو مەسەلەیەت لە زەیندا نییە، شتیتریش هەن، بەڵام ئێمەی ژنان...."

عەسری ئەو ڕۆژە، قسەیترمان نەکرد. هەردووکمان لەبێدەنگیدا تا نیوەشەو چاومان لەئاگرەکە بڕیبوو.

جارێکیان ئەرمیلینداى هەنارد تا بپرسێ:" مۆڵەت دەفەرموون پاش نیوەڕۆى ئەمڕۆ کۆنتیس دیدەنیتان بکات؟" چوومە دەرێ تا گوڵ و شیرینیی بکڕم. پاشان گەڕامەوە و چاوەڕێمکرد. لە سەعاتی دیاریکراودا بە ترس و لەرزەوە لە دەرگایدا، دەرگاکەم لێکردەوە و هاتە ژوورەوە.

لە شەرما تا بنا گوێ سوور هەڵگەڕابوو، وەك بڵێی کچۆڵەیەکی پازدە ساڵان بێ و یەکەمجار بێ لەگەڵ کوڕێکدا بچێتە دەرەوە. ماوەیەکی درێژ لە حاڵەتێکی بێهۆشیدا مایەوە و نەیتوانی قسان بکا. ئەوسا چاوانی بڕییە عەردەکە و بە وشەى پچڕپچڕ وەڵامی پرسیارەکانمی دەدایەوە. دڵم ڕیشاڵ ڕیشاڵ دەبوو. بنۆڕە چۆن شەرم و کچێنی هەمدیس دێنەوە و لەبوونی ژنێکی ڕاستەقینەدا، بەنەرمیی دەمێننەوە و لەوپەڕی پیرییدا پرشنگێکی نائومێدانە و تاڵی پێدەبەخشن.

ئەو ڕۆژەى کە ئیدی دەبوو بڕۆم، کۆنتیس دەستیکردە ملم و سوێندیدام کە جارێکیتر سەر لە ئاسیزیی بدەمەوە و بیبینم. گوتی:" هەرچی زووتر، زووتر.." هەوڵیدا پێبکەنێ بەڵام نەیتوانی و فرمێسك زایە چاوانی. گوتی:" زوو وەرەوە، چونکە دەشێ تا ئەو کاتە کۆچم کردبێ!"

هەرگیز وشەى (مردن) ی بە زاردا نەدەهات.

سـوێندەکەم نەشـکاند. چـەند سـاڵ دواتـر، لـە (دون دێونیـژی) ئیعترافگەرەکـــەی کۆنتیســـەوە بروســـکەیەکم بەدەسگەییشـــت، نووسیبووی:" وەرە، کۆنتیس لەوەدایە کۆچ بکات!"
لە ئیسپانیا بووم. بروسکەیەکم کرد و یەکسەر بە ڕێکەوتم.

لەکاتێکـدا کـە چـەپکێ گـوڵی سـپیم بەدەسـتەوە بـوو، بەدەسـتێکی لەرزۆك لەدەرگای کۆشکەکەیمدا. لەدڵی خۆدا دەمگوت:" بڵێی زینـدوو بێ یاخۆ مردبێ؟" ئەرمیلیندا دەرگاکەی کردەوە، بـەڵام نـەموێرا هیچـی لێبپرسم. گوڵەکانم پێدا. گـوتی:" کۆنتیس چاوەڕێتانە، لەسـەر تەختـە نوێنەکەیەتی، ئیدی لەپێکەوتووە!"

لەسەر تەختەنوێنەکەی دانیشتبوو. پرچی شانەکراو، زێڕو زیوەکانی لەخۆیـدا بـوو. کـەمێ کرێمـی لـەگۆنای سـاویبوو، پارچـەیەك قوماشـی سووری بۆ شاردنەوەی چرچی و لۆچیی بەملیـەوە بەسـتبوو. باوەشـی کردەوە، خۆم هاویشتە نێو باوەشی، پاشان لەلێواری تەختەنوێنەکەیدا دانیشتم و کەوتمە تەماشاکردنی.

لەهەشتا ساڵیشدا چ جوان بوو، چ شۆخیی و دڵەڕاوکێیەك لەچاوانیدا دەدرەوشانەوە!

بە ئەسپایی گوتی:" لەوەدام کۆچ بکەم!"

دەمویست زار هەڵبێنمەوە و قسەکەی نەسەلمێنم و تەسەللای بدەمەوە، بەڵام ئەو دڵیدامەوە و دەستیگرتم، وەك بڵێی خوداحافیزیم لێبکات.

هەمدیس بەچرپەوە گوتی:" لەوەدام کۆچ بکەم!"

شەو داهاتبوو. ئەرمیلیندا هاتە ژوورێ تا چراکان داگیرسێنێ، بەڵام کۆنتیس رێگەی نەدا. لەو تاریکوڕوونەدا، دەمتوانی بریقەی کزی ڕوخساری ببینم. چاوانی ببوونە دوو چاڵی گەورەی پڕ لە شەو. هەر کە تاریکیی زیاتر بوو، هەستمکرد کۆنتیس ئارام و نائومێدانە لە کۆچکردندایە.

چەند سەعاتێ دواتر، دەمەو نیوەشەو ئیدی کۆنتیس کۆچی کرد.

*

هاوڕێ شاعیرەکەم ..

كیۆی ئاتوس

چەند زەحمەتە بۆ ڕۆح خۆی لە جەستە، دونیا، کێو، زەریا، شار و خەڵك جیاکاتەوە. ئاخر ڕۆح وەك هەشت پێیەك وایە و ئەوانە هەموو پێیەکانی ئەون.

ئیتاڵیا پڕیکرد بە ڕۆحمدا و ڕۆحیشم پڕیکرد بە ئیتاڵیادا. هەنووکە ببووینە یەك و ئەستەم بوو لەیەك جیابینەوە، یەکانگیری یەکدی ببووین. لە ڕاستیدا لەسەر ئەم عەردە چ شتێك نییە هێندەی ڕۆحی ئینسان دونیاخۆرتر بێ. دونیای دەرخوارد بدە ئەوجا هەر تێر نابێ، گا داگیر دەکا و گا داگیر دەکرێ، هەتا زیاتریش داگیرکا ڕووبەری دەسەڵاتەکەی پێ تەنگە. تەنگەنەفەس دەبێ و پشووی سوار. هەوڵدەدا دونیا کۆنترۆڵکا، تا بتوانێ بە ئازادیی هەناسە بدات.

ئەووەڵین سەفەری نۆبەرەم بۆ ئەورووپای خۆرئاوا ئاوهایی بوو. سنوورەکان لەناخمرا مەحف دەبوون. بۆم دەرکەوت کە دونیا دەوڵەمەندتر و بەرفراوانترە لەگرێکستان. دەکرێ جوانیی و ڕەنج و هێزیش خاوەن ڕوخسارێکی تر بن، جیاواز لەو ڕوخسارەی کە کرێت و گرێکستان پۆشیویانە.

هەروا کە چاوم دەبڕییە ئەو جەستەگەلە جوانەی نیگارەکانی ڕێنیسانس، کە بە نەمرییەکی ڕوواڵەتیی پرشنگیان دەدا، دیسان و

هەمدیسـان پـەژارە و تورەییـەکی ئـۆقرە لێبڕ لـەناخمڕا دەهـەژا. ئـاخر هەموو ئەو لەشولارە مەلەکوتیانەی کە پاساو بوون بۆ خولْقاندنی ئەم وێنە و پەیکەرانە، هەنووکە گشتیان لەژێر خاکدا ڕزیبوون و ئامێتەی خـۆڵ ببـوون، چـونکە هـەموو جـوانیی و گـەورەیی ئینسـان وەك پرشنگێکی ڕوناکیی، هەر تەنها ساتێك لەبەرامبەر تیشکی خۆردا خۆی پـێ ڕادەگـیرێ و دوایـی لـەناو دەچـێ. دوو بـڕینی قـووڵ هەمـدیس لەناخمـدا دەمیـان کـردەوە. دوای ئـەم سـەفەرە، هـەموو کـات جـوانیی لەسـەر لێوەکـانم سـوکە چـێژێکی مەرگیشـی جێهێشـتووە. هـەر بـەو هۆیـەوە ڕۆحـم دەوڵەمەنـدتر بـوو، سەرچـاوەیەکی تـری بـۆ یـاخیبوون چنگکەوت. چونکە ڕۆحی کاڵی گەنجێتیی، بەهاسانی گۆڕینی جوانیی بەعـەدەم پـێ قـەبوڵناکرێ، ئـەوە لەکاتێکـدا کـە خـودا لەقوژبنێکـدا ڕاوەستاوە و بیری دەچێ دەست هـەڵبڕێ و ئـەو جوانییـە نـەمر بکـات. بونیادەمی گەنج بەخۆی دەڵێ:" گەر خودا بام، ئەوا بە دەست و دڵێکی فەراوانـەوە نـەمریی و ژیـانی بێکۆتـاییم دەبەخشـییەوە و قـەت لێنەدەگـەڕام پەیکـەرێکی جوان، یـاخۆ ڕۆحێکـی جەسوور و ئـازا ببێتـە خاك. ئەمە ئیتر چۆن خوایەتییەکە کەجوان و دزێـو، ئـازاو خـوێڕی وەك یەك دەتەپێنێتە چاڵێکەوە و دڵڕەقانە ژێـر پێیانـدەنێ و دەیانکاتـە خـاك و خـۆڵ؟ دەی ئـەم خودایـە یـان خودایـەکی دادپـەروەر نییـە، یـاخود قودرەتی ڕەهـای نییـە، یـاخۆ ئەوەتـە خودایەکـە تێناگـات!" بونیـادەمی گـەنج زۆرجـار بێئـەوەی بـەخۆی بزانـێ، بەدزییـەوە لـەناخی خۆیـدا دەکەوێتە داتاشینی خودایەك کە نابێتە هۆی شەرمەزار بوونی دڵی.

جارێکیان له (ئێرنێست رێنان) یان پرسی:" بیروڕات چییه سەبارەت بە نەمریی ڕۆح؟" ئەو پیرەمێردە مەرد و ڕەندە لە وەڵامدا گوتی:" چ پاساوێك بۆ ئەوە نابینم کە من یاخۆ بەقاڵێك نەمر بین. بەڵام پاساو بۆ ئەوە دەبینم کە بۆچ نابێ ڕۆحگەلی مەزن کاتێ لەش جێدێڵن بمرن!"

ئاوها بە برینداریی بۆ گرێکستان گەڕامەوە. لە ئاگری ئەو زەبروزەنگە فیکری و نائارامییە ڕۆحییەدا دەسووتام کەهێشتا گومانـاویی و ناخی دەهەژانـدم. نەمـدەزانی لەگـەڵ ژیانمـدا چ بکـەم. بـەر لەهــەر شــتێك دەمویست وەڵامێك بۆ پرسیارگەلە بێ زەمەنەکان بدۆزمەوە، دوای ئەوە بڕیـارم دەدا کـە دەبم بەچـی. بـە خـۆمم دەگـوت: تـا سـەر دەرنەکـەم لـە ئامانجی مـەزنی ژیـانی ئینسـان لەسـەر ئـەم خاکـە، ئیدی چۆناوچۆنیی دەتوانم لەئامانجی کاتیی و هەنوکەیی ژیانی خۆم تێبگەم؟ تا ئامانجێك بۆ ژیانی خۆم دەستنیشان نەکەم چۆناوچۆنیی دەتوانم دەست پێبکەم؟ زۆریش بەدوای ئەوەوە نەبووم کە ئامانجێکی ئەوتۆ بۆ ژیان بدۆزمـەوە، چونکە پێموابوو شتێکی لـەوجۆرە مـەحاڵ و بێهودەیـە. تـەنها بەشوێن ئامـانجێکی واوە بـووم کـە لەگــەڵ خواسـتە ڕۆحـی و فیکرییەکەمــدا بێتـەوە. ئـەو کاتانـە زۆریـش ڕاسـتیی و ناڕاسـتیی ئـەو ئامانجـەم پـێ گرینگ نەبوو. بەڵکو گرینگ ئەوەبوو کە ئامانجێکی هاوئاهەنگ بەبوونم بخوڵقێنم و بەم تەرزە ویسـت و توانـا تایبەتییـەکانم تـا ئـەو جێیـەی کـە دەکرێ و دەستدەدا فەراوانکـەم. بەمشـێوەیە بوو کـە دواجـار دەمتـوانی بەشێوەیەکی هاوئاهەنگ هاریکاری گشتگیرییەتی کەون بکەم.

گەر بوونی ئەم سەودا فەلسەفییانەی تافی جحێڵیی نەخۆشیی بێ، دەی ئەوا من ئەو کاتە زۆر خەراپ نەخۆش بووم.

ئەسینا چۆڵ و هۆڵ، فیکر و خەیاڵی ڕۆژانە زەین و دڵی هاوڕێکانمی وشکهەڵگەڕاندبوو.

یەکێ لەو هاوڕێیانە دەیگوت:" ئێمە دەرفەتی بیرکردنەوەمان نەماوە!" یەکێکیتریان دەیگوت:" ئێمە چ دەرفەتێکمان بۆ خۆشەویستیی نییە!" سێیەمیان بە پێکەنینەوە هەڵیدەدایە و دەیگوت:" کەواتە تۆ لە دووی ئامانجی ژیانیت؟ فەقیر، بۆ دەبێ بۆی نیگەران بیت!"

ئەو وەڵامەم بیرکەوتەوە کە جوتیارێك دایمەوە کاتێ لەبارەی ناوی تەیرێکەوە پرسیارم لێکرد. وی بە تەوسەوە سەیرێکی کردم و گوتی:" فەقیر، زۆر بۆی دامەچۆ. گۆشتی ئەو مەلە ناخورێ!"

هاوڕێیەك بەرەو پیرم هات، گاڵتەجاڕانە تەماشایکردم و بە گۆرانیی گوتنەوە گوتی:

گۆرانییەکت بۆ دەڵێم
خۆشترین گۆرانییەك کە بیزانم:
بخۆ و برێ
بخۆرەوە و هەڵمیزێ.
ئا ئەمەیە ژیانی ئینسان!

ڕووناکبیرانیش هەر خەریکی دەمارگیریی و ململانێی تووڕەهات و لەپاشەملە زەمکردنی یەکتر و لووت بەرزیی بوون. من ئەوکات دەستم کردبووە نووسین تا ڕۆچنێ بۆ دەربازبوونی هاوارەکانی ناخم بدۆزمەوە، تا بەشکم بتوانم بەر بە تەقینەوەی خۆم بگرم. وا ڕاهاتبووم بۆ یانەی ئەدەبیی خەتەر و مەزنی (پوورەی هەنگ) لە گۆڕەپانی (دیکسامینی) سەردەکەوتم. لەوێ لە سووچێکدا دادەنیشتم و گوێم ڕادەدێرا. چەنەبازییم نەدەکرد، سەرم بە مەیخانەدا نەدەکرد، یاری کاغەزێنم نەدەکرد، ئیدی کەس چارەی نەدەویستم. سێ تراژیدیای ئەووەڵینم لە ناوەوەمڕا قەوارەی خۆیان وەردەگرت. شیعرەکانی داهاتووم هێشتا موزیك بوون، لەشەڕی ئەوەدا بوون لەسنووری نەغمە تێپەڕێنن و ببنە وشە.

سێ کەسێتی گەورە: ئۆدیسە، نیسفۆرس فۆکاس و مەسیح لەناوەوەمڕا هەوڵیاندەدا سیمای خۆیان بدۆزنەوە و لە ناخمڕا بێنە دەرێ و خۆقوتارکەن، بۆ ئەوەی هەم خۆیان ئازادکەن و هەم منیش بتوانم ئازاد بم. سەراپای ژیانم کەوتبووە ژێر پرشنگی کەسایەتیی ئەو قارەمانە مەزنانەوە. دەشێ ئەمە لەبەرئەوە بووبێ کە لەمنداڵیدا بەسەرهاتی قەدیسەکانم بەتاسە و خولیاوە خوێندبوونەوە و هیوام ئەوەبوو ببمە یەکێ لەوان، پاش ئەوەش بەهەمان خولیاو تاسەوە ژیانی خۆم بۆ خوێندنەوەی ژیاننامەی قارەمانگەل و ڕزگارکەران و داهێنەران و دۆنکیشۆتگەلەکان تەرخانکرد. هەر کاتێ بەرێکەوت کەسێتییەك، قارەمانێتیی تێکەڵ بەدەست و داوێنپاکی و پیرۆزییەوە گرێدابا، ئیدی

مـن ئـەو کەسـێتییەم دەکـردە نموونـەی بـاڵاو حەزمـدەکرد منـیش وەك ئەوبام. بەڵام کاتێ بینیم ناتوانم نە ببمە قەدیس و نـە بـەقارەمان، ئیدی ناچار هەوڵمدا بە نووسین ڕێگەیەك بۆ دڵدانەوە و تەسەللادانەوەی خۆم لەو نەتوانینەم بدۆزمەوە.

زۆرجاران بەخۆم دەگوت:" تۆ بزنـە لاتێکـی دەسـتەمۆیت. هەوڵـدەدەم پێبکەنم، تا دەستنەکەمە شیوەن. بەڵێ ئـەی ڕۆحـی پیر و بەسـتەزمان، تـۆ بزنـە لاتێکـی دەسـتەمۆیت. برسـیتە، کەچـی لـەبری خواردنـەوەی شەراب و خواردنی چێشت و گۆشت، پەڕە کاغەزێکی سپی هەڵدەگریت و وشەی شەراب و نان و گۆشتی لەسەر دەنووسیت و ئەوجا دەکەویتـە خواردنی!"

کوتوپڕ، ڕۆژێکیان ڕۆشناییەك لەتاریکیدا درەوشایەوە. لە(کیفیسیا) لەخانوویەکی گچکەدا نیشتەجێ بووم کە بە دارکاج دەورە درابوو. ئەز هیچـکات دژە کۆمـەڵ نـەبووم، بـەڵکو لەڕاسـتیدا هەمیشـە خـەڵکیم (لەدوورەوە) خۆشویستوون. خۆ گەر کەسێکیش بۆ دیدەنیم بێت، ئەوا هەسـتی میوانـدارێتیی کرێتییانـەم دەبـزووێ و تـا بـۆم بکرابـێ، میوانـداریی ئـەو هاوڕەگـەزەی خـۆم دەکـەم. ماوەیـەکی درێـژ گـوێ بـۆ قسەکانی ڕادەدێرم. دەچمە ناو دونیای قسـە و باسـەکانییەوە، خۆ گـەر یارمەتییەکیشم لەدەست بێ، ئەوا بەخۆشحاڵییەوە لەخزمەتیا دەبم. جا ئەگەر وتووێژ و پێوەندییەکە درێژە بکێشێ، ئیدی دەچمەوە ناو خۆم و بێزوو بـە تەنیاییـەوە دەکـەم. خەڵکی پێیانوایـە کـە مـن پێویسـتم بـەوان نییە و دەتوانم بێ دەمودۆ لەگەڵیاندا هەڵکەم، ئەمە بە تاوانێك دەزانن و

لێم نابوورن. کەسانێکی کەم شك دەبەم کە بێئـەوەی هەست بەوەڕسیی بکەم، بتوانم تا قیامەت لەگەڵیاندا بژیم.

بـەڵام ڕۆژێکیـان ڕۆشـناییەك درەوشـایەوە. ئـەو ڕۆژە لـە (کیفیسـیا) لەگـەڵ کابرایـەکی جـاحێڵی هاوتەمـەنی خـۆم یـەکترمان بینـی کـە زۆرم خۆشدەویست و ڕێزێکی زۆریشم لێدەنا. وی لـەڕیزی ئـەو کەسانە بـوو کـە بـەبینینیان خۆشحاڵدەبووم و بـە نـەبینینیان دڵتـەنگ. لـەو کەسانە بوو کە بە پەنجـەی دەسـت دەژمێـردران، بێئـەندازە قـۆز و ئێسك سووك بـوو، خۆیشـی ئەمـەی دەزانـی. ئەوەیشـی دەزانـی کـە شـاعیرێکی لیریکبێژی گەورەیە. شیعرێکی بەرز و مەزنی نووسی بوو کە دەیانجار خوێندبوومـەوە. لەشـێوازی نـەزم، هـەڵگۆزانی وشـە، فـەزای شـیعر و هاوئاهـەنگیی ئەفسـووناویی ئـەو شـیعرە چـێژێکم وەردەگـرت هـەر مەپرسە. نەسـەبی ئـەم شـاعیرە دەچـۆوە سـەر هـەڵۆ. لـە ئـەووەڵین بـاڵ لەیەکدانیـدا گەیشـتبووە دونـدی شـیعر، کـاتێکیش دوای شـیعر دەسـتیدایە نەسـر نووسـین، تێگەیشـتم کـە هـەر بەڕاسـتیی هەڵۆیـەکی ڕەسـەنە. چـونکە لـەکاتی نیشـتنەوە و ڕۆیشـتن بەسـەر عـەرددا، هەستمدەکرد لەشی قورسە و دەست و پای ڕۆیشتنی نییە. وی هـەر بـە ڕاستی هـەڵۆ و جێگەشی هـەر سینگی ئاسمان بـوو. ئـەو شـاعیرە باڵی هـەبوو، زەینێکـی وشـکهەڵگەڕاو و زەمینیـی نـەبوو. جێگـە دوور و تاریکەکانیشـی دەبیـنین. بـە (وێنـە) بیریـدەکردەوە، لای وی دیمـەنی شاعیرانەی بابەتە مەنتیقییەکان کـەم و کورتیی نەدەگرتـە خـۆی. کاتێ پێـی لەکەوشـی تەسـکی ئیسـتیدلالدا گـیری کردبـا و نـەیتوانیبا خـۆی دەربازکـا، ئـەوا وێنەیـەکی بریقـەدار لەسـەر پـەردەی زەینـی دەکەوتـە

درەوشـانەوە. گـەر وایـش نـەبا، ئـەوا لـە قاقـای پێکـەنینی دەدا و بەگاڵتەوگـەپ خـۆی لـەو تەنگژەیـە دەربـاز دەکـرد. بـەڵام هەیبـەتێکی شاهانەی هەبوو. کاتێ دەتبینی چۆن لەکاتی ئاخاوتنا چاوە شینەکانی دەدرەوشێنەوە بە نەشئە، یاخۆ کاتێ گوێت لێدەبوو کەچۆن لەکاتی خوێندنـەوەی شـیعرەکانیدا پەنجـەرەکانی دەهێنایـە لـەرە، ئیـدی لەشاعیرە کۆنەکانی گریکستانی دێرین دەگەیشتیت، ئەو شاعیرانەی کـە بـەتاجێك گـەڵامێو یـان گوڵەوەنەوشـەوە لەکۆشـکێکەوە خۆیـان بـە کۆشـکێکی تـردا دەکـرد و گـوێگرە سەرکێشـەکانی خۆیـان بـە شیعرەکانیان کەوی دەکرد. هەر لەو ساتەوەی ئەم کوڕە جحێڵـەم بینی، هەستمکرد کە ئەو جێی شانازی نەژادی بەشەرە.

دەم و دەست بووینـە هـاوڕێ. هێنـد لەیـەکتر جیاواز بووین کـە ئیـدی تێگەیشتین پێویستمان بەیەکترە و هـەردوو پێکـەوە ئینسـانێکی کـامڵ پێکدێنین. مـن تـووڕە و کەمـدوو. زەیـنم بەتـەرزێك لێوڕێـژ لەپرسـیار و نـاخم وەهـا ببـووە کێشمەکێشـی فەلسـەفیی کـە ئیـدی بـە ڕواڵەتـەکان هەڵنەدەخەڵـەتام، ئـاخر لـەودیو هـەر سیمایەکی جوانـەوە کەللەسـەرێکم دەدیـت. لەسـافیلکەیی دامـاڵرابووم و متمانـەم بـە چ شـتێ نـەبوو. بـە شـازادەیی لـەدایك نـەببووم بـەڵام هەوڵمـدەدا ببمـە شـازادە. کەچـی ئـەو هـاوڕێ شـاعیرە کەیفسـاز و بـەرزەفڕ و متمانـە بـەخۆ بـوو. بـڕوای بـە نـەمریی خـۆی هـەبوو. دڵنیـابوو لـەوەی کـە بەشـازادەیی لـەدایکبووە و ئیـدی مـەراقی شـازادەبوونی نـەبوو. چ تامـەزرۆی ئـەوەش نـەبوو بگاتـە ترۆپـك. دڵنیـابوو لـەوەی زۆر لـەوەو پێشـتر گەییوەتـە ئـەوێ. کەسـی لەخۆی بە بەرزتر نەدەزانی. قەت خۆیشی لەگەڵ هونەرمەندە گەورەکانا

(چ زیندوو چ مردوو) بەراورد نەدەکرد. ئەم سافیلکەییە بڕوا بەخۆبوون و هێزێکی مەزنی پێبەخشی بوو.

جارێکیان بەسەرهاتی مێشهەنگەکانم بۆ گێڕایەوە کەچۆن لەڕۆژی زەماوەندیانا، شاهەنگی دایکە هەڵدەفڕێ و گروپێك هەنگی نێرەیش دەکەونە دوای. لە ئەنجامدا یەکێ لە نێرەکان سەر دەکەوێ، ئیدی زاوا لەگەڵ شاهەنگی دایکە جووت دەبێ و ئەوانیتریش یەکەیەکە لەسەر عەردەکە بەلادا دێن و دەمرن. هەروەها پێمگوت:" عاشقان کە بە موراد دەگەن دەمرن، چونکە چێژی شەوی زاوایەتیی دەچێژن، وەك بڵێی لەو کاتەدا هەموویان بووبنە یەك!"

بەڵام هاوڕێکەم قاقا پێکەنی و گوتی:" من تێناگەم تۆ باسی چ دەکەیت! زاوا دەبێ خۆم بم، تەنها خۆم و کەسیتر نا!"

بە پێکەنینەوە پێمگوت:"ڕۆح لە وشەی (من) دا جێی نابێتەوە. ڕۆح بە وشەی (ئێمە) دەخوێنرێتەوە." گوتەی عاریفێکم وەبیرهێنایەوە کەدەڵێ:" کاتێ خەڵك سەرکەوتنێ وەدەستدێنن، هەستدەکەم تاج لەسەری من دەنرێ!"

ورده ورده کە باشتر ناسیم، پێمگوت:" ئانجیلۆس، دەزانیت گەورەترین جیاوازی نێوان من و تۆ ئەوەیە، تۆ پێتوایە ڕێگەی ڕزگارییت دۆزیوەتەوە، هەر ئەو بۆچوونەش ڕزگارتدەکات، منیش

پێموایــە چ ڕزگاربوونێـك لـەئارادا نییــە و هــەر ئـەوەش دەبێتــە هــۆی ڕزگارییم!"

بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا، جۆرە لاوازییەك لەناخیدا خۆی لەبۆسە نابوو. بێئەندازە حەزی بەوە بوو کە خەڵکی خۆشیان بوێ و پێیدا هەڵبلێن. دەمامکێك بەڕوخسارییەوە بوو، ئەو هەموو سەرکەوتوویی و پشت بەخۆبەستنەی لەژێریدا حەشاردابوو. گەر بتتوانیبا ئەو دەمامکەت لابردبا، ئەوا بەگزادەیەکی زیز و پەشێوت دەبینی کە دەستی نیازی بۆ لای هەموو کەس درێژ بوو. ڕۆژێکیان یەکێ لە هاوڕێکانی پێیگوتم:" وی سوڵتان نییە، بەڵکو لاسایی سوڵتان دەکاتەوە!"

زۆر کــەس لــە ڕووی ئیرەیــی یــان ڕقێکــەوە کــە بەرامبــەر لەخۆباییبوونەکەی هەیانبوو، بە ئەکتەر و تەڵەکەباز ناویان دەبرد. دەیانگوت:" باوەڕی بە هیچ نییە و تەواوی گوتە و کردارەکانیشی درۆو ڕووکەشــن. ئــەو تاوســێکە کــە پــەڕوپۆ ڕەنگاوڕەنگــەکانی گیڤکردۆتەوە، بەڵام کاتێ پەڕەکانی هەڵدەکێشی، ئیدی مامرێکی هاکەزایی لێدەمێنێتەوە!"

نەخێر، ئەو فشەباز و درۆزن نەبوو. ڕوواڵەتی ژیانی دەرەوەی: قسەی زل، خۆ هەڵکێشان، دڵنیابوون لەوەی کە لە دونیادا بێهاوتایە و هەر کاتــێ بیــەوێ دەتوانــێ مــوجیزە بنوێنــێ، ئەوانــە هــەمووی لەگــەڵ ڕاستگۆیی ڕاها و متمانەی قووڵی ناوەوەیدا دەهاتنەوە.

به بێهاوتایی خۆیەوە خۆی نەدەنواند، بەڵکو لە دڵەوە باوەڕی بەوە هەبوو. تەواوێك دڵنیابوو کە ئەگەر دەستیش بخاتە ناو ئاگرەوە دەستی ناسوتێ، یان گەر لەگەرمەی شەڕدا بچێتە مەیدانی جەنگەوە گوللەیەکی بەرناکەوێ. لەخواردنــدا زۆرخــۆر و شانازیشــی بــەو زۆرخۆرییەی خۆیەوە دەکرد، چونکە پێیوابوو ئەوەی دەیخوا دەیکاتە ڕۆح و گیان. بە پێکەنینەوە دەیگوت:" بەڵام سەبارەت بە خەڵکانی تر...."

ڕۆژێکیان لە گەڕەکە دێرینەکەی ئەسینا پیاسەمان دەکرد. بەدەم پیاسەوە گوتی:"هێند هەست بەبوونی خودا لەناخمڕا دەکەم کەئەگەر هەر ئێستا دەستم لێبدەیت، کڵپە دەسەنم!"

هیچم نەگوت. هەر کە بێدەنگ بینیمی، گوتی:" چییە، بڕوام پێناکەیت؟ دەی تاقیکەوە، دەستم تێوە بدە!" وایگوت و دەستی بۆ ڕاگرتم.

نەمویست تەریقی بکەمەوە. گوتم:" بڕوات پێدەکەم، ئیتر چ پێویست بەوە دەکا تاقیتکەمەوە؟"

دڵنیابووم کە کڵپە دەسەنێ. بڵێی دڵنیا بووبم؟ کێ چوزانێ ... حاڵی حازر ژێوانم کە تاقیمنەکردەوە. ئاخر ئەنجیلۆس و فشەکردن؟ گەر دەمامکی خاکێتیی و خۆنەویستیی بە ڕوخسارەوەبا، بە دووڕووم دادەنا. بەڵام ئەو ڕاستگۆترین مرۆڤی دونیا بوو. ڕۆژێکیان لەڕوداوێکدا

که لەسنووری جەفەنگ و پێکەنینی تێپەڕاند و ئاراستەیەکی خەتەرناك و ئاگرین و دێوانەیی وەرگرت، ئەوەم پێسەلما.

پێکەوە لە خانوویەکی لادێی گوێ زەریا کە بە دارسەوڵ گەمارۆ درابوو، دەژیاین. پیاسەی دووورودرێژمان پێکەوە دەکرد، دانتی و تەورات و هۆمەرمان دەخوێندەوە. ئەو بەدەنگێکی دلێرانە شیعرەکانی خۆی بۆ دەخوێندمەوە. یەکەمین ڕۆژەکانی هاوڕێیەتیمان بوو. خەنی بووم بەوەی کەسێکم دۆزیبۆوە کە لە دوندی بەرزی ئاواتدا نەبێ هەناسە نادات. پێکەوە دونیامان دەڕوخاند و سەرلەنوێ ڕۆماندەنایەوە. هەردووکمان دەمانزانی کە ڕۆح تاکە هێزی بێ بەڕەنگارە، بە جیاوازی ئەوەوە کە ئەو تەنها سەبارەت بەڕۆحی خۆی وا بیری دەکردەوە و من هەموو ڕۆحی ئینسانم پێ بەو جۆرە بوو.

ئێوارەیەکی درەنگی ڕۆژێکیان هەر بەدەم پیاسەکردنەوە لەبەر دەرگای ماڵەوەدا ڕاوەستابووین و لەزەریامان دەنۆڕی. پۆستەچی گوند هات و نامەیەکی لەجانتاکەی دەرهێنا و بە هاوڕێکەیدام. پاشان سەری بردە بنا گوێی و بە ترس و شڵەژانەوە گوتی: "بەستەیەکی گەورەشت بۆ هاتووە!"

بەڵام هاوڕێکەم گوێی لێنەبوو. بەدەم خوێندنەوەی نامەکەوە ڕوخساری سوورهەڵگەڕا. پاشان نامەکەی بە مندا و گوتی: "بیخوێنەوە!" نامەکەم وەرگرت و خوێندمەوە. نووسرابوو:(بوزای

چکۆڵەی ئازیزم! بەرگدرووەکەی هاوسێمان مرد، وا بۆتدەنێرم تکایە ڕۆحی بەبەردا بکەوە!) نامەکە ئیمزای ژنەکەی خۆی پێوەبوو.

ئانجیلۆس بەترسەوە تەماشایەکی کردم و گوتی:" تۆ پێتوایە من ... بڵێی زەحمەت بێ؟"

بە شانهەڵتەکاندنەوە گوتم:" نازانم، بەڵام بەهەرحاڵ، بەڵێ زۆر زەحمەتە!"

پۆستەچییەکە پەلەی بوو، گوتی:" ئەدی چی لەو بەستە گەورەیە بکەم؟" هاوڕێکەم وەڵامیدایەوە:" بۆم بێنە!" ئاوڕیدایەوە و هەمدیس تەماشایکردم. پێموایە چاوەڕوانی ئەوەبوو ئافەرینیکەم. بەڵام من زۆر حەپەسا بووم و هیچم پێنەگوترا.

لەنێو بێدەنگیدا چاوەڕوانی بەستەکە بووین. خۆر خەریکبوو دادەچوو، ڕەنگێکی سووری تۆخ بەسەر زەریادا ڕاکشابوو. هاوڕێکەم بەدەم چاوەڕوانییەوە لێوی دەکرۆژت.

زۆری پێنەچوو دوو پیاوی لادێیی دەرکەوتن. تابوتێکیان بەسەر شانەوە بوو کە کابرای بەرگدرووی تێدابوو. ئانجیلۆس زۆر جوامێرانە گوتی:" ئادەی بۆم بەرنە سەرەوە!" ڕوخسارە گەشەکەی ڕەش داگیرسابوو.

جارێکیتر ئاوڕیدایەوە و تەماشایکردم و بە نیگەرانییەوە گوتی: "چ دەڵێی؟ بڵێی بتوانم؟ تۆ بڵێی ئەوەم لەدەستبێ؟" وەڵامیمدایەوە:" تۆ هەوڵی خۆتبدە، منیش دەچم پیاسەیەك دەكەم!"

درێژایی کەنار زەریام گرتەبەر. بۆنی سەوڵ و زەریام هەڵدەمژت و بەخۆمدەگوت:" ئەلعان ساخدەبێتەوە ئاخۆ ئەو هاوڕێیەم فشەکەر و تەڵەکەبازە یاخۆ ڕۆحێکی چاوقایمە و سەروکاری لەگەڵ مەحاڵدا هەیە و وەدیبێنێ. لەبەرامبەر وەدیهێنانی شتێکی مەحاڵدا چی لەدەستبێ؟ بڵێی چ بکات؟ بڵێی هەوڵبدا مردووەکە زیندوو بکاتەوە؟ یاخۆ لە حەیوەت ئابڕووچوون وەك ڕێوییەکی فێڵباز دەخزێتە نێو جێگەکەی و خۆیدەکا بە نوستوو، ئەمشەو دەبینین!"

دڵم کەوتبووە تەپەتەپ. خێراتر هەنگاومدەنا و لەوەی کە ڕۆحی هاوڕێکەم بەمشێوەیە لەبەرامبەرمدا کەوتبووە بەر ئەزموون و تاقیکردنەوە، موچوڕکەم پیادەهات.

خۆر خۆی کێشابووە ژێر باڵی ئاسۆ و خوێندنی خەمین و ئارامی بایەقوشەکان لەنێو جەنگەڵی سەوڵەکانەوە سەری هەڵدا و دەهاتە گوێ. لوتکەی کێوە دوورەکان وردە وردە لەتاریکیدا بزر دەبوون.

بە ئەنقەست درێژەم بە پیاسەکەمدا. ئاخر بیری گەڕانەوە بۆ ماڵەوە ئازاریدەدام. بەر لەهەر شتێ بوونی تەرمێك لەماڵەوە ئەشکەنجەی دەدام. هیچ کاتێ نەمتوانیوە تەرمێك ببینم و موچوڕکەی ترس و

بێـزاریم پێـدا نەیـەت. دوای ئـەوەش حەزمـدەکرد تـا ئـەو جێگەیـەی پێمـدەکرێ پـەی بـردن بـە هەڵسـوکەوتی هاوڕێکـەم لـەو سـاوەختە قەیراناوییەدا دوا بخەم.

کاتـێ گەڕامـەوە ماڵـەوە، ژووری هاوڕێکـەم کـە لـەنهۆمی سـەرەوەی ژوورەکـەی منـەوە بـوو، لەڕووناکیـدا پرشـنگیدەدا. چـونکە ئیشـتیای خواردنم نەبوو، بۆیە چوومە نێو جێگەکەم. بەڵام ئاخۆ چۆن دەمتـوانی بنووم!

بـە درێـژایی شـەو دەنگـی نـووزە و جیڕەجـیڕی قەرەوێڵـە لـە گوێمـدا دەزرنگایەوە. پاشان دەنگی تەپەی پێ بەدرێـژایی و پانتـایی ژوورەکە. هەمـدیس نـووزە و هاوارهـاوار و جیڕەجیڕی قەرەوێڵـە. بـەردەوام گـوێم لێبـوو هاوڕێکـەم هەناسـەیەکی قـووڵی هەڵدەمـژت و پەنجەرەکـەی دەکردەوە، وەك بڵێی خـەریکبێ بخنکـێ و پێویسـتی بەهەڵمـژتنی هـەوا بێ. تاریك و لێڵەی بەربەیان، لەشـەکەتیی خۆمـدا خـەو بردمییـەوە. کـە وەئاگابوومـەوە و چـوومە خـوارەوە، کـات درەنگـی کردبـوو. هاوڕێکـەم لەسەر مێزەکە دانیشتبوو. شیرەکەی دەست لێنەدراو لەبەردەمیـدا بـوو. بـە بینینـی ڕاچـڵەکیم، ڕەنگـی مـردووی لێنیشـتبوو. دەم و لێـوی خۆڵەمێشـیی دەچـۆوە، دەوری چـاوانی شـین هەڵگـەڕاو. هیـچم نـەگوت، واقوڕمـاو لەلایـەوە دانیشـتم و چـاوەڕێ بـووم. خـەریك بـوو دردۆنگیـی دەیخواردم.

دواجـار هاتـه زوبـان:" مـن هـەولّی خۆمـدا!" وەك ئـەوەی بیـەوێ دەرەتانێك بۆ خـۆی بکاتـەوە، گـوتی:" لەبیرتـه کـه (ئەلیەشع) پێغەمبـەر مردووەکـەی زینـدوو کـردەوە*؟ لەسـەر تەرمەکـه ڕاکشـا، دەمـی لـەنێو دەمـی مردووەکـه نـا، بـه هـاوار هـاوارەوە هەناسـەی خـۆی بـه سـینگی مردووەکـەدا کـرد، دەی منـیش هـەر وامکـرد!" بـۆ سـاتێك بێـدەنگبوو، پاشـان درێـژەی بـه قسـەکانیدا:" بـه درێـژایی شـەو، بـه درێـژایی شـەو، بەڵام بێهوودە بوو!"

بەسەرسوڕمان و ستایشەوە لە هاوڕێکەم دەنۆڕی. هـەر بەڕاسـتی ئـەو پێینابووە گۆڕەپانی جەفەنگەوە، بەڵام لەوەش بەرزەفڕتر و گەیشـتبووە هــەرێمی دێوانــەیی، ئێســتایش لاواز و لەپێکــەوتوو، گــەڕابۆوە و لەتەنیشتمەوە دانیشتبوو.

لەجێی خۆی هەستا و بۆ لای دەرگاکـه چـوو. بـەدەم سـڕینی ئارەقـەی نێوچــەوانییەوە کــەوەك دەنکــه مرواریــی لەســـەر تــەختی تــەوێڵیی زەنگۆڵەی بەستبوو، چاوانی لە زەریا بڕیبوو.

ڕوویکردە من و گوتی:" ئێستا دەبێ چ بکەین؟"

---

* 1. ئەلیەشەع: پێغەمبەرێکی عیبرییە و لە لایەنگیرانی ئەلیجایە. ئەلیجا پێغەمبەرێکی سەدەی نۆیەمی بەر لە زایینە. و.ع 2. کتێبی ئەهدی ئەتیق، دەروازەی چوارەم، کتێبی دووەم، پادشایان. و.ف

وەڵامدایەوە:" بە قەشەی گوند ڕاگەیەنە تا بێت بە خاکی بسپێرن. خۆیشمان دەچین بۆ گوێ زەریا پیاسەیەك دەکەین!"

دەستم- هەر چەندە کە دەلەرزی- نایە سەرشانی. کەوش و گۆرەوییەکانمان داکەندن و بە درێژایی گوێ ئاوەکە خۆماندا بەدەم زەریاوە و ئاهێکمان وەبەر هاتەوە. هەرچەند کە ئەو هیچی نەدەگوت، بەڵام من هەستمدەکرد فێنکایی ئاوەکە و نەوازشی شەپۆلەکان کوڵ و کۆیان دادەمرکاندەوە.

دواجار، ورتەیەکی لێوەهات و گوتی:" شەرمدەکەم ... کەواتە ڕۆح قادیری ڕەها نییە؟"

وەڵامیمدایەوە:" هێشتا نا، بەڵام دەبێتە قادیری ڕەها. تۆ بۆ گەیشتن بە ئاواتی ئەوپەڕی سنوورەکانی مرۆڤایەتیی، کارێکی زۆر سەرکێشانەت لێوەشایەوە. دداننان بە بێترس و نائومێدیی بەم سنوورانەشدا هەر کارێکی سەرکێشانەیە. ئێمە بڕیارمانداوە بەسەر دیوارەکان بڕوخێنین، بێگومان گەلێ سەر لەم ڕێگەیەدا دەشکێن، بەڵام ڕۆژێك دێ دیوارەکان داڕمێن."

خڕە بەردێکی هەڵگرت و فڕێیدایە نێو زەریا و گوتی:" ئەو سەرەی دیوارەکان دەڕوخێنێ، دەبێ سەری من بێ! ئەمە ویست و خواستی منە!" ئەوجا بە نەڕەنەڕەوە درێژەی بەقسەکانیدا:" تەنها سەری من، نە سەری هیچ کەسێکیتر!"

زەردەخەنەم هاتێ. ئەم (هی من، هی من) و (من ، من) کردنانە ببووە زیندانی ئەو برادەرە. ببووە چاڵە قووڵکەیەکی بێ دەرگاو پەنجەرە.

بەدەم هەوڵدان بۆ هێورکردنەوەی، پرسیم:" دەزانیت بەرزترین ترۆپکێك کە ئینسان بتوانێ بیگاتێ چییە؟ زاڵبوونە بەسەر خۆدا، زاڵبوونە بەسەر (من) دا. ئانجیلۆس بەگەیشتن بەو ترۆپکەیە کە ڕزگار دەبین!"

هیچی نەگوت، بەڵام هەروەك شێت پاژنەپێی بەسەر شەپۆلەکاندا دەکوتا. فەزای نێوانمان سیخناخ بوو.

گوتی:" وا باشترە بگەڕێینەوە، من ماندووم!"

ماندوو نەبوو، بەڵکو تووڕە بوو.

لەگەڕانەوەدا کەسمان لەگەڵ ئەویدیمان نەدەدوا. بەپەلە ڕێگەمان دەبڕی. شنەبایەك هەڵیکردبوو. زەریا دەینالآند. هەوا شێدار و سوێر.

کاتێ گەیشتینەوە ماڵەوە، هەوڵمدا ئەو ڕووداوە ناموبارەکە ئەفسوناویکەم. بەرەو کتێبخانە گەورەکەی ئەو هاوڕێیە ڕۆیشتم و گوتم:" چاو دەنوقێنم و کتێبێك هەڵدەگرم، هەرچی کتێب بیڵێ بەقسەی دەکەین!"

هاوڕێکەم بە تووڕەییەوە گوتی:" کتێب چیمان پێدەڵێ؟"

– پێماندەڵێ بەیانی چ بکەین!

چاوم نوقاند و بە پەلەکوتێ کتێبێکم هەڵگرت. ئەو کتێبەکەی لێڕفاندم و کردییەوە.

ئەلبومێکی گەورەی پڕ لەوێنە بوو: دەیر، قەشەگەل، منارەی کڵێسا، سنۆبەر، هۆدەی سەر گابەردەکانی گوێ هەڵدێرەکان و زەریای کەفچڕێن لە خوارەوە.

هاوارم لێهەستا:" کێوی ئاتوس!"

ڕوخساری هاوڕێکەم گەشایەوە و هاواریکرد:" ڕێك هەمان ئەو شتەی کە من دەمخواست. ساڵەهای ساڵە ئەوەم دەوێ. یەڵڵا با بڕۆین."

ئامێزی بۆ کردمەوە و توند لەباوەشیگرتم و بەخۆیەوە گوشیمی. پرسی:" ئامادەیت؟ پێتچۆنە پۆستاڵە قەبەکانمان لەپێکەین، ئەی مەگەر ئێمە دێو نین؟ با، ئێمە دێوین. کەواتە وەرە، با ئەو پۆستاڵانە لەپێکەین و بەوانەوە پێ بنێینە سەر کێوی پیرۆز!"

*

باران دەباری. ترۆپکی کێوی ئاتوس لەودیو تەمتومانێکی چڕەوە خۆی حەشاردابوو. زەریا ئارام و لێڵ. لە نێوان داربەڕووەکانا کە بەهۆی بارانەوە ڕەشدەچوونەوە، کڵێسایەکی سپی دەدرەوشایەوە. ئاسمان تا سەر درەختەکان نەوی بوو. باران بەردەوام و ئارام دەباری، لەو جۆرە بارانە بوو کە عەردی تێر ئاو دەکرد. پێنج شەش قەشەی خوساو بەباران، وەك دارسنۆبەر لە لەنگەرگەکە ڕاوەستابوون.

لە بەلەمێکدا کە ئێمەی بۆ بەندەری دافنە، بەندەرە گچکەکەی کێوی پیرۆز دەبرد، دوو ڕاهیب لەتەنیشتمانەوە دانیشتبوون و قسانیاندەکرد. گەنجەکەیان ڕیشێکی تەنکی هەبوو، کۆڵەپشتێکی قورسی بەکۆڵەوە بوو، دەیگوت:" لەگەڵ بیستنی سروودی ئەودا، دونیات لەبیر دەچێتەوە. نەغمەی ئەو سرووده لە دایك و باب شیرینترە!"

ئەویکەیان گوتی:" بەمن دەڵێی؟ ئێمە لە کڵێساکەمانا مەلێکی (توکا)*مان هەیە کە بە سروودی (ئەی پەروەردگار، لەبەردەم بارەگاکەتا گریام) و سروودی (مەسیح هەستاوەتەوە) دەتخاتە سەرە سووڕە. ئێمە ئەو تەیرە بە باوە توکا بانگدەکەین. لەگەڵمانا دێتە کڵێسا و هەموو ڕۆژەکانی پاریزیش بەڕۆژوو دەبێ!"

---

* توکا Toukan مەلێکی ڕەنگاوڕەنگ و خاوەن دەنووکێکی درێژو پانە، لە ناوچە گەرمەسێرییەکانی ئەمریکا دەژی. و.ك

– بــاوه لاڤرێنــدیۆس، کەواتــە ئــەو مەلــە نابــێ مــەلی توکــا بــێ، نا ... ئەوە مەلی توکا نییە!

پێماننایە خاکی پیرۆزەوە. ئەو ڕەهبانگەلەی لەبەندەر ڕاوەستابوون، بـە چـاوانێکی تیـژەوە هـەموو ئـەو کەسـانەیان هەڵدەسـەنگاندن کـە دادەبەزین، نەبادا ژنێك بەپۆشاکی پیاوانەوە لەنێو موسافیرەکانا خۆی شـاردبێتەوە. لەهـەزار سـاڵ لەمەوبـەرەوە، لەوکاتـەوەی کێـوی پـیرۆز وەقفی مەریەمی پاقیژە کرابوو، هیچ ژنێك بۆی نەبوو پا بنێتە سەر ئەم خاکە پیرۆزە. هەناسەی ژن هـەوای ئێرەی ئاڵوودە نـەکردبوو. تەنانـەت دوور لەهەناسەی ئاژەڵی مێیینەشـەوە بـوو، ئاژەڵی وەك گـامێش، بـزن، مامر و پشیلە.

دوو ڕاهیبــە هاوســـەفەرەکەمان کـــە وەك دوو هێســـتری بـــارکراو بەدوامانەوە بوون، هەنگاوەکانیان خێراترکرد تا بە ئێمە بگەنەوە.
ڕاهیبە گەنجەکەیان بەبزەوە پرسـی:" بـۆ تـەوواف دەچن؟ دەك سـۆزی مەریەمی پاقیژە یار و یاوەرتان بێ!"

قەلەندەران شێت و شەیدای ئاخافتنن. ئەو جووتـە بـە گـەرمی باسـی موجیزە، باسی شمەکە پیرۆزەکان، باسی ئەو پیاوچاکانەیان دەکرد کە لەگوێ گاشەبەردەکاندا دەستی پاڕانەوەیان بۆ ئاسمان هەڵبڕیوە.

گەنجەکەیان گوتی:" تا ئەو ڕۆژەی ئەمانە دەستی نزایان ڕووە و ئاسمان بێ، لەڕووخانی دونیا مەترسن. ئەوانە ئەم دونیایەیان ڕاگرتووە و ناهێڵن بنەوێ!"

پرسیم:" ئەرێ ڕاستە تا ئێستا هیچ ژنێك نەیتوانیوە پێ بنێتە ئەم خاکەوە؟"

ڕاهیبە پیرەکە بە دەم هەڵدانی تفێکەوە ڕووە و ئاسمان، بە پرتەپرتەوە گوتی:" شەیتان دوور کەوٚ!"
پاشان گوتی:" هەرگیز، هەرگیز! ناو بەناو ئەگەر ژنێکی فێڵباز لەپۆشاکی پیاوانەدا بتوانێ تا بەندەریش بێ، ئەوا ئەو پێنج شەش ڕاهیبە ئێشکچییە، خێرا پێیدەزانن و دەیگەڕێننەوە."

هاوڕێکەم بە پێکەنینەوە گوتی:" باشە چۆن دەزانن ئەوانە ژنن؟"

ڕاهیبە گەنجەکە وەڵامیدایەوە:" بە بۆنەکەیاندا. لەم باوەیە بپرسە، کاتی خۆی ئەمیش ئێشکچی بووە!"

هاوڕێکەم ڕوویکردەوە ڕاهیبی پیر و گوتی:" باوکی پیرۆز، مەگەر بۆنی ژن جیاوازی هەیە؟ ئەرێ بۆنیان چۆنە؟"

پیرەمێرد وەڵامیدایەوە:" وەك بۆنی کەلاکی گەنیو!" وایگوت و هەنگاوەکانی خێراترکرد.

باران خەریکبوو خۆشیدەکردەوە. بێگومان (با)یەك لەبەرزاییەکاندا هەڵیکردبوو. هەورەکانی ڕاونابوو. خۆر وەدیارکەوت. کوتوپڕ عەرد کە هێشتا فرمێسك لەچاوانیدا قەتیسمابوو، زەردەخەنەیەك لەسەر لێوی نەخشی و پەلکە زێڕینەیەکی کەمرەنگ لەگەڵ خۆرەکەدا بە ئاسماندا شۆڕبۆوە و پەیمانی برایەتیی نێوان ئاسمان و عەردی بە باران خوساوی تۆکمەتر کرد.

جووتە ڕاهیب بەدەم خاچ لەسەر سینگ کێشانەوە، بەسەرسوڕمانەوە گوتیان:" پشتێنەی مەریەمی پاقیژە!"

بەپاڵپشتی گۆچانە لەداربەڕوو دروستکراوەکانمان، بەکۆڵ و باری سەرشانمانەوە، بەجاددەیەکی بەردڕێژ کراودا کە بەرەو (کاریاس) دەچوو، سەرکەوتین و لەتەواوی ڕێگەدا بەنێو جەنگەڵێکی ئاخنراو لەداری نیوە گەڵا وەریوی بەڕوو و بستە و دارچناری گەڵا پاندا تێپەڕین. هەوا بۆنی بخووری دەدا، یاخۆ ئێمە لامانوابوو. وامان هەستدەکرد لەنێو کڵێسایەکی گەورەداین کە لە زەریا و کوێستان و جەنگەڵی داربەڕوو پێکهاتووە و لەبری گومەزیش ئاسمانی بۆ کراوە بە میچ.

ڕوومکردە هاوڕێکەم و دەمویست ئەو بێدەنگییە قورسە بشکێنم کە بەسەر شانمەوە هەستمپێدەکرد.

پێشنیارمکرد:" ئەرێ بۆ نەختێ قسان نەکەین؟"

ئەویش بەئارامیی دای بەسەر شانمدا و گوتی:" قساندەکەین، بەڵام بە بێدەنگیی: بە زوبانی فریشتەکان!"

پاشان کوتوپڕ وەك شێر هەڵچوو. گوتی:" دەتەوێ قسەی چ بکەین؟ کە جوانە! دڵمان باڵی دەرکردووە و حەزدەکا بفڕێ. ئەو ڕێگەیەی گرتوومانەتەبەر دەچێتەوە سەر بەهەشت؟ هەمووی هەر قسە.. قسە.. قسە. دە بەسە بێدەنگبە!"

جووتێك مەلی توکا لەسەر دارگوێزێك دەرپەڕین و هەڵفڕین. چڵە تەڕەکان لەرینەوە و چەند دڵۆپێ باران بە ڕوخسارمدا پڕژا.

ڕاهیبی پیر گوتی:" دونیای مەلەکانیش ڕاهیبی تایبەت بەخۆیان هەیە. توکاکان ئەو ڕاهیبانەن. کێوی پیرۆز پڕە لەو تەیرە."

ڕاهیبە گەنجەکە پرسی:" باوکە لاڤرێندیۆس ئەی ئەستێرەکان چی؟ ئەوانیش ڕاهیبی تایبەت بە خۆیان هەن؟"

– براکەم، هەموو ئەم ئەستێرانە ڕۆژێك لە ڕۆژان ڕاهیب بوون. لێرە، لەسەر ئەم عەردە لەگەڵ ئاینی مەسیحدا پەیمانیان بەستووە، پاشان شەهید بوون و چوونەتە نێو سینگی ئیبراهیمەوە. بەس بۆ ئەوەی بیرت بکەوێتەوە پێتدەڵێم ئاسمان سینگی ئیبراهیمە!"

لـه هەمانكاتـدا كـه گـويّم بـۆ قسـەی ئـەو جووتـه ڕادێرابـوو، ستایشـی ڕۆحـی ئینسـانم دەكـرد، هـەر ئـەو هێـزەی كـه بەهـەموو توانـای خۆیـەوە توانیویــەتی هــەموو شــتێ ئــاڵوگۆڕ پێبكــاو بــاڵی ســیحراوی خــۆی بەســـەریدا بكێشـــێ. ئیمانــداران ئاسمــان و عــەردیان هانــداوە تــاكو بـەدەوری ئەسـتێرەیەكی سـەرەكی و هەمیشـەیی – واتـه مەسـیح– تاقـه مرۆڤی نەگۆڕدا بگەڕن و له خزمەتیدا بن.

بـۆ ئەوانــه مەســیح مــەزنترین وەڵامــه. هــەموو شــتێك دەردەكــەوێ، ڕووناكدەبێتـەوە و دێتـه ژێـر ڕكێفـی یاسـا و ئیـدی ڕۆح دەحەوێتـەوە. تەنها كافران پرسـیار دەكـەن، ئەوانـەی كـه دەجـەنگن، ڕێ ون دەكـەن و دەكەونه نێو چاڵەقوڵكەی نائومێدییەوە.

بەڵام چەند ڕۆژ دوای گەیشتنمان به كێوی پیرۆز، زاهیـدێكی شێتۆكه شـتێكی گـوت كـه بـووە مایـەی سەرسـوڕمانم. ئـەو زاهیـده بەشـێوە شێتێتتیەكی سەرخۆشانه لەئەشكەوتێكی گوێ زەریادا دەژیا.
بـۆ ئـەوەی سـەر بكەمـه سـەری، پێمگـوت:" فـەقیر، وادیـارە ئـەقڵت لەدەستداوە!"

پێكـەنی و لەوەڵامـدا گـوتی:" ڕاسـته مـن ئـەقڵم لەدەسـتداوە، بـەڵام لەبەرامبەردا خودام بەدەستهێناوە. یان واباشترە بڵێم بەفلسێكی قەڵب و بێ بەها بەهەشتم كڕیوە. تۆیش پێتوانییه كارێكی باشم كردبێ؟"

پاش کەمێ بێدەنگیی، گوتی:" بەس بۆ ئاگاداریت، با شتێکیتریش بڵێم. پادشایەك هەبوو لەئەندەروونە*کەیدا سێسەد و شەست و پێنج ژنی هەبوون، خۆیشی قۆز و حەزی بە خواردن و ڕابواردن بوو. ڕۆژێکیان چوو بۆ کڵێسایەك و زاهیدێکی بینی. بە بەزەییەوە پێیگوت:(چ خۆبەختکردنێکی گەورەت نواندووە!) زاهید وەڵامیدایەوە:(خۆبەختکردنی تۆ گەورەترە!)

– (چۆن؟)

– (چونکە من وازم لە دونیای فانیی هێناوە، کەچی تۆ وازت لەدونیای نەمریی هێناوە!)"

لەشوێنێکەوە، لە پشت داربەڕووەکانەوە زەنگ لێدرا و نوێژی شێوان ڕاگەیانرا. لە کاتێکدا کە لە کەلێك ئاودیو بووین، ئاوایی ڕاهیبەکانمان لێدەرکەوت. هەنگاوەنمان خێراتر کرد.

لە بەقاڵ و سەوزەفرۆش و چێشتلێنەرەوە بیگرە تا چەرچی و کەناس، هەر هەموویان ڕاهیب بوون. گوندێکی ناخۆش و خەمبار کە بونیادەم دڵی تێیدا دەتەقی. بێ ژن، بێ منداڵ، بێ پێکەنین. هیچی تێدا نەبوو جگە لەڕیشی ڕەش، بۆر، قاوەیی، سپیی وەك بەفر، هەندێك نوك تیژ، هەندێك ریشاڵ ریشاڵ وەك پەلکی گسك، هەندێك پڕ و چڕ، لوول و تێکئاڵاو، وەك کەلەرمێکی پتەو و ساخ.

---

* ئەندەروونە: حەرەمسەرا.

چووینه (پرۆتاتۆن)، جێگەی کارگێڕانی بیست دەیری ئەو ناوچەیە. ئەوانەی ئەوێ لەسەر تەختی دەسەڵاتداریّتی خۆیانەوە زیت زیت بەچاوانێکی ئازاردەرانە و گوماناوییەوە تەماشایاندەکردین. خۆمان ناساند:" دوو مەسیحیی لە خوداترس کە خولیای حەقیقەتین و بۆ عیبادەت هاتووین. بەر لەچەشتنی ئازاری دونیا، بەر لەزەماوەند، بۆ باغی پاقیژە هاتووین تا عینایەتی خۆیمان پێ عەتا بفەرموێ و ڕێنوێنمانبێ. ئێمە موحتاجین و بە ئومێدی عینایەتی ئەوەوە هاتووین!"

هاوڕێکەم کە بەدەنگێکی لەخۆبایی و هەستێکی بەرزی شاعیرانە دەدووا، سات بە سات زیاتر ئاگری دەگرت. ڕاهیبەکان بە دەمی داپچڕاوەوە گوێیان بۆ ڕادێرابوو، هەندێکیشیان ڕیشی خۆیان هەڵدەگلۆفت. هەرچی هاوڕێکەم زیاتر دەئاخڤی، زیاتر لەمەبەستی تێدەگەیشتم و باشتر لەهۆی سەرەکی هاتنمان بۆ کێوی پیرۆز حاڵیی دەبووم. هەڵبەت هاوڕێکەشم لەو مانایە نەگەیشتبوو، بەڵکو لەکاتی ئاخافتندا پەی بەوە دەبرد.

ڕاهیبەکان سەریان بردە بناگوێی یەکتر و کەوتنە سرتە سرت. پاشان هەموو پێکەوە هەستان و مۆڵەتنامەیەکیان پێداین کە بەهۆیەوە بۆمان هەبوو سەردانی تەواوی سەومەعە و خەڵوەتگاکان بکەین و تیایاندا بپاڕێینەوە، تا ئەو دەمەی مەریەمی پاقیژە بەزەیی پێماندا دێتەوە و بەئاماژەیەك تێمان دەگەیەنێ کە نیازەکەمان هاتۆتە دی و بۆمان هەیە لەوێ بمێنینەوە.

سەفەرەکەمان دەستیپێکرد. سەرمەست و خۆشحاڵ لەم سەومەعەوە بۆ ئەو سەومەعە و لەموجیزەیەکەوە بۆ موجیزەیەکیتر دەچووین. وەکی ئیمانـدارانی دێـرین بـەدەنگێکی وەك بڵمـە بڵـم سـەبارەت بـەخودا و چارەنووسی ئینسان و ئەرکی تایبەتی خۆمان دەدواین. من دەفتەرێکی یاداشـتم پێبـوو، هـەموو ڕۆژێ ئێـواران ڕووداوەکـانی ئـەو ڕۆژەم تێـدا دەنووسـی. حاڵیحـازر دوای چـل سـاڵ، زەمـەن ئـەو دەفتـەرەی زەرد هەڵگەڕانـدووە. بـەلام کاتـێ لاپـەڕەکانی هەڵدەدەمـەوە، ئـەو ڕۆژگـارە مەلـەکوتی و دەگمەنانـەم لـەلا تـازە دەبنـەوە. هـەر وشـەیەك، تەنانـەت بێبایـــەخترین وشـــەش، دیســـان ئـــاگری حـــەز و ئـــاوات لەناخمـــدا هەڵدەگیرسێنێتەوە. دڵـەڕاوکێکانی تـافی لاویـم دەبوژێنێتـەوە، هـەروەها ئـەو نەخشـە دێوانـەیی ئامێزانـەش کـە مـن و هاوڕێکـەم بـۆ ڕزگـارکردنی ڕۆحمان دامانڕشتبوو، ڕزگار کردنی ڕۆحمان لە هەر هەموو سەرکێشیی گەنجانە و نەجابەت و سافیلکەییەکەی.

*

سەومەعەی ئیڤیرۆن Iviron
نۆزدەیەمی نۆڤەمبەر

پیاسـەی بـەیانیان لـە کـەنار زەریـا. کانییـەکی گچـکەی ئـاوی پـیرۆز و نوێژخانەیـەکی بچـووکیش لـە تەنیشـتیدا، بـە ئـەیکۆنێکی مەریـەمی

پاقیـژەوە لەنوێژخانەکـەدا کـە خەریکـە خـوێن بـە گۆناکانیـا دێتـەخوار. وێنەی دوو ڕاهیبی ماسیگر لە کاتی تۆڕ دەرکێشانا، ماسییەکان لـەناو تۆڕەکەدا لەسەما و هەڵبەزینەوەدا.

گەڕانـــەوە بـــۆ ســـەومەعە. حـــەزرەتی خـــاتوونی دەروازە*، وای چ موجیزەیـــەك بـــوو! چـــاوانێکی درشـــت و خـــەمین، دەمێکـــی گچـــکە و گردوکۆ، چەناگەیەکی پتەو– شادومانیی، غەم، تـەواوی چێژ و ئازاری مرۆڤایەتیی.

لـە شـەودا. چ سـاتێکی مەلـەکوتیی بـوو کاتـێ لـە زەریامـان دەنـۆڕی. زەریـا لـەناو سـپێتییدا شـەپۆلیدەدا و هەناسـەی سـاردی هەڵدەکێشـا، مـانگێکی گەورەشـی بـە ژوور سـەرەوە. هاوڕێکـەم دەیگـوت، ئەمشـەو مانگ ئەوپەڕی پیاوەتیی دەنوێنێ: ئاخر ئەبەدییەتی ڕووناککردۆتەوە.

پاڵمـان بـە یەکـەوە دا و و بـە چـرپە پێکـەوە دەدوایـن. دەمـانگوت پێویســـتە بڕیـــارێکی شۆڕشـــگێڕانە بـــدەین، پێویســـتە لەهـــەر ساتەوەختێکدا ئەبەدییەت ئەزموون بکەین.

بەهـــەر لایەکـــدا دەڕۆیشـــتین، ڕاهیبێکـــی ڕەنگپـــەڕیو و بێـــدەنگ بەشوێنمانەوە بوو. مـەخلوقێکی نـەخۆش دیـار بـوو کـە دەکۆکی، تفی

---

* The Portaisissa

دەكـردەوە و بـەردەوام خـۆی دەخوراند. بـەڵام سـیمای لەخۆشـحاڵیدا پرشنگیدەدا.

هاوڕێکەم دەیگوت: " لەوانەیە شێت بێ!"

مـن دەمگـوت:" لەوانەیـە قـەدیس بـێ، ئـەی نـابینی چـۆن ڕوخسـاری دەدرەوشێتەوە؟ هەر دەڵێی خۆر بەسەریدا پرشنگدەدا!"

جارێکیـان راوەسـتاین تـا ئەویشـمان پێگەیشـتەوە، گـوتی:" مـن پاپـا لاڤرێندۆسـم. ئـەو پیـاوە حـەپ و حۆلـەم کـە لەوانەیـە هەنـدێ شـتتان لەبارەمەوە بیستبێ!"

هاوڕێکـەم گـوتی:" تـۆ مرۆڤێکـی بەختـەوەریت، چـونکە هـەر لـەم دونیایەدا چویتەتە بەهەشت. ئەها چۆن سیمات دەدرەوشێتەوە!"

ڕاهیب خاچێکی کێشا و گوتی:" سوپاس بۆ خودا، ئەوەی خـەڵك بـە دێوانـەیی دەزانـن، مـن بـە بەهەشـتم دانـاوە. بـەڵام لـەکاتی کردنـەوەی دەرگاکەدا تووشی چەرمەسەریی بووم!"

– کام دەرگا؟

– هێـی برالـە، دەرگـای بەهەشـت. سـەرەتا کـە هاتمـە ئـەم سـەومەعەیە هەڵلەرزیم و لە ترسا گریام. بە خەیاڵی بەهەشتەوە دەگریـام. بەخـەیاڵی

دۆزەخەوە دەگریام. بەڵام ڕۆژێکیان کە لەخەو هەستام بەخۆمگوت:(ئەرێ من بۆ بگریم؟ مەگەر خودا باوکی ئێمە نییە؟ مەگەر ئێمە ڕۆڵەی خۆی نین؟ دەی باشە، ئیتر بۆ دەبێ بترسم؟) ئیدی لەو ڕۆژە بەدواوە بە گێلەپیاوم ناو دەبەن!

لەتێ نانە ڕەقەی لەژێر جلکەکەیدا دەرهێنا و بەئێمەیدا. گوتی:" ئەمە نانی فریشتەکانە. ها منالینە بیخۆن. بیخۆن، بەشکەم ئێوەش باڵ دەرکەن!

سەومەعەی ستاڤرۆنیکیتا Stavonikita

بیست و یەکی نۆڤەمبەر

ئەم سەومەعەیە زۆر لە ئاستی زەریا بەرزترە. دەرکەوانێکی پیری هەیە خەڵکی کرێتە.

دەستی گرتم و گوتی:" پێم بڵێ بزانم تۆ کێیت؟"

– کرێتییەك!

– وەرە ژووری.

لە یەکێك لەحوجرەکانا چەند گەنجێکی تازە پێگەیشتوو خەریکی فێربوونی موزیکی بێزانسی بوون. میلۆدییە بەراییەکانیان بە دەنگێکی بەرز دەژەند. کەلەپووریان وەك چرایەکی داگیرساو بە دەستە چڵکن و منداڵانەکانیان گرتبوو.

لەسەر قەڵای سەومەعەکەوە کە سەیری زەریات دەکرد وەك کەوانێکی گەورە و مەزن دەینواند، کەوانێکی زۆر زل و گەورە کە لەڕادەبەدەر کشابێ.

هەر لەو سەومەعەیەدا، تۆزێك ئەولاتر، سەری دوانزە ساڵەیی مەسیح، تەژی لە لێکحاڵیبوون و شکۆی مەلەکوتیی. بێپەروا، بەنێوچەوانی هەڵایساو، سینگێکی گۆشتن و سپیی، چاوانی قووڵ و ڕاماو. هەر بەڕاستیی کوڕە شایستەکەی (خاتوونی دەروازە) بوو. ئەیکۆنێکی تر. وێنەیەکی گەورەی قەدیس نیکۆلا لە ئۆریستز. سەدەفێکی گەورە بە نێوچەوانییەوە، ئاوی زەریا لە لەپی دەستەکانییەوە دەچکێ.

لەگەڵ دەرکەوانە کرێتییەکەدا کەوتمە دەمودۆ.

– چۆن بوو بوویتە ڕاهیب؟

– ڕۆژێکیان پوورم کتێبی پیرۆزی بۆ دەخوێندمەوە و گوتی: دونیا بێ بایەخە.

نابێ پاپا فیلیمۆن یش لەبیر بکەم. لەسەر سفرەکە میوانداری دەکردین. بالآی باریک چون شمشێری دیمەشقیی. وەك فریشتە نوور لەجەستەیەوە دەچکا. حەزی لەمیوانداریی و پێشوازیکردنی خەڵکیی بوو، هێند حەزی بەوەبوو کەئیدی نەیدەتوانی خۆشحاڵییەکەی بشارێتەوە و هەمیشە بزە لەسەر لێوی بوو.

لێمپرسی:" کەنگێ نۆرەی من دێ خودا ببینم؟"

وەلآمیدایەوە:" زۆر هاسانە. چاوانت هەڵبڕە، دەیبینی!"

سەومەعەی پانتۆکراتۆرۆس Pantocratoros

بەر لەتاریك و لێڵەی بەیان نەغمەیەکی سیحراوی لەحەوشی سەومەعەکەوە دەهاتە گوێ. نەغمەیەکی زۆر نەرم و نیان بوو. بەرەو پەنجەرەکە ڕامکرد و لەو تاریك و ڕوونی بەربەیانەدا ڕاهیبێکم بینی کە چارشێوێکی درێژ و ڕەشی بەسەریدا دابوو. بەچەکوشێکی بچووك بە دارئامێر*ێکدا دەیکێشا و ئەو ئاوازە خۆشەی دەخولڤاند. هێور هێور بەدەوری حەوشەکەدا دەگەڕا. لەهۆدەیەکەوە بۆ هۆدەیەکیتر دەچوو تا برادەرەکانی بۆ نوێژی بەیانی خەبەرکاتەوە.

* Semantron ئامێرێکە لە ئلسن یاخۆ تەختە کە لەسەردەمی ئیمپراتۆرانی رۆم لە کلێسا ئەرتەدۆکسییەکاندا لەبری ناقوس بەکارهێنراوە. و.ف

هاوڕێکەشم کەخەبەری ببۆوە، هاتە تەنیشت من و لەبەر پەنجەرەکەدا ئانیشکی دادا. ئێمە کە بەجووتە ئەفسوون ببووین، گوێمان بۆ ئاوازی ئەو ئامێرە سەنج ئاسایە ڕادەدێرا. کاتێ ئاوازەکە تەواو بوو، خۆمان گۆڕی و بەرەو نوێژخانەکە چووین. تەواوێك تاریکیی باڵی کێشابوو، تەنیا دوو چرای پیوسۆز لەبەردەم وێنەکانی مەسیح و مەریەمی پاقیژەدا دەسووتان. هەوا تەژی بە بۆنی مێو و بخووری گوڵی سوور بوو.

وێردی بەرەبەیان نەرم و ئارام وەك خشەی گەڵای دار و هەناسەی زەریا دەستیپێکرد. عابید بەمۆمێکەوە هەموو هۆدەکانی بەسەر کردنەوە تا دڵنیابێ لەوەی کە هەموو برایان هاتوون. پاشان ئاوی پیرۆزی بەنێوچەوانی ڕاهیبەکاندا پرژاند. دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمەکە، من و هاوڕێکەم سەبارەت بەژیانی ئەم سەومەعەیە سەری قسەمان دامەزراند. چ ڕیتمێکی پیرۆز. بەرهەمی چەندەها نەوەی نەناسراو. بەڵام ئەلعان لەم بوخچەیەدا سەدەفێك کە ئەم مرواریيەی هێنابووە بوون و ڕازاندبوويەوە، خۆی مردبوو. پێکەوە سوێندمان خوارد:" دەبێ ڕێوڕەسمێکی نوێ بە ئاینی خودا و خوداپەرستیی ببەخشین، جارێکیتر گیانی خولقاندنی بەبەردا بکەین، ئاخر ئێمە هەر بۆ ئەم مەبەستە بۆ کێوی پیرۆز هاتووین."

سەومەعەی ڤاتۆپێدی Vatopedi

لە بەرەبەیانێکی پڕ لە ڕەحمەت و ئەڤینی خوداییدا، لەبەرەبەیانێکدا کە هەر ئێستا لە ئاسمانەوە هاتبوو، لەم سەومەعەیە نزیک بووینەوە. پێنجەمین ڕۆژی خوڵقاندنە و هێشتا خودا لە دروستکردنی ئادەم نەبۆتەوە تا ئیشەکەی لێخەراپ بکەن.

خۆرهەڵات هێدی هێدی وەکی گوڵەباخ دەپشکوت. هەورە سارۆفیمەکان گوڵئاسا وەك فریشتەی منداڵ لەودیو ئاسۆوە دەردەکەوتن و وردە وردە گەورە دەبوونەوە و وا پێدەچوو لەسەر عەرد خەریکی نیشتنەوە بن. مەلێکی توکا لەچەقی ڕێگەدا نیشتبۆوە و لە ئێمەی دەنۆڕی، هێشتا شەونم بە باڵەکانییەوە بوو. بەڵام وەك بڵێی مەلی توکا نەبێ، بەڵکو ڕۆحێکی میهرەبان بێ کە ئێمە بناسێ. نە لێمان دەترساو نە لەسەر ڕێگەکەشمان لا دەچوو. بایەقوشێکی وردیلە لەسەر تاشەبەردێك هەڵکورماو و ڕووناکییەکە گێژی کردبوو. کشومات لەجێی خۆی نەدەبزاوت و چاوەڕێی داهاتنی تاریکیی دەکرد.

ئێمە نەدەدواین. هەردووکمان هەستماندەکرد کە دەنگی ئادەمیزاد هەر چەندە ناسك و چپەئامێزیش بێ، لێرە دەنگدانەوەیەکی ناخۆش و نالەباری هەیە و ئەو پەردە سیحراوییە دەدڕێنێ کە ئێمەی لەئامێز گرتووە. لەگەڵ ڕۆیشتن و لادانی پەلکە شۆڕەکانی دارکاجدا، دڵۆپی شەونمی بەرەبەیان لەدەست و ڕوخسارمان دەپرژا.

لەخۆشــحاڵییدا خــەریك بــوو دەتاســام. ڕوومکــردە هاوڕێکــەم و دەمویست زار هەڵبێنمەوە و پێیبڵێم:" هەر بەڕاست، کە بەچێژە!" بەڵام نەموێرا. دەمزانی هەر کە بێمە گۆ ئیدی ئەو تەلیسمە دەشکێ.

لەبیرمـە ڕۆژێکیـان پـاش نیـوەڕۆ لـە تایـەژتوس ڕێوییـەکم دیـت، ملـی نـابوو بـەلارەوە و خـەرامان دەڕۆی. کلکـە توکنەکـەی قیـت ڕاگرتبـوو، سـێبەرە درێـژ و ئەرخەوانییەکـەی دەکەوتـە سـەر بـەردەکان. متەقم لـەخۆ بڕی نـەبا هەسـتم پێبکـا و بڕەوێتـەوە. بـەڵام نـەمتوانی بـەر لەخۆشـحاڵبوونم بگـرم و بـە ئاسـتەم نووزەیـەکم لێوەهـات. ڕێـوی گـوێی لێمبوو، تێیتەقاند و بزر بوو. بەرلـەوەی بـزانم لـەکوێوە بـۆی دەرچـووە، بۆمدەرکەوت کە شادومانیش هەمیشە لەژیانی مرۆڤدا ئاوهاییە.

لــەپڕ دەنگــی گفتوگــۆ و پێکــەنین هــات. ســەرەنجام گەیشــتبووینە دەیرەکــە. دوو ڕاهــیبی چــاك لــەوەڕاو لەبــەر دەرگــای دەرەوە لەســەر ســـەکۆیەکی بـــەردین دانیشـــتبوون و ســـەریان خســـتبووە ســـەر دەرکەوانەکە.

هــەروەك مارمــان بینیبــێ، لــەجێی خۆمانــدا وشــکبووین. هاوڕێکــەم تەماشایکردم. سەرێکی ڕاوەشاند و گوتی:" لە خەون و خەیاڵ زیاتر چ شتێکیتر نەبوو. بۆ ساتێك وامدەزانی چ ئادەمیزادێك بوونی نییە!"
وەڵامیمدایەوە:" حەیف! ئەوە بەهەشتی ڕاستەقینە بوو. ئـەوە زۆر لـە بەهەشـتەکەی تـر بـاڵاتر بـوو. لـە بـری ژن و پیـاو، دوو هـاوڕێ لـەژێر

درەختــەکانی خــودادا پیاســەیان دەکــرد و ئیــدی ســەیرکە ئــەلعان لەبەهەشـت دەرکـراین. فریشـتەیەکی شمشـێر بەدەسـت دەرینـەکردین، بەڵکو مرۆڤێك وەدەرینایین کە چەکدار بوو بەچەکی دەنگ!"

ڕاهیبـەکان لەگـەڵ ڕابواردنـدا بەدەرکەوانەکـە، هـەرا هـەرایان دەهـات. وەختبـوو لەپێکـەنینا ژانیانـدەکرد. بـەڵام هــەر کـە ئێمــەیان بـینی، بێدەنگبوون. هەستان و دەستێکیان لەسـەر زگ و دەستەکەی تریشیان بۆ ماچکردن بۆ لای ئێمە ڕاگرت.

گوتیان:" بەخێر بێن. خودا ئاگادارتان بێ!"

هاوڕێکەم کە تەماشای ورگی زل و ڕوومەتـە سـوور هەڵگـەڕاوەکانیانی دەکرد، گوتی:" باوکە پیرۆزەکان، پێدەچێ بۆ خۆتان خـۆش ڕابوێرن!" لە داخی ئەوەی کە لەو بەهەشتەیان دەرکردبووین، لێیان نەدەبوورا.

ڕاهیبێـك کــە ڕیشــێکی زەردی هــەبوو، هەڵیدایــە و گــوتی:" ئێمــە چاوپۆشیمان لەم دونیا درۆیینەیە و لەچێژەکانی کردووە!"

زارمـان هەڵنەهێنایـەوە. بـەڵام ڕاهیبەکـەی تـر کـە ڕیشـێکی ڕەشـی پێوەبــوو، کەوتـــە قروســـکە قرســـوك و گـــوتی:" بـــۆ وا غـــەریب سەیرماندەکەن؟ عیبادەت لە گۆشت وزە بەخشترە!"

لێمان نێزیکتر بوونەوە. دەمیان بۆنی سیرێکی وای لێدەهات کە بەرگە نەدەگیرا.

ئێمە کە دەمانویست ئەم دوو ڕاهیبە سیر خۆرەمان لە کۆڵ ببنەوە، گوتمان:" وا باشە بچینە ژووری و خەریکی عیبادەت بین."

خانەخوێ کە ڕاهیبێکی چاوشین، خودان ڕیشێکی سپی و ئاوریشمین، پێستێکی سوور بە چەشنی گوڵاڵە سوورە بوو، بەپیرمانەوە هات. پاش ئەوەی بەخێریهێناین، پێشمانکەوت و ئێمەش بە دوایدا.

دەیرێکی دەوڵەمەند بوو. شارێك بوو بۆ خۆی، بەمیوانخانەیەوە، بە دەرگا و پەنجەرەی تازە ڕەنگکراویەوە، بەکارەبا و باغ و باغاتی ڕووە و زەریایەوە. ڕاهیبەکان فراوینیان کردبوو. لەدەرەوەی هۆدەکانیانا خۆیان لەبەر خۆر هەڵخستبوو تا بەشکەم خواردنەکەیان باشتر بەگیان بکەوێ. چووینە ناو کڵێساکە و سەری ڕێز و نەوازشمان بۆ وێنەی مەریەمی پاقیژە دانەواند. خانەخوێ قوتوویەکی گرانبەهای لەکەلوپەلی پیرۆزکراو هێنایە بەردەممان و سەرقەپاخەکەی کردەوە. هەیاسەی پیرۆزی پاکیژەمان ماچکرد.

لەبیرمە هێشتا کە منداڵ بووم، دوو ڕاهیب هەیاسەی پیرۆزیان بۆ کرێت هێنابوو. کڵێسای قەدیس میناس پڕ بوو لە خەڵك کە بۆ عیبادەت هاتبوون. هوروژمیان دەبرد و تورەکەی ڕاهیبەکانیان پڕ لە

لـــیرەی زێـــڕ و گـــوارە و ئەنگوســـتیلە دەکـــرد. مـــن هیچـــم نـــەبوو پێشکەشـــیکەم، گیرفانـــەکانم گـــەڕام، قەڵـــەمێکم پێبـــوو ئاخنیمـــە توورەکەکەوە.

چـووینە حەوشــە و بــەو پێپلیکانانــەدا ســەرکەوتین کەدەچـۆوە ســەر میوانخانەکە. چێشـتێکی چـەور و نـەرم و پڕ لـە نیعمـەتی ئیلاهییـان بـۆ لێنـابووین. هاوڕێکـەم کـە حـەزی لـە خـواردن بـوو، گـوتی:" لێـرە بـاش بۆمان دەچێتە سەر. دەڵێی ڕاهیبەکانی دەیری ڤانۆپیدین!"
گـوتم:" وەرە بـا لـە سـلامەتی پرۆدرۆمـۆس* ی هـەژار بخۆینـەوە. ئـەو برسییە داماوەش کاتـێ خـواردنی ڕاهـیبی دەیرەکـانی دەکەوتـەوە یـاد، ئیرەیـی پێـدەبردن. لەحەژمـەتا ئـاو دەزایـە دەمـی. ئیـدی دەکەوتـە چ گازندەگەلێك لە ئیمپراتۆرەکەی! ئەو شیعرەییت لە یادە؟"

– هەڵبەت لە یادمە.

ئیمپراتۆر.. کاتێ سەرەك دەیرەکانم دەکەونە بیر
لەسەرخۆدەچم و هۆش لە سەرمدا نامێنێ
وا خۆیان چاکترین ماسی دەتەپێننە هەمبانەکەی ورگیانەوە
ماسیە گەنیوێکیش دەدەنە من
هێند شەراب دەخۆنەوە، دەبنە عارەبانە

---

* تیۆدۆر پرۆدرۆمۆس Theodore Prodromos ی ناسراو بە پرۆدرامۆس ی هەژار، شاعیرێکی بێزانسی بوو، ساڵی 1160ی زایینی کۆچیی دوایی کردووە. و. ئینگلیزی

کەچی ئەوا زگە هەژارەکەی منیش
سرکە هەڵیدەقرچێنێ!

هاوڕێکەم لەقاقای پێکەنینیدا، بەڵام دەست بەجێ هاتەوە سەرخۆ و گوتی:" پێکەنین شورەییە. ئەم دەیرە ڕقم هەڵدەسێنێ. مەگەر ڕاهیبەکانت نەدیوە؟ هەموویان چاك لەوەڕاون. گەر مەسیح بهاتبایەوە سەر عەرد و ڕێی بکەوتبایە ئێرە، ئەوسا دەمدی چۆن قامچی بەسەر سەریانەوە هەڵدەسوڕاند. دەڵێم وا باشترە لێرە بڕۆین!"

– بۆ کوێ؟ نەك هەر ئەم دەیرە، بەڵکو تەواوی دونیا ڕقمان هەڵدەسێنێ. بۆ؟ مەگەر هەستی پێناکەیت؟ لەهەموو شوێنێ خەڵکانێك هەن بێشێو سەر دەنێنەوە و خەڵکانێکی تریش ورگیان ئاخنیوە و دەم و فلّقیان دەلێسنەوە. لەهەموو جێیەك گورگ و مەڕ هەن. یاسایەك هەیە کە هێشتا لەتەواوی دونیادا وەك خۆی ماوەتەوە، یان دەبێ بخۆی یاخود دەبێ بخورێیت. یاسای جەنگەڵ!

– واتە چ ڕزگارییەك لەئارادا نییە؟ چما چ گیانەوەرێك نییە لەگەڵ میهرەبانییدا، هێندەش بەهێز بێ کە نە گیانەوەری تر بخوا و نە هیتریش بتوانن بیخۆن؟

– نا. بەڵام دەشێ ڕۆژێك لەڕۆژان، هەزاران ساڵ لەمەوبەر، گیانەوەرێك هەوڵی ئەنجامدانی ئامانجێکی ئاوهای دابێ، بەڵام تا ئەلعان بەو ئامانجە نەگەییشتووە.

– کام ئاژەڵ؟

– مەیموون. ئێمە هێشتا لەنیوەی ڕێگەداین. چاوەڕێکە، ئارام بگرە!

– خـودا دەتوانـێ ئـارام بگـرێ، لەبـەر ئـەوەی نـەمرە. زەمـەن بـەلای ئەوەوە چ بایەخێکی هەیە؟ بەڵام ئەدی ئینسان؟

وەڵاممدایەوە:" مرۆڤیش نەمرە، بـەڵام هـەموو بـوونی نـا. بـەڵکو بەشـە نەمرەکەی. مەبەستم ناوەوەیەتی، دەتوانێ چاوەڕێ بکات!"

لەسەر سفرە هەستاین و چووین بۆ ڕۆخی زەریا. خۆر بەرەو ئاوابوون دەچوو. خشە لە گەڵایەکیشـەوە نـەدەهات. جووتـێ نـەوڕەس بەسـینگی سپی بەفر ئاسایانەوە، لەسەر سینگی زەریا سەوڵیان لێدەدا.

هاوڕێکـەم لەکاتێکـدا کـە بەچاوی ڕێـز و ئافەرینـەوە تەماشـایدەکردن، گوتی:" دەبێ ژن و مێرد بن!"

من گوتم:" یان دەشێ دوو هاوڕێ بن!"

بۆ ئەوەی لە یەکیانهەڵبڕم، دەنکە زیخێکم لەسـەر عەردەکە هـەڵگرت و تێمگرتن.

*

ئـەلعان کـە لەتەمـەنی پیریـدا بەسـەر ئـەم یاداشـتانەدا دەچـمەوە و بەرخۆدانـە دۆنکیشـۆتییەکانمان وەبیرخـۆ دێنمـەوە — ڕمـی ڕزیـو، قـەڵغانی کرمخـواردوو، کـڵاوە ئاسـنینی فـافۆن، ئـەقڵێکی لێواولێـو لەنەجابـەت و بـەخۆدا نـاز — کاتـێ ئەوانـە وەبـیر خـۆ دێنمـەوە نـاتوانم زەردەخەنـە بمگـرێ. خۆشـبەحاڵی ئـەو گەنجـەی کـە پێیوایـە ئـەرکی ڕۆنـانی دونیایـەکی نـوێ و هەرچـی زیـاتر هاوگونجاندنییـەتی لەگـەڵ مەزنایـەتی و یەکسانی و ویستەکانی دڵیدا. حـەیف و مـەخابن بۆ ئـەو کەسەیش کە بێ دێوانەیی دەست بە ژیان دەکات.

بە کێوی پیرۆزدا دەگەڕاین. هەر چەند پتر هەوای ئەوێمان هەڵدەمژت، دڵمـان پـتر ئـاگری دەگـرت و دڵـە خورپـەمان زیـاتر دەبـوو. وەی چ بڕیارگەلێکمان دەدا و چ پەیمانگەلێکمان دەبەست! چەند سووکوسۆڵ بەسـەر گابەردەکانـدا بازمـان دەدا و لەدەیرێکـەوە خۆمـان بـە دەیرێکـی تـردا دەکرد، هەستمان دەکرد نـەك هـەر بـە خـەیاڵ، بـەڵکو بـە تـەواوی جەستەمان باڵی فریشتەکانمان لێرواوە. ئەمـەش ڕێك ئـەو فەزایەیـە کـە گا شـێتێتیی بەرهـەم دێنـێ و گـا پیرۆزیـی و قارەمـانێتیی. بـەڵام دواتـر لەژێر داروپەردووی ساڵاندا، نە من و نە هاوڕێکەم ئیتر باسی ئەو ساتە پـیرۆز و دۆنکیشـۆتیانەمان نـەکرد. هەسـتمان بـە شـەرمدەکرد. نـەك لەبەرئەوەی ئەو بڵێسەیەمان تێدا دامرکابۆوە، بەڵکو چونکە بـاڵای ئێمـە لەچاو باڵای ئاواتەکانمان چەند پەنجەیەك کورتی هێنابوو. ئێمە هێشتا دەمانویسـت دونیایـەکی نـوێ و باشـتر ڕۆنـێین، بـەڵام تێگەیشـتین کـە ناتوانین. من ددانم بەو نەتوانینەدا نا، بەڵام هاوڕێکەم لەتەواوی ژیانیدا

دەیشاردەوە. هەر لەبەر ئەمەیش لەناوەوەڕا پتر لەمن عەزابی دەکێشا و گینگڵی دەدا.

سالأنێك دواتر، کاتێ دەیری (ئێسپیێتساتی) مان جێدەهێشت و مانگ چواردە و تەواوێك بە پەژارەوە بەسەر زەریادا هەڵدەهات، ڕوومکردە هاوڕێکەم و گوتم:" ئانجیلۆس، لەبیرتە؟" کە وامگوت، ڕەنگی پەڕی. زانی مانگی کێوی (ئاتوس) م بیر کەوتۆتەوە.

لەکاتێکدا کە دەستی نایە سەر دەمم و بێدەنگیکردم، هەنگاوەکانی خێراتر کرد.

ئێستا جارێکیتر سەر بەسەر یادداشتە دێرینەکانما شۆڕ دەکەمەوە و هەمدیس خەریکی هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی دەبم.

دەیری کاراکالو Karakallou

هەور دوند و داوێنی (ئاتوس) ی پۆشی بوو. ناوچەیەکی فەراوان لەناوەڕاستا بێ هەور مابۆوە و بەفر بەسپێتیی ئەڵماس دەدرەوشایەوە. باران دایکرد، بارانێکی بەخوڕ. ڕێنوێنەکەمان پێشکەوت و بەتفەنگەکەی فیشەکێکی تەقاند. زرینگەی زەنگی سەومەعەکە، بەشادومانیی لەودیو سنۆبەرەکانەوە دەبیسترا. عابید خاچێکی درێژی

بەدەستەوە بوو وەکی ئامارژە بۆ وەزیفەکەی، بەگۆچانێکی درێـژەوە و لەگەڵ ڕەعییەتەکەیدا لەبەر دەرگاکە ڕاوەستابوو تا بەخێرمانبێنێ.

چــووینە هــۆڵی نــانخواردن. هــۆڵێکی تــەنگ و و درێژکۆڵــە بــوو، کۆڵەگـەکانی بـەڕەنگی ڕەش و شین ڕەنگکرابـوون. عابیـد ڕیشـی ڕەش، مـۆن و کەمـدوو، لـەلای سـەرەوە دانیشـت. وێنـەی مەسـیحێکی تـووڕە و مـۆن کـە بـەڕەنگی ڕەش و سـەوز وێنـە کێشـرابوو، بـەژوور سـەرییەوە هەڵواسرابوو. لەسەر مینبەرێکی بچووک، قاریئـێ کـە ڕاهیبێکـی زەردەڵ و کەمتەمــەن بــوو، بەســەرهاتی قەدیســەکانی دەخوێنــدەوە. هــەمووان بەســەر دەفـری خواردنـەکانا چـەمانەوە. کـەس ورتـەی لێوەنـەدەهات. عابید دەمی لەخواردنەکە نەدەدا. لەپڕ سێ جاران لە زەنگێکی بچووکی لای ڕاستییەوەیدا. ڕاهیبەکان بەپارووی نیوە جووراو لەدەمدا، قنجەپێ هەسـتانە سـەرپێ. خزمەتکارەکـە ڕایکـردە پێشـەوە، لەبـەرپێی عابیـددا چـۆکیدادا و عابیـدیش دەسـتی بەسـەریدا هێنـا و بەرەکەتیـدا. پاشـان قاریئیش هەمان شتیکرد و داوای لێبوردنی کـرد بـەوەی کـە نـەیتوانیوە وەك پێویســت ســەربوردەکە بەباشــی بخوێنێتــەوە. ئەوســا پارچــەیەك نانیــان لەســەر ســینییەکی بچــووك هێنایــە ژوورەوە و هــەر کامــە لەڕەهبانــەکان تۆزێکیــان لێقرتانــد و وەکــی نــانی پــیرۆز* هەڵمەقووتیانکرد.

---

* ئەو نانەیە کە وەك نیعمەتی خودا بەسەر نوێژکەرە ئەرتەدۆکسییەکاندا دابەشدەکرێت. و.ع

ئەو شەوە تا بەیانی نەنووستین و قسانمان دەکرد. باسی ئەوەمان دەکرد کە ئیتر کاتی ئەوە هاتووە بەشێوەیەکی نوێ مەسیحمان خۆشبوێ. ڕۆژی پێشتر ڕاهیبێکمان بینی لەدەرەوەی گۆڕستانی دەیرەکە ڕاوەستابوو، کاتێ لێمانپرسی:" بۆچی وێنەکانی ناو گۆڕستانەکە هەموو مەسیحیان بە لەخاچدراوی پیشانداوە، کە خۆی وا ڕەوایە مەسیح لە کاتی هەستانەوە لەگۆڕدا پیشانبدرێ؟" کە وامانگوت، لێمان تووڕە بوو، گوتی:" مەسیحی ئێمە، مەسیحی لەخاچدراوە. قەت لەئینجیلەکانا دیوتانە عیسا پێبکەنێ؟ ئەو هەمیشە هەناسەی هەڵدەکێشا و قامچی لێدەدرا و دەگریا، چونکە ئەو هەمیشە لەخاچ دەدرا!"

هەنووکەش کە خەومان لێزڕابوو، دەمانگوت: کاتی ئەوە هاتووە مەسیح بخەینە پێکەنین. تازە ئیدی دەبێ فاتیحای قامچی و گریان و لەخاچدان بخوێنین. پێویستە مەسیح خودا بەهێز و شادومانەکانی گرێکستان لەناخی خۆیدا یەکانگیرکات. دەبێ هەموویان لەخۆیدا بتوێنێتەوە. کاتی ئەوە هاتووە مەسیحی جوولەکەکان ببێتە گرێکی.

هاوڕێکەم دەستی هەڵێنا وەك ئەوەی سوێند بخوا، گوتی: "ئەوە ئێمەین کە دەبێ ئەم حەقیقەتە بهێنینە دی!"

منیش بەش بەحاڵی خۆم گوتم:" وایە، وایە!"

لەو ساتەدا پێموابوو چ شتێ نییە بتوانێ بەرەنگاری ڕۆحی ئینسان بێتەوە.

هاوڕێکەم نەڕاندی:" ئێمە هەرگیز لەیەکدی جیا نابینەوە. وەك دوو گا، گاسن لە خۆمان دەبەستین و عەرد دەکێڵین!"

سالآنی دواتر تێگەیشتین کە ئێمە وەکی گا، گاسنمان لە خۆمان بەستبوو، بەڵام هەوامان کێڵا بوو!

دەیری فیلۆسیۆ Philotheou

پیاسەیەکی زۆر خۆش لەتەمومژدا. چنارە ناسك و باڵابەرزەکان. ڕاهیبێکی یاخی بە نێوی یوانیکیۆس، کە دەمی وەك ئاشەهارە لەکاردا بوو. هەمیشە لەبارەی یەکێ لەخوشکەکانیەوە دەدووا کە جنۆکە دەستی لێوەشاندبوو. کەچی پێدەچوو شەیتان چووبێتە لەشی خۆیەوە، نەك دانەیەك بەڵکو دووان. یەکێکیانی ناو نابوو (حێجا) و بەویتریشیانی دەگوت (ئیسماعیل). ئەم دوو بوونەوەرە نەفرەتلێکراوە هەمیشە لەگەڵ خودا، لەگەڵ یوانیکیۆسدا ڕکەبەرییان بوو. ئەوان دەیانویست لەڕۆژانی پارێزدا گۆشت بخۆن. نەقیزەیان لەیوانیکیۆسەوە دەژەند تا شەوانە بەئەسپایی لە پێپلیکانەکان بچێتە خوارێ و خۆی بەموبەقدا بکا و پاشماوەی خواردنی شێو بخوا. سەروو ئەمەش

بەیانیان کاتێ زرینگەی زەنگی نوێژ دەهات، حێجا و ئیسماعیل هاواریان لێهەڵدەسا و دەیانگوت:" من نایەم، من نایەم!"

بەرەو حەوشەی دەیرەکە ڕۆیشتین. لەنێوان خڕە بەردەکانی حەوشەدا، گژوگیا لەسەرهەڵدانا بوو. دیوارەکانی دەوروبەر و ھۆدەکانیش بەھۆی شێ و تەڕونمییەوە ڕەشداگەڕابوون. نوێژخانەکە لەناوەڕاستدا بوو. چووینە نوێژخانەکە تا بەرامبەر وێنەی موجیزەئاساى خاتوونى پاقیژەی میهرەبانی ماچ، دۆعا بکەین. گۆنای میهرەبانی بەشێوەیەکی لەوەسفبەدەر نابوو بەگۆنای عیسای کۆرپەی نوستووەوە و چاوە خەمینەکانی لەشوێنێکی نادیار ڕامابوون.

ڕاهیبێ کە ڕێنوێنمان بوو، گوتی:" باش سەرنجی چاوەکانی پاقیژە بدەن. چ دەبینن؟"

چوینە پێش و دیقەتماندا.

هەردووکمان گوتمان:" هیچ نابینین!"

ڕاهیب بەمۆنییەکەوە تەماشایکردین و گوتی:" هەر کەسێ ئیمانی هەبێ ئەوا مەسیحی لەخاچدراویان تێدا دەبینێ!"

پاشان سەرقەپاخی قوتویەکی زیوینی ئەشیای پیرۆزکراوی هەڵدایەوە کە ئێسقانێکی درێژی تێدابوو.

– بکەونە عیبادەت! باسکی راستی (کریسۆستۆم)* ە، خاچ بکێشن!

دەیری ئاجیا لاڤراس Aghia Lavras

سەر لە بەیانی بوو کە چووین. دڵەڕاوکەی بینینی (لاڤراس) ی مەزن و بە ناوبانگمان هەبوو: دەیرێك کە ئیمپراتۆری بەدبەخت (نسیفورس فوکاس) ڕۆینابوو. ئەو تامەزرۆ بوو تاجی پادشایەتی فڕێدا و وەك زاهیدێك لەپەنا ئەم دەیرەدا بژێت. بەڵام لەلایەکی تریشەوە زۆر حەزی لە ژن بوو، هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی ڕۆژ بەڕۆژ بۆ دەیرچوونەکەی دوا بکەوێ، تاوەکو یەکێك لە ئەمەکدارترین هاوڕێکانی، بە شمشێرێکەوە هات و سەری لە لەشی جیاکردەوە.

---

* کریسۆستۆم Chrysostom یەکێکە لە قەشە گەورەکانی دونیای مەسیحییەت کە بە باوکی کڵێسای ئەرتەدۆکس ناوبانگی دەرکردووە. لە ساڵی 344 زایینی لە ئەنتاکیە لەدایکبووە و لە ساڵی 397 ی زایینی کراوە بە سەرۆك و قەشەی کوستانتینیە. لەکوستانتینیە بنکەیەکی خێرخوازی ڕۆنا و دژایەتی دونیاپەرستیی ڕۆحانییە پایە بەرزەکان و داوێن پیسیی ئیمپراتۆری دەکرد. لە ساڵی 404 ی زایینی دوور خرایەوە بۆ قەوقاز و تا ئەوێ بە پێی پیادە ڕۆیشت. لە ساڵی 407 ی زایینی کۆچی دوایی کرد. لە پاش مەرگی نازناوی موقەددەسی پێدرا و تاهەنووکەش لەپز شیرینی و قسەرەوانیی وی لە کتێبی مەسیحییەکانا هەر باسدەکرێ و نازناوەکەشی هەر لەوەوە هاتووە. وشەی کریسۆستۆم بە زوبانی گریکیی واتە (دەم زێڕین). لە سرودی دوانزەهەمی (بەهەشت) ی دانتیدا ناوی هاتووە. و.ف

گەیشتینە دەیرەکە. جووتێ سنۆبەر لەحەوشەکەدا بوون، یەکێکیان (سان ئاتاناسیۆس) ی ئیعتراف وەرگری (نسیفورس فوکاس) ناشتبووی، ئەویتریشیان موریدەکەی کە ناوی (ئیمیسیۆس) بوو. (ئاتوس) ترۆپك بەفرین، وەك (هێزی بێ هاوتا*) بەسەر دەیرەکەدا دەینۆڕی.

بۆ ژووری شمەکی پیرۆز و جلوبەرگی کاهینەکانیانی کڵێسایان بردین و بەشانازییەوە گەنجینەگەلی دەیرەکەیان پیشاندایین: کاسەسەری (سان بازیل) ی گەورە، شەویلکەی (تیۆدرۆستراتێلاتێس)، باسکی چەپی (کریسۆستۆم) و گەلێ ئێسکی جۆراوجۆریتر. قوتوویەکی جوانی پڕ لەخاچیان کردەوە، بە بەردی گرانبەها و مرواری ڕازابۆوە و هونەری هەڵکۆڵینی تێدا بەکار هاتبوو. ناو قوتووەکە پارچەیەکی گەورە لەخاچە ڕاستەقینەکەی مەسیحی تێدابوو. ڕاهیب لەحاست شکۆی ئەم شتانەدا لێوەلەرەی پێکەوتبوو. وتەی مەسیحییەکی ڕاستەقینەم وەبیرهاتەوە کە گوتوویەتی:" هەموو پارچە دارێك خاچە، چونکە دەتوانی خاچی لێدروستکەیت!"* ئینجا جلوبەرگی سەربازی (نیفۆروس فوکاس)یان پیشاندایین. جلکەکان لە زێڕ بوون و بە گوڵەباخ و سۆسەن مەلیلەدۆزیی کرابوون. هەروەها تاجە زێڕینەکەی بە زێڕوزیوی سەوز و سوور ڕازابۆوە و کتێبی پیرۆز بەدەسخەتی خۆی، بڕێکی زۆریش دەفتەری ژمێریاریی کە مۆرکە لێیدابوون.

---

* لە کڵێسا خۆرهەڵاتییەکاندا، مەسیح گۆی زەوی بە دەستە چەپی گرتووە و دونیا بەرەکەت دەدا. و.ع

* ئەمە قسەی قەدیس فرانسیسکۆسە. و.ك

من و هاوڕێکەم تەژی لە ستایش ببووین. بەڵام ئەمانەش تاری دڵمانی نەدەهێنایە خرۆش. لەبەردەم دەرگای کتێبخانەدا بۆنی دوو داری (گیزگل) ی تازە چرۆ کردووم باشتر لەهەر شتێ بەسوپاسێکی فەراوانەوە وەبیر دێ. تەواوی لەشم هەروا بۆنی ئەو دار (گیزگل) ەی کە ئەو هەمووە خۆشم دەوێ– ئەو بۆنە دڵگیر و توندەی کە مەستی هێنەرتر لە شەراب و ژن و شکۆی دونیایە– هەڵدەمژت. لێواولێو بووم لە تەڕو تازەیی.

ڕۆژی دواتر بەیانییەکەی، پێش خۆرکەوتن، بەرەو دوندی کێوی ئاتوس بەڕێکەوتین. هێشتا دەنگی سەنج نەدەبیسترا و مەلەکان وەخەبەر نەهاتبوون. ئاسمان سامالْ و شیریی ڕەنگ. ئەستێرەی گەلاوێژ لەدوورەوە وەك سەرافیم* یکی شەش بالْ بەسەر بەرزایی خۆر هەلاتەوە دەدرەوشایەوە.

پاپا لۆوکاسی کوڵەبنە بەقاچی چەماوەوە – پێشمەرگەی دێرین – هەنووکە پێشمان کەوتبوو تا ڕێگەمان پیشاندا. جارجارە دەوەستا تا سەبارەت بە زەریا، سەبارەت بە شەڕ و شۆڕ لەگەڵ تورکاندا بۆمان

* سەرافیم: بوونەرەرگەلێك بەشەش بالْ و دەست و پێ و خاوەن دەنگی ئینسانیی. (ئەشعیا پێغەمبەر) لە ئەندێشەی خۆدا ئەو بوونەوەرانەی بینیوە کە بە دەوری عەرشی خودادا پیاسەدەکەن. و.ف

بدویٚ. ژیانی ڕابردووی وەك ئەفسانەی دێوودرنجان لەناخیدا مابۆوە. دەتگوت ئەو ژیانەی پێشووی لەهەسارەیەکی فراوانتر و پڕ مەترسیتر، لە هەسارەیەکی تەژی لەهاوار و نەفرەت و ژندا ڕوویداوە.

پەیتا پەیتا بەسەرهاتی خۆی دەگێڕایەوە و زیندوویدەکردەوە و هەستی شادومانیی دایدەگرت. لەگەڵ ئەوەشدا کە حاشای لەژیانی ڕابردووی کردبوو، بەڵام یەکە بەیەکەیانی لە جبەکەیدا پێچابۆوە و لەگەڵ خۆیدا کۆڵکێشی دەکردن.

هەنووکە، لەژێر دارسنۆبەرێکی گەورەدا ڕاوەستا. دڵی بۆ قسە و باس کەوتبووە فرتە فرت.

– کوڕینە وا باشترە لێرەدا پشوویەك بدەین و تۆزیٚ قسان بکەین، خەریکە دڵم دەتەقیٚ!

کیسەیەك توتنی لەژێر چاکی جبەکەی دەرهێنا و سیگارێکی پێچایەوە و ئینجا سەری قسانی دامەزراند:

– هەر ئەم زەلامەی کە ئێستا لەم جبەیەدا بەرامبەر خۆتان دەیبینن، ڕۆژگاریٚ بە لیۆنیداس، بە قارەمان لیۆنیداس کالیمنۆسی مایەی ترسی تورك، بانگدەکرام. ئەوکات پێشمەرگە بووم، بەڵام ئاخۆ ئەدی چۆن بوو جبەم پۆشی؟ ئەمەیان با بمێنیٚ بۆ کاتێکیتر. هێندە بەسە بڵێم کە هیچکات پێشمەرگەکەی ناخم بیانوو ناگریٚ. ئەدی بۆچی بیانوو بگریٚ

که من بەخواردن و شەراب، وەك ئەوەی ئاغا بێ، تێری بکەم؟ (لۆکاس) لەگەڵ ڕاهیبەکانی تردا نان و زەیتون دەخوا، بەڵام کاتێ دەچێتە هۆدەکەی خۆی، ئەوسا دەرگاکە دادەخا و سفرە بۆ لیۆنیداس ڕادەخا و دەکەوێتە گۆشت خواردن. بینیتان ئێمە یەك کەس نین، بەڵکو دوو کەسین. تێگەیشتن؟ هەر دەمویست ئەمەتان پێبڵێم. دداننان بەتاوان وەك تۆبە وایە. من قسەی خۆم کرد و هەستدەکەم باری شانم سووکەڵە بووە. ئەلعان وا چاکە بەڕێکەوین!

هاوڕێکەم کە لەپێکەنینا ژانیکردبوو، گوتی:" ئافەرین قارەمان لۆوکاس، هەر بە ڕاستی دەستت نەڕزێ. بەڵام پێتوانییە کە ئەمە ئیشی شەیتان بێ؟"

ڕاهیب بە سەگێتی چاوێکی داگرت، گوتی:" بێگومان. بێگومان بەیانیان دەکەومە وەها گومانێکەوە، بەڵام تا شێوان ئەو گومانەم بیردەچێتەوە!"

گوتم:" بۆ ئەوەی لەبیرت بێ ئەوا گرێیەك لەدەستە سڕەکەت بدە!"

مژێکی قووڵی لەسیگارەکەیدا و دووکەڵەکەی لەکەپوویەوە دەرکرد و گوتی:" ئاخر دەسەسڕم نییە!"

هەمدیس کەوتینەوە هەڵزنین. سەوڵ، سنۆبەر، خەرەندگەلی ترسناك. زەریا کە ئەمڕۆ ئارام بوو، لەو خوارەوە لەژێر تیشکی هێمنی

بەرەبەياندا ڕاكشابوو. ڕوناكيی كە بەرەو زيادبوون دەچوو. دەمانتوانی دورگـەكانی ئيمـبرۆس، ليمنـۆس و ساموسـراس لـەدوورەوە ببيـنين. پێدەچوو لەهەوادا مەلە بكەن و ئاو جورئەت نەكا توخنيان كەوێ.

گەيشـتينە نـاو بـەفر. پاپـا لۆكـاس بـەپارێزەوە و بەهێواشـی هەنگاويدەنا. ئێمە هەڵدەخليسكاين و دەكەوتين. بەئەسپايی و ترسەوە بەسـەر بـەفر و شـەختەدا دەڕۆيشـتين. كێـو زۆردار و ترسـناك و نائينسانيی بوو. هاوڕێكەم كە لەپێشمەوە دەڕۆيشت، كوتوپڕ ڕاوەستا و دانـەوێوە، سـەيرێكی خەرەنـدە قـووڵ و بـێ بنەكـەی كـرد. سەرەسووڕەی پێكەوت. ڕوويكردە من و بە ورتەورتە گوتی:

– وا باشترە بگەڕێينەوە!

بە تانووتەوە تەماشايەكيم كرد و گوتم: "جا عەيب نييە؟" ئاخر من زۆر حەزمدەكرد بگەمە ترۆپك.

بە سەرشۆڕييەوە گوتی:" با، با، عەيبە. دەی بۆ پێشەوە!"

هەمديسان بەرەو سەرەوە بەڕێكەوتين. كاتێ پێمانناية سەر دوندی كێوەكە، خۆر لەئاسۆ هاتبووەدەر. هەردووكمان هەناسەبڕكێمانبوو، بەڵام ڕوخسارمان دەدرەوشايەوە، لەبەرئەوەی ئامانجمان ئەنگاوتبوو.

بۆ عیبادەت چووینە نوێژخانەیەکی بچووکەوە تا کورتە نوێژێك بۆ تەجەلای مەسیح بکەین. لەم ماوەیەدا باوکە لۆوکاس بەچەخماخەکەی و پووش و پلاشێ کە لەسەر ڕێگەکە کۆیکردبۆوە، ئاگریکردەوە. لەهەگبەکەی تۆزێك قاوەی دەرهێنا و کولاندی. شنەبایەك هەڵیکرد.

لە حەژمەت سەرما، لە پشت گابەردێکی گەورەوە هەڵکورمابووین و تەماشای زەریای مات و بێ بناری پێشمان و دوورگە سەرئاو کەوتووەکانمان دەکرد، هەروەها سەیری ئەو دوور دوورانە کە کێوە غەریبەکان قەبارەیەکی قوڕقوشمییان بە هەوا بەخشیبوو.

باوکە لۆوکاس گوتی:" دەڵێن لەم دوندە پیرۆزەوە دەتوانیت کوستانتینیە ببینیت!" وایگوت و چاوی بڕییە خۆرهەلات تا بەشکەم ئەو پایتەختە پادشایەتییە ببینێ.

– باوکە لۆوکاس، تۆ تا ئێستا بینیوتە؟

ڕاهیب هەناسەیەکی هەڵکێشا و گوتی:" نا، شایانی ئەوە نەبووم بیبینم. وەك بڵێی تەنیا چاوی لەش بەس نەبێ، بەڵکو پێویستە چاوێکیترت هەبێ، چاوی ڕۆح! حەیفێك ڕۆحی من نزیکبینە!"

گوتم:" بەلام تۆ توانای بینینی خودات هەیە!"

ڕاهیب وەڵامیدامەوە:" بینینی خودا پێویستی بەچاو نییە. ئەو لەجگەر و (سی) ش لێمان نزیکترە."*

لە هەموو ئەو ماوەیەدا هاوڕێکەم مات و بێدەنگبوو. هەڵبەت نەیدەتوانی لە جەستەی خۆشبێ کە بۆ ساتێك ترس دایگرتبوو. لەوە زیاتر نەیتوانی خۆی ڕابگرێ. دەستی هێنایە پێشێ و بەگوڕ دەستی گرتم و گوتی:" تکا دەکەم ببوورە. سوێند دەخۆم جارێکیتر دووبارە نابێتەوە."

ئایۆسافیۆ Iosaphioio
شانزەیەمی دیسامبەر

ئەوڕۆمان لە ستۆدیۆی نەقاشیی بەنێوبانگی ئایۆسافیۆدا بەسەر برد. (دە) ڕاهیبی وێنەکێش لەو ستۆدیۆیەدان. هەر هەفتەیەك، یەکێکیان کاروباری ناومالْ و گسکدان و شت شۆردن و چێشتلێنان دەگرێتە ئەستۆ و ئەوانیتر خەریکی وێنە کێشانن.

لەم ستۆدیۆیەدا، مەسیحگەلی زوڵف شانەکراو و تێر و تەسەل، پاقیژەگەلی شۆخ و شەنگ و تەڕلان، قەدیسانی گۆنا سوور و قانیع و

* ئەو قسەیە چەند لەم ئایەتەی قورئان دەچێت : انا اقرب الیکم من حبل الورید. و.ف

بەتاڵ لەپیرۆزیی بەرهەمدێن و لەشێوەی وێنەدا بۆ ئەوپەڕی سنوورەکانی دونیای مەسیحییەت بڵاو دەبنەوە.

ڕاهیبەکان خەڵکانی ساکار و میوان دۆستن. حەزیان بە خواردنی باش، شەرابی چاك و گوربەی خەسیوە. دوای ژەمی شێو چەند سەعاتێك بەدەوری ئاگردا دانیشتین و کەوتینە دەمودۆ. قسەکانی ئێمە سەبارەت بەم دونیا بوو، کەچی ئەوان سەبارەت بەو دونیا قسانیان دەکرد. باوکە ئاکاکیوس، ڕاهیبێکی کورتەبنە و قەڵەو و قاچ ئاوساوبوو، تەواوی ئەو ڕۆژە هەر لەبەیانییەوە خەریکی کێشانی وێنەی قەدیس ئەنتۆنیۆس ببوو، هەنووکەش بەدەم دەستهێنان بەسەر گوربە ڕەشە قەڵەوەکەی سەر کۆشیدا، زۆر بەگوڕ باسی ئەو زاهیدە موقەدەسەی دەکرد:

– ڕۆژێکیان کەنیشکێ دەچێ بۆ لای زاهید و پێیدەڵێ: هەموو فەرمانەکانی خودام بەجێهێناوە، هەموو کات پشت بەخودا دەبەستم، ئاخۆ خودا دەرگاکانی بەهەشتم بۆ دەکاتەوە؟ قەدیس ئەنتۆنیۆس لێیدەپرسێ: ئایا هەژاریی بۆتە سەروەتت؟

– نا باوکە!

– ئەی ڕیسواییت بووەتە شەرەفی تۆ؟

– نا باوکە!

– دوژمنت بۆتە دۆست؟

– نا باوکە!

– کەواتە کچم بگەڕێرەوە و خەریکبە. چونکە حاڵیحازر خاوەنی هیچ نیت!

هەروا کە لە ئاکاکیۆسم دەنۆڕی، هەر ئەوەی کە لەبەر زۆرخۆریی و تینی ئاگرەکە و یادەوەریی ئەو زاهیدە ترسناکە شەلاڵ لە ئارەقە ببوو. لەدڵی خۆدا گوتم:" بڵێی بەدرێژایی ئەورۆ چ ئانتۆنیۆسێکی گۆنا سووری وێنەکێشابێ؟"

هەستێکی ئەهریمەنانە هانیدەدام پێیبڵێم:" هەستە بگەڕێرەوە و خەریکبە. چونکە هێشتا خاوەنی هیچ نیت!"
بەلاّم هیچم نەگوت!

تویژاڵێك لەچەوری و خووگرتن و ترسنۆکیی گەمارۆی ڕۆحیاندابوو. ئەلعانیش گەر ڕۆح لەقولاّیی زیندانەکەیەوە هەر ئارەزوویەکی با، ئەوا چەوریی و خووگرتن و ترسنۆکیی شتێکی تەواو پێچەوانەیان لەوە ئەنجامدەدا کە ڕۆحی گەرەکی بوو. هەر بۆیە، لە ترسنۆکییەوە هیچمنەگوت.

ئەو شەوە کەچووینە ناو جێگە، مەسەلەکەم بۆ هاوڕێکەم گێڕایەوە.

ئەو بۆ دڵخۆشیدانەوەم گوتی:" وایش نییە. بێگومان لەڕووی ڕێزگرتنەوە بووە نەك ترسنۆکیی. بەزەیی نەیهێشتووە کەسێکی

ناسـكی وەك ئـەو پیـاوە دڵگیرکـەیت، یـان ڕەنگـە لەبـەر ئـەوە هیچـت نەگوتووە کەقسەکەی تۆ دەوای دەردەکە ناکات!"

بـە نـاڕەزایی دەربڕینـەوە گـوتم:" نـا، نـا، خـۆ گـەر واشـبێ وەك تـۆ دەیڵێـی، دەبێ بەسـەر ئـەو تـۆزە چاکەخوازییانەی تـۆ باسـیاندەکەی- ڕێزنان، بەزەیی، بەرژەوەندیی- دا سەرکەوین. ئاخر ئەو چاکەخوازییە گچکانە زیاتر لەخراپەکارییە گەورەکان دەمترسێنن، چونکە بەڕوواڵەت جـوان و لەبــەردڵن و زۆر ســاناتر فریومانــدەدەن. دەبــێ بڵــێم لەبــەر ترسنۆکیی هیچم نەگوت، لەبەر ئـەوەی دەمـەوێ ڕۆحـم شـەرمەندەکەم و لە دووبارەبوونەوەی کارێکی ئاوها بەری پێ بگرم!"

بـۆ ڕۆژی دوایـی، لەهـەیوانی شووشــەبەندی خەڵوەتگەکـەدا، لـەنێو قەدیســگەلی ڕوومــەت ئـاڵ و پاقیژەگـەلی خڕوخـەپانی وێنەکێشـراودا، لەگەڵ (دە) هونەرمەندی جبەپۆشدا شیرمان خواردەوە و نـانی بڕشـتەی گەنممان خـوارد. خۆرەتـاوی زسـتان هێدی هێدی لەگـەڵ بـۆنی خۆشـی سـنۆبەردا لەپەنجـەرە گەورەکانـەوە دەهاتـە ژوورەوە. قسـانماندەکرد و پێدەکەنین. ئێرە کێوی ئاتوس نەبوو، لێرە مەسیح هەستابۆوە و لەگـەڵ ئێمەدا پێدەکەنی.

کاتێ ڕەهبانەکان، موجیزەگەلی قەدیسەکانیان دەگێڕایەوە و چاوانیان لەئیمان، یان بێئیمانیدا دەیدا لەیەك، ڕوخساریان ئارنگیدەدا.

پاپا ئاکاپیۆس دەستی ڕایەڵکرد و یەکێك لەوێنەکانی پیشاندایین کە بەدیوارەکەی بەرامبەرمانەوە هەڵواسرابوو. وی لەهونەرمەندەکانیتر جحێڵتربوو. ڕیشی بریقەدار و ڕەش و لێوەکانی سووربباو. بەدەم هەڵگوتن بە کارەکەیدا گوتی:

– ئەمە زاهیدی گەورە (ئارسنیۆس) ە. ئەو ژنەی لەبەر پێیدا چۆکیداداوە بانوویەکی قەشەنگ و بەگزادەی ڕۆمە کە دەشت و کێو و زەریای بڕیوە تا لەبەردەمیدا کڕنۆش ببات. بەڵام ببینن کە ئەو چۆن بە پەنجە ئاماژە بۆ زەریا دەکا و نێوچەوانی تێکناوە – دەمەوێ ئەوە پیشاندەم کە ئەو چۆن بە توڕەییەوە ئەو ژنە لە خۆی دەتارێنێ – پێیدەڵێ: بڕۆ و بە کەسیش مەڵێ منت بینیوە، چونکە ئیدی لەمەولا زەریا دەبێتە ڕێی کانی و ژنان بە لێشاو ڕوو دەکەنە خەڵوەتخانەکەم! ژنەیش بە تکا و ڕەجاوە دەڵێ: باوکە دۆعام بۆ بکە! زاهید لەوەڵامدا دەڵێ: ژنەکە، لە قاپی خودا دەپاڕێمەوە کە من لەدەست یادی تۆ غافڵکات!"

شێوەکار، ڕوویکردە ئێمە و بەنیگایەکی دزێوانەوە پرسی: "لەقاپی خودا دەپاڕێمەوە کە من لە دەست یادی تۆ غافڵکات، یەعنی چی؟"

بێدەنگ بووین چونکە لە مەبەستی ڕاهیب حاڵی نەبووین.

– یەعنی جوانیی ئەو ژنە زاهیدی وروژاندبوو. لەبەرئەوە لەخودا دەپاڕایەوە لە یادی ئەو ژنە غافڵیکات!" هاوڕێکەم لەکاتێکدا کە چاوێکی لە ڕاهیب داگرت، گوتی:" ئەدی باشە لەبیریکرد؟"

ڕاهیب گوتی:" شتی وا دەبێ؟" بەڵام هەر کە بینی هاباکوکی پیر نیگا خەنجەر ئاساکانی دەبڕێتە چاوانی، لە قسەکانی ژێوان بۆوە و لێوە سوورەکەی خۆی گەست.

دەیری سانت پاوڵ Saint Paul

بە بەلەم بۆ ئەو دەیرە چووین. چەند بەشکۆ بوو! زەریای هەزار ڕەنگ – شینی کاڵ و سەوز – لەگەڵ ڕەنگی پیرۆزەییدا. گاشەبەردی هەڵواسراو وەك پلی خوێن. ئەشکەوتی ڕەش. کۆترە کێوی و پاشان ناکاو لمی سپیی ڕاخراو.

ئەمرۆ هاوڕێکەم سەر و دڵ خۆش بوو، قاقای پێکەنینەکەی بەلەمەکەی دەلەرانەوە. پێمگوت:" دەوری چینییەکی تووڕە ببینە!" ئەویش بە خێراییەکی سەر سوڕهێنەوە ریزێ وشەی بەخەیاڵ چینیی لەزاری هەڵڕشت. هێند کەیفم پێیساز بوو کە لە بەلەمەکەدا جێم نەدەبۆوە. پێمگوت:" ئێستا عارەبیانە عیشق بکە!" ئەویش بەخرۆشانەوە کەوتە دەربڕینی عیشقی خۆی بەرامبەر ژنە عارەبێکی

نادیار. بەمشێوەیە بەخێرایی بروسکە، گەیشتینە بەندەری سەومەعەکە و ملی هەورازی سەخت و دژوارمان گرتە بەر.

دەرکەوانەکە خەڵکی سیفالۆنیا* بوو. پیرەمێردێکی ناڕەسەن و تانەباز بوو. بۆ کات بەسەربردن، بە ڕۆژ لەبەر دەرگاکە دادەنیشت و بەچەقۆ شتگەلێکی دادەتاشی کە لە مەسیح و قەدیس و شەیتان دەچوون. بەوردی هەڵیسەنگاندین و بەبزەوە پرسی:" بێ ئەقڵینە، ئەوە لێرە چ دەکەن؟"

– پیرەمێرد، بۆ عیبادەت هاتووین!

– لە کوێ؟ ناشێ مێشکتان کای تیابێ؟

– لە دەیر!

– کام دەیر، کام دەیر؟ چ دەیرێك لە ئارادا نییە. بەقسەمکەن، بگەڕێنەوە باوەشی دونیا!

دەممان بووە تەڵەی تەقیو و لێڕاماین. هەر بەڕاستی دیار بوو بۆمان بە داخبوو.

---

* دورگەی سیفالۆنیا، دورگەیەك کە بەناوی (سیفالۆس) ەوە ناونراوە. سیفالۆس چیرۆکێکی درێژی لەگەڵ (بورکریس) ی ژنیدا سەبارەت بە گومان و دڵپیسیی هەیە کە بە کوشتنی ژنەکەی و ئاوارەبوونی خۆی کۆتاییهات. و.ع

پاش ئەوە هەڵیدایە و گوتی:" گاڵتەدەکەم. فەرموو بێنە ژوورەوە، بەخێربێن!"

چووینە ژوورێ و لەهۆدەکانی چواردەوری حەوشەکەمان ڕووانی. ڕاهیب بەتانووتەوە گوتی:" لەپووره هەنگەکەی خودا بنۆڕن. تەماشای هۆدەکان بکەن. ڕۆژانێك ئێرە جێی مێشهەنگ بوو، جێگەی ئەو هەنگانەی کە هەنگوین دروستدەکەن. وا ئەلعانیش بووەتە جێگەی نێرە هەنگان. وای ... وای لە چزووەکانیان!"

پاشان بە پێکەنینەوە قسەکەی تەواو کرد:" خودا ڕوحمتان پێبکات!"

ئێمە دوو لێوەمان نەکرد. بەڵام لە دڵەوە زیز بووین. چما ئەم دەیرە مەزنە تا ئەم ڕادەیە پاکێتیی و پیرۆزیی خۆی لەدەستداوە؟ ئاخۆ هەر پێڵووە بەتاڵەکان بۆ ڕاهیبەکان ماوەنەتەوە و پەپوولە پیرۆزەکان پێڵوویان چۆڵکردووە و فڕیون؟

بە پێوپلی شەکەتەوە بەپێپلیکانە بەردینەکانا سەرکەوتین کە دەچۆوە ژووری میوانخانە. هاوڕێکەم وەك بەزەیی پیامدابێتەوە، باسکی گرتم و گوتی:" پەلە مەکە. هیوابڕاو مەبە. مادامەکی ورەی ڕۆحمان بەرز و ڕێگەی تێکشکانی نەگرتبێتەبەر، نیگەران مەبە. چونکە بە تێکشکانی

وره‌ی چه‌ند ڕۆحێك ئیدی دونیاش ده‌ڕوخێ. ئه‌مانه‌ كۆڵه‌گه‌ی دونیان. هه‌رچه‌ند له‌په‌نجه‌ژمێرێك زیاترنین، به‌ڵام ده‌ی ئه‌وه‌ش كیفایه‌ته‌!"

ئینجا به‌توندی ڕایته‌كاندم و به‌پێكه‌نینه‌وه گوتی:" هێی مۆسۆلینی داماو، به‌رخۆدانت هه‌بێ!"

چووینه‌ هۆڵه‌كه‌. ئه‌ندامان، پێنج شه‌ش كه‌سی كه‌ته‌ و چوارشانه‌ كه‌ ده‌ستیان به‌ شێوه‌ی خاچ له‌سه‌ر سینگ دانابوو، به‌ده‌وری عابیددا دانیشتبوون.

عابید له‌سه‌ر ته‌ختێك له‌نێوه‌ڕاستیانا دانیشتبوو. زه‌لامێكی قورس و به‌ڕێز بوو به‌ ڕیشێكی ڕه‌شی لوول، سیمایه‌كی ژنانه‌، ده‌ست و په‌نجه‌ی سپی و كڵاوێكی ڕه‌شی ئاوریشمینی له‌سه‌ردا. ده‌ستی به‌ نازه‌وه‌ ڕایه‌ڵكرد تا ماچیكه‌ین. پاشان سه‌باره‌ت به‌بارودۆخی دونیا پرسیاری لێكردین.

یه‌كێ له‌ ئه‌ندامان پرسی:" له‌ ئینگلستان چ باسه‌؟ ئه‌دی له‌ئه‌ڵمانیا؟ پێتانوایه‌ شه‌ڕێكمان له‌ پێشبێ؟"

ئه‌ویكه‌یان له‌كاتێكدا كه‌چاوی له‌وه‌ی ته‌نیشتی ده‌قرتاند، گوتی:"ئینشه‌ڵڵا، هیوادارم ئه‌ڵمانه‌كان ڕیسوابن!"

هەر کە ئەمەی گوت، یەکێکی قەڵەو و کەتەیان تێدابوو، قنجەپێ هەستا و گوتی:" ئەڵمانەکان، هەموو ئینگلیزەکان و فەڕەنسی و ڕووسەکانیش وەك پاروو دەپێچنەوە. گەر درۆمکرد لوتم ببڕن. ئاخر ئەڵمانیا مەسیحی سەردەمە، دونیا ڕزگاردەکات!"

عابید لە کاتێکدا کە دەستە سپیکەلانەکەی بە دەمییەوە گرتبوو تا بەر لە پێکەنینەکەی بگرێ، گوتی:" جێرمانۆس دانیشە!"

ئینجا ڕوویکردە ئێمە و گوتی:" زۆر گوێی مەدەنێ، ناوی جێرمانۆسە و مانای وایە لایەنگری ئاڵمانە. ئەوە برادەران پێی ڕادەبوێرن!"

بەڵام لەکاتێکدا کە خەریك بوو وتووێژەکە ڕیتمێکی گونجاوی بەخۆوە دەگرت، دەرگای ژوورەکە کەوتە سەر گازەرای پشت و ڕاهیبێکی وشك و ڕەقەڵە و درێـژ بەسـەری داتلیشـاوەوە خـۆی بـەژووردا کـرد. خـوێن بـە ڕیش و جبە شڕ و دڕاوەکەیدا دەچۆڕا.

هاواریکرد:" عابیدی پیرۆز، بنۆڕە دژە مەسیحەکان چییان لێکردووم، تەنها لەبەرئەوەی لەڕۆژی هەڵبژاردندا دەنگم بەتۆ داوە."

عابیـد بـەڕەنگ هەڵبزڕکاوییـەوە هەسـتایە سـەرپێ و نەڕانـدی: "ونبـە لەبەر چاوم، مەگەر نابینی میوانمان هەیە؟"

ڕاهیب بە نیاز نەبوو بچێتە دەرێ. کڵاوەکەی داگرت. کڵاوێکی شیتاڵ شیتاڵ کە خوێنی لێدەتکا.

– دەمەوێ ئەم کڵاوە بە دەیرەکەی قەدیس پاوڵدا هەڵواسم تا بزانێ چۆن دەیرەکەی بەرەو داڕووخان و داڕمان دەڕوا!

ئەندامان بە پەشۆکاوییەوە هەستان و هەرچی سەرزەنشتیانکرد سوودی نەبوو. تا وردە وردە بەرەو دەرەوە ڕایانکێشا. ئێمەیش لەم بێنەوبەردەیەدا، هەلمان قۆستەوە و بەنێو ڕاهیبەکانا خۆمان دەرباز کرد و بۆی دەرچووین.

چووینە دالانەکە و بێدەنگ سەروخوارمان دەکرد و دەگەڕاین. دەرکەوانەکە هەستیپێکردین و تێگەییشت. دەستی لە قەدیس و زوڕییەت تاشین هەڵگرت و بەقاقای پێکەنینەوە بۆ لامان هات.

گوتی:" برادەرینە نیگەران مەبن. خۆ ئێوەش باوکە (ئینۆسێنت)*تان بینی، بینیتان چۆن سەریم دادڕ دادڕ کردبوو! بەڵام هەمدیس چاکدەبێتەوە. مەترسن، یەکەم جاری نییە!"

هاوڕێکەم پرسی:" بۆ لەم دەیرەدا ئەم شتانە زۆر ڕوودەدەن؟ یان باشتر بڵێم، ئایا شەیتان هاتۆتە ئێرەیش؟"

* ئینوسنت Innocent واتە مەعسوم و دڵساف. و.ف

– ئەدی چۆن کوڕم، چما ئێوە چۆن بیردەکەنەوە؟ هەرچی بکەی شەیتان بە جۆرێك خۆییت پێدەگەیەنێ. هەبوو نەبوو دەیرێك هەبوو، سێسەد و شەست و پێنج ڕاهیبی تێدابوو. هەر ڕاهیبێ سێ دەست جلی شەڕ و سێ ئەسپی هەبوو. ئەسپێ سپی، یەکێ سوور، یەکێ ڕەش. ڕۆژی سێ کەڕەت پاسەوانیی دەیرەکەیان دەکرد تا بەر لە هاتنەژوورەوەی شەیتان بگرن: بەیانیان بەئەسپی سپییەوە، دوای نیوەڕوان بەئەسپی سوورەوە، شەوانەیش بەئەسپی ڕەشەوە.

– دەی، شەیتان توانی وەژوور کەوێ؟

ڕاهیبی درێو پێکەنی، گوتی: " ئەوە بە ڕاستتە؟ هەمانکات کە ئەوان بەسەر ئەسپەوە پاسەوانیی دەیرەکەیان دەکرد، شەیتان لەژوورەوە لەسەر تەختەکەی عابید دانیشتبوو. ئاخر شەیتان هەر خودی عابید بوو!"

هاوڕێکەم پرسی: " ئەدی تۆ قەدیسی دەرکەوان، تا ئێستا شەیتانت بینیوە؟"

– هەڵبەت بینیومە!

– قلافەتی چۆنە؟

– خڕ و خەپانێکی بێ ریش، جوانکیلە و ناسک، تەمەن دوانزە ساڵان!

تەماشایەکی هەردووکمانی کرد و چاوێکی داگرت. گوتی:

– "لاموایە عابیدە موقەدەسەکەی ئێمەتان بینی. بە ڕای ئێوە چۆن زەلامێك بوو؟ لە دوعای خێری بێ بەری نەبن!" ئەمەی گوت و لە کاتێکدا کە خەریکبوو لە پێکەنینا ژانیدەکرد، هەمدیس لەودیو دەرگاکەوە بزربوو.

هەر پێنج شەش ڕاهیبەکە هاتن و دەورەیان لێداین. بۆ ئەوەی سەری داقڵیشاوی (ئینۆسێنت)مان لەبیربەرنەوە، بەرەو بارەگای پیرۆزی دەیرەکەیان بردین تا کەلوپەلی پیرۆزمان پیشانبدەن – هەندێ ئێسقان و هەدیەی (مۆغەکان)*– زێڕ و بخوور و داری عود و سیسعومبەر– داوایان لێکردین بۆنیانکەین. گوتیان گەرچی سەدان ساڵ بەسەر ئەم هەدیانەدا تێدەپەڕێ، کەچی هێشتا بۆن و بەرامەی خۆیان لە دەستنەداوە و ئەمەش خۆی لەخۆیدا موجیزەیەکی گەورەیە!

لەوێ هاتینە دەرەوە و چووینەوە حەوشە. دەرکەوانەکە چاوی کردین و بە ئیشارەت بانگیکردین. چووین بۆ لای. بەپێکەنینەوە گوتی:

---

* مۆغەکان: مەبەست لەو سێ زەردەشتییەیە کە کاتی لەدایکبوونی حەزرەتی عیسا، ئەستێرەی ئەویان لە خۆرهەڵاتدا بینیبوو، ئیدی بۆ پەرستنی وی دەچنە ئۆرشەلیم. و.ف

"بۆنیان خۆشبوو، وایە؟ موجیزەگەلی گەورە! ئەگەر قۆڵۆنیای بەسەرا بکەن، بۆنی قۆڵۆنیای لێدێ، نەوتی پێدا بکەی، بۆنی نەوتی لێدێ. ئەدی ناڵێم موجیزەی گەورە! ئەمڕۆ بۆنی چییان لێدەهات؟"

هاوڕێکەم گوتی: " بۆنی سوورە گوڵ!"

– کەواتە بێگومان گوڵاویان بەسەردا کردوون!

ئەو کوتە دارەی دەنوشتاندەوە کە خەریکی هەڵکۆڵینی بوو، هێند پێکەنی کە ئیدی بە پشتا کەوت.

– دەی یەڵڵا ئێستا بقوچێنن، ئەگینا بزانن لەگەڵ ئێوەدا دوواوم، تووشی گێچەڵێك دەبم. ئەوان بەشێتم دادەنێن و منیش ئەوان بەفشەکەر. شەیتانیش دار بە ڕۆحی هەمووماندا دەدات!

دەیری دیونیزیۆ Dionusio

بەرەبەیان بوو بە بەلەم بۆ ئەم دەیرە چووین.

گەمیەوانەکەمان (باوکە پێندیکێت) دەیگوت کە ئەم دەیرە خەمناکترین دەیری کێوی پیرۆزە. هەرچەندێك دڵت شاد بووبێ، لێرە نەتتوانیوە پێبکەنیت. لەم دەیرەدا چەندێ شەرابت خواردبایەوە، سەرخۆش نەدەبوویت. داردێمشتێك لەم دەیرەدا هەبوو کە لەحەوشە ڕووێنرابوو.

گەر باش سەرنجت دابا، دەتبینی مەسیح بە هەموو گەڵاکانی ئەو درەختەوە لەخاچدراوە.

قەشەیەکمان لەگەڵ بوو، بۆ (دافنە) دەڕۆیشت و ئێرەی جێدەهێشت. گوتی:" باوکە پێندیکێت، هەموو ئەم دونیایە خاچێکە کە مەسیحی لەسەر لەخاچدراوە. نەك هەر بە گەڵای ئەو دارەوە، بەڵکو بە من و بە تۆ و بە تەواوی بەردەکانی ئەم عەردەوە!"

ئەمە ئیتر لە حەوسەڵەی من بەدەر بوو!

– قەشە بمبوورە، من لە هەموو جێیەك مەسیح لەهەستانەوەدا دەبینم!

قەشە سەری ڕاوەشاند و گوتی:" کوڕم تۆ زۆر بە پەلەیت. ئێمە مەسیحی هەستاوە دەبینین، بەڵام دوای مردنمان. ئەم تونێلە خاکییە، ئەلعان و مادامەکی زیندووین هەمووی هەر لەخاچدانە!"

دۆلفینێك بەئارامیی لەئاوەكە هاتە دەرەوە. سەرپشتی نەرمی لەژێر تیشكی خۆردا بریقەیدەهات. هەمدیس خۆی بەئاوەكەدا كردەوە. دیسان هاتەوە دەرەوە و شادومانانە هەڵدەبەزییەوە. زەریای بەرفەراوان لەژێر ڕكێفیدا بوو. لەناكاو دۆلفینێكی تر لەدوورەوە دەركەوت و هەر كامەیان پەلەی بەیەك گەیشتنیان بوو. بەدیداری یەكتر شادبوونەوە. ئەوسا شان بەشانی یەك بە كلكەلەقێ و سەما سینگی ئاوەكەیان شەقار كرد و كەوتنە مەلە.

لەخۆشحاڵیدا ڕۆحم لە لەشما جێینەدەبۆوە. دەستم هەڵێنا و ئەو جووتە دوڵفینەم پیشاندان و بەسەربەرزییەوە پرسیم:" چما مەسیح لەخاچدراوە یان هەستاوەتەوە؟ ئەو جووتە دۆڵفینە چیمان پێدەڵێن؟"

بەڵام تازە گەیشتبووینە دیۆنیزیۆ و جەنابی قەشە دەرفەتی نەبوو وەڵاممبداتەوە.

كاتێ پێماننایە حەوشی دەیرەكەوە، وەختەبوو لەترسا دڵمان بووەستێ. هەستماندەكرد بەزیندانیی هەتاهەتایی حوكمدراوین و هاتووینەتە بەندیخانەیەكی تەڕ و تووش و تاریكەوە. كۆڵەگەكان كورت و ڕەش بوون، تاقی بەینەكانیان نارنجییەكی تۆخ.

هەموو ئینجێكی دیوارەكان بەوێنەی وەرگیراو لە (ئیلهامەكانی یۆحەننا) پۆشرابوون: شەیتانەكان، ئاگری دۆزەخ، سۆزانیگەلێك كە ڕووباری خوێن بەنێوان مەمكەكانیاندا دەهاتە خوار، دێوی دۆزەخیی

شاخدار، هەوەسی کڵێسا بۆ تۆقاندنی خەڵك و هێنانیان بۆ بەهەشت، نەك لەڕێگەی ئەڤینەوە، بەڵکە لەڕێگەی ترس و تۆقاندنەوە.

خانەخوێ گەییشت. کە ئێمەی بینی بە حەپەساوییەوە چاومان بڕیوەتە وێنەکان، لێوە باریك و زەردەکانی کە ئاژاوەگێڕییان لێدەباری، لە یەك هەڵبڕی – لە دیتنی دوو کەسی تەڕپۆش و بەختیار لە تاڤ لاویدا، ناخی پڕ لەڕق و نەفرەت بوو. گوتی: "جوان چاوتان بکەنەوە. عینجە و فینجە مەنوێنن. باش سەیرکەن! جەستەی بونیادەم لێوانلێو لەئاگر و دێو و قەحپەیە. ئەو چەپەڵییەی دەیبینن دۆزەخ نییە، بەڵکو گەدە و گیپاڵ و ناوزگی ئینسانە!"

هاوڕێکەم بەناڕەزاییەوە گوتی:" ئینسان لەسەر شێوەی خودا خەڵقکراوە، کەواتە ئەم چەپەڵییە نییە، بەڵکو شتێکیترە!"

ڕاهیب نەڕاندی:" شتێکیتر بوو، بەلاّم ئێستا وا نییە. ئێوە لەدونیایەکدا دەژین کە ڕۆحیش بووەتە جەستە. گوناه بە بەر مەمکی خۆیەوە ناوە و شیری دەداتێ!"

پرسیم:" ئەدی چار؟ چما چ دەرگایەك بۆ ڕزگاربوون نەماوەتەوە؟"

– با، با، بەلاّم دەرگایەکی تەسك و تروسك. دەرگایەکی تاریك و پڕ مەترسیی، دەرگایەك کە بە هاسانی زەلامی پیادا ناچێ!

– مەبەستت کام دەرگایە؟

– بنۆڕن!

دەستی رایەڵکرد و دەرگای دەیرەکەی پیشاندان.

هاوڕێکەم کە ڕقی لە قسەکانی ڕاهیب هەستابوو، گوتی:" حاڵیحازر ئامادەنین، مەگەر لە دوارۆژدا کە پیر و پەککەوتەبووین. ئاخر جەستەیش دەستکردی خودایە!"

بزەیەکی تاڵ لەسەر لێوی ڕاهیب نەخشی و قیڕاندی:" جەستە دەستکردی شەیتانە. کاتی ئەوە هاتووە تێبگەن ڕۆح دەستکردی خودایە!" بە دەم ئالاندنی جبەکەی لەخۆیەوە، لەژێر یەکێك لەتاقە نارنجییەکاندا بزر بوو.

لە ناوەڕاستی حەوشەدا بە تەنیا ماینەوە.

هاوڕێکەم گوتی:" وا چاکە بڕۆین، دیارە مەسیح لێرە ناژی!"

دەرگای دووسێ هۆدە کرانەوە. ڕەهبانگەلی لەپەیکەری ئێسکیی چوو، وەدیارکەوتن. تەماشایاندەکردین، پرتە و بۆڵەیەکیان لێوە هات و هەمدیس دەرگاکانیان داخستنەوە.

هاوڕێکـەم دووبـارەیکردەوە:" وا چـاکە بـڕۆین. ئـەڤین لێـرە بـەدی ناکرێ!"

پرسیم:" چۆن؟ مەگەر بۆیان بە داخ نیت؟ پێتچۆنە چەند ڕۆژێك لێرە بمێنینەوە و باسی مەسیحی ڕاستەقینەیان بۆ بکەین؟"

– بۆ ئەمانە؟ قەت شتی وانابێت. هەوڵێکی بێهوودەیە!

– هـیچ شـتێ بێهـوودە نییـە. گریمـان نـەمانتوانی ڕزگاریانکـەین، خـۆ کارێکی مەحاڵمان کردووە!

هاوڕێکەم کە بەسەرسوڕمانەوە سەیریدەکردم، گوتی: "بەراستتە؟"

مـن کـە دڵتەنگییـەکی ناکـاو خـۆی لـە ڕۆحمـەوە پێچـابوو، لەوەلامـدا گوتم:" چ دەبوو گەر بمزانیبا! چ دەبوو گەر بمتوانیبا ئەو کارەم کردبا! دڵـم دەڵـێ گـەر بـە ڕاسـتیی پیاویت، لێـرە بمێنـەوە و جـەنگ ڕاگەیەنـە. بەلام بە داخەوە ئەقڵ – شەیتان – مۆڵەتم نادات"

دوو ڕاهیب ددانیان بەجەرگی خۆیاندا نـاو لێمـان نزیکبوونـەوە، هـاتن و ئێمــەیان بــردە ژوورەوە. بــە دەوری دەیرەکــەدا گــەڕانیانین. وێنــەی دێوێـك کــە ســەری بــەرازی پێوەبــوو. وێنــەی قــەدیس کریســتۆفەرمان بەسـەر دیوارەکـەوە بینـی. وێنـەی ددانـەکانیان پیشـاندانین کـە بەددانی دێـو دەچـوون. پاشـان ناچـاریانکردین کڕنـۆش بـۆ بازۆڵـەی ڕاسـتی

یەحیای غوسڵدەر بەرین. لە هۆڵی نانخواردندا، وێنەی دوو سەرافیمی سوور و ئاگرین، هەر یەکەیان جووتێ ڕم بەدەستەوە. پێوپلە سپیکەڵانەکانیان لەسەر عەردێکی سەوز بوو. لەسەر دیواری لای چەپەوە وێنەی پاقیژە لەنێوان دوو فریشتەدا دانیشتبوو. لە دوو لاوە وێنەی درەختی سەوزی ڕوناك هەبوو. تەیرەکان لەسەر پەلکی درەختەکان هەڵنیشتبوون. لەپشت هەرکام لەفریشتەکانەوە دارسنەوبەرێکی باریك دانرابوو. وێنەی (قودرەتی بێهاوتا) لەسەر گومەزەکە کێشرابوو. قردێلەیەك بەدەمییەوە و چەند پیتی درشتی سووری لەسەر نووسرابوو.

ڕاهیبەکان ئاماژەیان بۆ مەسیح کرد و گوتیان:" دەتوانن ئەو پیتانە بخوێننەوە: (یەکترتان خۆشبوێ!) ئەم وشانە بەسەر گۆچانە وشك هەڵاتەیەکیشدا بخوێنیت، شین دەبێ و چرۆ دەکات. ئێمە هەموومان شوێنمان دۆزەخە!"

گۆڕستانەکە هاکەزایی و ئەفسونکەر بوو. لەبەرهەیوانێك دەچوو بەسەر زەریادا بنۆڕێ. تەنها پێنج شەش خاچی دارینی تێدابوو کە بەهۆی با و خوێوە پرتوکابوون.

ناکاو پۆلێك کۆتری سپی بەسەر سەرمانا هەڵفڕین. لە دووی ئاو بوون. یەکێ لە ڕاهیبەکان، بەچاوانێکی لێوانلێو لە کوشتن و برسێتییەوە وەك ئەوەی بیەوێ بیانگرێ دەستی هەڵێنا. لەهەمانکاتدا

که لەتاو برسێتیی ددانەکرەی پێکەوتبوو، بەبۆڵەبۆڵ گوتی:"خودایە، چ دەبوو گەر تفەنگێکم پێبووایە!"

*

دواجار دیدەنییەکەمان کۆتایی دەهات. چەند ڕۆژ بەر لەگەڕانەوە، خۆم بۆ (کارولیا) ڕۆیشتم: کارولیا ئەو خەڵوەتگە کێوییەیە کە لەنێوان دوو گابەرددا ڕۆنراوە و بەسەر زەریادا دەنوڕێ. لەوێ لەو ئەشکەوتانەدا کێویترین و موقەدەسترین زاهیدگەلی (کێوی پیرۆز) دەژین. هەر یەکەیان دوور لەویتر لە ئەشکەوتێکدا نوێژ بۆ پاککردنەوەی گوناهەکانی دونیا دەکات. هەڵبژاردنی ئەو دووریی و تەنیاییە بۆ ئەوەیە نەبا بەبینینی ئادەمیزادێکی تر هەستی ئارامیی دایانبگرێ. هەر کامەیان زەمیلەیەکی گچکەی لەگوێ ئەشکەوتەکەیدا داناوە. ئەو گەمییانەی کە بەڕێکەوت واوە دێن، لەتێ نان و چەند دەنکێ زەیتون دەخەنە ناو زەمیلەکانەوە تا ئەم زاهیدانە لەبرسانا نەمرن. زۆر لەم زاهیدە کێوییانە بەرەو شێتیی دەچوون. پێیانوابوو باڵی چکۆڵەیان لێڕوواوە، بە هەڵدێرەکەدا دەفڕن و دەکەونە خوارەوە، هەر بۆیە ئەوکەنارەی خوارەوە پڕە لە ئێسك و پروسك.

ئەو دەمە، ڕاهیبێك کە ناوی ماکاریۆس بوو، لەنێو ئەو قەلەندرانەدا دەژیا. پیرۆزیی و پاقژیی ئەم ڕاهیبە دەنگیدابۆوە. لەبەر بینینی ئەو بوو کە بەرەو کارۆلینا چووم. هەر ئەو کاتەی پێمنابووە (کێوی پیرۆز)، بڕیاری ئەوەمدابوو لەبەردەم ئەم زاتە گەورەیەدا سەری کڕنوش

دانەوێنم و دەستی ماچکەم و لای ئەو ددان بەتاوانەکانما بنێم. نا – بە تاوانەکانمدا نا – پێموانییە تا ئەو کاتە تاوانێکی ئەوتۆم کردبێ، بەڵکو ددان بنێم بە سەرکێشییەکی ئەهریمەنانەدا کە گەلێجار دەچووە بن کڵێشەم تا سوکایەتیی بە (حەوت فەرزە*ی پیرۆز) و (دە وەسیەت)ە کە بکەم و بەلای تۆمارکردنی وەسێتە تایبەتییەکانی خۆمەوە بچم.

لای نیوەڕۆ گەیشتمە خەڵوەتگەکان. هەریەك لەو خەڵوتگانە کونێکی ڕەش بوو لەڕۆخی گابەردەکانا و هەریەکەشیان خاچی ئاسنینی خۆی لەدڵی بەردا داکوتیبوو. لە یەکێ لەو خەڵوەتگانەوە پەیکەرێکی ئێسکیی هاتە دەرەوە و زەندەقم چوو. دەتگوت قیامەتە و ئەم پەیکەرە ئێسکییە بەرلەوەی جلکی گۆشت بپۆشێ، لەژێر عەرد هاتۆتە دەرێ. ترس و نەفرەت سەراپای بوونی لەخۆگرت و لەهەمان کاتیشدا ستایشێکی شاراوە و ڕانەگەیەنراو لەخۆوەی پێچام. نەموێرا لێینزیك بکەومەوە. ناچار لەدوورەوە پرسیاری ڕێگام لێکرد. بێئەوەی دوولێوە بکا، دەستە وشکهەڵاتەکەی ڕایەڵکرد و ئەشکەوتێکی ڕەشی بە لێواری گاشەبەردێکەوە پیشاندام.

دیسان ملەی هەورازم گرتەوەبەر. تەڵەزمی بەرد پێوپلی بریندار دەکردم. کە گەیشتمە ئەشکەوتەکە، دانەویم تا سەیری ناوەوە بکەم.

---

* ئەم فەریزەتانە، بە گوێرەی ریوایەتێك، لە سەدەی دوانزەیەمدا کە لەلایەن (پیتەر لومبارد) ەوە نووسراون، بریتین لە: غوسڵی تەعمید، تەسدیق، شێوی پیرۆزی رەببانیی، تۆببە، چەورکردن، نەزم، نیکاح. و.ف

تاریکییـەکی تـەواو، بـۆنی خـۆڵ و بوخـوور پـۆنگی خواردبـۆوە. وردە وردە تـوانیم گۆزەیـەکی گچـکە لـە قەڵەشـی بەردێکـدا لـەلای ڕاسـتەوە بەدیبکـەم. جگـە لـەوە هیچیتری لێنـەبوو. هاتمـە سـەرئەوەی هاوارکـەم، بـەڵام بێـدەنگی لـە قـوڵایی ئـەو تاریکییـەدا هێنـد بەلامـەوە پـیرۆز و ترسێنەر بوو کە نەمتوانی هاوار بکەم. هەستمکرد دەنگی ئینسان لێرە، کوفرە و تاوان. دواجار چاوم بەتاریکاییەکە ڕاهات. هـەروا کە بـەنیگای تیـژەوە چـاوم بڕییبـووە نـاوەوە، پرشـنگێکی فسـفۆڕییم بینـی– ڕوخسـارێکی ڕەنگپـەڕیو و دوو دەسـتی لاواز کـە لـەقوڵایی ئەشکەوتەکەدا دەجووڵانەوە و دەنگێکی خۆش دەهاتە گوێم:

– خۆشهاتیت!

غیرەتمدایە بەرخۆم. چوومە ژوورەوە و بۆ لای دەنگەکە چووم. زاهید لەسەر عەردەکە کروشکەی کردبوو. سەری هەڵێنا و لەو تاریك و لێڵـەدا تـوانیم ڕوخسـاری ببیـنم کـە لـەقوڵایی جوانییـەکی لەڕادەبـەدەردا دەدرەوشایەوە – سەرێکی بێ قژ، چاوانێکی بەقوڵدا چوو– برسێتیی و شـەونخونیی برسـتیان لێبڕیبـوو. هـەموو قـژی وەریـو و سـەری وەك کەللەسەر دەبریسکایەوە.

لەکاتێکـدا کـە بـۆ ماچـکردنی دەسـتی دانـەویم. گـوتم:" باوکـە.. بەرەکەتمدە!"

ماوەیەکی درێژ هیچ کاممان دوولێوەمان نەکرد. بەتاسە و تامەزرۆییەوە لەو ڕۆحەم دەنۆڕی کە پەردەی جەستەی دڕاندبوو. ئەو جەستەیەی کە باڵ سست دەکا و لێناگەڕێ ڕۆح بەرەو ئاسمان لە شەقەی باڵ بدات و بفڕێ. ئاخر ڕۆح دڕندەیەکی بێبەزەیی و مرۆخۆرە، زاهیدی هەر بەجارێ خواردبوو.

نەمدەزانی چ بڵێم و لەکوێوە دەستپێکەم. ئەو جەستە پەڕپووتەی بەرامبەرم لەگۆڕەپانی جەنگ دەچوو دوای کوشتارێکی بێڕوحمانە. جێچنگ و ددانی شەیتانم پێوە دەبینی. سەرەنجام ورەم بەخۆدا و پرسیم:" باوکە ماکاریۆس، هێشتا لەگەڵ شەیتاندا دەجەنگیت؟"

– ئیتر نا.. ڕۆڵە. هەنووکە پیر بووم و ئەویش لەگەڵ مندا پیر بووە. چ توانایەکی نەماوە .... من ئیدی لەگەڵ خودادا دەجەنگم!

بە سەرسوڕمانەوە گوتم:" لەگەڵ خودا؟ چما بە تەماشیت بیبەیتەوە؟"

– کوڕم هیوادارم بدۆڕێم. هێشتا ئێسقانەکانم وەك خۆیانن و خۆبەدەستەوە نادەن!

– باوکە، ژیانی تۆ ژیانێکی زۆر سەختە. منیش دەمەوێ ڕزگار بم. باشە.. ئاخۆ چ ڕێگەیەکیتر نییە؟

زاهیـد بزەیـەکی دڵسـۆزانە کەوتـە سـەر لێـوی و گـوتی:" ڕێگەیـەکی دڵپەسەندتر؟"

– باوکە، ڕێگەیەکی مرۆڤانەتر!

– تەنها ڕێگەیەك هەیە. یەك ڕێگە!

– ئەو ڕێگەیە کامەیە؟

– هەڵگـڕان! هەڵگـڕان بـە ڕیـزێ پێپلیکانـەدا. لـە زگـی تێـرەوە بـۆ برسـێتیی، لـە گـەرووی تـەڕەوە بـۆ تینیـوێتیی، لەشـادومانییەوە بـۆ عـەزاب. ئـاخر خـودا لەسـەر ترۆپکـی برسـێتیی و تینـوێتیی و عـەزاب دانیشـتووە. شـەیتانیش لەسـەر تـەختی ئاسـودەیی پـاڵی لێداوەتـەوە. هەڵبژێرە!"

– مـن هێشـتا گـەنجم. دونیـا جوانـە. دەرفـەتی تـەواوم هەیـە بـۆ هەڵبژاردن!

زاهید بەپێنج ئێسکی دەستی، ئەژنۆمی گوشی و گوتی:
– کـوڕم هەسـتە لەخـەو. هەسـتە لەخـەو بەرلـەوەی مـەرگ لەخـەوت هەستێنێ!

لەرزێك ڕۆچووە گیانمەوە. بۆ ئەوەی غیرەتم بێتەوە بەر، هەمدیس گوتم:

– ئاخر من گەنجم!

– مەرگ جوانگەلی خۆشدەوێ. دۆزەخ گەنجەکانی خۆشدەوێ. ژیان مۆمێکی کزەڵەیە بە ئاسانی دەکوژێتەوە. ئاگاداربە، لەخەو ڕاچەنە!

ساتێك بێدەنگ بوو. پاشان گوتی:" ئامادەیت؟" من کە لێوڕێژ ببووم لەڕق و لاساریی، هاوارمکرد:" نا!"

– ئەمە سەرەڕۆیی گەنجێتییە! وادەڵێیت و پێشتوایە ئەوە تشتێکە کە شایانی خۆپێوە بادانە. هاوار مەکە، دەترسیت؟

– کێ هەیە نەترسێ؟ بەڵێ دەترسم. باوکی پیرۆز ئەدی تۆ؟ چما تۆ ناترسیت؟ برسێتی و تینوێتیی و عەزابت چەشتوون، خەریکیت بە بەرزترین پلە دەگەیت، دەرگای بەهەشتت لێدەرکەوتووە. بەڵام ئاخۆ ئەم دەرگایە دەکرێتەوە و دەتکەنە ژوورەوە؟ دڵنیایت؟

دوو دڵۆپ فرمێسك لەچاوانییەوە خزینە خوارەوە، هەناسەیەکی هەڵکێشا و ئینجا دوای تۆزێك بێدەنگیی، گوتی:" متمانەم بەمیهرەبانیی خودا هەیە. هەر ئەمەشە گوناهەکانی ئینسان دەبەزێنێ و لێیان خۆشدەبێ!"

– منیش متمانەم بە میهرەبانیی خودا هەیە. یان باشتر بڵێم لەوانەیە هەرئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی کە لە سەرەڕۆیی گەنجان خۆشبێ!

– هاوار بەماڵمان گەر تەنها پشت بە میهرەبانیی خودا ببەستین. لەو حاڵەتەدا چاکە و خەراپە شان بەشانی یەکتر دەچنە بەهەشت!

– باوکە پێتوانییە میهرەبانیی خودا هێندە بەرفەراوانبێ کە شتی لەو جۆرەش ڕێی تێچێ؟

هەر کە ئەو قسەیەم بەزاردا هات، تیشکی بیرۆکەیەك (بیرۆکەیەکی موقەدەس، لەوانەشە ناموقەدەس، لەمێشکمدا پرشنگیدا) بیرۆکەی ئەوەی کاتی ڕزگاریی تەواوەتی بەڕێوەیە، کاتیی ئارامیی تەواوەتی بەڕێوەیە، کاتێ ئاگری دۆزەخ دەکوژێتەوە و شەیتان (کوڕە لاسارەکە) بەرەو ئاسمان هەڵدەگژێ، لەوێ چاوبەفرمێسك دەستی (باوك) ی ماچ دەکا و هاوار دەکا:(گوناهم کرد!) ئیدی باوکیش ئامێزی بۆ دەگرێتەوە و دەڵێ:(سڵاو کوڕەکەم! بەخێربێیتەوە. بمبوورە لەو قەدەرەوەم گلاندی و ئازارمدایت!)

نەموێرا ڕاستەوخۆ ئەو بیرۆکەیە دەربڕم. لەبری ئەوە ڕێگەیەکی پێچاوپێچم بۆ گوتنی گرتەبەر:

– باوکە... بیستومە قەدیسێك – ئەلعان یادم نییە کامیان بووە – لە بەهەشتا ئۆقرەی لەبەر هەڵدەگیرێ. خودا گوێی لە ئاه و ناڵەی دەبێ. بانگیدەکا و لێیدەپرسێ:(چییە؟ چ باسە؟ ئاه و ناڵەی چیتە؟ مەگەر بەختەوەر نیت؟)

قەدیس وەڵامیدەداتەوە:(چۆن دەتوانم بەختەوەربم لەکاتێکدا کە لەناوجەرگەی بەهەشتا جۆگەلەی فرمێسك ببینم!)

– (چ جۆگەلەیەك؟)

– (جۆگەلەی فرمێسکی دۆزەخییەکان!)

زاهید بەدەستە لەرزۆکەکانی خاچی کێشا و بەدەنگێکی مردووانەوە پرسی:" تۆ کێیت؟ شەیتانیت؟ دەك کوێراییتدایە! دوورکەوە لێم!"
سێ جاریتر خاچی کێشا و تفیکردەوە و هەمدیس گوتی:" شەیتان کوێربیت، دوورکەوە!" ئەمجار دەنگی بەگوڕتر بوو.

لەو بوولێڵەیەدا ئەژنۆیم – کە دەدرەوشایەوە – نەوازشکرد، دەستم تەزی.

گوتم:" باوکە، من نەهاتوومەتە ئێرە ئیغوات بکەم. من شەیتان نیم، بەڵکو گەنجێکم دەمەوێ وەك باپیرە جوتیارەکەم بەسادەیی و سافیلکەیی و بەبێ چ پرسیارکردنێك باوەڕبێنم. بەڵام ناتوانم!"

– هەش بەحاڵت ڕۆڵەی چارەڕەش. ئەقڵ دەتخوا. (خود) دەتخوا. (من) دەتخوا. چما دەزانی هەر ئەو شەیتانەی بەرگری لێدەکەیت و دەتەوێ ڕزگاریکەیت چۆن کەوتە دۆزەخەوە؟ ئەوکاتە بوو کە ئەو فریشتە نزیکە ڕووی کردە خودا و گوتی:(من!) بەڵێ، بەڵێ ئەی کوڕی گەنج، گوێ ڕادێرە و باش لەمێشکتا تۆماریکە: تەنها یەك شت لەئاگری ئازاری خودادا دەسوتێ ئەویش (من)ە. بەڵێ من، نەفرەتی خودای لێبێ.

بەلاسارییەوە سەرم ڕاوەشاند و گوتم:" بەڵام هەر لەڕێگای ئەم (من) ەوە بوو، هەر لە ڕێگای ئەم هوشیاربوونە بە (خود) ەوە بوو کە ئینسان خۆی لەئاژەڵ جیاکردەوە. باوکە ماکاریوس بە کەمی دامەنێ!"

– ئاخر هەر لە ڕێی ئەم بەخۆئاگاییەوە بوو کە ئینسان لەخودا جیابۆوە. هەمووشتێ لەسەرەتادا لەگەڵ خوادادا یەك بوو. هەموو شتێ لە ئامێزی خودادا دڵنیا و خۆشنوود بوو: شتی وەك (من)، (ئەو)، (هی تۆ) و (هی من) لەئارادا نەبوو. دووانەیی نەبوو، یەکیی هەبوو. یەك کەون، یەك بوون. ئەمە خودی بەهەشت بوو. ئەمە و هیچیتر. سەرەتای هەموومان لێرەوە بوو. ئەمە شتێکە کە ڕۆح بیری دێ و ئاواتەخوازی گەڕانەوەیەتی. پیرۆزبێ مەرگ! ئەدی پێتوایە مەرگ چییە؟ مەرگ ئێسترێکە سواری دەبین و دەڕۆین!

ئەو هەر دەیگوت و هەرچەندیش زیاتری دەگوت، سیمای ڕوناکتر دەبۆوە. بزەیەکی دڵنیا و شیرین لەسەر لێوانی دەنەخشی و هەموو

ڕوخساری دەگرتەوە. دەتتوانی هەست بکەیت چۆتە بەهەشت. پرسیم:" باوکە بۆچی، بۆچی بزەت دێ؟"

– ئەدی چۆن خۆم ڕاگرم و بزەم نەیەت؟ کوڕم من خۆشحاڵم. هەر ڕۆژ و هەر ساتێك تەپەی پێی ئێسترەکە دەبییەم. دەنگی نزیکبوونەوەی مەرگ دەبییەم!"

بەم هەموو شاخ و داخەدا هەڵگەڕابووم تا لەبەردەم ئەم زەلامە کێوییەدا کە ژیانی تەلاقدابوو ددان بەتاوانەکانمدا بنێم. بەڵام بۆمدەرکەوت هێشتا زووە. هێشتا ژیان لە ناخمڕا نەبووە هەڵم. ئەم دونیا بینراوەم زۆر خۆشدەویست. شەیتان لەمێشکمدا ورشەیەکی سەرنجڕاکێشی هەبوو. هێشتا لەپرشنگی نابیناکەری خودادا مەحف نەببوو. بەخۆمگوت:" دواتر ددان بەتاوانەکانمدا دەنێم، ئەو کاتەی کە پیر و پەککەوتە دەبم و شەیتانیش لەناخمدا پیر و پەککەوتە دەبێ ددان بەتاوانەکانمدا دەنێم!"

هەستام. پیرەمێرد سەری هەڵێنا و پرسی:" دەڕۆیت؟ بەخت یاوەرت بێ. خودات لەگەڵ بێ!"

پاش تاوێك بە گاڵتەپێکردنەوە گوتی:" سڵاوم بە دونیا بگەیەنە!"

لەوەڵامدا گوتم:" سڵاوی منیش بە بەهەشت بگەیەنە و بە خودا بێژە: هەڵە لە ئێمەوە نییە، بەڵکو خەتای خۆیەتی چونکە دونیای جوان خەڵقکردووە!"

*

بەمەیشەوە، هەموو ڕەهبانەکان خۆشحاڵ و دڵنیا نەبوون. هەمووشیان متمانەیان بەخۆیان نەبوو. یەکێکیانم بەتایبەت دێتەوە بیر: باوکە ئیگناتیوس. هەموو شەوێ دوای ئەوەی ڕەهبانەکان دەنووستن و لە ژووری میوان جێیان دەهێشتین، من و هاوڕێکەم سەری قسەمان دادەمەزراند و لەزۆر شت دەدواین. لەپێوەندییە گەورە ڕۆحییەکانمان و لەو ڕێگا جۆراوجۆرانەی کە ئینسان بۆ گەیشتن بە خودا دەیانگرێتەبەر. بێ لەوەش هەوڵماندەدا ناوەڕۆکێکی پاقژ تر بەم دونیایە ببەخشین کە لە کەلامی قەشە و ڕەهبانەکانا ببووە شتێکی تورەهات. جارێکیان لەگەرمەی قسەکردنا بووین، هەڵبەت نیوەشەو بوو، کوتوپڕ لەقوژبنێکی تاریکەوە دەنگێك بەخرۆشانەوە باڵیگرتەوە.

– خودایە، توانای ئەوەم بدەرێ لێرە بمێنمەوە و تا ئەبەد گوێت بۆ ڕادێرم. جگە لەوە بەهەشتێکی ترم ناوێت!

ئەو دەنگە هی باوکە ئیگیناتیوس بوو. لە تاریکاییەکەدا بە کزیی کروشکەی کردبوو، گوێی لەئێمە ڕادێرابوو. بێگومان بە تەواوی لەقسەکانمان نەدەگەیشت، بەڵام وشەگەلی (خودا)، (ئەڤین)، (ئەرك) کە بەردەوام لەوتووێژەکانمانا دووبارە دەبۆوە و هەروەها نەوا و نەغمەی

دەنگمـان، دەروونیـان هێنـابووە جـۆش و خـرۆش. لەوانەشـە دیمـەنی ڕوخســاری ڕەنگپــەڕیومان لەبــەر پرشــنگی چــراکەدا ئــەو جــۆش و خرۆشەی پێبەخشیبێ.

پێکـەوە بووینــە بـرادەر. لــەو شــەوە بــەدواوە، لای ئێمــە دەمایــەوە. دوولێـوەی نـەدەکرد و تـەنها گـوێی رادەدێـرا. تێگەیشـتین کـە چـەندە تامــەزرۆی ژنــەفتنی گوتنێکــە جیــاواز لــەگوتنی ڕەهبانــەکان. شــەوی گەڕانەوەمان بانگی کردمە حوجرەکەی خۆی. درەنگانێ بوو، هاوڕێکەم لەبەر شەکەتیی خەوی لێکەوتبوو.

گوتی:" گەرەکمە لای تۆ ددان بەتاوانەکانمدا بنێم. دانیشە!!"

ئەسکەملێکی دامێ و دانیشتم. دیقەتیمدا، ڕیشە تەنك و سپییەکەی لـەژێر تریفـەی مانگەشـەودا پرشـنگیدەدا. جبـە ڕەشـەکەی لـە کۆنیـدا سەوز دەینواند و پرتوکا بوو. لەبەر چڵك و چەوریی بریقەی دەهات. گووپەکانی قوپاو و سیمای وەك عەردێکی قاقڕ پڕ لە قەڵەش و چرچ و لـۆچ بـوو. بـرۆ ئەسـتوور و نـووك باریکـەکانی وەك خێـوەتێکی ڕەش بەســەر چــاوە بەقووڵاچــووەکانیدا هەڵــدرابوو. بــۆنی بخــوور و ڕۆن زەیتونی ترشاوی لێدەهات. پەنجە گەورەی پێی ڕاستی لـەپێڵاوە دڕاوو ناقوڵاکەیەوە هاتبووە دەرەوە.

بـۆ ماوەیـەکی درێـژ ورتـەی لێـوە نـەهات. وەك ئـەوەی لـەو بڕیـارەی دابووی ژێوان بووبێتەوە.

سەرەنجام گوتی:" توخودا ئارامبە و گویم بۆ ڕادێرە تا ددان پێدانانەکەم کۆتایی دێ. نە هیچ بڵێ و نە جێشم بهێڵە. بەزەییت پێمدا بێتەوە!"

لێوە لەرەی پێکەوتبوو. پرسی: " قاوە دەخۆیتەوە؟" وەك ئەوەی بیەوێ ئەوساتە دژوارە دوابخات. بێئەوەی چاوەڕێی وەڵامی من بێ، لەسەر تەختەنوێنە ڕوتەڵەکەی دانیشت و بەگومان و دوودڵییەوە کەوتە هەڵگلۆفتنی ڕیشی. زۆر دڵم پێی سووتا.

گوتم:" باوکە ئیگناتیوس، دوودڵ مەبە. من پیاوێکی خەراپ نیم و شتێك لەڕەنج و عەزابی ئینسان تێگەیشتووم. بە سەربەستیی قسان بکە. باری شانی خۆت سووککە!"

گوتی:" قسە لەبارەی ڕەنج و ئازارەوە نییە– لەپڕ دەنگە قرخنەکەی گڕ تر بوو– بەڵکو قسە لەبارەی لەزەتەوەیە. ئاخۆ لەزەت بەنەفرەتکراوە یاخۆ پیرۆز؟ ساڵەهای ساڵە بۆ دیتنەوەی ئەم مانایە ئازاری خۆم دەدەم، بەلام هیچم بە هیچ نەکردووە. هەر لەبەر ئەوە بوو تۆم بانگکرد. پێویستم بە یارمەتییە. تێمدەگەیت؟"

کە ئەم وشانەی لەزار هاتنەدەر، سفرەی دڵی ڕاخرا. ئیدی گومان و دوودڵییەکەی پێشووی ڕەوییەوە. هەروا کە خاچی کێشا و چاوی

بڕییــە چــرا خەڵاتییەکــەی بەرامبــەری کــە لــەپاڵ وێنــەی مەســیحدا دەسووتا، گوتی:

– کوڕم، ساڵەهای ساڵ هەوڵمدا خودا ببینم، بەڵام شکستم هێنا. ساڵەها توێڵی کڕنووشم ناوەتە سەر عەرد – بڕوانە دەستم چۆن توێخی هەڵداوە – پاش ئەوەش ساڵەها کڕوزاومەتەوە و هاوارمکردووە: ئەرێ باشە کە شایانی ئەوە نیم خودا ببینم، دەبا هەست بە ئامادەگیی نــەبینراوی بکــەم تــا بــۆ ســاتێك شــادومان بم و بــزانم کــە منــیش مەســــیحییەکم و ژیـــانی ڕەهبـــانیم لـــە دەیـــردا بـــەفیڕۆ نەچـــووە. هاوارمــدەکرد، دەگریــام، بــەڕۆژوو دەبــووم، بــەڵام بێهــودە بــوو. دڵــم نەیــدەتوانی دەرگــای خــۆی واڵاکــا و خــودا بــۆ ژوورەوە بــەخێربێنێ. شەیتان دەرگای دڵمی کلۆمدابوو، کلیلەکەشی بەدەستەوە بوو!

سەری هەڵهێنا و تەماشایەکی کردم. گوتی:" باشە ئەدی من بۆچی ئــەم بەســەرهاتە بــۆ تــۆ دەگێڕمــەوە؟" وەك بڵێــی سەرزەنشــتم بکــات، گوتی:" تۆ کێیت؟ لەکوێوە هاتوویت؟ لەم کێوە پیرۆزەدا چ دەکەیت؟ بۆ دەبێ من متمانەت پێبکەم و نهێنیی خۆمت لەلا بەرهەڵداکەم؟ نهێنییەك کەتاوێکیتر دەیژنەفیت، نهێنییەك کەلای ئیعتراف وەرگرەکەی خۆیشم نەمدرکانــدووە و بەســەر شــانمەوە قورســایی دەکــاو بــەرەو دۆزەخــم پەلکێشدەکات؟ بۆ؟ بۆ؟"

بە حەپەساوییەوە تەماشای دەکردم و چاوەڕێی وەڵام بوو.

لەوەڵامدا گوتم:" ڕەنگە ویستی خودابێ باوکە ئیگناتیوس، ڕەنگە خودا منی بۆ کێوی پیرۆز ناردبێ تا قسەکانی تۆ ببییەم. ئەدی چۆن دەتەوێ ئەقڵی ئینسان سەر لەو ڕێگایانە دەربکات کە خودا هەڵیاندەبژێرێ بۆ سووککردنی ئەو باری سەر شانەی کە تۆ لەبارەیەوە دەپەیڤیت!"

ڕاهیب سەری داخست و بۆماوەیەك نوقمی زەریای ئەندێشە بوو. پاشان گوتی: "بۆی هەیە ...."

ئەمجار کە نەختێ جورئەتی پەیداکردبوو، بێ بڕانەوە هەڵیدایە و گوتی:" ساڵەهای ساڵ خۆم ئەشکەنجەدا و هەستمدەکرد ژیانم بەهەدەر دەچێ. عیبادەت و ڕۆژوو گرتن و تەنیایی گرێکوێرەی ژیانمیان نەکردەوە. گومانێکی خەتەرناك باڵی بەسەردا کێشام، گومانی ئەوەی دەشێ ئەمە ئەو ڕێگەیە نەبێ کە دەمباتەوە لای خودا. دەبێ ڕێگایەکیتر بێ، بەڵام کام ڕێگا؟ لەم حەیس و بەیسەدا بوو ڕۆژێکیان زاهیدێکی موقەدەس فەرمانی پێدام کە بەناوی سەرپەرشتیاری سامانی بەدەیر بەخشراو بچمە (سالونیکا). وەرز وەرزی هاوین بوو، کات کاتی خەرمان، دەبوو لەوێ بام تا جوتیارەکان فێڵمان لێنەکەن.

بیست و یەك ساڵ بوو پێم لەدەیر نەنابووە دەرەوە. خەڵکم لەگەڵ منداڵەکانیانا نەبینیبوون. نە پێکەنینێ بەر گوێم کەوتبوو، نە چاویشم بە ژنێ کەوتبوو. هەوای دەشت و دەر قرچەی دەهات. تەمەنم نزیکەی

چـل سـالێك دەبـوو. بیسـت و یـەك سـاڵی زینـدانیی بـووم و ھەنووكـە دەركی زیندانەكەم كرابۆوە و ھەوای تازەم ھەڵدەمژت.

دیـتنی منـداڵانم بیرچـووبۆوە كـە لـەناو خاكوخۆڵـدا خـۆ دەگـەوزێنن و گـەمان دەكـەن، دیتنـی ژنـانم بیرچـووبۆوە كـە گـۆزە لەسەرشـان دەنـێن و بـەرەو كـانی دەچـن، دیتنـی گـەنجانم بیرچـووبۆوە كـە چـڵە ڕێحانـە لـە پــەناگوێ دەنــێن و لــە مــەیخانان شــەراب دەخۆنــەوە. بینــیم ژنێــك لەبــەردەرگای خانــە خەڵاتییەكــەدا شــیر دەداتــە ســاواكەی ئــامێزی. بۆســاتێك پێموابــوو ئــەو ژنــە مەریــەمی پاقیژەیــە– خودایــە تۆبــە – دەمویسـت كڕنۆشـی بـۆ ببـەم. ئـاخر بیسـت سـاڵ دەبـوو ژنم نـەدیتبوو، وەك پێمگوتیت ئەقڵم تێكچوو بوو!

بــەڵام ھەركــە ژنەكــە منــی بــینی، دوگمــەی كراســەكەی داخســت و مەمكۆڵانی حەشاردا. پاشان بۆ ماچكردنی دەستم دانەوێوە و گـوتی:(باوكـە خـۆش ھاتیـت، دۆعـای خێـرم بۆبكـە!) بـەڵام مـن بێئـەوەی بـزانم بۆچـی، لێیتـووڕە بـووم. دەسـتم كشـانەوە و بەسـەریدا نەڕانـدم:(لەھـەر شوێنێ پیاوان دەتبینن، شیر مەدەرە منداڵەكەت. یاڵڵا بڕۆ ژوورەوە!)

لـە شـەرما سـوور ھەڵگـەڕا و لەچكەكەی تـا سـەر دەمـی ھێنایـە خـوار. پاشان بەترس و لەرزەوە و بێئەوەی وستە بكات، چووەماڵەوە.

ڕاھیب چاوانی لێكنان. دیاربوو دەیویست بەر دەرگـا و ژن و دوگمـەی كراوە بھێنێتەوە پێش چاوی.

بینیم بێدەنگییەکەی زۆری خایاند. گوتم:" دەی، دوایی چی؟"

ڕاهیب وەڵامیدامەوە:" لێرەوەیە کە هەڵگەڕان دەست پێدەکات: هەڵگەڕان بۆ سەرەوە، مەبەستم لەڕۆچوونە. پێشتر لەسەر ئەوە ڕێککەوتبووین کە بێئەوەی قسەم پێببڕیت یان بەجێمبێڵیت گوێ بدەیتە قسەکانم. گوناهی من نەبوو، بەڵکو گوناهی شەیتان بوو، نا.. گوناهی شەیتانیش نەبوو، هەموو شتێك کاری خودایە. کتێبی پیرۆز دەڵێ:(کاتێ گەڵایەك لەدرەخت دەبێتەوە، ئەوە کاری خودایە و ئەمری خودای لەسەر بووە) کە ئەمە دەڵێم، بۆ ئەوەیە ویژدانی خۆم هێورکەمەوە، بەڵام ئیدی بۆم هێور ناکرێتەوە. بەڕۆژ هیچ ناڵێ، بەڵام شەوانە لێم ڕاست دەبێتەوە و دەکەوێتە هاوار هاوار و دەڵێ: هەمووی خەتای تۆیە!

لەبارەی ئەو ژنەوە قسەم بۆکردیت کە لەبەر دەرگاکەدا مەمکی دەدایە ساواکەی. هەر لەو ساتەوەی مەمکیم دیت، ئیتر ئۆقرەم لێهەڵگیرا. زاهیدێکی گەورە کە ئەویش قەدیس ئەنتۆنیۆسە، گوتویەتی:(گەر لەساتەوەختی هێمنایەتیدا بیت و دەنگی پەرەسێلکەیەکیش ببیەیت، ئیدی دڵت ناتوانێ هەمان ئارامیی پێشووی خۆی بەدەست بهێنێتەوە.) دەی کەواتە کاتێ دەنگی پەرەسێلکەیەك دڵ بهێنیتە خورپە، ئیدی سنگومەمکی ڕووتی ژنێك چ دەکات؟ ئەوەت لەبیربێ کە کاتی چوونم بۆ دەیر هێشتا گەنج بووم و بە چ ژنێك ئاشنا نەببووم. بۆچی بڵێم ئاشنا نەببووم؟ بەڵکو دەڵێم دەستم بەر ژن نەکەوتبوو.

باشە چیم کردبا؟ چۆناوچۆنیی شەیتانم لەخۆم دوورخستبا؟ خۆم هاویشتە باوەشی عیبادەت و ڕۆژوو. بە قامچییەك كە هی لێدانی گا بوو لەكاتی گێرەكردنا، بەر دەبوومە جەستەی خۆم تا هەموو جەستەم دەبووە یەك برینی گەورە. بەڵام بێهودە بوو. هەر كە فتیلەی چرا تۆزێك دادەكشا و كاتی نووستن دەهات، ئیدی مەمكۆڵەیەكی سپی دەهاتە پێش چاوم كە لەتاریكیدا ئارنگی دەهات. شەوێكیان خەونێكی ناخۆشی وەهام دیت كە ئێستایش وەبیرهێنانەوەی موچڕكم پیادێنێ!"

كوتوپڕ زمانی گیرا و دەمی وشكهەڵات. بەڵام من بێڕوحمانە زۆرم لێدەكرد كە خەونەكەیم بۆ بگێڕێتەوە. وچانێكیدا و ئارەقەی نێوچەوانی سڕی:

– خەونم بە مەمكێكی سپییەوە بینی. خەونم بە لەشێك یاخۆ ژنێكەوە نەبینی. لەقووڵایی تاریكییدا مەمكێكی سپی، منیش بەجبە و كڵاو و ڕیشەوە بەو مەمكەدا نووسابووم و دەممژت!

وەك گوێلكێك ئاهێكی هەڵكێشا و بێدەنگبوو.

بێڕوحمانە گوتم:" دەی، دەی، بەردەوامبە!" ئاخر ویستی بیستن لەمندا بەسەر لوتف و میهرەبانیدا زاڵ ببوو. مەسەلەكە لەپەیجۆرییەوە نەبوو، بەڵكو لە دڵسۆزییەوە بوو بۆ ئەو قوڕبەسەرەی كە لەئارەزووی قسەكردندا دەسووتا و كەچی نەیشیدەتوانی بئاخڤێ.

ڕاهیب کە بەتکا و لالانەوەوە تەماشای دەکردم، پرسی:" بۆ ئەوەندە زۆرم لێدەکەی؟ مەگەر ڕوحمت نییە؟"

گوتم: "نا!" بەلاَم لە دڵەوە شەرم دایگرتم و گوتم:" با.. با.. دڵم پێتدەسووتێ، هەر لەبەرئەوەش زۆرت لێدەکەم. خۆت دەبینی چۆن دوای قسەکردن دەحەوێیتەوە!"

– ڕاستە. بەڵێ. کاتێ دەدوێم دەحەوێمەوە. کەواتە گوێڕادێرە. ئەم ژنەی کە یەکەمین ڕۆژ لەبەر دەرگاکەدا بینیم، هەموو ئێوارانێك سینییەك خواردن و پیاڵەیەك شەرابی بۆ دەهێنام. سەرەتا خواردنەکەم دەخوارد، بەلاَم دواتر بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك دەمم تێوەنەدا. بەیانیان کاتێ بۆ بردنەوەی سینییەکە دەهات، بۆ ساتێك بە گومانەوە ڕادەوەستا، وەك ئەوەی بیەوێ تێبگا لەوەی بۆچی خواردنەکە ناخۆم. بەلاَم نەیدەوێرا هیچ بپرسێ. وەلحاڵ شەوێکیان یەکشەممە بوو، ڕۆژی پێشوو کاری مەزرا هیلاکی نەکردبوو. سەرشۆراو و جلکی یەکشەممە لەبەرکراو. هەوای دەرەوە گەرم. نەختێك یەخەی کراسەکەی کردبۆوە و کەمێك گەردنی وەدیار خستبوو. ڕۆنی داردێمشتی لەسەر دابی ژنانی گوند لەپرچەکانی ساویبوو. بۆنێکی خۆشی لێدەهات. نەمدەزانی بۆچی ئەو بۆنە کلێسای لەڕۆژانی جەژنی پاکدا وەبیرم دەهێنایەوە، بەتایبەتیی کە کلێسامان بەدارمۆرت دەڕازاندەوە و گەلاَی داردێمشتمان بەحەوشەدا بلاَودەکردەوە، ئیدی هەموو شوێنێك، تەنانەت هەواش بۆنی داردێمشت و ڕابوونەوەی دەدا.

سینی خواردن و شەرابەکەی نایە سەرمێزەکە و جورئەتیدایە بەرخۆ. کێ چووزانێ؟ ڕەنگە بەهۆی حەمامکردووییەکەیەوە بووبێ یاخۆ دەشێ بەهۆی پشوودانەکەیەوە بووبێ؟ ئاخر حەمام و عەتر و کراسی یەخە ئاوەڵا، بە هەموو دەتوانن یارمەتی شەیتان بدەن تا ئینسانێك بخاتە ئاگری دۆزەخەوە. وەلحاڵ ئەمجار غیرەتی نایە بەرخۆ و نەچووە دەرەوە، لە جێگەی خۆیدا ڕاوەستا.

پرسی:(باوکە ئیگناتیوس، ئەم چەند ڕۆژە بۆ شێوت نەکردووە؟) دەنگی لێواولێو لەسۆز و گرنگیپێدان بوو. ڕاستتدەوێ دەتگوت ساواکەی چەند ڕۆژێکە شیری نەخواردووە و نیگەرانی ئەوەیە نەبا نەخۆش بێت!

وەڵامیمنەدایەوە، کەچی ئەو نەڕۆیشت. دەزانیت بۆ؟ تۆ هێشتا گەنجیت و تێناگەیت. لەبەر ئەوە نەڕۆیشت چونکە شەیتانی ناو ڕەحمی ژن ناخەوێ، واز ناهێنێ!

گوتی:(باوکە ئیگناتیوس، ئاگات لە تەندروستیی خۆت بێت، ئاخر جەستەش دەسکردی خودایە و ئێمە دەبێ خواردنی بۆ دابینکەین!)

لەبەرخۆوە گوتم:(شەیتان دوورکەوە، کوێرایت داێت شەیتان!)

سەریشم هەڵنەهێنا تا تەماشایکەم.

لەپڕ وەك ئاوبردوویەك هاوارمكرد:(دووركەوە لێرە!)

ژنەكە بزركاو بەرەو دەرگاكە ڕایكرد. هەر كە هەستمكرد لەدەرگاكە نێزێكدەبێتەوە. منیش بزركام. نیگەرانبووم لەوەی جێمبێڵێ، خۆم گەیاندێ و لەدواوە قژیم گرت. چراكەم كوژاندەوە تا (لەخاچدراو) نەمبینێ. ڕوناكیی ڕەوییەوە. تاریكی زێد و ماڵی شەیتانە. هەروا كە بسك و قژیم لە دەستەوە ئاڵاندبوو، بەسەر تەختەنوێنەكەدا دام. وەك گوێرەكە دەممرخاند و ئەو هیچی نەدەگوت. مەمكیم هەڵدەگلۆفت و بە یەك تەكان چی دوگمە بەكراسەكەیەوە هەبوو ترازاندمن.

لەو كاتەوە چەند ساڵ تێپەڕیوە؟ سی ساڵ؟ چل ساڵ؟ نا، چ زەمەنێك تێنەپەڕیوە، كات لەجێی خۆیدا وێستاوە. قەت لەژیانتا شاهیدی ڕاوەستانی زەمەن بوویت؟ دەی من شاهیدی ڕاوەستانی زەمەن بووم. سی ساڵی ڕەبەقە من خەریكی كردنەوەی دوگمەگەلی كراسەكەی ئەوم و ئێستایش كۆتایی پێنەهاتووە. هەر دوگمە دەكەمەوە و كەچی دەبینم دوگمەیەكیتر ماوە بیترازێنم!

تاكو سپێدەی بەیان نەمهێشت بڕوات. خودای میهرەبان چ چێژێك بوو! چ هێمنایەتییەك! چ هەستانەوەیەك! بەدرێژایی ژیانم لەخاچدرابووم، كەچی ئەوشەوە ڕابوومەوە. بەڵام شتێكیتر هەبوو، بەشە ترسناكەكەی، ئەو بەشەی كە دەمخاتە سەر ئەو بڕوایەی بووەتە مایەی گوناهەكەم. هەر بۆیە بانگیشم كردیتە حوجرەكەم تا ئەم

گرێکوێرەیەم بۆ بکەیتەوە. ئەو بەشە ترسناك و تۆقێنەرە ئەمەیە: بۆ یەکەمجار هەستمکرد کە خودا لێم نزیکبۆتەوە، بە ئامێزی والآوە لێم نزیك بۆتەوە. وەی چەند هەستم بە سوپاسگوزاریی دەکرد! بەدرێژایی ئەو شەوە تا سپێدە چ وێردێکم خوێند و دڵم چۆن کەوتە سەرگازەرای پشت و خودای لێهاتە ژوورەوە! بۆ یەکەمجار لەژیانمدا، بۆ یەکەمجار لەژیانی بێڕوحم و نائینسانیدا تێگەیشتم کە خودا چەندێك میهرەبانە. کە خودا چەندێك ئینسانی خۆشدەوێ و بەزەیی پێیدا دێتەوە بەوەی ژنی بەو هەموو دڵفڕێنییەوە بۆ خوڵقاندووە تا لە دڵنیاترین و نزیکترین ڕێگەوە ڕێنومایییمان بەرەو بەهەشت بکات. ئاخر ژن لە نوێژ و ڕۆژوو بەهێزترە– خودایە تۆبە– ژن تەنانەت لەچاکەخوازییش بەهێزترە!

بێدەنگبوو. بە زوبانهێنانی ئەو وشانە بڕستی لێ بڕیبوو. هەروا کە بەترسەوە سەیری (لەخاچدراو) ی دەکرد، دوو دڵۆپ فرمێسك بەسەر گۆنایدا هەڵخلیسکانە خوار.

هاواریکرد: " مەسیحەکەم، بمبوورە! " وایگوت و چاوی نوقاند تا وێنەکە نەبینێ.

بەلام زوو بەخۆیدا هاتەوە، چاوی هەڵبڕی و تەماشایکردم. دەمویست شتێك بڵێم. نەمدەزانی گەرەکمە چ بڵێم، بەلام نەشمدەتوانی بەرگەی بێدەنگیی بگرم و ئەو فرمێسکانەی لەو چاوە پیرانەوە خلۆر دەبوونەوە ئۆقرەیان لێبڕیبووم.

بەڵام پێش ئەوەی زار هەڵبێنمەوە و شتێك بەزوبانمدا بێ، دەستی ڕایەڵکرد، وەك ئەوەی لەسەر لێوم داینێ، گوتی:

– پەلە مەکە، قسەکانم تەواو نەبوون. لەسپێدەی بەیاندا، ژنە بەپەلە هەستا. جلکەکانی لەبەرکردەوە، پاشان بە ئەسپایی دەرگاکەی کردەوە و ڕۆیشت. من لەسەر پشت پاڵکەوتم، چاوانم لێکنان و کوڵی گریانم بەربوو. بەڵام فرمێسکەکان لە جۆری ئەو فرمێسکە تاڵ و دڵتەزێنانە نەبوون کە لەحوجرەکەمدا ڕشتبوومن، بەڵکو ئەو فرمێسکانە هێندە شیرین بوون کە لەباسکردن نایەن. چونکە هەستمدەکرد خودا لەژوورەکەی مندایە و خۆی بەسەر سەرینەکەمدا داوە. گەر دەستم گێڕابا، ئەوا دڵنیام دەستم بەر خودا دەکەوت. بەڵام من وەك (تۆماس)* خانەگومان نەبووم، پێویستم بەدەستگێڕان نەبوو. ئاخر ژنێك، نەك نوێژ و ڕۆژوو، بەڵێ ژنێك خودای هێنابووە ژوورەکەمەوە. خودا پاداشتی خێری بداتەوە.

لەو شەوەوە، بە درێژایی سی یان چل ساڵ، هەمیشە لەبەرخۆوە دەڵێم:" ئاخۆ دەکرێ گوناهیش لە خزمەتی خودا بێ؟ ئا، دەزانم چ دەڵێیت! ئەوەی کە هەمووان دەیڵێن:(گەر تۆبەت کردبێ!) بەڵام من تۆبەم نەکرد. بە ڕاشکاوی ئەمە دەڵێم، دەبا هەورە بروسکەی خودا لێمدا و بمکاتە خۆڵەمێش، تۆبەم نەکردووە و تۆبەش ناکەم. گەر بۆم دەستبدا جارێکیتریش ئەوکارە دەکەمەوە!

---

* تۆماس : Thomas یەکێك لە دوانزە قوتابییەکەی مەسیح. و.ف

کڵاوەکـەی داگـرت تـا سـەری بخورێنێـت. قـژە چـەرمووەکەی ڕژایـە خـوارەوە و سـیمای داپۆشـی. بـۆ چـەند سـاتێك کەوتـە زەریـای قـووڵی ئەندێشەوە. مەزەندەمکرد کە ئیدی دوودڵـە لـەوەی زیـاتر لـەوە درێـژەی بداتێ. بەڵام دواجار بڕیاری خۆیدا.

گوتی:" دەکرێ ئەوەی من کردوومە گوناه نەبووبێ؟ بـەڵام گـەر گونـاه نـەبووبێ ئـەی مانـای یەکـەمین گونـاه، گونـاهی مـار و سـێوی لێکـراوە لەدرەختی حەرام چییە؟ تێناگەم. هەر بۆ ئەمە بانگمکردیتە ئێـرە. گـوتم بەشکم تۆ حاڵی بوو‌بیت. بەو دوو سێ ئێسکەوە کە بـە لەشمـەوە مـاوە بە ژیانەوە نووساوم. بـەر لـە مـردن دەمـەوێ تێبگـەم ... بـۆ هـیچ نـاڵێی؟ کوڕم، دەڵێی تۆیش وەك من ڕێ دەرنابەیت!"

دەمتوانی چ بڵێم؟ ئاخۆ گوناه لەخزمەت خودادایە؟ یەکەمجار بوو ئـەم پرسیارەم ڕووبەڕوو دەبۆوە. ئایا هاوشان لەگەڵ ڕێگەی چاکەخوازییدا، ڕێگەیەکی فەراوانتر و ساناتر هەیە کە ڕێگەی گوناهـە و دەتوانـێ بـەرەو خودا ڕێنوێنیمان بکات؟

وەڵامیمدایەوە:" باوکە ئیگناتیوس، مـن هێشـتا جـاحێڵم. دەرفـەتێکی وام بـۆ گونـاهکردن و عەزابکێشـان نـەبووە. بۆیـە نـاتوانم وەڵامـی ئـەم پرسیارەت بدەمەوە. نامـەوێ ئـەقڵم بکەمـە داوەر، چونکە متمانـەم پێـی نییـە. متمانـە بـە دڵیشـم ناکـەم. ئـاخر یـەکیان هەمیشـە تاوانبـار دەکـا و ئەویتریشـیان هەمیشـە دەبـوورێ. بەچـیدا بـزانم هـەق بـە کامیانـە؟ ئـەقڵ

دەڵێ:(باوکە ئیگناتیوس، ئەم ڕێگەی گوناهەی کە گوتت بەرەو خودات دەبا و گوایە ڕێگەیەکی خۆش و گونجاوە، من پێم پەسەند نییە!) لەلایەکیترەوە دڵ دەڵێ:(مەحاڵە شەڕانگێزیی و زۆرداریی خودا بگاتە ڕادەیەك کە ئازاری شەهیدبوون و برسێتیی و ڕووتیی و نزمایەتیی بۆ ئینسان بخوازێ. بە واتایەکیتر ئایا تەنها بۆ شێت و کەفتەگەلان هەیە یا بنێنە ماڵەکەی؟ من ئەم ڕێگەیەش ئەفەرۆز دەکەم!) کەواتە باوکە ئیگناتیوس، چاوت لێیە بە چ دەرەنجامێك دەگەین کاتێ باوەڕ بەڕاست و دروستیی هەردوو ڕێگەکە دەهێنین!"

هەروا کە قسانم دەکرد، بۆ خۆم بیرمدەکردەوە بێئەوەی ئەو بیرە بهێنمە سەر زوبان: ئایینی نوێ! ئایینی نوێ!... ئەوەی تێی نەدەگەیشتم ئەوەبوو کە ئەم ئایینە نوێیە چۆناوچۆنیی چاکە و خەراپە خانەبەند دەکات! نەمدەتوانی پەی بەو مەسەلەیە بەرم. ئەوەی کە جار دوای جار بەخۆمم دەگوت، ئەمە بوو: ئاینێکی نوێ شتێکی زۆر پێویستە. بەڵام کێ ئەم ئایینە نوێیەمان پێدەبەخشێ؟

پەنجەرەی گچکەی حوجرەکە بەڕۆشناییەکی کز روناك دەبۆوە. لەحەوشی دەیرەکەوە دەنگی ریتمی دارئامێر دەهات کە لەژوورێکەوە دەچوو بۆ ژوورێکیتر و ڕاهیبەکانی بۆ نوێژی بەیان بانگێشتدەکرد.

باوکە ئیگناتیوس بەسەرسوڕمانەوە لەکلاوڕۆژنەکەی ڕووانی و گوتی:" چ زوو ڕۆژ بۆوە ...." خۆی کێشایە قوژبنێك و لەکاتێکدا کە بەهۆی پشت ئێشەوە دەینرکاند، دانەویۆوە. گۆزەیەکی گچکەی زەیتی

هەڵگرت و بۆلای ئەیکۆنەکەی مەسیح چوو، تۆزێك زەیتی کردە ناو چرا خەڵاتییە هەڵواسراوەکەی بەرامبەر ئەیکۆنەکە. چراکە تینێکی تێهاتەوە و سیمای مەسیح، ئەو سیما ڕەنگ زەردە ئازار چەشتەی کە خوێنی تاجی دڕکاوی بەسەر برۆ و گۆناکانیا دەهاتەخوارەوە، ڕوناکبۆوە.

ڕاهیب ماوەیەکی درێژ لەو سیمایە ڕاما و پاشان ڕوویکردە من، هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:" کەواتە چ وەڵامێکت نەبوو بمدەیتەوە. هیچ شتێك؟" دەنگی سەرزەنشت ئامێز بوو، یان وا دەردەکەوت کە ئاوها بێ. لەسەر کورسییەکە هەستام و لە پاڵ ڕاهیبدا ڕاوەستام و لەگەڵیدا کەوتمە تەماشای ئەیکۆنەکەی لەخاچدراو. ماندوو ببووم و حەزمدەکرد بخزێمە ناو جێگە. وەڵامیمدایەوە:" هیچ شتێك!"

ڕاهیب گوتی:" باشە قەیدی ناکات!" وایگوت و گۆچانەکەی هەڵگرت تا بۆ نوێژی بەیان بچێت. پاشان جارێکیتریش بۆ ڕاز و نیاز لە بەرامبەر ئەیکۆنەکەدا ڕاوەستایەوە تا دۆعا بخوێنێ. سیمای تێکشکاو و پەژمووردەی لەژێر تیشکی چراکەدا ئارنگی دەدا. قامکی هەڵێنا و ئاماژەی بۆ ئەیکۆنەکە کرد و گوتی:" ئەو وەڵامیدامەوە!"

هەر لەم کاتەدا تەقەیەك لەدەرگای حوجرەکە درا و دەنگێك گوتی:" باوکە ئیگناتیوس ...."

ڕاهیب وەڵامیدایەوە:" باوکی پیرۆزمان ئەوا دێم!" وایگوت و دەسکی دەرگاکەی بادا!

*

هەنووكـە كاتـێ یادداشـتەكانم هەڵدەدەمـەوە، بۆمدەردەكـەوێ كـە هـیچ شـتێك لەبـەین ناچـێ. بـەڵكو هـەموو شـتێك لـە قـوڵاییمڕا خـەوی لێكـەوتووە. هەنووكـە بنـۆڕە چۆن هـەموو شـتێك بەخەبـەر دێ و لـەتوێ تـوێی لاپـەڕە كـۆن و دڕاوەكانـا كـە بەچـاكییش ناخوێندرێنـەوە، سـەر هەڵدەدەن تا جارێكیتر لێمببنـەوە بـەدەیر و ڕەهبـان، بـە نیگـار و زەریـا. هاوڕێكەیشـم هـەمان شـێوە وەك خـۆی بۆشـناخ، لەهـەڕەتی لاوییـدا، بەپێكەنینە هۆمەرییەكەی و بەچاوە شینە هەڵۆ ئاساكانیی و بەسینگی ئـاخنراو لەشـیعر، سـەر لـەتوێی خـاك دەردێنـێ. وی زیـاتر لـەتوانای ئینسان بۆ وەرگرتن، بەخشی و فرەتریش لەتوانای ئینسان بۆ بەخشین داوایكرد. ئەو تەنیا و خەمین مرد و جگە لەخەندەیـەكی تاڵی ڕۆحێكی بریندار و خاوەن غرور هیچیتری لـێ جێنـەما. ئـەو وەك نـەیزەكێك وەهـا بوو كـە بۆ ساتێك تـاریكیی شـەقكرد و پاشـان خۆیشـی فـەوتا. هـەموو ئێمـەیش هـەروا دەفـەوتێین و عـەردیش هـەر بـەو جـۆرە دەفـەوتێ. بـەڵام ئەم حەقیقەتە هیچ تەسـەللایەكمان ناداتـەوە، چ بیانوویـەكیش نابـێ بـۆ (ئەو) كە دروستمان دەكا و دەمانفەوتێنێ.

مـاوەی چـل ڕۆژ بـە كێـوی پـیرۆزدا گـەڕا بـووین. سـەرەنجام، كاتـێ گەشـتەكەمان كۆتاییهـات و ئێـوارەی جێـژنی لـەدایكبوون بـەنیازی گەڕانـــەوە بـــۆ دەفنـــە چـــووین، لـــەوێ موجیزەیـــەكی ســـەیر و چاوەڕواننەكراومان بینی: گەرچی لە چلەی زستاندا بووین، كەچی لـە باخچەیەكی چكۆڵە و هاكەزاییدا، دارچوالەیەك چرۆی كردبوو.

باسـکی هاوڕێکـەم گـرت و ئامـاژەم بـۆ دارچـوالەکە کـرد و گـوتم: "ئـانجیلۆس! بـە درێـژایی گەشـتەکەمان گـەلێ پرسـیاری ناسـك دڵیـان ئازارداوین، هەنووکە بڕوانە وەڵامەکانیان!"

هاوڕێکەم سـەیرێکی دارچواله چرۆکردووەکەی کرد و خاچی کێشـا. پێدەچوو لەبەرامبـەر پەیکـەرێکی موجیزەنوێنـدا دۆعـا بکـا. ماوەیـەکی درێژ هەروا مایەوە بێئەوەی متـەقی لێـوە بێـت. پاشـان زۆر بـە هێمنیـی، وەك ئەوەی لەگەڵ خۆیدا بدوێ، گوتی:

– وا شیعرێك بۆسەر لێوم هەڵدەقوڵێ، پۆستەرە شیعرێك!

هەمدیس تەماشای دارچوالەکەی کردەوە.

بە دارچوالەم گوت:
خوشکێ لە بارەی خوداوە
بۆم بدوێ
کە ئەوەم گوت:
دارچواله چرۆی کرد و پشکوت.

*

ئۆرشەلیم

کاتێ سەرلەنوێ بۆ تەنیاییەکەم گەڕامەوە، چاوانم لێکنان و لەخۆم پرسی کە دواجار لەکێوی پیرۆز چیم بۆ ماوەتەوە. لەو هەموو چێژ و ئەزموونە ڕاچڵەکێنەرە، لەو هەموو پرسیارەی کە من و هاوڕێکەمیان عەزابدەدا، دواجار چ شتێ لەناخما ڕۆنیشتووە؟ کە چوومە کێوی پیرۆز بەدوای چیدا دەگەڕام و لەوێ چیم دەستکەوت؟

ئـەو دوو زامــەی لــەتافی هەرزەکاریمــدا لــێم ناســۆر ببــوون– واتــە ئەوکاتەی کە مامۆستاکەم دوو نهێنـی گـەورەی بـۆ ئاشـکراکردم بـەوەی عــەرد ناوەنــدی کــەون نییــە و ئینســانیش مــەخلوقی هەڵبــژێردراو و ڕاسـتەوخۆ نـازڵبووی خـودا نییـە – دوو بـرین بـوون کـە سـاڵەها بـوو دەمیان لێکنابوو، کەچی لـە کێـوی پـیرۆز سـەرلەنوێ هاتنـەوە سۆ. دوو عــەزابی فەلســەفیی: لــەکوێوە هــاتووین و بــۆ کــوێ دەڕۆیــن؟ مەسـیح وەڵامێکـی دابـۆوە. وی هـەتوانێکی هێنـابوو کـە گـەلێك برینـی سـاڕێژ دەکـرد. بـەڵام ئـاخۆ ئـەو هەتوانـە دەیتـوانی برینـەکانی مـن سـاڕێژکات؟ دارئـامێر و نوێـژی بـەیانیان و وێـرد خوێنـدن – ڕیتمـی غـەیبی ژیـانی زاهیدانــە– بــۆ ماوەیــەکی کــەم ئازارەکانمیــان هێــور کردبــۆوە. بــە ئاشنابوونیشم بە بەرخۆدانی مەسیح لەلایەکیترەوە، هەستمدەکرد کە خوێنی ئازایەتی و شیرینیی و ئومێد لەبەرخۆدانەکەمدا دەجمێ. بـەڵام هـەر زوو ئـەو سـیحرە ڕەوییـەوە و سـەرلەنوێ ڕۆحـم تـەنیا و بێکـەس کەوتەوە. ئەرێ بۆچی؟ مەگەر لەچیی کەم بوو؟ غـەریبیی کێـی دەکـرد؟

کاتێک ڕۆحم بۆ کێوی پیرۆز چوو، بەشوێن چیدا دەگەڕا و لەوێ نەیتوانی چ شتێک بەدەستبێنێ؟

بەتێپەڕبوونی سالان، هێورهێور تێگەیشتم لەوەی من بۆ دۆزینەوەی شتێک بۆ کێوی پیرۆز چوو بووم کە هەموو تەمەنم بەدوایدا گەڕاوم. بۆ ئەوێ ڕۆیشتبووم تا هاوڕێ یان دوژمنێکی گەورە- نەک بەقەد خۆم، بەڵکو لەخۆم گەورەتر- بدۆزمەوە تا لەگەڵ مندا بێتە مەیدانی جەنگ. ژنێک نا، ئەندێشەیەک نا، بەڵکو شتێکیتر، کەسێکیتر. ئاخر ڕۆحی من لەو کەس و لەو شتەی کەمبوو. بۆیە هەستمدەکرد کە ڕۆحم پشووسوار و بێ ئۆقرەیە!

دواتر- لەکاتی دیدارەکەدا نا- تێگەیشتم کە نەمتوانیوە لە کێوی ئاتوس، ئەو کەسە و ئەو تشتە بدۆزمەوە. پێمسەیرە ئەوە بەری تەواوی سەفەرەکەم بۆ کێوی ئاتوس بووبێ!

لەو کاتەدا کە بەکێوی ئاتوسدا دەگەڕام، تاقە شتێک کە دۆزیمەوە، بەرخۆدەرێکی بە ئەزموون بوو (یاخۆ لە سەرەتادا بەلای منەوە ئاوها بوو) کە دەستە بریندارەکانی بۆ ڕەهبانەکان ڕایەڵدەکرد. لەپێوپلە خاوسەکەیەوە خوێن دەچۆڕا، گۆنای لەبرسا قووپی بوو، جەستە لاوازەکەی لەژێر جلکە دڕاوەکەیەوە دیاربوو. بەچاوانێکی فرمێسک تێزاو و لەکاتێکدا کە لەسەرمادا چۆقەی ددانی دەهات، لەدەرگاکانی دەدا و کەس دەرگای لێنەدەکردەوە. لەدەیرێکەوە بۆ دەیرێکی تر کەوتبوونە شوێنی و سەگەلیش ڕاویاندەنا و پێیدەوەڕین. دەمەو

ئێوارەیەکیان بینیم پاڵی بە بەردێکەوەداو و لەزەریای لاکەوتە رامابوو. لەودیو دارسنۆبەرێکەوە خۆم حەشاردا و چاودێرییم دەکرد. ماوەیەکی درێـژ بێدەنگ و لـەجێی خـۆی نـەبزووت، بـەڵام ئـیتر گەییـە تینـی و پـڕ بەگـەروو هـاواریکرد:(تەنانـەت ڕێوییـەکانیش کونێکیـان هەیـە تیایـدا بسـرەون، بـەڵام مـن هـیچ کـوێم نییـە.) بروسـکەیەك لەمێشـکیدام، ناسیمەوە*. بەڕاکردن چوومە پێش تا دەستی ماچکەم. لەمنداڵیمـەوە تـا ئـەلعان ئـەوم خۆشویسـتووە. ئـەوا ئێسـتایش هـەموو شـوێنێکی بـە دوادا دەگەڕام، بەڵام دیارنەما بوو. بەخەم و پەژارەوە لەسـەر ئـەو بـەردە دانیشـتم کـە ئـەوی لەسـەر دانیشـتبوو. ئـای .. چ دەبـوو گـەر بمتوانیبـا دەرکی دڵم بۆ کردبایەوە و لێوەی بهاتبایە ژوورێ تا ئیـدی نـە سـەرمای با و نـە بـێ خانـە و لانـەش بـا. (پراکلیـوس) ی فەیلەسـوفم بیرکەوتـەوە. ئـاخر ئـەو لەسـەردەمێکدا دەژیـا کـە ئیـدی مرۆڤـەکان متمانـەیان بەخواوەنـدەکانی ئۆڵۆمـپ نـەماو و لـەخۆیانیان دەتاراندن. پراکلیـوس لەنێو کوختێکدا لـە بنـاری ئاکرۆپلیس، نوستبوو، لـەناکاوێکڕا تەقـەی دەرگا هات. ڕاچەنی، هەستا و بەرەو لای دەرگاکە ڕایکرد. (ئەسینا) ی بینـی کـە بـە تـەواوی شـکۆی خۆیـەوە لەبـەر دەرگاکـەدا ڕاوەسـتاوە. گـوتی:"پراکلیـوس، بـۆ هـەر کـوێ دەڕۆم دەسـت بەڕوومـەوە دەنـێن، هاتووم تا لە هەنییەی تۆدا پەنا بگرم!"

چ دەبوو ئەگەر مەسیحیش توانیبای لە دڵی منا پەنای گرتبا!

---

* ڕاناوەکە HIM بە پیتی گەورە نووسراوە، ئەمەش واتە مەسیح یان (خودا). و.ع

کاتێ لەکێوی ئاتوس گەڕامەوە، بۆ یەکەمجار هەستمکرد کە مەسیح، برسی و ئاوارە دەسووڕێتەوە و لەخەتەردایە، ئیدی ئەلعانیش نۆرەی ڕزگارکردنی – بەدەستی ئینسان – هاتووە.

پەژارە و سۆزێکی فراوان دایانگرتم. بێزار لە ژیانی ئارام و بێخورپە، ڕێی دەشتودەرم گرتەبەر. چەندین ڕۆژ گەڕام و شاخەکانی مەکدۆنیام لەپێوەدا. سەرەنجام گوندێکی تاریک و وێران و نەفرەتلێکراوم دۆزییەوە. کوڵبەی پڕ لەپەیین، ڕەوێک منداڵ و بەرازی گەوزاو لەزەلکاودا. پیاوان بەمۆنییەکەوە تەماشایاندەکردم. سلاوم لێکردن، وەلامیاننەدامەوە. ژنان هەر کە منیان بینی دەرگاکانیان لەو دیوەوە داخست.

بەخۆم گوت:" ئێرە جێگەی منە. ئەی ڕۆحی من، تۆ لێرە لەم گوندە ترسناکە و لەنێو ئەم خەڵکە ترسناکانەدا دەتوانیت توانای خۆڕاگریی خۆت بسەلمێنیت!" بەرخۆدەری بریندار لەخەیاڵم دەرنەچوو بوو. بە هەنجەتی گۆشەگیریی و بەهێزکردنی جەستە، بڕیارمدا زستان لەو گوندەدا بەرمە سەر.

دوای عەزاب و ماندوویییەکی زۆر توانیم شوانێکی پیر تێبگەیەنم کە پیاو کوژ و سیخوڕ، یاخۆ شێت نیم. ئیدی قایلبوو لەقوژبنێکی کوڵبەکەیدا جێگەمکاتەوە و هەموو ڕۆژێکیش چۆڕێ شیر و نەختێ نانم بداتێ. دار لەو گوندەدا زۆر بوو، بەردەوام لەبەر ئاگردا دادەنیشتم و دەمخوێندەوە. جگە لە ئینجیلەکان و هۆمەر، هیچیترم پێنەبوو.

هەنـــدێجار وتـــەکانی مەســـیحم لـــەبارەی ئـــەڤین و لەخۆبوردنـــەوە دەخوێندنـەوە و هەنـدێجاریتریش شـیعرە نـەمرەکانی شـێخ و بـاوکی گرێکییـەکان*. **پێویسـتە ئـارام و میهرەبـان و لـە خۆبوردوبیـت، کـە زللەیەکیان لەلای ڕاستتدا، ئەوا لای چەپیشت بۆیان ڕاگرە، ژیانی ئەم دونیا بێبایەخە، ژیانی ڕاستەقینە ئەوەتا لە ئاسمانە.** یەکەمیان ئاوها ئـەمری دەکـرد. **دەبـێ بـەهێز بیـت، ژن و جـەنگ و شـەرابت خۆشـبوێ، دەبێ بکوژی و بکوژرێی تا شکۆ و مەزنایەتی ئینسان دانەبەزێ، ژیانی ئـەم دونیـات خۆشـبوێ، ژیـانی کۆیلـەیی لـەژیانی پادشـایەتی لـە (هادیس) باشترە.** ئەمەشیان باپیرەی گرێکستان پێی دەگوتم.

ئـاکی** یـەکان لـەملاولای زەینمـەوە ڕاسـتدەبوونەوە، ئاکییـەکان بەکەپووی زل، زرێی قاچ، ڕانی کـۆڵکن، ڕیشـی نـوك درێـژ، قـژی درێـژ و چەور، بۆنی شـەراب و سیرەوە. هێلینیش بەسـەر دیوارەکانا — نـەمر و پاقیژە — دەگەڕا. لەڕوناکیدا ئارنگیدەدا و پەڵەیەك چییە بە لەشییەوە نـــەبوو جگـــە لەپاژنـــەی پێکـــانی کـــە خـــەڵتانی خـــوێن بـــوون. خواوەنـدەکانیش لەسـەر ئەسـکەملەکانی خۆیـان لەسـەر هـەورەکان پاڵیانـدابۆوە و کاتیـان بەتەماشـا کردنـی خەڵکییـەوە کـە یـەکتریان سەردەبڕی، دەبردە سەر.

---

* مەبەست لە هۆمەرە. و.ف

** مەبەست لە خەڵکی گرێکستانە. و.ف

لێرە، لەو خەڵوەتەی خۆمدا، گوێم هەڵدەخست و دەنگی ئەو دوو سایرێن*ەم دەژنەفت. چنگاڵیان لە ناخم گیرکردبوو. هەردووکیان ئەفسوونیان دەکردم و نەمدەزانی ئێسك و پروسکم بەتارمایی کامیان ببەخشم.

دەرەوە بەفر بوو. لەپەنجەرە گچکەکەوە تەماشای دەرەوەم دەکرد و سەرنجمدەدا کە چۆن کلووە بەفر، ناشیرینیی گوند دادەپۆشێ. هەموو بەیانییەك مەڕ و بەرغەل بەلامدا تێدەپەڕین و لە زرنگەی زەنگۆڵەکانیان وەئاگادەبوومەوە. لەناو جێگەکەم هەڵدەسام و لەڕێگە بەبەفر پۆشراوەکانەوە لەگەڵیاندا سەردەکەوتم و لەگەڵ شوانەکەدا چەند وشەیەکمان لەبارەی هەژاریی و سەرما و ئەو مەڕانەی کە دەمرن ئاڵوگۆڕ دەکرد. بەدرێژایی تەمەنم گوێم لێنەبووە شوانێك لەبارەی تشتی دڵڕفێنەوە بدوێ، بەڵکو هەمیشە لەبارەی هەژاریی و سەرما و مەڕی مردووەوە سەری قسان دادەمەزرێنن.

ڕۆژێکیان بەفرێکی قورس هەموو شوێنێکی داپۆشیبوو. زەنگەکانی ئاوایی بە نەوایەکی ماتەمەوە لێدران. بێگومان کەسێك مردبوو. خەڵکی گوند خۆیان لەماڵەوە زیندانیی کردبوو. بەردەوام زەنگۆڵەی هێسترێك

---

* سایرێنەکان دوو فریشتەی زەریایین کە نیوەی لەشیان وەك ژن و نیوەکەی تریشی لەشی باڵندەیە. بۆیەکەمجار ناویان لە ئۆدێسەدا هاتووە کە گوایە دەنگی چەنگ (قیسارە) و گۆرانی چڕینیان هێند ئەفسوناویی بووە کە گوێگری لە هۆش خۆ بردووە. فەرهەنگی ئەفسانەکانی کریك و ڕۆم. و.ف

بێدەنگییەکەی دەشڵەقاند. لەپەنجەرەکەوە قژقڕەکانم دەبینین کە لەتاو برسێتیی لەملا بۆ ئەولا هەڵدەفڕین. ئاگرێکم کردبۆوە. گەرمایی ئاگرەکە وەك دایکێکی میهرەبان لەئامێزی خۆیدا گوشیبوومی. هەستمدەکرد بەختەوەرم. بەڵام کوتوپڕ وەك ئەوەی بەختەوەریی گوناه و خیانەتێکی گەورە بێ، گریانێکی بەکوڵ لەناخمەوە هەڵقوڵی – گریانێکی هێور، گریانێکی هێور و خۆش– دەتگوت دایکێك لەپرسەی کوڕەکەیدا، دەلاوێنێتەوە.

ئەوە یەکەمجار نەبوو کە دەنگی ئەم گریانەم لە ناوەوەمڕا دەژنەفت. هەر کاتێ هەستم بە پەژارە دەکرد، گریانەکەم هێورتر دەبۆوە و دەنگی بە ویزەی مێشهەنگێکی دوور دەچوو. بەڵام کاتێك شادومان بام، ئەوا ناخم دەکولا. لەترسا هاوارمدەکرد:" کێیە لەناخمدا دەگری؟ هۆی چییە؟ ئەدی من چ هەڵەیەکم لێوەشاوەتەوە؟"

شەو داهاتبوو. هەروا کە لەئاگرەکە ڕامابووم، دڵم نەیدەویست بچێتە ژێر زەبری ئەو ناڵەو گریانەوە. ئاخر بۆچ دەبێ شیوەنکەم و بگریم؟ خۆ خەمێکی قورس دەستی نەناوەتە ڕۆحم. هێمنایەتی و گەرمام هەن، هەوای دێهاتیی ماڵەکە بۆنی پونگە و بەهێی لێدێ. لەبەر ئاگردا دانیشتووم و هۆمەر دەخوێنمەوە، من خۆشحاڵم. هاوارمکرد:" من خۆشحاڵم. ئەدی لەچیم کەمە؟ لەهیچ. ئەی کەواتە چییە یان کێیە لە ناخمڕا دەگری؟چیی گەرەکە؟ چیی لێمدەوێ؟"

بۆ ساتێك هەستمدەکرد لە دەرگا دەدرێ. هەستام و کردمەوە، بەڵام کەس نەبوو. ئاسمان تەواوێك سامااڵ و ئەستێرەکان وەك پەنگری هەڵایساو دەسووتان. دانەویم، لەژێر ڕۆشنایی ئەستێراندا ڕێگە بە بەفر پۆشراوەکەم دایە بەر ڕێژنەی سەرنج تا بەشکم بەڕێکەوت شوێن پێیەك بدۆزمەوە. بەڵام هیچم نەبینی. دەستم خستە پەنا گوێ و گوێمهەڵخست. لەولا گوندەوە سەگێك مەلوولانە دەیقروسکاند. بێگومان (چیرۆن) ی بینیوە کە لەوێوە بەسەر بەفرەکەدا ڕۆیشتووە. دوو ڕۆژ لەوەوبەر شوانێکی پیر، بەڵام کەتە و بەڕوواڵەت نەمر، هەڵخلیسکابووە زنارێکی عاسییەوە. سەرانسەری ئەمڕۆ گیانی دابوو. تەواوی خەڵکی گوند لەتاو ئازاری گیاندانی ئەو بۆژۆ ببوون. بەڵام ئێستا ئیتر لە ناڵەناڵ کەوتبوو، جگە لە سەگەکەی کە بەخەمینیی دەیقروسکاند، چ دەنگێکی دی نەدەبیسترا.

موچوڕکێکم پێداهات. بەخۆم گوت: دەبێ مردبێ. مردن تووڕەی دەکردم. هێشتا وشەگەلی تەسەللادەرەوە سەبارەت بەژیانی دووەم و سەبارەت بەو دونیا نەیاندەتوانی فریوم بدەن. بەڵام لەلایەکیتریشەوە توانای ئەوەم نەبوو بێ ترس لەگەڵ مەرگ ڕووبەڕوو ببمەوە.

جارێکیتر دەستەودامێنی هۆمەر بوومەوە. گوایە هەر تەنها دەمتوانی لەئامێزی ئەم بابە گەورە پیرەدا ئۆقرە بگرم. شیعرگەلی نەمر هەمدیس وەك شەپۆل بەسەریەکدا دەگلان و بە لاجانگەکانمدا دەهاتنە خوارەوە. بەدرێژایی سەدەکان، کرچە کرچی نێزەی خواوەندەکان و ئینسانەکانم دەژنەفت. (هێلین) م بەسەر دیوارە تەروادەییەکەوە دەبینی کە

پیاسـەیدەکرد و پیرەمێردانـی شـار گـەمارۆیان دابـوو. بـەبینینی وی هەوڵمـدەدا مـەرگ لـەبیر خـۆم بەرمـەوە. بـەڵام هـۆش و گۆشـم لای مـەرگ بوو. بەخۆمدەگوت:" ئاخ، چ دەبوو گەر دڵی ئادەمیزاد قادیری ڕەهابا و توانیبای لەگەڵ مەرگدا جەنگیبا! چ دەبوو گەر وەك مەریـەمی مەگدەلیـە – مەریـەمی مەگدەلیـەی سـۆزانیی– بـا و توانیبـای تـەرمی دڵدارەکـەی ڕاپەڕاندبایەوە!"

هەسـتم بـە پەژارەیـەکی گـەورە لەسـەر دڵـم دەکـرد. مـەخابن! چـۆن توانیبـام بـە نـۆرەی خـۆم (ئـەو) م ڕاپەڕاندبایـەوە و دڵـم ئـارامی گرتبـا! هەسـتمدەکرد (ئـەو) تـەنها جەنازەیەکـە کـە لـە نـاوەوەمڕا ڕاکشـاوە و بـەردەوام دەگـری. (ئـەو) لەتەقـەلای هەسـتانەوەدا بـوو، بـەڵام بـەبێ یارمـەتی ئـادەمیزاد نەیـدەتوانی. لـەم ڕووەوە هەسـتی بـە بێزارییـەکی توند دەکرد بەرامبەرم. ئاخر چۆن دەمتوانی ڕزگارم کردبا و – خۆیشم ڕزگارم با؟

ئەگەر باپیرەم لە جێی من با، ئەوا سوار بەلەمەکەی دەبوو، چارۆکەی هەڵدەدا تاکو لـە گەرووەکانـدا کەشـتیە جەنگییـەکانی تورکـان تێکوپێك بشـکێنێ. ئـاخر بـاپیرەم تـورك و جوولەکـەی وەك یـەك بـە بەرپرسـیاری لەخاچدانی مەسـیح دەزانـین. بەمشـێوەیە ڕقـی دادەمرکایـەوە و ئـارام دەبۆوە. ئەگەر بابیشم لە جێی مـن بـا، ئـەوا سـواری ئەسـپەکەی دەبوو، هێرشـی دەکـردە سـەر کـافران و کـە شـەو لەشـەڕ دەگەڕایـەوە مێـزەری سـپی بـەخوێن سـووری دوژمنـانی مەسـیحی لەگـەڵ خـۆ دەهێنایـەوە و بەژێر ئەیکۆنەکەی مەسیحدا هەڵیدەواسین. بەمجۆرە ئـەویش سـوکنایی

دەهات و هەستیدەکرد مەسیح لە دڵی ویدا ڕادەبێ و هەڵدەسێتەوە. ئاخر بابم جەنگاوەر بوو، جەنگیش بۆ ئەو ڕێبازی ڕزگارکردن و ڕزگاربوون بوو.

بەڵام من – بنکڕی بنەماڵە– چیم کردبا؟

لەسەر دوندی کوێستانەکانی کریت، ناو بەناو، هەرچەندە بەدەگمەن، ڕێدەکەوێ کە لەبنەماڵەی زەبەلاحەکانا منداڵێکی سیسەڵە لەدایک دەبێ. باوکە پیرەکەی سەیرێکی دەکات بەڵام هیچی لێتێناگا. جارێکیتر تەماشای دەکاتەوە و نازانێ ئاخۆ ئەم تلّپەی نابارە چۆن لەپشتی ئەمەوە هاتووە؟ کوڕە دڕندەکانی تری بانگدەکا بۆ کۆبوونەوە و ڕاوێژ تا بەشکەم ئەوان بزانن سەبارەت بەمە شتێك بکەن. پیرەمێرد بەسەریانا دەنەڕێنێ و دەڵێ: " ئەمە هۆی ڕیسوایی بنەماڵەکەمانە. کوڕینە پێمبڵێن چ بکەین؟ ناتوانێ ببێتە شوان، ئیدی چۆن دەتوانێ خۆی بکا بەپشتیردا و مەڕ بدزێ؟ ناتوانێ ببێتە جەنگاوەریش، لەبەرئەوەی کوشتن ئازاریدەدا. ئەمە مایەی ڕیسوایی بنەماڵەکەمانە، دەی با لێگەڕێین ببێتە مامۆستای قوتابخانە!"

مەخابن منیش مامۆستای بنەماڵەکەمان بووم. بەڵام بۆ دەبێ ڕووی خۆم لەم چارەنووسە وەرگێڕم؟ پێویستە شانی بدەمەبەر. چەندێك باووباپیرانم زیادەڕۆییان لە گچکەکردنەوەمدا کردبێ، خۆ منیش چەکی خۆم هەیە و بۆ شەڕ دەڕۆم.

لــە دەرەوە بــەفر دەبــاری. خــودا بــە بەخششــی فــەراوانی خــۆی، ناشــیرینیی دونیــای بــە بــەفر دادەپۆشــی. شرِوشــیتاڵی هەڵواســراو بــەدیواری کوڵبەکــەدا ببوونــە پێســتەی ســپی بــەنرخ و تەڵانــە درکــە نوستووەکانیش چرۆیان دەکرد. جارناجارێ قیـژەی منـداڵێك، وەرِینـی سەگێك یاخۆ دەنگی پیاوێکت دەژنەفت. بەڵام هەمدیس هـەموو تشـتێك کــپ دەبــۆوە و ئەوســا جگــە لەبێــدەنگیی، جگــە لــەدەنگی خــودا، چ دەنگێکیتر نەدەبیسترا.

لەکاتێکـدا کـە کوتـەدارێکم دەخسـتە نێـو ئاگرەکـەوە و باوەشـێکیش گــەڵای داردێمشــتم بــۆ بۆنخۆشــکردنی تێدەهاویشــت، دیســان ســەرم بەســەر هۆمــەردا شــۆرِ دەکـردەوە. بـەڵام ئیـدی بـیرم لای ئاکاییـەکان و تروایییەکان و خودایانی ئۆلۆمپ نەبوو. دیمەنی بـە خۆرەتـاو شـۆردراو، وەك پەپوولـە لـەپێش چاومدا دەکەوتـە سـەما و بـزر دەبـوو. جـارێکیتر دەنگی گریانی ناخی خۆم دەژنەفت.

وی لەمەرقەدەکەیدا بەئارامیی نوستبوو. چاوەرِێی حەواریەکان بوو تا بــێن و بەردەکــە لابــەرن. لەتاریکیــدا دانــەون و بانگیکــەن تــا هەمــدیس لەسەر عـەرد هەسـتێتەوە. بـەڵام هیچکەس نـەهاتبوو، ئـەویش دڵئێشـاو دەگریا.

هــەروا لــەو بڵێســانە رِامــابووم کــە بــەرەو دامرکاندنــەوە دەچــوون، حەواریــەکانم بیــنین بەپەشــۆکاوییەوە لەباڵەخانەیەکــدا کۆببوونــەوە و دەیانگوت:(مەولامان مردووە، بەڵێ مردووە.) چاوەرِێ بوون شەو دابێ

تا ئۆرشەلیم جێبێڵن و هەریەکە بە لایەکدا بڕۆن. بەڵام ژنێك هەستایە سەرپا، تەنها ئەو بوو کە مردنی (مەولا) ی پێنەدەسەلما، ئاخر چونکە مەسیح لەناخی دڵی ویدا ڕابببوو. لەسپێدەی بەیاندا پێخاوس و قژ ژاکاو و نیوەڕووت بەرەو مەرقەدەکە ڕایکرد. دڵنیابوو کە مەسیح دەبینێ و بینیشی. دڵنیابوو کە مەسیح ڕادەبێ و ڕایشیپەڕان. هاواریدەکرد:(مەولاکەم...!) و ئیدی مەولا لە گۆڕەکەیدا دەنگەکەی دەژنەفت. هەڵدەستایە سەر پا و لە سپێدەی بەیاندا بەسەر گژوگیای بەهارییدا دەکەوتە پیاسە.

*

زەینم لێوانلێو لەو خەونی ڕابوونەوەیە دەبوو. سوکە تایەکی تەنك و خۆش لەسەر پێڵووم دەنیشت و خوێن هوروژمی بۆ لاجانگەکانم دەهێنا. کاتێك ڕەشەبایەك هەڵدەکات، هەورەکان دەڕەونەوە، سەرلەنوێ یەکدەگرنەوە، شێوەی ئینسان و ئاژەڵ و کەشتی لەخۆدەگرن و شێوەگۆڕکێ دەکەن. هەروا کە لەبەر ئاگرەکەدا کسکەم کردبوو، زەینی منیش وەك ڕەشەبا هەڵیدەکرد و خەونەکانی ناوەوەمی دەڕەواندنەوە. قەبارەی دەگۆڕین و دەیکردنە ڕوخساری ئینسانەکان. بەڵام ئەم ڕوخسارانە بە خێرایی لەسەرمدا وەك بازنەی دوکەڵ دەڕەوینەوە. مەگەر ئەوەی کە وشەکان – سەرەتا بەگومان و ترس و لەرزەوە و پاشان هێدی هێدی دڵنیاتر و بێپەرواتر– دەهاتن و ڕوخسارەکانیان جێگیر دەکرد. تێگەیشتم: با ی تۆوپەڕێن کە لە ناخمدا هەڵیکردبوو،

تۆوێکی پیتاندبوو، ببووە کۆرپەڵە و بەئومێدی لەدایکبوون پەلەقاژەیێ بوو.

قەڵەمم هەڵگرت و کەوتمە نووسین تا لە ئازار ڕزگاربم، تا بژیم!

لە سەرەتاوە دەستم پێنەکرد. یەکەمین کەس مەگدەلیە بوو کە نیگەران و چاو بە فرمێسك و سەروپرچ ژاکاو دەرپەڕی. بەر لەسپێدە ڕاچەنیو و وەخەبەرهاتبوو. بێشك لەخەونیدا (مەولا) ی بینیبوو. وەك ڕاوچییەك کە نێچیرەکەی لە بۆسە بنێ کەوتە بانگکردن:

وەی چەند دڵڕفێنە! هەوا بۆنی عەترێکی وای گرتووە
کە ناتوانم سەرهەڵێنم.
دە هەستەوە دڵەکەم، سەر لەنوێ بکەوە ترپە
تا عەرد ناچار بکەیت بکرێتەوە!
شان و ملی لە قوڕم وەك باڵ تەپ و کوتیانە
بەڵام سپێدە خاو و خلیچکە و
حەیف، کە جەستەش چەند قورس!
ئەی ڕۆح، بەرلەوەی جلکەکانم بپۆشم و بڕۆم
پەلە مەکە، سەیرمکە چلۆن وەکی تازە بووك
خۆم دەڕازێنمەوە و دەست لە خەنە دەگرم
چاوانم بە سورمە دەڕێژم و برۆم بە وسمە دەڕەنگێنم
چونکە هەروا کە ئاسمانی شکۆدار
بە ئارامیی لە قەفەسەی سینەمدا لێدەدا

ئەڤینیش عەرد دێنێتە جۆش و
منیش بەکڕنۆشەوە (وشە)م هەروەك بڵێی
پیاوێك بێ
بەشادیی و شیوەنەوە قەبوڵە
کاتێکیش بە ڕێگە بەگوڵ پۆشراوەکاندا
دەگەمە سەر قەبرەکەت ... ئەی مەسیح
وەك ژنێك کە دڵدارەکەی دەریکردبێ
ئەژنۆ بێڕەنگەکانت لە ئامێز دەگرم
بۆ ئەوەی هەرگیز جێم نەهێڵێت
هەر دەدوێم و باوەش بە ئەژنۆ ڕەنگپەڕیوەکانتدا دەکەم
ئەی مەسیح.. با خەڵکیش پشتت بەربدەن
بەڵام تۆ هەرگیز نامریت
چونکە مەمکەکانم پڕن لە ئاوی ژیان
ئەز ئەم ئاوەت پێدەبەخشم و
جارێکیتر هەڵدەگژێیتەوە بۆ سەر عەرد
لەگەڵ مندا، لەنێو چیمەن و گوڵاندا پیاسە دەکەیت.
منیش وەك پاسارییەکی عاشق
کە لەکاتی بارینی بەفردا بەسەر پەلکی
دارچوالەوە هەڵدەنیشێ و
سەرمەستانە دەخوێنێ
منیش ئاوها دەنووکم ڕووە و ئاسمان دەکەمەوە
تا پەلکی درەختەکە چرۆ دەکا
هەر دەخوێنم!

*

نەمـدەتوانی بنـووم. پەلـەم بـوو، چـونکە هەنووکـە دەمویسـت ئـەو ڕوخسارانەی بۆ ساتێك مابوونەوە – پێغەمبەران، مەگدەلیە و مەسیح، تەمتومانێك کە دەبێتە وێنە و درۆیەك کە دەبێتە ڕاست، ڕۆحێك کە لە هێلانەکەیەوە لەسەر بەرزترین پەلکی هیوا دەخوێنێ– لەکاتی خۆیدا بیانگرم و بە وشەگەلی تۆکمە و بەهێز بۆ هەمیشە بیانپارێزم.

لـەکۆتایی چـەندین شـەو و ڕۆژدا دەسنووسـی شـانۆنامەکەم لەسـەر ئەژنۆ و لەبەردەمی خۆمدا بینی. توندوتۆڵ گرتبووم، لە کوڕێك دەچوو کـە دایکـی دوای هاتنـە دونیـای، توندتونـد بـە باوەشـی خۆیـەوەی گرتبێ.

*

ڕۆژانـی پـارێز هـاتبوون و جـەژنی پـاك بـەڕێوە بـوو. بـۆ پیاسـە بـۆ کێڵگەکان دەچووم. دونیا ببووە بەهەشت، بەفری چیای ئۆلۆمپ لەژێر تیشـکی خـۆردا دەدرەوشایەوە و کێڵگـەکان لـەڕەنگێکی سـەوزی کاڵـدا شـەپۆلیاندەدا. پەرەسـێلکەکان وەك مـەکۆی جـۆلآیی بـەهاریان بـە ئاسماندا دەچنی. وردە گوڵی کێوی بەڕەنگی سپی و زەردەوە، بە سەرە وردیلەکانیان خۆڵیان لەسەر خۆیان لادەبرد، لەژێر تیشکی خۆرەتاودا سەریان قوتکردبۆوە تا لەدونیا بنۆڕن. دیارە کەسێك بەردی قەبرەکانی لەسەریان لابردبوو: ئاخر ئەوان ڕاببوونەوە. کێ ڕابووبێتەوە؟ بێگومان

خـودا، خـودای هـەزار ڕوخسـار: خودایـەك كـە تـاوێ گوڵـە، تاوێـك پاسارییە، تاوێك بەرسیلەی گەییوە، تاوێكیتریش گەنمە.

هـەروا كـە بـە كێڵگـە بـەگوڵ پۆشـراوەكاندا دەگـەڕام، سـەرەگێژییەكی تــەنك، كــات و شــوێنی دەوروبــەری لێتێكـدەدام. وەك ئــەوە وابــوو لەفەلەســتین پیاســە بكــەم نــەك گرێكســتان. دەمتــوانی جێگــەپێ خوێناوییەكانی مەسیح بەسەر خاكوخۆڵی پەنماوی بەهارەوە ببینم و چـیا پیرۆزەكـانی كـەرمیل*، جیلبـوا** و تـابور*** لەدەوروبەرمـدا قەدیان ڕاست كردبۆوە. ئەم لاسكانەی سەریان لە عەرد هێنابووە دەر تا بالآیان بەبالآی ئینسان بگەیەنن لاسكی گوڵەگەنم نەبوون، بەڵكو ئەوانە مەسیح بوون كـە سـەریان لـەگۆڕ هێنـابووە دەرێ. ئـەو گولآنـە، گولآڵـە سوورە نەبوون، بەڵكو خوێنی پیرۆزی مەسیح بوون.

جارێكیان كەسێك لە حاخام ناهمەنی پرسـی:" مەبەستت لـەم هـەموو مەوعیزەیــە چــییە لــەبارەی ڕۆیشــتنەوە بــۆ فەلەســتین؟ لەڕاســتیدا فەلەستین تـەنها خەیاڵێكـە، ئامانجێكی دوورە كـە دەبـێ ڕۆژێ لـەڕۆژان ڕۆحگەلی یەهود بیگەنێ." ناهمەن تووڕە بوو، لەكاتێكدا كە گۆچانەكەی بـە عـەرددا دەدا، نەڕانـدی:" نـا، نـا، كاتـێ دەڵـێم فەلەسـتین مەبەسـتم لەبەرد و سەوزایی و خاكەكەیەتی. فەلەستین خەیاڵێك نییە، بەڵكو بەرد و سەوزایی و خاكە. جێگایەكە كە دەبێ بۆی بچین!"

---

* Carmel

** Gilboa

*** Tabor

بەخۆمگوت:" ئەویٚ جیٚگایەکە کە دەبیٚ بۆی بچم. تا جەستەی گەرمی فەلەستین ببینم و دەستی تیٚوەبدەم. بەوە دانەسەکنیٚم کە تەنها بەدەم پیاسە و گەڕانەوە لە شاخ و مەزراکانی گریٚکستاندا لەزەتی لیٚبکەم. دەمەویٚ سەر زمینیٚ کە مەسیح پیٚی ناوەتە سەر و ئەو بەردانەی دەستی لیٚداون و هەوایەك کە هەڵیمژتووە، منیش پا بنیٚمە سەری و دەستی لیٚبدەم و هەواکەی هەڵمژم. شویٚنپیٚی ئەو دڵۆپە خویٚنانە هەڵبگرم کە ڕیٚگەی ئەوی لەنیٚو ئینسانەکانا دیاریکردووە. بەڵیٚ، دەبیٚ بڕۆم، ڕەنگە لەویٚ لە فەلەستین ئەو تشتە بدۆزمەوە کە لەکیٚوی پیرۆز بیٚهودە لە دووی گەڕاوم!"

جاریٚکیتر، بای سەفەر لە زەینمدا هەڵیدەکرد. ئەریٚ تا کەنگیٚ ئەو بایە هەر هەڵدەکا؟ ئینشاڵڵا تا مردن. چەند لەزەتبەخشە هەڵبڕان لەعەردی قاقڕ و سەفەرکردن. چەند لەزەتبەخشە پساندنی ئەو تاڵە دەزووەی کە لەگەڵ یەقیندا گریٚمان دەدا و ئینجا بڕیاری سەفەر دەدەین! چەند لەزەتبەخشە تەماشاکردنی دوواوە و بینینی ئینسانەکان و ئەو کیٚوانەی خۆشماندەویٚن کاتیٚ لە دوورایییەکانا بزر دەبن!

هەفتەی پیرۆز دەهات. لە سەرتاسەری دونیای مەسیحییەتدا مەسیح لەخاچدەدرا. ئەو پیٚنج زامە نەمرە سەرلەنویٚ دەمیان دەکردەوە. دڵی – مەریەمی مەگدەلیە– دەهاتە پیٚشیٚ تا لەگەڵ مردندا زۆران بگریٚ. چەند بەختەوەرانەیە پیاویٚك دڵی منداڵیٚکی هەبیٚ و لەماوەی هەفتەی پیرۆزدا ئازار بچیٚژیٚ: توانای خورد و خەوی نەبیٚ و کاتیٚ لەنویٚژەکانی جیٚژندا

جەستەی بەگوڵی لیمۆ پۆشراوی خودایەك دەبینێ کە لەسەرخاچ گینگڵ دەدا و ناتوانێ بەر بە لافاوی فرمێسك بگرێ. خاوەن چ خۆشبەختییەکی لەوە گەورەترە کیژۆڵەیەکی خۆشبوێ و بەهاریش لەپەنجەرە کراوەکانی کەڵێساوە بێتە ژووریێ و لە نیوەڕۆی (هەینی پاك) دا لەگەڵ ئەووەڵین ئەڤینیدا بێت بۆ کڵێسا و بە ماچکردنی پێی (لەخاچدراو) بکەوێتە دۆعاو نزا و لە ترسی گەنجێتییەکەی هەڵبلەرزێ، چونکە پێیوایە تاواندەکا کاتێ لەسەر جەستەی خودا لێوی بە لێوی ژنێك دەگات.

هۆمەرم داخست و دەستی باپیرەی نەمرم ماچکرد. بەڵام نەمویرا سەر هەڵبڕم و چاو لەچاوانی ببڕم. لەخزمەتیدا هەراسان و شەرمەزار بووم، چونکە باش دەمزانی لەو ساتەدا، بە پشتگوێخستنی ئەو و بردنی دوژمنە گەورەکەی (کتێبی پیرۆز) لەگەڵ خۆمدا، خیانەتی لێدەکەم.

هێشتا عەرد و ئاسمان وەئاگا نەهاتبوونەوە، تەنها کەڵەشێرێك لەسەربان ملی بەرەو خۆرهەڵات قوتکردبۆوە و بانگی خۆری دەکرد دەرکەوێ. ئاخر شەو درێژەی کێشا بوو.

وەکی دز دەرگاکەم کردەوە، وەك بڵێی بترسم باپیرە گوێی لەجیڕەی دەرگاکە بێت. ڕێگەی بەندەرم گرتەبەر. کۆمەڵێ ژن و پیاو لەگوندەکانیانەوە هاتبوون تا وەك من بەرەو سەفەری فەلەستین بڕۆن و لەسەر مەزاری پیرۆز بکەونە وێرد و دۆعا و نزا. هەرگیز سەر لەئێوارەی بەڕێکەوتنم یاد ناچێتەوە – هێمنایەتی و شیرینی و میهرەبانییەکەی–

نمـه نمـه بـاران دەبـاری، گـەر سـەرت بـەرەو ئاسمـان هـەڵبڕیبا، ئـەوا ڕوخساری خودات دەبینی کە بە فرمێسك پۆشرا بوو.

لەکەشتییەکەدا لێفە و بەتانیی چەور و چڵکن و بە ڕەنگی جۆراوجۆر لەسەر عەردەکەی ڕاخرابوون. کۆمەڵێك پیرێـژن زەمیلـەکانیان دەکردەوە و خـەریکی شـت جـوین دەبـوون. هـەوا بـۆنی ماسـی و پیـازی گرتبـوو. لەنێوەڕاستا پیاوێکی بەڕواڵەت دانای گۆنا سووری باڵابەرزی قژ ماش و برنجیـی ڕاوەسـتابوو. بـەدەم لەراندنـەوەی جبەکەیـەوە بـۆ پـێش و دوواوە، بە دەنگێکـی بـەرز و بەسـۆز داسـتانی مەسـیحی دەخوێنـدەوە- ژیـان و ئازارەکـانی مەسـیح- چـۆن زاوا هـاتووە بـۆ ئۆرشـەلیم، پاشـان چـۆن لەگـەڵ قوتابییەکانیـدا دوایـین شـێوی کـردووە، چۆناوچـۆنی قوتابییـە خایینەکـەی بە پەلـە ڕۆیشـتووە، پاشـان چـۆن عیسـا بـەکێوی زەیتوندا هەڵزناوە و ئارەقە وەك (پلی خوێن) لە هەنیەی چۆڕاوە.

پیرێژنە گچکە و ڕەشپۆشەکان ئاخیان هەڵدەکێشا، سەریان بۆ پێش و دواوە دەلەقاند و لەهەمان حاڵدا کە وەك پـەز ئارام و بێـدەنگ کاوێـژیان دەکـرد، بـە هەسـتێکی قووڵـەوە گوێیـان ڕادەدێـرا. خـودا لـە دڵـە سـاکارەکانیانا جـارێکیتر دەبـووە جەسـتە، لەخاچـدەدرا و مرۆڤایـەتی ڕزگـار دەکـرد. شـوانێکی گـەنج پشـتی کردبـووە پیرێژنـەکان و بـەوردیی گـوێی ڕادێرابـوو، بـەدەم گوێڕادێرانـەوە دانـەویبۆوە و بەقەڵەمبرەکـەی وێنەی سەری چۆلەکەیەکی لەسەر کەمەی گۆچانەکەی هەڵدەکۆڵی.

کوتوپڕ کاتێك گەرووی گڕاوی مەسیح بەجۆرێکی تاقەت پڕوکێن تینوێتیی زۆری بۆ دەهێنێ و هاوار دەکات:" تینوومە!" ئیدی ژنێکی گەنج و تۆزێك قەڵەو بە جۆرێك هەژا کە قنجەپێ هەستایە سەرپێ و هاواریکرد:" وەیش .. کوڕەکەم!" وای چەند وروژام بە بیستنی هاواری دایکانە و قووڵی ئەو ژنە، چەند وروژام کاتێ گوێم لێیبوو کە خودای بە کوڕی خۆی بانگدەکرد.

هەنووکە زەریای (ئیژە)مان جێدەهێشت و دەگەیشتینە خۆرهەڵاتی نزیك. ئەفریقا لەلای ڕاستمانەوە – هەرچەندە نادیار– بەئارامیی لێیڕاکشابوو، قوبروس لە بەشی ڕاستی ئاسۆوە بوو. زەریای ئاگرین دەدرەوشایەوە. دوو پەپوولە بەسەر چارۆکەی کەشتییەکەوە دەفڕین. تەیرێکی گچکە و برسیی کە شوێنمان کەوتبوو، وەك تیرێك لە کەوان دەرپەڕی و پەپوولەیەکیانی گرت و خواردی. کچێکی ناسکی ڕەنگپەڕیو کە ئەوەی بینی زریکاندی. یەکێ پێیگوت:" بیر خۆتی بەرەوە، یاسای سروشت ئاوهایە. بۆ پێتوایە خوداش زەعیفەیەك بێ؟"

لەسەرزەمینێکی بەهەتاوبرژاو نێزیك دەبووینەوە کە ڕۆژێ لەڕۆژان لەوێ و لە کوڵبەیەکی هەژارانە و گچکەدا لە (ناسرە) کڵپەیەك بڵێسەی سەندبوو، کڵپەیەك کەدڵی ئینسانی سووتاند و دووبارە ژیانی پێبەخشییەوە. ئەمڕۆیش ژیان جارێکی تر، وەك دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر لەگەندەڵیدایە. بەڵام ئەو گیروگرفتانەی کەئەمڕۆ هاوسەنگیی نێوان دڵ و مێشك دەشێوێنن، تەنکترن و چارەسەرکردنیشیان ئەستەمتر و خوێناویترە. ئەوکات پەیامێکی ساکار و دڵڕفێن سەری

هەڵدا و ڕزگاریی وەك وەرزی بەهار باڵی بەسەر عەردا کێشا. پەیام لەوە ساکارتر و دڵڕفێنتر نەبۆتەوە. ئێستایش ڕەنگە ئەو پەیامە بتوانێ وزەی ڕزگارکردنمانی هەبێ. کێ چوزانێ؟ لەبەر ئەمە بوو بۆ ئۆرشەلیم دەچووین تاجارێکی تر گوێ لە کوڕی مەریەم ڕادێرین!

شەوبوو. لەسەر سەحنەی کەشتییەکە ڕاکشام تا بنووم، بەڵام دەمەقرەیەکی توند لەئەمبارەکەوە دەهات. دوو گوێم هەبوو دووانیتریشم بۆ بیستنی ئەو دەمەقرێیە قەرز کرد. یەکێکیان کە هەر لە چۆنییەتی دەنگیڕا دەتتوانی مەزەندەی جحێڵبوونی بکەیت، بەگوڕ و تینەوە گومڕایی و زوڵم و زۆری ژیانی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی ئێستای ڕیسوا دەکرد. دەیگوت:" جەماوەر برسی دەبن کەچی بەرپرس و زۆرداران سەروەت و سامان کەڵەکە دەکەن!" دەیگوت:" ژنان خۆیان دەفرۆشن، کەچی قەشەگەل باوەڕناکەن!" دەیگوت:" بەهەشت و دۆزەخ هەردووکیان لێرەن لەسەر ئەم عەردە. ژیانێکی تر بوونی نییە، پێویستە لێرە دادپەروەری و بەختەوەریی بدۆزینەوە!" لە هەموو لایەکەوە هاوار بەرز دەبۆوە:" بەڵێ، بەڵێ، ڕاستدەکەیت! ئاگر و تەور!" تەنها یەك کەس هەوڵیدا بەرپەرچی ئەو قسانە بداتەوە. بە تۆنی دەنگیدا ناسیمەوە، ئەویش مجێورەکەی هاوسەفەرمان بوو. بەڵام دەنگی لەنێو هاوار هاوار و پێکەنینی خەڵکەکەدا بزر دەبوو.

بەتاسوق و پەرۆشییەوە گوێم ڕادەدێرا. ئەمباری ئەم کەشتییە لەژێرزەمینێکی تازە دەچوو کەجارێکیتر کۆیلەکانی تێدا گردبووبێتنەوە – کۆیلەگەلی ئەمڕۆیی– تا جارێکیتر سیستێمی دونیا

تێکوپێکبدەنەوە. شتێکی ترسناك بوو. ئامانجی ئەم سەفەرەی ئێمە ستایشی ڕوخساری خوڕەم و ئاشنای خودا بوو، ڕوخسارێکی پڕ لە میهرەبانی و عەزاب، ڕوخسارێکی پڕ لەهومێد بۆ ژیانێکی نەمر. پیرێژنە گچکەکان نان و مۆم و فرمێسك و عیبادەتیان بۆ دەبرد. لە هۆدە نمرە یەکەکانیشدا خەڵکانی بێ خایلە و بێ ئیمان لە سیاسەت دەدوان یاخۆ دەنووستن. کەچی لێرە، لە ژێرەوە، ئێمە تۆوی تیۆرێکی گەردوونیی نوێ و خەتەرناکمان وەك دیارییەکی ترسناك لەگەڵ خۆدا دەبرد.

دونیای خۆشەویست و پیرۆز لە مەترسیدا بوو. دونیایەکیتر، دونیایەکی لێواولێو لەقوڕولیتە و بڵێسە، کە لەخاك و دڵی ئینسانەوە سەری دەهێنایە دەر، لەژێرزەمینی کەشتییەکەدا خۆی حەشاردابوو. هەر بەلەمێکی دەسکەوتبا، سەردەکەوت و سەفەری دەکرد.

بەیانی ڕۆژی دواتر، وردە وردە سەر زەمینی مەوعود وەدیار دەکەوت. سەرەتا هێڵی دوور و نادیار لەئاسۆدا، پاشان چیا نزمەکانی یەهودیە*، یەکەمجار بەڕەنگی خۆڵەمێشیی و ئینجا بەشینێکی کاڵ کە دواجار تیشکی بەزەبری خۆر لەخۆیدا نوقمی دەکردن و دیار نەدەمان. پیرێژنە گچکەکان وەخۆ دەکەوتن. بوخچەکانیان دەپێچانەوە و لەکاتێکدا کە دەسماڵە ڕەشەکانیان بەسەریاندا دەدایەوە، خاچیان دەکێشا و دەگریان. لم، باخ، ژنگەلی چارە ڕەش و چڵکن، هەرمێی

* 13 کم باکووری یافا. پێشینان بە (یەهودیە) دەناسراو دواتر ناونرا (عەبباسییە). و.ع

دڕکدار و خورما. ڕۆیشتن بەرەو شاری پیرۆز بە ترومبێلی شڕ و لێدانی کوتــوپڕی ســامناکی دڵ. دیوارەکــان، بانیــژەکانی جــەنگ، بــورج و قەڵاگــەل، بــۆنی تەپاڵــە، بــەهارات و میــوەی گــەنیو. دزداشــە گــەل، پرتەوبۆڵــە و ورتــەورت. ســێبەری هــەموو پێغەمبــەرە کوژراوەکــان لەخاکـەوە هەڵدەسـان. بەردگـەلی بـەخوێن شـەلاڵ، زینـدوو دەبوونـەوە و هاواریاندەکرد:

" ئۆرشەلیم!"

*

نامەوێ و جورئەت ناکەم هەفتەی پیرۆز وەبیرخۆبێنمـەوە. لـەماوەی ئـەو حـەوت ڕۆژەدا هـەموو ڕوداوە دڵتەزێنـەکانی ئینسـان خۆیـان دەنوانـد- ئومێـدو ئـەڤین، خیانـەت و لـەخۆبردویی، هـاواری: (خودایـە، خودایـە، بۆچی بە تەنها جێتهێشتم؟)، (نـەك هـەر مەسیح، بـەڵکو هـەر مرۆڤێکـی پـاك و دادپـەروەر خیانـەتی لێدەکرێ، قامچـی دەخـوا و لەخاچـدەدرێ، بەبێئـەوەی خـودا دەسـتی یارمـەتی بۆ ڕایـەڵکا.) لەڕاسـتیدا ئەگـەر دڵـی میهرەبـانی ژن نـەبا، ئـەوا خـودا تـا هەتاهەتایـە پیـاوی لـەنێو گـۆڕدا جێدەهێشـت. ئـاخر ڕزگـاریی ئێمـە بـەتاڵێك دەزووەوە، بــە هــاواری ئەڤینەوە بەندە.

شەو لـەدوای شـەو تێدەپـەڕی تـا سـەرەنجام سـپێدەی پیرۆزی جـەژنی پـاك هـات. کڵێسـای ڕابـوون وەك پـووڕە هـەنگێکی زۆر گـەورە جمـەی دەهات. بۆنی مێو و ئارەقەی ئینسانی لێدەهات. بن باخەڵگـەلی سـپیی،

قاوەیی و ڕەشی ئارەقەکردووی ژن و پیاوگەلێك کە ئەو شەوە لەژێر بانیژەی پەرستگەکەدا نوستبوون و چاوەڕێی ساتی خولقێنەری کەون بوون کەتیایدا ڕوناکیی پیرۆز لەمەرقەدی مەسیحەوە دێتەدەر. لەهەموو شوێنێ بۆنی ناخۆشی مێو و ڕۆنی ترشاو دەگەییە کەپوو. لەژێر ئەیکۆنە پیرۆزەکاندا، قاوە لە دەفری چکۆڵەدا دەکولا و ژنان بۆ شیردانی ساواکانیان مەمکیان دەردەهێنا. ژنە زنجییەکان دووگی ئاژەڵیان لە کەزی و پرچیان ساویبوو، هەر بۆیە بۆنی پەزیان لێدەهات. مێردەکانیشیان بۆنی ناخۆشی بزن.

پۆل پۆل زیارەتکاران دەگەیشتن. لەپەرستگەکە ڕێ بەر ڕێدار نەدەکەوت. هەندێك بەسەر عامودەکانا هەڵزنیبوون و ژمارەیەکیتر لەسەر کورسی دانیشتبوون. هەندێکیتریش چووبوونە شوێنی ژنانەوە و بەچاوە خرۆشاوەکانیان لەو گۆڕە بچوکەیان لەکڵێساکەدا دەنۆڕی کە دەرکەوتنی ڕۆشنایی پیرۆز تیایدا لەئانوساتدا بوو. حەبەشیی و عارەبە بیابان نشینەکان، زنجییە تەڕبوش بەسەرەکان بەدرزداشەی ڕەنگاوڕەنگ و چاوانی فرمێسك تێزاو و کڵپە سەندوویانەوە – هەموو نەژادی ئینسان – هاواریان دەکرد، پێدەکەنین و هەناسەیان هەڵدەکێشا. کوڕێکی گەنج لەهۆشخۆی چوو. دەست بەدەست بۆ حەوشەیان برد. قەشەیەکی پیر و لاواز لەسەر وردە بەردی حەوشە کەوت و کەفی دەچڕاند.

لەناکاوڕا خەڵکەکە بێدەنگ بوو. هەوا تەژی لەچاوگەلی ئاگرین بوو. پەتریارك بە جلکی زێڕکەفتەوە وەدیارکەوت. تەنیا و بێدەنگ سەری

داخست و بەژێر مەرقەدی موتەهەردا بەرەو ناوەڕاستی کڵێسا هەنگاوینا. جوتیاران بەدەمی داپچڕاوەوە ڕادەوەستان، دایکان منداڵەکانیان دەنایە سەر شانیان تا ئەوانیش بتوانن ببینن. هەر چرکەیەك وەك دڵۆپێکی درشت بەسەر سەرمانا دەکەوت. ئیدی تیشکێك لەمەرقەدی پیرۆزەوە دەردەپەڕی و پەتریارك بە گورزێك مۆمی سپی داگیرساوەوە دەهاتە دەرەوە. لەچاوتروکانێکدا کڵێسا لەخوار بۆ سەر نوقمی بڵێسە دەبوو، تەواوی ئامادەبووان، هەریەکەیان مۆمی سپی بەدەستەوە و بەرەو لای پەتریارك دەچوونە پێش تا بەشکەم بە فەیزی نووردا ڕابگەن. دەستیان دەخستە ناو بڵێسەکەوە و پاشان لەدەم و چاوو سنگیان هەڵدەسوو. ژنان دەیانقریشکاند، پیاوان دەکەوتنە هەلەکە سەما. تا بچنە دەرەوە، بەهاوار هاوارەوە بەرەو دەرگاکە شالاویان دەبرد.

کڵێسا چۆڵبوو. هەرا و زەنایەکی سامناك، جەماوەری خرۆشاو، جلوبەرگی ڕەنگاوڕەنگ – هەموو ئەوە لەخەونێکی سەیر دەچوو. بەلام کە سەیری عەردی کڵێساکەم دەکرد، دڵنیا دەبووم لەوەی کە تەواوی ئەم خەونە ڕاستبووە. چونکە لەسەر سەنگچنەکەی بەر پێمان پاشماوەی حاڵەتی جەزبەم دەبینی: توێکڵە پرتەقاڵ، ناوکە زەیتون و شووشەی شکاو.

چوومە حەوشە تا هەوایەکی تازە هەڵمژم. پڕ بەدڵ حەزمدەکرد پەرستگەکە جێبێڵم و بچمە کێوە چۆڵ و سەرکەشەکانی بەرامبەرم تا جگە لەخۆر و مانگ و بەرد، هیچ شتێکیتر نەبینم و ئینجا هەر بڕۆم و

بـڕۆم. لـه گێـژەنی ئـەو هـەموو سەرمەسـتی و لەخۆبوونەوەیـەدا کـە ئیمانداران بە پەلە بوون بۆ بانگکردنی مەسیح– ئـەمرپێکردنی– کە لـە گـۆڕدا ڕابـێ، دڵمـم لغـاو کردبـوو، نەمهێشـتبوو سەرخۆشـبێ. ئـاخر ڕۆحیش وەك جەستە شەرمی تایبەت بەخۆی هەیە و لەبەر چاوتا ڕووت نابێتەوە. بەڵام هەرکە بەتەنیا مامەوە، هاوارم بـۆ خـۆم کـرد: "بـۆ دوور! بـۆ بیابـان! لـەوێ خـودا وەك بایـەکی سـوتێنەر هەڵـدەکات. لـەوێ خـۆم ڕووتدەکەمەوە و (ئەو) هاندەدەم کە بمسوتێنێ!"

خودا دەڵێ:" خانمی ڕۆح، ڕاوەستە، مەڕۆ!"

– خودایە، چیت لێمدەوێ؟

– خانمی ڕۆح، دەمەوێ خۆت ڕووتکەیتەوە!

– خودایە، چۆن داوای شتی وام لێدەکەیت؟ ئاخر من شەرم دەکەم!

– خـانمی ڕۆح، چ پەردەیـەك، تەنانـەت ناسـکە تـۆڕێکیش نابـێ لەنێوانمانا بێت. کەواتە خانمی رۆح، دەبێ خۆت ڕووتکەیتەوە!

– خودایە ئەوا خۆم ڕووتدەکەمەوە، دەی بمبە!

هەروا بەدەم چڕینی ئەم قسە نەمرانەی ڕۆحی عاشقی خوداوە، بەرەو (بەحرلمەییت) بەڕێکەوتم. تامـەزرۆی بینینـی ئـەو زرێبـارە بووم کەئەو

دوو شـاره گوناهبـاره دروسـتیانکردبوو. گابـەردی ڕەساسـی، زەرد و سوور هەڵمیان لێهەڵدەسا کاتێ خۆری تووڕە و لینج لێیدەدەدان. لێکدا لێکـدا پریشـکی بایــەکی سـوتێنەر دەم و ڕۆحـی پـڕ دەکـردم لــە لم. بەردەکان هەر ئەوە نەبوو کڵپە بسـەنن. نـە گوڵێك، نـە دڵۆپـە ئاوێك، نـە باڵندەیەکی دەنگخۆش کە بـە چرینی گۆرانییـەك ڕێبـواران بـەخێربێنێ یاخۆ شوێنیان بکـەوێ. تـەنها خـودا وەك شمشـێرێك بـە ژوور سـەرمەوە هەڵواسرابوو.

ڕۆحم ڕاچڵەکی و بەخۆمگوت:" ئەم خودایە مەسیح نییـە. ئەمـە کوڕە میهرەبان و لـەپز شیرینەکەی مەریـەم نییـە. ئەمـە (یـەهوە) یـە، یـەهوەی سـامناك و مرۆخـۆر. مـن لـەدووی ئـەویان دەگـەڕام کەچـی ئـەمیانم دۆزییـەوە. ئـەدی چـۆن دەتـوانم لـە حـەوزەی تاریـك و سـنوور نـەبڕی سکوتی وی دەرباز بم؟"

هەرچـی زیـاتر بیابـان قووتیـدەدام، سـەرم پـتر گـڕی دەگـرت. هـاوارم لەخودا دەکرد کە خۆیم پیشاندا و لەتەکمدا بئاخڤێ. ئەی مەگـەر خـۆی بـە ئینسـانی نەخوڵقانـدبووم؟ مەگـەر ئینسـان ئاژەڵێـك نییـە کـە پرسـیار دەکا؟ دەی باشـە، من پرسـیارم هـەبوو. ئـەویش دەبـوو وەڵاممبداتـەوە. لـــەو (بــا) ســـوتێنەرەدا ئیعتیرافئامێزانـــە لێمپرســـی:"خودایـــە، لـــە سـاتەوەختێکی دژواردام. دەبـێ چ بکـەم؟ پشـکۆیەك بخـەرە دەممـەوە، وشـەیەك، وشـەیەکی ساکار کە ڕزگارکـەرم بێت. لەبـەر ئەمـە خزاومەتـە ئـەم بـیرە قووڵـەوە. ئـەم بـیرەی کـە تیایـدا بـەهۆی ڕونـاکیی زۆرەوە بـە شەوارە کەوتووم، بۆ ئەوەی لەگەڵت بئاخڤم، خۆتم پیشاندە!"

چاوەڕێمکرد و چاوەڕێمکرد، چ وەڵامێك نەبوو.

لەتافی منداڵییم بەملاوە، هەر کاتێ لەحەوشی ماڵی خۆمان ژیاننامەی (قەدیسان) م دەخوێندەوە، وەختبوو لە تاسەی دیدەنیکردنی ئەم عەردەدا بسووتێم کە حاڵی حازر پێم ناوەتە سەر: تاسەیەکی سوتێنەر بۆ پێخستنە سەر ئەو بەرد و خاکەی کە مەسیح پێینابووە سەر، تاسەیەکی سوتێنەر بۆ بیستنی دەنگی. هەمیشە قسەیەکم هەبوو کە دەبا پێیبێژم. (ئەمێستاش هەمان قسەم هەیە) بێگومان بەزەیی پێمدا دەیێتەوە. وەڵاممدەداتەوە؟ بەڵێ. وەڵامدەداتەوە! ڕەوڕەوەی دونیا بەرەو پێشەوە دەچێ، پرسیار و عەزاب و شەیتانەکانی خۆی دەگۆڕێ. دەبێ مەسیح وشەیەکی نوێی هەبێ بۆ شیفابەخشین بەبرینە تازەکان، بۆ ئەوەی ڕوخسارێکی نوێ و پیاوانەتر بەئەڤین ببەخشێ.

ئاوها لەگەڵ خۆمدا دەدوام و دەڕۆیشتم، هەمان هەوای ئەو بیابانەم هەڵدەمژت کە لە بلێسە و لم پێکهاتووە و پێغەمبەرەکانیش هەڵیانمژتووە. هەروا کە گەیشتمە قووڵایی زنارەکە، کوتوپڕ (بەحرولمەییت) ئارام و خۆڵەمێش ئاسا وەکی قوڕقوشمێکی جۆشدراو و لێوڕێژ لەئاوی لیخن و ڕەشداگیرساو لەبەردەممدا کەوتە درەوشانەوە. ڕووباری ئوردون بەڕەنگی سەوزو شین، وەك لقێك لە (بەحرولمەیت) بەنێو قامیش و سوورەچنارەکانا بەرەو فەلەستین دەکشا. تاقمێك پیاوی دزداشە لەبەر خاچیان دەکێشا. لەکاتێکدا ئەوان خۆیان بە ئاوی

موفەڕكـدا دەكـرد و دەبوونــە حــاجی، قەشــەیەك لــە كــەناری چــۆمدا ڕاوەستاو و بالۆرەی دبێژا.

لەبــەری ڕوبارەكــەوە و لــەژێر ســا پیتەیەكی قامیشــدا، مەیخانەیــەك ڕۆنرابـوو. لەكاتێكدا كـە گرامـافۆنێكی زۆر كـۆن گـۆرانی ئامـان ئامـانی لێــدەدا، كــابرای مەیخانەچــیی كــە پیــاوێكی قەڵــەو و خڕیلانــە و دزداشـەیەكی چـەوری لەبـەردابوو، جگـەری بـەرخی دەبرژانـد و گـۆرانی گرامافۆنەكەی دەگوتەوە.

هــەنگاوەكانم خێراتـر كـرد. لـە كـەناری (بەحرولمـەیت) دا دەگـەڕام و سەرلەنوێ پێم دەنایەوە بیابان. چاوانی نیگەران و ترس تێـزاوم لـەئاوە مردووەكە بڕیبوو. وەك بڵێی چاوانم بیانەوێ هەردوو شاری نوقومبـوو، لـەقوولاییڕا ببیـنن. هـەروا كـە ڕامـابووم، قامچـی بروسـكەیەك كسـپەی لەسـەر شـانی خـەیاڵم هەسـتاند. خـۆم بینـیم، بینـیم كـە پێـی قـەدەر بەتووڕەییــەوە هــەردوو شــاری (ســودوم و گۆمــورە)* ی پلیشــاندەوە و نــوقمی زەریــای بێبنــی كــردن. دڵـم لەلێـدان كـەوت. ئـاخر ڕۆژێـك دێ سـودوم و گومـۆرەی ئێمـەش بـەپای قـەدەری قودرەت بپلیشـێنرێنەوە و ئەم دونیایەی كە پێدەكەنێ و دەجەنگێ و خودای لـەبیركردووە، دەبێتـە (بەحرولمەیت) ێكی دی. لەكۆتایی هـەر سـەردەمێكدا وا ڕێكـەوتووە كـە

(* سودوم و گۆمۆڕە Sodom and Gomorran دووشاری دێرینی فەلەستین كە خەڵكەكەی بە بەدڕەوشتی و بەدكاریی بە ناوبانگ بوون. بە گوێرەی ڕیوایەتی تەورات بروسكە لەم دوو شارەیدا و وێرانیكردن.   و.ف

پـای خـودا هـەم شـارگەلی بەدڕەوشـتان و هـەم شـارگەلی بیریـارانی پلیشاندۆتەوە.

ترس ڕۆچووە گیانمەوە. (ئاخر جاروبار وا هەستدەکەم ئەم دونیایە سـودوم و گۆمۆرەیـەکی تـرە بەرلـەوەی خـودا بـە سـەریدا بـڕواو بیپلیشـێنێتەوە. پێموایە دەکرێ دەنگی ترسناکی پێی خودا ببیـەین کاتێ نێزیکدەبێتەوە.)

لەسـەر تەپۆڵکەیـەکی لم ڕاوەسـتام و بـۆ ماوەیـەکی درێـژ لـەو ئـاوە بەنەفرەت بووە ڕامام، ئاوێك کەهەولێدەدا هەردوو شاری ئەفسونگەر و تاوانبار لەقولایی ڕەشاییدا هەڵکێشێ. حەزمدەکرد بۆ ساتێکیش بێ سەرلەنوێ لەبەر تیشکی خۆردا بریسکێنەوە. هێندە بەس بوو نیگام کردبان، ئیدی پێڵووم لێکنابا و سەرلەنوێ دیار نەمابان.

سودوم و گۆمۆرە بەدرێـژایی بەستەری ڕووبارەکە وەك دوو سۆزانی، کە خەریکی ماچکردنی یەکتر بن، ڕاکشابوون. پیاو لەگەڵ پیاو و ژن لەگەڵ ژن و پیـاوان لەگەڵ ماین و ژنـان لەگەڵ گـا دا ئـاوێزانی یـەکتر دەبـوون. هـەمووان تـا سـنووری ئینتـەللاکردن لـە درەختـی ژیـان و لـە درەختـی ماریفەیان دەخـوارد. کاتێك پەیکەرە پیرۆزەکانیـان شـکاندن، بینییـان جگـە لـەدار و بـەرد چیدیکە نـەبوون، کاتێـك ئەندێشـەکانیان شکاندن، بینییان پڕ بوون لەهەوا. کە لە خودا نزیك و نزیکتر بوونەوە. گوتیان:" ئەم خودایە باوکی ترس نییە، بەڵکو ڕۆڵـەی ترسە!" ئیدی ترسیان شکا. لەسـەر هـەر چوار دەروازەی شار بەپیتی زەرد و درشت

نووسییان: (چ خودایەك لێرە نییە!) دەستەواژەی خودا لێرە نییە مانای چ بوو؟ مانای ئەوە بوو کە چ سانسۆرێك لەسەر غەریزەمان نییە. کاری چاك پاداشت و کاری خەراپ سزای نییە، نە چاکەخوازیی هەیە و نە شەرم هەیە و نە دادپەروەریی، واتە ئێمە هەمووومان گۆڵە گورگ و دەڵە گورگین لەحاڵەتی ناوەکوتێدا*.

خودا تووڕە بوو. بانگی ئیبراهیمی کرد:" ئیبراهیم!"

– پەروەردگار، ئەمرکە!

– ئەی ئیبراهیم، مەڕ و وشتر و سەگ و خزمەتکار و کەنیزەك و ژن و کوڕەکەت ببە و بڕۆ، بڕۆ.. من گەیشتومەتە بڕیارێك!

– گەورەم (گەیشتومەتە بڕیارێك) لە کەلامی تۆدا واتە (بڕیارمداوە بکوژم)!

– ئاخر مێشکیان زیاد لەپێویست سەرەڕۆ بووە، دڵیان زیاد لەپێویست شادومان بووە، ورگیان پتر لە ئەندازە هەڵاوساوە، قێزم لێیاندێتەوە. لە ئاسن و بەرد خانوو ڕۆدەنێن وەك بڵێی نەمر بن. کورە بەکاردێنن و ئاگری تێدادەکەنەوە و ئاسن دەتوێننەوە. من بیابانەکەم وەك مرۆیەکی گەڕوگول، لەسەر عەرد داناوە. بۆچی؟ چونکە ئیرادەم

---

* ترۆپکی چێژی سێکسوالیی لای ئاژەڵی مێ. و.ك

وایخواستووه! کەچی خەڵکەکەی سودوم و گمۆرە ئاویان بۆ ڕاکێشاوە و کێڵاویانە و کردوویانەتە باغ. توخمە نەمرەکانی ئاو و ئاسن و بەرد و ئاگریان خستۆتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیانەوە. ئیدی من لێیان وەڕسبووم و گەییوەتە تینم. لەدرەختی ماریفەیان خوارد، سێویان ڕنی و ئیدی مەرگیان شتێکی حەتمییە!

– خودایە، دەبێ هەموویان بمرن؟

– هەر هەموویان! ئەی مەگەر من قادیری ڕەها نیم؟

– خودایە، تۆ قادیری ڕەها نیت لەبەر ئەوەی دادپەروەریت. ئاخر ناعەدالەتیی و عەیب و عەبەست لێنایەت!

– ئێوە، ئێوەی کرمگەلی سەر لەژێر خاك دەرهانیو، لەخاکەوە تین تێهاتوو، لەخاکبوو. ئێوە کەنگێ عەدل و ناعەدل، سەروەریی و شورەیی، مەنتیق و نامەنتیق دەفامن؟ حیکمەتی کامڵی من کەنگێ لەبازنەی دەرکی ئێوەدا جێیدەبێتەوە! گەر ڕاستەوخۆ ڕووبەرووی ببنەوە دەتۆقێن!

– تۆ خاوەنی عەرد و ئاسمانیت. ژیان و مەرگت لە پاڵ یەکدا بەدەستێك ڕاگرتووە و هەڵیان دەبژێریت. من لە کرمێك زیاتر نیم، لە ئاو و خاکم. بەڵام تۆ ڕۆحی خۆت پێبەخشیوم و ڕۆحت بە بەری ئاو و گڵدا کردووە. هەر بۆیە جورئەتی ئەوەم هەیە بدوێم! هەزاران ئینسان لە

سودوم و گومۆره هەن کە دەخۆن، دەخۆنەوە، لاف لێدەدەن، پێدەکەنن، گاڵتەدەکـەن، دەزێــن و دەزێــنن. هــەزاران ئــەقڵ هــەن هــەر وەك مــار هەڵدەسـتنە سـەر کلـك و بـە فیکەیـەك ژەهـری خۆیـان بـەرەو ئاسمـان هەڵدەدەن. بەڵام گەر لەنێو ئەو هەمووەدا چل ڕۆحی چاکەخواز هەبێ، گەورەم ئایا ئەوانیش دەسوتێنیت؟

– ناویان بێنە. ئەو چل کەسە کێن؟

– پـەروەردگاری مـن، ئـەی گـەر بیسـت کـەس بـن چـی؟ بیسـت ڕۆحـی چاکەخواز؟

– ناویان بێنە، تا بیانژمێرم!

– پــەروەردگاری مــن، ئــەی ئەگــەر (دە) کــەس بــن؟ (دە) ڕۆحــی چاکەخواز! ئەی ئەگەر پێنج کەس بن؟

– ئیبراهیم، ئەو دەمە سەرەڕۆیەت داخە!

– پـەروەردگار بـەزەییت هـەبێ. تـۆ نـەك هـەر بـە تـەنها دادپـەوەریت، بەڵکو میهرەبانیشیت. هاوار بەماڵمان گەر تۆ تەنها قادیری ڕەها بایت، ئەوسـا هـەمووما تـەفروتوونا دەبـووین. بـەڵام ئـەی پـەروەردگار تـۆ میهرەبانیـت. هـەر بۆیـە ئـادەمیزاد هێشـتا دەتوانـێ لەسـەر پـای خـۆی ڕاوەستێ!

– کڕنۆش مەبە، دەست مەهێنە بۆ گرتنی ئەژنۆم. من ئەژنۆم نییە. بێهودەیە، مەکڕوزێرەوە و مەناڵێنە. من دڵم نییە. من سەرسەختم، لە گابەردێکی ڕەشی خارا دەچم. هیچ دەستێك ناتوانێ شوێنی خۆیم لەسەر جێبێڵێ. من بڕیاری خۆمداوە: سودوم و گۆمورە دەسووتێنم!

– پەروەردگارم پەلە مەکە. کاتێ مەسەلەکە کوشتن بێ پەلە مەکە. ڕەوا نییە، ئارام بگرە یەکێکم دۆزییەوە!

– ئەی کرمی چنگ لە خۆڵ گیرکردوو، کێت دۆزییەوە؟

– ئینسانێکی پاك!

– کێ؟

– لۆت، کوڕەکەی هاروونی برام.

هەروا کە بێجووڵە لەسەر تەپۆڵکەکە ڕاوەستابووم، هەستمدەکرد خوێن هوروژم بۆ هەنییەم دێنێ. لە ناوەوەمڕا دەنگی خودام دەژنەفت کە لەگەڵ دەنگی ئینساندا دەستەویەخە لێکئالاّبوون. بۆ ساتێك وا پێدەچوو کە هەوا قەبارەی گرتبێ و ئیدی لۆت پێخاوس و توورە، بەڕیشی بژ و گڕێك بە هەنیەیەوە لەبەرامبەرمدا ڕاوەستابێ.

بەڵام ئەم (ڵوت) ە، ئیدی ئەو کۆیلەیە نەبوو کە لەتەوراتدا باسکراوە. بەڵکو (ڵوت) ێکی تایبەت بەخۆم بوو. یاخیگەرێك بوو کە سەرپێچی فەرمانی خودای بۆ هەلاتن و خۆدەربازکردن دەکرد. لەبەرامبەردا بەزەیی بەهەردوو شارە دڵڕفێن و تاوانبارەکەدا دەهاتەوە و بە ویستی خۆی، خۆی لەنێو ئاگر دەنا و لەگەڵ ئەواندا تیادەچوو.

بە دەنگی بەرز بانگی ئیبراهیمی کرد:" بە (ئەو) بڵێ من لێرە ناڕۆم. من سودوم و گومۆرەم. ئەمەی پێبڵێ و پێشی بڵێ من ناڕۆم. چما ئەدی خۆی ناڵێ و شانازی بەوەوە ناکات کە منی ئازاد خوڵقاندووە؟ کەواتە هەرچیم پێخۆشبێ ئەوە دەکەم. دەی کەواتە من ناڕۆم!"

– ئەی یاخیگەر، من ناچمە ژێر باری ئەوەوە.ماڵئاوا!

– ماڵئاوا ئەی چاوگەی پیری فەزیڵەت، ماڵئاوا ئەی بەرخۆڵەی خودا! بە ئاغاکەت بڵێ کە (ڵوت) ی پیر سلاوت لێدەکا. ڕاوەستە، پێیبڵێ کە ئەو دادپەروەر نییە، میهرەبانیش نییە، بەڵکو ئەو تەنێ قادیری ڕەهایە. تەنێ قادیری ڕەهایە، ئەو تەنێ بەهێزە و هیچیتر!

هەنووکە خۆرئاوا ببوو. ڕوناکیی دڵڕفێنتر و لاجانگەم هێور ببۆوە. هەناسەیەکم هەڵمژت، وەك بڵێی تازە لەمەیدانی بەرخۆدانێکی سەخت هاتبێتمەوە. ئاوڕێکم لەدواوە دایەوە. ئەدی چۆن یاخیگەرێکی ئاوها لەناخمدا سەری هەڵدابوو؟ ترسناك بوو، ئەم ڕۆحە دڕندە و کۆڵنەدەرە، لەودیو خوداوە لەکام پەنهانخانەی بوونمدا خۆی حەشاردابوو؟ لەگەڵ

ئیبراهیم، ئەو باوکە ئیماندار و ملکەچەدا بووم، ئەدی ئێستا چۆن بوو کە دەستبەرداری دەبووم؟ چۆن بوو کتێبی پیرۆزم نابووە ژێرپێ تا– ڵوت– ێکیتر بخوڵقێنم و لەتەکیدا یەکانگیر ببم؟ شەیتانی چەقاوەسوو لەپەنهانخانەی بوونمدا کسکەی کردبوو. چاوەڕێ بوو ساتێك سەرم لێبشێوێ و کلیلەکانم بیرچێ و خۆی هەڵیانگرێ و دەرگای (تەڵە) کە بکاتەوە و باز بۆ ڕوناکیی بدات. ئەوسا ڕەفتارێکی چاوقاییمانە بەرامبەر بەخودا، بەرامبەر ئەو دوژمنە ئەبەدییەی خۆی بنوێنێ.

بە پێویستم دەزانی ناخم پاقژ بکەمەوە و – گورگ و مەیمون و ژن– ی لێدەرکەم، چاکەخوازییە گچکەکان و چێژە گچکەکان و سەرکەوتنەکانی لێدەرکەم. تا کڵپەیەکم لێبمێنێتەوە و ئەویش بەرەو ئاسمان هەڵگژێ. هەنووکە کە ببوومە پیاو، چیم کردبا جگە لەوەدیهێنانی ئەو شتەی کە بەمنداڵیی لە حەوشی ماڵی خۆماندا بەئاواتم خواستبوو. ئاخر بونیادەم تەنێ جارێك دێتە دونیاوە و ئیدی هەلێکی ترم بۆ نارەخسێتەوە.

*

کە گەڕامەوە ئۆرشەلیم، شەو داهاتبوو. ئەستێرەکان لە هێشووە ئاگر دەچوون کە بەژوور سەری خەڵکەوە هەڵواسرابن، بەڵام هیچ کەس لە ئۆرشەلیم سەری هەڵنەدەهێنا تا بیانبینێ و لە ترسا بتۆقێ. خایلەگەلی ڕۆژانە، پەیوەندییە گچکەکان، خواردن و کتێبی گیرفان و ژن، بەسەر

ترسی گەورەدا زاڵ ببوون. بەمجۆرە خەڵکی هێشتا دەیانتوانی لەسەر فەرامۆشکردن بەردەوام بن و درێژە بە ژیان بدەن.

هەروا کە لەسەر قەرەوێڵەکەم تلاوتلم دەکرد، بەخۆمدەگوت کاتی ئەوە هاتووە بڕیار بدەم ئەو شتە تەواو بکەم کە بە منداڵیی هێشتا شیری خودا بە لێومەوە بوو، پێشبینیم کردبوو.

کاتێ لە کێوی ئاتوس بووم، ڕاهیبێ دەستی گرتم و لە لەپی دەستم ڕاما. گوتی:" دەمەوێ بەختت بۆ بگرمەوە!" لەڕاستیدا ڕوخساری هەر لەڕوخساری قەرەج دەچوو: ڕەش و پێست ئەستوور، دەمولچی شۆڕ و چاوانی پرشنگی ئاگریاندەدا. بەپێکەنینەوە گوتم:" بڕوام بە سیحر و جادووی تۆ نییە!"

وەڵامیدامەوە:" قەیدی ناکات. گرینگ ئەوەیە خۆم بڕوام پێیەتی!"

لەهێڵ و ئەستێرە و خاچ و چرچولۆچەکانی لەپی دەستم وردبۆوە. پاش لێخوردبونەوەیەکی زۆر، گوتی:" خۆت هەڵمەقورتێنە ناو ئیشوکاری خەڵکی. تۆ بۆ کردەوە دروست نەبوویت. خۆت دوورە پەرێز ڕاگرە. تۆ ناتوانی ململانێی خەڵکی بکەیت. چونکە هەر لەکاتی ململانێکەدا بیر لەوە دەکەیتەوە کە ڕەنگە هەق بەدوژمنەکەت بێ. پاش ئەوەش هەر بەڵایەکت بەسەر بێنێ دەیبەخشیت. تێگەیشتیت!"

گـوتم:" دەی بەردەوامبـە!" قسـەکانی تـا ڕادەیـەك ڕایانچڵەکاندبووم. چونکە دەمبینـی کـە گەرچی ئـەم ڕاهیبـە قـەت منـی نـەبینیبوو، کەچـی ڕاستیدەکرد.

جارێکیتر بە وردیی لە لەپی دەستی ڕوانیم:

– خایلەگەلی یەکجار زۆر وەك خۆرە کەوتوونەتە گیانت. خواستەکانت زۆرن و زۆریــش پرســیار دەکــەیت. تــۆ خەریکــە ناوجــەرگی خــۆت دەخۆیت. بەڵام ئەم ئامۆژگارییەم لە گوێبگرە: بۆ دۆزینـەوەی وەڵام زۆر خـۆت تووشــی مــەراق مەکــە. پێویســتە بــەدوای دۆزینــەوەی وەڵامــدا نەچیتە دەرەوە، بـەڵکو ئـەو خـۆی بـۆ دۆزینـەوەت دێ. بـەگوێم بکـە و ئاســـــوودە خەیاڵبـــــە. وا خەریکـــــە دێ. لێگـــــەڕێ بـــــا قســـــەیەکی مورشـیدەکەشمت بـۆ بگێڕمـەوە: ڕاهیبـێ بەدرێـژایی تەمـەنی بـەدوای خـودادا دەگـەڕا. لـەدوا هەناسـەکانی گیـان دەرچـوونا تێگەیشـت کـە بەدرێژایی ئەو هەموو ساڵانە، خودا بەدوای ئەمدا گەڕاوە!

جـارێکیتر بـۆ دەسـتم دانـەوێوە و بـەدوو چـاوانی زەقـەوە لێمڕامـا و گوتی:" لە پیریدا دەبیتە ڕاهیب. پێمەکەنە. تۆ دەبیتە ڕاهیب!"

هەنـدێجار پێشـبینییەکی درۆ دێتـە دی. پێویسـتە بەسـادەیی بـاوەڕی پێبهێنــرێ. ئــەوە پێشــبینییەکی تــری بیرخســتمەوە کــەکاتی خــۆی مامانەکەم لەساتی لەدایکبوونما دابوومییە بەر ڕوناکیی و گوتبووی:(ئەم منداڵە ڕۆژێك لە ڕۆژان دەبێتە راهیب!)

ترس باڵی بەسەرا کێشام و هاوارمکرد:" نا، نا، نامەوێ ببمە ڕاهیب!" وامگوت و دەستم کێشایەوە، وەك ئەوەی هەستم بەخەتەرێك کردبێ.

پێموابوو دوای هەموو ئەو ساڵانە، قسەکانی ئەو ڕاهیبەم بیرچووبۆوە. بەڵام ئەمشەو کوتوپڕ قسەکانی لەنێو زەینمدا هەڵقوڵانەوە. هەوڵمدا پێیبکەنم، بەڵام نەمتوانی. وەك بڵێی قسەکانی ڕاهیب بەدرێژایی ئەو ماوەیە بەنهێنیی ئیشیان تێداکردبێتم و بۆ شوێنێکیان بردبێتم کە خۆم نەمدەویست بۆی بچم. ئاخر ئیتر مەسەلەکە لەوە دەرچوو بوو پێکەنیناویی بێ!

چاوانم لێکنان. گوتم بەشکەم خەو بمباتەوە و ڕزگاربم. لەناکاو بوومە یاخییەك کە لەشەقامەکانی شارێکی گەورەدا ڕاودەنرام. دەسگیر دەکرام، دادگایی دەکرام و حوکمی مەرگیان بەسەردا دەدام. جەللاد دەیگرتم و پێش خۆی دەدام. خۆیشی لە دوامەوە تەور بەسەر شانەوە دەهات. کەوتمە ڕاکردن. جەللاد بە هانکەهانك پرسی:" بۆ ڕا دەکەیت؟" گوتم:"پەلەمە!" کە قسەکەم تەواوکرد، شنەیەکی گەرم هەڵیکرد و جەللاد لەچاوانم بزر بوو. ئەوە جەللاد نەبوو، بەڵکو پەڵەهەورێکی ڕەش بوو کە ڕەویبۆوە. دەمویست لەڕاکردن بەردەوامبم، بەڵام نەمتوانی. کێوێك لەبەردەممدا قووتبۆوە و ڕێگاکەی لێداخستم. گابەردێکی تیژ و یەك پارچە چەخماخ. ئالایەکی سوور بە ترۆپکەکەیەوە دەشەکایەوە. بەخۆمگوت:" ئەگەر نیازی پێشڤەچوونم

هەیـە، ئـەوا دەبـێ بێـرەدا سـەرکەوم!" کەواتـە دەی. بـەناوی خـودا، بـۆ پێشـەوە. خاچـم کێشـا و بەچیاکەدا کەوتمـە هـەڵزنین. پۆستاڵەکەم بـە بزماری گەورە بزمارڕێژ کرابوو. کە بزمارەکـان بەر بـەردە چەخماخەکە دەکـــەوتن، پریشـــکی ئاگریـــان لێـــدەبۆوە. ســـەردەکەوتم و هـــەر سـەردەکەوتم، هەڵـدەخزیم، دەکـەوتم، هەمـدیس تیـنم تێدەهاتـەوە و نەختێکیتر سەردەکەوتم. هەر کە لـە ترۆپـك نزێك و نـزیکتر دەبوومـەوە، دەمبینی کە ئەوە ئالاّ نەبوو، بەڵکو بڵێسە بووە. لە سەرکەوتن بـەردەوام دەبـووم و چـاوم لەسـەر ترۆپـك بـوو. نـا، ئـاگریش نـەبوو، هەنووکـە بـە ڕوونیی دەمبینی خودا بوو. بەلاّم نەك خـودای بـاوك، بـەڵکو خودایـەکی تر، یەهوەی ترسناك لەوێ چاوەڕێم بوو.

لەشـم نیشـتە سـەر ئارەقەیـەکی سـارد. بۆ سـاتێك ویسـتم بگەڕێمـەوە، بەلاّم پێم شورەیی بوو. بەچرپە بەخۆمگوت:" تازە ڕاوەستان بێهودەیە. بـۆ پێشـەوە!" دەنگێکـی ژنانـە لـەناوەوەمڕا پرسـی:" دەترسـیت؟" نەڕاندم:" بەڵێ، دەترسم!" هاوارەکەم هێند بەرز و بە سۆ بوو کـە ئیـدی لەخەو ڕاچەنیم.

لەسـەر قەرەوێڵەکـەم دانیشـتم. خـەون هێشـتا لـەنێوان پێڵووەکانمـدا بریسکەی دەهات. بە خەونەکەمدا چوومەوە، هەمـدیس پێیداچوومەوە، بەلاّم نەمتوانی لێکی بدەمەوە. یاخیگەر بۆ؟ جەللاد بۆ؟ بۆ ئالاّ؟ ئەدی بۆ ئاگر و خـودا؟ سـەرم ڕاوەشـاند. بـەخۆمگوت: کاتـێ لەپرسـیارکردن دەوەسـتین وەلاّم خـۆی دێ! وامگـوت و هێـور بوومـەوە. وەلاّم کاتـێ دێ کە پرسـیار لـە ئـەقڵی فرەوێژمانـەوە بۆ دڵ و لاکەلەکـەمان دادەبـەزێ. (

ئەی چاوگەی گەوارا، دابارە بەسەر تینووانـدا. ئاوی تۆ بەڕووی ئەوانـەدا بەستراوە کـە قسـاندەکەن، بـە ڕووی ئەوانەشـدا کراوەیـە کـە بێدەنگییان هەڵبـژاردووە. ئـەی سەرچـاوە، ئـەوەی مـۆری بێـدەنگی لەلێوی دەدا، دێت و تۆ دەدۆزێتـەوە و دەتنۆشـێ.) ئەم گوتـە دێرین و نەمرە ئەمڕۆ بە ستایشەوە هاتە سەر زارم.

گروپێکـی مـەزەبی بـە ژێـر پەنجـەرەی ژوورەکەمـدا تێدەپـەڕین. هـەوا تـەژی لـەبۆنی بخـوور و گـۆرانیی بـوو. کوتـوپڕ هەسـتم بـە خۆشـحاڵیی کــرد. بڕیــارێکی نهێنیــی لەناخمــدا، لــە تاریکیــدا دەدرا. هێشــتا نەمدەتوانی سیمای بناسمەوە، بەڵام ئیمانم هەبوو.

هەستام، جلکەکانم پۆشیی و پەنجەرەکەم کردەوە. لەئاسمانـەوە ئاگر دەباری. ڕێگەکـەی خـوارەوە لـە لەخـەڵکانی جۆراوجـۆر جمەیـدەهات و هەمووش پەلەیانبوو. هەوا لێوانلێو بوو لەبۆنی بخوور و میوەی ڕزیو و چـڵك و كێمـی خەسـت و قورسـی بونیـادەم. ژنێکـی عـارەبی قەڵـەو سـەبەتەیەك گەرمەکابـە* ی نـابووە سـەر سـەر و بـەدەنگێکی نـاقۆڵا کڕیاری بانگدەکرد. ددانەکانی لەبەر تیشکی هەتاودا بەوێنەی سپێتیی ئـەڵماس ورشـەیان دەهـات. جوولەکـەکان بەڕیشـی درێـژ و چـەورەوە بەپــەنا دیــواری خانووەکانــدا لارکــە لارك دەڕۆیشــتن و لەکــەپووە قۆقزەکانیانــەوە ژەهــر دەڕژا. قەشــە کاســۆلیك و ئەرتــەدۆکس و

* گەرمەکابە: گەنمە شامیە بە ساخیی. لەسەر مەقەڵی دەیبرژێنن و لە سوێراوی دەنێن، تامێکی تایبەت و خۆشی هەیە. لە بادینان زووڕەت و لە موکریان سەرداریی و هەروەها گەرمە کابەشی پێدەگوترێت.

ئەرمەنـەكان بـەلای یەكدیـدا دەڕۆیشـتن و سـڵاویان لەیـەكتر نـەدەكرد، مەسیح بە دەستی ئەوانەوە بۆ ئاڵای ڕق نزمببۆوە.

بە كۆڵانەكەدا بەرەو خوار بوومەوە و پیاسەیەكم بەناو شاردا كرد. هـەموو شـتێكم بـۆ دوایـین جـار سـەیركرد و ماڵئـاواییم لێكـرد. لەجامخانەی دوكانێكدا پەیكەرێكی كۆنی كێوی سینام بینی. قەدیس كـاترین تـاجی پادشـایەتیی لەسـەر، لەناوەڕاسـتدا وەسـتابوو. لەملاولاشیەوە هەردوو كێوی سینا و قەدیس ئیپستم، وەك دوو باڵی مەزن لەسەر شانەكانی ڕووا بوون. پەڕێكی بەدەستێكەوە گرتبوو، بە دەسـتەكەی تریشـی شـاخێكی نەوازشـدەكرد كـە ببـووە هۆكـاری شەهیدبوونی. لەژێرەوە بەخەتی گرێكی كۆن نووسرابوو:(ئێوە ئەی كێـوە لـەبن نـەهاتووەكان، ئێـوە چ بایـەخێكتان هەیـە؟ شـانازیی بەچیتانەوە دەكەن؟ بەوەوە كە بەگژوگیا پۆشراون، یاخۆ درەختتان زۆرە یان پڕ لە شێرن؟ تەنها و تەنها كێوێك هەیە كە تەژی لەدرەخت، پۆشـراو بـە تەمومـژ، بەتـەقوا، عاسـی، شـكۆمەند، بـەئاكار، خـاوێن، ئاسمانیی، مەلەكوتیی، فریشتە ئاسا و خوداییە: ئەو كێوەش كێوی سینایە. ئەو كێوەی كە خودا پێینایە سەر!"

تا ماوەیەكی زۆر نەمتوانی چاو لە پەیكەرەكە هەڵگرم. تا زیاتر لێی ڕادەمام، زیاتر دڵنیا دەبووم لەوەی كە ئەگەر پتر لەو خەونەمدا خۆم ڕاگرتبا و هاوارم نەكردبا (دەترسم!) و خەبەرم نەبایەتەوە، ئەوا ئەو كێوەی پیایدا سەردەكەوتم دەبووە جوتێك باڵ. چونكە ئەو كێوەی كە یەكپارچە بەردی چەخماخ و پریشك بوو، ڕێی هەڵگژانی بەرخۆدانم

بوو. به هەڵگژانم پێیدا، بەرخۆدانەکەم دەبووە باڵ و لەگەڵ هەرشتێکی سەر ترۆپك: ئاڵای سوور یان بڵێسە، یاخۆ خودادا یەکانگیر دەبووم .

خــەون و ئاواتگــەلی منداڵانــە و پێشــبینییە تەمومژاوییــەکان لەگــەڵ واقیعی ئەو وێنەیەی سینای پێش چاوانمدا یەکانگیر دەبوون. کوتوپڕ بڕیارەکەی ناخم روخساری خۆی دۆزییەوە. بە دەنگی بەرز گوتم:" ئەمەیە ڕێگەی من. ئەوەم دۆزییەوە کە پێویستە بیکەم: دەچم بۆ کێوی سینا. لەوێ چاوانم دەکرێنەوە."

*

بيابان ... كێوی سينا

ساڵەهای ساڵ (سینا) ئەو کێوەی خودا پێی نابووە سەر، لەزەینمدا وەك دوندێکی دوورە دەست درەوشابۆوە. بەر لەدەیری بەناوبانگ کە لەسەر پنچکە گیایەك لەئاگردا سووتا، بەڵام لەبەین نەچوو، ڕۆنراوە. زەریای سوور، (ئەرەبیا پێترا*) بەندەری بچووکی (ڕایسۆ) لەڕێگەمدا بوون، ئینجا سەفەرێکی درێژ بەسواری وشترەوە بەناو بیابان و کێوی ترسناکی نائینسانیدا، جێگایەك کە قەومی بەنی ئیسراییل ساڵانێکی زۆریان بە شکۆ و گلەیی و گازندەوە تێدا بردبووە سەر.

(جەلیل) بە ئەفسوونی ئەفسانەییەوە، بەشاخ و هەردی هاوئاهەنگەوە، بەزەریای شین و زەریاچەی باریك و عیشوەگەرەوە، بە بزەوە لەودیو (یەسوع) ەوە ڕاخرا بوو. وەك لێکچوونی شێوەی دایکێك لە کوڕەکەی، ئاوها شێوەی ئەویش لە یەسوع دەچوو. ڕاڤەیەکی ساکار و ڕۆشن لەپەراوێزی ئینجیلدایە: لە (جەلیل)، خودا خۆی لەشێوەی ئینسانێکی ئارام و بێ بەهانە و ڕوخۆشدا، وەك ئینسانێکی جوان ئاشکرا دەکا. بەڵام هەمیشە تەوراتم بەلاوە سازگارتر بووە و جیددیتر وەڵامی داخوازییە ڕۆحییەکانی داوەمەتەوە. هەرکاتێ ئەم کتێبە پیرۆزە پڕ لە ڕق و بروسکەیەم موتاڵا کردووە، کتێبێك کە کاتێ دەستی لێوە

---

* ئەرەبیا پێترا Arabia Petra واتە عارەبستانی بەردین. پیترا عارەبییەکەی (بەترا) یە، پایتەختی مەملەکەتی نەبەتییەکان، وێرانەکانی ئەو شارە لە دۆڵی موسا یاخۆ لای چیای هارونەوە لە مەملەکەتی ئوردونی هاشمی دەبینرێن. و.ف

دەدەیت هەڵمی لێهەڵدەسێ، تەواوێك وەك ئەو كێوەی كە خودا پێی نابووە سەر. ئارەزوویەكی بەتین بۆ ڕۆیشتن و بینینی ئەو دوندگەلە نائینسانییەی كە ئەم كتێبەی لێهاتۆتە خوارەوە، لە ناوەوەمرا چنگە كرێی كردووە، تا ئەم ترۆپكانە بەچاو ببینم ودەستیان تێوە بدەم.

جارێكیان لەباخچەیەكدا، كورتە گفتوگۆیەكی تەژی لە تووڕەییم لەگەڵ كیژێكدا بۆ هاتە پێش كە هەرگیز بیرمناچێتەوە. من گوتم:(لە هەرچی شیعر و هونەر و كتێبە بێزارم. هەموویانم بەلاوە بێ ناوەڕۆكن. قەبارەیەكی كارتۆنین. تەواوێك وەك ئەوەی كە تۆ برسیت بێ و لەبری نان و شەراب و گۆشت، لیستی خواردەمەنی بخەنە بەر دەستت و تۆیش وەك بزن كاغەزەكە بجوویت!)

نەمزانی بۆچی تووڕە بووم. دەشێ لەبەر ئەوە بووبێ كە حەزمدەكرد دەستم بەو كیژە ڕاگەیشتبا، بەڵام نەمدەتوانی.

لەكیژە جوتیارێكی ڕووسیی دەچوو: ڕەنگ بزڕكاو و دەم پەل و ئێسكی ڕوخساری دەرپەڕیو. كە تەماشایم دەكرد، تووڕەییەكەم زێدەتر دەبوو. گوڵەباخێكم بەدەستەوە بوو، كەوتمە پەڕ پەڕ كردنی.

– ئاوها ڕۆحگەلی لاوازی ئێمە وەك بزن برسێتیی خۆی دادەمركێنێتەوە!

كیژۆڵەكە زیرەكانە چاوێكی لێداگرتم و بە بزەوە وەڵامیدامەوە:(بەتووڕەیی لەگەڵم دەدوێیت گەرچی من لە گەڵیشتا كۆكم. تەنها كتێبی ڕاستەقینە تەوراتە. چونكە لە كاغەز دروست نەكراوە. هەمووی گۆشت و ئێسكە و خوێنی لێدەچۆڕێ. بە بڕوای من ئینجیلەكان لەپیاڵەیەك

چای دارچین دەچن کە بەدەردی خەڵکانی سافیلکە و کەفتەکار دەخۆن. عیسا هەر بەڕاستی یەك مەڕ بوو. لەڕۆژی جێژنی پاکدا لەسەر چیمەنی سەوز سەریان بڕی بێ ئەوەی چ بەرخۆدانێك بنوێنێ. ملکەچ و دەستەمۆ تەنها دەیباعاند. خودای من (یەهوە) یە، یەهوەی تووڕە و سەنگین، پێستی ئاژەڵی کێویی لەبەردا، ئاژەڵێك کە خۆی کوشتوویەتی، وەك زەلامێکی کێویی کە تەشوێی بەبەر پشتوێن و لە بیابانەوە دێ، یەهوە بەو تەشوێیە دڵم شەقار شەقار دەکا و دێتە ژوورەوە!)

ساتێك بێدەنگ بوو. کوڵمەکانی هەڵایسابوون. بەڵام بڵێسە دانەمرکابۆوە. درێژەی بەقسەکانیدا:(لەبیرتە یەهوە چۆن لەگەڵ ئینساندا دەپەیڤێ؟ ئەی بینیوتە کە چۆن ئینسان و کێوەکان لەنێو لەپی دەستیدا دەتوێنێتەوە و چۆن عەرشی مەلەکوتیی لەژێر پێیدا نوقووم دەبێ؟ ئینسان هاوار دەکا، دەگری، لە ئەشکەوتەکاندا خۆی دەشارێتەوە، لە چاڵەکاندا پەنا دەگرێ، هەوڵدەدا ڕاکا، بەڵام یەهوە وەك خەنجەرێك لەدڵیدا نێژراوە!)

جارێکیتر هەم کچە و هەم منیش بێدەنگ بووین، بەڵام من لەقوڵایی دڵمرا هەستم بەسوێی خەنجەرەکە دەکرد.

ئەو ڕۆژە یەکەمین ئارەزووم بۆ بینین و دەستلێدانی بەستەری ڕووبارێك کە خودا لەکاتی تێپەڕبوونیدا بە بیاباندا شەقاری کردبوو، کڵپەی سەند. ئارەزووی ئەوەی بچمە ناوییەوە وەك چوونی مرۆڤێك بۆ ناو بێشەی شێر. هەنووکەیش سوپاس بۆ خودا کە ئەو ساتە ڕەخسابوو تا ئەم برسێتییە نوێیەشم دامرکێنمەوە.

سەفەرەکەم لە خەونێکی خێرا، لە خەونێکی ئاگرین و جادوویی دەچوو، لە ئۆرشەلیمەوە بۆ سویس، پاشان لە سویسەوە بۆ ڕایسۆ و بەندەری ئارابیا پیترا و لەوێشەوە بەرەو کێوی سینا. چیاکان شینی کاڵ و ئاوەکان مەیلە و سەوز، بەندەر فراوان و کراوە بە بەلەمی سوور و زەرد و ڕەشەوە، ژمارەیەك کوختی داتەپیویش بەدرێژایی کەنار زەریا.

چ ئارامییەکی مەزن! دوو وشتر لای بەندەرەوە وەدیارکەوتن. بۆ ساتێك سەریان بەرەو لای زەریا وەرگێڕا و بە چەند هەنگاوی زل زل و ڕیتمیك لەنێو کوختەکانا بزر بوون.

بەلەمێك بەچارۆکەی سپییەوە هاتبوو من ببات. ڕاهیبێکی منداڵکارەی قەڵەو لە بەلەمەکەدا بوو. باپیرانی سینای دانیشتووی قاهیرە، هەواڵی هاتنمیان ڕاگەیاندبوو. هەر کە پێمنایە سەر زیخ و چەوی زبر، دڵم لە شادیدا کەوتە سەما. تۆ بڵێی ئەم هەمووە خەون بێ؟ هێڵی کەنار پڕ لە سەدەف گەورە گەورە بوو. خانووەکان لەو دارانەی کە لە زەریا دەرهێنرا بوون، لە مەرجان و ئیسفینجە بەردینە، لە پێستی ئەستێرەی زەریایی و کیسەڵی زەبەلاح ڕۆنرابوون. چەند جوتیارێك لەکەناری لەنگەرگەکەدا ڕاوەستابوون، دزداشە سپییەکانیان، زێدەتر پێستە ڕەشەکەیانی بەرجەستە دەکرد. کچۆڵەیەکی ڕەشتاڵە بە جلکێکی ورشەدارەوە وەك گوڵەکاغەزیی لەسەر لمەکە گەمەی دەکرد.

نەختێ ئەولاتر چەند خانوویەکی ئەوروپایی دەبینران کە لەدار ڕۆنرابوون، بە بانیژە و چەتری ڕەنگاوڕەنگی گەورەوە، باغگەلی بووکەشووشەیی ئاسا و قوتووی تەنەکە بەملاولادا بڵاو ببوونەوە. دوو

ژنی ئینگلیز لەبەر هەیوانێکی سەوزدا دانیشتبوون. لەم بیابانە گەرمەدا، بێئەندازە بێڕەنگ و هەڵپڕوکاو دیار بوون، وەك لەهۆشخۆ چووبێتن وەها بوو.

ئەو ڕاهیبەی هاتبوو من ببات، گوتی کە حاجییەکان لە مەککە دەگەڕێنەوە، لێرە لە (ڕایسۆ) بۆ تاقیکردنەوەی تەندروستیی ڕادەگیرێن. لەو کاتانەدا ئەم گوێ زەریا چۆڵوهۆڵە تەژی لە هەزاران حاجی دەبێت. دەبێتە هاتوهاوار و ساز و زوڕنا ژەنینێك نەبێتەوە. حاجییەکان لەسەر چۆك دادەنیشن و دەکەونە خوێندنەوەی قورئان.

گەیشتینە (بەخشێنراو) ەکانی باپیرانی سینا لە ڕایسۆ. ئیتر لێرەوە بە سواری وشتر بەرەو سینا دەکەوتینە ڕێ. چەندین هۆدە بە دەوراندەوری حەوشە گەورەکەدا هەبوون. چەندین ژووری تایبەتیی میوان، قوتابخانەیەکی کوڕانە، قوتابخانەیەکی کچانە، چەند ئەمبار و ئاشپەزخانە و تەویلەش لە حەوشە هەبوون. نوێژخانەکە کەوتبووە ناوەڕاستی حەوشەوە. بەڵام گەورەترین موجیزە لەم بیابانی عارەبستانەدا، دڵی بەسۆز و پڕ لە میهری (ئارکی مەندرەیت تیۆدۆسیۆس) ی سەرپەرشتیاری دەیرەکە بوو. گرێکییەکان بەدەگمەن ڕێیان دەکەوتە ئەم بەرەهووتە، تیۆدۆسیۆسیش هێلینییەکی باڵابەرز و شکۆمەند بوو، خەڵکی (تیسوموس) ی ئاسیای ناوەند بوو. بەجۆرێك بەخێرهاتنی کردم، دەتگوت بەخێرهاتنی خودی گرێکستان دەکات.

هەموو ڕێوڕەسمی ئاهەنگی میوانداریی پیرۆزیان بۆ بەڕێوە بردم. ڕێوڕەسمێك کە تەواو پێی ئاشنا بووم: کەوچکێك مرەبا، قاوەی تورکی لەگەڵ پەرداخێك ئاوی سارد، مێزی خواردنی شاهانە بەڕوومێزی سپی

و بۆنخۆشەوە، ڕوخساری پێشوازیکەران لەشادومانییدا ورشەی دەهات.

دەمتوانی لە پەنجەرەکەوە زەریای سوور ببینم کە پرشنگی دەدا و شاخەکانی (تیبابد) لە دوورەوە دەبینران کە نوقووم لە ڕوناکیی بوون. لەگەڵ سەرپەرشتیاردا لەبارەی (هەفتا خورما*) وە سەری قسانم دامەزراند، ئەوەی کە لەتەوراتدا باسی دەکا یەهودییەکان لەکاتی تێپەڕین بەزەریای سووردا لەم گوندە گچکەیە دۆزیویانەتەوە. سەبارەت بە (دوازدە کانی) بەجۆرێك پرسیارم لەکابرا کرد، وەك ئەوەی حاڵ و ئەحواڵی ئازیزانی دوورە وڵاتی لێبپرسم. گەلێك شادومان بووم کاتێ پێیگوتم کە بێشەی دارخورماکە هەر ماوە و کانییەکانیش هێشتا هەر ئاویان لێهەڵدەقووڵێت.

لە ژیانمدا گەلێ جاران تامی بەختەوەریی لەم چەشنەم کردووە. جامێك ئاوی سارد پاش هیلاکیی دوای سەفەر، ماڵێکی ساکار و دڵڕفێن، دڵی ئینسانێکی نەناسراو کە لە گۆشەیەکی پەرت لەم دونیایەدا دەژی و چاوەڕێی غەریبەیەك دەکات. کاتێکیش ئەو غەریبەیە دێت، ئیدی لەخۆشیدا دڵی دەکەوێتە سەما، چونکە ئینسانێکی دۆزیوەتەوە کە میوانداریی دەکا و خۆشیدەوێ. ئاخر ئەوەی دەبەخشێ شادومانترە لەو کەسەی کە وەردەگرێ.

---

* لە دەروازەی پازدەی (سیفرلخروج) دا باسی (حەفتا دارخورما و دوازدە کانی) کراوە بەم شێوەیە:
(پاشان هاتن بۆ ئیلیم و لەوێ دوازدە کانی و حەفتا دارخورمای لێبوو .. لەوێ لای ئاوەکە لایاندا.)
و. ع

لەگەڵ بەرپرسیاری بەخشێنراودا، پێکەوە نانمان خوارد و وەکی دوو هاوڕێ کە بە بینینی یەکدی گەلێك خۆشحاڵ بن، کەوتینە قسان. لەم بیابانەدا زۆر پرسیار مێشکی ئەویان وروژاندبوو کە حەزیدەکرد من وەڵامیان بدەمەوە. گەلێك تشتم لەبارەی شارە گەورەکان، بێبڕوایی و عەزابی مرۆڤی سەردەم، غروری سامانداران، بێ وەزعیی هەژاران و بێ خێروبێریی نەجیبزادان بۆ باسکرد. پاشان باسی ئەو ئاڵوگۆڕانەم بۆ کرد کە لە ڕووسیا ڕوویدا بوو.

بە نیگەرانییەوە پرسی:" باشە ئەم ڕووسانە بڕوایان بە خودا هەیە؟"

– نا، بڕوایان بە ئینسان هەیە.

بە سوکایەتییەوە گوتی:" بڕوایان بەو کرمانە هەیە؟"

منیش کە کوتوپڕ کەللەڕەقییم هانیدابووم داکۆکیی لەو کرمانە بکەم، زۆر سەرسەختانە گوتم:" بەڵێ باوکە تیۆدوسیۆس، بڕوایان بەو کرمانە هەیە!"

خواستێکی شەیتانانە لە ناوەوەمڕا وروژا بوو. مارەکە بە درەختی ماریفەتدا هەڵدەگژا و دەیفیشکاند. ڕاهیبیش بە تاسووقەوە گوێی بۆ ڕادێرا بووم.

بەم شێوەیە، بە ڕاکێشانی دڵی ئەم قەلەندەرە بەرەو ئەزموون و هەڵگێڕانەوەی دڵنیاییەکەی بە دڵەڕاوکێ، بەباشترین شێوە پاداشتی میوانداریيەکەیم دەدایەوە.

تۆعمە و مەنسور و عەواد سێ وشترەوان بوون، هاتن. دزداشەی ڕەنگاوڕەنگ لەبەردا و عەگالی چنراو بە مووە وشتر لەسەردا و خەنجەر

بەبەر پشتوێن. ئەوان لە عارەبە بیابان نشینەکان بوون. هاتبوون بەچاوی بچووکی هەڵۆئاسا و پێوپلی باریکیانەوە، لەو سێ شەو و ڕۆژەدا کە دەچووم بۆ دەیر و ئەگەر مەترسییەکم ڕووبەڕوو بێتەوە، بەرگریم لێبکەن و هاوڕێ و پاسەوانم بن. مێژووی کۆن دەڵێ خەڵکی بەدو چاویان دوو هێندە لەئێمە تیژترە و لە دووریی سێ میلەوە بۆن دەکەن و دەزانن ئەوە چ جۆرە دارێکە کە دەسووتێ. هەروەها جێگەپێی پیاو و ژن، تەنانەت شوێنپێی ژن، بێوەژن، کچ و ژنی دووگیان لەیەك جیادەکەنەوە.

بە دانانی دەستیان لەسەر دەم و تەوێڵ و سینگیان سڵاویان لێکردین. لە حەوشە و لەو دیویانەوە سێ وشتری بارکراو ئامادە بوون: خواردەمەنی پێویست و پەتۆ و چادریان لێبار کردبوون. چەند وشەیەکی عارەبیش کە بۆ ئەم سەفەرە سێ ڕۆژییە پێویست بێ، فێر ببووم وەك: خوبز، مای، نار، الله.

وشترەکان کەوتنە سەر ئەژنۆ. چاوە درەوشاوەکانیان جوان، بەڵام چۆڵوهۆڵ لە میهرەبانیی. ڕەشمەکانیان بە گوڵینگەی خوری پرتەقاڵیی و ڕەش ڕازابۆوە.

سەرپەرشتیار بە زوبانێکی فەرماندەرانە گوتی:" ئا چەند دەنکە خورمای نەگەییو بدەنە ئەو وشترانە تا دەمیان شیرین بێ!" وایگوت و ڕاهیبی جحێڵ کە هەردوو مستی پڕ لە خورما بوو، پەلە پەل لێیان چووە پێش.

من و سەرپەرشتیار باوەشمان بە یەکدا کرد. هێندەی نەمابوو چاوانمان پڕ لە فرمێسك بێ. لێکجیابووینەوە. لەودیو بەخشێنراوی دەیرەوە بیابان دەستی پێدەکرد. بیابانێکی خۆڵەمێشیی و بێدەنگ و قاقڕ.

جووڵەی ڕیتمیك و دڵنیای وشتر، جەستەت بەرەو پێش دەبا و خوێنت بە ڕیتمی ئەم شەپۆلدانە ڕادێ و ڕۆحیشت خوو بەهەمان جووڵەوە دەگرێ. زەمەن خۆی لەو دابەشکارییە ئەندازەییانە قوتار دەکا کە زەینی هۆشیار و تەنکی خۆرئاوا لەناویدا ڕۆیبردووە. بەڵام لێرە و لەگەڵ لەرەی (کەشتی بیابان) دا، زەمەن لە زیندانی تۆکمەی ماتماتیك ڕزگاری دەبێ. زەمەن دەبێتە ماددەیەکی شل کە دابەشکردنی مەحاڵ دەبێ: سەرەگێژەیەکی سووکەڵە و سەرمەستانەیش ئەندێشە بە ئاشکراکردن و موزیك دەگۆڕێت.

کاتێ بۆ ماوەی چەند سەعاتێك خۆمدایە دەست ئەم جووڵە ڕیتمیکە، تێگەیشتم کە بۆچی خەڵکی ئەنادۆڵ لەکاتی خوێندنەوەی قورئاندا، وەك ئەوەی بەسواری وشترەوە بن، بۆ پێش و دوواوە خۆیان ڕادەژەنن. ئاخر ئەوان بەم شێوەیە جووڵەیەکی یەکتا و سەرمەستانە دەبەخشنە ڕۆحی خۆیان کە بەرەو بیابانی گەورە و نادیار، بەرەو جەزبە، ڕێنوێنییان دەکات.

تا چاو بڕکا ڕووبەرێکی تۆفانزا و گوڵڕەنگ لە پێشمانەوە ڕاخرابوو. وامزانی زەریایە. عارەبەکان لێکتر نزیك دەبوونەوە، بەنهێنی بە گوێی یەکدیدا دەیانچرپاند و هەمدیس لەیەکتری جوێ دەبوونەوە. ملی ڕێگەمان گرتەوەبەر. زەریا نەبوو، هەموو ئەو ڕووبەرە گوڵڕەنگە بیابان

بوو کە گەردەلولێکی خەتەرناك پێکیدا دەدا و ڕەنگی گڵی دەبەخشییە لمی سووتێنەر. زۆری نەخایاند چووینە ناو گەردەلوولی لمەوە. هەناسەبڕکێمان پێکەوت. تۆعمە وازی لە گۆرانی گوتن هێنا و هەرسێکیان عەباکانیان لەخۆیانەوە ئالاند و دەم و کەپوی خۆیان پێداپۆشی.

لم هەڵدەسایەوە و بە دەموچاو و دەستماندا دەیدا و برینداری دەکرد. وشترەکان بەملاولاودا دەکەوتن و هاوسەنگیی خۆیان پێڕانەدەگیرا. گەرچی سێ سەعات بوو لە تۆفانی لمدا بووین، بەڵام لەدڵەوە خۆشحاڵبووم کە ئەم گەردەلووله خەتەرناکەیشم بۆ سەر ئەزموونەکانم زیاد کرد.

خۆر لەوەدا بوو ئاوابێ. گەردەلوولمان جێهێشتبوو، ئیدی دواجار لەکێوەکان نزیك دەبووینەوە. کەم کەم ڕەنگی بیابان مۆر هەڵدەگەڕا و بە سێبەر دەپۆشرا.

تۆعمە کە پێشەنگی کاروان بوو، ڕاوەستا و فەرمانی وەستانیدا. وشترەکان پڕمانیان و ئەژنۆی قاچی ڕاستیان دادا و ئینجا لەسەر دوو پێی پاشەوە خۆیان بە عەردا دا. خۆ بەعەرددانەکەیان هەر دەتگوت زرمەی داڕووخانی خانووە.

بارەکانمان داگرتن و ڕەشماڵمان هەڵدا. عەواد گورزێك چیلکەوچوێڵی کۆمەڵکردبوو کە لەڕێگادا بەدیقەتەوە کۆیکردبۆوە، پاشان ئاگری تێبەردا. مەنسور لە یەکێك لەتێرەکانا گۆشت و ئارد و برنج و کەرەی دەرهێنا و کەوتە چێشتلێنان. تۆعمەیش ئاو و ئاردی گەنمەشامی

تێکەڵکرد. هەویرەکەی لەناو تاوەیەکدا پانکردەوە و نانی بۆ برژاندین. لەم حەیسوبەیسەدا بۆنی خۆشی پلاو بلاوبۆوە، لەدەوری ئاگرەکە کۆبووینەوە. نانمان خوارد. چامان دەمکرد. ئینجا بەدەم سەیرکردنی ئەستێرە بێئۆقرە هەڵواسراوەکانی ژوور سەرمان و رامان لەئاگری بەخۆڵەمێش بووەوە کەوتینە سیگارکێشان.

هەستێکی سەیر بە خۆشنوودیی تەواوی جەستەمی داگرت. بەڵام هەوڵمدا هەموو ئەو رۆمانسییەتە– عارەبستان و بیابان و بیابانشین– لەناخمدا کۆنترۆڵکەم و سەرزەنشتی دڵم بکەم کەئاوها هەژاو لێیدەدا.

لەکاتێکدا کە لەنێو رەشماڵەکەدا راکشا بووم و چاوانم لێکنان، ورتەورتی کپ و نهێنیئامێزی بیابان لەسەرمدا کەوتە هاژە. لەدەرەوەی رەشماڵەکە، وشترەکان کاوێژیان دەکرد، تەقەی شەویلاگەکانیان دەگەییە گوێم. سەرانسەری بیابانیش وەك وشترەکان کاوێژی دەکرد.

سپێدەی رۆژی دواتر، سەفەرەکەمان بەنێو شاخوداخدا دەستپێکردەوە، بەنێو ئەو شاخوداخە چۆڵ و رووتەن و قاقڕانەی کە رقیان لەئینسان و لەخۆیان دەتاراندن. گا کەوێکی بۆر لەنێو چاڵە بەردێکدا باڵەکانی لێکدەدا، گا قەلەرەشێك بەژوور سەرمانەوە دەفڕی و دەسووڕایەوە وەك ئەوەی بیەوێ بۆنکا تا بزانێ بۆگەنمان کردەوە یان نا، تا هێرشمان بۆ بێنێ.

بە درێژایی رۆژ لەگەڵ ریتمی رێڕۆیشتنی وشترەکان و گۆرانییە هێمن و یەك نەزمەکەی تۆعمەدا، خۆر وەکی ئاگر لێیدەداین. هەوا لەسەر بەردەکان و بە ژوور سەرمانەوە دەلەرییەوە.

به هەمان ئەو ڕێگەیەدا دەڕۆیشتین کە سێ هەزار ساڵ لەمەوبەر قەومی بەنی ئیسرایيل بۆ هەڵهاتن لەسەر زەمینی بەپیتی فیرعەون گرتبوویانەبەر. ئەم چۆڵەوانییە ترسناکەی ئێمەی پێدا دەڕۆیشتین، کارگەیەك بوو کە بەنی ئیسرایيلی تیادا تینوو ببوون و تیایدا ئازاریان چەشتبوو، هەر لەوێشدا پێگەیشتبوون. بە چاوانێکی نیگەرانەوە لە یەکە بەیەکەی گابەردەکانم دەنۆڕی، دەچوومە ناو دۆڵە پێچاوپێچەکانەوە کە لوتکەی درەوشاوەی کێوی لەزەینمدا دەنەخشاند. بیرمکەوتەوە کەچۆن ڕۆژێکیان لە کەناری گرێکستاندا چەندین سەعات بەناو ئەشکەوتێکی پڕ لەچلورەی بلوورین و گابەردا ڕۆیشتبووم کە لەژێر تیشکی لایتە دەستییەکەدا پرشنگێکی سووریان هەبوو. ئەو ئەشکەوتە ڕۆژانێك منالْدانی ڕوبارێکی گەورە بووە و پاشان وشکی کردووە، لەبەرئەوەی ڕوبارەکە بە درێژایی سەدەکان ڕەوتی خۆی گۆڕیوە. ئەندێشەیەك لە زەینمدا پرشنگیدا بەوەی هەمان شت بەسەر ئەم زنارە عاسییەدا هاتووە کە ئەلعان لەژێر هەتاودا پیایدا دەڕۆین. خودا – یەهوەی بێ ڕوحم – ئەم زنجیرە شاخەی هەڵکەندووە تا بتوانێ لێیەوە ڕەت ببێ.

بەر لەتێپەڕبوون بەم بەرەهوتەدا، یەهوە ناسنامەی خۆی ئاشکرا نەکردبوو، چونکە هێشتا گەلەکەی دیاریی نەکرابوو. (ئێلوهیم)* ە جۆراوجۆرەکان یەك نەبوون. ڕۆحگەلێکی بێشومار بوون و سەرگەردان لەهەوادا، نە ناویان هەبوو، نە دەتوانرا ببینرێن. ئەوان بوون ڕۆحی

---

* ئیلۆهیم: Elohim ناوێکی عیبرییە بۆ خودا لە چەند برگەیەکی تەوراتدا بەکارهێنراوە کە دەگەڕێتەوە بۆ دوا قۆناغەکانی مێژووی تەوراتیی. و.ع

ژیانیان دەدەماندە دونیاوە و وەچەیان دەخستەوە، ئەوان بوون لەئاسمانەوە دادەبەزین و خۆیان بەسەر ژناندا دەدا، کوشتاریاندەکرد، دەیانگرماند، دەیانشریخاند و لەشێوەی بروسکەدا بۆ سەر عەرد دادەبەزین. ئەوانە نیشتمانیان نەبوو، سەر بە هیچ کەس و هیچ خێڵێك نەبوون. بەڵام وردە وردە گۆشتیان گرت و بینران و پەرستگەیان بۆ خۆیان لەسەر گابەردەکان ڕۆنا. ئیدی خەڵکەکە چەورییان بەسەر ئەو بەردانەدا سڕی و قوربانییان سەربڕی و خوێنیان بە گابەردەکانا ساوی. ئیدی ئینسان هەر شتێکی ئازیزی خۆی شك بردبا – کوڕە نۆبەرەکەی یاخۆ کچە تاقانەکەی – ناچار بوو بۆ خودای خۆی بکاتە قوربانیی تا بەشکەم بەزەیی و عینایەتی وی پێ عەتا بفەرموێ.

لەمیانەی چەند سەدەیەك لە پێشڤەچوونی ئەو قەومەدا، بونیادەم هێور هێور خۆی دەگونجاند و شارستانیی دەبوو. هەروا خوداش هێور دەبۆوە و شارستانیی دەبوو. هەنووکە لەبری ئینسان، ئاژەڵیان بۆ دەکردە قوربانیی. ڕوخسارگەلی ئاشنای وەك: مار، شەهێن، گوێرەکەی زێرین * و هەرەمگەلی باڵداریان* پێدەبەخشی. بەم جۆرە لەم عەردە بەپیتەی میسردا خودای بەنی ئیسراییل کەوتە دامرکاندنەوەی ڕق وتووڕەیی خۆی. بەڵام کوتوپڕ فیرعەونە نەیارەکان هاتن و ڕەگ وڕیشەی بەنی ئیسرایلیان لەسەر ئەو عەردە بەپیتە هەڵکەند و لە بیابانی عارەبستاندا تووڕیاندا. ئیدی برسێتی و تینوێتیی

---

* هەمان ئەو شتەیە کە لە کلتوری ئسلامییدا گوێرەکەی سامەری پێدەڵێن. و.ف

* بوونەوەرێکی ئەفسانەییە لە میتۆلۆژیای گریکییدا کە جەستەی شێر و باڵی تەیر و مەمك و سەری ژنی هەیە. و.ع

دەستیانپێکرد، هەروا بێزاریی و یاخیی بوونیش سەریان هەڵدا. بێگومان لەم دەوروبەرەدا بووە کە ڕۆژێك لەکاتی نیوەڕۆدا، لەتاو برسێتیی و تینوێتیی هاواریان لێهەستاوە و گوتویانە:" خۆزیا ئەو کاتەی لە میسر بووین و بە دەوری مەنجەڵە گۆشتا دادەنیشتین و تا سنووری ئینتەلاکردن چێشتمان دەخوارد، خۆزیا هەر ئەو کاتە بە دەستی خودا مردباین!" ئیدی موسا بەتوڕەیی و نائومێدییەوە دەسهەڵدێنێ و هاوار دەکات:" خودایا چیی لەگەڵ ئەم قەومە ناشکورەدا بکەم؟ هەر ئەلعان بەرد هەڵدەگرن و دەکەونە بەردباران کردنم."

ئینجا خودا بەسەر قەومەکەیدا دانەوێوە و قسەکانیانی ژنەفت. گا خۆراکی ئاسمانیی بۆ دەناردن و گا شمشێر بۆ لەتوکوتکردنیان. هەرچی زیاتریش لەبیاباندا ڕۆدەچوون، خوداش ڕۆژ بەڕۆژ تووڕەتر و ڕق ئەستوورتر مامڵەی دەکردن. شەوانە دەبووە ئاگر و بەسەریاندا دەباری، بە ڕۆژیش دەبووە ئەستونگەیەك دوکەڵ و دەچووە تابووتی پەیمانەوە. (لاویەکان)* بە ترسەوە هەڵیاندەگرت، هەر دەستێك بەری کەوتبا دەبووە خۆڵەمێش. تا دەهات زیاتر قڵافەتی ئاشکرا دەبوو. توندوتیژ و نموودی توندوتیژی ئیسراییلی بەخۆوە دەگرت. ئەو ئیدی

---

* Levite s خزمەتکارانی بیت المقدس و نیسبەتە بۆ خێڵی (لاوی) عیبریی. لە تەوراتیشدا بە (لاوی) ناوبراون و یەکێك بوون لە قەومەکانی میسر کە لەوێ دەرکراون و خزمەت و پاراستنی پەرستگاکان و تابوتی بەڵێن (ئەو باوڵەی کە پەیمانەکەی خودای تێدا بوو) بەوان سپێررابوو. و.ع

کۆمەڵە ڕۆحێکی بێناو و نەبینراو نەبوو کە بێ لانە لە هەوادا پەرتەوازە بووبێ، ئەو خودای سەرانسەری عەرد نەبوو، بەڵکو ئەو یەهوە بوو: خودای ڕقهەڵگر و تۆڵەستێن و خوێنخۆری قەومێکی تاقانە، خودای قەومی بەنی ئیسراییل بوو. ئەو ناچار بوو کە ڕقهەڵگر و تۆڵەستێن و خوێنخۆربێ، چونکە بە هەلومەرجێکی دژواردا تێدەپەڕی. لەگەڵ ئەمالیك * و میدیانییەکان ** و بیاباندا لەشەڕدا بوو. دەبا لەڕێگەی عەزاب و زرنگیی و کوشتارەوە، بەسەریاندا سەرکەوێ وخۆی ڕزگارکات.

ئەم دۆڵە قاقڕ و بێبەر و نائینسانییەی پیایدا دەڕۆیشتین، کێلانی سامناکی یەهوە بووە، وی بە نەعرەتەلێدانەوە لێرەوە تێپەڕی بوو.

چۆن دەکرێ بونیادەم بەباشیی قەومی بەنی ئیسراییل بناسێ گەر بەم بیابانە سامناکەدا تێنەپەڕێ و تاقینەکاتەوە؟ ئێمە سێ ڕۆژی لەسەریەك بەسواری وشترەوە بەم بیابانەدا بەڕێوەبووین. گەرووت لە تینوێتیدا دەسووتێ و سەرت لەگێژەوە دەچێ و لەکاتی داگەڕان بەدۆڵی خز و پێچاوپێچدا مێشکت وەك فڕفرۆکە دەخولێتەوە. قەومێك کە بۆ ماوەی چل ساڵ لەم کورەیەدا خارا بووبێ، کێ دەتوانێ ناوی لەناو ناواندا بسڕێتەوە؟ شادومان بووم بە بینینی ئەو گابەردە سامناکانەی کە فەزیلەتی قەومی یەهودی لەسەر هاتبووە بوون: بەرخۆدان، هێزی ئیرادە، سەرسەختیی و توانایان بۆ بەرگەگرتن. بالاتر لەمانە خودایەك کە گۆشتی لەگۆشتی ئەوان و بڵێسەی لە بڵێسەی

---

* Amalekites

** Midianites

ئەوان پێکهاتبوو، ئەو خودایەی کە هاواریانلێکردبوو:(خۆراکمان بدە، دوژمنانمان بکوژە، ڕێنوێنمانبە بەرەو سەر زەمینی مەوعود!)

قەومی یەهود قەرزارباری ئەم بیابانەن لەتوانای هەمیشەییان بۆ مانەوە و بۆ ئەو چاکەخوازیی و خراپەکارییانەی کە کۆنترۆڵی دونیایان پێکرد. ئەمڕۆیش، لەم قۆناغە گرژ و نالەبار و تۆڵەستێن و توندوتیژەدا کە پیایدا تێدەپەڕین، پێدەچێ جارێکیتر یەهود گەلی هەڵبژێردراوی خودا بێ بۆ چوونە دەرەوەی ترسناک لەعەردی کۆیلە.

سەرەنجام لەو پاش نیوەڕۆیەدا خەریکبوو دەگەیشتینە دەیری سینا. بەسەر بەرزاییەکەی (میدیانی) دا سەرکەوتبووین کە زیاتر لە پێنج هەزار پێ بەرز بوو. شەوی ڕابوردومان لەقەبرسانێکی موسوڵمانان ڕۆژ کردبۆوە. لەبەردەم مەزاری (شێخ) دا چادرمان هەڵدابوو. سپێدەی بەیان لەخەو هەستاین. سەرما بڕندە بوو، بەفر چادرەکەمانی داپۆشیبوو. دەتگوت لە تەواوی پێدەشتەکەدا مافورێك بەسپێتیی ئەڵماس، لەبەردەممماندا ڕاخراوە. لەبنمیچی کوختە ڕوخاوێکی گۆڕستانەکەدا چەند دارێکمان دەرکێشا و ئاگرێکمان کردەوە. ئاگر بڵێسەیدەدا و بۆ ئەوەی گەرممان بێتەوە هەر چوارمان بەدەوری ئاگرەکەدا هەڵکورماین. وشترەکانیش نزیك بوونەوە و ملیان بەسەرماندا شۆڕکردەوە. ئارەقی خورمامان خواردەوە و چامان دەمکرد. ئینجا بەدووەکان حەسیرێکیان لەسەر بەفرەکە ڕاخست و لەکاتێکدا کە ڕوخسارە باریك و هەتاوبردووەکەیان کردە مەککە، کەوتنە نوێژکردن.

نوقمی جەزبە بوون و ڕوخساریان ئارنگیدەدا. بەچاوی ڕێزێکی مەزنەوە لەو سێ جەستە برسێتی و عەزاب چەشتووەم دەنۆڕین کە ئاوها تێر ببوون. مەنسور و تۆعمە و عەواد بە جۆرێك هەڵگڕابوون، کە ئیدی دەرکی بەهەشتیان بەڕوودا کرابۆوە و چووبوونە ژوورێ. ئەوە بەهەشتی تایبەتیی خۆیان بوو. بەهەشتی موحەممەدیی: بەهەشتی خۆر، وشترگەلی سپی، گامێشی لەوەڕاو لەچەمەنزاری سەوزدا، خێمەی ڕەنگاوڕەنگ و ژنانێك کە لە دەرەوەی خێمەکاندا لەسەر ئەژنۆ دانیشتبوون. ژنانێك کە کاتێ پێدەکەنین سەریان بۆ دواوە دەگێڕایەوە، ژنانێکی بازنگی ئاڵتون لەمەچەك و پاوانە لە پا، ژنانێکی چاوان بە کل و پرچ و کەزی خەنەکراو و دوو خاڵ لەسەر گۆنا کوتراو. لەولایشەوە هەڵم لە چێشتەکەیان بەرزدەبۆوە: پلاو لەگەڵ ماست، خورما، نانی گەنم، گۆزەیەك ئاوی سارد، سێ خێمەی گەورەتر لە خێمەکانیتر، سی و سێ وشتری خێراتر لە وشترەکانیتر، سێ سەد و سی و سێ ژنی ئەفسوناویتر لەژنەکانیتر: خێمەکان و وشترەکان و ژنەکان بۆ مەنسور و تۆعمە و عەواد.

نوێژ تەواو بوو. بەهەشت دەرگاکانی داخست، بەدووەکانیش بۆ سەر بەرزاییەکانی (میدیانی) گەڕانەوە. بەبێدەنگیی لەئاگرەکە نزیکبوونەوە و بەجۆش و خرۆشەوە کەوتنەوە کاروبارە هیچەکانی ڕۆژانەیان. ئاخر مەگەر چەندێك ئەم ژیانە درێژە دەکێشێ؟ بەهەشت کۆتاییە. هەر بۆیە ئەو کەسە باشترە کە خۆی لەسەر ئارامگرتن ڕاهێنا.

دەستم بۆلای تۆعمە ڕایەڵکرد کە لەلای ڕاستمەوە دانیشتبوو. گوتم: (الله اکبر، اشهد ان لا اله الا الله. اشهد أن محمداً رسول الله.) تۆعمە

لەسەرسوڕماندا ڕاچڵەکی، وەك بڵێی نهێنییەکەیم ئاشکراکردبێ. بە ڕوخسارێکی لێوانلێو لەشادومانی تەماشایکردم و دەستی گوشیم.

کەوتینەوە ڕێ. بەپێی پیادە دەڕۆیشتم. ئیدی حەوسەڵەی جووڵەی هێور و ئارامی وشترەکانم نەبوو. چیاگەلێك لە بەردە چەخماخی سوور و سەوز لەهەردوو لامانەوە قەدیان ڕاستکردبۆوە. وەخت و ناوەخت مەلێکی چکۆڵەی ڕەش بەکاکۆڵێکی ورد و سپییەوە بەژوورسەرماندا تێدەپەڕی. لەوسەری ڕێگاکەوە کاروانێکی وشتر وەدیارکەوت. بەدووەکان لەخۆشحاڵیدا هاواریانکرد و ڕاوەستاین.

دوو وشتەوانی پێشەنگی کاروانەکە نزیکبوونەوە و گوتیان:"سەلامون عەلەیکوم." تەوقەیان لەگەڵ وشترەوانەکانی ئێمەدا کرد و ماچ وموو‌چیان کرد. ئیدی بەدەنگێکی نزم و هێور سەری قسە بۆ هەواڵپرسینی ئاسایی و دێرینە دامەزرا:(وەزعی ئێوە چۆنە؟ ژنان خەریکی چین؟ وشترەکان چۆنن؟ لە کوێوە دێن و بۆ کوێ دەچن؟) وشەگەلی (سەلام) و (اللە) لێکدا لێکدا لەزاریان دەهاتەدەر. ئەم دیدارە بیابانییەی ئەوان مانایەکی بەرزو پیرۆزی وای بەخۆوە دەگرت کە دەبوو ببێتە سەر مەشقی دیداری ئینسان لەگەڵ ئینساندا.

من لەقوڵایی دڵەوە ستایشی ئەم کوڕانەی بیابان دەکەم. بنۆڕە چۆن دەژین- بە چەند دەنکێك خورما، مستێ گەنم، کوپێك قاوە- کەچی جەستەیان چاپوك و پێوپلیان باریك وەکی پێوپلی بزنە کێویی و چاوانیشیان تیژ بەوێنەی چاوی شەهێن. ئەوانە دەست کورتترین خەڵکانی ئەم دونیایەن و لەهەمان کاتیشدا میواندۆست ترینیانن. برسێتییان هەر چەندێکبێ تا ڕادەی تێربوون ناخۆن. کەمێك قاوە و

نەختێك شەكر و مستێك خورما لای خۆیان گلدەدەنەوە تا بەڕێبوارێكی ببەخشن. لە رایسۆ سەرپەشتیاری دەیرەكە بۆی گێڕامەوە كەچۆن ژنێكی كورتەباڵای بەدو ڕاوەستاوە و لەگەشتیارێكی ئینگلیز وردبۆتەوە كە قوتوویەك خواردنی كردۆتەوە و كەوتۆتە خواردنی. كابرای ئینگلیز پارووەیەكی بەشداوە، بەڵام ئەم عیزەتی نەفسی ڕێگەی نەداوە وەریبگرێ، پاشان كوتوپڕ برسێتیی زۆری بۆ هێناوە و لەهۆش خۆیچووە و بووراوەتەوە.

یەكەمین ئەڤینی بەدو خۆشەویستییەتی بۆ وشترەكەی. كاتێ یەكێ لەوشترەكان گچكەترین نركەی دەكرد، گوێچكەی تۆعمە ومەنسور وعەواد لەحەژمەتا دەكەوتە لەرەو ڕادەوەستان. هۆڕەكەی سەر پشتیان ڕێكدەكردەوە، پاشان چاویان بەژێر زگ و ژێر پێیدا دەگێڕا و هەرچەندێك ئالفیان شكبردبا لەبەردەمیدا دایاندەنا. ئێوارانیش هۆڕەكەیان دادەگرت و بەتانی خورییان بە پشتیدا دەدا. پاشان ڕاخەرێكیان لەسەر عەردەكە دادەخست و زۆر بە وردی خواردنی وشترەكانیان لە شتی پیس دەبژارد.

شیعرێكی كۆنی عارەبیی هەیە ئاوها ستایشی ئەو هاوڕێ ئازیزەی بەدو دەكا:

وشتر بە بیاباندا دەڕوا و دەچێتە پێش

وشتر تۆكمەیە وەك داری تابووت

ڕانی هەر دەڵێی دەروازەیەكی بەرز

ئاسەواری قایش لەلاكەلەكەیدا

هەر دەڵێی دەریاچەی وشکی پڕ لە چەوە

دەست لە سمتیەوە بدە، وا دەزانیت

دەستت لە برپەنگەوە داوە

بە پردێك دەچێ کە میعماری گرێکیی ڕۆینابێ و

خشتپۆشی کردبێ.

بە پەلە بەسەر چیاکاندا هەڵدەگژاین. پەرۆشییەکی سوتێنەر هانیدەداین کە دواجار بگەینە دەیر. تۆزێك ئاو لەئەستێرکێکی سروشتیدا، چەند دارخورمایەك، کوختێکی بەردین و ئەولاتریش خاچە دارینەیەکی لەسەر گابەردێکدا دانراو. کوتوپڕ توعمە دەستی هەڵبڕی و هاواریکرد: "دەیر!"

لەخوارمانەوە، لەنێوان دوو چیای بەرزدا، دەیری سینای بەدیواری بڵند گەمارۆدراو وەدیارکەوت. لەقولایی دڵەوە تامەزرۆی بینینی ئەم ساتەوەختە ببووم، کەچی هەنووکە کە بەری ئەو هەموو هەوڵەم لەنێو دەستدا بوو، بێهات و هاوار و بەئارامیی، خۆشحاڵیی خۆم دەردەبڕی. بگرە هەنگاوەکانیشم خێراتر نەکرد. بۆ ساتێك هەستمدەکرد کە شتێك هانمدەدا بگەڕێمەوە، لەزەتێکی سەرسەختانە لەناوەوەمرا پرشنگیدەدا کە میوەی ئارەزووم لێنەکەمەوە و نەیخۆم. بەڵام لەناکاوێکرا شنەیەکی گەرم هەڵیکرد و بۆنی درەختانی پڕ لەشکۆفەی بۆ هێنام. ئیدی ئینسانەکەی ناوەوەم بردییەوە و بەرەو پێش ڕۆیشتم.

هەنووکە دەمتوانی ئاشکراتر ڕوخساری دەیرەکە ببینم، دەمتوانی ئاشکراتر دیوار و بورج و نوێژخانە و دارسەرووەکانی ببینم. گەیشتینە باخچەی ڕاهیب کە کەوتبووە ئەمدیوی شوراکانەوە. بە پەرژینەکەدا سەرکەوتم و دار زەیتون و پرتەقاڵ و گوێز و هەنجیر و چڕە دارچوالەی پیرۆزیشم بینین. هەموو ئەوانە لێرە، لە دڵی بیاباندا و لەژێر هەتاودا دەدرەوشانەوە. بەو گەرما فێنکە و بەو بۆنی عەترە و بە ویزەویزی مێشوولە بچووکەکانییەوە، ئیدی ئێرە بەهەشت بوو!

ماوەیەکی درێژ تامی ئەم ڕوخسارەی خودام چەشت. ڕوخسارێکی ڕەزاسووك کە مرۆڤەکانی خۆشدەوێ و لەخاك و ئاو و ئارەقە دروستبووە. لەمیانەی سێ ڕۆژی ڕابوردوودا لەگەڵ ڕوویەکی تریدا ڕوبەڕووبووبوومەوە، ڕوویەکی ترسناك و تاریك کە تەنها لە بەردی چەخماخ دروستبووە. لەدڵی خۆدا گوتم:" ئەم ئاگرەی کە دەسووتێنێ، ئەم بەردە چەخماخە توندوتۆڵەی کە ڕێگە نادات خواستە ئینسانییەکانی لەسەر نەخش ببێ، ئەمە خودای ڕاستەقینەیە!" بەڵام ئەلعان کە بەسەر پەرژینەکەدا دانەویبوومەوە و لەو باخچە پڕ شکۆفەیەم دەنۆڕی، بەخرۆشەوە وتەی زاهیدم بە هاوار گوت کە خودا ڕاچەنین و فرمێسکێکی میهرەبانە.

بوزا دەڵێ:" دوو جۆر موجیزە هەن: موجیزەکانی جەستە و موجیزەکانی ڕۆح. من بڕوام بە دووەمیان هەیە نەك بە یەکەمیان!" دەیری سینا موجیزەی ڕۆحە. ئەم دەیرە لەناوەڕاستی بیابانی نائینسانیی و بەچواردەوری بیرەئاوێکدا دروست کراوە و خێڵی زوبان و مەزەب جیاوازی لەدەور کۆبوونەتەوە، ئەم دەیرە ماوەی چواردە

سەدەیە وەك قەلایەك سەری هەڵبڕیوە و لەبەرامبەر هێزە سروشتی و مرۆییەکاندا بەرگری نواندووە. بەشانازییەوە بیرم لەوە کردەوە کە ویژدانێکی بالای ئینسانیی لێرە هەیە، لێرە چاکەخوازیی ئینسانیی، سەری بە بیابان نەویکردووە.

بەزەحمەت توانیم جڵەوی شادومانیم بگرم. پێم عەردی نەدەگرت. لێرە لەنێوان ترۆپکی تەوراتیی و تەپۆڵکەی بەرزی (عەهدی عەتیق) دا بووم. لەخۆرئاوادا (چیای مەعریفە) ڕاکشابوو، لەهەمان ئەو جێگایەی کە موسا مارە مسینەکەی لێڕادەهێنا. لەو دیوەوە زێدی ئەمالیکەکان و چیاکانی (ئاموریت)، لای باکوریشەوە شاخەکانی (کیدار) و (ئەدومیە) و (تیمان) کە تا بیابانی (مواب) دەگەیشتن. لای باشووریش تەنگەی (فاران) و زەریای سوور، دواجار بەرەو لای خۆرئاوا، زنجیرە چیاکانی سینا بە ترۆپکی پیرۆزەوە، ئەو ترۆپکەی کە موسا لەوێدا لەگەڵ خودا ئاخافت. دوورتریش چیای قەدیس کاترین. باخچەی دەیرەکە لەنێوان خۆر و بەفردا دەدرەوشایەوە. دارزەیتونەکان هێور هێور خشەی گەلاکانیان دەهات، پرتەقاڵەکان لەنێوان پەلکەکاندا پرشنگیاندەدا، دارسنۆبەرەکان عاریفانە قەدیان ڕاستکردبۆوە و ڕەش دەچوونەوە. بۆنی دارچواڵە چرۆکردووەکان وەك هەناسەی خودا، هێور و هاوسەنگ دەهات و زەین و کەپووی بونیادەمیان تەژی لەدڵخۆشیی دەکرد.

لەڕاستیدا ئەم دەیرە قەلایە، چۆناوچۆنی توانیبووی خۆی لەبەرامبەر هەناسەی وروژێنەری ئەم (با) بەهارییەدا ڕاگریێ؟ بەدرێژایی سەدە یەك لەدوای یەکەکان چۆناوچۆنیی بەناخی عەردا ڕۆنەچووە؟

*

لەدەروازەی بڵندەوە خۆم بە دەیرەکەدا کرد. نوێژخانەکە لەناوەڕاستی حەوشێکی گەورەدا و مزگەوتێکی بچووک بەمنارەیەکی باریکەوە لە تەنیشتیدا. دواجار لێرە خاچ و هیلال یەکانگیر دەبوون. دەوروبەری حەوشەکە بە بەفر پۆشراو و وەکی ئەڵماس دەدرەوشایەوە. ژوور و هۆدەی میوانان و ئەمبارەکانی لێبوون. سێ ڕاهیب خۆیان دابووە بەر هەتاو و خۆیان گەرم دەکردەوە. ماوەیەکی درێژ لەجێی خۆم ڕاوەستام و بە پەرۆشەوە گوێم بۆ قسەکانیان ڕادێرا. قسەکانیان لەسکوتی مەزنی فەزادا دەنگیدەدایەوە. هەریەکەیان دەیویست بئاخڤێ و باری شانی خۆی سووککات. یەکێکیان لەبارەی ئەو موجیزانەوە دەدوا کە لەئەمریکا بینیبوونی: کەشتیگەلی بوخاریی، ئاپارتمانی بەرز، ژنان، ڕوناکیی پرشنگدار لەشەودا. ئەویتریان باسی ئەوەی دەکرد کە چۆناوچۆنیی بەرخ لەزێدەکەیدا دەبرژێنرێ. سێیەمیشیان باسی موجیزەکانی قەدیس کاترینی دەکرد کە چۆن فریشتەکان لە ئەسکەندەرییەوە هێناویانە بۆ ئێرە، بۆ سەرترۆپکی چیاکەی و چۆن بونیادەم دەتوانێ جێگەپێکانی بەسەر گاشەبەردەکانەوە بناسێتەوە.

بۆ سەر بورجەکە سەرکەوتم تا تەماشایەکی دەوروبەر بکەم. ڕاهیبێکی گەنج و ڕەنگپەریو بینیمی و بە ڕاکردن بۆ بەخێرهێنانم هات. دەرکەوت تەمەنی هەژدە ساڵانە و خەڵکی کرێتە. بەهۆی هەتاوەوە گەندەمووی تازەهاتووی لاجانگی بەڕەنگێکی تەنکی خورمایی دەینوواند. هەروا کە لەبارەی زێدی خۆمانەوە سەری قسانمان

دامەزراند، پیرەمێردێکی نوورانیی و ئارام، کە تەمەنی دەوروبەری هەشتا ساڵێك دەبوو، بە هانکە هانك لێمانزیکبۆوە. سەری لە گویّ قەبر دەلەزری و تەمەننای خێر یان شەڕی لەدەستدا بوو. هەناوی چۆڵوهۆڵ و بەو جۆرەی لێهاتبوو کە بوزا دەیویست.

سێ قۆڵیی لەسەر ئەسکەملێکی درێژ لەبەر هەتاودا دانیشتین. ڕاهیبی گەنج مستێ خورمای لەژێر جلکەکەیدا دەرهێنا و دایە دەستم. هێشتا گەرمایی جەستەی بە خورماکەوە بوو. پیرەمێرد دەستی بەئەژنۆمدا هێنا و کەوتە گێڕانەوەی ئەوەی چۆن دەیرەکە ڕۆنراوە و چۆناوچۆنی بەدرێژایی سەدەکان بەرگەی گرتووە. هەروا کە لەبەر هەتاو و لەنێوان ئەم چیا ئەفسانەییانەدا دانیشتبووم، حەکایەتی دەیرەکە بەلامەوە، وەك ساکاریی و ڕاستەقینەیی حەکایەتی دێوودرنجان دەینواند:

– ئیمپراتۆر (جوستنیان) ئەم دەیرەی بەدەوری بیرەئاوێکدا ڕۆنا کە کیژانی ییترۆ* مەڕەکانیان لێ ئاو دەدا، ڕێك لەو جێگەیەدا کە پنچك سووتا بەڵام لە بەین نەچوو. جوستنیان دووسەد خێزانی لە(بونتوس) و میسرەوە هەنارد تا لەنزیك دەیرەکەدا نیشتەجێ بن و ببنە خزمەتکار و پارێزەری. سەدەیەك دواتر، محەممەد هات و دیدەنی کێوی سینای کرد*. هێشتا شوێنپێی وشترەکەی بەسەر لەوحی چەخماخە

---

* Jethro خەزووری موسا. و.ف

* هاتنی محەممەد بۆ کێوی سینا ڕاست نییە و هیچ بناغەیەکی مێژوویی نییە. بەڵام کازانتواکیس لێرەدا قسەی خەڵکانی تر بە سەلیقەیەکی وردی ڕۆماننوسییەوە دەگێڕێتەوە. ئاشکرایە ئەوەی

سوورەکەوە ماوەتەوە. ڕەهبانەکان بەشکۆ و ڕێزێکی فرەوە بەخێریانهێناوە کە بۆتە مایەی خۆشحاڵیی محەممەد و بووە هۆی ئەوەی کە ئیمتیازاتی گەورە بە دەیر ببەخشێ. هەموو ئەم بەسەرهاتە بە دەسخەتی کوفیی لەسەر پێستە ئاسك نووسراوەتەوە. لەپی دەستی بۆ ئیمزاکردن بەکارهێناوە، هەڵبەتە ئەو نەیدەزانی بنووسێ. لەو ئیمتیازیانەدا هاتووە:(ئەگەر ڕاهێبکی کێوی سینا لە دەشت یان لەسەحرا، لە شاخ یان لەئەشکەوت پەنا بگرێ، ئەوا من لەگەڵیدام و لەهەر جۆرە ئازارێك دەیپارێزم. لەسەر ڕاهیبەکانی کێوی سینا دێمە دەنگ لەهەر کوێیەك بن – لەسەر وشکایی بن یان لە زەریا، لەخۆرهەڵات بن یان لەخۆرئاوا، لەباکوور بن یان لەباشوور– ئەوان ناچاری باجدان نین، بۆ خزمەتی ئیجباریی بانگ ناکرێن، زەکات لەسەر بەروبوومەکانیان نییە. باڵی ڕەحمەت بەسەر سەریانەوە دەشەکێتەوە.)

هەروا کە پێرەمێرد دەدوا، دەنگی لەو هەموو بەریەککەوتنە ئینسانییەدا هێند دەلەرزی کە گیانی بە بەری چیا و دیوارە بیزانسییەکانی دەوروبەرمدا دەکرد، فەزا تەژی لە قەدیس و شەهید دەبوو. جحێڵە کرێتییەکە بەدەمی داپچڕاوەوە گوێی بۆ ئەو ئەفسانە موجیزەئاسایە ڕادەدێرا و نوقمی جەزبە دەبوو. لەخواریشەوە لەحەوشە، ڕاهیبەکان لە هۆدەکانیان هاتبوونە دەرێ تا ئەو گەنمە بکێشن کە عارەبەکان هێنابوویان. دەرگای موبەقەکە کرابۆوە و دەمتوانی لێیەوە مێزێکی درێژکۆلە ببینم کە پڕ بوو لە قرژاڵی سوور و

کەسێتییەك لە کارێکی ئەدەبییدا دەیڵێ، بەزەرورەت دەربڕی ڕا و زانیاریی نووسەری کارە ئەدەبییەکە نییە. و.ع

گەورەی زەریایی. ڕاهیبێکی ڕەنگپەڕیو خۆی لەبەتانییەکی قاوەییەوە پێچابوو، وێنەی سەدەفێکی زلی زەریایی دەکێشا.

پیرەمێرد بەپێکەنینەوە گوتی:" ئەوە باوکە (پاکومیوس) ی شێتۆکەیە و وێنە دەکێشێ!"

منیش کە دەمویست بەرگری لە هەموو هونەرمەندان بکەم، گوتم: " ئەدی خۆ لوقا پێغەمبەریش هەر وێنەکیش بووە!"

– کوڕەکەم ئەوە وەسوەسەیەکی خەتەرناکە،. خودا لێت بەدووركات. دەبێ پێغەمبەر بیت بۆ ئەوەی بتوانیت بەرگە بگریت!

ڕاستیدەکرد بۆیە من بێدەنگبووم. هەستام و بۆ حەوشە دابەزیم. ڕاهیبەکان وەك منداڵ لە بەفرەکەدا کەوتبوونە شەڕە تۆپەڵ. بەبارینی بەفر خەنی بوون، چونکە ئەمە ئەوەی دەگەیاند کە گژوگیا لە بیاباندا شین دەبێ و مەڕ و بزن لێیدەخۆن و خەڵکیی دەتوانن نان بەشی خۆیان دابینکەن.

چەند کۆیلەیەك هاتبوون و لەپاڵ دیواری دەیرەکەدا دانیشتبوون. جگەرەیان دەکێشا، کڕنۆشیان دەبرد و دەدوان. چەند ژنێکی پیسوپۆخڵ و پێخاوس و ڕەشپۆشیان لەنێودا بوون. پەرچەمیان بەسەر نێوچەوانیاندا دابوو، وەك گوڵینکەی ڕەشمە هۆنیبوویانەوە. ڕوخساریان لەکەپووەوە بەرەو خوار بەزنجیری باریك کە سەدەف و پارەی وردی زیوین بە کۆتایی هەر یەکێکیانەوە کرابوو، پۆشیبوو. هەر یەکێك لەژنەکان کراسەکەیان هەڵدایەوە و منداڵێکیان دەرهێنا و بەرامبەر خۆیان لەسەر بەردەکە دایاننا. هەمووان چاوەڕێ بوون

ڕاهیبەکان بێن و بەشە ڕزقی خۆیانیان بدەنێ: سێ کولێرەی گچکە بۆ هەر پیاوێك و دوو کولێرە بۆ هەر ژن و منداڵێك. دەشبوو هەر کەس خۆی بۆ وەرگرتنی کولێرەکانی بێت. هەر بۆیە چەند سەعاتێك لەوەوبەر لەخێوەتەکانیان هاتبوونە دەرەوە تا لەکاتی خۆیدا بگەن. بەڵام برسێتییان بەو کولێرە گچکانە دانەدەمرکایەوە. ناچار کوللەشیان کۆدەکردنەوە، وشکیان دەکردنەوە و دەیانکوتین و دەیانکردنە نان.

به بینینی ئەو برادەرە کۆیلانە تەواوێك نیگەران بووم. ئاخر ئەوانە لەچەندین سەدە لەوەوبەرەوە، بە دەوری ئەم شورا بیزانسییانەدا کۆبوونەتەوە و وەك بەرد کولێرەیان بۆ هەڵدەدرێ. لەڕێی هەرەشە و گورەشەی دەیرەوە دەژین و دەمرن. ئەمڕۆیش هەروەك دەورانی (پیترۆ) کیژان تەنها مەڕ دەلەوەڕێنن. هیچکەس مەزاحیمیان نابێ. کاتێ دوو گەنج عاشقی یەکتر دەبن، شەوانە بەنهێنی دەچنە کێوەکان. کوڕەکە دەکەوێتە نەی ژەنین و کەنیشکەیش گۆرانی دەچڕێ و لەتەواوی ئەو ماوەیەدا هیچکامیان دەستی بەر ئەویتریان ناکەوێ. پاشان کوڕەکە بەمەبەستی کڕینی دوڵبەرەکەی لەچیا دادەبەزێ. خەزووری ئایندەی لەدەرەوەی خێوەتەکە دادەنیشێ، کچە دەگاتە جێ و ئەم عەباکەی خۆی بەسەر کیژەکەدا دەدات. باوکی کوڕە و (شێخ) یش دەگەنە جێ. باوکی کچە و کوڕە، گەڵا خورمایەك دەگرن و دوو کەرتی دەکەن. پاشان باوکی کچە دەڵێ: "هەزار لیرە*م بەرامبەر کچەکەم دەوێ!"

---

* لە دەقە ئینگلیزییەکەدا پاوەند Pound بەکارهاتووە، کە خۆی دەشێت جونەیە یاخود دینار بێت.. بەڵام لە هەر دوو دەقە فارسی و عارەبییەکەدا لیرە بەکارهاتووە. و.ك

شێخ بەسەر سوڕمانەوە دەڵێ:" هەزار لیرە! کچەکەت دوو هەزار لیرەش دێنێ و زاواش ئامادەیە ئەو بڕە لیرەیە بدات ... بەڵام لەبەر خاتری من پێنج سەد لیرە وەرە خوارەوە."

باوکی کچە وەڵامدەداتەوە: " ئەمە پێنج سەد لیرەش لەبەر خاتری شێخ."

لەم حەیس و بەیسەدا، خزم و خوێش یەك یەك گەیشتونەتە جێ و چوار مشقی لەبەردەم خێوەتەکەدا دانیشتوون. لەوکاتەدا هەمووان هەڵدەسنە سەرپێ.

– لەبەر خاتری من پێنج سەد لیرەی تریش وەرە خوارەوە!

– سەد لیرەی تر!

– پەنجا لیرەی تر!

– بیست وپێنج لیرەی تریش!

تا دواجار بڕە پارەکە بۆ یەك لیرە دادەبەزێ. ڕێك لەو کاتەدا ژنان کە لە قوژبنێکدا خەریکی گەنمەشامی هاڕینن، دەکەونە هەلهەلە کێشان.

باوکی کچە هەڵدەسێتە سەرپێ و دەڵێ:" لەبەر خاتری ئەم ژنانەی کە گەنمەشامی دەهاڕن، کچەکەم بە نیو لیرە دەدەم!"

ئیدی شەوی زەماوەند، هەمووان دەخۆن و دەخۆنەوە و سەما دەکەن.

بەمجۆرە، داب و نەریتی بیابان بە درێژایی هەزارەها ساڵ وەك خۆی ماوەتەوە.

*

کرێتییه جحێڵەکه هات و گوتی:" باوکانی پیرۆز لەهۆڵی پێشوازیی چاوەڕێت دەکەن، بفەرموو!"

نزیکەی بیست ڕاهیب لەهۆڵی گەورەی پێشوازی دانیشتبوون. به پەیجۆرییەوه سەیریاندەکردم. ویستم دەستی یەکه بەیەکەیان ماچکەم، بەڵام لەبەرئەوەی ژمارەیان زۆر بوو تەنها دەستی (عابید) م ماچکرد. عابید لاواز و مۆن، بێ دوولێوەکردن لەناوەڕاستدا دانیشتبوو. جارێکیتریش قاوه، کەوچکێ مرەبا، پەرداخێك شەرابی خورما و قسەوباسی هاکەزایی وەك: خەڵکی کوێی؟ کێیت؟ خۆش هاتیت.

عابید، ئەو داربەڕووه پیرەی که هەورەبروسکەی خودا کردبوویه خەڵووز، تەماشایدەکردم. بەڵام دڵنیابووم نامبینێ. ئاخر چاوانی تاریك داهاتبوون. چیدی بەئاشکرا دونیای بینراوی بۆ لەیەکتر جیا نەدەکرایەوه. هەنووکه ئیدی دونیای نەبینراوی دەدیت. تەماشایدەکردم و لەودیومەوه شارگەلی گەورەی دەبینی، (دونیا) یەکی دەبینی که له زەلکاوی گوناه و فیز و چەقاوەسوییی و مەرگدا پەله قاژێی بوو.

پێمگوت:" من له تەنگژەیەکی گەورەدام و هیوادارم مۆڵەتم بدەنێ که چەند ڕۆژێك له دەیر بمێنمەوه تا بەشکم ڕۆحم هێوربێتەوه و بگاته بڕیارێك!"

عابید پرسی:" دەتەوێ خودا بدۆزیتەوە؟" ئەلعان بۆمدەرکەوت کە بۆ یەکەمجار دەمبینێ. ئاخر پێشتر تەنها تەماشای کردبووم.

وەڵامیمدایەوە:" دەمەوێ دەنگی ببییەم. دەخوازم داوای لێبکەم پێمبڵێ کام ڕێگە بگرمەبەر. ئاخر تەنها لە بیاباندایە کە ڕۆح دەتوانێ دەنگی خودا ببیەت!"

عابید گوتی:" لێرە لەبیابان هەموو دەنگەکان دەبیسترێن: بەتایبەتیی دوو دەنگ کە جیاکردنەوەیان لەیەکتری زەحمەتە، ئەوانیش دەنگی خودا و دەنگی شەیتانە. کوڕم وریابە!"

دوو ڕاهیب هاتنە ژوورەوە تا ئەم حاجییە تازەیە ببینن و بەخێری بێنن. یەکێکیان بەرپرسی میوانداریی بوو. زەلامێکی قەڵەو و خودان ڕیشێکی لوول و چاوانێکی شین و خەندان. کارەکەی بریتی بوو لە سەرپەرشتیکردنی بیانییەکان. ڕاهیبەکەی تر زەردەخەنەیەکی خەمین و گاڵتەجاڕییانەی لەسەر لێو بوو. باڵای بەرز، ڕیش و سمێڵ و برۆی سپی وەکی بەفر. قامك و نینۆکە درێژەکانیشی هەر سپیی. ئەو لەگەڵم نەدووا، بەڵکو تەنها بەزەردەخەنەوە دیقەتیدەدام، نازانم زەردەخەنە بوو یان مەسخەرە؟ لەو ساتەدا نەمدەزانی، چەند ڕۆژ دواتر تێگەیشتم.

عابید هەستا. دەستی بۆ ڕایەڵکردم و گوتی:" خودا بکا ئەوەی تا ئێستا بێهودە لەدونیادا بەدوویدا گەڕاویت، لەبیاباندا بیدۆزیتەوە."

ڕاهیبێ ڕایکرد تا دەرگاکەی بۆ بکاتەوە. عابید بەهەنگاوی قورس کەوتەڕێ و دیارنەما.

ئەو ڕاهیبەی بەرپرسیاری کاروباری میوانداریی بوو، بەرەولام هات و گوتی:" وەختی شێوە. تکایە بفەرموون بۆ هۆڵی نانخواردن."

ڕاهیبەکان بە دەوری مێزێکی درێژکۆڵەدا دانیشتبوون و عابید لەسەرووی هەمووانەوە. ڕاهیبی خزمەتچی شێوی هێنا. قرژاڵی سوورەوەکراو و سەوزە لەگەڵ کولێرەیەك و پەرداخێك شەراب بۆ هەر کەسێك. باوکەکان کەوتنە خواردن. کەس دوو لێوەی نەدەکرد. خەتیب سەرکەوتە سەر مینبەرێکی نزم و بەدەنگێکی خۆش کەوتە ڕاڤەکردنی وانەی ئەو ڕۆژە: گەڕانەوەی کوڕە لاسارەکە.

چەندین جار و لە چەندین دەیری جۆراوجۆردا، گوێم لەو ئاوازە ڕیتمیکە مەزەبییەی سەر سفرە ببوو. ئاخر لەم ڕێیەوە ژەمە خواردنەکە گرینگییەکی تایبەتیی عیرفانیی وەردەگرت. جارێکیان خاخامێك گوتی:" مرۆڤی ئیماندار لەکاتی خواردنا، خودای ناو خواردنەکە ئازاد دەکات!"

خەتیب بەدەنگێکی قووڵ لەبارەی کوڕە لاسارەکەوە دەدوا: لەبارەی عەزاب و ڕیسواییەکانییەوە دوور لە ماڵە باب، لەبارەی ئەوەوە کە چۆناوچۆنی وەك بەراز خڕنوکی خواردووە و چۆناوچۆنی ڕۆژێکیان ئیدی پرزەی لێبڕاوە و بەرە لای بابی گەڕاوەتەوە.

لەمیانەی گوێڕادێران بۆ ئەم سروتە ئیمانداریيە مەسیحییەدا، بەخۆمدەگوت:" لە دەیرێکیتردا، کە زیاتر یەکانگیریی لەگەڵ نائارامیی و یاخیگەریێتی ڕۆحیی سەردەمدا هەبێ، ئاکامێکی شکۆدار، وەك ئەمەی خوارەوە، لەو بەسەرهاتە دەکەوێتەوە:

کوڕە لاسارەکە شەکەت و تێکشکاو بۆ ماڵە هێمنەکەی بابی دەگەڕێتەوە. لەو شەوەدا کە لەسەر جێگەی گەرم و نەرم ڕادەکشێ تا بنوێ، دەرگاکە بە ئەسپایی دەکرێتەوە و برا گچکەکەی دێتە ژووری و دەڵێ:(دەمەوێ بڕۆم، ماڵە بابم لێبۆتە زیندان!) برای تێکشکاو بە بیستنی ئەو قسانە خۆشحاڵ دەبێ. براکەی لەئامێز دەگرێ و دەکەوێتە ئامۆژگاریکردنی کە پێویستە چ بکا و ئاراستەی کام ڕێگە بگرێتەبەر. زۆری لێدەکا لەم ئازاتر و باوەڕ بەخۆتر بێ و هەرگیز خەیاڵی گەڕانەوە بۆ (تەویلە) ی باب لەکەللەی نەدا. (ئاخر ئەو بە ماڵە بابی دەگوت تەویلە)، براکەی تا بەردەرگا بەڕێدەکا و تۆقەی لەگەڵدەکات. بیردەکاتەوە و لەدڵی خۆیدا دەڵێ: براکەم لەمن بەهێزتر دەبێ و ناگەڕێتەوە!

*

چۆناوچۆنی دەتوانم یەکەمین شەوێك لەبیرکەم کە لە قەلا بیابانییەکەی خودادا ڕۆژمکردەوە؟ بێدەنگیی تەژیی لەتارمایی بوو. وەك ئەوەی کەوتبێتمە بنی بیرێکی وشك و تاریکەوە، بێدەنگیی لەهەرچوار لاوە گەمارۆیدابووم. پاشان لەناکاوێکڕا بووە دەنگ و ڕۆحی هێنامە لەرە.

– ئەوە لێرە، لەماڵەکەی مندا چ دەکەیت؟ تۆ پاك و شەرافەتمەند نیت. نیگات بەملاولادا دەفڕێ. من متمانەم پێت نییە. تۆ لەهەر ساتێکدا بێ ئامادەی خیانەت کردنیت. ئیمانت تێکەڵەیەکی ناموقەدەسە لە بێئیمانیی. ئاخر تۆ نازانیت کە خودا لەکۆتایی هەر ڕێگەیەکدا

دانیشتووە، بەڵام تۆ هەمیشە پەلەتە و هەمیشە لەنیوەی ڕێگەدا ناهومێد دەبیت و ڕێگەیەکیتر دەگریتەبەر. خەڵکانی ئاسایی (سایرین)* ەکانیان بۆ نابینرێ و ناتوانن گۆرانیی لەفەزادا ببییەن. کەڕو کوێر و داماوانە لە ئەمباری عەرددا دادەنیشن و سەوڵ لێدەدەن. بەڵام دەستبژێرەکان، ناخوداکان، دەنگی (سایرین) یێك لەناخیانڕا، لە قوڵایی ڕۆحیانڕا دەبییەن و ئازایانە شوێنپێی ئەو دەنگە هەڵدەگرن. پێتوایە جگە لەمە چ شتێکیتر نرخ دەداتە ژیان؟ بەڵام ناخودا فەقیر و خانەگومانەکان، دەنگی (سایرین) دەبییەن و باوەڕ ناکەن. خۆیان لە پشت خۆپارێزیی و ترسنۆکییەوە مەڵاسدەدەن و بەدرێژایی تەمەنیان بیانووە ئەرێنیی و بیانووە نەرێنییەکان بە تەرازووی وردی شیکاریی دەکێشن. خوداش کە نازانێ لە کوێیان دابنێ و حەزیش ناکات بیانکاتە زینەت بۆ دۆزەخ، یاخۆ بەهەشتیان پێ ئاڵوودە بکا، لەبەرئەوە فەرماندەدا لنگەوقووچ لە فەزادا لەنێوان پاقژیی و گەندەڵییدا بمێننەوە.

دەنگەکە نەما. چاوەڕێمکرد. سەر ڕومەتەکانم لە شەرم و توڕەییدا سوور هەڵگەڕابوون. پاشان لەجێگەیەکەوە، کە نازانم لە خودی بیابانەوە بوو یان نا – هێزم تێهاتەوە تا سەری ناڕەزایی و یاخیبوون هەڵبڕم.

– ئەز گەیشتومەتە کۆتایی و لەکۆتایی هەر ڕێگەیەکیشدا هەڵدێری نهێنیئامێزم دۆزیوەتەوە.

---

* لە پەراوێزەکانی پێشوودا ئاماژەی بۆ کراوە.

– تۆ ناتوانیت لەوە زیاتر بڕۆیت. هەڵدێری نهێنیئامێز ناوێکە دەیدەینە هەموو ئەو شتانەی کە ناتوانین پردیان لەسەر ڕاکێشین. ئەگینا چ هەڵدێرێك بوونی نییە. ڕێگەکەیش کۆتایی نییە، بەڵکو تەنها ڕۆحی ئینسان هەیە کە شتەکان بەگوێرەی ئازایەتی و ترسنۆکیی خۆی ناو دەنێ. مەسیح و بوزا و موسا، هەموویان هەڵدێری نهێنیئامێزیان دۆزیوەتەوە. بەڵام پردیان بەسەردا لێداوە و لێی پەڕیونەتەوە. چەندین سەدەیە و تا ئێستا جەماوەری خەڵك لەدوایانەوە دەپەڕنەوە.

– هەندێ کەس بە فەرمانی خودا دەبنە قارەمان، هەندێکیتریش بەبەرخۆدانی خۆیان. دەی من تێدەکۆشم!

پێکەنینێکی ترسناك لەدەوروبەر و لەناوەوەمڕا تەقییەوە.

– قارەمان؟ بەڵام بوون بە قەرەمان واتە خۆسپاردن بەڕیتمێك کە ئینسان لە تاکێتیی تێدەپەڕێنێ. بەڵام تۆ هێشتا لێوانلێویت لەنیگەرانی و تەمبەڵیی. نەتوانینت بۆ زاڵبوون بەسەر فەوزای ناوەوەت و دەستەپاچەییت لەخوڵقاندنی (وشە) ی کامڵ و هاوگونجاو، واتلێدەکا سەرزەنشتی خۆت بکەیت و بڵێیت:(فۆرمە کۆنەکان زۆر سنووردارن!) بەڵام ئەگەر تۆ لەفیکر و لە کردەوەدا لەمە زیاتر پێهەڵگریت، ئەوا دەتوانیت بگەیتە سنوورەکانی قارەمانێتیی. دەتوانیت بگەیتە ئەو مەرزانەی کە (دە) ڕۆحی وەك ڕۆحی خۆت لەناویدا جێگەیان دەبێتەوە و دەتوانن کاربکەن. گەر خواستەکانت لە ڕەمزە ناسراوە ئاسمانییەکانەوە وەربگریت، ئەوا دەتوانی کەشتی ئەزموونە تایبەتییەکانی خۆت بخەیتە جووڵە و شکڵێکی ئەمڕۆیی

بەخودا و بە ئینسان ببەخشیت. دەی ئەمەش ئەوشتەیە کە بەدوایدا دەگەڕێیت، بەڵام هێشتا نەتدۆزیوەتەوە!

– تۆ بێ ویژدانیت. ڕوحم بێ و لە دڵتا نییە. هۆ ئەی دەنگی دڵڕەق، پێشتریش هەر گوێم لەتۆ بووە. هەر کاتێ لە دووڕێیانێکدا ڕاوەستابم و لەبیری هەڵبژاردنی ئەو ڕێگەیەدا بووبم کە پێویستە بیگرمەبەر، گوێم لە تۆ بووە!

– هەمیشەیش هەرکاتێ ڕابکەیت، گوێت لێمدەبێ!

– قەت ڕامنەکردووە. هەمیشە بەرەو پێشڤەچووم و هەرشتێ خۆشمویستووە، جێمهێشتووە و دڵم دوو کەرت بووە.

– تا کەنگێ هەر ئاوها دەکەیت؟

– تا ئەو کاتەی دەگەمە هەڵگڕان. لەوێ دەحەوێمەوە!

– چ هەڵگڕانێك بوونی نییە، تەنها ترۆپکەکان هەن. چ حەوانەوەیەك نییە، تەنها بەرخۆدان هەیە. بۆ سەرت سوڕماوە؟ بۆچی ئاوها بەچاوانێکی زەقەوە تەماشامدەکەیت؟ هێشتا نامناسیتەوە؟ پێتوایە من دەنگی خودام؟ نەخێر، من دەنگی خودی تۆم. هەمیشە لە تەکتا دەڕۆم و هەرگیز بەرتنادەم. هاوار بەماڵم گەر تۆم بۆ خۆت جێهێشتبا! جارێکیان، ئەو جارەی کە بە توڕەیی لەنهێنیخانەی بوونتەوە بازمدایە دەرەوە، ناوێکت لێنام. ئەو ناوەم لای خۆم پاراست لەبەرئەوەی خۆشمویست. ئاخر من – هاوڕێی سەفەری تۆ، مێیە پڵنگ– م!

دەنگەکە نەما. بەناسینی ئەو، هەستی دڵنیایی دایگرتم. ئاخر بۆچ دەبێ لەو مێیە پڵنگە بترسم. ئێمە هەمیشە پێکەوە سەفەر دەکەین.

هەموو شتێکمان بینیوە و پێکەوە لەزەتمان لەشتەکان بردووە. هەردووکمان پێکەوە لەوڵاتە بێگانەکاندا خواردوومانە و خواردوومانەتەوە و عەزابمان کێشاوە. پێکەوە تامی شار و ژن و ئەندێشەکانمان کردوون. کاتێ بۆ هۆدە بێدەنگەکەمان کە پڕ لەغەنیمەت و پۆشراوە بە برین، دەگەڕێینەوە، ئەم مێیە پڵنگە بەئەسپایی بۆ لانەکەی لەتەوقی سەرمدا، کە بێشەی ئەوە، گەڕاوەتەوە. خۆی بەملاولای کەللەسەرمەوە نووساندووە و چنگاڵەکانی بەنێو مۆخمدا ڕۆ بردووە. ئیدی ئەوسا دوو قۆڵیی، بێئەوەی هیچ کاممان دوولێوە بکا، بە ئەندێشەی بینینەکانماندا ڕۆچووین و ئارەزووی بینینی ئەو شتانەمان کردوون کە پێویستە بیانبینین.

ئێمە خەنین چونکە دونیای بینراو و نەبینراو لوغزێکی قووڵ و نەکراوەن، لەژوور تێگەیشتنەوەن، لەودیوی ئەقڵەوەن، لەودیوی ئارەزووەوەن، لەودیوی یەقینەوەن. من و مێیە پڵنگی هاوڕێی سەفەرم، پێکەوە دەئاخڤین و پێدەکەنین، لەبەرئەوەی سەرسەختین و برسێتییمان بەهیچ ناشکێت. گەرچی دڵنیاین دەمەوعەسرێك چنگێ خۆڵ دەخۆین و تێر دەبین، ئەوسا بە تێر نەخۆریی خۆمان پێدەکەنین.

ئەی ڕۆحی ئینسان، هاورێی سەفەرم، ئەی مێیە پڵنگ: وای چەند بە چێژە بژین و عەردمان خۆشبوێ و بە بێترس لە مەرگ بنۆڕین.

تاریك و ڕوونی بەیان هەستام. حەزم لە پیاسەیەکی بیابان بوو. ئەستێرەی بەیان هێشتا دیار و ڕوناکییەکی تەنك ترۆپکی چیاکانی داگیرکردبوو. کەوەکان لەخەو هەستابوون، لەهەموو بیاباندا ئەو دوندە پیرۆزەی کە (یەهوە) ی لەسەر دابەزیبوو، نەغمەی قاقپەقاق

دەنگیدەدایەوە. ئاسمان ساماڵ و بەفرە کەڵەکەبووەکانی خوارەوە تووابوونەوە و لم هەڵیمژتبوون، بەڵام بەفری سەر چیاکان لەژێر یەکەمین ڕۆشنایی خۆردا، هێشتا بەڕەنگێکی پەمەیی دەدرەوشایەوە. چ دەنگێ نەدەبیسترا، ئاو چ سۆراغێکی نەبوو، چ گژوگیایەکی سەوز نەبوو، تەنێ گۆشەگیرییەکی نائینسانیانە هەبوو کە لەخودا و لم ڕۆنرابوو.

هەڵبەت تەنها دوو جۆر لەخەڵکیی دەتوانن لەم بیابانەدا بەرگە بگرن: ئەوانیش شێت و پێغەمبەرانن. لێرە ئەقڵ لەترسا تێکناچێ، بەڵکو لەسامی پیرۆزدا تێکدەچێ: گا هەرەس دێنێ و خۆڕاگریی خۆی لەدەستدەدا، گا بەرەو باڵا دەکشێ، بەرەو ئاسمان هەڵدەگژێ و ڕووبەڕوو خودا دەبینێ. دەست لەچمکی جبە کڵپەسەندووەکەیەوە دەدا بێئەوەی بسووتێ، گوێی لەقسەکانی دەبێ، کە قسەکانی وەرگرت، ئەوسا دەیانخاتە قوڵایی هۆشیاریی ئینسانەوە.

تەنێ لەبیاباندایە کە شاهیدی لەدایکبوونی ئەم ڕۆحە دڕندە و دەستەمۆ نەبووانە دەبین، ڕۆحگەلێك کە تەنانەت دژی خوداش هەڵدەگەڕێنەوە و بێ ترس لەبەرامبەریدا رادەوەستن. خودا دەیانبینێ و شانازییان پێوەدەکات، چونکە ئیدی دڵنیایە کە فووەکەی لەڕۆحی ئەواندا بەهەدەر نەچووە. دڵنیایە کە لەواندا، سازشی بۆ ئەوە نەکردووە ببێتە ئینسان.

جارێکیان، دوو پێغەمبەر بەبیاباندا دەڕۆن و دەبێتە دەمەقاڵێیان. یەکێکیان دەڵێ: خودا ئاگرە. ئەویتریشیان دەڵێ: خودا شانە

هەنگوینە. سەرەڕای ئەو هەموو دەمەقاڵێ و هاتوهاوارە، کەچی هیچکامیان ناتوانێ ئەویتر بهێنێتە سەر باوەڕی خۆی.

دواجار، یەکەمیان لەوپەڕی هەژاندا ئاماژە بۆ کێوەکەی بەرامبەری دەکاو دەڵێ:" کە حەقیقەت دەڵێم، ئەو کێوە دەکەوێتە لەرزە!"

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردووە، کێوەکە دەکەوێتە لەرزە.

پێغەمبەری دووەم بە سوکایەتی پێکردنێکەوە وەڵامیدەداتەوە:

– جا ئەوە کەی بەڵگەیە!

پێغەمبەری یەکەم دەڵی:" کە حەقیقەت دەڵێم، مەلایکەتێك لەئاسمان دێتە خوارەوە و پێوپلم دەشوات!"

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردووە مەلایکەتێك دێتە خوارەوە و دەکەوێتە شتنی پێوپلی.

بەڵام پێغەمبەری دووەم، بەشان هەڵتەکاندنەوە دەڵێ:" دەی ئەمەش بەڵگە نییە!"

پێغەمبەری یەکەم دەڵێ:" کە حەقیقەت دەڵێم، خودا دەڵێ: ئەمە حەقە!"

هێشتا قسەکەی تەواونەکردووە، دەنگێك لەئاسماندا دەنگدەداتەوە و دەڵێ: "ئەمە حەقە!"

بەڵام پێغەمبەری دووەم هەمدیس شان هەڵدەتەکێنێتەوە و دەڵێ: "ئەمەش بەڵگە نییە!"

ڕێك لەو کاتەدا، ئەلیاس بە ئاسماندا تێدەپەڕێ. کاتێ خودای بینی پێدەکەنێ، لێی نزیکدەبێتەوە و دەپرسێ:" خودایە ئەوە بەچیی پێدەکەنی؟"

خودا وەڵامدەداتەوە:" ئەلیاس، لەبەرئەوەی خۆشحاڵم. لەخوارەوە، لەسەر عەرد دوو نەفەر دەبینم سەرگەرمی دەمەقاڵێن. ئەوانە کوڕانی ڕاستەقینەی خۆمن!"

هەروا کە بە ڕێگادا دەڕۆیشتم، ئەندێشەم تەژی لەم دوو پێغەمبەرە سەرسەختە بوو، وەك بڵێی هێشتا جێپێکانیان بەسەر لمەکەوە ببینم. بەخۆمگوت:" بەختەوەرە ئەو باوکەی کە شایستەی ئەوە بێ کوڕی ئاوهای هەبێ! بەختەوەرە ئەو بیابانەی کە دەبینێ شێری ئاوها بەسەریدا دەڕۆن."

*

بۆ سبەینێ، لەگەڵ باوە ئاگاپیێوس و باوە پاکومیۆسی وێنەکێشدا، چووینە ترۆپکی پیرۆز کە لەوێ موسا ڕووبەڕوو خودای بینیوە و قسانی لەگەڵ کردووە. هێڵی ئاسۆیی کێوەکە لەدوورەوە لەیاڵی بەرازێکی کێوی دەچوو. کتێبی پیرۆز دەپرسێ:" ئێوە ئەی کێوەکانیتر، ئەی کێوانی پۆشراو بە گژوگیا، پڕ لەمەڕ و پەنیر، ئێوە چ بەهایەکتان هەیە؟ تەنها و تەنها کێوێکی واقیعیی هەیە، ئەویش کێوی سینایە کە خودای لێدابەزی و هەنووکە وی لەوێ نیشتەجێیە!"

(یەهوە) سەرکردەی خەتەرناکی بەنی ئیسراییل، وەکی ئاگر چوارمشقی لەسەر ترۆپکی ئەم ئۆلۆمپە عیبرییە دانیشت و کێوەکەی وا لێکرد بیێتە هەڵم. نە کەس دەیتوانی دەستی لێوەبدا و نە کەسیش دەیتوانی ڕووبەڕوو چاو لەچاوانی ببڕێ. هەر کەسێ دەیبینی دەمرد. یەهوە یەکسان بوو بە ئاگر. قەومی یەهود هەر شتێکیان دەخستە ئاگرەکەوە ئەم دەیسوتاند. لەسەروو هەموو شتێکەوە حەزی بەوە بوو منداڵەکانی ئەو قەومە لە بڵێسەی خۆیدا بسوتێنێ.

بە کێوەکەدا سەرکەوتین کە لە دامێنەوە تا ترۆپك 3100 پلەیە. لەکاتی سەرکەوتنندا بەلای دەرگایەکی نزمی کەوانەییدا تێپەڕین کە لە گابەرد دروست ببوو. لەو دەور و زەمانەدا کە خەڵکی لەدەستێوەدانی ترۆپکی سینا دەترسان، ئیعتیرافگەرێك لێرەدا دادەنیشت و گوێی بۆ ددانپیانانی ئەو خەڵکانە ڕادەدێرا. هەر کەسێ بەسەر ئەم کێوەی خودادا هەڵگژابا، دەبوو خاوەن دوو دەستی پاقژ و دڵێکی بێگەردبا، ئەگینا ئەو ترۆپکە دەیکوشت. ئەمڕۆ ئەو دەروازەیە پشتگوێ خراوە. دەستگەلی پیس و دڵگەلی گوناهبار دەتوانن بێترس لێرەوە تێپەڕن، ئاخر چونکە ئیدی ئەو ترۆپکە کەس ناکوژێ.

لە دەروازەکە تێپەڕ بووین.

سەرووتر، ئەشکەوتێك بوو لەوێدا (یەشاع) پێغەمبەر وەحییە مەزنەکانی بۆ هاتبوونە خوارەوە. چووبووە ئەشکەوتەکەوە و کەلامی خودای بۆ نازیڵ ببوو:(سبەینێ بڕۆ و لەحزوری خودادا ڕاوەستە، گەردەلوولێکی بەهێزت بەسەرا هەڵدەکا کە شاخەکان لەبنەوە هەڵدەکەنێ و گاشە بەردەکان تێکوپێك دەشکێنێ، بەڵام خودا لەو

ڕەشەبایەدا نییە. دوای ڕەشەباکە بوومەلەرزەیەك ڕوودەدا، بەڵام خودا لەو بوومەلەرزەیەدا نییە. دوای بوومەلەرزە، ئاگرێك پێدەبێ، بەڵام خودا لەو ئاگرەشدا نییە. دوای ئاگرەکە، شنەیەکی فێنك و خۆش هەڵدەکات، دەی خودا لەو شنەیەدایە* !)

ڕۆح ئاوها دێ. دوای گەردەلوول و بوومەلەرزە و ئاگر: شنەیەکی خۆش و فێنك. لەم ڕۆژگارەی ئێمەشدا ڕۆح هەر ئاوها دێ. ئێمە بەزەمەنی بوومەلەرزەدا تێدەپەڕین، پاشان نۆرەی ئاگر دێ و دواجار کەنگێ؟ دوای چەند نەوە؟ شنەیەکی خۆش و فێنك هەڵدەکات.

له ژوور ئەم ئەشکەوتەوە، پاکومێوس ڕاوەستا و ئاماژەی بۆ لێواری تاوێرە بەردێك کرد و گوتی:" ئەو ڕۆژەی کە بەنی ئیسراییل لەگەڵ زەبەلاحەکاندا کەوتنە جەنگ، موسا لێرەدا ڕاوەستا. مادامەکی دەستەکانی بەرز ڕاگرتبوو، بەنی ئیسراییل لەسەرکەوتنا بوون. بەڵام کاتێك ماندوو بوو، دەستەکانی داگرت، ئیدی زەبەلاحەکان غیرەت گرتنی. ئینجا (هارون) و (حور) هاتن و دەستی موسایان بەرزکردەوە، تا سەرەنجام دوا جەنگاوەری دوژمن بەنوکی شمشێر بەزێنرا * ."

تەواوی ئەم ئەفسانانە لەڕۆحە ساکارەکەی پاکومێوسدا گرینگییەکی دەگمەنیان هەبوو. بەچاوانێکی زەقەوە تەماشایدەکرد وەك بڵێی لەبارەی هیولاگەلی پیرۆزەوە– ایناسۆرگەل و مەگاتریۆمگەل– ەوە

* به دەسکارییەوە لە ئەهدی ئەتیقەوە. کتێبی یەکەمی پادشایان، دەروازەی نۆزدەیەم.

* ئەهدی ئەتیق. سیفری خروج، دەروازەی هەژدەهەم.

بدویٚ کە هێشتا بەچیاکاندا دێن و دەچن و خاوەن دڵە بێگەردەکان دەتوانن بیانبینن.

باوە (ئاگاپیۆس) ی لاواز و باریکەلە، بە گورجوگۆڵیی گەنجێك ڕێنوێنیی دەکردین. دوولێوەی نەدەکرد. لە زۆربڵێیی پاکومیۆس قەڵس ببوو، دەیویست هەرچی زووترە خۆی بگەیەنێتە ترۆپك.

کاتێ پێمنایە سەر ترۆپکی پیرۆز، دڵم کەوتە تەپە تەپ. چاوانم لەوەوبەر هەرگیز دیمەنێکی ئاوها بەشکۆ و تراژیدیایی نەبینیبوو. خوارەوەمان (ئارابیا پیترا) بوو بەچیا ئەرخەوانییەکانییەوە. لەو دوورەشەوە، زنجیرە شاخە شینەکانی (ئارابیا فلیکس) بوو. زەریای سەوزیش وەك مرواری دەدرەوشایەوە. لای خۆرئاواوە، بیابان لەژێر خۆردا هەڵمی لێهەڵدەسا و لەودیویشەوە، دوور دوور، شاخەکانی ئەفریقیا بوو. بەخۆمگوت:" لێرەدایە ڕۆحی ئینسانی باوەڕبەخۆ، یاخۆ ڕۆحی ئینسانی نائومێد، ئەوپەڕی بەختەوەریی دەدۆزێتەوە."

خۆمان بەنوێژخانەیەکی گچکەی سەر دوندەکەدا کرد. پاکومیۆس بە نینۆك کەوتە کڕاندنی دیوارەکان تا بەشکم پاشماوەی بەردەنیگاری دێرینیان لەسەر بدۆزێتەوە. بەشێوە زوبانێکی شەلاڵ لەسەرکەوتن ئاماژەی بۆ ستونی بیزانسی گچکەی پەنجەرەکان کە داڕوخا بوون، کرد و بە شانازییەوە بانگیکردم تا هێمای ڕوحلقودس ببینم: جوتێك کۆتری بیزانسی دەنووکیان لە دەنووکی یەکتردا. باوکە پاکومیۆس لەهەوڵی دۆزینەوەی ژیانی دێرین و سەرلەنوێ ڕۆنانەوەیدا بوو. حەزینەدەکرد ڕابردوو تێپەڕێ. لێرە، لەسەر ئەم ترۆپکەی کەخودا وەك بڵێسەیەکی نەمر لێی دابەزیوە، ڕۆحی هەڵکۆڵینی ئاسەوارناسیی

قەڵسی دەکردم. ڕوومکردە ڕاهیبەکە و پرسیم:" باوە پاکومیۆس، بەڕای تۆ خودا لەچ دەچێ؟"

بە گومانەوە تەماشایەکی کردم و دوای ساتێك بیرکردنەوە وەڵامیدایەوە: "لەباوکێك دەچێ کە منداڵەکانی خۆی خۆشدەوێن!"

هاوارمکرد:" چ شەرمەزارییەکە! لێرە، لەسەر ترۆپکی کێوی سینا، چۆن دەوێریت ئاوها لەبارەی خوداوە بدوێیت؟ مەگەر کتێبی پیرۆزت موتاڵا نەکردووە؟ ئاخر خودا خودای ئاگری بوون سوتێنەرە!"

– بۆ ئەمەم پێدەڵێیت؟

– بۆ ئەوەی لێگەڕێیت ئەو هەموو ئەم شتانە بسوتێنێ. مەبەستم لە ڕابردووە. پاکومیۆس شوێنپێی ئاگری خودا هەڵگرە و خۆڵەمێشەکان کۆمەکەرەوە!

دواجار، باوە ئاگاپیۆس لێوی هەڵێنا و گوتی:" گوێ لەئامۆژگاریم بگرە و بە باسکردنی ماهییەتی خودا، خۆت ئەزییەت مەدە. یاری بە ئاگر مەکە ئەگینا دەسوتێیت. هەوڵ مەدە خودا ببینییت ئەگینا کوێراییت دایەت!"

ئەوجا جانتاکەی کردەوە و لەناویدا دوو کۆتری برژاو و دوو قرژاڵی زەریایی و بڕێك گوێز و خورما و گۆزەیەکی دارینی پڕ لەئارەقی خورما و کولێرەیەکی گەورەی گەنمی دەرهێنا.

– بفەرموون، خواردنەکە ئامادەیە!

کوتوپڕ زانیمان که چەندمان برسییه. خواردنەکەمان لەسەر سەکۆیەکی بەردین دانا. وەك دەیانگوت هێشتا دەتوانرێ جێپێی موسا بەسەر ئەم سەکۆیەوە ببینرێ. سەکۆیەکی داچووی ڕێك وەك تابوتی منداڵێکی چکۆڵە. پاکومیۆس دوو کۆترە عاشقەکەی نیگارەبەردەکەی لەبیرخۆ بردەوە و بە ئیشتیایەکی فرەوە هورووژمی بۆ کۆترە برژاوەکان برد. پێشتر چ کەسێکم نەبینیبوو وەك ئەو لەکاتی خواردندا بە ئاوها حیرسێك چاو و دەست و ددانی بەکاربێنێ. تەنانەت ئێسقانە گچکەکانیشی لەبەردەمی خۆیدا کۆکردنەوە و کەوتە کڕاندنەوەیان.

بە پێکەنینەوە گوتم:" باوە پاکومیۆس، کۆترەکانیش ڕۆحیان تێهاتۆتەوە. بڕۆ نوێژخانەکە تا ببینیت لەوێ نەماون!"

پاکومیۆس گوتی:" بۆ پێدەکەنیت؟ هەموو شتێك دەبێ!"

ئاگاپیۆس کەخۆی لە نەوسنیی پاکومیۆس نەگەیاندبوو، گوتی:" بەڵێ! گەر ڕوحلقودس کۆتربا، ئەوا ئەویشت دەخوارد!" لەکاتێکدا کە خاچی دەکێشا، بەدەم هەناسەهەڵکێشانەوە چاوی بڕییە بیابان.

لێمپرسی:" باوە ئاگاپیۆس، بۆچی هەناسە هەڵدەکێشیت؟" پەرۆشبووم زیاتر لەبارەی ئەم ڕاهیبە سەرسەختەوە شت بزانم کە بەو پیرییە ئاوها گورج و گۆڵ بە کێوەکەدا هەڵزنیبوو.

وەڵامیدامەوە:" کوڕەکەم، چۆن دەتوانم هەناسە هەڵنەکێشم کە دەست و پێ و دڵم بەزەلکاو پۆشرابێ؟ ئیتر کاتی ئەوەیە دواجار لەحزووری دادی خودادا ئامادەبم. بەڵام بە چ دەست و پا و بە چ ڕوویەکەوە؟ ئاخر

دەستەکانم خوێناوین و قاچوقولم قوڕ و لیتاوییە. کێ دەتوانێ بۆم پاککاتەوە؟"

پاکومیۆس بۆ تەسەللادانەوەی گوتی:" باوکە ئاکاپیوس، مەسیح پاکیاندەکاتەوە. ئەگینا بۆچی دادەبەزییە سەر عەرد؟ پێویستە پێی بڵێی: ئەی مەسیح، ئەمە دەست و ئەمەش پێوپلم، دەی فەرموو بیانشۆ!"

من پێکەنیم. ئاخر ئیشی خودا ئەمەیە کە پێوپلمان بشوا؟

پاکومیۆس بە بێزارییەوە گوتی: " بۆ پێدەکەنیت؟"

وەڵامیمدایەوە:"باوە پاکومیۆس بەیارمەتیی. بەمەسەلێك وەڵامتدەدەمەوە. هەبوو نەبوو پادشایەك لەدورگەی عارەبستان هەبوو کە زۆر فێڵباز بوو. ئەم پادشایە هەموو بەیانییەك بەر لەخۆرهەڵاتن کۆیلەکانی خۆی کۆدەکردنەوە تا فەرمانی هەتاوکەوتنی نەدابا، نەیدەهێشت بچنە سەر ئیشەکانیان. ڕۆژێکیان حەکیمێکی پیر دەچێتە لای و پێیدەڵێ:(خاوەن شکۆ مەگەر نازانیت خۆر چاوەڕێی فەرمانی تۆ نییە؟) پادشا وەڵامیدەداتەوە:(دەزانم، مامۆستا پیرەکەمان دەزانم. بەڵام گەر خودا نەبووایەتە کەرەستەیەکی دەستی من، پێمبڵێ ئەوسا چۆن خودایەکمان دەبوو؟) دەی باوە پاکومیۆس، ئێستا تێگەیشتیت؟"

بەڵام کاتێك من قسەمدەکرد، پاکومیۆس ئێسقانێکی وردی دۆزیبۆوە کە تۆزێك گۆشتی پێوەمابوو. کەوتبووە کڕاندنەوەی و وەڵامینەدامەوە.

بۆ ئەوەی باسەکە بگۆڕم، ڕوومکردە باوە ئاگاپێوس و لێمپرسی:" باوە ئاگاپیۆس، چۆن بوو بوویتە ڕاهیب؟"

– چۆن بوومە ڕاهیب؟ ئەوە حەزی من نەبوو، بەڵکو حەزی خودا بوو. کاتێك تەمەنم بووە بیست ساڵان، پەرۆشییەکی گەورەم بۆ پۆشینی جبەی ڕاهیبی تێداوروژا. بەڵام شەیتان کۆسپی لەڕێگە دادەنام. لێمدەپرسیت چ کۆسپێك؟ باشە .. منیش هەر ئەمەت پێدەڵێم: کاروبارەکانم بەباشیی بەڕێوە دەچوون. پارەم پەیدا دەکرد. پارە پەیداکردن یەعنی چی؟ یەعنی لەبیرکردنی خودا. بەڵێندەر بووم و پرد و خانووم ڕۆدەنان و ڕێگام ڕادەکێشا و پارەیەکی زۆرم چنگدەکەوت. بەخۆم دەگوت: هەر کاتێ پارەم بەدەستەوە نەما، ئەوسا دەڕۆم و دەبمە ڕاهیب. ئەوسا خودا بەزەیی پێمدا دێتەوە. لەموزایەدەدا تەنانەت جلکەکانی بەریشم دانا. گوتم: سوپاس بۆ خودا. هەموو داوێکی پەیوەندیم لەگەڵ دونیادا پچڕا و لەدونیا گۆشەگیر بووم. میزەڵانت بینیوە کە پەتەکەی دەپچڕێ چۆن بەحەوادا دەچێ؟ دەی منیش هەر ئاوها تەرکی دونیام کرد!

ڕوخسارە ڕەنگپەڕیوەکەی سوور داگەڕا. بیریکەوتەوە کە خۆی لەدونیا دابڕیوە و هەستی خۆشحاڵیی دایگرت.

– ئاوهابوو هاتم بۆ ئێرە، ئاخر نەمدەزانی بۆ کوێ بچم. خودا بەڕەحمەتی فراوانی خۆی دەستیگرتم و بۆ ئێرەی هێنام. هاتم، بەڵام هێشتا گەنج و بەقلافەت بووم. حاڵ و وەزعی ئێستاکێم مەبینە. هەنووکە پیربووم و وەکی مێوژ هەڵچروسکاوم. بەڵام ئەو کاتانە، هێشتا خوێن لەناوەوەمڕا قوڵپیدەدا. نەمدەتوانی دەستەوئەژنۆ بم و بێئیش دانیشم. عیبادەت تەسەللای نەدەدام، هەر بۆیە تێهەڵچووم. جاددەم ڕاکێشا. تەواوی ئەو جاددانەی کە پێیاندا هاتین هی منن. لێرە جاددە

ڕاکێشان ئیشی سەرەکی من بوو. ئاخر من بۆ ئاوها کارێك هاتوومەتە دونیا. خۆ گەر بچمە بەهەشت، ئەوا بەو جاددانەدا دەچم کە خۆم ڕامکێشاون!

پێکەنی و ویستی گاڵتە بەو خەونانەی خۆی بکات. گوتی:" تڕحێو! بەهەشت! ئەدی توخودا ئا بەم وەزعەوە بونیادەم دەچێتە بەهەشت؟"

پاکومیۆس، کە زۆرخۆریی مڕی کردبوو، بەتانییەکی لەخۆوە پێچاو و خەوی لێکەوتبوو. قسەکانی ئەودوای ئاگاپیۆیسی گوێ لێبوو، چاوانیکردنەوە و بەدەنگێکی زوڵاڵ گوتی:" ئاگاپیۆس، دڵ لەدڵ مەدە، دەچیتە بەهەشت!"

ئاگاپیۆس پێکەنی و گوتی:" هەموو شتێك لای تۆ تەواوە. چ ترسێکت نییە. تۆ بە ڕەنگ و فڵچە بەهەشت دروست دەکەیت و پاشان دەچیتە ناوی. بەڵام ئەدی من چ بکەم؟ ئای خودایە! من هەر دەبێ ڕۆبنێم و ڕۆبنێم و ڕۆبنێم. پێویستە لەسەرم تا بەر دەرگای بەهەشت ڕێگە ڕاکێشم و تا ئەوێ بکەمە جاددە، ئەگینا نامکەنە ژوورێ. هەر کەس بەقەد هیممەتی خۆی خانوو ڕۆدەنێ!"

پاشان ڕوویکردە من و پرسی: " ئەدی تۆ چۆن؟"

– من؟ من پێشتر چوومەتە بەهەشت. لە مەزەندەی مندا بەهەشت دەبینم کێوێکە بەرز، نوێژخانەیەکی گچکە بە ترۆپکەکەیەوەتی. لەدەرەوەی نوێژخانەکە سەکۆیەکی بەردین هەیە و گۆزەیەك ئارەقی خورما، دوو کۆتری برژاو، بڕێك گوێز و خورما لەسەر سەکۆکەن. دوو

پیاوی میهرەبانیشم لەگەڵدان و هەموومان لەبارەی بەهەشتەوە دەدوێین!

بەڵام پاکومیۆس هەڵدەلەرزی. توندتر بەتانییەکەی لەخۆوە پێچاو هەستایە سەرپێ. لێوی شینهەڵگەڕا بوو. دانەوێوە و گۆزەکەی هەڵگرت و پاشماوەی ئارەقەکەی چۆڕبڕ کرد.

– بۆ خاتری خودا هەستن با بڕۆین، لێرە لە سەرمادا ڕەقدەبینەوە!

وای گوت و کەوتە دابەزین.

*

ئەو شەوە لەژوورەکەمدا بەتاقی تەنیا لاپەڕەکانی تەوراتم هەڵدەدانەوە و زەینم لێواولێو لەوێنەی بیابان بوو. هەڵبەت هیچ کەس پەناگەی لە بیاباندا هەڵنەبژاردووە. مەگەر یەك کەس، ئەو کەسەش نە دەبووری، نە زەردەخەنە دەیگری، نە بەزەیی دەجووڵێ. ترس فەرمانڕەوای بیابان نییە، تینوێتی و برسێتیی و شەکەتییش نین، مردنیش نییە، بەڵکو فەرمانڕەوای بیابان خودایە.

هەروا کە لەزەریای تەوراتدا، ئەو پنچکەی کە کلێپە دەسەنێ بەڵام ناسووتێ، ڕۆچوو بووم، واپێدەچوو کە هەمدیس چووبێتمە ئەو دۆڵە ترسناکەی کە یەهوە لەنێوان چیاکاندا شەقی کردبوو تا لێوەی تێپەڕێ. کتێبی پیرۆز لەزنجیرە شاخێك دەچوو بە ترۆپکی زۆرەوە کە پێغەمبەران بە نەعرەتە کێشان و بەستراو بە گوریس و پێچراو لەجلکی شڕ، لەسەریان دابەزیون.

هەروا کە بەسەر کتێبی پیرۆزدا چەمابوومەوە و لەگەڵ هەر لاپەڕەیەکدا کە دەمخوێندەوە، لە دوندێکەوە بازمەدایە سەر دوندێکیتر، بیری ئەو کیژەم کەوتەوە کە جارێکیان بە ورووژانەوە باسی هەرزەکارێکی دڕ و قۆزی بۆ دەکردم کە سەرەڕای ناڕەزایی خەڵك، کەچی خودا بە پادشا هەڵیبژاردبوو. (سامۆییل)، ئەو پێغەمبەرە پیرەی بەرامبەر ئەو بڕیارە لاساریی نواند و بووە بازیچەی دەستی خودا، دڵی پڕ لەپەژارە و گومان کردم. کاغەزم هەڵگرت و کەوتمە نووسین تا دڵم هێورکەمەوە. ئاخر پێشتر بۆم ساخ ببۆوە نووسین ئەو کەرەستە ترسنۆکانەیەیە کە دەکرێ مرۆڤ بۆ هێورکردنەوەی خەمەکانی پەنای بۆ بەرێ.

*

– سامۆیل!

پێغەمبەری پیر بە قایشە چەرم و جلکە چرچ و لۆچەکەیەوە لەشاری دەنۆڕی، هاواری خودای نەدەژنەفت. خۆر باڵێك لەئاسۆ هەڵکشابوو. (جلجال) ی گوناهبار لەو دووری دوورەوە، لەخوارەوە، لەنێوان گابەردە سوورەکانی چیای (کەرمل) دا، بە دارخورمای قەد شمشێر و دارهەنجیرە کێوییە تەواو گەییوەکانیەوە، ویزە ویزی بوو.

دەنگی خودا جارێکیتر سەدایدایەوە:" سامۆیل! سامۆیل، ئەی بەندەی ئیماندارم، ئەوە پیر بوویت؟ مەگەر گوێت لە دەنگم نییە؟"

ساموێل ڕاچڵەکی. برۆ چرەکانی لەتورەییدا هاتنەوەیەك و ڕیشە درێژ و دوو پەلکەکەی جوولا. گوێی وەکی سەدەفی زەریا فیکەی دەکێشا. لەعنەت لەهەناویدا وەکی مایینێکی چەموش دەیحیلاند. دەستی بۆ ئەو شارەی کە پێدەکەنی و گۆرانیی دەگوت و وەك پورەهەنگ ویزە ویزی بوو ڕایەڵکرد و نەڕاندی:" لەعنەتی من لەهەموو ئەو کەسانە بێ کە پێدەکەنن. لەعنەتی من لەهەموو ئەو قوربانییە ناشەرعیانە بێ کە ڕوخساری ئاسمانیان ڕەشداگەڕاندووە، لەعنەتی من لەو ژنە بێ کە پاژنەی قاپقاپەکەی بە بەردی شەقامەکاندا دەکوتێ! خودایا.. چما بروسکە لە لەپی دەستە برۆنزییەکانتدا کوژاوەتەوە؟ ئەم بەلا پیرۆزەت بەسەر جەستەی بێخەوشی پادشاکەماندا هێنا کەچی لەکاتێکدا ئەو وەك گوێچکەماسی کەفی دەچڕاند و وەك کیسەڵ هانکە هانکی بوو، بەلادا هات و کەوتە سەر عەرد. بۆچی؟ چی لێکردبوویت؟ من پرسیارت لێدەکەم، وەڵامم بدەوە! کەواتە گەر دادپەروەریت، ئەوا تاعونێك بۆ هەموو بەشەرییەت بنێرە، تۆوی پیاوەتیی لەپەراسوویان دەربێنە و بە گاشەبەردیدا بماڵە!"

دەنگی خودا بۆ جاری سێیەم، وەك هەورەگرمە دەنگیدایەوە:"ساموێل بێدەنگبە! ساموێیل گوێم بۆ ڕادێرە!"

جەستەی پێغەمبەر کەوتە هەڵلەرزین. هەروا کە پاڵی بە گابەردێکی خوێناوییەوە، کە قوربانییەکانی خودای لەسەر سەربڕرابوون، دادا تا نەکەوێ، هەر سێ هاوارەکەی خودای بە یەکجار گوێ لێبوو. باوەشی بۆ سەرەوە کردەوە و گوتی:"خودایا.. ئەمەتام لێرە!"

– ساموییل، گۆزەکەت پڕ لە زەیتی پێغەمبەرێتیی بکە و بۆ بەیتلەحم بڕۆ!

– بەڵام ئاخر بەیتلەحم زۆر دوورە. سەدەیەك کۆیلایەتیکردنی تۆ پێوپلی پێوە نەهێشتووم. خودایا کەسێکیتر بدۆزەوە، من ئیتر توانام نەماوە!

– من لەگەڵ جەستەدا نادوێم. ڕقم لێیەتی و دەستی لێوە نادەم. من لەگەڵ ساموێلدا دەدوێم!

– خودایا بدوێ، ئەمەتام لێرە!

– ساموێل، گۆزەکەت پڕ لەزەیتی پێغەمبەرێتیی بکە و بڕۆ بۆ بەیتلەحم. بێ لێوهەڵهێنانەوە، بێئەوەی بهێڵیت کەست لەگەڵدا بێ، لە دەرگای ماڵی (یەسی)* بدە!

– ئاخر من پێشتر قەت بۆ بەیتلەحم نەچووم. ئیتر چۆن ماڵی (یەسی)م بۆ دەدۆزرێتەوە!

– دەرگای ماڵەکەیانم بە جێپەنجەی خوێناویی نیشانەکردووە. لەدەرگای ماڵەکەی بدە و لەنێو حەوت کوڕەکەیدا یەکێکیان هەڵبژێرە!

– خودایا کامیان هەڵبژێرم؟ چاوانم تاریکداهاتوون و ناتوانم بەباشیی ببینم!

– کاتێ لە بەرامبەریدا ڕادەوەستیت، دڵت وەك گولکێك دەبۆڕێنێ. ئەمە ئەو کوڕەیانە کە دەبێ هەڵیبژێریت. قژی لادە، تەوقە سەری

---

* Jesse

بدۆزەوە، ئینجا بەناونیشانی پادشای ئیسراییل تەوقە سەری بۆ چەورکە!

– بەڵام ئاخر شاول** پێدەزانێ و لەگەڕانەوەمدا بۆسەیەکم بۆ دەنێتەوە و دەمکوژێ!

– من چ باکم بەوە هەیە! من هیچ ژیانی بەندەکانی خۆمم پێگرنگ نییە، دەی بکەوە ڕێ!

– نەخێر، ناڕۆم!

– سامۆیل، ئارەقەی ڕوخسارت بسڕە. ددانت توند لەسەر یەک دانێ تا چۆقەیان نەیەت، ئەوسا لەگەڵ من، لەگەڵ خودادا بدوێ! سامۆیل منگە منگی چیتە، بەئاشکرا بدوێ!

– منگەمنگ ناکەم، گوتم ناڕۆم!

– هێواشتر بدوێ، هاوار دەکەیت وەك ئەوەی بترسیت. بۆچی ناڕۆیت؟ من دڵنیام سامۆیل وەڵاممدەداتەوە. دەترسیت؟

– نا، ناترسم. خۆشەویستیی ڕێگەم نادا بڕۆم. ئاخر من بووم (شاول)م وەك پادشای ئیسراییل چەورکرد. لەکوڕەکانم زیاترم خۆشدەویست. ڕۆحی خۆم دەماندۆتە نێو لێوە ڕەنگ پەڕیوەکانییەوە. ڕۆحی پێغەمبەرێتیی، ڕۆحی من بوو کە بەناوبانگیی کرد. ئەو ئیدی جەستە و ڕۆحی منە. خیانەتی لێناکەم!

– بۆچی بێدەنگبوویت؟ ئاخۆ بەم خێراییە دڵی سامۆییل چۆڵ بووە؟

** Saul

– خودایا، تۆ قادیری ڕەهایت. گەمەم پێمەکە، بمکوژە! چ چارەیەکی ترت نییە، بمکوژە!

چاوانی سامۆیل خوێنیان تێزا. چنگی بە گابەردەکەدا کرد و چاوەڕێ بوو. هەمدیس نەڕاندی:" بمکوژە! بمکوژە!

– سامۆییل ..!

هەنووکە دەنگی خودا میهرەبانانەتر بوو، پێدەچوو تکای لێبکات. بەلاّم پێغەمبەری پیر تووڕەتر و کەللەڕەقتر دەبوو.

– بمکوژە! بمکوژە! چ چارەیەکی ترت نییە!

وەلاّم نەبوو. نیوەڕۆ تێپەڕی و خۆر خلۆر بۆوە. کوڕێکی ڕەشتاڵە و پێپەتی وەدیارکەوت. بە کوێرە ڕێگەکەدا سەرکەوت و بە ترسەوە لەپێغەمبەر نزیکبۆوە، وەك ئەوەی لە لێواری خەرەندێك نزیکبێتەوە. ژەمە خواردنەکەی پێغەمبەر، کە بریتیی بوو لە خورما و هەنگوین و نان و گۆزەیەك ئاو، لە سێبەری گابەردەکەدا دانا و پاشان بە پەلەپەل و بەهەناسەبڕکێوە لەکێوەکە دابەزی. چۆوە ناو شار و خۆی خزاندە کوختە پەڕپووتەکەیانەوە. دایکی دانەوێوە و لەئامێزی گرت. بەدەنگێکی لەرزۆکەوە پرسی:" هێشتا هەر ....؟ هێشتا هەر ......؟"

کوڕەکە وەلاّمیدایەوە:" بەڵێ، هێشتا هەر لەگەڵ خودادا لەجەنگدایە!"

خۆر کەوتە ئەودیو کێوەکانەوە. ئەستێرەی ئێوارە دەرکەوت و وەك سەرەبزوتکێك بەژوور شاری گوناهباردا هەڵواسرا. ژنێکی ڕەنگپەڕیو

لەودیوی پەردەوە ئەستێرەکەی بینی و قیژاندی:" هەر ئەلعان دەکەوێ و دونیا دەسوتێنێ!"

ئەستێرەکان لەئاسماندا گەمەیان دەکرد و بەژوور پرچە درێژەکانی پێغەمبەرەوە دەدرەوشانەوە، گوێ قولاغ بەسەر ڕەوڕەوەیەکی نەبینراوەوە دەسووڕانەوە. هەروا کە لەنێویاندا ڕاوەستابوو هەڵدەلەرزی، ئەستێرەکان خۆیان بە پرچیدا دەکرد و وەك دەنکە تەرزە بەر لاجانگەکانی دەکەوتن.

له تاریك و ڕوونی بەیاندا، سامۆییل کەوتە ورتەورت:"خودایا .. خودایا!" لەوە زیاتر نەیتوانی هیچیتر بڵێ.

گۆزەکەی داگرت. لە زەیتی پێغەمبەرێتیی پڕی کرد، دەستیدایە گۆچانەکەی و بەچیاکەدا کەوتە دابەزین. پێکانی باڵیان دەرکردبوو. دڵۆپە شەونم وەك ئەستێران بەسەر ڕیشە سپییەکەیەوە پرشنگی دەدا. دوو منداڵ کە لەسەر پێپلیکانەی یەکەمین ماڵ سەرگەرمی وازیی بوون، بەبینینی جلکی چرچ و لۆچ و مێزەرە سەوزەکەی پێغەمبەر ڕایاندەکرد و هاواریاندەکرد:" واهات .. واهات...!"

سەگەکان کلکیان کلاڤەکرد و لەپەنا و پەسێرەکاندا هەڵتروشکان. گۆلکێك کە ملی نابووە سەر عەردەکە بۆڕاندی. ڕەشەبایەك هەڵیکرد. دەرگاکان داخران. دایکان منداڵەکانی خۆیان لەکۆلان بۆ ماڵەوە بانگکردنەوە. سامۆییل لەکاتێکدا کە گۆچانەکەی بە بەرددا دەکێشا، بە هەنگاوی گەورەوە بە شاردا تێدەپەڕی. لەبەرخۆیەوە دەیگوت:"

هەستدەکەم جەنگێك وەك تاعون، وەك خودا، ژوور سەری خەڵکی تەنیوە!"

دوو شوان کە سەر و گۆچانێکی درێژیان بە دەستەوە بوو، لەڕێگاکەدا دەرکەوتن. هەر کە پێغەمبەریان بینی کڕنوشیان بۆ برد.

– خودایا، ئەمرم پێبکە تا بەگۆچان مێشکیان بپژێنم. لەگەڵ دڵمدا بدوێ، من ئامادەم!

بەڵام چ دەنگێك نەهات، ئەمیش لە کاتێکدا کە لەعنەتی لەتوخمی بەشەر دەکرد، ڕێگەی خۆی گرتەوە بەر.

خۆر هەڵایساو و تەپوتۆز لە ژێر پێیدا بەرز دەبۆوە و وەك هەور خۆی لێیەوە دەئالاند. هەستی بە تینوێتییەکی ناکاو دەکرد و هاواریدەکرد:" خودایە، شتێکم بدەرێ بیخۆمەوە!"

دەنگێکی ئارام، دەنگێکی میهرەبان لەتەنیشتییەوە، دەنگێکی سازگار وەکی خوڕەی ئاو، گوتی:" بخۆرەوە!"

ئاوڕیدایەوە و بینی ئاو لە قەڵەشی بەردێکەوە دەتکێ و لەچاڵێکدا کۆبۆتەوە. دانەوێوە. سمێڵی لادا و دەمی بەئاوەکەوە نا. فێنکایی ئاو تا پاژنەپێی پەرشبۆوە و گوڕی تێهاتەوە.

هەمدیس کەوتەوە ڕێ. خۆر داچوو. پاڵی بەقەدی دارخورمایەکەوە دا، دەستی ڕاستی خستە ژێر گۆنای و خەوێکی قووڵی لێکەوت. چەقەڵەکان لەدەوری کۆبوونەوە. بەڵام کاتێك بۆنیان پێوەکرد، لەترسا تێیانقوچاند. ئەستێرەکان وەك شمشێر بەژوور سەرییەوە هەڵواسرابوون. بەرەبەیان خەبەریبۆوە و سەرلەنوێ کەوتەوە ڕێ.

ڕۆژی سێیەم، دەشت لەمیانی باریکە ڕێی شاخەکانەوە وەدیارکەوت. ڕووباری ئوردون لەناوەندی دەشتەکەدا وەك مارێکی تێر و خاو و خلیچك، وەك مارێکی پەڵەپەڵەی سەوز دەدرەوشایەوە. سێ ڕۆژیتر تێپەڕی و پاشان خانووەکانی بەیتلەحم، سپیی وەکی ئەڵماس لەودیو دارخورماکانەوە کەوتنە ورشە ورش.

پۆلێك کۆتر بەسەر سەری پێغەمبەردا تێپەڕین. بۆ ساتێك لە فڕین کەوتن و پاشان بە ترسەوە وەك تیر بەرەو شار لەشەقەی باڵیاندا.

لەدەروازە گەورەکەی باکوری شاردا، لەنێو بۆدڕی مەڕوماڵات و کوێر و گەڕ و گولەکاندا کە سواڵی نانیان دەکرد، پیرەمێردان لەچاوەڕوانیی پێغەمبەردا ڕاوەستابوون. زەندەقچووانە لەنێوخۆیاندا کەوتبوونە ورتەورت و دەیانگوت:"پەتای گەڕیی لەناوماندا بڵاودەبێتەوە! خودا دانابەزێتە سەر عەرد تەنها بۆ ئەوە نەبێ کە مەخڵوقەکانی خۆی وێرانکات!"

پیرترینیان پێی بەجەرگی خۆیدانا، هەنگاوێك چووە پێشێ و گوتی:" من قسانی لەگەڵ دەکەم!"

پێغەمبەر لەگەڵ هەورێك تەپوتۆزدا گەیشت و (با) جلکە چرچ و لۆچەکەی وەك ئاڵای هەلاهەلای جەنگ، بەملاولادا دەبرد.

– چیت بۆ هێناوین؟ ئاشتی یان کوشتار؟

پێغەمبەر لەهەمان کاتدا کە دەستی ڕایەڵکرد، وەڵامیدایەوە:" ئاشتیی. بچنەوەماڵی خۆتان و شەقامەکان چۆڵکەن. دەمەوێ بەتەنیا پیایاندا تێپەڕم!"

شەقامەکان چۆڵکران و دەرگاکان داخران. سامۆیل لەگەڵ تێپەڕینیدا یەکە یەکە دەرگاکانی بەوردی دەپشکنین و پەنجەی پێدا دەهێنان. لە قەراغ گوند، بەسەر دەرگای دوا ماڵەوە، جێپەنجە خوێناییەکەی ناسییەوە. لەدەرگایدا. خانووەکە لەرزی و (یەسی) پیر بەترسەوە هەستایە سەرپێ تا دەرگاکە بکاتەوە.

– یەسی ماڵت لە ئەماندا بێ و هەر حەوت کوڕەکەیشت لەعافییەت. هیوادارم بووکەکانت کوڕت بۆ بخەنەوە. خودا یار و یاوەرت بێ.

یەسی شەویلەی خوارەوەی لەرزی و وەڵامیدایەوە: "مەشیئەت، مەشیئەتی ئەوە!"

پیاوێك لەبەر دەرگاکە دەرکەوت. سامۆییل ئاوڕیدایەوە و بەبینینی خۆشحاڵبوو. پیاوێکی کەتە و قژی ڕەش و لوول، سینگی پان و کوڵکن، قاچی ئەستوور وەك دوو ستونگەی برۆنز.

(یەسی) بە شانازییەوە گوتی:" ئەمە (ئەلیاب) ی کوڕە گەورەمە!"

سامۆییل هیچی نەگوت. چاوەڕێی هاواری دڵی بوو. ئەقڵی دەیگوت: دەبێ خۆی بێ، بێگومان خۆیەتی. خودایا.. بۆ قسە ناکەیت؟

ماوەیەکی درێژ چاوەڕێیکرد. بەڵام کوتوپڕ دەنگێکی ترسناك لەناخیدا تەقییەوە:" ئەم چەنەبازییە چییە؟ ئەقڵت ئەوی هەڵبژاردووە. ڕاستە؟ بەڵام من ئەوم ناوێ، ئەوم ناوێ. من دڵ تاقیدەکەمەوە، قوڵایی دڵ دەگەڕێم و بە برەبرەی پشتا ڕۆدەچم، مۆخی ئێسکەکان وەزندەکەم. من ئەوم ناوێ!"

سامۆیل فەرماندەرانە گوتی:" کوڕی دووەمت بێنە!" ڕەنگی لێوی پەڕی بوو.

کوڕی دووەم هات. بەڵام ئەمجارەش دڵی سامۆییل لەجێی خۆی مایەوە و جووڵەی نەکرد:

– ئەو نییە، ئەو نییە!

هەروا کە بەچاوگێڕان بە پشت، ئەژنۆ، نێوچەوان، برۆ و دەم و ددانی یەکەیەکەیاندا– وەك ئەوەی بەرانە کێوی بن– هەر شەشیانی ڕەتکردنەوە، هاواریکرد:" ئەو نییە، ئەونییە، ئەو نییە!"

هێند شەکەتبوو کەئیدی لە پێکەوت و لەبەر دەرگاکەدا هەرەسی هێنا.

لەحەژمەت ئازار هاواریکرد:"خودایا، فریوتدام، تۆ هەمیشە فێڵباز و بێ بەزەییت. ڕوحم بەبەشەرییەت ناکەیت، دەرکەوە! من سامۆیلم، بانگتدەکەم! بۆ قسە ناکەیت؟"

(یەسی) شڵەژاو هات بۆ لای. گوتی:" هێشتا (داود) ی کوڕە گچکەم ماوە، ئەو لای پەزەکانە!"

– بنێرە بە دوایدا!

باوکی گوتی:" ئەلیاب بڕۆ براکەت بانگکەوە!"

ئەلیاب نێوچەوانی گرژ کرد. باوك زەندەقچووانە کوڕی دووەمی بانگکرد:" ئەبیناداب بڕۆ براکەت بانگکەوە!"

ئەمیش نەچوو، هیچکام لە براکان نەچوون.

سامۆییل لەبەر دەرگاکە هەستا. گوتی:" دەرگاکە بکەوە، خۆم دەڕۆم."

پیرەمێرد لێی پرسی:" دەتەوێ شێوەییت بۆ هەڵدەم تا بتوانیت بیناسیتەوە؟"

– نا .. لە باب و دایکی باشتر دەیناسمەوە!

پاشان، لەکاتێکدا کە پێی لە بەردەکان هەڵدەنگوت بە دامێنی گردەکەدا سەرکەوت. بەدەم سەرکەوتنەوە هاواریدەکرد:" نامەوێ، نامەوێ!"

لەو ساتەوەختەدا گەنجێکی بینی کە لەنێو مەڕەکانیدا ڕاوەستاو و قژە سوورەکەی وەك خۆری سپێدە دەدرەوشایەوە. لەجێی خۆیدا تاسا. وەك گۆلکێك بۆڕاندی.

فەرماندەرانە بانگیکرد:" داود ... ئا وەرە ئێرە!"

داود وەڵامیدایەوە:" خۆت وەرە! من ناتوانم مەڕەکانم جێبێڵم!"

سامۆیل هەروا کە لێوانلێو لەڕق دەچووە پێش، نەڕاندی: "خۆیەتی .. خۆیەتی!"

کە گەیشتە لای، شانی گرت. پەنجەی بە پشتیدا ڕۆ برد و دەستی بەقاچیدا هێنا و لەوێوە گەڕایەوە بۆ سەری.

داود بە تورەیی سەری بردە دواوە و گوتی:" تۆ کێیت؟ بۆچی دەمپشکنیت؟"

– من سامۆیلم، بەندەی خودا. خودا پێمدەڵێ برۆ و منیش دەڕۆم، پێمدەڵێ هاوار بکە و منیش هاوار دەکەم. من پێی ئەو، دەمی ئەو، دەستی ئەو و سێبەری ئەوم لەسەر عەرد. دەی سەرت دانەوێنە!

هەر کە تەوقی سەری کوڕەی بینی، زەیتی پیرۆزی پێداڕشت.

– من ڕقم لێتە، تۆم ناوێت، کەسێکی ترم خۆشدەوێت. بەڵام (با) ی خودا بەژوور سەرمەوە هەڵیکردووە و بڕوانە چۆن پێچەوانەی ویستی خۆم دەست هەڵدەبڕم و زەیتی پێغەمبەرایەتی بەتەوقی سەرتا دەڕێژم. داود پادشای چەورکراوی ئیسراییلە! داود پادشای چەورکراوی ئیسراییلە! داود پادشای چەورکراوی ئیسراییلە!

وایگوت و ئینجا گۆزەی زەیتی پیرۆزی بە بەردێکدا کێشا و شکاندی.

– خودایا، تۆیش دڵی ئێمەت ئاوها شکاند. ئیدی من نامەوێ بەزیندوویی بمێنم!

ئەوسا حەوت قەلەڕەش لە قوڵایی ئاسمانەوە هاتنەدەر. لەبازنەیەکی چکۆڵەدا بەژوور سەرییەوە دەفڕین و چاوەڕێ بوون. پێغەمبەر مێزەرە سەوزەکەی داگرت و وەك کفن لەسەر عەردەکە ڕایخست. قەلەڕەشەکان نزیکتربوونەوە و زیاتر ئازایەتییان هاتەبەر. پێغەمبەر دەم و چاوی خۆی بەجبە شڕەکەی داپۆشی و ئیدی دوای ئەوە جووڵەی نەکرد.

*

بەئاوها دونیابینییەکەوە لەبارەی مرۆڤێك کە بێهوودە سەرپێچی خودا دەکات، خەون بۆ دووری ڕفاندم و بێ هیچ بەرگرییەك خۆم بەدەستگەلێکی نەبینراو سپارد. بەو جۆرە، ئەو شەوە کە زۆری لێدەترسام، بەخۆشیی و بەبێ بینینی چ خەونێك تێپەڕی.

کە گزنگیدا تەواوێك خۆشحاڵ دابەزیمە حەوشە. ڕاهیبەکان لەو تاریکوڕوونەدا لەتارمایی هەڵهاتوو دەچوون و پاشان یەکە یەکە لەنوێژخانەکەدا بزر دەبوون. لەگەڵیاندا چوومە ژوورەوە تا لەسەر ئەسکەملێك دانیشم و گوێ بۆ نزای بەیانی ڕادێرم. دوو پیوسۆز بەرامبەر میحرابەکە دەسووتان– جگە لەوە چ ڕوناکییەکی تر نەبوو– بەلاَم لەو تاریکاییەدا دەمتوانی قلاَفەتی عەزابدیدەی مەسیح و ڕوخساری میهرەبان و خەمینی پاقیژەی پیرۆز لەپاڵیدا ببینم. هەوا تەژی لەبۆنی مۆم و بخوور بوو. پەلکی داردێمشتی تایبەت بەجێژنی پاك، هێشتا لەسەر بەردەکانی عەردەکە پەرشبوو.

بەخۆمگوت:" چ بەختەوەرییەك لێرەدایە و چ گۆشەگیرییەك! چەند دوورە دونیای پڕ واتەوات؟ ئەدی بۆچی لەژێر باڵی مەسیح ڕاکەم و کوێوە بچم؟ بۆچی لەدڵسۆزیی و شادییە گچکەکانا غەرقبم؟ سەدەفەکە لێرەیە، سەدەفێك کە مرواریی گەورەکەی تێدایە. کۆنتڕۆڵی جەستە و ڕۆحی خۆم دەکەم. تەواوی ئەو پەلکە ناچیزانە دەقرتێنم کە دەبنە مایەی وشکهەڵگەڕانی تاج. جگە لە تاج چ شتێ لەمن جێنامێنێ و پاشان باڵ دەگرم. تێکۆشەرێکی مەزنم بەرامبەرە و منیش شوێنپێی هەڵدەگرم. تێکۆشەرێك کە بەرەو هەڵگژانێکی خەتەرناك دەڕوا و منیش لەگەڵ ویدا هەڵدەگژم!"

لەبەر ڕۆشنایی نەرم ونیانی پیوسۆزەکاندا، دیقەتمدایە قلافەتی عەزابدیدە و پتەوی مەسیح. بینینی ئەو دەستە ناسکانەی کە توندتوند دونیایان گرتبوو نەیاندەهێشت ڕۆبچێتە نێو بێ سەروبەرییەوە. بۆمدەرکەوت مەسیح لێرە، لەسەر عەرد و بەدرێژایی ژیانمان بەندەرێك نەبووە کە ئینسان بتوانێ لەنگەری خۆی تێدابگرێ، بەڵکو بەندەرێك بووە کە بونیادەم لێیەوە چارۆکەی خۆی هەڵداوە، لەکەنار دوور کەوتۆتەوە و بەگژ زەریایەکی تووش و تۆفاناوییدا چۆتەوە و بەدرێژایی تەمەن بۆ ئەوە تێکۆشاوە کە لە خودادا لەنگەر بگرێ. مەسیح کۆتایی نییە بەڵکو سەرەتایە. ئەو (بەخێربێی) نییە بەڵکو (خوداحافیین) ە. ئەو لە هەورە مەلمەلییەکاندا ڕانەکشاوە، بەڵکو چاوانی لەئەستێرەی تەوەر بڕیوە و دەست بەسوکانەوە نووساو، وەکی ئێمە شەپۆلەکان خۆیانی پێدادەکێشن. هەر لەبەر ئەمە بوو کە خۆشمویست، هەر لەبەر ئەمە بوو کە شوێنپێیم هەڵگرت.

ئەوەی لەسەروو هەموو شتێکەوە بەرەو لای خۆی ڕایکێشام و ئومێدم پێیبەست، ئەوەیە کە بە چ بەرخۆدان و ئازایەتییەکی پاڵەوانانەوە، ئەو ئینسانە – ئینسانێك کە خۆی لەمەسیحدا دۆزییەوە – کەوتە ڕێ تا بەخودا بگا و لەگەڵیدا یەکانگیر بێ. یەکانگیربوونێك کە ئیدی ناکرێ لەت بکرێ. جگە لەمە چ ڕێگەیەکیتر بەرەو خودا نییە. بەشوێنپێهەڵگرتنی ڕێگە خوێناوییەکەی مەسیح، پێویستە لەسەرمان تێبکۆشین کە ئینسانەکەی ناخمان بۆ ڕۆح بگۆڕین تا ئیدی لەگەڵ خودادا یەکانگیر ببین.

ئەم سروشتە دوانەییەی (مەسیح)[*] م هەمیشە پێ نهێنییەکی قووڵ و شاراوە بووە. بە تایبەتیی تامەزرۆیی ئینسانیی و سەروو ئینسانیی مەسیح بۆ گەیشتن بەخودا، یان وردتر، گەڕانەوە بەرەو لای خودا و خۆیەکانگیرکردن لەگەڵیدا. ئەم نوستالیژیا نهێنیئامێز و لەهەمانکاتدا واقیعییە، برینی قووڵی کردە بوونمەوە، بەڵام هەمدیس چاوگەی تری تیامدا تەقاندەوە.

هەر لە سەرەتای تافی لاویمەوە، ئازاری سەرەکیی و سەرچاوەی تێکڕای خەم و دڵخۆشییەکانم لەجەنگی هەمیشەیی و دڕندانەی نێوان ڕۆح و جەستەوە سەرچاوەی گرتووە.

لە ناوەوەمڕا، هێزە تاریك و ئەزەلییەکانی ئیبلیس، ئینسانیی و بەر لە ئینسانیی بوون و هێزە درەوشاوەکانی خوداش هەر ئینسانیی و بەر لە ئینسانیی بوون. ڕۆحیشم گۆڕەپانی جەنگی نێوان ئەم دوو سوپایە بووە.

ئەم شپرزەییە شپرزەییەکی گیانکێشەر بوو. جەستەمم خۆشدەویست بەڵام نەمدەویست فەنا بێ. ڕۆحم خۆشدەویست بەڵام نەمدەویست بۆگەنکا. ئیدی کەوتمە جەنگەوە تا ئەم دوو هێزە دژ بەیەك و خۆڵقێنەرەی دونیا ئاشتکەمەوە، کەوتمە جەنگەوە تا لەو دوو هێزە بگەیەنم کە ئەوان دوژمنی یەکتر نین، بەڵکو هاوکاری یەکترن. کەوتمە جەنگەوە تا بە یەکانگیریی یەکتر خۆشنوود بن و منیش لەگەڵیاندا خۆشنوود بم.

---

[*] لێرەوە تا چەند لاپەڕەیەکیتر وەك خۆی لە پێشەکی (دوایین وەسوەسەی مەسیح)دا هاتووە. و.ف

هەر بونیادەمێك نیوەی خودایە و نیوەكەیتری ئینسان، هەم ڕۆحە و هەم جەستە. لەبەرئەوە لوغزی مەسیح، لوغزی ئاینییێكی تایبەتیی نییە، بەڵكو گشتیی و جیهانییە. ململانێی نێوان خودا و ئینسان، هاوشان لەگەڵ خواستی یەكانگیریی، لەناخی هەر كەسێكدا دەتەقێتەوە. ئەم ململانێیە، زۆر جار كەمخایەن و نائاگایانەیە. ڕۆحی لاواز ناتوانێ بۆ ماوەیەكی درێژ خۆی لەبەر مقاوەمەتی جەستەدا ڕابگرێ: ڕۆح قورس دەبێ و دەبێتە گۆشت و كۆتایی بە بەرخۆدان دێ. بەڵام لەنێو ئینسانە بەرپرسیارەكاندا، ئەوانەی كە بە شەو و ڕۆژ چاویان لە (ئەركی باڵا) بڕیوە، ململانێی نێوان ڕۆح و جەستە بە تەرزێكی بێڕوحمانە دەتەقێتەوە و دەشێ تا مردن درێژە بكێشێ.

هەرچەندێك ڕۆح و جەستە قودرەتمەندتر بن، ململانێكەش بەهەمان ڕادە بە سەمەر تر و دوا یەكانگیربوونەكەیش دەوڵەمەندتر دەبێ. خودا ڕۆحی زەبون و جەستەی تەمبەڵی خۆشناوێ. ڕۆح دەیەوێ لەگەڵ جەستەیەكی تۆكمە و تەڕی لە مقاوەمەتدا بكەوێتە ململانێ. ڕۆح مەلێكی گۆشتخۆری هەمیشە برسییە: جەستە دەخوا و بەهەرسكردنی مەحفی دەكا.

بەرخۆدان و ململانێی نێوان ڕۆح و جەستە، یاخیبوون و مقاوەمەت، سازش و خۆبەدەستەوەدان، دواجار – ئامانجی باڵای ململانێكە – یەكانگیربوونە لەگەڵ خودا دا. ئەمە ئەو هەڵگڕانەیە كە مەسیح دەستی دایێ و بە شوێنپێهەڵگرتنی ڕێگە خوێناوییەكەی، ئێمەیش هاندەدا كە بەئاوها هەڵگڕانێك هەستین.

ڕۆیشتن بەرەو ئەو دوندە بەرزەی کە مەسیح، یەکەمین کۆرپەی ڕزگاریی پێینایە سەر، ئەرکی باڵای ئینسانی بەرخۆدەرە. بەڵام چۆن دەست پێبکەین؟

ئەگەر بمانەوێ گوڕی ڕێڕۆیشتن بە ڕێگەی ویدا پەیداکەین، ئەوا دەبێ ناسینێکی قووڵمان لەبارەی ململانێکەیەوە هەبێ و سەرلەنوێ ئازارەکانی بژێنینەوە: هەر لە سەرکەوتنییەوە بەسەر تەڵە دانراوەکانی سەر عەردا تا قوربانیدانی بە شادومانییە گچکە و گەورەکانی ئینسان و هەڵگژانی لە قوربانییەکەوە بۆ قوربانییەکیتر و لە نەبەردێکەوە بۆ نەبەردێکیتر تا گەیشتن بە ترۆپکی شەهادەت و خاچ.

من هەرگیز پێشتر بەو توندوتیژییە شوێنپێی سەفەری خوێناویی مەسیحم بە جەلجەتادا، وەك ئەو ڕۆژان و شەوانەی کە لە ئۆرشەلیم و جەلیل و کەناری بەحرلمەیت بووم، هەڵنەگرتووە[*]. هیچ کاتێك بە لێکحاڵیبوون و عیشقێکی ئاوهاوە ژیان و موسیبەتەکانیم ئەزموون نەکردوون. هەرگیز پێشتر بە شیرینیی و عەزابێکی ئاوهاوە هەستم بە خوێنی مەسیح نەکردووە کە دڵۆپ دڵۆپ دەڕژێتە دڵم.

لەبەرئەوەی بۆ هەڵگژان بەخاچدا، کە ترۆپکی قوربانییە، بۆ هەڵگژان بەرەو لای خودا، کە ترۆپکی مەعنەوییەتە، مەسیح بەتەواوی ئەو قۆناغانەدا تێپەڕیوە کە ئینسانی کۆڵنەدەر پیایاندا تێدەپەڕێ. هەر

---

[*] ئەم ڕستەیە لە پێشەکی ڕۆمانی (دوایین وەسوەسەی مەسیح) دا بەم شێوەیەیە: من هەرگیز پێشتر بەو توندوتیژییە شوێنپێی سەفەری خوێناوی مەسیحم بە جەلجەتادا، وەك ئەو ڕۆژان و شەوانەی کە خەریکی نووسینی (دوایین وەسوەسەی مەسیح) بووم، هەڵنەگرتووە. و.ف

بۆیە ئازارەکانیمان پێئاشنان، بەزەییمان پێیدادێتەوە و سەرکەوتنی هێجگاریی وی سەرکەوتنی تایبەتی ئێمەیە کە لەئایندەدا وەدەستیدێنین. ئەم لایەنە لە سروشتی مەسیح کە بەشێوەیەکی قووڵ سروشتێکی ئینسانییە، یارمەتیماندەدا تێبگەین و خۆشمانبوێ و شوێنپێی ئازارەکانی هەڵبگرین، هەر وەك ئەوەی ئازاری خۆمان بن. گەر ئەم توخمە بەشەرییە گەرمە لەناخی ویدا نەبا، ئەوا نەیدەتوانی بەو هەموو میهرەبانیی و دڵنیاییەوە ژێی دڵمان بهێنیتە لەرە و ببێتە نموونەی ژیانمان. کاتێ تێدەکۆشین، ئەویش لە تێکۆشاندا دەبینین و بەبینینی وی گوڕمان تێدێتەوە. تێدەگەین کە ئێمە لەدونیادا تەنیا نین، بەڵکو ئەومان هەیە کە لە پاڵماندا دەجەنگێ.

سات بەساتی ژیانی مەسیح ململانێ و سەرکەوتنە. وی بەسەر جادووی نەبینراوی لەزەتە ساکارە بەشەرییەکاندا زاڵبوو، بەسەر وەسوەسەدا سەرکەوت و بە گۆڕینی زەڕڕە بە زەڕڕەی گۆشتی جەستەی بە خوێنی ڕۆح، کەوتە هەڵگژان. هەر کۆسپێکی سەر ڕێگای سەفەرەکەی بووە دەرفەتێك بۆ وەدیهێنانی سەرکەوتنی زیاتر و بووە نیشانەی ئەو سەرکەوتنە. ئێمە هەنووکە نموونەیەکمان لەبەردەمدایە، نموونەیەك کە ڕێگەمان بۆ دەکاتەوە و هێزمان پێدەبەخشێ.

لەنێوان ئاسمان و عەرد، لەناخی دڵی ئێمە و هەر مەخلوقێکی زیندوودا هەناسەیەك هەیە – هاوارێکی مەزن– کە لەهەڵکردندایەوە و ناومانناوە خودا. ژیانی ڕووەك تەمەننای دەکرد لە کەنار ئاوە مەنگەکاندا درێژە بەخەوی قووڵ و بێجووڵەی خۆی بدات، بەڵام هاوار لە ناخیدا تەقییەوە و بەتوندی ڕەگەکانی هێنایە لەرزە:(بۆ دوور بڕۆ!

عەرد جێبێڵە، بکەوە ڕێ!) گەر درەخت بیتوانیبا بیرکاتەوە و حوکمبدا، ئەوا هاواریدەکرد:(نامەوێ، من بۆ ئەنجامدانی چ شتێ دەنێریت؟ تۆ داوای مەحاڵم لێدەکەیت!)

بەڵام هاوارەکە بێڕوحمانە لەڕاتەکاندنی ڕەگی درەختەکە بەردەوام دەبێ و دەڵێ:(بۆ دوور، عەرد جێبێڵە و بکەوەڕێ!)

هەزارەها ملیۆن ساڵ بەو شێوەیە هاواریکردووە. هەنووکە بنۆڕە، لەئاکامی خواست و بەرخۆداندا، ژیان لەدرەختی بێجووڵە هاتەدەرەوە و ئازاد بوو.

ئاژەڵان وەدیارکەوتن – کرمەکان – لە ئاو و لە زەلکاوەکاندا جێی خۆیان خۆشکرد. گوتیان:(ئێرە بۆ ئێمە زۆر چاکە، خاوەن ئاشتی و ئارامیین. ئیدی لێرە ناجوڵێین!)

بەڵام هاواری ترسناك بێڕوحمانە بەسەریاندا داکەوت:(زەلکاو جێبێڵن، ڕابن .. باشتر لە خۆتان بێننە دونیا!)

– نامانەوێ! ناتوانین!

– ئێوە ناتوانن، بەڵام من دەتوانم، یاڵڵا هەستن!

ئیدی بنۆڕە! دوای هەزارەها ملیۆن ساڵ، ئینسان دەرکەوت لەکاتێکدا کە خۆی بەسەر قاچە نەرمەکانیەوە ڕانەدەگرت.

ئینسان یەك سانتورە. ناڵە ئەسپییەکانی ڕەگیان لە ئەرزدا هەیە، بەڵام لەناوقەد بەرەو سەرەوەیدا، هاوارێکی بێڕوحم هەیە و عەزابیدەدا. وی جارێکیتر بۆ ماوەی هەزاران ملیۆن ساڵ جەنگیوە تا وەك شمشێر خۆی

له کالانه ئاژەڵییەکەی دەرکێشێ. هێشتاکەش هەر دەجەنگێ – ئەمەش جەنگی تازەی ئەوە– تا خۆی له کالانه مرۆڤانەکەی دەرکێشێ. ئینسان له نائومێدیدا هاواردەکا:(دەتوانم کوێوه بچم؟ ئاخر ئیدی گەیشتومەته ترۆپك، ئیدی لەودیوەوه هەڵدێره!) هاوارەکه وەڵامیدەداتەوه:(من لەو دیوەوەم، هەسته!) هەموو شتێك سانتوره، گەر ئاوها نەبا، ئەوا دونیا له زەلکاوێکی بێجووڵه و تورەهاتدا ڕۆدەچوو.

هەروا که سەعات دوای سەعات له بیابانی دەوروبەری دەیرەکەدا پیاسەم دەکرد، خودا هێور هێور خۆی له دەستی قەشەکان ڕزگار دەکرد. لەو کاتەوه ئیدی خودا بەلای منەوه بووه ئەو هاوارە.

به تێپەڕینی ڕۆژەکان لەم گۆشەگیرییه مەلەکوتییەدا، دڵم ئارامبۆوه. پێدەچوو پڕپڕ بووبێ له وەڵام. ئیدی پرسیارم نەدەکرد، ئاخر گەیشبوومه یەقین. هەمووشتێك: له کوێوه هاتووین، بۆ کوێ دەچین، ئامانج لەبوونمان لەسەر عەرد چییه، لەم خەڵوەته خوداییەدا ساکار و خودان یەقین بوو. هێور هێور خوێنم خووی بەو ڕیتمه خوداییەوه گرت. نوێژی بەیانی، شێوی پیرۆزی ڕەبانی، نوێژی شێوان، مەزامیرەکان، هەڵهاتنی خۆری بەیانی و ئاوابوونی له ئێوارەدا، کۆئەستێره که هەموو شەوێك وەك چلچرا بەژوور دەیرەکەوه شۆڕدەبوونەوه: هەموو شتێك گوێڕایەڵ و ملکەچی یاسا ئەزەلییەکان، دەهاتن و دەچوون و هەمان ڕیتمی خودایان دەبەخشییه خوێنی ئینسان. دونیام وەك درەختێك دەبینی، سپیدارێکی تۆکمه، منیش وەك گەڵایەکی سەوز که لاسکی ناسکی خۆم به چڵێکییەوه نووساندبێ.

لەکاتی هەڵکردنی (با) ی خودادا، لەگەڵ هەموو درەختەکەدا رادەپەڕیم و دەکەوتمە سەما.

لەگەڵ رۆحمدا دەدوام و بەعەزابەوە لێمدەپرسی: ئیمانت هەیە؟ ئاخۆ ئامادەیی ئەوەت هەیە کە تەواوی بوونت بخەیتە گەڕ؟ ئامادەیت؟

ئەوەی من دەمویست، هاوگونجان بوو لەگەڵ ئەو سیستێمە توندوتیژەدا، تا خۆم لەو سوپایەدا ناونووس بکەم کە بەرەو داگیرکردنی خەونی باڵا دەچوو، تا منیش سواری کەشتی* مەسیحییەت بم و شانبەشانی زاهید و قەلەندەر و قارەمانانی ساکاری ئەم کەشتییە، چارۆکەی سوور هەڵدەم، تا مێوی نهێنیئامێزی خوانی پیرۆزی ڕەببانی لە قەدە ڕەسەنەکەوە چرۆ دەکا و وەك چەتەی زەریا خوری زێرینی نەمریی لەسەر شانی خودا دەفڕێنم. ئەوەی دەمویست ئەوەبوو کەمنیش بە نۆرەی خۆم، بەسەر تووڕەهات و لەزەت و مەرگدا زاڵبم.

هەموو ڕۆژێك چەند سەعاتێك بە بیاباندا دەگەڕام و دەمزانی کە بڕیارێکی نهێنیی خۆی لەمندا دوادەخا، بڕیارێك کەهێشتا جورئەت ناکا ناوی خۆی ئاشکراکات. عەسران کە دەگەڕامەوە، ڕاهیبەکانم لە دەرەوەی هۆدەکانیان دەبینی، تینی گەرمای ڕۆژ دەشکا و ئیدی فێنکایی شەویان هەڵدەمژت.

---

* لە دەقەکەدا، لەجێگەی وشەی Ship (کەشتی)، Argo ئارگۆ بەکارهاتووە. لە ئەفسانەکانی گرێکدا، جاسۆن Jason ، بۆ وەدەستهێنانی (خوری زێڕین) Golden Fleece ، کە هەژدیهایەك دەیپاراست، لەگەڵ لایەنگیرانیدا سوار کەشتی ئارگۆ دەبێت. و.ف

گۆشەگیریی بۆ ڕۆحێك كە لەئەڤینی گەورەدا نەسووتێ، گۆشەگیرییەكی وێرانكەرە. گەر ڕاهیبێك لە گۆشەگیریی خۆیدا نەتوانێ تاڕادەی شێتبوون خودای خۆشبوێ ئەوا تیادەچێ. ئاخر چەند ڕاهیبێك شێت ببوون. ئەو برادەرانە نە بیریان لەشتێك دەكردەوە و نە ئارەزوویەكیان لە كەللەدا بوو. بەچاوانێكی نیوە داخراوەوە بەیەك ڕیز لەحەوشە دادەنیشتن و چاوەڕێی ئەوەیاندەكرد كە كەنگێ خۆیان بەنوێژخانەكەدا بكەن و كەی بۆ هۆڵی نانخواردن بڕۆن و كەی بەرەو هۆدەكانی خۆیان بچنەوە. ئەمە هەمووشتێك و تەواو. ئەوانە زەینیان تاریكداهاتبوو، ددانیان وەریو و پشت ئێشەیان گرتبوو. ئینسان نەبوون، هەروەها ئاژەڵیش نەبوون، هێشتا نەببوونە مەلاییكەت. نە پیاو بوون و نەژن، نە زیندوو بوون و نە مردوو. بەڵكو لە دۆخێكی مەستانە و بەباسكی خاچئاساوە چاوەڕێی مەرگ بوون، تەواوێك وەك ئەو نەمامە ڕووت و قووتانەی كە چاوەڕێی هاتنی بەهار دەكەن.

یەكێك لەو ڕاهیبانە بەردەوام باسی ژنەكەی دەكرد و لێكدا لێكدا تفی ڕۆ دەكرد. یەكێكیتریان دەفتەرێكی یاداشت و پاكەتێك قەڵەمبۆیە لەژێر جلكەكەیدا بوو. جارناجار دەریدەهێنا و هەمیشەیش یەك وێنەی دەكێشا: وێنەی مەسیح بە دوو مەمكەوە كە شیری دەداتە دایكی. سێیەمیشیان هەر كە ڕۆژ دەبۆوە دەچووە حەوشە و لەبەرئەوەی شەو لەخەودا شەیتانیی ببوو، لە حەوزەكە ئاوی بە خۆیدا دەكرد. ئەم ڕاهیبە هەمیشە لەحەوشە لەیەك شوێندا دادەنیشت و كتێبێكی داخراوی لەسەر ئەژنۆی دادەنا. ئەمە هەمان ئەو ڕاهیبە بوو كە یەكەمین ڕۆژی گەیشتنمان، لەگەڵ ڕاهیبی بەرپرسی میوانداریدا هاتە

بارەگاکەی عابید. ئەم ڕاهیبە لەگەڵ کەس نەدەدوا، هەر کاتێ دەهاتە حەوشە سەری هەڵدەبڕی و تەماشایدەکردم. هەندێجار زەردەخەنەیەکی میهرەبانانەی دەهاتێ و هەندێجاریتریش زەردەخەنەیەکی گاڵتەجاڕییانە. چەند کەڕەتێك، کاتێ بەبەردەمیدا تێدەپەڕیم، تەکانێکی بەخۆ دەدا تا هەستێ و قسانم لەگەڵکا، بەڵام هەمدیس دادەنیشتەوە و زەردەخەنەکەی سەر لێوی دەڕەوییەوە.

حەوت ڕۆژ لەم گۆشەگیرییە خوداییەدا لەزەتم برد و خەنی بووم. ڕۆژی حەوتەم، بەرپرسیاری میوانداریی، خۆشحاڵ و دەم بەپێکەنین وەك خووی هەمیشەیی خۆی، هاتە ژوورەکەم.

– عابیدی پیرۆز ناردوومییە لات تا بزانم ڕۆحت لە چ قۆناغێکدایەوە و بڕیاری چیتداوە؟

وەڵامیمدایەوە:" دەستیان ماچدەکەم. حەزدەکەم بەرلەوەی وەڵامیان بدەمەوە، بچم ددان بە گوناهەکانمدا بنێم!

ڕاهیبی بەرپرسیاری میوانداریی بۆ ساتێك تیاما و ئەوسا لێیپرسیم:" حەز دەکەیت لەگەڵ ئێمەدا بمێنیتەوە؟"

– حەزدەکەم لەگەڵ خودا دا بمێنمەوە. لێرە لە بیاباندا خودا لەهەر شوێنێکیتر، نزیکتر لەخۆم هەستپێدەکەم. بەڵام بەداخەوە هێشتا تەواوی ئەو ڕەگ و ڕیشانەی کە منیان بە عەردەوە گرێداوە ڕیشەکێش نەبوون. لەحزووری عابیددا ئیعتیراف دەکەم و با ئەو خۆی بڕیار بدات!

– وریا بە، عابید چاوەڕوانیی شتی زۆری لە مرۆڤەکان هەیە!

– باوکە، منیش چاوەڕوانی شتی زۆرم لەخۆم هەیە. هەر لەبەر ئەوەشە ئەوەندە دردۆنگم و جێگە بەخۆم ناگرم!

لەو ساتەدا کە دەرگاکەی کردەوە بچێتە دەرەوە، ڕاوەستا.

– باوکە (یەواکیم) نامەیەکی داوەمەتێ، دەیەوێ بتبینێ.

– باوکە یەواکیم؟

– هەمان ئەو پیرەمێردەی کە لەگەڵ مندا بۆ هۆڵی پێشوازیی هاتبوو تا بەخێرت بێنێ!

خۆشحاڵ بووم. دواجار لە ماهییەتی ئەم ڕاهیبە غەریب و بێدەنگە دەگەیشتم.

پرسیم: کەنگێ؟

– دەڵێت ئەمشەو. لە هۆدەکەی خۆی.

– زۆر باشە. پێیبڵێ لای دەبم.

– ڕۆژ و ڕۆژگارێك خاوەن پلەو پایە بووە. دانووی لەگەڵ کەسدا ناکوڵێ، تەنێ لەگەڵ خودادا دەئاخڤێ. ناوەکەی زانیویت و دەیەوێ بتبینێ، بە ڕێزەوە لەگەڵیدا بدوێ!

بێئەوەی چاوەڕێی وەڵامم بێ، بەو قسانەوە لە دەرگاکەوە ئاودیو بوو.

ئارامم گرت تا بەتەواوی شەو درەنگدابێ و ڕاهیبەکان خەویان لێبکەوێ. چرای هۆدەکان یەکە یەکە دەکوژانەوە. لەسەر نووکی پێ، بەڕاڕەوە درێژەکەدا دەڕۆیشتم تا گەیشتمە هۆدەکەی باوکە یەواکیم.

ڕاوەستام تا هەناسەم وەبەر بێتەوە. پێدەچوو ڕامکردبێ کە ئاوها هەناسەبڕکێم پێکەوتبوو. چرا هەڵبببوو. گوێم بەدەرگاکەوە نا و بەوردی گوێمڕادێرا. سەراپا بێدەنگیی بوو. لەو کاتەی دەستم بەرزکردەوە تا لەدەرگاکە بدەم، دەرگای ژوورەکە کرایەوە و باوکە یەواکیم وەدیارکەوت. سەری ڕووت و قژە چەرمووەکەی بەسەر شانیدا پەخش ببوو. گوریسێکی ئەستوور و گرێ گرێی لەناوقەدییەوە پێچاو و پێشی پەتی بوو.

گوتی:" خۆش هاتیت، هیوادارم کەس نەیبینیبیت. وەرە ژوورەوە!"

دیوارەکان ڕووت وقووت. لەقوژبنێکدا دۆشەکەڵەیەکی باریکی پووش لەسەر دوو پای ئاسنین دانرابوو. دوو کورسی و مێزێکی گچکە و گۆزەیەك لە قەڵەشی دیوارەکەدا. کتێبێکی ئەستووری تەجلیدکراو لەسەر مێزەکە بوو. دیاربوو ئەوە چوار ئینجیلەکە بوو. خاچێکی گەورە و دارین بە دیوارەکەی بەرامبەرەوە. وێنەی مەسیحیی لە خاچدراوی بەسەرەوە نەبوو، بەڵکو وێنەی مەسیحیی لەسەر بوو لەکاتی ڕابوونەوەدا.

چەند ڕیزێك سێو وەك تەسبیح کرابوون بە دەزووەوە و هەڵواسرابوون. هۆدەکە شەلاڵ لە بۆنی میوەی گەنیو بوو.

باوکە یەواکیم دەستی ڕایەڵکرد. هۆدەکە هێند تەنگبوو کە خەریك بوو دەستی لەمسەری دیوارەکەوە لەوبەری دەدا. بەزەردەخەنەیەکەوە گوتی:" ئێرە قۆزاخەکەی منە. خۆم وەك کرمی ئاوریشم تێدا

زیندانیی کردووە. چاوەڕێی ئەو ڕۆژە دەکەم کە بەپەپوولەیی لێی بچمە دەرێ!"

وایگوت و سەری بادا. من ئەوم دەبینی لەلای چراکەوە ڕاوەستاو و ڕۆشنایی چراکە ڕوخسارە چرچولۆچەکەی ڕووناك دەکردەوە، دەمبینی لێوە ناسك و قڵیش قڵیشەکەی دەگەزێ. دەنگی تەژی لە تاڵیی و تفتیی و گاڵتەجاڕیی بوو.

– جگە لە باڵ، مەزەندە دەکەیت کرمی ئاوریشمی نەگبەت خەون بە چیترەوە ببینێ؟

بێدەنگبوو. ئاوڕیدایەوە و تەماشایکردم، گاڵتەجاڕییەکەی ڕەویبۆوە و ڕوانینەکەی ڕوانینی ئینسانێك بوو کە پێویستی بەیارمەتی بێ.

– تۆ چ دەڵێیت؟ بۆچی کرمی ئاوریشم خەون بە باڵەوە دەبینێ؟ ئاخۆ ئەوە لە بەرائەتێکی سافیلکانەوەیە؟ یاخۆ لە چەقاوەسوییی؟ یان دەشێ لەبەرئەوەبێ شانەکانی بەهۆی ئەو باڵانەوە کە خەریکە لەسەری دەڕوێن، دەبرژێنەوە؟"

جووڵەیەکی خێرای بە باسکی کرد، وەك ئەوەی ئیسفەنجێکی بەدەستەوە بێ و شتێکی پێ پاك بکاتەوە.

گوتی:" تا ئێرە و لەمە دوورتر نا. خەریکە وا زوو خۆمان بە ئاوە قووڵەکانا دەکەین، وا نابێت! دەست بدەرە کورسییەك و دانیشە. بانگمکردیت تا شتێکیترت پێبڵێم. باشە، دانیشە و گوێ مەدەرە من، من ناتوانم دانیشم!" پێکەنی و لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو:"

دەزانیت بیدعەیەك هەیە بەناوی:(هەمیشە لەسەر قاچبە!) سالآنێکە، هەر لە منداڵیمەوە تا ئەلعان پەیڕەویی لەو بیدعەیە دەکەم!"

– باوکە، بەڵام من ئەهلی بیدعەیەکی ترم کە دەڵێ:(هەمیشە نائارامبە!) هەر لە منداڵیمەوە تائێستا لەجەنگدام!

– لەگەڵ کێ؟

دوودڵیی گرتمی. کوتوپڕ ترسێك باڵی بەسەردا کێشام. ڕاهیب لێی دووبارە کردمەوە:" لەگەڵ کێ؟" وایگوت و بەسەرمدا دانەوییەوە و دەنگی نزمکردەوە و پرسی:

– لەگەڵ خودا؟

– بەڵێ!

پیرەمێرد بێئەوەی هیچ بڵێ، لێمورد بۆوە.

– باوکە دەشێت ئەمە نەخوشیی بێ؟ چۆن دەتوانم چاکببمەوە؟

– ئومێدەوارم قەت چاك نەبیتەوە!

دەستی هەڵبڕیی وەك ئەوەی بیەوێ بەرەکەتم بدا، یاخۆ بەنەفرەتمکات.

– وای بەحاڵت گەر ناچاربایت لەگەڵ دوژمنانێکی هاوشانی خۆت، یان خوار خۆتدا جەنگیبایت. بەڵام مادامەکی لەگەڵ خودادا دەجەنگیت وای بەحاڵت گەر لەم نەخۆشییە چاکبیتەوە!"

بۆ ساتێك بێدەنگبوو، پاشان درێژەی بەقسەكانیدا:" لێرە لە بیابان، زۆر جار خایلە دێتە بن كلێشەمان. شەوێكیان لەخەوندا، خایلەیەكی سەیر لێیدام. خۆم لە وێنەی حەكیمێكی مەزندا لەئۆرشەلیم بینی. دەمتوانی نەخۆشیی جۆراوجۆر شەفابدەم. بەلاّم بەر لەهەر شتێك دەمتوانی ڕۆحی شەڕانگێز لەجەستەی ئەو كەسانەدا دەركێشم كە جنۆكە دەستی لێوەشاندبوون. خەڵكیی لەهەموو لایەكی فەلەستینەوە نەخۆشیان بۆ دەهێنام. ڕۆژێكیان مەریەم، ژنی یوسف لە (ناسیرە) وە هات و (عیسا) ی كوڕە دوانزە ساڵانەكەی لەگەڵ خۆی هێنابوو. بەسەر پێمدا كەوت و بەگریانەوە هاواریكرد:(ئەی حەكیمی بەناوبانگ، ڕوحمم پێبكە و كوڕەكەم چارەسەركە. شەیتانگەلێكی زۆر لەناخیدان!)

داوام لە باب و دایكی عیسا كرد بچنە دەرەوە. كە لەگەڵ عیسادا بە تەنێ ماینەوە، دەستم بەشانیدا هێنا و لێمپرسی: (كوڕەكەم چیتە؟ كوێت دێشێ؟)

عیسا ئاماژەی بۆدڵی كرد و گوتی: (ئێرەم .. ئێرەم دێشێ!)

– (باشە، چیتە؟)

– (خەو و خۆراكم نین. ناتوانم كاربكەم. بەكۆڵانەكاندا دەگەڕێم و دەجەنگم!)

– (لەگەڵ كێ؟)

– (لەگەڵ خودا. ئەدی مەزەندە دەكەیت لەگەڵ كێیتردا بجەنگم؟)

مانگێك لای خۆم هێشتمەوە، نازمدەكێشا و بەمیهرەبانییەوە لەگەڵیدا دەدوام. داوو دەرمانی گژوگیام دەرخوارد دەدا تاخەوی لێبكەوێ.

لەدوكانێكی دارتاشیدا دامنا تا پیشەیەك فێر ببێ. پێكەوە دەچووین بۆ پیاسە و لەبارەی خوداوە قسانم بۆ دەكرد. وەك ئەوەی خودا هاوڕێ و هاوسێیەك بێ و ئێواران بۆ لامان بێ و لەگەڵماندا لەبەر دەرگا دانیشێ و بئاخڤێ. چ شتێكی ئاڵۆز یان كاریگەر لەقسەكانمانا نەبوو. لەبارەی هەوا و كێڵگەی گەنم و ڕەز و كچگەلێكەوە دەدواین كە دەچوونە كانیی. لەكۆتایی ئەو مانگەدا یەسوع بە تەواوی چاكبۆوە. ئیدی لەگەڵ خودادا نەدەجەنگی و بووە ئینسانێكی وەكی ئینسانەكانی تر. پاشان چوو بۆ (جەلیل) و دواتر زانیم بەناوبانگترین دارتاشی ناسیرەی لێدەرچووە!"

ڕاهیب تەماشایەكی كردم و پاشان لێی پرسیم:" تێگەیشتیت؟ یەسوع چاكبۆوە. لەبری ئەوەی دونیا ڕزگاركا، بووە چاكترین دارتاشی ناسیرە. كەواتە نەخۆشكەوتن و چاكبوونەوە یانی چی؟ باشە – وا چاكترە بابەتەكە بگۆڕین– پێدەچێ ماندوو بیت. دانیشە!"

لەسەر كورسیەكە و لەژێر ئەیكۆنەكەدا دانیشتم. چاوم لەپێی پەتی ڕاهیب لەسەر عەردە بەرد ڕێژكراوەكە، لە ئێسكە ناسكەكانی قاچوقولی، لەقۆزەنگی باریك و قامكە درێژ و ڕێكەكانی هەڵنەدەبڕی. ڕوناكیی چراكە، ڕەنگی بە وێنەی مەرمەڕێكی دێرین كە خۆر سووری هەڵگەڕاندبێ، دەرهێنابوو.

دوو هەنگاو بۆ دواوە گەڕایەوە. پاشان ئاوڕیدایەوە و لەبەردەممدا ڕاوەستا. دەستەكانی خاچئاسا لەسەر سینگی دانا بوو. بەدەنگێكی نەوازشكارانە، بە دەنگێك كە هەر وەك بڵێی قسە لەگەڵ منداڵێكدا بكا، گوتی:" باش سەیرمكە، نامناسیتەوە؟"

بە سەرسوڕمانەوە وەلامیمدایەوە:" بەهەموو تەمەنم تۆم نەبینیوە!"

– هیچ شتێك لەیادەوەریی منداڵدا ناسڕڕێتەوە. دڵنیام ڕوخسارم هێشتا لەجێگەیەکی قووڵی یادەوەریتایە. ئەم ڕوخسارە چرچولۆچە نا، بەڵکو ڕوخسارێکیتر- ڕوخسارێکی جوان و تۆکمە و پیاوانە. گوێڕادێرە: من هاوینێکیان لە کرێت بووم. ئەو کات تۆ تەمەنت نەگەیشتبووە پێنج ساڵان. من فرۆشیاری جوملە بووم و مامڵەی لیمۆ و خڕنوك و مێوژم دەکرد. باوکت یەکێك بوو لەوەکیلەکانم، ئەرێ هێشتا لەژیاندا ماوە؟

– بەڵێ. بەڵام ئێستا پیرێکی پشت کۆماوەی ددان وەریوە. بەدرێژایی ڕۆژ دادەنیشێ و دۆعانامە موتالا دەکات!

ڕاهیب دەستی هەڵبڕیی و نەڕاندی:" ئەمە ناعەدالەتییە. جەستەگەلی وەك جەستەی ئەو نابێ نابووت بن. ئەو جۆرە جەستانە کە ئاوها دەڕۆن و عەرد لەژێر پێیاندا دەنگدەداتەوە، دەبێ کوتوپڕ و بەیەکجار بکەون و بمرن. مەرگ ئیشی خودایە، ناوی خاڵێکە کەلەوێدا خودا دەست لە ئینسانەوە دەدا. بەڵام هەرەسهێنانی جەستە ئیشی خیانەتکارانە و ڕەزیلانەی شەیتانە. هەر بەڕاست چۆن دەبێ کاپتن میخاییل پیر و پەککەوتە بووبێ؟

ماوەیەك بێدەنگبوو. تووڕەیی ڕژابووە چاوانی. بەڵام زوو بەزوو هەناسەیەکی قووڵیدا و لەسەر قسەکانی بەردەوامبوو:

– باوکت مێوژ و خڕنوك و لیمۆی بۆ دەکڕیم و منیش لەکەشتیەکانم بار دەکردن و بەرەو (تریستە) ەم ڕەوانە دەکردن. ڕۆژگارم زۆر باش

بوو. پارەیەکی زۆرم دەستدەکەوت و وەکی ئاڵفی ورچ خەرجم دەکرد. ئاژەڵێکی کێویی بووم و لەخواردن و خواردنەوە و زیناکردن تێر نەدەبووم. ئاخر ڕۆحمم بە شەیتان فرۆشتبوو. جەستەم بێ کۆنترۆڵ و هەوسار پچڕاو. گاڵتەم بەخودا دەکرد و ناوی خێو و داهۆڵم لێنابوو کە جگە لەترساندنی چۆلەکەی بێمێشك و دوورخستنەوەیان لە کێڵگە چ کارێکیتری لێناوەشێتەوە. هەموو ئێوارانێك دوای تەواو بوونم لەئیش، تا ڕۆژ دەبۆوە بێشەرمانە خۆم دەهاویشتە باوەشی عەیش و نۆش.

هەنووکە هەوڵبدە بیر خۆتی بێنەرەوە: بەیانییەکیان زوو، تۆ لەبەردەم دوکانەکەی باوکتا ڕاوەستابوویت کە کوتوپڕ دەنگی گۆرانی و پێکەنین هاتە گوێت و عارەبانەیەکی چوار تایی بەخێراییەکی سەرسوڕهێن بەلاتا تێپەڕی. کە ئاوڕتدایەوە شەش ژنی مەست، لە گۆرانیبێژانی کافەکانت بینی کە بەدەم گوێز و هەنجیر گرتنە خەڵکییەوە، دەیانزریکاند و خەریکبوو لەپێکەنینا ژانیان دەکرد. عارەبانچییەکەش قڵافەتێکی شاهانەی هەبوو، کڵاوێکی لەگەنیی بریقەداری لەسەردا، قامچی لە ئەسپەکان دەسرەواند و ئەسپەکانیش بە وروژانەوە دەیانحیلاند و غاریاندەدا. تۆ لەو کاتەدا ترسایت، واتزانی ڕێك و ڕاست ڕووبەڕووی تۆ دێن، قیژانت و ڕاتکرد تا لەپشت باوکتەوە خۆت بشاریتەوە ... بیرتدێ؟ ئێستا بیرتکەوتەوە؟ دەی عارەبانچییە مەستەکە من بووم. کڵاوێکی لەگەنییم لەسەردا بوو، هەر بۆ ئەوەی بتترسێنم ڕاستەوخۆ قامچییەکەم گرتە تۆ و لە هەوادا وەشاندم. ئێستا بیرتدێتەوە؟

ئەوجا دانەوێوە و دەستی نایە سەر شانم و ڕایوەشاندم.

– ئەدی بیرتدێتەوە؟

من چاوانم نوقاندبوو. هەروا کە گوێمڕادێرا بوو، هەوڵمدەدا یەکە یەکە پەردە کەڵەکەبووەکانی سەر ساڵانی تافی منداڵیم هەڵبدەمەوە. هێور هێور تاریکیی تەنکبۆوە، لەناکاوێکڕا چوار ئەسپ، ژنە گۆرانیبێژانی مەست، کڵاوی لەگەنیی و وژەی قامچی بە ژوور سەرمەوە، لە قوڵایی یادەوەریمەوە دەرپەڕین.

هاوارمکرد:" بەڵێ، بەڵێ، بیرمدێتەوە. باوکە، ئەو پیاوە تۆ بوویت؟ تۆ؟"

ڕاهیبی پیر قسەکەمی نەژنەفت. پاڵی بە دیوارەکەوە دابۆوە و چاوانی نوقاندبوون. بەو شێوەیە و بە چاوانێکی نوقاوەوە درێژەی بەقسەکانیدا:

– بەیانییەکیان بۆمدەرکەوت کەئیتر بەسە. مەودای جەستە زۆر فەراوان نییە. یەکسەر دەگاتە خاڵی کۆتایی. دەخۆیت، دەخۆیتەوە، ماچدەکەیت .... هەمدیس دەخۆیت، هەمدیس دەخۆیتەوە، هەمدیس ماچدەکەیت. ئیدی چ شوێنێکیتر نییە بۆی بڕۆیت. دواجار بۆمدەرکەوت کە ئیتر بەسە. ڕۆحمم بیرکەوتەوە و سوار گالیسکەیەك بووم و بۆ دەیرێك لە کێوی ئاتوس ڕۆیشتم. سێ مانگ لەوێ مامەوە. عیبادەت، ڕۆژوو، نوێژی بەیانیی، خوانی پیرۆز، نانی جۆ، زەیتونی ترشاو و پاقلەی کوڵاو. هەر زوو قێزم لەهەموو ئەو شتانە هاتەوە. هەمدیس بەدوای گالیسکەچییەکەدا ناردمەوە، هات و بردمی. بەڵام هەنووکە دەمتوانی لەم دونیایەدا چیمکردبا؟ ئاخر دونیا ئیدی یەك

لەزەتی تری شك نەدەبرد پێمی ببەخشێ، تەنانەت گوناهێكی نەچێژراویشی شكنەدەبرد. بۆ دەیر گەڕامەوە، بەڵام گالیسكەچییەكەم ڕاسپارد كە ئەمجارەیان لەنزیكترین گوند بمێنێتەوە، چونكە دەشێ پێویستم پێی بایەتەوە. لەڕاستیدا زۆری نەخایاند پێویستم پێی بۆوە. جارێكیتر لەدەیر هەڵاتم.

ژیانم كەوتبووە هەڵدێرەوە و ئیدی لەحەوسەڵەدا نەمابوو. لەنێوان ئاسمان و عەردا مابوومەوە، لەمیانەوە بۆ ئەویان هەڵدەدرام و هیچكامیشیان لای خۆی گلی نەدەدامەوە. بۆ لای زاهیدێكی پیر ڕۆیشتم كە دوور لە دەیرەكانەوە، لەئەشكەوتێكدا دەژیا و داوام لێكرد گوێ لە ددانپیانانەكانم ڕادێرێ:

– باوكی پیرۆز چ بكەم؟ ئامۆژگاریم بكە!

زاهیدی پیر دەستی نایە سەر سەرم و گوتی: كوڕەكەم، ئارامبە. پەلەمەكە. پەلەپەل یەكێكە لە تەڵەكانی شەیتان. ئارامبە!

– تا كەنگێ؟

– تا ئەو كاتەی ڕزگارییت تێدا پێدەگا. دەرفەت بدەرە بەرسیلە تا ئەوكاتەی دەبێتە ترێ!

– باوكە ئاخر چۆن بزانم كەنگێ بەرسیلە دەبێتە ترێ؟

– بەیانییەك هەڵدەسی و دەبینی دونیا گۆڕاوە. بەڵام كوڕەكەم لەڕاستیدا ئەوەی گۆڕاوە خۆتیت نەك دونیا. واتە ڕزگاریی لە تۆدا پێگەییوە. لەو ساتەوە خۆت بدەرە دەست خودا، ئیدی هەرگیز خیانەتی لێناكەیت!

ڕێك ئەمە ڕوویدا. بەیانییەکیان پەنجەرەی ژوورەکەم کردەوە. خۆر لەوەدا بوو گزنگی دەدا. ئەستێرەی سەحەر هێشتا لەئاسماندا ورشەیدەدا، زەریای ئارام، هەروا کەخۆی بە کەناردا دەکێشا، بەهێمنی و میهرەبانییەوە هەناسەی هەڵدەکێشا. هێشتا لەچلەی زستاندا بووین، کەچی دارئەزگیلێك، بەرامبەر پەنجەرەی هۆدەکەم شکۆفەیکردبوو. بۆنی تیژ و شیرین بوو وەکی هەنگوین. باران لەو شەوەدا باریبوو. گەڵاکان هێشتا دڵۆپ دڵۆپ ئاونگیان لێدەتکا و تەواوی عەرد دەدرەوشایەوە. بەچرپە گوتم: خودایە، خودایە، ئەمە چ موجیزەیەکە! وامگوت و کوڵی گریانم بەر بوو. ئەوکات تێگەیشتم کە ئیدی ڕزگاریی هاتووە. ئیتر هاتم بۆ ئێرە، هاتم بۆ بیابان و لەم هۆدەیەدا، بە تەختەنوێنە شەق و شڕەکەی و بە گۆزە ئاوەکەی و بە دوو کورسییە گچکەکەیەوە خۆم لەچاڵنا. هەنووکەیش چاوەڕێدەکەم. چاوەڕێی چیی؟ خودایە تۆبە، هەر بەڕاستیی نازانم چاوەڕێی چ دەکەم. بەڵام ئەم مەسەلەیە ئازارم نادا، هەرچی دێ، بەخێربێ. پێموایە بەهەر شێوەیەك بێ سەرفراز دەردەچم. لە ڕاستیدا ئەگەر ئاخیرەتێ هەبێ، ئەوا من لەدوا لەحزەدا تۆبەی خۆم کردووە. ئەدی مەگەر مەسیح بەڵێنی پێنەداوین کە تەنانەت یەك چرکەیش بەر لە مەرگ، تۆبە دەبێتە مایەی ڕزگاریی؟ خۆ گەر چ ئاخیرەتێکیش لە گۆڕێ نەبێ، ئەوا من لەزەتم لەم ژیانە بردووە. بەدەست شیلەکەیم گوشیوە و پاشان وەك تۆێکڵە لیمۆ بۆ پشتەوەم تووڕهەڵداوە. تێگەیشتیت؟ بیر لە چ دەکەیتەوە؟

– باوکە، بیرم لەوە دەکردەوە کە بۆچی ئەمشەو بۆ ژوورەکەت بانگکردم. دڵنیام دەتەوێ جگە لەمە شتێکیترم پێبڵێیێت!

گۆزەکەی لار کردەوە و پەرداخێ ئاوی تێکرد و پاشان قومێکی لێدا. لەبەرئەوەی سالانێکی زۆر بوو وازی لەخووی قسەکردن هێنابوو، بۆیە زوو زوو قوڕگی وشك دەبوو.

– هەڵبەت دەمویست شتێکیترت پێبڵێم، بەلام دەبوو یەکەمجار بزانیت من کێم و چ بووم. تەنها بەو شێوەیە دەتوانیت لە قسەکانم بگەیت و دەتوانیت حەقی ئەوەم بدەیتێ ئەو قسانەت بۆ بکەم.

بۆ ساتێك بێدەنگبوو، بەلام دواتر هەروا بەدەم هەڵسەنگاندنی وشەکانییەوە، بەدەنگێکی لێوانلێو لەوروژان لەسەر قسەکانی بەردەوامبوو:" تەنها حەق نا، بەڵکو ئەرك!"

سەرم هەڵبڕی تا تەماشایکەم. هەنووکە وەك کۆڵەگە ڕەپ و ڕاست لەناوەڕاستی هۆدەکەدا ڕاوەستابوو. لێیورد دەبوومەوە و نوقمی سەرسوڕمان دەبووم. ئەرێ ئەم پیاوە لەڕێی جەنگینەوە لەگەڵ قادیری ڕەهادا، تامی چ لەزەت و چ حەقارەتگەلێکی چەشتووە و چ ئازایەتییەکی نواندووە! سەرم سوڕما بوو لەوەی چۆن هاتۆتە بیابان بێئەوەی شتەکانی بیربچنەوە، سەرم سوڕما بوو لەوەی چۆن بە ئازایەتییەوە ڕێیداوە کاروانی گوناهەکانی دوویکەون تا تەژی لەدڵنیایی لەگەڵیاندا بەرەو لای خودا بێت.

بێدەنگبوو. دیار بوو لەهەوڵی ئەوەدا بوو وشەکانی هەڵگۆزێ و بزانێ چۆناوچۆنیی دەریانبڕێ کە هەستی منی پێ بریندار نەبێ. لەبەرئەوەی دەیبینی تووڕەم و هەدادانم نییە و لەسەر کورسییەکە جێگە بەخۆم ناگرم.

دواجار گوتی:" حەزدەکەم ئەوە بزانیت کە لە تەواوی چێژەکانی دونیا- نەفرەت لە دونیا بێ کە خاوەن چێژی بێئەژمارە- لەهەموویان زیاتر ڕێز لەجحێڵیی دەگرم. لەکاتێکدا جحێڵێك لەمەترسیدا دەبینم، وا هەستدەکەم نۆبەرە گوڵی خودا، یاخۆ هەموو ژیان لەخەتەردایە. ئیدی دەکەومە یارمەتیدانی و تا ئەو شوێنەی بتوانم هەوڵدەدەم ئەو جحێڵە لەفەنابوون بپارێزم. بەواتایەکی تر هەوڵدەدەم نەهێڵم گومڕابێ و گوڵەکانی هەڵوەرێ و بەر لەوادەی خۆی پیر ببێ. هەر بۆ ئەمەش بوو ئەمشەو بانگمکردیتە ئێرە!"

ڕاچڵەکیم . پرسیم:" مەگەر من لەخەتەردام؟"

نەمدەزانی تووڕە ببم یاخۆ پێبکەنم.

پیرەمێرد بۆ هێورکردنەوەم، بە ئەسپایی دەستی بۆ پێش و دوا دەبرد.

- تووڕەبە، پێبکەنە، بەڵام ورد گوێڕادێرە! لە ڕووی ئەزموونی تاڵی شەخسییەوە قسانت بۆ دەکەم. پێویستە لەسەرت گوێڕادێریت. حەوت ڕۆژە ئاگام لێتە وەکی پەروانەی شەو بەدەوری بڵێسەی خودادا دەخولێیتەوە. من ڕێگە نادەم بسوتێیت، نا، تۆ نا.. دووبارەیدەکەمەوە جحێڵیی. من بەزەییم بە گۆناکانتا دێتەوە کە هێشتا پۆشراو لە زیپکەن، بەزەییم بە لێوەکانتا دێتەوە کەهێشتا تامی ماچیان نەچەشتووە و بە کوفر ئاڵوودە نەبوون. دڵم بۆ ڕۆحە ساکارەکەی تۆ دەسووتێ کە وەك تیر بۆ پێشەوە دەهاوێژرێ تا بە بینینی پرشنگی

ڕۆشنایی خودا، خۆی بسوتێنێ. بەڵام من ناهێڵم. تۆ بە لێواری خەرەندەوەیت، ناهێڵم هەڵدێرڕێیت!

– هەڵدێری کێ؟

– هەڵدێری خودا!

به گوتنی ئەو وشە خەتەرناکە هۆدەکە دەنگێکی لێوە هات. مەخلۆقێکی نەبینراو هاتبووە ژوورێ. هیچ کاتێ ئەو وشەیە کە هەمیشە بەبێ حورمەتیی هێنابوومە سەر زوبان، ترسێکی ئاوهای لەمندا نەوروژاندبوو. هەمان ئەو ترسەی کە لەتافی منداڵیدا بە بیستنی وشەی (یەهوە)، کە وەك بڵێی لەناو ئەشکەوتێکی تاریکیی پڕ لە ژاوەژاو بێتە دەرێ، هەستم پێدەکرد. هەمان ترس جارێکیتر لەناخمدا ژیایەوە، هەمان ئەو ترسەی کە لەمنداڵییەوە تا ئێستا وشەی (کوشتار) لەمندا وروژاندوویەتی.

لەسەر کورسییەکە هەستام و لەقوژبنێکدا هەڵتروشکام. بە ورتە ورت گوتم:" باوکە بەردەوامبە، ورد گوێم بۆ ڕادێراویت!"

– خۆرەی نەخۆشییەکی گەورە ڕۆچۆتە ڕۆحتەوە. بەچاوە سوتێنەر و بە برۆکانتا دەزانم کە هەمیشە هەڵبەز و دابەزیانە، بەدەستەکانتا دەزانم کە هەمیشە کوێرە کوێر لەهەوادا دەگەڕێن، هەر وەك ئەوەی کوێر بیت یاخۆ هەوا جەستەیەك بێ و تۆ دەستی لێوەبدەیت. ئاگادار بە، ئەم دڵەڕاوکێیە یان بەرەو شێت بوونت دەبا یاخۆ بەرەوە کەماڵ!

هەستمدەکرد سەیرکردنەکەی ناوەوەم دەبڕێ و ناخم دەسووتێنێ.

– کام دڵەڕاوکێ؟ باوکە نازانم مەبەستت لە کام دڵەڕاوکێیە؟

– دڵەڕاوکێی قەدیس بوون. مەترسە، تۆ خۆت لەوە بێئاگایت، لەبەرئەوەی تێیدا دەژیت. بۆچی ئەمەت پێدەڵێم؟ بۆ ئەوەی بزانیت چ ڕێگەیەکت گرتۆتەبەر و چ ئاراستەیەکت هەڵبژاردووە. ئەمەت بۆیە پێدەڵێم تا نەهێڵم گومڕابیت. گەرچی تۆ دەستتداوەتە قورسترین هەڵگژان، بەڵام هێند پەلەی گەیشتن بە ترۆپکتە کە پێتوایە دەتوانیت بەر لەتێپەڕین بە دامێن و بنارەکانی کێوەکەدا، بگەیتە ئەوێ. وەك ئەوەی هەڵۆیەکی تیژڕۆ بیت. بەڵام ئەوەت بیر نەچێ کە تۆ یەك ئینسانیت، یەك ئینسان. نە زیاتر و نە کەمتر. تۆ پێت هەیە نەك باڵ. بەڵێ دەزانم قەداسەت ئارەزووی بەرزی ئینسانە. دەی باشە، بەڵام سەرەتا دەبێ تێکڕا ئارەزووە ناچیزەکان ژێر پێ بنێین، دەبێ ڕقمان لەجەستە و ڕقمان لە تینوێتیی دەسەڵات و ئاڵتون و یاخیبوون بێ. مەبەستم ئەوەیە پێویستە جحێڵیی و هەموو هەست و سۆزەکانی لەسەرمان بکەینەدەر. دەبێ هەموو ئەو بتانە لەناوەڕۆکەکانیان بەتاڵکەینەوە و بڕوا بێنین بەوەی کە پڕ لە (با) و (کا) بوون، دەبێ خۆمان بەتاڵکەینەوە و خۆمان پاککەینەوە تا چیدی حەز لەوەنەکەین کە ئاوڕ بۆ دواوە بدەینەوە. ئەو کاتەیە و تەنها ئەو کاتەیە کە دەشێ لەحزووری خودادا ئامادەبین. موجاهیدی ڕاستەقینە ئاوها هەڵسوکەوت دەکا!

وەڵامیمدایەوە:" واز لە جەنگین لەگەڵ خودا ناهێنم. تا دوا لەحزە کەلەبەردەمیدا ئامادە دەبم، هەر لەگەڵیدا دەجەنگم. پێموایە ئەمەیە قەدەری من: نەگەیشتن بە ئامانج – کە قەت ناگەم – بەڵام جەنگین!"

ڕاهیب هاتە نزیکتر و بە میهرەبانییەوە دەستی بە شانمدا هێنا.

– واز جەنگین لە لەگەڵ خودا دا مەهێنە. چ ڕێگەیەکیتر نییە باشتر لەمە. بەڵام وا مەزانە کە بۆ ئەوەی بەباوەڕ بەخۆبوونێکی زیاترەوە بجەنگیت ئەوا پێویستە ڕەگ و ڕیشە تاریکەکانی ناخت – مەبەستم لە غەریزەکانە– دەرکێشیت. دیداری ژنێك، تا ڕادەی مەرگ تۆ دەترسێنێ. پێیدەڵێیت: شەیتان. بەڵێ شەیتان. بەڵام گەر دەتەوێ بەسەر وەسوەسەدا زاڵبیت، ئەوا تەنها ڕێگەیەك لەبەر دەمتایە: ئەویش ئەوەیە کە ئەو ژنە توند لەباوەش بگریت، بیچێژیت و فێربیت چۆن نزم لێیبنۆڕیت. ئەو کات ئیدی نایەتە بن کلێشەت و وەسوەسەت ناکا. ئەگەر نا، ئەوا گەر سەدساڵیش بژیت و لەزەت لە ژن نەکەیت، ئەوا چ لە خەودا بیت و چ بە ئاگا، بەسۆراغت دێ و خەون و ڕۆحت ئاڵوودە دەکا. جارێك گوتم و هەمدیس دەیڵێمەوە: هەر کەسێك غەریزەکانی ڕیشەکێشکا، ئەوا قودرەتی خۆی ڕیشەکێشکردووە. چونکە بە زەمەن و تێرکردن و دیسپلینە کە دەتوانرێ ئەم مادده تاریکە بکرێتە ڕۆح!"

سەیرێکی ئەملاولای خۆیکرد و بەرەو لای پەنجەرەکە ڕۆیشت. وەك بڵێی بترسێ نەبا کەسێك گوێی هەڵخستبێ. پاشان هەروا کە لێمنزیکبۆوە، بەدەنگێکی نزم و ورو‌ژاو بەگوێمدا چرپاندی:" دەبێ شتێکی تریشت پێبڵێم، هەر خۆمانین و کەس گوێی لێمان نییە!"

گوتم:" خودا دەتوانێ گوێی لێمانبێ!"

– من لە خەڵك دەترسم نەك لە خودا. خودا تێدەگا و دەبوورێ، بەڵام خەڵك نا! نامەوێ لە هەر هەلومەرجێکدا بێ ئەم ئارامییەی لێرە لە بیابان وەدەستمهێناوە لە کیس خۆمی بدەم... کەواتە گوێڕادێرە و ئەوەی پێتدەڵێم بەویژدانی خۆتی بسپێرە. دڵنیام یارمەتیت دەدات.

بۆ تاوێك ڕاوەستا و بەچاوانێكی نیوە داخراوەوە لەمیانەی پێڵووەكانییەوە تەماشایەكی كردم، وەك بڵێی هەڵمسەنگێنێ.

چرپاندی:" دڵنیانیم بتوانیت بەرگەی بگریت!"

بە نائارامیی وەڵامیمدایەوە:" بۆچی، بۆچی. باوكە بە ئازادیی بدوێ!"

دەنگی زیاتر نزمكردەوە و گوتی:" مەلایكەتەكان ... گوێت لێیە؟ مەلایكەتەكان چ شتێك نین جگە لە شەیتانگەلی پاكەوەبوو. ڕۆژێك... ئاخ .. چ دەبوو تەمەن بواری دابام ئەو ڕۆژەم بینیبا- ڕۆژێك دێ بونیادەم لەمە حاڵی دەبێ و ئیدی ئەو كات ... "

سەری خستە بناگوێم، بۆ یەكەمینجار دەنگی دەلەرزی:

- ئیدی ئەو كات ئایینی مەسیح هەنگاوێك پێشڤەتر دەچێ. تەواوی بوونی ئینسانەكان لە ئامێز دەگرێ نەك نیوەیان، واتە ڕۆحیان. ڕەحمەتی مەسیح بەرفەراواندەبێ و جەستەش وەك ڕۆح لەئامێز دەگرێ و بەرەكەتیدەدا. ئیدی دەبینێ - و مەوعیزە دەدا - كە ئەوانە دوژمنی یەكتر نین. بەڵكو هاوكاریی یەكترن. بەڵام هەنووكە چۆن؟ گەر خۆمان بە شەیتان بفرۆشین، ئەوا هانماندەدا نكوڵیی لە ڕۆح بكەین، خۆ گەر خۆشمان بە خودا بفرۆشین ئەوا هانماندەدا نكوڵی لە جەستە بكەین. كەنگێ مەسیح دڵی هێند فراواندەبێ كە نەك تەنها بەزەیی بە ڕۆح، بەڵكو بەزەیی بەجەستەشدا بێتەوە و ئەم دوو ئاژەڵە كێوییە دڕندەیە ئاشتكاتەوە؟

بە قووڵیی كەوتمە ژێر كاریگەریی قسانەكانی.

– باوکە، سوپاس بۆ ئەو دیارییە گرانبەهایەی کە پێتبەخشیم.

– تا ئەلعان بە دوای گەنجێکدا گەڕاوم کە بەر لە مردنم ئەم ئەمانەتەی پێبسپێرم. فەرموو ئەم ئەمانەتە وەرگرە. ئەمە بەری تەواوی قوتابێتیمە بۆ جەستە و ڕۆح!

– تۆ بڵێسەی تەواوی ژیانتم پێدەسپێریت. ئاخۆ دەتوانم بۆ پێشتری ببەم و بیکەمە ڕوناکیی؟

– مەپرسە لەوەی کە ئاخۆ سەردەکەویت یان دەبەزیت. ئەمە هێند گرینگ نییە. ئەوەی گرینگە، هەوڵی تۆیە بۆ پێشتربردنی. خودا ئەمەی خستۆتە سەر شانی ئێمە. سەرکەوتن و بەزین پەیوەندی بە خۆیەوە هەیە نەك ئێمە!

ماوەیەك هیچ کاممان دوو لێوەمان نەکرد. شەوی بیابان بە دەنگە بێ ئەژمار و شپرزەیی وروژێنەکانییەوە بە بەر پەنجەرەی گچکەی ژوورەکەدا تێدەپەڕی. لە دوورەوە لوورەی چەقەڵ دەگەییە گوێ، ئەوانیش لەژێر چەنگاڵی ئەڤین یاخۆ برسێتیدا بوون.

پیرەمێرد بەدەم خاچکێشانەوە بە چرپە گوتی:" ئەوە دەنگی بیابانە، دەنگی مێشەکەرانە و چەقەڵەکانە. دوورتریش، شێرەکانن. لەناو دەیرەکەدا، ڕاهیبەکان نوستوون و ئەستێرەکان لە ئاسمان بەژوور سەرمانەوەن. خوداش لەهەموو شوێنێکدایە!"

دەستی بۆ خوداحافیزیی ڕایەڵکرد و گوتی:" کوڕەکەم، چ قسەیەکی ترم نییە!"

به هەنگاوی هێور گەڕامەوە هۆدەکەم. زەینم ڕوناك و دڵم لەسەرخۆ لێیدەدا.

قسەکانی باوکە (یەواکیم) جامێ ئاوی سازگار بوون و منیش تینوو. فێنکایی ئەو ئاوە تا ناو مۆخی ئێسکەکانم ڕۆچوو بوو.

بارو بنەم بەکۆڵدا دا و دەرگاکەم کردەوە. دڵنیابووم کە ڕۆژبۆتەوە، چونکە ئاسمان ڕەنگی شیریی و چکۆڵەترین ئەستێرەکانیش لە کوژانەوەدا بوون. لەخوارەوەش، لەدۆڵ و زنارەکەدا کەوێك دەیقاسپاند.

هەروا کە سپێدەی پیرۆزم بەرەو سییەکانم هەڵدەمژت، خاچم کێشا و بە چرپە گوتم: "بە ناوی خودا .."

جارێکیتر بە ڕاڕەوەکەدا تێپەڕیم. هێشتا چرای ژوورەکەی پیرەمێرد هەر داگیرسابوو. لە دەرگاکەمدا، کردییەوە و تەماشایکردم. بە بینینی کۆڵەپشتەکەم بزەیەکی هاتێ.

لەکاتێکدا کە بۆ دەست ماچکردنی دانەویم، گوتم:" باوکە، من دەڕۆم. بەرەکەتم بدە."

دەستی نایە سەر سەرم و گوتی:

– کوڕەکەم، خودا یار و یاوەرت بێ. خودات لەگەڵ بێ.

*

کرێت

شەکەت ببووم. ئاخر جحێڵ بووم و هەڵپە و نیگەرانیی جحێڵییش بارێکی قورسە و چ گوێ بەوەنادا کە توانا و حەوسەڵەی ئینسان سنووردارە. زۆر داوا دەکات بەڵام هیچی لەدەسنایەت. دوای هەوڵم بۆ گەییشتن بەو سنووردارییانە و دوای ماندووبوونم لەبەرخۆدان، گەرەکم بوو بۆ سەرزەمینی باوانم بگەڕێمەوە. دەمویست هەمدیس شاخەکانمان، ئاڵاهەڵگرەکانمان ببینمەوە بە ئەرەقچن و پێکەنینەکانیانەوە و کەڕەتێکیتر گوێڕادێرمەوە بۆ باسی جەنگ و ئازادیی. دەمویست هەمدیس بەسەرزەمینی زێدەکەمدا بگەڕێم تا هێزم تێبێتەوە.

بابم لێیپرسیم:" لەکوێوە دێیتەوە؟"

وەڵامیمدایەوە:" لەو دووری دوورانەوە!" وامگوت و چ شتێکم لەبارەی سەرکێشییەکەی ئەوجارەمەوە لە سینا باسنەکرد کە ئەوەندەی نەمابوو بە سوێندخواردنم بشکێتەوە. ئەوە دووەمینجار بوو کە هەوڵم بۆ قەدیس بوون بە با چوو بوو. گەر لەبیرتانبێ یەکەمجار لەتاق منداڵیمدا بوو، ئەوکاتەی چووم بۆ بەندەر و بەرەو لای ناخودای بەلەمەکە ڕامکرد کە خەریکی هەڵکردنی چارۆکەکەی بوو. تیایدا پاڕامەوە تا لەگەڵ خۆیدا بەرەو کێوی (ئاتوس) م بەرێ تا لەوێ ببمە ڕاهیب. کەچی ناخودا، کە خەریکبوو لەپێکەنینا ژانیدەکرد، بە هاوارهاوارەوە گوتی:" بۆ ماڵەوە، دەی بۆ ماڵەوە بگەڕێوە!" وەك

ئەوەی جووجەڵە بم، دەستی بەیەکدادا تا لەو ناوە دوورمخاتەوە. هەمدیس هەمان تاس و هەمان حەمام. وا ئەمجارەیش هەمان شت دووبارە دەبۆوە. ئاخر باوکە یەواکیمیش هاواریدەکرد:" بگەڕێرەوە دونیا. لەم دەوروزەمانەدا، دونیا دەیری ڕاستەقینەیە. لەوێ دەبیتە ڕاهیب."

بۆ ئەوە گەڕامەوە نیشتیمان تا هێزم تێبێتەوە. میگالۆ کاسترۆم جێهێشت و بە پێی پیادە ڕوومکردە گوندەکان. لەوێ لەگەڵ شوان و جوتیاراندا دەمخوارد و دەمخواردەوە. شەرمەزاریی دایدەگرتم کاتێ دەمبینی ژیانی تەمبەڵ و تەوەزەلانەی دەیر ڕێك پێچەوانەی ژیانە لە تەواوی سەرزەمینی کرێتدا، هەمان ئەو سەرزەمینەی کە بێ هەدادان لەگەڵ لافاو و نەهاتەساڵیی و تورکدا لەنەبەرددایە، هەستی شەرمەزاریی دایدەگرتم. شەرمەزاربووم لەوەی کە ویستوومە پێچەوانەی خواستی خۆم هەڵسوکەوت بکەم و بە ڕاهیب بوونم خیانەتی لێبکەم. باوکە یەواکیم ڕاستیدەکرد. دونیا دەیری ڕاستەقینەی ئێمەیە، ڕاهیبی ڕاستەقینە کەسێکە کە لەگەڵ خەڵکیدا دەژی و لێرە لەگەڵ خودا و مرۆڤەکاندا کار دەکا. خودا بەژوور هەورەکانەوە، لەسەر عەرشێك دانەنیشتووە، بەڵکو لێرە لەسەر ئەرز و شان بەشانی ئێمە دەجەنگێ. ئیدی گۆشەگیریی ڕێگەی ئینسانی تێکۆشەر نییە. عیبادەتی ڕاستەقینە، ئەو عیبادەتەی کە ڕێك دەتباتەوە ماڵی خودا و دەتکات بە ژووردا، بریتییە لەکاری شەرافەتمەندانە. ئەوڕۆ جەنگاوەری ڕاستەقینە ئاوهایی عیبادەت دەکا.

جارێکیان کرێتییەك پێیگوتم: کاتێ لەبەردەم دەروازەکانی ئاسماندا ڕادەوەستیت و بەڕووتدا ناکرێتەوە، ئەوا دەست بۆ تەقولبابەکە مەبە تا لە دەرگا بدەیت، بەڵکو تفەنگەکەت لەشانت داگرە و گوللەیەکی پێوەنێ!

– پێتوایە بەو جۆرە خودا بترسێ و دەروازەکانی ئاسمانت بەڕوودا بکاتەوە؟

– نا .. کوڕم، خودا ناترسێ، بەڵام دەروازەکانی ئاسمانت بەڕوودا دەکاتەوە چونکە ئیدی دەزانێ کە تۆ لەشەڕ گەڕاویتەوە!

هەمیشە لەژیانمدا قسەگەلێکم بەو قوڵییە لەجوتیاران بیستووە کە لە ڕوناکبیرێکم نەبیستووە. بەتایبەتی جوتیارە پیرەکانیان، ئەوانەیان کە هەموو تەمەنیان بەرخۆدان بووە و ئەلعانیش هەست و سۆزیان لەناوەوەیانڕا دامرکابۆوە و لەبەر دەرگای مەرگدا ڕاوەستابوون و بەمیهرەوە دوا ئاوڕیان لەدواوە دەدایەوە.

پاش نیوەڕۆی ڕۆژێکیان، لە کوێرەڕێیەکی چیا، بە پیرەمێردێك گەیشتم. پیرەمێردێکی لاواز و چرچۆڵ، قژی سپیی وەکی بەفر، شەرواڵێکی پینەپینەی لەبەردا و جووتێك کەوشی کون کونی لەپێدا. بە دابی شوانانی کرێتیی، گۆچانەکەی نابووە نێوان هەردوو باڵی و هێور هێور بەردا و بەرد بە چیاکەدا هەڵدەزنی. لێکدا لێکدا ڕادەوەستا

و ئاوڕی لەشاخ و دەشتی دوور و کەناری زەریا دەدایەوە کە لەدوورەوە، لەنێوان هەردوو بەری زنارەکەوە دیاربوون.

بانگمکرد: سڵاو باپیرە، ئەوە لێرە بەتەنێ چ دەکەیت؟

– کوڕەکەم، خەریکی خوداحافیزییم.

– لەم چۆڵەوانییەدا؟ من چ کەسێك لەم ناوەدا نابینم. باشە خوداحافیزیی لە کێ دەکەیت؟

پیرەمێرد بەتوڕەیی سەری ڕاوەشاند و گوتی:" کورە چۆڵەوانیی چیی؟ مەگەر زەریا و شاخەکان نابینیت؟ ئەدی چما خودا بۆچی چاوی پێبەخشیوین؟ مەگەر جریوە جریوی مەلەکان بەژوور سەرتەوە نابییەیت؟ ئەدی چما خودا بۆچی گوێی پێبەخشیوین؟ بەئێرەت گوت چۆڵەوانیی؟ ئەمانە هاوڕێی منن. پێکەوە دەئاخڤین. بانگیاندەکەم و وەڵاممدەدەنەوە. من شوانم و دوو نەوەیە لەگەڵیاندا دەژیم و هەموو عومرم بە هاوڕێیەتیکردنی ئەوانەوە بەسەر بردووە. بەڵام ئیدی کاتی ئەوە هاتووە لەیەکتر جیابینەوە. ئاخر ئیدی خۆر ئاوا بووە."

وامدەزانی بەهۆی پیرییەوە چاوانی کز بوون، بۆیە گوتم:" بەڵام باپیرە، هێشتا تازە پاش نیوەڕۆیە، زۆری بۆ خۆرئاوا بوون ماوە!"

بەسەر ڕاوەشاندنەوە گوتی:" من خۆم دەزانم چ دەڵێم، من دەمەوێ پێتبڵێم ئیدی ئێوارەیە ئێوارە ... خوداحافیز!"

- باپیرە، تۆ تەنانەت دەرەقەتی (ئیزراییل) یش دێییت!

پێکەنی و گوتی: خەمت نەبێ، پێشتر دەرەقەتی هاتووم. هەمان فێڵە کۆنەکەم بەکارهێنا، واتە لەڕێی نەترسان لێی دەرەقەتی هاتووم. دەی خوداحافیز! کوڕی ئازیزم، تۆیش دەرەقەتی بێ تا دۆعای خێری منت پێببڕێ!

نەمتوانی وازی لێبێنم و لێگەڕێم بڕوات.

- باپیرە، ناوی خۆتم پێبڵێ، دەمەوێ لە یادەوەریمدا بیت.

- مادامەکی وایە، دانەوە، بەردێك هەڵگرە و ناوی منی لێبپرسە، پێتدەڵێ: من ناوم (ماسانۆس)ە، خەڵکی (کاڤروهۆری) م. دەی باشە، ئەوەندە بەسە، بمبوورە، وەك دەبینی پەلەمە، خوداحافیز!

وایگوت و بە چیاکەدا کەوتەوە هەڵزنین، لەکاتی هەڵزنینیندا بەهۆی کزیی چاوانییەوە پێی هەڵدەنگاوت.

ڕاستە ناتوانین مەرگ ببەزێنین، بەڵام دەتوانین بەسەر ئەو ترسەدا زاڵبین کە لەمەرگ هەمانە. ئەم چیاهەڵزنە پیرە، بەوپەڕی ئارامییەوە

لەگەڵ مەرگدا ڕووبەڕوو دەبێتەوە. چیاکان بوونەتە شورای پۆڵایینی ڕۆحی. چ قاییل نەبوو لەبەردەم ئیزراییلدا بکەوێتە سەرچۆك. ئەوەی ئەو دەیویست دەرفەتێکی چەند ڕۆژە بوو کە تیایدا خوداحافیزیی لەهاوڕێ دێرینەکانی بکات، خوداحافیزیی لەهەوای پاك و شیوەران و لە بەرد.

بەڵام ڕۆژێکیان کە لەنزیك (پایستۆس) ەوە پیاسەمدەکرد، پیرەمێردێکی ترم بینی کە تەمەنی نزیکەی سەد ساڵێك دەبوو. لەبەردەم کوختە گچکەکەیدا خۆی بەهەتاو دابوو. چاوانی دەتگوت دوو برینی سوورن، ئاو بەدەم و کەپوویدا دەهاتەخوارەوە، بۆنی میز و تووتنی لێدەهات.

کاتێك چوومە ئەو گوندە، یەکێك لە نەبیرە[*]کانی ئەو پیرەمێردە، بەپێکەنینەوە لەبارەی باپیرەیەوە قسانی بۆ کردبووم. هانیدام بچم و ببینم و بزانم چۆناوچۆنی هەمدیس منداڵ بۆتەوە. ئەو پیرەمێردە هەموو عەسرانێك لای کانییەکەوە دادەنیشت و چاوەڕێیدەکرد تا کچگەل بۆ پڕکردنی گۆزەکانیان دەهاتن.

نەبیرەی ئەو پیرەمێردە پێیگوتم:" کاتێ باپیرەم گوێی لە تەپەی پێی کچگەل دەبێ، ملی قووت دەکاتەوە. ئاخر باپیرەم نیمچە کوێرە و ناتوانێ بەباشیی کیژەکان لەیەکتر جیاکاتەوە. بۆیە دەست ڕایەڵدەکا و

---

* نەبیرە : نەوەی نەوە. و.ك

بانگیاندەکات:" هێی بزانم تۆ کێیت؟ کچەکەم گەر دەتەوێ دۆعای خێری منت بەنسیب بێت، وەرە ئێرە، نزیکمبەرەوە تا بتبینم!" ئیدی کیژەکە بە تریقە تریقەوە دەچێت بۆ لای. باپیرەم دەست بۆ ڕوخساری کیژەکە دەبا. وەك ئەوەی گەرەکی بێ بیخوا، دەست بۆ ڕوخساری دەبا. پاشان خەریکە دەستی بەرەو لاملی کیژەکە دەکشێنێ، بەڵام ئەو لێناگەڕێ، زریکەیەك دەکا و بەقاقای پێکەنینەوە هەڵدێ، هەڵدێ و ئیدی باپیرەم بە دەستانێکی کراوە و کۆڵێك ئاخ و ئۆفەوە جێدێڵێ."

– وەی چ ئاخ و ئۆفێکی پێدەکەوێ! خۆزیا لەوێ دەبیت و دەیبینیت! ئاخ و ئۆفەکەی لە بۆڕەی گایەکی کێویی دەچێ. ڕۆژێکیان لێمپرسی:" باپیرە ئەرێ ئەوە ئاخ و ئۆف چیتە؟ چیت لێقەوماوە؟" بە چاوانێکی فرمێسك تێزاوەوە وەڵامیدامەوە:" پێتوایە چیمە؟ مەگەر کوێریت؟ ئەدی نابینیت وا خەریکە دادەخزێمە گۆڕەوە و ئەم کەنیشکە جوانانەش جێدێڵم! ئاخ چ دەبوو پادشا بام و فەرمانی قەتڵوعامکردنی چتاقیانم دەرکردبا تا بمتوانیبا لەگەڵ خۆمدا بۆ ناو گۆڕم بردبان!"

دوای ئەوەی باپیرەم هەستێکی چڕی شەرمەزاریی دایدەگرێ، ئەوسا دەکەوێتە چڕینی (مانتنیا)، هەمیشەش بەدەنگە قرخنەکەی هەمان بڕگە دەڵێتەوە:

حەیفێك ئەو ڕۆژانە بەسەرچوون، ئەو ڕۆژە خۆشانە
ئای گەر توانیبام بمگەڕاندنایەتەوە دوا
تەنانەت گەر لەهەر ساڵێك ڕۆژێکیش با!

کاتێك ئەم قسانەی نەوەی ئەو پیرەمێردەم بیست، خۆم پێڕانەگیرا و ڕۆیشتم تا ئەم داربەڕووە تەمەن سەد ساڵەیە ببینم. کوختەکەیان پیشاندام، کە چووم بینم لەبەر هەتاودا خۆی هەڵخستبوو تا گەرمدابێ. بۆ لای ڕۆیشتم و گوتم:"باپیرە بیستوومە عومرت سەد ساڵە، بڵێ بزانم لەم سەد ساڵەدا ژیان بەلاتەوە چۆن بووە؟"

چاوە هەڵاوساو و بێ پێڵووەکەی هەڵبڕی و گوتی:"کوڕەکەم هەروەك جامێك ئاوی سارد وا بووە!"

– باپیرە هێشتا هەر تینووتە؟

هەروەك ئەوەی بیەوێ شتێك بەنەفرەتکات، دەستی هەڵبڕی و گوتی:" هەی نەفرەت لەو کەسەی کە تینووی نییە!"

*

سێ ڕۆژ لە دەیرێکدا مامەوە. ئەو دەیرە بەسەر زەریای لیبییدا دەینۆڕی. من هەمیشە حەزم لەژیانی ناهاوئاهەنگ بە زەمەن لە دەیرەکاندا بووە. ڕیتمی دێرینەیان، ڕاهیبەکان بەچاوانی فێڵبازانە یاخۆ خەواڵوویان، بە ورگی هەڵاوساو یاخۆ بەتاڵیان، بەدەستی زلیان کە جارێك داس یاخۆ بێڵیان پێیە و جارێکیتریش جامی پیرۆز و قاپی خواردنی خوانی خودایی. هەمیشە حەزم لەبۆنی بخوور بووە، لەنەغمەی نوێژی بەیانیی لە نوێژخانە (کە دوای نوێژ ڕاهیبەکان

پەلەپەل دەکەونە خۆ تا خۆیان بگەیەننە هۆڵی خواردن کە بۆنی پاشەڕۆ و زەیتوونی ترشاوی گرتووە) حەزم لەقسەوباسی هێمنی ئێوارانی سەر بانیژەی دەیر و سکوتی نێوان ئەو قسانە بووە کە تەژی لە دەنگدانەوەی دووری دونیایە. بە دەگمەن لەبارەی مەسیحەوە دەدواین. ئاخر ئیدی ئەو وەك پێشەوایەکی بەزەبروزەنگ بەڵام بزر هەڵکشابووە ئاسمان و دەستوپێوەندەکانی بەتەنیا لەکۆشکەکەیدا جێهێشتبوون، ئەمانیش بێشەرمانە دەرکی ئەمباری زەخیرەکەیان شکاندووە و دابەزیونەتە ژێرزەمینی شەرابەکە و لەسەر تەختەنوێنە نەرمەکەی ڕاکشاون. واتە دوای دیارنەمانی پشیلە، ئەوان وەکی مشك کەوتبوونە تیلی لی لی... بەڵام ئای گەر لەناکاودا لەبەر دەرگا پەیدا بووایە، دەتبینی چۆن مێزی ئەم جبە پۆشانەی قڵپدەکردەوە و دەیخستنە چ هاوار هاوارێك. دەتبینی ئەوسا چۆن کەوانی خودا دەکەوتە دەنگ!

ڕۆژێکیان لەگەڵ ڕاهیبێکدا لەبانیژەی دەیرەکە دانیشتبووین، قسەکانم بەلای راهیبێکدا برد کە بێئەندازە خۆشمدەوێ، ئەویش (فرانسیسکۆسی ئاسیزیی) یە. ئەم ڕاهیبە هەرگیز ناوی ئەو قەدیسەی بەرگوێ نەکەوتبوو. کە ناوەکەی لەزاری منەوە بیست، ڕووی گرژ کرد (فرانسیسکۆس قەدیسێکی کاسۆلیك، بیدعەتکارێك بوو) بەڵام دواجار هەستی پەیجۆرانەی گرێکیی بردییەوە:

– زۆر باشە جەناب، فەرموو تۆ قسان بکە و من گوێ ڕادەدێرم!

وایگوت و دەستی نایە سەر ورگی و خۆی ئامادە کرد تا هەرچییەك بڵێم بەرپەرچمبداتەوە.

گوتم:" ئەم قەدیسە وا ڕاهاتبوو کە لە دۆعاکانیدا بەخودا بڵێ: خودایە، چۆناوچۆنی لەززەت لەبەهەشت وەرگرم لەکاتێکدا کە دەزانم دۆزەخ هەیە؟ ئەی خودای میهرەبان، یان ڕوحم بەنەفرەتلێکراوان بکە و ئەوانیش بخەرە بەهەشتەوە، یاخۆ ڕوخسەتم بدە منیش بچمە دۆزەخ و تەسەلاییان بدەمەوە. ئاخر من فیرقەیەك ڕۆدەنێم کە ئامانجی چوونە دۆزەخ و تەسەللادانەوەی غەزەب لێگیراوانبێ. خۆ گەر نەتوانین لە ئازارەکانیان کەمکەینەوە، ئەوا خۆیشمان لەدۆزەخدا دەمێنینەوە و لەگەڵ ئەواندا ئازار دەچێژین!"

ڕاهیب دایە قاقای پێکەنین و گوتی:" دە با ئێستا حەکایەتێکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە. ڕۆژێك لەڕۆژان پادشایەك گەدایەکی بۆ شێو داوەتکرد. قاپێك زەیتوون و قاپێك کاڤیاری ڕەشی لەبەردەمیدا دانا. کابرای گەدا بێئەوەی سەیری قاپە زەیتوونەکە بکا، هوروژمی بۆ قاپە کاڤیارەکە برد و هەمووی خوارد. پادشا پێیگوت: (کاکی برا، تۆزێك زەیتوونیش بخۆ!) گەدا وەڵامیدایەوە: (پادشا فەنیی بۆچی؟ چما کاڤیارەکە چ عەیبێکی هەیە!) ئێستا حاڵی بوویت؟ بەهەشت، بەهەشت کاڤیارە ڕەشەکەیە. ببوورە، بەڵام من پێموایە، هاوڕێکەی تۆ ... فرانسیسکۆس، گوتت ناوی چ بوو؟ ئەویش یەکێکیترە لەو کاسۆلیکە گێلەپیاوانە!"

ئەو ڕۆژەی ئەویم جێدەهێشت، بەر لە سپێدە هەستام و بۆ نوێژی بەیانیی ڕۆیشتم. دەمویست گوێ بۆ ئەو نەغمە یەکتا و لەرەئامێزەی ڕاهیبەکان ڕادێرم کە لە حزووری خودادا دەیانچڕی. دەمویست گوێ بۆ ئەو وشە کاریگەرە پڕ لەپەشیمانییانە ڕادێرم کە ئیماندارانی ڕۆژانی دێرین بەر لەسپێدە بە بەرقاپی خودادا دەیانپرژاد و سڵاویان لێدەکرد:" خودایە، خودای پەروەردگار، بەرەبەیان هاتوومەتە بەر دەرگات. ڕۆحم تینووی دیدارتە، لەسەر زەمینێکی قاقڕو تینووەوە، ئەو جێگەیەی ئاوی لێنییە، جەستەم پەرۆشی دیدارتە!"

لەپاڵ پەنجەرەی نوێژخانەکەدا ڕاوەستام. لەوێوە زەریای لیبیم دەبینی کە لەنێو تەمومژی بەرەبەیاندا سپیی دەینوواند و تا ئەرزە لمینە گەرمەکانی ئەفریقا درێژ ببۆوە. مەلەکان لەگەڵ ڕاهیباندا بێدار ببوونەوە و گۆرانی تایبەتیی خۆیان دەچڕی تا سڵاو لەڕوناکیی بکەن. لەناوەڕاستی حەوشەکەدا ترۆپکی دارسەرووەکە نوقمی ڕوناکیی و لە پاڵیشیدا گەڵاکانی دارپرتەقاڵێك شەڵاڵی تاریکیی بوون.

سەنج لێدەر لە خەبەرکردنەوەی ڕاهیبەکان ببۆوە، لەکاتێکدا کەخۆی بە نوێژخانە نیوە تاریکەکەدا دەکرد، چارشێوە درێژ و ڕەشەکەی لابرد و سەنجەکەی لای دەرگاکەوە هەڵواسی. هەروا کە لەسێبەری ڕوناکی پاڵ دەرگاکەدا ڕاوەستابوو، ڕیشە لوول و ڕەشەکەی و پەرچەمە پەخشەکەی درەوشانەوەیەکی تایبەتیان هەبوو. ڕوخساری گەنمڕەنگ و بەژنی زراڤ و لەجحێڵییدا پرشنگیدەدا. مایەی شەرمەزاریی بوو کە

جەستەیەکی وەك ئەو جەستەیە لەچارەی نەنووسرابوو ئاوێزانی ژنێك بێ و منداڵ بخاتەوە، هەڵبەت کوڕ و کیژەکانی دونیایان جوان دەکرد.

لە خەیاڵی ئەوەدا بووم کە چۆن زەرەر و زیانی دونیایی لەبەرژەوەندی خودادا نابێ، لەو کاتەدا ژنێك کە سەرپۆشێکی ڕەشی دابوو بەسەریدا، بە ترس و لەرزەوە لای دەرگاکەوە وەدیارکەوت و ساوایەکی بە باوەشەوە بوو. ڕۆژی پێشتر عابید بەزەردەخەنەیەکی فێڵبازانەوە ئاگاداری کردبوومەوە کە ئەگەر سبەینێ تازە بووکێك لە گوندێکی ئەم نزیکانەوە هات و داوای بەرەکەتدانی ساواکەی کرد، کێچێك نەکەمە کێوێك. ئاخر ئەو ژنە گەرەکییەتی ساواکەی لەچاوی بەد بپارێزێ.

ژنەکە لەپاڵ دەرگاکەدا چاوانی بڕیبووە ئەرزەکە و چاوەڕێ بوو تا نوێژی بەیانیی تەواوبێ و عابید بە ئاوپرژێنی پیرۆزەوە بێتە لای. پێدەچوو هاتنی ئەو ژنە کەشی نوێژخانەکەی گۆڕیبێ و هەناسەی قورسی ڕەهبانییەت تێکەڵاوی هەناسەی ژنەکە بووبێت. ئاخر بە هاتنی وی، نوێژخانەکە بۆنی شیر و بۆنی زەیتی داردێمشتی گرتبوو کە لەسەر و پرچی تازەشۆراوی نۆبووکەوە هەڵدەسا. ڕێك لەو کاتەدا کە عابید کەوتە چڕینی وێردی خۆشنوودیی، دەنگە کزۆڵەکەی گوڕی تێهاتەوە ...(ئەو خواوەندی خودایە و لە ئێمە وەدیارکەوت، خۆش بەحاڵی کەسێك کە بەناوی ئەوەوە دێ!) ڕاهیبەکان لەجێگەکانی خۆیاندا بۆ پێشەوە چەمیبوونەوە، ئاوڕیاندەدایەوە و بەتیلەی چاو تەماشای لای دەرگاکەیان دەکرد. دوو سێیەکیان کەوتبوونە کۆکە کۆك. سەنج لێدەر بەرەو لای ژنەکە ڕۆیشت و شتێکی بەگوێیدا

چرپاند، ژنەش بێئەوەی سەرهەڵبڕێ، دوو هەنگاو چووە پێشێ و لەسەر کورسییەکەی لای دەرگاکەوە دانیشت. لەوێوەڕا بونیادەم دەیتوانی هەستبکا کە ریتمی ئارامیی و هاوسەنگیی ڕەهبانەکان تێکچووە و هەمووان، بە منیشەوە نەماندەتوانی چاوەڕێکەین نوێژەکە تەواو بێت.

ئیدی خۆر هەڵاتبوو. حەوشە پڕ لەڕوناکیی و تیرۆژی خواروخێچ دەهاتە نوێژخانەکە و پەیکەری پیرۆز و هەروەها ڕوخسار و دەست و ڕوخساری ڕاهیبەکانی روناکدەکردەوە. ئیدی ڕاهیبەکان لەسەر کورسییەکانیان هەستان و هەمووان بەئاخ و ئۆفەوە دەیانگوت:" خودایە سوپاس، خودایە سوپاس!" بەو جۆرە ڕێوڕەسمی نوێژی بەیانیی کۆتایی هات.

عابید جبەکەی پۆشیی و ئاوپرژێنی پیرۆزی هەڵگرت. سەنج لێدەر بە ئاودانی پیرۆزەوە لەدوای عابیدەوە ڕاوەستا. لەکاتێکدا کە ژنەکە تەواوی جەستەی نوقمی ڕوناکیی ببوو، لەپاڵ دەرگاکەدا دانیشت. هەنووکە سەرپۆشە ڕەشەکەی داخزیبووە خوارێ و تەواوی ڕوخساری وەدیارکەوتبوو. لە عابیدی دەنۆڕی کە دەستی نابووە سەر سەری ساواکە و بەرەکەتیدەدا. پاشان دیقەتی سەنج لێدەریدەدا. چاوانی ڕەش و خەمینی بەو جوانییە نهێنیی ئامێزەیانەوە، چاوانی حەزرەتی خاتوونی دەروازەی لە دەیری (ئیڤیرۆن) دا هێنامەوە یاد، بەهەمان قەشەنگیی و بە هەمان ئازاری دایکەوە بۆ کوڕ.

کوتوپڕ ساواکە کەوتە لنگەفرتێ و زریکە. دایك دوگمەی کراسەکەی ترازاند و مەمکی دەرهێنا تا شیر بداتە ساواکەی و ژیریکاتەوە. ساوا گۆی مەمکی دایکی گرت و هێوربۆوە. ئەوە ساتێکبوو کە هەرگیز یادم ناچێتەوە: مەمکۆڵەی تازە بووك خڕ و سپیی، پرشنگیدەدا. هەوا زیاتر و زیاتر بۆنی کەسکونی شیر و شیرینیی دەگرت و زەریای لیبیی کە هەنووکە شین دەچۆوە، لەودیو شانی ژنەکەوە درێژ ببۆوە. عابید زوبانی بووە تەڵەی تەقیو، بەڵام ئەوە تەنێ ساتێکی خایاند. خودا دەست و برد فریای کەوت و ڕاهیب بێئەوەی خۆی شەرمەزارکات، کۆتایی بەنوێژەکە هێنا.

شەیتان چووە بن کلێشەم تا سەنج لێدەر بهێنمە قسان. لەحەوشە بوو. چووم بۆ لای، خۆیشم نەمدەزانی چیی پێبلێم.

– باوکە نیکۆدیمیۆس ....

بەڵام ئەو بەپەلە هەنگاوی هەڵگرت و خۆی بە هۆدەکەیدا کرد.

دواتر بە پێی پیادە کەوتمەوە پیاسە و گەڕانی خۆم.

لەوکاتەوە چەند ساڵ تێپەڕیوە؟ چل؟ پەنجا؟ دەیرەکە لەیادەوەریمدا سڕراوەتەوە و لەبری ئەوە، جگە لە مەمکۆڵەی سپیی و خڕ و نەمری دایکەکە، چ شتێکیتر بەژوور زەریای لیبییەوە نادرەوشێتەوە.

ڕۆژی دواتر، ئەو کاتەی کە نزیکی گوندێك دەبوومەوە و شەوم بەسەردا هات، لەبەرئەوەی ڕێگەیەکی دوورو درێژم بەسەرزەمینێکی قاقڕ و بەردەلاندا بڕیبوو، تەواوێك شەکەت و ماندوو بووم. گەرچی چ کەسێکم لەو گوندە نەدەناسی و تەنانەت نەیشمدەزانی گوندەکە ناوی چییە، بەلام ئاسوودەخەیاڵ بووم و ئەوەم چ پێگرنگ نەبوو. ئاخر دەمزانی لە گوندێکی کرێتدا، لەدەرگای هەر ماڵێك بدەیت، بەڕووتا دەکرێتەوە. بەشانازیی هاتنتەوە چێشتێکی خۆشت بۆ لێدەنرێ و لە باشترین نوێنیشدا دەنوویت. غەریبە لە کرێت هێشتا خودایەکی نەناسراوە، تەواوی دڵ و دەرگاکانی بەڕوودا کراوەیە.

کاتێك گەیشتمە گوندەکە شەو داهاتبوو. دەرگاکان داخرابوون، سەگەکان لەحەوشەکانەوە بۆنی غەریبەیان دەکرد و دەکەوتنە وەڕین. ئاخر بۆ کوێ چووبام؟ لەکام دەرگام دابا؟ بێگومان دەرگای ماڵی قەشە. ئاخر ماڵەکەی وی پەناگەی غەریبانە. قەشەگەلی ئاواییەکانی ئێمە نەخوێندەوارن، لە باسە تێۆرییەکانی تایبەت بەئایینی مەسیحدا کۆڵن. بەلام مەسیح لەدڵیانا دەژی. هەندێجار بەچاوانی خۆیان دەیبینن.

دەرگایەك کرایەوە. پیرێژنێکی گچکە بە چرایەکەوە هاتەدەرێ تا بزانێ ئەم غەریبەیە کێیە کە بەم ناوەختە هاتۆتە گوند. بەدەنگێکی ئارام گوتم:" خانم، خودا عومرت درێژکا!– بە هێمنیی دەدوام نەبا بترسێ– من غەریبەم و چ شوێنێك شکنابەم لێی بنووم، لوتفدەکەیت ماڵی قەشەم پیشان بدەیت؟"

– به چاوان. من چراکه دەگرم تا پێت هەڵنەنگوێ. خودا بەقوربانی ناوەکەی بم، خوڵی بەهەندێك کەس بەخشیوە و بەهەندێکی تریش بەرد. نسیبی ئێمەمانان بەرد بوو. دەی چاوت لەبەر پێی خۆت بێ و وەرە!

بە چراکەوە پێشمکەوت. لەسوچی کۆڵانێکەوە داگەڕاین و گەیشتینە بەر دەرگایەکی کەوانیی. چرایەك بەدەرگاکەوە هەڵواسرابوو.

پیرێژن گوتی:" ئێرەماڵی قەشەیە."

چراکەی هەڵبڕی، ڕوناکیی لەچاوانیدام و هەناسەیەکی هەڵکێشا. ویستی شتێك بڵێ بەڵام ژێوان بۆوە.

گوتم:" سوپاس خانمی بەڕێز، شەرمەزارم ئەزیەتمدایت. شەوباش!"

بەڵام ئەو تەماشایکردم و نەڕۆیشت.

– گەر بە ماڵی هەژاران قایلیت، دەتوانیت ئەمشەو لە ماڵەکەی مندا ڕۆژکەیتەوە!

بەڵام ئیدی من لەدەرگای ماڵی قەشەمدابوو. دەنگی هەنگاونانێکی شەکەتانەم لەحەوشەکەوە هاتە گوێ. دەرگاکە کرایەوە، پیرەمێردێك بە

ڕیشێکی سپیی وەك بەفر و قژێکی بژەوە لەبەرامبەرمدا وەدیارکەوت. بێئەوەی لەناوم بپرسێ و بزانی چیمدەوێ، دەستی ڕایەڵکرد.

– خۆشهاتیت. غەریبەیت؟ فەرموو وەرە ژوورێ!

کەچوومە ژوورەوە، دەنگەدەنگێکم هاتەگوێ. دەرگاکان دەکرانەوە و دادەخران و چەند ژنێك بەپەلە دەهاتنە ژوورەکەی ئەمدیو و دیارنەدەمان. قەشە فەرمووی لێکردم لەسەر کەرەویتەکە دانیشم.

– وەزعی ژنەکەم زۆر باش نییە. لێیببوورە. خۆم شێوت بۆ ئامادە دەکەم و جێی نووستنت بۆ ڕادەخەم.

دەنگی قەشە کپ و تەژی لە عەزاب بوو. سەیریمکرد، ڕەنگی پەڕی بوو، چاوانی وەك بڵێی بەهۆی گریانەوە ئاوساو و سوورهەڵگەڕابن. نانم خوارد و نوستم. کە ڕۆژ بۆوە قەشە بەسینییەك نان و پەنیر و شیرەوە هاتە ژوورێ. دەستم بۆ ڕایەڵکرد و سوپاسمکرد و خوداحافیزیم لێکرد.

گوتی:" کوڕەکەم لە ئەمانی خودادا بیت!"

ماڵی قەشەم جێهێشت. لەوسەری ئاوایی پیرەمێردێك وەدیارکەوت. دەستی بە سینگەوە گرت و سڵاوی لێکردم. لێیپرسیم:" کوڕەکەم ئەمشەو لەکوێ بوویت؟"

– لەماڵی قەشە بووم!

پیرەمێرد هەناسەیەکی هەڵکێشا و گوتی:" هێی قەشەی بەستەزمان. ئەدی باشە سەرنجی چ شتێکت نەدا؟"

– سەرنج لە چی؟

– دوینێ بەیانی کوڕەکەی مرد. کوڕە تاقانەکەی. ئەدی گوێت لەشیوەن و گریانی ژنان نەبوو؟

– نا، گوێم لە هیچ شتێك نەبوو، لەهیچ شتێك!

– ئەوە تەرمەکەیان بۆ ژوورەکەی ناوەڕاست گواستۆتەوە. هەڵبەت بۆیە شیوەنیان نەکردووە نەبا تۆ گوێت لێبێ و نیگەران بیت ... دەی سەفەرێکی خۆش!

چاوانم پڕ لە فرمێسك بوون.

پیرەمێرد بە سەرسوڕماویی پرسیی:" بۆچیی دەگریت؟ ئا ... زانیم. تۆ هێشتا جحێڵیت و هێشتا بە مردن ڕانەهاتوویت. دەی سەفەرێکی خۆش!"

*

مانەوە لەکرێت شتێکی باشە، بەڵام تەنێ بۆ هێز تێهاتنەوە. دوای چەند مانگێکی کەم هەمدیس هەناسەتەنگیی دایگرتمەوە. ڕێگەکان لەبەرچاوانمدا تەسکوتروسك بوونەوە، ماڵی بابم لێهاتەوەیەك، ڕێحان و نەعنای حەوشە بۆنیان نەما. ڕۆحم لەدیمەنی داسەکنینی هاوڕێ دێرینەکانم چوو. سوێندمخوارد کە هەرگیز خۆم لەنێو چواردیواری نوسینگەیەکدا زیندانیی نەکەم و لەگەڵ ژیانی خۆش و ناچارییدا ڕانەیەم. خووم بەوەوە گرت کە بۆ بەندەر بڕۆم و لەزەریا بنۆڕم، وا پێدەچوو ئەوێ دەروازەیەك بێ بۆ ئازادی. وەی چ خۆش بوو ئەو دەرگایەت کردبایەوە و ڕاتکردبا!

مات و بێدەنگ بەماڵەکەدا دەهاتم و دەچووم. بابم تەماشایدەکردم و نێوچەوانی گرژ دەکرد. ڕۆژێکیان گوێم لێیبوو بە دایکمی گوت:" ئەرێ ئەم کوڕەی تۆ چییەتی؟ کام خۆرە داوییەتییە ڕۆحیی؟ لەبری ئەوەی تەماشای بەردەمی خۆی بکا و دەستی لە ئیشێك گیرکا، کەچی بەدووی شتێکی مەحاڵدا وێڵبووە. پێیوایە دوو چۆلەکە بەسەر دارەوە لەچۆلەکەیەکی نێو دەست باشترە*. درۆزن بم گەر ئەم کوڕەی ئێمە وەکی ئەو شێتانە نەبێت کە لەحەکایەتی دێوودرنجاندا باسیانکراوە، وەك ئەوانەی سەرتاسەری ئەرز تەیدەکەن گوایە بەدوای ئاوی ژیاندا دەگەڕێن."

---

* لە دەقەکەدا: دوو مەل لە تەلاندا، بەهای مەلێکیان هەیە لەنێو دەستا. و.ف

بەلاَم ئیدی گۆزە شکاو و جامی بادە ڕژاو[**]. بابم چاوەڕوانی ئەوە بوو کە نووسینگەیەك بکەمەوە و لەگوندەکاندا شاهیدی غوسڵ و ڕێوڕەسمی ژنهێنان بم تا هاوڕێگەلێك پەیداکەم و بۆ پارلەمان هەڵبژێردرێم. هەروا لەڕۆژنامە لۆکاڵییەکاندا شت بنووسم و نامیلکەیەك دەرکەم تیایدا ئەوە بخەمەڕوو کە خەریکە کرێت تیادەچێ و پێویستە نەوەی نوێ جڵەوی کاروبارەکان بگرێتە دەست.

دواجار ڕۆژێکیان بابم خۆی پێڕانەگیرا و لێیپرسیم:" ئەرێ بۆچیی هەر ئاوها دەسوڕێیتەوە و هیچ ناکەیت؟ کەنگێ نوسینگەیەك دەکەیتەوە و خۆت بە ئیشێکەوە خەریك دەکەیت؟"

– هێشتا ئامادە نیم!

– هەمدیس پێویستت بەچییە؟

پێویستم بەهیچ نەبوو، هاوکاتیش پێویستم بەهەموو شتێك بوو. هێشتا سەرچڵیی و حیرسی جحێڵیی ئازاریاندەدام. گۆشەگیرانی (تیبە) بە ئارەزوویان بۆ ڕەهایی، لەناوەوەمڕا لەجۆش و خرۆشدا بوون. هەنووکەش هەر بەو تەرزەن. هەروا موسافیرە گەورەکانیش کە بەسەفەرەکانی خۆیان دونیایان بەرین کرد.

[**] لەدەقەکەدا : بەلاَم ئەو بەسەر شیری ڕژاودا دەگریا. و.ف

غیرەتمدایە بەرخۆم و هەمدیس گوتم:" هێشتا ئامادەییم نییە. زانکۆی ئەسینا بەس نییە. من دەبێ درێژە بەخوێندنی باڵا بدەم."

- مەبەستت چییە؟

هیچم نەگوت. بابم لەجێگە هەمیشەییەکەی خۆی، لەسەر قەنەفەی بەر پەنجەرەکە، ڕووەو حەوشە دانیشتبوو. بێئەوەی تەماشام بکا، لێکدا لێکدا سیگاری دەپێچایەوە و دەیکردەوە. پاش نیوەڕۆی ڕۆژێکی یەکشەممە بوو، تیشکی خۆر لەشووشەی پەنجەرەکەوە لەڕوخسارە مۆن و هەتاوبردووەکەی و لەسمێڵە ئەستوورەکەی دەدا، لەو زامەی نێوچەوانی دەدا کە بێگومان کاتی خۆی بەشمشێری تورک ئەنگێورا بوو.

هەنووکە سەری هەڵبڕی و دیقەتیدام. هەمدیس گوتی:" مەبەستت چییە؟ دەتەوێ بچیتە دەرەوە؟"

- بەڵێ!

- بۆ کوێ؟

- پاریس.

وابزانم لەکاتی وەڵامدانەوەدا دەنگم دەلەرزی.

بابم بۆ چەند ساتێك بێدەنگ بوو. دواجار گوتی:" ئەدی چاوەڕێی چیت؟ بۆ ناڕۆیت؟"

بابم كێویی و نەخوێندەوار بوو، بەڵام گەر مەسەلەكە پێوەندی بەخوێندن و گەشەی ئەقڵیی منەوە با، ئەوا چ دەستی نەدەهێنایە ڕێگەم. ڕۆژێكیان كە خولقی خۆش بوو، گوێم لێی بوو بە ڕەفیقێكی خۆیگوت:" كێ لە ڕەزی نەفرەتیی و لەمێوژ و شەراب و زەیتی زەیتوون دەپرسێ، هیچیانم پێگرنگ نین! دەی با هەموو بەری ڕەنجم ببێتە كاغەز و مەرەكەب بۆ كوڕەكەم. من بڕوام پێیەتی."

بابم لەو پێناوەدا ئامادەی هەر تەرزە قوربانیدانێك بوو. دیار بوو لەپێناو ڕزگاربوونی خۆیدا، تەواوێك ئومێدەكانی لەسەر من هەڵچنیبوو. ئاخر گەر من ڕزگاربام، ئەوا ئەویش و تەواوی زێدەكەم ڕزگاریاندەبوو.

كە منداڵ بووم، جارێكیان پێمگوت:" گەرەكمە فێری زوبانی عیبریی بم تا بتوانم تەورات بە زوبانی ئەسڵی خۆی موتالاكەم." ئەو سەردەمە لە میگالۆ كاسترۆ خەڵكانی جوولەكە هەبوون. بابم حاخامی بانگكرد و لەسەر ئەوە ڕێككەوتن كە بۆ فێربوونی زوبانی عیبریی هەفتەی سێ ڕۆژ بۆ لای بچم. بەڵام كاتێك خزم و خوێش بەمەسەلەكەیان زانی، ئیدی مووی سەریان ڕاستبۆوە و بەهەڵەداوان خۆیان گەیاندە لای بابم. بە هاوارهاوار و نەڕەنەڕ گوتیان:" ئەوە تۆ چ دەكەیت؟ مەگەر كوڕەكەت

خۆشناویێ؟ مەگەر گوایە نازانیت ئەو لەخاچدەرانە، لە ڕۆژانی هەینیی پاکدا منالآنی مەسیحیی دەخەنە ناو تەشتی بزمارەوە و خوێنیان دەمژن!"

دواجار بابم، لەتاو واتەواتی ئەوان و گریان و کڕوزانەوەی دایکم کۆڵیدا. ئیدی ڕۆژێکیان پێیگوتم:" چاك خۆمان لەسەرئێشەیەکی خەراپەوە گلاندووە. لەو فێربوونی عیبرییە گەڕێ. کە گەورە بوویت خۆت فێری دەبیت."

هەرکاتێك ویستبام زوبانێکی بیانیی فێربم، دەیگوت:" یاڵڵا دەی، ئەدی چاوەڕێی چیت؟ بەڵام بەمەرجێك فالینەیەکی تر بپۆشیت!"

دیار بوو لاواز بووم و غەمی منی بوو. بەرلەوەی کرێت جێبێڵم، خۆم فێری سێ زوبانی بیانیی کردن و ئیدی ناچار بووم سێ فالینەی زیادە لەبەرکەم. کە چوومە زانکۆی ئەسینا دامکەندن.

هەمدیس گوتی: دەی چاوەڕێی چیت؟

لە خۆشحاڵییدا نەمدەزانی چ بکەم. دانەویم تا دەستی بگرم و ماچیکەم. بەڵام دەستی کێشایەوە و گوتی:" خۆ من قەشە نیم!"

ڕۆژی دواتر دەستی دایکم ماچکرد. دۆعای خێری بۆ کردم و سوێندیدام لەبەر خۆشەویستیی خودا نەبمە کاسۆلیك. پاشان

نوشتەیەکی کردە ملم کە پارچەیەك خاچی ڕاستەقینەی لەناودا بوو. پێدەچوو باپیرەم لەجەنگەکاندا ئەو نوشتەیەی وەکی گوللەبەند کردبێتە مل.

بابم تا بەندەر بەڕێیکردم. جارناجار بەنیگەرانیی و پەیجۆرییەوە بە تیلەی چاو تەماشایدەکردم. نەیدەتوانی تێبگا من کێم، نەیدەتوانی تێبگا چیمدەوێ و بۆچیی لەبری ئەوەی لە کرێت داسەکنێم، کێچ کەوتۆتە کەوڵم و هەر ئەملاولامە.

خەریکبوو دەگەیشتینە بەندەر. کوتوپڕ گوتی:" وابزانم تۆ لەباپیرەت دەچیت. بابی دایکت نا، بەڵکو بابی خۆم. ئەو چەتەی زەریایە دەڵێم..."

دوای وچانێك لەسەر قسەکانی بەردەوامبوو:" بەڵام ئەو هێرشی بۆ کەشتییەکان دەبرد، کوشت و کوشتار و تاڵانکاریی دەکرد. ئەدی تۆ؟ تۆ هێرش بۆ کامە کەشتیی دەبەیت؟"

گەیشتینە بەندەر. دەستی گوشیم. سەرێکی لەقاند و گوتی:" خودات لەگەڵبێ، بە هیوای بەختەوەریی... لەبیرتبێ بەدوای چییەوەیت!"

وایگوت و سەری ڕاوەشاند، ئاخر ئەو هەرگیز لە کوڕە تاقانەکەی ڕازیی نەبوو.

هەر بەڕاست، من هێرشم بۆ کامە کەشتیی دەبرد؟

*

پاریس ... نیچە

شەهیدی مەزن

سپێدە، نمەنمە باران دەباری. ڕوخسارم نابوو بەپەنجەرەی گالیسکەکەوە و لەودیو تۆڕی ڕوناکی بارانەوە (پاریس) م دەبینی کە تێدەپەڕی، لەمیانەی گریاندا پێدەکەنی و بەخێریدەهێنام. پردەکانم دەبینین، ئاپارتمانگەلی چەند نهۆم و دوکەڵ زەدە، پارك و کڵێساگەل، داربەڕووی ڕووت و بێ گەڵا، خەڵکی کە پەلەپەل بەشەقامە پانوپۆڕ و ڕوناکەکاندا هەنگاویاندەنا. لەنێو داوە هەڵواسراوەکانی باراندا، ڕوخساری ئەفسوناویی و ئێسك سووکی پاریسم دەبینی کە لەنێو ئەو تاریکییەدا زەردەخەنەی دەهاتێ و پرشنگیدەدا، تەواوێك وەك وەدیارکەوتنی جۆلا لەودیو تاڵە دەزووەکانی مەکۆی جۆلاییەوە.

لەخۆم دەپرسی:" ئاخۆ دەبێ ئەم شارە چیی بۆ من پێبێ؟ ئەم شارەی کە لەڕادەبەدەر تامەزرۆی دیداری بووم!" سەرزەنشتی رۆحی ئادەمیزادم دەکرد کە ناتوانێ بۆ نیو سەعاتێکیش چییە پێشبینیی ئایندە بکات. ئاخۆ دەبێ رۆح دەستەوئەژنۆ دانیشێ و پاڵی لێبداتەوە و چاوەڕێکا تا ئەوەی لەدایك نەبووە لەدایکبێ؟ ئاخۆ دەبێ ئەویش وەك جەستە فشەڵ و بێ بونیاد بێ؟ سەرم سوڕمابوو لەوەی ئایا دەتوانم لەم شارە گەورەیەدا ئەو شتە بدۆزمەوە کە بەدوایدا دەگەڕێم؟ بەڵام هەر بەڕاست من بەدوای چییدا دەگەڕام و دەمویست چیی بدۆزمەوە؟ مانای وایە ئیدی ئەو مورشیدە تاجی دڕك لەسەرە ناتوانێ تینوێتیم بشکێنێ؟ ئەو مورشیدەی کە وەکی ڕێنوێنێك بەسەر ترۆپکی چیایەکی لەبەرد و خوێن ڕۆنراوەوە ڕاوەستاوە و ڕێگەی پیشاندەدام.

ناشێ قسەی باوە یەواکیم بێ کە هانیدەدام گەر دەخوازم بچمە بەهەشت، ئەوا دەبێ بە دۆزەخ و بەرزەخی زەمینیدا تێپەڕم تا شادومانیی و ئازار و گوناه ئەزموون بکەم و پاش ئەوە لەڕێی گەیشتن بەڕزگاریی، لە شادومانیی و ئازار و گوناه تێپەڕێنم؟

ڕوناکیی کەمێك سەری بەرزکردبۆوە. خۆرێکی ڕوون خۆی بەم ئاسمانە غەریبەدا هەڵواسیبوو کە لەتەم و خەمۆکیی و هاوگونجاوییەکی لەوەسفبەدەر پێکهاتبوو. چەند دەستوپێ سپیی بوو ئەم گالیسکەچییە یاڵ درێژەی گریکستان* لەم غەریبییەدا. ئاخر لەو دوورایانەڕا، لەنیشتیمانی خۆیدا، هەموو شتێکی ڕووتدەکردەوە و هەمدیس لەژێر ڕووناکیی خۆیدا دەیپۆشاندەوە و ڕۆحی وا لێدەکرد کە وەك جەستە بینراو و ڕاشکاوانە بدرەوشێتەوە. شەیتانگەل لەکونجی تاریکی خۆیانەوە دەهاتنەدەر، ڕوناکیی تا سەر ئێسکی قەترانییان ڕۆدەچوو، ئەوانیشی وەك ئینسانەکان دەکردە مەخلوقگەلی پاقژ و لەپز شیرین. بەڵام خۆر لێرە جیاواز بوو، واتە ڕوخساری ئەرز و ڕۆح جیاواز بوو. دەبوو فێر ببین تەوێڵی نیوە ڕوناك، زەردەخەنەی شاراوە و ناسکی جوانیی تازەمان خۆشبوێ.

هەروا کە بەحیرسەوە دیقەتمدابووە درەخت و ماڵەکان، دیقەتمدابووە ژنانی ئارایشتکراو و کڵێساگەلی خەمین، بەخۆمدەگوت:" ئەمە ڕوخساری نوێی خودایە، ئیدی دادەنەومەوە و نوێژی بۆ دەکەم."

* مەبەست لە خۆرە. و.ع

یەکەمین بەرکەوتی من لەگەڵ ئەم ڕوخسارە نوێیەی ئەرزدا، نەشوەیەك بوو کە چەندین ڕۆژ و بگرە چەند هەفتەیەك درێژەی کێشا. شەقامەکان، پارکەکان، کتێبخانەکان، مۆزەکان، کڵێساگەلی گۆتیی، ژنان و پیاوان لە سینەما و جاددەکاندا. بەفرێکی دڵگیر کەوتبووە بارین، ئەمانیش سەرخۆش بوون و لەبەرامبەر ڕۆحی سەرخۆشمدا دەسووڕانەوە تا دواجار سەرمەستیی دەڕەوییەوە و دونیا خۆی ئارام دەکردەوە و لەجووڵە دەکەوت.

ڕۆژێکیان لە کتێبخانەی (قەدیس جنڤیاڤ)* سەرم بەسەر موتاڵاکردنی کتێبێکدا شۆڕکردبۆوە. کیژێك هات بۆ لام. کتێبێکی بەدەستەوە بوو وێنەی پیاوێکی تێدابوو. لەپی دەستی لەخوار وێنەکەوە دانا بوو تا ناوەکەی بشارێتەوە. کیژەکە بەسەرمدا دانەوێوە و بەسەرسوڕمانەوە دیقەتیدام. پاشان ئاماژەی بۆ وێنەکە کرد. لێیپرسیم:

– ئەوە کێیە؟

شانم لەقاند و وەڵامیمدایەوە:" لەکوێوە بزانم؟"

– ئەوە وێنەی تۆیە! بە موو جیاوازیتان نییە. سەیری نێوچەوان، برۆی پڕ و چاوە بەقووڵاچووەکانی بکە. تاقە جیاوازی ئەوەیە کە وی سمێڵێکی ئەستوور و شۆڕی هەیە و تۆ نیتە.

Bibliotheque Sainte - Genevieve *

تەماشای وێنەکەم کرد و ڕاچڵەکیم.

هەروا کە هەوڵمدەدا دەستی کیژەکە لەسەر وێنەکە لابەرم، گوتم:" باشە، وێنەی کێیە؟"

– نایناسیت؟ یەکەمجارە دەیبینیت؟ وێنەی (نیچە) یە!

نیچە! ناویم بیستبوو، بەڵام چ کتێبێکیم نەخوێندبۆوە.

– لەدایکبوونی تراژیدیا [**] یان زەرادەشت [***] ت نەخوێندۆتەوە کە دەربارەی گەڕانەوەی نەمریی و سۆپەرمانە؟

بە شەرمەوە گوتم :" هیچیان ... هیچیان!"

کیژەکە گوتی:" لێرە بە!" وایگوت و بەڕاکردن ڕۆیشت، دوای ساتێك بە کتێبی زەرادەشتەوە گەڕایەوە.

بە پێکەنینەوە گوتی:" گەر خاوەنی ئەقڵ بیت و ئەو ئەقڵەش برسیی بێ، ئەوا ئەم کتێبە ئەقڵت بەهێز دەکا و خۆراکی دەدات!"

[**] The Birth of Tragedy

[***] Zarathustra مەبەست لەکتێبی(ئاوهای گوت زەرادەشت)ە. و.ف

*

ئەو ساتەوەختە یەکێك بوو لەچارەنووسسازترین ساتەوەختەکانی ژیانم. بەهۆی دەخاڵەتی کیژێکی نەناسیاوی زانکۆوە، قەدەر لەکتێبخانەی سانت جنڤیاڤ بۆسەیەکی بۆ نابوومەوە. ئەو دژە مەسیحە، ئەو جەنگاوەرە ئاگرینە لەخوێندا شەڵاڵە لێرە چاوەڕێی دەکردم.

سەرەتا تەواوێك زەندەقی بردم. ئاخر ئەو خاوەنی هەموو شتێك بوو، خاوەنی چنگاڵ و ددان و باڵی ئیبلیس، سەرکێشی و چەتوونیی، زەینێکی سەرچڵ، تووڕەییەکی شێتانە بۆ وێرانکردن، گاڵتەجاڕیی و گومان و پێکەنینی کوفرامێز، ئەو هەموو ئەمانەی هەبوون.

بەڵام کوفر و خۆبەزلزانییەکەی ڕایانچڵەکاندم. مەترسیی سەرمەستیکردم. بەترس و ئومێدەوە خۆم فڕێدایە نێو کتێبەکەیەوە. واپێدەچوو ڕێم کەوتبێتە ناو دارستانێکی خەتەرناکی پڕ لەدڕندەی برسیی و گژوگیای سەرگێژکەرەوە.

ڕۆژانە نەمدەتوانی چاوەڕێی تەواوبوونی وانەکانم لە سۆربۆن بکەم و تا شەو ددان بەخۆدا بگرم. دەمویست هەرچیی زووترە خۆم بگەیەنمەوە ماڵەوە و کتێبەکانی بخوێنمەوە. کتێبەکانی لەسەر مێزەکەم هەڵچنرابوون. پەلەم بوو لە بەرخۆدانەکەیدا بەشداربم. هێور هێور بە دەنگی ڕاهاتم، بە هەناسەتەنگییەکەی، بە هاوارە پڕ

لەئازارەکانی ڕاهاتم. تا هەنووکە نەمدەزانی کە ئەم دژە مەسیحە – ئەلعان ئەوەم هەڵگۆزیوە– تەواوێك وەك مەسیح بەرخۆدان دەنوێنێ و عەزاب دەچێژێ و هەندێجاریش لەساتەوەختە کارەساتاوییەکاندا ڕوخساریشیان دەبێتە یەك ڕوخسار.

گوتەکانیم پێگومڕایانە و سۆپەرمانەکەشی بکوژی خودا بوو. بەڵام ئەم یاخیگەرە خاوەن سیحرێکی پەنهان بوو. سیحری پەیڤەکانی بونیادەمی گێژ و مەست دەکرد، دڵیان دەخستییە سەما. لەڕاستیدا فیکری وی سەمایەکی دیۆنیزیۆسیی بوو، لەنائومێدترین ساتەوەختی تراژیدیی ئینسانی و ژوور ئینسانیدا خودایەکی شیفابەخش بەسەرکەوتنەوە هەڵدەسایە سەرپا. ناچار بووم عەزاب و نەخوەت و سەفای وی ستایشکەم، هەروەها سەرسامیش بووم بەو دڵۆپە خوێنانەی کە بەسەر برۆکانیدا چۆڕاوگەیان بەستبوو. وەك بڵێی ئەم دژە مەسیحەش تاجی دڕکی بەسەرەوە بێ.

بە تەرزێکی نائاگایانە، ئەم دوو ڕوخسارە، واتە ئەم مەسیح و دژە مەسیحە، وردە وردە لەزەینمدا یەکانگیر دەبوون. کەواتە بڵێی ڕاستبێ کە ئەم دووە دوژمنی هەمیشەیی یەکدی نەبوون؟ ئاخۆ شەیتان دوژمنی خودا نەبوو؟ ئاخۆ دواجار شەڕ لەخزمەتی خێردایە و هاوکاریی دەکات؟ بەمرووری زەمەن، هەروا کە کارەکانی ئەم پێغەمبەرە دژە خودایەم موتاڵا دەکرد، پلەپلە گەیشتمە یەکانگیرییەکی سۆفییانەی سافیلکانە. پلەی یەکەم لەسەرەتادا وەك بەخۆمدەگوت: خێر و شەڕ دوژمنی یەکدین. پلەی دووەم و سەرەوە: خێرو شەڕ هاوکاری یەکترن،

دوا پله، دوا پلەیەك كە حاڵی حازر توانیم بیگەمێ ئەمە بوو: خێر و شەڕ یەكێكن. لەم پلەیەدا ڕاوەستام، لەو بەدگومانییە لەرز دایگرتم كە لەئەقڵمدا پرشنگیدا، لەرزم لێهات: ئاخر دەشێ ئەم قەدیسە كافرە بیەوێت هانمبدا تا ببمە بەشداری كوفرەكەی!

تەواوی زستانم بەم شەڕەوە بەسەر برد. بەمروری زەمەن گۆڕەپانی ئەم جەنگە گچكەتر بۆوە. هەناسەی دوژمنم هەڵدەمژت. هەناسەی قووڵ و ئازاراویی لەدوورایییەكی زۆرەوە، تا ڕق بەلایەكدا كەوت و بێئەوەی بەخۆم بزانم جەنگەكە بووە ئامێز بۆ كردنەوە. پێشتر لەهەموو ژیانمدا بە ئاوها بەڵگە و سەرسوڕمانێكەوە هەستم نەكردبوو بەوەی كە ڕق بە تێپەڕینی بە لێكحاڵیبوون و سۆز و هاودڵییدا دەتوانێ ببێتە ئەڤین. بەخۆمگوت: دەكرێ لەجەنگی نێوان خێر و شەڕیشدا هەمان شت ڕووبدا، وەك بڵێی لەپێشان یەكێك بووبن و پاشان لێكجیابووبێتنەوە و ئەلعانیش لەجەنگدا بن تا هەمدیس یەكانگیر ببنەوە. بەڵام دیاربوو زەمەنی ئاشتی تەواوەتیی نەهاتبوو. لەگەڵ ئەمەشدا، دەمتوانی لەمیانەی ئەزموونی خۆمەوە حوكمی ئەوە بدەم كە ئاوها زەمەنێك دەڕەخسێ، واتە ڕۆژێك دێ كە ددان بە خەسم و بەشداریكردنە ئازادانەكەیدا لەم پێكهاتە مەزنەی كە ناونراوە كەونی هاوئاهەنگ – كۆسمۆس، دەنرێ. بەمانایەكیتر هاوئاهەنگیی و یەكانگیریی– هارمۆنیی.

ئەی شەهیدی مەزن، ئەوەی بەر لەهەموو شتێك ڕایتەكاندم، ژیانە تراژیدییە پیرۆزەكەت بوو. نەخۆشیی دوژمنێكی گەورە و هاوڕێیەكی

گەورەت بوو، تا مردن بەرامبەرت وەفادار مایەوە. هەرگیز دەرفەتی حەوانەوە و ئەوەی پێنەدایت کە وەك خۆت بمێنیتەوە. هەرگیز ڕێگەی نەدایت بڵێیت: ئێرەم باشە، لێرە ناڕۆم. تۆ بڵێسە بوویت، کڵپەت سەند، کوژایتەوە، لەدوای خۆتەوە خۆڵەمێشەکەت جێهێشت و ڕۆیشتیت!

بەڵێ دەزانم لەکوێوە دێم
تینووم هەروەك بڵێسە
دەسووتێم و دەسووتێنم
دەستم بەر هەر شتێك بکەوێ دەبێتە ڕوناکی و
هەر شتێکیش لەدوای خۆمەوە جێبێڵم
دەبێتە ڕەژوو
هەر بەراست ... ئەز بڵێسەم.

کە بەهار هات، هەوا کەمێك گەرمتر بوو، بڕیارمدا دیدەنیت بکەم تا شوێنپێی دڵۆپە خوێنە گەرمەکانی تۆ لەسەر ترۆپکەکانی بەرخۆدان و شەهیدبوونی قارەمانانەت هەڵگرم.

سەرلەبەیانییەکی باراناویی، بەنێو تەمومژ و لەنێو کۆڵانە تەنگەبەر و قوڕاوییەکانی گوندەکەتانا بەدواتا دەگەڕام. پاشان ماڵی دایکتم لەشارۆچکەیەکی ئەولاتر بینییەوە. شارۆچکەیەك بەکڵێسا گۆتی و بڵندەکانییەوە. لەمیانەی نۆرەتا توندوتیژەکانتا، پەنات بۆ ئەو ماڵە دەبرد و لەوێ پەنات دەگرت. ئینجا شەقامە مەلەکوتییەکانم بەدرێژایی

کۆڕنیشی جەنەوا بینین، هەمان ئەو شوێنەی کە تۆ چێژێکی گەورەت لە زەریا و شیرینیی ئاسمان و خەڵکە خۆنەویستەکانی دەبرد. ئاخر تۆ هێند میهرەبان و خۆنەویست و هەژار و شادومان بوویت کە پیرێژنانی دەرودراوسێ ناویاننابوویت قەدیس. بیرتدێ، لەسەرەتاوە نەخشەی ئەوەت دادەڕشت کە ژیانێکی زۆر ساکار و هێمن بگریتەبەر...(نیازمە بەشێوەیەك سەربەخۆ بم کە سەربەخۆیی من نەبێتە مایەی ئازاردانی هیچکەس، غرورێکی شاراوە و نەوازشکارانەم هەبێ. بێخەم بنووم، خۆم لەشەراب خواردنەوە بەدوورگرم، بە دەستی خۆم خواردنی هەژارانەم ئامادەکەم، هاوڕێگەلی بەناوبانگ و خۆسەپێنەرم نەبێ، لە ژنان نەنوڕم، ڕۆژنامە نەخوێنمەوە، بەدوای ناوو ناوبانگدا نەچم، تەنێ لەگەڵ خەڵکانی ڕیزپەڕدا هەستم و دانیشم. خۆ گەر کەسێکی ڕیزپەڕم دەسنەکەوت، ئەوا لەگەڵ خەڵکانی ئاساییدا تێکەڵ بم.)

تەواوێك سەرسامبووم کاتێك لەژێر خۆرەتاوێکی بەهارییدا لە(ئەنگادین)، لەنێوان (سیلسماریا) و (سیلڤا پلانا) دا بەدوای ئەو بەردە شێوە قوچەکییەدا دەگەڕام کە لەوێ بۆ یەکەمجار خەونی (گەڕانەوەی نەمریی) بوونی لەخۆگرتیت. بەناڵە و گریانەوە هاوارتکرد: گەرچی ژیانم تاڵە و بەرگە ناگیرێت، بەڵام با هەر بە بەرەکەت بێ و هیوادارم هەر دووبارە و دووبارە بێتەوە! چونکە لەزەتی تاڵی قارەمانانەت دەچەشت، لەزەتێك کە بەلای ڕۆحە نەوییەکانەوە لەشەهادەت دەچوو: بینینی هەڵدێرەکەی بەردەمت و بەرەو پێشڤەچوون بێئەوەی ترس سازشت پێبکات.

ترۆپکەکانی دەوروبەرم لەژێر هەتاودا هەڵمێکی شینیان دەردەدا. لەدوورەوەڕا دەنگێکم دەژنەفت و بینیم لەناکاوێکڕا چیایەك بەفر هەرەسیهێنا. بیرمهاتەوە هاوڕێکەت چیی بۆ نووسیبوویت. بۆی نووسیبوویت:(کە کتێبەکانت دەخوێنمەوە، واهەستدەکەم لە دوورەوە تافە تاڤ قەڵبەزە دەبیەم!)

لەڕێگەمدا بەناو سیلسماریا دا، کاتێك لەپردێکی بچووك دەپەڕیمەوە کە بە گۆڕستانێکی هاکەزایی کۆتایی دەهات، لەرزەلەرز بەلای ڕاستدا لامکردەوە، تەواوێك وەك هەستپێکردنی زەردەشت لەلاتەوە، منیش هەمان شێوە هەستمدەکرد سێبەرەکەم بووەتە دووان و تۆ لەتەنیشتمەوە دەڕۆیت.

ئەی شەهیدی مەزن، تەواوی جەنگ و میحنەتەکانت لەزەینمدا وەدیاردەکەون. کاتێك کە لێوڕێژ بوویت لە جحێڵیی و ئارەزوو، هەمیشە پاڵەوانانت دەخستە بەر لێزمەی پرسیار تا ئەو پاڵەوانە هەڵبژێریت کە دڵت قۆرخدەکات. ئیدی ئەو ڕۆژە هات کە لەگەڵ شۆپینهاوەر، ئەو بەرەهمەنەی باکووردا ڕووبەڕووبیتەوە. لەبەر پێیدا دانیشتی و کەوتیتە دۆزینەوەی خەونی قارەمانی و نائومێدانەی ژیان: دونیا خوڵقێنراوی خودی خۆمە. هەموو شتێك، چ دیار و چ نادیار، خەونێکی فریودەرانەیە. جگە لە ئیرادە چ شتێکیتر بوونی نییە، ئەویش ئیرادەیەکی نابینا، بێسەرەتا، بێکۆتایی، بێئامانج، سەرەڕۆ، نە ئەقڵیی و نە نائەقڵیی، بەڵکو هیۆلایی. کاتێك دەکەوێتە چوارچێوەی زەمەن و شوێنەوە، دەبێتە شێوەگەلی بێشومار. ئەم شێوانە دەسڕێتەوە، پاشان

شێوەی نوێ دەخوڵقێنێ و هەمدیس دەیانپلیشێنێتەوە و تا هەتا هەتایە بەمشێوەیە بەردەوام دەبێ. شتێك نییە بەناوی پێشڤەچوون. چارەنووس لەژێر فەرمانی ئەقڵدا نییە. ئایین و ڕەوشت و فیکرە مەزنەکان تەسەللایەکی بێنرخن و تەنێ بەکەڵکی ترسنۆك و گێلۆکەکان دێن. ئینسانی بەهێز کە ئەمە دەزانێ، ئەوسا بەئارامیی ڕووبەڕووی زنجیرەیەك وەهم لەدونیادا دەبێتەوە و بە بینینی دەمامکی چەند شێوە و تەمەن کورتی مایا* دڵشاد دەبێ.

ئەی پەیامبەری ئایندەی ئینسانی باڵا، هەموو ئەوەی کە پێشتر پێشبینیتکردبوو، هەنووکە بەوێنەی تیۆرییەکی تۆکمە و چنراو وەدیار دەکەوێتەوە و دەگاتە ترۆپکی خەونی قارەمانیی. شاعیر و فەیلەسوف و جەنگاوەر کە پێشتر لەنێو دڵتا بەشەڕهاتبوون دەبنە برا. ئیدی زاهیدی جحێڵ، لە موزیك و گۆشەگیریی و پیاسە درێژەکانیدا بۆ ماوەیەکی دیاریکراو تامی بەختەوەریی دەچێژێ.

جارێکیان کە لەچیا بارانێك بە لێزمە بەسەرتا دایکرد، نووسیت:" چی لە واتا ئەخلاقییەکان بکەم؟ چی لە ئەمە بکە و ئەوە مەکە بکەم؟ بروسکە و تۆفان و تەرزە شتێکیترن، هێزی ئازاد و خاڵیین لە وانەی

---

* Maya لەبتەڕەتدا هێزی سیحرو جادووە، لەکۆتایی دونیادا هێزی مایا لەکار دەوەستێ و هەموو شتێك دەگەڕێتەوە بۆ ئەسڵی خۆی. مایا نە واقیعییە و نە ناواقیعیی، نە بوونە و نە عەدەم، لەهەمان کاتدا نەبوون و عەدەمیشە. مایا مەرزی نێوان وەدیارکەوتنی بوون و دیارنەمانی بوونە. و.ف

ئەخلاقیی. چەند بەختەوەر و بەهێزن ئەو قودرەتانەی کە دوورن لەگوشاری فیکر!"

ڕۆژێکیان لە بەهاری جحێڵییدا، کاتێك قەدەر تۆی لەگەڵ مورشیدەکەی ترت، دوای شۆپپینهاوەر بەیەك ناساند، ڕۆحت تەژی بوو لەتاڵی و تفتیی. ئەو پیاوە (ڤاگنەر) بوو، پیاوێك کە گەورەترین لەزەتی ژیانی پێبەخشیت.

ساتەوەختێکی مەزن بوو. تەمەنت بیست و پێنج ساڵان بوو، هەڵسوکەوتت ئارام و شکۆدار و چاوانت ئاگرین و بەقووڵاچوو. ڤاگنەر تەمەنی پەنجا و نۆ ساڵان بوو، لەترۆپکی هێزدا، تەژی لەخەون و کار، هێزێکی سروشتیی بوو کە بەسەر سەری نەوەی نوێدا تەقییەوە. بە جحێڵانی دەگوت:" شانۆیەکم دەوێ تیایدا بەئازادی بکەومە داهێنان، وەرن و ئەوەم بدەنێ. خەڵکێکم دەوێ لەقسەکانم بگەن، دەی ئێوە ببنە خەڵکی من! یارمەتیم بدەن، ئەرکی ئێوەیە یارمەتیم بدەن، من بەرەو بالایی بوونتان دەبەم!"

هونەر تاقە ڕێگەی ڕزگاریی بوو. ڤاگنەر ئاوها بۆ (شا لویس) ی نووسی:(هونەر لەنومایشکردنی ژیاندا بەشێوەی گەمە، ترسناکترین لایەنەکانی ئەو ژیانە دەکاتە وێنەی جوان. بەو جۆرە بەرەو بالاییمان دەبا و سەبووریمان دەداتەوە.)

به وردیی گوێت ڕادەدێرا و وشەکانی مامۆستات دەکردە گۆشت و خوێن و لەپاڵیدا دەجەنگایت. سەرنجی فەیلەسوفانی پێش (سوکرات)ت دەدا. ناکاو لەئەرزەوە، قۆناغێکی گەورە و قارەمانانە لەپێش چاوانتدا وەدیارکەوت، قۆناغێکی پڕ لە پریشکی بەسیرەت و خەرافەی ترسناك و بیری تراژیدییانە و ڕۆحگەلی خەمین کە هەڵدێریان بە ئەفسانەگەلی شادیهێن دادەپۆشی و بەسەریدا زاڵدەبوون. ئێرە ئیدی گرێکستانی ئەفسانەیی نەبوو کە مامۆستایانی قوتابخانە بۆیان وێنا کردبووین، بەڵکو سەرزەمینێکی بەختەوەر و هاوسەنگ بوو کە بە ئارامییەکی دڵسافانە و زەردەخەنەئامێزەوە ڕووبەڕووی گریان و مەرگ دەبۆوە. ئەم ئارامییە لەکۆتاییدا دەهات: ئەمەش بەری درەختێك بوو کە کەوتبووە ژاکان. بەر لەهاتنی ئارامیی، بێسەروبەریی لە سینگی گرێکستاندا نەعرەتەی دەکێشا. خودایەکی کێویی– دیۆنیزیۆس– لەچیا و ئەشکەوتەکاندا، ژنان و پیاوانی بۆ سەمایەکی شێتانە ڕادەکێشا. تەواوی گرێکستان وەکی مایناداً * سەمایدەکرد.

بەتین و تاوی ئەقڵی تراژیك، هەنووکە هەوڵتدەدا کەرت کەرتیی خەونەکەت لە گشتێکدا جێگە بکەیتەوە. ئاپۆڵۆ و دیۆنیزیۆس، دوانەیەکی پیرۆز بوون کە تراژیدیایان هێنایە دونیا. ئاپۆڵۆ خەونی هاوئاهەنگی و جوانیی دونیا دەبینێ. بێجووڵە، لەئابلۆقەی ئیندیڤادیوٚلییەتی خۆیدا دەمێنێتەوە، هێور و دڵنیا لەنێو زەریای

---

* Maenad لە ئەفسانەی گرێکییدا مایناداکان لەگەڵ دیۆنیزیۆسدان. تاجی لاولاو بەسەرو ڕمی تایبەتیی یاخۆ جامیان بەدەستەوە بووە و گوزارشتکەری ڕۆحی بەدمەستیی بوون. و.ف

بەلرفەی دیاردەکاندا ڕادەوەستێ و چێژ لەو شەپۆلانە دەبینێ کە دەڕژێنە خەونەکانییەوە. نیگای لێوڕێژە لە نوور. تەنانەت کاتێك خەم یان تووڕەیی کۆنترۆڵی دەکەن، هاوسەنگیی مەلەکوتییانەی لەق نابێ.

دیۆنیویۆس گەمارۆی ئیندیڤادیۆلییەت تێکوپێکدەدا. خۆی هەڵدەداتە ناو زەریای دیاردەکان و شوێنپێی شەپۆلە ترسناك و ڕەنگاوڕەنگەکان هەڵدەگرێ. ئیدی ئینسان و گیانەوەرانی کێویی دەبنە برا، مەرگ لەشێوەی یەکێك لەدەمامکەکانی ژیاندا وەدیاردەردەکەوێ. وەهمی (چەند شێوە) دوو کەرتدەبێ و ئیدی خۆمان ڕوبەڕووی حەقیقەت دەبینینەوە. کام حەقیقەت؟ حەقیقەتی ئەوەی ئێمە هەموومان یەکێکین، هەمووومان پێکەوە خودا دەخوڵقێنین، حەقیقەتی ئەوەی کە خودا سەلەفی ئینسان نییە بەڵکو وەچەیەتی.

گرێکییەکان لەپاڵ قەڵای ئاپۆلۆدا، لەسەرەتادا هەوڵیاندا شورایەك لەبەردەم ئەم هێزە جڵەو نەبووە دیۆنیزیۆسییەدا هەڵچنن کە لەئەرز و زەریاوە دەهات تا خۆی بگەیەنێتە سەرزەمینی گرێکستان. بەڵام نەیانتوانی بە تەواوەتیی دیۆنیزیۆس کەوی بکەن. ئیدی پاشان پێکەوە بوونە هاوڕێ و تراژیدیایان خوڵقاند.

دێوە دیۆنیزیۆسییەکان لەدڕەندەیی داماڵران و ویقاری ڕوگیری خەون نوقمی شکۆیکردن. بەڵام دیۆنیزیۆس وەك پاڵەوانی هەمیشەیی و تاقانەی تراژیدیا مایەوە. تەواوی قارەمان و ژنە قارەمانانی تراژیدیا

دەمامکی ئەم خودایەن، ئەوان زەردەخەنە و فرمێسکی ناسکن و بەشکۆی ئاپۆلۆنیی دەدرەوشێنەوە.

پاشان تراژیدیای گرێکیی لەناکاو مەحفبوو. شیکاریی لۆژیکانە کوشتی. سۆکرات بە دیالێکتیکی خۆی، هۆشیاریی ئەپۆلۆنیی و مەستیی دیۆنیزیۆسییانەی لەناوبرد. تراژیدیا لای یۆربیدس، لەبری سۆزی خواوەندانە، بۆ ئاستێکی ئینسانیی دابەزی و بووە مەوعیزەیەکی سۆفیستایی بۆ بانگەشەی بیری نوێ. ئیدی جەوهەرە تراژیدییەکە ڕەوییەوەو بزر بوو.

بەڵام مەستی دیۆنیزیۆسیی وەك خۆی مایەوە و لە سوننەتە نهێنیی و ساتەوەختی نەشوە مەزنەکانی ژیانی مرۆڤدا درێژەی بە مانەوەی خۆیدا. بەسەرسوڕمانەوە لەخۆت دەپرسی ئاخۆ هەمدیس خۆی لە قڵافەتی خوداییانەی هونەردا دەڕازێنێتەوە؟ ئایا ڕۆحی سۆکراتیی– بە واتایەکیتر زانست– هەتا هەتایە دیۆنیزیۆس بە زنجیرکراویی دەهێڵێتەوە؟ یاخۆ هەنووکە کە ئەقڵی ئینسان پەی بە سنوورەکانی خۆی بردووە، دەشێ شارستانییەتێکی نوێ کە سۆکرات ڕوخساری بێ– سوکراتێك کە دواجار موزیکی دەژەند – وەدیارکەوێ؟

تا ئەم قۆناغە، ئامانجی شارستانییەتی ئێمە بیریاری ئەسکەندەرییە بوو. بەڵام تاجی سەر سەری زانست لەق ببوو. ڕۆحی دیۆنیزیۆسیانە هەمیشە لەڕاچەنیندا بوو. موزیکی ئەڵمانیایی لە (باخ) ەوە تا ڤاگنەر ڕاگەیەنەری ئەو ڕاچەنینە بوو. سپێدەی شارستانییەتێکی تراژیکی

نویٚ له وەدیارکەوتندا بوو. تراژیدیا له ئەزمووونی لەدایكبوونێکی تردا بوو. ئیدی چۆن ئەم دونیا وەهمییە، چۆن ئەو بەرەهوته تاریك ونوتەکەی شۆپینهاوەر گۆڕا و چۆناوچۆنی هەموو شته بێگیان و مردووەکان کەوتنه ناو گەرداوی ڕەخنەی ئەڵمانیاییەوە!

پێغەمبەری جحێڵ هاواریکرد:(بەڵێ هاوڕێیانم! فێربن وەك من باوەڕ بەژیانی دیۆنیزیۆسیی و لەدایكبوونەوەی تراژیدیای دیۆنیزیۆسیی بێنن. سەردەمی سۆکراتیی کۆتاییهات! ڕمی باخۆس بەدەستەوە بگرن، تاجی لاولاو لەسەرنێن، بوێرن ببنه ئینسانی تراژیك، خۆتان بۆ جەنگی مەزن ئامادەکەن، باوەڕتان بەدیۆنیزیۆسی خودای خۆتان هەبێ!)

ئەی نیچە، ئاوها بوو ئەو ئومێدگەلەی که لەسەر کارەکانی ڤاگنەر هەڵتچنیبوون.

شارستانی تراژیدیایی نوێ له ئەڵمانیاوه هەڵدەقوڵی. ئەسخیلۆسی نوێ زرپ و زیندوو لەپێش چاوانتا دەجەنگی. وی سەرگەرمی ئەفراندن و دەیخواست کۆمەکی بکەین.

بەڵام پێشبینییەکانی تۆ چ وەڵامێکیان نەوروژان. لێکۆڵەرەوان تەحقیریان دەکردیت و نەوەی نوێش بێجووڵە. گینگلێتدەدا و گومان چەنگاڵی بە بوونتا دەکرد. بەڕادەیەك که ئیدی کەوتیته گومان لەوەی ئینسانی هاوچەرخ بگاته بالاّیی. نەخۆشکەوتیت و قوتابییەکانیشت لەزانکۆ دەسبەردارت بوون.

ئازارێك دڵی دەگوشیت. شاعیرەكەی ناخت هەڵدێرەكەی بە گوڵی هونەر دەپۆشاند، بەڵام فەیلەسوفەكەی ناخت كە بە بەهای مەرگ ئارەزووی فێربوونی هەبوو، ڕقی لەهەر تەرزە ئارامییەك بوو بەئارامیی هونەریشەوە. یەكەمیان– شاعیرەكە – دەیخوڵقاند و ئومێدی دەژیانەوە، دووەمیشیان – فەیلەسوفەكە – ڕاڤەو شیكاریی دەكرد و نائومێدیی دەژیانەوە. ئەقڵی ڕەخنەییت بتەكانی دەشكاند. هەمیشە لەخۆت دەپرسیی:(هونەری ڤاگنەر چ بەهایەكی هەیە؟ هونەرێكی بێشێوە و بێباوەڕ، ئەوە چ نەبوو جگە لە سۆفیستاییەكی بەتاڵ لەسەرمەستیی و نەجابەتی پیرۆز، ڕێك وەك هونەرەكەی یۆربیدس. هونەرێك كە تەنێ بەكەڵكی خەڵكانی فێدار و تەڵەكەباز و پەككەوتوو دێ!) هەنووكە نیمچە خوداكەی تۆ بۆ مەرزی مرۆڤێكی ڕیاكار هاتبووە خوار. فریویدابوویت، لەسەر بەڵێنی خۆی نەبوو. هەنووكە كاری لەسەر بابەتە مەسیحییەكان دەكرد و ئۆپرای (پارسیفاڵ) * ی دەنووسی. قارەمان– هەمان ئەو كەسەی كە بەڵێنیدا ئەفسانەی نوێ بخوڵقێنێ و پڵنگی ئەقڵ بەگالیسكەكەی دیۆنیزیۆسەوە ببەستێ– تێكوپێكشكاو لەبەر پێی خاچدا كەوتبوو.

هونەر حەقیقەتی ترسناك بەوێنەی جوان جوان دەپۆشێ، هەر بۆیە دەبێتە تەسەللای ترسنۆكان. ئەمە بوو هاواری تازەی تۆ. بەڵام ئێمە

* Parsifal ئۆپرای پارسیفال لە ستایشی مەسیحییەت و بەزەیی و ئەڤینی عاریفانەدا. و.ف

چیمان کردبا؟ دەبێ حەقیقەت بدۆزینەوە گەر ئەو دۆزینەوەیە بە بەهای وێرانبوونی دونیاش بێ!

ئەم هاوارە نوێیە، پێچەوانەی هاواری یەکەم بوو. ڕەخنەگرەکەی ناخت بەسەر شاعیردا سەرکەوت و حەقیقەت جوانیی بەزاند. بەڵام هەنووکە شۆپینهاوەریش نەیدەتوانی برینی خواستە زەینییەکانت هەتوانکات. ژیان نە بەتەنها ئیرادە بۆ ژیان کردن بوو، بەڵکو ئیرادە بوو بۆ دەسەڵاتکردن. ژیان پاراستنی خود دەرمان ناکا، بەڵکو ئارەزووی پاوانخوازیی و کۆنترۆڵکردنی هەیە.

هونەر چیدی ئامانجی ژیان نەبوو. بەڵکو پشوویەکی کەمخایەن بوو لەجەنگی ژیاندا. مەعریفە باڵاتر لەشیعر و سۆکراتیش گەورەتر لەئەسخیلۆس. گەرچیی حەقیقەت مەرگبارە، بەڵام لەدرەوشاوەترین و بەسەمەرترین درۆکان باڵاترە.

بە دڵێکی شکاو و جەستەیەکی نەخۆشەوە، دەرگا بەدەرگا و کێو بەکێو دەگەڕایت. گەرما لەپەلوپۆی دەخستیت، بەفر چاوانتی دەبرژاندەوە، با ئەعسابی بەر قامچیی دەدایت. بەهۆی بێخەوییەوە خووت بە بەکارهێنانی ماددەی هێورکەرەوەوە گرت. لە ژووری ساردو ناخۆش و پەڕپووتدا دەژیایت. بەڵام بە شانازییەوە دەتگوت: ئینسانی نەخۆش بۆی نییە نەفرەت لەژیان بکا. سروودی خۆشنوودی و لەشساخیی، سرک و درەوشاوە لەناخی ئازارەکانتەوە هەڵدەقوڵی.

هەستتدەکرد تۆوێکی مەزن لەناختا شیندەبێ و هەناوت دەجوێ. ڕۆژێکیان لەئەنگادین پیاسەتدەکرد، لەناکاوێکڕا ڕاوەستایت. کاتێ بیرت لەوە کردەوە کە زەمەن بێسنوورە و ماددەیش سنووردار، ترس سەراپاتی لەخۆگرت. بۆیە دەبێ بە ناچاریی ساتەوەختێکی نوێ بەڕێوەبێ کە تەواوی پێکهێنەرەکانی ماددە، ڕێك وەکی پێشوو، هەمدیس لەدایك ببنەوە. دوای هەزاران سەدە، کەسێکی وەك تۆ – لەراستیدا خودی تۆ– هەمدیس لەسەر هەمان ئەم گردۆڵکەیە ڕادەوەستێ و هەمان بیرۆکەی بۆ دێ. ئەمە تەنێ یەك کەڕەت ڕوونادات، بەڵکو ژمارەیەکی بێشومار جار. بەمجۆرە چ ئومێدێك نییە بە ئایندەیەکی باشتر، چ ڕزگارییەك لەگۆڕێ نییە، بۆ هەتا هەتایە و بەهەمان جۆر و بەشێوەیەکی یەکسان بەدەوری ڕەوڕەوەی زەمەندا دەسوڕێینەوە. بەم ڕێگەیە، تەنانەت زوو تێپەڕترین شتەکانیش بە نەمریی دەگەن و ناچیزەترین کردارەکانمان گرینگییەکی لەڕادەبەدەر وەدەسدێنن.

لەنەشوەی ئازاردا غەرق دەبوویت. گەڕانەوەی نەمریی، مانای ئەوە بوو کە عەزابی تۆ بێکۆتایی و عەزابی دونیاش بێ چارەسەر. بەڵام غروری زاهیدانەت هانیدایت کە بەخۆشنوودییەوە دەرگا بەڕووی شەهادەتدا واڵاکەیت.

بەخۆت دەگوت:" دەبێ شاکارێکی نوێ بخوڵقێنرێ، ئەرکی منە بیخوڵقێنم تا ئینجیلێکی تر بە بەشەرییەت ڕاگەیەنم. بەڵام لە چ قاڵبێکدا؟ سیستەمی فەلسەفی؟ نا! ئاخر فیکر دەبوو بە سەبکی غەزەل

سەرکا. داستان؟ پێشبینیی؟ لەناکاوێکڕا فۆرمی زەردەشت لە زەینتدا پرشنگیدا.

لەمیانەی ئەم ئازارە چێژبەخشەدا بوو کە (لوسالوم) تۆی دۆزییەوە. ئەم سلاڤە ئاگرینە بە زەینێکی تەژی لە وروژان و پەیجۆرییەوە لەبەرامبەر تۆی شەهیدی گەورەدا کڕنۆشی برد و لەدڵەوەڕا گوێی بۆ ڕادێرایت. تۆ سەخاوەتمەندانە ڕۆحی خۆت پێدا، ئەوێکیش کە هەرگیز تینوێتیی نەدەشکا، بەزەردەخەنەوە تا دوایین دڵۆپی لێنۆشی. چەندساڵێك دەبوو دەروازەی دڵت بە ئاوها دڵنیاییەکەوە نەکردبۆوە، بڵێسەی تین و تاو و سەمەرێك کە ژنان لە ڕۆحی ئێمەدا پێیدەکەن، لەڕۆحتا پێنەببوو. هەستتکرد دڵت لەژێر زرێ جەنگییەکەتا دەتوێتەوە. ئەو دەمەوئێوارەیەی خۆتکرد بە هۆدە زاهیدانەییەکەتا، بۆ یەکەمینجار فەزای ژیانت بۆنی ژنی گرت و ئەو بۆنەت تا قوڵایی ڕۆحت هەڵمژت.

ئەی زاهید، شیرینترین ڕاچەنین تا ئەو چیایانەی کە پەنات تیایاندا گرت بەدواتا هاتن. بە ئارامیی چاوەڕێی گەیشتنی نامەی ئەو ژنە بوویت. ڕۆژێکیان چوار بەیت شیعری بۆ ناردیت، تۆیش هەروا کە وەك کوڕێکی تەمەن بیست ساڵان دڵت وەخورپە کەوت، لەژێر دارسنەوبەرە لاکەوتەکانا کەوتیتە خوێندنەوەی:

ئەسیری چەنگاڵ و چاوانی تۆ
چۆناوچۆنی دەتوانرێت خۆ دەرباز بکرێت؟

گەر ببمە ئەسیری تۆ، ناخوازم هەڵبێم
پێم وانییە تەنێ بە وێرانکردنەوە بووەستیت
دەزانم تۆ بەسەر هەموو مەخڵوقێکی زەمینیدا تێدەپەڕیت
چ شتێك لەسەر عەرد نامێنێ دەستی لێوەنەدەیت
ژیان بە بێ تۆ دەکرێ جوان بکرێت
بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ... تۆ زۆر شایستەی ئەوەیت بژیت.

پاشان یەکسەر ڕۆژانی شومی جودایی هاتن. ئەو ژنەت تۆقاند. دەتگوت دارستانێکیت شەوت بەسەردا هاتبێ. لەو تاریکاییەی تۆدا، ئەو ژنە نەیتوانی خودای گچکە ببینێ کە زەردەخەنەی بۆ دەکرد و قامکی نابووە سەر زاری. سەرلەنوێ شەهید بوویتەوە، نەخۆشی و گۆشەگیریی و بێدەنگیی هاتنەوە وێزەت. لەدرەختێك دەچوویت کە لەژێر باری میوەدا چەمابێتەوە و خواخوای دەسگەلێکی بێ، بێن و میوەکانی بڕنن. چەندێك لەوسەری ڕێگەکان دەوەستایت و لەشارەکانی ئینسانت دەنۆڕی، کەچیی کەسێك نەدەهات. لەگۆشەگیریتدا هاوارتدەکرد:" ئاخۆ چ کەسێك نییە خۆشی بوێم؟ چ کەسێك نییە سوکایەتی و گاڵتەم پێبکا؟ کوانێ کڵێسا نەفرەتەکانیم بەسەردا داباڕێنێ؟ کوانێ دەوڵەت سەرم بپەڕێنێ؟ من هاوار دەکەم و هاواردەکەم، ئەرێ کەس گوێی لێم نییە؟"

ئۆف لەم تەنیایی و هیجرانی یارە! ئومێدێکی نوێ لەناوەوەترا پرشنگیدا- تۆوێکی نوێ، سۆپەرمان - سۆپەرمان بوو کە ئامانجی دونیای پێکدەهێنا. ئەو بوو کە ڕزگاریی لە لەپی دەستیدا و ئەو بوو

وەڵامی پرسیارە دێرینەکانتی دەدایەوە. وەڵامی ئەو پرسیارەی کە ئاخۆ دەکرێ ئینسانی هاوچەرخ بە باڵایی بگات؟ بەڵێ دەشێ، ئینسان دەتوانێ بە باڵایی بگات. مەسیح ئەم باڵاییەی بە ئینسان نەدەدا، وەك ئەوەی ڤاگنەر لە کارە نوێیەکەیدا وەعزی بۆ دەدا، بەڵکو لەڕێگەی خودی ئینسانەوە، لەڕێگەی فەزڵ و هەوڵەکانی ئۆرستۆکراتییەتی نوێوە ئینسان دەیتوانی سۆپەرمان وەدیبێنێ. گەڕانەوەی نەمریی چنگی لەگەرووت نابوو. سۆپەرمان *ێکی نوێ بوو کە دەیتوانی بەسەر ترسی ژیاندا زاڵبێ. هونەر نا، بەڵکو هێز. ئەی دۆنکیشۆت، تۆ خودات بە ئاشێکی هەوایی زانی و کەوتیتە وێرانکردنی.

هاوارتکرد:" خودا مرد!" واتگوت و ئێمەت هێنایە لێواری خەرەند. تەنێ ئومێدێك هەیە، ئەویش ئەوەیە کەئینسان پێویستە لە سروشتی خۆی ئەولاوەتر بڕوا و سۆپەرمان بخوڵقێنێ. ئەمە ئەو کاتەیە کە ئیدارەی تەواوەتیی و ڕێکخستنی سەراپاگیریی کەونی دەکەوێتە ئەستۆ و گۆڕی هەڵگرتنی ئەرکێکی ئاوهای دەبێ. خودا مرد و عەرشەکەی چۆڵ وهۆڵ. ئێمە پاڵ بە باڵشتەکەی ئەو دەدەینەوە. چما ئیدی هەنووکە ئێمە لەدونیادا تەنیاین؟ چما ئاغاکەی سەرێ مردووە؟ باشتر. لەمەولا کاردەکەین، نەك لەبەرئەوەی ئەو ئەمرمان پێدەکا، نەك لەبەر ئەوەیش کە لێیدەترسین یاخۆ ئومێدمان پێیەتی، بەڵکو لەبەرئەوەی خۆمان دەمانەوێ کار بکەین.

---

* Chimera ئاژەڵێکی خەیاڵیی کە لە شێر و بزنەمێ دەچوو. هەندێجار لە شێوەی ئاژەڵێکدا بە سەری شێرو لەشی بزن و کلکی هەژدیها بەرجەستەیان دەکرد، هەندێ جاریتریش بە سەری شێرو سەری بزن. و.ف

(گەڕانەوەی نەمریی) چۆلوهۆڵ لە ئومێد و سۆپەرمانیش ئومێدی مەزن. ئەدی چۆناوچۆنی دەتوانرێ ئەم دوو دونیابینییە دژ بەیەکە ئاشتبکرێنەوە؟ ئەمە ئازارێکە بەدەر لەوەسف. لەوکاتەوە بەدوا ڕۆحت بەسەر گەرداوی دێوانەییەوە باڵی لێکدەدا. زەردەشت تەنێ وەك هاوارێك مایەوە. ئەم شیعرە تراژیکەت بە نیوەناچڵیی جێهێشت و هەنووکە هەوڵتدەدا بەشێوەیەکی زانستیی بیسەلمێنیت کە جەوهەری ژیان ئیرادەیە بۆ قودرەت.

هاوارتکرد:(ئەوروپا لە نابووت بووندایە. دەبێ خۆ تەسلیمی پرەنسیپی توندوتیژانەی ڕابەرەکانی بکات. ڕەوشتی باوی ئەمڕۆ ڕەوشتی کۆیلەکانە. پیلانێکە کە لاوازەکان دژی بەهێزەکان چنیویانە، مێگەل دژی شوان هۆنیویانەتەوە. کۆیلەکان موزیرانە بەهاکانیان بۆ سوودی خۆیان ئاوەژوو کردۆتەوە. بەهێز بووەتە خوێڕیی و لاواز و نەخۆشیش بووەتە چاك. ئاخر ئەو کۆیلەگەلە بەرگەی عەزاب ناگرن. ئەوانە مرۆدۆست و مەسیحیی و سۆسیالیستن. تەنێ سۆپەرمانە دەتوانێ دەستووری نوێ داڕێژێ و ئامانجی باڵاو نوێ بە جەماوەر ببەخشێ.)

ماهییەتی ئەم ئامانجانە، ڕێکخستنی گونجاوی خەڵکانی دەسبڕێر و ڕەشەخەڵك، ڕۆڵی جەنگ لەم قۆناغە تراژیکییە نوێیەی مێژووی ئەوروپادا: ئەمانە لەو کێشانە بوون کە لەدووایەمین ساڵانی لەشساخیتدا شەکەتیان کردبوویت. کاتێك نەتتوانی وەڵامیان

بدەیتەوە، هەمدیس سەرلەنوێ خۆت بۆ قەسیدە دیۆنیزیۆسییەکان تەرخانکردەوە. بە ڕەشبینانەترین پێشبینی سترانی قو[*]ت چڕی:

خۆر ڕۆدەنیشێ

ئیدی تینوت نابێ
ئەی دڵی سووتاوم
ئەمڕۆ تەڕوبڕییەك هەیە لەفەزادا
هەست بە هەناسەی نێو زاری نەناسان دەکەم
سەرمای مەزن بەڕێوەیە...

هەوا سەیر و پاقژە
ئاخۆ ئەمشەو
سەرنجێکی گاڵتەجاڕانە و فریودەرانەی نەدام؟
ئەی دڵی ئازای من ... هەر بەهێز بە
مەپرسە بۆ

ئەمە ئێوارەی ژیانمە
خۆر ڕۆدەنیشێ.

---

[*] قو : باڵندەیەکە لە قاز سپی تر و گەورەترە. هەژار موکریانیی، فەرهەنگی هەمبانە بۆرینە.

ئەوەی ئینسان مۆڵەتی بینینی نییە، تۆ بینیت و لەودیو حەوسەڵەی ئینسان و لەگوێ خەرەندا سەماتکرد و پاشان تیایدا نوقووم بوویت.

تاریکیی دەستوبرد ئەقڵی کۆنترۆڵکردیت. ئەم تاریکاییە، پانزە ساڵ، تا کاتی مردنتی خایاند. هەندێجار کتێبێکت بەدەستەوە دەگرت و دەتپرسیی:(منیش کتێبی نایابم نووسیی ... وایە؟) کاتێ وێنەی ڤاگنەریان پیشاندایت، گوتت:(ئەم پیاوەم زۆر خۆشدەویست!)

*

هەرگیز هاوارێکی لەمە جەرگبڕتر لە سینگی ئینسانەوە بەرز نەبۆوە. هەرگیز بە توندوتیژییەکی ئاوهاوە ژیانی قەدیسێك، تەنانەت لەتافی منداڵیشدا، کاتێك ئەفسانە پیرۆزەکانم موتالاّ دەکرد، ئەزموون نەکردبوو. پێموایە دوای کۆتایی هاتنی دیدەنییەکەم لەجەلجەتای نوێ و گەڕانەوەم بۆ پاریس، دڵم (زیاتر لەزەینم) گۆڕابوو. بە توندوتیژییەکی ئاوهاوە عەزابەکانی ئەم شەهیدە گەورە و بێئیمانە ژیابووم و هەروا کە ئاسەواری شوێنپێ خوێناوییەکەیم هەڵگرتبوو، زامە دێرینەکانم بەجۆرێکی وا کولابوونەوە کە شەرمم لە ژیانی ڕێك و تۆکمە و ترسنۆکانەی خۆم دەکرد، ژیانێك کە ئازایەتیی ئەوەی نەبوو پردەکانی دوای خۆی وێرانکا و بەتاقی تەنێ بەرەو گۆڕەپانی ئازایەتی و نائومێدیی ڕەها بچێ. ئەدی ئەم پێغەمبەرە چی کردبوو؟ داوایلێکردین بە پلەی یەکەم چ بکەین؟ پێیگوتین حاشا لە تەواوی تەسەللاکان کەین. حاشا لە خوداکان، لە زێدی باوان، لە ئەخلاق و لە

حەقیقەتەکان. لەو کاتەیدا کە تەنیا و بێ هاودەم دەمێنینەوە، جگە لە توانای خۆمان پەنا بۆ چ شتێکیتر نەبەین و بکەوینە فۆرمۆڵەکردنی دونیایەك کە دواجار دڵمانی پێشەرمەزار نەبێ. خەتەرناکترین ڕێگە کامەیە؟ دەی من ئەوەیانم دەوێ. گێژەن لەکوێوە بێ ڕێگەی من بەرەو ئەوێیە. ئازایانەترین لەززەت چییە؟ بریتییە لەقەبوڵکردنی بەرپرسیارییەتی تەواو!

هەروا کە بەژێر داربەڕووەکانی پاریسدا، یاخۆ بەکەناری ڕووبارە بەناوبانگەکەیدا پیاسەمدەکرد، هەندێجار لەناکاوێکڕا سێبەرەکەی ئەوم لەپاڵ خۆمدا هەستپێدەکرد. تا خۆرئاوابوون بێدەنگ لەپاڵ یەکدیدا دەڕۆیشتین. هەمیشە تەنگەنەفەس و بۆنی گۆگردی لێدەهات. وادەهات بەخەیاڵمدا کە لە دۆزەخ گەڕابێتەوە. هەناسە لەسینەمدا دەگیرا و دەکەوتمە هەناسەبڕکێ. بەڵام چیدی نەدەجەنگاین، بەڵکو ببووینە هاوڕێ. تەماشایدەکردم و ڕوخساری خۆمم لەبیلبیلەی چاوانیدا دەبینی. هەرچۆنێك بوو عەزابێکی ساریی بوو. هەموو شپرزەییەکانیم بۆ گوێزرابۆوە. لەپاڵ ویدا شەڕی خۆم بۆ هاوڕەنگکردنی ناهاوڕەنگ دەسپێکردبوو– ئاشتکردنەوەی ئومێدی ڕەها لەگەڵ نائومێدیی ڕەها و کردنەوەی دەرگایەك بۆ ئەوسەری ئەقڵ و یەقین–.

ئێوارەیەکیان کاتێك خۆر لەئاوابووندا و دەمانویست لەیەکتر جیابینەوە، ئەوێك کە هەرگیز لەگەڵمدا نەدەدوا، ڕوویتێکردم و گوتی:" منم دیۆنیزیۆسی لەخاچدراو، منم نەك ئەو ..." دەنگی تەژی لە حەسەدو ڕق و ئەڤین بوو.

ڕۆژی دواتر که گوێم بۆ دەنگە ئەفسوناوییەکەی بریگسۆن رادێرا، دڵم هێور بۆوە. وشەکانی سروتێکی ئەفسوناویی بوون کە دەرگایەکی گچکەیان لەقولایی تاریکیدا والا دەکرد و لێدەگەڕان ڕوناکیی بۆ دەرەوە بڕژێ. بەڵام زام و خوێن و ئاه و ناڵەی مەزن، تەواوی ئەو توخمانەی کەجحێڵیی وەك توخمی ئەفسونکار دەیانبینێ، بزر بوون. ئیدی خووم بەوەوە گرت کە بچمە دەرەوە و هەمدیس لەژێر داربەڕووەکاندا بکەومە پیاسە تا ئەو کەسەی تر ببینم، ئەو کەسەی کە بریندار دەکات.

ئەو ڕۆژانە هەرگیز زام بە قووڵیی ڕۆنەچووە بوونمەوە. دەبوومە شەریکە ئازاری، بەڵام بەتەرزێکی ڕووکەش. هەروەکی قەدیس فرانسیسکۆس. کاتێك پێغەمبەری کێویی برینێکی ناسۆر لەجەستەی پەیدا دەبوو، سۆی برینەکەی دەگەییە جەستەی منیش. پێستم ڕەش و شین هەڵدەگەڕا، هەر ئەوەندەو تەواو. دواتر بوو زامەکانم دەمیان کردەوە، واتە ئەو کاتەی کە مەلایکەتی عەزاب – وەك ئەوەی کە وی پێشبینیی کردبوو– بەسەر خەڵکیدا دابەزی. بەڵێ، بیرمدێتەوە دواتر، دوای چەندین ساڵ لە لەندەن. هەمدیس وەرزی پاییز بوو، لە باخێکدا لەسەر سەکۆیەك دانیشتبووم. فەزا لێواولێو بوو لەترس. سۆپەرمان لە گۆشەیەکی دونیادا لەدایکببوو. بەورێکی چنگ بەخوێن لەجێگەیەکی ئەم دونیایەدا پێیوابوو کە وی سۆپەرمانە. ئیدی لە لانەکەیدا خۆی بۆ دابین نەدەکرا و تاسەی دەسەڵاتخوازیی قۆرخیکردبوو. جەنگیزخان ئەنگوستیلەیەکی ئاسنینی کردبووە پەنجە کە ئەم وشانەی لەسەر هەڵکۆڵرابوو:(راستی روستی) واتە (هێز حەقە). سەدەی ئێمەیش هەمان ئەنگوستیلەی کردبووە پەنجە. دێوی سەردەمەکەی ئێمە لەو

پادشا ئەفریقاییە ئەفسانەییە دەچوو کە لەگەڵ دوازدە ژن و دوازدە گۆرانیبێژ و بە بیست و چوار بەرمیل شەرابەوە بۆ بەرزترین قەڵا لەقەڵاکانی سەردەکەوت. ئەم پادشایە درێژ وەك بورج و قەڵەو وەك بەراز و کوڵکن بوو وەکی مەیموون. تەواوی شار لەسەما و گۆرانیدا دەکەوتە لەرزە. کوختە دێرینەکان دەڕووخان. پادشا سەرەتا سەمایدەکرد، پاشان کە شەکەت دەبوو لەسەر بەردێك دادەنیشت و دەیدایە قاقای پێکەنین. کە لەپێکەنین ماندوو دەبوو، ئەوسا دەکەوتە باوێشکدان و هەر بۆ سەرگەرمیی خۆی، یەکە یەکە ژن و گۆرانیبێژ و بەرمیلی بەتاڵی شەرابەکانی لەقەڵاکەوە فڕێدەدانە خوارەوە. بەڵام بەوەشەوە هێشتا هەر دڵی هێور نەدەبۆوە و ئیدی دەکەوتە لاواندنەوەی ئێش و ئازاری لە سەبووریی نەهاتووی پادشایان.

منداڵێکی ڕۆژنامەفرۆش هات و بەدەنگی بەرز دوا هەواڵەکانی جەنگی دەخوێندەوە. خەڵکیی لەشەقامەکاندا دڵیان لە مستیاندا بوو. وا پێدەچوو دڵیان لە لێدانکەوتبێ. هەندێکیان بە پەلە ڕێگەی ماڵەوەیان دەگرتەبەر، وەك ئەوەی بیانەوێ دڵنیا بن لەوەی کە هێشتا منداڵەکانیان زیندوون!

تارماییەك هات و لەلامەوە دانیشت. کە سەیریمکرد لەرز دایگرتم. خۆی بوو. ئەوە کێ بوو ئەو کەسەی کە هاواریکرد: جەوهەری ژیان بریتییە لەپەرۆشبوون بۆ پاوانخوازیی و کۆنترۆڵکردن. تەنێ قودرەتە کە شایانی حەقە؟ کێ پێشبینیی سۆپەرمانی کرد و لەگەڵ پێشبینیکردنیدا لەگەڵ خۆیدا هێنای؟ سۆپەرمان هاتبوو، پێغەمبەرە

ترسنۆکەکەشی لێرە بوو، هەوڵیدەدا خۆی لەژێر پاییزە درەختێکدا وەشارێ.

ئەوە ئەووەڵینجار بوو کە هەستم بە ئاوها هاوسۆزییەکی تراژیکییانە لەگەڵیدا دەکرد. چونکە یەکەمینجار بوو بە ڕۆشنیی دەمبینی کە هەمووومان شمشاڵی شوانێکی نادیارین، فوومان پێدادەکا و نەغمە خۆشەکەی خۆیمان پێدەژەنێ. نەك ئەو نەغمەیەی خۆمان حەزمان بە بیستنییەتی.

لەچاوانی بە قووڵاچوو، برۆی چڕ و سمێڵە شۆڕەکەیم ڕووانی و بەئەسپایی پێیمگوت:" سۆپەرمان هاتووە. ئەمە ئەوەبوو کە تۆ دەتویست؟"

وەك وەحشێکی بریندار کە لەهەوڵی خۆحەشارداندابێ، خۆی گرمۆڵەکرد. دەنگی پڕ لەشانازی و ئازاراویی لەو دونیای ترەوە دەنگیدایەوە: " بەڵێ!"

لەو کاتەدا هەستمدەکرد کە چۆن دڵی دوو کەرت دەبێ.

– تۆ ئەوەت چاند، ئەلعان بنۆڕە چیت دووریوەتەوە ... ئەمەت پێخۆشە؟

هەمدیس لەو دونیای ترەوە هاوارێکی نائومێدانە و بەسۆ بەرزبۆوە: "بەڵێ!"

ئەمجارەش تەنیا کەوتمەوە و لەسەر سەکۆکە هەستام تا باخەکە جێبێڵم. ڕێك لەو ساتەدا بۆمب هاوێژێك لەئاسمانی ئەو شارە تاریکەدا گرماندی. فڕۆکە بوو، فڕۆکەیەك کە لیۆناردۆ داڤینشی لەشێوەی باڵندەیەکی قاقزینی میهرەباندا مەزەندەی دەکرد کە لەکاتی هاویندا، بەفر لەدوندی بەرزی چیاکانەوە هەڵدەگرێ و بەسەر شارەکاندا دەیپرژێنێ تا فێنکیان بکاتەوە. ئەلعانیش بەباری بۆمبەوە بە ژوور سەرمانەوە تێدەپەڕی.

بیرمکردەوە کە بەهەمان شێوە – لەکاتێکدا کە هێشتا پێغەمبەری ئاشتیخوازی جەنگم لەزەیندابوو– ئەندێشەکان هەروەك بولبولانی سپێدە، لەزەینی ئینسانەوە بەرز دەبنەوە، بەڵام هەر کە سەرنجی چاوچنۆکانەی مرۆڤیان بەردەکەوێ، ئیدی دەبنە دەعباگەلی برسیی و مرۆخۆر. ئەم پێغەمبەرە بەدبەختە، نائومێدانە هاواری ناڕەزایەتیی لێبەرزدەبێتەوە کە:(ویستی من ئەمە نەبوو!) بەڵام دەعباکان بە هەراو زەناوە بە ژوور سەریدا تێدەپەڕن و جنێوی پێدەدەن.

لەم ساتەوەختە برسی و قەیراناوییەی جحێڵیمدا، نیچە خۆراکێکی بەهێزی وەکی خۆراکی شێری دەرخوارد دابووم. ئاخر من لەناز و نیعمەتدا گەورە ببووم و ئەلعانیش هەم ئینسانی هاوچەرخ کە خۆی لەهەلومەرجێکی نەویدا بینیبۆوە و هەم مەسیح کە ئینسان

نەویکردبۆوە، لە هەلومەرجێکی زۆر سنووردارردا بینیمن. لە توڕەییدا هاوارمکرد: ئاخ لە دەغەڵبازیی مەزەب کە پاداشت و سزای حەواڵەی ئاخیرەت کردووە تا ترسنۆك و کۆیلە و خەمینان تەسەللابداتەوە کە بە ئارامییەوە سەر بۆ ئاغاکانیان نەویکەن و بێ هیچ ئاخ و ئۆفێك بەرگەی ژیانی ئەم دونیا بگرن. چ بازاڕێکی جولەکانەیە کە لەم دونیا فلسێك دادەنێیت و لەو دونیا هەزارەها فلس[*] وەردەگریت! چ دەغەڵبازیی و بەرتیلخۆریی و گێلێتییەکە. نەخێر، ئەو ئینسانە ئازاد نییە گەر بە هیوای بەهەشت بژێ و زەندەقی لە دۆزەخ چووبێ. ئای چەند شەرمەزارین گەر ئاوها لەمەیخانەکانی ئومێد و ژێرزەمینەکانی ترسدا سەرگەرمی مەست بوون بین. چ ساڵانێك ژیابووم و لەمە نەگەیشتبووم، دەبوو پێغەمبەری وەحشیی بێت و چاوانم بکاتەوە!

تا هەنووکە بەڕێوەبردنی تەواوی ئینسانمان بە خودا سپاردبوو. ئاخۆ دەکرا نۆرەی ئینسان بۆ لەکۆڵگرتنی بەرپرسیاریی– نۆرەمان بۆ خوڵقاندنی دونیایەکی تایبەت بەخۆمان، بە ئارەقەی نێوچەوانمان– هاتبێ؟ شنەیەکی ئەهریمەنانەی سەرچڵیی لەمابەینی لاجانگەکانمەوە هەڵیکرد. هاوارمکرد: کاتی ئەوە هاتووە کە ئینسان دەبێ تەواوی خەون و ئومێدەکان بە گیان قەبوڵکات و بێئەوەی چاوەڕێی کۆمەکی خودا بێ، نەزم ونیزام لەتێکەڵپێکەڵیی هەڵگۆزێ. بە واتایەکیتر، تێکەڵپێکەڵیی بگۆڕێ بە کەونێکی هارمۆنیی. دەبوو پارێزگاری بە

---

[*] لە دەقە ئینگلیزییەکەدا فارزەنگ بەکارهاتووە کە دراوێکی بەریتانییە و بەهایەکی زۆر کەمی هەیە. لە هەردوو دەقە عارەبیی و فارسییەکەدا فارزەنگ و شاهی بەکارهاتوون. و.ك

ئازادیی شەخسیی خۆمانەوە بکەین و بەهێز و خۆگرتوو لەسەری بمێنینەوە، تا بەڵکو ئەو ساتە وەختەبێ کە هاوارە بێدەنگەکان دەکەینە پەیامێکی ساکار و دروست، دەیکەینە هەوڵێکی مژدەبەخش و لەم شەپۆلە جیهانگیرییەی ئێستادا، خۆمان لەسەر پێی خۆمان دەبینین.

ئەم مژدەیەم وەك نەغمەیەکی دوور و یەکەمین شنەی بەهاریی دەژنەفت. دڵم لەدارچواڵە دەچوو. لەو درەختەی کە زستان سەرگەرمی قامچیی لێدانێتیی و ئاسمانەکەی ژوور سەریشی تاریك، کەچیی هەر لەگەڵ وەرگرتنی سیگناڵی نهێنیی هاتنی بەهاردا، شەڵاڵ لە شکۆفە دەبێ و لەبەر چاوانماندا وەدیاردەکەوێ. ئەم درەختە زستانانیش نوقمی شکۆفەیە، گەرچی لەبەر باڕێزەشدا دەلەرزێ. دڵی شکۆفەکردووی منیش بەهەمان شێوە دەلەرزی. دەشێ باڕێزەیەك هەڵبکا و هیچی پێوەنەهێڵێ. بەڵام قەیدی ناکا، وی ئەرکی خۆی بە ئەنجام گەیاندووە. پڕ بەگەرووی هاواریکردووە کە بە هەرتك چاوانی خۆی بەهاری بینیوە.

شەوێکیان خەونێکم بینی. لە سەراپای ژیانمدا خەون هەمیشە ڕێنوێنێکی بەڵەد بووە. تەواوی کێشە و گیروگرفتێکم کە لە حاڵەتی بێدارییدا ئەقڵیان ئازارداوم و لەدووی ڕێگەچارەیەکی ساکار و دڵنیابووم بۆیان، لەخەونەکانمدا یەکلایی بوونەتەوە. ئاخر خەونەکان کاژی زیادەگەرییەکان لەخۆ دادەماڵن و دەبنە کاکڵەیەکی ساکار و ئیدی ئەم کاکڵەیەش ئازاد دەبێ. لەتەواوی ئەم ماوەیەدا، وەك (سان سیباستیان) ببوومە جێنیشانەی تیرەکانی ئەم دوا پێغەمبەرەی

(گەڕانەوەی نەمریی) یە. زەینم لەمیانەی تاریکاییەك كە كۆنترۆڵی كردووین و دەمانتاسێنێ، بێهودە هەوڵیدەدا تا بناغەی ئەركی ئینسان بدۆزێتەوە. پاشان شەوێكیان خەونێكم بینی. واپێدەچوو لەكەناری زەریا ڕاوەستابم و لەدوور بنۆڕم. ئۆقیانووس شینێكی شەبەق ڕەنگ و لێوانلێو لە ترس و تووڕەیی بوو. ئاسمان ڕەش و قورس و ترسناك، چ شنەیەك نەدەهات، بێدەنگیی و یەك ڕیتمیی شتگەلێك بوون ترسناك. خەریكبوو هەناسەم لەبەردەبڕا، نەمدەتوانی هەناسە بدەم، كوتوپڕ چارۆكەیەكی سپیی و تەنك لەو دەلاقە تەنگەوە كە هێشتا لەنێوان زەریا و ئاسماندا بوو پرشنگیدا. بەلەمێكی گچكە لەمیانەی هێمنییەكی تاسێنەردا لەنێوان ئەو دوو تاریكاییەدا پرشنگیدەدا و بەخێراییەكی شێتانە دەهاتە پێش. چارۆكەكەی هێند پڕ لە هەوا بوو كە خەریكبوو دەدڕا. دەستم بەرەو لای ڕایەڵكرد و هاوارمكرد:(وای دڵم!) وامگوت و ئیدی خەبەرمبۆوە.

ئەو خەونە یارمەتییەكی فرەی لە ژیاندا داوم. مایەی شەرمەزاریی بوو كە نەمدەتوانی بەدوای باوكی ئومێد و نائومێدكەردا بگەڕێم و لە مانای شاراوەی خەونەكەم خەبەری بدەمێ. چما ئەدی ئەمە هەتوان نەبوو بۆ سارێژكردنی تەواوی نیگەرانییەكانی؟ مەگەر ئەوە نەبوو كە لەمیانەی نائومێدیی ڕەهادا كۆمەكی لەم بەلەمە بێپەروایە دەخواست؟ ئەم بەلەمە بێپەروایەی كە بە بای خۆی دەڕۆیشت و خاوەن ڕۆشنایی تایبەتیی خۆی و چ پێویستییەكی بە كەس نەبوو؟

جارەهای جار، لەساتەوەختە دژوار و قەیراناوییەکاندا، کاتێك کە هەموو شتێکی چواردەورم تاریك دادەهاتن و ئازیزترین هاوڕێ و ئازیزترین ئومێدەکانم دەسبەردارم دەبوون، ئەی مەگەر ئەوە من نەبووم کە لەو ساتەوەختانەدا چاوانم لێکدەنان و ئەو بەلەمە گچکەیەم لەنێو پێلووەکانمدا دەبینییەوە؟ ئیدی دڵم ئازایەتیی وەبەردەهاتەوە و هەڵدەبەزییەوە و هاواریدەکرد: چارۆکە بەرزکەوە و مەترسە! وامدەگوت و دڵم تاریکیی شەقار دەکرد!

برینگەلێك کە نیچە کردنییە ناخمەوە برینگەلی قووڵ و پیرۆز بوون. هەتوانە سۆفییەکانی بیرگسۆن نەیاندەتوانی ئەو برینانە سارێژ بکەن. بەشێوەیەکی کاتیی هێوریان دەکردنەوە بەڵام هەر زوو دەهاتنەوە سۆ و خوێنیان لێدەچۆڕا. ئاخر لەبەرئەوەی جحێڵ بووم، حەزی قووڵم برین بوو نەك هەتووان.

لەم قۆناغەدا بوو کە جەنگی من لەگەڵ نادیاردا بووە جەنگێکی هۆشیارانەو بێڕوحمانە.

لەو ساڵانەی بەراییدا، تووڕەیی بوونمی قۆرخکردبوو. وەبیرمدێتەوە حەوسەڵەی بەرگەکرتنی ئاگربازییەکانی بوونی ئینسانیم نەبوو: ژیان لەلام بۆ ساتێك کڵپەی دەسەند، لەشێوەی پزیسکی ڕەنگاوڕەنگ و بێشومار لەفەزادا پەخشدەبۆوە، ئیدی پاشان بۆ یەکجاریی مەحف دەبوو. کێ دایدەگیرساند؟ کێ ئەو حەمکە سیحر و جووانییەی پێدەدا و پاشان لەناکاوێکڕا بێبەزەییانە دەیکوژاندەوە؟ هاوارمدەکرد:(نا، من

ئەمەم پێ قەبوڵ نییە. ڕێگەیەك دەدۆزمەوە کە بەر بە کوژاندنەوە بگرێ!) ئاخر چونکە بەزەییم بە ڕۆحی ئینساندا دەهاتەوە و بە وەدەسهێنراوەکانی سەرسام بووم. ئاخۆ ئەم کرمی ئاوریشمە خاووخلیچکە چۆناوچۆنی دەیتوانیی ئاوریشمێکی ئاوها مەلەکوتیی لە ناخیدا دەردا؟

کرمی ئاوریشم بەتەماعترین کرمە. لە زگ و دەم زیاتر چ شتێکیتری نییە. ئەم بۆرییە پیسە دوو کوونییە، دەخوا و دەڕێ و هەمدیس دەخوا، پاشان کوتوپڕ تەواوی خۆراکەکانی دەکاتە ئاوریشم. ئینسانیش هەر ئاوهایە. عەرد و ئاسمان دەدرەوشێنەوە، ئەندێشەکان بە بەهای گرانترین جۆری ئاوریشم دەدرەوشێنەوە کە ئینسان پێی پۆشیوون، کەچی لەناکاوڕا پێیەکی زل دێ و کرمی موجیزە نوێن دەپلیشێنێتەوە.

سافیلکەیی و ناز و نیعمەتی منداڵیی بە با چوون. هەنووکە دەمزانی کە ئاسمان بێسەروبەرییەکی ڕەشە و تەژییە لە بێدەنگی و بێباکیی. بینیبووم لەناو گۆڕدا چ بەسەر جوانی و جحێڵییدا دێ. ئیدی دڵم چ تەسەللایەکی ئومێدە لەبەردڵان و ترسنۆکەکانی قەبووڵ نەبوو.

هێورهێور و بەهەنگاوی دردۆنگانە لەخەرەند نزیکدەبوومەوە. بەڵام سەرنجم هێشتا نابەڵەد و نەمدەتوانی چاو لە چاوانی ببڕم. ڕۆحم هێشتا جۆشی دەدا و جێگیر نەببوو. گا هەڵدەسایە سەر پا و

بەباوەڕێکی گەنجانەوە رووبەڕووی قەدەری ئینسان دەبۆوە، گا پاشەکشەی دەکرد و رەشبینییەکی رۆمانسییانە دایدەگرت.

دوای ماوەیەکی زۆر زۆر زۆر، ئەوجا توانیم بە ئەژنۆی پتەوەوە لەسەر لێواری خەرەند راوەستم و بێ ترس و بێ هیچ لاسارییەك لە گەرداو بنۆڕم.

*

چ شەوانێکی مەلەکوتیم لەکار و خوێندنەوە لەو ژوورە چکۆڵەیەدا، دوور لە یاران و دوور لەنیشتیمان گوزەراند! ناو بەناو هاوار و پێکەنین و نیوەشەوان گۆرانی عاشقانەم لە شەقامەکانی خوارەوە دەژنەفت. هەندێ جاریتریش تەنێ هەر بەفری سپی و هێور بوو کە لەسەر سەربانەکان دەنیشت. لەبەر زۆپا و لەژێر رووناکی گڵۆپدا کە تا درەنگانێ دادەگیرسا، سەرم بەسەر کتێباندا شۆڕدەکردەوە و نەبەردە فیکرییەکانی بەشەرییەتم دەژیاندەوە.

بە ئاوها ئەندێشەگەلێکی پێشینەوە، ئەندێشەگەلی هەڵگۆزراو لەجحێڵیی و لەهەمان کاتدا لە پیریش، ئەو ساڵانەم بەڕێکردن کە لەپاریس نیشتەجێ بووم. خاوەن ماڵەکەم بەجۆرێك لەجۆرەکان لێمکەوتە گومانەوە و بێزاریی بە ڕوخسارییەوە وەدیارکەوت. بەتیلەی چاو دیقەتیدەدام و ساردوسڕ وەڵامی سڵاوەکانمی دەدایەوە. ئیدی ڕۆژێکیان لەوەندە زیاتر خۆی پێ ڕانەگیرا و هاواری لێ بەرزبۆوە:" جەناب تا کەنگێ ئەم وەزعە بەردەوام دەبێ؟"

– کام وەزع؟

– ئەوەی کە عەسران زوو دەگەڕێیتەوەماڵەوە. هیچ کەس، چ پیاو و چ ژن سەردانت ناکەن، شەوانیش تا درەنگانێ گڵۆپی ژوورەکەت هەر داگیرساوە. ئەدی تۆ پێتوایە ئەم دۆخە ئاسایی بێ؟

– بەڵام ئاخر من بە درێژایی ڕۆژ لە زانکۆم و شەوانەیش دەخوێنمەوە و دەنووسم. چما ئەمە قەدەغەیە؟

– نەخێر. بەڵام کرێچییەکانی تر شکاتیان لێکردوویت. تۆ شتێکت لەبن سەردایە. ئەم نەزاکەت و گۆشەگیریی و بێدەنگییە لەخۆڕایی نییە. وای خودایە، نە هاوڕێیەك، نە ژنێك. هەڵبەت تۆ نەخۆشیت، بەڵی بێگومان نەخۆشیت. لەگەڵ ڕێزی زۆرمدا ناچارم بڵێم ئەم ماستە بێ موو نییە. بمبوورە، نابێ ئەم بارودۆخە درێژە بکێشێ!

یەکەمجار خەریکبوو هەڵچم، بەڵام یەکەندەردوو تێگەیشتم کە خاوەن ماڵ لەسەر حەقە. کاتێ بونیادەم لەکۆمەڵگەیەکی نائەخلاقیی و بێسەروبەرەدا، بەنەزاکەت و سروشتیی بێ و ژنان و پیاوان سەردانی نەکەن، ئەوا سەرپێچی یاسای کردووە. ناکرێ لەکەسێکی ئاوها ببووردرێ. لەوێوە کە ژیانی منیش هەمیشە زۆر ساکار بووە، خەڵکیی ئەوەیان بە خەتەرناك و سەخت لێکداوەتەوە. ئاخر قسە و هەڵسوکەوتم

هەرچۆنێك بووبێ، بەپێچەوانەوە لێکدراوەتەوە و هەمیشە هەوڵدراوە پەی بەپەنهان و شاراوەکان ببرێ.

دواتر، تەنانەت ئازیزترین هاوڕێم نەیتوانی ساکارییەکی لەو جۆرەی قەبووڵ بێ. کاتێ قەبووڵیشی کرد، پێیوابوو ساکارییەکی ئاوها شتێکە بەدەر لە حەوسەڵە و بەرگەگرتن. شەوێکیان لەحەوشە دانیشتبووم و لەئەستێرانم دەنۆڕی. ئاخر ئاسمانی پڕ لەئەستێرە هەمیشە بەلامەوە دڵ ڕووشێنەرترین و نائارامترین دیمەن بووە. چ شتێکی نەداومەتێ، جگە لە ترس هیچ شتێ. هەر کە تەماشای ئەستێرانم کردوون، ئیدی ترس چنگاڵی بەدڵمدا کردووە. هاوڕێکەم هاتە حەوشە و بەسەرسامییەوە پرسیی:(ئەوە چ دەکەیت لێرە؟) پاشان گوتی:(ئاه، قسە ناکەیت .. بۆچیی؟) ئەوسا نزیکتربۆوە، بە سەرما دانەوی و دڵۆپی درشتی فرمێسکی بینی کە بە گۆنامدا دەهاتە خوارەوە. کە ئەوەی بینی دایە قاقای پێکەنین و هاواریکرد:(هێی درۆزن! ڕیاکار! دەتەوێ واخۆت بنوێنیت کە سەیرکردنی ئەستێران کاریگەرە و ئەوەتا تۆی هێناوەتە گریان. بەڵام ئەی یەسوعیی، تۆ ناتوانیت فریومدەیت. هەڵبەت لە خەیاڵی یەکێ لەم کۆترە مێیانەدایت کە بە دەورتا باڵەفڕە و کلکە لەقێیانە!)

پاش ئەمە، جارێکیتریشیان لە ڕوسیا (پانایت ئیستراتیی)* م ناسیی و پێکەوە بۆ گرێکستان گەڕاینەوە. بەدرێژایی سەفەر لێمخورد دەبۆوە، بەردەوام سەیریدەکردم و بۆی هەڵنەدەهاتم. لەئەسینا لەوبارەیەوە لەڕۆژنامەوانێکی پرسیی بوو، ڕۆژنامەوانەکە وەڵامیدابۆوە:(بەخودا چ بڵێم؟ وی پیاوێکی ئاسایی نییە!) پانایتی بەستەزمان بە دردۆنگییەوە پرسیی بووی:(ئاخر چ دەکا؟) ڕۆژنامەوانەکە وەڵامیدابۆوە:(ڕێك ئەمە کێشەکەیە، هیچ شتێك ناکا. تەنانەت جگەرەش ناکێشێ!)

ژیانم ئاوها بوو لەپاریس لەمیانەی ئەو سێ ساڵەدا کە لەوێ بووم. بێوەی و پەرۆش، بێ چ جۆرە سەرچڵییەك، بێ عەشقبازیی، بێ مەیخۆریی لەگەڵ قوتابیان، بێ چ پلانی سیاسیی یاخۆ فیکریی. دواجار تەنانەت ژنەی خاوەن ماڵییش لەگەڵم ڕاهات. ئەو پێی وابوو پەی بە نهێنیم بردووە و ئیدی لە نەزاکەت و ساکاریی ژیانم گەیشتووە، ژیانێك کە پێشتر پێی نامۆ بووە.

گوێم لێیبوو بە ژنێکی هاوسێیانی گوت، کە ئەویش بەیانی و ئێوارە بەنیگەرانییەوە لێمخورد دەبۆوە:" هەبێ و نەبێ لەوڵاتەکەی خۆیدا سەر بەمەزەبێکی ئایینییە و ئەم بەستەزمانەش دەیەوێ شتێك بکا، بەڵام ئەو مەزەبە ڕێگەی پێنادا و شتی وا لەو ئایینەدا حەرامە!" هاوسێکەی بەتووڕەیی پرسیی:" باشە گەر ئەو ئایینە ئاوهایە، ئەدی

---

* Panait Istrati لە فەسڵی ڕووسیادا، بەدیداری کازانتزاکیس لەگەڵ پانایت ئیستراتیدا ئاشنا دەبین.

بۆچیی وازی لێناهێنیّ؟" خاوەن ماڵ وەڵامیدایەوە:" دەی باشە، تاقە ڕێگەچارەشی هەر ئەمەیە!"

جانتاکەم پێچابۆوە و لەوەدا بوو بڕۆم کە لەگەڵ (سۆزانا) ی کچیدا هاتە ژوورەکەم. ئەو ژنە کە شێتی دردۆنگ کردنم بوو، پرسی:" هەنووکە کە گەرەکتە بڕۆیت، کچەکەم ماچکە!" کاتێك کچەکە بینی لێی نزیکدەبمەوە، بەناڕەزاییەوە گوتی:" نامەوێ نێوچەوانم ماچکەیت!"

– ئەدی کوێت ماچکەم؟

– فەقیر، هەرکوێیەکت پێخۆشە!

ژنەکە کە خەریکبوو لەتاو پێکەنین دەکەوت بەپشتا، هاواریکرد:" گێلە، دەمی ماچکە!"

دانەویمەوە و گۆنایم ماچکرد.

*

بەرلەوەی پاریس جێبێڵم، ئێوارەی ڕۆژێکیان بۆ کڵێسای نۆتەردام ڕۆیشتم تا خوداحافیزی لێبکەم. یەکەمینجار کە ئەم کڵێسایەم بینی لەڕادەبەدەر ڕایچڵەکاندم و لەمبارەیەوە هەمیشە سوپاسگوزاریم. گومەزی کڵێساکانی ئێمە یەکانگیریی نێوان سنووردار و بێسنوور، نێوان ئینسان و خودا وەبیری ئینسان دێننەوە. پەرستگاکە بە تەرزێك

له ئەرزەوە بەرەو ژوور هەڵکشاوە کە پێدەچێ بیەوێ خۆی بگەیەنێتە ئاسمان. بەڵام ئەم جەسارەتە لەناکاوێکڕا دەبێتە خۆنەویستیی و لەهەمبەر ڕەهایی مەحاڵدا سەر نەویی دەکا و (قودرەتی بێهاوتا) لەژێر گومبەزەکەیدا دەنەخشێنێ.

کڵێسای گۆتیك حاڵ و وەزعێکیتری هەیە. نۆتەردام بەتەرزێك لەئەرزەوە هەڵدەگڕێ کە واپێدەچێ بیەوێ تەواوی بەردەکانی بکاتە تیرێکی تیژ و وەك بروسکەبڕ بۆ ئاسمانی بهاوێژێ. لەم بیناسازییە پیرۆزەدا هەموو شتێك ڕووە و هەڵگڕانە و دەبێتە تیر. لێرە ئیدی چ خەبەرێك لە لۆژیکی لاکێشە و چوارگۆشەی سەبکی گریکیی نییە، لۆژیکێ کە لە سەروو تێکەڵپێکەڵییەوە، نەزمێکی ئینسانیی پێکدێنێ و هاوسەنگییەك لەنێوان جوانیی و حەزدا دروستدەکا و پێوەندییەکی ماقووڵ لەنێوان ئینسان و خودادا هەڵدەچنێ. لێرە لەبری ئەوە سەرگەرمی شتێکین ناماقووڵ، جۆرێك دێوانەیی هەڵگۆزراوە لەغەیب کە ئینسانەکان ئامادە دەکات و هانیاندەدا هێرش بەرنە سەر بیابانی پڕ خەتەر و شینباو تا پریشکی مەزن – واتە خودا– لەسەر ئەرز دابەزێنن.

کێ چوزانێ، دەشێ عیبادەت و ڕۆحی ئینسان ئاوهایی بن. بەمۆڵدانی ترس و ئومێدە ئینسانییەکانی خۆمان، دەبێ ئەوانە وەکی تیر بەرەو ترۆپکە دوورە دەست و ئینسانییەکان بهاوێژین. ڕۆحی ئینسان لاسار و لەخۆباییە، هاوارێکە لەنێوان بێدەنگیی ترسنۆکانە و

بەدەر لەحەوسەڵە و بەرگەگرتن، ڕمێکە توند و پتەو کە ناهێڵێ ئاسمانمان بەسەردا بڕوخێ.

بە دیقەتدانی ئەم تیرەی کە بێ ترس بە ناخی ئاسماندا هەڵدەگژێ، هەستمدەکرد ڕۆحم توند و تۆکمەتر دەبێ و دەبێتە تیر.

کوتوپڕ لەخۆشیدا هاوارێکم کرد. ئاخۆ هاواری نیچەش هەر ئاوهایی نەبوو؟ ئاخۆ هاواری ئەو تیرێك نەبوو کە بەرەو ئاسمان هاوێژرا؟ ئەدی بروسکەبڕێك نەبوو کە تەمایبوو خودا دەسگیرکا و لەسەر عەرشەکەی دایگرێ؟

چ هەستێکی بەختەوەریی دایگرتم کاتێ خۆرنشینان ئاوها لەژێر کەوانە گۆتییە بەرزەکاندا پیاسەمدەکرد و شەلاڵ دەبووم لەم ڕۆحە زەردەشتییەی کە لە بەرد و ئاسن و زەخرەفەی ڕەنگاوڕەنگ و دەنگدانەوەی ئەرگەنونی نادیار و مەلەکوتیی پێکهاتووە.

ئاوها هێور هێور، بەدڵێکی تەژی لەپرسیار و ترس و ئومێدەوە، خوداحافیزییم لەپاریس کرد. دەڕۆیشتم و ئیدی دڵم ئارامی و دڵنیایی خۆی لەدەسدابوو. ئەو زاهیدە کێ بوو کە دەیگوت:(ئارام دادەنیشیت و دڵت ئارامە، بەڵام گەر دەنگی پەڕەسێلکەیەکیش ببیەیت، ئیدی دڵت هەمان ئارامیی پێشووی وەدەسناهێنێتەوە!) ئەدی من چمگوتبا؟ منێك کە دڵم هاواری شەهێنێکی کێویی ژنەڤتبوو؟

پاریسم جێهێشت و زامەکانی دەست و پێ و ئەملاولام – تەواوی زامەکانی لەخاچدان– ساڕێژ ببوون. بەڵام لەجێی ئەو زامانە، ڕۆحم بەتەرزێکی ترسناک ئازاریدەدام و لەناخمەوە یاخیگەرانە و خوێناویی هەڵدەسایە سەرپێ.

هەمیشە هەر کاتێك بە یەقینێك گەیشتبم، ئارامیی و دڵنیاییم تەمەن کورت بوون. گومان و دڵەڕاوکێی نوێ لەم یەقینە نوێیەوە هەڵقوڵیون و ناچار بووم سەر لەنوێ نەبەردێکیتر دەسپێبکەم تا لەیەقینەکەی پێشوو ڕزگاربم و یەقینێکی تازە بدۆزمەوە. تا ئیدی دواجار ئەم یەقینە نوێیەش کۆن دەبێ و دەبێتە نایەقین. کەواتە چۆن دەتوانین پێناسەی نایەقین بکەین؟ نایەقین دایکی یەقینی نوێیە.

نیچە فێریکردم دڵ بە تیۆرە گەشبینەکان خۆشنەکەم. دەمزانی دڵی ژنانەی ئینسان گەرەکی بە تەسەللادانەوەی هەمیشەیی هەیە. پێداویستییەك کە ئەقڵ، ئەو سۆفیستە مەکربازە هەمیشە لەبەخشینیدا ئامادەی کۆمەکە. هێدی هێدی هەستمدەکرد کە هەر ئاینێك بەڵێنی وەدیهێنانی خواستە مرۆییەکان بدا، ئەو ئایینە پەناگەی خەڵکانی ترسنۆکە و شایانی ئینسانی ڕاستەقینە نییە. لەخۆم دەپرسی: ئایا ڕێگەی مەسیح ڕێگەیەك بوو دەچۆوە سەر رزگاریی ئینسان یاخۆ تەنێ حەکایەتێکی توندوتۆڵ چنراوە کە بە زیرەکیی و مەهارەتێکی فرەوە بەڵێنی بەهەشت و نەمریی دەداتە ئیمانداران تا هەرگیز نەتوانن لەوە بگەن کە ئەم بەهەشتە جگە لە پێچەوانەبوونەوەی تینوێتیی خۆمان چ شتێکیتر نییە. چونکە دوای مەرگە کە دەتوانین لەمبارەیەوە دڵنیابین و

هیچ کەسیش لەزێدی مردووانەوە نەگەڕاوەتەوە تا ئەوەمان بۆ بسەلمێنێ.

هەر بۆیە پێویستە نائومێدانەترین دونیابینی هەڵبژێرین، خۆ چ باشتر گەر بەڕێکەوت خۆمان فریودابێ و ئومێدێك هەبێ. بەم تەرزە ڕۆحی ئینسان ڕیسوا نابێ و نە خودا و نە شەیتان ناتوانن بەو قسەیەی که گوایە ڕۆح وەك مرۆیەکی حەشیشەخۆر نەشئە دەیگرێ و بەهۆی سافیلکەیی و ترسنۆکیی خۆیەوە بەهەشتێکی خەیاڵیی دەخوڵقێنێ تا هەڵدێری پێداپۆشێ، سوکایەتیی بە ڕۆحی ئینسان بکەن. ئیمانی بەتاڵ لەئومێد، نەك ڕاستەقینەترین بەڵکو ئازایانەترین ئیمانە. ئومێدی میتافیزیکیی بەلامەوە چەشتە تەڵەیەکی چەورە کە ئینسانی واقیعی دەمی بۆ نابا. شتێکم دەویست لە هەموو شتەکانی تر قورستر. شتێك پڕ بە باڵای ئینسان، ئینسانێك کە ناناڵێنێ و پاشەکشێ ناکاو بەتکا و پاڕانەوەوە تێناپەڕێ. بەڵێ، من ئەوەم دەویست. سەد ئافەرین بۆ نیچە، بکوژی خودا. ئەو بوو غیرەتی دامە بەر بڵێم: ئەمە ئەوە بوو کە من گەرەکم بوو!

کڵێسای مەسیح، لەو هەلومەرجەدا کە قەشەگەل بۆیان دروستکردووە، بەلامەوە تەویلەیەکە کە تیایدا هەزاران مەڕی ترساو شەوو ڕۆژ دەباعێنن. شەوو ڕۆژ یەکدی پاڵدەدەن و مل درێژدەکەن تا ئەو دەست و چەقۆیە بلێسنەوە کە سەریاندەبڕێ. ژمارەیەکیان لەترسی برژانی هەتاهەتایی ناو ئاگر زەندەقیان چووە، ژمارەیەکی تریشیان

پەلەیانە زوو بکوژرێن تا چاویدانە لەچەمەنزارە بەهارییەکاندا بکەونە لەوەڕین.

بەڵام ئینسانی راستەقینە مەڕ نییە. سەگی پاسەوانیی یان گورگ یاخۆ شوانیش نییە. بەڵکو پادشایەکە کە دەسەڵاتەکەی لەگەڵ خۆیدا هەڵدەگرێ و دەڕوا. چونکە دەزانێ بەرەو کوێ دەڕوا، بۆیە کە دەگاتە لێواری خەرەند، تاجە مقەبابییەکە لەسەری دادەگرێ و بۆ دووری تووڕ هەڵدەدا. پاشان لە دەسەڵاتەکەی دادەماڵرێ. وەك غەوواسێك ڕووتدەبێتەوە، دەست و پێ جووت دەکا و بەسەرا خۆی هەڵدەداتە خوارەوە و فەنا دەبێ. بەسەرسامییەوە لەخۆم دەپرسی: ئاخۆ منیش دەتوانم بە ئاوها نیگای ئارام و ئازایانەوە چاو لە چاوانی خەرەند ببڕم؟

سەرسامم کە تۆ بڵێی هاوارێکی ئاوها پێشتر لەسەر ئەرز بیسترابێ! هاوارێکی لەخۆباییانە کە گاڵتەی بە ئومێد بێ! تەنانەت نیچەش بۆ ساتەوەختێك زەندەقی چوو. گەڕانەوەی نەمریی رایچڵەکاند بەوەی شەهادەتێکی لەکۆتایی نەهاتووە. لە ناخی ترسی خۆیدا، ئومێدی گەورە– رزگارکەری ئایندە، سۆپەرمان– ی فۆرمۆڵە کرد. بەڵام سۆپەرمانیش بەهەشتێکی ترە، سەرابێکی ترە کە مرۆڤی بەستەزمان و کڵۆڵ فریودەدا و ئامادەیدەکا تاخۆی لەبەردەم ژیان و مەرگدا راگرێ.

*

ڤێنا ... نەخۆشکەوتنم

جەستەم هێند شەکەت و رۆحم هێند تەنگبوو کە لەواگۆنی قەتارەکەدا ناچاربووم پێڵوو لێکنێم و ئەو وڵاتانە نەبینم کەپیایاندا ڕەتدەبووم. ئاخر کەوانەکە هێندە کشابوو کەدەنگی جیڕەی سیمەکەیم دەژنەڤت. ئیتر لەوەدا بوو بپچڕێ.

لاجانگەکانم و دەمارەکانی ملم بەتوندی لێیاندەدا. هەستمدەکرد گوڕ و هێز لە مێشك و پشت و بنەپێم دەنیشێ و دەڕەوێتەوە. بەخۆمدەگوت:" کەواتە مەرگ ئاوهایە!" ئارام و لەڕادەبەدەر میهرەبان، تەواوێك وەك خۆکردن بە حەمامێکی گەرمدا و بڕینی دەمار. ژنێك منداڵێکی بە باوەشەوە بوو، دەرگاکەی کردەوە تا بێتە ئەو واگۆنەوە کەمنی تیادا بەتەنیا ڕاکشابووم. کاتێ بینیمی، بەپەلە دەرگاکەی داخستەوە و ڕایکرد. واهات بەخەیاڵمدا، کە دەشێ سەرم بووبێتە کەللەسەر، بۆیە ئەو ژنە بەو ڕادەیە ترساوە.

گەورەم، چەند خۆشە مەرگ ئەقڵی نەپێکابام، وەك ئەوەی دەرحەق بە تۆ کردی. کاتێك گەیشتینە ڤێنا تەواوی گوڕ و هێزم خستەکار تا لە قەتارەکە دابەزم و ڕۆژنامەیەك بکڕم. بەڵام هەڵخلیسکام، سەرم بەر عامودێکی ئاسن کەوت و بوورامەوە و تەختی ئەرزەکە بووم.

دوای ئەوە چ شتێکم بیرنایەتەوە. کەچاوانم کردەوە خۆم لەنەخۆشخانە بینییەوە. شەو بوو، گڵۆپێکی گچکەی شین بە ژوور سەرمەوە داگیرسابوو. سەرم پێچرابوو. تارماییەکی سپی بە دوو باڵی شینەوە، لەهەر لاجانگەیەکیدا باڵێك، بەرەو لام هات، دەستە فێنك و میهرەبانەکەی لەسەر دڵم دانا و زەردەخەنەیەکی هاتێ. بەئارامیی گوتی:" بنوو!"

چاوانم لێکنان. خەو، خەوێکی سەیر و قورس هەمدیس لەخۆیەوە پێچام. هەستمدەکرد ڕۆچوومەتە نێو قوڕقوشمەوە، دەست و قاچم هێند قورس ببوون کە نەمدەتوانی بیانجوڵێنم، وەك بڵێی باڵەکانی ڕۆحم بەیەکەوە لکابن.

ئەو ڕۆژانەی نەخۆشیی لە جێگەدا خستمی، سەراپا بریتیی بوون لە خەوی قووڵ. چەندین ڕۆژ زاد نەچووە دەمم. خەریکبوو دەتووامەوە. نەمدەتوانی لەجێگەکەم هەستم و بجووڵێم. ڕۆژانە هەستمدەکرد هێور هێور لەنێو قەدەوە تا سینگ و تا گەروو لەنێو زەلکاوێکی نەرم و شلەتێندا کە بۆنی گەڵای ڕزیوی لێدەهات، ڕۆدەچم. هەستمدەکرد کە هەبێ و نەبێ ئەمە مەرگە.

لێکدا لێکدا سەرم بەرزدەکردەوە. لەم کاتانەدا کە هەمدیس ڕۆشنایی دەڕژایەوە هۆشیاریم. سیستەرەکەم بانگدەکرد. ئەویش بە باڵە سپییەکانی لاجانگ و قەڵەم و کاغەز بەدەست و ئامادە بۆ نووسین دەهات. زەینم دەکەوتە کار و بەرگریی دەکرد و پڕکێشی دەنواند کە

هاوشان لەگەڵ ئەندامەکانی تری جەستەمدا لەزەلکاودا ڕۆنەچێت. سیستەرەکەم وا ڕاهێنابوو بێت و هەندێ وشەی پێبڵێم — هەندێ هایکۆ* یان هەر تشتێکی تر کە ئەم هیۆلایە دەیگوت — و بینووسێ. زۆر لەو هایکۆیانە هیچ نەبوون. بەڵام دوای هاتنەدەرەوەم لەزەلکاوی مەرگ، هەندێ بڕگەی تریانم خستنە نێو نووسینەکانمەوە.

سیستەرەکە لەکاتێکدا کە دەستیدەگرتم و زەردەخەنەی دەهاتێ، دەیگوت:" ئامادەم!" هەمیشە کاغەزەکەی لەسەر ئەژنۆی دادەنا و دەینووسی. دەستە باریك و سپییەکانیم لەبیرە. چاوانم دەنوقاندن و دەمگوت بنووسە:" سڵاو ئەی پیاو، ئەی کەڵەشێری گچکەی پەڕی قاچوقول هەڵپاچراو! ڕاستە — گرنگ نییە خەڵکیی چ دەڵێن — گەر تۆ نەقووقێنی خۆر هەڵنایەت!"

سیستەرەکە پێدەکەنی و دەیگوت:" ئەرێ لەم وڕێنەی (تا) یەدا، چ دەهۆنییەوە!"

بنووسە:" گەر دڵم بکەنەوە، چیایەکی بەرزو هەڵەموت دەبیننەوە کە ئینسانێکی تەنهای پێدا هەڵدەگژێ!"

---

* هایکۆ: فۆرمێکی شیعریی ژاپۆنییە کە لە سێ بەیتی بێ سەروا پێکهاتووە. و.ع

ئەمەش بنووسە:" ئەی دارچوالەی پەرێشان، گەر هەنووکە لە دڵی زستاندا چرۆ بکەیت، بەفر دێ و نابووتت دەکات. هەموو بەهارانێك دارچوالە وەڵامدەداتەوە: دەی با بێت!"

سیستەرەکە کە دەیبینی ڕەنگم پەڕیوە، دەیگوت:" ئیدی ئەمڕۆ بەسە!" دەمگوت: " نا، نا، ئەمەش بنووسە: دەخوازم ئەقڵ ببینم کە لە دەرگای ئاسمان دەدا و سواڵ لە خودا دەکات، خوداش دەرگای بەڕوودا ناکاتەوە و لەتێك نانی ناداتێ!"

سیستەرەکە بە حیرسەوە دەیگوت: " بەسە ... بەسە!"

– نا، نا، ئەمەش بنووسە، تا کە مردم، خەڵکیی لەوێ، لەگرێکستان بزانن: بۆ هەر کوێ بڕۆم و لە هەر کوێ نیشتەجێ بم، گرێکستانم وەك گەڵای داردێمشت بە ددان هەڵگرتووە!"

چاوانم دەنوقاند. زەینم بەتاڵ دەبۆوە. بەچرپە دەمگوت:" خوشکێ ماندووم!" وامدەگوت و هەمدیس لەزەلکاودا ڕۆ دەچوومەوە.

چێژ و بەرزایی و نشێوییەکانی ژیانم، خەڵکانێك کەخۆشمدەویستن، وڵاتگەلێك کە بینیبوومن، هەموو لەسەرمدا مەلەیاندەکرد. بۆ ساتێك دەهاتنەوە یەك، پاشان دەڕەوینەوە و نەدەمان. هەوریتر بەرز دەبۆوە، گا لە لاجانگەی ڕاستەوە و گا لای چەپ. ئاخر ئەوە بەو ئاراستەیەوە بەند بوو کە (با) لێوەی هەڵیدەکرد.

رۆژێکیان لە گێژەنی تا دا، (پاقیژەی هەنگاو ئاڵتونیی) م هاتەوە یاد*. ئەوە دەیرێکی کرێتییە کە بەسەر زەریای لیبییدا دەنۆڕێ. وای چ ڕۆژێك بوو! چ خۆرێکی دڵڕفێنی بەهاریی! چلۆن زەریا دەدرەوشایەوە و بەرەو کەناری مەغریبیی خۆی دەکوتا. عابیدیش پیرەمێردێکی کورتەباڵا و چوست و چالاك و بەخۆ، ریش سپیی و سمێڵ قنج، تا بڵێی خۆش مەشرەب. منی بۆ بینینی گۆڕستانی دەیرەکە برد. گۆڕی راهیبەکانی پیشاندام کە لەسەر گابەردەکانی گوێ ئاوەکە هەڵکەنرابوون. هەرکاتێ لافاو هەڵدەسا، زەریا هورووژمی بۆ خاچەدارینە رەشەکان دەبرد. ئاکام تەواوی ئەو ناوانە سڕرابوونەوە کە لەسەر خاچەکان هەڵکۆڵرابوون. دەمویست بگەڕێمەوە، لەبەرئەوەی گەڕانم بەناو گۆڕەکانا پێ شتێکی بێزەوەر بوو، بەڵام عابید توند باسکی گرتم و بە پێکەنینەوە گوتی:

– وەرە، کوڕە ئازاکەم وەرە. مەترسە. خەڵکی دەڵێن: ئینسان ئاژەڵێکە بیر لەمەرگ دەکاتەوە. بەڵام من وا ناڵێم، نا، بەڵکو من دەڵێم: ئینسان ئاژەڵێکە بیر لەبەردەوامیی ژیان دەکاتەوە. دەی وەرە و بنۆڕە!

لای گۆڕێکی هەڵکەنراو و بەتاڵ راوەستا. گوتی:" ئەمە گۆڕی منە. کوڕی خۆم مەترسە. نزیکبەرەوە. هێشتا بەتاڵە، بەڵام دواجار هەر پڕ دەبێتەوە. وەرە و تەماشاکە!"

---

* Virgin of the Golden Steps

وایگوت و له قاقای پێکەنینیدا. ئەو خۆی گۆڕەکەی بەپاچ هەڵکەندبوو، کێلی قەبرەکەشی ئامادەکردبوو. گوتی:" بنۆڕە چیم لێنووسیوە، بۆ دانانەویتەوە و بیبینیت؟ پێمگوتیت ترس بەسە!" ئەوسا کەوتە سەر چۆك، خۆڵەکەی لەسەر نووسینەکە لابرد و خوێندییەوە:" هێی مەرگ، من لێتناترسم!" تەماشایکردم. تەنانەت گوێچکەکانیشی پێدەکەنین. گوتی:" ئەدی بۆ دەبێ لەمەرگ، لەم رەندە پیرە بترسم. ئەو بۆ خۆی هێسترە، سواری دەبم و ناچاری دەکەم تا لای خودام بەرێ!"

پێموایە برێك لەدەوڵەمەندترین ساتەکانی ئینسان، ئازادترینیان لە قەیدی زەمەن و شوێن و لۆژیك، ساتەوەختەکانی (تا) ن.

ناوەڕاستی بەهار بوو کە دواجار توانیم لە نەخۆشخانە بێمە دەرێ و پێبنێمەوە روناکیی. گوڵەیاس لە باغەکانا چرۆیان کردبوو. ژنان جلکی رەنگاوڕەنگی گوڵگوڵییان پۆشیبوو. کیژان و کوڕان لەژێر درەختە تازە سەوز بووەکاندا، لەگەڵ یەکدیدا چپەچپیان بوو. وەك بڵێی نهێنی گەورەیان پێبێ و بیانەوێ بە یەکدی بڵێن. ئەو پاش نیوەڕۆیەی کە لە نەخۆشخانە مەرەخەسیان کردم، شنەیەکی فێنك هەڵیکردبوو کە بۆنی کەزی و بۆنی روخساری تازە ئارایشتکراوی ژنانی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتبوو. لێکدا لێکدا بەخۆمدەگوت:" ئەمە عەردە، ئەمە دونیای ژێرەوەیە. چەند خۆشە زیندوو بیت و هەر پێنج هەستەکەت ئیش بکەن – ئەو پێنج دەروازەیەی کە دونیایان لێوە دێتە ژوورێ– چەند قەشەنگە بڵێیت دونیا جوانە و خۆشمدەوێ."

عەردی بە هەتاو شۆراو، هەستێکی نازکی تیامدا دەخوڵقاند و تا ڕادەیەکی فرە وروژاندبوومی. هەستمدەکرد تازەکیی لەدایکبووم و بۆ ساتێك بۆ دونیای ژێرێ دابەزیبووم. ئیدی ترس دایگرتبووم، ڕاپەڕیبووم و چاوانم کردبوونەوە و جارێکی دی خۆم لەبەر روناکیی ئاشنا و پیرۆزدا بینیبۆوە کە وا لەژێر درەختەکاندا پیاسە دەکەم و گوێم بۆ قسە و بۆ پێکەنینی خەڵکیی رادێراوە.

هێور هێور هەنگاومدەنا. هێشتا ئەژنۆم دەلەرزی. سەرەگێژییەکی نەرم و خۆش و رەنگاوڕەنگ وەکی تەمومژی سپێدان زەینمی لەخۆوە پێچابوو. لەودیو ئەم تەمومژەوە، دونیام دەبینی نیوەی توندوتۆڵ و نیوەکەی تری لە خەون چنرابوو. پەیکەرێکم کەوتەوە بیر کە جارێکیان – نازانم لەکام کڵێسا – بینیبووم. وێنەکە لە دوو ئاست پێکهاتبوو، لەئاستی خوارەوە، قەدیس ژیۆرژی بەهێز و کاکۆڵ زەرد، بەسەر ئەسپێکی سەرکەشەوە رمەکەی لە جەستەی ئاژەڵێکی ترسناك و گەوزاو و کەفکردوو رۆبرد بوو کە دەمی رەنگاوڕەنگی کردبۆوە و خەریکی خواردنی بوو. هەمان نەبەرد لەئاستی سەرووی وێنەکەشدا هەبوو، ئەوە نەبێ کە قەدیس ژیۆرژ و ئەسپ و ئاژەڵەکە لەهەورێکی تەنك خوڵقابوون و خەریکبوو لەهەوادا دەڕەوینەوە و دیار نەدەمان. هەروا کە بە ئەژنۆی لەرزۆکەوە بە باغ و شەقامەکانی ڤێنادا تێدەپەڕیم، ئەم ئاستەی سەرەوەی وێنەکەم دەبینی کە لە تابلۆی دونیادا کێشراوە و نیگەرانی ئەوە بووم نەبادا (با) یەك هەڵکا و بیڕەوێنێتەوە.

لەکوێوە بمزانیبا لەمیانەی چەند ڕۆژێکی کەمدا ئەو بایە هەڵدەکا و بەڕاستی ئەو وێنەیە پەرتدەکات.

ڤێنا شارێکی ئەفسوناویی و سەرنجڕاکێشە. بونیادەم هەمیشە وەك دوڵبەرێك وەیادی دێنێتەوە. دوڵبەرێکی قەشەنگ و بەناز و لەخۆبایی. دوڵبەرێك کە دەزانێ چۆن جلك دەپۆشێ و چۆناوچۆنی خۆی رووتدەکاتەوە. دەزانێ چۆن خۆی بەدەستەوە دەدا و چۆناوچۆنی خیانەت دەکا: نەك لەڕووی رق یان ئەڤینەوە، بەڵکە لەڕووی گاڵتەوە. دوڵبەرێك کە ناڕوا، بەڵکو سەما دەکا. بانگ ناکا بەڵکو گۆرانیی دەچڕێ. دەیبینیت بە درێژایی کەنارەکانی دانووب لەسەر پشت راکشاوە. باران تەڕیدەکا و بەفر دایدەپۆشێ و خۆر گەرمی دەکاتەوە. دەیبینێ – چ شتێکی نییە لێیحەشار بدا – و هاواردەکا: تالیا، ئەگلایا، یوفروسین– ڤێنا – چوار خواوەندەکەی جوانیی[*].

چەند رۆژی دوای گەڕانەوەم بۆ ژیان، لەزەتم لەم شارە دەم بەپێکەنینە برد. لەزەتم برد لە رۆشنایی، لە بۆنی ئەرز، لە گفتوگۆی خەڵك و لە سەروو ئەمانەیشەوە لەزەتم لەئاوی سازگار و لەنانی بەتام و لەمیوە برد. لەبانیژەی ژوورەکەمدا رادەوەستام و چاوانم لێکدەنان، گوێم بۆ ژاوەژاوی دونیا رادەدێرا. دونیا دەتگوت پووره هەنگە، پڕ لە کرێکار و

---

[*] خۆیان سێ خواوەندی جوانیین و خوشکی یەکدین. گرێکییەکان بە پێدەری جوانیی و نازدارییان داناون. ئەوان دەستە خوشکی ئەفرۆدێت بوون و بەرپرسیاری ڕازاندنەوەی بوون. کازانتزاکیس لێرەدا ناوی (ڤێنا) شی بۆ زیاد کردوون. و.ع

نێرە هەنگ و هەنگوین. شنەی بەهاران وەك دەستێكی فێنك و میهرەبان خۆی لە روخسارم هەڵدەسوو.

بەڵام هەروا كە جەستەم پڕ و گیانم هەمدیس جڵەوی دەگرتەوە دەست، هێور هێور تەواوی ئەو لەزەتانەم پووچ و تووڕەهات دەهاتنە پێشچاو. پێچەوانەی خواستە قووڵەكانم بوون. مرۆڤ وای هەستدەكرد كەسێك تەواوی پیاوان و ژنانی ئێرە ختووكە دەدا، ئەمە پێكەنینی بەردەوامیانی راڤە دەكرد. بەڵام من ئینسانم پێ ئاژەڵێكی میتافیزیكی بوو. ئەوكات ئەنجامگیریم لەبارەی ئینسانەوە ئاوهایی بوو: پێكەنین، بێباكیی و گۆرانیی بەلامەوە جۆرێك بوون لەخیانەت و چاوقاییمی. بابم بیركەوتەوە كە پێكەنینی بەجۆرێك لەچاوقاییمی دادەنا، هەرچەندە نەشیدەزانی بۆ. بەڵام من هۆكەیم دەزانی و ئەمەش تەنێ هەنگاوێك بوو لەگرەو بردنەوەی كوڕ لە باوك.

دەنگی گڕ و بێڕوحمانەی پێغەمبەری خەمین كە خۆشمدەویست، تا ڕادەیەكی زۆر ئاشكرا لەناخمدا دەنگیدەدایەوە. ئەم دەنگەی ناخ نەعرەتەی دەكێشا:(شەرمەزارییە! ئەمە ئەو ئەقڵە توندوتۆڵە شێرانەیەیە كە دەرخواردمدایت؟ ئەی مەگەر فێرمنەكردیت كە لەبەرامبەر دڵدانەوەدا سەر نەوی نەكەیت؟ تەنێ كۆیلە و ترسنۆكانن كە ئومێدیان هەیە – وا باشترە ئەم واقیعییەتەیان قەبوڵبێ. دونیا بۆسەیەكە كە شەیتان، كە خودا دەینێتەوە. سازش مەكە، نەكەیت دەم بۆ چەشتەتەڵەكەی بەریت. لەبری ئەوە لە برسا بمرە!)

پاشان به دەنگێکی میهرەبانتر و مەحرەمانە دەیگوت:(من ترسام و شکستم هێنا، تۆ دەبێ ببیەیتەوە!)

هەندێجاریتر ئەم دەنگە، بە چرپە و تەنزئامێز بەرز دەبۆوە: (مەبەستت چییە لەم بەخۆدا نازین و بانگەشەکردنە بەوەی بەدوای مەحاڵەوەیت و باوەڕت بە ئاینێکە کە سەر بۆ تەسەللادانەوە دانانەوێنێ، کەچی هەمیشە لەو مەیخانانەی ئومێد– لە کڵێساکاندا – خەریکی خۆ مەست کردنیت. لەحزووری ناسیریدا سوژدە دەبەیت و دەستی سواڵ رایەڵ دەکەیت و دەڵێی: خودایە رزگارمکە؟ بەتاقی تەنێ بکەوە رێ! بچۆرە پێش! بگەرە کۆتایی رێگە. لەوێ خەرەند دەبینی. لێی بنۆڕە، هەموو داوایەکی من لەتۆ ئەوەیە کە لەخەرەند بنۆڕیت بە بێئەوەی زەندەقت بچێ، ئەمەو هیچیتر نا. خۆیشم هەروام دەکرد. بەڵام ئەقڵم هەرەسی هێنا. تۆ با ئەقڵت تۆکمە و جێگیر بێ. لەمن ئەولاوەتر بچۆ!)

دڵی ئینسان نهێنییەکی تاریك و لەکردنەوە نەهاتووە. گۆزەیەکی کون کونە بەدەمێکی هەمیشە کراوەوە. گەر تەواوی روبارەکانی دونیای بکەیتە سەر، هەمدیس هەر خاڵی و تینوو دەبێتەوە. گەورەترین ئومێدەکان بۆی پڕ نەکران، ئاخۆ هەنووکە بە گەورەترین نائومێدییەکان پڕ دەبێ؟

ئەمە ئەو ئاراستەیە بوو کە دەنگی بێ ڕوحم هەمیشە هانیدەدام بیگرمەبەر. مەزەندەم دەکرد هەوڵدەدا بەشوێنپێی هەنگاوەکانی چ کەسێکدا بمنێرێ، هەنگاوگەلێك کە تۆکمە و دڵنیا بەرەو خەرەند

دەچنە پێش. ئەم ڕێڕۆیشتنە گا خێرا و گا سست نییە، بەڵکو بەهاوسەنگیی و بەشکۆیەکی شاهانەوەیە. دەنگەکە لێکدا لێکدا دەیگوت:(ئەوە دوایەمین رزگارکەر کە بونیادەم لەترس و ئومێد و خوداکان قوتار دەکات. دوایکەوە! من خۆم نەمتوانی ئەوە بکەم، لەبەر ئەوەی سۆپەرمان لەکاتێکدا ئومێدێکی گەورەی پێبوو بۆم، تێپەڕی و ئیدی منیش ڕێگەم لێ بزر بوو. چ دەرفەتێکم شك نەدەبرد تیایدا بیهێنمە لاوە و لەگەڵیدا پێکبێم. بەڵام سۆپەرمانی ناسیریی بهێنە لاوە و ئەو شتە بەدیبێنە کە من نەمتوانی بەدیبێنم: ئازادیی رەها!).

دەنگەکە بەم تەرزە بێ ڕوحم و سەرسەختانەیە، بەحیرسەوە هەوڵیدەدا و هێور هێور پێغەمبەری رزگاریی، رەها و کامڵ، بێ هەرا لەناخمڕا هەڵدەسایە سەرپێ. هەناوم ببووە گوڵە نیلۆفەر و ئەو چوارمشقی بەو دوو ڕەوڕەوە عاریفانەیەیەوە کە لەسەر بنی پێی هەڵکۆڵرابوو، دانیشت. قامکەکانی لێزانانە پێکدا دەچوو، لولەکێکی ڕەش وەك چاوی سێیەم لەنێوان برۆکانیدا بوو. زەردەخەنە ئەهریمەنانە و ئارامەکەی لەلێوانی نازکییەوە تا گوێ زلەکانی و لەوێشەوە تا هەنیەی درێژ ببۆوە، پاشان وەکی هەنگوین داچۆڕابووە خوارێ و هەموو جەستەی داپۆشیبوو. گەیشتبووە بنی پێی و ئیدی لەوێڕا دوو ڕەوڕەوەکە کەوتبوونە جووڵە، وەك بڵێی پەرۆشی دەچوون بن.

*

بوزا! سالانێك لەوەوبەر ژیاننامە و پەیامە نائومێدانەکەیم خوێندبۆوە بەڵام هەموویم بیرچووبوونەوە. ئاشکرایە ئەودەم هێشتا منداڵ بووم بۆیە سەرنجی ڕانەکێشابووم. پاشان دەنگی ویم پێدەنگێکی نامۆ و ئەفسوناویی بوو کە لەقووڵایی ئاسیاوە، لەجەنگەڵی پڕ لە مار و گیاسالمەی سەرگێژکەرەوە دەهات. بەڵام منی گێژ نەدەکرد. دەنگێکی ئاشنا و پڕ شیلە لەناخمەوەڕا بانگیدەکردم و بەدڵنیاییەوە دەچوومە پێش تا دیدەنیی بکەم. بەڵام هەنووکە لەمیانەی قاقای پێکەنینی ئەم شارەدا، هەمدیس دەنگی وی وەکی شمشاڵێکی نامۆ و ئەفسوناویی دەڕژایە گوێم. وەی کە چۆن چاوم لێکنا و بەخێرمهێنا! هەنووکە دەنگەکە ئاشناتر بوو. وەك بڵێی هەرگیز لە ناخمدا کپ نەبووبێ، بەڵکو تەنێ دەنگی شەیپووری ڕۆژی حەشری مەسیحییەت داپۆشیبوو.

چ گومانی تێدا نییە کە خۆراکی شێرانەی پێغەمبەری شەیتانیی گوڕی پێبەخشیبووم، چونکە ئیدی شەرمم دەکرد لەهەوڵدان بۆ داپۆشینی خەرەند بە پەردەی ئاڵووالا. هێشتا نەمدەوێرا بێ کەڵەك لە ئاو بدەم و ڕووبەڕووی خەرەند وەك ئەوەی هەیە – ڕووت و تاسێنەر – ببمەوە. مەسیح لە نێوانی من و خەرەندا دڵسۆزانە دەستەکانی رایەڵکردبوو تا نەهێڵێ خەرەند ببینم و لێی بترسم.

کەوتمە وروژاندن و ئازاردانی ڕۆحم. گەرچی ڕۆحم خوازیاری خۆپێچان لەجەستە و بەخشینی دەم و دەستی بوو تا دونیایان پێماچکا و دەستیان تێوەبدا، گەرچی ئیدی نەیدەویست بەچاوی دوژمنەوە تەماشای پاسەوانی جەستە بکات، بەڵکو لەبری ئەوە ببێتە

هاوڕێی و دەست لەدەستی یەکدیدا سەفەر بکەن و تەنها لەگۆڕدا لەیەکتر جیاوەبن – گەرچی رۆح خوازیاری ئەو هەمووە بوو، بەڵام من رێگەم لێگرتبوو. کام من؟ دێوەکەی ناخم، دێوێکی نوێ – بوزا. ئەم دێوە هەمیشە هاواری دەکرد:(ئارەزوو بڵێسەیە، عیشق بڵێسەیە، چاکەخوازیی و ئومێد و من و تۆ و بەهەشت و دۆزەخ بڵێسەن. تەنهاو تەنها شتێك لەروناکییە: چاوپۆشین لە بڵێسە. بڵێسەگەلێك کە تۆ دەسووتێنێ، وەریانبگرە، وەریانبگرە و بیانکەرە روناکیی. ئینجا روناکییەکە بکوژێنەرەوە!)

لە هیندوستان کاتێك کاری رۆژانە کۆتایی دێت و سێبەر دەکەوێتە سەربان و کۆڵانی گوند و سینگی خەڵك، جادووگەرێکی پیر* بە مەبەستی پیاسەیەك لە گوند لەکوختەکەی دێتەدەر. (نەی) یێکی ئەفسوناویی لەسەر لێوی و دەرگا بەدەرگا دەگەڕێ. نەغمەیەکی شیرین و لایلایەئامێز وەك سیحرێکی شەفابەخش دەژەنێ. ئەو نەغمەیە ناوی – نەغمەی پڵنگ – ە و دەڵێن زامی ڕۆژانە هەتوان دەکات. ئەمە ئەو نەغمەیە بوو کە ئارەزووی ژنەفتنیم بوو. جا بۆ ئەوەی بەو مەرامە بگەم، دەرگای ژوورەکەم لەسەرخۆم کلۆمدا و شەو و ڕۆژ سەرم بەسەر کتێبی ئەستوور ئەستووردا شۆڕ دەکردەوە و دەکەوتمە موتاڵای سرووتەکانی بوزا و وانەکانی.

---

* وەدەرنەری رۆحە شەڕانگێزەکان. و.ع

(له هەڕەتی جحێڵیمدا، به قژه ڕەش و لوولەکەمەوە، له ترۆپکی لەززەتی جحێڵیمدا، لەئەووەڵێن شانازیی هێزی پیاوەتیدا سەرم سفر کرد. جبەیەکی زەردم پۆشی و دەرگای ماڵەکەم کردەوە و رووم له بیابان کرد!)

لێرەوە شەڕەکانی تەریقەتی زاهیدانه دەستیانپێکرد.(باسکم دەتگوت قامیشی وشکهەڵاتەیه. بەیانی و بەیانی خۆراکم تەنها دەنکێ برنج بوو، پێتوانەبێ برنجی ئەوکات لەهی ئێستا گەورەتربووبێ، هەروەکی یەکن. سمتم وەك قاچی وشتر و بڕبڕەی پشتم وەك تەسبیح و ئێسکیشم هەروەك بیچمی گوندێکی وێران دەرپەڕی بوو. ڕوناکی چاوانم دەتگوت درەوشانەوەی ئاوە له بنی بیرێکی قووڵدا. سەرم له کولەکەیەکی گەورە دەچوو که لەبەر هەتاودا وشکدەبێ و دەڕزێ!)

بەڵام رزگاریی لەم ڕێگه سەختە زاهیدانەیه نەکەوتەوە. بوزا بۆ گوند گەڕایەوە. خواردی و خواردییەوە. بەئارامیی– نه بەختەوەر و نه خەمبار– لەژێر درەختێکدا دانیشت و گوتی:(هەڵناسم. هەڵناسم، تا رزگاریی نەدۆزمەوە لەژێر ئەم درەختە هەڵناسم!)

به روانینی روون و ڕۆحێکی پاقیژه له ژەنگ، فەنای بینی. بینی ژیان لەسەر عەرد دێت و دیارنامێنێ. خودایانی بینی کەوەك هەور له ئاسماندا دەڕەونەوە. تەواوی بازنەکەی بینی و پاشان پاڵی بەدرەختەکەوەدا. هەرکه ئەوەیکرد، شکۆفەگەلی درەختەکە بەسەر کاکۆڵ و ئەژنۆیدا کەوتن و پەیامی مەزنیش بەسەر زەینیدا.

ئاوڕی بۆ چەپ و ڕاست، بۆ پێشەوە و پاشەوە دایەوە. خودی ئەو بوو لە دڕندە و ئادەمیان و خودایاندا نەعرەتەی دەکێشا. ئەڤین باڵی بەسەردا کێشا، ئەڤین و هاوسۆزیی بۆ خودی خۆی کە بەسەراپای دونیادا بڵاوببۆوە و لەکێشمەکێشدا بوو. تەواوی عەزابی عەرد، تەواوی عەزابی ئینسان عەزابی خودی ئەو بوون. (ئینسانێك لەم جەستە ناسکەدا– لەم تێکەڵەی خوێن و ئێسك و مۆخ و گۆشت و بەڵغەم و هێلکە و ئارەقە و فرمێسك و پاشەڕۆیەدا – چۆناوچۆنی دەتوانێ دڵشاد بێ؟ ئینسانێك لەم جەستەیەدا کە حەسەد و نەخۆشیی و پیریی و مەرگ حوکمی دەکەن چۆناوچۆنی دەتوانێ بەختەوەر بێ؟ هەموو شتێك – گیا و حەشەرە و ئاژەڵ و ئینسان– رووە و فەنابوون دەڕۆن. لە دواوە بنۆڕە، لەوانە بنۆڕە کە ئیتر نین. لەپێشەوە بنۆڕە، لەوانە بنۆڕە کەهێشتا لەدایك نەبوون. ئینسان وەك دانەوێڵە شین دەبێ، وەك دانەوێڵە دەکەوێ و سەرلەنوێ چرۆ دەکاتەوە. ئۆقیانووسە بێسنوورەکان وشکدەکەن، چیاکان دادەڕمێن، ئەستێرەی تەوەر دادەگیرسێ و دەکوژێتەوە و خوداکان مەحف دەبن ...)

هاوسۆزیی رێنوێنی سەرراستی سەفەری بوزاییە. لەرێگەی هاوسۆزییەوە خۆمان لەجەستەمان قوتار دەکەین، پەردەکە دەدڕێنین و یەکانگیری عەدەم دەبین.(ئێمە هەمووومان یەکێکین، ئەم یەکەش ئازار دەچێژێ، پێویستە رزگاریکەین. تەنانەت گەر یەك دڵۆپی لەرزۆکی ئاو ئازار بچێژێ، منیش ئازار دەچێژم!)

(چوار حەقیقەتە باڵاکە) لەزەینمدا چرۆ دەکەن. دونیا تۆڕێکە تێیکەوتووین. مەرگ رزگارمان ناکا لەبەرئەوەی سەرلەنوێ لەدایکدەبینەوە. وەرن تا بەسەر تینوێتیدا زاڵ بین، وەرن تا ئارەزوو ریشەکێشکەین، وەرن تا هەناومان بەتاڵکەین! مەڵێ:(دەمەوێ بمرم) یان (نامەوێ بمرم)، بەڵکو بڵێ: (چ شتێکم ناوێ!) با زەینت لەژوور ئومێد و ئارەزووەوە بێ. ئەوجا لەکاتێکدا کە هێشتا لەم دونیایەدایت و دەتوانیت بچییە نەشوەی جوانی عەدەمەوە، بەدەست و بازووت، رەوڕەوەی لەدایکبوونێکی تر رادەگریت!

هەرگیز روخساری بوزا بە ئاوها روناکییەکی پرشنگدارەوە لەبەرامبەرمدا قەدی راست نەکردبۆوە. پێشتر کاتێك (نێرڤانا) م بە هاویەکسانی نەمریی دادەنا، بوزام دەبینی وەك ژەنەراڵێك لەژەنەراڵەکانی تری ئومێد کە سوپاکەی پێچەوانەی ئاراستەی رەوتی دونیا پێشرەویی پێدەکا. تازە تێدەگەیشتم کە بوزا ئینسان هاندەدا بەمەرگ قایل بێ، لەچارەبەدەریی خۆشبوێ، دڵ بەگۆڕانکارییە جیهانییەکان هاوئاهەنگکات، بە بینینی راکەراکەی ماددە و زەین و یەکگرتن و لەدایکبوون و فەنابوونیان بڵێ: ئەمە ئەوەیە من دەمەوێ!

لەنێو هەموو ئەوانەدا کە لەسەر عەرد لەدایکبوون، بوزا لەترۆپکدایە. وی رۆحێکە پاقژ و ساخ، بێ ترس و بێ ئازار، پڕ لەبەزەیی و حیکمەت، دەست رایەڵدەکا و بەزەردەخەنەیەکی شکۆدارەوە رێگەی رزگاریی دەکاتەوە. بێپەروا تەواوی بوونەوەران شوێنپێی هەڵدەگرن. هەروا کە ئازادانە خۆیان تەسلیمی لەچارەبەدەریی دەکەن، هەروەك

کارژۆڵە کە دەخوازێ شیری دایکی بمژێ، دەکەونە هەڵبەز و دابەز. هەر ئینسان نا، بەڵکو تەواوی بوونەوەران: ئینسان، ئاژەڵ، درەختەکان. بەپێچەوانەی مەسیحەوە، بوزا تەنێ ئینسان دەسچن ناکا، بەڵکو ئەو هاوسۆزیی بۆ هەموو شتێك هەیە و رزگاریی بەهەموو شتێك دەبەخشێ.

چەندین رۆژ و چەندین هەفتە لەم سەرکێشییە نوێیەدا رۆچووم. دڵی ئینسان چ خەرەندێکە! لێدانی دڵ چۆن رێگە پێشبینیی نەکراوەکان دەگرێتەبەر! کەواتە ئایا دەشێ تەواوی ئەڤین و پەرۆشیم بۆ نەمریی بەرەو عەدەمی رەها پەلکێشمکات! خۆ ناشێ نەمریی و عەدەم یەك شت بن؟

کاتێ بوزا لەژێر درەختەکە، ئەو شوێنەی کە حەوتساڵ تیایدا لەدووی رزگاریی دەگەڕا، هەستا، کەوتە رێ و هەنووکە رەها، لەگۆڕەپانی شارێکی گەورەدا چوارمشقی لێیدانیشت. کەوتە ئاخافتن و ئیدی بەگزادە و بازرگان و جەنگاوەران لەدەوری کۆبوونەوە و ئەمیش پەیڤی رزگاریی بە گوێدا دەدان. یەکەمجار تەواوی ئەو کافرانە گاڵتەیان پێدەکرد. بەڵام هێور هێور هەستیان دەکرد هەناویان بەتاڵ دەبێ و لەئارەزوو پاقژ دەبێتەوە. وردە وردە جلکە رەنگاوڕەنگە سپی و سوور و شینەکانیان وەکی جبەکەی بوزا زەرد هەڵدەگەڕا. بەهەمان شێوە منیش هەستمدەکرد هەناوم چۆڵ دەبێ و زەینم جبەی زەرد دەپۆشێ.

شەوێکیان بە مەبەستی پیاسە چووم بۆ (پراتێر)* کە یەکێکە لەباخە گەورەکانی ڤێنا. کیژێك لە گروهی خوشکانی ئارایشتکراو بەرەو لام هات. لە ترسا هەنگاوەکانم خێراکرد، بەڵام ئەو پێشی دامەوە و باسکیگرتم. بۆنی قورسی وەنەوشەی لێدەهات. لەژێر روناکیدا دەمتوانی چاوانی شین و لێوی سوور و سینگ و مەمکی نیوە رووتی ببینم.

بەدەم چاو داگرتنەوە بە چرپە گوتی:" وەرە لەگەڵم!"

وەك ئەوەی لەخەتەرێکدا بم، هاوارمکرد:" نا ... نا!"

قۆڵی بەردام و گوتی:" بۆچی؟"

– ببوورە کاتم نییە!

کیژەکە بەبەزەییەوە تەماشایکردم و گوتی:" شێت بوویت؟ تۆ کێیت؟ راهیبیت؟ کەس نامانبینێ!"

دەمویست بڵێم:" بوزا دەمانبینێ!" بەڵام ددانم بەخۆدا گرت. لەو کاتەدا کیژەکە چاوی بە کەسێکی تر کەوت، بەرەو لای رایکرد.

---

* Prater

هەناسەیەکی قوڵم هەڵمژت. هەستمدەکرد لە خەتەرێکی گەورە رزگارم بووە، بەپەلە بۆ ژوورەکەم گەڕامەوە.

خۆم لەزەریای بوزادا نوقووم کرد. زەینم ببووە گوڵەبەڕۆژە و بوزاش بە خۆر. هەروا کە سەری لە ئاسۆ دەردەهێنا، دەگەیشتە نیوەرۆ بەرەو ئاوابوون دەچوو، من هەر بە دوایەوە بووم. جارێکیان پیرەمێردێکی رۆمیلیایی پێیگوتم:(ئاو دەنوێ، بەڵام رۆح نانوێ!) بەڵام ئەو رۆژانە وا پێدەچوو رۆحم لە خەوێکی پیرۆزدا نوقووم بووبێ و لەزەریای ئارامی بوزادا غەرقبووبێ. رێك وەك ئەوەی کە خەون دەبینی و دەزانیت خەون دەبینی و ئیدی تەواوی ئەوەی لەخەوندا دەیبینی، چ باش و چ خەراپ، شادیی و ترس و خەمت تێدا ناوروژێنێ. لەبەرئەوەی دڵنیایت وەئاگادێیتەوە و هەموو شتێك دەڕەوێتەوە. منیش بێئەوەی ترس یاخۆ شادیی دامگرن، بێ تۆزقاڵێك شپرزەیی، لە تارماییەکانم دەنۆڕین کە بەپێش چاوانمدا تێدەپەڕین.

بۆ ئەوەی بەر لە ڕەوینەوەی خێرای ئەم وێنە خەوناوییانە بگرم و بۆ ئەوەی لە رێگەی وشەوە تۆکمەیی زێدەتر بەرزگاری تەواوەتیی ببەخشم، کەوتمە نووسینی وتووێژێك لەنێوان بوزا و ئاناندا[*]ی موریدی ئازیزیدا.

---

[*] ئاناندا لە هەمان ئەو ڕۆژەدا لەدایك بووە کە بوزای تێدا لەدایکبووە، هەروەها ژن و ئەسپ و درەخت و یاوەرەکەشی. وی خاوەن ژنێکی جوان و زۆر هۆگری بوو. بۆیە بوزا پێویستی بەوە بوو کە ئاناندا بە زنجیرەیەك ئەزموندا ببات (بردنی بۆ بەهەشت و دۆزەخ) تا ئیمانی بە زوهد و ئاییینی بوزیی پێبێنێ. پاشان بووە یەکێك لە باشترین یاوەرانی. و.ع

*

وەحشییەکان لە چیاکانەوە دابەزیبوون و شاریان گەمارۆدابوو. بوزا دەم بەزەردەخەنە لەژێر درەختێکی شکۆفەکردوودا دانیشتبوو. ئاناندا سەری نابووەسەر ئەژنۆی بوزا و چاوانی لێکنابوو تا نەهێڵێ دیمەنی خەونئالودی دونیا فیکری گومڕاکات. کۆمەڵێك لە گوێگران بەدەوریاندا دانیشتبوون و گەرەکیان بوو ببنە مورید. گەرەکیان بوو قسان لەبارەی رزگارییەوە ببیەن. بەڵام لەو کاتەیدا کە زانییان وەحشییەکان جەنگیان هەڵایساندووە، ئیدی حەماسەت گرتبوونی.

هاواریاندەکرد:" هەستە مەولا! بۆ بەرپەرچدانەوەی وەحشییان رابەرمانبە. دواتر نهێنیی ئازادیمان پێبڵێ!"

بوزا سەری راوەشاند و گوتی:" نا، من نایەم!"

خەڵکەکە بە تورەیی هاواریانکرد:" هیلاکیت؟ دەترسیت؟"

بوزا بەدەنگێك کە لەشەکەتیی و ترس و ورەی نیشتیمانپەروەریی تێپەڕاندبوو، وەڵامیدانەوە:" من ئیدی سەفەرەکەم گەیاندۆتە کۆتایی!"

ئەوان هاواریانکرد:"باشە، با خۆمان بڕۆین و بەرگری لەسەرزەمینی باوانمان بکەین!" بوزا دەستی بۆ بەرەکەتدانیان هەڵبڕی. گوتی: "بڕۆن و دۆعای منتان لەگەڵبێ. ئاخر من بۆ ئەو جێگەیە رۆیشتووم کە

ئەنگۆی بۆ دەڕۆن. ڕۆیشتووم و گەڕاومەتەوە. ئیدی لەژێر ئەم درەختە شکۆفەکردووەدا دادەنیشم و چاوەڕێی گەڕانەوەی ئێوە دەکەم. تەنێ ئەوکاتەی هەمووان لەژێر ئەم درەختە شکۆفەکردووەدا دادەنیشین، هەر قسەیەك من دەیڵێم و هەر قسەیەك ئێوە دەیڵێن، بۆ هەمووان هەڵگری یەك مانا دەبێ. بەڵام هەنووکە هێشتا زۆر زووە، من شتێك دەڵێم و ئەنگۆ لە شتێکیتر حاڵیی دەبن. ئاخر ئێمە یەك زوبان نادوێین، کەواتە تا ئەو کاتەی یەکتر دەبینینەوە، سەفەرێکی خۆشتان بۆ بە ئاوات دەخوازم!"

ساریپۆتا گوتی:" مامۆستا من تێناگەم. هەمدیس بە زوبانی لوغز لە تەکماندا دەئاخڤیت!"

– ساریپۆتا کاتێ دەگەڕێیتەوە تێدەگەیت. وەك گوتم هێشتا زۆر زووە. ساڵەهای ساڵ ژیان و عەزابی بەشەرییەتم بە گیان کڕیوە. ساڵەهای ساڵ پڕ بووم و پڕ بووم و پێگەیشتووم. هاوڕێکانم، بەر لەوە هەرگیز بە ئاوها ئازادییەك نەگەییبووم. ئەدی بۆچیی بەم ئازادییە گەییم؟ لەبەر ئەوەی بڕیارێکی مەزنم دابوو.

ئاناندا پرسی:" بڕیاری مەزن؟" سەری هەڵبڕی و دانەوییەوە تا پای پیرۆزی بوزا ماچکات.

گوتییەوە: "مامۆستا ، چ بڕیارێك؟"

– ناخوازم رۆحم بەخودا، بەوەی ئێوە ناوتان ناوە خودا بفرۆشم. ناخوازم رۆحم بە شەیتان، بەوەی ئێوە ناوتان ناوە شەیتان بفرۆشم. نامەوێ خۆم بە هیچکەس بفرۆشم. من ئازادم! خۆش بەحاڵی ئەو کەسەی کە لە چنگی خودا و شەیتان ئازاد دەبێ. ئەو، تەنێ ئەوە کە ئازادیی دەدۆزێتەوە!"

سارییۆتا کە ئارەقە بە هەنیەیدا چۆڕاوگەی بەستبوو، پرسی:" ئازادیی لە چیی؟ ئازادیی لە چیی؟ مامۆستا هێشتا وشەگەلێك بەسەر زارتەوەن، دەتسوتێنن!"

– سارییۆتا نا، نامسوتێنن، بەڵکو فێنکم دەکەنەوە. بمبەخشە. بەڵام نازانم ئاخۆ بەرگەی ژنەڤتنی ئەم وشانە دەگریت و زەندەقت ناچێ؟

سارییۆتا گوتی:" مامۆستا، ئێمە لەوەداین بۆ جەنگ بڕۆین و رەنگە ئیتر نەگەڕێینەوە. دەشێ دووبارە نەتانبینینەوە. ئەم دوایین وشانەمان پێڕاگەیەنە. ئازادیی لە چیی؟"

هێور و قورس، وەك هەڵدێررانی جەستەیەك بۆ ناو خەرەند، وشەکان لەزاری کلۆمدراوی بوزاوە بەربوونەوە:

– لە ئازادیی!

ساریپۆتا بەسەرسوڕمانەوە پرسی:" لە ئازادیی؟ ئازادبوون لەئازادیی؟ مامۆستا من تێناگەم!"

– ساریپۆتا چ باشتر! ئاخر گەر تێبگەیت زەندەقت دەچێ. لەگەڵ ئەمەشدا ئەی هاوڕێیانی من، دەمەوێ بزانن شێوەی ئازادیی من ئاوهاییە. من لە ئازادیی ئازاد بووم!"

بێدەنگ بوو، بەڵام ئیدی نەیدەتوانی خۆی کۆنترۆڵکات.

– دەمەوێ بزانن کە هەر شێوەیەکی تری ئازادیی کۆیلەییە. گەر هەمدیس لەدایکبام، ئەوا لەپێناو ئەم ئازادییە گەورەیەدا، لەپێناو ئازادبوون لە ئازادیی دەجەنگیم. بەڵام هێندە بەسە. هەنووکە قسەکردن بۆ ئێمە گەلێك زووە. کاتێك لە جەنگ دەگەڕێنەوە – ئەگەر گەڕانەوە – ئەوسا هەموو شتێك بەیەکتر دەڵێین. ماڵئاوا."

هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا. کاتێ بینی موریدەکانی دوو دڵن لە رۆیشتن، زەردەخەنەیەکی هاتێ و پرسیی:" بۆ راوەستاون؟ هێشتا ئەرکی سەرشانی ئێوە جەنگە. کەواتە دەی، دەی بۆ جەنگ... ماڵئاوا."

ساریپۆتا گوتی:" مامۆستا ماڵئاوا. دەی با بڕۆین. بە ئومێدی خودا!"

ئاناندا لە جێگەکەی نەجوولا. بوزا بە ئاسودەییەوە بەتیلەی چاو دیقەتیدەدا.

موریدی ئازیز کە تا بناگوێی سوور هەڵگەڕابوو، گوتی: مامۆستا من دەمەوێ لای تۆ بمێنمەوە!

– ئانادای ئازیز، لەبەر ترس؟

– مامۆستا لەبەر عیشق!

– هاوڕێی وەفادارم، ئاخر ئیدی عیشق بەس نییە!"

– مامۆستا ئەمە دەزانم. کە دەدوایت، خۆم بینیم بڵێسە زاری دەلێسایتەوە!

– ئاناندا ئەوە بڵێسە نەبووە، بەڵکو وشەکانی خۆم بوون. هاوڕێی جحێڵ و وەفادارم، لەم وشە سەروو ئینسانییانە دەگەیت؟

– بەڵێ پێموایە تێیاندەگەم، هەر بۆیە لەتەکتا دەمێنمەوە.

– چییان لێتێدەگەیت؟

– کۆیلەیە ئەو کەسەی کە بڵێ ئازادیی بوونی نییە. لەبەرئەوەی هەر ساتێك هەموو وشەیەك لە وشەکانی و هەموو کارێك لەکارەکانی هەڵدەسەنگێنێ. بە ترس و لەرزەوە لەخۆی دەپرسێ: ئاخۆ رزگارمبێ یاخۆ نەفرەتم بەسەردا داباریێ؟ بەرەو بەهەشت دەڕۆم یاخۆ بەرەو دۆزەخ؟ ئاخر رۆحێك ئومێدی هەبێ چۆن دەتوانێ ئازاد بێ؟ هەر کەسێ ئومێدەوار بێ، ئەوا لە ژیانی خۆی و لەدونیای ئاخیرەت دەترسێ. بێ چ بڕیارێك لەنێوان ئەرزو ئاسماندا ماوەتەوە و چاوەڕێی شانس یاخۆ رەحمەتی خودا دەبێ!

بوزا دەستی بە قژە رەشەکەی ئانانداداا هێنا و گوتی: "بمێنەرەوە!"

لەکاتێکدا بوزا هێور و بە میهرەبانییەوە دەستی بەقژی موریدە ئازیزەکەیدا دەهێنا، ماوەیەك لەژێر درەختە شکۆفەکردووەکەدا بێدەنگ بوون.

– ئازادیی واتە ئازادبوون لەهەموو ڕزگارکەران. ئەمەیە ترۆپکی بەرزی ئازادیی. واتە جێگەیەك کە ئینسان بە زەحمەت دەتوانێ هەناسەی تێدا بدا. ئایا دەتوانیت بەرگە بگریت؟

ئاناندا سەریداگرت و هیچی نەگوت.

– بە واتایەکی تر، هەنووکە تێدەگەیت رزگارکەری تەواو چ کەسێکە....

بوزا بۆ ساتێك بێدەنگبوو. پاشان لە کاتێکدا کە غونچەیەکی لەنێوان پەنجەکانیدا دەوڵی کە لە درەختەکە کەوتبووە خوارێ، گوتی:" رزگارکەری تەواو ئەو کەسەیە کە بەشەرییەت لە ئازادیی ئازاد دەکات!"

*

بە بیست و شەش پیتە ئەبجەدییەکە ئەو رێگەیەم شەقکرد کە دەچۆوە سەر ئازادیی. هەنووکە دەمزانی، دەمزانی و هەر لەبەر ئەم هۆیە ئارام و بێ ترس لە دونیام دەنۆڕی، لەبەرئەوەی کە ئیدی نەیدەتوانی فریومبدا. لەپەنجەرەکەوە بۆ دەرەوە دادەهاتمەوە و لەپیاوان و ژنان و ئوتومبێلەکان و لە مەغازەی پڕ لە گۆشت و شیرەمەنی و مەی و میوە و کتێبم دەنۆڕین و زەردەخەنەم دەهاتێ. هەموو ئەوانە چ نەبوون جگە لە هەوری رەنگاوڕەنگ. شنەیەکی فێنك هەڵیدەکرد و هەمووی دەڕەواندنەوە. ئاخر قودرەتی شەیتان ئەوانەی خولّقاندبوو. هەنووکە بۆ یەك دوو سەعاتێك برسێتیی و تینوێتیی ئینسان دزەی کردبووە ناویانەوە، لەودیوەوە شنەیەك هەڵیدەکرد و ویّرانیدەکردن.

کە چوومە سەر جاددە، تێکەڵ بە شەپۆلێك خەڵك بووم کە هەمووان بە خێراییەکی زۆر رایاندەکرد. منیش لەگەڵیاندا رامدەکرد. ئیدی لەچ شتێك نەدەترسام. بەخۆم دەگوت:" ئەوانە تارمایین، تەمتومانێکن لە دلۆپە شەونم. ئەدی بۆچیی لێیان بترسم؟ بۆچ نابێ لەگەڵیاندا بڕۆم و بزانم چ دەکەن؟" گەیشتینە سینەمایەك بە روناکییە سوور و شین و

سەوزەکانییەوە. چووینە ژووریٚ و لەسەر کورسییە مەخمەلییەکان دانیشتین. لەوسەری هۆڵەکەوە پەردەیەکی ڕووناک هەبوو کە سێبەرەکان بە خێرایی لەسەری دەهاتن و دەچوون. ئەدی ئەم سێبەرانە چییاندەکرد؟ ماچیاندەکرد و دەیانکوشت و دەکوژران. کیژێکم لەلاوە دانیشتبوو. دەمی بۆنی دارچینی لێدەهات. کە هەناسەیدەدا هەستمدەکرد سینگی بەرزدەبێتەوە. جاربەجار قاچی بەر قاچم دەکەوت. لەرزێك ڕۆچووە گیانمەوە بەڵام دوور نەکەوتمەوە. لایکردەوە و بۆ ساتێك تەماشایکردم. لەو نیمچە ڕووناکییەی هۆڵەکەدا پێموابوو زەردەخەنەکەی سەر لێویم بینیوە.

زۆر زوو لە تەماشای ئەو سێبەرانە بێزار بووم و بە مەبەستی جێهێشتنی هۆڵەکە لەجێگەکەم هەستام. کچەکەش هەستا. لەچوونە دەرەوەدا هەمدیس لایکردەوە و زەردەخەنەیەکی بۆ کردم. سەری قسەمان دامەزراند. هەروا کە مانگ بە ژوور سەرمانەوە پرشنگیدەدا، ڕێگەی باخێکمان گرتەبەر و لەسەر سەکۆیەکی گچکە دانیشتین. هاوین بوو. شەو هەروەکی هەنگوین شیرین. گوڵەیاس هەوای پڕ لەبۆنی عەتر کردبوو. جووتەکان * بەوێدا تێدەپەڕین. ئەوانیتریش لەسەر چیمەنەکە ڕاکشابوون و یەکتریان لەئامێزگرتبوو. بولبولێك کەخۆی لەنێوان دوو گوڵەیاسدا حەشاردابوو، کەوتە خوێندن و دڵم لەلێدان کەوت. ئەوە مەل نەبوو، هەڵبەت شەیتانێکی فێڵباز بوو. وابزانم لەکاتی هەڵگڕان بە

---

* مەبەست لە نێر و مێیە. مەرج نییە ژن و مێرد بن. و.ع

چیای پسیلوریتیدا ئەو دەنگەم ژنەفتبوو، دەشمزانی دەیگوت چیی. دەستم ڕایەڵکرد و لەسەر پرچی کیژەکە دامنا.

لێمپرسیی:" ناوت چییە؟"

بەپێکەنینەوە وەڵامیدایەوە:" فرێدا! پێویست بە پرسیار ناکا، ناوم ژنە!"

هەمان سات شتێکی خەتەر لە زارم دەرچوو. ئەوەی گوتم قسەی من نەبوو، بەڵکو هی ئەویتر بوو. هی باوکیشم نەبوو کە رقی لە ژن بوو، قسەی ئەو کەسەیتر بوو. ئەو کاتەی ئەو قسانەم بەزاردا هاتن، ترس سەراپای بوونمی لەخۆوە پێچا. بەڵام ئیدی کات درەنگ بوو.

– فرێدا ئەمشەو لەگەڵم دەبیت؟

کیژەکە بە هێمنیی وەڵامیدایەوە:" ئەمشەو نا، ناتوانم. سبەینێ."

هەستم بە حەوانەوە کرد. بە پەلە هەستام. جیابووینەوە و خێرا بۆ ژوورەکەم گەڕامەوە. پاشان شتێکی زۆر سەیر روویدا کە تائێستایش کاتێ وەبیرمدێتەوە لەرز دامدەگرێ. هەر بەراست رۆحی ئینسان نابووت نابێ، پڕە لە بەرەکەت و شکۆ، بەڵام جەستەیەکی بەخۆیەوە گوشیوە کە رۆژ بەرۆژ بۆگەنتر دەکات. لەرێی گەڕانەوەدا بۆ ژوورەکەم، وژەی هەڵگژانی خوێنم بۆ سەرم دەژنەفت. رۆحم تووڕە و کاتێ

هەستیکردبوو دەخلیسکێتە گوناهەوە، لێوڕێژ لەبێزاری و تووڕەیی هەستابووە سەرپێ و بۆ ساتێك هەدادانی نەبوو. لێکدا لێکدا خوێن بۆ سەرێ بەرزدەبۆوە و لەروخسارمدا کۆدەبۆوە. تا هێور هێور هەستمدەکرد کە لێو و گۆنا و نێوچەوانم زامدار بوون. چاوانم هێند چکۆڵە ببوونەوە کە هێندەی دوو کونیان لێمابۆوە و زۆر بەزەحمەت دەمتوانی ببینم.

لەترم دەدا و پەلەمبوو زوو خۆم بگەیەنمەوەماڵەوە و وەزعی خۆم لە ئاوێنەدا تەماشاکەم.

دواجار کاتێ گەیشتم و گڵۆپەکەم داگیرساند و تەماشای ئاوێنەم کرد، لەترسا هاوارم لێهەستا. بینیم تەواوی روخسارم بەشێوەیەکی ترسناك هەڵاوساو و شێواو بوو. چاوانم بە زەحمەت لەمیانەی دوو کوتە گۆشتی سوورەوە دیار و دەمم ببووە باریکە قەیتانێك کە نەدەکرایەوە. فریێدام کەوتەوە بیر. ئاخر بە وەزعێکی ئاوها نەفرەتاوییەوە چۆن دەمتوانی بیبینم؟ بروسکەیەکم بەم وشانە بۆ کرد:" سبەی ناتوانم بێم، دووسبەی دێم!" شەلاڵ لە نائومێدیی، خۆم بەسەر تەختە نوێنەکەدا دا. لەخۆم پرسی:" بڵێی ئەمە چ نەخۆشییەك بێ؟ گەڕییە؟"

کە منداڵ بووم، زۆر جاران لە کرێت گەڕەکانم بە روخساری ئاوساو و قڵیش قڵیش و سوور وەکی خوێن دەبینین. هەنووکە هاتەوە بیرم کە ئەوکات ترسێکی وەهایان تێدا چاندبووم کە رۆژێکیان گوتم:" گەر

پادشا بام، ئەوا هەموو گەڕەکانم دەگرتن و بەردم بە ملیانەوە شەتەك دەدا و دەمخستنە زەریاوە!" دەشێ ئەو نەبینراوە، یەکێك لەنەبینراوەکان، ئەو قسە نائینسانییەی منی بیرکەوتبێتەوە و لە تۆڵەی ئەوەدا ئەم نەخۆشییە ترسناکەی بۆ رەوانە کردبم!

ئەو شەوە بۆ ساتێك خەو نەچووە چاوانم. پەرۆشی هاتنی سپێدە بووم. بەخۆمدەگوت و بەوە دڵخۆشیی خۆم دەدایەوە کە ڕەنگە تا هاتنی سپێدە نەخۆشییەکە بەریدابم. لێکدا لێکدا دەستم لە دەم و چاومەوە دەدا تا بزانم ئاخۆ ئاوساوییەکەم نیشتۆتەوە یان نا. کاتێ سپێدەیدا، لەتەختەنوێنەکە بازمدایە خوارێ و خۆم گەیاندە بەر ئاوێنەکە. دەمامکێکی ترسناك لە گۆشت روخساری پۆشیبووم. پێستی دەموچاوم قڵیش قڵیش و ئاوێکی سپی مەیلە و زەردی لێدەهاتە دەرەوە. مرۆڤ نەبووم، بەڵکو شەیتانێك بووم بۆ خۆم.

خزمەتچییەکەم بانگ کرد تا بروسکەکەی بدەمێ. هەر ئەو ساتەی دەرگاکەی کردەوە و منی بینی، زریکەیەکی کرد و روخساری لەنێوان هەرتك دەستیدا حەشاردا. بێئەوەی بوێرێ نزیکمبێتەوە، بروسکەکەی رفاند و رۆیشت. رۆژێك و دووان و سیان و هەفتەیەك و دوو هەفتە تێپەڕین. هەموو رۆژێك و لەترسی ئەوەی نەبا فریێدا بێ بۆ لام و بەو وەزعەوە بمبینێ، هەمان بروسکەم بۆ دەنارد:" ئەمڕۆ ناتوانم بێم، سبەینێ دێم!"

تۆزقاڵێك هەستم بەئازار نەدەكرد، بەڵام لەكاتی خواردندا نەمدەتوانی زار هەڵبێنمەوە. خۆراكم تەنێ شیر و شەربەتی لیمۆ بوو كە بە قامیش دەمخواردەوە. دواجار ئیدی بڕستم لێبڕا. چەند كتێبێكی تایبەت بەدەروونناسی، هی (ولییەم ستیكیل) ی قوتابی بەنێوبانگی فرۆیدم خوێندبوونەوە. ڕۆیشتم بەدوایدا گەڕام. دەروونم منی دووچاری ئەم نەخۆشییە كردبوو بەبێئەوەی هۆكارەكەی بزانم. مەزەندەم كردبوو هەموو ئەو شتانە لەبن سەری دەروونمدان.

مامۆستای دانا گوێی بۆ ددانپیانانەكانم رادێرا. حەكایەتی ژیانم بۆ گێڕایەوە كەچۆن لەتاق هەرزەكارییەوە بەرەو ژوور، بەدوای رزگارییدا گەڕاوم و چۆن ساڵانێك بەدوای مەسیحدا رۆیشتووم و چۆناوچۆنی دواجار ئایینەكەیم زۆر پێ ساكار و گەشبینانە بووە و چۆن دەسبەرداری بووم و لەبری وی شوێنپێی بوزام هەڵگرتووە.

پرۆفیسۆر زەردەخەنەیەكی هاتێ و گوتی:" گەڕان بەدوای سەرەتا و كۆتایی دونیادا نەخۆشییە. ئینسانی سروشتیی دەژی، هەوڵدەدات، خەم و شادیی ئەزموون دەكات، ژن دێنێ و منداڵ دەخاتەوە و كاتی خۆی بە پرسیاری لەكوێ و بۆ كوێ و بۆچییەوە بەهەدەر نادات. بەڵام تۆ چیرۆكەكەت تەواو نەكرد، هێشتا شتێكم لێدەشاریتەوە، ددان بەهەموو شتێكدا بنێ!"

ئینجا ئەوەشم بۆ گێڕایەوە كە چۆن فرێدام ناسیوە و وادەیەكمان بۆ یەكتر بینین داناوە.

ئوستاد دای له قاقای پێکەنینێکی بەرز و گاڵتەئامێز. بەتوڕەیی تەماشایم دەکرد. رقم لێی دەبۆوە چونکە نهێنییەکانمی لەژێر زەڕەبینەکەیدا دەپشکنی و لەهەوڵی ئەوەدا بوو بە گوشار دەرگا داخراوەکانی ناوەوەم بکاتەوە.

گوتی:" بەسە، بەسە. تا له ڤێنا بیت ئەم دەمامکە بە روخسارتەوە دەمێنێ. ئەو نەخۆشییەی دووچاری بوویت پێیدەگوترێ (دەردە زاهید). لەم سەردەمەی ئێمەدا ئەم نەخۆشییە زۆر دەگمەنە. چونکە ئەوڕۆ کام جەستە هەیە گوێڕایەڵی رۆح بێ؟ ئایا هەرگیز ئەفسانەی قەدیسانت خوێندۆتەوە؟ ئەو زاهیدەت بیردێتەوە کە بیابانی (تیبس) ی جێهێشت و بە هەڵەداوان خۆی گەیاندە نێزیکترین شار، چونکە لە ناکاوێکڕا دێوی زینا سواری کۆڵی ببوو. هەستیدەکرد ئیدی ناچار دەبێ لەگەڵ ژنێکدا بنوێ. رایدەکرد و هەر رایدەکرد، بەڵام هەروا کە دەیویست لەدەروازەی شارەوە بچێتە ژووری، سەیری خۆیکرد و بەترسەوە بینی گەڕیی داوێتییە جەستەی. بەڵام ئەوە گەڕیی نەبوو، هەمان ئەو نەخۆشییە بوو کە ئەلعان تۆ دووچاری بوویت. ئاخر بە روخسارێکی ئاوها دزێوەوە چۆن دەیتوانی لەگەڵ ژنێکدا رووبەڕووبێتەوە؟ چ ژنێك هەیە حەزکا دەستی لێوەبدا؟ هەر بۆیە بە پەلە بەرەو بیابان، بۆ سەومەعەکەی خۆی گەڕایەوە و سوپاسی خودای کرد کە لەگوناهێك رزگاریکرد. خوداش لێیبوورا و نەخۆشییەکەی لە جەستەیدا نەهێشت. ئێستا تێگەیشتیت؟ تۆ کە لە دونیابینیی بوزادا غەرق بوویت، ئیدی رۆحی تۆ نووستن لەگەڵ ژندا بەگوناهێك دادەنێ

که لێخۆشبوونی نییه. هەر بۆیه مۆڵەت بەجەسته نادا له گوناهێکی ئاوهاوه بگلێ. لەم سەردەمەی ئێمەدا رۆحگەلی لەمجۆره دەگمەنن. بەدرێژایی ئەوسالانەی که لەدەروونناسیدا کاردەکەم، تەنها یەك حاڵەتی هاوشێوەی ئەمەم بینیوه، ئەویش خانمێکی تا بڵێی ئیماندار و داوێنپاکی ڤێنایی بوو. ئەم ژنه مێردەکەی زۆر خۆشدەویست، بەلام ئەو لەبەرەی جەنگ دەبێ که بەرێکەوت کوڕێکی جاحێڵ دەبینێ و عاشقی دەبێ. شەوێکیان لەوەدا بوو خۆی بەدەست کوڕەی جاحێڵەوه بدا که رۆحی یاخیی دەبێ و قەد راستدەکاتەوه. ئیدی روخساری هاوشێوەی روخساری تۆ ناشیرین و هەڵدەئاوسێ. نائومێدانه سەردانیکردم. دڵنیامکردەوه هەر لەگەڵ گەڕانەوەی مێردەکەیدا چاکدەبێتەوه. لەڕاستیدا هەر لەگەڵ گەڕانەوەی مێردەکەیدا، بەواتایەکی تر، هەر لەگەڵ لاچوونی خەتەری گوناهدا، روخساری ئەو خانمه جوانیی جارانی بۆ گەڕایەوه. بۆ تۆیش هەر هەمان شته. لەگەڵ جێهێشتنی ڤێنا و دەسبەرداربوون له فرێدا، چاکدەبیتەوه."

قسەکانی به ئەقڵمدا نەچوون. هەروا له کاتێکدا که بەحاڵەتی وروژانێکی سەرسەختانەوه له کلینیکەکه دەچوومه دەرێ، بەخۆمگوت:" ئەمه خەرافاتی عیلمه، لەڤێنا دەمێنمەوه و وەزعم باش دەبێ!"

مانگێکیتر مامەوه بەلام دەمامکەکه له روخسارم دانەماڵرا. بەردەوامیش بروسکەم بۆ فرێدا دەکرد:" ئەمڕۆ ناتوانم بێم، سبەی دێم!" هەڵبەت قەت ئەو سبەینێیه نەهات. بەیانییەکیان که ئیدی

تەواوێك وەزعم ناجۆر بوو، بڕیاری سەفەرمدا. لە تەختەنوێنەکە دابەزیم. جانتاکەم هەڵگرت، بە پێپلیکانەکاندا هاتمە خوارەوە، چوومە سەر جاددە و ڕێگەی وێستگەی قەتارم گرتەبەر. بەیانی زوو بوو. شنەیەکی فێنك هەڵیکردبوو. کرێکاران، پیاو و ژن پۆل پۆل بەرەو کار دەچوون. هێشتا بابۆڵەی خواردنەکانیان دەجوو. هێشتا روناکی خۆر لە جاددەکانی نەدابوو. چەند پەنجەرەیەك کرابوونەوە. شار لەدەمی بێداربوونەوەدا بوو. خوڵقم ئارام و بەهەنگاوی هێور دەڕۆیشتم. منیش ڕێك هەر وەکو شار خەریکبوو بێدار دەبوومەوە. هەروا کە دەچوومە پێش هەستمدەکرد قورسایی سەر روخسارم دادەگیرێ. چاوانم ئازاد دەبن. هەنووکە دەیانتوانی ببینن. ئاوساویی لچ و لێوم نیشتەوە و وەکی منداڵێك کەوتمە فیکەکێشان. شنەیەکی فێنك وەك دەستێکی میهرەبان خۆی بەسەر روخسارمدا دەهێنا. کە گەیشتمە وێستگەی قەتار، ئاوێنە گچکەکەی گیرفانم دەرهێنا تا تەماشای خۆمی تێدا بکەم. وەی چ خۆشییەك! چ شانسێك! هەلاوساویی روخسارم بە تەواوەتی نیشتبۆوە. روخساری پێشووم– لووت و دەم و گۆنا– کرابوونەوە. ئاخر شەیتان تێی قووچاندبوو. جارێکیتر ببوومەوە بە ئینسان.

لەو رۆژەوە پەیم بەوە برد کە رۆحی ئینسان چاوگەیەکی ترسناك و خەتەری ئاژاوەکانە. هەموو ئێمە، بێئەوەی بەخۆمان بزانین هەڵگری هێزێکی تەقینەوەیی گەورەین لە گۆشت و بەز. خەراپتر لەمە ئەوەیە خۆمان نامانەوێ بزانین، چونکە ئەوکات ناپاکی و ترسنۆکیی و درۆزنیی بیانووەکانی خۆیان بزر دەکەن. ئیدی ناتوانین لەودیو دەمامکی وەهمیی لاوازی و بێتوانایی ئینسانەوە خۆحەشاردەین. گەر

ناپاك و ترسنۆك و درۆزنین، دەبێ خۆمان بەرپرسیارێتییان هەڵگرین، چونکە گەرچی ئێمە هێزێکی بەگوڕمان لەناخدایە، لەبەرئەوەی نەبا نابووتمانکا، بەڵام جورئەتی خستنەگەڕیمان نییە. لەبری ئەوە ڕێگەیەکی ئارام و ئاسوودە دەگرینە بەر و لێدەگەڕێین ئەم هێزە هێور هێور دامرکێتەوە و ببێتە گۆشت و بەز. چەند ترسناکە بێخەبەربوون لەوەی کە خاوەنی هێزێکی ئاوهاین! گەر بەوەمان زانیبا ئەوا شانازیمان بە ڕۆحی خۆمانەوە دەکرد. لەتەواوی ئاسمان و لەسەراپای ئەرزدا، چ شتێکی تر نییە هێندەی ڕۆحی ئینسان لە خودا بچێ.

*

بەرلین

ڤێنام جێهێشت و بۆ بەرلین ڕۆیشتم. هەرچەند بوزا زۆر لەتینوێتییەکانی ناوەوەمی شکاندبوو، بەڵام نەیتوانیبوو تینوێتیم بۆ سەفەر و بینینی سەرزەمین و زەریاکان، ئەوەی کە لەتوانامدا هەیە، دامرکێنێتەوە. ئاخر ئەو شتێکی پێبەخشیم کە خۆی ناوی نابوو چاوی فیل، واتە توانای بینینی هەموو شتێك بۆ یەکەمجار و ماڵئاوایی لێکردنیان، توانای بینینی هەموو شتێك بۆ دووایەمین جار و ماڵئاوایی لێکردنیان.

هەمیشە بەخۆم دەگوت دونیا تارماییە و مرۆڤەکانیش تارمایین. ئەوانە بونەوەرانی شەونمیین، فەرزەندانی بێ پێگەی شەونم. بوزا، ئەو خۆرە ڕەشە هەڵاتبوو، ئەوانیش توابوونەوە و بەرەو زناری عەدەم شۆڕببوونەوە. بەڵام هاوسۆزیی، هاوسۆزیی و ئەڤین باڵیان بەسەر رۆحمدا کێشا. چ دەبوو گەر بمتوانیبا ساتێکیتر ئەم تارماییانە لەکەناری خەونەکانما گلدابایەوە و نەهێڵم لەناوبچن! هەستمدەکرد دوا ترپەی دڵم خۆی لەجبەی زەردەوە نەپێچاوە، هێشتا ترپەیەکی سووری تۆخ مابۆوە و سەرسەختانە لێیدەدا. ملی نەدەدا و لێنەدەگەڕا بوزا بەتەواوی داگیرمکا. کرێتییەك لە ناخمدا دەستی ناڕەزایی بەرزکردبۆوە و قایل نەدەبوو یەك فلسی مس وەك باج بداتە ئەو داگیرکەرە ئاشتیخوازە.

له بەرلین بوو کە پەیم بەهەموو ئەمانە برد. هەنووکەش کاتێك چاوانم لێکدەنێم و گوناهەکانم – گوناهە کوژەرەکانی یەکێ لەپەیڕەوانی بوزا – لەو شارە دزێوەدا وەبیردێتەوە، یادەوەریم پڕ لە پێکەنین و وشەگەلی ئاگرین دەبێ. پڕ لە شەوانی گەرموگوڕ کە بێ ئەندێشەی خەون تێپەڕین. پڕ لە داربەڕوو و دارئاڵباڵووی شکۆفەکردوو، پڕ لە چاوانی هەمیشە برسیی یەهودیی، پڕ لە بۆنی تیژی بن باڵی ژن دەبێ و ئیدی ناتوانم شتەکان لەشوێنی گونجاوی خۆیاندا دابنێم.

پەڕەپەڕە دەفتەری زەردهەڵگەڕاوی یادەوەرییەکانم هەڵدەدەمەوە و هەوڵدەدەم وەبیرخۆمی بهێنمەوە کە ئاخۆ کامەیان یەکەم و کامیان دواتر ڕوویدا. چ سوێندێکمان خوارد و هۆی جیابوونەوە چ بوو. بەراستیی مەزنە قودرەتی پیتەکانی ئەلفوبێ، هەمان ئەو بیست و شەش سەربازە وردیلەیەی کە لە گوێ خەرەندا رادەوەستن تا گەر بۆ ماوەیەکی کورتیش بێ پارێزگاریی لە دڵی ئینسان بکەن و بەر لەهەڵدێران و نوقوم بوونی لەچاوانی رەش و بێ بنی بوزادا بگرن.

*

دووەمی ئۆکتۆبەر:

هەنووکە سێ رۆژە بەنێو شەقامە بێکۆتایی و یەك رەنگەکانی بەرلیندا دەگەڕێم. داربەڕووەکان رووتبوونەتەوە و بایەکی گەلێك سارد

هەڵیکردووە. دڵم بووەتە شەختە. ئەمڕۆ لای دەروازەیەکی گەورەوە تێپەڕیم کە بە پیتی درشت لە سەرووییەوە نووسرابوو: (کۆنگرەی ریفۆرمی پەروەردەیی). بەفر دەباری و سەرمام بوو. چوومە ژوورەوە. هۆڵەکە جمەی لە ژن و پیاو و مامۆستا دەهات. گەڕام بۆ جێگەیەك لێیدانیشم. لە ناکاوێکڕا بلوسێکی پرتەقاڵیم بینی کە لەنێو چاکەتە بۆر و رەشەکاندا پرشنگیدەهات. چۆن رەنگی گوڵ مێروو بۆ لای خۆی کێشدەکات، ئاوها منیش بەرەو لای ئەو کیژە بلوس ڕەنگ پرتەقاڵیی پۆشە کێشبووم. کورسییەکەی لایەوە چۆڵبوو. دانیشتم. یەکێ لەمامۆستاکان بەتەرزێکی پێکەنیناویی دادەهاتەوە و ڕاستدەبۆوە، نەعرەتەیدەکێشا، نەختێك ئاوی دەخواردەوە و کەمێك هێوردەبۆوە، پاشان هەمدیس ئاگری دەگرتەوە. تەواوی قسەکانی لەبارەی ئەوەوە بوو کە چۆن گەرەکییەتی بەرنامەی قوتابخانەکان بگۆڕێ و نەوەیەکی نوێی ئەڵمانیایی دروستبکات کە گاڵتە بە ژیان و مەرگ بکەن. ئاخر ئەمیش رزگارکەرێکی تر بوو کە دەیویست دونیا بەوێرانکردنی رزگارکات.

لام بەلای کیژەکەدا کردەوە. کەزیی ڕەشێکی قەترانیی و چاوانی گەورە و رەش و بادامیی و کەپوویشی کەمێك چەماوە. پێستی ئەسمەر بەرەنگی کەهرەمانی دێرین، چەند پەڵەیەکی تەنك بەروخسارییەوە بوو. بۆی دانەویمەوە و لێمپرسی:" بزانم دەزانیت خەڵکی کوێم؟"

تا بناگوێ سوور هەڵگەڕاو وەڵامیدامەوە:" سەرزەمینی هەتاو!"

- راستە. لێرە خەریکە دەخنکێم. دەڵێی چیی بچینە دەرێ و پیاسەیەك بکەین؟

- بەڵێ، با بڕۆین!

کە چووینە دەرەوە، وەك منداڵێك یارییەکی نوێیان پێبەخشیبێ کەوتە هەڵبەز و دابەز و پێکەنین.

- ناوم ساریتایە، جولەکەم و شیعر دەنووسم.

چووینە باخێکەوە. گەڵای ورد لەسەر عەردەکە ڕژاو و لەژێر پێماندا خرمەیان دەهات. دەستمنایە سەر پرچی. گەرم و نەرم و نیان بوو وەکی مەلمەل. بێسرتە راوەستا و گەردنی درێژکرد وەك ئەوەی گوێ بۆ شتێك رادێرێ. گوتی:" دەستت هێز دەبەخشێ. هەر دەڵێی گۆزەیەکم کە لە کانیی پڕ کرابم لە ئاو!" کات پاش نیوەڕۆ بوو. گوتم:" باشترە بڕۆین شتێك بخۆین. شۆربایەکی خەست و لەکوڵ بۆ ئەوەی گەرم ببینەوە."

- رۆژووی یەهودییانە. خواردن گوناهە. منیش وەك تۆ برسی و سەرمامە، بەڵام خواردن گوناهە!"

- کەواتە وەرە با گوناه بکەین تا دواتر بتوانین تۆبە بکەین و خودای تۆ، یەهودای ترسناک لێمان ببووریّ!

پێدەچوو نیگەران بووبێ، لەبەرئەوەی کە ئاوها بە تانووتەوە ناوی خوداکەیم بردبوو.

- دەی فەرموو بزانم خوداکەی ئێوە کێیە؟

پرسیارەکەی لەرزێکی رۆبردە جەستەمەوە. هەستمدەکرد بەرامبەر خوداکەی خۆیشم دووچاری گوناه بووم. بەدرێژایی ئەوکاتە بیرم چووبۆوە کە ئەم روخسارە و ئەم کەزییە و ئەم پێستە کەهرەمانییە جگە لە تارمایی چ شتێکیتر نییە و بۆ رەواندنەوەی فووم نەکردبوو. ئاخر نەمویستبوو فوو بکەم.

کیژۆڵەکە بەپێکەنینەوە پرسیی: " دیۆنیزیۆس؟ مەینۆشی گەورە؟"

- نا، نا. کەسێکیتر، کەسێکی ترسناکتر لە یەهوەی خودای تۆ... مەپرسە!

دەبوو لەهەمان ساتدا هەستم و برۆم، بەڵام بەزەییم بەحاڵی لەشی خۆم و جەستەی ئەودا هاتەوە و مامەوە.

بۆ ئەوەی خەیاڵی بەرەو لایەکیتر ببەم، گوتم:" ئادەی یەکێ لەشیعرەکانت بخوێنەوە!"

روخساری پرشنگیدا. دەنگی نەوازشئامێز و بڕندە بوو:

ئەی نەفیکراوان کە هێشتا پەیتان بەوە نەبردووە
مەنفایە نیشتیمان
کاتێ کە پێدەنێینە شارگەلی نوێوە
نیشتیمان وەك خوشكێ لەلامانەوە دەڕوا

ئەی ئەو نەفیکراوانەی هێشتا پەیتان بەوە نەبردووە
گەر لە دڵە نەفیکراوەکانمانا
زەردەخەنەیەکمان پێببەخشرێ
ئیدی غەزەلی غەزەلان دەسپێدەکا!

چاوانی پڕ لە فرمێسك ببوون. پرسیم:" دەگریت؟"

وەڵامیدامەوە:" دەست لەهەرکوێی جەستەی یەهودیانەوە بدەیت، دەستت بەر برینێك دەکەوێ!"

*

سێی ئۆکتۆبەر:

چ دەبوو گەر ئینسان بیتوانیبا هەمیشە سەرمەست بمایەتەوە! چ دەبوو گەر دیۆنیزیۆس قادیری ڕەهابا! بەڵام سەرمەستیی بەخێرایی لەبەین دەچێ، زەین روناك دەبێتەوە و جەستەی گەرم و تۆکمە دەبێتەوە بە تارمایی. رۆژی دواتر زەینم بێدار ببۆوە. بە رق و زەبروزەنگەوە تەماشایدەکردم و هاواریدەکرد:(هەی زەندیق، هەی خایین، هەی پەیمان شکێن. شەرمەزارم لەگەڵ تۆدا دەژیم و سەفەردەکەم. دەشێ بوزا بتوانێ لێتببورێ، بەڵام من ناتوانم. وای گەر جارێکیتر پێبخەیتە بۆسەی کیژۆڵە ڕەنگ پرتەقاڵیی پۆشەکەوە!)

لەگەڵ ئەمەشدا یەکەمین شتێ کە لەو بەیانییەدا کردم، ئەوە بوو کە هەمان رێگەی لای ئەوم گرتەبەر و بۆ هۆڵی کۆنگرە گەڕامەوە. سەرنجمدا، کیژەی پرتەقاڵیی پۆش چ ئەسەری نییە. گەرچی دەمویست شادومان بم، بەڵام نەمتوانی. هەمدیس قسەی توڕەهاتم لەهۆڵەکەدا بەرگوێ دەکەوت. زۆربەی گوێگرەکان بۆ هێورکردنەوەی برسێتیی خۆیان سێویان دەخوارد، ژمارەیەکیش دانەویبوونەوە و خەریکی تێبینی و سەرەقەڵەم نووسین بوون. کوتوپڕ لەدواوە هەستم بە شتێك کرد، شتێك وەك هەناسەی گەرم، روخسارێك بەدوامدا دەگەڕا و لەسەرم دەگێرسایەوە. ئاوڕمدایەوە و لەوسەری هۆڵەکەوە بینیم. شاڵێکی زەیتوونیی تۆخ و درەوشاوەی پۆشیبوو. لەبەرئەوەی هۆڵەکە

سارد بوو، ئێخەی پاڵتۆ خورییەکەی بەرزکردبۆوە. زەردەخەنەیەکی بۆ کردم. روخساری وەك پەیکەرێکی مەرمەڕینی بەر هەتاو پرشنگیدەدا.

ئیدی بۆ بینینی ئاوڕم نەدایەوە، هەوڵمدا بچمە دەرەوە. بەڵام لەڕاڕەوەکە خۆی گەیاندمێ و نامیلەکەیەکی شیعرەکانی پێدام. کەوتە پێکەنین و هەڵبەز و دابەز. سەرمەستیی رۆژی پێشووی تێدا نەڕەویبۆوە. بەڵام نیگەرانی لێجیابوونەوەی و جێهێشتنی بووم. بۆ ساتێك کە دانەویمەوە و بۆ خوداحافیزیی دەستم بۆ لای رایەڵکرد. سەرنجمدا بەچاوانێکی پڕ لەپرسیار و گوماناویی کە سێبەرێك لەترس باڵی بەسەردا کێشابوو، سەیرمدەکا. جەستەی چکۆڵەتر و چەماوەتر دیاربوو، چووبۆوە ناو خۆی. بەزەییم پێیدا هاتەوە و لەحەیوەتا دەستم نایە سەر پشتی و شانە لاوازەکانیم گوشی. لەتاو ئازار و خۆشی زریکاندی.

خۆی راپسکاند و ویستی راکا. پرسیی:" بۆ ئازارمدەدەیت؟"

– لەبەرئەوەی تۆ لەقوڕێکی تر دروستبوویت و خودایەکی ترت هەیە. لەبەرئەوەش بەدرێژایی شەو بیرم لێکردیتەوە. دەمویست پرسیارگەلێکت لێبکەم، بەڵام دەبێ بەڕاستیی وەڵامم بدەیتەوە.

– بۆچ راستیی ناڵێم؟ من لە ڕاستیی گوتن ناترسم. من جولەکەم.

– خودای تۆ فەرمانت پێدەکا چ بکەیت؟ چ ئەرکێکت دەخاتە سەرشان؟ دەمەوێ بەرلەوەی لەمە زیاتر پێوەندییەکەمان پەرەبسێنێ، ئەمە بزانم!"

– رق! ئەمە یەکەمین ئەرکە. ئیسراحەتت کرد؟"

لەناکاوڕا روخساری گرژ بوو. گەرچی لێوە گۆشتنەکانی ئیدی قسەیان نەدەگوت، بەڵام هەر دەلەرزین. لەودیو روخسارە ئەسمەر و جوانەکەیەوە دوو چاوی زەرد و شەویلەی زلی مێ پڵنگێ وەدیارکەوتن. هەمدیس بەگاڵتەجاڕیی و بەچرپە گوتی:" هەنووکە ئیسراحەتت کرد؟"

قسەکەی بوزام بیرکەوتەوە کە دەبێژێ:(گەر وەڵامی ڕق بەڕق بدەینەوە، ئەوا هەرگیز دونیا رزگاری نابێت لە ڕق!)

وەڵامیمدایەوە:" رق ئەو خزمەتکارەیە کە لەپێشەوە دەڕوا و رێگە پاکدەکاتەوە تا سەروەری پێدا بڕوا!"

– سەروەر کێیە؟

– ئەڤین!

کیژەی جوو بەگاڵتەجاڕییەوە پێکەنی. گوتی:" ئەوە مەسیحەکەی تۆیە کە ئاوها دەباعێنێ. بەڵام یەهوەکەی ئێمە ئەمردەکا: گەر کەسێك ددانێکی شکاندیت، تۆیش تەواوی ددانەکانی بشکێنە! تۆ بەرخیت و منیش دەڵە گورگێکی زامدار. ئێمە هەرگیز ناتوانین تێکەڵاو بین. زۆر جوانە کە بەرلەوەی یەکتر ماچکەین درکمان بەو مەسەلەیە کرد!"

– دونیا چ خەراپەیەکی بەرامبەر کردوویت؟ بۆچ دەتەوێ وێرانیکەیت؟

– من گومانم هەیە تۆ پێشتر برسیی بووبیت. نا، تۆ برسێتیت نەچەشتووە، لەژێر پردا نەنووستوویت، هەرگیز لە قەسابخانەیەکی نەخشە بۆداڕێژراودا دایکت سەرنەبڕراوە. بەکورتیی تۆ مافی ئەوەت نییە بپرسیت. ئەم دونیایە – دونیاکەی تۆ– زاڵم و گەندەڵە، بەڵام دڵی ئێمە ئاوهایی نییە. دەمەوێ کۆمەکی هاوڕێکانم کەم تا وێرانیکەن و دونیایەکی تری لەسەر رۆنێن، دونیایەك کە دڵمانی تێدا سەرشۆڕ نەبێ!

بەژێر درەختە رووتەنەکاندا دەڕۆیشتین. هێشتا چەند گەڵایەك بەپەلکی درەختەکانەوە مابوون. بەڵام بایەکی توند ئەوانیشی لێدەکردنەوە و بەسەر و شانی ئێمەدا دەکەوتن. کیژەی جوو هەڵدەلەرزی. دەسکێشەکانی کون کون بوون. بلوسەکەی تەنك و پاژنەی پێڵاوەکانی لەوەدا بوو بەریبدا. بۆ ساتێك بە تیلەی چاو

سەیرێکی چاوانیم کرد و بەترسەوە بینیم لەمن دەنۆڕن و لە ڕقدا هەڵایساون.

دەبێ چ بەسەر ئەم کیژەدا هاتبێ کە بە رقێکی ئاوهاوە دەدوێ؟ بەخۆمگوت:" رەنگە بۆ ساتێك ترسابێ کە نەبا لەبەرەی دوژمن عاشقی پیاوێك بووبێ!"

دەم و لێوی لەتاو سەرما شینهەڵگەڕابوو. چۆقەی ددانی دەهات. بەشەرمەوە پاڵتۆکەم لەبەری خۆم داکەند و بەر لەوەی هەڵبێ بەپەلە بە شانیدا دام. بە رقەوە سڵەمییەوە و هەوڵیدا پاڵتۆکە لەسەر شانی داگرێ، بەڵام من توند گرتم و تکام لێکرد داینەگرێ.

راوەستا. وەك بڵێی هەناسەی تەنگ بووبێ. دەستی لەبەرەنگاریی هەڵگرت. هەستمدەکرد گەرمایی جەستەم لەڕێی پاڵتۆکەوە هێورهێور و بەقووڵیی رۆدەچێتە جەستەیەوە. هەمدیس لێوی سوور هەڵگەڕا. وردە وردە روخساری هەمان جوانیی پێشووی وەدەسهێنایەوە. خۆی پێوە راگرتم. پێدەچوو ئەژنۆی سڕ بووبێ.

بە چرپە گوتی:" گەرمبوونەوە شتێکی باشە، کە گەرمت دەبێتەوە وا هەستدەکەیت ژیان لەگۆڕاندایە!"

خەریکبوو چاوانم پڕ لەفرمێسک دەبوون. لەفیکرەوە چووم:" تۆزێك گەرما، تیکەیەك نان، ساپیتەیەك بەژوورسەرەوە، قسەیەکی خۆش و ئیدی رق دەڕەوێتەوە!"

گەیشتبووینە ماڵەکەی.

پرسیم:" کەنگێ بتبینمەوە؟"

گوتی:" ها پاڵتۆکەت بگرە. ئەلعان تێگەیشتم کەسێك پاڵتۆیەکی فەرووی لەبەردابێ، بۆچی وەکی تۆ دەئاخڤێ! ها بیگرە، دڵم خەریکە لەلێدان دەکەوێ!"

– ساریتا دڵت نا، بەڵکو رقت!

– جیاوازیی نییە، پیرۆزبێ سەرما و برسێتیی. من بێ ئەوانە لەخۆشیدا نوقووم دەبم. بە واتایەکی تر دەمرم و دەبمە جەنازە. خوداحافیز!"

دەستی بۆ رانەگرتم. جانتاکەی کردەوە و کلیلەکەی دەرهێنا تا دەرگاکە بکاتەوە.

هەمدیس گوتم:" کەنگێ بتبینمەوە؟"

روخساری هەمدیس دەمامكی زەردی رقی پۆشییەوە، بێئەوەی وەڵامبداتەوە دەرگاكەی كردەوە و لە تاریكییدا بزر بوو.

ئیدی جارێكی تر نەمبینییەوە.

لە ژوورەكەمدا خۆم بەند كرد. دڵم ببووە هەمبانەیەك كرمی ئاوریشم. دونیا لەناكاوێكڕا دووبارە گۆشت و ئێسكی پۆشییەوە. وا پێدەچوو لەراستیدا بوونی هەبێ. تینوێتییە پێنجانەكە لەجەستەمدا كرابوونەوە و كەوتمە بانگكردنی بوزا تا بێ و شەیتانی لێ وەدەرنێ. كاتی خۆی قەدیسێكی گەورە دوای چل ساڵ زوهد نەیتوانیبوو بگاتە خودا. شتێك هەبوو لەڕێگەیدا دەوەستا و نەیدەهێشت بگاتە خودا. دوای ئەو چل ساڵە، ئەوسا تێگەیشت ئەو رێگرە گۆزەیەكی گچكە بووە كە لەرادەبەدەر خۆشیویستووە، چونكە ئەو ئاوەی سارد دەكرد كە تێیدەكرد. گۆزەكەی شكاند و یەكسەر یەكانگیری خودا بوو. دەمزانی، دەمزانی سەبارەت بەمنیش، پیرە گۆزە جەستەی پڕ لەزەتی كیژۆڵەكە بوو. ئاخر گەر منیش ویستبام لەگەڵ خودادا یەكانگیربم، ئەوا دەبوو ئەم جەستەیەم لە ناوبردبا كە چەقی رێگەی لێگرتبووم. كاتێ هەنگێكی بێگانە دزە دەكاتە شانەیەكەوە تا هەنگوینەكەی بەتاڵان بەرێ، هەنگگەلی كرێكار هێرشی بۆ دەبەن، جەستەی لەتۆڕێك مێوی بۆنخۆشەوە دەپێچن و دەیخنكێنن. تۆڕی مێوینی من لە وشە و شیعر و سەروا پێكهاتووە. بەم قاقزە پیرۆزانە ساریتام دەپێچایەوە و نەمدەهێشت هەنگوینەكەم بەتاڵان بەرێ.

خوێن بۆ لاجانگەکانم جما. خەیاڵە پەرتەکانم کۆکردنەوە و هەوڵمدا گوڕ و هێزم لەسەر جەستەیەك، دەنگێك، دوو چاوی ڕەشی گوماناویی چڕ بکەمەوە. دەمویست هەموو ئەوانە وەدەرنێم، چونکە لە بوزایان جویێ دەکردمەوە.

*

وشەکانم کۆکردنەوە و خۆم پێشیانکەوتم و بۆ جەنگ چووم. کەوتمە نووسین، بەڵام هەرچەندێك زیاتر نووسیبام، مەبەستەکەم زیاتر لیێ دوور دەکەوتەوە و پەرۆشیم زێدەتر دەبوو. ئیدی ساریتا دوور و دوورتر دەکەوتەوە، چکۆڵە و چکۆڵەتر دەبۆوە و دیارنەدەما. پێپلیکانەیەك لەبەردەممدا پرشنگیدا، پێپلیکانەیەکی شێوە بەردین کە جێگەپێی سووری بەسەرەوە و ئینسانێکی پێداهەڵدەگڕا – پیتی هیرۆگلیفی ساکار کە بەکەمترین هێڵ ڕەسمکرابوو– ژیانی خۆمم تێدا ناسییەوە. بە کردنەوەی نهێنیەکانی بۆم دەرکەوت کە چ سافیلکانە و بە چ ئومێدێکەوە کەوتوومەتە ڕیێ. وێستگەگەلی جۆراوجۆر کە بەشێوەیەکی کاتیی پەنام تێیاندا گرتبوو تا هەناسەم بێتەوە بەر و هەمدیس هێزم تێبێتەوە. کامیان بوون – خود، نەژاد، بەشەرییەت، خودا، چۆناوچۆنی کوتوپڕ ترۆپکی بەرزم لەژوور سەرمەوە بینی– (بێدەنگیی)، بوزا.

دواجار سەرنجی ئەو پەرۆشییەمدا کە لەناوەوەمڕا قوڵپیدەدا: پەرۆشیی خۆقوتارکردنی هەتاهەتایی لەفریوەکان، فریوە زەمینیی و ئاسمانییەکان و پێشڕەویکردن بۆ گەیشتن بەم ترۆپکە دوور و چۆڵە. کاتێ پەڕە نووسراوەکانم کە لەسەر ئەرزەکە بڵاوبووبوونەوە، کۆکردنەوە و خوێندمنەوە، ترس باڵی بەسەر بوونمدا کێشا. ئاخر من ویستبووم بە نووسینی دۆعایەك ساریتا لەناوبەرم، کەچیی لەبری ئەوە دۆعایەکم نووسیبوو بۆ رزگاربوون لەهەموو کەون. بوزا دڵنیا و بێجوڵە لەسەر ترۆپکەکە دانیشتبوو، لە هەوڵەکانمی دەنۆڕی و بە سۆز و میهرەبانییەوە زەردەخەنەی دەهاتێ.

دوای ئەوەی پرسیارە دێرینەکانم رێکخستنەوە، دوای ئەوەی وشەکانم دۆزینەوە و وەڵامەکانم دانان، هەستێکم لە ئارامیی تێڕژا. هەستام و چوومە دەرێ تا هەوایەك هەڵمژم و بایەکی باڵی خۆم بدەم. شەو داهاتبوو. هەڵبەت خەڵکی شێویانکردبوو. بەفر و باران نەدەبارین، هەر بۆیە خەڵکیی رژابوونە شەقامەکان. گڵۆپی رەنگاوڕەنگم بە دەروازەیەکی گەورەوە بینی، بانگەشەی رەنگاوڕەنگ کە لێیان نوسرابوو: (سەما لەجاوەوە). لە ناوەوە دەنگی مۆسیقایەکی بەشکۆ و تەژی لەسۆز دەگەییە گوێ. ژن و پیاو خۆیاندەکرد بەژووردا. منیش چوومە ژوورەوە.

سەماو ئاسمانی پڕ لە ئەستێرە هەمیشە لە ترۆپکی هەر هەموو ئەو دیمەنانەدا بوون کە نەشئەیان بە رۆحم بەخشیون. هەرگیز شەراب، ژن، تەنانەت ئەندێشەکانیش وەك ئەو دووانە جەستەمیان ئاوها قووڵ

نەوروژاندووە. بۆیە دوای ئەو هەموو رۆژانە لە ڕۆژووی زاهیدانە، خۆشحاڵبووم کە ئەمشەو نەك تەنێ جەستەم دەحەوێتەوە و خۆشنوود دەبێ، بەڵکو زەین و رۆحم لەگەڵمدا خۆشنوود دەبن– ئەو سێ هاوسەفەرە هەرسێکیان پێکەوە.

کە چوومە هۆڵەکەوە، سەما دەستیپێکردبوو. گڵۆپەکان کوژابوونەوە، جگە لە تیشکێکی شین و سەوزی تاریك کە تەختەی شانۆکەی روناکدەکردەوە و کردبوویە بنی زەریایەکی خۆرهەلاتیی. هەرزەکارێکی رەش و باریکئەندام کە جلکێکی سەوزی ئاڵتوونیی لەبەردا و زێڕو زیوی سەیر و سەرسوڕهێنی لەخۆ دابوو – وەك مێروویەکی نێر لەهاوینە وەرزی جووتبووندا – لەبەردەم ژنێکی گەنمڕەنگ و ئێسکسووکدا سەمایدەکرد و جوانیی لەشی خۆی بۆ نمایشدەکرد. ژنەکە بێجووڵە راوەستابوو.

وەی چ هێز و چ سیحرێکی هەبوو! تەنها ئەو شایانی ئەوە بوو کە لەگەڵ ئەم ژنەدا جووتبێ و کوڕێکی لێببێ تا ئەم هەموو هێز و چاپووکیی و سیحرە لەبری ئەوەی بەفیڕۆ بچن، بۆ ئەو کوڕە بگوێزرێتەوە. ژنەکە بێجووڵە راوەستابوو، تەماشای ئەوی دەکرد، هەڵیدەسەنگاند و هەوڵیدەدا بڕیار بدا. ئیدی لە ناکاوێکرا بڕیاریدا و خۆی بە سەما سپارد. هەرزەکارەکە زەندەقچووانە چووە لاوە. هەنووکە نۆرەی ئەم بوو کە بێجووڵە و ئەفسوونبوو راوەستێ و لە ژنەکە بنۆڕێ. ژنە لەبەردەم هەرزەکارە زەندەقچووەکەدا سەمای دەکرد، باسکی دەکردەوە، سەرپۆشەکەی وەلا دەنا بەجۆرێك کە جەستەی گا

لەرەنگێکی سەوزی شینباودا پرشنگی دەدا و گا دیار نەدەما. لێی نزیك دەبۆوە، واخۆی پیشاندەدا گەرەکییەتی خۆی لە ئامێزیی بنێ. ئەویش هاوارێکی سەرکەوتنی دەکێشا و ئامێزی دەکردەوە، بەڵام ژنەکە لە چاوتروکانێکدا لێی هەڵدەهات.

لە هەر جەولەیەکی سەمادا، دەمامکی زووتێپەڕ لەروخساری مەل و ئاژەڵ و ئینسان دەکەون و لەودیو هەموو ئەم دەمامکانەوە هەمیشە هەمان روخسار وەدیاردەکەوێ، روخساری نەمری ئەڤین. بەتەماشا کردنی ئەم جووتە جاوەییە، لەخۆم دەپرسیی:" ئاخۆ لەودیو ئەم سەمای ئەڤینەوە سەمایەکی دی هەیە – بۆ نموونە سەمای خودا– کە بتوانێ لە جەولەی خۆیدا ئەم دەمامکی ئەڤینە لابەرێ؟" بەسەرسوڕمانەوە دەمپرسی:" بڵێی ئەوکات چ روخسارێکی ترسناك وەدیارکەوێ؟" هەوڵمدەدا دوا روخسار لەودیو هەر دەمامکێکەوە ببینمەوە، بەڵام نەمدەتوانی. بەسەرسوڕمانەوە دەمپرسی ئاخۆ ئەم دوا روخسارە، هەوای بەتاڵ– روخساری بوزا– دەبێ؟ دوو سەماکەرەکە، ژنەو پیاوەکە، هەنووکە یەکدییان لەئامێز و باسك لەنێو باسکی یەکتردا سەمایاندەکرد. لە هەوادا بازیاندەدا، دەکەوتن، هەمدیس بەرز دەبوونەوە و لەمیانەی نەشوەی ئارەزوودا هەوڵیاندەدا لەسنوورەکانی ئینسان ئەولاوەتر بچن.

لە هۆڵەکە هاتمەدەرێ و تا دوای نیوەشەو بەشەقامەکاندا پیاسەم دەکرد. بەفر پروشەی دەکرد. بەهەستێك لە ئارامیی بەخێرم دەهێنا، لەبەرئەوەی لێوە هەڵایساوەکەمیان فێنکدەکردەوە. پرسیاری نوێ

لەناوەوەمڕا هەڵدەگژان. ئاخر سەماکەی ئەو شەوە، سەرچاوە دێرینەکانی لەهەناومڕا تەقاندبۆوە، سەرچاوەگەلێك کە پێموابوو وشکهەڵگەڕاون. بۆمدەرکەوت هەناوی کرێتیی بەو هاسانییە بەتاڵ نابێتەوە. لە ناوەوەمڕا باوانی ترسناك هەبوون کە وەك پێویست گۆشتیان نەخواردبوو، شەرابیان نەنۆشیبوو، ژنیان ماچ نەکردبوو، هەنووکەش بە زەبروزەنگەوە رادەپەڕین تا بەر لە مردنی من و – خۆیان – بگرن. هەر بەراست بوزا چ ئیشێکی لەکرێت هەبوو؟ دەکرا چ ئومێدێکی لە کرێت هەبێ؟

لەژێر روناکیی گڵۆپەکانی شەقامدا لەکلووی بەفر ورد دەبوومەوە. ئەو ژن و پیاوە جاوەییەیان وەبیر دەهێنامەوە کە ئەو ئێوارەیە بینیبوومن. ژمارەیەکی بێشومار ژن و پیاویان وەبیر دەهێنامەوە کە نومایشی سەما– راوەدوونان و شەڕ و هەوەس– یان دووبارە دەکردەوە و لەدووایەمین جووڵەدا یەکانگیری یەکدی دەبوون تا کوڕێك دروستکەن و نەمریی خۆیان مسۆگەرکەن. ئاخر شکاندنی تینوێتی نەمریی قورسترە لە شکاندنی تینوێتیی مەرگ.

تەواوێك شەکەت راکشام تا بنووم. وەك هەمیشە کاتێك زەینم بێداربێ، پرسیارەکان ئازاری دەدەن و ناتوانێ خۆی لێیان قووتارکات، خۆشبەختانە ئیدی خەو دێ و پرسیارەکان ساکار دەکاتەوە و دەیانکاتە حەکایەت. ئاوهایە ترۆپکی ماددەی نووستووی حەقیقەت وەختێك کە چرۆ دەکات.

له خەونمدا بەسەر شاخێکدا هەڵدەگژام. بە دابی شوانانی کرێتیی گۆچانەکەم نابووە سەر شان و گۆرانیم دەگوت. بیرمدێ گۆرانییەکی فۆلکلۆریی بوو کە زۆرم حەز لێی بوو:

تۆوی بیبەرم لەسەر لێوی مارگارۆ چاند
پەلك و گەڵای کرد، بەرزبۆوە، پێگەیی
هەنووکە گرێکییان لێیدەکەنەوە و
تورکان دەیگوێزنەوە
مارگارۆش بە بڵاوکردنەوەی قاچ و هەڵگژانی
درەوی دەکا.

لەناکاوێکڕا پیرەمێردێك لەئەشکەوتێکەوە هاتەدەر. سەرقۆڵەکانی بەرزکردبوونەوە و دەست و پلی قوڕاویی بوو. پەنجەی نایە سەر زاری تا بێدەنگ بم. بە نەغمەیەکی فەرماندەرانە گوتی:" بەسە گۆرانیی چڕین، من پێویستم بە بێدەنگیی هەیە. مەگەر نابینی خەریکی ئیشم؟" وایگوت و ئاماژەی بۆ دەستەکانی کرد.

پرسیم:" چ دروستدەکەیت؟"

– مەگەر چاوت نییە؟ لەم ئەشکەوتەدا قوڕی رزگاربوو دەشێلم!

هاوارمکرد:" رزگاربوو؟ کێیە رزگاربوو؟" وامگوت و هەمدیس برینە دێرینەکان لە ناخمڕا هاتنەوە سوێ.

پیرەمێرد گوتی:" رزگاربوو ئەو کەسەیە کە لە گشتگیریی بە ئاگایە و خۆشیدەوێ و تێیدا دەژی!" وایگوت و بەپەلە خۆی بە ئەشکەوتەکەدا کردەوە.

ئەو کەسەی لەگشتتگیریی بە ئاگایە و خۆشیدەوێ و تێیدا دەژی!

بە درێژایی رۆژ ئەو قسانەم دەگوتنەوە و لە دووبارە گوتنەوەیان هیلاك نەدەبووم.

بەسەرسوڕمانەوە پرسیم:" ئاخۆ ئەمە دەنگی خودا بوو؟ دەنگێك کە تەنها شەوان، ئەو وەختەی زەینی چەنەباز زار لێکدەنێ، دەژنەفرێ؟"

ئاخر من هەمیشە باوەڕم بەوئامۆژگارییانە بووە کە سەعاتەکانی زوڵمەت دەمانکات. هەڵبەت شەو قووڵتر و پیرۆزترە لەرۆژی سافیلکە. شەو بەزەیی بە ئینساندا دێتەوە.

چەند رۆژ تێپەڕین و ئەو دوو دێوە بێخەوە، بەڵێ و نا، لەناخمڕا یەکیان دەهێناو دەبرد. هەر کاتێ وەڵامێ بۆ ئەو پرسیارانەی کە ئازارم دەدەن دەدۆزمەوە، هەمیشە بەناڕەحەتی بە خۆمیان دەسەلمێنم. لەبەرئەوەی دەزانم کە هەڵبەت ئەم وەڵامە پرسیاری نوێ دەخاتەوە.

بەمجۆرە راوەدوونانێك كە ئەم دوو دێوە لە ناخمرا دەیكەن، راوەدوونانێكی بێكۆتاییە. واپێدەچێ هەموو وەڵامێك پرسیاری ئایندەیی لەتانوپۆی یەقینە كاتییەكەیدا حەشاردابێ. هەر بۆیە هەمیشە بە ئارامیی نا، بەڵكو بە نائارامییەكی شاراوەوە لە هاتنی دەنۆڕم.

مەسیح تۆوی بوزای لە قووڵایی بوونی خۆیدا حەشاردابوو. بەسەرسوڕمانەوە پرسیم: ئاخۆ بوزا چیی لەژێر جبە زەردەكەیدا حەشارداوە؟

*

یەكشەممەیەكی باراناویی، بەكاوەخۆ بەمۆزەخانەیەكدا دەگەڕام و تەماشای دەمامكگەلێكی تۆكمەی ئەفریقاییم دەكرد كە لە دار و پێستەی ئاژەڵ و كەللەسەری ئینسان دروستكرابوون. لە هەوڵدانمدا بۆ كردنەوەی نهێنیی ئەو دەمامكانە، بەخۆمدەگوت: دەمامك روخساری راستەقینەی ئێمەیە. ئەم هیۆلا دەموپل خوێناویی و لچ شۆڕ و چاو ترسناكانە ئێمەین. لەودیو روخساری جوانی ژنێكەوە كە خۆشماندەوێ دەمامكێكی ناشیرین دەلوورێنێ، لەودیو دونیای تێكەڵپێكەڵیی و لەودیو روخساری میهرەبانی مەسیحیشەوە بوزا. هەندێجار لەساتە سەرسوڕهێنەكانی ئەڤین و رق و مەرگدا، سیحری فریودەرانە مەحفدەبێ و سیمای سەرسوڕهێنەری حەقیقەت دەبینین. لەرزێكم تێهات و كیژۆڵە ئێرلەندایییەكەی ناو نوێژخانە گچكەكەی سەر كێوەكەم بیركەوتەوە. هەركە لێومنایە سەر لێوی، ئیدی وەك بڵێی

روخساری بگەنێ و شلەیەکی لێبێتە دەرێ و مەیموونێکی ترسناك و فێدار و نەخۆشم لێ دەرکەوێ و گیانم تەژی لە ترس و نەفرەت بکا. لەو رۆژەوە، گەرچی بەزەحمەت خۆم لەرووتکردنەوەی روخسارە راستەقینەکانی بەشەرییەت بەدوور گرتووە، لەبەرئەوەی ئەوکات رێزو لێکحاڵیبوون دیار نامێنن، واخۆم پیشاندەدەم باوەڕم بە روخسارەکانی بەشەرییەت هەیە و لەم رێگەیەوە دەتوانم لەگەڵ هاوڕەگەزەکانی خۆمدا بژیم.

ئەم خەڵکەی ئەفریقیا کە دەمامکەکانیان داتاشیبوو، هەموو رۆژێك بەر لەهەڵاتنی خۆر بە نێزیکترین گردۆڵکەدا سەردەکەوتن و دەپاڕانەوە و داوایان لە خۆر دەکرد کە هەڵبێ. ئەوان لەوە تۆقیبوون نەبادا جارێکیتر خۆر هەڵنەیەت. لای ئەوان باران پڕ لەرۆحگەلی نێرینە بوو کە رۆچووبوونە عەردەوە و بەپیتیان دەکرد، شەوقی بروسکەش نیگای تووڕەی سەروەری نادیار بوو. گەڵای درەختان تەواوێك وەك ئینسان دەئاخڤین، هەندێك لەپیرێژنان لە زوبانیان دەگەیشتن. کاتێ خەڵکی ئەم ناوچەیە لە روبارێك دەپەڕینەوە، ئەو روبارە بەرەو لای خۆی کێشی دەکردن تا غەرقیان بکا، بەڵام ئەوان بەکۆکردنەوەی تەواوی هێزی خۆیان و بەوپەڕی خێرایی دەپەڕینەوە و کاتێ دەگەیشتنە بەستەری رووبارەکە دەیاندا لەقاقای پێکەنین چونکە بەسەلامەتی پەڕیونەتەوە. هەموو شتەکان دەئاخڤین، برسیی دەبوون، دەیانژنەفت، نێرومێ بوون و جووت دەبوون. هەوا لێوڕێژ لە رۆحی مردووان دەبوو. خەڵکەکە بۆ ئەوەی رۆحی ئەو مردووانە لەسەر رێگەی خۆیان لابەرن، قۆڵیان رایەڵدەکرد و بەدەوری خۆیاندا دەیانسوڕاندەوە. لەبەر ئەمەبوو کە

دەیانتوانی لەمدیو رووکەشەوە حەقیقەت بەم ئاشکراییە بببینن و لەودیو روخساری زووتێپەڕیشەوە دەمامکی نەمریی هەڵگرن.

کیژۆڵەیەك هات و لەلامەوە ڕاوەستا. ئەویش وەك من کەوتە تەماشای دەمامکەکان. خەریکبوو لەمۆزەخانەکە بچمە دەرێ. چونکە کاتێ تەنیام و لەشتێکی سەرنجڕاکێش دەنۆڕم، گەر کەسێکی تر بێ و لەهەمان ئەو شتەی من بنۆڕێ، ئەوا بێزار دەبم و ئیدی من حەوسەڵەی تەماشاکردنی شتەکەم نامێنێ. کیژۆڵەکە گۆشتن و کورتەبالا بوو، خاوەن سینگێکی بەرز و چەناگەیەکی تۆکمە و کەپوویەکی هەڵۆیی و چاوانێك بوو بە برژانگی گەورەوە.

لایکردەوە و سەرنجێکیدام و لێمڕاما. پێدەچوو وەك دەمامکێك لەمنیش بنۆڕێ.

پرسیی:" ئەفریقاییت؟"

بە پێکەنینەوە گوتم:" بە تەواویی ئەفریقایی نیم. تەنها دڵم ئەفریقاییە!"

گوتی:" روخسارت، دەستیشت ئەفریقایین. من جوولەکەم!"

بۆ ئەوەی سەر بنێمە سەری گوتم:" ئێوە میللەتێکی ترسناکن، خەتەرن. میللەتێکن واپێدەچێ بتانەوێ دونیا رزگارکەن. چما ئێوە هێشتا چاوەڕێی مەسیحن ؟"

– نا، نا، ئەو هاتووە؟

– مەسیح؟

– بەڵی مەسیح!

هەمدیس پێکەنیم:" کەی؟ لەکوێ؟ ناوی چییە؟"

– لینین!

کوتوپڕ دەنگی گڕ و چاوانی خەمین بوون.

لینین! وا پێدەچوو تەواوی دەمامکەکانی بەردەمم بۆ ساتێك بجووڵێن و شەویلەکانی خۆیان لێکبترازێنن. کیژۆڵەکە بە بێدەنگیی لە ئاسمانی ڕەشی دەرەوەی دەنۆڕی.

بەخۆمگوت: بەڵێ، (لینین) یش رزگارکەرێکی دی بوو، رزگارکەرێکی نوێی تر بوو کە کۆیلە و برسیی و ستەمدیدان خولقاندیان تا گوڕی

ئەوەیان پێببەخشێ بەرگەی کۆیلایەتیی و برسێتیی و ستەم بگرن. دەمامکێکی تری نوێ بوو بۆ ئومێد و نائومێدیی بەشەرییەت.

– من مەسیحێکی تر دەناسم کە ئینسان لە برسێتیی و تێریی رزگاردەکات، هەروا لەزوڵم و لە دادپەوەرییش قوتاریدەکات. لەهەموو ئەمانەش گرینگتر، لە هەموو مەسیحەکانی تریشی رزگاردەکات!

– ناوی .....

– بوزا!

بە بێزارییەوە زەردەخەنەیەکی هاتێ. پاشان بەنەغمەیەکی تووڕە گوتی:" ناویم بیستووە. ئاخر مەسیحەکەی تۆ تارماییە، بەڵام ئەوەی من لە گۆشت و خوێنە!"

لە ناکاوێکڕا هەڵبەزییەوە. بۆنی تیژی ئارەقەی جەستەی لەیەخەی کراوەی کراسەکەیەوە هەڵدەسا. بۆ ساتێك چاوانم قورس بوون.

دەستم بە باسکیدا هێنا و گوتم:" تووڕە مەبە. تۆ ژنیت و منیش پیاو، دەتوانین لێکحاڵی ببین!"

بە چاوانێکی نیوە کراوەوە تەماشایدەکردم. برۆی دەلەرزی.

بەدەم سەیرکردنی دەمامکەکانەوە، بەدەم سەیریکردنی خوداگەلی تەختەیی و بەدەم هەڵمژتنی بۆنی سەیر و نامۆی دەوروبەرمانەوە گوتی:" ئەم جێگەیە هەر دەڵێی قەبرسانە. خەریکم دەبوورێمەوە. لە دەرەوە باران دەبارێ. وەرە با بڕۆین و تەڕ بین!"

لەو بارانەدا، چەند سەعاتێك بەژێر درەختە بەژن زراڤەکانی باخدا پیاسەمانکرد. ئەو کیژۆڵەیە چەند رۆژێك لەوەوبەر لە روسیا – لە بەهەشت – گەڕابۆوە و سەراپای بوونی لەئەڤین و رقدا تاوی سەندبوو. ناوی (ئەتیکا) بوو. گوێم بۆ ڕادێرا. سەرەتا بەرپەرچمدایەوە، بەڵام زوو بەزوو بۆم دەرکەوت کە ئیمان لەجێگایەکی باڵای سەری ئینساندا حوکم دەکا کە ئەقڵ ناتوانێ دەستی بیگاتێ.

بۆیە ئیدی لێوم هەڵنەهێنایەوە و لێگەڕام بە ئارەزووی خۆی دونیا وێران بکا و رۆی بنێتەوە.

ئێوارە داهاتبوو. رێبواران کەم ببوونەوە، گڵۆپەکان داگیرسان. پێدەچوو کوتوپڕ خەڵك و ماڵ و درەختەکان لەژێر بارانی روناکدا نوقوم بووبن.

کیژۆڵەکە خۆی بە باسکمەوە گرت و گوتی:" ماندووم. وا باشترە بچینەوە ماڵەکەی من!"

باخەکەمان جێهێشت و بەنێو کۆڵانە باریکەکاندا کەوتینە رێ و گەیشتینە گەڕەکی کرێکاران.

- لەماڵەوە سێ هاوڕێم دەبینیت. ئەم ئێوارەیە پێکەوە چا دەخۆینەوە. یەکێکیان شێوەکارە. لەگەڵ رەنگەکاندا شەڕییەتی. شتێك دروستدەکا و پاشان تێکوپێکی دەداتەوە. هەمیشە دەگەڕێ، بەڵام نازانێ بۆچی دەگەڕێ. دەڵێ ئەو کاتەی دەیدۆزمەوە ئەوجا دەزانم بۆچی گەڕاوم. ئەم هاوڕێیەم ناوی (دینا) یە و جوولەکەیە. هاوڕێکەی تریشم ئەکتەرە. ئەویش وەك دینا دەگەڕێ، دەچێتە ناو هەموو ئەو کاراکتەرانەوە کە رۆڵەکانیان دەبینێ. بەڵام کاتێ نواندنەکەی کۆتایی دێ و لێیان دەچێتە دەرێ، ئیدی خۆی شەلوکوت دەکات. ئەم هاوڕێیەشم ناویی (لیا) یە و ئەمیش هەر جوولەکەیە. هاوڕێی سێیەم کیژۆڵەیەکی گەلێك جوانە، بەڵام تا بڵێی نازنازیی و بێکەڵکە. باوکە دەوڵەمەندەکەی بەمدەست پارەی دەداتێ، ئەمیش بەو دەست جلکی شەوی پێدەکڕێ، بۆن دەکڕێ، لەگەڵ هەرپیاوێکدا بیەوێ دەنوێ. ئەم هاوڕێیەشم ناوی (روسا) یە و جوولەکە نییە، خەڵکی ڤێنایە، خۆشمدەوێ. نازانم بۆ!"

بۆ ساتێك بێدەنگبوو. هەمدیس گوتی:" رەنگە لەبەرئەوە خۆشمبوێ کە حەزبکەم وەك ئەو بم ... کێ چوزانێ!"

وا خۆم پیشاندا گوێم لێی نەبووە، بەڵام لەقوڵاییمرا زۆر خۆشحاڵبووم کە دەنگی جاویدانیی ژنم دەژنەفت کە بەسەر بیر و تیۆرەکانی تایبەت بەروخاندنی دونیا و سەرلەنوێ رۆنانەوەنەوەیدا هەڵدەگژا.

هاوڕێکانی لەوێ بوون. روسا شیرینیی و میوەی هێنابوو. سفرەی رازاندبۆوە و چاوەڕێ بوون. روسا لەسەر قەنەفەکە راکشاو و سووراوی دەکرد. دوانەکەی تریش بەحیرس و تووڕەییەوە رۆژنامەیەکیان لەبەردەمیاندا راخستبوو دەیانخوێندەوە. خەڵکی هەمدیس وروژابوونەوە و دونیا تاوی سەندبوو.

به تەماشاکردنی ئەم چوار مەخلۆقە دڕندەیەی دەوروبەرم، بەخۆمگوت:" سوپاس بۆ ئەو قەدەرەی کە هەمیشە دەمخاتە ناو جوولەکەوە. پێموایە لەناو ئەمانەدا باشتر هەڵدەکەم وەك لەمەسیحییەکان!"

کاتێك خۆمان بە ژووردا کرد، سێ کیژۆڵەکە هاوارێکیان کرد. ئاخر چاوەڕێی ئەوە نەبوون پیاوێك خۆی بەماڵدا بکا.

ئەتیکا بە پێکەنینەوە گوتی:" تەنانەت ناشزانم ناوی چییە. لەمۆزەخانەی ئیتنۆلۆژی دۆزیومەتەوە. ئەمیش دەمامکێکە!"

رۆسا دانیشتنەکەی ڕێککردەوە و هەوا پڕ لەبۆنی عەتر بوو. بۆنی هەناسەی گەرم و جحێڵیی نائارام نارەحەتیدەکردم. نازانم بۆ، بەڵام

بوونم لەنێو ئەو هەموو سینگ ومەمکە ژنانەیەدا، بوونم لەنێو ئەو هەموو چاوە گوماناوییی و لێوە رەنگینانەدا پڕی لەشەرم و ترس دەکردم. وام پێ باشتر بوو ئەوێ جێبێڵم. بەڵام چایان هێنا. لەسەر سەرینەکان لە ئەرزەکەدا دانیشتین و ئەژنۆمان بەریەکدەکەوت. هەنووکە دوای ئەو هەموو ساڵانە، جگە لە ئەتیکا چ شتێکی ترم لەو ئێوارەیە بیرنایەتەوە – ئێوارەیەك کە زۆر قورس لەسەرم کەوت – تەنێ ئەتیکام بیردێتەوە کە زۆر بە پەرۆشەوە لەبارەی مۆسکۆوە، لەبارەی پایتەختی سووری دونیاوە دەدوا. باسی ئەوێندەرێی دەکرد و رۆساش پێدەکەنی. دوای چا خواردنەوە هەمدیس کەوتەوە سووراوکردن. دوو کچەکەیتریش بە دوو چاوی ئەبڵەقەوە سەیریان دەکرد و هیچیان نەدەگوت.

شەو داهات. سێ کیژەکە بە نیازی رۆیشتن هەستان. منیش هەستام. بەڵام ئەتیکا دەستی گوشیم و ئاماژەی بۆ کردم بمێنمەوە. منیش مامەوە. ئەو شەوە بوزا لە ناخمدا رەنگی پەڕی. ئیدی ئەوکات بۆمدەرکەوت کەدونیا تارمایی نییە، جەستەی ژن گەرم و تۆکمەیە و تەژییە بە تاوی ژیان و مەرگ چ بوونێکی نییە.

شەوانێکی زۆر لەلای ئەتیکا مامەوە. چ قسەیەکی لەبارەی خۆشەویستییەوە نەدەکرد. ئاخر دڵ زاتی نەدەکرد گەمەی پیرۆز و رووتی ئێمە بە ئاه و سوێند تێکوپێك بدا. هەنووکە جگە لە جەستە چ شتێکیتر لە ئارادا نەبوو. وەك ئاژەڵ دەجەنگین و پاشان شەکەت و

خۆشحاڵ لە خەودا رۆدەچووین. لێکدا لێکدا دەمگوت: " ئاه .. بوزا .. بوزا !" وامدەگوت و پێدەکەنیم.

چ ئارامبەخشە کاتێك جەستە بە نەوازشە رۆحییەکان ئاڵوودە نەبووبێ و پاقیژە و تۆکمە وەك ئاژەڵێك لەسەر عەرد مابێتەوە. ئاخر مەسیحییەت پێوەندی ژن و پیاوی خەراپکرد کاتێ بەهای (گوناه) ی بەو پێوەندییەوە لکاند. پێشتر ئەو پێوەندییە پیرۆز بوو، خۆبەدەستەوەدانێکی خۆش بوو بەئیرادەی خودا. بەڵام لە رۆحی زەندەقچووی مەسیحییدا کەوتە نێو گەرداوی گوناهەوە. بەر لەمەسیح، سێکس سێوە لاسوورەیەك بوو، پاشان مەسیح هات و کرمێکی کردە ناو ئەو سێوە و ئیدی ئەوسا کەوتە داخرماندنی.

بەسەرسامییەوە لەم کیژۆڵە هەڵایساوەم دەنۆڕی. بەدرێژایی شەو دڕندەیەکی برسیی و مرۆخۆری وەهابوو کە هەر زەڕەیەکی رۆحی دەبووە جەستە. بە درێژایی رۆژیش بڵێسەیەك بوو لەوپەڕی پاقژییدا. ئەم کیژۆڵەیە ژنێکی دەگمەنی تری وەیادهێنامەوە کە ئەویش وەك ئەم، یان هەمووی جەستە بوو یاخۆ هەمووی رۆح. ئەو ژنە (قەدیس تیرێزا) بوو. رۆژێکیان راهیبەکان بینییان بەئیشتیاوە کەوێکی برژاو دەخوا. راهیبە سافیلکەکان بۆی کەوتنە تۆمەت هەڵبەستن. بەڵام قەدیس تیرێزا پێکەنی و گوتی:" لە کاتی عیبادەت کردندا عیبادەت بکەن و لە کاتی کەو خواردنیشدا کەو بخۆن!" ئەو ژنە بە دڵ و بە گیان خۆی بەدەست کردارەکانییەوە دەدا و بەپەرۆشییەکی یەکسانەوە رۆح و جەستەی خۆراکدەدا.

ئەتیکا بەدرێژایی شەو گەمەی لەتەکمدا دەکرد. بەڵام کە رۆژ دەبۆوە نێوچەوانی بەیەکدا دەدا و بە رقەوە تەماشایدەکردم. هەمیشە لێیدەپرسیم:" شەرمەزارنیت لەوەی خۆشحاڵ و دەوڵەمەندیت؟ شەرمەزار نیت لەوەی نە برسیت، نە زستانان لەسەرمادا هەڵدەلەرزیت، نەپێڵاوەکەت هەلاهەلایە؟ شەرمەزارنیت لەوەی بە شەقامەکاندا دەڕۆیت و بە خۆت دەڵێیت: دونیا جوانە و خۆشمدەوێ؟" منیش پێمدەگوت:" من ناڵێم دونیا جوانە و خۆشمدەوێ، بەڵکو دەڵێم دونیا زنجیرەیەك تارماییە. برسێتیی و سەرماو پێڵاو– هەلاهەلابێ یان نا – تارمایین، شنەبایەکیان بەسەردا هەڵدەکا و هەموویان دەڕەونەوە. من وا دەڵێم!"

بە تووڕەییەکی شێتانەوە هێرشی بۆ دەهێنام و دەمی دەگرتم:" بێدەنگبە! ئیتر نامەوێ وشەیەکیتر ببیستم. کەواتە دەبێ راست بێ کە ئێوەی دەوڵەمەندان هەمووتان دڵتان نییە بۆیە هەست بە بەزەیی ناکەن؟ چما ئێوە چاوتان دەبینێ. فەرموو وەرە سەیرکە!"

لەگەڵ خۆیدا بۆ گەڕەکێکی هەژارنشینی دەبردم. هەمووان لەوێ ئەویان دەناسی. دەچووینە ناو کوختە داڕووخاوەکانەوە و دایکانی چاو بەفرمێسك و مندالأنی برسیی و پیرەمێردانی بێکاری پیشاندەدام کە دانیشتبوون و لەبێدەنگیدا لێوی خۆیان دەکرۆژت. کاتێ پرسیارێکم لێدەکردن، سەراپا دیقەتیاندەدام و پاشان روویان وەردەگێڕا.

له ئەتیکام دەپرسیی: " بۆچیی نادوێن؟ بۆچیی؟"

– دەدوێن، هاواردەکەن، بەڵام کەنگێ نموونەی وەك ئەنگۆ دەتوانن دەنگیان ببیەن. لەگەڵ ئەمەشدا خەمت نەبێ، رۆژێك دێ دەنگیان ببیەیت!

چاوی دەبڕییە چاوانم تا بەڵکو کاریگەریی عەزابی بەشەرییەت لەروخسارمدا بخوێنێتەوە. بەڵام من بەگاڵتەجاڕییەوە وەڵاممدەدایەوە:" مایەی شەرمەزارییە کە منیش بۆ شیرینکردنی دەمم نوقوڵێك نەمژم، نوقوڵێك لەو بەرهەمە بەتامانەی کە هونەری شیرینسازیی بەشەرییەت: خودا، نیشتیمان یاخۆ کارڵ مارکسی هاوڕێی ئازیزت بەرهەمی هێناون. جارێکیان بە بەختەوەرترین مرۆڤی دونیا ئاشنابووم، دوو نوقوڵی پێکەوە نابووە زاری: مەسیح و مارکس. لەبەر ئەوەی وی مەسیحییەکی توندڕۆ و مارکسییەکی توندڕۆ بوو، توانیبووی تەواوی کێشەکانی ژیانی چارەسەرکات، کێشە ئەرزیی و ئاسمانییەکان!"

قەریحەی نوکتەبازییم کرابۆوە بەڵام کە دەئاخڤیم هەستمدەکرد تاڵیی و سۆز قورساییان خستۆتە سەر ڕۆحم. بەڵام بەهۆی هەستی درۆزنانەی عیززەتی نەفسەوە ئەو هەستەم دەشاردەوە. سوور بووم لەسەر بەرپەرچدانەوە و شانازیی بە پەنا نەبردن بۆ تەسەللا بەنوقوڵ مژین.

-" من ئەوها تەسەللاگەلێکم حەز پێنییە. ئاخر هەرجۆرە مەزەبێك بەڵێنی پاداشت و بەختەوەریی بدا، بەلای منەوە تەسەللادانەوەیەکی ترسنۆکانەیە کە شایانی خەڵکانی خەڵەفاو و ئیفلیج و ناکامڵە!"

بە توڕەیی وەڵامیدامەوە:" من نەخەڵەفاوم، ئیفلیج و ناکامڵییش نیم. واز لە لەخۆبایبوون بێنە. ئاخر بوزاکەی تۆیش وەك ئەوانیتر نوقوڵە. شتێکیتر، ئیتر نامەوێ گوێم لەقسەت بێ و ناشمەوێ بتبینم!"

بە تووڕەیی سەری بۆ دواوە وەردەگێڕا و قۆڵی بەردەدام و دەڕۆیشت!

بەڵام لای ئێوارە، زەردەخەنە دەڕژایەوە سەر لێوە گۆشتنەکەی و دەیگوت:" بە درێژایی ڕۆژ هەرچیمان گوتووە نەخشی سەر ئاو بووە، ئەلعان ئیتر نۆرەی شەوە!"

بەیانیان لەیەکتر جیادەبووینەوە. ئەو دەچوو بۆ کارگە و منیش بەتاقی تەنیا بەنێو گەڕەکە هەژارنشینەکاندا دەگەڕام. ئیدی نەمدەویست لەگەڵ ئاتیکادا بۆ ئەوێ بڕۆم. ئاخر کاتێك لەگەڵ ئەودا دەبووم، عیززەتی نەفسم دەیخستمە بەرگری و دڵمی بەکڵۆمدراویی دەهێشتەوە. بەڵام کە بەتەنیا دەچووم، عەزابی ئینسان لە تارماییێتیی دەکەوت. ئیدی دونیا سێبەر نەبوو، بەڵکو جەستەیەکی واقیعی و برسیی بوو کە دەینالاند و خوێنی لێدەچۆڕا.

خودایە، هەموو ئەوە مەدەرە ئینسان کە دەتوانێ بەرگەی بگرێ! هەرگیز نەمدەزانی ئەم هەموو عەزاب و برسێتیی و زوڵمە لەدونیادا هەن. تا ئەوکات قەت ئاوها لە نزیکەوە لەگەڵ روخساری ترسناکی نەبوونییدا رووبەڕوو نەببوومەوە. تابلۆی یاساگەلی تر لێرە حوکمی دەکرد و یەکەمین ئەرکیشی رق بوو. دەبوو (دە) وەسیەتەکە لێرە بگۆڕدرێن، لە پێشدا گۆڕدرا بوون. ئەڤین، رق، جەنگ و رەوشت مانای نوێیان لەخۆگرتبوو. رۆژێکیان ژنێکی لاوازم بینی لەسەر شۆستەیەك کەوتبوو، لەجلکە دڕاوەکانییەوە عەورەتی دیاربوو، بەزەییم پیایدا هاتەوە، راوەستام تا پێیبڵێم: خوشکێ خۆت داپۆشە، گوتم:" عەورەتت داپۆشە!" ئەویش شانی هەڵتەکاند و بەپێکەنینێکی گاڵتەجاڕییانەوە گوتی:" من برسیمە و تۆ لەبارەی عەورەت داپۆشینەوە دەدوێی. ئاخر ئابڕوو هی دەوڵەمەندانە!"

ئیدی بەرگەی ئەم حەمکە ترسەم نەدەگرت، گۆنا قوپاو بەهۆی برسێتییەوە، منالانی باریك و بنێس کە لە زبڵەکاندا بەدوای پاشماوەی خۆراکدا دەگەڕان، زگیان سەوزباو و هەڵاوساو، پێوپلیان برێتیی بوو لە ئێسکێکی لە پێستی زەردەوە پێچراو. ژمارەیەکیان خۆیان بە گۆچانەوە راگرتبوو، لەبەرئەوەی قاچیان لەدوویان نەدەهات. هەندێکیشیان تازەکیی ریشیان لێ ڕووا بوو.

لەوەندە زیاتر بڕستی بینینی ئەو وەزعەم نەبوو. ڕووم بەلایەکی تردا وەردەگێڕا، چونکە هەستم بە شەرمەزاریی دەکرد.

*

ئەمەم باش لەبیرە: بەر لەبەزەیی هاتنەوە بە بەشەرییەتدا، ئەو شەرمە ناوەکییەم هەستپێدەکرد. شەرمەزار بووم لەدیتنی عەزابی بەشەرییەت و هەوڵمدەدا تەواوی ئەو ترسە بکەمە دیمەنێکی زووتێپەڕ و بێهودە. بەخۆمدەگوت ئەمە هەمووی ڕاست نییە. ئاخر نەدەبوو وەك کەسێکی سافیلکە بەرەو گومڕایی بچم و باوەڕ بێنم. نا، برسێتی و تێریی، دڵتەنگی و شادیی، ژیان و مەرگ هەر هەمووی تارمایی بوون! ئەمەم دەگوت و دووبارەمدەکردەوە. بەڵام بەبینینی برسێتیی و بە بینینی منداڵانی گریاو و ژنانی گۆنا چرچ و چاوانی لێوڕێژ لەعەزاب و ڕق، دڵم هێور هێور وەکی مۆم دەتوایەوە. بە وروژانێکی فرەوە لەم ئاڵوگۆڕە پێشبینی نەکراوەی ناخم دەنۆڕی. سەرەتا شەرم لە دڵمدا ترپەی دەهات و دوای ئەویش بەزەیی. هەستمدەکرد ئازاری خەڵکانیتر ئازاری منە، پاشان تووڕەیی دەهات و دوایی تینوێتیی و دواتر دادپەروەریی و ... لەژوور هەموو ئەمانەشەوە هەستی بەرپرسیاریی. بەخۆمدەگوت:" شایانی سەرزەنشتم کە ئەم هەموو برسێتیی و زوڵمە لەدونیادا هەن. من بەرپرسیاری ئەوەم!"

دەبوو چیم کردبا؟ بۆمدەرکەوت ئەرکەکەم دەگۆڕدرێ. دونیا بەرفەراوان دەبوو. پێداویستیی لەوە گەورەتر بوو بتوانرێ کۆنترۆڵ بکرێ. ئەرك لە جەستەیەکی گچکە و ڕۆحێکی چکۆڵەدا هەستی بەدیلێتی و هەناسەتەنگیی دەکرد. ئاخر دەبوو چ بکرێ؟ دەبوو کام ئاراستە بگیرێتەبەر؟ لە قووڵایی ناخمڕا دەمزانی دەبێ چ بکەم؟ بەڵام جورئەتی دۆزینەوەیم نەبوو. واپێدەچوو ئەم ئاراستەیە پێچەوانەی

سروشتم بووبێ و دڵنیاش نەبووم کە ئینسان بەهۆی ئەڤین و هەوڵەوە بتوانێ لەسروشتی خۆی تێپەڕێنێ. بەڵام بیرم لەمەسەلەکە دەکردەوە. بەسەرسوڕمانەوە لەخۆم دەپرسی:" ئاخۆ ئینسان ئەم هەموو هێزە خوڵقێنەرەی هەیە؟ گەر هەیبێ ئەوا چ بیانوویەکی بەدەستەوە نامێنێ ئەگەر لە ساتە قەیراناوییەکاندا هەوڵی تێکشکاندنی سنوورەکانی خۆی نەدا!"

لەو رۆژە سەختانەدا، کاتێ دژی چارەنووسی خۆم لە هەوڵدا بووم تا لەخۆمی تووڕەهات تێپەڕێنم و لەپێناو ساڕێژکردنی رەنجی ئینساندا پێشوازی لە ئازار بکەم، نموونەی باڵای قوربانیی و ئەڤین بە زەینمدا دەهات - گوایە گەرەکیی بوو رێگەم پیشانبدا - یەکێ لەگوتەکانیم بیرکەوتەوە کە دەڵێ:(پێویستە لەسەرمان هەمیشە سەرنجی هاواری ئینسان بدەین کاتێ داوای یارمەتیی دەکات.)

یەکەمجار، کاتێك لەسەردانەکەمدا بۆ ئیتاڵیا، چوومە کۆڵانە باریکەکانی (ئاسیزیی) یەوە و زرینگەی زەنگی خۆشنوودانەی ناقووسەکانم لەبورجی کڵێسای قەدیس فرانسیسکۆس- گەدای خودا- و لە دەیرە چکۆڵەکەی قەدیس (کلارا) وە هاتەگوێ، بەختەوەرییەك کە لەوەسفکردن نایەت، دایگرتم. لەکۆشکەکەی کۆنتیسە ئەریچتا نیشتەجێ بووم و چەند مانگێك لەم شارە پیرۆزە مامەوە و حەزم نەدەکرد جێیبێڵم. هەنووکەش لەم رۆژە دژوارانەدا کە رۆحم دەجەنگی تا نەختێك باڵ لەیەکدا، دڵمکرایەوە و ئاسیزی لێهاتەدەر. لەم رۆژە

قەیراناویانەدا، (بێرناردۆن)[*] کوڕە جلك دڕاو و پێپەتییەکە لەناو رووناکییەوە هاتەدەر، هەنگاوی بۆ پێشەوەنا و بە دەست ئاماژەی بۆ ڕێگەکەم کرد. ڕێگە نەبوو، بەڵکو پێپلیکانەیەکی بەردین و لێژ بوو، بەڵام سەراپای فەزای دەوروبەری شەڵاڵ بوو لە بۆنی خۆشی تەقەدوس.

ئەو رۆژەم بیرکەوتەوە کە بە (ڤێرنا)، بە کێوی شەهادەت و شکۆی فرانسیسکۆسدا هەڵدەگژام. بایەکی توند و سارد هەڵیکردبوو. زنارەکان خۆڵەمێشیی و رووتەن، چۆڵ لە سەوزایی و گژوگیا. درەختە زڕەکان رەش داگەڕابوون. ناوچەکە لەخەم و عەزاب و کولەمەرگیدا دەینالاند. چ شتێك ئەسەری نەبوو جگە لە هەژاری و رووتوڕەجاڵیی و تەنیایی. تاریکیی نێزیکدەبۆوە، روناکیی پەراگەندە و بێپرشنگ، ترۆپك لەپێش چاوانمدا هەڵکشابوو. بێهودە هەوڵمدەدا ئارەزووم چڕکەمەوە و هەموو هێزم بخەمەگەڕ. هەستمدەکرد ترس کۆنترۆڵی جەستەی برسی و بەشەختەبووم دەکا، جەستەیەك کە شەو خەریکبوو لەم چۆڵەوانییەدا قووتیدەدا. پاشان کوتوپڕ موجیزە روویدا. پێدەچوو ئەم ناوچە نامرۆیی و بێشکۆفەی گوڵەی دەوروبەرم، جێگۆڕکێ بکا و بە هەنگاوی عیرفانیانە هەڵگژا بێت. هەستمدەکرد لێرە، لەدەوروبەرمدا هەژاریی – هەژاریی فرانسیسکۆس– توندوتیژ بوو لەسەر جەستە، بێبەزەیی بوو بەرامبەر ئاکاری ئینسان و چێژە کاتییەکانی.

---

[*] بێرناردۆن، مەبەست لە قەدیس فرانسیسکۆسە. و.ك

هەمان قەدیس بوو کە کەوتە زوهد. نکوڵی لەهەستی پێنجانە دەکرد. بەڵام کاتێك مڵچەمڵچی شەیتانی ناخی دەژنەفت، خۆڵەمێشی دەکردە خواردنەکەی خۆیەوە. لەچلەی زستاندا، لەجۆگەلە شەختەبەندەکاندا شەونخوونیی دەکێشا، برسیی و سەرمای دەبوو، هێندە جەستە قوڕاوییەکەی ئازار دابوو کە لەنێو نوێنی مەرگدا بەزەیی بەجەستەیدا دەهاتەوە، رووی تێکرد و گوتی:" برای گوێدرێژم، بمبوورە کە زۆرم عەزبدایت!"

بەڵام ئەو هەژارییە، هەژارییەکی فرانسیسکۆسیی بوو: دڵنیا لەسەر و سامانی خۆی، دڵنیا لەو بەهارە عیرفانییەی کە دەیهێناو دڵنیا لەو هاوینە گەرم و تەڕی لەمیوەیەی کە لەناخی ئەم بەهارەدا حەشاریدابوو. عەسری ئەمڕۆش چیای رووتەنی ڤێرنا، کوتوپڕ لەقوڵایی زەینمدا نهێنییەکانی دەکردنەوە و دەبووە دیمەنێکی ئەفسووناویی لەبەهەشتی ناوەوەمان: بەهەشتێکی پڕ بەرەکەت، بۆندار، پڕ لە هەنگ و پەپوولە. منیش هەنووکە هەمدیس بەو چیا گۆڕاوەدا هەڵدەگژام و هاوارمدەکرد: خوشکە ڤێرنا، ئەی خوشکی هەژاریی ناوتان بەرەکەت!

بەهار هات. چۆناوچۆنی دەمتوانی ئێرە جێبێڵم؟ لەکۆشکی کۆنتیسە ئەریچتادا بەرامبەر دەیری گچکەی قەدیس کلارا بەبەختەوەریی دەژیام. قەت ئاوها بەقووڵیی هاوگونجانی نێوان قەدیس فرانسیسکۆس و بەهارم ئەزموون نەکردبوو، لەبەرئەوەی لەمیانەی سێ دروشمەکەی هەژاریی و پاقژیی و تاعەتی فیرقەی فرانسیسکۆسییەکاندا، هیچیان

وەك پاقیژەیی بەهار لەهاوئاهەنگیی تەواودا نییە بە رۆحی رەسەن و هەمیشە لەدایکبووەوەی فرانسیسکۆس. لەناوچەکانی تردا، بەهاران چەندەها چاوی رۆحی ئەفسون و حەسرەتدیدەی ئینسان بەیادەوەریی جحێڵیی، بە ژنێك کە خۆشیدەوێ، بە کیژە گچکەکەی دەپشکون. چەندەها جار بێزاریی دەوروژێنێ کە بۆچی تا ئەم رادەیە سروشت سەرلەنوێ دەبووژێنێتەوە کەچیی ئینسان ناتوانێ جحێڵیی بگەڕێنێتەوە؟ چەندەها جار رۆحی ئینسان هاندەدا ئیرەیی بە زنار و چیاکان بەرێ لەبەرئەوەی چاوەڕوانی مەرگ نین و پیریی ناناسن. بەڵام بەهار لەئاسیزییدا قلافەتی فرانسیسکۆسی لەخۆدەگرت. ئەم خاکی (ئەمبریا)[*] یە، خاکێك کە بەختی وەبەرهێنانی ئاوها میوەیەکی هەیە، بەرفەراوانتر و دەوڵەمەندتر دەبێ. دەرگا بە ڕووی بەهارانی دووانە و سییانەدا دەخاتە سەر پشت کە تیایدا هەر گوڵێکی ئاسیزی، بێئەوەی چارەنووسی بەختەوەرانەی ونکات، دەگاتە ترۆپکی روخساری پیرۆزی پشکوتنی رۆحی ئینسان.

فرانسیسکۆس لەو یەکەمین کەسانە بوو. یەکەمین سونبولێك بوو کە لەبیابانی سەدەکانی ناوەڕاستدا ڕووا. دڵی ساکار و بەختەوەر و پاقژ، چاوانی هەروەك چاوی منداڵ و شاعیر هەمیشە دونیایان بۆ یەکەمینجار دەبینی. ئاخۆ دەبێ فرانسیسکۆس چەند جاران لەمێروویەك، لەگوڵێکی هاکەزایی، لەسەرچاوەی ئاوێك ورد بووبێتەوە و چاوانی پڕ بووبن لە فرمێسك؟ دەبێ چەند جاران بەخۆی گوتبێ: (

[*] هەرێمێك لە ئیتاڵیا. و.ك

وەی ئەمە چ دیمەنێکە! چ لەزەتێکە! گوڵ و ئاو و مێرووگەل چ نهێنییگەلێکی مەلەکوتین؟) دوای ئەو هەموو سەدەیە، فرانسیسکۆس یەکەمین کەسێك بوو کە دونیای بەچاوانێکی پاقیژەوە بینی. تەواوی زرێ قورس و ناقۆڵاکانی سکۆلاستیکی* سەدەکانی ناوەڕاست داکەوتن و ئیدی جەستە و رۆح رووتوقووت مانەوە و کەوتنە بەر شنە شنی بەهار.

چەند مانگێك دواتر، بۆ دووەمینجار ئاسیزییم بینی. ئیدی نەمدەتوانی لێی دوور بکەومەوە. مێرگی ئەمبیریا بەرەزی پڕ بەرەکەت و باغی هەنجیر و زەیتوونستانەکانیەوە هەنووکە تەژی لەمیوە بوو. بەدرێژایی رێگەکە هەر دەڕۆیشتم و جارێکی دی لەگوندێکەوە بۆ گوندێکیتر دەچووم و بە هێورییەکی بێدەنگەوە لەزەتم لەو خاکە بە بژوێنە دەبرد: ئەرزێکی پیرۆز و پاقیژە کە بە خۆبەدەستەوەدانەوە خۆی لەبەر ئازاری کێلان و بێڵدا راگرتووە و هەنووکەش بە باوەشی پڕ لەمیوە و بە ئاسوودەییەوە لێی ڕاکشابوو. هەستتدەکرد بۆیە ئاسوودە و ئارامە چونکە ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجامداوە. بەهۆی گوێڕایەڵییەوە بۆ رێساکانی نەمریی، بە تێپەڕینی بەتەواوی قۆناغەکانی ڕامان و ئازاردا، ئارام و باوەڕبەخۆ، توانیبووی ئەم بەرە بەبەرەکەتەی فەزیلەتی خۆی بچنێتەوە.

---

* فەلسەفەیەك کە لەسەدەکانی ناوەڕاستدا برەوی بوو. لە هەرە تایبەتمەندییەکانی ئەو فەلسەفەیە تەرخانکردنی فەلسەفە بوو لە خزمەت لاهوتدا. لە دیارترین پێشڕەوانی ئەم فەلسەفەیە تۆما ئەکوینی بوو.

کوتوپڕ، بێ چ هەوڵێکی ئاگایانە، جارێکی دی مانای قووڵی (تاعەت)، سێیەمین دروشمی فیرقەی فرانسیسکۆسیەکانم ئەزموون دەکرد. تاعەت بۆ ئاماژەی توندوتیژ و خۆڕەهاکردن بە دەست هێزەکانی سەروو دەوروبەر و ناخمانەوە، هێزە دیار و نادیارەکان، بە باوەڕێکی پتەو بەوەی ئەمانە هەموو شتێك دەزانن و ئێمە چ شتێك نازانین – ئەمەیە تاقە رێگەی گەیشتن بە بڕشتیی. ئیدی رێگەکانیتر زڕ و فریودەرن، چونکە رێنوێنیمان بۆ چ جێگەیەك ناکەن و دوای گومڕاییە بێهودەکان هەمدیس دەمانبەنەوە بۆ خودە داماو و نەفرەتییەکانمان.

ئاوها بوو فرانسیسکۆس لەم سەرزەمینەوە کە عاشقی بوو، سەری هەڵێنا. بینیم لەسەر عەرد راکشابوو، تەواوێك وەك ئەو بەیانییە زووەی رەهبانەکان بینییان لە باخەکەی قەدیس کلارا راکشاوە و بەدەم گیاندانەوە سروودی سوپاسگوزاریی بۆ خۆر و ئاو و ئاگر دەچڕێ. ئاخر ئەو ئیدی بەختەوەر بوو. خۆی بە یاسای نەمرییەوە گرێدابوو. دەستی پڕ لە میوە و وەکی کرێکارێکی میهرەبان بەرەو لای خودای خۆی دەگەڕایەوە.

لەمیانەی ئەو مانگانەدا، کاتێ بە کۆڵان و کێڵگەکانی ئاسیزیدا دەگەڕام، یاخۆ لە تابلۆکانی کۆشکە مەزنەکەی ئەم گەدایە ورد دەبوومەوە، بیرمدێ هەوڵمدەدا چەندێك لەتوانامدابێ بە بەهارێکی ئاوها یان بە پاییزێکی وەکی وی ئاشنابم. وەی ئەو ساڵانە چ ساڵانێکی سرك و پڕ لەپەرۆشیی بوون! هەموو بەیانییەك خۆشحاڵ و نائومێد هەر لەسپێدەوە دەچوومە دەرێ و بەو دەڤەرە پیرۆزەدا

دەگەڕام. هەستم هەر وەك هەستی جحێڵانیتر بوو، وەك هەستی ئەو جحێڵە ئەسپارتییە بوو کە گۆشتی رووتی جەستەی دەنایە بەردەم رێوی و لەگەڵ کوت کوتکردنی جەستەشیدا نە قسەیەکی دەکرد و نەهاوارێکی لیّ بەرزبۆوە، بەڵکو ئازاری دەچەشت و شانازی بەوەوە دەکرد کە توانیویەتی بەسەر ئازارەکانیدا سەرکەویّ.

بەڵام بێئەوەی خۆم بمەویّ، روخسارم نهێنیی هەوڵ و عەزابمی ئاشکرا کردبوو. چونکە رۆژێکیان کە بە تێپەڕین بەدەروازەی قەدیس کلارادا شارم جێدەهێشت، پیاوێکی باڵابەرز و باریکەلە – کە قژە زەردەکەی ماش و برنجیی ببوو– هاتە سەر رێگەم. گەرچی زۆر جاران ئەو پیاوەم بینی بوو وەك من بەم دەڤەرەدا پیاسەیدەکرد، بەڵام چ قسەیەکمان لەگەڵ یەکدیدا نەکردبوو. هەر کاتیّ بەیەك گەیشتبووین، لە رووی ئەدەبەوە زەردەخەنەمان بۆ یەکتر کردبوو، پاشان هەریەکەمان بە رێگەی خۆیدا رۆیشتبوو. وەك بڵێی هیچ کاممان نەیویستبیّ تەنیایی و ئارامیی ئەویتر تێکوپێك بدات.

بەڵام ئەمڕۆ بەیانی، ئەم پیاوە غەریب و نەناسە راوەستا، تەماشایەکی کردم و پاش ساتێك دوودڵیی، پرسیی:" حەز دەکەیت پێکەوە پیاسەیەك بکەین؟"

– بەڵی حەز دەکەم.

دوای ئەوەی چەند هەنگاوێکماننا، گوتم:" من خەڵکی گرێکستانم. بۆ ئاسیزیی هاتم و عاشقی قەدیس فرانسیسکۆس بووم!"

وەڵامیدامەوە:" منیش خەڵکی ئەوسەری ئەورووپام. خەڵکی دانیمارکم. منیش هەر عاشقی فرانسیسکۆس بووم. ساڵانێکە لێرە لە ئاسیزیی دەژیم. ناتوانم جێیبێڵم. ناوم جۆرگێنسێنە."

راچڵەکیم و گوتم:" هەمان ئەو کەسەی ئەو کتێبە نایابەی لەبارەی قەدیس فرانسیسکۆسەوە نووسیوە؟"

جۆرگێنسێن زەردەخەنەیەکی تاڵی هاتێ و سەری بە نیشانەی بەڵێ راوەشاند:" کێ دەتوانێ حەقی تەواو بەفرانسیسکۆس بدا؟ تەنانەت (دانتی) یش نەیتوانی. سروودی یازدەیەمی پارادیزۆ[*] ت خوێندۆتەوە؟"

خەنیی بووم. ئاخر رێك لەو رۆژانەدا ئەڤینێکی مەزنم بۆ ئەو فەسڵە تێداخوڵقابوو. هەروا لە پیاسەکانی تەنیاییمدا بەشەقامەکانی ئاسیزی یاخۆ ئاواییەکانی دەوروبەردا، بەزۆریی سێ بەیتی یەکەمی ئەو سروودەم لەبەرخۆوە دەگوتەوە:

ئەی هەتوانی نائاقڵانەی فانییان

---

[*] بەهەشت، بەشێکی کۆمیدیای خودایی، شاکاری دانتی. و.ع

چ درۆزنانەیە بیانووگەلێك کە
واتان لێدەکا باڵەکانتان رووەو زەلکاو لێکدەن!

کوتوپڕ بەژێر باڵی شیعر و لە هاوئاهەنگییەکی برایانەدا، پێکەوە کەوتینە خوێندنەوەی ئەم شیعرە قووڵە. رێگەیەکی بەرزمان گرتەبەر کە بەسەر خوانی پڕ لەنیعمەتی رەز و چڕە زەیتونستانەکاندا دەینۆڕی. هەنووکە خۆر دیار و دونیای روناك کردبۆوە و پڕی لە سێبەری درێژ درێژ کردبوو. ماوەیەك بێدەنگبووین. دواجار هاوڕێکەم لای بۆ کردمەوە و پرسی:" بۆچی فرانسیسکۆست خۆشدەوێ؟"

بەڵام یەکسەر لە پرسیارەکەی ژێوان بۆوە و گوتی:" بمبوورە، ئاگام لەخۆم نەبوو!"

وەڵامیمدایەوە:" ئەوم لەبەر دوو هۆ خۆشدەوێ. یەکەمیان لەبەر ئەوەی شاعیرە، یەکێکە لە گەورەترین شاعیرانی پێش رێنیسانس. بە داهاتنەوە بەسەر ناچیزەترین مەخڵوقاتەکانی خودادا، توخمی نەمریی ناخیانی، واتە نەغمەیانی دەژنەفت!"

جورگێنسێن پرسی:" ئەی هۆی دووەم؟"

– دووەمیان، ئەوم خۆشدەوێ لەبەرئەوەی لەرێی ئەڤین و تەریقەتی زوهدەوە، رۆحی توانیویەتی واقیعییەت ببەزێنێ. برسێتیی، سەرما، نەخۆشیی، گاڵتەجاڕیی، زوڵم و زۆر و دزێویی– هەموو ئەو شتانەی کە

مرۆگەلی بێباڵ ناویاننناوە واقیعییەت-. هەروەها توانیویەتیی لە گۆڕینی ئەم واقیعییەتە بەخەونێکی بەچێژ و هەستپێکراو و راستەقینەتر لە خودی حەقیقەت، سەرکەوتن وەدەستبێنێ. وی ئەو نهێنیانەی کەشفدەکرد کە کیمیاگەرانی سەدەکانی ناوەڕاست بە پەرۆشەوە لەدووی دەگەڕان، واتە گۆڕینی ناچیزەترین کانزا بەزێڕی ساخ .. چۆن؟ چونکە کیمیا لای فرانسیسکۆس شتێك نەبوو مەحاڵ و بەدەر لەئینسان کە بە بەیەکدادانی یاسا سروشتییەکان بتوانرێ دەسبخرێ، بەڵکو کیمیا خودی دڵی وی بوو. بەم پێیە لەرێی ئەم موجیزەی کیمیا عیرفانییەوە واقیعییەتی دەستەمۆ دەکرد، مرۆڤایەتی لەچنگاڵی ناچاریی رزگار دەکرد و تەواوی جەستەی دەکردە رۆح. قەدیس فرانسیسکۆس بۆ من ژەنەراڵێکی مەزنە کە لەشکری ئینسانی بۆ سەرکەوتنێکی نامەرجدار رێنوێنیی دەکات!

- هەر ئەمە؟

وەلامیمدایەوە:" دەزانم دەتەوێ پرسیاری چیم لێبکەیت. نا، چ شتێکیتر نا. ژەنەراڵ و شاعیر، لەو دووە زیاتر چ شتێکیتر نا!"

هەمدیس بێدەنگبووینەوە. بەلام جۆرگێنسێن خێرا گوتی:" ئەمە بەس نییە!" خەریکبوو وەلام بدەمەوە، بەلام ددانم بە خۆدا گرت. ئاخر دەترسام نەبا قسەیەکی خەراپ بە زارمدا بێ. جۆرگێنسێن وەك بڵێی قسەیەکی نەگوتراو تەواوکات، گوتی:" لەبەر ئەمەیە روخسارت ئاوها ماندوو دیارە. تۆ هێشتا لەململانێدایت، دەستت بە رزگاریی نەگەییوە،

ئەم ململانێیەش ڕۆژ بە ڕۆژ شەکەتت دەکا. هەر لەبەر ئەم هۆیەش بوو ئەم بەیانییە ڕامگرتیت و لەگەڵتدا سەری قسانم دامەزراند!"

بە دەنگێکی خۆنەویستانە، دەنگێك پڕ لە تووڕەیی و گاڵتەجاریی لێمپرسیی:" ئاخۆ تۆ دەتوانیت لەو ململانێیەدا یارمەتیم بدەیت؟"

هەستم بە شەرمدەکرد. ئاخر هەندێجار بەرلەوەی ڕۆحمان دەرفەتی کۆنترۆڵکردنی جەستەی هەبێ، قسە لەزارمانەوە دەردەپەڕێ.

جۆرگێنسێن گوتی:" خۆت کۆنترۆڵکە. من ناتوانم یارمەتیت بدەم. لەسەر هەموو مرۆڤێك پێویستە کە ڕێگەی تایبەت بە خۆی بدۆزێتەوە و خۆی ڕزگار بکا. لەچی؟ لە زووتێپەڕ، لە زووتێپەڕ خۆی ڕزگار بکا و نەمریی بدۆزێتەوە."

هێشتا تووڕەیی بەری نەدابووم. گوتم:" بە ڕوخساری هێمن و ڕێڕۆیشتنی ئارام و دڵنیا و دەنگی هەمیشە خۆشتدا وا پێدەچێ ڕێگەی خۆت دۆزیبێتەوە. چ گومانی تێدا نییە کە بە هاوسۆزیی و دەشێ بە بەزەییشەوە لە ئێمەمانان، ئێمەمانانێك کە هێشتا لەململانێداین، بنۆڕیت. دەشێ تایبەتمەند بە سیفاتی هاوسەنگەوە لەدایکبووبیت و هەرگیز تامی ململانێت نەچەشتبێ!"

جۆرگێنسێن ڕاوەستاو بۆ ساتێك سەیریکردم. ئەمجار بەحیرسەوە دەستی بۆ ڕایەڵکردم و قۆڵیگرتم، وەك بڵێی دەستی خنکاوێك بگرێ.

گوتی:" تۆ هێشتا جحێڵیت. خۆنەویستیت کەمە. هێشتا داوای یارمەتیکردن بەشایانی شان و شەوکەتی خۆت نازانیت. روخسەتمبدە شتێکت پێبڵێم: نا، من تایبەتمەند نەهاتوومەتە دونیا. گەلێك باش لە مانای عەزاب و بەرخۆدان و لەخۆبایی بوون دەگەم. رۆمانگەلێکی پڕ لەهەست و ئەڤین و گاڵتەجاڕیم نووسیون. ئیدی لەگەڵ رۆژاندا هونەرم زۆر پێسنووردار بوو. خۆم بۆ زانست تەرخانکرد و بوومە لایەنگیری توندڕۆیی داریونیزم و هەر بیرێکی دژە مەسیحییەت. دەمویست حوکمەت، کڵێسا، رەوشت و تەواوی کۆتەکان بپسێنم. ئیدی لەسەر عەرشەکەم لە دڵی ژیاندا دانیشتم و جەنگم دژی دوژمنی دێرین راگەیاند: دوژمنی دێرین ناوێك بوو کە لە خودام نابوو. دەمنووسیی، لە هەموو جێگەیەك نوتقمدەدا. ئاڵا بەدەست رامدەکرد و هەر رامدەکرد. بەڵام لە ناکاوێکرا راوەستام و بێدەنگ بووم. نەخۆشییەکی نەناسراو و پێشبینی نەکراو چنگاڵی بەدڵمدا کرد. سەرچاوەکەیم نەدەزانی، دەشێ لە تەواوی هەموو ئەو ماوەیەدا هەر لەناخمدا بووبێ و چاوەڕێی هاتنی رۆڵەکەی خۆی بووبێ. بۆ ئەوەی لەهاوڕێیان و لەئاکارە دێرینەکانی خۆم راکەم، دانیمارکم جێهێشت و سەفەرم بۆ گرێکستان کرد و لەوێوە چوومە ئیتاڵیا و پاشان بۆ ئاسیزی هاتم."

زەردەخەنەیەکی هاتێ و پاشان گوتی:" ئەوە بەر لە سی ساڵ بوو. ئەو سی ساڵەم لێرە، لەژێر سایەی فرانسیسکۆسدا گوزەراند. سوپاس بۆ خودا!"

لەناوەوەڕا وروژابووم. گوتم:" ئەدی پاشان؟ من جگە لەفرانسیسکۆس چ کتێبێکی تری تۆم نەخوێندۆتەوە!"

– ئەمە باشتر. کتێبێکی سەفەرنامەم چاپکردووە و تیایدا لەو هەستە دەدوێم کە لە کاتی بینینی شارە دێرینەکان بەکۆشك و کڵێسا و تابلۆکانیانەوە تێمدا وروژاوە. پێشتر چووبووم بۆ دەیری فیرقەی (بەندیکت)، بەڵام ترسام و رۆژی دواتر یەکسەر گەڕامەوە. گەرچی کە رێوڕەسمی عیبادەتی رەهبانان بۆ من جیلوەیەکی سەرنجڕاکێشی هەبووە و پێچەوانەی شێوازی ژیانم بووە، هەرچەند بۆ یەکەمینجار توانای ئەوەی پێبەخشیبووم پێمبسەلمێ کام رێگە دەچێتەوە سەر بەختەوەریی، بەڵام لەگرتنەبەری ئەو رێگەیەدا دوودڵ بووم!"

جۆرگێنسێن ئاوڕیدایەوە و بە خەنیبوونێکی فرەوە ئاماژەی بۆ ئاسیزی پیرۆز بە دیوارگەلی دێرینی رۆکاگراند و ئەکرۆپۆلۆس و کڵێسای مەزن و لەقەڵاچووی قەدیس فرانسیسکۆسەوە، کرد. پرسیی:" مۆڵەت دەدەیت بگەڕێینەوە و بیبینین؟"

گەڕاینەوە و ئەو رێگەیەمان گرتەبەر کە دەچۆوە ئاسیزی. جوتیارانی لاواز و چاوان هەڵایساو بەلاماندا تێدەپەڕین. لە دواوە (گا) کان، گای سپیی و بە ئەمبیریا ناسراو، لەژێر قورسایی گاسندا خاووخلیچك دەڕۆیشتن و قۆچە چەماوەکانیان بە گوڵە گەنم رازابۆوە. کیژە

جوتیارێکی قژ ڕەش و شەبەقرەنگ سلاوی لێکردین: Pax et bonum جورگێنسێنیش بە شێوازی مەزەبیی فیرقەی فرانسیسکۆسیی، سلاوەکەی سەندەوە. پاشان ئاماژەی بۆ کۆشکی مەزنی سەڵتەنەتیی لەدامێنی ئاسیزیدا کرد. نوێژخانە گچکەکەی فرانسیسکۆس (پۆرتیۆنکولا) ی لەناودا بوو. گوتی:" لەوێ لە پۆرتیۆنکولا، بەتەماشاکردنی قەدیس و بینینی پێنج زامەکەی جەستەی، بۆ یەکەمجار بە تەرزێکی خۆنەویستانە کڕنۆشم برد. بەڵام هەستم بە شەرمکرد، بەتوڕەیی هەستامەوە سەرپا و ئەوێم جێهێشت. هەمیشە بە توڕەیی لەخۆم دەپرسیی:" چی وایلێکردم سوژدە بەرم؟ چیم بەسەر هاتووە؟ بەڵام لە هەمان کاتدا ئارامییەکی لە ڕادەبەدەر سەراپای بوونمی لەخۆگرت. هەمدیس لەخۆم پرسی: بۆچی؟ بۆچ دەبێ ئاوها ئارامییەك هەست پێبکەم؟ لەراستیدا ئەم بەختەوەرییە لە هەموو ئەو لەزەتانەی تێپەڕاندبوو کە تا ئەو ساتە تامم کردبوون. لەگەڵ ئەمەشدا، شتێك لەناخمدا هەبوو کەنەیدەویست باوەڕبێنێ. رقی لەهەر شتێکبوو کە لەسەروو سروشتەوە بێ، باوەڕ و متمانەی تەنێ بەیەك شت هەبوو: بە ئەقڵی ئینسان و ئەوەی ئەقڵ دەیگوت. ئەمە بوو کە لەبەر دەرکی دڵمدا راوەستاو و نەیدەهێشت موجیزەی لێبێتە ژوورەوە!"

هەر کە بینیم سەرلەنوێ بێدەنگبوو، بە نائارامیی پرسیم:" باشە دوایی؟ دوایی چۆن رزگارییت بەرەو روو هات؟"

– وەك هەمیشە ئارام و بێ هاتوبات، تەواوێك وەك گەیینی میوە و شیرین و ئاودار بوونی، دڵی منیش هەر ئاوها شیرین و ئاودار بوو. کوتوپڕ هەموو شتێك بەلامەوە ساکار و یەقیناویی وەدیارکەوت، ئازار و دوودڵیی و شەڕەکان بنەبڕ بوون. لەبەر پێی فرانسیسکۆسدا دانیشتم و چوومە بەهەشت. فرانسیسکۆس، خودی فرانسیسکۆس– برای دەرکەوانی بەهەشت– دەرگاکەی لێکردمەوە.

دواجار لە ئاسیزی نێزیکبووینەوە. خۆر بەسەر قەڵا خوێناویی و نیوە وێرانەکەی شاردا پرشنگیدەدا. زەنگی گچکە و گوێنەوازی قەدیس کلارا، شادمان و وەك کەوی چیایان دەیقاسپاند.

جۆرگێنسێن گوتی:" دەبێ بمبووریت کە لەبارەی خۆمەوە زۆر دووام. ئەو قسانەم بە ددانپییانان لێ وەرگرە. ئاخر تەمەنم لە تۆ زیاترە و چێژ لەوە دەبینم لای خەڵکانێك ئیعتیرافکەم کە بە تەمەن لەخۆم گچکەترن، چونکە دەشێ ئەمە تاقە جۆرێکی ددانپییانان بێ کە کەڵکی هەبێ."

بۆ ئەوەی وروژانی خۆم حەشاردەم، بە پێکەنینەوە گوتم:" وەی چ دەبوو گەر هەر بە ڕاستیی فرانسیسکۆس دەرکەوان با! چ خۆشییەك! قەدیسان و گوناهباران و باوەڕداران و کافران، تەنانەت ڕێگەی بە ملیۆنێرەکانیش دەدا بچنە بەهەشت. بەڵێ، ڕێگەی بە نەفرەتاویترین بوونەوەریش دەدا. ڕێگەی بە مشك و کرم و کەمتیارەکانیش دەدا."

جورگێنسێن بێئەوەی زەردەخەنە بیگرێ، گوتی:" ئەوکات دەبووە ئاژاوە. نەك هەر ئاژاوە، بەڵکو دەبووە ناعەدالەتییش!"

بەژێر دەروازەی قەڵاکەدا تێدەپەڕین. دەیری قەدیس کلارا لای چەپمانەوە و ئەو خانووەش کە منی لێدەژیام لەلای راستمانەوە.

هاوڕێکەم گوتی:" لەتەکتا دێم تا سلاوێك لە کۆنتیسەی پیر بکەم. یەکەمین جارم لەیادە کە بینیم، شۆخترین ژنە خانەدانی ئاسیزی بوو. بە گەنجی بێوەژن کەوت و ئیدی هەرگیز شووی نەکردەوە. بیرمدێ بەسواری ئەسپێکی سپییەوە بۆ سەردانی موڵکەکانی– زەیتونستان و رەزەکانی– دەچوو. گەر لەرۆژگاری سان فرانسیسکۆسدا ژیابا، ئەوا دەبووە قەدیس کلاراکەی وی."

– باوەڕ ناکەم هەمان باوەڕی مەزەبی تۆی هەبێ."

جۆرگێنسێن وەڵامیدامەوە:" ئەی مەگەر روخساری نابینی چەندێك نوورانییە!"

بە پێپلیکانەکاندا سەرکەوتین. هەوای کۆشکە گەورەکە سارد و لەژوورەکەی کۆنتیسە ئاگرێك پێکرابوو. ئارمێلیندای کارەکەری خەریکی ئامادەکردنی سفرە و هێنانی قاوە و شیر و نانی گەنم بوو بۆ خانمەکەی. کە ئێمەی بینی دوو فنجانی تریشی دانا.

دانیشتین.

بەڵێ، هەر بەراستی لەروخساری ساڵخوردەی ئۆرستۆکراتیانەیەوە نوور پرشنگیدەدا. چاوانی رەش و گەورەی پارێزراو بوون لەغەدری زەمەن. دەرگای ئەوسەری باخەکە کرایەوە، تەلأنێکی شکۆفەکردووی گوڵەباخ لەژێر تیشکی هەتاودا دەدرەوشایەوە. کۆنتیسە پرسی:" ئێوە هەردووکتان بەو بەیانی زووە بۆ کوێ چوون؟ دڵنیام لەبارەی قەدیس فرانسیسکۆسەوە دەدووان!"

جۆرگێنسێن بە پێکەنینەوە تەماشایەکی کردم و گوتی:" ئەدی تۆ لەکوێوە دەزانیت؟"

کۆنتیسە پێکەنی و گوتی:" چونکە ساتێك لەمەوبەر، کاتێك چوومە باخچەکە، لە دوورەوە ئێوەم بینی کە بەرەو ئێرە دەهاتن، هەردووکتان بلێسەتان تێوە ئالأبوو!"

*

چەند روناك ئەو رۆژانەم بە تەواوی وردەکارییەکانیانەوە وەبیردێنەوە. من داوای یارمەتیم لەفرانسیسکۆس نەکردبوو، کەچی ئەو لە پێشمەوە رایدەکرد تا رێنوێنیمکات. چ دەبوو گەر گورم تێدابا! ئاخر کە لەدوورەوە دەمبینی باوەشی بە گەڕەکاندا دەکرد، دڵ تێکەڵأتن و ترس باڵیان بەسەر بوونمدا دەکێشا. کاتێك دەمبینی بەپێی پەتی دەگەڕا و

مەوعیزەی دەدا و لەهەمان کاتیشدا خەڵکیی هوهایان لێدەکێشا و بەردبارانیان دەکرد و ئەمیش نوور لەروخسارییەوە پرشنگیدەدا، ئیدی دڵم دەکەوتە بەرگریی. لەگەڵ ئاگاییمدا بە ناچیزەییم، بەخۆم دەگوت: هەموو شتێك و ئەوە نا، باشتر وایە ئینسان لەشەهیدبوونێکی ناکاودا تیابچێ. ئاخر روبەروبوونەوەی بەردەوام لەگەڵ سوکایەتیی و گاڵتەجاڕیدا لەسەروو حەوسەڵەی منەوە بوو.

هەمیشە پێوەندی راستەوخۆم بە خەڵکەوە، پەستی و بێزاریی لێکەوتۆتەوە. خەنیی دەبووم بەپێی توانای خۆم یارمەتییان بدەم بەڵام لەدوورەوە. هەمووانم خۆشدەویستن و هاوسۆزیم بۆ هەمووان هەبوو، بەڵام لەدوورەوە. هەر کاتێك لێیان نێزیکبوومەتەوە مەحاڵ بووە بتوانم خۆم لەبەر زوبان درێژییاندا راگرم. ئەوانیش هەمان هەستیاندەکرد و ئیدی جیادەبووینەوە. من ئەڤینێکی بەلرفەم بۆ بێدەنگی و تەنیایی هەیە. دەتوانم بە سەعات لە ئاگر یاخۆ لەزەریا بنۆڕم، بێئەوەی پێویستم بە چ هاودەمێکیتر هەبێ.

ئەم دووە هەمیشە یارانی بەوەفا و ئازیزم بوون. هەر کاتێ عاشقی ژنێك یاخۆ ئەندێشەیەك بووبم، لەبەر ئەوە بووە کە لە ژناندا سیفەتی سەرەکیی ئاگر و زەریام بینیوەتەوە.

زیاتر لەمە (وام بەخۆمدەگوت تا پاساو بۆ نەتوانینم بێنمەوە لەگرتنەبەری رێی هەڵگژانەکەی فرانسیسکۆس) چۆناوچۆنی ئەم گەدای خودایە، ئەم دۆن کیشۆتە ئاسمانییە، بە هەمان ساکاری و

سافیلکەییەوە، بە هەمان سەفا و ئەڤینەوە – دەتوانێ لەم سەردەمی مەمون[*] و مولوخ[**]ەی تیایدا دەژین، هەمدیس لەسەر ئەرز دەرکەوێتەوە؟

ئەمەم دووبارە و دووبارە دەهێنایەوە سەر زوبان تا تەسەللای خۆم بدەمەوە. نەمدەزانی گەدایەکی نوێی خودا لەسەر عەرد دەرکەوتۆتەوە و ئەو گەڕانەی دەوریانداوە لەزنجییەکان بوون. گەر لەو ڕۆژە قەیراناویی و یەکلاکەرەوانەدا لە بەرلین کە هانیدەدام لە وروژانی بوزایی بێمەدەر و بەرەو ناخی جوولەی شۆڕشگێڕانە هەنگاوبنێم، سەرنجم لێدابا، ئەوا زیاتر لەترسنۆکیی خۆم شەرمەزار دەبووم. دوای ئەوە بەماوەیەکی زۆر سەرنجم لێدا. ئەوە کاتێك بوو کە ئیدی نەمدەتوانی. دەشێ لەبەرژەوەندیشم نەبووبێ ڕەوتی ژیانی خۆم بگۆڕم. ئاخر ڕێگەیەکی تەواو جیاوازم بۆ ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانم گرتبووە بەر.

لەو پاش نیوەڕۆیەی مانگی ئابدا، کاتێ ئەو باریکەڕێیەم گرتەبەر کە بە گوندی گونزباخ لە دارستانەکانی ئالستیا کۆتاییدەهات، لێوڕێژ

---

[*] مەمون: زاراوەیەکی سریانییە بەمانای دەوڵەت. ئەهریمەنی تەماع و ساماندۆستیی. و.ع

[**] مۆلۆخ: خوواوەندێکی سامییە کە دەبوو بۆ پەرستنی، منداڵانی بۆ سەربڕدرێن. ئەم بتە لە مس دروستکراو و لەسەر کورسییەکی مسین دادەنیشێنرا. کورسی و بتەکە کلۆر بوون و لەو کلۆراییەدا ئاگر دەکرایەوە و هەر کە پلەی گەرماکەی دەگەییشتە رادەی سووربوونەوە، قوربانییەکەی دەخرایە سەر و یەکەندەردوو دەبرژا. و.ع

بووم له وروژان. قەدیس فرانسیسکۆسی سەردەمەکەی ئێمە* خۆی دەرگاکەی کردەوە و دەستی بۆ رایەڵکردم. دەنگی قووڵ و گەرم، دیقەتیدەدام و لەودیو سمێڵە ماش و برنجی و پڕەکەیەوە زەردەخەنەیەکی هاتێ. بینیبووم جەنگاوەرانی کرێتیی رێك وەك ئەو بوون، تەژی لە میهرەبانیی و لە ئیرادەیەکی پۆڵایین.

قەدەر وایخواست ئەم ساتەوەختە پیرۆز بێت. دەرکی دڵمان بە ڕووی یەکتردا دەکردەوە. تا شەو پێکەوە دەماینەوە و لەبارەی مەسیح، هۆمەر، گەڕەکان و (سیپاستیان باخ) ەوە دەدواین. دەمەو ئێوارە بەرەو کڵێسا گچکەکەی گوند دەکەوتینە رێ.

بەدرێژایی رێگە پێیدەگوتم:" وا باشترە بێدەنگ بین!" وروژانێکی قووڵ روخسارە گرژەکەی پۆشیبوو.

بەرەو ئۆرگەکە دەچوو تا مۆسیقای باخ بژەنێ. دادەنیشت ... وابزانم ئەو ساتەوەختە لە بەختەوەرترین ساتەوەختەکانی ژیانم بوو.

لەرێی گەڕانەوەدا، گوڵە کێوییەکم لەگوێ جاددەکە بینی، ڕاوەستام تا لێی بکەمەوە. دەستیگرتم و گوتی:" لێی مەکەرەوە. ئاخر ئەو گوڵە زیندووە. دەبێ حورمەتی ژیان بگریت!"

---

* کازانتزاکیس رۆمانی (فرانسیسکۆس ... قەدیس ی من) ی پێشکەش بە ئالبێرت شوایتزەر کردووە و بە فرانسیسکۆس، کوڕی ئەم سەردەمەی ئێمە ناوی بردووە.

مێروولەیەك بە یەخەی چاکەتەکەیدا دەچووە سەرێ و دەهاتە خوار. بە میهرەبانییەکی لەرادەبەدەرەوە مێروولەکەی گرت و لەسەر ئەرزەکە، لە جێگەیەك کە کەس پێی پێدا نەنێ، داینا. گەرچی هیچی نەگوت، بەڵام گوتەی (مێروولەی برا) بەسەر زارییەوە بوو. ئەمە گوتەیەك بوو لەو گوتە خۆشانەی کە لە ئاسیزی باوانییەوە بۆی مابۆوە.

کە شەو داهات لەیەکتر جیابووینەوە و من بۆ تەنیایی خۆم گەڕامەوە. بەڵام هەرگیز ئەو ڕۆژەی مانگی ئابم لەبیرەوەریدا نەسڕرایەوە. ئیدی من تەنیا نەبووم. بەڵکو ئەم تێکۆشەرە، بەدڵنیاییەکی تۆکمە و بەهەنگاوی پتەو و جحێڵانەوە لەگەڵمدا ڕێیدەکرد. گەرچی ڕێگەی ئەو ڕێگەی من نەبوو، بەڵام تەماشاکردنی وی کە ئاوها بە باوەڕ و سەرسەختانە بە میعراجی خۆیدا هەڵدەگژا، بۆ من تەسەللایەکی مەزن و وانەیەکی باڵا بوو. ئیدی لەو ڕۆژەوە بەدوا، باوەڕم بەوە هێنا کە ژیانی قەدیس فرانسیسکۆس حەکایەتی دێوودرنجان نییە. لەوە بەدووا دڵنیابووم لەوەی کە هێشتا ئینسان دەتوانێ لەسەر ئەرز موجیزە بخوڵقێنێ. ئاخر من موجیزەم بینیبوو، دەستم تێوەدابوو، لە تەکیدا دووابووم، ئێمە پێکەوە پێکەنیبووین و هەر پێکیشەوە بێدەنگ ببووین.

لەو ڕۆژەوە بەدوا، دڵم هەرگیز نەیتوانیوە ئەو دوو ڕوخسارە لەیەکتر جیاکاتەوە. ئەو دوو ڕوخسارە ئەفسوونگەرەی کە لەزەمەنی فانیی سڕرابوونەوە و یەکگرتنێکی لەجیابوونەوە نەهاتوو لەئەبەدییەتدا، واتە

لەسینگی خودادا، یەکانگیری یەکدی ببوون. ئاخر ئەو دووە وەك دوو برا لەیەکدەچن: قەدیس فرانسیسکۆس و ئالبێرت شوایتزەر[*].

هەردووکیان ئەڤینێکی میهرەبانانە و پڕ شەوق و شۆڕیان لەگەڵ سروشتدا هەیە. شەو و ڕۆژ سرووودی سوپاسگوزاریی بۆ خۆری برا و مانگ و زەریا و ئاگری خوشك لە دڵیاندا دەنگدەداتەوە. هەریەکەیان گەڵایەکی بەسەر پەنجەکانی گرتووە و لەگەڵ بەرزکردنەوەیدا بۆ روناکیی، موجیزەی هەموو گەردون لەناویدا دەبینێ.

هەردووکیان هەستێکی ناسك و پڕ دڵسۆزیی نەوعدۆستییان بۆ ئینسان – مار و مێروو– هەموو ئەوانەی دەژین و هەناسە دەدەن، هەیە. هەردووکیان بەچاوی تەقەددوسەوە لە ژیان دەنۆڕن. هەردووکیان کاتێ بەسەر بوونەوەری زیندوودا دادێنەوە و وێنەی ئەفرێنەر بەتەواوی کەماڵەوە لە چاوانیاندا دەبینن، ئیدی لەخۆشییاندا لەرز دایاندەگرێ. لەمار و مێروو و ئینسان دەنۆڕن، دەگەنە ئەوەی (گەیشتنێکی خۆشحاڵانە) کە هەموو شتەکان برای یەکدین.

سۆزو میهرەبانیی (لە پۆشاکی کاردا) بۆ هەر شتێك کە ئازار بچێژێ لای ئەو دووانە یەکسانە. هەردووکیان گەڕەکانیان هەڵبژارد، قووڵترین و ترسناکترین هەڵدێری کوێرەوەریی و عەزاب: یەکێکیان گەڕە سپی

---

[*] ئالبێرت شوایتزەر 1875- 1965 پزیشك و مۆسیقار و پیاوێکی ئایینی فەرەنسایی کە نەخۆشخانەیەکی لە گابۆن ڕۆنا و ساڵی 1952 خەڵاتی نۆبڵی وەرگرت. و.ع

پێستەکان و ئەویتریشیان گەڕە ڕەش پێستەکانی ئەفریقیا. گوتم سۆز و میهرەبانیی، بەڵام زاراوەی (میتا) شیاوترە. ئاخر تەنێ ئەم زاراوە بوزاییە دەتوانێ بەراستیی گوزارشتکەری ئازاری هەستێك بێ کەعەزابی ئینسان لەو دوو برایەدا دەوروژێنێ. لە میهرەبانیی و سۆزدا دوالیزمێك هەیە، کەسێك کە ئازار دەچێژێ و کەسێکیش کە سۆزی بەرامبەری هەیە. لەلایەکیتر، لە میتادا هاوگونجانێکی وەها هەیە. کاتێك گەڕێك دەبینم هەستدەکەم خۆم گەڕم. (سری السقتی) سۆفی سەدەی نۆیەم لەمبارەیەوە دەڵێ:" لەنێوان دوو کەسدا چ ئەڤینێکی تەواو بوونی نییە، کاتێك نەبێ کە هەریەکەیان ئەویتر بە (ئەی من) بانگ بکا."

دێوانەیی مەلەکوتیی لە هەردووکیاندا یەکسانە – چاوپۆشین لەهەوەسەکانی ژیان، قوربانیدان بە مرواری گچکە لەپێناوی مرواریی گەورەدا، دوورکەوتنەوە لەڕێگەی هەموار کە بەبەختەوەریی هەرزان کۆتایی دێ و هەڵبژاردنی ڕێگەی ناهەموار و بەردەڵان کە لەنێو دوو هەڵدێرەوە بەرەو ترۆپکی دێوانەیی مەلەکوتیی هەڵدەگژێ– دێوانەیی هەڵبژاردنی ئازادانەی مەحاڵ.

خۆش تەبعیی بێ فرتوفێڵ لەهەردووکیاندا یەکسانە: پێکەنین لەدڵی چاکەخوازییەوە دەتکێ، خۆشحاڵیی، کیژی ئازیزی ڕۆح شەلاڵە لە نیعمەت، قودرەتی دیتن و قەبوڵکردنی واقیعییەتی ڕۆژانە بەمیهرەبانیی و لێکحاڵیبوونەوە. ئەسپارتییە مۆنەکان میحرابێکیان بۆ خودای پێکەنین ڕۆنا. ئاخر بێ ئاڵووالایی ڕەها هەمیشە کۆمەك لە پێکەنین

دەخوازێ، چونکە تەنێ پێکەنینە کە لەتوانایدایە یارمەتی رۆحێکی قووڵ بدا تا بەرگەی ژیان بگرێ. خودا دڵی شادی بەم دوو برایە عەتا فەرمووە، هەر لەبەرئەمەیە ئەوان بە شادییەوە بەرەو ترۆپکی هەوڵی خۆیان، بەرەو خودا سەفەر دەکەن.

هەردووکیان عیشقێکی پڕ شۆریان بۆ موزیك هەیە. ئەوەی (تۆماس) ی خەڵکی سیلانۆ لەبارەی یەکێکیانەوە گوتی، لەبارەی ئەویتریشیانەوە بەتەواوەتی راستە:(پەردەیەکی گەلێك تەنك برا فرانسیسکۆس لەئەبەدییەت جیادەکاتەوە. بۆیە وی هەمیشە نەغمەی خواوەندانەی لەم پەردە تەنکەوە دەژنەفت.) بە گوێڕادێران بۆ ئەم نەغمەیە، هەردووکیان پڕ لەچێژ و نەشوە دەبوون: (فریشتەگەلێك کە لە خەونەکانمدا ڤیولا دەژەنن، گەر تەنێ یەك جاریتر کەوانەکانیان بەسەر ژێکانیاندا هێنابا، ئەوا هێند بەختەوەر دەبووم کە ئیدی رۆحم خۆی لە دیلیی جەستە ئازاد دەکرد!) یەکەمیان وایدەگوت، دڵنیام دووەمیشیان لە کاتی ژەنینی مۆسیقای (باخ) دا بەختەوەرییەکی ئاوها لەخۆوەی پێچاوە.

هەردووکیان کیمیایان هەیە، ئەوەی کە ناچیزەترین کانزا دەکاتە زێڕ و زێڕیش دەگۆڕێتە جەوهەری رۆح. ئەوان نەخۆشیی، برسێتیی، سەرما، زوڵم و زۆر، دزێویی– واقیعییەت لە ترسناکترین روخساریدا– وەردەگرن و دەیگۆڕنە واقیعییەتێکی واقیعیتر کە هەناسەی رۆح تیایدا هەڵیکردبێ. نا، هەناسەی رۆح نا، بەڵکو هەناسەی ئەڤین– خۆری ئەڤین لەدڵی ئەواندا– وەك خۆری ئاسمانی ئیمپریاتۆریەتە مەزنەکان هەرگیز ئاوا نابێ.

*

بەڵام زۆر درەنگ لەهەموو ئەمانە تێگەیشتم. لەو رۆژە قەیاراناوییانەدا لە بەرلین، لەو شتانە حاڵی نەببووم. کاتێ موجیزەی ئینسانیم لە گوندەکەی وی، لە ئالستیا بینی، پەنجەکانم مەرەکەباویی بوون. دێوانەییەکی قووڵ منی بۆ گۆڕینی ژیان بەوشە و لێکچواندن و سەروا راکێشابوو. بۆ ئاستی کاغەز رەشکەرەوەیەکی تورەهات دابەزیبووم (هەنووکەش نازانم چۆن). ئەوەی بەسەرمدا هات تەواوێك هەمان ئەو شتە بوو کە زیاتر لەهەر شتێکیتر رقم لێی بوو، واتە دامرکاندنەوەی برسێتیم بە کاغەز.

ئەم دوو هەژاری خودایە دەیانتوانی لە تاقە بوارێکی ساکار بەڵام زۆر بەنرخدا یارمەتیم بدەن. واتە پیشانمبدەن ئینسان دەتوانێ و پێویستە لەسەری بگاتە دوورترین خاڵی ئەو ڕێگەیەی کە هەڵیبژاردووە (کێ چوزانێ، دەشێ لەوسەری ڕێگەدا بەرخۆدەرانی جۆراوجۆر بەیەك بگەن) بەم پێیە ئەوانم بۆ ببوونە نموونە: نموونەگەلی بەرزی سەرڕاستیی، ئارامیی و ئومێد. خودا پاداشتی خێریان بداتەوە. چونکە ئەم دوو بەرخۆدەرە فێریانکردم تەنها لەرێگەی ئومێدەوە دەتوانین ئەو شتە وەدیبهێنین کە لەودیو ئومێدەوەیە.

ئەوانم کردە ڕێنوێنی خۆم و هەوڵمدا بەسەر سروشتی خۆمدا زاڵبم. ڕێگەیەکم گرتەبەر کە میهرەبانیی و تورەیی و وشە بڕندەکانی ئەتیکا لەبەردەممدا ڕاخرابوو. ماوەیەك هەروامکرد و ژێوانیش نیم. کاتێ بۆ

ڕێگەی سروشتیی خۆم گەڕامەوە، هەستمدەکرد کە دڵم پڕ لەعەزابی ئینسان بووە و تاقە ڕێگەی خۆ ڕزگارکردنیش، ڕزگاریی ئەوانیترە. یان هەوڵە بۆ ڕزگارکردنی ئەوانیتر – دەی ئەمەش بەسە –. هەروەها بۆمدەرکەوت کە دونیا واقیعییە نەك تارمایی، ڕۆحی ئینسانیش پۆشراوە بە جەستە– نەك بەو تەرزەی بوزا دەیگوت – پۆشرا بێ بە با.

بەڵام لەو کاتەدا کە هەوڵمدەدا بڕیاری خۆم بدەم، ئەقڵم بەڕەنگارییەکی توندی دەنواند. ئاخر هێشتا خۆی لە جبە زەردەکەی بوزاوە پێچابوو. هێشتا بەدڵمی دەگوت: بێهودەیە هەوڵدان بۆ ئەو شتەی کە دەتەوێ ئەنجامی بدەیت. ئەو دونیایەی تۆ دەتەوێ، دونیایەك کە هیچ کەسێك برسی و سەرمای نەبێ و زوڵم و زۆر و عەزاب نەچێژێ، دونیایەکە بوونی نییە. بەڵام گوێم لێبوو دڵم لە قووڵایی بوونمەوە وەڵامیدەدایەوە: گەرچی دونیایەکی ئاوهایی بوونی نییە، بەڵام لەبەرئەوەی من دەمەوێ، ئەوا دێتە بوون. من ئەو دونیایەم دەوێ، لەگەڵ هەر ترپەیەکی دڵمدا دەمەوێ. من باوەڕم بەدونیایەکە کە بوونی نییە. بەڵام بە باوەڕبوون دەیخوڵقێنم. هەرچییەك بە قودرەتی تەواو ئارەزوومان نەکردبێ، عەدەمی ناودەنێین!

وەڵامەکەی دڵم خستمییە تین و تاو. گەر ئەوە ڕاستبێ، ئەوا ئینسان بەرپرسیارییەکی ترسناکی لەسەرشانە بۆ بەرەنگاربوونەوەی تەواوی زوڵم و زۆر و تەواوی نەنگییەکانی دونیا.

*

لەماوەی چەند رۆژێکدا، ڕووداوەکان بە ریتمێکی خێراتر دەچوونە پێش. دەشێ لەبەر ئەوەبووبێ کە دواجار رۆحی من ئامادە ببوو، روداو بەدوای روداودا دەهات و منی بۆ بەرەو پێشتر دەبرد. لەهەر کاتێکیتردا با، دەشیا تەنێ بە ڕوداوی رووتم وەرگرتبان، بەڵام هەنووکە ببوونە گۆشتی جەستەم.

بەیانییەکیان، بەرلەوەی لە خەو هەستین، هاتوباتێکی کپمان هاتەگوێ. لەدوورەوە دەنگی بۆڕەبۆڕێکمان هاتەگوێ، وەك بڵێی لە دوورەوە گایەلێك بەرەو قەسابخانە ببەن و سووسەی پەڕۆ سوورەکەی ملیان کردبێ و ئیدی لە حەژمەتا کەوتبنە بۆڕاندن.

ئەتیکا لە تەختەنوێنەکەی بازیدا، پاڵتۆ شڕەکەی پۆشیی و بێئەوەی تەماشامکا بەپەلە بە پێپلیکانەکاندا چووە خوارەوە. وردە وردە دەنگی بۆڕە بۆڕەکە نێزیکدەبۆوە. بەرەو پەنجەرەکە رامکرد و کردمەوە، کلوکلو بەفرێکی تەنك دەباری. چیاو زەریاکان لە گرێکستان لە روناکیی بەرەبەیاندا دەدرەوشانەوە. بەڵام روناکی لێرە، کە لەسەر چیمەنتۆ بە بەفر پۆشراوەکە دەخلیسکا، زامدار و قوڕاویی دەبوو.

نە ئینسانێك و نە سەگێك. شەقام تەواوێك چۆڵ. بەڵام لەدوورەوە، لە هەموو شوێنێکی فەزاوە، تەنها ئەم دەنگی بۆڕەبۆڕە بوو کە نزیك و نزیکتردەبۆوە. چاوەڕێمکرد. وردە وردە جادده ڕووناکبۆوە. دوو قژقڕە

هاتن و بێهات و بات لەسەر درەختێکی بە بەفر پۆشراو نیشتنەوە. ئەوانیش هەر چاوەڕێ بوون.

لەناکاوێکڕا ژنێکی باڵابەرز و لاوازم بینی بەقژی ئاڵۆزکاوەوە بەرەو ئەوسەری شەقامەکە رایدەکرد. نەدەرۆیشت، بەڵکو بازیدەدا. وەك بڵێی سەما بکات. ئالایەکی رەش بەژوور سەرییەوە دەشەکایەوە، رێك لەدوایەوە سوپایەك پیاو و ژن و منداڵ وەدیارکەوتن و لەریزێکی درێژدا بەناو بەفرەکەدا هاتنە پێش. روناکیی، تەپوتۆزاویی بەسەریاندا هەڵات. جگە لە روخسارگەلی سپی و تووڕە، بە کونی رەشەوە لەجێی چاو، چ شتێکی ترت نەدەبینی. دەتگوت سوپایەك کەللەسەری کوێر و کرم خواردوون و هەر ئەلعان لە گۆڕ هاتوونەتە دەرێ.

هەنووکە روناکیی تۆزێك زیاتر خۆی پەخشکرد. دەمتوانی ئاشکراتر دەرەوە ببینم. چەند دوکاندارێك لەدەرهێنانی کلیلەکانیاندا بوون تا دوکانەکایان بکەنەوە. کە چاویان بەو سوپا دڕندەیە کەوت، دووبارە کلیلەکانیان نایەوە گیرفانیان و خۆیان لەپاڵ دیوارەکاندا پەنادا. ژنەکە ئەو دوکاندارانەی بینی. چووە سەر شۆستەکە و ئالا رەشەکەی بە ژوور سەریانەوە دەشەکاندەوە. دەنگێکی زیقن هەوای شەقدەکرد:" برسیمانە!"

رێك هەر لەو کاتەدا سەری هەڵبڕی و منی لەبەر پەنجەرەکەدا بینی و دەمی داپچڕی. مەزەندەی ئەوەم کرد گەرەکییەتی چ بڵێ و ئیدی

زەندەقم چوو. بێئەوەی خۆیشم بەتەواوی بزانم دەڵێم چی، هاوارمکرد:" بێدەنگ! بێدەنگ!"

پەنجەرەکەم داخست و لەپاڵ دیوارەکەدا خۆم حەشاردا. منیش ڕێك وەك دوکاندارەکان بووم. تەواوێك پەشۆکابووم. بە چرپە گوتم:" ئەوانە برسین... ئەوانە برسین. ئەوانە سوپای برسێتیین!"

بە درێژایی ئەو ڕۆژە نەمتوانی– نەموێرا – بچمە دەرێ. دەترسام نەبا ژنەی ئاڵا بەدەست ببینم. ئاخر ئیدی ئەمجارە بواری نەدەدام و وشەگەلە فیغاناویی و گورچکبڕەکانی بەسەردا دەباراندم. دەمزانی ئەو وشانە چین، هەر لەبەر ئەمە هەستم بەترس و شەرم دەکرد.

ئەتیکا لای نیوەڕۆ، ڕەنگ پەڕیو و شەکەت گەڕایەوە. پاڵتۆ شڕەکەی لەسەر ئەرزەکە فڕێدا و بەناو ژووره تەنگ و تروسکەکەدا کەوتە پیاسە. من لەقوژبنێکدا چیچکەم کردبوو. چاوەڕێ بووم. هەناسە قووڵەکانیم دەژنەفت. کوتوپڕ ئاوڕیدایەوە و ئاماژەی بۆ کردم و قیژاندی:" تۆ دەبێ سەرزەنشت بکرێی! تۆ و هەموو ئەو کەسانەی وەك تۆ کە لە یەك قوماشن، تۆ و هەموو ئەو کەسانەی بێوەی و خۆش خۆراك و بێباکن. تۆ دەبوو لە مانای سەرما و برسێتیی گەیشتبایت، منداڵگەلێکت هەبان کە برسیی و سەرمایان با، بتویستبا کار بکەیت و کاریان پێنەدابایت. من چاوەڕێی ئەمە بووم لەتۆ، نەك ئەم شار و ئەو شار کردن و دەم داپچڕین بەدیار مۆزەخانە و کڵێسای کۆنەوە، نەك نووکە نووککردن بەدیار تەماشاکردنی ئەستێرانەوە، گوایە لەبەرئەوەی ئەستێرەکان زۆر

جوان و ترسناکن. فەقیر، روانینت داگرە و لەو منداڵانەی بەرپێت بنۆڕە کە وا گیاندەدەن!"

بۆ ساتێك بێدەنگ بوو، پاشان گوتی:" تۆ شیعر دەڵێیت، لەبارەی هەژاریی و زوڵم و زۆر و ناپاکییەوە دەدوێی- واتە ئازایەتیی قسەکردنت هەیە – بە گۆڕینی ئازاری ئێمە بۆ جوانیی، خۆت لەشەڕی ئەو ئازارە رزگاردەکەیت. نەفرەت لە جوانیی کاتێك وا لەئینسانێك دەکا ئازاری ئینسانی بیربچێتەوە!"

دوو دڵۆپە فرمێسك لەچاوانیەوە چۆڕانە خوار. لێی نزیکبوومەوە. دەمویست دەست بەسەریدا بهێنم و ئارامیکەمەوە. بەڵام روخساری گرژ کردبوو. پاڵێکی پێوەنام و هاواریکرد:" دەستت لابە!" سەیرکردنێك سەیریککردم، نەك هەر پڕ بوو لە بێزاریی و سەرزەنشت، بەڵکو شەلاڵیش بوو لە ڕق.

خوێن هوروژمی بۆ سەرم هێنا و بە تورەیی هاوارمکرد:" ئەرێ دەتەوێ چ بکەم؟ من دەتوانم چ بکەم؟ وازم لێبێنە!"

– نا، وازت لێناهێنم! تۆ گەرەکتە وازت لێبێنم، حەز دەکەیت راکەیت. بەڵام من وا ناکەم. ناتوانیت رقت تێدا بوروژێ؟ ها .. باشە من فێرت دەکەم. ناتوانیت بجەنگیت؟ من فێرت دەکەم!

پێکەنینێك روخساری پۆشیی. پێکەنین نەبوو، بەڵکو گرژیی روخساری بوو. هەنگاوێك نزیکتر بۆوە.

– ئەو پەندە خۆرهەڵاتییەت بیستووە کە دەڵێ: ئەوەی سواری پڵنگ بێ، ئیدی ناتوانێ لێیدابەزێ؟ دەی تۆ سواری پڵنگ – من – بوویت و ئیدی قەت ناهێڵم دابەزیت!

بۆفیە گچکەکەی کردەوە، تۆزێك نان و کەرە و چەند سێوێکی دەرهێنان. تەپاخە نەوتییەکەی داگیرساند و چای دەمکرد. بێئەوەی قسان بکەین کەوتینە خواردن. لەبرۆکانیم دەنۆڕی کە دەلەرزین. کوپی چاکەی بەرزکردەوە بەڵام بیری چوو بیخواتەوە. ئیدی دەستی لە هەوادا مایەوە، خەیاڵی لە جێگەیەکی تر بوو. ئەندێشەیەك ئازاریدەدا. منیش بە سەرشۆڕیی و شەرمەزاریی نانەکەم دەخوارد، چونکە هەستمدەکرد ئەم ژنە لە من بەهێزترە.

نانەکەمان خوارد. سەری هەڵبڕی و تەماشایکردم. هەنووکە چاوانی پرشنگیان دەدا و لێوی سوور هەڵگەڕابوو.

– بمبوورە کە ئاوها ناشیرین لەگەڵتدا دووام. ئاخر هەر ئەلعان لەسوپای برسێتیی گەڕابوومەوە!

هەستا، بەرەو لای پەنجەرەکە ڕۆیشت و پەردە هەلاهەلاکەی هەڵدایەوە. روناکییەکی ئارام و میهرەبان رژایە ژوورەکەوە. تا تۆزێك

بوار بکاتەوە، مێزە چکۆڵەکەی بردە ئەولاوە. پاشان چوو بۆ لای تەختەنوێنەکە و چەرچەفەکەی لابرد. بە تیلەی چاو تەماشایم دەکرد. قۆپچەی کراسەکەی ترازاند، ئاوڕیدایەوە و سەرنجێکی لێدام.

بە پێکەنینەوە پرسیم:" خەوت دێ؟"

وەڵامیدایەوە:"نا!" ئەوسا بە دەنگێکی کپ گوتی:" وەرە!"

ڕۆژی دواتر، بەرەبەیان هەستا و بەپەلە جانتا چکۆڵەکەی کۆکردەوە. بەرەو لای تەختەنوێنەکە هات و خەبەریکردمەوە.

گوتی:" دەڕۆم!"

لەرز دایگرتم و پرسیم:" بۆ کوێ؟"

– بۆ جێگایەکی زۆر دوور. مەپرسە ئەو جێگەیە کوێیە. تا دیدارێکی تر ماڵئاوا!

– دیداری تر؟ کەنگێ؟

شانی هەڵتەکاند. شاڵەکەی توند بەسەرییەوە بەست. دانەوێوە و جانتاکەی هەڵگرت. پاشان تەماشایکردم. چاوە شینەکانی بێپرشنگ و وشك، زەردەخەنە لەسەر لێوە گۆشتنەکەی بوو. گوتی:" سوپاس بۆ

هەموو ئەو شەوانەی کە پێکەوە بووین. ئەرکی خۆمان بە تەواوەتی بەرامبەر بە جەستە بەجێهێنا. فاتیحەی بوزا خوێنرا و وەدەرماننا ... بۆچ ئاوها سەیرمدەکەیت؟ ژێوانیت؟"

هیچم نەگوت. شەهدێکی تاڵ وەکی ژەك رۆنیشتبووە هەناومەوە. تێکڕای ئەو شەو و رۆژانە تێکەڵاوی ناخم ببوون و پڕیان لەعەزاب و لەزەت کردبووم.

هەمدیس پرسیی:" ژێوانیت؟"

گەیشتبووە لای دەرگاکە و خەریکی کردنەوەی بوو.

بە توڕەیی وەڵامیمدایەوە:" بەڵێ ژێوانم. ئاخر تۆ قەڵای بوزات لەدڵمدا وێرانکرد. ئیدی دڵم چۆڵ و هۆڵە!"

بە گاڵتەجاڕییەوە پێکەنی. گوتی:" بەڵی. کەواتە تۆ پێویستت بەسەروەرێك هەیە ... وایە؟"

– بەڵی پێویستمە. سەروەر باشترە لە فەوزا. بوزا ریتمێکی بۆ ژیانم دانابوو. ئامانجێکی بۆ دەسنیشانکردبووم. شەیتانەکانی لەناوەوەمڕا جڵەو کردبوون. بەڵام هەنووکە ....

برۆی گرژ کرد. ئیدی پێنەدەکەنی.

گوتی:" هاوڕێ – یەکەمینجار بوو بە هاوڕێ بانگمکا – دڵت بەتاڵبۆوە و پاقژیش بۆوە. هەنووکە ئامادەیە. من ئەمەم دەویست. من متمانەم پێتە. گوێ مەدەرە ئەو قسانەی کە لە ساتەوەختی توڕەییدا گوتوومن. تۆ پیاوێکی شەریف و مرۆیەکی هاسان نیت. من متمانەم پێتە ..."

تۆزێك لە فیکرەوە چوو. پاشان گوتی:" نا، باوەڕم بە تۆ نییە، بەڵکو باوەڕم بە هاواری ئەم سەدەیەمان هەیە. بێدەنگبە، ئەو هاوارە دەبییەیت. ماڵئاوا."

دەرگاکەی کردەوە و گوێم لەدەنگی هەنگاوەکانی بوو کە بەپێپلیکانەکاندا دەچووە خوار.

*

" بێدەنگبە، ئەو هاوارە دەبییەیت!" شەوان و رۆژانێکی زۆر ئەم وشانەی ئەتیکام لەگەڵدابوون. بێدەنگ دەبووم و بە وردیی گوێم رادەدێرا و هەوڵمدەدا ئەو هاوارە ببییەم. لەو کۆڕانەدا ئامادە دەبووم کە لایەنگرانی رووس سازیاندەدا. کتێب و بڵاوکراوەکانیانم دەخوێندنەوە. شەوانە درەنگانێك بە گەڕەکە هەژارنشینەکانی بەرلیندا پیاسەمدەکرد. هەژاریی و رووت و ڕەجاڵییم دەبینین، وتووێژو دەنگوباسی شومم دەژنەفت، هەوایەکی تەژی لەتوڕەییم هەڵدەمژت.

یەکەمجار دڵتەنگی و هاوسۆزیی و پاشان تووڕەیی باڵیان بەسەرداکێشام و ئیدی دواجار یەقینە تاڵەکە یەخەگیرم بوو. یەقینی ئەوەی کە من خۆم بەرپرسیارم. ئەو کیژە یەهودییە ئاگرینە راستیدەکرد. خەتای من بوو. بۆچی؟ چونکە رانەدەپەڕیم هاوارکەم، چونکە دەمبینی و بەزەییم دەوروژا و پاشان دەمودەست بیرمدەچۆوە، چونکە شەوانە رادەکشام و لەنوێنی گەرمدا دەنووستم بێئەوەی بیر لەو کەسانە بکەمەوە کەساپیتەیەکیان بەژوور سەرەوە نەبوو.

یەکێك لە قوتابییەکانی فرانسیسکۆسی ئاسیزیی، لەشەوێکی چلەی زستاندا مامۆستاکەی دەبینێ کە رووتوقووت بە رێگەدا دەڕوا و لەسەرمادا هەڵدەلەرزێ. بەسەرسوڕمانەوە دەڵێ:" باوکە فرانسیسکۆس، بۆچیی بەم ساردوسەرمایە رووتوقووت بە رێگەدا دەڕۆیت؟" ئەویش وەڵامیدەداتەوە:" براکەم، لەبەرئەوەی لەم ساتەوەختەدا، هەزاران خوشك و برا سەرمایانە. بەتانییەك شك نابەم بیاندەمێ تا گەرمیان بێتەوە، بۆیە بەم شێوەیە دەبمە شەریکە سەرمایان!"

گوتەکانی گەدای خودام بیرهاتەوە. بەڵام هەنووکە تێدەگەم کە تەنێ شەریکبوون لە سەرمای خەڵکانیتردا بەس نییە، بەڵکو بونیادەم دەبێ هاوار بکا:" ئەی هەموو ئەو کەسانەی برسی و سەرماتانە، بۆ پێشەوە! بەتانیی زیادە زۆرە. بڕۆن بیهێنن و رووتوقوتیی خۆتانی پێداپۆشن."

ورده ورده کەوتمە پەی پێبردنی گرینگیی سەراپاگیر و ئینسانییانەی ئەو ئەزموونە خوێناوییەی کە لەسەرزەمینی بەرفەراوان و رۆحی بەرفەراوانی روسیادا روویدەدا. زەینم بەلێبوردنەوە ئەو دروشمە شۆرشگێرانانەی قەبوڵدەکرد کە پێشتر بەلامەوە لەوپەڕی سافیلکەیی و خەیاڵپلاّویدا بوون. لە سیمای برسیی و گۆنای قوپاو و مشتگەلی وێك هاتووم دەنوڕین، پەیم بە تایبەتمەندی مەلەکوتیی ئینسان دەبرد: پەیم دەبرد بە باوەڕهێنانی وی بە ئەفسانە و بە ئارەزوو لێکردنیی و بە ئامێتەکردنی بە خوێن و ئارەقە و فرمێسکی خۆی- ئاخر بە تەنێ فرمێسك بەس نییە، بەڵکو خوێن و ئارەقەش پێویستن- دواجار ئەوە ئینسانە کە ئەو ئەفسانەیە دەکاتە واقیع.

زەندەقم چوو. بۆ یەکەمینجار تێگەیشتم کە دەستێوەردانی ئینسان چەند خوڵقێنەر و بەرپرسیارییەکی تا چ ئەندازەیەك مەزنە. گەر واقیعییەت ئەو فۆرمە بە خۆوە نەگرێ کە ئێمە ئارەزووی دەکەین، ئەوا ئەوە ئێمە دەبین کە شایستەی سەرزەنشت دەبین. هەر شتێك بەقودرەتی تەواو ئارەزوومان نەکردبێ، ناومانناوە عەدەم. ئارەزوویکە، بەخوێن و ئارەقە و فرمێسك ئامێتەی بکە، پاشان فۆرمی خۆی وەردەگرێ. ئاخر واقیعییەت چ نییە جگە لەوەهمێك کە لەژێر رکێفی خواست و عەزابی ئێمەدایە.

دڵم بۆ برسیی و ستەملێکراوان کەوتە لێدان. ئیدی جامی ئارامییان لێیدەڕژا و هێرشەکەیان دەسپێکردبوو. پێدەچوو خوێنی کرێتییانەم بۆنی شۆڕشی کردبێ، بۆیە ئاوها کەوتبووە قوڵپدان. هەمدیس ئازادیی

و کۆیلایەتیم – ئەم دوو دوژمنە ئەزەلییە– لەبەردەممدا دەبینیی و کرێت لەناخمدا هەستابووە سەرپێ و هاواری خۆی دەکرد.

ناشێ ئەم هاوارە ئەوە بووبێ کە چاوەڕێی ژنەفتنی بووم؟ دەشێ. ئاخر لەساتەوەختە چارەنووسسازەکانی ژیانمدا، کرێت هەمیشە لەناخمدا هەستاوەتە سەرپێ و هاواریکردووە.

ئێوارەیەکیان، شەکەت لەبینینی دیمەنە ترسناکەکانی رۆژ، بەسەرمێزەکەمدا داهاتمەوە و کتێبێکم لەبارەی هونەری رێنیسانسەوە بینی. هەوڵمدا بەخوێندنەوەی ئەو کتێبە هەموو ئەو شتانە بیر خۆم بەرمەوە کە بەدرێژایی رۆژ بینیبووم و ئازاریاندابووم.

هونەر لە شەراب و ئەڤین و فیکر زیاتر توانای راکێشانی ئینسان و ئامادەکردنی وی بۆ بیرچوونەوە هەیە. هونەر جێگەی ئەرك دەگرێتەوە. دەجەنگێ تا تێپەڕ بکاتە نەمر و ئینسانیش بکاتە جوانیی. چ خەم گەر (تەروا) ببوایەتە خۆڵەمێش و (پریام) و کوڕەکانی کوژرابان؟ گەر تەروا لەژیانی بەختەوەریی بەردەوامبا و هۆمەر نەهاتبا کوشتار بکاتە شیعری جوان جوان، ئەوا دونیا کام رێگەی دەگرتەبەر و رۆحی ئینسان چ بێچارەتر دەبوو؟ پەیکەر، شیعر، تراژیدیا، نەقاشیی .... ئەمانە یادەوەریی باڵان کە ئینسان لەسەر ئەرز خوڵقاندوونی. باڵا و لەهەمان کاتیشدا خەتەرناك بۆ عەزابی رۆژانەی ئینسان. هونەر وامان لێدەکا قێزمان لە شتی رۆژانەی وەك خواردن و تەنانەت دادپەروەرییش

بێتەوە. ئاخر ئێمە لەیادمان دەچێتەوە ئەمەیە ئەو ریشەیەی کە گوڵی نەمریی خۆراک دەدا.

مەسیحییەکانی پێشوو لەسەر حەق بوون کە نەیاندەویست هونەرمەندەکانیان وێنەی مەریەمی پاقیژە بەجوانیی لەتابلۆکانیاندا بنەخشێنن. چونکە جوانیی وی فریوماندەدا و بیرماندەباتەوە کە ئەو دایکی مەسیحە.

له ناکاوێکڕا لە دەرگا درا، کردمەوە. بروسکەیەك لەمۆسکۆوە! لەسەرسوڕماندا چاوانم هەڵگلۆفتن و دووبارە و دووبارە خوێندمەوە. بروسکەکەم لەبەر روناکیی گڵۆپەکەدا راگرت. هەڵگێڕ و داگێڕم کرد. وەك بڵێی نهێنییەکی خەتەری تێدابێ و بەرلەوەی چ بڕیارێك بدەم بمەوێ ئەو نهێنییە لەبەر روناکییدا ئاشکرا بکەم. بەخۆمگوت:" دەشێ ئەم پارچە کاغەزە، نامەیەك بێ لەقەدەرەوە تا ژیانم بگۆڕێ. ئاخۆ لە بەرژەوەندیمە یاخۆ لەدژم؟ کێ دەتوانێ متمانە بە قەدەر بکا؟ کوێر نییە، بەڵام کوێر دەکات!"

بڕۆم یان نەڕۆم؟ بروسکەکە بانگهێشتێك بوو بۆ من تا سەفەر بۆ مۆسکۆ بکەم و وەك نوێنەری رۆشنبیرانی گرێکستان لە دەیەمین ساڵوەگەڕی شۆڕشی گەورەدا ئامادەبم. لە سەرانسەری دونیاوە، حاجییەکان هوروژمیان بۆ مەککەی سوور دەبرد. دەبێ کێ ناوی منی دابێ و ئەم داوەتنامەیەی بۆ رێکخستبم؟ ئەدی بۆچیی من هەڵبژێردراوم؟ سێ رۆژ دواتر حاڵیبووم. نامەیەکی کورتم لەمۆسکۆوە

بەدەست گەییشت. داوەتنامەیەکی گاڵتەئامێز بوو لەئەتیکاوە:" سلاوت لێبێ ئەی بوزایی درۆزنی تێر، ئەی ئۆرستۆکراتیی، ئەی ئازارچەشتووی کەیفساز. تا ئەلعان بەدوای روخساری خودادا گەڕاویت و لەخودایەکی درۆزنەوە بۆ خودایەکی درۆزنی تر چوویت. هاوڕێی داماو، وەرە بۆ ئێرە، تا روخساری راستەقینەی خودا، تا روخساری ئینسان بدۆزیتەوە. گەر گەرەکتە رزگاربیت، ئەوا وەرە. دونیایەك کە دەخوازین رۆیینێین هێشتا لەئەووەڵەکەیدایەتی. تۆیش بە نۆرەی خۆت، دابێرەوە و بەردێك بخەرە سەر بەردێك. بوزا باشە، هەر بە راست باشە، بەلاّم بۆ ریش سپییان!"

*

هەنووکە شەو داهاتبوو. هەستام و پەنجەرەکەم کردەوە. لەدەرەوە هەموو شتێك لە ئارامییدا بوو. بەفر خۆشیکردبۆوە. لەو هەوا ساردەدا زرنگەی لەگوێدا شیرینی زەنگێك لەبورجی کڵێسایەکەوە دەگەییە گوێ. درەختەکان لە شەقامەکانی خوارێدا پرشنگیاندەدا و بەچلوورە پۆشرابوون. هەروا کە سەرنجم لەتاریکایی شەودا بزر ببوو، کوتوپڕ روسیا لەبەردەممدا راخرا. بێسنوور، کفنکراو بەسپیی، بە ماڵۆچکەی گەرم و رووناك و بەگالیسکەگەلییەوە کە لەسەر بەفر دەخلیسکان. هەڵم لەکەپووی ئەسپەکانەوە دەهاتە دەرێ و تەنانەت زرنگەی زەنگۆڵە چکۆڵەکانی ملیانم دەژنەفت. لەدووریشەوە، لە رۆخی بەفرەکەدا، گومەزە زێڕینەکان دەدرەوشانەوە. خاچیان پێوە نەبوو، بەڵکو ئالاّگەلی سوور بوون و دەتگوت بڵێسەی ئاگرن. راهیبە شێتۆکەکەی (ئەتۆنیت)م بیرکەوتەوە کە پێیگوتم:(لەسەر تەوقە سەری هەر ئینسان و هەر

شتێك هێشوویەك بڵێسە هەیە، گەر ئەو بڵێسانە دامركێنەوە، ئەوا ئینسان و شتەكەش دەفەوتێن.) راستیدەكرد، لەفیكرەوە چووم:(كەواتە لەسەر تەوقەسەری روسیا هێشووگەلێك بڵێسە هەن، گەر ئەو بڵێسانە بكوژێنەوە، ئەوا روسیاش دەفەوتێ.)

پەلە پەل پەنجەرەكەم داخست. بڕیارمدا بەرەو مۆسكۆ بكەومە رێ.

*

روسيا

موجیزە قۆچ لە واقیع دەدا، درزێکی تێدەکا و دێتە ژووری. کە وادەی هات، لینین خرتکە و پرتکەکانی پێچانەوە، دەسنووسەکانی کردنە بەستەیەك، دارو نەداری کردنە کۆڵەپشتێکەوە و ماڵئاوایی لەو پینەچییە سویسراییە کرد کە لە سویسرا ژوورێکی لەخانووەکەی ویدا بەکرێگرتبوو.

خاوەن ماڵ هەروا کە دەستی لینین ی لەنێو دەستدا و بەبەزەییەوە دیقەتی وی دەدا، گوتی:" فیلادیمێر ئیلیچ بۆ کوێ دەچیت؟ خۆ شێت نەبوویت وا دەگەڕێیتەوە روسیا؟ ئەدی لەوێ چ دەکەیت؟ پێتوایە لە روسیا دەتوانیت ژوورێك بەکرێ بگریت یان کارێك بدۆزیتەوە؟ فلادیمێر ئیلیچ بەقسەم بکەو لێرە بۆ خۆت بەسلامەتی بژی!"

لینین وەڵامیدایەوە:" دەبێ بڕۆم!"

– دەبێ؟ بۆچیی؟

لینین هەمدیس بە ئارامیی گوتی:" دەبێ بڕۆم."

– بەڵام ئاخر تۆ هەموو کرێکەت داوە و هێشتا نەبۆتە سەری مانگییش. دەبێ بزانیت باقی پارەکەت نادەمەوە.

لینین وەڵامیدایەوە:" گرینگ نییە، باقییەکە بۆ خۆت. من ناچارم بڕۆم."

وایگوت و رۆیشت. کلێتەیەکی گچکەی لەسەردا و کراسێکی کۆن و پاك و چاکەتێکی شڕی لەبەردا و پێینایەوە خاکی روسیا. سوپایەکی تاقە نەفەریی، کورتەباڵا، رەنگ پەڕیو و بێچەك. لەبەرەی دژیشدا، عەردی بەرفراوانی روسیا، موژیککگەلی شەڕانگێز، ئۆریستۆکراتیگەلی بەعەیش و نۆش، قەشەگەلی زاڵم، قەڵا، کۆشك، زیندان، رازگە، یاسای کۆن، رەوشتی کۆن، قامچی و ئیمپراتۆریەتیی تا بینەقاقا چەکدار. ئەمیش بەخۆی و کلێتە گچکەکەی سەرییەوە لەوێدا راوەستا. چاوانی مەنغۆلییانە و وردی بڕییە فەزا. بەڵام لەناوەوەیڕا ئەهریمەنێك کەوتبووە سەما و بەفیکەکێشان و ددان جیڕکردنەوەوە دەیگوت:" فیلادێمێر ئیلیچ، ئەمە هەمووی بۆ تۆ. من بە خۆڕایی هەموویت دەدەمێ. تەنێ رستەیەك بڵێ، ئەو رستە ئەفسوناوییە بڵێ کە ساڵەهای ساڵە بەگوێتا دەیخوێنم. رستەی (ئەی کرێکارانی دونیا یەکگرن!) ئەو رستەیە بێژە و ئیدی هەرچیی قەیسەر و هەرچی قەشەی ریش بزنیی و پشتوێن ئاڵتوونیی و هەرچی ورگ ئاوساو و جوانپۆش هەیە هەموویان بەپشتا دەکەون. فیلادیمێر ئیلیچ، ئەوسا بەسەر لاشەکانیانا بڕۆ، کوڕە بۆ پێشەوە. بەسەر لاشەکانیانا بڕۆ و سەرکەوە، ئاڵای سوور بەکریملیندا داکوتە. بە چەکوش کەللەسەریان تێکوپێك بشکێنە. بە داس گەروویان هەلاهەلاکە!"

لینین هەروا کە بە مشتی ویّکهاتووەوە گوێی بۆ ئەهریمەنەکەی ناخی رادێرابوو، پەیتا پەیتا دەیپرسی:" ئەدی تۆ کێیت؟ ناوی خۆتم پێبڵێ! دەمەوێ بزانم تۆ کێیت؟"

ئەهریمەن وەڵامیدایەوە:" من موجیزەم!" وایدەگوت و ئیدی روسیای بەر قۆچدا.

تا هەنووکە تەنها چەند کەسێك، کە بە پەنجەکانی دەست دەژمێردرێن توانیویانە بە چاوانێکی ڕوناك و بێ غەرەز لەروسیا بنۆڕن. تا هەنووکە خەڵکیی نەیانتوانیوە لەروخساری چەند رەهەند و پڕ لەسێبەر و روناکی روسیادا، لە تەرزی دونیایەکی یەکانگیردا بنۆڕن. ئاخر کەلێنێکی گەورە رۆحی سلاڤیی لە رۆحی خۆرئاوایی جیادەکاتەوە. روسیایی لەتوانایدایە ئەو دژە ناوەکییانە هاوئاهەنگکات کە لەچاوی ئەقڵگەراییانەی ئەوروپاوە ناهاوگونجاوە. لای ئەوروپایی ئەرگیومێنتی لۆژیکیی لەسەروو هەموو بەهایەکەوەیە. ئەرگیومێنتخوازیی لای ئەوان لەژێر دەسەڵاتی پێوانەی ئەقڵیی بەهاکاندایە. بەڵام لای روسیایی رۆح لەسەروو هەموو شتێکەوەیە. واتە ئەو هێزە تاریك و دەوڵەمەند و هاودژ و ئاڵۆزەی کە ئینسان بەرەو دەرەوەی سنوورەکانی ئەقڵ، بەرەو سۆزی توندوتیژیی و نا بەرپرسیارانە دەبا. ئاخر هێشتا هێزی نابینا و ئەفرێنەر لەودا لەبەیەکدواهاتنێکی ئەقڵییانەدا بەرجەستە نەبوون. روسیایی هێشتا توند بە ئەرزەوە لکاوە کە لێورێژە لە ئەرز و تاریکاییەك کە دونیایان لێوە لەدایك دەبێ.

له روخساری لینین رامام، هەمان روخساری پڕ لەروناکیی و کڵپە. لەبەرامبەرمدا، هەوری تاریک – موژیك – م دەبینی کە ئەم زەینە سەرسەختە بەڵێنیدا بوو حیسابیی بۆ بکا. بەتوندیی پەرۆش بووم ئەم دوو هاوڕێ و دوژمنە ئەزەلیی و قین لە دڵە – رۆح و مادده – ببینم کە لەناو نەبەردگەی داخراوی کریملیندا کەوتبوونە گیانی یەکتر.

لێکدا لێکدا بەفر دەباری و سەراپای دەشتە کێڵراوەکانی دادەپۆشی. گەنم لەژێر بەفردا خۆراکی هەڵدەمژت. موژیکەکان – جوتیارانی روس– ئارام و بێپەلە، وەك بڵێی نەمر بن، دەهاتن و دەچوون. ناو بەناو قەلەڕەشێك هێور هێور لە شەققەی باڵیدەدا و بەرەو مەسکەنی ئینسان دەفڕی تا شتێکی بۆ خواردن دەسکەوێ.

چەند سەعاتێك چاوەڕێی قەتار بووم. لە وێستگەکە دەورە درابووم بە: روخسارگەلی مەغۆلیی، بەخاوەن چاوانی شۆڕ و ریشگەلی پڕ لە ناوکە کاڵەك، بە دوو ژنی فاڵگرەوە و جوتیارێکی ریش سپی کە چای دەکردە دەفرێکەوە و بە لەزەتێکی ئاژەڵانەوە هەڵیدەقوڕاند. دەورە درابووم بە دایکگەلی چینیی کە بەتانی پیسیان لەخۆوە پێچاو و ساواکانیان لە کۆڵی خۆ بەستبوو، یاخۆ وەکی کەنگەر بە گەردنیانا شۆڕیان کردبوونەوە. دەورە درابووم بەئاپۆرەی خەڵکانێك کە ئارەقەیان کردبۆوە و بۆنیان لێدەهات. لەهەموو جێگەیەك هەوا بۆنی تەویلەی لێدەهات، هەڵبەت وەك تەویلەکەی بەیتلەحم.

رۆژ گەییە نیوەی ئاسمان و عەسر داهات و ئێمەیش هەر چاوەڕێین. روخسارەکانی دەوروبەرم هێدیی و ئارام بوون. چ کەسێك راینەدەکردە دەرێ تا بزانێ قەتارەکە هاتووە یان نا. هەمووان چاوەڕێ بوون. دڵنیابوون کە ئەمڕۆ یان سبەی قەتارەکە هەر دێ. ئاخر ئەو خەڵکانە کاتیان بەکاتژمێرەکانی مەچەکیان نەدەژمارد. دەیانزانی زەمەن مرۆیەکی خانەدانە، کۆنتێکی مەزنە، دەترسان بەربەرەکانیی بکەن.

دەمەو سپێدە، لەدوورەوە گوێمان لە تووتەی قەتارەکە بوو. خەڵکەکە هەمووی راستبوونەوە و هەمدیس ئارام و بەکاوەخۆ، کەوتنە کۆکردنەوەی پریاسکەکانیان. پیرەمێردێك کە لەپاڵ مندا راکشاو و بەدرێژایی شەو پرخەی دەهات، تەماشایەکی کردم و بەهەستێکی سەرکەوتووانەوە چاوێکی داگرت. وەك ئەوەی بڵێ:" باشە ئەی پیرەمێردە چکۆڵەکەم، نەهاتنی قەتارەکە ئەو هەموو بۆڵە بۆڵەی نەدەهێنا. ئەوەی نەدەهێنا کە ئاوها هەڵچیت و بەدرێژایی شەو چاو لێکنەنێی، دەی بنۆڕە ئەوا هات!"

هەمدیس بەفر. گوندەکان. کڵێساگەلی گچکە بە گومەزی سەوز و نوکدارەوە. دوکەڵێکی بێجووڵە بەژوور سەربانەکانەوە. قژقرەی زیاتر، ئاسمانێکی دابەزیو، بەفر. دەمنۆڕی و دەمنۆڕی. چاوانم وەك چاوی خەڵکانێك کە لەبیابانە بێسنوورەکاندا دەژین، قوڵاییەکی دوور و شینی لەخۆگرتبوو. دەمنۆڕی و کوتوپڕ لەدوورەوە لە بەرامبەر ئاسمانی رەش و خۆڵەمێشیی رەنگدا، گومەزگەلی خڕ و ئاڵتونیی وەدیاردەکەوتن.

دەمەو نیوەڕۆ بوو. دواجار نزیك دەكەوتینەوە و ئیدی دەگەیشتینە قودسی نوێی خودای نوێ. دەگەیشتینە قودسی كرێكار. دەگەیشتینە مۆسكۆ، مۆسكۆی دڵی روسیا و دەشێ دڵی ئەمڕۆش!

ئەتیكا لە وێستگەی قەتار چاوەڕێمبوو. هەر كە بینمیی، پێكەنی و گوتی:" ئاخرییەكەی بە تەڵەكەوە بوویت، بەڵام مەترسە. تەڵەیەكی گەورەیە. چەندێك بە ناویدا بڕۆیت رایەڵەكانیت بۆ نادۆزرێتەوە. هەر ئەمەیشە مانای ئازادی. خۆشهاتیت!"

*

لە سپێدەوە تا مەغریب دەگەڕێم و بە چاوانێكی تینووەوە لەمۆسكۆ، لەم هیۆلا هەمەرەنگ و هەمەجۆرە دەنۆڕم. تەواوی خۆرهەڵات لەسەر بەفر هەڵڕژاوە: فرۆشیارە ئەنادۆڵیەكان بەمێزەری قورس بەسەر، چینییەكان بە گۆنای چرچ و مەیمون ئاسایانەوە، قایشی چەرم و بوكەشووشەی چكۆڵەی لە تەختە و كاغەز دروستكراو دەفرۆشن. ژنان و پیاوانێك كە بە حیرس و پەرۆشییەوە میوە و ماسیی برژاو و مەمكەمژە و پەیكەری بچووك بچووكی لینین دەفرۆشن و شۆستەكانیان كردۆتە زبڵخانە. كیژانی جحێڵی جگەرە بە لێو رۆژنامە دەفرۆشن، ژنانی كرێكاری سەرپۆشی سوور بەسەر، لە جاددەكە دەپەڕنەوە. ژنانی قەڵەو و مۆن بە چاو و گۆنای مەغۆلییانەوە. منداڵانی نیوەرووت، كڵاوی فەرووی شێوە قوچەكییان لەسەردا. ئیفلیجگەلێك كە لەسەر

شۆستەکە بەگاگۆڵکێ دەڕۆن و دەست لە ڕێبواران پاندەکەنەوە. جوتیاران بە ریشی ئاڵۆزکاوەوە تێدەپەڕن و پێستەی رەنگ پرتەقاڵیی مانگایان بەدەستەوە. هەوای ئەو دەوروبەرە بۆنێکی وایلێدێ کە پێدەچێ رەوێك مانگا لەوێوە تێپەڕیبێ.

کڵێساکان بە گومبەزی سەوز و زێڕپۆشکراو. ئەو ئاپارتمانانەی کە بەرەو ئاسمان هەڵگڕاون. رستەی ئەی کرێکارانی دونیا یەکگرن لەشەقام و کڵێسا و پاسەکان نووسراوە. بە خەتێکی سوور لەکڵێسایەکی گەورە نووسراوە:(ئایین ئەفیونی گەلانە.) دەمەو عەسر، لەسەروو ئەم هات و بات و ئاژاوەیەوە، لە ناکاوێکڕا زەنگی لە گوێدا خۆشیی ناقوسەکان دەڕژێنە گوێ کە تایبەت بەرێورەسمی نوێژی ئێوارەیە. ئاخر نوێژی ئێوارە هێشتا لەگیانی دڵ زیندووواندا هەر زیندووە. هەراوزەنا: ئەمە یەکەمین تشتێکە کە سەرنجی بودەنیام لێرە لە مۆسکۆ بەلای خۆیدا رادەکێشێ.

ترس دووەمین تشتێکە کە سەرنج ڕادەکێشێ. لەهەر شارێکیتری دونیادا ناتوانیت ئەم روخسارە گرژ و قۆچاخ و مۆنانە ببینیت. ناتوانیت ئەم چاوە ئاگرین و لێوە ترنجاو و چالاکییە بەتین و تاوانە ببینیت. وا هەستدەکەیت کەوتوویتەتە ناو شارێکی سەدەکانی ناوەراستەوە، شارێکی پڕ لەبورج و گۆڕەپانی جەنگ کە ئەسپ سوارانی زرێپۆش لەودیو دەرگا بە سەنگەرکراوەکانەوە خۆیان ناوەتەوە و چاوەڕێی شالاوی دوژمنن کە خەریکە نزیکدەبێتەوە. فەزا تەژییە لەئامادەباشییەکی دڕندانە بۆ جەنگ. ترس و ئومێدێکی مەزن

بەژوورسەری خەڵکییەوەیە. شتێك لە فەزادا پیاسەدەکا و ترس دەوروژێنێ. فریشتەیەکی ئاگرین وا لەنێو هەموو چاوەکاندا و شمشێرێك وەك (کەمیر)* ی سەدەکانی ناوەڕاست بە بورجەکانی کریملیندا کراوە و لەسەر بورجێکی گۆتییەوە بە هەزاران چاو و بەهەزاران شمشێرەوە پاسەوانیی لە مۆسکۆ دەکەن.

کوتوپڕ لە گۆشەیەکەوە، گروپێك سەرباز بە روخساری تووڕە و ئەفسوناوییەوە دەڕژێنە شەقامەکان. شۆستەکە دەلەرێتەوە، رێبواران پەلەپەل رێگە بۆ سەربازەکان دەکەنەوە. ژنێکی قەڵەو و کورتەباڵا زەمیلەیەك سێوی پێیە، لە ترسا دەزریکێنێ و سێوە لاسوورەکانی بەناو بەفرەکەدا بڵاودەبنەوە. سەربازەکان بەهەنگاوی قورس دەڕۆن. کڵاوی نوکداری مەنغۆلییان لە سەردا و پاڵتۆی درێژ و خۆڵەمێشییان لەبەردا. ئەفسەرێك لە پێشیانەوە دەڕوات و یەکەمین کەسێکە دەکەوێتە چڕینی سروود. خۆم بینیم کە بە بەردەممدا تێپەڕیی، دەمی گرژ و دەمارەکانی هێند هەڵاوسابوون کە خەریکبوو دەترەکین. ئارەقە زەنگۆڵ زەنگۆڵ بەگۆنایدا دەڕژایە خوار. ماوەیەك بەتەنێ سروودی چڕی. پێدەچوو بەدەم رۆیشتنەوە سەما بکا. بەتەنێ سروودی دەچڕیی و لەناکاوێکڕا سەربازەکانیش دەستیانپێکرد و ئیدی شەقامی شەختەبەند بووە یەك پارچە بڵێسە و فەزا هەر وەکی گۆڕەپانی جەنگ تەژی بوو لە سەدا. سوکە موچوڕکەیەك بە بڕبڕەی پشتمدا رەتبوو، حەقیقەتی ئاییندە – کێ چوزانێ؟ وەك پریشکی بروسکە جەستەمی

---

* کەمیر : بوونەوەرێکی ئەفسانەییە. و.ع

بڕی. روسەکان لە شارانی گەورە، لەندەن یان پاریس پەیدا دەبن و تالآنیی دەکەن. ئەریٚ چنگ بەخویٚنترین و گۆشتخۆرترین دڕندە کامەیە؟ ئیمانی نویٚ. ئەی گیاخۆرترین دڕندە کامەیە؟ ئیمانیٚك کە کۆن بووە. ئاخر ئیٚمە ئیدی چووبووینە گەدەی ئیمانی نویٚوە.

ئەو ئیٚوارەیە بە خزمەتی (نیکۆلآی کلیۆف)** ، عاریفترین شاعیرانی موژیك گەیشتم. هەڵبەت ئەو خۆی تەمەنی چل ساڵ بوو، بەلآم حەفتا ساڵە دیار بوو. دەنگی هیٚور و لیٚوڕیٚژ لە میهرەبانیی بوو.

بە شانازییەکی شاراوەوە پیٚیگوتم:" من یەکیٚکم لەو روسانەی کە خۆم بە سیاسەت و تۆپخانەوە خەریك نەکردووە. من بەشیٚکم لەو کانە ئاڵتوونەی کە ئەیکۆن و حەکایەتی پەرییان دەخولقیٚنیٚ. روسیای واقیعی بەبوونی ئیٚمەمانانەوە بەندە."

لە قسەکردن وەستا. پیٚدەچوو لەو راشکاوییەی ژیٚوان بیٚ، بەلآم شانازی ناوەوەی بۆ دووری رفاندبوو. لەبەرئەوەی نەیدەتوانی ددان بەخۆیدا بگریٚ، دریٚژەی بەقسەکانیدا:" گاو ورچ ناتوانن دەرگای چارەنووس بشکیٚنن، بەلآم دڵی کۆتر دەیشکیٚنیٚ!" ئەوسا پەرداخەکەی پڕ لە ڤۆدگا کرد و قوم قوم کەوتە نۆشینی. لە لەزەتی مەیەکەدا بە زمان تەقەی لە زاری هەڵدەساند. هەمدیس لە قسان ژیٚوان بۆوە، چاوانی تا

** Nikolai Kliuev

نیوە لێکنا و تەماشایەکی کردم و گوتی:" گوێ لە قسەکانم مەگرە. نازانم چ دەڵێم. ئاخر من شاعیرم!"

*

شەوی ئەو رۆژە مەزنە: شۆڕشی روسیا ئاهەنگی لەدایکبوونی خوێناویی خۆی دەگێڕا. زیارەتکارانی سپی و رەش و زەرد لەسەرانسەری دونیاوە هاتبوون. لە زەمانی کۆندا، گەلانی رەشی خۆرهەڵات بە هەمان شێوە دەڕژانە مەککە، نەژادی زەردیش وەك پوورە هەنگ لە(بنارس) کۆدەبوونەوە. هەنووکە ئیدی ناوەندەکانی ئەرز گوێزرابوونەوە. ئەمڕۆ هەموو چاوەکان، چاوانی دۆست و دوژمن، بە خۆشیی یان بە تاڵیی، بەخۆشەویستیی یان بەڕق، لەمۆسکۆیان دەنۆڕی.

لەنێوجەرگەی گۆڕەپانی سووردا، مەرقەدی پیرۆزی قودسی نوێ، مەندیلی بەفری ناوەتە سەر. هەزارەها زیارەتکار، لە گروپی بێمەودای چوار کەسیدا، لەچاوەڕوانی کردنەوەی دەرگایەکی گچکەدان. ژن و پیاو و منداڵ لەدوورترین خاڵی دونیاوە هاتوون تا قەیسەری سوور ببینن کە بە زیندوویی لەژێر ئەرزدا راکشاوە. چاوەڕێن تا بیبینن و رێورەسمی رێزلێنانی بۆ بەجێبێنن. منیش لەگەڵ ئەواندا هاتووم. کەس سرتەی لێوە نایەت. چەند سەعاتێك لەو بەفر و سەرمایەدا چاوەڕێین. لەمەرقەدی پیرۆز دەنۆڕین. کوتوپڕ پیاوێکی کەتە لەبەر

دەرگا گچکەکەدا دەکەوێتە جووڵە. ئیدی پاسەوانی سوور دەرکی مەزارەکە دەکاتەوە.

خەڵکەکە چوار چوار، بە بێدەنگیی لە دەرگا رەشەکەوە ئاودیو دەبن و دیارنامێنن. منیش لەگەڵیاندا دیارنامێنم. هێور هێور رۆدەچینە ناخی ئەرز. هەوا شەلاڵە لە هەناسە و بۆنی خەڵك. کوتوپڕ روخساری ئەسمەر و سافیلکانەی دوو جوتیار کە لە پێشمەوەن، پرشنگدەدا. وەك بڵێی خۆرێکی پەنهانیان لێهەڵاتبێ. مل درێژ دەکەم، لەو دوورەوە، لەخوارەوە، دەتوانرێ شووشەیەکی گەورە ببینرێ کە لاشە پیرۆزەکەی داپۆشیوە. لەژێریدا سەرە ئەسڵەع و رەنگپەڕیوەکەی لینین دەدرەوشێتەوە. زرپ و زیندوو، بە بەدلە رەساسییە کرێکارییەکەیەوە راکشاوە. ئالآی سوور لەناوقەد بەرەو خواری داپۆشیوە، دەستی راستی نوقاو و دەستی چەپیشی لەسەر دڵی. روخساری بە رەنگی گوڵ و دەم بەپێکەنین، ریشە کورتەکەی زەرد، ناو قەفەسە شووشەییەکە شەلاڵە لە ئارامیی. جەماوەری روس بە نەشوەوە لێی ورد دەبنەوە، چەند ساڵیش لەوەوبەر هەمان روانینیان هەبوو کاتێ روخساری زەرد و گوڵڕەنگی عیسایان لەتابلۆ ئاڵتوونیی و خاچئاساکاندا تەماشا کردبوو. ئاخر ئەم پیاوەیش عیسایەك بوو بۆ خۆی، بەلآم عیسایەکی سوور. جەوهەریان یەکێك بوو: جەوهەری جاویدانەیی ئینسان، خوڵقاو لەترس و ئومێد. جیاوازییەکە تەنها لە (ناو) دایە.

هاتمەدەرێ و نوقووم لە بیرکردنەوەدا بەرەو گۆڕەپانە بە بەفر پۆشراوەکە چووم. تەژی ببووم لە سەرسامیی و بەخۆمدەگوت:" ئەم

پیاوە دوای ئەو هەموو بەرخۆدانەی شایانی ئافەرینە. وەی چەند تێکۆشاو لە مەنفادا چەند بەرگەی هەژاریی و خیانەت و بوختانی گرت. تەنانەت ئازیزترین هاوڕێکانی، لە باوەڕ و سەرسەختییەکەی سڵەمینەوە و دەسبەرداری بوون." لەنێو ئەو کەللەسەرە ئەسڵەعەی کە لەژێر شووشەکەدا دەیبینم، لەودیو ئەو چاوە گچکانەی کە هەنووکە کوژاونەتەوە، روسیا بەگوند و شار و دەشتی بێشومار و بە روباری بێپایان و خاووخلیچك و جاڕ و عەردی قاقڕییەوە کەوتبوونە هاوار و داوای ئازادییان دەکرد.

لەوێوە کە وی بەهێزترین و وەکیتریش بەرپرسیارترین ئینسانی روسیا بوو، گوێی لێ ببوو کە روسیا بانگیدەکا و ئەرکی رزگاربوونی خستۆتە ئەستۆی. گەر نەیویستبا ئەم ئەرکە ترسناك و چارەنووسسازە بنێتە سەر شانی ئەم بەهێزترین رۆحە، ئیدی چ پاساوێك نەبوو بۆ ئەوەی لەبەرخۆدان و خوێن و فرمێسکی خۆی بیخوڵقێنێ!

هەروا کە بەگۆڕەپانی سووردا دەهاتم و دەچووم و لەفیکرەوە چووبووم، ئەتیکا کە وەك رێنوێنی من دەسنیشانکرابوو، لێکدا لێکدا قسەی بۆ دەکردم و بەجحێڵیی و ئیمانی سەرسام بووم. ئاخر کە دەدووا تەواوی جەستەی دەبووە بڵێسە.

بە ناڕەزاییەوە گوتی:" هیچم لەبارەی لینینەوە لێمەپرسە. دەتوانم لەوبارەیەوە چ بڵێم؟ دەتوانم لەکوێوە دەسپێبکەم؟ ئاخر ئەو ئیدی لە

ئینسان تێپەڕیوە، بۆتە دروشم. تایبەتمەندێتی ئینسانی لەدەسداوە و بۆتە ئەفسانە. ئەو زارۆکانەی کە لەسالانی شۆڕشدا لەدایکبوون، بە منداڵەکانی لینین بانگدەکرێن. ئەو پیرەمێردە سەیرەی سەری سالان دێ و دیاری بۆ مندالان دێنێ، ئیدی نە قەدیس نیکۆلاسە و نە قەدیس بازیل، بەڵکو ئەو پیرەمێردە لینینە. تەواوی جوتیار و پیرێژنە گچکەکان گەرەکیان بەتەسەللادەرەوە و پارێزەر و هێزێکی سەروو ئینسانی هەیە. ژنان پەیکەری پیرۆزی لینین بەمیحرابی تازەی خۆیاندا دەکەن و مۆمی بۆ دادەگیرسێنن. لە دوورترین گوندی روسیادا، لە هەموو جێگایەك، هەر لە ئۆقیانووسی بەستەڵەکی باکوورەوە تا ناوچە مەدارییەکانی ئاسیای ناوەڕاست، خەڵکی عەووام– ماسیگران، جوتیاران، شوانان – شەوانە بەدەم قسە و پێکەنین و ئاه هەڵکێشانەوە وێنەی لینین هەڵدەکۆڵن. ژنان لەسەر جۆرەها قوماشی ئاوریشم دەیچنن و پیاوان لەسەر تەختە و مندالانیش بە خەڵوز وێنەکەی لەسەر دیوار دەکێشن. جارێکیان وێنەیەکی خۆی لەگوندێکی گچکەی ئۆکراینا‌وە بۆ هات. وێنەکە مۆزایکێك بوو کە لە دەنکە گەنم دروستکراو و لێویشی لە بیبەری سوور بۆ کرابوو.

لینین بۆ هەموو ئێمە، بە خوێنەوار و نەخوێنەوارەوە بۆتە دروشم. ئەم ئینسانە مەزنە بەژوور ئەو جەماوەرەوە نییە کە ئەویان بەرهەمهێناوە، بەڵکو لەهەناوی ئەو خەڵکەوە هاتۆتەدەر، بە تاقە جیاوازییەك کە ئەوەی جەماوەر بە نائاشکرایی هوتافی بۆ دەکێشێ، ئەم لەشێوەی پەیامێکی هاوگونجاودا فۆرمۆڵەی کردووە. ئەو ساتەوەختەی ئەم

پەیامەی تێدا فۆرمۆڵە دەکرێ، ئیدی ئەگەری بزربوون و لەبەینچوونی نییە، چونکە دەبێتە دروشم و دروشمیش واتە کار."

پرسیم:" ئەدی ستالین چۆن؟" پەرۆشبووم شتگەلێك لەبارەی ئەم پیاوەوە ببیەم، ئەم پیاوە دڕندە و سمێڵ زلە بە چاوانی فێڵبازانە و هێڵە قۆچاخ و هاوسەنگەکانی روخسارییەوە. ئاخۆ بڵێی ستالین نەسەبی بچێتەوە سەر کامە هیۆلای پیرۆز.

ئەتیکا بۆ ساتێك بێدەنگبوو. پێدەچوو وشەکانی ریزبەند بکا تا نەبا شتێکی زیادە بێژێ. هەستتدەکرد پێیناوەتە ناوچەیەکی قەدەغەوە. دواجار وشە گونجاوەکانی دۆزینەوە و گوتی:" لینین روناکییە، ترۆتسکی بڵێسەیە، بەڵام ستالین خاکە. خاکی قورسی روسیایە. ئەو چنگی بە تۆوەکە، بە دەنکە گەنمەکەدا کرد. هەنووکە هەرچی رووبدا، چەند باران یان بەفر ببارێ یاخود نەبارێ، ئەو بە تۆوەکەوە چەسپاوە، بەرینادا تا دواجار دەیکاتە گوڵەگەنم. ئەم پیاوە بە حەوسەڵە و سەرسەخت و باوەڕبەخۆبووە، هێزێکی وای هەیە بۆ بەرگەگرتن کە ناچێتە ئەقڵەوە. روداوێکت بۆ دەگێڕمەوە هی رۆژانی جحێڵیی، هی ئەو کاتەی کە لە تفلیس کرێکار دەبێ. لەم روداوەوە تێدەگەیت مەبەستم لەم قسانەم چییە:

ئەو رۆژانە – ئەو رۆژانەی کە هەنووکە وەکی ئەفسانە دێنە پێش چاومان – کاتێ دۆقە زلەکان سەرخۆش دەبوون، جوتیارەکانیان لەکێڵگەکانیاندا ریزدەکردن و پەراوەی دەسڕاستییان لەسەر دەکردن.

بەڵام کرێکاران ئیدی کەوتبوونە خۆرێکخستن، پۆلیسی قەیسەریی هەڵیدەکوتایە سەر سەرانی چینی کرێکار و یان لەزیندانیان دەئاخنین، یان نەفی سیبریایان دەکردن، یاخۆ دەیانکوشتن. رۆژێکیان ئەو کرێکارانەی کە لە تفلیس باری واگۆنی قەتارەکانیان دادەگرت، مانیان گرت و گوتیان:(یان گوزەرانمان چاککەن تا بتوانین وەك ئینسان بژین، یاخود دەست لەکار دەکێشینەوە!) ئیدی پۆلیسیان بەسەرا داباری و نزیکەی پەنجا کەسێکیان لێ دەسگیرکردن و لەکێڵگەیەکی دەرەوەی تفلیسدا ریزیانکردن. سەربازانی قەیسەر راوەستان، هەریەکەشیان قامچییەکی بزماراویی پێبوو.

کرێکاران یەك لەدوای یەك پشتیان رووتدەکرد و بە بەردەم ریزی سەربازاندا دەرۆیشتن. هەر سەربازە بەهەموو هێزی خۆی قامچییەکەی دەوەشاند و خوێن فیچقەیدەکرد و ئیدی ئازار لەوەدا نەبوو بەرگە بگیرێ. زوربەیان نەیانتوانی تا ئەوسەری ریزەکە بەرگە بگرن و بوورانەوە، هەندێکیشیان مردن.

نۆرەی رابەری کرێکاران هات. کراسەکەی داکەند و پشتی رووتکرد، بەڵام بۆ ئەوەی خۆی لەبەر ئەو ئەزموونە سەختەدا رابگرێ، دانەوێوە و تەڵە گیایەکی هەڵگرت و خستیە نێوان ددانییەوە. پاشان هێور و لەخۆبایی بەرەو ریزی سەربازەکان بەرێکەوت. قامچیی بێڕوحمانە بەسەر جەستەیدا داباری. خوێن وەکی فووارە لەبرینەکانیەوە فیچقەیکرد. بەڵام لێوی هەڵنەهێنایەوە و هاوارێکی نەکرد. سەربازان تووڕە ببوون و سوور بوون لەسەر تەمبێکردنی. هەر یەکەیان دوو سێ

جار قامچییەکەی بۆ داهێنابۆوە، بەڵام ئەم نوزەیەکی لێ نەهاتبوو. بێ چەمینەوە و بێ ناڵەکردن تا ئەوسەری ریزەکە رۆیشت و کاتێ گەیشتە دوا سەرباز تەڵە گیاکەی لە دەمی دەرهێنا و بۆی راگرت و گوتی: با بۆ یادگاریی من ئەمەت پێبێ. بنۆڕە، تەنانەت ددانیشم پێدانەناوە. ئەز ناوم ستالینە!"

ئەتیکا تەماشایەکی کردم. زەردەخەنەیەکی هاتێ و گوتی:" هەنووکە سالآنێکە هەر روسیاییەك ئەو تەڵە گیایەی لەنێوان ددانیدا هەڵگرتووە و هەوڵیداوە ددانی پێدا نەنێ. تێگەیشتیت؟"

به هەڵلەرزینەوە وەڵامیمدایەوە:" بەڵێ ژیان توندوتیژە. بێئەندازە توندو تیژە!"

ئەتیکا گوتی:" لەگەڵ ئەمەشدا رۆحی ئینسان توندوتیژترە!" وایگوت و وەك بڵێی بیەوێ ئازایەتیم بداتە بەر، باسکی گوشیم.

که گوێم بۆ قسەکانی ئەتیکا رادێرابوو، سەرم هەڵبڕی. هەستمدەکرد هەناسەی دەوروبەر و ئەرز و جارەکان بەسەرمدا هەڵدەکا. بایەکی خۆرهەڵاتیانەی لێورێژ لە وێرانیی و ئەفراندن زەینمی خستبووە سەرە سووڕێ.

ئەوەی کە رۆژانە بێئەندازە رایدەچڵەکاندم ئەمە بوو: لەهەموو ژیانمدا پێشتر ئەوها نادیارم نەدیتبوو، وەك ئەوەی لێرە لە روسیای

بەهاتوباتی دەشتە بە بەفرپۆشراوەکانیدا دەمبینی. مەبەستم لە نادیار، بەچەمکی مەزەبیی خود، یان هۆشیاری میتافیزیکیی یاخۆ بوونی رەهاو کامڵ نییە، بەڵکو مەبەستم لەو هێزە نهێنیئامێزەیە کە ئینسان وەك رێنوێن بەکاردێنێ- بەر لەئێمە ئاژەڵ و رووەك و ماددەی کانزایی بەکارهێناوە- و دەچێتە پێش، وەك ئەوەی مەبەستێکی هەبێ و رێگەیەکی تایبەتی گرتبێتەبەر. لێرە هەستدەکەیت هێزگەلی کوێر، خوڵقێنەری بینین و روناکیی گەمارۆیانداویت.

لەودیو هەموو ئەرگیومێنتەکانەوە، لەودیو بێنەوبەردەی رۆشنفیکرانەوە، لەودیو خواستە ئابووری و بەرنامە سیاسییەکانەوە، لەسەروو سۆڤیتەکان و کۆمیسارییەکانیشەوە، ئەوە رۆحی زەمانی ئێمەیە کە لێرە ئیشدەکا و رێنوێنیی دەکات. رۆحی خەفەتبار و مەست و بێبەزەیی ئەم سەردەمەمان، هەمووان، هەر لەناچیزەترین مۆژیکەوە تا کەسێتیی پیرۆزی لینین، چ ئاگا و چ نائاگا هاوکاریی دەکەن. ئەم رۆحە باڵاترە لەسەرکردە و باڵاترە لەروسیا، بە ژوور سەریانەوە هەڵدەکا و لەدوای خۆیەوە جێیاندێڵێ و دونیا دەجوڵێنێ.

کاتێ بۆ ئەم تاقیگە ترسناکە هاتم، چەند پرسیارێکی فەلسەفیم لەو ئیماندارانە کرد کە روسیای نوێیان رۆدەنا. ئاخر من هێشتا لەژێر کۆنترۆڵی پەیوەندیی بێهودانەی شارنشینیدا بووم کە تێر دەخۆیت و کاتت بۆ گفتوگۆ و گەمە هەیە. دونیای (دیار) م نەدەبینی، دەمویست دونیای نادیار ببینم. ئاخر من لە چەمەنزارە بە نێرگز پۆشراوەکەی بوزاوە هاتبووم.

دەگێڕنەوە بەیانییەکیان سوکراتی پیر لە (ئەگور)[*] پیاسە دەکا و چاوەڕێی جحێڵێکە بێت و سەری قسەی لەگەڵدا دامەزرێنێ و ڕۆحی ببزوێنێ. بەڵام ئەو بەیانییە لەبری جحێڵێك، حەکیمێکی هیندوستانیی پیر دەبینێ. ئەم پیرەمێردە ساڵانێك لەوەوبەر بە پێی پیادە کەوتبووە ڕێ تا سوکرات بدۆزێتەوە. ئەو ساتەی کە سوکراتی بینی، خۆی فڕێدایە بەرپێی و گوتی:(بوزا، ئەی حەکیمی نێردراو لە دونیاوە، ئەی داگیرکەری ژیان و خولی کامڵیی، ئەی پادشای خواوەندان، ئەی ئەو فیلە سپییەی کە هەنگاو هەڵدەهێنیت و پەردەی فریو و شانازیی هەلا هەلا دەکەیت، ئەی ئەو جەستەیەی کە لەودیو سنوورەکانی چاو و گوێوەیت، لەودیو بۆن و چەشتن و دەست لێدانەوەیت. دەی ئەو جامی سواڵەی کە بەدەستتەوەیەوە خوارکەوە و وەك قەترەیەك بمڕێژەوە ئۆقیانووسی عەدەم. ئەی ئوستاد، دەست ڕایەڵکە و ڕێی موسیبەتی نەمرانەم پیشاندە!)

سوکرات بە ئەدەبەوە ئەو زەردەخەنە گاڵتەجارییەی شاردەوە کە ئەو قسە هەمەجییانە تیایدا وروژاندبوویان. وەڵامیدایەوە:(ئەی پیاوی غەریب، گەر باش حاڵیی بووبم، تۆ لەبارەی خودایان و نەمرییەوە دەدوێیت. بۆیە تۆ بۆ لای یەکێك لە هاوڕێکانم لە(ئیلۆسیس) دەبەم. وی پیاوێکی ڕۆحانییە و دەزانێ دونیا چۆن دروستبووە، دەزانێ ئێمە لەکوێوە دێین و بۆ کوێ دەڕۆین، دەزانێ ئەستێرەکان لە پلوپونز

[*] گۆڕەپانی گشتیی لە شارەکانی گریکستان . و.ع

گەورەترن. جگە لەمانەش ئەو دەزانێ کە خودا هێلکەیەکە و لە ئیربوس دەدرەوشێتەوە. جادووی سەرووی سپیشت فێردەکا ..... بەڵام من بەداخەوەم چ وەڵامێکم بۆت نییە. ئاخر بواری پەیوەندیی من تەنێ بەم دونیا و بە ئینسانەوەیە.)

بە خۆمگوت:" گەر سبەینێ خۆم بە کریملیندا بکەم و ئەم پرسیارانەی کابرای هیندوستانیی لە ستالین بکەم، دەبێ چەند پێبکەنێ!"

*

سپێدەیە. لە پەنجەرەکەوە بۆ دەرەوە دادێمەوە. ئەستێرەی سەیروسەمەرە – داس و چەکوش و ئەستێرەی سوور– لەتاریکایی سپێداندا وەك فسفۆڕ لەبلووری روناکییە رەنگاورەنگەکانیاندا پرشنگدەدەن. هەوڵدەدەم پیتە بە سوور نووسراوەکانی جیا بکەمەوە. هێور هێور روناکیی زیاد دەبێ و دەخوێنمەوە: کرێکاران ... حەوت سەعات ... لینین ... شۆڕشی جیهانیی.

بە پەلە خۆم دەگۆڕم. لە ڕاڕەوەکانی ئوتێلەکە و کە لە نهۆمێکەوە بۆ نهۆمێکی دی دادەبەزم، تەواوی گەلانی سەر ئەرز دەبینم. ئاپۆرەیەك لە کرێکارانی بانگێشتکراو. کرێکارانی بیر و کرێکارانی بازوو. بە نووسەرانی ژاپۆن ئاشنا دەبم. رۆژنامەوانانی ئێرانی و ئەفغانستانیی، دوو حاجی لەعارەبستانەوە، سێ قوتابی جحێڵ و دوو ژنی قەشەنگی

هیندوستانیی کە شاڵیی پرتەقاڵیی رەنگی کشمیرییان داوە بەشانیاندا، دەبینم و بۆیان دەنووشتێمەوە. لەنهۆمی یەکەم چاکوچۆنی لەگەڵ دوو مەغۆلستانی و سێ ژەنەراڵی گچکەی چینیدا دەکەم. لە روانین و لە قسەیاندا خرۆشانی خەتەرناك و بە کەفوکوڵیی ئاسیایی هەستپێدەکەم.

پێهەڵدەگرین تا لەکاتی خۆیدا بگەینە ڕێوڕەسمەکە. کزەیەکی گەلێك سارد، ئاسمان خۆڵەمێشی و هەڵم لەزار و کەپووەوە دێتە دەرێ. گۆڕەپانی سوور جمەی دێ. لێپرسراوانی حکومەت بەڕیز لەژوور مەرقەدی پیرۆزی لینینەوە راوەستاون. لە بەرامبەریاندا، بانگێشتکراوان لەسەرانسەری دونیاوە، لەسەر کورسی بە شێوەی پلەپلە و یەك لەدوای یەك دانراو، دانیشتوون. سەربازان بێجووڵە لەریزی یەك وەستاون، جەماوەرییش لەدوایانەوە. وەك بومەلەرزەیەکی دوور، هاتوباتێکی چڕ و کپیان ناوەتەوە. ئەرز لەژێر پێماندا دەلەرزێ. کڵێسای ئازیزی ئیڤانی ترسناك لەدواوە بەگومەزی جۆراوجۆر و رەنگاورەنگییەوە، دەڵێی تارماییەکە لەتەمتومانی بەربەیاندا.

ژەنەراڵە چینییە گچکەکان بە مێداڵەکانی سەر سینگیانەوە لەملاولامەوە دانیشتوون. هەروا ژمارەیەك ژن و پیاوی هیندوستانی، روناکبیرانی ژاپۆنیی و رەش پێستێکی کەتەی گوارەی ئاڵتون لەگوێ، بە میهرەبانییەوە لەیەکتر دەنۆڕین. زەردەخەنە دەمانگرێ و بە بێدەنگیی گوزارشت لەخۆشەویستیمان بۆ یەکتر دەکەین. شاعیرێکی ژاپۆنیی دەستم دەگوشێ. من تاقە وشەیەکی ژاپۆنیی بەڵەدم، ئەویش

وشەی (کۆکۆرۆ) یە و واتە دڵ. بۆیە دەستم دەنێمە سەر دڵم و بە گوێیدا دەچرپێنم: کۆکۆرۆ! ئەویش هاوارێکی شادومانانەی لێهەڵدەسێ و باوەشم پێدادەکا.

لەناکاوڕا شەیپوری سەربازیی. هەمووان هەڵدەسینە سەرپێ. روخسارەکان پرشنگدەدەن. سوارەی چەرکەسی* و قەوقازی و مەغۆلستانیی و کایموکەکان، بە جلکی خۆماڵیی و بە ڕم و ئاڵای رەنگاوڕەنگەوە لەدوای سەرکردەکەیانەوە دەڕۆن کە شمشێرێکی رووتی بەدەستەوەیەوە، لەبەرامبەر مەزاری لینیندا سڵاوی سەربازیی دەدەن و دیار نامێنن. هێزی پیادە، تۆپخانە، زەریاوانانی باڵتیك، زەریای رەش، هێزی ئاسمانیی، گاردی مۆسکۆ، کرێکاران بە کراسی چەرم و تفەنگە کوڵەکانیانەوە، کرێکارانی ژن بەدەسەسرێ سوور و تفەنگەکانی شانیانەوە پۆل پۆل دێن. پاشان نۆرە دەگاتە سەر ئاپۆرەی سەرسوڕهێنی خەڵك. دەڵێی سێ روباری سوورن و بەکاوەخۆ لەو سێ ئاراستەیەی گۆڕەپانی مەزنەوە هەڵدەقوڵێن. یەکەمجار قوتابیان و پاشان پێشەنگان، دوای ئەمان کۆمۆنیستانی جحێڵ، جوتیاران، ئاسیاییگەل بە سواری وشترەوە، چینییەکان بەسوار هەژدیهای قوماشەوە کە شەویلەکانیان دادەخەن و دەکەنەوە. گۆیەکی گەورە**

---

* چەرکەسەکان: چەند تیرەیەکی گچکەن کە لەدێرزەماندا لەچەند ناوچەیەکی قەوقاز و کەناری خۆرهەڵاتی زەریای ڕەشدا نیشتەجێ بوون و پاشان زوربەیان بۆ تورکیا و سوریا کۆچیان کردووە. و.ك

** خێڵەکانی کایموکی مەغۆلیی کە نیشتەجێی ناوچەکانی نێوان خۆرئاوای چین و دۆڵی ڕوباری ڤۆلگای نزیکن. و.ع

بەسەر گالیسکەیەکەوە کە بەزنجیرێك بەستراوەتەوە و منداڵێك بەچەکوش بە زنجیرەکەدا دەکێشێ و دەیشکێنێ. پاشان چەند گالیسکەیەکی تر سەربازانی کەم ئەندامیان هەڵگرتووە کە خۆشحاڵن و گۆچانەکانیان لەهەوادا رادەوەشێنن. دایکان ساواکانیان بە باوەشەوە و تێدەپەڕن. چەند سەعاتێك تێدەپەڕێ و کوتوپڕ خۆر تەمومژ شەقار دەکا و روخسارە جۆراوجۆرەکان پرشنگدەدەن و چاوەکان تەژی لەبڵێسە دەبن. گۆڕەپانەکە بەهوتافکێشانی شادیی و بە هەنگاوی قورسی خەڵکەکە دەلەرزێ. ئەو هیندوستانیانەی لەبەردەم مندا راوەستاون، شاڵە پرتەقاڵییەکانیان لەشانیان دەکەنەوە و بە ژوور سەریانەوە رایدەوەشێنن.

لەملاولام دەنۆڕم. هەمووان دەگرین. هەمدیس دەنۆڕم، بەڵام چ شتێك نابینم. وەك خەڵکەکە چاوانم پڕ لە فرمێسك بوون. خۆم بەسەر ژەنەراڵە چینییەکەی ئەملامدا دەخەم و لەباوەشی دەگرم و هەردووکمان دەدەینە خوڕەی گریان. رەش پێستی گوارە لەگوێ بەرەو پێشێ رادەکا و هەردووکمان لە ئامێز دەگرێ. ئەویش هەم دەگری و هەم پێدەکەنێ. ئەرێ چەند سەعات ئەم سەرمەستییە خواوەندانەیە درێژەی کێشا؟ چەند سەدەی خایاند؟ ئەمە دووەمین مەزنترین و باڵاترین رۆژی ژیانی من بوو. یەکەمینیان ئەو رۆژە بوو کە شازادە ژۆرژی گریکستان پێنایە خاکی کرێتەوە. هەروا کە ژەنەراڵە چینییەکەم بەخۆمەوە دەگوشی و کابرای رەش پێستیش هەردووکمانی دەگوشیی، هەستمدەکرد سنوورەکان دەڕمێن و ناو و وڵات و رەگەزەکان مەحفدەبن. ئاخر ئینسان بە گریان و پێکەنین و لەئامێزگرتن لەگەڵ ئەویتردا یەکانگیر

دەبێ. پریشکی بروسکەیەك زەینی روناککردبوونەوە و ئیدی بەچاوانی خۆیان دەیانبینی کە: هەموو ئینسانەکان برای یەکدین. منیش هەستمدەکرد دڵە چکۆڵەکەم وەك سەرزەمینی بەرفەراوانی روسیا هاوار دەکات. سوێندم خوارد کە دەبێ دواجار ئامانجێکی سەراپاگیر بە ژیانم ببەخشم. خۆم لەشێوازە جۆراوجۆرەکانی کۆیلایەتی ڕزگار بکەم و بەسەر ترس و درۆدا زاڵبم و یارمەتی خەڵکیش بدەم تا خۆیان لەترس و درۆ قوتارکەن.

ماوەیەکی زۆر زۆرە بەشەر خەریکی زوڵم و زۆرە. دەی من لەئێستا بەدواوە سازش لەگەڵ ئەو زوڵم و زۆرەدا ناکەم. پێویستە هەوای پاك و گەمە و فێربوون ببەخشینە منداڵانی سەر ڕووی ئەرز. ئازادی و ئەڤین ببەخشینە ژن، ڕێز و میهرەبانیی بدەینە پیاوان و گەنمییش ببەخشینە دڵی ئینسان، بیبەخشینە ئەم ئەسپە شەکەتەی کە کلکە قونێیەتی.

بەخۆمدەگوت:" ئەمە دەنگی روسیایە!" وامدەگوت و سوێندم دەخوارد کە دەبێ تا مردن شوێنپێی هەڵگرم.

ئەی عاشق، چ خەوشێ لە قسەکانمدا نەبوو. سوور بووم لەسەر ئەوەی کە ژیانم بکەمە قوربانیی. بۆ یەکەمینجار حاڵی بووم لەوەی دەبێ چ لەزەتێك بچێژن ئەو کەسانەی کە لە پێناوی فیکردا بەردباران دەکرێن و دەسوتێنرێن و لە خاچدەدرێن. ئەوە یەکەمینجار بوو کە ئاوها بە قووڵیی مانای برایەتیی، مانای (هەموو ئینسانەکان یەکێکن)

ئەزموون بکەم. پەیم بەوە دەبرد کە دیارییەك هەیە بالاتره لەژیان و هێزێکییش هەیە مەرگ تێکوپێك دەشکێنێ.

*

لە ژیانی قارەمانانە و پڕ میحنەتی (پانایيت ئیستراتی) ئاگاداربووم و رۆمانەکانیم خوێندبوونەوە کە تەژی لە ئەفسونی خۆرهەلاتییانە بوون. بەلام تا هەنووکە خۆیم نەبینیبوو. رۆژێکیان پارچە کاغەزێکی لوولکراوم بەدەست گەییشت کە بەدەسخەتێکی درشت و بە پەلە لێی نووسرابوو: دیدەنیمکە. بابم گرێکستانیی و دایکم رۆمانییە. ئەز پانایيت ئیستراتییم.

لە ئوتێلی پاساژ لە مۆسکۆ لە دەرگای ژوورەکەیمدا. شانازیی بینینی ئینسانێك کەمانای بەرخۆدانی دەزانی، لێوڕێژی لەخۆشحالیی کردبووم. توانیبووم بەسەر ئەو گومانەدا زالبم کە هەر کاتێ بەکەسێك ئاشنا دەبم، لەخۆیمەوە دەپێچێ. هەر بۆیە بە دلنیایی و باوەڕبەخۆبوونەوە بۆ دیداری پانایيت ئیستراتیی ڕۆیشتم. لەنوێنی نەخۆشیدا راکشابوو. ئەو ساتەی منی بینی، راستبۆوە و بە زوبانی گرێکیی هاواریکرد: گەلێکم پێخۆشە دەتبینم. سوێند بەخودا زۆرم پێخۆشە دەتبینم.

یەکەمین یەکتر بینین، وەك ساتەوەختێکی چارەنووسساز، یەکتربینینێکی گەرموگوڕ بوو. هەریەکەمان بەجۆرێك لەویتری دەنۆڕی،

وەك بڵێی بمانەوێ هەریەکەمان مەزەندەی شتێك لەویترماندا بکا – وەکی دوو مێرووله کە بە هەستەوەرەکانیان بەر یەکتر دەکەون– روخساری شەکەتی ئیستراتیی لاواز و پڕ لە چرچولۆچ، قژە ماش و برنجی و بریقەدارەکەی وەك قژی منداڵێك بە بژیی بە نێوچەوانیدا کەوتبوو. چاوانی پرشنگیاندەدا و لێورێژ لەزرینگی و جووانیی بوون، لێویشی بە تەرزێکی هەوەسبازانە داکشابوو.

پێیگوتم:" ئەو گوتارەتم خوێندەوە و بەدڵم بوو کە ئەو رۆژە لەکۆنگرە نوتقت دابوو. چاکت بەو خۆرئاواییە گێلۆکانە کردووە، حەقی خۆیانە. پێیانوایە دەتوانن بەقەڵەمە کورتەبنە و ئاشتیخوازانەکانیان بەر لەهەلایسانی جەنگ بگرن. خۆ گەر جەنگیش هەڵایسا، پێیانوایە کرێکاران یاخی دەبن و چەکەکانیان دادەنێن. چ گێلێتییەکە! من ئەم کرێکارانە باش دەناسم. هەمدیس لە کوشتوکوشتار تێهەڵدەچنەوە. بەڵێ وەك گوتم چاکت پێکردوون. بمانەوێ و نەمانەوێ جەنگێکی جیهانیی تر بەرێوەیە، کەواتە واباشترە خۆمانی بۆ ئامادەکەین!"

رێك لە چاوانی نۆڕیم. دەستە لاوازەکەی رایەڵکرد و نایە سەر ئەژنۆم. بە پێکەنینەوە گوتی:" پێیانگوتم تۆ سۆفیت، کەچی دەبینم چاوانێکی تیژت هەن و زگت تەنها بەهەوای پاقژ تێر نابێ. کەواتە مانای عیرفان ئەمەیە؟ باشە، ئەدی لەکوێوە بزانم؟ هەمووی قسەیە... دەی دەستت بێنە!"

هەردووكمان بە پێكەنینەوە دەستی یەكترمان گوشی. بە یەك گوژم لە تەختەنوێنەكەی دابەزی. بەجووڵەی خێرا و چالاك و چاوانی تكاكارانە و ئەفسوناویدا، ئەم پیاوە لەپشیلەی كێویی دەچوو. تەپاخە نەوتییەكەی داگیرساند و قاوەجۆشەكەی خستە سەر.

بە نەغمەیەكی خزمەتچییانە بانگیكرد:" قاوەیەكی نیوە شیرین بێنە!" یادەوەریی گرێكییانەی تێدا بێدار ببۆوە و خوێنە سفالۆنیاییەكەی جۆشی سەندبوو. كەوتە چرینی گۆرانییگەلێكی كۆن كە لە (برایلا)، لەو گەڕەكە گرێكیی نشینەدا بیستبووی:

ئای گەر پەپوولەیەك بام و
لە نزیك تۆوە فڕیبام ....

گرێكستان لەناوەوەیڕا سەریدەكرد. هەنووكە كوڕە لاسارەكە پەرۆشی گەڕانەوەی بوو بۆ زێدی باوان. كوتوپڕ لێوڕێژ لەهەڵچوون بڕیاریدا:" دەگەڕێمەوە گرێكستان!"

ماندوو ببوو. كۆكە كۆك بۆ نێو نوێنەكەی گەڕایەوە و قومێكی لەقاوەكەیدا. لەنوێنەكەیدا دانیشت و جگەرەی بەجگەرە پێدەكرد. بە پەرتبوونێكی هاوسۆزییەوە كەوتە قسان لەبارەی روسیا و لەبارەی كتێبەكەی و (ئەدریان زوگراڤی) پاڵەوانی سەرەكیی كتێبەكەیەوە كە ئازار دەچێژێ لەبەرئەوەی هەموو ژیانی بەدوای هاوڕێدا دەگەڕێ و

نایدۆزێتەوە. ئاخر ئارەزووەکانی وی دیسپلین نەکراو و دڵی یاخیی و زەینی ناتوانێ بێسەروبەریی رێکخا.

بەئەڤین وسۆزێکی زیاترەوە لەئیستراتییم دەنۆڕی و هەستمدەکرد ژیانی لەبەرامبەر گۆڕانکاریی ریشەییدایە و تا هەنووکە بڕیارینەداوە کام رێگە بگرێتەبەر. لێکدا لێکدا بەچاوانی ورد و کڵپە سەندوویەوە تەماشایدەکردم. وەك بڵێی داوای یارمەتیم لێبکا.

بە پێکەنینەوە گوتم:" ئەدریان، پاڵەوانی کتێبەکانت خودی تۆن. ئێوە لەیەکدی دەچن، بە موو فەرقتان نییە. تۆ ئەو شۆڕشگێڕە نیت کە پێتوایە ویت. تۆ یاخیت! ئاخر مرۆڤی شۆڕشگێڕ میتۆد و یاسا و هاوئاهەنگیی لەکارەکانیدا هەیە، دڵی جڵەوگیر کردووە. بەڵام تۆ یاخیت و زەحمەتە بەلاتەوە بتوانیت پابەندی تاقە یەك روانین بیت. هەنووکەش کە لە روسیا گیرساویتەوە، پێویستە مەسەلەکان لەناوەوەترا رێکخەیت و بگەیتە بڕیارێك. تۆ بەرپرسیاریت لەوەی ئەمە بکەیت!"

وەك بڵێی دەستم نابێتە بینی، هاواریکرد:" لێمگەڕێ!" بەڵام پاش ساتێك بە نەغمەیەکی تەژی لە ئازار پرسی:" تۆ دڵنیایت؟"

وەك بمەوێ تەسەللای بدەمەوە، دەستە لاوازەکەیم خستە نێو دەستمەوە و گوتم:" ئەدریان زوگراڤی رۆمانیایی مردووە. کەواتە بژی ئەدریان زوگراڤی روسیایی! پانایت، هەنووکە ئیدی کاتی ئەوەیە لە

برایلای تەنگ و تروسك بێیتەدەر. ئاخر نیگەرانی و ئومێدی دونیا فەراوانتر بوون و ئادریانیش گەورەتر. لێگەڕێ با ریتمی ئیندیڤێدواڵی و ناهاوئاهەنگی وی لەگەڵ ریتمی جیهانیی روسیادا یەکانگیر ببێ تا لە کۆتاییدا هاوگونجان و باوەڕ بەدەست بێنێ. ئیدی کاتی ئەوە هاتووە ئەو هاوسەنگییە بالآیەی کە ساڵەهای ساڵە ئەدریان و – پانابیت – بێهوودە لەدووی دەگەڕێن ببێتە کردار. چونکە هەنووکە ئەم هاوسەنگییە دەتوانێ خۆی لەسەر چارەنووسی جەماوەری بەرخۆدەر و گەلێکی مەزن رۆبنێ نەك لەسەر چارەنووسی مۆلەقی تاقە یەك فەرد."

ئیستراتیی بە تورەیی هاواریکرد:" بەسە! چ شەیتانێك تۆی بۆ ئێرە هێنا؟ لێرە شەو و رۆژ لەسەر ئەم جێگەیەم بیرم لەو قسانە کردۆتەوە کە ئەلعان تۆ گۆت کرد. بەلاّم لێم مەپرسە کە ئاخۆ دەتوانم. بەسەرمدا هاوارکە: بازدە! بەلاّم لێم مەپرسە: دەتوانیت؟"

وەلاّمیمدایەوە:" پانائیتی چکۆلە، دەبینین. سۆز کۆنترۆلت نەکا. بازدە، دەبینین کە دەتوانیت تا کوێ باز دەدەیت."

– خودایە ئاخر ئەمە گەمە نییە! چۆن دەتوانیت ئاوها بدوێی؟ ئاخر ئەمە مەسەلەی ژیان و مەرگە.

لەکاتی هەستاندا گوتم:" ژیان گەمەیە و هەروەها مەرگیش. ئەمە گەمەیە و بردنەوە و دۆڕاندنمان تەواوێك بە ساتەوەختێکی وەك ئەمەوە گرێدراوە.

– بۆ هەستایت؟

– باشترە بڕۆم. بە داخەوە ماندووم کردیت!

– بۆ هیچ کوێ ناڕۆیت. لێرە دەمێنیتەوە. فراوین دەکەین و پاش نیوەرۆ پێکەوە بۆ جێگایەك دەڕۆین.

– بۆ کوێ؟

– بۆ سەردانی گۆرکی. جوابی ناردووە و چاوەڕێم دەکا. ئەمڕۆ بۆ یەکەمجار ئەو ئیستراتییە ئەوروپاییە بەناوبانگە دەبینم.

دەنگە خەمینەکەی، ئیرەییەکی مندالآنەی بەرامبەر بە نموونەی مەزن وەدیار دەخست. لە تەختەنوێنەکەی بازیدا و جلکەکانی پۆشین. پاشان چووینە دەرێ و بەتوندی قۆڵی گرتبووم.

پێیگوتم:" ئێمە دەبینە هاوڕێ. بەڵێ، دەبینە هاوڕێ، چونکە وا هەستدەکەم پێویستم بەوەیە بۆکسێك بە کەپووتا بماڵم. بۆ خۆت واباشترە بزانیت کە من بە بێ بۆکس وەشاندن هەست بەهاوڕێیەتی

ناکەم. پێویستە جارناجار شەڕێك بکەین و یەکێکمان کەللەی ئەویترمان بشکێنێ. گوێت لێیە؟ ئەمەیە مانای ئەڤین!"

خۆمان بە رێستۆرانێکدا کرد و دانیشتین. شووشەیەکی گچکەی زەیتی زەیتوونی کردەوە کە وەك نوشتە کردبوویە ملی و زەیتەکەی بەسەر شۆربای گۆشتەکەدا ڕشت. پاشان زەرفێکی بچووکی لە گیرفانی هێلەکەکەی دەرهێنا کە پڕ بوو لە بیبەر و بڕێکی زۆری بە خواردنەکەدا کرد. بەدەم لێو لستنەوەوە گوتی: زەیت و بیبەر، لەسەر دابی برایلا!

بە ئیشتیاوە کەوتینە خواردن. ئیستراتیی هێور هێور زوبانە گرێکییەکەی وەبیر خۆ دەهێنایەوە. هەر جارەی کە وشەیەکی بیر دەکەوتەوە، وەکی زارۆك دەستی بەیەکدا دەدا و هاواریدەکرد:" چۆنیت؟ چۆنیت؟ ئەمڕۆ چۆنیت؟"

بەڵام ئاگای لەخۆ و هەر چەند دەقیقە جارێك تەماشای کاتژمێرەکەی دەکرد. خزمەتچییەکەی بانگکرد، چوار بوتڵ شەرابی نایابی ئەرمەنستانیی کڕی. گیرفانەکانی پاڵتۆکەی پڕ لە زەرفی بچووك بچووکی مەزە، قووتووە سیگارەکەی پڕ لەجگەرە کرد و ئیدی کەوتینە ڕێ.

ئیستراتیی حەجمینی نەبوو. ئاخر یەکەمینجار بوو گۆرکی مەزنی دەبینی. هەڵبەت مەزەندەی ماچومووچ، سفرەی پڕ لە خۆراك، فرمێسك و پێکەنینی دەکرد. مەزەندەی قسە لەدوای قسە و هەمدیس ماچوموچ و تا ناکۆتا.

گوتم :" پانایيت چییە، حەجمینت نییە!"

وەڵامینەدامەوە. بە تووڕەیی هەنگاوەکانی خێراترکرد.

گەیشتینە ئاپارتمانێکی گەورە و بە قاڵدرمەکاندا سەرکەوتین. بەتیلەی چاو لە هاوڕێکەم دەنۆڕی. لەزەتم لەسەیرکردنی جەستەی لاواز و باریك و دەستوپلە کرێکارییەکانی دەبرد کە هەڵبەت کاری زۆری پێکردبوون. لەزەتم لەسەیرکردنی چاوە تینووەکانی دەبرد.

لێمپرسی:" ئەلعان کە دەتەوێ گۆرکی ببینیت، دەتوانیت خۆت کۆنترۆڵکەیت؟ دەتوانیت دەست لەماچوموچ و هاوار هاوار هەڵگریت؟"

بە توڕەیی وەڵامیدامەوە:" نا! بۆ تۆ پێتوایە من کێم؟ پێتوایە ئینگلیزم؟ دەبێ چەند کەڕەتت پێبڵێم کە ئەز گرێکستانیم، خەڵکی سفالۆنیام. من هاواردەکەم، ماچدەکەم، دەبورێمەوە. جەنابت گەر حەز دەکەیت ئەوا دەتوانیت دەوری ئینگلیزێك ببینیت ..." پاش ساتێك گوتی:"حەزدەکەم تەنیا بم. بوونی ئێوە لە تەکمدا بێزارم دەکات."

ئیستراتی قسەکەی تەواو نەکردبوو کە لەناکاو گۆرکیمان لەسەر قاڵدرمەکان بینی و قونە سیگارێکی بە لێوەوە دەدرەوشایەوە. گۆرکی، کەتەو ئێسك درشت، شەویلەی بەقووڵاچوو، ئێسکی گۆنا دەرپەڕیو، چاوانی وردو شین و لێوانلێو لە نیگەرانیی و رەنج. دەمولێوێکی هێند

خەمین، کە لەژیاندا کەسێکی ترم نەبینیوە بەو ئەندازەیە خەم لەسەر لێوی نیشتبێ.

ئیستراتیی کە گۆرکی بینی، سێ پێپلیکانەی بە گوژمێك بڕی و دەستی گرت. هاواریکرد:" پانابیت ئیستراتی!" خەریکبوو بەسەر شانە پانەکانی گۆرکیدا بکەوێ. بەڵام گۆرکی بێئەوەی هیچ بڵێ، بەهێمنیی دەستی تۆقەی بۆ رایەڵکرد. جۆرێك تەماشای ئیستراتیی دەکرد کە چکۆڵەترین نیشانەی لە شادومانیی یان پەیجۆریی تێدا نەبوو.

دوای تاوێك گوتی:" بفەرموون!"

لە نووسینگەیەکی بچووك دانیشتین کە پڕ لە خەڵك بوو. گۆرکی جگە لە زوبانی رووسیی چ زوبانێکی تر بەڵەد نەبوو، بۆیە دامەزراندنی سەری قسە لەگەڵیدا زەحمەت بوو. ئیستراتیی تەواوێك وروژاو کەوتە قسەی حەلەق و مەلەق. قسەکانیم بیر نین، بەڵام هەرگیز نەغمەی دەنگ و جووڵەی دەست و روانینی چاوە هەڵایساوەکانیم لەیاد ناچێ.

گۆرکی بە لەپزێکی شیرین، هێور و بە کورتیی وەڵامیدەدایەوە و لێکدا لێکداش جگەرەی پێدەکرد. زەردەخەنە خەمینەکەی کەش و هەوایەکی قووڵ و چڕی تراژیدییانەی بە قسەکانی دەبەخشی. پیاوێکت تێدا دەبینی کە بەرگەی زۆر گرتووە و هەنووکەش هەر بەرگە دەگرێ. پیاوێك هێند دیمەنی ترسناکی بینیوە، کە هیچ شتێك، نە ئاهەنگ و نە

هوتافەکانی روسیا و نە ناوبانگ و شانازییەك کە وەدەستیهێنابوو نەیاندەتوانی کاری تێبکەن. لەودیو چاوە شینەکانییەوە، خوڕخوڕ خەمێکی هێور و بێ هەتوان هەڵدەقوڵی.

گوتی:" بەلزاك مەزنترین مامۆستای من بووە. بیرمدێ کاتێك کارەکانیم دەخوێندنەوە، لاپەڕەکانم دەدایە بەر روناکی و لێمدەنۆڕین و بە ترسەوە هاوارمدەکرد: ئەرێ تاقە کەسێك ئەم هەموو گوڕ و هێزەی لەکوێ بوو؟ چلۆن توانیویەتی نهێنیی مەزن بدۆزێتەوە؟"

پرسیم:" ئەدی دۆستۆیڤسکیی و گۆگۆڵ چۆن؟"

– نا، نا .. لە نووسەرانی روسیا تەنها یەك کەس، ئەویش لیسکۆف.

بۆ ساتێك بێدەنگبوو، پاشان لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو:" بەڵام لەسەروو هەموو شتێکەوە ژیان. من رەنجێکی زۆرم کێشاوە و ئەڤینێکی فرەم بۆ هەموو ئەوانە هەیە کە رەنج و عەزاب دەچێژن. جگە لەمە چ شتێکیتر نا!"

بێدەنگبوو. بە چاوانێکی نیوە نوقاوەوە کەوتبووە دوای دوکەڵی شینی سیگارەکەی.

پاناییت بوتڵە شەرابەکانی دەرهێنان و لەسەر مێزەکە داینان. ئینجا زەرفە مەزەکانیشی دەرهێنان. بەڵام جورئەتی کردنەوەیانی نەبوو.

پێیوابوو کاتی نییە. ئاخر ئەو کەش و هەوایە ئەوە نەبوو کە خۆی بۆ ئامادەکردبوو. چاوەڕێی شتێك بوو تەواوێك پێچەوانەی ئەمە. چاوەڕێی ئەوە بوو کە خۆی و گۆرکی، ئەم دوو پاڵەوانە رەنجدیدەیە پێکەوە بخۆنەوە و بکەونە هاوارکردن، بەدەنگی بەرز بدوێن، گۆرانیی بڵێن و سەما بکەن و ئەرز لەژێر پێیاندا بلەرزێ. بەڵام گۆرکی غەرق لەزەریای ئەزمونەکانیدا و هێشتا خاوەن ئومێدێکی ئەوتۆ نەبوو.

گۆرکی هەستا. چەند کەسێك لە جحێڵگەلی ئامادەی مەجلیسەکە بۆ لای خۆیان بانگیانکردبوو. بۆ نووسینگەکەی پاڵمان بۆ لایان چوو.

کە گۆرکی رۆیشت، پرسیم:" باشە پانایيت، رات بەرامبەر مامۆستا چییە؟"

ئیستراتی بە جووڵەیەکی گرژ، سەرقاپی یەکێ لەبوتڵەکانی هەڵپچڕی و گوتی:" پەرداخمان پێ نییە. دەتوانیت بەبوتڵەکە بخۆیتەوە؟"

– بەڵێ.

بوتڵە شەرابەکەم وەرگرت و گوتم:" لەخۆشیت پانایيت، ئینسان ئاژەڵی بیابانە. هەموو مرۆڤێك بە دۆزەخ گەمارۆدراوە، چ پردێکی لێ دیار نییە. پانایيتی چکۆڵە، نیگەران مەبە، چما ئەمەت نەزانیبوو؟"

بە نەفرەتەوە گوتی:" دەی زووکە بخۆرەوە. نۆرەمە. تینوومە!"

لێوی لستەوە. گوتی:" دەمزانی. بەڵام هەمیشە بیرم دەچێتەوە!"

– پانایيت هەر ئەمەش هەستی مەزنی تۆیە. وای بەحاڵت گەر نەتزانیبا، ئەوکات گێلۆکەیەکت لێ دەردەچوو. بەزانینیشت وای بەحاڵت گەر لەبیرت کردبا، ئەوکات ساردوسڕ و بێهەست دەردەچوویت. بەڵام ئەلعان تۆ ئینسانێکی راستەقینەیت. گەرم و گوڕ و لێوڕێژ لەبێهودەیی هەتا مردن. کلاّفەیەکیت لە ئومێد و تێکشکانەکان!

گوتی:" باشە ... ئەمەش گۆرکی!" وایگوت و بوتڵەکانی نانەوە گیرفانی، زەرفە مەزەکانی کۆکردنەوە و ئەوێمان جێهێشت.

لە رێگە گوتی:" بە رای من گۆرکی بێئەندازە ساردوسڕ بوو. ئەدی بەرای تۆ چۆن بوو؟"

– بەرای من بێئەندازە پڕ لە تاڵیی و تفتیی بوو. کەسێك بوو بێ سەبووریی.

پانایيت بە توڕەیی بۆڵاندی:" ئاخر دەبوو هاوارکات، دەبوو بخواتەوە و بگری تا قورسایی سەر دڵی هەڵگیرێ!"

– جارێکیان ئازیزگەلی فەرمانڕەوایەکی موسوڵمان لەجەنگدا دەکوژرێن، فەرمانڕەواکە فەرمانێك بۆ قەبیلەکەی دەردەکا کە هیچ

کەسێك بۆی نییە شین و ڕۆڕۆ بکا تا نەبا باری خەمیان سووکبێ. پاناییت، ئەمە پڕ شانازییترین دیسپلینێکە کە ئینسان بەهۆیەوە دەتوانێ بەسەر خۆیدا بیسەپێنێ. دەی هەر لەبەر ئەوەشە گۆرکیم بەو رادەیە خۆشویست.

*

رۆژی دواتر چووم بۆ کڵێسای گەورەی مۆسکۆ. ئەم پەرستگە گەورەیەی کە مایەی شانازیی روسیای قەیسەریی بوو، چۆڵ وهۆڵ و تاریك و ساردوسڕ. ریزی ئاڵووالآی قەدیسان بەهالەی چواردەوریانەوە، لەچۆڵەوانیی و تاریکیی زستاندا ببوونە شەختە. خانمێکی گچکە و پیری پاسەوانی سندووقی بەتاڵی خێری کڵێساکە، کە کوپیکێك زیاتر لە دەفری کۆمەکەکەیدا نەمابوو، هەناسەی ئەو خانمە وەك دوکەڵ لە دەم و کەپوویەوە دەهاتە دەرێ و ئەو هەناسانە ئەم حەمکە قەدیسە لە سەرمادا هەڵلەرزیوەی پێگەرم نەدەکرایەوە.

کوتوپڕ دەنگی مەلایکەتانەی پیاوان و ژنانێکم دەهاتە گوێ کە لەنهۆمی سەرەوە و لە بەشی ژناندا وێردیان دەچڕی. لەو تاریکاییەدا گەڕام تا پێپلیکانەیەکی مەڕمەڕیم دۆزییەوە و پیایدا سەرکەوتمە سەرێ. بەژوور سەرمەوە دەمتوانی لەو تاریکاییەدا دوو سێ پیرەمێرد و پیرێژن جیابکەمەوە کە شاڵیان لەخۆوە پێچاو و ئەوانیش بەهەناسەبڕکێ سەردەکەوتن.

کاتێ گەیشتمە دوا پێپلیکانە، خۆم لە نوێژخانەیەکی ئاڵتونیدا بینییەوە کە مۆمی تێدا داگیرساو و خەڵکەکە سوژدەیان بردووە و میحرابەکەش پڕ لە خزمەتچی و قەشە و مەترانی جلکی ئاڵتوونیی و ئاوریشم پۆش بوو.

هەرگیز شیرینی و گەرمایی ئەو نوێژخانەیەم لەیاد ناچێ. پیاوەکان زۆربەیان پیرەمێرد بوون بە سمێڵی شۆڕەوە. پێدەچوو کاتی خۆی بەگزادە یاخۆ دەرکەوانی ماڵی بەگزادان بووبن. ژنان سەرپۆشیی وەك بەفر سپییان دابوو بە سەریاندا، مەسیح خۆشخۆراك و سوور و سپی بە میحرابەکەوە پرشنگیدەدا. سینگی پۆشرابوو بە مێدال – هەرتك دەستی هی ئینسان و چاوان و دڵیشی لە زێڕ و زیو.

لەنێو ئەو خەڵکە سوژدە بردووەدا بە راوەستاوی مامەوە. مەحاڵ بوو بتوانم هەست و سۆزم کۆنترۆڵکەم. ئاخر ئەم کۆبوونەوەیە بەماڵئاواییەکی بەسۆ دەچوو. پێدەچوو ئازیزێك لەلایەن هاوڕێکانییەوە بۆ سەفەرێکی دوور و درێژ و خەتەرناك بەڕێ بکرێ. دوایین ئیمانداران زۆر خەمینانە ماڵئاواییان لە وێنەی خودای ئازیزی خۆیاندەکرد، بەڵام ئیماندارانی پێشوو بە تەرزێکی بێڕوحمانە هێرشیان دەبردە سەر بنەمای ترسناك و نوێی (نمایشی راز)[*] و بتە کۆن و لەقەکانیان

---

[*] لە دەقەکەدا Mystery نهێنییە، بەڵام لەبەرئەوەی بە پیتی گەورە نووسراوە، ئەوا مەبەست لە Mystery Play (نمایشی راز)ە. ئەم نمایشە یەکێکە لە نمایشگەلە مەزەبییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست. لەم نمایشانەدا، چیرۆکەکانی کتێبی پیرۆز بەرجەستەدەکران، ئازارەکانی

تێکوپێکدەشکاندن. ئێمە لەساتەوەختێکی قەیراناویی و یەکلاکەرەوەدا دەژین کە تیایدا کۆن دەمرێ و نوێیەکی شەلاڵ بە خوێن لەدایکدەبێ.

ئەو قۆناغانەی ئێمەی پێدا تێدەپەڕین قۆناغگەلی دژوارن – ترسناکترن لەو قۆناغانەی کە منداڵ و وەچەکانی ئێمەیان پێدا تێدەپەڕن – لەگەڵ ئەمەشدا دژواریی هەمیشە بزوێنەری ژیان و وەئاگاهێنەری ئارەزووە باش و خەراپەکانمان بووە تا لەو بەربەستە تێپەڕین کە لەناکاوێکڕا لەبەردەمماندا قوتدەبێتەوە. بەم پێیە بەکۆکردنەوەی هێزمان هەندێجار دەگەینە خاڵێکی زۆر دوورتر لەوەی کە هیوای بۆ دەخوازین. پێچەوانەی ئەمە یان بەنوستوویی دەمێنێتەوە یاخۆ ناڕازیی و بێباك كاردەكات. بۆیە ئەم هێزە کۆکراوانە نە تەنێ هێزی ئێمەیە و نە تەنیاش هێزی بەشەرییە. ئاخر هێزگەلێك کە لەگەڵ بازدانی یەکەمدا لە ئێمەدا رزگار دەبێ، هێزێکی سێینەیە: هێزی کەسیی و هێزی مرۆیی و هێزی بەر لەمرۆیی. ئەو ساتەوەختەی بونیادەم وەك سپرینگ خۆی دێنێتەوە یەك تا خۆی بۆ بازدان ئامادەکات، تەواوی ژیانی دونیا لەناخماندا کۆدەبێتەوە و باز دەدا.

ئەمەش کاتێ روودەدەدا، کە بەئاشکرا هەست بە ساکارترین راستییەکان دەکەین. ئەو راستییانەی کە زۆرجاران لەساتەوەختەکانی

مەسیح، دابەزینی ئادەم و تۆفانی نوح لەو بابەتانەن کە سەرنجی شانۆنامەنووسانی سەدەکانی ناوەراستیان بەلای خۆیاندا راکێشاوە. و.ف

ئاسایش و بێ بوومیدا لەبیریاندەکەین. ئەو حەقیقەتەش ئەمەیە:(ئینسان نەمر نییە، بەڵکو لە خزمەتی شتێك یان کەسێکی نەمردایە!)

کە ڕێوڕەسمەکە تەواو بوو، دوایین ئیمانداران بەپێپلیکانە مەرمەڕییەکەدا هاتنە خوارەوە. جحێڵێکی لاواز و ڕەنگپەڕیوم لێنزیکبۆوە. ریشێکی تەنکی زەرد و چاوانێکی شین و ماندوو، لێکدا لێکدا دەکۆکی. سەری قسانی دامەزراند و بە ورووژانەوە پرسی:" تۆ لە ئێمەیت؟ خیانەتت لە مەسیح نەکردووە؟"

وەڵامیمدایەوە:" گەر ئەو خیانەتم لێنەکات، ئەوا من خیانەت لەو ناکەم!"

جحێڵەکە سەری لەو قسەیەم سووڕما. گوتی:" مەسیح هەرگیز خیانەت ناکا. بەڵکو ئەو تەنیا خیانەتی لێدەکرێ. دەی با لەم قسانە گەڕێین، هەوای دەرەوە ساردە. باشترە بچینەوەماڵەوە و چایەکی گەرم هەڵقوڕێنین."

بابی ئەو کوڕە لە بەگزادەکانی بەر لەشۆڕش بووە و خاوەن کۆشکێکی گەورە. بەڵام ئەلعان لە تەواوی کۆشکەکە تەنها دوو ژووری پێبڕابوو، ژوورەکانیتر پڕ کرابوون لەخاووخێزانی کرێکاران. ئەو ژوورانەی رووە و خۆر بوون درابوون بە کرێکاران لەبەرئەوەی منداڵی چکۆڵەیان هەبوو. ئەم جحێڵە بۆ بەڕێکردنی گوزەران لەکارگەیەکدا ئیشیدەکرد. بەڵام خۆی شاعیر بوو، هەر کاتێ کەمترین وەختی بۆ ڕەخسابا شیعری

دەنووسی. گوتی:" ئەلعان لەنووسینی قەسیدەیەکی درێژدام. قەسیدەکە وتووێژێکە لەنێوان مەسیح و کرێکارێکدا. بەیانییە، دەنگی شوتی کارگە دێ. لەدەرەوە بەفر دەبارێ و دونیا تا بڵێی ساردە. پیاوان و ژنان لەسەرمادا هەڵدەلەرزن و بەرەو کارگە رادەکەن. جەستەیان بە زەبری کار شێواوە. کرێکارەکە دەستی مەسیح دەگرێ و بە کارگە و کانە خەڵوز و بەندەرەکاندا دەیگەڕێنێ. مەسیح هەناسە هەڵدەکێشێ و دەپرسێ:(ئەم هەموو نەفرەت لێکراوە بۆ؟ پێمبڵێ چییان کردووە؟)

کرێکارەکە وەڵامیدەداتەوە:(نازانم تۆ پێمبڵێ!)

پاشان مەسیح بۆ کوختە شێدار و بێئاگرەکەی دەبا. دەیبا بۆ ناو منداڵە برسی و چاو بەگریانەکانی. دەرگاکە دادەخا، قۆڵی مەسیح دەگرێ و هاواردەکا:(مەولا، بڵێ دەبێ رەفتارمان بەرامبەر قەیسەر چۆن بێ؟ مافی ئەو چییە کە بیدەینێ و مافی ئێمە چییە کە لێی بسەنین!) جحێڵەکە بێدەنگ بوو. هەناسەی تەنگ ببوو. لێکدا لێکداش بە دردۆنگیی دەستی بە توندیی بۆ پێش و دوا دەبرد.

پرسیم:" ئەدی باشە وەڵامی مەسیح چ بوو؟"

دوا ئیماندار بەترسەوە سەرنجێکی لە دەوروبەری خۆیدا و وەڵامیدامەوە:" نازانم. هێشتا نازانم. وردتر بڵێم لەمە زیاتر نازانم!"

وایگوت و خۆی هاویشتە سەر ئەسکەملێکی هەڵوەشاو. دەموچاوی نایە نێوان هەرتك دەستی و ناڵە ناڵ پرسیی:" بۆچی؟ بۆچی؟"

لە فیکرەوە چووم کە ئەوەتا ئەمیش دەپرسێ و چ وەڵامێکی دەست ناکەوێ. گومانم هەیە لەوەی مەسیح توانای وەڵامدانەوەی هەبێ. ئەدی چۆنە لە لینین بپرسێ!

گوتم:" بۆچیی لە لینین ناپرسیت؟" بێئەوەی خۆم بمەوێ ئەم قسەیە بە تووڕەیی لە زارم هاتەدەر.

– لێمپرسیوە.

– باشە، ئەدی وەڵامی چ بوو؟

– "کرێکارانی دونیا یەکگرن!" بە تووڕەیی هەستامە سەرپێ و هاوارمکرد: ڤیلادیمێر ئیلیچ من لەبارەی ڕۆحەوە دەپرسم، لەبارەی خوداوە، لەبارەی نەمرییەوە!

– ئەدی دوایی؟

– لینین شانی هەڵتەکاند و پێکەنی. لەژێر لێوەوە گوتی: هەی بۆرژوایی ... وایگوت و قونە سیغارەکەی بەپێڵاوەکانی کوژاندەوە.

جەنگەڵ گەورەیە، با لەبار
دەی کەوانەکەت هەڵگرە، ئەی (بی کۆ) بچۆ پێش
لێرەوە، لێرەوە، لێرەوە، لەوێوە
بەراز، کێ بەراز دەکوژێ
ئەی بێ کۆ، بێ کۆی هەژار
ئەی بێ کۆ، ئەی بێ کۆی هەژار
بەڵام کێ دەیخوا، ئەی بێ کۆی هەژار
دەی لەت لەتیکە، خۆت ناوسکەکەی دەخۆیت
بۆم! بۆم! فیلێك تلیدا لەسەر ئەرز
کێ کوشتی؟ بێ کۆ
ئەی بێ کۆی هەژار،
کێ عاجە گرلنبەهاکانی بۆ خۆی دەبا؟
ئارامگرە بێ کۆ، کلکیت بەردەکەوێ!

گۆرانیی گرگنەکان

*

بە مروری زەمەن هەستمدەکرد، سیحری نهێنیئامێزی روسیا زیاتر و زیاتر لە ناخمدا رۆ دەچێ. دیمەنی زستانی قوتب تاقە دیمەنێك نەبوو ئەفسوونی دەکردم، هەروا دیداری یەکەمینیشم نەبوو بەژیانی سلاڤیا. خەڵك، کۆشکەکان، کڵێساکان و ترویکا* و بۆلالایکا** و سەماکانی

* گالیسکەی روسیایی کە سێ ئەسپ رایدەکێشێ.   و.ع

دەوروبەرم– بەڵکو شتێکیتر بوو، شتێکی قووڵتر و نهێنیی ئامێزتر. ئاخر لێرە، لەم کەش وهەوا روسیاییەدا، هەستمدەکرد کە هەردوو هێزە بنەڕەتی و دونیازاکە، بەشێوەیەکی کراوە و ئاشکرا لەنەبەردان. فەزای جەنگ لە دەوروبەرتا هێند لەقولاییترا رۆدەچوو، کە ئیدی خۆشیت باو ترشیت با دەبوو خۆت بۆ ئامێزی یەکێ لەو دوو هێزە هاویشتبا و جەنگیبایت. ئەوەی من لەم بوونە کەمخایەنەی خۆدا چەشتبووم، لێرە لەسەر زەمینی بێسنووری روسیادا، ترسناك و بێبەزەیی بینیم. هەمان نەبەرد بوو بە هەمان دوژمنگەلی ئەزەلییەوە: روناکی و تاریکیی. بەم پێیە هێور هێور لەگەڵ ململانێی روسیادا یەکانگیربوو. رزگاریی روسیا، بووە رزگاریی منیش. لەبەرئەوەی روناکیی یەکێکە و کەرت ناکرێ، لەهەر کوێ ئەم سەرکەوێ یان تێکبشکێ، ئەوا لە ناخی تۆیشدا سەردەکەوێ یان تێکدەشکێ.

لەو ساتەوەختەی کە دواجار بەم ناسنامە ناوەکییە گەیشتم، چارەنووسی روسیا بووە چارەنووسی من. لەپاڵیدا دەجەنگیم و ئازارم دەکێشا. هەنووکە لەمۆسکۆ هەستم بە هەناسە تەنگیی دەکرد و بڕیاری رۆیشتنمدا تا هەموو ئەم گۆڕەپانە گەورەیە ببینم– هەر لە (مورماتسك) ەوە لە ئۆقیانووسی بەستەڵەکی باکوور تا بوخارا و سەمەرقەند. لە لینینگرادەوە تا ڤیلادیڤوستوك– لە هەر کوێیەك کە دوژمنان و هاوپەیمانەکانی ئەووەڵین کەوتبوونە وێزەی یەکدی.

** ئامێرێکی مۆسیقایی روسیاییە و لە گیتار دەچێ. و.ع

هەر ئینسانێك خاچی خۆی وا بە كۆڵەوە. هەر گەلێكیش بە هەمان شێوە. زۆرینە تا ساتەوەختی مەرگ خاچەكەی خۆیان هەروا بەشانەوەیە و چ كەسێك نییە لە خاچیان بدا. بەختەوەرە ئەو كەسەی لەخاچ دەدرێ، چونكە تەنێ ئەوە كە لەزەت لە هەستانەوە دەبا. روسیاش خەریك بوو لەخاچ دەدرا. كاتێ بەكۆمارە جیاجیا و بەگوندەكانیدا دەگەڕام، لە سەرسامییەكی پیرۆزدا لەرز دایدەگرتم. هەرگیز بەرخۆدان و عەزابێكی ئاوهام، هەرگیز ئومێدێكی ئاوهام بەسەر خاچەوە نەدیتبوو. بۆ یەكەمینجار پەیم بەوە دەبرد كە چەند زەحمەتە بۆ ئینسان بڕیار بدا هەنگاوێك بۆ تێكوپێكشكاندنی ئەڤینی پێشووی، خودای پێشووی، داب و نەریتی پێشووی بچێتە پێش. گەرچی هەموو ئەم شتانە رۆژێك لە رۆژان رۆح بوون و بەرەو هەڵگژان هانیانداوە، بەڵام بە مرووری زەمەن بوونەتە ماددەیەكی قوڕقوشمیی و لەنیوەی رێگەدا كەوتوون. هەنووكەش لەبەردەم تێپەڕینی هەناسە خولقێنەرە نوێكاندا ببوونە لەمپەر.

ملیۆنەها موژیك بەرگرییان دەنوواند. حاڵیی نەدەبوون و نەیاندەویست رزگاربن. بزماریان گرتبوو بە دەستەوە و بە(دایك) دا دایاندەكوتی. كاركردن لەسەر رووی خاك، نەوە دوای نەوە كردبوونییە خاك و رقیان لەبڵێسە دەبۆوە. كرێكارانی برسی و بریندار – هەموو لە بڵێسە – جەماوەری رەشە خەڵكەكەیان گا بەزەبروزەنگ و گا بەمیهرەبانییەوە هاندەدا تا خۆیان بە رێگەی رزگارییەوە پێوەست بكەن.

میللەتانی دونیاش – هێور و تێر – بە دەوری ئۆردوگای روسیادا، بە دەوری ئەو شوێنەدا کە روناکی و تاریکیی تێدا کەوتبوونە گیانی یەکتر، راوەستابوون. بەپێکەنینەوە دەیانگوت:(تەواو! روسیا تەواو!) ئاخر ئەو زرنگ و تێرانە هەرگیز ناتوانن لەهێزە نادیار و ژیانزاکانی لەخاچدان بگەن. بەڵام وەك مەسیح دەڵێ: بۆ ئەوەی دەنکە گەنمێ ببێتە گوڵە گەنم، دەبێ بە ئەرزدا رۆچێ و بمرێ. روسیاش بە هەمان شێوە– وەك دەنکە گەنمێك، وەك فیکرێکی مەزن – گینگڵی دەدا و رەنجی دەکێشا.

لە یەکێ لە ئینجیلە ئەپۆکرینپیاکاندا[*] باسی ئەوە دەگێڕدرێتەوە کە چۆن یۆحەننا، ئەو حەوارییە ئازیزە خەونێکی سەیر دەبینێ کە بەگریانەوە لەبەرامبەر لەخاچدراودا راوەستاوە. خاچەکە لەتەختە دروستنەکراوە، بەڵکە لە روناکیی. لە بەرامبەریشیدا لەخاچدراو تاقە کەسێك نییە، بەڵکو هەزاران پیاو و ژن و منداڵە و چتاقیشیان دەناڵێنن و دەگرین. ئیدی حەواریی ئازیز لەرز دایدەگرێ و ناتوانێ هیچ کام لەو روخسارە بێئەژمارانە جوێ بکاتەوە. خەڵکەکە بەردەوام رادەکەن و دیارنامێنن. ژمارەیەکیان بۆ جاری دووەم دەگەڕێنەوە. پاشان لەناکاوێکڕا هەموو دیارنامێنن و جگە لە(هاوار) چ شتێکیتر بە لەخاچدراوی لەسەر خاچەکە نامێنێتەوە.

[*] ئەپۆکرپیا: جگە لە چوار ئینجیلەکە، ژمارەیەك ئینجیلی تر هەن کە نووسینیان نەدراوەتە پاڵ کەسێکی دیاریکراو و جێی متمانەی پروستانتەکان نین. ئەم ئینجیلانە لەکتێبی پیرۆزدا بەناونیشانی ئەپۆکرپیا هاتوون. و.ف

ئەم خەونە ئەوڕۆکە لەبەردەمماندا شەپۆلانێتی. بەڵام رزگارکەری ئەوڕۆ تاقە ئینسانێك نییە، بەڵکو سەراپای میللەتێکە. تەواوی روسیا، ملیۆنەها ژن و پیاو و منداڵ لەخاچدەدرێن و ئازار دەچێژن، دیارنامێنن و هەڵدەقوڵێنەوە. ناتوانیت روخسارێکی دیاریکراو بناسییەوە. بەڵام لەنێو ئەم لێشاوی مەرگەدا، تەنێ (هاوار)ە کە دەمێنێتەوە.

چ شتێکیتر پێویست نییە. چۆنێتی رزگاربوونی سەرلەنوێی دونیا ئاوهاییە. ئەمە واتە دیتنەوەی پاساوێکیتر بۆ ژیان. چونکە پاساوە کۆنەکە گوڕی مانەوەی تێدا نەماوە و ناتوانێ بونیادی بەرزی ئینسان بەسەر شانەوە هەڵگرێ. خۆش بەحاڵی کەسێك کەهاواری زەمەنی خۆی دەبییەت. ئاخر هەر زەمەنێك هاواری تایبەت بەخۆی هەیە و دەبێتە هاوکاری. تەنها ئەو کەسەیە دەتوانێ رزگاریی بەدەست بهێنێ.

ئێمە لە زەمەنی خۆماندا دەژین و دواجار نایبینین. بەڵام ئەگەر فیکری نوێ کە ئەوڕۆکە لە لەخاچداندایە، کڵپە بسەنێ و دونیا نوێکاتەوە، ئەوا ئەوکات ئێمە دەچینە بازنەی یەکەمی ئاگرەوە. دوای چەند سەدەیەك رەنگە ئەم سەدەیەی ئێمە بە سەدەکانی ناوەڕاست ناوببرێ نەك رێنیسانس. سەدەکانی ناوەراست، بە دەربڕینێکی تر واتە تاڤ راوەستان. شارستانییەتێك دەکوژێتەوە و هێزە خوڵقێنەرەکانی لەدەستدەدا و دەڕمێ. هەناسەیەکی نوێ، کە لەسینەی چینێکی نوێدا پۆنگی خواردۆتەوە، بە ئەڤین و توانا و باوەڕەوە شارستانییەتێکی نوێی پێ ڕۆدەنرێ.

خوڵقاندنی ئەم شارستانییەتە نوێیە شتێکی ڕەها و وەدیهاتوو نییە. ئاخر لەکاری داهێنەرانەدا چ شتێك نییە پێشوەخت ڕەها و وەدیهاتوو بێ. دەشێ ئایندە کارەساتێکی لەخۆدا هەڵگرتبێ، دەشێ سازشێکی ترسنۆکانەش بێ، بەڵام هەمدیس دەشێ سەرکەوتنبێ بۆ هەناسەی ئەفرێنەر. بەم پێیە ئەم قۆناغە ڕاگوزەرییەمان قۆناغێکە کە تیایدا ژانی لەدایکبوونی شارستانییەتێك ئەزموون دەکەین کە لەتاو لەدایکبووندایە.

چ شتێك پێشوەخت ڕەها و بڕیاردراو نییە. بەم بەڵگەیە، هەر گەلێك، هەر تاکێك لەم زەمەنە مۆلەق و شێوەنەگرتووەدا، بەرپرسیاریەتێکی گەورە، بەرپرسیارییەکی گەورەتر لەپێشووی لەسەرشانە. لەم قۆناغە مۆلەق و پڕ لە ئەگەرانەشدایە کە بەهای بەشداربوونی گەلێك یاخۆ تاکێك شتێکە لە پێوانە نایەت.

کەواتە ئەرکی ئێمە چییە؟ ئەرکی ئێمە ئەوەیە وردبینانە ئەو ساتەوەختە مێژووییە دیاریکەین کە تیایدا دەژین. هۆشیارانە توانا بچووکەکانمان لەشەڕێکی دیاریکراودا بخەینەگەڕ. هەر چەندێك لەگەڵ تەوژمی پێشڕەودا هاوئاهەنگ بین، هێندە دەتوانین یارمەتی ئینسان بدەین لەهەڵگژانی سەخت و نادڵنیا و خەتەرناکیدا ڕووەو ڕزگاریی.

*

کاتێ سەردانەکەم کۆتایی پێهێنا و چەند رۆژێك لەبوخارا مامەوە تا بحەوێمەوە، هەستمدەکرد دوای سەرما بێڕوحمەکەی سیبریا، دواجار هەتاوێکی دڵڕفێن بڕبڕەی پشت و رۆحم گەرم دادێنێ. دەمەونیوەڕۆ گەییبوومە ئەوێ. گەرما بەتین بوو، بەڵام جاددەکان ئاورشێن کرابوون و هەوا بۆنی یاسەمینی لێدەهات. موسوڵمانان بەمێزەرە رەنگاورەنگەکانی سەریانەوە لەژێر کەپرەکاندا دانیشتبوون و شەربەتیان هەڵدەقوڕاند. جحێڵانی قەڵەو بەکراسی قۆپچە ترازاوەوە لەسەر ئەسکەملّی بەرز لەچاخانەکاندا دانیشتبوون و گۆرانی بەسۆزی خۆرهەڵاتیانەیان دەچڕی. بێئەندازە هەستم بە تینوێتی و برسێتیی دەکرد. کاڵەکێکم کڕی و لەژێر سێبەری مزگەوتی (گوك قوببە)[*] ی بەنێوبانگدا دانیشتم. کاڵەکەکەم لەسەر ئەژنۆ دانا و قاشمکرد و کەوتمە خواردنی. بۆن و شیرینییەکەی بۆ ناو ئێسکم رۆچوو. لەگوڵێکی ژاکاوی ڕێحان دەچووم. لە فێنکایی کاڵەکەکەدا غەرقبووم و گیانێکی تازەم تێهاتەوە.

کیژێکی چکۆڵەی حەوتساڵان بە بەردەممدا تێپەڕی. پرچی هۆنیبۆوە و لەدواوە بە ژمارەیەکی زۆر قردێلەی زۆر بچووك پۆشرابوو کە سەدەف یان زەنگیانەی شین یاخۆ هیلالێکی چاوەزاری بە هەریەکێکیانەوە کردبوو. کاتێ ئەو کیژە بەبەردەممدا تێپەڕی، سمتی وەك سمتی ژنێك دەلەرییەوە و هەوا تەژی لەبۆنی میسك دەبوو.

---

[*] گوك وشەیەکی تورکییە، واتە شین. و.ف

لای نیوەڕۆ، مەلای ریش سپی و مێزەری سەوز بەسەر رووە و ئاسمان دەستی نایە پەنا گوێی و ئەوجا بەدەنگێکی خۆش و جەهوریی کەوتە بانگکردنی ئیمانداران بۆ نوێژ. لەوکاتەیدا کە مەلا بانگیدەدا، لەقلەقێك لەزەریاچەی ئەو هەوا گەرمەدا سەوڵی لێدەدا و لەسەر قاچێك بەسەر نووکی منارەکەوە نیشتەوە.

دانیشتم و پراوپڕی گوێم دەمژنەفت و پڕاوپڕی چاوانم دەمبینی. لەزەتم لە کاڵەکە بۆندار و شیرینتر لەهەنگوینەکە دەبرد. بەختەوەریی دایگرتم. چاوانم لێکنان بەڵام لەترسی ئەوەی نەبا خەوم لێبکەوێ و تەواوی ئەم بەختەوەرییەم لەکیس بچێ، چاوانم کردنەوە. (ریجستان) گۆڕەپانی بەناوبانگی بوخارا لەبەردەممدا چۆڵ وهۆڵ. رۆژێك لەرۆژان، هەموو بەهارانێك، لەسەرزەمینە موسوڵمان نشینەکانەوە زیارەتکارانی دێوانە دەڕژانە ئەم شارە و حەسەن و حوسەینیان دەلاواندەوە. قافڵەکانی داوودەرمان، سێو، خورما و سۆزانیگەلی پیرۆز دەگەیشتن. جحێڵان بەسەر ئەسپی سپی و کۆتری سپی بەدەستەوە دەهاتن. سەریان تاشراو و خۆڵەمێش و کا لێدراو. لەدوای ئەوانەوە ئیماندارانی کفن پۆش و فێگرتوو کە شمشێریان دەدا لە کەللەی خۆیان تا خوێن بەسەر ریش و سمێڵ و کفنەکانیاندا چۆڕاوگەی دەبەست. چل رۆژ و چل شەو پرسەیان دەگرت و دەیانلاواندەوە: حەسەن! حوسەین! حەسەن! حوسەین! پاش ئەوە کە هێشتا تازیەدار و شەلاڵ لەخوێن بوون، لەژێر درەختە شکۆفەکردووەکاندا رادەکشان و سۆزانییە پیرۆزەکانیان لەخۆیان دوور دەخستەوە.

بەڵام گۆڕەپانی ریجستان، هەنووکە چۆڵ و هۆڵ و مزگەوتە سەیرە رەنگاوڕەنگەکەش نیوە وێران. خەڵکەکە ببوونە تارمایی. کەڵەباب خوێندبووی و ئیدی ئەوان رەویبوونەوە.

ئەریٚ ئینسان ئەو هەموو شێتگیرییە مەلەکوتییە و ئەو هاتوبات و تازیەدارییەی ئاراستەی کیٚ دەکرد؟ ئاخۆ مەبەست لەوە چ بوو؟

رۆحم لێورێژ لەتاڵوتفتیی بوو. ئیدی لەزیندووکردنەوەی مردووان شەکەت ببووم. جا بۆ ئەوەی بتوانم بنووم و لێیانهەڵبێم، چاوانم لێکنان. خەونێکم دیت. لە خەونمدا، دوو لێوی پڕ لە ئاژاوە، دوو لێوی ژنانە، بە بیٚ ڕوخسار بەفەزاوە بوو. کەوتە جووڵە و دەنگێکم ژنەفت:" خودای تۆ کێیە؟" بیٚ سێو دوو وەڵامیمدایەوە: "بوزا !" بەڵام لێوەکە هەمدیس کەوتە جووڵە:" نا، نا. ئیپافۆس![*]"

بە گوژمێك هەستامە سەرپیٚ. هەموو ئەو خەم و خەفەتەی کە لەسیٚ مانگ لەوەوبەرەوە لەتاریکاییەکانی زەینمدا لەجووڵەدابوو، ئاشکرابوو. دەرگای ناخم کرایەوە و بینیم. لە تەواوی ئەو ماوەیەدا، وەك ماری ناو درك لەئازار و تەقەللادا بووم تا بتوانم کاژ فڕێدەم و کاژێکی نویٚ بپۆشم. بێئەوەی بزانم بۆ، ئازارمدەکێشا. هەنووکە ئەم خەونەم بینیبوو: بوزا لە جلکی کۆندا و ئیپافۆس لەجلکی نوێدا.

---

[*] بە تەماسێکی زیۆس (ئایۆ) ی بۆ مرۆڤ گەڕاندەوە و لە ئیپافۆس بوو. وی کوڕی تەماسە.

و.ع

ئیپافۆس، خودای تەماس کە جەستەی بەلاوە باشترە لەتارمایی و وەك گورگی حەکایەتەکان بۆ تێرکردنی ورگی چاوەڕێی بەڵێنی ئەوانیتر نییە. نە متمانەی بەچاو هەیە و نە بەگوێ. گەرەکییەتی لەمس بکات، دەست لە ئینسان و خاکەوە بدا، هەست بکات گەرمای ئەوانە ئامێتەی گەرمای جەستەی دەبێ، هەستبکا ئەوانەی لەگەڵدا یەکانگیر بوون. تەنانەت دەیەوێ رۆحیش بکاتە جەستە تا بتوانێ دەستی لێوەبدا. خودایەك کە لەهەموو خوداکانی تر زیاتر جێی متمانەیە و لە هەمووشیان کردەترە. ئەو خودایەی کە بەسەر ئەرزدا هەنگاودەنێ و ئەرزی خۆشدەوێ و ئارەزوو دەکا لەسەر شێوەی خۆی دروستیکاتەوە. ئەوە خودای من بوو.

روسیا بێ قسە و بێ هاتوبات موجیزەی خۆی ئەنجامدابوو. وەك مارێك کە هێشتا کاژە نوێیەکەی گەشەی نەکردبێ، سەرمایەتی و دەخزێتە بەر هەتاو تا گەرمدابێ. رۆحی منیش هەر وەك ئەو مارە خزابووە بەر هەتاوی نوێوە. کاتێ وەئاگاهاتمەوە، ئیدی ئەو کەسەی جاران نەبووم. چونکە پێشتر نەمدەزانی و هەنووکە دەمزانی. لێکدا لێکدا لەخۆم دەپرسی: ئاخر چۆناوچۆنی خەون دەتوانێ ژیانی ئینسان بگۆڕێ؟ منیش وەڵامیمدەدایەوە: ناتوانێ، بەڵکو تەنها رایدەگەیەنێ کە گۆڕانێك بەڕێوەیە!

ئەرێ ئینسان هەوڵە شێتگیرەکانی ئاراستەی چ شتێ دەکات؟ ئامانجی چییە؟ جاران زەردەخەنەیەکم دەهاتێ و وەڵاممدەدایەوە: زنجیرەیەك وەهم. دونیا بوونی نییە، زوڵم و برسێتی و شادومانیی و

خەم و هەوڵ هیچیان نین. هەموو شتێ تارماییە و بەفوویەك دەڕەونەوە!

بەڵام ئەلعان، لێوڕێژ لە ئارامیی بە گوژمێك هەستاومەتە سەر پێ. تاریکیی خەریکە شان لەسەر گۆڕەپانی ریجستان دادەدا. سەرم هەڵبڕی: مەبەست چییە؟ مەپرسە! کەس نازانێ، تەنانەت خوداش نازانێ، چونکە ئەویش لەگەڵ ئێمەدا دەچێتە پێش. ئەویش لەگەڕاندایە و ژیانیشی وا لە خەتەردا. ئەویش خۆی بۆ بەرخۆدان سازداوە. برسێتی و زوڵم وان لە دڵدا، ئاپۆرەیەك تاریکیشیی تێدایە. ئەو شتانەشی دەیانبینی تارمایی نین. هەرچەندێك فوو بکەیت، ناڕەونەوە. ئەوانە گۆشت و ئێسکن. دەستیان لێوە بدە، بوونیان هەیە. ئەدی مەگەر هاوارێك لە فەزادا نابیەیت؟ ئەوانە هاوار دەکەن. هاواری چ دەکەن؟ یارمەتیی. ئەی هاواری کێ دەکەن؟ هاواری تۆ. هاواری هەموو ئینسانێك. هەستە سەرپێ. ئەرکی ئێمە پرسیارکردن نییە، ئەرکی ئێمە دەسخستنە نێو دەستی یەکتر و هەڵگژانە بەرەو میعراج.

*

لە کۆتایی ئەو سێ مانگەدا، کاتێ لە گەڕانەوەمدا بۆ گرێکستان هەمدیس لە بەرلین و پاشان لە ڤێنا لامدا، دونیا گۆڕابوو. نا، دونیا نا، بەڵکو چاوانی من. سەماگەلی برۆنزیی، موزیکی وەحشییانەی مۆدێرن، ژنان و پیاوانی رەنگ و کرێم لەخۆداو، زەردەخەنەی بڕندە و

سوكایەتیپێكەر، هەوەسی زێڕ و ماچ، تەواوی ئەو شتانەی كە پێشتر بە لامەوە سەیر و وروژێنەر بوون، هەنووكە مایەی ترس و دڵ تێكەڵاتنم بوون. دەمبینی ئەوانە پەیكگەلی شومی مەرگ بوون. بۆنێكی ناخۆش لەهەوادا بڵاوببۆوە و پێدەچوو دونیا بگەنێ– هەڵبەت سەدوم و گمۆرەش هەمان بۆنی گەنیویان هەبووە.

(بۆمبای) یش بەر لەوەی ببێتە خۆڵەمێش ئاوها بۆنێكی لێهاتووە. شەوێكیان بە شەقامە روناكەكانی ڤێنادا دەڕۆیشتم كە جمەی لە ژن و پێكەنین دەهات. هەستمدەكرد كوتوپڕ هەمدیس شاری بەنەفرەت بوو لەزەینمدا وەدیاردەكەوێتەوە. یەكەمینجار كە (بۆمبای) یم بینی، زۆر جحێڵ بووم و ئەوكات نەمدەتوانی ئەو پەیامە هەڵگۆزم كە بۆ ئێمەی پێبوو. هەروەها لە دوویشی نەگەڕام. ئاخر ئەوكات بەئەقڵمدا نەدەهات كە دەشێ رۆژێك لەڕۆژان چارەنووسی بۆمبای ببێتە چارەنووسی ئێمە. ئەوكات دونیا هێشتا لەپێش چاوانمدا تۆكمەو پتەو، خۆی بەشانی مەسیحەوە گرتبوو. بەڵام ئەی ئێستا؟ بڕیارمدا لەگەڕانەوەدا جارێكیتر بۆمبای ببینم.

ئاسمان كەمێك هەور بوو. گژوگیای بەهاریی بەر دەرگا و حەوشەكانی پۆشیبوو. شەقامەكان چۆڵ و هۆڵ و جێ مەیل و ئارەزووی من بوون. بە تاقی تەنێ و بەفیكەكێشانەوە لە شاری چۆڵدا كەوتمە پیاسە.

خانووەكان بێ دەرگا و بێ خاوەن لەسەرپشت بوون. مەیخانەكان، پەرستگەكان، شانۆ و حەمامەكان هەموو چۆڵ. بەڵام هێشتا وێنەی

سەماکەری رووت و فریشتەکانی ئەڤین، بەنیگای گێلانەوە، وێنەی کەڵەباب و سەگ و وێنەی ئابڕووبەری پەیوەندیی سێکسواڵی نێوان ئینسان و ئاژەڵان، بە رەنگێکی تاریک بەسەر دیوارەکانەوە مابوو.

لەناکاوێکڕا دەنگێك لەگوێما زرنگایەوە:(ئومێدەوارم خودا گوڕی ئەوەم بداتێ لە پاریس و لەندەن بەرێگەدا بڕۆم و لەگەڵ هاوڕێیاندا بە رووسی بئاخڤم!) لەرز دایگرتم. تەزووی نوقڵانەیەکی ترسناك بەبڕبڕەی پشتمدا تێپەڕی.

ئەمبارەکانی بۆمبای پڕ، ژنەکانی برۆنزیی، نەزۆك و تازە حەمامکردوو. پیاوەکانی بێباوەڕ، شەکەت و گاڵتەجاڕ. تەواوی خوداکانی نکوڵیکەری خودا – گرێکستانیی، ئاسیایی، ئەفریقایی– لەوێدا جمەیان دەهات و وەك ڕەوێك کۆببوونەوە و ناپاکیی بەشێوەیەکی یەکسان دابەشکرابوو. فێڵبازانە پێدەکەنین و ئینسان و دیارییەکانیان دابەشدەکرد. تەواوی شار لەبەر پێی بورکانی (فیۆ) دا لەسەر پشت راکشاو و بێباکانە لە قاقای پێکەنینی دابوو.

چوومە سەر بەرزاییەك و تەماشامدەکرد. هەنووکە پاش ئەو هەموو ساڵ و ئەو هەموو بەرخۆدانە گەورانە، تێدەگەیشتم. پیرۆز بێ ئەم شارە گوناهکارە بۆ هێنانی ئەم پەیامەی کە دونیا هەمووی (بۆمبای) ە تاوێك بەر لەبورکان. ئاخر کەڵکی ئاوها دونیایەك چییە بە ژنانی برۆنزیی و پیاوانی بێباوەڕ و بە ناپاکیی و نەخۆشیی و زوڵم و زۆرییەوە؟ بۆچی ئەو هەموو بازرگانە فێڵباز و خوێڕییە مرۆخۆر و قەشە خودافرۆش و

بۆچی ئەم هەموو گەواد و خەسیوانە دەژین؟ بۆچ دەبێ تەواوی ئەم منالآنە گەورە بن و لەمەیخانە و کارخانە و قەحپەخانەکاندا جێی باوکانیان بگرنەوە؟ تەواوی ئەم ماددەیە لەبەردەم تێپەڕینی ڕۆحدا دەبێتە لەمپەر. تەواوی ڕۆحێك کە ئەم دونیایە ڕۆژێك لەڕۆژان هەیبوو، لەخولقاندنی شارستانیەتێکی پرشنگداردا، لە فیکر و ئایین و هونەر و پیشە و زانست و دەسکەوتدا خەرجیکرد. ئەم دونیایە هەنووکە گوڕ و هێزی چۆڕبڕ بووە. دەی با هەمەجییەکان بێن و ئەم ڕێگە نوێیە بکەنەوە و گوزەرگەیەکی تر بۆ ڕۆح لێدەن.

ژمارەیەکی هێجگار زۆر لە خەڵکانی چەوساوە و برسی دەبینم کە هێرش بۆ سەر سفرەی پڕ لەخۆراکی خەڵکانێك دەبەن کە هێندەیان خواردووە و هێندەیان خواردۆتەوە خەریکە دەترەکێن. خەون لەو کەسانەدا دەوروژێ کە هێرشەکە دەکەن. بەڵام ئەوانیتر، دانیشتووان، کوتوپڕ هاتوبات دەبییەن و ئاوڕدەدەنەوە. لەسەرەتادا پێدەکەنن، بەڵام پاشان ڕەنگیان دەپەڕێ، بە نیگەرانیی سەردادەگرن و تێدەگەن. تێدەگەن کە کۆیلە و خزمەتچییەکان، جوتیار و کرێکار و پێپەتییان شۆڕشیان هەڵایساندووە. ساتەوەختی پیرۆز! مەزنترین دەەسکەوتەکانی فیکر و هونەر و کار، لەمیانەی زەمەنەکانی هەڵگژانە پڕ مەترسییەکانی ئینساندا وەدیهاتوون.

گەورەپیاوان بۆ بەرەنگاریی لەدەوری یەکدی کۆدەبنەوە و بەرەنگاریی دەنوێنن. بەڵام تەواوی هێزی جووڵەی سەردەمی ئێمە لە دژیانە. ئەوانە خواردوویانە و خواردوویانەتەوە و شارستانییەتیان ڕۆناوە و هێز و

توانایان چۆڕ بڕ بووە. ئیدی ساتەوەختی وەدیهێنانی دوا شێوازی وەزیفەیانە: دەبێ مەحف بن!

هەر کە سفرەی نوێ راخراو خۆراکی لەسەر دانرا، کۆیلەکان وردە وردە ڕووە و قەڵەو بوون دەچن و ئیدی لەحەژمەت تێریی دەترەکێن. جەماوەرێکی زۆرلێکراوی تر لەخاکەوە سەر دەردێنێ و برسێتیی و خەونیش، هەردوو ژەنەراڵەکەی رۆح لەتەکیاندا. هەمدیس رێگە شەقدەکرێ. ئیدی ئەم ریتمە، بە بێ وچان تا ئەبەد درێژەی دەبێ.

ئەمە یاساکەیە. تەنێ لەم رێگەیەوەیە کە ژیان دەتوانێ خۆی تازە بکاتەوە و بەرەو پێش بچێ. تەواوی ئەندامە زیندووەکان (فیکر و شارستانییەتەکان ئەندامی زیندوون) هەست بەم پێداویستییە ناوەکییە بەگوژمە دەکەن، لەودیو ئەوەوە ئەم ئەرکە هەست پێدەکەن کە لە دەوروبەری خۆ و بەپێی توانای خۆ وەریبگرن و هەزمیکەن و گەر توانیان حوکمی دونیا بکەن. ئاخر فیکری نوێ برسیترین و دزێوترین گیانەوەرە.

بەڵام لەهەمانکاتدا، یاسایەکی تر دەکەوێتە کار: یاسایەکی بێبەزەیی کە هەرچەندێك ئەندامی زیندوو ئەرکی خۆی لەپاوانخوازی و فەرمانڕەوایی کردندا بە ئەنجام بگەیەنێ، بەهەمان رادە و زیاتریش لەهەڵدێرانی نزیکدەبێتەوە. دەشێ غرور تاقە گوناهێك بێ کە هاوسەنگی جیهانیی بەگوناهێکی گەورە دادەنێ و نایبەخشێ.

کامڵبوونی دەسەڵاتی ئەندامێك، وێرانبوونی حەتمی ئەو ئەندامەی لێدەکەوێتەوە.

ئەم حەقیقەتە پەی پێنەبراوەش هەیە: تەواوێك بەهۆی ئەوەوە کە ئەندامی زیندوو ئەرکی خۆی بەجێهێناوە، نابووت دەبێ. خۆ گەر ئەرکەکەی نەگەیەنێتە کۆتایی، کاتێکی زیاتر درێژە بە ژیان دەدا، بەبێئەوەی ببێتە ئەزیەت بۆ خەڵکانیتر و بێ ئەوەش کە خەڵکانیتر ببنە مایەی نەفرەت بۆ ئەم.

وا پێدەچێ ئەم ئەرکە روخێنەرە لە دڵی هەر ئەندامێکی زیندوودا شاراوە بێ تا ئەو کاتەی ئیشی خۆی تەواو و بێ کەموکوڕیی بەئەنجام دەگەیەنێ. یارمەتیدەدا لەدیارنەماندا تا نەبا ببێتە لەمپەر لەبەردەم ئەندامێکی زیندوویتردا کە دەستی نارەزایی هەڵبڕیوە و ئەمیش گەرەکییەتی بە نۆرەی خۆی حوکمی دونیا بکات. پێدەچێ چالاکییەکی مەزن و روخێنەر لەهەموو گەردیلەیەك لە گەردیلەکانی ژیاندا هەبێ. وەك بڵێی هەموو گەردیلەیەك جەسارەتی ژیانی لەشێوە سەراپاگیرییەکەیدا هەبێ و لە هەر رووبەڕووبوونەوەیەکدا ئامادەی تەقینەوە بێ. ژیان لەم رێگەیەوە پەرۆشییە ناوەکییەکانی خۆی ئازاد دەکا و بەرەو پێشەوە دەچێ.

ئەم یاسایە لە سەرەتاوە زاڵمانە خۆدەنوێنێ و تووڕەمان دەکا، بەڵام گەر دانەوینەوە و وردتر بنۆڕین، ئەوا لێوڕێژ لەستایش دەبین. بە بەرەکەتی ئەم یاسایە هێزی وەحشیی قودرەتی باڵای خۆی

لەدەستدەدا. ئینسانی بەدەسەڵات ئیدی دەسبەرداری لەخۆبایبوون دەبێ، چونکە لەکاتێکدا ئەم یاسایە هاوئاهەنگیی وی هاندەدا کە دەسەڵاتی خۆی تا دواسنوور بەکاربێنێ، لەلایەکیترەوە وەبیریدێنێتەوە کە هەر ساتێك لەخزمەت بە (هەموو) دا بەرەو پێشدەچێ، بەرەو فەنابوونی خۆی بەرەو پێشەوە دەچێ.

رابەرە بۆڵشەویکەکان ئەمە نازانن و ناشبێ بیزانن. چارەنووس چاویانی بەستۆتەوە تا نەهێڵێ بزانن کوێوە دەچن. ئاخر گەر ببینن ئەوا تین و تاویان دادەمرکێ.

ئەز دەجەنگم تا تەواوی بازنەی چالاکیی ئینسان بەوپەڕیی توانامەوە لەپێوەبدەم. تا پێشبینیی بکەم کە کام (با) یە هەموو ئەم شەپۆلە ئینسانیانە بەرەو ژوور رادەماڵێ. بەسەر ئەو سەردەمەدا دادێمەوە کە تیایدا دەژیم– ئەو هیلالە ورد و هەستپێنەکراوەی کە بازنەیەکی بەرفەراوانی هەیە. هەوڵدەدەم لە ئەرکی ئەمڕۆ گۆشەنیگایەکی روناك بەدەسبێنم. دەشێ ئەمە تاقە رێگەیەك بێ کە ئینسان لێیەوە بتوانێ شتێکی نەمر لەساتەوەختی تێپەڕی ژیانی هەڵگرێتەوە. نەمر لەبەر ئەوەی هاوئاهەنگە لەگەڵ ریتمی نەمر.

بە قووڵیی هەست بەوە دەکەم کە ئینسان بە خۆسپاردنی بەهەوڵ، لە کانزاوە بۆ رووەك و لە رووەکەوە بۆ ئاژەڵ و لەئاژەڵەوە بۆ ئینسان هەڵدەگژێ و پاشان لە پێناوی ئازادیدا تێدەکۆشێ. ئاخر تێکۆشەر لەهەر سەردەمێکی چارەنووسسازدا قەڵافەتێکی نوێ لەخۆدەگرێ.

ئەمڕۆ رابەری پرۆلیتاریای راپەڕیو، داوای داد و بەختەوەری و ئازادیی دەکات. دروشم دەداتە هاوڕێکانی و هانیاندەدات. کەچی چ کەسێك ئەو نهێنییە ترسناکەی لانییە کە داد و بەختەوەری و ئازادیی زیاتر و زیاتر دوور دەکەونەوە.

زۆر شیاو و بە بەهایە گەر هەموو ئەو کەسانەی لەپێناو ئامانجێکدا دەجەنگن، باوەڕیان بە گەیشتنیان بەو ئامانجە هەبێ و بزانن هەر بە گەیشتنیان، بەختەوەریی سەرانسەری دونیا دادەپۆشێ. لەم رێگەیەوە رۆح دڵێکی بەهێز دەبینێتەوە و لەپێناو هەڵگژانی بێکۆتاییدا ئازایەتیی دەیگرێ. مەسەلەکە تەواوێك لەوە دەچێ کە عارەبانچییەك گورزێك ئالف لەبەردەم ئەسپەکەیدا دانێ، ئەسپەکەش لەکاتی راکێشانی عارەبانە قورسەکەدا، مل درێژدەکا و هەوڵدەدا لاسکێکی لێبخوا، بەڵام ئالفەکە زیاتر لێی دووردەکەوێتەوە. ئەسپەکە لە هەوڵی گەیشتن بەئالفەکەدا بەرەو پێش دەچێ و بەرەو لوتکە هەڵدەگژێ.

ستایشێکی قووڵ باڵی بەسەر بوونمدا کێشاوە. لەنێو ئەم ئاپۆرەی تاریکییانەدا، (هاواری نادیار) بە ئاشکرا دەبینم کە هەڵدەگژێ و نەقیزەش لەمرۆڤایەتیی دەژەنێ تا لەگەڵیدا هەڵگژێ. گەر لەسەردەمێکیتردا ژیابام، ئەوا ئەم هاوارەم لەنێو ئاپۆرەی بەگزادە و هاوڵاتیان و پیشەوەران و بازرگانانی راپەڕیودا دەبینی و دەبوومە هاوپەیمانیان. ئاخر ئینسانەکان کەوتوونەتە داوی شاڵاوێکەوە کە لەخۆیان بەهێزترە، شاڵاوێك کە بەرەو سەرێیان راپێچدەکا و هەر کاتێ

شەکەتیش بوون، جێیاندێڵێ و ڕوودەکاتە کەرەستەیەکی خاویتر کە هێشتا هێز و گوڕی خۆی لەدەستنەداوە.

ئەرکی ئێمەیە کە لەسەردەمی خۆماندا شوێنپێی ئەم هێرشە جاویدانییە هەڵگرین و کۆمەکی بکەین و هاوکاری بین. ئەوڕۆ زۆر لەکۆیلە و برسییان بەداوەوە بوون. ئەوڕۆ زۆریان کەرەستەی خاون. جەماوەر ناتوانێ لەم شاڵاوە بێبەزەییە بگات. بەگوێرەی زەینی گچکە و هاوگونجاو لەگەڵ خواستە ڕۆژانەییەکاندا، ناوی بچووك بچووکیان لەو شاڵاوە ناوە.

ناوی بەختەوەریی، یەکسانیی و ئاشتییان بەسەردا بڕیوە. بەڵام (تێکۆشەری نادیار) ئەم وەهمە فریودەرانەی کە جەماوەر دڵی خۆیانی پێخۆشدەکەن، جێدێڵێ و توندو بێبەزەییانە دەجەنگێ تا لە ئەقڵ و جەستەکان تێپەڕێنێ و لە تەواوی هاوارەکانی توڕەیی و برسێتی، پەیامی ئازادیی بئافەرێنێ.

دانەوینەوە و ڕوانین بێئەندازە ترسناکە. دەشێ ئەوە زەندەقت بەرێ، چونکە پەی بە نهێنییەکی ترسناك دەبەیت: نهێنیی ئەوەی (تێکۆشەر) ئینسانی پێ گرینگ نییە، بەڵکو بڵێسەی پێ گرینگە کە ئاگر لە ئینسانەکان بەردەدا. ئاخر ڕێڕەوتی وی هێڵێکی سوورە کە کەللەسەری ئینسانەکان وەك دەنکە تەسبیح کوندەکات. دەی من شوێنپێی ئەو هێڵە سوورە هەڵدەگرم. لەمیانەی تەواوی شتەکانی دونیادا، تەنێ ئەم هێڵە سوورەیە کە جێگەی گرینگیی پێدانمە، گەرچی هەستیش دەکەم

بەکەللەسەرمدا رەتدەبێ و کونیدەکا و دەیشکێنێ. بەئیرادەی ئازادانەی خۆم ناچاریی قەبوڵدەکەم.

بەڵام وا باشترە لە سنوورگەلی ئینسانیدا راوەستین، تەنێ لەنێو ئەم سنوورانەدایە دەتوانین کار بکەین و ئەرکی خۆمان ئەنجام بدەین. باشترە ئەولاوەتر نەچین چونکە دەگەینە لێوار و خەرەندیش لەوێدا دەمی داپچڕیوە. دەبێ لەوێدا تەژی لەترس ببین. بوزا، ئەو جادووگەرە مەزنە، ئەوەی کە بە فوویەك دونیا دەڕەوێنێتەوە، بەزەردەخەنە رقاوییەکەیەوە لەگوێ هەڵدێر راوەستاوە. بەڵام ئێمە نامانەوێ دونیا دیارنەمێنێ. هەمدیس ناشمانەوێ مەسیح دونیا بنێتە کۆڵ و بۆ ئاسمانی بگوێزێتەوە. بەڵکو دەمانەوێ دونیا بژی و لێرە لەگەڵماندا تێبکۆشێ. ئێمە دونیامان خۆشدەوێ، تەواوێك وەك گۆزەگەرێك کە گۆزەکانی خۆشدەوێ و حەزی پێیانە. ئاخر چ کەرەستەیەکی تر شکنابەین ئیشی پێبکەین. بەسەر ئەم هەراوزەنا و هاتوباتەوە، چ کێڵگەیەکی تر شك نابەین تۆوی بکەین و دواتر بکەوینە درەوی.

*

قەوقاز

هێشتا له ئیتاڵیا بووم که بروسکەیەکم له وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتییەوە لەئەسینا بەدەستگەییشت و تیایدا داوام لێکرابوو گەر قایلبم به وەرگرتنی پۆستی بەڕێوەبەرێتیی گشتیی ئەو وەزارەتە، ئەوا دەبێ بەسەفەرێکی تایبەت بچمە قەوقاز، بچمە ئەو شوێنەی که لەوێ سەدان هەزار گرێکستانیی له خەتەردا بوون. دەبوو ڕێگەیەکم بینیبایەتەوە بۆ گواستنەوەی ئەو خەڵکانە بۆ گرێکستان و ڕزگارکردنیان.

ئەوە یەکەمینجار بوو لەژیانمدا دەرەفتێکی لەو چەشنەم بۆ دەرەخسا که لەبری ململانێی لەوە زیاتر لەگەڵ تیۆر و فیکر و مەسیحگەل و بوزاگەلدا، قۆڵی ئیشکردنی لەگەڵ خەڵکانی زیندووی له گۆشت و خوێن خوڵقاودا لێهەڵماڵم. خەنیی بووم. ئاخر ئیدی لەو شەڕە بۆکسە وەهمییە شەکەت ببووم. شەکەت ببووم لەم شوێنە و شوێنکردن بەکۆڵێك پرسیار و گەڕان بەدوای وەڵامەکانیاندا. پرسیارەکان هەمیشە خۆیان نزیکدەکردنەوە و وەڵامەکانیش هەردەم جێگۆڕکێیان بوو. پرسیار لەسەر پرسیار، مار لەسەر مار کەڵەکە ببوون و دەستیان نابووە بینم. ئیدی کاتی ئەوە هاتبوو بزانم ئاخۆ کار، کاتێ به شمشێرەکەی گرێکوێرەکانی ژیان دەکاتەوە، دەتوانێ بەتەنێ وەڵامێك بداتەوە.

هۆیەکی تریش کە هانیدام ئەو مەئموورییەتەم قەبوڵبێ، دڵسوتانی هەمیشەییم بوو بەگەلە لەخاچدراوەکەم. ئەو گەلەی کە هەمدیس لەچیاکانی پرۆمیسیۆس، لە قەوقاز لەخەتەردا دەژیا. هەمدیس (دەوڵەت) و (زەبروزەنگ) بزماریان بە جەستەی پرۆمیسیۆس، نا، بەڵکو بە جەستەی هەموو گرێکستاندا دادەکوتی و لە چیاکانی گرێکستاندا لە خاچیاندەدا. ئەمە خاچی گرێکستان بوو، هاواریدەکرد. هاواری بۆ خودا نەدەبرد، بەڵکو هاواری بۆ ئینسان و رۆڵەکانی دەبرد رزگاری بکەن. بەم پێیە، بۆ یەکانگیرکردنی کارەساتەکانی ئەمڕۆ لەگەڵ ئازارە نەمرەکانی گرێکستاندا، بۆ بەرزکردنەوەی هەوراز و نشێوە تراژیدییە هاوچەرخەکان تا ئاستی سمبوڵەکان ئەم مەئموریەتەم قەبوڵکرد.

ئیتاڵیام جێهێشت و لە ئەسینا لامدا. (دە) کەسم هەڵبژاردن کە زۆربەیان کرێتیی بوون و پێکەوە بەرەو قەوقاز کەوتینە ڕێ تا رێگەیەك بۆ رزگارکردنی ئەو هەزارەها گرێکستانییە بدۆزینەوە. لەباشوور کوردەکان هەر گرێکستانییەکیان گرتبا بزماریان بەپێیدا دادەکوتی. لەباکوور بەڵشەویکەکان بە ئاگر و تەورەوە بۆیان دابەزیبوون. گرێکیگەلی خەڵکی باتوم و سوخومی و تیفلیس و قارس. رووت و برسی و نەخۆش لەو ناوەندەدا گیرۆدە ببوون و چاوەڕێی مەرگیان دەکرد و تا دەهات تەوقی نێو ملیان زیاتر دەهاتەوەیەك. هەمدیس دەوڵەت لەلایەکەوە راوەستاو و زەبروزەنگیش لە لایەکیتر – هاوپەیمانانی ئەزەلیی– .

چ خۆشە ڕۆیشتن بۆ ئامانجێکی سەخت و هاوکارانی چالاك و دڵسۆز بەدەوری خۆتەوە ببینیت. کەناری گرێکستانمان جێهێشت. بەیانییەکیان کۆستەنتینیە لەئاسۆوە بە ڕەنگێکی کاڵ وەدیارکەوت.

بارانێکی خۆش دەباری. منارەگەلی سپی و دارسەرووگەلی ڕەش، وەکی ئەستونگەی شارێکی غەرقبوو تەمتومانیان شەقار دەکرد. قەدیس سۆفیا، کۆشکەکان و دیوارە نیوە وێرانەکانی پادشایەتیی لەبارانی هێور و نائومێددا بزر ببوون. هەمووان لەپێشی کەشتییەکەدا کۆببووینەوە و هەوڵماندەدا روانینمان تەمتومانە چڕەکە ببڕێ تا ببینین.

یەکێ لەهاوکارەکانم گوتی:" لەعنەتی لێبێ! قەحپەیە لەگەڵ تورکا دەنوێ!" وایگوت و چاوانی پڕ لە فرمێسك بوون.

ئەویتر بە چرپە گوتی:" ڕۆژێ دێ دەبێتەوە بە هیی خۆمان!"

بەڵام دڵم چ خورپەی نەکرد. گەر لە هەلومەرجێکی تردا بەم ئاوە ئەفسانەییەدا تێپەڕیبام، ئەوا زەینم بە حەکایەت و گۆرانی میللیی و ئارەزووە بەتین و تاوەکان کڵپەی دەسەند و هەستم بە فرمێسکی درشت و گەرم دەکرد کە لەپەیکەرەکەی مەریەمی پاقیژەوە دەڕژێتە نێو لەپی دەستم. بەڵام لەم ڕۆژەدا، تەواوی ئەو شارە ئەفسانەییەم وەك وێنەی

ئارەزوویەکی دوور دوور، وەك مەخلوقێك لەتەمومژ و خەیاڵدا دەهاتە پێش چاو.

ماوەی دوو رۆژ، لەدوورەوە لە کۆستەنتینیەمان دەنۆڕی و چاوەڕێ بووین زەریا هێور بێتەوە و بەڕێکەوین. خۆشحاڵبووم لەوەی کە باران لێنەدەگەڕا ئەو شارە ببینم. خۆشحاڵبووم کە پاسەوانە کەتە تورکەکان رێگەیان نەداین لە کەشتییەکە دابەزین و پێ بنێینە ئەو ئەرزە پیرۆزە تەتریك کراوەوە. ئاخر ئەوانە هەمووی لەگەڵ روخساری خەمین و مۆنی رۆح و دڵی نەدی و بدیی گێلم هاوئاهەنگ بوون کە نەیدەویست ئازارەکانی بخاتە روو.

باران بەخوڕتر و کۆستەنتینییەش تا دەهات ڕۆتر دەچوو. بەڵام پاشان زەریا رەنگێکی سەوزی روناکی پۆشی و شەپۆلەکان وردە وردە هێور بوونەوە و ئیدی لەبەیانی رۆژی سێیەمدا بەڕێکەوتین. بە (بسفۆڕ) دا رەتبووین. باخە چڕەکان تا دەهات پەرتتر دەبوون و خانووەکانیش کەمتر. کەنارەکانی ئەوروپا لەلای راستمانەوە و کەنارەکانی ئاسیا لەلای چەپمانەوە ڕوخسارێکی وەحشیتریان بەخۆوە دەگرت. چووینە زەریای ترسناکی رەشەوە. هەمدیس بایەکی توند هەڵیکرد، بۆنی زەریای سوێرمان بەسەردا هات. شەپۆلەکان بەرەو پێشەوە گوژمیاندەدا و کەفچڕێنانە خۆیان کەوانەیی دەکردنەوە و وەکی ئەسپە سپییەکانی هۆمەر نەعرەتەیان دەکێشا. لەژوورەکەمدا کۆبووینەوە. لەبارەی گرێکستانەوە دووایین – گریکستانی نەمر و گورز لێدراو و

خاوەن هەزارەها برین – لەبارەی ئەو ئەرکەوە دووایین کە بۆی هاتبووین تا پاشان شەرمەزاری نەبین.

لێرەدا چ مەبەستم نییە نشێو و هەورازەکانی ئەرکەکەمان تۆمارکەم. خۆم و هاوکارەکانم مانگێکمان بەسەردانی ئەو شار و گوندانەوە بەسەر برد کە گرێکییەکان تیایاندا پەرتەوازە ببوون. بەگورجستاندا تێپەڕین و چووینە ئەرمەنستان. لەهەمان ئەو رۆژانەدا، کوردەکان هەمدیس گرێکییەکانیان – ئەمجارە سێ کەس – دەسگیر کردبوون، پاشان وەك بارگیر نالّیان بە پێیاندا داکوتیی بوو. نزیکی قارس ببوونەوە. شەو و رۆژ گرمەی تۆپەکانیانمان دەژنەفت.

گوتم:" دەبێ یەکێکمان لە قارس بمێنێتەوە و وەك سەرگەورەیەك هەموو گرێکییەکان– بە پیاو و ژن و منداڵ و مەڕ و ماڵات و کەلوپەلەکانیانەوە – کۆکاتەوە و بۆ بەندەری (باتوم) یان بگوێزێتەوە. من لەمبارەیەوە راپۆرتم نووسیوە و داوام کردووە کەشتی بە باری خۆراك و جلك و داودەرمانەوە بنێردرێ و کەشتییەکانیش لەکاتی گەڕانەوەیاندا ئەو خەڵکانە هەڵگرن. کێ دەیەوێ لە قارس بمێنێتەوە و ئەو ئەرکە بگرێتە ئەستۆ؟ پێویستە چ هەڵەیەك روونەدا، ئاخر ئەرکی ئەو کەسەی دەمێنێتەوە، ئەرکێکی خەتەرە!"

ریش سپییانی گرێکیی خەڵکی قارس لە دەورمان کۆببوونەوە و گوێیان بۆ قسەکانمان رادێرابوو. هەر (دە) هاوکارەکەم هاتنە پێشێ. هەموو دەیانویست بمێننەوە، ئازاترینیانم هەڵبژارد. وی هاوپۆلێکی

دێرینم بوو کە لە جەنگەکانی پێشوودا بریندار ببوو. کەسێکی ئازا بوو، تەژی بوو لە سەرچڵی و بێباکیی، حەزی بە بەرەنگاربوونەوەی خەتەر بوو.

گوتم:" هیراکلیس تۆ بمێنەرەوە. هیوادارم خودای گرێکستان پشت و پەنات بێ."

بە پێکەنینەوە وەڵامیدایەوە:" گەر مردم گەردنم ئازاکەن. خودا پاداشتی خێرتان بداتەوە!"

تۆقەمان لەگەڵ کرد و جیابووینەوە. دوای چەند هەفتەیەك، تۆزوخۆڵاویی، رەشداگەڕاو وەك خەڵوز و جلك دڕاو، لەباتوم سەرو کەللەی پەیدابۆوە. لەپێشەوە دەڕۆیشت و لەدواشییەوە سوپایەکی گەورە لەگرێکیەکانی قارس بەگایەل و ئەسپ و کەلوپەلەکانیانەوە. قەشەش لەناوەڕاستا بە ئینجیلە بەرگ زیوییەکانەوە کە لە کڵێساوە هێنابوونی، پیرەمێردان پەیکەرگەلی پیرۆزیان لەبن هەنگڵنابوو. ئاخر ئەوانە رەگو ریشەی خۆیان هەڵکێشاو و دواجار روویان دەکردە گرێکستانی ئازاد تا لەوێ رەگی نوێ بە خاکدا داکوتنەوە.

لەو ماوەیەدا ئێمەیش هەموو گرێکییەکانی گورجستانمان کۆکردبوونەوە. بەیانییەکیان گوێم لەهاوار و هوتاف شادیی و تەقوتۆقی تفەنگ بوو. بەرەو بەندەر رامکرد. یەکەمین کەشتی گرێکستانیی بۆ گواستنەوەیان گەیشتبوو.

چ بەرخۆدانێکی سەخت بوو! لەتاو شەکەتی و دردۆنگیی و بێخەویی باریك و بنێس ببووین. جارناجار دزە سەرنجێکی خێرام دەگرتە چیای وەحشیی و ئەفسانەیی و دەشتی ئارام و خەڵکانی میهرەبانی ئێرە بەچاوانی گەورە و خۆرهەڵاتییانە و شیرینیی سەرکەش و رۆحی خەنی و بێپەروایانەوە. ئەوانە دەیانخواردەوە و سەمایان دەکرد و ماچیان دەکرد و بە شکۆیەکی مەزنەوە وەك مێرووی رەنگاوڕەنگ یەکتریان دەکوشت.

لەگەڵ ئەوەدا کەدەرەفەتم نەبوو، خۆیشم حەزمنەدەکرد فیکرم لەسەر ئەو ئەرکە گەورەیەی کە لەپێناویدا هاتبووم، بەلایەکیتردا وەرگێڕم. پیاوان و ژنان و منداڵانی گچکەی برسی و نائومێدم دەبینین کە دەوریان دابووم و چاویان لەچاوانم بڕیی بوو – چاوەڕێ بوون رزگارییان بۆبێنم. ئیدی چۆناوچۆنی دەمتوانی خیانەتیان لێ بکەم؟ هەردەم پێمدەگوتن:" براینە مەترسن. چارەنووسی هەموومان بەیەکەوە گرێدراوە. لەگەڵ ئێوەدا یان رزگار دەبم یاخۆ تیادەچم!" هەندێجار لەبارەی گەلە ستەم دیدەکەمانەوە بۆیان دەدووام. لەبارەی ئەو گەلەوە کە چەندین سەدە بە دڕندە و برسێتیی و هەژاریی و بومەلەرزە و ناکۆکیی گەمارۆدرا بوو. ئاخر ئەو هێزانە ویستوویانە گرێکستان بسڕنەوە، بەڵام وی هەر نەمر بووە. بنۆڕن چۆن هەزارەها ساڵ ژیاوە و نەشونومای کردووە. ئەو خەڵکە بەسەزمانانە بەمجۆرە، بە بەرجەستەکردنی گرێکستان لەزەینیاندا، توانیویانە بەرگە بگرن.

تەنێ یەك ئێوارە بوو كە بەسەر لێواری خیانەتكردن لێیان گیرسامەوە. وا بەشەرمەوە دەكەومە گێڕانەوەی: ئێوارەی ڕۆژێكیان لە كەناری زەریا لە باتوم، لە باخێكی دڵڕفێن كە ئەرزەكەی چەوڕێژكراو و دەوراندەورەكەی بەدارحەیزەران پەرژینكراو و گوڵی سوور و شەپۆلاویی لەسەر پشكوتبوو. ئەو ڕۆژانە، دڵەڕاوكێیەكی قورس گینگڵی پێدەدام. چ خەبەرێك لە كەشتی زیادە نەبوو. ئاخۆ دەهات یان نا؟ ئاخۆ هەموو ئەم ڕۆحانەی كە لەئەستۆم بوون رزگاریان دەبوو یان نا؟ چەند ڕۆژێك لەوەوبەر بە(جۆرجیانا باربارا نیكۆلایفنا) ئاشنا ببووم و ئێوارەی ئەو ڕۆژەش بۆ باخەكەی خۆی داوەتیكردبووم، چونكە دەیزانی لە چ وەزعێكدام و دڵی پێمسووتا. باربارا شۆخترین ژنێك بوو كە لە ژیانمدا بینیبێتم. نا... شۆخ نا، بەڵكو شتێك كە بە وشە دەرنابڕدرێ. چاوانی سەوز و بێ ئەندازە ئەفسووناویی وەك چاوی مار. دەنگی كەمێك خەمین، هەر هەمووی بەڵێن و نكوڵی و شیرینیی. كە لێمدەنۆڕی زەینم شپرزە دەبوو. مرەمرێكی نائینسانیی لەكەلەكەمەوە هەڵدەسا. چاڵی قووڵ و تاریك لەناوەوەمڕا دەمیان دەكردنەوە و باپیرە كوڵكنەكانی لێ دەهاتنەدەر. كە چاویان بە بارابارا دەكەوت دەیانمڕاند.

منیش وەك ئەوان چاوم لە چاوانیی بڕی و بەخۆمگوت: ئیدی ئەم ساتەوەختە دووبارە نابێتەوە. هەمدیس ژنێكی وەك ئەمەش پەیدا نابێتەوە. هەزارەها هەزار ڕێكەوت و شانس و چارەنووس، ملیۆنەها ساڵ لە هەوڵی ئەوەدا بوون تا ئەم ژن و پیاوە بێننە دونیا تا لە كەنارێكی قەوقازیی و لەنێو باخێكی پڕ لەدارحەیزەرانی

شکۆفەکردوودا یەکتر لەئامێزگرن. ئەدی چما لێگەڕابایین ئەم ساتەوەختە مەلەکوتییەمان لەدەسچووبا؟

باربارا ئاوڕیدایەوە و بەچاوانێکی نیوە لێکنراوەوە گوتی:" نیکۆلای میخایلۆڤیچ، هاتوویت لەگەڵ خۆتدا بمبەیت؟"

زەندەقم چوو. ئاخر ئەو ژنە جورئەتی کردبوو ئەو شتە بێنێتە سەر زار کە من نەموێرا بوو بیڵێم.

– بتبەم؟ ئەدی بۆ کوێت بەرم؟

– بۆ جێگایەك دوور لێرە. لەمێردەکەم بێزار بووم. من وا لێرە دەخنکێم و خەریکم دەژاکێم. نیکۆلای میخایلۆڤیچ بەزەییم بەجەستەمدا دێتەوە. وەرە، وەرە بۆ جێگەیەکی دوورم بەرە.

توند بەو کورسییەوە نووسابووم کە لەسەری دانیشتبووم. لەبەرامبەرماندا بەلەمێك لەنگەری گرتبوو، دەترسام نەبادا راپەڕم و کەمەری باربارا بگرم و سوار بەلەمەکەی بکەم و راکەین. لەگەڵ خۆمدا دەجەنگیم تا ئەوە نەکەم.

– بارابارا، ئەی ئەو ئەرکە چۆن کە بۆی هاتووم؟ ئاخر هەزاران کەس چاوەڕێن تا رزگاریانکەم.

بەجوڵەیەکی بروسکەئاسا ئەو پەتە ئاوریشمییەی ترازاند کە بەقژییەوەی بەستبوو. پرچە شین رەنگەکەی بەسەر شانیدا پەخش بوو. بە تورەیی لچی هەڵقورتاند و بەگاڵتەجارییەوە گوتی:" ئەرك؟ روخسەت بفەرموو تا پێتبڵێم تەنها یەك ئەرك هەیە. ئەویش ئەوەیە کە نەهێڵیت بەختەوەریی لەژێر دەستت هەڵبێ. دەبێ لە قژەوە بیگریت. نیکۆلای میخایلۆڤیچ دەی، قژم بگرە. کەس نامانبینێ!"

لەزەریام دەنۆری. لەناوەوەمرا هەموو شەیتانەکان لە شەردا بوون. یەك فریشتەیان تێدانەبوو. قەدەر لەبەرامبەرمدا راوەستاو و چاورێیدەکرد. ساتێکی درێژ تێپەری. پاشان باربارا لەناکاوێکرا چوست و چالاك، بە رەنگێکی پەرپیوەوە هەستایە سەرپێ. گوتی:" تازە درەنگە، نەتتوانی دەمودەست قایل بیت و قژم بگریت. خەریکی حسێبکردنی سوود و قازانج بوویت. تازە ئیدی درەنگە. تەنانەت گەر رازیش بیت، ئەوا من رازیی نابم. نیکۆلای میخایلۆڤیچ، لەسلامەتی تۆ دەخۆمەوە! ئافەرین، تۆ پیاوێکی چکۆڵە و شەریفیت، لەو نەوعەی کە بە کۆڵەگەی کۆمەڵ ناودەبرێ. بە سلامەتی و بەختەوەریی تۆ دەخۆمەوە!"

بەدەم گوتنی ئەو قسانەوە، پێکە پر لەبادە تاڵە ئەرمەنستانیەکەی چۆربر کرد.

هەنووكە دوای هەزاران ساڵ، لەتاق پیریدا، چاوانم لێكدەنێم و هەمدیس گوڵە حەیزەرانییەكان شكۆفەدەكەن و زەریای رەش خۆی بەلاجانگەمدا دەكێشێ. باربارا نیكۆلایفنا دێ و لەبەردەممدا دادەنیشێ. ئەمجارەیان لەسەر كورسیی نا، بەڵكو بەچوار مشقی لەسەر چەوە سپییەكە. لێیدەنۆڕم و لەخۆم دەپرسم:" ئاخۆ هەڵە بووم كە لەو ساتەوەختە مەلەكوتییەدا بەقژ كێشم نەكرد؟"

هەناسە هەڵدەكێشم و وەڵامی خۆم دەدەمەوە:" نا، لە چ شتێ ژێوان نیم!"

*

دوای دوو هەفتە قەوقازم جێهێشت. دوایین رۆژەكان تا بڵێی ناخۆش بوون. كەشتییەكان كەوتبوونە گواستنەوەی خەڵك. ئیدی خەریكبوو بەری هەوڵەكەم دەچنییەوە. لەوكاتەوە دەمتوانی مەزەندەی گرێكییە زەحمەتكێشەكان بكەم كە لە مەكەدۆنیا و تراس – ئەو سەرزەمینە دێرینانەمان كەژێر چەكمەی وەحشییان كەوتبوون – رەگ دادەكوتن. ئەو عەردانە پڕ دەكەن لە گەنم و توتن و گرێكیی گچكە گچكە. دەبوو ئاسوودەبام. بەڵام خۆرەیەكی شاراوە دابوویە دڵم و هێورهێور دەیكرۆژت. هێشتا نەمدەتوانی بە رۆشنیی روخساری ئەو خۆرە تازەیە بناسمەوە. تەنێ تاڵاوەكەیم دەچەشت.

خەریکبوو سەردەکەوتمە سەر کەشتییەکە کە پیرەمێردێکی خەڵکی پۆنتۆس هات بۆ لام و گوتی:" دەڵێن لە پاریس خوێندنت تەواو کردووە. گەر ئاسایی بێ حەزدەکەم پرسیارێکت لێبکەم. ئایا ئەو (لیدین) یانەی لەجەنگی تەروا بەشدارییان کرد گرێکیی بوون؟"

سەرم سوڕما. بەخەویش نەمدەبینی لەنێو ئەو هەموو مەسەلەیەدا، ئەمەیان ببێتە مایەی گینگڵی ئەو پیاوە.

وەڵامیمدایەوە:" گرێکیی؟ هەرگیز. ئەوانە لیدین بوون لەئاسیای گچکە."

پیرەمێرد سەرێکی لەقاند و گوتی:" کەواتە خەڵکی راستدەکەن کە تۆ نکوڵی لە سوننەتی نەتەوەییمان دەکەیت. بە دوعا!"

*

ئەمە دوایەمین دەنگ بوو کە لە قەوقاز بیستم.

دواتر زۆرجاران بیرم لەو پیرەمێردە دەکردەوە. وردە وردە تێگەیشتم کە زۆر گرینگ نییە کام کێشە، بێ جیاوازیی گەورە و بچووکییان – ئازارمان دەدەن، تاقە شتێ گرینگە، ئەویش ئەوەیە کە ئازار بچێژین و زەمینەیەك بۆ ئازار چەشتنمان بدۆزینەوە. بەواتایەکیتر زەینمان ئامادەکەین تا رێگە نەدەین یەقین گێلمانکا، بجەنگین تا هەر دەرگایەکی

داخراو بکەینەوە کە لەبەرامبەرماندا دەیبینین. ئەو کەسەی پەلەیەتی جێگیربێ و زەمینەیەکی سفت بدۆزێتەوە لەسەری راوەستێ، بێئەوەی ئاپۆرەی دەمی کراوە و برسیی لەودیو ئەو خواردنەوە کە دەیخوا ببینێ، دەڵێ:(بە بێ یەقین ناتوانم بژیم!) ئەو کەسانەش کە بەویژدانێکی ئاسوودەوە ناخۆن و بەبێ مۆتەکە ناخەون و ناڵێن: ئەم دونیایە خاڵییە لەخەوش و با وەك خۆی بمێنێتەوە. هاواردەکەن:(نامەوێ و ناتوانم بەبێ نایەقین بژیم!) ئەو کەسانە خودا ئاگاداریان بێ، خوێی خودان. ئەوانەن کە ناهێڵن رۆح بگەنێ. کاتێ ئەو پیرەمێردەم بەدردۆنگییە پێکەنیناوییەکەیەوە بینی، پێکەنیم و گاڵتەم پێیهات. بەڵام براکەم، ئەی هاوخەباتم، هەنووکە گەر بمتوانیبا جارێکیتر بتبینمەوە، ئەوا خۆم فرێدەدایە ئامێزتەوە!

*

کەشتییەکە پڕ لەخەڵکانێك بوو کە لە سەرزەمینەکانیان ریشەکێشکرابوون و منیش بەرەو گرێکستان بەرێوە بووم تا لەوێ بیانرووێنمەوە. ئینسان، ئەسپ، گا، تەشتی هەویر شێلان، بێشکە، پەیکەری پیرۆز، کتێبی پیرۆز، پاچ و خاکەناز. هەمووان لەدەست بەڵشەویك و کورد هەڵدەهاتن و بەرەو گرێکستانی ئازاد کۆچیاندەکرد. چ شەرمەزاریی نییە گەر بڵێم لە ناخەوەڕا وروژابووم. هەستمدەکرد سانتورێکم و ئەم کەشتییەش بە ئاپۆرەی سەرنشینەکانییەوە لە گەردنەوە بەرەو خوار جەستەمە.

زەریای ڕەش هەڵاوسانێکی ڕۆشنی تێکەوت. شەپۆلی ڕەشی شینباو بۆنی شووتی لێدەهات. لەلای چەپەوە کەنداو و چیاکانی پۆنتۆس کە ڕۆژێك لەرۆژان هی ئێمە بوون، لەلای راستیشەوە زەریای بەرین و درەوشاوە. قەوقاز لە ڕۆشناییدا دیارنەما بوو، بەڵام پیرەمێردان کۆمە کۆم لە دواوەی کەشتییەکەوە دانیشتبوون و نەیاندەتوانی چاو لەسەر ئاسۆی ئازیز هەڵگرن. قەوقاز دیار نەمابوو، لەتارماییەك زیاتر نەبوو، کەچی لەبیلبیلەی چاوی پیرەمێرداندا وەك خۆی ڕێك و ئاوا نەبوو راوەستابوو. ئاخر بۆ ڕۆح بێئەندازە زەحمەتە دڵی لە زێدی خۆی، لەزەریا، لە چیا، لە ئازیزان، لە خانووی ئازیز و هەژارانە و گچکەی ریشەکێشکات. ڕۆح جاڵجاڵۆکەیەکە و هەموو ئەوانە پێو پلی وین.

لە عەرشی کەشتییەکەدا لەسەر گوریسێك دانیشتم. ژنان و پیاوان، هەندێکیان خەڵکی قارس، ژمارەیەکیان خەڵکی سوخۆمی، ژمارەیەکیتر خەڵکی تایجان. ئازاریان بێکۆتایی و هەریەکەیان هەڵپەی گێڕانەوەی حەکایەتی خۆی بوو تا بەشکم شتێك لە باری شانی خۆی سووککات. گوێم رادەدێرا و لەبەرخۆوە بەرگەگرتنی نەژادی گرێکیم ستایش دەکرد. چونکە لە نێوەندی شین و گریان بۆ ئازیزە لەدەسچووەکانیان و بۆ ماڵە سووتاوەکانیان و بۆ ئەو برسێتیی و ترسەی ڕوبەڕووی ببوونەوە. لەپڕ یەکێکیان نوکتەیەکی دەگێڕایەوە و ئیدی دەمودەست تەواوی موسیبەتەکان دەڕەوینەوە و سەرلەنوێ سەرەکان بڵند دەبوونەوە. ژنێکی قەڵەو بۆ مێردە کوژراوەکەی کەوتبووە شیوەن. زەلامێکی کەتەی سمێڵ ڕەش و شۆڕ، دەستە زلەکەی رایەڵکرد و بە شانی ژنەکەیدا کێشا. گوتی:" ماریوریستا، دەست لەگریان هەڵگرە.

تەنانەت گەر دوو کەسیش لە دونیادا مابێ – گریمان من و تۆ– ئەوا سەرزەمینی گرێکستان پڕ دەبێتەوە لە منداڵ!" وایگوت و چاوێکی بەکەشتییەکەدا گێڕا و ئەوجا درێژەی بە قسەکانیدا:" برایینە، دەزانن ئومێدی دونیا لەکوێدا نووستووە؟ ئێوە دەڵێن لە سەردا؟ نا... خوارتر! دەڵێن لەدڵدا؟ نا ... برایینە خوارتر! خوارتر!" پاشان سەرنجێکی خێرای لە ژنە مێرد کوژراوەکەدا و گوتی:" بەو خودایە قەسەم، گەر شەرمم لەم ژنە نەکردبا، هەر ئەلعان پیشانتانم دەدا ئومێدی دونیا لەکوێدا نوستووە. کەواتە ژنەکە، مەعز بۆ ڕەزای خودا مەگری!"

ژنان سوور هەڵگەران. پیاوان دایان لە قاقای پێکەنین و گوتیان:" تیۆدۆریس، هەر وێنەت نییە. خودا خێرت بنووسێ کە ئاوها ئێمەت هێنایە پێکەنین."

تەنها یەك کەس هەبوو کە لەولاوە دانیشتبوو قسانی نەدەکرد. ئەم پیاوە پێنەدەکەنی و لەبارەی ئازارەکانییەوە نەدەدوا. پێدەچوو نەیەوێ قورسایی سەر دڵی سووککات. وی خاوەن جەستەیەکی کەتە و ملێکی وەکی ملی گا و دەستی زل و درێژ کە هەڵبەت تا ئەژنۆی دەگەیشتن، لەکراسە کراوەکەیەوە سینگە توکنەکەی دیاربوو. لەهەموو ژیانمدا کەسێکی ترم نەبینیبوو هێندەی وی لەبەراز بچێ.

کاتێ خەڵکەکە بڵاوەیان لێکرد و رایەخەکانیان راخست تا بنوون، ئەو پیاوە لە جێی خۆی نەبزووا. ملە ئەستوورەکەی بردبووە پێشێ و لە زەریای دەنۆڕی. چوومە لایەوە.

بۆ ئەوەی سەری قسانی لەگەڵدا دامەزرێنم، گوتم:" ئەدی تۆ هیچ قسەت نەکرد!" ئاوڕیدایەوە و تەماشایکردم. پاشان دەستی رایەڵکرد، کرتە لە ئێسکەکانییەوە هەستا.

– قسان بکەم؟ چ بڵێم؟ لە بارەی ئازارەکانمەوە بدوێم و هێور ببمەوە؟ ئاخر من گەرەکم نییە هێور ببمەوە!"

بێدەنگ بوو. لە جێگەکەی هەستا. وەك بڵێی حەز نەکات بڕوا، هەمدیس دانیشتەوە. هەستمکرد لەگەڵ خۆیدا لەجەنگدایە. نەیدەویست بئاخڤێ. بەڵام دڵی لێوڕێژ بوو لەقسە. بە هۆی ئەوەوە کە شەو راشکاو و ئێمەیش تەنیا بووین، بۆیە هەستی بۆ قسەکردن بزووا:

– چیا و دارستانەکانی قەوقازت بینین؟ ساڵەهای ساڵ بەتاقی تەنیا هەر هەموویانم لە پێوەداون. ناویاننابووم بەرازە کێویی چونکە هاونشینی کەس نەبووم. قەت نەدەچوومە چاخانە. پێم نەدەنایە کڵێسا. هەروەك گوتم، بەتاقی تەنێ بەدارستان و چیاکاندا دەگەڕام. بەرد بە بەردی چیاکانم لەپێوەداوە. کرێکاری کانەبەرد و خەڵوزەوان بووم و رووت و رەجاڵ و برسیی، بەڵام جحێڵ بووم. وەك گا بەهێز بووم و پێویستم بە کەس نەبوو. بەڵام رۆژێکیان کە بەچیاکاندا هەڵدەگژام، هەستمدەکرد هێز و گوڕم کوڵدەدا و خەریکە دەمخنکێنێ. جا بۆ ئەوەی خۆم لە ترەکێن رزگارکەم، کەوتمە هەڵکەندنی چیاکە و داتاشینی ئەستوونگە لە دارکاج و رۆنانی خانوو. خانووەکەم لەنزیك

کانییەکەوە ڕۆنا، بە دەرگاو پەنجەرە و هەموو شتێکییەوە. لە گوندە نزیکەکانەوە، ژنان و پیاوان بۆ بینینی دەهاتن. مەی و خۆراکیان لەگەڵ خۆیاندا دەهێنان. بەڵام من لەسەر بەردێك دادەنیشتم و سەیری خانووەکەم دەکرد. کیژۆڵەیەك هات و لە پاڵمدا دانیشت. ئەویش تەماشایدەکرد. هەروا کە پێکەوە سەیری خانووەکەمان دەکرد، سەرەگێژەم پێکەوت. بەیانی ڕۆژی دواتر بینیم ژنم هێناوە.

هەناسەیەکی هەڵکێشا.

– بەڵێ. خۆم بینی ژنم هێناوە. سەرەگێژییەکەم ڕەوییەوە. لەترۆپکی ئەو چیا بەرزانەوە ئەقڵم بۆ گەڕایەوە.

پێمگوت:" ژنەکە من ناتوانم خۆراکی تاقە نەفەرێك دابینکەم، ئیدی چۆن دەتوانم خۆراکی دوو کەس بدەم؟ چ جای منداڵەکان!"

گوتی:" خەمت نەبێ، وەرە با بچین بۆ کڵێسا."

– بچین بۆ کڵێسا چ بکەین؟ من نایەم.

– بەقسەم بکە با بڕۆین.

ڕۆیشتین. خاچمان کێشا و ئازایەتیمان تێگەڕا.

ژنەکەم گوتی:" ئەلعانیش هەستە با بڕۆین لەکێڵگەکەماندا بکەوینە ئیش."

– کێڵگە؟ کام کێڵگە؟ مەبەستت لە بەردە؟

– بەردەکان ورد دەکەین و دەیانکەینە خۆڵ!

ڕۆیشتین. بەردمان ورد کرد و کردمانە خۆڵ و دانەوێڵەمان چاند.

ئەمجارەیان ژنەکەم گوتی:" ئەلعان واچاکترە بڕۆین و دارزەیتونەکان قەڵەمکەین."

– کام دارزەیتون؟ ئەو دارە وشکانە دەڵێی؟

– پێتدەڵێم بابڕۆین!

ڕۆیشتین. دارە وشکەکانمان قەڵەمکرد. ڕووانمان، قەڵەممانکردن، زگی خۆمان پڕ لەنان و زەیتی زەیتون کرد. خودا لە باپیرەم خۆشبێ کە هەمیشە پێیدەگوتم: لە هەژاری و ڕووتوڕەجاڵیی مەترسە، بەو مەرجەی ژنێکی باشت هەبێ.

هەمدیس بێدەنگبوو. لایەکی گوریسەکەی گرت و وەك پشیلەیەکی کێویی بە چنگ تێیکەوت. لەو تاریکاییەدا گوێم لەددانە قرچێی بوو.

به شپرزەییەوە لێمپرسی:" ئەی دوایی؟"

– بەسە، پێتوایە وەك ئەوانیتر ئازاری خۆم باسدەكەم؟

– ژنەكەت چیی لێ بەسەر هات؟

– گوتم بەسە!

سەری لەنێو ئەژنۆینا و ئیدی هیچی تری نەگوت.

*

(فرمێسكی ئینسان دەتوانێ ئاشەكانی دونیا بگەڕێنێ، بەڵام ئاشی خودای بۆ ناگەڕێ!)

ئەم قسەیە پیرەمێردێكی سەد ساڵەی خەڵكی گوندێكی مەكەدۆنیا پێیگوتم كە لەبەردەم كوختە هەژارانەكەیدا كروشكەی كردبوو تا خۆی بەهەتاو بدا و گەرمدابێ. سۆز و ئەڤین كیژانی ئینسانن نەك كیژانی خودا. ئەم كەشتییە چ ئازارێكی لەرادەبەدەری لەگەڵ خۆیدا هەڵدەگرت و بۆ گرێكستانی دەبرد! بەڵام زەمەن، رەحمەتی خودای لێبێ، بەزەیی پیاماندا دێتەوە. زەمەن ئیسفەنجە و دەسڕێتەوە. گژوگیای بەهاریی

خێرا کێلی گۆڕەکان دادەپۆشێ و بەهەناسەبڕکێوە هەڵگژانی خۆی دەست پێدەکاتەوە.

ئاسمان لێوانلێو بوو لە ئەستێرە. بورجە خۆشەویستەکەی من، بورجی دووپشك بەکلکی هەڵگەڕاوە و چاوانی سوورەوە لەزەریا هاتەدەر. عەزابی ئینسان لەدەوروبەرمدا و ئاسمانی تەژی بەئەستێرەش بەژوور سەرمەوە، لاڵ و نائینسانیی و تۆقێنەر. هەڵبەت تەواوی ئەو خاڵە تەنکانە مانایەکی شاراوەیان لەخۆدا هەڵگرتبوو. بێگومان ئەم (ئارگۆس) ە هەزار چاوە پاسەوانی نهێنییەکی ترسناك بوو. بەڵام کام نهێنی؟ نەمدەزانی. تاقە شتێ لەقوڵایی ناوەوەمڕا هەستمپێدەکرد ئەوە بوو کە ئەم نهێنییە چکۆڵەترین پەیوەندیی بەدڵی ئینسانەوە نییە. واپێدەچوو دوو دەسەڵاتداریتی جودا لەگەردوندا هەبێ: دەسەڵاتداریتی ئینسان و دەسەڵاتداریتی خودا.

بە ئاوها وتووێژ و رامانێکەوە، لەزەریای رەش تێپەڕین. هەمدیس کۆستانتینیەمان لەدوورەوە بینییەوە. ئەمجارەیان خۆی شتبوو بەهەتاو و تەژی بوو لە باغ و منارە و وێرانە. هاوسەفەرەکانم لەڕووی وروژانێکی عاتیفییەوە خاچیان کێشا و بۆ رێزگرتن لەبەرامبەریدا نووشتانەوە. پیرەمێردێك لەپێشی کەشتییەکەدا کڕنۆشی برد و هاواریکرد:" دایکە، ورەت هەبێ دایکە!" کە گەیشتینە بەرامبەر کەناری گرێکستان، قەشە هاوسەفەرەکەی خەڵکی سوخۆمی، هەستایە سەرپێ و باسکە چرچ و لۆچەکەی بۆ ئاسمان هەڵبڕی و بە دەنگێکی بەرز، بەجۆرێك کە دەنگی بگاتە گوێی خودا هاواریکرد:" خودایە،

خودایە، گەلەکەت رزگارکە! یارمەتییان بدە تا لەخاکی نوێدا رەگ داکوتنەوە و بەرد و دار بکەنە کڵێسا و قوتابخانە و بە زوبانێك کە خۆشتدەوێ ناوت بەرز و پیرۆز راگرن!"

بە کەنارەکانی تراس و مەکەدۆنیادا سوڕاینەوە، لە کێوی پیرۆز تێپەڕین و چووینە بەندەری سالونیکا. ئەرکەکەم یازدە مانگی خایاند. ئیدی پەیتا پەیتا کەشتیی، خەڵك و مەڕومالآتی لەقەوقازەوە هەڵدەگرت و خوێنێکی نوێ بەدەمارەکانی گرێکستاندا دەکەوتە گەڕ. بۆ دەوروبەری مەکەدۆنیا و تراس چووم تا ئەو کێڵگە و گوندانە ببینم کە تورك دوای رۆیشتنیان جێیانهێشتبوون. خەڵکانیتر دەبوونە خاوەنیان و ئیدی دەکەوتنە کێڵان و تۆوکردن و رۆنان. پێموایە شەرعیترین چێژی ئینسان، هەوڵدان و بینینی بەری ماندووبوونەکەیەتی. جارێکیان ئەندازیارێکی کشتوکاڵیی ڕووسیی من و ئیستراتیی بۆ دەڤەرێکی بیابانیی نزیك ئیستراخان برد. باوەشی کردەوە و بەهەستێکی سەرکەوتووانەوە ئامێزی بەلمی بەردیندا کرد و گوتی:" هەزاران کرێکارم هەن. جۆرە گیایەکی رەگ درێژ دەڕوێنن کە باران و خاك بەخۆیەوە رادەگرێ. لەماوەی چەند ساڵێکی کەمدا هەموو ئەم بیابانە دەبێتە باغ. – چاوانی پرشنگیاندەدا– بنۆڕن! گوندو باغ و ئاو لەهەموو جێگەیەك، لەدەوروبەری خۆتاندا دەبینن ."

ئیستراتی بە سەرسوڕمانەوە پرسیی:" لەکوێ؟ من هیچ شتێك نابینم!"

ئەندازیارە کشتوکاڵییەکە زەردەخەنەیەکی هاتێ و گوتی:" چەند ساڵێکیتر هەمووی دەبینیت!"

وایگوت و وەك ئەوەی سوێند بخوا، گۆچانەکەی بە لمەکەدا رۆ برد.

هەنووکە دەبینم ئەو ئەندازیارە راستیدەکرد. منیش لەدەوروبەری خۆم دەنۆڕم. لەو وێرانەخاکە دەنۆڕم کە هاوسەفەرەکانم لەنێو خۆیاندا دابەشیدەکەن. دەنۆڕم و دەبینم پڕ لە خەڵك و باغ و ئاو دەبێ. زرینگەی زەنگ لەکڵێساکانی ئایندەوە دەبییەم. گەمە و پێکەنینی منداڵان لەحەوشی قوتابخانەکاندا دەبییەم. لێرە لەبەرامبەرمدا دارچوالەیەك چرۆی کردووە، دەبێ خۆمی بگەیەنمێ و پەلکێکی پڕ شکۆفە لێکەمەوە. چونکە گەر بەدڵ و گیان باوەڕ بە شتێ بێنین کە بوونی نییە، ئەوا ئێمە ئەو شتە دەخوڵقێنین. عەدەم شتێکە کەوەك پێویست ئارەزوومان نەکردووە و بەئەندازەیەك بە خوێنی خۆمان ئاومان نەداوە کە بتوانێ لە دەرکی تاریکی عەدەم تێپەڕێ.

دواجار هەموو شتێ کۆتایی هات. لەناکاوێکڕا هەستمکرد چەندێك شەکەتم. نەمدەتوانی بەسەر پێوە خۆم ڕاگرم. نەمدەتوانی بخۆم یان بخەوم یاخۆ بخوێنمەوە. ئاخر شەکەت و کفت بووم. هەموو هێزم بۆ ئەو ئەرکانە خستبووە گەڕ کە خواستی گەورەی تێدا ئەنجامدەدراو خواستی گەورەش درێژەیکێشا. رۆح یارمەتی جەستەمی دابوو، نەیهێشتبوو بەلادا بکەوێ. بەڵام دەمودەست شەڕەکە کۆتایی پێهات. ئەم مۆڵدانی ناوەکیی هێزەش لەبەینچوو. ئیدی جەستە بێ بەرگری

مایەوە و کەوت. بەڵام نەك پێش کۆتایی هاتنی ئەو ئەرکەی کە پێمسپێردرابوو. هەنووکە ئیدی ئازاد بووم. دەستم لەکار کێشایەوە و ئەوسا یەکسەر رووم بەلای کرێتدا وەرچەرخان. دەمویست هەمدیس بەسەر خاکەکەیدا بڕۆم و دەست لە چیاکانیەوە بدەم بۆ ئەوەی هێزم تێبێتەوە.

*

کوڕە لاسارەکە دەگەڕێتەوە

کاتێ ئینسان دوای ساڵانێك گەڕان و هەوڵدان لە دەرەوە، بۆ زێدی باوانی دەگەڕێتەوە و پاڵ بە بەردی باپیرانەوە دەداتەوە و چاو بەشوێنگەلی ئاشنای تەژی بە رۆحی نەتەوەیی و یادەوەری منداڵیی و خەونی جحێڵییدا دەگێڕێتەوە، جەستەی لەسەر ئارەقەیەکی سارد دەنیشێت.

گەڕانەوە بۆ زێدی باپیران، دڵمان دەهێنێتە خورپە، پێدەچێ لە سەرچڵیگەلێك گەڕابینەوە کە ناکرێ باسیان بکرێ، وەك بڵێی پێماننابێتە ناوچەیەکی نوێ و مەحرەمەوە و کوتوپڕ لەمانەوەی کاتیماندا لە دەرەوە قورسێکمان لەسەر دڵمان هەستپێکردبێ. ئەدی ئێمە چ ئیشێکمان بە بەرازگەلی بەڕووخۆری ئێرە هەیە؟ ئاوڕ لەدواوە دەدەینەوە و لەو زێدە دەنۆڕین کە جێمانهێشتووە و ئاه هەڵدەکێشین. بە وەبیرهێنانەوەی گەرمایی و ئارامیی و ناز و نیعمەت، وەکی کورە لاسارەکە بۆ سینەی دایکایەتیی دەگەڕێینەوە. ئەم گەڕانەوەیە هەمیشە لەرزێکی نهێنیی لە مندا خولقاندووە. وەك بڵێی بەرەو تامکردنی مەرگ چووبم. پێدەچوو دوای کێشمەکێش و دەسبڵاوییەکانی ژیان، بۆ زێدی باپیران بگەڕێمەوە. وەك بڵێی هێزی تاریك و نهێنیی، ئەنجامدانی ئەرکێکی تایبەتی بە ئینسان سپاردبێ و هەنووکە لەگەڵ گەڕانەوەی ئەو ئینسانەدا، دەنگێکی بەزەبروزەنگ لەناخی عەردەکەیەوە بەرزبێتەوە و بپرسێ:" ئەرکی خۆتت بە ئەنجامگەیاند؟ دەی یاڵڵا راپۆرتێك لەو رووەوە بخەرە روو!"

ئەم ناخە ئەرزییە بەوردیی بەهای هەریەك لە رۆڵەکانی دەزانێ. هەر رۆحێکی دروستکراوی خۆی، هەرچەندێك بالاَتربێ، ئەرکی قورستری دەخاتە ئەستۆ – رزگارکردنی خۆی یان گەلەکەی یاخۆ دونیا– پلەوپایەی رۆحی ئینسان بە پابەندبوونی بە یەکێ لەو ئەرکانە لە مەحەك دەدرێ، یەکەم یان دووەم یاخۆ سێیەم.

سروشتییە هەر ئینسانێك ئەم هەڵگژانە ببینێ، هەڵگژانێك کە رۆحی وی، ئەرکی ئەنجامدانی لە ئەستۆدایە، بەشێوەیەکی زۆر قووڵ لەسەرزەمینی لەدایکبوونیدا هەڵکۆڵراوە. لەنێوان ئەم خاکەی کە ئێمەی لێدروست بووە و لەنێوان رۆحماندا هاوپەیمانی و لێکحاڵیبوونێکی شاراوە هەیە. تەواوێك وەك ئەوەی کە ڕەگ فەرمانێکی نهێنیی بۆ درەخت دەنێرێ تا گوڵ بکا و بەر بگرێ. بەمجۆرە ئەو رەگانە پاساو بۆ بوونیان دەدۆزنەوە و لەسەفەرەکەیاندا دەگەنە ئەو ئامانجە. هەمدیس خاکی باپیرانیش ئەرکی دژوار دەخاتە ئەستۆی ئەو رۆحانەی کە دروستیکردوون. وا پێدەچێ ئەرز و رۆح لەیەك قوڕ شێلرابن و هەمان هێرش بەرن. ئیدی ئەوە رۆحە کە دواجار سەرکەوتنی تەواوەتی وەدەسدێنێ.

هەمیشە نکوڵیی کردن لە جحێڵیت ئەفەرۆزکە تا دوا قۆناغەکانی پیریی، بە درێژایی ژیانت لە نەبەردابە بۆ گۆڕینی نەمامەکانی هەرزەکارییت بە درەختێکی بە بەر. پێموایە رێگەی ئینسانی کامڵ ئەمەیە.

ڕۆح باش دەزانێ – گەرچی زۆر جاران وا خۆی پیشاندەدا شت لەبیردەکا – کە دەبێ حیسابی خۆی بەخاکی باوان بدات، نالێم سەرزەمینی باوان، بەڵکو دەڵێم خاکی باوان. ئاخر خاکی باوان واتایەکی قووڵتر، خۆنەویستانەتر و پڕ شکۆتری هەیە و لە ئێسکی دێرین و هاڕڕراو پێکهاتووە.

ئەوە ڕۆژی قیامەتی زەمینی و– بێهاوتا– یە کە تیایدا کارەکانت هەڵدەسەنگێنرێ. گوێت لێدەبێ کە بێدەنگیی سەخت و دادوەرانە لە خاکی باوانتەوە بەرزدەبێتەوە و تۆیش لەرز داتدەگرێ. ئەدی دەتوانیت چ وەڵامێکی بدەیتەوە؟ لێو دەگەزیت و بەخۆت دەڵێی: ئای گەر توانیبام سەرلەنوێ ژیابام. بەڵام ئیدی تازە درەنگە، تەنێ یەکجار دەرفەتیان پێداوین، تەنها جارێك بۆ هەتا هەتا و ئیدی دەرفەتی دووبارەمان نییە.

یادەوەرییەکانی منداڵییش کە لە هەموو ئاراستەیەکەوە باڵدەگرن، ئازارەکە قووڵتر دەکەنەوە. توێکڵێکی ئەستوور گەمارۆی ڕۆحی بەرەو ژوور هەڵکشاومان دەدا و بەدروستکردنی کۆمیی و چرچولۆچ و ڕەفتاری دزێو، هێزی گەڕانی لێدەسەنێتەوە. ئەم ڕۆحە کە لە هەڕەتی جحێڵیدا پەرۆشیی ئەوە بوو کۆنترۆڵی دونیا بکا و قەڵای بەشکۆی جحێڵیی زۆر پێتەنگ بوو، هەنووکە لەگۆشەی جەستەیەکی ژاکاو و چرچولۆچدا بە لەرزۆکیی کروشکەیکردووە. بێهودە حیکمەتی کۆن و نوێ هانیدەدەن بە حەوسەڵە و لێکحاڵیبوونەوە سەر بۆ یاسای

ناچاریی نەویکات. ئەم حیکمەتە لەمیانەی تەسەللادانەوەیەکی ترسنۆکانەدا پێیدەڵێ کە رووەك و ئاژەڵ و خودایان هەموو بەهەمان شێوە گوڕم بۆ پێشەوە دەخۆنەوە، دەیبەنەوە، دەدۆڕێن و دەکەون. بەڵام رۆحی بیانووگر خۆی تەسلیمی ئاوها تەسەللادانەوەیەك ناکات. ئەدی بۆ وابکات؟ ئاخر وی بۆ ئەوە لەدایکبووە کە جەنگ دژی یاسای ناچاریی راگەیەنێ.

گەڕانەوە بەرەو زێدی باوان روداوێکی چارەنووسسازە. توێکڵی ئارام و فریودەر دەقڵیشێنێ و دەرگای تەڵەکە دەکرێتەوە، تەواوی ئەو قەوارانەی کە دەکرا رۆژێك لەرۆژان هەبن و ئێمە کوشتمانن، تەواوی ئەو خودە باشترانەی کە دەمانتوانی ببینە ئەوان و بەهۆی تەمبەڵی و بێشانسیی و ترسنۆکییەوە نەمانتوانی، وەك تارمایی دزێو هەمدیس گیانیان تێدێتەوە و باز بۆ هۆشیاریمان دەدەن.

ئەم ئەزموونە قورسە کاتێك بەرگە نەگیراوتر دەبێ کەخاکی باوکێتیی سەرکێش و جڵەو نەکراوبێ و چیا و زەریاکانی و رۆحگەلێك کە لەئاوها بەرد و سوێرە ئاوێك خولقاون، مۆڵەت نەدەنە کەسێك کە تەنانەت بۆ ساتێکیش جێگیر و ئارامبێ و بەئاسوودەییەوە بڵێ:(بەسە!). ئەم کرێتە شتێکی زاڵمانە و نائینسانیانەی تێدایە، نازانم ئاخۆ ئایا رۆڵەکانی خۆشدەوێ بۆیە ئازاریان دەدات؟ ئەوەی دەیزانم ئەوەیە کە هێند قامچییان تێدەسرەوێنێ تا خوێن لە جەستەیانەوە فیچقە دەکات.

رۆژێکیان له شێخ جەلیلانی کوڕی حاریسەیان پرسیی: عارەب چ بکەن بۆ ئەوەی هەرەس نەهێنن؟ ئەویش وەڵامدەداتەوە:(هەموو شتێك به دڵی خۆیان دەبێ مادامەکی شمشێر بەدەست و مێزەر بەسەر بۆ پێشەوە غار دەدەن.) که هەوای کرێت هەڵدەمژم و لەکرێتییەکان دەنۆڕم، چ خەڵکێکی تری سەر ئەرز نابینم وەك ئەوان موو به موو ئەو وەسێتە لەخۆباییانە عارەبییەی پراکتیزە کردبێ.

لەچارەنووسسازترین ساتەوەختەکانی ژیاندا – کاتێ کەسێکی جحێڵ ئەگەرگەلێکی کراوە وەلادەنێ، تەنها یەکێکیان هەڵدەبژێرێ و بەچارەنووسی خۆیەوە گرێیدەدا و پاشان پێدەنێتە تاڤ جحێڵییەوە – سێ روداوی کرێتیی رۆحیان رزگار کردم.– نا، رۆحیان رزگار نەکردم، بەڵکو هەوڵیاندا رزگاریکەن– دەشێ رۆحی تریش رزگارکەن، هەر بۆیە لێمدەبوورن گەر باسیانکەم. ئەو سێ روداوە زۆر ساکارن بە توێکڵی ئەستوری جوتیارییەوە، بەڵام هەر کەسێ ئەو توێکڵە بشکێنێ، ئەوا تامی سێ بابۆڵە مۆخی شێرانە و حیسابیی دەکات.

*

<u>**روداوی یەکەم:**</u> شوانێکی خەڵکی ئانۆگیا، ئانۆگیا گوندێکی دوورە دەست و قاقڕی دامێنی چیای پسیلۆریتییە. ئەو شوانە وا راهاتبوو لەبارەی شتە سەیر و سەمەرەکانی میگالۆکاسترۆوە گوێ بۆ قسەی خەڵکی گوند رادێرێ. بۆیان دەگێڕایەوە کە دەتوانی لەو شارەدا تەواوی کەلوپەلەکانی دونیا پەیداکەیت: لۆبیا بە قاپ، ماسی کەپوور

بە زەمیلە، ماسی ساردین بە بەرمیل. مەغازەگەل پڕ لە پێڵاو، مەغازەگەل کە تفەنگ و باروت و قەڵەمبڕ و خەنجەری لێدەفرۆشن، نانەواخانەکان هەموو بەیانییەك باوەش باوەش کولێرەی سپی و تەنك دەبرژێنن، جگە لەمەش بەگوێرەی ریوایەتەکان ژنانێك بەشەو لەو شارەدا هەن، کە گەر دەستیان بۆ بەریت وەك کیژانی کرێتیی ناتکوژن. پێستی ئەو ژنانە سپی و بەتامە وەك کولێرە.

کاکەی شوان بە گوێڕادێرانی بۆ ئەو موجیزانە، ئاو دەزایە دەمی و میگالۆکاسترۆ لە ئەندێشەیدا وەك بەهەشتی کرێت، تەژی لە ماسی کەپوور و تفەنگ و ژن دەدرەوشایەوە. گوێی ڕادەدێرا و گوێی رادەدێرا، نیوەڕۆیەکیان کە ئیدی بڕستی لێبڕا، پشتێنەکەی توند کردەوە، پارزینگ*ە بە نەخش و نیگار چنراوەکەی کردە کۆڵ، گۆچانەکەی بە دەستەوە گرت و لە پسیلۆریتی ئاودیوبوو. لەماوەی چەند سەعاتێکدا گەیشتە میگالۆکاسترۆ. هێشتا دونیا روناك و دەروازەی شار کراوە بوو. شوانە لەبەر دەرگاکەدا راوەستا، هەنگاوێکیتر و ئیدی پێیدەنایە بەهەشت. بەڵام کوتوپڕ رۆحی ڕاپەڕی و لەسەر پێیان راستبۆوە. پێدەچوو واهەستکا کە هەناسەی بەئارەزوو قانگدرابێ، ئیدی ئەوەی ئەنجام نەدا کە ئارەزووی دەکرد، ئیدی ئازاد نەبوو. شوانەی کرێتیی بەشەرمەوە برۆی هێنایەوە یەك، ئاخر دەبوو بەرگری لە عیززەتی نەفسی خۆی بکات.

---

* کۆڵەپشت.

گوتی:" گەر بمەوێ دەچمە ژوورێ، گەر نەمەوێ ناچمە ژوورێ. کەواتە من ناچمە ژوورێ!"

وایگوت و ئەوسا پشتی کردە میگالۆ کاسترۆ و هەمدیس ڕێی چیای گرتەوە بەر.

*

<u>ڕوداوی دووەم:</u>   جحێڵێکی قۆز و بەهێز لەگوندێکیتری کرێت، لەچیا سپییەکان مردبوو. چوار کەس لەنێزیکترین هاوڕێکانی هەستان و گوتیان:" ئەرێ باشتر نییە ئەمشەو بچین بەدیار جەنازەکەیەوە بمێنینەوە تا ژنانیش دەست لەشین و شەپۆڕ هەڵگرن؟"

هەر چواریان بە دەنگێکی خەمین گوتیان:" بەڵێ با بڕۆین!"

ئەو جحێڵەی مردبوو باشترین پالیکار[*]ی گوند بوو. تەمەنی بیست ساڵان و مەرگی وی خەنجەرێك بوو بەدڵی هاوڕێکانیدا ڕۆچووبوو. یەکێکیان گوتی:" ئەمڕۆ کەمێك عارەقیان بۆ هێناوم. عارەقی شاتووە.

---

[*] پالیکار وشەیەکی گریکییە واتە پیاوی ڕاستەقینە و حیسابیی. پیاوی ئازا و بەهێز و بەتوانا بۆ بەرگەگرتنی ئازار. ئەم نازناوە لە بنەڕەتدا بەو سەربازانەی هێزی پیادە دەدرا کە هاوڕێی سوارەیان دەکرد، بەڵام دواتر ئەم نازناوە بە هەموو سەربازێکی ئازا دەدرا، هەنووکەش بە هەر جحێڵێك دەڵێن پالیکار کە هەڵگری سیفاتی سەربازی ئازابێ. ئەم نازناوە لە گریکستانی ئەمڕۆدا ئەوپەڕی ستایشکردن دەگەیەنێ.   و.ع

ئەم عارەقە تەنانەت مردووش زیندوو دەکاتەوە. کوڕینە چ دەڵێن، چۆنە ئەو عارەقە لەگەڵ خۆمدا بێنم؟"

– دایکی منیش ئەمڕۆ نانی کردووە، چ دەڵێن منیش چەند نانێك بێنم؟

– منیش کەمێك سوسیسی بەرازم هەیە، چۆنە شیشێکی لێبێنم؟

چوارەمیشیان گوتی:" منیش پەرداخ و بڕێك بەڕووله خەیار دێنم!"

ئەوسا هەریەکە شتی خۆی نایە ژێر کەپەنکەکەی و لەگەڵ داهاتنی شەودا خۆیان بەماڵی هاوڕێ کۆچکردووەکەیاندا کرد.

جەنازەکەیان لەنێو تابووتێکدا درێژ کردبوو. تابووتەکە لەناوەراستی ژوورەکەدا لەسەر سێپایەك دانراو و بە ڕێحان و شیوەران رازێنرابۆوە. پێی جەنازەکە رووەو دەرگاکە و ژنانیش بەدەوریدا شیوەنیان دەکرد و دەیانلاواندەوە.

چوار هاوڕێکە سلاویان کرد و بە ژنگەلیان گوت:" وا باشترە ئێوە بچن بنوون، ئێمە بەدیار جەنازەکەوە دەمێنینەوە!"

ژنان چوونە ژوورەکانی ناوەوە و دەرگاکانیان لەودیوەوە داخست. چوار هاوڕێکە لەسەر کورسی دانیشتن و عارەق و مەزەکانیان لای

قاچیانەوە دانا و بە چاوانێکی پڕ لەفرمێسکەوە لەهاوڕێ کۆچکردووەکەیان دەنۆڕی. نیوسەعات تێپەڕی و پاشان سەعاتێك. دواجار یەکێکیان چاوی لەسەر جەنازەکە هەڵگرت.

– کوڕینە، ئەرێ پێکێ نەخۆینەوە؟

هەموو وەڵامیاندایەوە:" بێگومان، ئاو بێنە و دەست بشۆ. ئەدی خۆ ئێمە نەمردووین، یاڵڵا دەی با بخۆینەوە!"

دانەوینەوە و دەستیاندایە مەزەکە. یەکێکیان بە سوتاندنی مقەبا سوسیسەکەی برژاند، ژووری مردووەکە سیخناخ بوو لەبۆنی خۆشی دوکەڵی گۆشت. ئەوسا پێکەکانیان تێکرد و پەرداخەکانیان لەیەکدا.

– خودا لێی خۆشبێ. دەخۆینەوە بە سلامەتی خۆمان!

– بە سلامەتی! خودا لێی خۆشبێ!

پێکێك و دووان و سیان و مەزەکەیان هەموو خوارد و بوتڵەکەیان چۆڕبڕکرد و هێور هێور نەشوە گرتنی.

هەمدیس لە جەنازەکە ورد بوونەوە. کوتوپڕ یەکێکیان راپەڕی و هەستایە سەر پا و گوتی:" کوڕینە دەڵێن چی؟ – بە لاچاو سەیرێکی جەنازەکەی کرد – دەڵێن چیی بینێژین؟"

– باشه دەی!

ئیدی شەرواڵە دەڵبەکانیان هەڵکێشاو چمکێکیان لەژێر پشتوێنەکەیاننا، تا لەکاتی راکردندا دەرەلنگەکەی لەقاچیان نەگیرێت. پاشان تابووتەکەیان رووەو دەرگای دەرەوە برد و دەرگای رووە و حەوشەیان کردەوە.

ئەوسا تفیان لە لەپی دەستی خۆ کرد و بەرەو ناشتنی جەنازەکە کەوتنەخۆ.

*

ئەمەش دوا رووداوە.

یەکشەممەیەکی جێژنی پاك، کەمێك بەر لە سپێدە، باوکە کاپاتۆس لەچیاکانی کرێت بە خێرایی بروسکە رادەکا و مەسیح زیندوو دەکاتەوە. پەلە پەلی وی لەبەر ئەوەیە کە ژمارەی گوندەکان زۆرن و جگە لەم، چ قەشەیەکی تر لەو ناوچەیەدا نییە. بۆیە دەبوو بەر لەسپێدە رێورەسمی زیندووبوونەوەی مەسیحی لەهەموو ئەو گوندانەدا بەئەنجامگەیاندبا. باوکە کاپاتۆس قۆڵی لێهەڵکردبوو. لەژێر قورسایی جبە رەهبانییەکەی و ئینجیلە قورسە بەرگ زیوینەکەی دەستیدا، بەسەر چیای بەردەلان و پۆشراو بەدڕك و داڵدا هەڵدەگژا. بە

هەناسەبڕکێوە بەدرێژایی ئەو بەرەبەیانییە هەر ڕادەکا. دەگاتە هەر گوندێك و هاوار دەکا:" کریستۆس ئانیستی* – واتە مەسیح هەستاوەتەوە – پاشان بە زوبانێکی بە پەلاس بووەوە بە هەڵەداوان بەرەو گوندێکی تر دەکەوێتە ڕێ.

لەدوا گوند کە کەوتۆتە نێوان دوو گابەردەوە، خەڵکی لەکڵێسایەکی گچکەدا کۆبوونەتەوە. پیوسۆزەکانیان داگیرساندوون و پەیکەرەکان و سەر دەرگای کڵێساکەیان بەگەڵای داردێمشت و گوڵە مۆرت رازاندوونەتەوە. ئەو گەڵا و گوڵانەیان لەزنارە عاسییەکەی چیاوە هێناون، مۆمەکانیان بە دانەگیرساوی بە دەستەوەیە، چاوەڕێی (وشەی مەزن) ن تا مۆمەکان داگیرسێنن.

لەو بێدەنگییەدا خرمەی بەریەککەوتنی چەویان دەکەوێتە بەرگوێ. وا پێدەچێ ئەسپێك بەغار بە دامێنی چیادا هەڵگژێ و بەرد لەژێر پێیدا بترازێ.

– واهات ... وا هات!

هەمووان دەڕژێنە دەرێ. خۆرهەڵات گوڵڕەنگ و ئاسمان بزەی دەهاتێ. دەنگی هەناسەبڕکێی قورس دێتە گوێ. سەگی پاسەمەڕ لەخۆشیدا دەکەوێتە وەڕین. پاشان کوتوپڕ لەودیو دارگوێزێکەوە، بەکراسێکی قۆپچە ترازاوەوە، شەلاڵ لەئارەقە، سوورهەڵگەڕاو بەهۆی

---

* Christos Anesti

راکردنەوە، نوقوم لەو مەسیحگەلەی کە زیندوویکردبوونەوە، باوکە کاپاتۆسی پیر و کورتەبنە، بەسەر و قژی ئاڵۆزکاوەوە وەدیاردەکەوێ.

لەهەمان ئەو ساتەوەختەدا، خۆر خەریکە لەودیو چیاکەوە هەڵدێ. قەشە بازێکدەدا و لەبەردەم خەڵکی ئاوایيدا خۆی دەگرێتەوە و باوەشی دەکاتەوە. هاواردەکا: (کریستۆس ئانستاکاس)** ئاخر وشەی باو و دووبارەی (ئانستی) کوتوپڕ بەلایەوە بچووك و هەرزان و ناچیزە خۆدەنوێنێ کە ئیدی ناتوانێ (مزگێنیی مەزن) لەخۆبگرێ. وشەکە لەسەر زاری قەشە دەکشێ و مەودایەکی بەرینتر لەخۆدەگرێ. ئیدی یاساکانی زمانەوانیی پاشەکشێ دەکەن و لەبەردەم گوڕی ئەو هێزە مەزنەی رۆحدا تێکوپێکدەشکێن و یاسای نوێ دەخوڵقێن. ئیدی بنۆڕە! ئەم بەیانییە لە خوڵقاندنی وشەی نوێدا، کرێتیی پیر بۆ یەکەمجار هەستیکرد کە هەر بەراستیی مەسیح زیندوو دەکاتەوە، تەواوی بوونی وی و ئینج بە ئینجی باڵا مەزنەکەی زیندوو دەکاتەوە.

*

عیشق بە ئازادی، سەر نەویی نەکردن بۆ قەبوڵکردنی کۆیلایەتیی رۆحمان، تەنانەت لەبەرامبەر بەهەشتیشدا، گەمەکردنی ئازایانە لەسەروو ئەڤین و عەزابەوە، لەسەروو مەرگەوە، شکاندنی قاڵبە کۆنەکان، پیرۆزترین قاڵبەکان، کاتێ کە ئیدی جێگەت تییایاندا نابێتەوە – ئەمانە سێ هاوارە مەزنەکەی کرێتن.

** Christos Anestakas

ئەوەی لەم سێ روداوەدا، رۆح تەژی لە چێژێکی پاقژ و ساخ دەکات، ئەوەیە کە لێرەدا فەیلەسوفان و رەوشتگەران نائاخڤن، ئەوانە نادوێن کە لەکاتی بێئیشیی و دوور لەهەر خەتەرێکدا تیۆرە دژوار و قورسەکانیان رادەگەیەنن. ئێمە لێرەدا لەبری ئەوانە سەروکارمان لەگەڵ خەڵکانی ساکار، لەگەڵ جوتیارانی کرێتیدا هەیە. سەروکارمان لەگەڵ ئەوانەدا هەیە کە شوێنپێی ئارەزووە ناوەکییەکانیان هەڵدەگرن و بێئەوەی لەهەناسە بکەون، بە بەرزترین ترۆپکدا هەڵدەگژێن کە ئینسان لە توانایدایە بیگاتێ. واتە ترۆپکی ئازادیی. واتە گاڵتەکردن بە مەرگ. واتە خوڵقاندنی یاسای نوێ. لێرەدا بنچینە رەسەنەکەی ئینسان لەبەرچاوانماندا وەدیاردەکەوێ. بۆیە دەبینین چۆناوچۆنی ئەم وەحشە دوو پێیە بە گرتنەبەری رێگەگەلی جیاواز لە رێگەی ئەقڵانیی، دەگاتە ئینسان بوون. بەم پێیە سەفەرەکەمان بە جەلجەتای دژواری ئەقڵانیدا، لێوانلێو لە بەرپرسیاریی دەبێ، چونکە ئەلعان بە بینینی کرێتییەکان دەزانین کە ئەگەر لەرێگەی بەئینسان بووندا شکست بێنین، ئەوە تەنها و تەنها خۆمان خەتابارین، هەر لەبەر ئەمەش ئەو جۆرە والآیە – ئینسان – بوونی هەیە. لەسەر ئەرز وەدیارکەوتووە و ئیدی چ پاساوێك بۆ ترسنۆکیی و کەوتنمان نییە. لەکرێت ئەو کەسەی هەوڵی فریودانی خۆی یان فریودانی خەڵکانیتر نادا، ئەوا خۆی رووبەڕوو لەبەردەم خواوەندی یەك مەمکی ئامازۆن* دا دەبینێتەوە. ئەم (خواوەندی

---

* ناوی گەلێکی ئەفسانەییە کە هەر هەمووی ژنی جەنگاوەرن. دەگوترێ ژنەکانی ئەو گەلە مەمکی چەپیان قرتاندووە تا بتوانن بە هاسانی کەوان ڕاکێشن. و.ع

بەرپرسیاریی) یە رووی خۆش پیشانی کەس نادا و لەسەر ئەژنۆی چ کەسێك – نە خودا و نە ئینسان – دانانیشێ.

*

رۆژانێکی زۆر بەو پەناگە ئازیزانەدا گەڕام کە جحێڵیم تیایاندا گوزەراندبوون. پیاسە لە کەناری زەریادا. بای فێنکی عەسران هەمان ئەو با فێنکە بوو کە جاران بەسەر قژە رەشەکەمدا هەڵیکردبوو. بۆنی یاسەمین و رێحان و شەوەر هەمان بۆن بوون. بۆنیان چ فەرقێکی نەکردبوو لەگەڵ بۆنیان لەگەڵ ئەو رۆژانەدا کە ئێواران بەکۆڵانە تەنگەبەرەکاندا تێدەپەڕیم و دەرگاکان کراوە بوون و کیژان لەحەوشە ئینجانەکانیان ئاو دەدان.

شنە و بۆن و زەریا خاوەن جحێڵییەکی نەمر بوون، تەنها خانووەکان و هاوڕێکانی جارانم پیر ببوون. زۆر لەو هاوڕێیانەم نەناسینەوە، زۆریشیان منیان نەناسییەوە. بۆ ساتێك دیقەتیاندەدام – کەسێکم وەیادیان دەهێنایەوە– بەڵام کێ؟ وەختێ لە تێفکرین شەکەت دەبوون ئەوسا بەڕێگەی خۆیاندا دەڕۆیشتن. تەنها یەکێك لەو هاوڕێیانە بە بینینی من، بە سەرسوڕمانەوە راوەستاو دەستی هەڵبڕی و هاواریکرد:" هاوڕێی دێرین ئەمە تۆیت؟ تەماشای خۆتکە، چ بووە؟"

ئەوە هاوڕێیەکی دێرینی گیانی بەگیانیم، سێیەمین ئەندامی ئەنجومەنی هاوڕێیان بوو. پێدەچوو حاڵوگوزەرانی باشبێ، پایپێکی بێتووتنی بە دەمەوە بوو تا بۆنەکەی هەڵمژێ و بەو رێگەیە –

بەفریودانی خۆی- واز لە جگەرە بێنێت. دیقەتیدام، پاشان بەتوندی باوەشی پێداکردم.

- چەندێك لاواز و ڕەش داگەڕاویت! گۆناکانت بەقووڵاچوون و نێوچەوانت پڕبووە لە چرچولۆچ، برۆت وەك درك تۆپەڵ بووە و ئاگر لە چاوانتەوە دەپژێ. چیت لێبەسەرهاتووە؟ ئەرێ تاکەی دەسووتێی؟ تا کەنگێ دونیا لەپێوە دەدەی؟

- تا زیندوو بم! تا ئەو کاتەی کە ئیدی ناتوانم بگۆڕێم. ئەوسا خۆشگوزەران و مردوو، پاپێکی بێتووتن بەدەممەوە دەگرم و رادەوەستم و لاقرتێ بە ژیان دەکەم!

هاوڕێکەم گوتی:" یەعنی من پیرم؟ یەعنی مردووم؟" وایگوت و دایە قاقای پێکەنینێکی گاڵتەجاڕیانە.

هیچم نەگوت. ئاخر بیرکردنەوە لەم هاوڕێ دێرینەم، کوتوپڕ لێوڕێژی لەخەم و تووڕەیی کردم. ئەدی چۆناوچۆنی خۆشمویستبوو؟ لەو ڕۆژە پڕ شکۆ و مەلەکوتییانەی جحێڵیدا کە تا بەرەبەیان شەقامەکانی میگالۆکاسترۆمان لەپێوەدەدا، وەی بە چ باوەڕ و کەفوکوڵێکەوە دونیامان وێراندەکرد و سەرلەنوێ ڕۆماندەنایەوە! لەناو چوارچێوەی تەنگی شارەکەماندا جێمان نەدەبۆوە، لەو فیکرانەدا جێمان نەدەبۆوە کە لەمامۆستاکانمانەوە فێریاندەبووین. مەحاڵ بوو بەلامانەوە داسەکنان لەژێر سێبەری لەزەت و چێژە هاکەزاییەکانی ئینساندا.

هەمیشە دەمانگوت: وەرن با سنوورەکان تێکوپێك بشکێنین! بەڵام کام سنوور؟ نەماندەزانی کامە! تەنها باسکمان رایەڵدەکرد، وەك بڵێی خەریکبین بخنکێین!

هەنووکە باسکی هاوڕێکەم شۆڕ و چ کێشەیەکی لەهەناسەداندا نەبوو. خۆ گەر هێشتا ئارەزوویەکی ناشەرعیی لە کەللەیدا مابێ، ئەوا هەوڵیدەدا بەکێشانی پایپی بێ تووتن ئەو ئارەزووە دامرکێنێتەوە.

*

هەر ئەو شەوەی گەیشتمەوە، بابم لێیپرسیم:" چۆن بوو چوویت بۆ روسیا؟ بۆچیی چوویت؟"

وایگوت و بە تووڕەیی تەماشایکردم. بە زەحمەت توانی جڵەوی تووڕەیی خۆی بگرێ. ئاخر ساڵانێکی زۆر چاوەڕێی ئەوە بووە نووسینگەیەك بکەمەوە و گوندەکان بگەڕێم و ببمە شاهیدی رێورەسمی غوسڵی تەعمید و عەرووسیەکان. ئیدی بەو جۆرە هاوڕێگەلێکی زۆرم لە دەور کۆدەبوونەوە و دەمتوانی لەو رێیەوە خۆم لەهەڵبژاردنی پارلەماندا کاندید بکەم. بەڵام ئەلعان دەیبینی دونیا لەپێوەدەدەم، سەرباری ئەوە، هەواڵ بڵاوبۆتەوە کە خەریکی کتێب نووسینیشم. دووایەمین جارێ کە بینیمی، لێیپرسیم:" چ جۆرە کتێبێ دەنووسیت؟ حەکایەت؟ نامەی دڵداریی؟ گۆرانی ئەمان ئەمان؟ نووسین تەنها کاری خەڵکانی خەسیو و قەشەکانە. چ شەرمەزارییەکە! وەرە واز لەم ئیشە بێنە. ئاخر تۆ پیاویت، دەسبەرە ئیشێ ئیشی پیاوان بێ!"

وا ئەلعانیش بە تیلەی چاو سەیرێکیکردم و گوتی:" ناشێ بووبیتە بەڵشەویك؟ ئەوانە نە خودایان هەیە و نە نیشتیمان و نەشەرەف. بێباوەڕی وەك خۆیان هەر نییە!"

بەخۆمگوت هەنووکە کاتی ئەوەیە بۆی روونکەمەوە کە لەروسیا چ روودەدا و لەوێ چ جۆرە دونیایەکی نوێ رۆدەنرێ. بۆیە بەزوبانێکی ساکار بۆم باسکرد کە ئیدی فەقیر و دەوڵەمەند لەروسیادا نییە. هەمووان کار دەکەن و دەخۆن. ئەلعان لەوێ ئاغا و کۆیلە نییە، هەر کەسێ بۆ خۆی ئاغایە. لەوێ ئینسانییەتی نوێ و رەوشتی باڵاو خێزانی نوێ دروستبوون. ئیدی روسیا بۆتە پێشڕەو و رێنوێن، تەواوی دونیا لەوەدایە شوێنپێی روسیا هەڵگرێ تا داد و بەختەوەریی باڵ بەسەر سەراپای ئەرزدا بکێشێ.

حەماسەت گرتبوومی و لەوەدەچوو نوتق بدەم. بابم بەبێدەنگیی گوێڕادێرابوو. لێکدا لێکدا سیگاری دەپێچایەوە و هەڵیدەوەشاندەوە بێئەوەی دایگیرسێنێ. بەخۆمگوت:"سوپاس بۆ خودا کە بابم تێدەگات!" لەناکاوێکڕا بە تورەیی دەستی هەڵبڕیی و ئیدی من بێدەنگ بووم.

سەرێکی راوەشاند و گوتی:" هەموو قسەکانت چاك و بەرزن، بەڵام ئەی ئەگەر بکرێنە کردار چیی؟"

به واتایەکیتر: بەردەوامبە! قسەبکە و قسە بکە گەر پێتوایە مەسەلەکە دەهێنێ، بەڵام ئەی نمەك بەحەرام، ئاگادار بەو قسەکانت نەکەیتە کردار.

وەی چەند حەزمدەکرد بمتوانیبا قسەکانم بکردنایەتە کردار! بەڵام ئەفسووس نەمدەتوانی. ئاخر هێزی مەزنی گەلەکەم لەمندا رەویبۆوە و کەشتی پڕ لەچەتەی زەریایی باپیرانم غەرق ببوو. کردار ببووە قسە و قسەش بەمەرەکەب. لەجیاتی رم هەڵگرتن و شەڕ هەڵایساندن، پەڕەمووچێکی چکۆڵەم گرتبوو بە دەستەوە و دەمنووسی. تێکەڵاوبوون لەگەڵ خەڵکیدا بێزاریدەکردم. هێزی ئەڤینی لێ زەوتدەکردم. تەنێ لەخەڵوەتی خۆم و رامان لەچارەنووسی ئینساندا بوو کە دڵم تەژی لە میهرەبانیی و ئومێد دەبوو.

بەوەشەوە، لەگەڵ گەڕانەوەمدا لە تاقیگەی جیهانزای روسیا، ئازایەتیم تێهاتەوە. هەنووکە بەخۆمدەگوت: ئینسان دەتوانێ بەسەر لاوازیی و بەسەر خەوشەکانیدا زاڵبێ. ناتوانێ؟ هەڵبەت دەتوانێ. چەند شەرمەزارییە ئاوها بەتاڵ و حەتاڵ دانیشم و هەرچییەك کە سروشت دەمداتێ قەبوڵمبێ. ئیدی ئاڵای یاخیبوون بەرز دەکەمەوە.

رێك لەو ساتەوەختەدا کە پێویستم پێیبوو، مامێکی دەوڵەمەندم هات و برێك پارەی پێدام تا بە قەولی خۆی، لەبری ئەم وڵاتە و وڵات کردنە بێهودەیە، بە ئیشێکەوە بنووسێم و نوسینگەیەکی پارێزەریی بکەمەوە

و خۆم بۆ نوێنەرایەتی پارلەمان هەڵبژێرم. دەشێ رۆژێکیش داوام لێبکرێ ببمە وەزیر و بەو شێوەیە ناوی خێزانەکەم بەرزکەمەوە. ئاخر من دوا کەسی ئەم بنەماڵەیە بووم کە بەسەواد بووم و دەمتوانی کتێبان بخوێنمەوە، بۆیە پێویست بوو بەو ئەرکە هەستم.

چەندینجار ئەو مەسەلەیەم لەگەڵ خۆمدا هێناوبرد. نا، هێشتا نەمدەتوانی خۆم لەنوسینگەیەکی پارێزەریدا زیندانیکەم چونکە دەتاسام. رێگەیەکیتر دەدۆزمەوە بۆ چوونە نێو ژیانی ئیشکردن. کام رێگە؟ نەمدەزانی. لەخەیاڵی خۆمدا، کرێکارانم کۆدەکردنەوە، پێکەوە دەستمان دەدایە ئیشێك، یەك جۆر خواردنمان دەخوارد، یەك جۆر جلکمان دەپۆشی، خاوەن کار و کرێکار لەمیانا نەبوو.

دوای گەڕانەوە لەروسیا، خۆیشم حەزم بەوە بوو هەوڵبدەم لەکەری شەیتان بێمەخوارێ و لەگەڵ ئینساندا بکەومە کار.

رێك لەوکاتەدا– وەك ئەوەی قەدەر حەزی لەگەمە بێ– بە کرێکارێکی پیری کانەکان، بەناوی (ئەلیکسیس زۆربا) ئاشنا بووم.

*

زۆربا

خەون و سەفەر گەورەترین یارمەتیدەرانی ژیانم بوون. خەڵکێکی کەم نەبێ (چ زیندوو چ مردوو) لە تێکۆشانمدا کۆمەکیان نەکردووم. گەر هەوڵبدەم ئەو خەڵکانە دەسنیشانکەم کە کاریگەریی قووڵیان لە ناخمدا جێهێشتووە، دەشێ ناوی هۆمەر، بوزا، نیچە، برگسۆن و زۆربا بێنم. هۆمەر بۆ من چاوێکی ئارام و وردبین بوو کە بە شکۆ شیفابەخشەکەی دونیای روناك دەکردەوە، بوزا چاوێکی رەنگ شەبەقیی و قووڵ بوو کە دونیا لەناویدا غەرق دەبوو، ئیدی پاشان رزگاریی وەدەسدەهێنا، برگسۆن لەوکێشە فەلسەفییانە رزگاریکردم کە لەتاڤ جحێڵیدا ئازاریاندەدام، نیچە شەهدی عەزابی نوێی بەرۆحم نۆشیی و فێریکردم چۆناوچۆنی شکست و تاڵوتفتیی و گومان بکەمە شانازیی، زۆرباش فێریکردم کە ژیانم خۆشبوێ و لەمەرگ نەترسێم.

گەر پرسیاری عومرم لەبارەی هەڵبژاردنی رێنوێنی رۆحیی، یان ئەوەی هیندۆسەکان پێیدەڵێن (گۆرۆ) و راهیبەکانی چیای ئاتوس پێیدەڵێن (باوك) لێبکرێ، ئەوا بەدڵنیاییەوە زۆربا بە رێنوێنی رۆحیی خۆم هەڵدەبژێرم. لەبەرئەوەی وی خاوەن هەموو ئەو شتانە بوو کە خاوەن قەڵەمان بۆ رزگاریی پێویستیان پێیەتی. ئەو خودان روانینێکی خۆڕسکانە بوو کە وەك تیر نێچیرەکەی خۆی بەئاسمانەوە دەپێکا، بێهونەرییەکی ئەفرێنەر کە هەموو سپێدانێك نوێ دەبۆوە و گوڕی ئەوەی پێدەبەخشی کە هەمیشە شتەکان بۆ یەکەمجار ببینێ و پاقیژەیی دەبەخشییە توخمە رۆژانە و هەمیشەییەکان: هەر لەهەوا و

زەریا و ئاگرەوە تا ژن و نان. دەستێکی بە جموجووڵ، دڵێکی جحێڵ، خاوەن جورئەت بۆ راپسکاندنی رۆحی خۆی، وەك بڵێی لەقولاییڕا خاوەن هێزێکی زۆرتربێ لەرۆحی خۆی. دواجاریش قاقای پێکەنینە هەمەجیانەکەی کە لەقولاییەکی قووڵترەوە لەناخی ئینسان هەڵدەقوڵی، قاقای پێکەنینێك کە لە ساتەوەختە قەیراناوییەکاندا لەسینگی پیری ئەودا دەتەقییەوە و تەواوی بەربەستەکانی: رەوشت، ئایین و نیشتیمانی رادەماڵێن. بەربەستگەلێك کە ئینسان، ئەو مەخلۆقە ترسنۆکە داماوە بەدەوری خۆیدا رۆیاندەنێ تا لەزەلکاوی ژیانە فەلاکەتبارەکەیدا دڵنیایی تەواوی پێببەخشێ.

هەر کاتێك ئەو کتێب و مامۆستایانەم وەبیردێنەوە کە ساڵەهای ساڵ هەوڵیاندا بۆ قایلکردنی رۆحی برسیم چ خۆراکێکم دەرخوارد بدەن، پاشان کاتێ (زۆربا) شم بیردێتەوە کە تەنها لەماوەی چەند مانگێکدا چ رۆحێکی تۆکمە و شێرانەی رژاندە گیانمەوە، ئیدی پێمزەحمەتە بتوانم بەرگەی ئەو تاڵی و تفتیی و تورەییە بگرم کە لەخۆیمەوە دەپێچێ.

کاتێ ئەو قسانەیم بیردێتەوە کە پێیگوتم، کاتێ ئەو سەمایانەیم بیردێتەوە کە بۆیکردم، کاتێ ئەو سەنتوورەیم بیردێتەوە کە بۆیژەندم، چۆن دەتوانم دڵم رانەچڵەکێ؟ لەو کەنارەی کرێتدا لەگەڵ ژمارەیەك کرێکاریتردا بۆ ماوەی شەش مانگ عەردمان هەڵدەکەند گوایە بە دوای کانەخەڵوزی بەردیندا دەگەڕێین، بەڵام ئێمە هەردووکمان دەمانزانی ئەم ئامانجە تەپوتۆزێکە بۆ بەهەڵەبردنی چاوانی خەڵکی. بە دڵەڕاوکێوە چاوەڕێی ئاوابوونی خۆرمان دەکرد تا کرێکارەکان دەست لە ئیش

هەڵگرن و هەردووکمان دوو قۆڵی سفرەی شێو لەکەناری زەریا راخەین و ئەوسا بکەوینە خواردنی ژەمە دێهاتییە بەتامەکەمان و خواردنەوەی شەرابی خەستی کریتیی و دامەزراندنی سەری قسە.

من بە دەگمەن زارم هەڵدەهێنایەوە. ئاخر (رۆشنبیر) یێك دەتوانێ چ بە (غەول) یێك بڵێ؟ بۆیە من هەر گوێم رادەدێراو ئەویش باسی گوندەکەی خۆی بۆ دەکردم کە کەوتبووە دامێنی چیای (ئۆلۆمپ)ەوە، باسی بەفر و گورگ و قەدیس سۆفیا و خەڵووز و ژن و خودا و نیشتیمانپەروەریی و مردن، کاتێکییش ئیدی وشە بەهانایەوە نەدەهات و هەستی بە هەناسەتەنگیی دەکرد، ئەوا یەك قەڵەمبازی دەدا و لەسەر لم و وردە زیخی کەنار دەکەوتە سەما. باریك ئەندام و بەهێز، باڵابەرز و ریێك، چاوانی ورد و گرد وەکی چاوانی تەیر، سەری نەویدەکرد و سەمایدەکرد. هاواریدەکرد و پێ زلەکەی بە کەناردا دەکێشا و دەموچاوی بە ئاوی زەریا تەڕ دەکردم.

گەر بە قسەی– قسە نا، بەڵکو هاوار– ی ئەوم کردبا، ئەوا ژیانم بەهایەکی وەدەسدەهێنا. ئەو شتەی کە ئەلعان وەکی بەنگکێشان تێیدا رۆدەچم و هەوڵدەدەم بە قاقز و مەرەکەب بیناسم، ئەوکات بەخوێن و گۆشت و ئێسك ئەزمونیم دەکرد. بەڵام نەموێرا. زۆربام دەبینی نیوەشەوان سەمایدەکرد و نەعرەتەیدەکێشا. بانگیدەکردم تا منیش لەحەشارگەی ئەقڵ و عورف و عادەتەوە بازێك بدەم و لەگەڵیدا بەرەو سەفەرە گەورە بێگەڕانەوەکان بچم. بەڵام من جووڵەم لەخۆ دەبڕی و لە جێگەی خۆدا هەڵدەلەرزیم.

لە ژیانمدا جارەهای جار شەرمەزار بووم، چونکە ڕۆحم دەرەقەتی ئەو کارە نەهاتووە کە حەماقەتی مەزن (جەوهەری ژیان) پێیسپاردووم، بەڵام ڕۆحم لەبەرامبەر هیچ کەسێکدا خۆی سەرشۆڕ نەبینیوە وەك ئەوەی لە بەرامبەر زۆربادا خۆی دەبینی.

پرۆژەی کانەخەڵوز بە با چوو. من و زۆربا هەرچییەکمان توانی کردمان تا بە پێکەنین و گەمە و گفتوگۆ بەقوڵایی کارەسات بگەین. ئاخر ئێمە ئەرزمان بۆ دۆزینەوەی خەڵوز هەڵنەدەکەند. ئەوە دەمامکێك بوو بۆ چەواشەکردنی کاڵفام و خۆپارێزان، تا زۆربا گوتەنیی نەهێڵین بەر توێکڵە لیمۆمان بدەن. زۆربا لە کاتێکدا کە لەتاو پێکەنین خەریکبوو ژانیدەکرد، ئەو قسەیەی دەکرد و دەیگوت:" بەڵام ڕەیس (وی منی بە ڕەیس بانگدەکرد و پێدەکەنی) بەڵام ڕەیس، ئێمە خۆمان ئامانجی ترمان هەیە، ئامانجی مەزن."

لێمدەپرسی:" زۆربا، ئەو ئامانجانە چین؟"

- واپێدەچێ ئێمە بۆیە ئەرز هەڵدەکەنین تا بزانین چ شەیتانگەلێك لەناوەوەمانرا خۆیان حەشارداوە؟

لەماوەیەکی کەمدا توانیمان ئەو پارەیە تەخشان و پەخشانکەین کە مامی ئازیزم پێیدابووم تا گوایە نووسینگەیەکی پێبکەمەوە. من و زۆربا کرێکارەکانمان ئیزندان، بەرخێکمان برژاند، بەرمیلێکی

چکۆڵەمان پڕ کرد لەشەراب، ئەوسا لەکەناری زەریا و لەبەردەم کانەکەدا، سفرەمان راخست و کەوتینە خواردن و خواردنەوە. زۆربا سەنتورەکەی هەڵگرت، ملە پیرەکەی درێژکرد و کەوتە گۆرانی. خواردمان و خواردمانەوە. هەرگیز لەژیانمدا ورەو چالاکییەکی هاوشێوەی ئەوەم لەخۆمدا هەست پێنەکردبوو.

پێکەوە هاوارماندەکرد:" خودا لە کۆچکردووانی ئازیز خۆشبێ، خودا پرۆژە جوانەمەرگەکەمان غەرقی رەحمەتکا و عومری درێژ بەخۆمان عەتا بفەرموێ و کانە خەڵوزییش بە دۆزەخ!"

سپێدە لەیەکتر جوێبووینەوە. من کە بە تیری خوێناوی رۆح – چونکە نازانین چ ناوێکیتری لێبنێین– زامێکی بەسۆم تێببوو، هەمدیس پەنام بۆ کاغەز و مەرەکەب بردەوە. زۆربا بەرەو باکوور رۆیشت و لە نزیکی (سکۆبلیچە) لە سیربستان نیشتەجێ بوو. هەڵبەت لەوێ کانەبەردێکی دۆزیبۆوە، کرێکارانی لەدەوری پرۆژەکە کۆکردبوونەوە و دێنامێتی بۆ لێدانی تونێل بە نێو ئەرزدا بەکارهێنا، جاددەی راکێشا، ئاوی هێنا و خانووی رۆنا. بەوەی کە پیرەمێردێکی تەژی بە چالاکی و ژیانیش بوو، بێوەژنێکی شۆخ و بە کەیفی بەناوی (لیوبا) هێنا و منداڵێکی لێیبوو.

رۆژێکیان بروسکەیەکیم پێگەیشت. نووسیبووی:" بەردێکی سەوزی لەڕادەبەدەر جوانم دۆزیوەتەوە، هەر ئێستا بکەوە رێ. زۆربا."

ئەمە لەوکاتەدابوو کەیەکەمین هاتوباتی جەنگی دووەمی جیهانیی بەرگوێدەکەوت. نوقلانەی تۆفانێك کە سەراپای ئەرزی دادەپۆشی، ملێونەها کەس بە مەزەندەکردنی ئەگەری نەهاتە ساڵ و قەتڵوعام و دێوانەیی لەرز دایگرتبوون. سەرجەم ئەهریمەنەکانی ناخی خەڵکی بێداربببوونەوە و هەر هەمووشیان تینووی خوێن. لەو رۆژە سەختانەدا بوو کە بروسکەکەی زۆربام بەدەستگەییشت. سەرەتا تووڕە بووم. ئاخر واخەریکبوو دونیا نغرۆ دەبوو، شەرەف و رۆح و ئینسان و ژیان لە خەتەردا بوون. لەوەزعێکی ئاوهادا بروسکەیەکم پێبگا و بانگێشتمکا کە هەزاران کیلۆمەتر بۆ بینینی بەردێکی جوانی سەوز بڕم! بەخۆمگوت:" نەفرەت لەو جوانییە بێ! ئەمە بەڵگەی ئەوەیە کە ئەو کابرایە چ دڵی نییە و غەم بۆ ڕەنج و عەزابی خەڵك ناخوات!"

بەڵام کوتوپڕ ترسێك لەخۆوەی پێچام: کاتێ تورەییم دامرکایەوە، بە ترسەوە پەیم بەوەبرد کە بانگێکی تری نائینسانیی لە قوڵاییمڕا وەڵامی ئەو بانگە نائینسانییەی زۆربا دەداتەوە. هەڵۆیەکی چنگ بەخوێن لەناخمڕا هێلانەی چێکردووە، هەڵۆیەك کە لە قوڵاییمڕا باڵ لێکدەدا تا هانم بۆ ئەو سەفەرە بدات.

ئەمجارەیش نەچووم. چونکە هەمدیس ترسام. گوێم بۆ ئەو بانگە غەیبیی و زاڵمانەیە رانەدێرا کە لەناخمەوە بەرزدەبۆوە و بەو جۆرە شانم نەدایە بەر کارێکی خەتەر و نائەقڵانیی. ئاخر من هەر بەتەنێ گوێم لە دەنگی هاوسەنگ و ساردوسڕ و ئینسانیی مەنتیق رادێرابوو. قەڵەمم هەڵگرت و لە نامەیەکدا باسی ئەو وەزعەم بۆ زۆربا کرد.

ئەویش ئاوها وەڵامیدامەوە:" رەیس، تۆ هەر کاغەز رەشکەرەوەکەی جارانیت. تۆ هەلی عومرت لەبەردەمدا بوو تا بەردێکی جوانی سەوز ببینیت و لەکیس خۆتتدا و نەتبینی. دەی بەشەرەفم من زۆر جاران، کاتێ بێئیش دەبم، لەخۆم دەپرسم ئاخۆ دۆزەخ هەیە یان نا؟ بەڵام دوێنێ کە نامەکەی تۆم پێگەییشت بەخۆمگوت هەڵبەت دەبێ دۆزەخ هەبێ تا چەند کاغەز رەشکەرەوەیەکی وەکی تۆی تێ تووڕ بدرێ!"

ساڵانێکی زۆر تێپەڕین، ساڵانێکی ترسناک کە تیایاندا زەمەن وزەی خۆی کۆدەکردەوە و شێتیی لە کەللەی دەدا. ساڵانێك کە سنوورە جوگرافییەکان دەکەوتنە سەما و رووبەری وڵاتان وەك ئۆکۆردوێن دەکشان و دەهاتنەوەیەك. لەو رۆژانەدا پەیوەندیی نێوان من و زۆربا پچڕا. بەڵام جار ناجار پۆستکارتێکی بچووکیم بەدەست دەگەییشت. جارێکیان پۆستکارتێکیم لەسیربستانەوە بەدەست گەییشت. بۆی نوسیبووم:" هێشتا زیندووم. لێرە سەرمایەکە شەیتانیش دەیبەستێ، هەر لەبەر ئەمەبوو ناچار بووم ژن بێنم. کارتەکە هەڵگێڕەوە دەموچاوی دەبینی. ژنێکی وردئەندام و قەشەنگە. زگی کەمێك ئاوساوە، چونکە خەریکە زۆربایەکی گچکەم بۆ دێنێ. ژنەکەم ناوی (لیوبا) یە. ئەم پاڵتۆیەی لەبەرمدایە و یەخەکەی لە پێستە رێوییە، دیاریی ئەوە. ماینێکی رەسەن و حەوت بەچکە بەرازیشی لەگەڵ خۆیدا هێناوە. لە دڵەوە ماچت دەکەم. ئەلیکسیس زۆربا. بوخچە نەکراوەکەی جاران."

جارێکی تر ئەرەقچنێکی ئاوریشمی لە سربستانەوە بۆ ناردم. زەنگێکی زیو بە گوڵنکەکەیەوە بوو. بۆی نووسیبووم:" رەییس! کاتێ خەریکی نووسینە قۆڕەکانتیت، ئەم ئەرەقچنە لەسەرکە. ئاخر منیش لەکاتی ئیشدا ئەرەقچنێکی وەك ئەمە لەسەردەکەم، خەڵکی پێدەکەنن و دەپرسن: زۆربا چییە شێت بوویت؟ ئەو زەنگە چییە بەکڵاوەکەتەوە؟ بەڵام من پێدەکەنم و وەڵامیاننادەمەوە. ئاخر رەییس، هەر بە تەنێ ئێمە هەردووکمان دەزانین کە بۆچی زەنگ بەکڵاوەکانمانەوەیە!"

لەو ماوەیەدا هەمدیس خۆم بە کاغەز و مەرەکەبەوە گرێدایەوە. ئاخر ئیدی من زۆربام درەنگ ناسیبوو، ئیدی چ رزگاربوونێکم نەبوو، دەبوو مل بۆ قەدەریی ئەو باش کاتبییەی خۆم بدەم.

کەوتمە نووسین. بەڵام هەرچییەکم دەنووسیی- شیعر یان شانۆنامە یاخود رۆمان - هەمیشە نووسینەکەم بەبێ چ هەوڵێکی ئاگایانە لە منەوە، رەنگ و شێوەیەکی درامیی بەخۆوە دەگرت کە تەژی بوو لەهێزی بەشەڕهاتوو، پڕ لەململانێ، پڕ لە تووڕەیی، پڕ لەشۆڕش، پڕ لەگەڕان بەدوای هاوسەنگییەکی بزربوودا، لێوڕێژ لەهەواڵی شووم و لێوانلێو لەو پزیسکانەی لە زریانێك نزیك دەبوونەوە. هەرچیی هەوڵمدەدا شێوەیەکی هاوسەنگ بەنووسینەکانم ببەخشم، کەچی خێرا ریتمێکی درامییان لەخۆدەگرت. دەنگێکی ئارام کە دەمویست بەرجەستەیکەم، بەپێچەوانەی ئارەزوومەوە دەبووە هاوار. بە هەمان بەڵگە، دوای تەواوبوونی نووسینێك و کاتێك سەرنجمدەدا دەمبینی کە ئەو نووسینە قورسایی سەر دڵمی هەڵنەگرتووە، ئیدی نائومێدانە

دەکەوتمە نووسینێکی تر و هەمیشەش بە ئومێدەوە بووم بتوانم لەنێوان هێزە تاریك و رووناکەکاندا – کە ئەوکات لە شەڕدا بوون – ئاشتیی بەرقەرارکەم و پەی بەو شێوەبەندییە ببەم کە لەگەڵ هاوئاهەنگیی ئایندەییاندا دەهاتەوە.

فۆرمی درامایی لەڕێگەی بەرجەستەکردنی هێزە سەرکێشەکانی سەردەمەکەمان و رۆحمانەوە لە پاڵەوانانی کاری ئەدەبیدا، توانای ئەوە بە ئەدەبیاتی داهێنەر دەدا کە ئەم هێزانە دیسپلینکات. هەوڵمدەدا بە ئەمانەت و وردبینییەکی تەواوەوە، ئەو سەردەمە چارەنووسسازە ئەزموونکەم کە تیایدا لەدایك ببووم.

چینییەکان نەفرەتێکی سەیریان هەیە، دەڵێن:(نەفرەتت لێبێ، هیوادارم لەسەردەمێکی چارەنووسسازدا لەدایکبیت!) ئێمە لەسەردەمێکی چارەنووسسازی لێوانلێو لەئەزموونی دووبارە و روداو و بەیەکدادانی جۆراوجۆردا لەدایکبووین. نەك وەك رابردوو پێکدادان لەنێوان چاکە و خەراپەدا، بەڵکو– ئەمەش لە هەمووی مەرگەساتترە – لەنێوان خودی چاکەخوازییدا. ئاخر چاکەخوازییە ناسراوە دێرینەکان خەریکە دەسەلاتی خۆیان وندەکەن. چیدی ناتوانن خواستە ئایینی، ئەخلاقی، ئەقلّیی و کۆمەلایەتییەکانی رۆحی سەردەم وەلامبدەنەوە. واپێدەچێ رۆحی ئینسان بەرینتر بووبێ و ئیدی نەتوانێ خۆی لە قاڵبە کۆنەکاندا بگونجێنێ.

شەڕێکی ناوخۆی خوێناویی لەنێوان ئەندامە ژیانییەکانی سەردەمەکەماندا هەڵایساوە، ئاگا یاخۆ نائاگا جەنگێك لەنێوان ئەندامە ژیانییەکانی هەر ئینسانێك لەگەڵ سەردەمەکەیدا هەڵایساوە: جەنگێکی ناوخۆ لەنێوان ئەفسانەی کۆن و ئەفسانەی نوێدا. ئەفسانەی کۆن کەپێشتر خودان دەسەڵاتی رەها بووە و ئەلعانیش هێزی پێنەماوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەحیرسەوە هەوڵدەدا پارێزگاری بەدەسەڵاتییەوە بەسەر ژیانماندا بکا و رۆڵی خۆی لە رێکخستنی ئەم ژیانەدا بهێڵێتەوە. ئەفسانەی نوێش کە هەوڵیداوە و هەنووکەش ناشییانە و بەبێ رێکخستن هەوڵدەدا فەرمانڕەوایی رۆحمانکا. لەبەر ئەمەیە وادەکا کە هەموو ئینسانێکی زیندوو، بەهۆی ئەو چارەنووسە دراملییەی زەمەنەکەیەوە ئینسانێك بێ لە رەنج و عەزاب.

ددانەکانی رەورەوەی چارەنووس بەر لە هەموو کەس هونەرمەند دەشێلن. جۆرە لێو و سەرپەنجەیەکی هەستیار هەن کە بەر لەتۆفان، لەوەدەچێ هەزاران سوژنیان پێدا ڕۆ ببرێ. ئاخر لێو و سەرپەنجەی هونەرمەند بەو جۆرەن. کاتێ هونەرمەند بە یەقینێکی تەواوەوە لەبارەی ئەو زریانەوە دەدوێ کە هوروژممان بۆ دێنێ، ئەوا ئەوەی دەئاخڤێ خەیاڵی هونەرمەند نییە، بەڵکو لێو و سەرپەنجەکانی وین کە یەکەمین پریشکەکانی زریانیان بەردەکەوێ. ئێمە دەبێ بە پاڵەوانێتییەوە خۆ تەسلیمی ئەو حەقیقەتە بکەین کە ئاشتی و خۆشیی و ئەوەی پێدەگوترێ بەختەوەریی، مەسەلەگەلێکن هی سەردەمەکانیتر: هی رابردوو یاخود ئایندە. بەڵام هی ئەم سەردەمەی ئێمە نین. سەردەمەکەی ئێمە لە دەمێکەوە چووەتە مەداری پەشێوییەوە.

بەڵام من بۆ دیسپلینکردنی ئەم پەشێوییە، بەبێ چ هەوڵێکی ئاگایانە لە شەڕدا بووم تا لەوە تێپەڕێنم و فۆرمی رزگاریی بدۆزمەوە (یا بیخوڵقێنم). لەهەموو نووسینەکانمدا، زەمینەی کارەکانم بە زەمەن و ئەفسانە دێرینەکان پۆشیوە. ئەوە بۆیە کە جەوهەری نووسینەکانم نوێ و زیندوو بووە، تانوپۆیان بەئازار و مەسەلەگەلی هەنووکەیی چنراون. بەڵام ئەم ئازارانە لەچاو ئومێدە مۆلەق و هێشتا نادیارەکاندا کە لە هەوڵی جێگیرکردنی روخساریاندا بووم، کەمتر ئازاریانداوم و ئەفسونیان کردووم. ئاخر تروسکەی ئەم ئومێدە مەزنانە توانای ئەوەمان پێدەبەخشن تا رێك و راست بە پێوە خۆمان راگرین و بە دڵنیاییەوە لەوبەری زریان، لەبەردەم خۆماندا، لە چارەنووسی ئینسان بنۆڕین.

نیگەرانیم بۆ ئینسانی ئەمڕۆ لەو وەزعە لێکبەرهەڵوەشاوەیدا، کەمتر بووە لە نیگەرانیم بۆ ئینسانی ئایندە لەحاڵەتی دروستبوون و نەشونومایدا. هەمیشە لەبیری ئەوەدابووم کە ئەگەر هونەرمەندی داهێنەر تەواو و راستگۆیانە گوزارشت لە وتووێرە قوڵەکانی ناخی بکا، ئەوا بەم کارەی یارمەتی ئینسانی ئایندە دەدا تا سەعاتێك بەر لە وادەی خۆی لەدایکبێ و ئیدی ئەم ئینسانەش نزیکتر دەبێ لەکامڵیی.

لەبەرئەمە بەئاشکراییەکی فرەوە، بەرپرسیارێتیی هونەرمەندی داهێنەرم ستایشکردوە. بەخۆمدەگوت:"حەقیقەت، تەواو و ئامادە و سەربەخۆ لەئینسان بوونی نییە. بەڵکو حەقیقەت بەهاوکاری ئینسان و

بەهۆی بەشداریی ئەوەوە دەخوڵقێ. ئەم حەقیقەتەش ڕێژەییە بەگوێرەی بەهای ئینسان. کاتێ بە نووسین یان بەکار ڕێڕەوی روبارێك دەکەینەوە، ئەوا حەقیقەت بەناو ئەو ڕێڕەوەدا دەڕوا و ئاراستەیەك وەردەگرێ کەئەگەر دەستێوەردان و بەشداریی ئێمە نەبێ، ئەوا ئەو ئاقارە ناگرێتەبەر. هەڵبەت ئێمە بەرپرسیارێتی تەواو لەئەستۆ ناگرین، بەڵام بەرپرسیارێتییەکی گەورەمان لەسەرشانە.

دەشێ نووسین لە سەردەمەکانی تردا چەمکێکی هونەرکاریی هەبووبێ: ڕۆژانی هاوسەنگیی و هاوگونجان. بەڵام نووسین ئەوڕۆکە ئەرکێکی خەتەرە. ئامانجی نووسین خەڵەفاندنی ئەقڵەکان نییە بەحەکایەتیی دێوودرنج یاخود یارمەتیدانی ئەقڵەکان بۆ لەبیرکردن، بەڵکو ئامانجی نووسین وەدیهێنانی دۆخێکی یەکانگیرییە لەنێوان سەرجەم ئەو هێزە روناکانەدا کەهێشتا لەم سەردەمە ڕاگوزەرییەی ئێمەشدا توانای ژیانیان هەیە. ئامانج لەنووسین هاندانی ئینسانە تا ئەوپەڕی وزەی خۆی بەکاربێنێ لەپێناو تێپەڕاندنی دڕندە شاراوەکانی ناخیدا.

لەتراژیدیای گریکستانی دێریندا، قارەمانان ئەندامانی پەرتەوازەی جەستەی دیۆنیزیۆس بوون و لەنێوان خۆیاندا لەکێشمەکێشدا بوون. پێکهەڵپژانیان بەهۆی پەرتەوازەییانەوە بوو. هەریەکەیان گوزارشتی لەبەشێکی خواوەندێتیی دەکرد، واتە هیچکامیان خواوەندێکی تەواو نەبوون. دیۆنیزیۆس، خودای تەواو، بەنەبینراویی لەجەوهەری تراژیدیادا رادەوەستا و لەدایکبوونی چیرۆك و گەشە و ساتەوەختی

ترۆپك و پاكژبوونەوە (كاساریس) ی بەڕێوەدەبرد. بەلای بینەری هۆشیارەوە، ئەندامانی پەرتەوازەی خواوەند، گەرچی لەناویەكدا لەپێكهەڵپژاندابوون، بەڵام بە نهێنیی لەقوولایی ئەو بینەرەدا یەكانگیر و تەبابوون. وی دەیزانی ئەم ئەندامانە جەستەی خواوەندی لەگەڵ پێكدەهێنن و لەناویەكدا بە تەرزێكی راستەقینە تەبا و هاوگونجاون.

هەمیشە لەو باوەڕەدا بووم كە هاوئاهەنگیی ئایندە لە تراژیدیای ئەمڕۆدا دەبێ بە هەمان شێوە بە ژوور دوژمنایەتیی و جەنگەوە بشەكێتەوە و لەنێو قارەمانانی پەرتەوازە و دوژمن بەیەكدا بەكاملێی بمێنێتەوە. ئاوها ئەركێك لەرادەبەدەر قورسە و دەشێ هەر وەدییش نەیەت. ئێمە خۆمان لە ساتەوەختی نابووتی كەونیی و خولقاندنی كەونیی بینیوەتەوە كە تەنانەت مەزنترین هەوڵی فەردیی لەزۆر كاتدا نەزۆك دەكەوێتەوە. بەڵام خودی ئەم هەوڵە بێسەمەرانە وەبەردێن، نەك بۆ ئێمە، بەڵكو بۆ ئەوانەی دوای ئێمە دێن، رێگە دەكاتەوە و كۆمەكی ئایندە دەكا تا لەو رێگەیەوە هەنگاو بنێ.

لەكاتی نووسیندا، چ لەسەفەر و چ لەماڵەوە و لەناو خێزاندا، هەرگیز ئەم بەرپرسیارێتییە خەتەرە بەرینەداوم. سەرەتا تەنها وشە بوو، وشە بەر لە كردار– كوڕ، تەنها كوڕ – خودا بوو: ئەو وشە نوتفەیەی پێكەوە هەردوو دونیای بینراو و نەبینراو دەخولقێنێ.

هێور هێور، بە شۆر و شەوقێكی زیاترەوە، لەزەریای مەرەكەبدا ڕۆدەچووم. ئیدی سێبەرگەلی مەزن – ژولیانی مورتەد، نیسفۆرۆس

فوكاس، كونستانتين باليلۆگۆس و پرۆميسيۆس- گەمارۆی چاڵی دڵيان دابووم و لەچاوەڕوانی دەرفەتێكدا بوون كە خوێنی گەرم بخۆنەوە تا بۆ ژيانيان بگەڕێنێتەوە. ئەم رۆحە مەزن و ئازار چەشتووانە لەژيانياندا روبەڕووی رەنج و ئەڤينێكی فرە ببوونەوە و بە توندی بەرامبەر خودا و چارەنووس راوەستابوون. زۆر هەوڵمدا تا ئەم رۆحانە لەو دونيايتر دەربێنم، تا عەزاب و بەرخۆدانيان- كە عەزاب و بەرخۆدانی ئينسانە - لەبەردەم زيندووواندا بەرز و پيرۆز راگرم و خۆيشم ئازايەتيم تێبێ.

من دەزانم هەرگيز نووسينەكانم لەڕووی هونەرييەوە كامڵ نابن. چونكە من بە دەستی ئەنقەست هەوڵدەدەم كە لە سنوورەكانی هونەر تێپەڕێنم. بەو جۆرەش هاوئاهەنگيی جەوهەری جوانيی دەشكێ. هەرچەندێك زياتر نووسيم، قووڵتر پەيم بەوە برد كە لەنووسيندا هەوڵم بۆ جوانيی نەداوە، بەڵكو سەروبەری هەوڵم بۆ رزگاريی بووە. پێچەوانەی نوسەرێكی واقيعيی، لەبەكارهێنانی گوتەيەكی جوان يان سەجعێكی مەوزون لەزەتم نەبردووە. ئاخر من ئينسانێك بووم لە ململانێ و عەزاب، ئينسانێك لە دووی رزگاريی. ويستوومە لەهاوار و نەعرەتەی باپيرانم قوتارمبێ و بيانكەمە مەخلۆقگەلی زيندوو. هەر لەبەر ئەمە بوو يارمەتيم لەو كەسێتييە مەزنانە دەخواست كە بەسەرفرازيی لە ئەزموونە سەخت و دژوارەكان هاتبوونەدەر. ويستوومە بە تەماشاكردنی توانای رۆحی ئينسانيی بۆ هەڵگژان بەسەر هەر شتێكدا، ئازايەتيم تێبێ. ئەمە بوو ئەوەی زانيم و ئەوەی بينيم: هەمان جەنگی هەميشەيی كە لەناخی منداڵيمدا لە پێش

چاوانمدا هەڵایسابوو، ئەو جەنگە هێشتا بێوچان لە ناخم و لە دونیای دەرەوەدا درێژەی هەیە. ئەو جەنگە ببووە فاکتەری بێپشووی هەموو ژیانم. لەبەر ئەمەیە کە لەتەواوی کارەکانما، ئەم دوو ململانێکەرە، تەنها ئەم دووە، هەمیشە کەسایەتی سەرەکیی بوون.

حەیفێك نووسین تاقە ئامرازێکە کە لەبەرخۆداندا شکم بردووە، دەی هەر لەبەر ئەمەش پەنام بۆ نووسین برد. کرێت و تورکیا، خێرو شەڕ، روناکیی و تاریکیی بێوچان لە ناخمدا لەململانێدا بوون. ئامانجم لە نوسین، ئامانجێك کە سەرەتا نائاگایانە و دواتر ئاگایانە بوو، ئەوە بوو کە بە هەموو توانامەوە یارمەتی کرێت و خێر و روناکیی بدەم تا سەرکەون. ئامانجی من لە نووسین جوانیی نەبووە، بەڵکو رزگاریی بووە.

کاتێك هاتمە دونیا ئەم ململانێیە لەوپەڕییدا بوو، پێداویستی کۆمەککردن هێند هەنووکەیی بوو کە بە خێرایی توانیم پەیوەندی توندوتۆڵی نێوان خەباتی کەسیم و خەبات لە دونیای هاوچەرخدا هەڵگۆزم. هەردووکمان لەشەڕەکەماندا بۆ رزگاربوون لەیەکدەچووین، رزگاربوونی من لەباپیرە تاریکەکانم و رزگاربوونی دونیاش لە کۆنی تاوانبار. ئاخر هەردووکمان دەجەنگین تا رزگارمان بێ لە تاریکی.

جەنگی دووەمی جیهانیی هەڵایسابوو، شەڕ باڵی بەسەر سەرانسەری ئەرزدا کێشابوو. هەنووکە بە ئاشکرا دەبینم کە هەر سەردەمێك شەیتانێکی تایبەتیی خۆی هەیە. فەرمانڕەوا ئەو دێوەیە نەك ئێمە.

شەیتانی سەردەمەکەی ئێمە لەجۆرە خوێنخۆرەکانە. هەر وەختێ دونیا دەگەنێ و پێویستە ئیدی لەبەین بچێ، بارودۆخەکە بەو تەرزەی لێدێ. پێدەچێ ئەقڵێکی نائینسانیی، سەروو ئینسانیی هەبێ کە یارمەتیی رۆح بدا تا خۆی لەئینسانی گەنیو رزگارکا و هەڵگڕێ. کاتێ ئەو دێوە مرۆڤخۆرە ئاگاداربێ لەوەی کە دونیایەك لە بەردەمیدایە، ئیدی وێرانیی بۆ ڕەوانە دەکات تا تەفروتونای بکات و ڕێگە، ڕێگەی هەمیشە خوێناوی ڕۆح هەموار کات.

هەنووکە، بەبێ چ دەرفەتێك، دونیای چوار دەورم دەبینی و دەژنەفت کە نابووت دەبوو. هەموو ئینسانێك نابووتیی دونیای دەبینی. رۆحە پاقژەکان هەوڵی بەرەنگاربوونەوەیان دەدا، بەڵام دێوەکە پەڕوباڵیانی دەسووتاند.

کە جەنگ هەڵایسا، هەمدیس رێی چیاکانی کرێتم گرتەوە بەر. دەمزانی لەوێ ئارامیی و سەبوریی وەدەستناهێنم. بەڵکو تاقە شتێ بەدەستی دێنم غرورێکە کە بونیادەم لە ساتەوەختە دژوارەکاندا گەرەکیەتی تا خۆی لەبێبەهایی پێقوتارکات. جارێکیان جەنگاوەرێکی پیرم بینی کەدوای نوێژی یەکشەممە لەسەر سەکۆی کڵێسا دانیشتبوو، لەبارەی ڕێوڕەسمی پیاوانەوە قسانی بۆ جحێڵان دەکرد تا ئازایەتییان بخاتە بەر. دەیگوت:(لە ترس بنۆڕن، گەر دەتوانن رێك چاو لەچاوانی بڕن. ئیدی ئەوکات ترس دەترسێ و هەڵدێ.) هەر بۆیە منیش گۆچانەکەم هەڵگرت و پارزینگەکەم لەکۆڵنا و روومکردە شاخ. ئەمە لەوکاتەدا بوو کە ئەڵمانەکان رێی خۆیان بۆ نەرویژ دەکردەوە و لە

داگیرکردنیدا بوون. نیوەڕۆیەکیان بەدامێنی پسیلۆریتیدا تێدەپەڕیم، کەسێك لەقەدی شاخەکەوە بەدەنگێکی زیقن بانگیکردم:" هێی ئامۆزا، ئا قەیرێك راوەستە. گەرەکمە پرسیارێکت عەرزکەم!"

کەسەرم هەڵبڕی، پیاوێکم بینی لەچیاکەوە شۆڕدەبۆوە. لەمبەرەوە بازی بۆ ئەوبەر دەدا و بەردەکانی ژێرپێی دەترازان و دەنگدانەوەیەکی گەورەیان دەخستەوە. پێدەچوو تەواوی شاخەکە لەتەکیدا هەرەس بێنێتە خوارەوە. هەنووکە دەمتوانی ببینم کە وی شوانێکی پیر و کەتەیە. راوەستام و چاوەڕێیمکرد. لەخۆم پرسی:"دەبێ چیی لێم بوێ و ئەم هەموو پەرۆشییەی بۆ وەڵامی چ پرسیارێك بێ؟"

لێمنزیکبۆوە و لەسەر بەردێك راوەستا. سینگی رووت و کوڵکن و هەڵمی لێهەڵدەسا. بە هەناسەبڕکێوە پرسیی:" هێی ئامۆزا، ئەرێ وەزعی نەروێژ چۆنە؟" ئاخر بیستبووی وڵاتێك لەخەتەری دیلیدایە. هەڵبەت نەیدەزانی نەروێژ کام وڵاتە و کەوتۆتە کوێوە و چ جۆرە بونیادەمێکی لێدەژین. تاقە شتێك کە دەیزانی ئەوە بوو: ئازادیی لە خەتەردایە.

وەڵامیمدایەوە:" باشترە باپیرە، جێی نیگەرانیی نییە!"

شوانەی پیر بەدەم خاچکێشانەوە، مڕاندی:" سوپاس بۆ خودا!"

پرسیم :" حەزت لە سیگار نییە؟"

– نا، چیی لەسیگار بکەم؟ مادامەکی نەروێژ باشە ئیدی ئەوەندەم بەسە!

وایگوت و گۆچانەکەی بادا، هەمدیس بەهەورازدا هەڵزنییەوە تا بە گایەلەکەی بگاتەوە.

بەخۆمگوت: هەر بەراستی هەوای گرێکستان پیرۆزە، هەر بەراستی ئازادی لێرە لەدایکبووە. ئاخر چ جوتیار و شوانێکیترم نەبینیوە وەکی ئەم شوانە بە شڵەژان و پەرۆشییەکی ئاوهاوە خەم بە ئەزموونی دژواری سەرزەمینێکی نەناسراوەوە بخوا کە لەپێناوی ئازادیدا دەجەنگێ. خەباتی نەروێژ ببووە خەباتی ئەم شوانە گرێکستانییە، لەبەرئەوەی ئازادیی بەلای ئەم شوانەوە وەکی کیژەکەی وابوو.

هەروا کە لەئارامیی ژینگەی خێزانیدا دەمنووسی، پەیامی بەرخۆدانم دەخستە ئەستۆم. هەوڵم دەدا رۆڵی خۆم لەو جەنگەدا ببینم. بەڵام ناوبەناو قەڵەم و کاغەزم وەلا دەنان تا ئەو رێگەیە بگرمەبەر کە بەدارزەیتون و رەز گەمارۆ دراو و بە (کنۆسۆس) کۆتاییدەهات. سەرەتا کە ئەم موجیزە پێشبینیی نەکراوەی کرێت وەك هەڵقوڵینی کانی لەخاکەوە وەدیارکەوت، سەرەتا کە پێپلیکانەی بەردین، ستونگەکان، حەوشە و نیگارەکانی سەر دیوارم بینین، خۆشیی و خەمێك دایگرتم کە لەدەربڕین نایەت، خۆشیی و خەم بۆ دونیایەك کە وێران ببوو، خۆشیی و خەم بۆ چارەنووسیی پاڵەوانیەتییەکانی

ئینسان: جێکردنەوەی خۆی لەروناکیدا بۆ چاوتروکانێك و پاشان رۆچوونێکی نەمرانە لەگەرداوی فەنابووندا.

هەروا کە لەئەندێشەمدا کۆشکی پادشایەتیی رۆنرابۆوە، هەمدیس لەژێر هەتاوی کرێتدا قەدی ڕاست کردبۆوە، هەروا کە شەڕە گا و ژنان بە سینگ و مەمکی رووتەوە، لێو سووراو کراو و کەزیی لوول و پەخشان، هەموو ئەوانە بەسەر دیوارە نیوە وێرانەکانەوە زیندوو ببوونەوە، بەهەمان ئەندازەش قیامەتێك لەبەرامبەرما وەدیاردەکەوت. باپیرانی نەناسراو لە قولاّیی سەردەمەکانەوە سەریان بەرز دەکردەوە: پیاوانی لالّ و کەیفساز و فێڵباز، ژنان بە ئاوەڵکراسی چنراو بەئەستێرەی ئاسمان و چنراو بە ئەستێرەی زەریا و چنراو بە گوڵی ئەرز و ماری ژەهراویی خوداش لە قۆڵ و باسکیانەوە ئالاّبوو.

بەلاّم رۆژێکیان کە هەمدیس ئەم رێگە بە بەرەکەتەم گرتەبەر و گەیشتمە (چیای پیرۆزی قیامەت) و بە سەعات لەنێو ئەو موجیزە داروخاوانەدا کەوتمە پیاسە، تابلۆیەك زیاتر لە تابلۆکانیتر رایچڵەکاندم. وەك ئەوەی یەکەمجار بێ بیبینم. بێ چ دوو دڵییەك، ترس و ئومێدەکانی ئێستای رۆحم وەلاّمی ئەو تابلۆیەیان دەدایەوە. هەر لەبەر ئەمەش بوو ئەو رۆژە بۆ یەکەمجار پەیم بە مانا شاراوەکەی برد. ماسیی جۆراوجۆر بە کلکی بەرزیانەوە شاد و خۆشحالّ لە ئاوەکەدا هەڵبەز و دابەزیان بوو. لەهەمان ساتدا، کوتوپڕ ماسییە باڵدارێك لە ناوەڕاستیانەوە باڵە گچکەکانی دەکردەوە، لە ئاوی زەریاکەدا خۆی رادەپسکاند تا هەوا هەڵمژێ. ئاخر کارێکی ئاوها لە سروشتی

ماسیێتیی ئەوەوە بەدوور بوو، بەڵام لەهەمان کاتیشدا نەیدەتوانی هەموو تەمەنی خۆی لە ئاودا بەسەربەرێ. لەبەرئەمە حەزیکردبوو لەچارەنووسی خۆی ئەولاوەتر بچێ و بۆ ساتێکی تێپەڕ، بە گوێرەی توانای خۆی هەوا هەڵمژێ و ببێتە مەل. بەڵام ئیدی ئەمە بەس بوو، ئەو ساتەوەختە تێپەڕە ئەبەدییەت بوو. ئەمەیە مانای ئەبەدییەت.

که سەیری ئەم ماسییە تەیرەم دەکرد، لەگەڵیدا هەستم بە هاودڵیی دەکرد و تەژی لە وروژان دەبووم. وەك بڵێی تەماشای ڕۆحی خۆم بکەم کە هەزاران ساڵ لەوەوبەر بە دیواری ئەو کۆشکەوە وێنەکێشرابوو. بەچرپە گوتم:" ئەم ماسییە پیرۆزە کرێتە، ماسییەك کە خۆی ڕادەپسکێنێ تا لە ناچاریی تێپەڕێنێ و ئازادی هەڵمژێ." ئەدی مەگەر عیسا، Ichthys[*]، بە تێپەڕاندنی چارەنووسی بەشەریی و یەکانگیربوون لەگەڵ خودادا، بەواتایەکیتر، بەیەکانگیربوون لەگەڵ ئازادی ڕەهادا هەمان تشتی داوا نەکردووە؟ ئەی مەگەر هەموو ڕۆحێکی جەنگاوەر بەدوای هەمان تشتدا ناگەڕێ: تێکوپێکشکاندنی بەربەست و سنوورەکان؟ بەخۆمگوت:" بەخت یاوەری کرێت بووە تا یەکەمین جێگەی سەر ئەرز بێ کە دەشێ زێدی لەدایکبوونی ئەم ڕەمزەی ڕۆح بێ کە لەپێناوی ئازادیدا دەجەنگێ و دەمرێ." ئەمەیە ماسییە باڵدار، ڕۆحی ئینسانی بەرخۆدەر و تەسلیم نەبوو!

---

[*] ئەم وشەیە بنەچەکەی گریکییە. بە مانای ماسیی دێت. و.ف

له ئازایەتیی ماسییە باڵدارەکە ورد دەبوومەوە کە سەرکێشانە لەئاوەکە بازی دەدایە دەرێ. دیقەتی پیاوان و ژنانێکی شۆخ و شەنگ و ناوقەد باریکم دەدا کە لە گۆڕەپانی بەرد ڕێژکراودا لەگەڵ گادا گەمەیاندەکرد. لەمێیە شێرێکم دەنۆڕی کەلەنێو گوڵەسۆسەنەکاندا راکشابوو. هەوڵمدەدا ئاماژە شاراوەکانیان لێکبدەمەوە. ئەرێ سەرچاوەی ئەو هەموو ئازایەتیی و خۆشحاڵییە چ بوو؟ باسکی داگیرکەرانەی ژن، ئەو باسکە رووتەی کە ماری رەشی تێوە ئالابوو، چ نوێژێکیان دەکرد و نوێژیان بۆ کێ دەکرد؟ ئەم تینوێتییە بێکۆتاییە بۆ ژیان و ئەم زەردەخەنە ئازایانە و بێترسە لەبەرامبەر خەتەر و مەرگدا، سەرکێشی و سەرچڵیی مەرگباری باپیران و روبەڕوبوونەوەیان لەگەڵ مەرگدا، لە مندا دەژیانەوە. وا پێدەچوو گا و ئینسان، مەرگ و رۆح لەگەڵ یەکدیدا هاوڕێ بن. هەردووکیان رووت، هەردووکیان وەك جەنگاوەر بەزەیتی بۆنخۆش چەورکراو، سەعاتێك، دوو سەعات تا ئاوابوونی خۆر گەمە دەکەن. شپرزە و تووڕە بەخۆم دەگوت:" لێرەدا، لەساتەوەختی ئەم روبەڕوبوونەوەیەی نێوان کرێت و هەڵدێردا، نهێنی کرێت شاردراوەتەوە. پێویستە لەسەرم ئەو نهێنییە بدۆزمەوە.

مەسیح و بوزا و لینین لە قوڵاییمرا رەنگیان پەڕی بوو. خاکی کرێت هۆشی پێنەهێشتبووم. هەنووکە بێئەوەی ئاوڕبدەمەوە، سەرم هەڵبڕی تا بە پەرۆشی و ترسەوە چاو ببڕمە ترۆپکێکی نەبینراو کە هێشتا بە هەور پۆشرابوو. چاو ببڕمە ترۆپکی سینا کە خودای من لەوێ، چەکدار بە بڵێسە و یاساگەلی بە زەبروزەنگ نیشتەجێ بوو. (دڵم وای پێدەگوتم).

هەستمدەکرد هێزی نوێ، بەرپرسیاریی نوێ ڕژاونەتە دەمارەکانمەوە. وا پێدەچوو کە ڕۆحم پێکەوە لەگەڵ خاکی کریێتدا، بەپێکەنین و فرمێسکی دێرینەتر شێلرابن. جارێکیدی سەرنجمدا خاکی کریێت چەندێك سفت و پتەو و بە چ دڵنیاییەکی پەنهانەوە پەیوەندیی خۆی بەرۆحەوە دەخاتە ڕوو. بەهەمان شێوە، گوڵیش هەمان هۆشیاری ناوەکیی بەو گڵە هەیە کە بە ڕەگەکانیدا هەڵدەگڕێ و دەیکاتە ڕەنگ و بۆن.

بینیم ڕۆحم وەك مینیاتۆری نهێنیئامێزی کریێت لەخوێنمدا ڕاخراوە و شێوەی چارۆکەیەکی سێ ستونگەی وەرگرتووە، لەهەمان سەدەکاندا و بەهەمان ترس و پەرۆشییەوە دەژیا و بەنێوان سێ کیشوەر و سێ (با) ی بە زەبروزەنگ و نوتفەییدا – ئاسیای پیرۆز و ئەفریقیای هەڵایساو و ئەوروپای هۆشیاردا – سەفەریدەکرد. هەنووکە پەرۆشیی ئاگایانە – یاخود نائاگایانە – ی ساڵەهای ساڵم بە پێداویستییەکی زیاترەوە لەناخمدا وەئاگابوونەوە. پەرۆشیی بۆ ئاشتکردنەوەی ئەم سێ ئارەزووە و هەوڵی ناهاوڕەنگ و گەیشتن بەپاڵەوانێتیی مەزن – گەیشتن بەپێکهاتن، واتە گەیشتن بە تاکی پیرۆز و سێیینە[*] یی.

---

[*] لە دەقە فارسییەکەدا (ئوقنوم) بەکارهاتووە. ئەم وشەیە سریانییە و واتای کەس، قاڵب، ڕیشە و هۆی شتێك دەگەیەنێ. سێ ئوقنوم لای مەسیحییەکان واتە: باوك، کوڕ و روح القدس. و.ك

رەمزی ئایینی (سێینەی پیرۆز) لە ناخمدا لە ئاستێکیتردا بووە ئاماژەیەکی کەمتر سیمبوڵیی، بووە واقیعێکی سوتێنەر و مەحکەم و ئەرکێکی خێرا و باڵا. لەساتەوەختی جەزبەدا بەڵێنم بە خۆمدا کە (یان ئەمە یاخود هیچ!) بە فەرمانێکی سەرەوە ئەم سێیینەیەم بەئامادەکراویی بۆ نەهات، بەڵکو دەبوو خۆم رۆینێم. ئاخر ئەرکی من ئەمە بوو، ئەمەو چ شتێکیتر نا. بەخۆمگوت:" بێهوودە نەبووە کە کرێت کەوتە نێوان ئەو سێ هەناسە مەزنەوە. بێهۆ نەبوو کە رۆحم باری قەدەری کرێتیی لەکۆڵنا. ئەرکی من ئەوە بوو تا هاواری کرێت لەساتەکانی خەو و بێداریی وی لەگەڵ خەڵکەکەی، چیاکانی، زەریا کەفچڕێنەکانی دەوروبەری، جەستە و رۆحی وەرگرم و بیکەمە پەیامێکی یەکانگیر. ئەدی مەگەر ئەز کوڕی ئەو نەبووم؟ چما من لەخاکەکەی وی نەخوڵقابووم؟ هەنووکەش کە لەگەڵ دێرینترین شکۆیدا رووبەڕوودەبوومەوە، ئەدی ئەو فەرمانی پێنەدەدام کە مانای شاراوەی بەرخۆدانەکەی، هۆی هاوارە هەمیشەییەکەی لەمیانەی سەدەکاندا، چۆنێتیی پەیامە تایبەتییە کرێتییانەکەی کە هەوڵیدەدا بە مرۆڤایەتیی بگەیەنێ، بدۆزمەوە؟

رێی ماڵەوەم گرتەبەر. کەنگێ لەچڕە دارزەیتون و ڕەزەکانەوە تێپەڕیم؟ کەنگێ گەیشتمەوە میگالۆکاسترۆ و خۆم بەماڵدا کرد؟ بێئەوەی ئاگاداربم، ماسییە باڵدارەکە لێکدا لێکدا لەپێش چاوانمدا بازیدەدا. بەخۆمدەگوت: خۆزیا بمتوانیبا رۆحێکم خوڵقاندبا کە بیتوانیبا بۆ ساتەوەختێکی زووتێپەریشبا بازیدابا و سنوورە مرۆییەکانی تێکوپێکشکاندبا. بیتوانیبا گەر بۆ ساتەوەختێکی

زووتێپەڕیشبا لە ناچاریی ڕایکردبا. شادومانیی و غەم و وەهمەکان و خودا لە دوای خۆیەوە جێبێڵێ و هەوایەکی پاقژ هەڵمژێ کە بەر هیچ عەردێك نەکەوتبێ و هیچ مرۆڤێك هەڵینەمژتبێ.

نامەیەکم بۆ هاتبوو کە بە قردێلەی تازیەباریی پێچراو و پولی سیربستان لە زەرفەکەی درابوو. تێگەیشتم. بە دەستێکی لەرزۆك نامەکەم هەڵگرت. بۆچیی بیکەمەوە؟ ئاخر دەستوبرد مەزەندەی هەواڵە جەرگبڕەکەم کردبوو. بەچرپە گوتم:" مرد ... مرد!" وامگوت و ئیدی دونیا تاریك داهات.

ماوەیەکی زۆر لە پەنجەرەکەوە لە هاتنی شەوم دەنۆڕی کە داوێنی ڕادەخست. بێگومان ئێوارە گوڵدانەکانی حەوشەیان ئاودابوو، ئەرز بۆنێکی خۆشیی لێهەڵدەسا. ئەستێرەی شەو لەسەر پەلکێکی دڕکاویی ئەکاکیا وەك دڵۆپێك شەونم شۆڕ ببۆوە. بۆ ساتێك نامە خەمینەکەی دەستم لەبیرکرد.

کوتوپڕ هەستمکرد کە بەهەوڵدانم بۆ رامان لەجوانیی دونیا، هەوڵدەدەم مەرگ لەبیرکەم. شەرمەزار لەو مەسەلەیە، بەجوڵەیەکی گرژ سەری زەرفەکەم دڕی. یەکەمجار وشەکان لەپێش چاوانمدا کەوتنە سەما. بەڵام هێور هێور لە سەما کەوتن و توانیم نامەکە بخوێنمەوە:

– ئەز مامۆستای گوندم و ئەم هەواڵە بەسۆیەتان پێڕادەگەیەنم سەبارەت بە ئەلیکسیس زۆربا کە لێرە خاوەن کانەبەردێك بوو.

یەکشەممەی رابردوو لەسەعات شەشی ئێوارەدا کۆچی دوایی کرد. لەکاتی گیاندانیدا بانگیکردم و گوتی:(مامۆستا نێزیکمبەرەوە، هاوڕێیەکم لە گرێکستان هەیە و ناوی فلانە، کە مردم نامەیەکی بۆ بنووسە و پێیبڵێ من تا دوا دەقیقە ئاگام لەخۆم بووە، بیرم لەو کردۆتەوە و لە هیچکام لەو کارانەش ژێوان نیم کە کردوومن. پێیبڵێ ئومێدەوارم وەزعی باش بێ و ئەلعانیش ئیدی کاتی ئەوەیە هۆش بێنێتەوە بەر خۆی. گەر هەر قەشەیەك هات گوێ لە ددانپیانانەکانم بگرێ و دوعای غیفرانم بەسەردا بخوێنێ، بەو قەشەیە بڵێ هەرچیی زووە لەم ناوەدا نەمێنێ و هەر چەندێك دەیەوێ دەتوانێ بە نەفرەتمکات. لە ژیانمدا زۆر شتم کردوون، بەڵام هەنووکە تێدەگەم کە هەموو ئەو شتانە بەس نەبوون. ئاخر خەڵکانی وەك من پێویستە هەزار ساڵ بژین. شەوباش!"

چاوانم لێکنان و دڵۆپە فرمێسکی گەرم، هێور هێور بە گۆنامدا ڕژایە خوار. بە چرپە گوتم:" ئەو مرد، ئەو مردووە، مردووە، زۆربا بە یەکجاریی رۆیشتووە. پێکەنین مرد، گۆرانی پچڕا، سەنتوور شکا، سەمای سەر خڕە بەردەکانی کەنار زەریا کۆتایی هات. ئەو زارەی لە پرسیارکردن نەدەکەوت هەنووکە پڕە لە خۆڵ. ئیدی لەمەولا چ دەستێکی لەو میهرەبانتر و چالاکتر شکنابرێ تا بەرد و زەریا و نان و ژن نەوازشکات!"

حەجمینم نەبوو، نەك لەغەمدا، بەڵكو لە تورەییدا. هاوارمدەكرد: "ئەمە زوڵمە، ئەمە زوڵمە! رۆحگەلی وەك ئەو نابێ بمرن. ئاخۆ ئایا ئەرز و ئاو و ئاگر و رێكەوت دەتوانن زۆربایەكی تر دروستكەن؟"

گەرچیی چەند مانگێك لە هەواڵی بێئاگا بووم، بەڵام چ نیگەران نەبووم. وەك بڵێی باوەڕم بە نەمریی وی هێنابێ. بەخۆمدەگوت: "ئەدی چۆن دەبێ سەرچاوەیەكی ئاوها وشككا؟ چۆن چیرۆن دەتوانێ رۆحێكی سەركێشی وا ناچاركا كە قەپاڵ بە خاكدا بكات؟ ئاخۆ لە دوا ساتدا پێكەنینێ، سەمایەك، یان هەر فێڵێكیتری شكنەدەبرد تا چیرۆنی پێ فریو بدا و لەدەستی هەڵبێ؟"

بە درێژایی ئەو شەوە نەمتوانی چاوانم لێكنێم. یادەوەرییەكان بەخێرایی یەك لەدوای یەك ڕەوانە دەكران تا نیگەران و تەنگەنەفەس بەپێپلیكانەی زەینمدا سەركەون. وەك بڵێی بیانەوێ زۆربا لەئەرز و هەوادا كۆكەنەوە و نەهێڵن پەرتەوازە بێ. تەنانەت چكۆڵەترین روداوی تایبەت بەو، روناك و خێرا و شكۆدار، وەكی ماسیی ڕەنگاوڕەنگی نێو ئۆقیانووسێكی تەنكی هاوینە لەیادەوەریمدا دەدرەوشایەوە. پێدەچوو ئەوەی دەستی زۆربای بەركەوتبێ ئیدی بووبێتە شتێكی نەمر.

بە درێژایی شەو لە بیری ئەوەدا بووم كە تۆ بڵێی بتوانم چ دوعایەك بخوێنم تا مەرگ – مەرگی وی– لە خۆمدا ئەفسون بكەم؟

دەروازەكانی ناخم دەكەوتنە سەرپشت و یادەوەری توورە دەردەپەڕینە دەرێ و بێئارامانە هوروژمیان دەهێنا تا لەسەر دڵم کەڵەکە بېن. دەمیان دەكردنەوە و بانگیاندەكردم تا زۆربا لە ئەرز و زەریاو هەوادا كۆكەمەوە و بۆ ژیانی بگەڕێنمەوە. مەگەر ئەی ئەركی دڵ ئەمە نەبوو؟ مەگەر ئەی خودا دڵی بۆ ئەوها مەبەستێك نەخوڵقاندووە: ژیاندنەوەی ئازیزان و گەڕاندنەوەیان بۆ ژیان؟

زیندوویكەوە!

لەراستیدا دڵی ئینسان چاڵێكی قووڵ و داخراو و پڕ لە خوێنە. كاتێ دەكرێتەوە، تەواوی تارمایگەلی بێ تەسەللا و تینوو كە خۆشمانویستوون، بۆ تینوێتیی شكان و هەستانەوە هوروژم دێنن. لە چواردەورماندا چڕتر دەبنەوە و هەوا تاریكدەكەن. باشە ئەدی بۆچی بۆ خواردنەوەی خوێنی دڵمان هوروژم دێنن؟ چونكە دەزانن كە ئەمە تاقە زیندووبوونەوەیانە و لەودا نەبێ، چ هەستانەوەیەكی تریان نییە. لەو رۆژەدا، زۆربا لە پێشی تارماییەكانەوە بە هەنگاوی بەرین رایدەكرد، پاڵی پێوەدەنان و وەلاوەی دەنان، چونكە دەیزانی كە من ئەوم لەهەموو ئازیزانی ترم خۆشتردەوێ.

كە رۆژبۆوە بڕیاری خۆمدابوو. كوتوپڕ ئارامبوومەوە. وەك بڵێی ڕابوونەوە لە پێشەوە، لەناوەوەمڕا دەستی پێكردبێ. پێدەچوو دڵم مەگدەلییەك بێ و بە پەلە بەرەو لای گۆڕ و زیندووبوونەوە هەنگاوی دەنا.

تا کاتێکی درەنگ لەنێو جێگەدا مامەوە. خۆری دەم بەپێکەنینی بەهاریی هاتبووە ژوورەوە و نیگارەبەردە یادگارییەکەی ژوور تەختەنوێنەکەمی رووناککردبۆوە. بابم ئەم نیگارەبەردەی دۆزیبۆوە و کاتێك منداڵ بووم بە ژوور سەرمدا هەڵیواسیبوو. من بڕوام بەبەخت نییە، بەڵام بڕوام بەقەدەر و چارەنووس هەیە. ئەم نیگارەبەردە، نهێنیی ژیانم و دەشێ نهێنیی ژیانی (زۆربا) شی بەساکارییەکی سەرسوڕهێن کردبێتەوە. ئەم نیگارەبەردە بریتی بوو لە نوسخەی بەردێکی هەڵکۆڵراوی سەر گۆڕێك کەتیایدا جەنگاوەرێکی رووتوقووت کە تەنانەت لە ساتی مردنیشدا دەسبەرداری کڵاوە ئاسنینەکەی نەبووە. جەنگاوەرەکە ئەژنۆی راستی لەسەر ئەرزەکە داناوە و بەهەردوو دەست سینگی خۆی دەگوشێ و زەردەخەنەیەکی ئارام بەسەر لێوە کلۆمدراوەکەیەوە دەشنێتەوە. جووڵەی ئەم قارەمانە هێند ئەفسوناوییە کە نازانیت ئەوەی دەیکا سەمایە یان مەرگ! خۆ ناشێ سەما و مەرگ پێکەوە بن؟

منیش کە ئەو خۆرە دەم بەپێکەنینە، ئەو خۆرەی کە جەنگاوەری رووناککردبۆوە و ئەوی بۆ ژیان گەراندبۆوە، گەرمی داهێنابووم، بەخۆمدەگوت: گەر مەرگیش بێ دەیکەینە سەما. ئەی دڵ، وەرە من و تۆ خوێنمانی بدەینێ تا بەڵکو ژیانی تێبێتەوە. وەرە هەموو هەوڵێکمان بخەینەکار تا ئەم ئینسانە زۆرخۆرە، مەیخۆرە، ئیشکەرە، مێباز و ئاوارەیە بۆ ساتێکیتر بژی. وای لەم سەماکەرە قارەمانە کە خاوەن چ

ڕۆحێکی مەزن و جەستەیەکی بەتوانا و دەنگێکی ئازادانەیە، بە هەموو ژیانم چ کەسێکیترم نەبینیوە و نەناسیوە لەو بچێ.

*

کاتێ نەمامی ئۆدیسە لەناوەوەمڕا

چرۆی کرد

ئەفسانەی زۆربا خەریك بوو لەناوەوەمرا دەڕەنگی. سەرەتا شۆڕێکی مۆسیقایی بوو. ریتمێکی نوێ بوو. وەك بڵێی خوێن بە گوڕ بەنێو دەمارەکانمدا بێ و بچێ. هەستمدەکرد تام لێهاتووە و سەرم گێژ دەخوا، هەستم بە تێکەڵەیەك لەشادیی و کەسەر دەکرد کە لێکجیاکردنەوەی زەحمەت بوو. پێدەچوو بارستەیەکی نامۆی چارەگران هاتبێتە خوێنمەوە و هەموو ئەندامانی جەستەم بۆ وەدەرنانی هەستابنە سەرپێ. بەڵام ئەو جەستە نامۆیە کەوتبووە بەرەنگاری، کەوتبووە تکاو ڕەجا، رەگی دادەکوتا، پڕی بەئەندامەکانی جەستەدا دەکرد و نەیدەویست بچێتەدەر. ببووە تۆو، ببووە دەنکە گەنمێکی رەق. پێدەچوو وا هەستبکا کە گوڵەگەنم و نانی حەپسبووی ناو ئەو تۆوە لە خەتەردا بن و ئەمیش نائومێدانە بجەنگێ تا خۆی و – ئەوانیش – لە فەنابوون بپارێزێ.

دەچوومە دەرێ و چەند سەعاتێك بە کێڵگەکاندا دەگەڕام، لە زەریادا مەلەم دەکرد، دووبارە و دووبارە بۆ کنۆسۆس دەگەڕامەوە. وەکی ئەسپێك کە خۆی رادەوەشێنێ و هەوڵدەدا ئەو مێشەکەرانەیە لەخۆی بکاتەوە کە بەپێستییەوە نووساوە، ئاوها منیش خۆم رادەوەشاند و جووتەم دەهاویشت. بەڵام بێهوودە بوو. تۆوەکە لێکدا لێکدا رەگی تازەی دادەکوتی و باڵی بەسەر بوونمدا دەکێشا.

هەر لەو دەمەدا دووەمین گۆڕانکاریی نهێنیی لەناخمدا دەستی پێدەکرد. بە خۆراکدان و ئاودانی ئەو تۆوە بە خوێنم، دەمکردە بەشێك لە هەناوم و بەو پێیە بە هەرسکردنی دەمخستە ژێر کۆنترۆڵی خۆمەوە. ئاخر ئەمە تاقە رێگەی رزگارییم بوو. تۆوێك کەوەك داگیرکەرێك هاتبووە بوونمەوە، دەبوو یەکانگیرمبێ تا هەردووکمان ببووینایەتە براوە و دۆڕاو.

وشە و سەروا و لێکچوواندنەکان یەکەندەردوو چواردەوری تۆوەکەیان دەدا تا وەك نوتفەیەك خۆراکیبدەن. یادەوەرییە کاڵەکان ژیانیان تێدەهاتەوە، شادیی و کەسەری هاوئاوێتە، پێکەنین و وتووێژی شاراوە بەرز دەبوونەوە. رۆژانی پێکەوەییمان وەك کۆتری سپیی نازدار بە بەردەممدا تێدەپەڕین. یادەوەرییەکان چینێك باڵاتر لە حەقیقەت، دوو چین باڵاتر لە درۆ سەریاندەکرد. زۆربا وردە وردە شێوەی دەگۆڕاو دەبووە ئەفسانە.

شەوانە جورئەتی ئەوەم نەبوو بچمە سەر تەختەنوێنەکەم. هەستمدەکرد تۆوەکە لەکاتی نووستنی مندا کاردەکات. لە ئارامیی پیرۆزی شەودا بە هەموو جەستەم گوێم بۆ رادەدێرا. وەك کرمی ئاوریشم پەڕە پەڕەی دڵمی دەجووی و دەیویست بیانکاتە ئاوریشم.

شەوانە بە کۆڵانە تەنگەبەرەکانی میگالۆ کاسترۆدا پیاسەمدەکرد. یادەوەرییە دێرینەکان لە هەر گۆشە و قوژنێکەوە دەهاتنەدەر. خۆمم وەك منداڵێك دەبینی کە بەتاقی تەنیا رێدەکا و حەز ناکا لەگەڵ

منداڵانی تردا گەمە بکا. پاشان خۆمم وەك هەرزەکارێك دەبینی کە لەگەڵ هاورێکانیدا بەسەر شورا ڤینیسیاییەکەدا پیاسە دەکات، ئەو شورا ڤینیسیاییەی کە بەسەر زەریادا دەینۆڕی. ئێوارەیە و شنەیەکی فێنك هەڵیکردووە، شنەیەکی تەژی بەخوێی زەریا، گوڵەیاسەمین لەباخچە گچکەکانی دەرودراوسێوە، بۆن عەتری کچگەلێك کە ئەوانیش پیاسەیان دەکرد و پێدەکەنین و سەریاندەکردە سەرمان تا ئاوڕێك بدەینەوە و تەماشایانکەین، بەڵام ئێمە لەبارەی خودا و نەمریی یان مردوویی ڕۆحەوە دەدواین. هەر کاتێك مانگ دەبووە چواردە و پرشنگیدەدا، سەرمەستییەکی ئەفسووناوی باڵی بەسەر بووندا دەکێشا. دەرگا و خشتی سووری سەربانی خانووەکانیش سەرمەست دەبوون. بەرد و دار و سەرچاوە و بورجی ناقوسەکان جلکی قورسیان دادەکەند و لەژێر باری قورساییەك خۆیان رزگار دەکرد کە بەدرێژایی رۆژ پرزەی لێبڕیبوون. هەنووکە رۆحیان لە رووتوقووتییەکی تەواو و لەژێر تریفەی مانگدا پرشنگیدەدا.

یەکەمین پاییزە باران دەباری. ئاسمان بۆ سەر ئەرز دادەبەزی. تۆوەکان سەریان لە پەناگەکانی خۆیانەوە دەهێنایە دەرێ و شاد و خەنیی چاوانیان لە ئاسمان دەبڕی. هەنووکە چوارچێوەی ماڵە بابم گەلێك پێتەنگ بوو، تەنیای تەنیا خۆمدەگەیاندە خانوویەکی گچکە و چۆڵی یەکێك لەهاوڕێکانم. خانووەکە لە دەرەوەی شار و کەوتبووە کەناری زەریاوە. حەوشەیەکی بازنەیی هەبوو کە چواردەوری بەدیواری بەرز گیرابوو. دوو دار لیمۆ و دارسەروویەك و چەند ئینجانەی ڕێحان و شیوەرانی تێدا بوو. دەرگای خانووەکە قورس و لە سێ چینکۆی

تەختەیی و بە سێ چین دروستکرابوو کە کوتومت لە دەروازەی قەڵا دەچوو. کێلۆنی دەرگاکە بەرادەیەك قورس بوو کە بۆ راکێشانی دەبوو هەردوو دەست و تەواوی هێزی خۆت بخستبایە گەڕ. چ بەختەوەرییەك دایدەگرتم کاتێك کێلۆنەکەم رادەکێشا و دەرگاکەم داخست، ئیدی بە تەنێ دەمامەوە و چ کەسێ نەیدەتوانی پێبنێتە خەڵوەتمەوە. بە سوپاسگوزارییەوە لە کێلۆنی دەرگاکەم دەنۆڕی و پێمدەگوت:" کاتێ دەچمە بەهەشت، توند لەبنهەنگڵی خۆمت دەنێم و لەگەڵ خۆم بۆ ئەوێندەرت دەبەم!" هەندێ کەس ئەو ئەشیایانە لەبن هەنگڵ دەنێن کە گوزەرانی ژیانیان پێ دابین کردووە، هەندێ کەسی تر ئەو رمانە هەڵدەگرن کە پێیان جەنگیون، خەڵکانێکی تر ئەو قەڵەمانە دەبەن کە پێیاننووسیون، خەڵکانێکیتریش دەستی دوڵبەرەکانیان دەگرن. دەی منیش ئەم کێلۆنە لەگەڵ خۆمدا دەبەم.

چ بەتامە تەنیا بیت و گوێ بۆ هەناسە هەڵکێشانی زەریا رادێریت. گوێڕادێریت بۆ داکردنی یەکەمین دڵۆپە باران بەسەر دارلیمۆ و دارسەرووی حەوشەدا و هەستبکەیت وا تۆوێك خەریکە هەناوت دەکرۆژێ.

زۆربا لە ناوەوەمرا وەك قۆزاخەیەکی پێچراو لە توێکڵێکی تۆکمە و تەنك راکشابوو. جووڵەی نەدەکرد. بەڵام هەستمدەکرد شەو و رۆژ بزاوتێکی پڕ نهێنیی لەنێو ئەو قۆزاخەیەدا لەکاردایە. هێور هێور دەمارەکانی پڕ لە خوێن دەبوون و گۆشتی جەستەی نەرم دەبوو – توێکڵەکە لەهەر ساتێکدا بۆی هەبوو لای شانەکانییەوە درزی تێبێ و

باڵە ناکامڵ و نەکراوە و بێتواناکانی وەدیارکەون. کرمێك لەنێو قۆزاخەکەدا راکشابوو کە هەناسەیەکی شێتانەی کوتوپڕ و مەلەکوتیی تێهاتبوو، خواخوای بوو لەشێوەی پەپوولەیەکدا بێتەدەرێ. منیش خوڕەی یەکەمین بارانم دەژنەفت، دەنگی قڵیشبردنی عەرد کە بارانی لەخۆیدا جێگە دەکردەوە، دەنگی دەنکە گەنم کە لەنێو خاکدا ئاوی دەخواردەوە و دەئاوسا و رەگە سەوزە تۆکمەکانی خۆی بەخاکەوە گرێدەدا، پاشان خاکەکەی لادەبرد و قەدی بەرەو ئاسمان هەڵدەبڕی تا گەنمەکە ببێتە نان و خەڵکیی بیخۆن بۆ ئەوەی بەزیندوویێتیی بمێنن و خودا لە مردن رزگارکەن. بە وردیی گوێم رادەدێرا و دەنگی رۆحێکم دەژنەفت کە لەپاڵ هەر تەڵێکی گچکەی گیادا وەستابوو تا لە گەشە و ئەنجامدانی ئەرکەکەی لەسەر ئەرز هانیبدات. لێرە لە قەڵای تەنیایی خۆمدا هەستمدەکرد کە تەنانەت ناچیزەترین مەخلوقاتەکانی خودا – دەنکە گەنم، کرم، مێرووله – کوتوپڕ نەسەبی مەلەکوتیی خۆیان وەبیردێتەوە. دێوانەییەکی لەخوداوە نازیڵ بوو دەیانگرێ و دەکارن پلە بەپلە هەڵگژێن تا دەست لەغروری خوداوە بدەن و هاوشانی فریشتە و مەلایکەتەکان لەپاڵیدا راوەستن، نەك هەر ئەوەندە، بەڵکو بۆ خۆشیان ببنە مەلایکەت.

کاتێ بە زۆربا ئاشنا بووم، ئەو کاتەی کە هێشتا سێبەرەکەی دەکەوتە سەر عەرد و زانیم نە جەستەی و نە گۆرانی و تەنانەت نە سەماکەشی هێند گەورە نەبوون کە جێگەی ویبیان تێدابێتەوە، لەخۆم دەپرسی ئاخۆ بە درز بردنی قۆزاخەکە چ جۆرە دڕندەیەك لەناخمەوە دێتەدەر؟ دردۆنگانە چاوەڕێ بووم. چ دڕندەیەك، چ بەرەهوتێکی برسیی، چ

بڵێسەیەکی نەمر و نائومێد؟ بەخۆم دەگوت: "کاتێ کرم، کرمی ناچیزە گەرەکی بێ ببێتە پەپوولە، ئیدی دیارە کە زۆربا گەرەکییەتی ببێتە چی! "

ئەوانە رۆژانێکی پیرۆز بوون لەرامانی پیرۆز. باران دەباری، هەورەکان دەڕەوینەوە و خۆری تازەکیی خۆشتوو وەدیار دەکەوت. گوڵە لیمۆ بەری دەگرت و لیمۆی سەوز و پیرۆز بەدرەختەکانەوە دەدرەوشانەوە. شەوانە ئەستێرەکان وەدیاردەکەوتن و بەژوور سەرمەوە دەگەڕان و لەلای خۆرئاواوە دەکەوتن. زەمەن وەك ئاوی زەمزەم خوڕەی دەهات. هەستمدەکرد سەرم بەدڵنیایی و ئازایەتییەوە وەکی کەشتییەکەی نوح بەسەر زەمەن و گەرداودا، تەژی لەهەموو جۆرە دووانەیەك، ئاژەڵان، مەلان، ئینسان و خوداکان– چارۆکەی هەڵداوە و دەچێتەپێش. هەموو یادەوەرییەکانم ڕێکخستنەوە، سەرلەنوێ بەهەموو گەشتەکانمدا سەفەرمکردەوە و هەموو ئەو رۆحگەلە مەزنانەم گەڕاندنەوە زەین کە لە ژیانمدا مۆمم بۆ داگیرساندبوون. ئیدی شەپۆل شەپۆل خوێنی خۆم بۆ خۆراکدانی تۆوەکەی ناخم دەبەخشیی و چاوەڕێ بووم. خۆراکی ئەو تۆوە هەنگوینێکی گرانبەها بوو کە دوای عومرێك هەڵمژتنی بۆنخۆشترین و ژەهراویترین گوڵ کۆم کردبۆوە. بۆ یەکەمینجار مانای واقیعی ئەڤینی باوکایەتیم دەچەشت و دەمزانی کوڕ چ سەرچاوەیەکی نەمرییە. تەواوێك وەك ئەوەی کە مرواری مایەی نەخۆشیی سەدەف و لەهەمان کاتیشدا مەزنترین دەسکەوتێتیی، ئاوها منیش هەستم بە شپرزەیی و (تا) م لە خوێنمدا دەکرد و لەهەمان کاتیشدا پەیامێکی نهێنی لەو سەرچاوە قووڵانەوە کە لەچارەنووسسازترین ساتی ژیانمدا

پێیانگەیشتبووم – یان لەوەدا بووم پێیانبگەم – دەهاتەدەر. چارەنووسم لەسەر بناغەی ئەم تۆوە، ئەم کوڕە دیاری دەکرا.

*

پاییز تێپەڕیی و زستان هات. لەکێڵگە کێڵراوەکانی دەوروبەری خەڵوەتگەکەمدا پیاسەمدەکرد و ورەی ئەو عەردە بێ گڤوگیایەم ستایش دەکرد کە تۆوی لە ناخی خۆیدا دەپاراست و بەباوەڕ بەخۆبوونەوە چاوەڕێی هاتنی بەهاری دەکرد. منیش لەگەڵ خاکدا چاوەڕێم دەکرد، هەستمدەکرد جینسی خۆم گۆڕیوە، وەك بڵێی بووبێتمە ژن و وەك عەرد تۆوەکەم – وشە – خۆراکدەم و چاوەڕێ بم. بەخۆمدەگوت: چ دەبوو گەر بمتوانیبا تەواوی ئازار و ئومێدەکانم لەم وشەیەدا بەرجەستە کردبا و کاتێ دەرکی عەرد دەکەمەوە تا بڕۆم، ئەم کوڕەم لە دوای خۆم جێهێشتبا!"

زاهیدێکم بیرکەوتەوە کە رۆژێکیان لە چیای ئاتوس بینیبووم. گەڵای سپیدارێکی نابووە بەر روناکی و دیقەتی لێدەدا و هۆن هۆن فرمێسکیش لە چاوانییەوە دەڕژایە خوار. حەپەساو لەجێی خۆم راوەستام و پرسیم:" باوکی پیرۆز، ئەرێ لەو گەڵایەدا چ دەبینی کە ئاوها تۆی هێناوەتە گریان؟"

وەڵامیدامەوە:" مەسیحی لەخاچدراو دەبینم!" وایگوت و گەڵاکەی ئەمدیو و ئەودیو کرد و روخساری لە خۆشحاڵیدا پرشنگیدا.

ئەمجارەیان پرسیم:" ئەی هەنووکە چ دەبینی کە ئاوها خۆشحاڵیت؟"

– کوڕەکەم، مەسیحی رابوو دەبینم!

چ دەبوو گەر هونەرمەندیش بەهەمان شێوە توانیبای سەرلەبەری ئازار و ئومێدەکانی لەناچیزەترین بەشی دونیا– لە مێروو، سەدەف، دڵۆپە ئاودا – بینیبا. نەك تەنها عەزاب و ئومێدەکانی خۆی، بەڵکو عەزاب و ئومێدەکانی هەموو گەردوون. چ دەبوو گەر توانیبای لەهەر خورپەیەکی دڵدا، ئینسانی لەخاچدراو و ئینسانی رابووی بینیبا! چ دەبوو گەر پەی بەوە بردبا کە مێرووله و ئەستێرە و مارماسی و ئەندێشەکان وەك ئێمە لەرەحمی هەمان دایکەوە هاتوونەتەدەر و تێگەیشتبا کە هەمووومان عەزاب دەچێژین و هەر هەموومان چاوەڕێی هاتنی رۆژێکین چاوانمان بکەینەوە و ببینین هەموومان یەکێکین و – ئیدی رزگار ببین.

هەرگیز ئەو مانگە عیرفانییانەی چاوەڕوانیم لەیاد ناچێتەوە. خشەی گەڵا لیمۆ، فڕینی هەنگ، ئارام نەگرتن و لێکدا لێکدا ئاه هەڵکێشانی زەریا و خۆکێشانی بە دەرگایماڵەکەمدا، تێپەڕینی قژقڕەیەك بە سەربانداد – ئەمانە هەموو ئازاریاندەدام و کوڵی گریانیان بەردەدام. پێدەچوو خودایەك جەستەمی بەر قامچیی دابێ و جەستەم تەنانەت حەوسەڵەی هەڵکردنی شنەیەکی بەسەریدا نەمابێ. تا دواجار ئیدی رۆژێکیان نەمتوانی لەوە زیاتر بەرگە بگرم. ئاخر ئەزموونی ساڵانی لەوەوبەرم فێریکردبووم کەتاقە رێگەی خۆرزگارکردنم لەئازاری بەسۆ و شاگەشکە بوون و وەدەستهێنانەوەی ئازادیم ئەوەیە کە بە وشەگەلی

سیحر ئەو ئازارە یاخود ئەو خۆشییە ئەفسونکەم. لەولآتە گەرمەسێرییەکاندا، کرمێکی زۆر ورد و قەیتانیی، پێستی بونیادەم درز تێدەبا و دەیخوا. سیحرباز دەگاتە جێ و (نای) ە ئەفسوناوییەکەی دەردێنێ و دەیژەنێ. کرمی ئەفسون بوو وەدیاردەکەوێ، وردە وردە خاو دەبێتەوە و دێتەدەر. ئاخر (نای) هونەریش هەر ئاوهایە.

رۆژانی ئارام و بە تیشکی هەتاو شۆراوی یانیوەری هاتبوون. رۆژانێك کە خودا بە میهرەبانیی رەهای خۆی لەچلەی زستاندا دایناون تا مەلە زەرياييە بەستەزمان و گوناهەکان بتوانن بەدڵنیاییەوە لەو رۆژانەدا هێلکەکانیان لەسەر بەردەکان دانێن. لەو رۆژانەدا جارێکیان چووم بۆ زەریا و مەلەم کرد، لە ئاوی زەریا هاتمەدەر و خۆم بەهەتاو وشککردەوە. بەهەموو تەمەنم تامی ئارامییەکی جەستەیی و بەختەوەرییەکی رۆحی ئاوهام نەچەشتبوو. گەڕامەوە ماڵەوە، پەڕەمووچەکەم هەڵگرت (ئاخر نایەکەی من ئەوەیە) و بە نەرمە لەرزێکەوە بەسەر کاغەزدا نوشتامەوە.

دەمنووسی و دەمکوژاندەوە. نەمدەتوانی وشەگەلی گونجاو بدۆزمەوە. گا وشەکان هیچ و بێ رۆح بوون و گا بەشێوەیەکی بێ مانا ئاڵووالآ و برێ جاریتریش رووتوقووت و پڕ لەهەوا و چۆڵ لەجەستەی گەرم. لەرێی گەڕانەوەمدا لە زەریا دەمزانی دەمەوێ چ بڵێم، بەڵام وشە تەمبەڵ و جڵەو پساوەکان بۆ جێگەیەکی تریان کێشدەکردم. دەسنووسەکەم بە خشڵ رازایەوە و لەو قاڵبە سەریکرد کە بۆم داڕشتبوو. بێشەرمانە فەزا و زەمەنێکی زیاتری داگیرکرد. لێکدا لێکدا

لەگۆڕاندابوو. نەمدەتوانی روخساری دیاریکەم. رۆحیشم لەگەڵیدا دەگۆڕا و سەرلەنوێ دەگۆڕا و نەمدەتوانی روخساری ئەویش دیاریکەم.

بێهودە هەوڵمدەدا زاراوەیەکی ساکار و بێ زێڕوزیو بدۆزمەوە، زاراوەیەك هەستم پڕ نەکا لە خشڵ و تێکوپێکی بدا. ئەرێ ئەو سۆفییە موسوڵمانە تینووە کێ بوو کە جامەکەی بۆ ناو بیرێك شۆڕ کردەوە تا ئاو هەڵگۆزێ و تینوێتیی خۆی پێبشکێنێ؟ کاتێ جامەکەی هەڵکێشا و بینی پڕ بووە لە زێڕ، زێڕەکەی ڕۆکرد و هەمدیس جامەکەی شۆڕکردەوە و پاشان رایکێشایەوە و بینیی ئەمجارەش پڕ بووە لە زێڕ، ئەمیشی رۆکرد و گوتی:" خودایا، من دەزانم تۆ پڕیت لە کەنز، بەڵام تەنها تۆزێك ئاوم بدەرێ بیخۆمەوە، ئاخر من تینوومە!" جارێکیتر جامەکەی شۆڕ کردەوە و ئاوەکەی هەڵگۆزی و خواردییەوە. وشە پێویستە ئاوها بێ، بێ زێڕو زیو.

حاڵیبووم جارێ کاتی نووسین نەهاتووە، ئاخر هێشتا گۆڕانکاری نهێنیی ناو تۆوەکە کامڵ نەببوو. بۆیە قەڵەمم دانا.

بیرمدێ جارێکیان قۆزاخەیەکم لەقەدی دارزەیتوونێك کردەوە و لەنێو لەپی دەستمدا دامنا. لەنێو توێکڵە تەنکەکەیدا مەخلوقێکی زیندووم بەرچاوکەوت کە دەجووڵایەوە. هەڵبەت پرۆسەی نهێنیی ناو قۆزاخەکە گەییبووە کۆتایی. پەپوولەی ئایندە کە هێشتا ئازاد نەببوو، بە لەرزێکی ئارامەوە چاوەڕێی ئەو ساتە پیرۆزە بوو کە بێتەدەرێ و سڵاو

له هەتاو بکا. پەلەی نەبوو، پشت ئەستوور بە روناکیی و هەوای گەرم و یاسای ئەبەدیی خودا چاوەڕێ بوو.

بەڵام من پەلەم بوو. دەمویست هەرچی زووترە شاهیدی رودانی موجیزە بم، دەمویست ببینم چۆن جەستە لە گۆڕ و کفن دێتە دەرێ و دەبێتە رۆح. دانەویمەوە و بە هەناسەم کەوتمە گەرمکردنی قۆزاخەکە، هەر هێندە و ئیدی زوو بەزوو درزێك کەوتە پشتی قۆزاخەکە و هێور هێور تەواوی کفنەکە لەسەرەوە بۆ خوارەوە قڵیشا. پەپوولەی ناکامڵ بە رەنگێکی سەوزی تۆخ وەدیارکەوت. پەپوولەکە هێشتا گرمۆڵە و باڵەکانی نەکراوە و قاچەکانی بەزگییەوە نووسابوون. لەژێر هەناسەی گەرم و بەردەوامی مندا بەئارامیی دەجولا و زیندووتر خۆی دەنواند. یەکێك لەباڵەکانی کە لەرەنگی خونچەی سپیدار دەچوو، خۆی لە جەستەکە جیاکردەوە و کەوتە جووڵە. پەپوولەکە هەوڵیدەدا ئەو باڵەی زیاتر بکاتەوە، بەڵام بێهودە بوو. نیوەکراوە و لەرزۆك مایەوە. بە زوویی باڵەکەی تریش کەوتە جووڵە و هەوڵیدا بیکاتەوە، بەڵام نەیتوانی و ئەمیشیان بەنیوەکراوەیی و لەرزۆك مایەوە. منیش بەسەرچڵییەکی بونیادەمانەوە بەردەوامبووم لەگەرمکردنەوەی پەپوولەکە و باڵە ئیفلیجەکانی بە هەناسەم، بەڵام ئیدی باڵەکان لە جووڵە کەوتن و وەك بەرد بێگیان و وشك هەڵگەڕان.

دڵم لێوڕێژ بوو لە کەسەر. ئاخر بەهۆی پەلەپەل و بەهۆی ئەوەوە کە غیرەتم دابووە بەرخۆم یاسای ئەبەدیی پێشێلکەم، پەپوولەکەم کوشتبوو. هەنووکە جەنازەیەك بەسەر لەپی دەستمەوە بوو. ساڵانێك

تێپەڕیون، کەچی ئەو جەنازە گچکەیە گەورەترین بارێکە کە بەسەر کۆڵی ویژدانمەوە هەڵمگرتووە.

ئینسان پەلەیەتی. بەڵام خودا پەلەی نییە. لەبەر ئەمەیە کارەکانی ئینسان شێواو و ناتەواون و کارەکانی خوداش رێك و تەواو. بەچاوانێکی فرمێسکاوییەوە سوێندم خوارد کە ئیدی ئەم یاسا ئەبەدییە پێشێل نەکەم. وەك درەختێك قامچی با و خۆر و بارانم دەچەشت و بە باوەڕبەخۆبوونەوە چاوەڕێمدەکرد. ساتی پشکوتنی گوڵ و گەیینی میوە دەهات.

بەڵام بنۆڕە ئەوەتا لەهەمان لەحزەدا سوێندەکەم دەشکاند. گەرچی هێشتا قۆزاخەکەی زۆربا کامڵ نەبووبوو، کەچیی پەلەم بوو کفنەکەی بکەمەوە. تەواوی هەموو ئەو شتە هەڵیت و پڵیتانەم دڕاندن کە لەسەر کاغەز نووسیبوومن و چوومە دەرەوە تا لەنزیك زەریاوە راکشێم.

ئەو قسەیەم بیرکەوتەوە کە جارێکیان زۆربا پێیگوتم:" من هەمیشە جۆرێك رەفتار دەکەم وەك ئەوەی نەمر بم!" رەفتاری خودا ئاوهایە. ئێمەیش خەڵکانی سەر ئەرز، دەبێ شوێنپێی وی هەڵگرین، بەڵام نەك لەڕووی خۆبەزلزانیی و لاسارییەوە، بەڵکو لەڕووی پەرۆشبوونی رۆحەوە بۆ باڵایی. هەوڵدان بۆ لاساییکردنەوەی خودا، تاقە شێوازێکی ئێمەیە بۆ تێپەڕاندنی سنووردارییەکانی بەشەرییەت، تەنانەت گەر ئەو تێپەڕاندنەش لەساتێك زیاتر نەبێ (ماسییە باڵدارەکە وەبیر خۆتان بێننەوە!). مادامەکیی ئێمە لەجەستەماندا حەپسین، مادامەکی ئێمە

قۆزاخەین، ئەوا ئەو فەرمانگەلە سەختانەی کە لە لایەن خوداوە خراونەتە سەر شانی ئێمە بریتین لە: ئارام بگرە، رامێنە، باوەڕت هەبێ.

لە ئاوابوونی خۆرم دەنۆڕی. دورگە چۆلوهۆڵەکەی بەرامبەر، گولرەنگ و دەمبەپێکەنین، وەك گۆنای دوای ماچ پرشنگیدەدا. دەنگی تەیرە سترانچڕەکانم دەژنەفت کە شەکەت و ماندوو دوای رۆژێك لە راو و گۆرانیی، خەوالوو بۆ ماڵەوە دەگەڕانەوە تا بنوون. زوو بەزوو ئەستێرەکان هەڵدەهاتن تا جێگەی یەکبەیەکی تەیرەکان بگرنەوە، رەوڕەوەی شەو دەکەوتە سووڕانەوە. نیوەشەو دەهات، کازێوە دەهات و هەڵبەت خۆریش هەڵدێ و رەوڕەوەی رۆژیش دەکەوێتە سوڕانەوەی خۆی.

ریتمێکی مەلەکوتیی. تۆوەکانی ناو خاك، مەلان و ئەستێران هەموویان ملکەچی ئەم ریتمەن. تەنێ ئینسانە دەستی یاخیبوون هەڵدەبڕێ و دەیەوێ یاسا پێشێلکا و ملکەچیی بکاتە ئازادی. لەبەر ئەمەیە کە لەنێو هەموو مەخلوقەکانی خودادا تەنها ئینسانە کە گوناهی لێدەوەشێتەوە. ئەدی گوناه کردن مانای چیی؟ یانی تێکوپێکدانی هاوگونجان و هاوئاهەنگیی (هارمۆنیی).

*

بە هەستکردنم بەوەی کە سەفەرێك حەوسەڵەی ئارامگرتنم پێدەبەخشێ، لە بەلەمێکدا دانیشتم کە بەرەو دورگە چکۆڵەکانی

سانتۆرین، ناکسۆس، پارۆس و میکۆنیۆس دەچوو لە زەریای دڵڕفێنی ئیژە . گوتوومە و هەمدیس دەیڵێمەوە: یەکێك لە مەزنترین ئەو چێژانەی کە لەم دونیایەدا بە بونیادەم بەخشراوە، ئەوەیە بەهاران، کاتێ شنەیەك هەڵدەکات بە زەریای ئیژەدا سەفەر بکا. من هەرگیز نەمتوانیوە چ جیاوازییەك لەنێوان ئەوە و بەهەشتا بدۆزمەوە. چ لەزەتێکی ئاسمانییتر یاخۆ زەمینییتر دەتوانێ کە ئاوها لەگەڵ جەستە و رۆحی بونیادەمدا لەهاوئاهەنگیی تەواودا بێ؟ ئەم لەزەتە تا سنووری سەرمەستبوون دەچێ. بەڵام سوپاس بۆ خودا، لەوە تێناپەڕێ و بەم پێیە دونیای ئازیز و بینراو مەحف نابێ. بە پێچەوانەوە، نادیار وەدیاردەکەوێ، ئەوەی کە ناومانناوە خودا و ئەبەدییەت و جوانیی، لەبەلەمەکەدا دادەنیشن و لەتەکماندا سەفەردەکەن. لەساتەوەختی ترسناکی مەرگدا، چاوانت لێکنێ، ئەگەر سانتۆرین و ناکسۆس و پارۆس و میکۆنۆست بینی ئەوا بێئەوەی بچیتە ناو گۆڕەوە یەکسەر خۆت بە بەهەشتا کردووە. سینگی ئیبراهیم و بەهەشتی ناماددیی مەسیحییەت چییە لەچاو ئەم ئەبەدییەتە گرێکییەی کە لە ئاو و گردۆڵکە و بای دڵڕفێنی باکوور خوڵقاوە؟

خەنیی بووم بەوەی کە ئینسانم، ئینسان و گرێکستانیی. بەو پێیە دەمتوانیی زەریای ئیژە بە هیی خۆم بزانم، میراتیی باوانم و– بەشێوەیەکی غەریزیی و بەبێ دەستێوەردانی شێوێنەرانە لەلایەن فیکری ئەبستراکتەوە– دەمتوانی لەنێوان دورگەکاندا لەبەختەوەرییەکەوە بۆ بەختەوەرییەکی تر چارۆکە هەڵدەم بەبێئەوەی لەسنووردارییەکانی رۆحم ئەولاوەتر بچم. ئەم دورگە مەلەکوتییانە وەك

تووکی نەرمی سینگی کەوێك پرشنگیاندەدا. لەژێر سێبەر و هەتاودا هەر ساتێك و بەرەنگێك وەدیاردەکەوتن، گا بە رەنگی قاوەییەکی تۆخ و گا درەوشاوە بە تەپونمێکی ئاڵتونیی کە کازیوان بە گوڵی سوور و نیوەڕوان بە سۆسەنی پاك و مەغریبانیش بە وەنەوشەی گەرم ئارایشتکرابوو.

ئەم سەفەری مانگی هەنگوینیی ئاسایە دوو هەفتە درێژەیکێشا. کاتێ گەڕامەوە خانووە گچکەکەی کەنار زەریا، ئیدی زەینم گەڕابۆوە شوێنی خۆی و دڵیشم بە ئارامیی لێیدەدا. مەسیح و بوزا و لینین، ئەو سێ چەتە زەریاییە مەزن و ئازیزەی ژیانم بزر نەببوون، بەڵکو لە بوولێڵی یادەوەریدا وەکی هیرۆگلیفیایەکی زیننەتیی دەدرەوشانەوە.

لەتەواوی ماوەی سەفەردا، چکۆڵەترین مەشغەڵەتی زەینیی ئەقڵمی شلوێ نەکردبوو. چ خەونێکیشم نەبینی تا وەبیرمبێنێتەوە کە گرفتی داهێنانم هەیە و دەبا یەکلایی بکەمەوە، بەڵام نەمتوانیبوو. دونیام ساکار دەبینی و دەژنەفت و بۆندەکرد. وەك بڵێی رۆحیشم بووبێتە جەستە و ئەویشم لە دۆخێکی تەندروستدا دەبینی و دەژنەفت و بۆندەکرد.

ئەو دوو نیگارکێشەی سەردەمانی دێرین کێ بوون کە لەسەر ئەوەی کامیان دەتوانێ وردتر وێنەی دونیای بینراو بکێشێ، کێبەرکێی یەکتریاندەکرد؟ یەکەمیان پەردەیەکی پیشانی ئەویتردا و گوتبووی:" ئەلعان پێتدەسەلمێنم من باشترم؟" دووەمیان گوتبووی:" باشە،

پەردەکە لابەرە تا وێنەکە ببینم!" هونەرمەندی یەکەم بە پێکەنینەوە وەڵامیدابۆوە:" پەردەکە خودی وێنەکەیە!"

لەماوەی سەفەرەکەمدا بە زەریای ئیژەدا، بەقووڵی هەستمدەکرد کە لەراستیدا پەردەکە وێنەکەیە. چەندە بەستەزمانە ئەو کەسەی کە بۆ بینینی وێنەکە، پەردەکە لادەبا. ئاخر جگە لە فەوزا چ شتێکیتر نابینێ.
چەند رۆژێکیتریش غەرق لە بێدەنگییەکی گۆشەگیرانەدا مامەوە. وەرز وەرزی بەهار بوو. لەژێر دارلیمۆیەکی شکۆفەکردوودا دانیشتم و ئەو شیعرەم لەبەرخۆمەوە دەگوتەوە کە لەچیای ئاتوس بیستبووم:

دارچواڵە خوشکێ
لەبارەی خوداوە بۆم بدوێ!
کە وامگوت، دارچواڵە شکۆفەیکرد و
گوڵی گرت!

هەر بەڕاستیی پەردەکە بە شکۆفە و مەل و ئینسانەوە چنرابوو – دەبێ ئەمەش خودا بێ. ئەم دونیایە، بەو جۆرەی سەردەمانێك پێموابوو پۆشاکی خودا نییە، بەڵکو خودی خودایە. شێوە و ناوەرۆکیان یەکێکە. لە حەجە ئیژەییەکەم گەڕامەوە و ئەم یەقینە، ئەم غەنیمەتە گرانبەهایەم پێبوو. زۆربا ئەمەی دەزانی بەڵام نەیدەتوانی بیڵێ، بەڵکو ئەوەی بە سەما دەگوت. بەخۆمگوت:" چ دەبوو گەر بمتوانیبا ئەم سەمایەم بکردایەتە وشە!"

کوتوپڕ زەینم کرایەوە. بۆمدەرکەوت تەواوی ئەو ساڵانە لە دووی خودا بووم، کەچی سەرنجمنەداوە کە ڕێك و ڕاست لە بەردەممدا بووە. تەواوێك وەك دەسگیرانێك کە پێیوایە ئەڵقەی دەسگیرانییەکەی بزرکردووە و بەدردۆنگیی هەموو شوێنێکی لەدوو دەگەڕێ، کەچیی ئەڵقەکە وا لە پەنجەی خۆیدا. گۆشەگیریی و بێدەنگیی و زەریای ئیژە بە نهێنی و میهرەبانیی هاریکارییان دەکردم. زەمەنیش کە یەکێکیتر لە هاوکارانم بوو بە ژوور سەرمدا تێدەپەڕی و تۆوەکەی لە ناخمدا دەتروکاند. شانبەشانی مەلان و ئەستێران خۆم بە ڕەوڕەوەی ئەبەدییەتەوە گرێداو و هەنووکە پێموایە بۆ یەکەمجار لەژیانمدا هەستمکردبێ کە ئازادی راستەقینە چییە: ئازادی راستەقینە بریتییە لە تەوقی خودا لە گەردنکردن – بەواتایەکی تر تەوقی هاوئاهەنگیی لەملکردن.

داهێنان وەك ئەڤین گەڕانێکی ئەفسونگەرانەیە، لێوانلێوە لەبێ یەقینیی و خورپەی کۆتری دڵ. بەیانیی هەر رۆژێك بۆ ئەم گەڕانە عیرفانییە دەچوومەدەر، دڵم لەتاو شیرزەیی و پەیجۆریی دەکەوتە خورپە و لە غرورێکی ئەهریمەنانەی سەیر (کە نازانم چۆن و بۆچی) و لەخۆنەویستییەکی قووڵ و لە وەسفنەهاتوو دەچوو. چونکە بێئەوەی پێشتر ئەوەم لەزەیندا هەبێ، هەر لەیەکەم رۆژەوە بە ترسەوە پەیم بەوە دەبرد کە لە دووی راوکردنی کام مەلی نادیار – دەشێ نەبوو – بووم.

چیاکان پڕ لەکەو بوون و ڕێگەوبانەکانیش پڕ لە قومری و زەریاچەکانیش پڕ لە مراوی کێویی. بەڵام من بە لای ئەم هەموو گۆشتە بەتامەدا تێدەپەڕیم و هێڵنجمدەدا. ئاخر ئەز لەدووی راوی مەلێك بووم کە نەدەگیرا و جارناجار لەقوڵایی دڵمدا دەنگی بەیەکدادانی باڵەکانیم دەژنەفت. مەلێك کە تەنها لە باڵ دروست ببوو، هەوڵمدەدا جەستە بدەمە ئەم مەلە تا بەشکەم بتوانم راویکەم.

سەرەتا نەمدەتوانی ناوێك لەم مەلە بنێم، دەشێ خۆم نەمویستبێ. چونکە باش دەمزانی ناو زیندانی رۆحە. وشە رۆح هێند دەگوشێ تا لە واژەیەکدا جێیکاتەوە. ناچاریدەکا تا تەواوی تایبەتمەندییە گرانبەها و لەگوزارشت نەهاتووەکان کە ناتوانرێ ئاڵتەرناتیڤێکیان بۆ بدۆزرێتەوە، بباتە دەرەوەی سنووری ئەم ناوەوە.

بەڵام زوو بەزوو پەیم بەوەبرد کە ئەم بێناوییە، پرۆسەی راوەکە دژوار و دژوارتر دەکا. نەمدەتوانی شوێنگەی نێچیرەکەم بدۆزمەوە و داوێکی بۆ بنێمەوە. ئامادەیی نادیار لەهەموو شوێنێك پیاسەیدەکرد. ئینسان ناتوانێ پشتیوانی ئازادیی رەها بێ. ئاخر ئازادییەکی ئاوها بەرەو ئاژاوە رێنوێنیی دەکا. گەر بۆ ئینسان رەخسیبا بە ئازادیی رەهاوە لەدایکبا، ئەوا گەر ویستبای کەڵکێکی لەسەر ئەرز هەبێ، یەکەمین ئەرکی بریتی دەبوو لەسنووردارکردنی ئەو ئازادییە. ئینسان دەتوانێ تەنها لە گۆڕەپانێکی دیاریکراو و سنووردار‌دا هەڵسوڕێ. لە کاتێکدا کە من لەخوازیارانی تێپەڕاندنی بێتوانایی ئینسان بووم، ئەوا دەبوو تەسلیمی ئەو بێتواناییە بام. بەم پێیە و بەپەی بردنێکی تەواو و تاڵ

بەوەی سنوورەکانی ئارەزووم بەرتەسك دەکەمەوە، ئەوا پێویستبوو ناوێك لەو مەلە نهێنییە بنێم کە نیازی راوکردنیم هەبوو: ناوێکی بەپێی توانا خودان سنووری نەرم، بەپێی توانا خودان چوارچێوەی تەنك، بەشێوەیەك کە بتوانم گەر بە تەرزێکی نائاشکراش بێ، هەموو روداوەکانی دوواوە و دەوروبەری ببینم.

ئەم خواستە شەو و رۆژ بە نهێنیی لەناخمدا هەڵدەسووڕا. خۆشبەختانە زەینم ئاگای لەوە نەبوو. هەموو ئەوانە بەبێ ئاگاداریی ئەو روویاندەدا. بەیانییەکیان وەئاگابوومەوە و ناوی مەلی پێشبینیی نەکراو و خەتەرناك لە فەزادا درەوشایەوە. مەل نەبوو، بەڵکو ***هاوار*** ێ بوو لە زارگەلی بێشومارەوە. یەکەندەردوو ناسیمەوە، ئەم ***هاوار*** ە هەمان ئەو شتە بوو کە لە دووی راوکردنی بووم – ***هاوار*** ی ئایندە، ئەو ***هاوارەی*** کە لەپێناویدا خۆم ئازار دەدا و شەرم لە پێناویدا هەڵدەگیرساند. ***هاوار*** ێك کە لەپێناویدا لەدایکببووم. ئیدی شتەکانیتر– غەم و شادومانییەکانم، سەفەرەکانم، چاکەخوازیی و خەراپییەکانم، شتێك نەبوون جگە لەپێشڕەوییم بەرەو ئەو ***هاوار*** ە. مەسیح و بوزاو لینین وێستگە بوون و دەبوو پێیاندا تێپەڕم. ئەوان بوون دەسنیشانی تێپەڕینی مەلی نهێنییان دەکرد و لە رۆڵی تەپڵ لێدەردا، ***مەلی هاوار*** یان لەحەشارگەکەی هەڵدەفڕاند.

کەواتە ئایا چ شتێك بەهەدەر نەچوو بوو؟ پێدەچوو شپرزەییە فیکرییەکانم و لەمدەرگا و لەو دەرگادانەکانم هەریەکەیان بەجیا، کات

بەفیڕۆدان بووبن: ئاکامێکی ئەقڵیی پەرت. بەڵام هەنووکە دەمبینی کە هەمووی پێکەوە هێڵێکی ڕێك و ڕاستیان پێکهێنابوو، ڕاستەهێڵێك کەتەنها بە لەمدەرگا و لەو دەرگادانەکان دەیتوانی لەسەر ئەم ئەرزە فانییە بچێتە پێش. خیانەتەکانم بەرامبەر فیکرە مەزنەکان دەستیان نابووە دەستی یەکدی و باوەڕێکی تۆکمەیان پێکهێنابوو- ئاخر دەسبەرداری فیکرە گەورەکان ببووم دوای ئەوەی پێیان ئەفسوون ببووم و بەتاڵ ببوونەوە لە ئیهام- پێدەچوو شانس(ناوی چیی لێبنێین؟ شانس نا، بەڵکو چارەنووس) خاوەنی دوو چاو و خاوەنی میهرەبانیی بێ، دەستی گرتبووم و ڕانومایی دەکردم. هەنووکە دەزانم بەرەو کوێ ڕانومایی کردووم و چیی لێ چاوەڕێ کردووم. هەڵبەت چاوەڕێی ئەوە بووە لێم کە ***هاوار*** ی ئایندە ببیەم، تەواوی هەوڵەکان بەکاربهێنم تا پێشبینیی ئەوە بکەم کە ***هاوار*** ەکە چی لێمدەوێ و بۆچیی بانگمدەکا و بەرەو کوێ بانگێشتمان دەکا بڕۆین.

خوێن هوروژمی بۆ سەرم هێنا و لەخۆشییاندا کەوتە قوڵتە قوڵت. قەڵەمم هەڵگرت و لەسەری لاپەڕەکەوە هەوێنی خۆشنوودانەی دووایەمین کارێکم تۆمار کرد کە کەوتبوومە نووسینی:

" سڵاو ئەی ئینسان، ئەی کەڵەبابی چکۆڵەی پەڕی قاچوقول هەڵپاچراو. ڕاستە – گوێ مەدەرە ئەوەی خەڵکانیتر دەیڵێن – تا تۆ نەقوقێنیت خۆری کازیوان هەڵنایەت!"

*

**بڵێسەیەکی فێنك و بزێو لەسەر تەوقی سەرم هێلانەی چێکردبوو. هەستمدەکرد وەك پەڕێکی سوور لەفەزادا دەشنایەوە. مەلێکی نهێنیئامێز و نەغمەخوێن بوو، کڵاوە ئاسنینێکی ئاگرین بوو بەگوڕێکی ئەفسانەییەوە تا توڕەیی و ئومێدی جەنگاوەر زیاتر بکات. دڵم نائارامانە لێیدەدا و لەچرکردنەوەی هێزی خۆیدا بوو. بەڵام بە بینینی گێژەنی (گێژەن یان خودا؟) بەرامبەر، زەندەقی چوو. جەستەی بەستەزمان گچکەترین ئامادەیی بۆ پێشڤەچوون نەبوو. لەو خانووە بچووك و ئارامەدا، لەگەڵ دارلیمۆ و زەریا و کێلۆنی قورسدا، بە ئاسودەیی پاڵی لێدابۆوە و یەکبینە دەکشایە دواوە و دەیزریکاند. بەڵام خاوەن شکۆیەکی نادیار، باڵاتر و راستەقینەتر لەجەستەم، بەزۆور سەرمەوە وەدیاردەکەوت و حوکمی دەکردم. من ببوومە کەشتی و ئامادە دەبووم تا سینگی زەریا شەقکەم. بووکی زەریا لەپێشی کەشتییەکەدا بزمارکوت ببوو، دەستێکی لەسەر مەمکی و دەستەکەی تریشی بەشێوەیەکی فەرماندەرانە:(بۆ پێشەوە!) دانابوو. ئەو نایك*
ێك نەبوو، بەڵکو *هاوار* ی مەزن بوو، لەنێوان ئاسمان و زەریادا رێگەی پیشاندەدام.**

* خواوەندی سەرکەوتن لای گریك. ئەو بەرجەستەکردنی سەرکەوتنە. ئەویان بەباڵ و لەکاتێکدا کە بەخێراییەکی تیژ ڕەو دەفڕێ، وێنە دەکێشا. و. ع و ف

تەواوی وشە و مەسەل و ئەو قسە خۆشانەی کە دەمزانین هاتنە ناو کەشتییەکە. ئازیزترین هاوڕێکانم و ناهاوڕەنگترین جەنگاوەرگەلێکی ئازا کە لە ئەندێشەمدا شکم دەبردن، هەروا ئازووقە و بەرمیلە شەرابێکی زۆرم بردنە ناو کەشتییەکەوە. ژمارەیەکی باش لە خودایانی دێرینم لەگەڵ خۆدا بردن کە ناشیبیانە لەسەر تەختە هەڵکۆڵرابوون تا لە بەسەر بردنی کاتدا یارمەتیم بدەن. چارۆکەکان پڕ لەهەوا بوون و ئیدی لەزەریاماندا.

دەبوو بە کام ئاراستەدا رۆیشتباین؟ چ شتێکم لە زەیندا نەبوو. لاجانگەکانم لەسەر پشت و (با) لە هەر چوارلاوە بە گوڕێکی یەکسان بەسەرمدا هەڵیدەکرد. تۆپەڵە قوڕێکی رەق – ئایندە– م لەنێوان پەنجەکانمدا گرتبوو، دەمشێلایەوە و شێوەی جیاجیام لێدەردەهێنا– ئینسان، خودا، شەیتان– پاشان تێکمدەدایەوە و سەرلەنوێ دروستمدەکردەوە. شێوەکان لەسەر پەنجەکانم دەخلیسکان و بۆ ساتێك لە هەوادا شێوەیان دەگرت و پاشان بۆ بێ سەروبەرەیی دەگەڕانەوە. پێتوانەبێ گەمەم دەکرد. گەمەم نەدەکرد، بەڵکو عەزابم دەچەشت – ئاخر هەوڵمدەدا روخساری رۆحم بەو قوڕە ببەخشم.

بەوەی کە نەمدەزانی روخساری رۆحم کامەیە و شێوەی چۆنە، بۆیە بەرخۆدانەکەم سەخت و نائومێدانە بوو. بە شێلانی قوڕەکە هەوڵمدەدا ئەو روخسارە بدۆزمەوە . چ متمانەیەکم بە ئەقڵ نەبوو، چونکە جگە لەجەستە و هێڵە سەرەتاییەکانی جەستە چ شتێکیتر ناناسێتەوە، ئەو بڵێسەیە نابینێ کە بەدووی جەستەدا پرشنگدەدا و لە سەردا لرفە دەکا

و وەك ئالا لە هەوادا دەشەكێتەوە. رۆحیش تەواوێك ئاوهایە، هەر بۆیە تەنها روخسەتم بە هێزە عیرفانییەكاندا تا پەنجەكانم رانومایی بكەن.

سێ رۆژی لەسەر یەك، بێدەنگ و بێجووڵە وەك گەدایەكی هیندوستانیی دانیشتم و سەرلەنوێ ژیامەوە. چ شتێك لەبەین نەچووبوو، تەنانەت ناچیزەترینیان. دارهەنارێكی چرۆ كردوو لەنزیك (كالاماتا)، كاڵەكێكی بۆنخۆشی سانتۆرینی كە هێند گەورە بوو نەمدەتوانی لەبن هەنگڵی نێم، كیژۆڵەیەكی چكۆڵەی گەنمڕەنگ كە لە ناپۆلی یاسەمینی دەفرۆشت، تەقەتەقی قاپقاپی بێوەژنێك كە لەحەوشی ماڵەكەیدا و لەزەماوەندێكدا سەمایدەكرد، برۆی كەوانیی ژنێكی چەركەسیی لەمۆسكۆ، هەموو ئەوانە لەدەركی یادەوەریمەوە دەهاتنەدەرێ و تەژییان لەبەختەوەریی دەكردم. شەوانە كە دەچوومە نێو جێگە، لە خەونەكانمدا دەكەوتمە دووی سەفەرەكانم. بەو جیاوازییەوە كە هەمان ئەو سەفەرانە لەهەوادا پیاسەیاندەكرد، لە حەقیقەت دادەماڵران و جەستەیەكی رۆح سووكتر و گرانبەهاتریان پێكدەهێنا.

ئاخۆ چ شتێكی راستەقینەتر لەحەقیقەت بوونی هەیە؟ بەڵێ هەیە. ئەفسانە. ئەفسانەیە كە مانایەكی ئەزەلیی دەبەخشێتە حەقیقەتی زووتێپەڕ. هەنووكە تەواوی سەرگەردانییەكانم پێكەوە گرێدەدران و هاواهەنگ دەبوون و لەقاڵبی سەفەرێكی بەهادارڕدا وەدیاردەكەوتن. سەفەرێك كە ئاشكرا بوو كەنگێ دەستپێكردووە و بۆچی و بەرەو كوێ كەوتۆتە رێ. هەر خاڵێكی راوەستان، زادەی هەوەسێكی بێمانای

شانس نەبوو، بەڵکو وەجێهێنانی نەخشەی چارەنووس بوو. هەموو سەفەرەکانم ببوونە هێڵێکی سوور کە بەئینسان دەستیان پێدەکرد و بۆ گەییشتن بە خودا– بە مانایەکیتر بۆ گەییشتن بە ترۆپکی بەرزی هومێد – هەڵدەگژا.

رۆژی چوارەم، هەروا کە دەجەنگیم تا ببینم ئەو هێڵە سوورەی پیشاندەری هەڵگژانم بوو گەییوەتە کوێ، کوتوپڕ سەرسامییەکی پیرۆز سەراپای بوونمی لەخۆیەوە پێچا. ئەم هێڵە سوورە بەخوێنی من نەکێشرابوو. کەسێکیتر هەڵدەگژا، کەسێکیتر خوێن لەبرینەکانییەوە دەچۆڕا و نیشانەی سووری لەسەر عەرد و زەریا جێدەهێشت – کەسێکی باڵاتر لەمن، باپیرانی کەتە و زل، جەنگاوەرانی زەریا و چیانشین. من چ شتێك نەبووم جگە لەسێبەری وی، سێبەرێکی وەفادار کە وەدووی دەکەوتم. ئاگام لێی نەبوو، بەڵکو تەنها ناو بەناو دەنگی هەناسەدانی یاخۆ قاقای پێکەنینە گرمە ئاساکەیم دەژنەفت. لە دەوروبەری خۆم دەنۆڕی و کەسم نەدەبینی، بەڵام هەستمدەکرد کە هەناسەی مەزنی ویم بەژوور سەرەوەیە.

به چاوانێکی لێورێژ لە ئامادەیی ئەو (چاوانی قوڕین نا، بەڵکو چاوانێکی تر) بەسەر پەڕە کاغەزەکانمدا چەمیمەوە. بەڵام ئەلعان ئیدی کاغەزی سپی وەکی جاران ئاوێنەیەك نەبوو کە روخسارم پێچەوانە بکاتەوە. بۆ یەکەمینجار روخسارێکی ترم بینی، روخساری **هاوسەفەر** ی مەزن. یەکەندەردوو ناسیمەوە. کلاوێکی ناخودایی بەسەرەوە،

خاوەن سەرنجی تیژی هەڵۆ و ریشێکی کورت و لوول، چاوانی ورد و تیژ و فریودەر وەك چاوی مار، جووتێك برۆی گرێ گرێ وەك بڵێی بە سەرنج مەڕێك کێشانە بکا کە دەکارێ بیدزێ، یان لەهەورێك رامابێ کە لێوڕێژبێ لە (با) و کوتوپڕ لەزەریاوە هاتبێتەدەرێ، یاخۆ هێزی خۆی بەقەد هێزی نەمران بگرێ بەرلەوەی بڕیاربدا کە چما کامەیان لە قازانجییەتی: ئازایەتیی یاخۆ فرتوفێڵ!

قودرەت لەروخساریدا چاوەڕێ بوو. بێدەنگ و بێجووڵە و ئامادەی دەرپەڕین. ئەو پاڵەوانێکە رێزی مەرگ دەگرێ و بە پەرێز و مەهارەتەوە و بێ هاوار و جنێو، زۆرانی لەگەڵدا دەگرێ و رێك چاو لە چاوانی دەبڕێ. هەرتك بە زەیت چەورکراو، هەرتك رووتوقووت لەروناکیدا کەوتوونەتە زۆران و یاسا ناسکەکانی زۆرانبازیی پەیڕەو دەکەن. گەرچی **هاوسەفەر** ی مەزن دەزانێ کە حەریفەکەی کێیە، کەچیی ناکەوێتە بۆسەی ترسەوە، بەڵکو سەر هەڵدەبڕێ و لەروخساری مەرگ دەنۆڕێ کە خوڕەی دێ و هەرجارەی روخسارێکی جیاواز لەخۆدەگرێ. گا روخساری ژنێك لەکەنارێکی لمین کە مەمکی خۆی گرتووە و گۆرانی دەچڕێ. گا روخساری خودایەك کە تۆفان بەرپادەکا و دەیەوێ ئەم غەرقکا. جارێکی تر لەشێوەی ستوونێکی بەرزی دووکەڵدا، لەسەر سەربانی ماڵەکەی-. لێو دەلێسێتەوە و لەزەت لەهەموو روخسارەکانی مەرگ دەبا و زۆران لەگەڵ هەموویاندا دەگرێ و بە پەرۆشەوە هەر هەمووشیان لە ئامێز دەگرێ.

تۆ بوویت ... تۆ! چما چ چارەیەکی تر هەبوو جگە لەوەی کە دەبوو یەکسەر بتناسمەوە ئەی ناخودای گریکستان، ئەی باپیرەی خۆشەویست! تۆ بەو کلاوە ناخودایەتییەتەوە و بەو زەینە هەمیشە سەرکێش و برسییەتەوە کە ئەفسانەکان دەخولقێنی و درۆ دەکەیتە کاری هونەریی. ئەی مێبازی سەرسەخت، ئەی تێکەڵەیەك لەحەزمی ئینسانیی و حەماقەتی مەلەکوتیی، ئەی ئەوەی کە بە غروورەوە لەکەشتیی گریکستاندا رێك و پتەو راوەستاویت و هەزارەها ساڵە کلاوە ئاسنینەکەت دانەگرتووە و هەزارەها ساڵی تریش دایناگریت! لە هەموو لایەکەوە دەتبینم و سەرم لە گێژەوە دەچێ. گا لە باوکێکی تەمەن سەد ساڵە دەچیت و گا لە جەنگاوەرێکی بەهێز و بالابەرز و قژ لوول و شینی شەلاڵ بە خوێی زەریا، گا لەمنداڵێك دەچیت کە هەردوو مەمکی ئاسمان و عەردی گرتووە و دەیانمژێ. لە هەموو لایەکەوە دەتبینم و هەوڵدەدەم لەقاڵبی وشەیەکدا جێگەتکەمەوە تا روخسارت بەدەستەوە بگرم و رایگەیەنم: **تۆم گرت. ئیدی ناتوانی لەدەستم هەڵبێیت!** بەلام تۆ وشەکە دەشکێنیت (ئاخر تۆ چۆن دەتوانیت لەناو وشەدا جێگە بەخۆت بگریت؟)، لە دەستم هەڵدێیت و گوێم لێتە لە فەزای ژوور سەرمدا پێدەکەنیت.

بۆسەی چ ناوگەلێکم بۆ نەنایتەوە تا بتگرم! تۆم بەم ناوانە بانگدەکرد: خودای فێڵباز، خودای جەنگاوەر، خودای جادووگەر، خودای فریودەر، حەوت رۆح، چەند زەین، ئەقڵ رێویی، ئەقڵ چەند

پەلك، ئەقڵ چەند ترۆپك، ئەقڵ راست–چەپ، فریودەری دڵ، جەنگاوەری دڵ، ڕێنوێنی دڵ، ماڵ وێرانکەر، رۆح فریودەر، رابەری رۆح، جیهانگەڕ، کەوان زەین، قەڵاساز، قەڵاوێرانکەر، جەنگاوەری زەریا، سینە ئۆقیانووس، دۆلفین، ئادەمی پێنج ئەقڵ، ئیرادە پۆڵایین، پێشەوا، تەنیا، راوچی، بەلەمی سێ ستوونی ئومێد!

جارێکیان لەو سەرەتایانەدا کە نەمدەناسیت، بۆ ئەوەی بەر بەرۆیشتنت بگرم، بۆسەیەکم لەسەر رێگەت بۆ نایتەوە و پێموابوو ئەوە زیرەکانەترین داو، (ئیساکا) یە، کە نرابێتەوە. بەڵام تۆ لەقاقای پێکەنینتدا. هەناسەیەکی قووڵتدا و ئیساکا بووە هەزار پارچەوە. ئەوکات تێگەیشتم – بە لوتفی تۆ بوو – ئەی رزگارکەری نیشتیمان تێگەیشتم کە ئیساکا بوونی نییە. تەنها شتێ هەبێ زەریایە و بەلەمێك بە چکۆڵەیی جەستەی ئینسان کە بەلەمەوانەکەی ئەقڵە. ئەم بەلەمەوانە لە ژووره ئێسقانییەکەی خۆیدا رادەوەستێ. وی کە هەم نێرە و هەم مێ، هەم تۆو دەوەشێنێ و هەم دەزێنێ: هەم غەم دەزێنێ و هەم شادیی، هەم جوانیی دەزێنێ و هەم چاکەخوازیی و سەرچڵییەکانیی و هەموو تارماییە خوێناویی و ئازیزەکانی دەزێنێ. وی بێجووڵە رادەوەستێ و چاوانی لە قەڵبەزەی مەرگ دەبڕێ کە بەلەمە چکۆڵەکەی بەرەو لای خۆی رادەکێشێ و برسییانە هەر پێنج هەستەوەرە برسییەکانی بەسەر ئەرز و زەریادا رادەخا، بێجووڵە لەجێگەی خۆیدا رادەوەستێ، هاواردەکا:" کوڕینە وەرن بۆ هەر شتێك کە دەرفەتمان بۆ وەچنگهێنانی هەبێ – جامێ ئاوی سارد، شنەیەك کە بەسەر

لاجانگەکانماندا هەڵبکا، هەناسەی گەرمی ژن، فیکر، هەرچییەك لەسەر ڕێگەماندا بێ– بادەست وبرد بکەین، ئاخر ناتوانین بدۆڕێین."

عومرێك هەوڵمدابوو کەوانی ئەقڵم تا سنووری شکان ڕاکێشم، بۆ ئەوەی فیکرێکی مەزن بخوڵقێنم کە بتوانێ مانایەکی نوێ ببەخشێتە ژیان، مانایەکی نوێ ببەخشێتە مەرگ و تەسەللایەکی ئینسان بداتەوە. هەنووکەش بنۆڕە! بە کۆمەکی کات و گۆشەگیریی و دارلیمۆی بە شکۆفە، ئەو فیکرە بەرگی حەکایەتی پۆشیبوو. وای چ خۆشییەك! ساتەوەختی پیرۆز هاتبوو. ئیدی کرمەکە ببووە پەپوولە.

حاخامێك–حاخام نوعمان– لەرۆژگاری دێریندا سالآنێك لەوەوبەر فێری کردبووم کەنگێ کاتی ئەوەیە لێو هەڵبێنمەوە و بدوێم و کەنگێ کاتی ئەوەیە قەڵەم هەڵگرم و بنووسم. ئەو کەسێکی خاکیی و خۆش مەشرەب و ئیماندار بوو. قوتابییەکانیشی فێرکردبوو کەچۆن دەتوانن خاکیی و خۆش مەشرەب و ئیمانداربن. بەڵام رۆژێکیان قوتابییەکانی کەوتن بەسەر پێیدا و بەگلەییەوە پێیانگوت:(حاخامی ئازیز، ئەرێ بۆچیی تۆیش وەك حاخام سادق نادوێیت، بۆچیی ناکەویتە خستنە رووی فیکری مەزن و دۆزینەوەی تیۆرەی گەورە تا خەڵکی بەگوێڕادێران بۆ قسەکانت سەرسام بن؟ ئاخۆ جگە لە قسەکردن بە زوبانێکی ساکار و حەکایەت گێڕانەوە وەك داپیران، چ شتێکیترت لە دەسنایەت؟)

حاخامی میهرەبان زەردەخەنەیەکی هاتێ. ماوەیەکی درێژ وەڵامینەدایەوە. دواجار زاری هەڵێنایەوە و گوتی:(رۆژێکیان گەزنەگەل لە پنچکە گوڵێکی سووریان پرسی: خانم! دەتوانیت نهێنی خۆتمان پێبڵێیت کە بزانین چۆن گوڵ دروستدەکەیت؟ پنچکە گوڵەکە وەڵامیدانەوە: خوشکینە، نهێنیی من زۆر ساکارە، ئەز بەدرێژایی زستان بەحەوسەڵە و باوەڕ و ئەڤینەوە لە خاکدا کاردەکەم و تەنێ یەك تشتم لەزەیندایە ئەویش: گوڵی سوورە. باران بەر قامچیم دەدا، (با) گەڵاکانم دەژاکێنێ، بەفرم لەسەر کەڵەکە دەبێ، بەڵام من تەنێ خەیاڵم لای یەك تشتە، ئەویش گوڵی سوور! خوشکینە دەی نهێنیی من ئەوەیە!)

موریدەکانی حاخام گوتیان:(مامۆستا، حاڵینەبووین.)

حاخام پێکەنی و گوتی:(خۆیشم بەتەواویی حاڵینەبووم.)

– (باشە مامۆستا مەبەستت چیە؟)

– (پێموایە دەمویست بڵێم: کاتێك فیکرێك باڵیم بەسەردا دەکێشێ، ماوەیەکی درێژ بە حەوسەڵە و باوەڕ و ئەڤینەوە کاری تێدادەکەم. کاتێ زار هەڵدێنمەوە – کوڕەکانم ئەمە چ نهێنییەکە!– کاتێ زار هەڵدێنمەوە، فیکرەکە لەشێوەی حەکایەتدا دێتە دەرێ!)

هەمدیس پێکەنی و گوتی:(ئێمەی بونیادەم ئەوەمان ناوناوە حەکایەت و پنچکە گوڵیش ناویناوە گوڵی سوور!)

*

هەرگیز هەستم نەکردووە باوکم لەگەڵمدا میهرەبان بووبێ. ترسێك کە ئەو تیامدا دەیوروژاند هێند گەورە بوو کەهەموو شتەکانیتر- خۆشەویستیی و رێز و هۆگریی- لەناو دەبرد. قسەکانی رەق بوون و بێدەنگییەکەشی رەقتر. بەدەگمەن دەدوا. کاتێکیش زاری هەڵدەهێنایەوە، ئەوا قسەکانی هاوسەنگ و بەوردیی حیسابی بۆ چتاقیان دەکرد. ئیدی چ پاساوێکت بۆ سەرپێچی کردنی شکنەدەبرد. هەمیشە ئەو لەسەر حەق بوو، هەر ئەمەش وایلێکردبوو کە هەڵوێستی سفت بێ. زۆرجاران بەخۆمدەگوت:" چ دەبوو گەر بۆ تەنها جارێکییش هەڵەیەکی کردبا. دەشیا ئەوکات ئازایەتیم بدایە بەرخۆم و رەخنەم لێگرتبا. بەڵام ئەو هەرگیز دەرفەتێکی لەو جۆرەی پێنەداوم، ئەمەش شتێکە کەهەرگیز بونیادەم ناتوانێ لەودا بیبوورێ. وی داربەڕوویەك بوو بە قەدێکی پتەوەوە، گەڵای پتەو، میوەی تاڵ و بێ گوڵ. تەواوی هێزەکانی دەوروبەری لووشدەدا و هەموو درەختێك لە سێبەری ویدا دەژاکان. منیش لە سێبەری ویدا دەژاکام. نەمدەویست لەنێو مەداری هەناسەیدا بژیم. کە جحێڵ بووم، ئاڵای یاخیی بوونم لەناوەوەمڕا بەرز دەکردەوە. ئامادەبووم خۆم لە سەرکێشیگەلی خەتەرناك بدەم. بەڵام هەرکاتێ بابمم دەکەوتەوە یاد، ئیدی ترسم لێدەنیشت. هەر لەبەر ئەمەیە، لەترسی بابم ناچار بووم لەبری ئەوەی لەبواری کردەییدا ببمە

تێکۆشەرێکی مەزن، لەبری ئەوە کەوتمە نووسینی هەموو ئەو شتانەی کە حەزمدەکرد بیانکەم. ئەوە باوکم بوو کە خوێنی کردمە مەرەکەب.

*

دوای سێ ڕۆژ، کاتێ بۆ ماڵە گچکەکەی کەنار زەریا گەڕامەوە، ئارامییەکی سروشتی و دەگمەنم لەخۆمدا هەستپێدەکرد. قورسایی سێبەرێك لە شانم داگیرابوو. ئەو پەتە نهێنی و نادیارە پسابوو کە بە ملکەچیی و ترسەوە گرێیدابووم. هەنووکە دەمتوانی بئاخڤم و بنووسم و هەرچ شتێکم بوێ بیکەم. ناچار نەبووم حیسابی کەس بدەم. ئیدی پاسەوان ڕۆیشتبوو. ئەو چاوە نووقا بوو کە دەیبینی و نەدەبوورا. پەیماننامەی کۆیلایەتیی دڕا بوو. هەنووکە ئازاد و ڕەها بووم.

بەمەیشەوە کات زۆر درەنگ بوو. ئاخر ڕێگەیەکم گرتبووە بەر کە خۆم هەڵمنەبژاردبوو، بەڵکو ڕێگەکە منی هەڵبژاردبوو. هەموو ڕێگەکانی دوواوە و پێشەوەم داخرابوون. لە بازنەی دابونەریتی چەسپاو و هاوسۆزیی و ڕقی چەسپاودا گیرمخواردبوو. ئیدی هەنووکە کاتی ئەوە بەسەرچوو بوو کە گۆڕانکاریی خێرا و ئاڵوگۆڕ لەشەڕگەکاندا بکرێ. ئەو ڕێگەیەی گرتبوومەبەر دەبوو بیگەیەنمە کۆتایی. ئەمەو چ شتێکیتر نا. بەڵام هەنووکە دەرفەتێکی مەزنم هەبوو. باری سەر شانم داگیرابوو. دواجار دەمتوانی بە ئارامیی و بەو شێوەیەی خۆمدەمویست بە گۆرانی گوتنەوە، بەپێکەنینەوە، بەراوەستان و گەمە کردنەوە هەنگاو هەڵێنم، لەبەرامبەر هیچ کەسێکدا هەستم بە شەرم یان ترس نەدەکرد. لەژیانمدا تەنێ لەیەك کەس ترسا بووم: ئەویش لە بابم. ئیدی هەنووکە کێ

هەبوو لێیبترسێم؟ کە منداڵبووم کاتێ تەماشایمدەکرد وەك دێوێك دەمبینی. کە گەورەتر بووم هەموو شتێکی دەوروبەرم، بە ئینسان و خانوو و درەختەکانەوە چکۆڵەتر بوونەوە. تەنێ بابم بوو بەو شێوەیە مایەوە کە بە منداڵیی بینیبووم: یەك دێو لەبەرامبەرمدا خۆی راستدەکردەوە و بەشی منی لە هەتاو دەبرد. هەوڵدانم بۆ ئەوەی لە ماڵە باب، لە بێشەی شێردا نەمێنمەوە، بێهوودە بوو. گەرچی ئاوارەییم کردە پیشە و سەفەرمکرد و خۆمهەڵدایە نێو سەرکێشیگەلی سەختی ئەقڵییەوە، کەچی سێبەری باوکم هەمیشە لەنێوان من و روناکیدا لەجێگەی خۆی دەمایەوە. بۆیە من هەمیشە لەخۆرگیرانێکی هەمیشەییدا سەفەرمکردووە.

بڕێکی زۆر تاریکیی، بڕێکی زۆر لە بابم، لەبوونی مندا هەیە. بەدرێژایی ژیانم هەوڵمداوە ئەم تاریکاییە بکەمە روناکیی. ئەوە هەوڵێکی سەخت و بێڕوحمانە بووە. گەر بۆ تاقەساتێك ماندووبام و رێگەمدابا دەرفەتێکی گچکە بکەوتایە دوژمنایەتییەکەوە، ئەوا تیادەچووم. گەر هەندێ جاریش براوە بام، ئەوا ئەو براوەییە وای چ ئازار و چ برینگەلێکی لێدەکەوتەوە! ئاخر من پاقژ لەدایکنەبووم، بەڵکو جەنگیم تا پاقژ بم. بۆ من چاکەخوازیی بەری سروشتم نەبووە، بەڵکو بەری جەنگەکانم بووە. خودا ئەوەی پێنەبەخشیوم، بەڵکو دەبوو هەوڵمدابا بەزەبری شمشێر لێمسەندبا. لای من خاکی چاکەخوازیی تەپۆڵکەیەك شیاکەیە کە شکڵ و شێوەی خۆی گۆڕیوە.

هەرگیز ئەم جەنگە نەبڕایەوە. تا ئێستا نە دۆڕاوم و نە بەتەواوییش بردوومەتەوە. هەمیشە لەجەنگدام. دەشێ لەهەر ساتێکدا بێ بەتەواویی تیاچم و دەشێ لە هەر ساتێکیشدا بێ بەتەواویی رزگارمبێ. ئەز هێشتا بە بەرزەخدا تێدەپەڕم کە بە باریکایی موو بە ژوور خەرەندەوە دەشنێتەوە.

*

خۆم رووتکردەوە، خۆمدایە زەریا و مەلەمکرد. ئەو رۆژە هەستم بەنهێنی پیرۆزی فەریزەی غوسڵ لەساکارییە نەمرەکەیدا کرد. تێگەیشتم کە بۆچی زۆر لە ئاینەکان ئاو و حەمام، بە مانایەکی دی غوسڵ، بە مەرجێکی پێشینە و حەتمیی ئەو سرووتانە دادەنێن کە کەسی هیدایەتکراو ژیانی نوێی پێدەسپێدەکات. ئاخر فێنکایی ئاو تا مۆخی ئێسکەکانی رۆدەچێ، بە رۆح دەگا و رۆح بە بینینی ئاو وەك مەلێکی گچکەی زەریا شادومانانە باڵەکانی لێکدەدا، خۆی دەشوا و خەنیی دەبێ و دەبووژێتەوە. ئاوها ئاوی سادەی رۆژانە دەبێتە ئاوی نەمری ژیان و لەدایکبوونێکی نوێ دەبەخشێتە ئینسان. کاتێ کەسی هیدایەتکراو لە ئاو دێتەدەرێ، دونیا لەبەر چاوانیدا گۆڕاوە. دونیا نەگۆڕاوە، دونیا هەمیشە سەرسوڕهێن و ترسناك، گوناهبار و پڕ لەجوانییە، بەڵکو هەنووکە، دوای غوسڵ، ئەو چاوانە گۆڕاون کە دونیا دەبینن.

کە لەزەریا هاتمە دەرەوە، خۆر لەئاوابووندا بوو. دوو دورگەی چۆڵ لەبەرامبەرمدا گوڵڕەنگ ببوون. وەك بڵێی رۆژ لە هەڵاتندا بێ. شەپۆلە

دڵڕفێنەکان بەسەر چەوە سپییەکەدا بە ئارامیی چپەچپیان بوو. تەواوی کەناری دێرین بەئاسوودەییەوە زەردەخەنەی دەهاتێ. بەلەمێکی ماسیگرتن بەسەوڵە بریقەدارەکانییەوە تێدەپەڕی. سەوڵەکان کە لەئاوەکەیان دەدا و برینداریان دەکرد، ئاسەوارێکیان لەتەلآی تواوە لەشوێنی خۆیاندا جێدەهێشت. لەناو بەلەمەکەدا، ماسیگر بە توندی ئاهی هەڵدەکێشا و دەنگی هەناسەی لەسکوتی ئێوارەدا لێوڕێژ لەشکۆ و سۆزی شەهوانیی دەبوو. وی کە بێگومان جحێڵ و بێ هاودەم بوو، بە جوانیی زەریای هێند بەرگە نەگیراو دەبینی، کە ئیدی تەنێ ئاهەکانی دەیانتوانی ئەو جوانییە لەخۆیاندا جێگە بکەنەوە.

هەنووکە دورگە بچووکەکان بەڕەنگی وەنەوشە بوون و زەریا تاریکتر دەبوو. مەلانی شەو بە دەم هەستکردن بە فێنکایی شەوەوە لەسەر پێڵووەکانیان، چاوانیان دەکردنەوە. برسیی بوون. دوو شەمشەمەکوێرە بەدەمی کراوەوە بە ژوور سەرمەوە بە بێدەنگیی باڵیان لێکدەدا و بە دووی نێچیردا دەگەڕان. ئەوانە رۆژانێك مشك بوون – پسپۆڕان ئەمە نازانن بەڵکو جوتیاران دەیزانن– بەلآم خۆیانکردووە بە کلێسادا، لە جەستەی مەسیحیان لە کولێرەی پیرۆزدا کرۆژتووە و ئیدی باڵیان لێڕوواوە. لەو تاریك و ڕوونەدا جەستە مشك ئاساکانیانم تەماشادەکرد و هەمدیس هاوئاهەنگیی پەنهانی دونیا لێوڕێژی لە سەرسامیی دەکردم. بونیادەم و ئاژەلآن بەهەمان یاسای ساکار بەڕێوە دەبرێن. سەرکێشییەکانی رۆحی ئینسان و خوشکە شەمشەمە کوێرە یەکێکن. رۆحی ئینسانیش رۆژانێك مشك بووە. لەجەستەی مەسیحی

خواردووه، لەشێوی رەببانیدا خودا شتێکی بەشداوە و ئیدی باڵی لێڕوواوە.

چ ئاژەڵێك شكنابەم قێزەوەنتر لەمشك و چ مەلێك شكنابەم نەفرەتاویتر لەشەمشەمەکوێرە و چ قلافەتێکی خوڵقاویش لەگۆشت و تووك و ئێسك شكنابەم ترسێنەرتر بێ لەجەستەی ئینسان. بەلام بنۆڕە لەچۆنێتی گۆڕانی ئەو هەموو پیسییە کاتێ خودا تیایاندا جێگیردەبێ – تۆوێك کە دەبێتە باڵ–

گەڕامەوە ماڵ. بەدرێژایی شەو ئەم ئەندێشەیە سەبووریی دەدامەوە. لای سپێدە بابم هاتە خەونم. روخسارە بێجووڵەکەی پرشنگیدەدا و تەژی لە میهرەبانیی بوو. لەنێو چیمەنێکی سەوزدا بەرامبەرم راوەستا، زۆر بالابەرز و زۆر تەنك وەك ئەوەی لەهەور خوڵقابێ. هەروا کە دیقەتیمدەدا و بەخۆشحاڵیی خەریکبوو دەمم دەکردەوە بۆ ئەوەی ئەو وشە شیرینەی پێبڵێم کە تا لە ژیاندا بوو پێمنەگوتبوو، ئیدی شنەیەکی فێنك هەڵیکرد– ئاخۆ ئەوە شنە بوو یاخود هەناسەی خۆم؟– هەورەکە جولاو تەنکتر بۆوە و شێوە ئینسانییەکەی پێشووی بزر کرد و وەکی شەونمی بەرەبەیان بەهەموو لایەکدا، بەسەر گژوگیاکەدا پرژا.

کاتێ وەئاگابوومەوە، هەتاو هاتبووە ژوورەکەم و رووی تەختەنوێنەکەی پۆشیبوو. خۆم بەباسکمەوە گرت تا لەپەنجەرەکەوە لەدەرەوە بنۆڕم. زەریا پێدەکەنی و مەمکە چکۆڵەکانی بەرز دەکردەوە تا تیشکی گەرم بتوانێ نەوازشیانکات. ئەمە رۆژێکی جوان و

خودایانەیتر بوو. هەموو بەیانییەك دونیا سەرلەنوێ پاقیژەیی خۆی کەشفدەکا. پێدەچوو لەهەمان ساتدا گەرموگوڕ لەنێو دەستی خوداوە هاتبێتەدەر. ئاخر وی خاوەن چ یادەوەرییەك نییە. هەر بۆیە هەرگیز چرچ ولۆچیی لەسەر روخساری دەرناکەوێ. نە بیری دێ رۆژی پێشوو چیی کردووە و نە سەبارەت بەوەیش کە دەبێ سبەینێ چ بکات، دەیکاتە هەرا. بەڵکو ساتەوەختی ئێستا لەشێوەی ئەبەدییەتدا ئەزموون دەکات. چ ساتەوەختێکی تر بوونی نییە. پێش و پاشیی ئەم ساتەوەختە، **هیچ** ە.

لەبەر پەنجەرەکەدا دانیشتبووم تا هەتاو راستەوخۆ لە سینەم بدا و ئیدی بەسەر پەڕە کاغەزی سپیدا دانەویمەوە. پەڕە کاغەزی سپی نەبوو، بەڵکو ئاوێنەیەك بوو کە تیایدا روخساری خۆم دەبینی. دەمزانی ئەوەی دەینووسم ددانپیانانێکە. ساتەوەختی یەکلاکەرەوەی رۆژی قیامەتە. لەبەردەم دادوەری نادیاردا رادەوەستیت و دڵت بەبێ شەرم دەکەوێتە راگەیاندنی گوناهەکانی: دزیم کردووە، خەڵکم کوشتووە، درۆم کردووە، زینام لەگەڵ ژنی دراوسێدا کردووە، سوپایەکی تەواوم لەخودایان پێکهێناوە، سوژدەم بۆ بردوون، تێکوپێکم داونەتەوە، خودایانیترم رۆناون، جورئەتی ئەوەم هەبووە حەز بکەم لە ئینسان تێپەڕێنم و ئەو شتە بکەم کە تۆ نەتتوانیوە یاخود نەتویستووە بیکەیت، دەستم لەگەڵ تەواوی هێزە روناك و تاریکەکاندا تێکەڵاو کردووە تا **تۆ** لەعەرشەکەت بهێنمە خوارەوە و خۆمی لەسەر دانیشم و یاسایەکی نوێ لەدونیادا بەرقەرارکەم– یاسایەك کە زوڵم و

زۆر و برسێتیی تێدا کەمتربێ، چاکەخوازیی تێدا زیاتر و ئەڤینی تێکۆشەرانەی تێدا فرەتر.

هەستمدەکرد دڵم لەناخمڕا هاواردەکات. گلەیی و گازەندەی زۆر بوو، سەرپێچی خودای دەکرد و ئیدی کاتی ئەوەی بوو کە راپۆرتێك ئامادەکا و لە تووڕەیی و عەزابەکانیی ئاگاداریکا. گالیسکەی عومر بۆ پێشەوە خلۆر دەبۆوە و منیش لەگەڵیدا بۆ پێشەوە خلۆر دەبوومەوە. دەبوو بدوێم و پاشان خاك زاری داخستبام. ئاخر هەر ئینسانێك هاوارێکی هەیە، هاواری خۆی کە دەیەوێ بەر لەمردن ئەو هاوارە بکێشێ. بۆیە پێویستە لەسەرمان، کات بەهەدەر نەدەین تا نەبا ئەجەل بوارمان نەدات. راستە ئەم هاوارە بێهوودە لەفەزادا پەرشدەبێ و دەشێ چ گوێیەك نەبێ چ لەئاسمان و چ لەسەر عەرد بیژنەڤێ. بەڵام قەیدی ناکا. خۆ تۆ مەڕ نیت، بەڵکو تۆ ئینسانیت. ئینسانبوونیش واتە ئارام نەگرتن و هاوارکردن. کەواتە دەی هاوارکە!

بەخۆمدەگوت: مەترسە، مادامەکیی تۆ ئاژەڵێکی فانیت، ئەوا داڵغەی ئەوە لێمەدە کە ناتوانیت دەستوەردەیتە بەڕێوەبردنی گەردوونەوە. حەیفێك کە بە قودرەتی خۆت هۆشیار نیت، گەر هۆشیار بایت، ئەوا تا هەنووکە لە سنوردارییەکانی مرۆڤت تێپەڕاندبوو!

*

بەهار هات و من هێشتا هەر دەجەنگیم و هەوڵمدەدا ئەو ماینە کێوییانە – وشەکان – رامکەم. گەرچیی هەزارەها و ملیۆنەها ساڵ لە

پەیدابوونی یەکەمین ئینسان تێپەڕیوە، کەچی شێوازی لەبۆسەنانی (نادیار) و یاساگەلی راوکردنی، هەر وەك خۆیەتی. هێشتا هەمان فێڵ بەکاردێنین، هەمان نوێژ دەکەین کە بەرژەوەندییەکی شەخسیی لە پشتەوەیە: دەپاڕێینەوە، هەڕەشە دەکەین، بە هەمان فێڵەوە بۆسە بۆ نادیار دەنێینەوە – لەبەرئەوەی کە رۆح ناتوانێ لەژێر باری قورسی جەستەدا باڵ لەیەکدا، بۆیە ناچارە شوێنپێی جەستە هەڵگرێ.

مرۆڤی سەرەتایی لە ئەشکەوتەکاندا هەوڵیدەدا وێنەی ئەو ئاژەڵە دڕندانە بکێشێ کەدەیویست راویانکا. ئەوان بۆیە ئەم کارەیان دەکرد چونکە برسی بوون. چ مەبەستێکیان لە بەرهەمهێنانی هونەر یان جوانیی نەبوو. نیگار یاخۆ بەردکاریی شێوەی گیانەوەرەکە بۆ ئەوان وەك جادوو بوو، تەڵەیەکی سیحراویی بوو کە ئاژەڵە دڕندەکەی بۆ لای خۆی رادەکێشا و پێوەی دەبوو. بەم پێیە زۆر پێویست بوو وێنەکە بەپێی توانا لە ئۆرگیناڵەکە بچێ تا بە هاسانی بتوانرێ ئاژەڵەکە فریو بدرێ.

منیش بە هەمان شێوە وشەکانم وەکو تەڵە، بە تەواوی فێڵێکەوە کە بەڵەد بووم دەنانەوە تا ئەو **هاوار** ە سرکە رامکەم کە یەکبینە بەبەردەممدا تێدەپەڕیی.

کوتوپڕ دیواری درزتێبووی کەشف و هەوڵ بە بێسرتە رما. رێك وەك ئەو وەحشییانەی بەدۆزینەوەی ناوی خودا یان ئەو شەیتانەی

عەزابیان دەدا، دەتوانن لغاویکەن و سواری بن و قامچی لێدەن و بۆ هەر جێگەیەکیان دەوێ بیبەن. منیش هەروا بە ناونانی پاڵەوانەکەم هەستمدەکرد کە هێزی ئەوم تێدێ و چاو قاییمانە دەچمە پێش، تەواوێك وەك ئەوەی کە هێزی ئەسپ دزە دەکاتە سوارەکەی سەر پشتییەوە و هێزو گوڕی ئەوی تێدێ.

پەردەی هەموو شتێك لەپێش چاوانمدا هەڵدرایەوە – سێبەرگەلی خاڵیی کە لە حەسرەتی ئەوەدا بوون خوێنی خۆمیان بدەمێ تا بتوانن ببنە جەستە، سەفەر و سەرکێشییەکانی قارەمان، جەنگەکان، قەتڵوعامەکان، سووتانەکان، ئەڤین و ئەڤینداریییەکان، روبەڕوبوونەوەی نهێنییانە لەگەڵ رۆحگەلی مەزن، دواجاریش لەکۆتایی سەفەردا بەلەمێکی درێژکۆلە و باریکی وەك تابووت و لەنێو بەلەمەکەشدا دوو بەلەمەوانی پیر، دوو جەنگاوەری ساڵخوردە: چیرۆن و پاڵەوانەکەم. شەپۆلەکانی نێوەندی زەریای کرێتیی کە یەك بەدوای یەکدا دەهاتن و لەبەر هەتاودا پرشنگیاندەدا و پێدەکەنین و بە چرپە سەریان بە خڕە بەردی کەناردا دەکێشا، دەبوونە بەیتی شیعر و قەڵەشی بەهەتاو شۆراوی زەینم لەخۆیدەگرتن و ئەمیش وەك کەناری کرێت دەکەوتە پێکەنین.

بە تێپەڕینی رۆژەکان و هەفتەکان، بەردەوام نیگەرانی هاتنی سپێدە بووم تا سەرلەنوێ سەر بەسەر پەڕە کاغەزی سپیدا شۆڕکەمەوە و بزانم ئەوڕۆکە پاڵەوانەکەم چ دەکات، گەرەکییەتی بۆ کوێ بچێ، چۆن لەگەڵ ئەو هێزە روناك و تاریکانەدا زۆران دەگرێ کە لە خێوەتی ئاسۆوە

هەڵدەکەن و هەوا دەکەنە چارۆکەکەیەوە. خۆیشم نەمدەزانی چ روودەدات. چاوەڕێ بووم، ئەفسانەم لەناوەوەمرا دەکردەوە تا فێر بم. بێ چ نەخشەیەکی زەینیی دەمنووسی. هێزی تر حوکمیان دەکردم، هێزگەلێك کە لەسەردا کۆنەببوونەوە، بەڵکو لە دەوروبەری کەلەکەدا. دەستمیان رێنوێنیی دەکرد و زەینیان ناچار دەکردم کە بەردەوامبێ و یاسا بەرقەرارکات.

هەرگیز لەوەوبەر ئازار و ئارامیی کپی کرمی ئاوریشمم بە هەستی لێکچوونێکی ئاوهاوە ئەزموون نەکردبوو. کاتێ تەواوی ئەو گەڵا تووانە هەرسدەکات کە خواردوونی و دەیانکاتە ئاوریشم، ئیدی قۆناغی داهێنان دەست پێدەکات. سەر بەملاولادا رادەوەشێنێ، هەناوی بە لەرزێکی گرژ بووەوە بۆ دەرەوە دەڕژێنێ، ئاوریشمەکە رست رست رادەکێشێ و بە تاقەت و حیکمەتێکی عاریفانەوە کفنی خۆی – سپی، ئاڵتوونیی، هەر هەمووی لە ماتریاڵی گرانبەها – دەچنێ.

پێموایە چ ئازارێکی شیرین تر و چ ئەرکێکی بەپەلەتر نییە لەوەی کە کرم ببێتە ئاوریشم و جەستەش ببێتە رۆح. چ بەرپرسیارییەکی تر نییە تا ئەم رادەیە هاوگونجاو بێ لەگەڵ ئەو یاسایانەدا کە کارگەکەی خودا بەڕێوە دەبەن.

*

نیگای کرێتییانه

له تەواوی ئەو ماوەیەدا کە مرۆڤ سەرگەرمی داهێنانە، نەخۆشی بەیانیانی ژنێك باڵی بەسەردا دەکێشێ کە کوڕەکەی بە هەناوی خۆی خۆراکدەدا. من لەو ساتانەدا دیداری خەڵکیم پێ مەحاڵە. گچکەترین دەنگ تەواوی جەستەم لەرز لێدێنێ. وەك بڵێی ئاپۆلۆ بەر قامچیم بدا و دەمارە دەرپەڕیوەکانم بە هۆی بەرکەوتنیان بەهەوا زامدار ببن.

شیعرە هەشت بەیتییەکان بە هاتوباتەوە ، بەیت لە دوای بەیت هەڵدەقوڵێن و وەك زەریا لەسەر پەڕە قاقزەکە پەرشدەبوون. بێجووڵە لەسەر کورسییەکە دانیشتبووم و نەبەرد و میحنەتەکانی ئۆدیسەم ئەزموون دەکرد. وی بۆ سەفەرێکی بێگەڕانەوە لەنگەری گرتبوو. هەنووکە دورگە چکۆڵەکەی، ژنە گچکە و ناچیزەکەی، کوڕە سافیلکە و دڵسافەکەی زۆر بۆی بە پەرۆشبوون. بە بێزارییەوە خۆی بە سەفەر دەسپارد. لە (ئەسپارتا) رادەوەستا و (هیلین) ی دەرفاند. هیلینیش سیوای لە ژیانی ئاسوودەیی ببۆوە. بۆ کرێت ڕۆیشت و بەپێوەندیکردن بە بەربەرەکانەوە کۆشکی گەندەڵبووی گڕ تێبەردا. بەڵام خەریکبوو دەخنکا، تەنانەت ئەم دورگەیەش دووچاری هەناسەتەنگیی دەکرد و هەمدیس رێی باشووری دەگرتەبەر. من خۆم لە کەشتییەکەی ویدا دانیشتبووم و لەتەکیدا سەفەرم دەکرد. پەیکەرێکی بووکی زەریا لە پێشی کەشتییەکەدا بوو. زەینم ببووە گۆیەکی تەواو، ببووە گۆیەکی خاکیی و بەمەرەکەبی سوور ئەو بەندەرانەمان لەسەری دیاریی دەکردن کە دەیانگەیشتینێ و ئەوانەش

که هێشتا پێیاننەگەیشتبووین- تاکۆتایی ئەرز-. هەموو شتێکم دەزانی، هەموو شتێکم دەبینی و ڕێگەکە بەڵەد بووم. ڕێگەی خەتەرناك لەناوەوەمرا بە ئاشکراییەکی تەواو دەدرەوشایەوە. بەڵام ئاخۆ داخستنی تەواوی ئەو خەونە بە وشە، بێئەوەی تەنها قەترەیەك بڕژێتە دەرێ، چ بەرخۆدانێکی گەرەکە!

هونەرمەند لەگەڵ جەوهەرێکی رەق و نەبینراودا دەکەوێتە زۆران، جەوهەرێکی زۆر باڵاتر لە خودی خۆی. تەنانەت گەورەترین براوەش لەو زۆرانەدا بە دۆڕاویی دێتەدەرێ. چونکە قووڵترین نهێنییەکانمان، تاقە نهێنییەك کە شیاوی دەربڕینە، هەمیشە بە بەیاننەکراویی دەمێنێتەوە. ئەم نهێنییە هەرگیز تەسلیمی چوارچێوەی ماتریاڵیی هونەر نابێ. لەنێو ناخی هەر وشەیەکدا تەنگەنەفەس دەبین. بە بینینی درەختێکی چرۆکردوو یان پاڵەوانێك یان ژنێك یاخود ئەستێرەی بەیان هاواردەکەین:(ئاه!) بێ لەوانە چ شتێکیتر لەگەڵ شاگەشکەییماندا نایەتەوە. کاتێ کە دەکەوینە شیکارکردنی ئەم (ئاه) ە و دەخوازین بیکەینە فیکر و هونەر و بیبەخشینە ئینسان و لەفەنابوون قوتاریکەین، دەبینین چۆناوچۆنی بۆ ئاستی وشەگەلی برۆنزیی و بە باق و بریق، پڕ لەخۆپەرستی و جوانکاریی دادەبەزێت!

بەڵام حەیف چ ڕێگەیەکیتر بۆ گواستنەوەی ئەم (ئاه)ە نییە - تاقە بەشی نەمریی لە ئێمەدا - بۆ ئینسان. وشەکان! وشەکان! ئەفسووس کە بۆ من چ ڕێگەیەکی تر نەبوو. جگە لە بیست و شەش سەربازی قوڕقوشمین- بیست و شەش پیتی ئەلفوبێ- دەسەڵاتم بەسەر چ

شتێکیتردا نەبوو. گوتم: نەفیرێکی گشتیی رادەگەیەنم و سوپایەك پێکەوە دەنێم و دژی مەرگ دەجەنگم.

چاك دەزانم کە مەرگ تێکناشکێت. بەڵام بەهای ئینسان لەسەرکەوتندا نییە، بەڵکە لەبەرخۆدانیدایە لەپێناوی سەرکەوتندا. ئەمەش دەزانم کە لەوەیتر سەختترە: بەهای ئینسان تەنانەت لەبەرخۆدان لە پێناوی سەرکەوتنیشدا نییە، بەڵکە بەهای ئینسان تەنها لەیەك شتدایە، ئەویش ئازایانە ژیان و مردن و سەرنەوینەکردنە بۆ هیچ جۆرە پاداشتێك. ئەم بنەمای سێیەمەش دەزانم کە ئەمیش لەوانیتر سەختترە: دڵنیابوون لە نەبوونی پاداشت نابێ زەندەقمان بەرێ، بەڵکو دەبێ لێورێژمان لە شادومانیی و شکۆ و جوامێریی بکات.

هەروا کە دەمنووسی، دەمبینی هەمیشە دوو وشە وەدیاردەکەوتن و نەیاندەویست دوور بکەونەوە، گەرچی من بۆ خۆم ئەوەم نەدەویست و لەڕاستیدا هەوڵمدەدا خۆمیان لێبەدووربگرم. ئەو دوو وشەیە خودا و هەڵگژان بوون. خودا چییە؟ هیۆلای مەزنە یان ئومێدی مەزن یاخۆ یەقینی مەزن؟ یان دەشێ گومانی مەزن بێ؟ گەرچی ساڵەها بوو تێدەکۆشام، کەچی هێشتا نەمدەتوانی وەڵامێکی ئاشکرا بۆ ئەم پرسیارە تراژیدییە بدۆزمەوە. ئاخر وەڵامەکە لەناوەوەمرا هەمیشە بەپێی ئازایەتیی یان بڕوا یاخۆ ئەو ترسە دەگۆڕا کە رۆحم لەمیانەی رامانەکانیدا لەخودا هەستیپێدەکرد. هەرگیز تەواو دڵنیا نەبووم کە ئاخۆ دەبێ لەپاڵ کام یەك لەم سێ سایرینەوە: هیۆلا، ئومێد، یەقین – راوەستم و رۆحمی پێبسپێرم. ئاخر هەر سێ سترانەکە وەك یەك

ئەفسونیان دەکردم و هەرچەندێك زیاتر گوێم بۆ یەکێکیان رادێرابا، ئارەزووم بۆ پێشڕەویکردن کەمتر دەبۆوە. بەڵام لە تەواوی تەمەنمدا لە یەك تشت دڵنیابووم: ئەویش ئەوە بووە کە تەنها و تەنها ڕێگەیەك بە خودا کۆتایی دێ ئەویش ڕێگەی هەڵگژانە نەك دابەزین، نەك ڕێگەی ئاسۆیی، بەڵکو تەنها هەڵگژان. بێتوانایيم لەجیاکردنەوەی ئاشکرای واتاکانی وشەی خودا– وشەیەك کە بەهۆی زۆر بەکارهێنانییەوە چ بەهایەکی نەماوە– چەندینجار دووچاری دڵەڕاوکێی کردووم. بەڵام سەبارەت بەو ڕێگەیەی بە خودا، یان بەمانایەکیتر بە ترۆپکی بەرزی ئارەزووی ئینسان کۆتایی دێ، هەرگیز دوودڵیی داگیری نەکردووم.

ئەمەیش بڵێم، کە هەمیشە سێ مەخلوقی خودا ئەفسوونیان کردووم، کرم کە دەبێتە پەپوولە، تەیرە ماسیی کە لە ئاودا باز دەدا تا بەشکم لە سروشتی خۆی تێپەڕێنێ، کرمی ئاوریشمیش کە هەناوی خۆی دەکاتە ئاوریشم. لەگەڵ ئەو سێ بوونەوەرەدا، هەمیشە هەستم بە یەکانگیرییەکی عاریفانە کردووە، لەبەرئەوەی هەمیشە لەلای من سومبوڵ بوون بۆ ڕێگەی ڕۆحم. مەحاڵە بتوانم ئەو شاگەشکە بوونە گوزارشت لێبکەم کە بۆ یەکەمجار بە بینینی هەڵکۆڵراوی قۆزاخە و پەپوولەیەك لەسەر دوو تای تەرازوویەکی ئاڵتوونیی لەقەبرسانی شاری (میس) دایگرتم. چێژێك کە بەبینینی ئەو هەڵکۆڵراوە تیامدا وروژا، لەوەسفکردن نایەت. پەرۆشیی قۆزاخە بۆ بە پەپوولە بوون، هەمیشە ڕەمزی بە پەلەترین و لەهەمان کاتدا ڕەواترین ئەرکی ئەو — ئینسان — بووە. خودا لەشێوەی کرمدا دەمانخوڵقێنێ، ئەوە ئەرکی ئێمەیە کە دەبێ هەوڵبدەین ببینە پەپوولە.

کاتێ تەیرە ماسیم بەسەر نیگارەبەردەکانی (کنۆسۆس)ەوە بینی، خۆشیی و شاگەشکەبوونێکی هاوشێوەی ئەوە دایگرتم. بەو باڵانەی بۆ خۆی دروستیکردبوون، تەیرە ماسی بەسەر زەریادا دەسوڕایەوە. لەگەڵ باپیرە هێجگار دوورەکانمدا هەستم بەهاوشوناسی دەکرد. هەنووکە دوای هەزاران ساڵ شوێنپێیانم هەڵدەگرت: ئاخر منیش سەرزەمینی کرێتم دەکردە باڵ.

رۆژێکیان لە نوێژخانەی گوندێکی گچکەی یەکێ لەدورگەکانی گرێکستاندا، ئەیکۆنی پاقیژەم بینی (بینیم؟ دەشێ لە خەوندا بینیبێتم) کە ئیمانداران لە چوارچێوەیەکی دڕکیان نابوو. گەرای کرمی ئاوریشمیان بەسەر چوارچێوەکەیدا پەرشکردبوو، گەراکان تروکابوون و کرمگەلی موجیزەنوێن رۆژانە گەڵا توویان خواردبوو. ئەو ڕۆژەی کە ئەیکۆنەکەم بینی، کرمەکان ئەرکی سەرشانیان بەجێهێنابوو، گەڵاتووەکانیان هەرسکردبوو، کردبوویانە ئاوریشم و پاقیژەش بەقۆزاخەی سپی لەچوارچێوە گیرابوو. بەخۆمگوت: چ دەبوو گەر بمتوانیبا تا بەهارێ بەرامبەر پاقیژە بمامایەتەوە و کردنەوەی قۆزاخەکان و پەپوولە لوول خواردووە سپییەکان – بەقەولی جوتیاران رۆحگەلم – ببینیبان، کە بە چاوانی درەوشاوە و زۆر وردیان دایکی خودا لە ئامێز دەگرن!

مەسیحییەکی ئیماندار پێمدەڵێ:" ئەوەی بینیوتە خەون نەبووە. ئاخر تۆ کرمت نەبینیوە، بەڵکو ئێمەی مرۆڤت بینیوە. کاتێ ئەرکی

خۆمان لەسەر ئەرز بەجێدێنین و دەچینە گۆڕەوە، لەوێشەوە لەشێوەی ڕۆحدا دێینە دەرێ و تا ئەبەد بە دەوری دایکی خودادا باڵ لێکدەدەین. خودا چاوی پێبەخشیوین تا بەو چاوانە و بەبینینی کرمی ئاوریشم ڕێنوێنیمانکا. ئاماژەی پیرۆز و پێغەمبەرانە بۆ ساتێك دڵمان دەشەپۆلێنێ. بەڵام زاتناکەین هەنگاوێکیتر هەڵێنین: باوەڕهێنان و گۆڕینی ئومێد بە یەقین!"

*

بۆ بەیانی دونیا روناك و هەڵمی لێهەڵدەسا. شەو زریانێکی توند هەڵیکردبوو، خاکی تینوو ئاوی ئاسمانی خواردبۆوە و بوژابۆوە. کە چوومە بەر پەنجەرەکە، بۆنی خۆشی ئەرز و زەریا گەییە کەپووم. ئاسمان تازە خۆشتوو، لە تیشکی هەتاودا بەسپێتیی ئەڵماس دەدرەوشایەوە. سینگی منیش وەك پارچە عەردێك تێر ئاو و بوژابۆوە. ئەویش وەکی خاکی تینوو، تەواوی زریانەکەی شەوی لەئامێزگرتبوو. ئەو چێژەی هەستمپێدەکرد هێند گەورە بوو کە پێم مەحاڵ بوو چەمینەوە بەسەر پەڕە کاغەزدا و گۆڕینی دونیا بۆ بتگەلی هەشت تەفعیلەیی. هەربۆیە دەرگاکەم کردەوە و چوومە دەرێ.

مانگی ئاب بوو، سەخیترین و خۆشەویستترین مانگ. وەك سەرگەورەی خێزانێك، کە بە باوەشێك میوەی ئاودارەوە، بەبێستانەکانی کاڵەك و بە رەزەکاندا دەگەڕێ و دەموچاو و جلکەکانی

شەراباویی بووە – ساتیرێکی پیرۆز بە دوو غەبغەبە و سێ ورگ و کلکێکی ستوونییەوە کە نەمرانە لە ڕەزەکەیدا، لەگرێکستاندا – ترێ ڕنیی دەکات.

ئەوانە چوار خودای خۆمانەن، خودایانی راستەقینە و نەمر. لەژێر هەتاوێکی ئاوهادا و بەرامبەر زەریایەکی ئاوها و لەنێوان ئاوها نەمرییەکدا، چۆن خودایانی تر – بەبێ ورگ، بێ شادیی، بێ گەڵامێو بە لاجانگەکانیانەوە، دەیانتوانی بێنە دونیاوە و چۆن دەیانتوانی بەختەوەر بن؟ کوڕان و کیژانی گرێکستان چۆن دەیانتوانی ئیمان بە بەهەشتێکی جیاواز لەم بەهەشتە ئەرزییە بهێنن؟

چووبوومە نێو رەزەکانەوە. کیژۆڵانی گچکە ترێیان دەڕنی. توند روخساریان بە سەرپۆشی سپی پێچابوو تا خۆیان لەتیشکی سوتێنەری هەتاو بپارێزن. کاتێ ڕێبوارێك بە لایاندا تێدەپەڕی، سەریان هەڵدەبڕی و جگە لەدوو چاوی ورد و ڕەش چ شتێکیتر نابینی کە لە روناکی خۆردا پرشنگدەدەن و تەژی لە سێبەری پیاوانن.

لێگەڕام جەستەم هەر رێگەیەکی پێخۆشە ئەویان بگرێتەبەر. لەزەتێکی زۆرم دەبرد لەوەی کە جەستەم ڕێنوێنیم دەکا نەك خۆم. ئاخر متمانەم پێی بوو. کاتێ جەستە بە نووری گرێکستان شۆردرابێ، ئەوا ئیدی ماددەیەکی کەڕ و لاڵ و بێگیان نییە. بەڵکو لێوڕێژە لە رۆحێك کە نوورانیی دەکات. خۆ گەر لێگەڕێیت سەربەستیی خۆی وەرگرێ، ئەوا دەتوانێ بڕیاری خۆی بدا و بەبێ دەستێوەردانی ئەقڵ

ڕێگەی راست بدۆزێتەوە. بە پێچەوانەوە، رۆح تارماییەکی غەیبیی نییە، لە دڵنیایی و گەرمای جەستە بەهرەمەند بووە و چێژێکی شەهوانیی بە دونیا دەچێژێت. وەك بڵێی دەم و لووت و دەستی هەبێ و دونیایان پێنەوازشکا. بەزۆریی ئینسان خاوەن ئارامیی نییە بۆ پارێزگاریی کردن لە تەواوی ئینسانییەتی خۆی. ئیدی خۆی دەکاتە پەند. گا ئارەزوو دەکا لە رۆحی رزگاری بێ و گا لە جەستەی، پێدەچێ بەهرەمەند بوون بە هەردووکیان سزایەکی توند بێ. بەڵام لێرە، لە گرێکستان، ئەم دوو پیرۆز و نەمرە دەتوانن وەك ئاوی سارد و گەرم تێکەڵاو بکرێن و رۆح شتێك لەجەستە وەربگرێ و جەستەش شتێك لە رۆح. هەردووکیان دەبنە هاوڕێ و بەم شێوەیە ئینسان دەتوانێ ساخ و هەتکنەکراو بژێت و سەفەر بکات.

لە ڕێگە مەرکانە ئاوێکم بینی و راوەستام. بە زنجیرێکی باریك جامێکی مسینی پێدا شۆڕببۆوە. تینووم بوو. ئاو تا قۆزەنگی پام بوژانمییەوە و کرتەی لەئێسکم هەستاند. بۆ تاوێك لەژێر دارزەیتونێکدا راوەستام. سیسرکەکان زگیان نووساندبوو بە قەدی درەختەکەوە و دەیانزیکاند. کوتوپڕ بێدەنگ بوون. بە بینینی ئەم سیسرکە گەورەیە ترسیان لێنیشت. دوو جوتیار بە لامدا تێپەڕین. بەرچنە ترێیان لە گوێدرێژە چکۆڵەکانیان بار کردبوو. بە دانانی دەستیان لەسەر سینگ سڵاویانلێکردم. شیلەی ترێ بەرپیشیاندا هاتبووە خوارێ. ڕێگەکە هەر هەمووی بۆنی شیلەی ترێی لێدەهات. لەبەرامبەرمدا دار سەروو و خاچگەلی رەشم دەبینین کە لەودیو دیواری سەومەعەیەکەوە هەڵکشابوون. ئەوێ شوێنی مردووان و بابیشم

لەنێوانیاندا بوو. گەڵا زەیتونێکم لێکردەوە و لەنێوان ددانمدا دامنا. زارم پڕ لە تاڵیی و تفتیی بوو.

لەژێر سێبەری دارزەیتوونەکە هاتمەدەرێ و هەمدیس کەوتمەوە رێ. ئەوسا تێگەیشتم کە جەستەم بۆ کوێم دەبا — بۆ لای باپیرە دێرینەکان بەچاوانی ورد و بادامییانەوە، بە لچولێوی ئەستوور و هەوەسباز و نێوقەدی باریك و بازنییانەوە، باپیرانێك کە هەزاران ساڵ لەمەوبەر ئازایانە لەگەڵ خودای قودرەتمەند، لەگەڵ گادا گەمەیان کردبوو.

پێموایە ئینسان هەرگیز ناتوانێ ترسێکی قووڵتر و ریشەییتر لەو ترسە دایبگرێ کاتێ بەسەر ئەو ئەرزەدا دەڕوا کە باپیرانی – رەگ و ریشەکانی– لەژێریدا راکشاون. لەپێوپلتەوە رەگەکان درێژ بوونەتەوە و بۆ قولاّیی ئەرز رۆچوون و دەگەڕێن تا ئاوێتەی رەگ و ریشەی مەزن و نەمری مردووان بن. بۆنی توندی خاك و بەیبوون ناخت تەژی لە ئارامیی و ئارەزوو بۆ تەسلیمبوونێکی ئازایانە بەیاساکانی ئەبەدییەت دەکا. ئەگەر هێشتا میوەی شیرینی مەرگ لەناوەوەتڕا نەگەییبێ، ئەوا تووڕە دەبیت و ئالاّی یاخیبوون بەرزدەکەیتەوە. یاخیبوون لەمەحرومبوون لە ڕوناکیی، لەبەرخۆدان، لە گرفتە مەزنەکانی ژیان. لەم حاڵەتەدا بە خێراییەکی تەواو بەسەر ئەم خاکەدا تێدەپەڕیت کە لە ئێسك و مۆخی باپیران پێکهاتووە و دەرفەت نادەیتە پێوپلت رەگ بە خاکدا ڕۆبەرێ، ئیدی هەمدیس بۆ دەرەوە هەڵدەفڕیت و پێدەنێیتەوە ڕوناکیی.

خرۆشانێك كە كاتێك بەسەر خاكی دێرینی كنۆسۆسدا دەڕۆیشتم، هەستمپێدەكرد، هێند دەوڵەمەند و تەژی لە مەرگ و ژیان بوو، كە ئیدی نەمتوانی بە ئاشكرا ڕاڤەیكەم و تێیبگەم.

لەبری غەم و مەرگ، لە بری ئارامیی، لە زارگەلی بە خاكببوەوە فەرمانی سەخت دەهاتەدەر. هەستمدەكرد كە مردووان بەشێوەی زنجیری درێژ بەپێوپلمدا هەڵواسراون – نەك بۆ ئەوەی دابەزمە تاریكاییە ساردەكەیانەوە، بەڵكو بەو مەبەستەی كە بتوانن دەست بە تشتێكەوە بگرن و لەگەڵمدا بێنە ڕوناكییەوە تا شەڕەكە هەڵایسێتەوە. شادومانیی و تینووێتییەكی هەرگیز نەشكاو، هاوكات گای زل كە لە چیمەنزارەكانی دونیای بەریندا دەیانبۆڕاند و خوێی زەریا و بۆنی گژوگیا، هەر هەموو ئەوانە هەزاران ساڵە لەتوێی عەردەوە ڕۆچوونەتە خوارێ و ناهێڵن مردووان بمرن.

لەو زۆرانبازییەی (گا) م دەنۆڕی كە لەسەر دیوارەكان وێنەكێشرابوو: چوست وچالاكیی و دڵڕفێنیی ژن، هێزی بێسنووری پیاو، شێوازی گەمەكردنیان لەگەڵ گای توورە و بەڕەنگاربوونەوەیان لەگەڵیاندا بە ڕوانینی ئازایانە. هەروەك ئەوەی لە ئایینە خۆرهەڵاتییەكاندا هەیە، گاكەیان لە ڕووی ئەڤینەوە نەدەكوشت تا لەگەڵیدا یەكانگیربن، لەڕووی ترس و جورئەتی سەیركردنیشییەوە ئەم كارەیان نەدەكرد، لەبری ئەوە بەسەرسەختیی و ڕێز و بەبێ ڕق و كینە، تەنانەت دەشێ بەشوكرانەبژێرییشەوە گەمەیان لەگەڵدا كردبێ، چونكە ئەم شەڕە

پیرۆزە لەگەڵ گا دا، هێزی کرێتی تیژ دەکردەوە. چاپووکیی و جوانیی جەستە، نازکیی جوڵەی ئاگرین و هاوکات خوێنساردانە، دیسپلینیی ئیرادە و ئازایەتیی لەودا دەچاند تا بێئەوەی ترس کۆنترۆڵیکا، هێزی خۆی بەهێزی ترسناکی گا پێوانە بکا. بەمجۆرە کرێتییەکان ترسیان گۆڕی و کردیانە گەمەیەکی باڵا کە تیایدا چاکەخوازیی ئینسان بە بەرکەوتنی ڕاستەوخۆی بە قودرەتی نائەقڵانیی دەوروژا و گەمەکەی دەبردەوە – بردنەوەی بە بەهای نابووتبوونی گا بەدەستنەدەهێنا، چونکە ئەوی بە دوژمنی خۆی نەدەژمارد، بەڵکو وەکی هاوکارێك حیسابی بۆ دەکرد. ئاخر جەستە بە بێ گا نەیدەتوانی هێند پتەو و بەهێز بێ و ڕۆحیش نەیدەتوانی هێند ئازا بێ.

گەر ئینسان بیەوێ جورئەتی بینینی ئەم گایە و توانای ئاوها گەمەیەکی خەتەرناکی لەگەڵیدا هەبێ، ئەوا بێگومان پێویستی بە ڕاهێنانێکی زۆری جەستە و ڕۆحی هەیە. بەڵام هەر کە لە ڕاهێنان دەبێتەوە و فێری هونەری گەمەکە دەبێ، ئیدی هەر جوڵەیەك لەجوڵەکانی ساکار و دڵنیا و سوکەڵە دەبێ. ئازایانە چاو لەچاوانی ترس دەبڕێ. هەروا کە لە نەبەردی هەڵکۆڵراوی سەر دیوارەکانم دەنۆڕی، بەدەم تەماشاکردنی ئەو شەڕە دێرینەی نێوان ئینسان و گاوە (کە ئەورۆ ناومانناوە خودا)، بەخۆمدەگوت:" ئاوها بووە ڕوانینی کرێتییانە!"

لەناکاوێکرا وەڵام باڵی بەسەر زەینمدا کێشا. نەك بەتەنێ زەینم، بەڵکو دڵ و هەناویشم. ئاخر من بە دوای ئەوەدا دەگەڕام و ئەوەم

دەویست. دەبوو چاوانی ئۆدیسەییم تەژی لەم روانینە کرێتییە بکەم. سەردەمی ئێمە سەردەمێکی توورە بوو. گا (هێزە ژێر زەمینییە تاریکەکان) بەلەسە ببوو. توێکڵی عەرد دەقڵیشا. ریز، هاوگونجان، هاوسەنگیی، بەختەوەریی، شیرینیی ژیان، ئەمانە هەموو چاکەخوازیی و شادیگەلێك بوون کە دەبوو ئازایەتیی ئەوە لەخۆدا رابببینین کە خوداحافیزییان لێبکەین. ئەوانە هی سەردەمانی تر، هی رابردوو یاخۆ هی ئایندە بوون. ئاخر هەموو سەردەمێك خودان روخساری تایبەتیی خۆیەتی. روخساری سەردەمەکەی ئێمە توورە و رۆحە ناسکەکان جورئەتی ئەوەیان نییە راستەوخۆ چاو لە چاوانی ببڕن.

ئۆدیسە، ئەوەی کە بەسەر شیعرەکانی منەوە چارۆکەی هەڵدابوو، ئەو کاتەی کە لەخۆباییانە بە لێواری خەرەندەوە ڕاوەستا بوو – بەبێ ترس و ئومێد و هەروەها بەبێ سەرچڵییش– دەبوو بە ئاوها روانینێکی کرێتییانەوە هەڵدێری تەماشا کردبا.

لەو رۆژەوەی ئەوەم ناونا رۆژی روانینی کرێتیی، ئیدی ژیانم گۆڕا. رۆحم لەوە گەییشت کە دەبێ لە کوێدا راوەستێ و چۆناوچۆنی بنۆڕێ. مەسەلەگەلێکی ترسناك کە گینگڵیان پێدەدام، هێوربوونەوە و زەردەخەنەیان دەهاتێ. وەك بڵێی بەهار هاتبێ و لاولاوە کێوییەکان وەك دڕك و داڵی بەهاران تەژی بووبێتن لەگوڵ. ئەوە گەڕانەوە بوو بۆ جحێڵییەکی پێشبینینەکراو. وەك حەکیمێکی چینیی دەورانی کۆن، وا پێدەچوو وەك پیرەمێردێکی کەفتەکار و بە ڕیشی سپی چون بەفرەوە هاتبمە دونیا. بەتێپەڕینی سالآن، رەنگی ریشەکە گۆڕابێ و بووبێتە

ماشوبرنجی و پاشان هێور هێور ڕەش بووبێتەوە و دواتر رووتابێتەوە و لە سالآنی پیریشمدا گەندە مووی نەرم لە روخسارم رووابێ.

جحێڵیم جگە لە دڵەڕاوکە و مۆتەکە و پرسیار چ شتێکیتر نەبووە. سالآنی باڵقبوونیشم جگە لەوەلآمی پەرت چ شتێکتر نەبوون. لەئەستێرە و ئینسان و فیکرگەلەکانم دەنۆڕین – چ بێسەروبەرییەکە شوێنپێ هەڵگرتنی خودا! چ عەزابێکە بوونی ئەو مەلە شینە بەچنگاڵە سوورەکەیەوە لەنێوانیاندا! ڕێگەیەکم دەگرتەبەر، دەگەییمە کۆتاییەکەی– خەرەند. زەندەقچووانە دەگەڕامەوە و ڕێگەیەکیترم دەگرتەبەر. لەکۆتایی ڕێگەکەدا جارێکیتریش خەرەند. ئەوجا سەرلەنوێ پاشەکشە، سەفەرێکی نوێ و کوتوپڕ هەمان خەرەند دەمی لەبەردەممدا دادەپچڕی. تەواوی ڕێگەکانی ئەقڵ بەهەڵدێر کۆتاییاندەهات. جحێڵیی و باڵقبوونم لە فەزادا بە دەوری هەر دوو تەوەری ترس و ئومێددا سوڕابۆوە، بەلآم هەنووکە لە تاڤ پیرییدا بە ئارامیی و بەبێ ترس لەبەرامبەر هەڵدێردا رادەوەستم. ئیدی راناکەم، ئیدی خۆم زەلیل پیشان نادەم، نا، من نا، بەڵکو ئۆدیسەیەك کە خۆم خولڵقاندوومە. ئەو دەخولڵقێنم تا بەئارامیی روبەڕووی هەڵدێر بێتەوە. لەکاتی خولڵقاندنیدا هەوڵمداوە لەو بچم. ئاخر ئەوە خۆمم کە خولڵقاوم. قورسایی هەر هەموو پەرۆشییەکانم خستۆتە سەرشانی ئەم ئۆدیسەیە. ئەو قاڵبێك بوو دامڕشتووە تا ئینسانی ئایندەی تێبڕژێ. هەموو ئەوەی خواستبووم و دەستم پێینەگەییبوو، ئەو دەستی پێڕادەگات. سیحرێکە کە هەموو هێزە تاریك و روناکەکانی خولڵقێنەری ئایندە بە داوەوە

دەکا. باوەڕ چیاکان دەلەرزێنێ. متمانەت پێی هەبێ و دێ. کێ دێ؟ ئۆدیسەیەك کە خولقاندوومە. وی ئارکیتیپ* (نموونەی ئەزەلیی) یە.

ئەفرێنەر بەرپرسیارییەکی مەزنی لەسەرشانە. ئەو رێگەیەك دەکاتەوە کە دەکرێ ئایندە هانبدا و ناچاری بکا بڕیاری خۆی بدات.

لەزەریای کرێتم دەنوێری و لەو شەپۆلانەی بەشکۆوە هەڵدەگڕان، بۆ ساتێك لەژێر هەتاودا دەدرەوشانەوە و پەلەیانبوو تا بە رژانیان بەسەر زیخ و چەوی کەناردا، بە پێکەنینەوە رۆحیان تەسلیمی خولقێنەر بکەنەوە. هەستمدەکرد خوێنم بە هاتنەدەرەوەی لەدڵ و بڵاوبوونەوەی بە سەری پەنجە و رەگەکانی موودا، شوێنپێی نەغمەی شەپۆلەکان هەڵدەگرێ. دەبوومە زەریایی، دەبوومە سەفەرێکی بێکۆتایی و تەژیی لەسەرکێشیی دوور، دەبوومە قەسیدەیەکی لەخۆبایی و نائومێد کە بە چارۆکەی رەش و سوورەوە، بەژوور خەرەندەوە سەوڵی لێدەدا. بەترۆپکی شیعرەوە، کڵاوی ناخودایی و لەژێر کڵاوەکەشدا، نێوچەوانێکی گرژ و بەهەتاو سوتاو، دوو چاوی رەش و دەمێکی سپی بە خوێ، خوارتریش دوو دەستی زل و دێوئاسا کە سوکانەکەیان گرتبوو.

ئیدی ئەو نەیدەتوانی– ئێمە نەماندەتوانی– لەوە زیاتر لە زێدی تەنگ و تروسکدا هەڵکا. سرکترین رۆحگەلی دورگەکەمان هەڵبژارد و

---

*وێنەی ئەزەلیی Archetype وێنەی نەوعی و نموونەی دێرینیشی پێدەڵێن. و.ك

ئەوەی بتوانین لە ماڵەکانمان هەڵیگرین، هەڵمانگرت و سوار کەشتی بووین و ڕۆیشتین. بۆ کوێ؟ با هەڵدەکا و ڕێگەمان پیشاندەدا. بەرەو باشوور! بەرەو لای هیلین کە لە هەردوو بەری ئیرۆتاسەوە، کەوتبووە نێو مەینەتی و عەزابەوە و وەکی ئێمە دڵی لەژیانی دڵنیا و ئاسوودە گوشرابوو. بەرەو دورگەی کریت کە دەژاکا، چونکە قودرەت لە کەلەکەی فەرمانڕەواکانیدا بارگە و بنەی پێچابۆوە. لەناوەڕاستی زەریادا دەستی بەرزکردبۆوە و بەربەرەکانی بانگدەکرد تا بەشکم منداڵی لێانببێ. بەرەو ئەفریقا، بەرەو کۆتایی عەرد، بەرەو بەفرە نەمرەکان، بەرەو مەرگ!

سەرەتا مەلە شینەکە بە چنگاڵە سوورەکانییەوە لە پێشەوە دەڕۆیشت. بەڵام بە زوویی شەکەت بوو، جێمانهێشت و بەبێ مەلی ڕێنوێن لە هەوای خاڵیدا بە ئازادیی ماینەوە. جار ناجار ڕۆحگەلی گەورە و نەمر چنگیان لە گوریسی کەشتییەکە گیر دەکرد و دەکەوتنە چڕینی گۆرانی تا بەشکم بۆ لای خۆیانمان ڕاکێشن. بەڵام ئێمە دەماندا لە قاقای پێکەنین و ئەوانیش دەترسان و دەڕۆیشتن. هەندێجار هاوارێکی ترسناکمان دەژنەفت کە لەبنی زەریاوە دەهاتەدەرێ:(ڕاوەستن! کوێوە دەچن؟ بەسە!) وایاندەگوت و ئێمەیش پاڵمان بە لێواری کەشتییەکەوە دەدایەوە و هاوارماندەکرد:(نا، بەس نییە، بێدەنگ بن!) ئیدی ئێوارەیەکیان مەرگ هات و لەسەر عەرشی کەشتییەکە کروشکەیکرد. ئەویش وەك ئێمە پێستە ڕێوی لەبەردا و کڵاوێکی شینی بە گوڵینکەی سوورەوە لەسەردا. ڕیشی وەك بەفر سپی و ڕوخسار و سینگ و باسك و ڕانی پۆشرابوو لەزامی دێرین. بە

میهرەبانییەوە زەردەخەنەی بۆ کردین. تێگەیشتین. دواجار ئیدی لەکۆتایی سەفەرەکەمان نزیك دەبووینەوە.

لەسەر پشت لەسەر عەرشی کەشتییەکە راکشاین. چاوانمان لێکنان و بینیمان بەژوور ئەو کیشوەر و زەریایانەوە کە پیایاندا تێپەڕیبووین، بەژوور ئەو ئینسانانەوە کە رووبەڕوویان ببووینەوە، بەژوور ئەو ژنانەوە کە ماچمان کردبوون، بەژوور عەرد و ئاو و ئاگر و جەستەوە، سەفەرێکی تر هەبوو. لەم سەفەرەدا کەشتییەکە لەهەور دروستکرابوو. کیشوەر و زەریا و خەڵکیش تاڵە دەزووی ئاوریشمین بوون و لەهەناومانەوە هاتبوونەدەر. سەرووتر، لەئاستێکی بەرزتر لەهەموو ئەوانەوە، کەشتییە هەورەکەمان رەوییەوە و تاڵە دەزووە ئاوریشمییەکانیش پچڕان. تارماییەکانی دونیا بزر بوون و جگە لەخۆرێکی لاڵ و کوێر و بێجووڵە، خۆرێکی رەشتر لە رەشایی، چ شتێکیتر نەما. بە خۆمانگوت:(رەنگە خودا بێ. کێ چوزانێ، رەنگە خودابێ!) هەوڵمان دەدا دەستی سڵاوی بۆ هەڵبڕین، بەڵام نەماندەتوانی!

*

کاتێ لە کەناری کرێتەکەمدا خەریکی نووسینی ئەم ئۆدیسەیە بووم، هێزە دۆزەخییەکان دووەمین شەڕی جیهانییان هەڵایساند. (با) ی شێتیی بەسەر رەگەزی مرۆڤایەتیدا دەیگڤاند، بناغەکانی عەرد دەلەرزین و دەقڵیشان. منیش بەسەر پەڕە کاغەزدا چەمیبوومەوە و گوێم بۆ هاتوباتی شەپۆلەکان و ئینسان و هێزە دۆزەخییەکان

رادێرابوو، دەستەودامێنی ڕۆحم ببووم تا لەدەسەڵاتی ترس قوتارمبێ. هەموو هەوڵم بۆ ئەوە بوو تا ئەو ئینسانەی لەودیو کوشتار و فرمێسکەکانەوەیە، لەودیو ئینسانە مەیمونی ئەمڕۆوەیە، بە وشەی هاوسەنگ و هاوئاهەنگ بەرەو لای خۆم راکێشم. گەرچی بەشێوەی تارماییەك لەنێوەندی هەوادا هەڵواسرابوو، کەچی هەستمدەکرد خوێنی خۆمی دەدەمێ. من بەتاڵدەبوومەوە و وی پڕ دەبوو. هێور هێور جەستەی دەکەوتە جووڵە و شێوەی دەگرت.

ڕۆ چوو بوومە خەونێکی قووڵەوە. قووڵترین ئاستەکانی حەقیقەت مەحف ببوو. هەمان ئەو ئاستە سفتەی کە لەبەرامبەر عەردا بوو، بەرزترین ئاستی حەقیقەت، ڕۆحی ئینسان، وەك ئاگرێك کە بایەکی توند بەسەریدا هەڵیکردبێ لە هەوادا کڵپەی سەندبوو.

بە درێژایی ڕۆژ دەمنووسی و بە درێژایی شەویش دەنووستم. هەرگیز لە ژیانمدا نەمتوانیوە شەوانە بنووسم. لە کاتژمێرێك دەچم کە بە خۆر ئیشبکات. بە بێ هەتاو بێدەنگ دەبم. ئاخر شەو بە خەون و بێدەنگییەکانی خۆیەوە، بەو دەرگا تاریکانەوە کە لەسەر ناخم دەیانخاتە سەر پشت، کاری ڕۆژی داهاتووم بۆ ئامادە دەکات.

دەسکەوتی گەورە لەم مەسەلەیەدا کاتە. کە خەڵکی دەبینم دەچن بۆ سەیران، یان بێ مەبەست پیاسە دەکەن، یاخۆ بەوتوێژی بێکەڵك کاتی خۆیان بە فیڕۆ دەدەن، قەستمە بچمە گۆشەیەکی شەقام و وەکی سواڵکەرێك دەست پانکەمەوە و بە پاڕانەوەوە بڵێم:" ئەی مەسیحییە

میهرەبانەکان، خێرێکم پێبکەن. نەختێك لەو کاتەی خۆتانم بدەنێ کە بەهەدەری دەدەن. سەعاتێك، دوو سەعات، هەرچەندێك خۆتان پێتان خۆشە بمدەنێ!"

*

دواجار خۆر بەرەو ئاوابوون دەچوو. باسکم خاچ ئاسا لەسەر یەك دانا و سەرم لەدواوە بەدیوارەکەوەنا و کەوتمە تەماشاکردنی خۆراوابوون. هەستم بە شادومانیی، خەم و شەکەتیی نەدەکرد. ئارامییەك دایگرتبووم و دەتگوت هەموو هەناوم بەتاڵ بۆتەوە، دەتگوت هەموو خوێنی جەستەم رژاوە، دەتگوت توێکلێکی تۆکمە و تەنکم و سیسرکێك لەکاتی هێلکە جوقاندا لەسەر قەدی دارزەیتونێك جێیهێشتووم. بەلەمێکی گچکە بەچارۆکەی سوورەوە لە راوە ماسی دەگەڕایەوە. دەمتوانی ماسییە بریقەدارەکان لەسەر عەرشی بەلەمەکە ببینم. دورگەیەکی چکۆڵە لە بەرامبەرمدا پڕ بوو لە وەنەوشە. نوێژخانەیەکی لەخاچدانی چۆڵ و چکۆڵە وەك هێلکەی مریشك بەترۆپکی چیاکەوە و بە سپێتیی ئەڵماس دەدرەوشایەوە. روناکیی بە دیوارە بە بۆرەك سواغدراوەکانییەوە نوساو و حەزی نەدەکرد ئەوێ جێبێڵێ.

لەلای راستمەوە گوێم لەدەنگی بەریەککەوتنی چەو بوو. کەسێك بەپەلە هەنگاوی بەسەر چەوەکەدا دەناو نزیکدەبۆوە. ئاوڕمدایەوە، کلاوێکی ناخودایی لەو تاریکاییە ئەرخەوانیی رەنگەدا درەوشایەوە و بۆنی تیژی ئارەقەی ئینسان لەهەوادا بڵاوبۆوە. لەسەر ئەو سەکۆ

بەردینەی لەسەری دانیشتبووم جێگەیم کردەوە تا لەپاڵمدا دانیشێ. گوتم:(خۆشهاتیت، چاوەڕێت بووم!)

دانەوێوە و بڕێك گژوگیای زەریایی هەڵگرت کە شەپۆلەکان لەگەڵ خۆدا هێنابوویان. گژوکیاکەی نایە سەر لێوی.

گوتی:" بە دیدارت خۆشحاڵم."

شەو شین و مەلێکی کەرەك لە ئاسمانەوە دەهاتە خوارێ و خۆی بەزەریادا دەکرد. لە پشتمانەوە، لەسەر وشکایی، مەلانی شەو لەم دارزەیتونەوە دەفڕینە سەر ئەو دارزەیتون. دوو هاواری مەزن و نەمری ئەڤین و برسێتیی لەو بێدەنگییە رەشەدا دەنگیاندەدایەوە. ئاژەڵە چکۆڵەکان لەنێو تەلانەکاندا، ئەوانیش هەر برسییان بوو. ئەوانیش هەر گەرەکیان بە ئەڤین بوو، نەغمەیەکی خەمین لەعەردەوە هەڵدەسا.

بێدەنگماینەوە. هەر کاممان ترپەی دڵی ئەویترمانی دەژنەفت. پێدەچوو تەواوی ئەو پەرۆشییە شاراوەیەی شەوانە، تەواوی ئەو دەنگە دژبەیەکانە، بە تێپەڕبوونیان بەهەناوماندا هاوئاهەنگ بووبن.

خۆشحاڵیی و خەنیی بوون هێند مەزن بوو کە کوتوپڕ کوڵی گریانم بەربوو. وشەگەلی دێرین و عیرفانیی لەناخمەوە هەڵقوڵین و لەسەر زارم نەخشین:

جگەرگۆشەکانم، مردن و ژیان وەك یەکن
غەم و شادیی هەروەك یەکن
لەنگەرگرتن و چارۆکە هەڵدان
سڵاوو خواحافیزییش وەکی یەکن!

لام بۆ لای هاوڕێ بێدەنگەکەی لای راستم کردەوە و لێمپرسی: "ناخودا ئۆدیسە، ئەرێ حەرەکەت دەکەین؟ چما گەیشتین؟ پێدەچێ زەمەن راوەستابێ و بووبێتە ئەبەدییەت. فەزا لە لەپی دەستمدا وەك تۆمارێکی کۆن کە وێنەی زەریا و وشکاییەکانی لەسەر کێشرابێ، لوول بووە. رەهایی– ئەوەی ناومانناوە رەهایی و نائومێدانە دەست بۆ ئاسمان هەڵدەبڕین تا پێیبگەین – بۆتە چڵە رێحانەیەکی لاگوێم. چما بۆنی لە هەوادا ناکەیت؟"

هاوڕێکەم هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا، زەردەخەنەیەکی هاتێ و گوتی:" لە رەهاییدا بە رەهایی گەیشتوویت!" دەنگی بە با ی زەریا گڕ ببوو– " لە رەهاییدا بە رەهایی گەیشتوویت، ئەمەش باڵاترین نەبەردی ئینسانە. خزمەتی تۆ لە حزوری ترس و ئومێددا تەواو بووە. بەسەر هەڵدێردا چەماویتەوە. لنگەوقووچ بوونی تارمایی دونیات بینیوە و زەندەقت نەچووە. هاوسەفەری ئازیزم، هەردووکمان بەسەر خەرەنددا داهاتووینەتەوە و زەندەقیشمان نەچووە. بیرت دێ؟"

سەفەری ترسناك لەزەینمدا تەکانی دەدا. زەریا لەم لاجانگەمەوە بۆ ئەو لاجانگەم دەکەوتە شەپۆلان. یادەوەریم دەکشا و دەمنۆڕی. هەمدیس دەمنۆڕی و سەرلەنوێ لەزەتم دەبرد لەوەی کە چۆناوچۆنی خۆمان لەکوڕ و ژن و زێدی باوان و ژیانی ئاسوودە دادەبڕی و چاکەخوازیی و حەقیقەتمان لە دوای خۆمانەوە جێدەهێشت، چۆناوچۆنی بەنێوان سیسلا و کاربید[*]ی خودادا تێدەپەڕین بێئەوەی کەشتییەکەمان تێکوپێك بشکێ. بە چارۆکەی فوودراوەوە رووماندەکردە زەریای ئازاد و ئازایانە رێگەمان بەرەو هەڵدێر شەقدەکرد.

دەستم بە ئەژنۆی هاوڕێکەمدا هێنا و گوتم:" سەفەرێکی جوان بوو، وا هەنووکە گەیشتین!"

بە سەرسوڕمانەوە پرسی:" گەیشتین؟ مەبەستت چییە!"

– دەزانم. مەبەستم لەوەیە کە هەنووکە حەرەکەت دەکەین!

– بەڵێ، هەنووکە حەرەکەت دەکەین. بێ بەلەم، بێ زەریا، بێ جەستە!

---

[*] سیسلاو کاربید، گاشەبەرد و تەپۆڵکەی ئاویی لە تەنگەی مسینای نێوان ئیتاڵیا و دورگەی سیسیل کە لە زەمانی زوودا زەریاوانانی رووبەڕووی مەترسیی کردۆتەوە. لە ئەفسانەدا سیسیلا ژنێك بوو کە لە بەشی خوارەوەی جەستەیدا شەش سەگ هەبوون و هەر کەسێك لە نزیکیانەوە تێپەڕیبا هەلاهەلایان دەکرد. کاربید کیژی عەرد و پۆسیدیۆن، رۆژی سێ جار لە ئاوی زەریای دەنۆشیی و هەر هەموو کەشتییەکانی کەناری هەڵدەلوشی. و.ف

– ئازاد.

– نا، ئازاد لە ئازادیی. ئەودیو.

– ئەودیو؟ کویّ؟ لەمە ناگەم!

– ئەودیو ئازادیی، ئەی هاوسەفەرم ئازایەتیی بدەرە بەر خۆت!

– دەترسم لەدوای تۆوە بێم. توانام هەر هێندە بوو، ناتوانم لەمەندە زیاتر بڕۆم!

– باوکە گرینگ نییە. تۆ ئەرکی خۆت بە ئەنجامگەیاند: کوڕێکی باشترت لەخۆت هێنایە دونیا. تۆ لێرەدا وەك بەلەمی فریاکەوتن بمێنەوە، من دوورتر دەڕۆم!

لەجێگەکەی هەستا. پشتێنەکەی توند کردەوە و لە تاریکایی دواوەی ڕووانی. ئەستێرەیەك بە پانتایی ئاسماندا بڵاوبۆوە و وەك فرمێسك بەگۆنای شەودا تکا. بایەك لە عەردەوە هەڵیکرد. شەپۆلەکان لە بێدەنگیدا وەك ئەسپ بێدار ببوونەوە و دەیانحیلاند. دەستی بۆ رایەڵکردم.

وەك بڵێی رۆحم جێمبێڵێ، هاوارمکرد: " دەڕۆیت؟"

دانەوێوە، شانی ڕاست و پاشان چەپ و دواتر هەرتك چاوی ماچکردم. لێوی تەڕ تەڕ بوو بە خوێی زەریا. زەردەخەنەیەکی هاتێ و دەنگی میهرەبان و بزێو:

– ئەو زاهیدە کێ بوو کە چل ساڵ بە دووی خودادا گەڕا و نەیدۆزییەوە؟ شتێکی تاریك کەوتبووە بەینەوە و نەیدەهێشت. بەڵام بەیانیەکیان بینی ئەوەی نەیهێشتووە خودا بدۆزێتەوە، فەرەنجییەك بووە کە زۆری خۆشدەویست و نەیدەتوانی دەسبەرداری بێ. ئەوسا فەرەنجییەکەی فڕێدا و یەکسەر خودای لەبەردەمی خۆیدا بینی. تۆیش ئەی هاوسەفەری ئازیز، فەرەنجییە کۆنەکەی منیت. خوداحافیز!"

زەندەقم چوو. پێدەچوو ئەم وشانەی دوایی لەدوورەوە، لەکەنارێکی ترەوە بێ. قنجەپێ هەستام و لە تاریکییدا بەدوایدا کەوتمە گەڕان.

کەس لەو ناوەدا نەبوو!

*

كۆتايی

باپیره گەورە[*]ی ئازیز، دەستەکانت ماچدەکەم. شانی ڕاستت ماچدەکەم. شانی چەپت ماچدەکەم. ددان پیانانەکانم تەواو. ئیدی دەبێ خۆت حوکم بدەیت. وردەکارییەکانی ژیانی ڕۆژانەم نەگێڕاونەتەوە. ئاخر ئەوانە لە تڵپە زیاتر چ شتێکیتر نەبوون. تۆ خۆت هەموو ئەوانەت ڕۆکردە زبڵخانەی خەرەندەوە و دەی منیش هەروام کرد. ژیان بەغەمە گچکە و گەورەکانییەوە، بە شادومانییە گچکە و گەورەکانییەوە، گا بریندارایان کردووم و گا نەوازش. ئەو شتە ڕۆژانەییانە دەسبەردارمان بوون و ئێمەیش دەسبەرداریان بووین. ئاخر شایانی ئەوە نەبوون زەحمەتی ئەوە بەخۆمان بدەین تا لەخەرەندەوە بۆ سەرەوەیان هەڵکێشین. دونیا هیچ لە دەست نادا گەر ئەو خەڵکانەی ناسیومن لە فەرامۆشیدا بمێننەوە. ئاشنابوونم بەهاوسەردەمەکانم کاریگەرییەکی ئەوتۆیان لەسەر ژیانم نەبووە. خەڵکانێکی زۆرم خۆشنەویستوون. ئەمەش لەبەرئەوە بووە کە یان نەمتوانیوە تێیانبگەم، یاخۆ لەبەر ئەوە بووە کە بە حەقارەتەوە تەماشامکردوون. دەشێ لەبەر ئەوەش بووبێ، بە خەڵکانێکی زۆر ئاشنا نەبووم کە شایستەی خۆشویستن بوون. لەگەڵ ئەوەشدا رقم لەکەس نەبووە. بێئەوەی خۆم ویستبێتم چەند کەسێکیشم ئازارداون. ئاخر ئەوانە پەڕەسێلکە بوون و ویستوومە بیانکەمە هەڵۆ. هەوڵمداوە لە شتی

---

[*] لەم فەسڵەوە وەدباردەکەوێ کە ئەو باپیرەیەی کازانزاکیس قسانی لەگەڵدەکا و وەك ڕەمزێك بەکاریدەهێنێ، (ئیل گریکۆ) ی هونەرمەندی ئیسپانیایی بە ڕەچەڵەك کرێتییە. ئەو هونەرمەندە لەساڵی 1541 لەدایکبووەو لە 1614 دا مردووە . و.ع

ڕۆژانە قوتاریانکەم. بێئەوەی توانای بەرگەگرتنیانم کێشانەکردبێ، بەرەو پێشەوە بردوومن و ئیدی ئەوان لەسەر عەرد تێکوپێکشکاون. تەنێ مردووە نەمرەکان ئەفسوونیان کردووم: سایرینە مەزنەکان، مەسیح و بوزا و لینین. هەر لەهەمان بەرایی ژیانمەوە، لەبەر پێیاندا دانیشتم و گوێم بۆ غەزەڵی تەژی لە عیشقیان رادێرا. هەموو تەمەنم هەوڵمداوە، بێئەوەی نکوڵی لەهیچ کام لەم سایرینانە بکەم، خۆمیان لێ ڕەهاکەم. هەوڵمداوە تا ئەم سێ دەنگە دژ بەیەکە یەکانگیرکەم و بیانکەمە نەغمەیەکی هارمۆنیی.

ئەز ژنگەلێکم خۆشویستوون. بەخت لەگەڵم یار بوو کە بەدرێژایی سەفەر بە ژنگەلێك ئاشنابووم. هیچ پیاوێك هێندەی ئەم ژنانە میهرەبان نەبووە لەگەڵمدا و هێند لە بەرخۆدانەکانمدا کۆمەکی نەکردووم، لەسەروو هەمووشیانەوە دوایەمین ژن. بەڵام ڕووپۆشێکم دابوو بەسەر ئەم جەستە ئەڤین زەدەیەدا لە هەمان ئەو ڕووپۆشەی کە کوڕانی نوح دابوویان بەسەر عەورەتی بابیاندا. من ئەفسانەی پێشینانمانم سەبارەت ئیرۆس و دەروون[**] خۆشدەوێ. هەڵبەت باپیرە تۆیش

[**] لە ئەفسانەکانی گرێکستاندا ئاوها باسی حەکایەتی ئیرۆس Eros و دەروون Psyche دەکرێ: دەروون بۆی نییە شووەکەی خۆی ببینێ. هەر جۆرە هەوڵێك کە بۆ ئەو مەبەستەی دەدا، دەبێتە هۆی ئەوەی کە تا هەتایە ئەو لەدەستبدا. خوشکەکانی فێریدەکەن کە بەدزییەوە چرایەك لای خۆیەوە دانێ و شەوێ هەرکاتێ شووەکەی خەوی لێکەوت، چراکە بەرزکاتەوە و شووەکەی ببینێ. ئەویش ئەمە دەکا و دەبینێ جحێڵێکی جوان لەپاڵیا خەوی لێکەوتووە. کە ئەوە دەبینێ دەخرۆشێ و لە حەژمەتا دەستی دەلەرزێ و دڵۆپێ زەیت لە چراکە دەڕژێ و بەر جحێڵەکە دەکەوێ. ئیرۆس لەناکاوێکرا وەئاگادێتەوە و هەڵدێ و ئیدی هەرگیز توخنی ئەو ناوە ناکەوێتەوە. و.ف

خۆشتویستووە. ئاخر مایەی شەرمەزاریی و خەتەرناکییشە کە چرایەك هەڵکەیت و تاریکیی بڕەوێنیتەوە و دوو جەستەی تێکئالاو ببینیت. تۆ ئەمەت دەزانی، تۆ کە (جیرۆنیما دی لاس کویڤاس) ی دوڵبەرت لەنێو تەمتومانی مەلەکوتیی ئەڤیندا حەشاردا، دەی منیش هەمان تشتم لەگەڵ جیرۆنیماکەی خۆمدا کرد. هاونەبەردی دلێر، کانییەکی سارد لە گۆشەگیرییە نائینسانییەکەماندا، ئارامییەکی مەزن! هەژاریی و رووت و رەجاڵیی- بەڵێ، کرێتییەکان راست دەبێژن کە دەڵێن بەمەرجێك ژنێکی میهرەبانت هەبێ، ئەوا رووتوڕەجاڵیی چ نییە. ئێمە ژنگەلێکی میهرەبانمان هەبوون. ژنەکەی تۆ ناوی جیرۆنیما بوو، ئەوەی منیش ناوی هێلین. باپیرە، چ بەختێکی یار بوو. کاتێ کە سەیرماندەکردن، چەند جار نەمانگوتووە: خۆزگەمان بەو رۆژەی کە تیایدا لەدایکبووین!

بەڵام ئێمە ریگەمان بە ژنان، تەنانەت رێگەمان بە ئازیزترینیشیان نەدا گومڕامانکەن. رێگە بەگوڵ پۆشراوەکەی ئەوانمان نەگرتەبەر، بەڵکو ئێمە ئەوانمان لەتەك خۆماندا بردن. نا، لەتەك خۆماندا نەمانبردن، بەڵکو ئەو هاوڕێ جەربەزانەمان بە ئیرادەی خۆیان شوێنپێی هەڵگژانی ئێمەیان هەڵگرت.

ئێمە بە درێژایی تەمەن لەدووی شتێك بووین: خەونێکی توندوتیژ و دڕندانە و نەمر - جەوهەر. لەپێناوی ئەو خەونەدا چ ژەهرێکمان بە دەستی خودایان و ئینسانەکان نەنۆشی و چ فرمێسك و چ خوێن و چ ئارەقەیەکمان نەڕشت! بە درێژایی ژیانمان شەیتانێك (ئەرێ شەیتان یان فریشتە؟) ئارامیی لێزەوت دەکردین! بەسەرماندا دەچەمایەوە،

پێمانەوە دەنووسا و بەگوێماندا دەیچرپاند:(بێهوودەیە! بێهوودەیە! بێهوودە!) پێیوابوو دەتوانێ کۆڵمان پێبدا، بەڵام ئێمە بەسەر تەکاندانێك لەخۆمانمان دوور دەخستەوە، ددانمان جیڕ دەکردەوە و وەڵاممان دەدایەوە:(کوتومت ئێمەیش هەر ئەمەمان دەوێ. ئێمە بۆ پاداشت کارناکەین، داوای کرێی رۆژانە ناکەین. لە فەزای خاڵیدا، لەودیو ئومێد و بەهەشتەوە دەجەنگین!)

ئەم جەوهەرە ناوی زۆری هەبوو. تەواوی ئەو ماوەیەی لە دووی بووین، بەردەوام دەمامکەکەی خۆی دەگۆڕی. هەندێجار ناوماندەنا ئومێدی باڵا و هەندێجاری تریش نائومێدیی باڵا، هەندێجار ناوماندەنا ترۆپکی رۆحی ئینسان و هەندێجاری تریش سەرابی بیابان، هەندێجار ناوماندەنا مەلی شین و هەندێ جاریتر ئازادیی و هەندێجاریتریش لەبازنەیەکی داخراو دەچوو کەدڵی ئینسان چەقەکەی بێ و نەمرییش چێوەکەی، بازنەیەك کە بە ویستی خۆمان ناوێکی قورس و لێوڕێژمان لەتەواوی ئومێد و فرمێسکەکانی دونیا لێنا، ئەو ناوەش (خودا) بوو.

هەر ئینسانێکی کامڵ، ناوەندێکی نهێنیئامێز لە ناخیدا، لەنێو دڵیدا هەیە کە هەموو شتەکانیتر بە دەوریدا دەسوڕێنەوە. ئەم سوڕانەوە نهێنیئامێزە یەکانگیریی بە بیر و کردارەکانی دەبەخشێ و یارمەتیی دەدا تا هاوئاهەنگی گەردوونیی بدۆزێتەوە یاخود بیخوڵقێنێ. ئەم ناوەندە لای هەندێ کەس ئەڤینە، لای هەندێکیتر میهرەبانیی یان جووانییە، لای ژمارەیەکیتر تینوێتییە بۆ مەعریفە یاخۆ پەرۆشییە بۆ زێڕ و زیو و دەسەڵات. بەهای رێژەیی شتەکانی تر هەڵدەسەنگێنن و

دەیخەنە ژێر فەرمانی ئەم خواستە سەنتراڵەوە. هەش بەسەری ئەو کەسەی کە هەستناکا لەناوەوەیڕا لەلایەن سوڵتانێکی دڵڕەقەوە حوکوم دەکرێ. ژیانی مۆلەق و ناهاوسەنگیی ئەو کەسە، دەکەوێتە بەر زەبری (با) ی چوارینە .

باپیرە گەورە، ناوەندی ئێمەیش، ناوەندێك کە دونیای بینراوی دەنایە نێو گالیسکەیەکەوە و دەجەنگیی تا بەرەو باڵاترین پلەکانی ئازایەتیی و بەرپرسیيارێتیی بەرزیکاتەوە، جەنگێن بوو لەگەڵ خودا. کام خودا؟ ترۆپکی سەختی رۆحی ئینسان. ترۆپکێك کە یەکبینە لە هەوڵی ئەوەدابووین بیگەینێ و ئەویش بێوچان لەهەڵگژاندا بەرز و بەرزتر دەبۆوە. رۆژێکیان چەند ئاشنایەك بەگاڵتەپێکردنەوە لێیانپرسیم:(چما ئینسان لەگەڵ خودادا دەجەنگێ؟) هەر بەراست، ئەدی ئینسان لەگەڵ کێی تردا بجەنگێ؟

لەبەر ئەمەبوو کە هەر هەموو ژیانمان هەڵگژان بوو: هەڵگژان، خەرەند، گۆشەگیریی. لەگەڵ هاوسەنگەرانێکی زۆر و فیکری زۆردا کەوتینە رێ. هەروا کە هەڵدەگژاین و ترۆپك شوێنی خۆی دەگواستەوە و دوورتر دەکەوتەوە، ئیدی هاوسەنگەران و فیکر و ئومێدەکان ماڵئاواییان لێکردین. برستیان لێبڕا، نە خۆیان دەیانویست و نە گوڕی ئەوەشیان هەبوو لەوە زیاتر سەرکەون. ئیدی ئێمە بە تەنێ ماینەوە و چاوانیشمان لە ***جەوهەری بزۆز***، لەترۆپکی گەڕۆك بڕیبوو. نە لەخۆبایی بوون و نە یەقینێکی سافیلکانەش خستینییە سەر ئەو

باوەڕەی کە ڕۆژێك ترۆپك لە جووڵە دەوەستێ و ئێمەیش دەیگەینێ، نە ئەو باوەڕەشمان لا دروستبوو کە تەنانەت بیشگەینە سەر ترۆپك، لەوێ، لەو بەرزاییانە، بەختەوەریی و ڕەهایی و بەهەشت دەدۆزینەوە. ئاخر ئێمە هەڵدەگڕاین، خودی هەڵگڕان بۆ ئێمە بەختەوەریی و ڕەهایی و بەهەشت بوو.

سەرسامم بە ڕۆحی ئینسان. چ هێزێك نییە نە لە ئاسمان و نە لەسەر عەرد لەو مەزنتر بێ. بێئەوەی بەخۆمان بزانین لە ناخی خۆماندا هەڵگری هێزێکی رەهاین. بەڵام ڕۆحمان لەژێر قورسایی گۆشت و بەزدا دەپلیشێنینەوە و دەمرین بێئەوەی بزانین ئێمە چین و دەتوانین چ بکەین. کام هێز هەیە لەسەر عەرد بتوانێ ڕاستەوخۆ لە سەرەتا و کۆتایی دونیا بنۆڕێ و کوێر نەبێ؟ ***وشە*** سەرەتا نەبوو (وەك ئەوەی کە ڕۆحگەلی پلیشاوەی ژێر قورسایی گۆشت و بەز وەعزی بۆدەدەن)، کاریش سەرەتا نەبوو، دەستی خوداش پڕ لە قوڕی ژیان بەخش نەبوو. بەڵکو ***ئاگر*** سەرەتا بوو. لە کۆتاییشدا نە نەمریی هەیە و نە پاداشت، نە بەهەشت هەیە و نە دۆزەخ، بەڵکو لە کۆتاییدا ***ئاگر*** هەیە. باپیرە گەورەی ئازیز، ئێمە بەنێوان ئەو دوو ئاگرەدا سەفەرمانکرد، بە گوێڕایەڵیی بۆ فەرمانی ئاگر و هاریکاریکردنی، کەوتینە جەنگین بۆ گۆڕینی جەستە بە بڵێسە، بۆ گۆڕینی فیکر بە بڵێسە، بۆ گۆڕینی ئومێد و نائومێدیی و شەرەف و عار و شکۆ بە بڵێسە. تۆ لەپێشەوە دەڕۆیشتیت و من شوێنت کەوتبووم. فێرتکردم کە بڵێسەکەی ناخمان، بە پێچەوانەی سروشتی جەستەوە، بە لرفەیەکی گەورەوە بەباڵای

ساڵەکاندا کڵپە دەسەنێ. هەر بەو هۆیەوە بوو – ئەمەم لە تۆدا بینی و هەر لەبەر ئەمەش پێت سەرسام بووم – هەر کە پێتنایە ئاستانەی پیرییەوە، توندوتیژ تر بوویت و لەگەڵ نێزیکبوونەوەتدا لە خەرەند، ئازاتر. جەستەی قەدیس و فەرمانڕەوایان و قەشەکانت خستە نێو بۆتەی نیگاتەوە و وەکی کانزا تووانتنەوە و ژەنگت لێداماڵین و زێڕی ساخت لێدەرهێنان: رۆحی ئەوان، کام رۆح؟ بڵێسە. ئەوەت لەگەڵ ئەو کڵپە سوتێنەرەدا یەکانگیر کرد کە لێی لەدایکبووین و دەیشمانکاتە خۆڵەمێش.

واقیعبینەکان بەوە تاوانباریان دەکردین کە ئێمە باڵە فریشتەئاساکان گەلێك گەورە پیشاندەدەین و دەخوازین تیر بۆ ئەودیو سنوورەکانی بەشەرییەت بهاوێژین. بەڵام ئێمە کەسانێك نەبووین کە بمانەوێ تیر بۆ ئەودیو سنوورەکانی بەشەرییەت بهاوێژین. شەیتانێك لە ناخمانڕا – با ناوی بنێین شەیتان، لەبەر ئەوەی وی روناکیی هێنەرە– هانیدەداین، ئەو بوو کە ئارەزووی لەتێپەڕاندنی سنوورەکان و رۆیشتن بۆ جێگەیەك بوو کە نەماندەزانی کوێیە. هەموو ئەوەی دەمانزانی ئەوەبوو: ئەوە رۆیشتنە بەرەو سەرووتر. وەکی قەدیس ژۆرژ کە شازادەیەکی جاحێڵی دەنایە پاشکۆی ئەسپەکەی تا لە شەڕی هەژدیها رزگاریکات. ئەم شەیتانە هەڵگری ژیان بوو، ژیانێك کە لە ناخی هەر مەخلوقێکی زیندوودا لەمەترسیدا و لەپێناوی رزگارکردنی گیانی خۆیدا خەیاڵی لای هەڵاتن بوو. هەڵبەت مەیموونەکان بەهەمان شێوە هێزی گەردوونیان لەناخی خۆیاندا هەستپێکردبوو، هێزێك کە هانیدەدان لەسەر دوو پێ راوەستن گەرچی لەحەژمەت ئازاریش دەیانقریشکاند.

دوو پارچە داریان بەیەکدا دەماڵی تا پریشکە ئاگری لێدەکەوتەوە، گەرچیی مەیمونەکانیتر گاڵتەیان پێدەکردن. ئاوها بوو کە ئینسانە مەیمون – ئینسان – لەدایکبوو. باپیرە گەورە، ئاوها بوو کە هێزی نەمر و بێڕوحمیش لەسینگماندا کەوتە لنگەفرتێ تا خۆی لە ئینسان رەها بکا و بۆ ئەودیو ئینسان سەفەرکا. ئەدی تۆ پێتوایە بۆچی ئێمە لەنێو خەڵکیدا هێند گینگڵماندەدا و عەزابمان دەچەشت؟ ئاخر ئەوان هاواریاندەکرد:(ئێمە لەوەندە زیاتر ناڕۆین، دەی باڵەکانتان جووتکەن و هێندە تیر مەگرنە ئەم قەدەرەی سەرێ. ئەنگۆ لە خودا ناترسن و گوێ بۆ دەنگی ئەقڵ رانادێرن. دەی لەجێی خۆتان داسەکنێن!) بەڵام ئێمە هیچمان نەدەگوت، بەڵکو ئێمە کارمان دەکرد. لەسەر باڵەکانمان کارمان دەکرد و کەوانەکەی خۆمان رادەکێشا. ناخمان دەکردەوە تا ڕێگە بۆ تێپەڕینی شەیتان بکەینەوە.

ڕۆژێکیان پشکنەری گشتیی لە (تۆلیدۆ) سەرزەنشتی کردیت و پێیگوتیت:" نە خۆشییم لەو فریشتانە دێ کە وێنەیان دەکێشیت و نە لە قەدیسەکان. ئاخر لەبری ئەوەی خەڵکیی بۆ عیبادەت هانبدەن، سەرسامیاندەکەن. ئیدی ئەوکات جوانیی وەك لەمپەرێك دەکەوێتە نێوان رۆح و خوداوە."

تۆ پێکەنیت و لە دڵی خۆتا گوتت:" من ناخوازم وا لە خەڵکی بکەم عیبادەت بکەن. کێ بەتۆی گوتووە کە من دەمەوێ خەڵك بۆ عیبادەت هانبدەم؟" بەڵام چ قسەیەکت بە زاردا نەهات.

جارێکیتر، نیگارکێشێکی هاوڕێی خۆت، بە بینینی (تۆلیدۆ لە تۆفان) سەری بادا و گوتی:" تۆ یاساکان ژێر پێ دەنێیت. ئەمە هونەر نییە. تۆ لەسنوورەکانی ئەقڵت تێپەڕاندووە و چوویتەتە نێو قەڵەمڕۆی دێوانەییەوە!"

زەردەخەنەیەکت هاتێ (ئەرێ چۆن لە توڕەییدا نەترەکیت؟) و وەڵامتدایەوە:" کێ پێیگوتوویت من هونەر بەرهەمدێنم؟ من هونەر بەرهەم ناهێنم و جوانیشم چ پێگرنگ نییە. ئەقڵ و یاساکان جێگەیان لەمندا نابێتەوە. من وەك تەیرەماسیی لەئاوە هێمنەکانەوە بۆ دەرەوە گوژم دەدەمە خۆم و دەچمە فەزایەکی ئەسیریی ترەوە کە تەژییە لە دێوانەیی!"

بۆ ساتێك بێدەنگ بوویت و لە تۆلیدۆت ڕووانی کە وێنەت کێشابوو: تۆلیدۆی پێچراو لەهەوری ڕەشەوە، قڵیشبردوو بە هەورە گرمە، بەبورج و کڵێسا و کۆشکەکانییەوە کە لەجەستە بەردینەکانیان خۆیان ڕزگار کردووە تا وەك تارمایی پۆشراو بەشکۆیەکی نائارام لە قوڵایی ڕەشاییەوە بێنە دەرێ. لەوانەت دەنۆڕی و پەڕەکانی کەپووت دەکەوتنە لەرە. بۆنی گۆگردت کردبوو. دوای ئەوەی بۆ ساتێك لەبێدەنگیدا لەفیکرەوە چوویت، چنگت لەسینگت گیر کرد و لەحەژمەت ئازاری سەرت هاوارتکرد:(کام شەیتان لەناخمدایە؟ کێ ئاگری لە تۆلیدۆ بەردا؟ من هەوایەك هەڵدەمژم کە تەژییە لە دێوانەیی و مەرگ، مەبەستم لەوەیە تەژییە لە ئازادیی!)

تاقە کەسێك کە توانی لەو دێوانەییە مەلەکوتییە بگات، شاعیرێك بوو (گرینگ نییە راهیبیش بووبێ)، ئەویش باوکە (هۆرتینزیۆ فیلیکس پاراڤیسینۆ) بوو. ئەو تاریکایی ترسناکی بینی. هەورەگرمەی کێویی، باڵگەلی مەزن و قەدیسانی بینین کە جەستەیان توابۆوە و ببوونە مۆمی هەڵایساو. رۆژێکیان دەستە بۆیاوییەکانی گرتیت و ماچیکرد. گوتی:" تۆ بەفریش دەکەیتە بڵێسە. تۆ لە سروشت ئەولاوەتر چوویت و رۆح خانەگومان بووە لەوەی کە ئاخۆ دەبێ کامیان لەم دووە – مەخڵوقی خودا یان مەخڵوقی تۆ– شایستەی ژیان بێ!" کە قسانی دەکرد، دەنگی دەلەرزی.

ئارام و بە زەردەخەنەوە گوێت بۆ سوکایەتیی پێکردن و بەشانوباڵ هەڵدانەکاندا رادەدێرا. گەر زۆر جار وا خۆت پیشاندابێ کە تووڕە بوویت، ئەوا ئەوکات توڕەیی لە روخسارتا تۆفانێکی رووکەش بووە و قوڵایی بوونت بێجووڵە بووە. چونکە تۆ لە نهێنیی مەزن ئاگاداربوویت، نە ترس و ئومێدت هەبوون و نەخۆفریودان. ئینسانەکان لەگەڵ خێر و شەڕ، لەگەڵ ئەو دوو تارماییە گەورەیەدا لە زۆراندان. (کێ چوزانێ، دەشێ روخساری دووانەی خودا بن). سافیلکەکان دەڵێن خێر و شەڕ دوژمنی یەکدین. هەندێکیتر پلەیەك لەوە زیاتر هەڵدەکشێن و دەڵێن: خێر و شەڕ هاوڕێن. هەندێکیتریش بە روانینێکی شەهێن ئاساوە لەگەمەی ژیان و مەرگ لەسەر ئەم توێکڵی عەردە دەنۆڕن و خۆشحاڵ لەهاوئاهەنگیی دەبێژن: خێرو شەڕ ***یەك*** ێکن!

باپیره گەورە، بەڵام ئێمە لەو نهێنییە بەئاگاین. ئێمە ئاشکرایدەکەین و چش گەر کەسیش باوەڕمان پێنەکا! وا باشترە باوەڕ نەکەن. ئاخر ئینسانی لاواز ئەوەیە کە پێویستی بە تەسەللایە. گەر باوەڕبهێنێ ئەوا لە ترسا زەندەقی دەچێ. کام نهێنیی؟ نهێنیی ئەوەی ئەم ***یەک*** ە چ بوونی نییە!

باپیرە گەورە، رۆژێکیان بۆ ماڵەکەت چووم لە تۆلیدۆ تا منیش ئەو قەدیس و پێغەمبەر و بەگزادانە ببینم کە وێنەت کێشابوون. ئەوانەت لەژێر قورسایی جەستەدا رەها کردبوون و ئیدی ئامادەی ئەوە بوون ببنە بڵێسە. هەرگیز لەژیانمدا بڵێسەیەکی ئاوها بەلرفەترم نەبینیبوو. بەخۆمگوت:(ئاوها جەستە ژێردەکەوێ. ئاوهاییە رێگەی رەهاکردنی جەوهەری گرانبەها لە فەنابوون. نە قاچمان و نە دەستمان کە لە قوڕ دروستبوون، نە قژی زەرد یان رەشمان، بەڵکو جەوهەری گرانبەها کە لەناو ئەم مەشکەیەدا دەجەنگێ، هەندێ کەس پێیدەڵێن رۆح و هەندێ کەسیتر پێیدەڵێن بڵێسە.)

باپیرە گەورە، گەر هێشتا لە ژیاندا بایت، ئەوا برێك هەنگوین و پرتەقاڵم وەك دیاریی لە کریتەوە بۆ دەهێنایت. (هاریدهیمۆس) ئەو کەمانچە ژەنە بە توانایەشم بۆ دەهێنایت کە چڵە رێحانەی دەنایە لاگوێی، تا ئەو سێ گۆرانییەت بۆ بچڕێ کە گەلێك حەزت بەژنەفتنیان بوو:

چارۆکەکە بڵندکە، باوەڕت لە ئامێز بگرە
ئیدی هەرچیی دەبێ با ببێ
چ خەم، گەر نەخشەیەك بگاتە ئەنجام
یان بمرێ!

*

کارێك لە پێشە، چارۆکە هەڵدە و لە زەریا مەترسە
جحێڵییت بە بێ قەترە فرمێسکێ
لەبەر پێیدا بڕێژە!

*

من کوڕی بروسکەم و نەوەی هەورەگرمە
بە ئارەزووی خۆم
بروسکە لێدەدەم و دەگرمێنم
بە ئارەزووی خۆم
تەرزە دەبارێنم!

*

بەڵام تۆ بوویتەتە بڵێسە. ئیدی دەتوانم لە کوێ بتدۆزمەوە؟ چۆناوچۆنی دەتوانم بتبینم؟ دەتوانم چ دیارییەکت بۆ بێنم تا کرێتت وەبیربێنێتەوە و لە گۆڕەکەتا هەستیت؟ تەنێ بڵێسە دەتوانێ شایانی بینینی تۆی هەبێ. ئاخ گەر بمتوانیبا ببوومایەتە بڵێسە و بمبینیبایت!

سی و حەوت ساڵ لەم هۆدەیەدا کە ناوی تۆلیدۆیە دانیشتی. هەڵبەت سی و حەوت ساڵ پێتناوەتە ئەم بانیژەیەی کە هەنووکە منی لێڕاوەستاوم. لێرەوە لە روباری (تاگوس) ی لێڵت روانیوە کە بەژێر پردی (ئەلکانتا) دا دەڕوا. لێیتڕوانیوە کە هەڵدێ و دەچێتە پێش تا بڕژێتە ئۆقیانووسەوە و مەحفبێ. زەینت لەگەڵیدا رۆیشتووە و هەروەها ژیانیشت چووەتە پێش تا بڕژێتە مەرگەوە و مەحفبێ. هاوارگەلی تاڵ و یاخیگەرانە لە ناختەوە بەرزبۆتەوە. مشتت هێناوەتەوە یەك (ئاخت هەڵنەکێشاوە، بەڵکو تووڕە بوویت) و بەخۆت گوتووە:(تا ئەلعان چ کارێکم نەکردووە. ئاخر رۆح دەتوانێ بە رەنگ و قوماش چ کارێك بەرەو پێش ببات؟ شیاوی من نییە کە لەمسەری دونیا دانیشم و رەنگەکان تێکەڵاوکەم و بە فڵچە وێنەی قەدیس و مەسیحگەلی لەخاچدراو بکێشم. ئەم وێنە لەبەرگرتنەوانە قورسایی سەرشانم سووك ناکەن. دونیا تەنگە، ژیان تەنگە، خودا تەنگە. ئەز دەبوو ئاگرم بەدەستەوە گرتبا – ئاگر و زەریا و با و بەرد – تا دونیا بەو شێوەیە رۆبنێم کە دەمەوێ: دونیایەك شیاوی پلەوپایەی خۆم بێ!)

خۆر لە ئاوابووندا بوو، سەربانەکان ئاڵتوونیی ببوون، روبار رەشداگەڕاو و ئەستێرەی ئێوارە بەژوور چیاکەوە هەڵاتبوو. چراکانی ماڵەکەت داگیرسابوون. (ماریا گومز) ی کارەکەری پیر و وەفادارت خەریکی ئامادەکردنی شێو بوو. جێرونیمای هاودەمی خەون و بێدارییەکانت هاتە هەیوان، تا نەبا بترسێیت، بە ئەسپایی دەستی لە دەستتەوەدا و گوتی:" دونیا تاریکداهاتووە. بە درێژایی رۆژ کارت کردووە و دەمت لەزادەوە نەداوە. ئەرێ بەزەییت بەجەستەدا نایەتەوە؟ وەرە ...."

بەڵام هەنووکە ئیدی لەخوڵقاندنی دونیا کەوتبوویت و بەرەو کرێت باڵت گرتبوو. بەسەر چیاکانی کرێتدا دەڕۆیشتی و ئەو دەنگە میهرەبانەت نەدەژنەفت و ئەو دەستە سپییەت هەستپێنەدەکرد. هێشتا تەمەنت نەگەییبووە بیست ساڵ. هەوا بۆنی شیوەرانی لێدەهات. بە چڕینی ئەو سێ گۆرانییەی کە حەزت پێیانبوو، دەسەسرێکی ریشاڵداری درێژت بە قژە رەشەکەتەوە بەست و گوڵێکی هەمیشە بەهارییت نایە لا گوێ و بۆ دەیری (ڤرۆندیسی) بەناوبانگ ڕۆیشتیت تا مەراسیمی (ژنهێنان لە قانا) وێنە بکێشیت کە عابید لێی داوا کردبوویت.

زەینت لێوانلێو لەڕەنگی شین و سوور و سەوز. بووك و زاوا لەسەر دوو کورسی بەرز دانیشتبوون. نەخشی هەڵۆی دووسەر لەسەر کورسییەکەیان کێشرابوو. خوانی عەروسیی ئامادە و میوانەکان دەیانخوارد و دەیانخواردەوە. کەمانچەژەن لەناوەڕاستیاندا دانیشتبوو.

کەمانچەی دەژەند و گۆرانی عەرووسیی دەچڕی. مەسیح هەستا – مەست و لێو سوور هەڵگەڕاو – پارەیەکی زیوینی نایە سەر نێوچەوانی کەمانچەژەن ...

کوتوپڕ نەغمەیەکی ئازیز، وەك ئەوەی لە دووری دوورەوە بێ، هاتە گوێت. وەڵامیتدایەوە:(وا دێم !) بە زەردەخەنەوە، بە دوای ژنێکدا رۆیشتیت کە بە میهرەبانییەوە تۆی بۆ عەرد دەگەڕاندەوە. بەڵام (ژنهێنان لە قانا) لە ناوەوەتڕا تان و پۆی چنیبوویت. کەمانچەی کرێتیی دەیژەنی و لە ناوەوەتڕا دەینالاند، ئیدی بنۆڕە کە ژەمە خواردنی رۆژانە وەك خوانی عەروسیی لێهات، دوو مۆسیقاژەنت لای خۆت گلدانەوە. بە زاوا بانگت دەکردن تا لە کاتی خواردندا عود و گیتارت بۆ بژەنن، تا خواردن و شەرابی هەژارانەت ببێتە خوانی عەروسیی قانا. کاتێکیش دەستت لە سفرە کێشایەوە، هەستایت (ئەو وێنەیەیت بیرکەوتەوە کە لەخەیاڵتا کێشابووت) و بە سەخاوەتێکی پادشایانەوە دوو لیرەت نایە سەر نێوچەوانی مۆسیقاژەنەکان.

لەبەرئەوەی وەکی پادشا دەژیایت، رقت لە رەزیلیی و دەسبڵاوانە هەموو ئەو پارەیەت خەرج دەکرد کە بە هونەرەکەت پەیدات دەکرد. دۆست و دوژمن سەرزەنشتیان دەکردیت و دەیانگوت:(خانووی بیست و چوار ژووریت بۆ چییە؟ مۆسیقاژەنت بۆ چییە؟ بۆ وەك خەڵکانیتر پەیکەرەکانت ناکەیتە کۆڵ و بچیت لەکلێسا و دەیرەکاندا بیانفرۆشیت؟)

به هەوەسباز و لووت بەرز و بوغزن بانگیان دەکردیت. گەر قسەیەك لەدژی تۆ بە زاردا هاتبا، ئەوا لە تووڕەییدا ئاگرت دەگرت. کاتێ نرخیان بۆ تابلۆکانت دادەنا، تووڕە دەبوویت و دەتگوت: (تابلۆکانی من هی فرۆشتن نین. ئەوانە ناکڕدرێن. کاری هونەریی وەك کارەکانی من لەنرخدا جێگەیان نابێتەوە. ئەو کارانەتان بەڕەهن لەلا دادەنێم. هەر کاتێ بمەوێ پارەکانتان دەدەمەوە و تابلۆکانی خۆم وەردەگرمەوە.)

دادوەران لێیاندەپرسیت:(خەڵکیی کوێیت؟ بۆچی بۆ تۆلیدۆ هاتوویت؟ تۆ کێیت؟) قسەکانیانت پێدەبڕین و دەتگوت:(ناچار نیم وەڵام بدەمەوە و وەڵام نادەمەوە!) بەڵام کاتێ ناچاریان نەدەکردیت، ئەوا بە خەتێکی گەورە ناوی خۆت لەسەر تابلۆکان دەنووسی و بەشانازییەوە لە ژێریشیدا نازناوی (کریێتیی) یت بۆ زیاد دەکرد.

کاتێ سوڵتان فیلیپ، ئەو کەپوو مارئاسایە بە بینینی تابلۆی (قەدیس مۆریس) کە بۆ ویت کێشابوو، زەندەقی چوو، ددانت بەخۆتا گرت و سازشت نەکرد بۆ ئەوەی ڕەنگەکانت روناکتر بکەیتەوە. لەبری ئەوە پێچراو لەبلێسە، تووڕەیی و شانازیی و هونەری سرکت لەگەڵ خۆت هەڵگرت و ڕێگات بەرەو تۆلیدۆ گرتەبەر .

چ ساتەوەختێکی مەزن بوو. ویژدانێکی پاقژ و گۆشەگیر لە تای تەرازوودا و یەك ئیمپراتۆریەتییش لە تاکەیتریدا. ئەوە تۆ بوویت، ئەوە ویژدانی ئینسان بوو کە تای تەرازووەکەی بەلای خۆیدا دەخست. ئەم

ویژدانه دەتوانێ لە رۆژی قیامەتدا لە حزووری خودادا راوەستێ و داوەریی نەکرێ. بەڵکو خۆی داوەریی خۆی بکات، لەبەرئەوەی پاقژی و ئازایەتیی ئینسان، تەنانەت خوداش لێوڕێژ لەترس دەکات.

باپیرە گەورە بمبوورە کە نەمتوانی ددان بەخۆدا بگرم. ئەو ساتەوەختە پڕ شکۆیەی کە لە ئاستانەی (ئاسکۆراڵ) ەوە تێپەڕیت و سەرفرازانە کۆچتکرد و بەقێزەوە دەسبەرداری بەرژەوەندییە گەورە و گچکەکانی دونیا بوویت و لەدوای خۆتەوە جێتهێشتن، ئەو ساتەوەختە پڕ شکۆیە هێند پڕیکردم لەسەرسامیی و ستاییش کە جورئەتمکرد ئەو ساتەوەختە لە پۆشاکی شیعردا بڕازێنمەوە تا نەهێڵم بەهەدەر بچێ. ئەم لاواندنەوەیەم بە مەرەکەبی رەش و بەمەرەکەبی سوور نووسیی و بە فەزادا هەڵمواسی:

چەماوە بەسەر سەکۆیەکی بەردین و لەژێر هەتاوێکی
سوتێنەردا
پادشا – کرم – بە روانینی بەرینی
لە بەناکان دەنۆڕێ کە تابووتی چوارگۆشەی تەنیایی
بە دەوریدا دروستدەکەن
سەردابێك و کۆشکێك و قەبرێك
خارای کێویی، رەق و رووت
بەسەر بەردی زڕدا خرۆشا
دەمە کەفاوییەکەی دەقڵیشا و
روخساری مۆم ئاسای سپی و

جەستە چرچ و لۆچەکەی سوڵتانی گوناهبار
هێور هێور دادەڕزا
کە کوتوپڕ لە ترۆپکی چیاوە
هەڵۆیەکی برسی، بە هاوارێکی شادومانانەوە
دابەزی بەسەر ئەو پەیکەرە نیوە گیانەدا
سی ساڵ بەرلەوە، بۆنی ئەو جەستە رزیوەی کردبوو
جحێڵی بۆشناخی کرێتیی، لە زەینی خۆدا
فڕینی ئەو مەلە نێچیرڤانەی هەستپێکردبوو
کە دەڕۆیشت تا چەنگاڵ بکات بە جەستەی سوڵتانا
لە ئەشکەوتەکانی هەرتك گوێیدا هێشتا
گیڤەی قامچییەك دەنگیدەدایەوە
کە ئەوی لە پەرستگەی خەونەکانییەوە راونابوو:
(سوڵتان تابلۆی سان مۆریسی ناوێ!)
هەوا کەوتە لەرە و، بڵێسە لەهەموو لایەکەوە کڵپەی سەند
چەك و فریشتە، سینگەکان لێوانلێو لە ئاگر، غەرق لە خودا
نێزەکان سۆسەنی شۆڕاو بەخۆر
لەسەر بەردە کڵپە سەندووەکانەوە، گوڵ دەپشکوان
قەڵغانی لە مینا و زومرووود و یاقووت
لەم میانەدا، روناکیی وەك شێرێك بۆ نێچیر دەگەڕێ
ئەو هەمووە هەڵدەلووشێ
لە ئاسمان، جەنگاوەرانی دلێر
بە ڕیز تێدەپەڕن وەك تارمایی لە تۆفانی ئەووەڵیندا
جحێڵان بەسەرقامکی گرژ و بەهێزیان

له شیلەی هەڵاڵەی گەرمی کێوانی کرێت بارستەیەك
دروستدەكەن
تا ئەبەد ناولەپیان بۆنی عەتر دەگرێ.
کات نیوەڕۆیە، هەتاو لەسەر بەردەکان دەدرەوشێتەوە
مەرجانی نازك مەخلوقێکیتر دەبینێ
که لەژێر رۆشناییدا، به پەنهانی پرشنگدەدا
روخساری رووت و ئاسمانیی وەدیاردەکەوێ که زەحمەتە
ببینرێ
وەك باڵی ژاکاو که به دەنگێکی بەرز، بکرێنەوە
دەکەوێتە لەرە، دەیر لەنێو دیوارەکانیدا وەدیاردەکەوێ
قەڵای سەنگینی ئینسان، جەستەی داڕزیو
به رووی ئاسماندا دەکرێتەوە پەنجەرەیەکی شین
فریشتەگەلێ لەشێوەی مەلدا تا ناخی ئەقڵ دادەبەزن
تورەییە رەشەکانی سوڵتان وەکی سێوە لاسوورە دەلەرێنەوە
به ژوور ئاسمانی پاقیژەوە
داڵی ئەقڵ بەبێدەنگیی بۆ سەر مۆخی پیاوی کرێتیی دادەبەزێ
فریشتەی مەزن، به دەمی تەژی له ئاگر.
مندالان تێدەپەڕن، وەك پشکۆی دوای بارانی ئێواران
راهیبان و کیژان و لۆردگەل
تێدەپەڕن به گۆنای داکەوتووەوە،
دایکانێك خۆ قوربانیکەری رۆڵەکانیان: خوداکانیان
دەستانی جحێڵ له سوێی سەرەتادا دەسووتێن
ئارەزووی شاراوە دەسدەنێتە گەرووی

به زارێکی داپچڕاو و برسییەوە
قوماشی تابلۆ ئەسیرییەکە لە ئاسماندا ئەمدیوو ئەودیو دەکا
لەنێو مۆخیدا، رەنگە تیژ و چڕەکان دەڕژێن و
شادومانانە قوڵپ دەدەن، بەرلەوەی دەست بتوانێ بیانڕفێنێ.
فریشتەگەلی بازوو ئەستوور دادەبەزن
ئاپۆرەی نەیزەکەکان لە سەرەکاندا دەتەقنەوە
مەشخەڵ بەدەست، پەیامبەران دەچنە مۆخییەوە
لە گەڕانەوەدا، وەك ئاڵای سەر بەرەو خواری جەنگ
کلیلەکان لە دەستیاندا، ئاگرەکان و ئەو رەمزە پیرۆزە
جامێکی گەورەی نەخشی مار لەسەر کێشراو
جحێڵەکە هەستدەکا خودای بەسەردا نەویوە
کە وەك بارستەی ئاگر بەسەریدا دێتەخوار
دەزریکێنێ و جەستەشی بەسەر خاچەوە هەڵواسراو
ئەرز قوڵپدەدا، وەك زوبانی شێر
عەتفی خودایی بە ئیشتیایەکی تەواوەوە بەردە سوتێنەرەکان دەلێسێتەوە
قەوارەیەکی ئاولەمەیی، لە سەمایەکی چالاك و پێچاوچێچدا
نێوقەدی جحێڵەکە لەخۆدەگرێ.
سەرپەنجەکانی پریشکدەدەن و ئەویش یەك یەك
دایاندەگیرسێنێ بە بڵێسەی خامۆشی مۆمگەلێك بەرز
دوو بەقەد باڵای ئینسان.
بە پرشنگێکی نادونیایی
وەك هالەی مروارینی مانگ

ڕووی بەرینی خاک، لەرزە لەرز، تیشکرێژی دەکا:

(ئەم جەستەیە ڕەها دەکەم، لێگەڕێ با بشکێ

خودا، موگناتیسی بەرزی نێو هەورەکان

ڕامدەکێشێ بۆ هۆڵی سەمای ئەسیریی سێینە

بەڵام سوڵتان، ئەو بەرازە ژەهراوییە

لە کولانە مریشکی تەنگ و تاریکی خۆی وەدەرمدەنێ

روناکیی دەبینێ و دەترسێ.

نەفرەتت لێبێ! ماڵئاوا ... بەڵام بزانە ئەی جەستە بێژەنگ

کە هونەر نە دەستەمۆبوونە و نە یاسا

بەڵکو شەیتانێکە قاڵبەکان تێکوپێکدەدا

من لێدەگەڕێم تا بە وێنەکێشە خەسیوە تووڕەهاتەکانت

تووکەبەری ژنان گسکدەیت!

ئاوها ئاخافت و روو لە خۆر و خارا ڕاوەستا

چاوانی، ئەو دوو گەوهەرە تۆکمە گرانبەهایەی بڕییە

گاشەبەردەکانی عابیدنشین

هەلالەی بۆنکرد: کرێت، مێ پڵنگی ئازیز

هاتە پێشێ و لە تاریکایی چڕی ناخیدا کەوتە پیاسە

خەمی قورس، ئارەزووی گەورە و پیاوانە

لە سینگیدا وەك تەپڵ کەوتبووە زرمە

ئاپۆرەی هەنگان لەنێو گوڵانی شیوەراندا دەفڕین

ڤیرۆندیسی ئازیز دێتە سەرییەوە

پسیلۆریتی کڵپەی سەندووە و هەڵمی لێهەڵدەسێ

شەختە، سەرچاوەی مەڕمەڕیی دەکا بەژێرەوە

پرد بەرەو سەرەوە قەد راستدەکاتەوە، کەمانچە نەغمەی
به سۆز دەژەنێ
لێوی تەڕ دەکا بە ئاوی سوێری زەریا، هێشتا دەتوانێ لەگوێی
رۆحیدا بببیەت:
– ئەی کەنزی شاراوە.
دەنگی مجێوری زاهید لە بەندەری کاسترۆ بەر لە سەفەری
زەریایی و
ئاگادارکردنەوەی یەك لەدوای یەکی مەولا پیرەکەی
کە گوتبووی:
" کریاکۆس تۆ بە بڵێسەی پێغەمبەرێتیی چەورکراوی
مەکەوە داوی سەروەت و سامان
مەبەرە کاسە لێسی دەرباری پادشایان
رێگەیەك بگرەبەر لەوەوبەر کەسی پێدا ڕەت نەبووبێ
وا بکەو بەرەو پێشەوە بڕۆ!"
ئەی دڵی لەخۆبایی و هەوەسباز
کاتێ ئومێدی فریودەر، سەخیی تەبعانە
خەونی شیرین و کۆیلانەی بە دیاریی دەدامێ
بۆچیی خۆت حەشاردا و
پاژنەی تووڕەی خۆت بەسەردا نەدام
تا وامان لێبکەیت بڕۆین؟
ئەی دڵ بگەڕێوە، بۆماڵەوە بگەڕێوە!
وایدەگوت و رۆحی وەکی پڵنگێ هەدادانی نەبوو
گۆشەگیریی هەستایە پێ، توندو تۆڵ

خودا وەك ئەستێرە بەنێوچەوانییەوە پرشنگیدا
لە دووی دەهات، ئاوڕیدایەوە و گەرەکی بوو راکا
مانتینای جحێڵیی بەخش
تای تەرازووی ئیرادەی قورستر دەکرد:
(کارت لە پێشە، لە زەریا بدە و مەترسە
جحێڵیتیی بکەرە قوربان، بێئەوەی فرمێسکێ لە چاوانتەوە
بڕژێتەخوار!)
من و فرمێسك رشتن بۆ جحێڵیی؟ هەرگیز
ئارامیی تەنگەنەفەسم دەکا، حەوسەڵەم نەماوە
من و تۆ ئەی دڵ خوڵقاوین بۆ ئەوەی
بە هێزی بازوو باڵە بنەڕەتییەکانی ئازادیی والآکەین و
رێگە بالآکان بگرینەبەر.
شمشێرێکمان بە دەستەوەیە لە نوور.
بەرەو رووی خۆر بڕۆ، رووەو کرێت
تا ئازادیی بدۆزیتەوە و گۆشەگیریی پیرۆز!
بە پەلە بەلای راستدا دادەگەڕێ
بەرەو ماڵە بابی لە پەناگەی دوور
ترۆپکی سەرفرازیی، پسیلۆریتیی.
وەك مەندیلێك بەسەر زەینییەوە دەلەرایەوە
پێدەشتی (میسارا) بەرین و سەوز راکشاو
ئاشنا بە باغەکانی
بەڵام کوتوپڕ لەسەر پێیان راوەستا
دوو دەستی ترسناك دەیگرن

دەنگی باڵەکان، دەنگی تۆفانئاسای باڵەکان دەبییەت و
ئاه ... ئەی پرشنگی مەزن
چاوانی تەژی لە ئەستێرە دەبن!
بڵێسەی تارمایی ئاسا
سەوز و زێڕین، بەخێرایی کاسەی سەری لەخۆوە دەپێچێ و
گۆگرد، پزیسکێ لەگەڵ ڕەشەبای سوتێنەر
فریشتەی مەزن بە سەریدا باز دەدا
بای گەرمی باشوور، بە باڵی شەڵاڵ لە بۆنی هەڵاڵە
جحێڵەکە بە سینگی بەرینی خۆیەوە دەگوشێ
پێ بە عەرددا دەکێشێ و بەرەو سەرەوە هەڵدەگژێ
جحێڵەکە لە سێڵاوی بە هوروژمی نووردا ڕەنگی دەپەڕێ
دەستەسرە کرێتییەکەی توند لە هەنییەی دەبەستێ
بە چاوانی ڕەشی کراوە و لێوی ئەستووری قوچاوەوە
لەو هەتاوە سوتێنەرە دەنۆڕێ،
کە قووڵترین چینەکانی عەردی تواندۆتەوە.
لاشەیەك لە مەزاری پرشنگی خۆردا، مێرووله بیناسازەکان
دەیشۆنەوە
چیاکان دەنەڕێنن، ڕێگەکان دەچەمنەوە
سەردەنێتە سەر سینگی فریشتە، ڕوناکیی درەو دەکا:
بەرزایی ئارەزوو
بالای نەبینراوی ئەرز رادەبێ
هەنووکە سینگی ئەو فریشتەیەی کە لە ناخیدایە
بەسەر ترۆپکە پاکیژەکانییەوەی دادەنێ

به تاقه هیوای سەربەستیی، سەربەستیی کێویی
سەرفەرازترین پەناگەی ئینسان
کرێتی باڵا، نیشتمانی راز!

بەدرێژایی رۆژ بە کۆڵانە تەنگەبەرەکانی تۆلیدۆدا دەگەڕام. بۆنی گۆگردم لە هەوادا هەڵدەمژت، وەك بڵێی بروسکەیەك لێیدابێ. زیاتر لەسێ سەدە دوای تێپەڕینی تۆ، (با) هێشتا بۆنی ئاژەڵی کێویی لێدەهات. پێدەچوو شێرێك بێرەدا تێپەڕیبێ. چەند ترسناك و خۆشە بڕۆیت و هەست بکەیت کە رۆحێکی مەزن بەتووڕەیی بەژوور سەرتەوە باڵ لێکدەدا!

باپیرە گەورە، کاتێ شەوانە دەچوومە جێگە و ناخم پڕ لەهەناسەی تۆ دەبوو، ئیدی خەو دەهات و بۆ دوور هەڵیدەگرتم. خەو بوو یاخۆ بەلەمێکی سێ دینگە بە چارۆکەی هەڵدراوەوە؟ سەردەکەوتم، ئەو ساتەی ئاوڕمدەدایەوە تا لە ناخودا بپرسم بۆ کوێ دەچین، ئیدی ئێمە هەر لەو ساتەدا لە میگالۆکاسترۆ لەنگەرمان گرتبوو. بەردە رەشە ڤینیسیاییەکە لەژێر هەتاوی ئێوارەدا سووردەچۆوە. ئالأی (قەدیس مارکۆس) بەسەر بورجە مەزنەکەوە دەشەکایەوە، کۆڕنیشەکە شەلاڵ بوو بەبۆنی مەی و زەیتی زەیتون و لیمۆ و پرتەقاڵ. لەپاڵ دەروازەی بەندەرەوە، مەیخانەی جیرۆنیمۆ شەپۆلیدەدا لە ڤینیسیایی مەست و لەزەریاوانانی باشوور و لە ژنانی برۆنزیی کە جێژوانیان لەنگەرگاکە بوو. هەردووکمان لەودیو بەرمیلێکەوە دادەنیشتین. هێلکەشەیتانۆکە و قرژاڵی سوورەوەکراویان وەك مەزە بۆ دەهێنایین. جار دوای جار

پێکەکانمان هەڵدەدان و سەرلەنوێ پڕماندەکردنەوە، هیچکاممان نەدەدواین، هەریەکەمان دیقەتی ئەویترمانی دەدا.

هەردووکمان جاحێڵ بووین، تۆ تەمەنت بیست ساڵان و منیش حەڤدە ساڵ. گەرچی هەردووکمان هەمان کیژمان خۆشدەویست، کەچی بەشەڕ نەدەهاتین، ئاخر ئێمە دوو هاوڕێی گیانی بەگیانیی یەکتربووین. شەوانە هەریەکەمان لەبەر پەنجەرە داخراوەکەیدا رادەوەستا و بە گۆرانیی چڕین تەسکینی دڵی خۆمان دەدا. گۆرانییەکەمان لەگەڵ عودژەنینی تۆ و گیتارژەنینی مندا دەگوترا. دەنگمان ئامێتەی دەنگی یەکدی دەبوو. دەنگی تۆ قووڵ و پیاوانە و دەنگی منیش هێشتا زیقن. پاشان کیژەکەمان سەرپشك دەکرد کە لەمدیو پەنجەرە داخراوەکەیەوە بە ئازادیی یەکێکمان هەڵبژێرێ. لای سپێدە لەیەکتر جیادەبووینەوە. تۆ بەبێ خەو، هەروەك ئاکاری خۆت فلْچەت هەڵدەگرت و دەکەوتیتە وێنەکێشانی فریشتەگەلی باڵدار کە لە ناخی بڵێسەوە دەهاتنەدەر. منیش کفت و شەکەت رووم دەکردەوە ماڵەوە، تا بنووم و لەخەوندا ببینم کە پەنجەرەکە دەکرێتەوە و سێوە لاسوورەیەك دەکەوێتە نێو لەپی دەستمەوە.

هەنووکە لە ناوەڕاستی مەیخانەکەدا، هەریەکەمان بێئەوەی بئاخڤێ لەویترمانی دەنوڕی. چونکە تۆ دەتویست سپێدەی رۆژی دوایی بڕۆیت. خواردمانەوە تا سوێی لێکجیابوونەوە لەبیرخۆمان بەرینەوە.

نیوەی شەو ڕاشکا بوو کە هەستاین مەیخانەکە جێبێڵین. بادەیەکی خەستی مالیڤێزییمان خواردبۆوە و زەینمان کرابۆوە و پەلی هاویشتبوو، تەواوی دونیای تەنیی بوو.

پێمگوتیت:" برام مینیگی، دونیا هی خۆمانە، بابڕۆین!"

دەستمان نایە ناوقەدی یەکتر تا خۆمان ڕابگرین و نەکەوین. هەناسەکانتم لەسەر گۆنام هەستپێدەکرد. لەخۆم دەپرسی:" تا کەی؟ تا کەی؟ چەند سەعاتێکیتر سپێدە دێ و ئەم هەناسە ئازیزە جێمدێڵێ و ئیدی هەرگیز نایدا لە گۆنام!" بەڵام من جحێڵ بووم، بەرگەی ئازارم دەگرت و فرمێسك نەزایە چاوانم.

لە دەروازەی بەندەر تێپەڕین. بە لای چەپدا داگەڕاین و بەدیوارە ڤینیسیاییەکانی دەوری شاردا سەرکەوتین. مانگ چواردە و خەمین بەژوور سەرمانەوە شۆڕببۆوە. تەنێ ئەستێرە گەورەکان دەیانتوانی خۆیان لەبەر تریفەیدا ڕاگرن و لەو ئاسمانە شیرییە بێدەنگەدا دەدرەوشانەوە. زەریای کرێت لای چەپمانەوە نەعرەتەی دەکێشا.

ئەی هاوسەفەری ئازیز، تۆ ڕاوەستایت و دەستت ڕایەڵکرد. گوتت:" بنۆڕە، لە ئاوەکە بنۆڕە چۆن هوروژم دەبا تا دیوارەکان هەڵلوشێ و ڤێنیسیاییەکان وەدەرنێ. ناتوانیت ببینیت؟ باش بنۆڕە، میناگی

چکۆڵە ئەمانە شەپۆل نین- میناگی چکۆڵە ئەو نازناوە بوو کە بۆ کینایەت لێتنابووم- ئەوانە ئەسپن، گرۆی ترسناکی سوارەن!"

پێکەنیم و گوتم:" مینیگی، ئەوانە شەپۆلن، ئەسپ نین!"

شانت لەقاند و گوتت:" ئاخر تۆ بە دوو چاوانی قوڕین دەبینیت، بەڵام من بە هیتر دەبینم. تۆ جەستە دەبینیت، بەڵام من رۆح دەبینم!"

- دەشێ ئەمە دووپاتکەرەوەی ئەوە بێ کە ئێمە دوو هاوڕێی ئازیزین و ناخوازین لێکدابڕێین. ئاخۆ رۆح حەزدەکا جەستە جێبێڵێ؟

لێکدابڕانمان بیرکەوتەوە و خەمی لێکدابڕان سینگی ڕیشاڵ ڕیشاڵ دەکردین.

باسکت گوشیم و گوتت:" وەرە، لەبارەی لێکدابڕانەوە مەدوێ!"

ماوەیەکی درێژ، بەژێر تریفەی مانگدا رۆیشتین، بەڵام خەیاڵمان هەر لای لێکدابڕان بوو. هەردووکمان هەوڵماندەدا ئەوە بیر خۆمان بەرینەوە تا نەبا ببینە نێچیری فرمێسک، ئاخر شەرممان دەکرد بگرین. هەردووکمان ئەفسانەی قەدیسانمان خوێندبۆوە و بەخیلیمان بەخۆڕاگریی قەدیسان لەژێر زەبری ئازاری فیراقدا دەبرد. ئاخر ئەوانە گەرچی تا ئەبەد لێکدادەبڕان، لە ئازیزترین خۆشەویستانیان دادەبڕان،

کەچیی دڵۆپە فرمێسکێ لەچاوانیانەوە نەدەڕژا. ئیدی ئێمەیش سوێندمان دەخوارد کە شوێنپێی ئەوان هەڵگرین.

بۆ ئەوەی بێدەنگییەکە بڕەوێنیتەوە، لێتپرسیم:" بیر لەچی دەکەیتەوە؟"

هەوڵمدەدا هەستەکانم حەشاردەم. وەڵاممدایتەوە:" لەهیچ! ها، راستە، بیرم لەوە دەکردەوە کە چەند فراوانە ئەم زەریای کریتە. بەڵام حەز دەکەم دابەزمە کەنار و تا دەخنکێم لەگەڵ شەپۆلەکاندا بجەنگم!"

وەڵامتدامەوە:" جحێڵیی پێیوایە نەمرە، بۆیە بەرەنگاری مردن دەبێتەوە!" واتگوت و دەستت گرتم. دەتویست نەهێڵیت بۆ کەنار دابەزم.

خەنیی بووم. دەست گوشینەکەت زۆر ئاشنایانە بوو. گەرچی ئازاری لێکدابڕانت لەلام زێدەتر دەبوو، بەڵام خۆم بێباك پیشاندەدا و پێشنیارمکرد کە قسەکانمان بەلای شتە رۆژانەییەکاندا بەرین تا بۆ ساتێك خەمی لێکدابڕانمان لەبیرکەین.

لێمپرسیت:" ئەرێ مینیگی چۆن دەتوانیت لەسەرزەمینە دوورەکاندا بژێیت؟ تۆ نە کەس دەناسیت و نە کەس دەتناسێ و هێشتا ئەستێرەی بەختت هەڵنەهاتووە. ئەو پارەیەی کە (مانۆسۆس) ی براشت داوێتی پێت پارەیەکی زۆر نییە و منیش هەر خۆم دەزانم تۆ چەند دەسبڵاویت

و لەچاوتروکانێکدا تەخشان و پەخشانی دەکەیت. ئەی دوای ئەوە؟ چما ناترسیت؟"

وەڵامتدامەوە:" خەمی منت نەبێ میناگی چکۆڵە. هەر چەندێ کەمم پێبێ بەسە. هەرچەندێ زۆرم پێبێ بەس نییە. تێدەگەیت چ دەڵێم؟"

– نا!

وەك منداڵێك پێکەنیت، گوتت:" خۆیشم تێناگەم. گرنگ ئەمە مەسەلەکەیە!"

بەڵام تۆ سەرنجتدا کە حاڵم خەراپە. دەستت نایە سەر شانم تا تەسەللام بدەیتەوە. گوتت:" میناگی چکۆڵە، هیچم بەسەر نایەت. ئاخر ئامانجی مەزن لە زەینمدایە و هێزێکی مەزنیش وا لەدەستمدا. لەوێ، لە ئەوروپا، دەکەومە بەربەرەکانیکردنی ترسناکترین هێز. من دەڕۆم بۆ ئەوێ تا رۆحم ناچارکەم یان بیباتەوە یاخود تیاچێ. دەبینیت، دەبینیت، دەبینیت، بەر لە هەر شتێك، مەسەلەکە لەگەڵ – مەترسە – مەسەلەکە لەگەڵ مایکل ئەنجیلۆدا یەکلایی دەکەمەوە. چەند رۆژێك لەمەوبەر نوسخەیەکی گچکەی (رۆژی قیامەت) م بینی کە لە رۆما وێنەی کێشاوە. بەدڵم نەبوو!"

چاوانت لەبەر تریفەی مانگدا پریشگیاندەدا. دەنگت وشکهەڵاتبوو. داهاتیتەوە و بەردێکت هەڵگرت و گرتتە زەریا. وەك ئەوەی بتەوێ بە بەردبارانکردنی شەپۆلەکان، هێزی خۆت بنوێنیت.

– بۆچی ئاوها تەماشام دەکەیت؟ پێتوایە زۆرم خواردۆتەوە و سەرخۆشبووم؟ من سەرخۆش نیم. نا، من حەزناکەم سەرخۆشبم. ئەوە خودایە کە جەستە دەژێنێتەوە و سەرلەنوێ دونیا پڕدەکاتەوە لە جەستە. من هیچیانم پێگرنگ نیین. ئەز قیامەتێکیتر وێنەدەکێشم. وادەکەم. بە دوو ئاستیش دەیکەم. ئاستێکی نزم: گۆڕەکان – کراونەتەوە و کرمگەل بە قەبارەی جەستەی ئینسان، نیگەران و بەسەری بەرزەوە، وەك ئەوەی هەوا بۆنکەن، دێنەدەرێ. ئاستێکی بەرزیش: مەسیح– تەواوێك تەنیا، دادەنەوێتەوە و فوو بەکرمەکاندا دەکاو ئیدی هەوا لێوانلێو لە پەپوولە دەبێ. ئەمە مانای ژیانەوەیە. پێویستە کرمەکان ببنە پەپوولە، نەك تەنێ بەرەو لای ئێمە بگەڕێنەوە و ببنە کرمگەلی نەمر.

سەرم هەڵبڕی و لەبەر تریفەی سیحراویی مانگدا تەماشام دەکردیت. هەوای ژوور سەرە کڵپە سەندووەکەت سیخناخ بوو لەپەپوولە.

دەمویست لێو هەڵبێنمەوە و شتێ بڵێم (ئاخر ئەو رۆژی قیامەتەم بێئەندازە پێ هەرتەقە بوو) بەڵام تۆ وروژابوویت و پەرۆش بوویت کە لەساتی گونجاودا نهێنییەکانی خۆتم لەلا بدرکێنیت. سپێدە لەهاتنا

بوو، ناچاربووین دوای تاوێکیتر لێکدابڕێین. ئیدی باوەڕم نەدەکرد قسەکانت بۆ من بکەیت، بەڵکو هەنگاوت دەنا و بۆ خۆت دەدوایت.

– ئەوان وێنەی روحلقودس لەشێوەی کۆتردا دەکێشن کە بەسەر سەری حەوارییەکاندا دادەبەزێ. چ نەنگییەکە! ئاخۆ هەرگیز هەستیان نەکردووە کە روحلقودس دەیانسوتێنێ؟ ئەو مەلە فەقیرەیان لەکوێ دۆزیوەتەوە کە بۆ خواردن دەشێ؟ چۆن دەتوانن لە شێوەی روحلقودسدا پیشانمانی بدەن؟ نا، روحلقودس کۆتر نییە، بەڵکو ئاگرە. ئاگرێکی مرۆخۆر کە ئینسان هەڵدەلوشێ، چەنگاڵەکانی لەسەری قەدیس و شەهید و تێکۆشەرە مەزنەکان گیردەکا و دەیانکاتە خۆڵەمێش. ئەوە رۆحە سەرشۆڕەکانن کە روحلقودس بە کۆتر دادەنێن، پێیانوایە دەتوانن بیکوژن و بیخۆن!"

پاشان پێکەنیت و گوتت:" رۆژێك لە رۆژان – گەر خودا بخوازێ– وێنەی روحلقودس بەسەر سەری حەوارییەکانەوە دەکێشم. ئەوکات ببینە!"

لەبێدەنگیدا نوقووم بوویت. پاشان بەخێرایی دەستت بۆ سەرەوە و بۆ خوارەوە تەکاندا. وەك ئەوەی وێنەی جێژنی گوڵڕێزان[*]ی ئاینده لەفەزادا بکێشی.

---

[*] جەژنی گوڵڕێزان دەکەوێتە حەوتەمین هەفتەی دوای جەژنی پاکەوە کە تیایدا روحلقودس بەسەر حەوارییەکانی مەسیحدا دادەبەزێت. و.ف

لێمپرسیت:" ئایا دەتوانیت ئاگر بکەیتە روناکیی؟" هەرکە وامگوت، دەسوبرد لەو وشانە ژێوان بوومەوە، چونکە روخسارت ڕەش داگەڕا.

برۆت گرژ کرد و وەڵامتدامەوە:" ئاخ لە تۆ و لە دێوانەیی تۆ بۆ روناکیی!" واتلێکردم کە پێموابێ توڕە بوویت: "پەلەی چیتە؟ ئەمە ئیشی تۆ نییە. ئاخر ئەمە عەردە و هەور نییە. عەردیش لەجەستەی بە گۆشت و بەز و ئێسك دروستبووە. وەرە تا ئەوە بکەینە بڵێسە. ئەمە ئەو شتەیە کە دەتوانین بیکەین و ناتوانین بێ لەوە چ شتێکیتر بکەین. ئەمە بەسە! ئاگر تەنانەت لە رەگی درەخت و گەڵاو لە جلکی شاهانە و گرانبەها و ئاوریشمیندا نوستووە، نوستووە و چاوەڕێی ئینسانە کە وەئاگای بێنێتەوە. ئاگر بێدارکەوە! ئەمە ئەرکی ئینسانە! بڵێسە رۆدەچێتە نێو بەرد و ئینسان و فریشتەکانەوە. ئەم بڵێسەیە ئەو تشتەیە کە گەرەکمە وێنەی بکێشم. نامەوێ وێنەی خۆڵەمێش بکێشم. من هونەرمەندم نەك زانای ئایینی. ئەو لەحزەیەی کە گەرەکمە وێنەی بکێشم لەحزەیەکە کە مەخڵوقاتەکانی خودا لە ساتەوەختی سووتاندان، ڕێك بەر لەوەی ببنە خۆڵەمێش. ئای گەر لەساتی گونجاودا گەیشتبام، لەوەندە زیاترم ناوێ کە لەساتی گونجاودا بگەم. هەر بۆیە دەبینی هەناسەبڕکێمە و پەلەمە، گەرەکمە بەر لەوەی مەخڵوقاتەکانی خودا ببنە خۆڵەمێش، من بگەم!"

هەستمکرد جەستەت تەنراوە بە بڵێسە. گوتم:

– ئەی هاوسەفەرم، هێور بەرەوە. من دەترسم!

– میناگی چکۆڵە مەترسە. ئاگر دایکە پاقیژەیە. ئەو هەڵگری کوڕە نەمرەکەیە؟ کام کوڕ؟ ڕوناکیی. دونیا بەرزەخە. ئێمە دەسوتێین. ئەوە ئەرکی بەهەشتە ئەو بڵێسەیەی کە ئامادەمان کردووە وەربگرێ و بیکاتە روناکیی. وا باشترە لێگەڕێین بەهەشت ئەو کارە بکات.

هەمدیس بۆ ساتێك بێدەنگ بوویتەوە. بەڵام پاش چرکەیەك گوتت:(دەمەوێ بزانیت کە ئینسان بەم شێوەیە هاریکاریی خودا دەکات. هەندێ کەس پێمدەڵێن: رافیزیی. چ دەڵێن با بیڵێن. ئاخر من خاوەن کتێبی پیرۆزی خۆمم و کتێبەکەشم ئەو تشتە دەڵێ کە کتێبەکانیتر بیریانچووە یاخۆ نەیانوێراوە بیڵێن. دەیکەمەوە و لەسیفری خەلیقەتەوە دەیخوێنمەوە: خودا دونیای خوڵقاند و لەحەوتەمین رۆژدا حەوایەوە، لەم قۆناغەدا دوا مەخلوقی خۆی – ئینسان – ی بانگکرد و پێیگوت: کوڕەکەم گەر بەرەکەتی منت مەتڵەبە ئەوا گوێم بۆ رادێرە. من دونیام خوڵقاند، بەڵام تەواوم نەکرد و بە نیوە ناچڵ بەجێمهێشت. تۆ درێژە بە خوڵقاندنی بدە. دونیا بسوتێنە، بیکەرە ئاگر و ئەوسا خۆڵەمێشەکەیم بۆ بێنە تا بیکەمە روناکیی.)

لەژێر کاریگەریی هەوای پاقژ و ئەو وتووێژە ترسناکەدا کاریگەریی بادەکە بەریداین. لەسەر گاشەبەردێك دانیشتین و چاوانمان لە زەریا بڕی. لە رێڕەوتی خۆردا، ئاسمان لای ئاسۆوە سپیی دەچۆوە.

لەژێریشمانەوە زەریا هێشتا تاریك و بە لرفە. مینیگی، کاتێ رووم تێکردیت، وا پێدەچوو لە بڵێسە تەنرابیت.

گوتم:" تۆ ئەشکەنجەدەر و بێڕوحمیت، جەستە ئەشکەنجە دەدەیت تا رۆح رەهاکەیت!"

وەڵامتدامەوە:" تۆ ئەوە ناو دەنێیت رۆح و منیش ناوی دەنێم بڵێسە!"

– من جەستەم خۆشدەوێ. لای من جەستە پیرۆزە، ئاخر ئەویش هەر لە خوداوەیە. تووڕە مەبە گەر شتێکی تریشت پێبڵێم: لەجەستەدا درەوشانەوەیەکی رۆحیی هەیە و لە رۆحیشدا کوڵك و مووی جەستە. ئەوانە وەك دوو کیژۆڵەی هاوڕێ و هاوسێ بەهاوسەنگییەکی هاوگونجاوەوە لەگەڵ یەکتریدا دەژین. تۆ ئەم هاوسەنگییە پیرۆزە تێکوپێکدەدەیت.

– هاوسەنگیی واتە زەلکاو، زەلکاوییش واتە مەرگ.

– بەڵام ژیان لەم بارەدا رەتکردنەوەیەکی هەمیشەییە. تۆ شتێ رەتدەکەیتەوە کە توانیویەتی خۆی لەبەر تیاچووندا بگرێ و هاوسەنگیی پێکبێنێ. تۆ ئەمە تێکوپێك دەشکێنی و بەدوای نایەقیندا دەگەڕێیت.

– من بەدوای یەقیندا دەگەڕێم. دەمامکەکان دەدڕێنم و چینەکانی جەستە دادەماڵم. بەخۆم دەڵێم: شتێکی نەمر لەژێر گۆشتدا هەیە و ناکرێ جگە لەوە شتێکیتر بێ. ئەمە ئەوەیە کە بەدوایدا دەگەڕێم و ئەوەیە کە گەرەکمە وێنەی بکێشم. ئەوەی دەمێنێتەوە – گۆشت و دەمامك و جوانیی– بە شانازییەوە دەیدەمە (تیتیان)[*] ەکان و (تینتۆریتۆ)[**] کان و هیوادارم چێژی لێ وەربگرن.

– دەتەوێ لە تیتیان و تینتۆریتۆیش تێپەڕێنیت؟ ئەو گۆرانییە کرێتییەت لەیاد نەچێ کە دەڵێ: گەر هێلانەکەت لەجێگەیەکی بەرزدا ڕۆنا، ئەوا پەلکەکەی ژێری دەشکێ!

سەرت راوەشاند و گوتت:" نا، نامەوێ لەکەس تێپەڕێنم. من تەنیا و گۆشەگیرم."

– مینیگی زۆر بەخۆتا دەنازیت، وەکی ئیبلیس.

– نا، من لەرادەبەدەر تەنیام!

---

* Titian وێنەکێشێکی ئیتاڵیاییە، لەسەدەی حەڤدەیەمدا ژیاوە. لە کارە شێوەکارییەکانی: هەڵگژانی روحولقودس بۆ مەریەمی پاکیژە، قیامەت، مەسیح بە تاجی دڕکەوە، جێژنی تەبشیر. و.ف

** Tintoretto وێنەکێشێکی ڤینیسیایی سەدەی حەڤدەیەمە. لەنێو کارە شێوەکارییەکانیدا، هەردوو تابلۆی (هەڵگژان بە جەلجەتا) و (لەخاچدان) ناوبانگێکی جیهانییان هەیە. و.ف

- هاوڕێی ئازیز ئاگاداربە! خودا لەخۆبایبوون و گۆشەگیریی سزادەدات.

بێئەوەی وەڵامبدەیتەوە، دوا سەرنجت لەزەریای خرۆشاودا و رووت بەلای شاردا وەرگێڕا کە هێشتا لەشیرینەخەودا بوو. یەکەمین کەڵەباب قوقاندی. هەستایتە سەرپێ و گوتت:" وەرە، ئیدی سپێدەیدا."

هەمدیس دەستت نایەوە نێوقەدم و کەوتینەوە رێ. لەژێر لێوەوە بڵمەبڵمێکت دەکرد و دەمت دادەخست و دەکردەوە. ئاشکرا بوو دەتەوێ نهێنییەکم لەلا بدرکێنیت بەڵام دوودڵ توویت. دواجار نەتتوانی ددان بەخۆتا بگریت و گوتت:" میناگی چکۆڵە، ئەوەی پێتدەڵێم مایەی نیگەرانییە. بمبوورە، وایدانێ سەرخۆشم!"

پێکەنیم و گوتم:" هەنووکە کە سەرخۆشیت دەرفەتی تەواوت هەیە هەموو ئەو شتانە بڵێی کە بە هۆشیاریی ناتوانیت بیانڵێیت. ئاخر ئەوە بادەی مالڤێزییە کە دەئاخڤێ نەك تۆ ... باشە؟"

لە روناکیی بێدەنگی سپێدەدا، دەنگت قووڵ و پڕ لە تاڵیی و تفتیی هاتە گوێم!

- شەوێکیان لە خودام پرسی: مەولا، کەنگێ لە ئیبلیس دەبووریت؟

خودا وەڵامیدامەوە: هەر کاتێ کە ئەو لێمببووریّ!

هاوڕێی جحێڵم تێدەگەیت؟ گەر رۆژێك لەرۆژان لێتبپرسن گەورەترین هاوکاری خودا کێیە، ئەوا دەبێ بڵێیت ئیبلیس. گەر لێتبپرسن ئەدی خەمینترین مەخڵوقی خودا کێیە، ئەوا دەبێ بڵێی ئیبلیس. دواجار گەر لێتبپرسن: ئەدی کوڕە لاسارەکە، ئەوەی کە بابی گوێرەکەی دابەستەی بۆ سەربڕی و بە ئامێزی کراوەوە چاوەڕێی گەڕانەوەیەتی، کێیە، ئەوا دەبێ بڵێیت ئیبلیس!

ئەز شاراوەترین نهێنییەکانی خۆمت بۆ ئاشکرا دەکەم. چونکە دەمەوێ بزانیت گەر تاخیر بووم یاخۆ نەمتوانی هەموو ئەو شتانە ئەنجامدەم کە دەمەوێ ئەنجامیاندەم، ئەوا دەبێ تۆ درێژە بەبەرخۆدان بدەیت. بە بێ ترس درێژە بەو بەرخۆدانە بدە و ئەو وەسێتە لەبیر مەکە کە کرێتییەك بۆ کرێتییەکی تری دەکا:(جحێڵیتیی بکەرە قوربان، بە بێئەوەی دڵۆپە فرمێسکێ لەچاوانتەوە بڕژێتە خوار!) ئەمەیە مانای جوامێریی، ئەمەیە مانای ئازایەتیی راستەقینە، ئەمەیە ئەوپەڕی ئارەزووی پیرۆز.

سوێند دەخۆیت؟ دەتوانیت ئەنجامیدەیت؟ کەمتەرخەمیی تێداناکەیت؟ ئاوڕنادەیتەوە بۆ دواوە و بڵێیت: خۆشگوزەرانیی شتێکی جوانە، ئامێزی ژن و شانازییش؟ بۆ نادوێیت؟"

– مینیگی، ئاخر ئەو بەرپرسیارییەی کە دەیخەیتە سەرشانم قورسە. چما ناکرێ ئەرکی سەرشانی ئینسان کەمێك سووکتر بێ؟

– بەڵێ دەکرێ. بەڵام بۆ من و تۆ نا! ئاخر سێ جۆر رۆح هەن و سێ جۆر نزا. *یەکەم: خودایە من کەوانێکم وام لە دەستتا، رامکێشە تا نەرزێم. دووەم: خودایە زۆرم رامەکێشە تا نەپچڕێم. سێیەم: زۆرم راکێشە خودایە، دە لێگەڕێ با بپچڕێم!*

هەڵبژێرە!"

*

وەئاگابوومەوە. زەنگەکانی کڵێسای (سانتۆ تۆمێ) ی ئەو دەوروبەرە، وادەی نوێژی بەیانییان رادەگەیاند. رۆژ ببۆوە. هاوارەکان لەشەقامدا دەنگیاندەدایەوە. پاژنەی پێڵاوی ژنان بەر وردە زیخ دەکەوت، باڕۆکەیەك بەدەنگێکی زیقن دەیقووقاند. تۆلیدۆ وەئاگادەبۆوە. خەونەکانم هێشتا بەپێڵووەکانمەوە لکابوون. هێشتا نەمدەتوانی ئەو دوایین وشە بێڕوحمە ببیەم کە پڕی لە ترس و بێداری کردبووم: هەڵبژێرە!

باپیرە گەورەی ئازیز، ئەرێ لەو شەوەوە چەند تێپەڕیوە کە لەتۆلیدۆ نووستم و تۆ بە بۆنکردنی هاتنی کرێتییەك بۆ هاوسێیەتیت، لەگۆڕەکەت هەستایت و بوویتە خەون و بە دوامدا گەڕایت؟ ساتێك یاخود سێ سەدە؟ ئاخر کێ دەتوانێ لەفەزای ئەڤیندا جیاوازی لەنێوان ساتێك و ئەبەدییەتێکدا بکا؟ لەو کاتەوە عومرێك تێپەڕیوە، قژی رەش سپیی بووە، لاجانگەکان داکەوتوون، چاوان تاریکبوون. هەرگیز نەمتوانیوە بزانم ئاخۆ کەوانەکە بەدەستی کێوە، بە دەستی خوداوە یان شەیتانەوە دنگەی هات. بەڵام خەنیی بووم بەهەستکردنم بەوەی کە هێزێکی زۆر گەورەتر و پاقژتر لە هێزی خۆم، هەمیشە بەتیروکەوان چەکدارم دەکا و یارمەتیم لە هاویشتنیدا دەدا. تەواوی تەختەکان لەخاچی راستەقینەن، چونکە دەتوانرێ لەهەموو تەختەیەك خاچ دروست بکرێ. بەمجۆرە هەموو جەستەکان پیرۆزن، چونکە دەتوانرێ کەوانیان لێ دروست بکرێ. بەدرێژایی عومرم، کەوانێك بووم لەنێوان دوو دەستی بێڕوحم و برسیدا. ئەو دەستە نەبینراوانە، چەندین جار کەوانیان کشاندووە و هەر کشاندووە تا کرتەی شکانیم ژنەفتووە! هەر هەموو جارەکانیش هاوارمکردووە:" با ببچڕێ!" ئاخر باپیرە گەورە، تۆ ئەمرت پێکردبووم هەڵبژێرم و دەی منیش ئەوەم هەڵبژاردبوو.

هەڵمبژارد. ئەلعان، تاریکوڕوونی سپێدە تاریکیی بەباڵای گردۆڵکەکاندا دەبڕێ. سێبەرەکان درێژ بوونەتەوە، فەزا پڕ لەمردووان بووە. جەنگ لە تەواوبووندایە. ئەدی ئاخۆ بردوومەتەوە یان دۆڕاوم؟ تەنها شتێ دەیزانم ئەوەیە کە: جەستەم سەراپا زامە و کەچی من هێشتا هەر بەپێوە راوەستاوم.

پڕم لە برین، هەموویشی وا لە سینەمدا. باپیرە گەورە، ئەوەی توانیم کردم. زیاتر لە توانای خۆم، تەواوێك بەو شێوەیەی كە ڕێنوێنیت کردم. نەمویستووە ببمە مایەی شەرمەزاریت. ئەلعانیش کە شەڕ کۆتایی پێهاتووە، دێم و لە پاڵتا رادەکشێم، بۆ ئەوەی لەپاڵتا ببمە خۆڵ، بۆ ئەوەی هەردووکمان پێکەوە چاوەڕوانی رۆژی حەشر بکەین.

باپیرە گەورە، دەستەکانت ماچدەکەم. شانی راستت ماچدەکەم. شانی چەپت ماچدەکەم.

باپیرە گەورە

سڵاو!

*